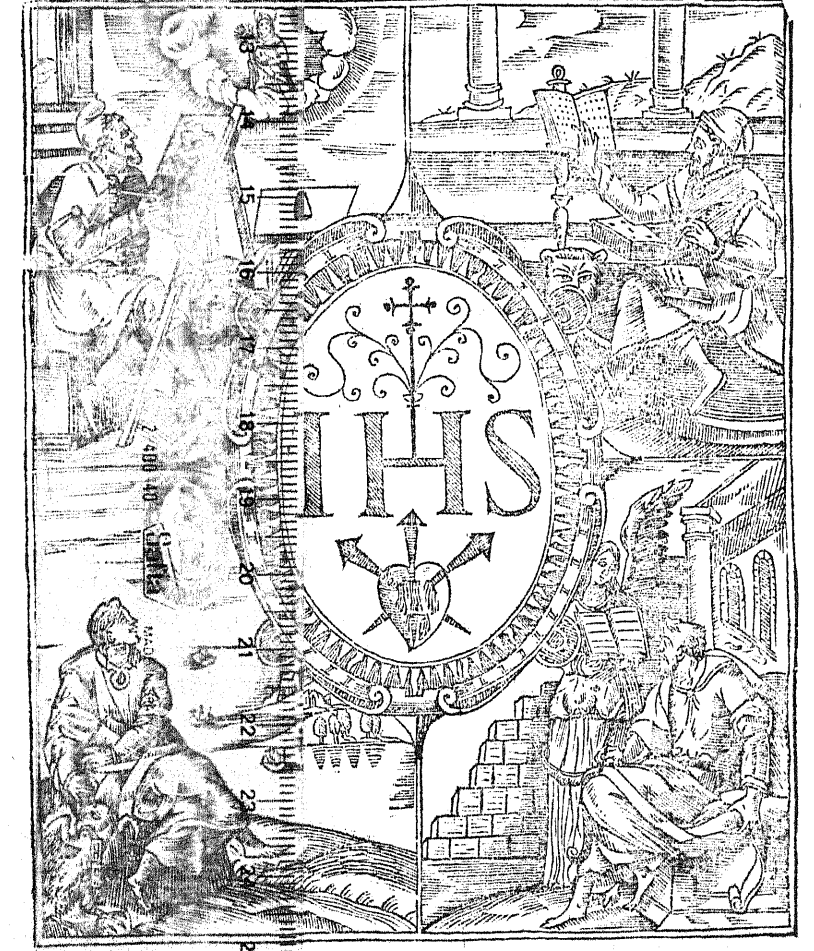

(2)

A L F O N S I
S A L M E R O N I S
T O L E T A N I,
 E S O C I E T A T E I E S V
 T H E O L O G I,

COMMENTARIUM IN EVANGELICAM HISTORIAM, ET IN ACTA APOSTOLORUM, IN DUODECIM TOMOS DISTRIBUTI.

TOMVS TERTIVS,
QVI DE INFANTIA ET PVERITIA
 Domini nostri Iesu Christi, inscribitur.

Anno

1599.

CVM PRIVILEGIO.
 Madriti, Apud Ludouicum Sanchez.

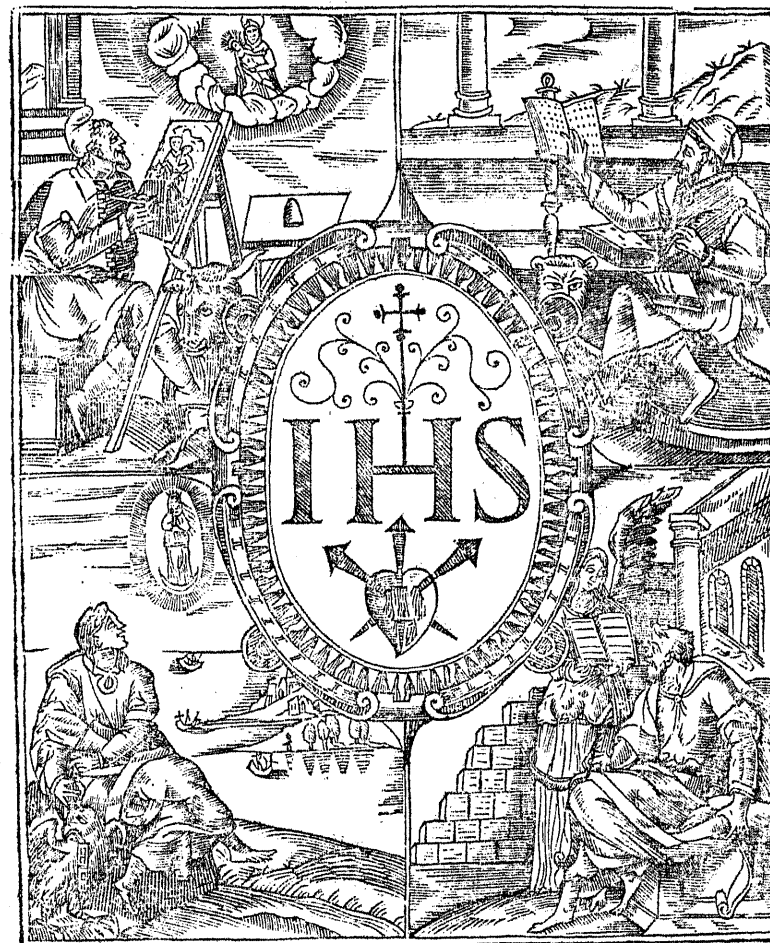
(2)

ALFONSI
SALMERONIS
 TOLETANI,
 SOCIETATE IESU
 THEOLOGI,

COMMENTARII IN EVANGELICAM HISTORIAM, & IN ACTA APOSTOLORUM, IN DUODECIM TOMOS DISTRIBUTI.

TOMVS TERTIVS,
QVI DE INFANTIA ET PVERITIA
 Domini nostri Iesu Christi, inscribitur.

Anno

1599.

CVM PRIVILEGIO.
 Madriti, Apud Ludouicum Sanchez.

i 11952751

Suma del Priuilegio.

Este tercero tomo de las obras del P. Alonso Salmeró, de la Compañia de Iesus, tiene priuilegio de su Magestad por diez años; como consta por el original despachado por Pedro Zapata del Marmol a veynte y dos dias del mes de Agosto, de 1598. años.

TASSA.

Yo Pedro Zapata del Marmol, escriuano de Camara del Rey N.S. de los que residen en su Consejo, doy fe, que auiendo se presentado ante los Señores del dicho Consejo por Christoual Lopez de la Compañia de Iesus, el tercer tomo de las obras, que dexò escritas el Maestro Alonso Salmeron de la mesma Compañia, intitulado De infantia & pueritia Domini nostri Iesu Christi, que con licencia de los dichos Señores auia impresso, le tassarò à tres maravedis cada pliego: y a este precio, y no mas, mandaron que se venda, y que esta tasa se ponga al principio de cada libro de los que assi fueren impressos. Y para que dello conste, de pedimiento del dicho Christoual Lopez di la presente. Que es fecha en la villa de Madrid, a quinxe dias del mes de Enero, de mil y quinientos y nouenta y nueue años.

Pedro Zapata del Marmol.

Aprouacion.

EVolui diligenter, & accuratè perlegi iussu Supremi Senatus Regij, librum tertium Commentariorum in Sacrosancta Iesu Christi Euangelia, qui De infantia, & pueritia Domini nostri Iesu Christi inscribitur, compositum à reuerendo, & sapientissimo Patre Alfonso Salmerone Societatis Iesu, vno ex primis decem Patribus eiusdem Societatis. In quo libro nihil reperitur quod Catholicae Fidei, aut Sanctae Romanae Ecclesiae decretis, aut bonis moribus repugnaret: imò verò ita piè, ita doctè, ita dilucidè omnia tractat, vt propter eximiam vtilitatem, quam legentibus hic liber allaturus est, meritò in lucem prodiaurus esse videatur. Videas autorem vbiq; bonum Christi odorem spirare, & magnam animi pietatem cum summa doctrinae laude coniungere: itaq; dignus est liber, qui prelo mandetur. Data Matriti, in nostro Conuentu B. Mariae de Mercede Redemptionis Captiuorum, pridie Idus August. ann. Domini. 1598.

F. Ioan. Temporal Magis.

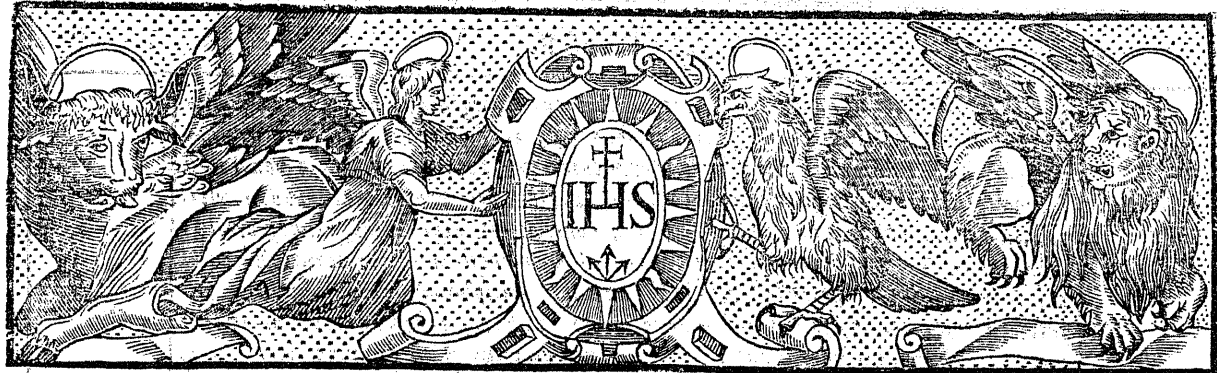
Licencia del Prouincial.

Ludonicus Guzman, Prouincialis Societatis Iesu in Prouincia Toletana, potestate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre Claudio Aquaiua, Praeposito nostro generali, facultatem concedo, vt tertius tomus De infantia & pueritia Christi Domini Saluatoris, quem composuit P. Alfonsus Salmeron, vnus de primis Patribus Societatis Iesu, typis maderetur, quia iam discussus est, & approbatus à viris doctis, & grauius nostrae Societatis. In cuius rei fidem has literas dedi meo nomine subscriptas, & mei officij sigillo munitas. Villaregi, die decima septima mensis Iunii, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo octauo.

Ludonicus Guzman.

Erratas.

Pagina 4. col. 1. lin. 35. ita vt nec, lege ita nec 38. 1. 40. gina, genis. 41. 2. 45. Ali-
 quos sumptis partibus, aliquot partibus 44. 1. 29. desiderant, desiderantur 52.
 1. 33. eudonia, eudonia 67. 2. 39. mementer, menter 77. 2. 7. ea, eam 78. 1. pen. vouisi
 se, vouisse 104. 1. 2. visitatum, vstitatum 105. 2. 8. pro pec, propter pec 106. 2. vlti-
 eunt, euentu 107. 2. 23. ea cō, ea 109. 1. 3. Fons, Frons 4. erubescere, erubescere 26.
 reda, rheda 109. 2. 5. habe, habetur 112. 2. 46. Sacramentum, Sacramentorū 114.
 2. 3. Origin. origine 48. celestis, celeste 120. 1. 9. Antiphona, Anna 120. 2. pen. pa-
 raret, pareret 123. 1. 20. largiorem, largitorem 126. 2. 32. bus offerre, bus efferre
 136. 1. 22. humiliat, humiliat 137. 1. 42. non dicimus, nam dicimus 142. 2. 4.
 Cyri, Cyri, y lin. 36. historicij, historici 143. 2. 50. religiose, religiose 148. 1.
 27. redderemus, redderemur 151. 1. 28. dicebunt, dicebant 154. 1. 41. non sem, sem
 156. 2. vltim. desortas, disertas 168. 1. 31. muto, muto 173. 2. 42. iustiam, iustitiam
 177. 2. 15. dicti, diti 183. 1. 33. Nam est, Nam & 185. 1. 18. vocat gratiam, vacat
 gratiam 19. coniunctam) accipimus, coniunctam accipimus 185. 2. 16. mandati, mū
 dati 187. 1. 16. reddat eam, reddat causam 190. 2. 25. conteremus, contereremus
 191. 2. 28. nia mala, mala 32. sint, sine 196. 1. 30. ob scessum, ob scessum 31. derrade-
 rer, detruderet 197. 2. 23. sint, sine 205. 2. 14. stuit, stituit 213. 2. 7. retorem, recto-
 rem 32. notha, nota 215. 2. 9. mentica, menteca 217. 2. 35. Daito, Daitio 227. 1.
 46. inuolaret, inuolueret 230. 1. 28. c. 22. 23. c. 10. 12. 13. 236. i. 35. bendum, bendū
 244. 1. 22. filium, filum 245. 1. 1. Ecclesia Gentium, Ecclesia Gentium 246. 1. 24.
 Ioine, Iāne 28. Zahab, Rahab 246. 2. 4. potentias imo, potentissimo 247. 1. 28. iudi-
 cium, iudicum 248. 1. 12. vitula, vetula 249. 1. 48. a vita, auita 249. 2. 44. nō, sunt
 250. 1. 34. Nec etiā, Nec etiā 252. 1. 28. Claudij, Claudij. 253. 2. 5. Para. 1. c. 3. Para.
 1. tertiū 257. 2. 2. otius, eius 270. 2. 17. fratus, factus 276. 1. 23. storsum, seorsum
 279. 1. 7. & c. fit, & c. fit, 281. 1. 13. (idest), (idest, est) 285. 2. 49. Vingo est, Vir-
 go & 286. 1. 10. vxori, vxore 288. 1. 38. Sepius, Septus 288. 2. 46. pen. vxori, vxore
 289. 2. 34. prestari, prestare 290. 2. 16. dam, antequam, das, antequam 294. 1. 23.
 mondē, mundē 295. 1. 9. dinā, diuinam 297. 2. 45. decus, dedecus 47. honere, honore
 298. 1. 22. plures, pluries 23. voluit, noluit 301. 1. 22. car, cur 307. 1. 32. permane-
 re, secum, permanere, nefecum 315. 1. vlti. mini, minini 319. 2. 44. tu exul, vt exul
 321. 2. 7. rillo, rillus 8. proponit, preponi 324. 2. 1. 3. denuntis, deuntis 325. 2. 6. dic-
 tas, dictas 327. 2. 29. bil, nihil 334. 1. 7. animā, amica 335. 1. 4. 6. peperit, pepererit
 336. 1. pen. Cyricus, Cyrinus 340. 1. 39. Affucam, Affricam 345. 1. 10. foris, fores
 359. 1. 28. tuta, tota 360. 2. 26. mundum, mandanum 361. 2. 6. natus, natos 28. redire,
 ridere 362. 1. 8. liberum, Liberum 362. 2. 2. nullo, vlllo 37. Nulla, bi, Nulla ibi 364.
 1. 8. afflixisset, affixisset 43. refrigerium, refrigerium 365. 2. 43. pulchra, pulchre 368.
 2. 34. ille, ille 370. 1. 9. oculit, oculis 370. 2. vlt. de Christo, Christo 371. 2. 46. proxi-
 mos, proximos ac 374. 1. 30. initium, inutum 377. 2. 11. iudicat, indicat 380. 1.
 37. exorda, exordi 381. 1. 10. Saluatorem. Hababit, Saluatorem habitabit 385. 2.
 45. simili, similitu 386. 1. 31. exultat, exulat 386. 2. 42. illa, ille 389. 2. 23. ratio-
 nionem, rationem 391. 1. 35. εὐδοκίαν, εὐδοκίαν 391. 1. vlti. postea da, postea ad
 391. 2. 1. 3. εὐ, εὐ. y lin. 20. εὐδοκίαν, εὐδοκίαν 392. 1. 7. dopologia, doxologia 33. vi-
 cis, macupantes, vicissim aucupantes 395. 2. 39. amor. Ad, amor ad 395. 2. 5. ad Di-
 uam, ac Dinam 396. 1. 2. manscula, munnscula 4. efficere, afficere 396. 2. 45. fer-
 ro, ferrō 398. 2. 25. virtur, virtur 399. 1. 11. efficiam, efficiam 26. laborum, la-
 bore 33. habuit Abraham, habuit in Abraham 399. 2. 23. Vt ergo, Vt ergo 400. 2. 25.
 grado, gradu 402. 2. 30. & formosam, formosam & 405. 1. 10. amorem, omoris 413. 2.
 45. visita, visita 416. 1. 27. cubitur, catus 419. 1. 31. in misso, misso in 419. 2. vlti.
 dilectis, delictis 423. 1. 20. gesimō secundo, gesimus secuudus 424. 2. 14. est es 426.
 2. 19. permissum, per missum 426. 2. 50. pronitur, ponitur 430. 1. 18. Soba, Sabaa 50.
 retro, regio 430. 2. 37. peduum, pedum 38. reliquias, reliquias 434. 2. 5. i. parunt, pa-
 rarunt 435. 2. 24. Maso, Meso 438. 2. 35. vlllo, vllus 441. 1. 9. tempore, tempora 442.
 2. 27. vrbem, nubem pen. nonite, nite 449. 2. 41. perpetuo. Hebraeos, perpetuō Hebraeos.
 Iuan Vazquez del Marmol.

P R A E F A T I O A D
L e c t o r e m .

Quā vti-
 lis ab in-
 fātia bo-
 narū ar-
 tium, dis-
 ciplina-
 rūq; per-
 ceptio.

Exēplis
 idēa natu-
 ra sūptis
 ostēditur.

Quorum
 sitinq̄
 crimina-
 tio paren-
 tum.

Quales
 fere nā-
 camur
 omnes.

Vanti referat, prudens lector, à teneris an-
 nis bonas & salutare imbiber opinio-
 nes, colēdāq; virtutis studijs assuescere, &
 sacre literę nō obscure docent, & externi
 ac profani auctores solo rationis naturalis lu-
 mine illustrati, non ignorarunt. Quis enim
 nesciat, progressus magnos in aliqua facul-
 tate, vel scientia, vel arte facere posse neminem, nisi à teneris, vt
 aiūt, vnguiculis bene institutus, & exercitatus in illa fuerit? Quā
 obrem Salomon de adolescente bene, vel malē instituto, rectē
 pronuntiauit, *Proverbiū est: Adolescens iuxta viā suam, etiā cum se-
 nuerit, nō recedet ab ea.* Nulla enim est ætas, quæ facili⁹ impressio-
 nē boni, vel mali recipiat, vel receptā retineat, quā pueritia. No-
 ua plāta facilē in quamuis partē dirigitur: tenera cera facili⁹ ac-
 cipit figurā, quā dura: equus, dū pullus est, ingredi sine vlla diffi-
 cultate docetur: captæ ex nido aues cōmodius cicurantur, & ad
 venationem & prēdā se instrui patiuntur. Admiranda porrò est
 parentum socordia, & negligētia, qui filiorum studia & mores
 minus, quā iumenta sua, curant. Atq; ideò iniusta est illorum
 querimonia, dicentium; Non habemus gubernatores sapiētes,
 non aduocatos fideles: nō pudicos sacerdotes, non doctos Ver-
 bi Dei ministros, cū operam suam bene educandis, instituen-
 disq; liberis prestare velit nemo: atq; hi profectò perinde mihi
 facere videntur, atq; illi, qui agros non colētes, neq; seminātes,
 metere volūt. *Nemo certē, vt dixit Christus, colligit de spinis duas,
 aut de tribulis ficus.* Tales enim sumus omnes ab initio, spinæ &
 tribuli, id est, peccatores, nos ipsos & alios pūgētes atq; laceran-
 tes: & nisi colamur, in omnia vitia & peccata, nō modò priuata,

Prover.
22.

Marth.
8.

PRÆFATIO

sed etiã publica, facile prolabimur. Vnde & peccata filiorũ meri-
tò parentibus imputantur. Nam Heli summus Sacerdos, pro-
pter neglectam filiorũ suorũ institutionem, atq; correctionẽ, cũ
filij repẽtina morte oppressus fuit, in typũ eorũ parentũ, qui fi-
lios ad virtutis studia capeſſenda nõ instituũt: vnde seipſos cũ fi-
lij in æternũ gehẽnẽ ignẽ detrudũt. Salomon, Ieremias, & To-
bias iunior à pueritia rectè in timore Dñi instructi fuerunt: ex
quo Ieremias scripsit; *Bonum est viro, quum portauerit iugum ab
adolescẽtia sua.* Christus Dñs infantes amplexu & osculo ex-
cipiebat, benedicebatq; illis, ac talium esse regnũ cœlorũ prædi-
cabat, dicens, Quisquis non receperit regnum Dei velut paru-
lus, nõ intrabit in illud. Laudatur à Paulo Timotheus, quòd ab
infantia sacras litteras didicerit. Notauit Moyses infandi crimi-
nis autores ciues Sodome, quòd pueros abominando illo vitio
inuoluerent. *Prius autem, inquit, quàm irent cubitum, viri ciuitatis
vallauerunt domum illius à puero vsq; ad senem, omnis populus simul.*
Ethnici quoq; multa de bene instituenda iuuentute scripserũt.
Timotheus ille, insignis, & decantatus musicus, duplicẽ merce-
dẽ exigendã esse censebat ab eo, qui cũ ab alio didicisset, eius ta-
men disciplinã se instituendũ tradebat: quòd duplicẽ subire la-
borem cogeretur; alterum, vt discipulus, didiceret, quẽ ab alijs
acceperat; alterũ verò, vt sua doceret: simplicem verò mercedẽ
ab eo, qui nihil ab alio autore didicisset, exigebat. In hunc sanẽ
modũ infãtes ac pueri, qui nullis mũdi fallacijs, falsisũe Philoso-
phorũ opinionibus imbuti sũt, minori labore ad Euãgelicã, ac
cœlestẽ Christi Philosophiã amplectendã instituũtur. Lycurgus
mediã partẽ facultatis donaturum se magistro pollicebatur, qui
filios suos meliores redderet. Alexãder Magnus vitia, quẽ puer
à pãdagogo acceperat, vir factus retinuit. Est enim verissima il-
la Horatij sententia:

Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem

Testa diu

Vnde & Quin. dũ oratorẽ magnũ instituere conatur, ab ipsis in-
cunabulis, & à nutrice exordiẽdũ esse voluit, vt cũ lacte simul ad
rectè pronũtiadũ, & ad illã dicẽdi artẽ imbuatur. Vegetiº de re
militari, nõ aliũ futurũ fortẽ, ac insignẽ militẽ docet, quã illum,
qui à pueritia in bellicis exercitijs & artibus fuerit instructus.
Qua de caussa & gigas Goliath à Saule vocatur vir bellator ab ado-
lescẽtia sua. Danda est igitur opera, vt cerea illa & mollis ac fle-

Heli sum-
mus sa-
cerdos re-
pẽtina à
Deo mor-
re percuf-
sus, quo-
rum ty-
pus.

Timo-
theus E-
pheſius à
quo du-
plicem
exigebat
mercedẽ

1. Reg.
2. & in
ſta 3.
Iuſt. 4.

Thren. 3.
Mar. 10.
2. Tim.
3.

Gen. 19

Hor. in
arte.

Q. Fab.
lib. 1.

1. Reg.
17.

xibilis

AD LECTOREM.

xibilis etas probè educetur, ac instituatur. Nã quemadmodũ fru-
ctus non inuenitur in arbore, in qua flos prius nõ apparuit: sic in
ſeneſtute honorẽ legitimũ conſequi poterit nemo, qui in adole-
ſcẽtia disciplinã alicuius exercitatione non laborauerit. Debent
autem inſtitutores non tantũ verbo agere, ſed etiam exemplo,
quo illa etas maximè permouetur: qua de caussa Satyricus qui-
dam egregiè ſcripſit:

Maxima debetur puero reuerentia, ſi quid

Turpe paras, nec tu pueri contempſeris annos,

Sed peccaturo obſiſtat tibi filius infans.

Sanè Christus Dominus, omnĩũ etatũ ſanctificator atq; inſtitu-
tor, propterea ad carnẽ noſtrã ſuſcipiendã de cœlo deſcendit, &
per infãtiẽ, pueritiã, adoleſcẽtiã, atq; virilis etatis curriculum ad
mortẽ vsq; peruenit, vt benè viuẽdi, & nos ad Dei voluntatem in
omni etate, ſtatuq; accõmodandi præceptor exiſteret: neq; hoc
tãtũ verbo, quòd multorũ eſt, ſed præcipuè exẽplo: nec tãtũ
ſuo (ne fortè diceremus Chriſtũ Deũ fuiſſe, atq; adeò inimitabi-
lẽ) ſed etiã puri hominis Ioãnis Bapt. aperto documento. In hoc
ergo. 3. libro ingreſũ Chriſti in mundũ per Incarnationẽ, & or-
tũ, ſimul cũ omnibus myſterijs ſanctẽ eius pueritiẽ expedire cõ-
tendimus: in quibus etſi quædã ſint magis admirãda, quàm imi-
tãda, multa tamẽ nõ ſolũ admiratione, verũ etiam imitatione di-
gna inueniũtur, nõ infãtib; modò, & pueris, ſed adoleſcẽtib; etiam,
viris, ac ſenibus. Omnis nãq; etas, omnis ſex; omnis homi-
nũ gradus & cõditio in vno Chriſto, etiã infãte, omnium habet
amplectendarũ virtutũ exemplũ, vitiorũq; omnĩũ fugiendorum
documentũ. Et ante nos quidẽ hoc nouit, & ſcripſit Irenæus, qui
li. 2. c. 39. ſic ait: *Omnes enim venit per ſemetipſũ ſaluare, omnes in quã,
qui per eũ renaſcũtur in Deũ, infãtes & paruulos, & pueros, & iuuenes,
& ſeniores. Ideò per omnẽ venit etatẽ, & infantibus infans factus, ſancti-
ficãſ infantes; in paruulis paruulus, ſanctificãſ hanc ipſã habentes etatẽ,
ſimul & exemplũ illis pietatis effectus, & iuſtitie, & ſubiectioſ; iuue-
nibus iuuenis, exemplũ iuuenibus fiẽs, & ſanctificãſ Dño; ſic & ſenior
in ſenioribus, vt ſit magiſter perfectus in omnibus, non ſolũ ſecundũ ex-
poſitionẽ veritatis, ſed ſecũdũ etatẽ ſanctificãſ ſimul & ſeniores, exẽ-
plũ ipſis quoq; fiens: deinde & vsq; ad mortem peruenit, vt ſit primoge-
nitus ex mortuis, ipſe primatũ tenens in omnibus, princeps vitæ, prior om-
niũ, & præcedens omnes. Hęc ille. ¶ Eſt autẽ dulciſſimũ, iocundita-
tisq; ac ſuauitatis pleniffimũ, à puero diſcere quid ſequi, quid vi-*

Iuue.
Sat. 14.

Lu. vlt.
Act. 1.

D. Ire.

Colo. 1.

Puerilis
inſtitu-
tio duo
exigit.

Cur Dei
Filius fa-
ctus ho-
mo.

Argumẽ-
tum libri
huius.

Chriſtus
homo vt
omneſi
ſanctificauit
etates.

tare

PRÆFATIO AD LECTOR.

tare debes, à puero dulciter reprehendi corrigiq; vbi peccaueris, & vbi benè egeris, laudati, & cõmendari. Inter agni Paschalis edèdi cæremonias, præcipiebat De^o Exo. 12. *Caput, inquit, cū pedibus & intestinis vorabitis.* Quibus verbis nos ad meditãda atq; medullitus ruminãda tria Christi maxima mysteria adhortatur. Primum quidè caput agni est, Incarnationis, & Natiuitatis Filij Dei mysteriũ. Deinde pedes agni passionẽ eius humilẽ, mortemq; designant. Postremò intestina sunt, nẽpè virtutes illẽ maximæ, atq; illustres, quæ in anima eius sanctissima delitescerbãt, scilicet charitas, obedientia, humilitas, & patiẽtia, cū reliquis. Sũt ergo à nobis diligẽter tractãda hæc tria mysteria, sed præcipuè Incarnationis hoc, & Natiuitatis Sacramentũ, quod præ manibus gerimus. Nã & Maria illa soror Marthæ, nõ tantũ Christi pedes vnxit, sed etiã effudit in caput ipsius recubentis alabastrũ vnguẽti. Siquidẽ illis duobus mysterijs, Incarnationis, & mortis præcipuè, quæ sũt caput eius, & pedes, salutẽ nostrã operari dignatus est. Sunt autẽ ordinatè & distinctè hæc omnia in hoc lib. pertractanda. In primis Annũtiatio ad Virgine sacrã ab Angelo facta, cū mysterio Incarnationis illã immediatè cõsecuto: deinde B. Virginis cognatã suã Elisabethã visitãtis mysteriũ: tertio loco natiuitas Præcursoris, & Circũcisio: quarto, genealogia Christi à Mattheo, Lucaque descripta: quinto, cogitatio Ioseph de dimittẽda B. Virgine coniuge sua prægnãte: sexto, Christi Iesu sancta ex Virgine in Bethleẽ impolluta natiuitas: septimo, Circũcisio, & sacrosancti nominis Iesu impositio: octauo, aduẽtus Magorũ, stella dirigẽte, ad adorandũ Christũ Regẽ Iudeorũ, illũq; muneribus honestandũ: nono, sanctæ Virginis Purificatio, cū Præsẽtatione Filij Dei in templo: decimo, Fuga Iesu in Ægyptũ, dũ sciret Herodes in Innocẽres: & reditus eius in Nazareth: vndecimo, admirabilis Christi annos duodecim nati in tẽplo cū Doctoribus disputatio: postremo, descensus eius in Nazareth, & parentibus eius exhibita subiectio: eiusq; progressus in gratia, & sapiẽtia apud Deũ & homines. In his autẽ duodecim mysterijs quatuor Cantica cõtinẽtur, nẽpè Canticũ Virginis, & Zachariẽ, & illud in Christi natiuitate ab Angelis decantatũ, & Canticũ Simeonis. Quare mirũ esse nõ debet, si liber hic tot mysteria expliciturus, paullò sit futurus prolixior. Verũ, vt quidam Ethnicus prudenter dixit:

Non sunt longa, quibus nihil est quod demere possis: maximè si prolixitas cum vtilitate ac delectatione sit coniuncta.

Esus capit agni cū intestinis, quid mysticè.

Ordo libri, & diuisio.

Prolixitas quæ minimè vitiosa.

Exo. 12.

Matth. 26.

TRA-

TRACTATVVM

hoc libro contentorum

INDEX.

TRACTATVS PRIMVS.

In quo, quid sit Deus, mittens Angelum ad B. Virginem, vtcunque declaratur. Pagina. 1.

TRACTATVS II.

In quo, de potentia, conuenientiaq; Incarnationis Filij Dei est sermo. Pag. 10.

TRACTATVS III.

De Angelo Gabriele ad Virginem destinato. Pagina. 20.

TRACTATVS IIII.

De Virgine Maria desponsata viro suo Iosepho, Galilæa & Nazarena. Pag. 29.

TRACTATVS V.

Super illis verbis: *Et ingressus Angelus ad eam dixit: Ave gratia plena. Dominus tecum. Benedicta tu in mulieribus.* Pagina. 40.

TRACTATVS VI.

In illa verba: *Quæ cum audisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ipsa salutatio. Et ait Angelus ei, Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero, & paries filium: & vocabis nomen eius Iesum, vsque ad, & regnabit in domo Iacob in æternum, & Regni eius non erit finis, &c.* Pag. 58.

TRACTATVS VII.

Super illis verbis: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Pagina. 71.

TRACTATVS VIII.

In illa verba: *Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua: & hic mensis sextus est illi quæ vocatur sterilis: quia non erit impossibile apud Deũ omne verbum.* Pagina. 73.

TRACTATVS IX.

In quo exponuntur illa verba: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus.* Pagina. 91.

TRACTATVS X.

In illa verba: *Exurgens autem Maria in diebus illis, abiit in montana cum festinatione in ciuitatẽ Iudæ: & intrauit in domũ Zachariæ, & salutauit Elisabeth, &c.* Pagina. 106.

TRACTATVS XI.

In quo explicantur illa verba: *Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.* Pagina. 122.

TRACTATVS XII.

In quo exponuntur illa verba: *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Ecce enim*

ex

ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potes est, & sanctum nomen eius. Pagina. 132.

TRACTATVS XIII.

¶ In illa verba: Et misericordia eius à progenie in progenies, timentibus eum. Fecit potentiam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui. Pagina. 146.

TRACTATVS XIII.

¶ In quo exponuntur illa verba: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Esurientes impleuit bonis: & diuites dimisit inane s. Pagina. 152.

TRACTATVS XV.

¶ In illa verba: Suscepit Israël puerum suum, recordatus misericordia sua. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, & semini eius, in secula, &c. Pagina. 156.

TRACTATVS XVI.

¶ In illa verba: Elisabeth impletum est tempus pariendi: & peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius, &c. Pagina. 163.

TRACTATVS XVII.

¶ In illa verba: Et Zacharias pater eius, repletus est spiritu sancto: & prophetauit dicens: Benedictus Dominus Deus Israël: quia visitauit. Pagina. 169.

TRACTATVS XVIII.

¶ In illa verba: Et fecit redemptionem plebis sua. Pagina. 178.

TRACTATVS XIX.

¶ In illa verba: Et erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui. Sicut locutus est per os Sanctorum, qui à seculo sunt Prophetarum eius. Pagina. 187.

TRACTATVS XX.

¶ In illa verba: Salutem ex inimicis nostris: & de manu omnium qui oderunt nos. Pagina. 194.

TRACTATVS XXI.

¶ In illa verba: Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris: & memorari testamenti sui sancti. Iusurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis. Pagina. 199.

TRACTATVS XXII.

¶ In illa verba: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi. In iustitia & sanctitate coram ipso, omnibus diebus nostris. Pagina. 205.

TRACTATVS XXIII.

¶ In illa verba: Et tu puer, Prophetam Altissimi vocaberis: praebis enim ante faciem Domini parare vias eius. Ad dandam scientiam salutis plebi eius, in remissionem peccatorum eorum. Pagina. 209.

TRACTATVS XXIII.

¶ In illa verba: Per viscera misericordia Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto. Illuminare his, qui in tenebris & in umbra mortis sedent; ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis vsque ad diem ostensionis sua ad Israël. Pagina. 214.

TRACTATVS XXV.

¶ In Christi genealogiam per Matthæum descriptam; ac praesertim de B. Matthæi scopo in Euangelio scribendo. Pagina. 224.

TRACTATVS XXVI.

¶ In Matthæi genealogiam, explicans praecipue difficultates, quæ in prima tesseradecade continentur. Pagina. 235.

TRACTATVS XXVII.

¶ In Matthæi genealogiam, declarans potissimum difficultates, quæ in secunda tesseradecade continentur. Pagina. 250.

TRA-

TRACTATVS XXVIII.

¶ In Matthæi genealogiam, explicans difficultates, quæ occurrunt in tertia tesseradecade. Pagina. 260.

TRACTATVS XXIX.

¶ In illa verba: Cum esses desponsata mater Iesu Maria, Ioseph, antequam conuenirent, iuuenta est in utero habens à spiritu sancto. Pagina. 282.

TRACTATVS XXX.

¶ In illa verba: Ioseph autem vir eius, cum esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam. Hac autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph dicens: Ioseph fili Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuam, Vique ad, Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Pagina. 296.

TRACTATVS XXXI.

¶ In illa verba: Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem: Ecce Virgo in utero habebit, & pariet filium: & vocabitur nomen eius Emmanuel: quod est interpretatum, Nobiscum Deus. Vique in finem capituli. Pagina. 312.

TRACTATVS XXXII.

¶ In verba Lucae 2. Exiit edictum à Cesare Augusto, ut describeretur vniversus orbis. Hac descriptio prima, facta est à Praefide Syria Cyrino. In quo potissimum de ratione temporum ad Christi Domini natiuitatem spectantium luculenter describitur. Pagina. 336.

TRACTATVS XXXIII.

¶ In illud: Et ibant omnes, ut prosternerentur, singuli in suam ciuitatem. Ascendit autem & Ioseph à Galilaea de ciuitate Nazareth, in Iudæam ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethleem, &c. In quo potissimum de modo natiuitatis Iesu Christi agitur. Pagina. 358.

TRACTATVS XXXIII.

¶ In illa verba: Et pastores erant in regione eadem vigilantes, &c. Vique ad, Et hoc vobis signum: Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in praesepio. Pag. 373.

TRACTATVS XXXV.

¶ In illa verba: Et subito facta est cum Angelo multitudo militia caelestis, laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis. Pagina. 384.

TRACTATVS XXXVI.

¶ In illa verba: Et postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer. Pagina. 395.

TRACTATVS XXXVII.

¶ In illa verba: Vocatum est nomen eius IESVS, quod vocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur. Pagina. 408.

TRACTATVS XXXVIII.

¶ In illa verba: Cum natus esset Iesus in Bethleem Iudæ, in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam, dicentes: Vbi est qui natus est Rex Iudaeorum? Pagina. 424.

TRACTATVS XXXIX.

¶ In illa verba: Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Audiens autem Herodes Rex, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Pagina. 438.

TRACTATVS XL.

¶ In illa verba: Audiens autem Herodes Rex, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Et congregans omnes Principes Sacerdotum, & Scribas populi, sciscitabatur ab

eis

LIBRI TERTII.

TRACTATUS PRIMVS.

In quo, quid sit Deus mittens Angelum ad beatam Virginem, vtcunq; declaratur.

IN MENSE autē sexto missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatē Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph de domo David: & nomen virginis, Maria. Suauissimū hoc, & pulcherrimū annūciationis Euangelium, insignē, & omni ex parte illustrem legationem cōtinet, quā Deus per Angelū Gabrielē ad B. Virginē Mariam super negotio incarnationis Filij sui fieri voluit: in qua dia logus inter Angelum missum, & prudentissimam Virginem proponitur. Omnis autem honorifica, & ampla legatio, ex multis capitibus ponderari solet. Sed tunc vera habetur magnifica, omnesq; partes complere cōsetur suas, si magnus sit Princeps ille qui mittit: Deinde si magnus & ille, qui mittitur: Rursus si is, ad quem legatio destinatur, magnus quoque sit: Adhuc si, de quo tractari debet negotiū, sit magnum, non quidem particulare, sed vniuersale, atque ad omnium salutem spectans, ac libertatem: Postremò si felicem exitum cōsequatur legatio, quā-

do scilicet pax optata, & per legatos postulata obtinetur, vel quando bellantibus, & longo tempore dissidentibus magnis duobus regibus, eorum filij pro pace firmanda matrimonium inter se contrahunt: tunc enim omnia incommoda, lugubria, & funesta, quæ bellum secum solet adferre, cessant, & in communem lætitiā, & felicitatem populorum, ac principum cōuertuntur. Hæc autem, quam in manibus habemus, legatio, tanto cæteris, quæ hominum ministerio fiunt, legationibus antecellit, quāto Deus maior est homine, & quāto negotium incarnationis Filij (quo vno salus toti mundo parta est) omnia mundi negotia superare dignoscitur. Namq; ex eo aurea, & salutaris illa generis humani cū Deo pax, & concordia subsēcuta est, & naturæ humanæ cum Diuina Verbi hypostasi connubium, ad pacem perpetuò stabilendam conciliatum. Hæc autē missio, seu legatio in illa, quam Abraham per seruum suum, & procuratorem Eliezer ad Bathuelem, & Laban destinauit ad accipiendā ex filiabus eius uxorem filio suo Isaac, eleganter repræsentata est. Nam pulchrè in Abraham omnium patre credentium, Deus Pater designatur: in Eliezer verò, quod interpretatur Domini adiutorium apte

Det ad Virginem legatio qualis sit.

Vbi illa præfigurata.

Gen. 24.

Rom. 4. Abraham, & Eliezer ab eo missus quid præfigurauerint.

Amplæ & honorificæ legationis partes quænam illæ.

eis vbi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei, In Bethleem Iudæ: sic enim scriptum est per Prophetam, Et tu Bethleem terra Iudæ, &c. Pagina. 453.

TRACTATUS XLI.

In illa verba Lucæ 2. Et postquam impleti sunt dies purgationis eius secundum legem Moyse, tulerunt illum in Hierusalem, vt sisterent eum Domino, &c. Pag. 477.

TRACTATUS XLII.

In illa verba: Et ecce, homo erat in Hierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & timoratus, expectans consolationē Israël: & Spiritus sanctus erat in eo, &c. Pagina. 481.

TRACTATUS XLIII.

In illa verba: Et erat pater eius & mater eius mirantes super his, quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon: & dixit ad Mariam matrem eius, Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israël, & in signum cui contradicetur, &c. Pagina. 490.

TRACTATUS XLIIII.

In illa verba Matth. 2. Qui cum recessisset, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens, Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & esto ibi vsque dum dicam tibi: futurum est enim vt Herodes querat puerū ad perdendum eum. Pagina. 510.

TRACTATUS XLV.

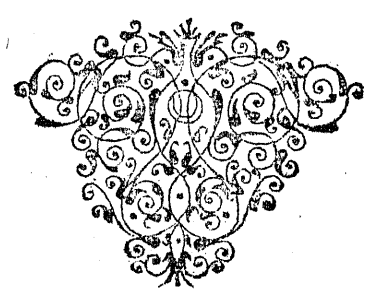
In illa verba: Defuncto autem Herode, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Aegypto, dicens; Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Israël: defuncti sunt enim qui querebant animam pueri, &c. Matth. 2. Pagina. 527.

TRACTATUS XLVI.

In illa verba Lucæ 2. Puer autem crescebat & confortabatur spiritu; plenus sapientia, & gratia Dei erat in illo. Et ibant parentes eius per omnes annos in Hierusalem, in die solenni Paschæ. Et quum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Hierosolymam secundum consuetudinem diei festi, consummatisq; diebus, &c. Pagina. 536.

TRACTATUS XLVII.

& vltimus in illa verba: Et ait ad illos, Quid est quod me querebatis? nesciebatis quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse? Et ipsi non intellexerunt verbū quod locutus est ad eos, & descendit cum eis, & venit Nazareth: & erat subditus illis. Et mater eius conseruabat omnia verba hæc in corde suo. Et Iesus proficiebat sapientia & atate & gratia apud Deum, & homines. Pagina. 549.

Ioan. 1. Deū esse, rationibus c- uincitur. Ratio prima Anselmi in profologio. cap. 2. & 3.

occupatus, & curarum terrestrium nube circumdatus. Verbum enim carnem factum, sapientia huius mundi stultitia est. Ratio etiam, præter Patres, Deum esse apertissimè euincit, & probat. Primò, quia cum Dei nomine summum quid intelligam, quo nil maius, vel melius cogitari possit (vt omnes sapiētes tradiderunt) profectò eum non esse, vehemēter repugnat. Si enim reuera nō esset, sed tantum mente illum esse cogitarem, & conciperem, tali profectò alter maior cogitari posset, ille scilicet, qui non solum mente cōcipitur, sed reuera existeret: præsertim cū Deum existere nullam includat repugnantiam. Alioqui quælibet alia res, quæ cogitari, & esse posset, vt homo, & formica, Deum excederet, qui cogitari quidem, sed nō existere posset. Adhæc Deum esse honorandū, & parentes per se notum est; at hoc esse nequit, nisi eo posito, quòd Deus, & parentes existant: esse ergo Deum, & parentes, erit per se notum. Quòd si obijcias: Qui asserit Deum non esse, nō solum Deum tollit ex rerum natura, sed etiam ex omnibus mentium conceptibus, & ex omnibus consequēter linguis: at hoc falsum est omnino, & impium: nam in omnium bonorū, & sapientum mētes nihil magis incurrit quàm conceptus Dei: & vt lingua nō integrè assequitur conceptum mentis, ita nec mentis conceptus rem existentem, quæ semper maior esse solet, quàm conceptus, & voces.

Secunda:

Secundo, Deo minimè existente, nihil profectò esse posset: quoniā præterquam quod, cum Deus infinite bonus sit, eius ablatio, siue priuatio infinitum esset malū, quod planè omne finitū bonū (quale constat esse omne creatum) destrueret, cum Deus tantus sit, vt eo maior concipi nequeat: profectò omnium rerum ipse erit causa producens, conseruans, & efficiens: quia maius est ad omnia se diffundere, & omnibus esse, & benè esse largiri, quàm sterilem, & ociosum esse. Ex quo efficitur, Deo ablato, nihil posse subsistere, quia sine causa effectus nō est, nec potest quicquam seipsum efficere: aut enim, quod non est, sibi esse

Deo minimè existente, nihil omnino in rerum natura esse posse.

præstaret, aut esset antequā esset. Sine actu enim puro (qui solus Deus esse potest, & solus est) nec materia potest esse, neq; quod ex actu, & potentia cōstat: quia vt hæc coniungantur, & vnū fiat, actu puro, & causa efficiēte egēt, quia hic actus ante ipsam potētiā nō est: potentia etiam per se impotēs est, vt se actui sola coniungat. Omnis etiā ordinata multitudo ab vno pēdet principio, ad quod conuersa, & intenta omne bonum suum conferuet, & perficiat. Vt meritò totus mundus asserere videatur Deum esse: nam nec imperfecta multa essent, nisi vnum esset perfectum, à quo recederēt. Vnde Boëtius lib. de Consolat. *Omne enim quod imperfectum esse dicitur, id minutione perfecti imperfectū esse perhibetur. Quo fit, vt si in quolibet genere imperfectū quid esse videatur, in eo quoq; perfectū aliquid esse necesse sit. Etenim perfectione subleuata, vnde illud, quod imperfectum perhibetur, extiterit, nec fingi quidē potest.* Hæc ille. Contraria quoq;, quæ in mundo cernimus, in vnum coire non potuissent, nisi ab vno Deo manu tenerētur, in quo longè plus cōsentiant, & vniatur, quàm in se ipsis repugnēt. Ratio: ne quoq; carentia, quæ finem sibi incognitū non rarò, sed frequenter assequuntur, Deum esse demonstrant, qui in eis inclinationem ad finem imprimat, & viam, qua ad Deū perueniant, suppeditat. Idcirco omnia Deū esse ostendunt: vt meritò dicat Arnobius lib. contra Gentes: *Nonne cogitatio vos subijt cōsiderare, disquirere, in cuius possessione versemini? cuius in re sitis? cuius ista sit, quam fatigatis, terra? cuius iste aer, quē vocali reciprocatis spiritu? cuius abutimini fontibus? cuius liquore? quis ventorum disposuerit flamina? quis vndosus excogitauerit nubes? quis seminum frugiferas potestates rationum proprietate distinxerit?* Sic ille.

Tertia ratio est: quia ablato Deo, & cæteris positis, omnia essent misera, & confusa; nā & sine motu essent deficientē primo, & immoto motore, qui omnis motus est causa: & sine appetitione essent deficientē vltimo fine, cuius participatione mediij fines essēt appetibiles. Superiora quoq;, ac no-

In quo ostēdat mundus Deum esse.

Boet. lib. 3. de consolat. prosa. 10. in initio. In quolibet genere imperfectum aliquid.

Dei quoque existentia vt probent irrationalia.

Arnob. lib. 1. aduersus Gentes, aliquando ante dimidiū.

Tertia ratio item ab absurdis.

biliora,

biliora, viliora essent, & ignobiliora, quia (ablato Deo) summo & infinito, non enti, hoc est, nihilo viciniora: inferiora rursus essent perfectiora, vt quæ plus à nihilo, id est, infinito ente recederent: præcellerent accidentia substantiis, elementa cōpositis, terra celo, planta brutis, bruta hominibus, homines Angelis, & materia prima omnibus creatis: quæ omnia contrario cursu, quàm nunc, eorū pessimò currerent, & in nihilū tenderent: nihilq; omnium esset finis, vel saltem accidentia, hoc est, operationes ipsæ fines essent substantiarū; & super omnia homo esset omnium rerū in felicissimus, vaneq; appeteret bonū infinitum, & futuram æternam vitam, vaneq; ac frustra virtutem exerceat, vanè viueret, & frustra à ratione esset deceptus, quæ Deum esse dicitur. Sed vanus potius est stultus in corde suo dicens, *Nō est Deus:* & vanus qui amplius in hoc cōprobando laborat, dicente Arnobio: *Aiunt sana sentientes, cōtradidere rebus stultis stultitia esse maioris.*

Psal. 13.

Arnob. loco suprascripto inter initiū ac medium. Dei notio cōmunis omnium gentium.

Lactant. lib. 6. institut. diuina, cap. 24. ante medium. Seneca de Deo quid senserit.

Dei qualis qualis descriptio.

Psal. 103. 1. Tim. 6.

summè bonus, sine admixtione mali, summè beatus, & contentus, sine miseria: tantæ magnitudinis, vt omnia impleat; tantæ sapientiæ, vt non possit comprehendi; tantæ misericordiæ, vt excedat omne cor nostrum; tantæ potentia, nemo vt possit illi resistere; tantæ iustitiæ, vt nullus valeat eius opera reprehendere, aut dicere, cur ita facis? tantæ gloria, vt maiestatis suæ scrutatores opprimat; tantæ, vt sic dicam, inintelligibilitatis, vt lucem habitet inaccessibilem, quam nullus hominum vidit, sed nec videre potest; tantæ deniq; perfectionis, vt nullam per creaturam vel excellentissimam, siue per nullam entis creati speciem, quæ admodum in se est, cognosci queat: nam omnia creata infinito modo superat. Erāt autem omnes creaturæ in eo, antequam essent in se ipsis, quemadmodum effectus subsistit in causa, formæ in agente earum datore, numeri in vnitatem, lineæ in puncto, circulus in centro, colores in luce, conclusiones in principio, flores & fructus in radice plantæ, domus tota in fundamento. Audi B. Hilarium in libro. De Patris, & Filij vnitatem de Deo philosophantem: *Certe (ait) hoc est Deus, quod & cum dicitur, non potest dici; cum asstimatur, non potest asstimari; cum comparatur, non potest comparari; cum definitur, ipsa definitione sua crescit. Qui celum manu sua operit, pugno omnem mundum claudit, quem totum omnia nesciunt, & metuendo sciunt, cui nomini, & virtuti famulantur.* Sic ille bonus pater. Quemadmodum autem summum in quouis genere per se incognitum est ab eo, qui illud non vidit, & per alia inferiora, & deriuata vix intelligitur (nam qui solem, vel aurum nūquam vidisset, vix, & magna certè cū difficultate per stellas, solē, aliaue per inferiora metalla aurum valeret apprehendere) ita sanè cuncta, quæ creata sunt, modicam, & tantillam nobis cognitionē præstant Creatoris, à quo in infinitum distant.

Quod si fortè obijcias, Paulum asserere; *Inuisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur; sempiterna quoq; eius*

Hierem. 23

Tob 11. & Sap. 12. Prou. 25. 1. Tim. 6. Ioan. 1.

Ibidem. Creaturæ omnes in Deo antequā essent, vt faciunt.

B. Hilar. p. pe finem operis. Deus quid se cundum Hilariū.

Psal. 118.

Quam mentem nos Deū ex creaturis agnoscamus.

Rom. 1.

Sap. 13.

Creaturae nobis de Deo qualem tantum cognitionem praebeat.

1. Ioan. 3. Dei substantia & natura sibi soli nota atque comprehensa.

Iob 36. Isa. 45. Deus soli comparatur.

Simonides de Deo interrogat, quid dixerit.

Comunes de Deo omnibus notionibus proponuntur. Deus verus, caeli terraeque conditor existit. Gen. 1.

virtus, & diuinitas: & Salomon: *A magnitudine enim speciei, & creaturae, cognoscibiliter poterit Creator horum videri.* Respondendum est, creaturas quidem recte intellectas aliquam Creatoris cognitionem porrigere; sed non omnino perfectam. Nam a creatura nota ad Creatorem non nisi infinita distantia est. Impossibile est autem, ut per finitum cognitum ad infinitum videndum quis assurgat: sed per creaturas quidem agnoscitur quod Deus sit, & quod longe ante omnia creata sit; in caelesti vero gloria visus agnoscitur vti est, quem admodum Ioannes ait: *Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.* Nulli autem videri potest a nobis quid est, quia ipse se solum comprehendit, & definite nouit quid sit. Cum ergo Deus cogitationibus nostris incomprehensus prorsus existat, & longo interuallo vincat scientiam nostram; magis ignotus dici potest quam notus; inuisus, quam visus; & absconditus, quam manifestus, iuxta illud Isaiae: *Verum tu es Deus absconditus, Deus Israel Saluator.* Quomodo verum de sole magis apprehendimus quod sit in rerum natura, & a signis & effectis qualis sit, quam quid in se ipso sit: simili ratione Deus in se a mortalibus agnosci nequit. Vt Simonides ille poeta interrogatus de Deo, quid esset, & diuersa temporis spatia ad cogitandum, & respondendum postulans, aperte indicauit: Nam quod plus cogitabat, eodem minus intelligebat; & longius tempus subinde sibi dari ad respondendum exigebat. Ideo hoc loco nos de Deo non quid sit, verum quid sit, & certis signis, propriisque, ac peculiaribus notis qualis sit, explicabimus: quemadmodum etiam, dum contra Haereticos de Ecclesia differimus, illam apud nos esse, & non apud Haereticos, certis, & propriis notis demonstramus. Sunt autem quaedam notae omnibus communes, aliae vero tantum perfectis viris compertae, & exploratae. Ex communibus ergo notis, illa prima Deus verus, ab alijs discernitur in hoc, quod creauit caelum, & terram, vt prima sententia Genesis, primusque; Fidei ostendit articulus. Vnde Abraham veri Dei

iure iurando se adstringere volens, cum per falsos deos iuraret alij, dixit: *Leuomanum meam ad Dominum Deum excelsum, possessorem (vel vt alij vertunt) creatorem caeli & terra.* Quasi diceret, Nullus alius est mihi Deus, quam ille ipse qui mundum condidit. Sicut ait Dauid: *Omnes dii Gentium, daemonia, Dominus autem caelos fecit.* Ipse etiam Dauid auxiliu non a falsis dijs, sed a vero Deo implorans, dixit: *Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit caelum, & terram.* Hieremias quoque, cap. 10. ait: *Sic dicitis eis: Dijs qui caelos, & terram non fecerunt, pereant de terra, & de his, quae sub caelo sunt. Qui facit terram in fortitudine sua, preparat orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit caelos.* Secunda nota veri Dei est: eum vbi que existere, caelumque, & terram implere: id quod Ethnici minimè ignorarunt, quorum vnus dixit: *Ab Ioue principium Musae, Iouis omnia plena;* Et alius; *Iuppiter est quocumque; vides, quocumque moueris.* Homo enim tantum implet locum vbi est, sed non occupat aliorum locum; Angelus quando est in caelo, non est in terra; octaua sphaera in loco suo est, at locum aliarum nequaquam implet: secus Deus, qui omnia, & totum mundum implet, nec adhuc mundo creato capitur. Hinc est Dauidis illa vox: *Quid ibo a spiritu tuo? aut quo a facie tua fugiam? Si ascendero in caelum, tu illic es: Si descendero in infernum, ades.* Et vox filij eius Salomonis; *Si caelum, & caeli caelorum te capere non possunt: quanto magis domus ista quam adificauit? Est enim Deus in omni cogitabili perfectione infinitus: nam aliam qui ipsum finiret, & terminaret, maior, & prior illo esset. Rursus tam paruus est, vt sit in minimo grano arenae, vel semine sinapis. Rursum tam magnus, vt sit in omnibus, & super omnia. Et vt pius, & acutus quidam Theologus aiebat: *intra cuncta, extra cuncta, subter cuncta, super cuncta: super cuncta, neque; elatus: subter cuncta, nec substractus: extra cuncta, neque; exclusus: intra cuncta, nec inclusus. Super totus, presidendo: subter totus, sustinendo: extra totus, complectendo: intra totus, in**

Intra 14.

Psal. 95.

Psal. 123.

Hierem. 10

Deus omnia implet.

Hierem. 23

Virgil. Aeclog. 1.

Lucan. lib. 9.

Homo, & Angelus qui locum impleat.

Psal. 138.

2. Paral. 6.

Deus quam paruus, quam magnus sit.

complendo,

complendo: extra, nullo dilatatur: intra, nullo coarctatur: subter, nullo fatigatur: super, nullo sustentatur.

Deus verus operatur omnia naturalia. Rom. 1. 1. Ephes. 1. 1. Psal. 134. & Gen. 1. et seq.

Deus qui producat vetos de thesauris suis. Hierem. 10

Deus verus omnia, quae creata sunt, in natura, atque in statu suo conseruat. Psal. 103. & Eccles. 1 Ioan. 1. Psal. 103.

Deus verus omniagubernat, & suauiter disponit. Isai. 48. Sap. 8.

Psal. 46.

Deus in se omnia eminenter continet.

Tertia nota veri Dei consistit in hoc, quod operatur omnia naturalia: *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, & operatur omnia secundum consiliu voluntatis suae.* & Dauid: *Omnia quaecumque, voluit Dominus, fecit in caelo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis: educens nubes ab extremo terrae, fulgura in pluuia fecit. Qui producit ventos de thesauris suis, &c.* quibus veluti scopis quibusdam, aërem, ne putrescat, permittit. Hieremias quoque, cap. 10. omnia opera naturae Deo tribuit: *Ad vocem suam, inquit, dat multitudinem aquarum in caelo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terrae, & caetera quae sequuntur.*

Quarta nota veri Dei est, omnia quae creata sunt, in natura, atque in statu suo conseruare. Nam caelum eodem modo manu tenet, & mouet: terram stabilem, aërem, ignem, ac species rerum quae corrumpuntur, per continuam earum productionem seruat. Vnde recte ait Ioannes: *Sine ipso factum est nihil, quod factum est: & rursus Dauid: Date te illis, colligent: aperiente te manu tua, omnia implebuntur bonitate. Auertente autem te facie, turbabuntur: auferes spiritum eorum, & deficiet, & in puluerem suum reuertetur.*

Quinta nota: Deus verus est, qui omnia gubernat, & ad fines suos consequendos suauiter perducit. Vnde ait: *Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia, gubernans te in via qua ambulas.* Itè Salomò: *Attingit a fine vsque, ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter.* Tantaque est eius prouidentia, vt nec folium arboris & passerulorum ne vnus quidem, &c. in terram cadat sine eius voluntate: & pullis coruorum eorum inuocantibus cibum suppeditet. Tantaque est eius sapientia, vt bonum quidem faciat, ac disponat; malum vero culpae, vel poenae permittat quidem; & permissum, in aliquem bonum finem conuertat.

Sexta nota: Deus omnia eminenter continet cum infinita perfectione: quem admodum sol omnia lucida, & aurum inferiora omnia metalla. Ab ipso omnes perfectiones in creaturas derivantur; quasi non haberet ipse, quomo

do alijs donare posset? *Omne datum, inquit Iacob. Apostolus, optimu, & omne donu perfectum de sursum est, descendens a Patre luminu.* Dauid etiam ait: *Qui pluit aurem, non audiet? aut qui finxit oculu, non considerat?* Dionysius Areopagita testatur, Deum prae habere in se omnes perfectiones creaturarum sine vlla, vt sic dicam, imperfectione. Quae admodum enim aureus numus continet eminenter vnde decim, duo decim uel iulios argenteos sine argento, verum in re magis pretiosa quam argentu sit: ita in Deo sunt omnes perfectiones, remotis imperfectionibus. In homine enim est sapientia, sed imperfecta, quoniam parua: in Angelis inuenitur fortitudo, & pulchritudo, at cum compositione, & varietate, quia sunt finiti: Deus vero infinita habet sapientiam, immensam bonitatem, perfectissimam potentiam; denique omnes perfectiones in infinito gradu sine compositioneque, vlla, imò cum summa simplicitate. Quare recte in libro Sapientiae scriptu est: *Hoc quod continet omnia, scientia habet vocis.* Postulauit a Domino Moyses: *Ostende mihi gloriam tuam.* Cui respondit: *Ego ostendam tibi omne bonu tibi: id est, infinitum, abbreviatum, & simplicissimum bonum; in quo, & ex quo sunt omnia bona.*

Septima nota: Deus est aeternus, semper, & eodem modo existens, sine principio, & sine durans: nec respicit a tergo praeterita, quia nihil illi praeterire potest: nec respicit ante se futura, quia nihil illi futurum est: cuius oculis omnia sunt nuda, & aperta, & praesentia. Ab illa aeternitate, quae sine tempore, & successione existit, cadunt Angeli in aeuu, quod substantiaru spiritaliu, ac suaru operationu mensura est: cadunt etiam omnia temporalia in tempus, quod omnia, quae motui subiiciuntur, metitur, in quo tantum viuere, & permanere possunt.

Octaua nota: solus Deus Philosophorum omnium, ac Theologorum testimonio, actus prius dicitur, & est: ad nullam enim perfectionem in potentia esse potest: neque rursus ad aliquid non perfectum, siue ad nullum defectum aptitudinem, nec potestatem habet: quicquid enim esse potest, actu est. Nam verbi gratia homo potest esse

Iaco. 1.

Psal. 93.

Dionys. Areopag. lib. De diu. nomin. c. 5. ante med. & inde.

Vt sint eminenter omnia in Deo.

Sap. 1.

Exod. 33.

Quale sit bonum Deus.

Deus verus, est aeternus, & immutabilis.

Heb. 4.

Angeli mensuratur aeuo.

Deus solus, omnium iudicio est actus purus, ac simplicissimus.

Exemplum huius veritatis.

se diues,

se diues, si pauper est: & rursus si diues est, cadere à diuitijs potest. Item si ignorans est, potest fieri sapiens: rursus si sapiens est, à sapientia excidere illum haud est impossibile. Deus autem benedictus ita est diues, sapiens, potens, & iustus, vt ad paupertatem, vel ad ignorantiam, vel ad impotentiam, & iniustitiam vlllo pacto descendere, aut delabi non possit. Rursus tales diuitias possidet, talem sapientiam, potentiam, & iustitiam, vt in illis augeri nequeat: infinito enim additamētum fieri nullū potest. Est enim Deus actu diues, potens, sapiens, & iustus quantum potest esse, hoc est, in infinitum: exultatq; à Deo omnis potentia patiens; nam quicquid esse potest ille, actu est.

Nona & postrema nota veri Dei est: quod illi tribuatur summa potentia, summa sapientia, summa bonitas, summus amor, summa misericordia, summa iustitia, summa deniq; & qua maior excogitari non possit, perfectio. Hæc enim omnia illi Scripturæ sacræ vbique tribuūt, eumq; nobis vt talem celebrandum, & laudandum proponunt. Ratio etiā ipsa non obscure Gentibus, & Philosophis hæc de Deo cogitanda porrigebat: ex quo & hos illi titulos frequenter tribuebant. Atque hæc de communibus, & omnibus comprehensis notis, quæ ex parte creaturarū accipiūt, dictū sit.

Notæ verò secretiores, quæ ex parte ipsius Dei desumuntur, ad perfectos tantū viros, ac eos, qui fide præditi sunt, spectant. Inter has autē prima est, productio Dei intrinseca: *Filius meus*, inquit, *es tu, ego hodie genuite*. Neque hoc Deo quouis modo repugnat: nam quid mirum est, si Deus Deum producat; cum ignis ignem, oliua oliuam, equus equum, & homo hominem generet? Secūda est: productio Dei extrinseca, nempe Angelorū, quos ex nihilo per se ipsum produxit. Nam eum Creatorem visibiliū, & inuisibiliū confitemur. Ipse enim virtute sua creat animos, & creatos corporibus infundit: Vnde *inspirauit in corpus Adæ spiraculum vitæ*. Dicitur sigillatim corda hominum fingere: &

Apostolus: *In ipso, inquit, condita sunt vniuersa in cælis, & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt*. Tertia nota est: quod solus gratiam, & gloriam largiri possit: quare per Prophetam dixit: *Gratiam & gloriam dabit Dominus*: & Iob ad Deum loquens, ait: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu qui solus es?* Quarta nota: Deus verus, est Deus patrum nostrorū, & Ecclesiæ, quæ præcelsit: nam propterea dicitur Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus Eliæ, Deus Danielis: & nisi esset in Ecclesia verus Deus, nulla esse posset salus. Vnde nec in Nouo Testamēto alium colimus Deum, quā illum eundem, quem Patriarchæ, & Prophetæ cognouerunt, quiq; de se ipso per Prophetam dixit: *Quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum*. Quinta nota, in signis, & miraculis, quæ ordinem, cursumq; naturæ antecellunt, quibusq; se Dominum vniuersi prodebat, consistit. Hinc miraculo populum eduxit, de Aegypto per mare Rubrum virga Moyfi apertum, & desiccatum; paupuit manna in deserto; solem sistere fecit; igni præcepit ne vreret: atque ita diuersis signis se ipsum tam in Veterē, quā in Nouo Testamento manifestauit.

Quod si obijcias; Petrus, & Paulus, alijq; sancti, nonne ipsi miracula operati sūt? quomodo ergo miracula, veri sunt Dei argumenta, & signa? Respondemus, Apostolos, & Sanctos propria virtute nullū edidisse miraculū, sed vt Dei ipsius organa, atq; instrumēta, & quidem medijs precibus signa impetrauissent. Deus tamen solus est, de quo scriptum est: *Tu es solus, qui facis mirabilia*. Et quemadmodum gratiam solus Deus infundit, ad eā tamen communicandam cōcurrit homo tāquam minister, verbum Dei, vel Sacramētū adhibens: sic sancti ad operationes miraculorum, ceu ministri Dei, cōcurrūt. Et de notis quidem, ac signis, quibus Deus venit agnoscendus, hæc tenus. Quod ad nomē verò attinet, seu vocē Dei, dicendum est, quosdam sensisse,

Coloss. 1.

Solus Deus gratia & gloriam largiri potest. Psal. 83. Iob 14.

Deus verus, est Deus omnis Ecclesiæ præterita & præsentis. Exod. 3. 4. Reg. 2. Dan. 9. & infra 14.

Isa. 52. Deus solus si gnorum ac prodigiorū effector est. Exod. 14. Infra 16. Iosu. 10. Suprà 3. Daniel 4.

Apostolus, & sancti omnes quā tantum virtute miracula ederet.

Psal. 85.

Dei nomen vnde deductum sit. Prima opinio.

Deum

Infinito nihil addi potest.

Deo omnis quanta maxima cogitari potest perfectio tribuenda est.

Peculiares veri Dei notæ ac magis intrinseca, quæque. Deus Deum generat ac producit. Psal. 2. & Act. 13. & Hebr. 1. & 5. Angelorum creatio Dei veri propria solus est. Gen. 2. Psal. 32.

Deū à voce Latina Dadi appellationē sumplisse, quod nimirum eius propriū sit omnia nobis dare: nā ipsum existere, vt philosophicè loquar, siue esse, omniaq; cum priuata, tū cōmunia beneficia nobis in dies elargiri, atque suppetitare nunquam cessat. Alij verò sentiūt, Deum à verbo Græco *Δις*, id est, à timore dictum: cui cōsonat celebre illud carnis Poëtæ:

Secunda. Δις Græcè quid.

Claudian.

Tertia a-prior, & congruentior.

Δις Græcè vnde dicitur.

Sap. 8.

Infrà 11.

Areop. Dionys. lib. De diu. nomin. cap. 12. prope initium. Theiotes quid. Optimi Regis, ac gubernatoris quæ nam partes.

Psal. 69.

Deum Aegyptij oculo, & baculo cur representabant.

cis suis oculo, & baculo Deū representabant: oculo quidē, innuentes illū omnia perspicere; baculo verò, omnia illū sua prouidentia gubernare, ac sustentare significātes. Hoc nomen cōtinet omnes notas Dei supra cōmemoratas. Si enim omnia sua prouidentia gubernat, ac regit Deus Opt. Max. sequitur profectō ipsum omnia condidisse. Nec enim est vt struthio, vel vt cuculus, ouis qui nō suis incubat: neq; rursus vt perdix, aut gallina fouēs quæ non peperit. At Deus quæ fecit mundū, ipsum & gubernat; & quæ non fecit, haud gubernat. Rursus si videt omnia, ergo summè sapiens est, & summè prouidens. Si currit omnia circum (quod metaphoricè de Deo dicitur) ergo omnia implet, omnia operatur, omnia conseruat, omnia continet, æternus est, actus purus est. Innuat præterea nomē hoc generationē Verbi, per visum: productionem Spiritus sancti, per cursum, & ardorē. Atq; ita tā cōmunes, quā particulares notæ veri Dei superius à nobis descriptæ, in hoc nomine representantur. Margna ergo ratione voluit Deus hac voce nobis representari, quod eū Regem nostrū, ac Gubernatorē agnoscamus, ad quem cū fiducia in nostris difficultatibus, ac miserijs confugiamus, eius opem, & auxilium imploremus. Et quia naturale est hominibus gratiam sui gubernatoris, & principis omnibus modis ambire, & procurare: confidēter ad eum, qui gratiosus est, nosque, & omnia nostra conseruat, atque mirabili puidētia omnibus in nostris necessitatibus nobis succurrit, accedamus: spectantem nos, spectemus: ad currētem ad nos, curramus, ita vt dicere possimus: *Si cōsistat aduersum me castra, non timebit cor meum: si exurgat aduersus me prælium, in hoc ego sperabo*. Et rursus; *Esti ambulauero*, inquit, *in medio vmbra mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es*. In præsentia etiam iudicis, & gubernatoris nos spectātis peccare erubescamus. Nam ob id meritō dicitur omnia videns, vt frænum esset omnis peccati, & calcar ad omnē virtutem. Sanctus quidā pater ingressus fertur fuisse ad quandam meretricem,

Dei nomini notas & proprietates Dei præarratas omnes conuenire. Iob 39. Hierem. 17.

Hierem. 23.

Sap. 1.

Deo cur hoc nomine insigniri voluerit.

Hominis ingenium. Heb. 4.

Psal. 26. Psal. 22.

Meretricula cuiusdā per sanctum virū admirabilis, & prope diuina conuersio describitur.

cem,

cem, eam volens à peccato auocare, atque ad Christum conuertere: Cuiq; illa putasset ad se illum, vt secum rem haberet, venisse; dixit bonus ille pater ad eam: Duc me in cubiculum, vbi nemo nos videre possit. Cumq; post vnum, aut alterum, in secretissimum dixisset cubiculum, dixit mulier: Ecce, locus, in quo nos, prater Deum, videre nemo poterit. Ad quam sanctus pater respondit: An non, inquit, satis esse tibi videtur, Deum posse nos spectare? an non peius est ab eo solo in pec-

cato deprehendi, quam à toto mundo videri? His ille verbis mulierem ad poenitentiam, & bonam frugem reuocasse scribitur. Cauemus ergo ante oculos Dei vllum admittere scelus, ac flagitium, scientes illum non tantum esse oculum, sed & baculum, quo peccatores percutiat: horrendumq; esse incidere in manus Dei viuientis: quas vt euadere valeamus, prater Dominus noster Iesus Christus, qui cum Patre, & Spiritu sancto viuunt, & regnant in secula seculorum. Amen.

Baculus Dei quis nobis valde formidandus. Heb. 10.

TRACTATUS II.

In quo de potentia, conuenientiaq; Incarnationis Filij Dei est sermo.

Series tractationis huius.

Superiori tractatu, quid esset Deus non modo re ipsa, sed etiam nomine, & voce, vtcunq; explicuimus: nunc tertio loco propositum expediendum est, nempe cur Deus sub hac ratione, & appellatione Dei legationem hanc, & tantum incarnationis mysterium peragere voluerit. Quod vt aperte ostendamus, tali ordine procedendum esse existimamus, vt primo quidem loco Deum incarnari posse demonstramus. Secundo, vt solum Deum hoc posse prestare ostendamus. Tertio, haud fuisse simpliciter necessarium id fieri à Deo, probabimus. Postremo loco, id fuisse summè conueniens bonitati Dei, atque nostræ subleuandæ miseriam quam maximè expediens, multis rationibus aperiemus.

vel esse, nedum infinitam Dei naturam (nec enim natura hominis fieri, aut esse natura equi potest, nedum diuina, cui species, vt Philosophus ait, in indiuisibili, quemadmodum & numeri, consistant:) possibile tamen Deo omnipotenti est, humano individuo hypostasim suam, siue subsistentiam communicare, & mutare, illud ita preueniendo, vt non in se, verum in Deo consistat. Quæ quidem hypostasis ita est illi intrinseca, vt licet vna natura non sit altera, cum in Christo sint duæ naturæ distinctæ, non confusæ, neque cõmixtæ iniucè, vt cõtra Eutychem Ecclesia obtinuit: sit tamen Deus homo, & homo Deus, ita vt vnica diuina persona in vtrâque, & diuina, & humana natura inueniatur: quemadmodum è contrario vna Dei essentia in pluribus personis subsistit. Deinde, potest Deus facere infinita sua virtute, vt accidens, sine eo quod ei subijcitur, existat: quemadmodum in mysterio Eucharistiæ facit, tamen si accidens esse, sit inesse: poterit ergo efficere, vt substantia creata sine propria vlla subsistentia nisi in diuina existat. Ad hæc, agens per artem potest ex vna re aliam ex accidenti efficere: naturale

Aristot. lib. 2. de anima, tex. 31 & lib. 8. Metaphys. tex. 10. seu cap. 5.

Diuinam, humanamq; naturas in Christo confusas ac permistas exillere, olim impius somniabat Eutyches.

Secunda.

Accidentis esse quodam sit.

Tertia.

Hominem fieri Deum posse probatur.

Ratio prima

In primis igitur Deum creaturam fieri posse, atq; incarnari, his rationibus euincitur: nam etsi argumentis ostendere incarnationem factam fuisse non possimus, vtcunq; tamè infinitæ Dei potentia possibilem probare possumus. Primo quidem, quia etsi possibile non sit, vnam naturam aliam finitam, & creatam, a qua minus distat, fieri,

verò agens valet ex vna aliâ substantiâ facere: Deus ergo super artem, & super naturam operas, & infinitus artifex poterit cõmuniter ex nihilo aliquid producere, ergo singulariter valebit ex nihilo etiam Deus efficere, vt infinita eius potentia in effectu ipso videatur. Anima enim Christi ex nihilo condita est, corpus autè supra naturam sine virili semine, ac proinde quasi ex nihilo productum. Præterea, habet homo virtutem gignendi alium hominem, ac filium efficiendi: potest & arte ciuili aliquem in filium adoptare, in quem nomen familiaræ, & hæreditas adoptatis pertrahat: poterit ergo Deus non tantum natura Deum generare, sed etiam per gratiam Humanitatem assumere, & facere, vt homo sit verus Deus. Ad hæc, non est denegandum omnipotenti Deo, quod virtuti creatæ conceditur: atqui anima rationalis, quæ subsistens est forma, corpus sibi in vnitatem hypostasis vnit, ita vt vna persona, atq; vna hypostasis ex vtrâque; resultet (quanquam hic vnionis modus etsi affirmetur, non tamen perfecte intelligatur) poterit ergo Deus assumere Humanam naturam ad vnitatem diuinæ Personæ, remotis omnibus, qui in anima sunt, defectibus, (nã anima forma substantialis, & pars cõpositi est) qui Deo prorsus non cõueniunt. Atq; hoc quidem argumentum ex epist. 3. Augustini ad Volusianum desumptum est, & ex Gregorio Nysseno lib. 2. de anima. c. 12. & probat etiam testimonio Porphyrij. Amplius, quicquid non implicat contradictionem, apertamq; & intrinsecam repugnantiam non includit, Deus potest efficere; sed huiusmodi mysterium nullam continet repugnantiam; non ergo est Deo auferendum. Quod si obijcias, maximè repugnare, naturam hominis suam amittere subsistentiam. Respondemus, experientiam satis docere, naturas absq; proprijs subsistentijs posse existere. Nam quemadmodum aqua à mari separata, & ramus ab arbore præcisus, propriam habent, in qua sustententur, hypostasim; cum tamen aqua mari coniuncta, vel ramus non præcisus ab arbore distinctum ab illis esse non habeant: ita in proposito dicendum est. Quod si crea-

tura aliâ in sua hypostasi sustinere creaturam potest: poterit ergo multo magis Diuina, & increata subsistentia naturam Humanam ad se vocare atq; assumere, ita vt non in se, sed in illa subsistat. Postremo, stultum, ac temerarium videretur, id hominem negare fieri posse, propterea quod sibi impossibile factum videatur: siquidem multa, quæ natura, aut arte fiunt, impossibilia prorsus iudicamus, ob id quod rationem effectiõis eorum non capiamus. Si, ergo vel artis ipsius interdum, ne dicam naturæ, opera vix capimus; quanto minus incõprehensa Dei opera, ac prorsus singularia, atque diuina valebimus apprehendere atque cõcipere? Vanissimus igitur meo quidem, & omnium iudicio est, qui sua minutula, tenuiq; intelligentia diuinam, infinitamq; potentiam metitur. Quod enim impossibile est, & videtur apud homines, possibile est apud Deum: & quod minus fieri quicquã posse, nostro iudicio videtur, eò magis diuinum esse demonstratur. Ex quo egregie pronuntiauit Gregorius: Minus de Deo sentit, qui hoc solum sentit, quod suo ingenio metiri potest. Deum ergo carnem assumere, impossibile non est, etiam si ratione naturali demonstrari non possit: quia super captum naturalem est tam ipsi factum, quam rei possibilitas, quod vt magni quidam viri docent, commune est omnibus Fidei articulis. Et hætenus de primo capite.

Ad secundum verò, asserendum est, solum Deum incarnationis opus efficere posse, hoc est, hominem, vt ita dicam, Deificare. Nã vt ignis solus ignem, sola lux lucem, sola olea oliam valet producere: sic etiam solus Deus hominem ad Diuinam hypostasim potest euehere. Ad hæc, solus Deus adoptionem, quæ filiatio quædam artificialis, & cuius est, prestare potest, vt solus etiam remittit peccatum, solus iustificat: ergo quod maius est, hominem ad naturalem suam filiationem attollere solus poterit. Item, si ad hypostasim suam attrahere, & in illas alias sustentare, diuinam tantum, & infinitam est potestatis, vt scholastici Theologi magno consensu tradunt: ergo solus Deus incarnationem operari poterit.

Septima ac postrema ratio pro possibilitate incarnationis operæ.

In eos qui diuina humano ingenio metiuntur.

Matth. 19. & Luc. 1.

Gregorius Romanus. Minus de Deo qui sentiat, vt Magnus dixit Gregorius.

Quod solus Deus possit incarnari. Prima ratio.

Secunda. Matth. 9. Rom. 8.

Tertia.

Luc. 1.

Quarta ratio

Quinta.

August. tomo 2. in init. B. Gregor. Nysseni. Porphyrius. Sexta.

Humanam naturam sine propria esse posse subsistentiam, vnde constat.

Infi delium, & Hæreticorum aduersus Incarnationis veritatem obiecta diluuntur, Prima obiectio.

Num. 23. Malach. 3. In incarnatione, quæ natura tantum modo mutationem suscepit.

Quomodo humana natura se habet in incarnatione.

Id: Motis nobis, mouetur omnia, quæ in nobis sunt, in quibus locum habeat.

II. obiectio dicentium, opus in carnationis fieri non posse.

Nec obstant in contrariam partem rationes adductæ, quæ ad probandum incarnationem esse impossibilem, à Paganis, & Hæreticis fiunt. Primum enim argumentantur, Deum esse omnino immutabilem, vt etiam Scriptura docet: atqui incarnatio mutationem adfert, est enim Deus homo factus, qui prius non erat: ergo si mutari Deum est impossibile, erit & incarnari. Respondemus, mutationem totam ex parte humanæ naturæ inueniri, nullam ex parte Dei. Vt enim quando mundus est cõditus, Deus in eo esse cõcepit, in quo ante non erat, & modo cum res noua aliqua fit, in ea Deus est, & antea non erat: id quod nulla prorsus Dei mutatione prouenit, sed tantum ipsius creaturæ sua natura mutabilis. Quemadmodum columna immobili existente, & me ipso mutato, nunc illi sum ad dexteram, nunc ad sinistram: ita in incarnatione, natura humana nouo modo se habet ad Deum, Deus autem nullam rei mutationem patitur ob id, quod nouo modo in carne sit. Similiter etiam vitiosa est argumentatio ista: Deus genitus est ex Virgine, ergo secundum substantiam est mutatus, quia terminus generationis est substantia. Respondemus enim, Deum non acquisiuisse alienam, vel nouam substantiam, verum ille in sua immutatus permanens, naturam aliam assumpsit per eius mutationem, quæ attracta est ad hypostasim Dei; & ita nouam habet substantiam, sed immutatus. Neque rursum valet hæc alia argumentatio: Motis nobis, mouentur omnia, quæ in nobis sunt, ergo Deitas moto Christo homine: Nam hoc verum est de his, quæ in nobis sunt, vt in subiecto, vel in loco; vel denique, quæ ita sunt in vno loco, vt non sint alibi. Quanquam verius dici posset potius esse Humanitatem in Verbo, quàm Verbum in Humanitate. Secundo obijciunt: Deus est omnino simplex, & omnis cõpositionis expers, vt fides, ac lumen naturale rationis prædunt: ergo vniti cum humana natura nequit. Nam quod alteri vnitur, habet rationem partis; pars autem cum parte perficiens, à summa simplicitate cadit, cum habeat actum mixtum potentia. Sicut ergo possibile non est Deum

esse partem, ita nec Deum incarnari possibile. Respondemus ex doctrina B. Thomæ, tripliciter aliqua vniri: Quædam quidem in vno tertio, sed non inter se; vt duo brachia in pectore, duo homines in vna specie: quædam verò inter se, sed non in vno tertio; quemadmodum subiectum, & accidens: quædam rursus & inter se, & in vno tertio; quemadmodum materia, & forma, quæ mutuo se amplectuntur, & vnum per se ex eis cõponitur. Quando ergo duo vnuntur in vno tertio, non autem inter se, tunc neutrum habet rationem partis, neque ad se inuicem, neque respectu partis: & talis est vnio incarnationis. Natura enim Diuina, & Humana vnuntur in vna Verbi persona, non autem inter se: ob id non est ibi ratio partis, atque ea ratione nequaquam amittitur Diuina simplicitas. Quod si diuinam Verbi personam cum Humana natura comparare velis; tunc vnuntur quidem inter se, at non in tertio: proinde perit ratio partis, nam pars vtrumque postulat, vt & inter se vniantur, & in vno tertio. Obijciunt tertio: Deus pati non potest, ergo alteri naturæ vniri nequit: vniri namque pati est, sicut vnire, agere. Respondetur, vniri passionem (vt aiunt) esse, quæ fuit ex parte naturæ humanæ, quam sibi persona Verbi vnuit: ex parte verò naturæ Diuinæ tantum relationem rationis ponit. Sicut cum res dicitur sciri, non est aliqua passiva potentia in ipsa, verum in sciente, & cognoscente: ita vera passio in Humanitate fuit, in Deo verò tantum relationis. Quarto obijciunt: Deus est actus purus, atque perfectus, ergo nulla ei potest fieri adiectio: non ergo potuit in se carnem assumere. Respondetur, nullam fieri adiectionem ad ipsam Dei substantiam, sicut accidens additur subiecto, hoc enim repugnat actui puro; sed potius ipsa natura Diuina Humanæ naturæ hypostasim Verbi communicat. Quinto obijciunt: Magis distat Deus à carne, quàm summè calidum à summè frigidum: sed hæc simul vniri est impossibile: ergo & Deum carni vniri impossibile erit. Respondemus, summè calidum, ac summè frigidum propterea non posse simul esse, non quidè

Thom. in 3. senten. dist. 1. q. 1. art. 1. sub initium, tom. 7 initio.

Aliqua vnio tur tripliciter.

Qualis sit vnio Domini cæ incarnationis.

Tertia obiectio.

Quarta.

Christus in incarnatione magis dedit, quàm accepit.

Quinta.

Summè calidum, ac summè frigidum cur nequeat simul esse.

Sexta.

2. Paralip. 6.

August. 10. 11. initio. Verbum diuinum humanitate, quam assumpsit, minime circumscribitur.

Septima obiectio negantium Deum posse incarnari.

Octaua.

Nona.

Decima.

ex actus distantia, nam plus distant albedo inter se, & quantitas, quæ tamen simul existunt, verum ex qualitatibus oppositis, quarum vna alteram corrumpit: quod non est in diuina, & humana natura; ac proinde vniri possunt. Sexto obijciunt: Deus est incircumscriptus, quem cœli cœlo rû capere nequeunt: nec igitur in paruo corpusculo humano poterit contineri, nã aliàs esset circumscriptus. Respondet Augustinus epist. 3. ad Volusianum: etsi Deus incircumscriptus sit, & vbique, est tamen totus, & indiuisus vbique: atque ita non repugnat vt totus vnatur cum circumscripto, & tamè ab eo non circumscribatur. Quemadmodum anima rationalis tota est in qualibet corporis parte, & tota vnitur cū pede, tota cū manu; neque tamen circumscribitur, cum tota sit etiã in alijs partibus. Septimò argumentantur: Deus est homini vnitus, ergo virtus diuina esset in corpore. Respondemus quod non fat est esse in corpore, ita vt sit virtus eius; quia Deus vbique est: sed opus est, vt sit eius actus ipsum informas: quod nec intellectui nostro conuenit, nedum Deo. Octauo: Verbo in se completo humanitas aduenit, ergo per accidens ei vnitur, nec fit vnum per se. Respondemus, in creatis verum esse, quicquid rei perfectæ aduenit, per accidens, & extrinsecè vniri, quia nihil potest sustentare alienam naturam in esse suo. Secus est in Deo: Nam si esset tantum vna persona in duabus naturis. Nonò: Christus esset homo significatione æquiuoca; quia de ratione hominis, qui est Christus, est diuina hypostasis, non autem de ratione Petri, vel Pauli. Respondemus: ad æquiuocationem quam vocant, minime sufficere diuersitatè hypostasis, sed formæ per vocem, homo, significatæ, quæ est humanitas eiusdem rationis in Christo, & in Petro, & Paulo, licet persona diuersa sit. Decimò: Deus coinquinaretur ex contactu, & assumptione carnis nostræ. Sed certè si animam inter & carnem nullus est contactus, quia non communicant in materia, cum spiritus sit incorporeus, & caro corporea; multò mi-

nus erit inter Verbum æternum & carnem, quæ in infinitum distant, contactus. Ad hæc etsi contactus esset, nulla esset Verbi coinquinatio: Nam si Sol immunda, & fordida contingens, non inquinatur, quãto minus cõditor ipse Solis Deus Verbum? Ad hæc, caro quam assumpsit, sanctissima fuit, quia à Virgine benedicta, ab omni peccati labè eminentissima ratione præseruata, sicut Eva ex Adamo nondum peccatore ex eius costâ, formata fuit. Vt ergo per se immundum illud coinquinat, qui cum in materia conuenit, mundum verò per se sanctum efficit: ita immundum per accidens ob fidem mundat, vt tactus Leprosi: at mundum per accidens tangentes coinquinat, vt Iudæi Christum crucifigentes. Caro verò Mariæ summè sancta, & à membrorum Christi contactu sanctificata, extitit salutis initium: quemadmodum Eux caro corrupta, & iustitiæ originalis auxilio destituta, causa nostræ perditionis, exitijq; fuit. Et hætenus de secundo. Quod ad tertium spectat: etsi Deus hoc beneficium humanæ naturæ conferre possit, non est tamen incarnationis naturale, & necessarium Dei opus, vt est generatio Verbi, & Spiritus sancti processio; at voluntarium, & contingens per modum gratiæ, & artis, quemadmodum etiam mundi creatio. Cum enim Deus sibi ipsi sufficiat, beatusque sit, & se solo contentus, nec creaturis egeat quasi ad suam ipsius perfectionem necessarijs: propterea quicquid extra se ipsum operatur contingenter ac liberè operatur. Quanquam enim melius sit hoc, vel illud extra se operari, quàm oppositum; non tamen cogitur Deus facere: quemadmodum nec nos ijs, quæ consilij sunt, & perfectionis, præstandis adstringimur. Deinde Deus per se ipsum sine incarnatione poterat homini peccata remittere, illumque sua gratia iustificare, sui visione, fruitioneq; eum beare, quemadmodum fecisse cū Angelis quidam testantur: sicut homo potest liberè donare offensam, nulla adhibita satisfactione. Porro humanitatis Christi visio haud est de essentia beatitudinis, sed accedit ei, estq; ad-

Simile.

Gen. 2.

Caro Mariæ quàm sancta.

Quod nõ de buerit necessarium Deo humanam carnem suscipere.

II. argum.

Qua ratione necessarium incarnationis opus extiterit.

Prima ratio.

uētitia: essentialē verò sola Dei vi- sio efficere potest. ¶ Fuit tamen incar- nationis opus necessariū ex positione, dupliciter. Nā vt omittā probare, hoc necessariū fuisse, quoniam id Deus Opt. Max. per Prophetas futurum prædi- xerat; erat tamen necessarium. Primū quidem, si de rigore (vt Theologi lo- quuntur) iustitiæ generis humani of- fensam, exhibita satisfactione conueni- enti, condonare voluisset, sicut reue- ra voluit: Tunc enim cum purus ho- mo Deo non esset soluēdo, ex æquo, & condigno, tum quia peccato infe- ctus erat, tum quia quicquid purus ho- mo efficere poterat in gloriam Dei, id totum aliòquin Deo ipsi debitum erat; tum denique quia peccatum cum esset contra infinitum bonum admis- sum, ac perpetratum, purus homo ac finitus infinitæ illi iustitiæ satisfacere nulla ratione valebat: Opus ergo fuit, vt is, qui pro peccatis hominis satisfa- ceret, non tantum homo esset, sed et- iam Deus, qui in humana natura as- sumpta, condignam, & infinitam satis- factionem præstare posset. Deinde ve- rò ad meliùs, ac conuenientiùs instau- randum hominem, necessaria fuit Filij Dei incarnatio: itaq; alius quicquid; modus non potuisset, quàm iste, quo vsus est, tam esse conueniens. Vnde B. Augustinus lib. de Agone Christiano: Sunt autem stulti qui dicunt; Non pote- rat aliter sapientia Dei homines libera- re, nisi susciperet hominem, & nascere- tur ex femina, & à peccatoribus omnia illa pateretur? Quibus dicimus; Poterat omnino, sed si aliter faceret, si niliter ves- tra stultitiâ displiceret. Idem etiam lib. de Trinit. Ostendamus, ait, non aliud mo- dum possibilem Deo defuisse, cuius pote- stati, cuncta aequaliter subiacerent; sed sa- nanda nostra miseria conuenientiorē mo- dum alium non fuisse, nec esse oportuisse. Hæc ille. Et hæc dicta sint de tertio. ¶ Circa quartum, asserimus Deū ma- ximè decuisse, conuenientissimumq; fuisse opus incarnationis: non ita ta- men, vt si Deus nō incarnaretur, Deo fuisset inconueniens: quia tunc effice- retur necessarium, contra ea, quæ su- perius definiuimus: sed ita Deo con- ueniens intelligimus, vt si fiat, nihil fa-

Secunda.

Aug. lib. de Agone Chr. initio. tom. 3. inter. me. & finem.

Idem li. 13. de Trin. ca. 10. initio. to mo eodem.

Quòd maxi- mè decuerit Deum incar- nari, multi- plici ex capi- te ostēditur.

ciat suæ bonitati, aut sapientiæ repu- gnans, aut extraneum. Quemadmodū enim dicimus, creationem mūdi Deo conuenire, nec tamen sequitur, quod si actu non creasset, repugnaret boni- tati suæ: ita, proculdubio de incarna- tione statuendum est. Tamen si enim actu incarnatus nō fuisset, nihil inde- corum tamen sibi, aut inconueniens admisisset: ita quòd actu sit incarna- tus, humanitatis q; nostræ sit nube cir- cumfusus, decentissimum, ac bonita- ti suæ conuenientissimum, atque nos- træ subleuandæ miseriæ perquam ac- comodatissimū opus perfecit. Quod quòd planius atq; illustrius reddatur, repetenda sunt signa, & notæ, quibus Deum verum à nō verò discerni pos- se diximus. Prima enim nota fuit illa: Deum ex nihilo cuncta condidisse, & sexto die hominem creasse ad imagi- nem, & similitudinem suam: quem ve- luti compendium quoddam, summā, & epilogum omnium, quæ condide- rat, fecit. Creauerat enim Deus spiri- tum, corpus, substantiam, accidentia, & omnia alia: sed in hominē (qui pro- pterea dicitur microcosmus, vel paruus mundus) omnia collegit, in com- pendium quæ rededit. Sed in incarna- tione mundum quem condiderat, in homine assumpsit, ac fecit veluti circu- lum quēdam, per quem creatura vni- uersa redijt ad creatorem Deum, vnde prodierat: quemadmodum gallina producit ouum, quod postea calore naturali forum producit gallinā. Atq; ita Deus ad se assumpsit hominem, id est, paruū mundum, & se per illum toti mundo vnijit; atque hac ratione, & gyro perfecto redijt mundus vni- uersus ad suum principiū. Quod quid- em Apostolus ad Ephes. I. his verbis docet: Vt notum faceret nobis Sacramē- tum voluntatis suæ, secundum beneplaci- tum eius, quod proposuit in eo, in dispen- satione plenitudinis temporum, instaura- re omnia in Christo, quæ in cælis, & quæ in terra sunt in ipso. Vbi verbū instau- rare, significantius Græcè dicitur ἀνα- κατασκευάζειν, quod est, colligere, siue ad summam referre. Est enim mūdus, ac eius cōditor, qui est supramundū, nō aliter quàm rex supra regnum. Sūt

Gen. 1.

Primus loc⁹ à Dei poten- tia.

Ratio prima Gen. 1.

Homo curdi- tus micro- cosmus, vel paruus mun- dus.

Simile.

Ephes. 1.

Instaurare omnia in Chri- sto cælestia, & terrestria, iuxta Aposto- lum, quo mo- do Deus.

etiam

Athan. t. 1. Hæc ratio con- uenientiæ in- carnationis.

Num. 7. Psalm. 10. Dei in tēplo, & in propiti- atorio habi- tantis myste- rium.

Ioan. 2. ca.

Coloss. 2. Locus pro- prius Solis.

Prou. 9.

Isai. 2.

etiam res in mundo contentæ, spiri- tus, corpus, & diuinitas, hoc est, Ver- bum æternum. Ecce igitur collectio- nem, in summam, perfectamue eru- ditionem. Conueniebat igitur Deo, qui hominem ex nihilo condiderat, vt perditum ipsum intermedio incar- nationis mysterio restauraret. Est ho- mo compendium quoddam (vt dixi- mus) vniuersi, Christus verò Dei, & v- niuersi compendium. Eius siquidem est reficere, cuius est facere: quæ ratio- ne vtitur Athanasius lib. de humani- tate Verbi. Secunda nota Dei erat, eū omnia loca implere: totus enim est in cælo, totus in terra, totus in templo, totus in homine. Decentissimum ergo fuit, vt qui ob immensitatem suam in omni loco erat, peculiarem locum, & propriam, ac determinatam ciuita- tem habitaret. Quemadmodum Deus in veteri Testamento dicebatur esse in templo, & in propitiatorio, ex quo dabat responsa, iuxta illud: Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes eius. Hæc autem quid aliud designa- bant, quàm Deum assumpturum nat- uram hominis, & in ea habitaturum, quasi in propitiatorio quodam, & tē- plo, ex quo omnes nostras orationes exaudiret? Vnde Ioan. 2. cum dixit: Sol- uite templum hoc, de tempore corporis sui loquebatur; & Apostolus ait ad Coloss. Quia in ipso inhabitat omnis ple- nitudo diuinitatis corporaliter. Sol etiā tamen omnes stellas illuminet, terra- rumq; flammis, omnia opera lustret; est tamē in circulo Zodiaci tanquam in proprio loco. Rex similiter et si in toto regno suo sit per potentiam, me- ritò tamen habere vult ciuitatem reg- iam, & domum quam inhabitet. In hunc modum Deus benedictus; et si vbiq; locorum sit, atque etiā omnia loca impleat; tamen, vt ait Salomon: Sapientia adificauit sibi domum, excidit columnas septem. Hoc etiam metapho- ricè ab Isaiā prædictum fuit, qui cap. 2. ita habet: Et erit in nouissimis diebus, preparatus mons domus Domini in verti- ce montium, & eleuabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt po- puli multi, & dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Ia-

cob, & docebit nos vias suas, & ambula- bimus in semitis eius: quia de Sio exhibit lex, & verbū Domini de Hierusalē. Quid est hæc montis Sion montes super a- lios exaltatio? est ne forsitan poetarum fabulæ simile de gigantibus, qui mon- tes montibus imposuisse feruntur, vt bellum Ioui cælum habitanti indice- rent, & eum de cælo exturbarent? Mi- nimè gentium. Sed per metaphoram mons domus Domini humanitatem Christi sanctissimam apertissimè no- bis repræsentat, quæ dicitur eleuata su- per verticem montium, hoc est, in di- uinitate, siue in hypostasi Verbi æter- ni sustentata, & innixa super dilectum suum. Et eleuabitur, inquit, super col- les: id est, eius sanctitas, & gratia emi- nebit super omnes Angelos, Patriar- chas, & Prophetas: eritq; Sanctus san- ctorum, vt in nomine Iesu omne ge- nu flectatur, cælestium, terrestium, & infernorum. Dicentque omnes gētes: Ascendamus ad hūc montē, qui Chri- stus est, & ambulemus in vijs eius, vt salutem, & gratiam æternā consequa- mur. Tertia nota: Quatenus omnia in nobis operatur Deus Optimus Maxi- mus, summè decuit eum proprias, & maximè peculiare habere operatio- nes. Siquidē ante Verbi incarnationē erant propria opera Dei, nimirum il- la, vt creare, iustificare, producere An- gelos, atque animas ratione præditas; quæ omnia, & similia, solius erāt Dei propria. Erant rursus propria opera creaturarum, sicut ignis yrere, terræ producere herbam virentem, homi- nis ratiocinari: at nulla erat operatio, in qua Deus cum homine cōueniret, & quæ perinde Creatori, atque crea- turæ competeret: verum hoc per in- carnationem factum est. Vnde Diony- sius, & Damascenus Christi operatio- nes vocant θεωλόγησιν, hoc est, Deiuiri- les: nam per communicationem idio- matum, homini diuina tribuuntur, hu- mana Deo in Christo. Actiones nāq; Dei erant, vt ab hypostasi diuina p̄di- bāt: hominis etiā erant, vt ab humana natura p̄ficiēbantur. Si ergo erāt ex- tremæ, hoc est operationis Dei p̄prie, & operationes itē p̄prie hominis, de- cētissimū erat atq; cōuenientissimū, vt

Quid mōtis Sion montes super alios exaltatio, iux- ta Prophētā

Cant. 8.

Dan. 9. Philip. 2.

III. ratio con- uenientiæ in- carnationis. Quæ nā pro- pria Dei ope- ra.

Gen. 1. Quæ verò creaturarum

Diony. Epi- stola. 4. ad Caium. Damasc. lib. 3. cap. 19. Operationes Christi qua- les secundum Dionysium.

III. Ratio incarnationis Christi. Heb. 1.

Diuini Verbi hypostasis vti sustentet humanam naturam.

V. Ratio.

Humana ite natura quo modo heret Verbo diuino.

essent medix, id est, quæ simul Dei essent, & hominis, creatoris iuxta & creaturæ. Quarta nota. Quatenus Deus conseruator est mundi, & sustentator iuxta illud: *Portans omnia verbo virtutis sue*, maximè conueniens fuit, vt specialem modum conseruandi teneret. Cælum enim, & terram Deus in suo esse, & in sua creata hypostasi sustentat; humanitatem verò à se assumptam non in vlla creata, hominisque substantia, verùm in Verbi sustentat hypostasi, quasi que proprio saccharo, & melle, ne putrescat, conseruat. Fructus enim si in se ipsis, vel in arbore innitantur, facillè putrescunt, corrumpunturque: si verò saccharo condiantur, & melle, diuturno tempore conseruantur: atque ita vulgari voce eiusmodi fructus, *conseruas* appellamus. Deo igitur conuenientissimum visum est, vt naturam quandam creatam in sua hypostasi conseruaret, propriam illi personam communicando, & subsistentiam. Quinta nota. Deo omnes perfectiones creaturarum eminentissimam quadam ratione, atque vilo sine defectu in se continenti, summè conueniebat incarnatio, vt alio modo, ac longè dissimili perfectiones in se mundi haberet, & mundus etiam ipse perfectiones Dei, quæ sunt infinitæ, & increatæ, in se contineret: quod vi coniunctionis, atque vnionis humanæ naturæ cum diuina persona factum est. Quemadmodum enim nauigantes nauis anchoram affigunt, vt quoribus à ventis agitur nauigium, non periclitentur: ita in Christo, qui Deus est, inuenitur summa simplicitas, quæ ipsius Dei propria est, cum summa compositione. Homo namque ex quatuor elementis, & ex quatuor humoribus, & ex substantia, accidentibusque, denique ex spiritu, & corpore componitur. Deus habet aternitatem sine successione, at homo temporis, vt motui, est obnoxius. Deus est actus purus, homo verò in potentia est ad sapientiam; & vbi illam tandem multis laboribus, ac vigilijs comparauerit, illam eandem potest amittere: quod idem de alijs dicitur perfectionibus: Quod ergo (dices) remedium adinuenit Deus ad stabilien-

dum hominem mutabilem, atque miserum? Scilicet coniunxit simul simplicitatem cum compositione, aternitatem cum tempore, actum purum cum potentia, pulchramque hanc, & elegantem, nosque merificè delectantem, ac nostros animos suspendentem vnionem per incarnationem operatus est. Sexta nota. Qua ratione in Deo perfectiones potentia, sapientia, bonitatis, & prouidentia inueniuntur, maximè conueniebat incarnatio. Ex parte quidem diuinæ potentia decebat Deum incarnationem efficere, vt non solum in modo creandi ostenderet infinitam potentiam suam, sed etiam in effectu aliquo, qui omnino æquaret causam suam. Tale est opus in incarnationis, qua in persona Verbi tam longè distantia, nimirum natura diuina, & humana, contuenerunt. Vnde Damascenus: *Quid maius*, inquit, *quàm Deum fieri hominem?* Ex parte verò sapientia idem multipliciter ostenditur. Magna enim esset sapientia profectò, si artifex filium suum depingens, vel in ære, aut marmore sculpsens, filium depictum, aut sculptum, viuum, & naturalem faceret: & tamè per incarnationis mysterium effectum hoc est. Homo enim, imago & similitudo Dei erat, & quasi quædam eius statua; & tamen incarnationis beneficio, infinita Dei sapientia eò peruentum est, vt esset vnigenitus Dei Filius, dando illi non partem sue substantia, vt alijs hominibus accidit filios generantibus: at Christo totum suum esse, totamque suam substantiam communicauit: neque dedit aliquam partem gratia, quæ admodum dare solet filijs adoptiuis, verùm plenitudinem diuinitatis, & gratiarum omnium plenitudinem, vt ab eo ceu fonte, & capite in omnia eius membra deriuarentur. Fuit ergo conuenientissima incarnatio. Ad hæc secundum Damasceni doctrinam, debebat homo, sed non poterat solueri: Deus habebat vnde solueret, sed non debebat. Clamabat misericordia remissionem: quid sapientius, quàm modum excogitare, quo homo ipse haberet, vnde solueret? Tali, & tanto modo, vt misericordia, &

VI. Ratio incarnationis.

Damas. lib. 3. de Orth. fide.

I I. locus à diuina sapientia. Primum argumentum.

Gen. 1.

Ioann. 1. Coloss. 2. Ioann. 1.

Damas. lib. 3. de fide Orth. ca. 1. II. argum.

Psal. 84.

veritas

III. argum. Gen. 3.

Idem ibid.

August. lib. cur, & quædo, & quomodo Deus, cap. 6.

Gen. 3.

II. locus à Dei bonitate.

Deus se communicat creaturæ tripliciter.

veritas obuiauerint sibi, & ideo iustitia, & pax osculatæ sint. Fuit quoque, summa sapientia, eadem arte vincere hostem, qua ab eo victus homo fuit. Vt enim ait Damascenus, spe diuinitatis hostis seduxerat hominem: carnis prætextu decipitur à diuinitate. Quod optimè Augustinus lib. cur Deus homo, his verbis ostendit: *Subtilem subtiliter voluit Deus inimicum expugnare, & quasi sub esca humanitatis hamum celauit Deitatis, quatenus ille, qui omnem carnem subegerat, talem inueniret, quæ sibi prorsus nihil deberet: quam dum illicitè cõtingeret, meritò eam, quam licitè quodammodo possidebat, amitteret. Sic quippe serpens antiquus deludendus erat, vt qui homines deluserat, per hominè Deum delusus & ipse fieret.* Idem similiter ex parte bonitatis diuinæ ostenditur. Est enim boni proprium, vt se ipsum diffundat, atque comunicet: & quod maius bonum, eò se communicat magis: ergo summo, & infinito bono conueniebat se ipsum infinitè communicare: Quemadmodum in incarnatione fecisse videtur: nam prius esse naturalem nostrum nobiscum communicauerat, per incarnationem autem totum esse, ac diuinam hypostasin nobis communicauit. Etenim Deus, vt quidam testatur, tripliciter se creaturæ comunicat. Primò quidem per creationem, qua omnibus rebus, & singulis proprium, & naturale dat esse; in quo cum Deo proportione analogia conueniunt, & dicuntur ex Deo quodammodo participare, suntque similes ei. Secundò, per gratiam, & gloriam, quibus creaturam magis eleuat, seque cum illa magis comunicat. Nam per gratiam, & gloriam creatura Deo fruitur, via amoris, & visionis: nondum tamen hisce modis se perfectè comunicat, sed tantum obiectiuè, vt dicitur, & similitudinis modo. At verò per incarnationem perfectè se ipsum communicauit cuidam creaturæ, in qua omnes creaturæ corporeæ, ac spirituales comprehenduntur, nempe homini, vniedo eum sibi in hypostasi Verbi, vt iam non tantum dicatur: homo Deum participat, homo Deo est similis, homo Deo fruitur per gratiam,

& gloriam; sed etiam, homo est Deus, & Deus est homo.

Quartò, idè colligitur ex Dei amore. Nam teste Dionysio Areopagita, hoc amoris Verbum vim habet vnum faciendi, & colligendi, præstantique modo res inter se diuersas vnendi: conueniens ergo tanto amori Dei fuit talis incarnationis vnio. Ideo Augustinus interrogantibus cur Deus factus sit homo, respondet; congruum fuisse summè dignitati, quia maximè fuit hoc opus sui amoris expressiuum. Quintò, ex diuina iustitia hoc desumitur argumentum, quo B. Anselmus vtitur lib. I. cur Deus homo: Deus est, inquit, summè iustus, imò iustitia ipsa: conueniebat ergo ei à debitore iustam exigere satisfactionem. Homo autem in Deum peccans satisfactionis infinitæ debitor erat, neque tamen ad condignum satisfacere poterat. Ergo diuinam iustitiam decebat, vt homo aliquis simul quoque Deus esset, qui diuinæ iustitiæ posset satisfacere. Hanc etiam rationem vsurpat Iustinus martyr lib. de vera fidei confessione. Sexta ratio, sumitur à diuina misericordia. Est enim Deus summè misericors, vt Scripturæ testantur: cum autem homo debitor existeret, nec soluendo esset, iustitiæque ipsius remissionem nullam admitteret citra satisfactionem, diuinam misericordiam succurrere consentaneum fuit, vnde soluere posset donando. Hinc Damascenus: *Magnè, inquit, patefecit clementia pelagus: Nè ipse opifex, conditor, & dominus, pro suo plasmate plasmationem suscepit: opere præceptor effectus est.* Idem ex diuersa ratione colligitur. Deus enim maximè rationalis est, citra vllum tamè defectum: ergo hoc opus, quod maximè rationi est consonum, ei conueniens, & gloriosum erat: hoc est autem principium quoddam rationis, vt contraria contrarijs curentur. Cum autè homo infimus, ac vilis, supremam Deitatem appetendo, perditus esset, conuenienter, dum supremus Deus ad infima nostra descendit, à peccato suo curatus est. Hanc rationem producit Ricardus lib. de incarn. Verbi. Postremò ista conuenientia ita ex parte promotionis

III. loc. ab amore Dei. Diony. lib. de diu. nominib. c. 4.

August. lib. 13. de Trinit. ca. 10. tom. 3.

V. locus à diuina iustitia B. Anselm. libro. 1. cur Deus homo, ca. 4. & 5.

Iustin. Martyr. VI. locus à Dei misericordia. Ioel. 2. cap. & sape alibi.

Damas. lib. 3. de fide Orth. ca. 1. circa medium.

VII. locus à variatione desumptus.

Ricar. libr. de incarna. Verbi, c. 8.

VIII. locus a promotione boni, & auersione a malo

boni, quam auersionis a malo considerari potest. Nam haec incarnatio utilis fuit ad promouendum bonum fidei nostrae, quia facilius credimus Deo loquenti, quam homini. Bonum spei nostrae etiam auget: maximè enim spes nostra in Deum erigitur, dum eum tam liberalem, ut se ipsum nobis dederit, agnoscimus. Promouet etiam charitatem, quae cognito tanto Dei amore, magis ac magis accenditur. Praestat & magnum stimulum, & fomentum bene operandi, dum Deum omnium virtutum exemplum, ac speculum ante oculos habemus propositum: docemurque: Quanti quati sumus, in alios exemplo Dei nos ipsos effundere, atque cum ijs nostra omnia communicare.

Dominica incarnatio hominem a quibus remoueat malis.

Remouet praeterea a malo hoc diuinae incarnationis opus: nam homo vires, & animam suscipit contra commune hostem daemone pugnandi. Deinde admonet, ut suam quisque carnem peccatis non commaculet, quam videt sic a Deo esse honoratam, & exaltatam. Unde Ieremias non viuendum in carne docet, postquam Filius Dei est incarnatus; ait enim: *Vsquequo delicijs dissolueris filia vaga? quia creauit Dominus nouum super terram, FOEMINA CIRCUNDABIT VIRVM.* Ad haec, pellitur superbia, cognito Deo tantum humiliato, & exinanito: inuidia, tanta Dei charitate, bonitateque erga genus humanum perspecta: luxuria, dum carnem virginem tanta puritate custodiuit. Denique caeterae omnium vitiorum pestes facile superantur, si ad unum Filium Dei incarnatum oculos cordis cum fide erigamus. Haec autem Dei attributa in incarnatione eiusdem ipsius Dei se excellentius produnt, ac manifestant, quam in mundi creatione, vel gubernatione: nam esse quod datur in creatione, parum distat a non esse, quod est imaginarium quoddam nihil. Deus autem etiam in incarnatione infinite ab homine distat: seque cum illo in persona tot cum gratijs, ac donis communicasse, incomparabiliter plus est, quam esse creatum donasse: minusque beneficium est, quod se in obiectum tantum fruitionis, & cognitionis, ut cum Beatis facit, largia-

Deum Opt. Max. in incarnatione, quam creatione magis se ipsum communicauit.

tur. Cumque inter vnita debeat esse proportio, atque ita corpus cum anima disponatur, anima vero ante vnionem cum Deo lumine gloriae praeparatur: certè summa atque hypostatica Christi vnio, summam in Christi anima, & corpore requisit praeparationem. Ideo in instanti conceptionis summè, beata fuit, & in verbo vidit omnia, quae Deus scientia visionis cognouit; quamquam non omnia, ut sunt illa, quae scientia simplicis intelligentiae cognoscere dicitur: habuitque, scientiam rerum omnium naturalium, atque; mysteriorum gratiae Dei per species coe creatas, scientiamque omnem naturalem, omnem etiam gratiam, virtutem, & donum, quatenus anima Christi capax esse potuit. Et haecenus de primis, & notioribus notis.

Animae Christi qualis scientia diuinitus infusa.

Quantum ad posteriores vero notas, illas maximè ostendit, declarauitque; in mysterio incarnationis. Nam ibi apparet Filij Dei ex Patre generatio, qui Filium tantum incarnari voluit. Ostenditur creatio animae Christi, eiusque; in corpore in sua distincta organa, & membra infusio. Produnt se gratia simul, & gloria, quibus anima Christi ab initio repleta fuit. Potentissima etiam signa, supraque; humanam naturam omnem cursu manifestantur, dum Deum hominem esse, & hominem Deum, Virginem matrem, & Matrem virginem credimus, & confitemur. Ostenditur & Deus Ecclesiae suae, & patrum antiquorum Deus esse; dum id factum est, quod Patriarchis fuit reuelatum, atque a Prophetis praedictum. Atque; haec quidem rationes haecenus probant, & ostendunt Deum non quidem necessariò humanam carnem assumpsisse, verum tantummodo nihil indecens, aut absurdum Deum operatum fuisse, ex eo quod hominem assumpsit. Quinimo & contra Paganos, & Haereticos euincimus, opus inarnationis diuinae bonitati, & sapientiae non solum congruum fuisse, & consentaneum, sed etiam valde honorificum, & gloriosum.

IX. ac postremus locus a peculiaribus notis, ac intus veris Dei. Prima. Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quod si contendas ex incarnationis mysterio multa mala subsequuta fuisse: nam multis Gentilibus visum fuit absurdum, hominem Deum fieri: Iudaeos etiam grauiter peccasse, ipsum

Incarnationem Dominicam, quae mala consecuta videntur, unde descenderint.

non

1. Cor. 1.

non modò non honorificè suscipiendo, ut debebat, verum etiam illum de decorando, & in mortem crucis abduciendo: Haereticos quoque; multos vilitate carnis offensos illud pertinaciter abnegasse mysterium, & tanquam rem indecoram, minimeque; diuinae Maiestati congruentem respicisse. Dicendum est, ex incarnatione Filij Dei non nisi bona consecuta fuisse: & quae secuta sunt mala, non per se ex ipso mysterio, sed ex hominum prouenisse malicia, qui vel sensu suo diuina metiri mysteria voluerunt: & irrationale, & absurdum iudicauerunt, quod tamen cum summa erat ratio, & gloria Dei, magnificentiaque; coniunctum. Si enim Paganus, ut eis primum respondeamus, minime absurdum putant Iouis summi apud illos Dei, in aurei imbris coersionem, quo Danaen virginem formosam corrumperet; eiusdemque; in aquilam, Ganymedem ut raperet, transformationem; vel Protei in tot formas, interdum etiam absurdissimas, mutationem: quod mirum, aut absurdum continet, si nos credamus Deum viuum, & verum ad sanctificandam humanam naturam, eamque; ditandam, ac nobilitandam, carnem assumpsisse? Ut interim omittam, per Sibyllas ferè omnes apertissime eam carnis assumptionem Deum promississe, & praenuntiasse. Iudaeis vero neque; mirum, neque; nouum videri debet incarnationis Dei mysterium: Nam & a Prophetis praenuntiatum fuisse, si voluissent, intelligere potuissent: neque nouum est illis Deum nunc ex rubo, nunc ex nebula, nunc ex propitiatorio loqui, aut apparere. Certè maius est, ac Deo dignius creaturam rationalem inhabitare, in illa apparere, & loqui, quam in sensu caecis, ac inanimis creaturis. Quod si Haereticorum oculi tanto diuinae gloriae splendore perstrixi sunt, & offensi, non valentes tantam Dei cogitare munificentiam, & bonitatem: suae ipsorum id tribuant imbecillitati, ac ignorantiae, Deoque potius, quam prudentiae suae fidem esse praestandam dicant, & intelligant. Postremo, conuenit maximè mysterio incarnationis, nomen ipsius Dei. Deus enim, ut dictum est, prouisorem, sin-

Iouis fabulae transformationes quaedam.

Vnde Iudeis facile incarnationis opus potuerit videri. Exod. 3. Infra. 19. & 24. & alijs. Num. 7. Exo. 15. & saepius inf.

Quinta, ac postrema ratio Dominicae incarnationis.

gula sibi subiecta ad fines suos conducentem designat: Deus autem etiam totius vniuersi Deus sit, peculiari tamen ratione dicitur Deus hominis. Unde non confunditur vocari eorum (scilicet hominum) Deus, ut ait Apostolus: nam dicitur Deus Abraam, & Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus Eliae, & Deus Danielis. Deus enim plantis, & animalibus prouidet non sine causis secundis, non sine sole, non sine terra: hominis animam vero per se immediatè producit. Ut enim in Genesi dicitur: *inspirauit in faciem eius spiraculum vitae.* animam enim rationalem, neque Angelum, neque vniuersa creatura producere potest. Quemadmodum ergo hominis animam nullo medio producit, ita ipse per se immediatè gubernat. In fundit namque illi gratiam, remittit peccata, iustificat, denique solus per se ad finem gloriae euehit. Hinc sancti Iob ad Dominum illa praecleara vox, & sententia: *Nonne sicut lac mulisti me, & sicut caseum me coagulasti? Pelle, & carnis vestisti me, ossibus, & nervis compegisti me. Vitam, & misericordiam tribuisti mihi, & visitatio tua custodiuit spiritum meum.* Quod autem Deus ita per se curaret hominem, nullo fortiori argumento nobis potuit persuaderi, quam carnem assumendo, ut ita se peculiarem nostrum prouisorem, gubernatorem, & regem ostenderet. Quare Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum, incarnationem vocat, summam diuinam erga homines prouidentiae argumentum. Ante incarnationem enim poterat homo dicere: *Quis est iste Deus? & vbi nam est? Nubes latibulum eius, nec nostra considerat, & circa cardines caeli perambulat.* At postquam incarnatus est, dicere potest Deus: *Homini sum, humani a me nihil alienum potest: id est, Paratus sum iuare vos, & omnia beneficia quae postulaueritis, exhibere: paratus sum vos ad portum salutis aeternae perducere. Quod ut aliquo exemplo inlaret, cogita quae solo nobilem esse quendam, qui nullo affectu ducatur ad aliquod sacrarum Monialium coenobium, nihilque habeat commune cum illo Monasterio: postquam tamè filiam suam inter sacras*

Heb. 11. Exod. 3. & Matt. 22. 4. Reg. 2. Dan. 9. & Infra. 14.

Gen. 2.

Animae humanae dignitas & excellentia.

Iob. 10.

Dei circa illam prouidentia unde clauerit magis

Clem. Alexand. t. 11.

Iob. 22.

Terent. in Heutonto.

Diuinae incarnationis beneficium duplici exemplo illustratur elegantissimis.

virgines

virgineseodē in Monasterio videt Deo consecratam, incipit affici ad illud, peculiaremque curam illius gerere, paratusque est in omnibus illi seruire, operamque suam præstare. Siue finge tibi hominem, propter iniuriam acceptam ab aliquo, in totam eius familiam indignatum, atque exasperatum, toruisque oculis eos, quando sibi occurrunt, intuentem, frementemque: accidat ut quisquam ex suis cum puella alterius familiæ legitimo matrimonio coniungatur: certè animus mutabit, & incipiet diligere, ad eosque magno affectu duci, quos antea odio prosequeretur, & quos vix videre dignabatur. Ad eum modum Deus benedictus Filium suum ut cultorè, & habitorè in monasterio huius mundi cõstituit, atque eū in matrimonio legitimo cū humana natura coniunxit, atque ita benè nobis affectus est, tantoque nos amore prosequitur, ut de eo ipse Filius Dei dixerit: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret*: Tantaque prouidètia res nostras, salutèque nostram curare videtur, ut singulari priuilegio Deus hominis esse dicatur. Nā aliud non fitit, aliud non vrget, nisi ut finem nostrum vltimum, & felicitatē adipisci valeamus.

Ioan. 3.

Qua ratione nos Deus ad finem nostrum perducat.

At dices, qua ratione ducit nos Deo ad finem nostrum? Respondeo: eadem prorsus ratione, qua magnes ad se ferrum trahit, & illud ferrum aliud trahit, & aliud itè illud. Si ergo finis ferri est

coniungi magneti: illud quod vicinias est fini suo, magis erit coniunctum: ad eandem rationem in mysterio incarnationis se res nostra habet. Magnes enim, Verbum diuinum est, seu diuinitas ipsa: annulus ferreus, & primo sibi coniunctus, est ipsa Christi humanitas, per quam & nos consequenter illi copulamur, & coniungimur. Quamquam exemplū non omnino re ipsam adæquare possit, ut etiam alio loco diximus: quia primus ille ferreus annulus, & tractus à magnete, non efficitur magnes: at verò hic Christi humanitas tanta vi à magnete verbi Dei trahitur, ut ille Deus homo efficiatur, & homo Deo sit. Medio igitur hoc Deo omnes homines ad Deum trahuntur, & diu per gratiam sunt, atque ita perducuntur ad suum felicissimum finem. Merito ergo nomen hoc, DEVS, hoc est, prouisor, Deo accommodatur, & conuenit, qui tam pulchro, tamque apto, & idoneo prouidendi modo nos ad finem nostrum perducit. Demus igitur operam, ut ad tantam humanitatis, atque amoris mysterium meditando congruè adaptemur, magnaque fide, & veneratione illud acceptemus, puraque vitæ atque integræ sanctimoniam eius fructum participemus, præstante eodē domino nostro, cui cū Patre, & Spiritu sancto, ab omni creatura omnium honos, gloria, & imperium reddatur in secula seculorum: Amen.

Hypostaticæ vnionis quãta vis.

Dominicę incarnationis Sacramentū quomodo cū fructu meditandum.

TRACTATUS III.

De Angelo Gabriele ad Virginem destinato.

ACTENVS de Deo autore legationis huius sit dictum: deinceps de nuncio, siue legato ad B. Virginem misso, hoc est, de Angelo Gabriele agendum est. In primis igitur dicemus quid sit An-

gelus in se nomine tenens, & re ipsa. Secundò, quis sit, quidque significet iste Angelus Gabriel, & cuius ordinis fuerit. Tertio, qua ratione, aut quo modo missus sit. Postremò quàm fuerit conueniens, & accommodata tanto mysterio Angeli Missio. ¶ Primùm igitur

Ordo tractationis huius.

Ange-

Quid sit Angelus.

Angelus, missum, siue nuncium significat: & apud externos, ac profanos autores perinde significat legatos, vel nuncios ab hominibus, siue à Deo destitatos. Vnde Homerus ait:

Homer.

χαίρετε κερκούς διός ἀκείλοι ἰδὲ κερὸν ἀνδρῶν.

Angeli vox in Scripturis trifariam sumitur.

Saluete (inquit) præcones Iouis, atque hominum nuncios. In Scripturis tamè hæc vox ad eos, ut plurimum, nuncios, qui Spiritus meri sunt, & qui à Deo mittuntur, restricta est: & tripliciter accipi solet. Interdum enim venti, dicuntur Angeli, quemadmodū in Psalm. 103. dicitur: *Qui facis Angelos tuos spiritus; & ministros tuos ignem ventem.*

Primus significatus.

Psalm. 103.

Heb. 1.

Gen. 19.

Vbi, nomine spiritus ventos esse intelligendos, subiuncta vox de igne ventem declarat. Ut enim Deus interdū vti ministerio ignis ad puniendos hostes suos, quemadmodū ad Sodomam, & Gomorrhæ ciuitates delēdas, ignem, & sulphur de cœlo misit: item super quinquagenarios venientes ad capiendum Eliam: ita etiam quandoque ventorum ministerio vti consuevit. Tempore namque diluuii misit ventum super terram, ut aquæ imminerentur; & super tres pueros existētes in camino ignis, misit ventum roris flantem: præcepit etiam ventis, & adduxerunt pluuiam coturnicum populo exsurgentis, & carnes concupiscenti: Quando etiam populus Israël per mare rubrum erat transiturus, misit vntem vehementem, & ventem tota nocte. Merito ergo ventos, Angelos vocat, quasi missos nuncios ad prænuiciandū Dei aduentum. Quod autè spiritus absolute, siue

4. Reg. 1.

Gen. 8.

Dan. 3.

πνεῦμα sine articulo Græcè dicantur, docet Daniel, cum ait: *Benedicite omnes imber, & ros Domino. Benedicite omnis spiritus Dei, Domino. Benedicite ignis, & æstus Domino.* Vbi ex præcedentibus, & sequentibus constat esse sermonem de ventis, nō de spiritibus Angelicis, de quibus in principio Cantici dixerat: *Benedicite Angeli Domini Domino*: Neque de spiritibus hominū, hoc est, de animabus rationalibus, de quibus infra dicitur: *Benedicite spiritus, & anima iustorum Domino.* Idem quoque ex Genesi clarum fit, vbi habetur: *Adduxit spiritum super terram, & imminuta sunt aquæ.* Et Dominus apud Ioannem:

Exod. 16.

& Nu. 11.

Exod. 14.

Dan. 3.

De quibus dicitur Spiritibus, Benedicite omnes Spiritus Dei Domino.

Gen. 8.

Ioann. 3.

Spiritus vbi vult spirat: & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quò vadat. Vbi Chrysostronus interpretatur, ex vento similitudinem fumi: quàmquam ob appositum articulum rectius de Spiritu sancto locus ille intelligatur, ut suo loco interpretabimur. Est ergo sensus Prophetæ: *Qui facis spiritus, id est, ventos, esse tuos Angelos, & nuncios: quemadmodum ignem ventem facis tibi ministrare.* Atque ita locutio hæc similis illi est, quæ Psalm. 44. habetur: *Virga directionis, virga regni tui: hoc est, virga regni tui est virga directionis.* Et alteri: *Cinerem tanquam panem manducabam.* Sensus est; Manducabam panem tanquam cinerem. Simili ratione quod hic dicitur: *Missus est Angelus Gabriel à Deo, prorsus intelligendum est: nam Gabriel, habet rationem subiecti, Angelus verò, prædicati.* Ut sit sensus: *Missus est à Deo Gabriel, ut esset Angelus, siue nuncius.* Et quanquam hic sensus literè conueniens, & germanus esse quibusdam videatur: quia præcedit: *Qui ponis nubem ascensum tuum: qui ambulat super pennas ventorum:* Vbi est sermo de veteris, & nubibus, quæ sunt opera Dei naturalia, & statim ait: *Qui facis Angelos tuos spiritus, &c.* & sequitur: *Qui sustulisti terram super stabilitatem suam: vbi rursus est sermo de operibus naturalibus: videntur ergo intermedia rectè de ventis, & igni exponi.* Tamen negandum non est melius Paulū ad Hebræos ad ipsos Angelicos spiritus applicasse. Ait enim: *& ad Angelos quidem dicit: Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis.* Quæ verba ita interpretatur Gregorius: *Sciendum verò, ait, quod Angelorum vocabulū, nomē est officij, non nature. Nā sancti illi cœlestis patriæ spiritus, semper quidem sunt spiritus, sed semper vocari Angeli nequaquam possunt: quia tūc solum sunt Angeli, cum per eos aliqua nunciantur: vnde & per Psalmistam dicitur: Qui facit Angelos suos spiritus. Ac si patenter dicat: Qui eos, quos semper habet spiritus, etiam cum voluerit, Angelos facit.* Similia habet Bernardus serm. super Missus est: *Sufficit, inquit, eis, & pro magno habent, quòd cum sint spiritus ex cõ-*

Chrysostr. ho. in Ioan. 25 tom. 3.

Lib. 8.

Psalm. 101.

Quid ad litteram missus est Angelus Gabriel à Deo?

Psalm. 103.

Heb. 1.

Greg. hom. 34. in Eua. aliquanto ante medietatem tom. 2.

Angelorum vocabulum quale nomē sit, teste Gregorio.

Bern. serm. super Missus est, circa finem operis in initio.

ditione,

ditione, ex gratia facti sunt, & vocati Angeli, teste David: Qui facit, inquit, Angelos suos, spiritus. Hæc ille. Vbi nota, ita Gregoriū exponere, vt spiritus, sit subiectum; angelos verò, prædicatum: atque ita ex eo loco probaretur, Angelos esse spiritualis substantiæ, vt scolastici Doctores probant: alij tamē vocem, Angelos, faciūt subiectum, & spiritus, prædicatum. In hūc sensum: *Qui facit Angelos suos ventum*, quo sensu videtur Paulus accipisse, vt eorum celeritas, ac promptum ministeriū significetur, vt veluti ventus volare videantur nulla re impediēte. Vnde sic non probaretur Angeli esse spiritualis substantiæ. Quod indicat in eū locum Chrysostomus, dicens: *Hic non qua substantia sunt, ostendit, sed eorū operationem, leuitatem, potentiam, celeritatem, vigilantiam.* Sic ille. Similiter Theodoritus atque Euthymius interpretatur. Et ad litteram, enumerando opera naturalia, Dauid propheta meminit operum Dei, quæ sub aspectum non cadunt; vt etiam in Hymno fecit triū puerorum; nam primum locū tribuit Angelis; vt Deum omnium opificem laudet. Et absolutè Deus facit illos nūcios nostros; & ministros suos: nam in flamma ignis apparuit Angelus Moyfi de medio rubi. Et Paulus ibi cōfert cū Filio Dei (de quo: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*) Angelos, qui facti, siue creati dicuntur, & ministri, siue ad ministratorij spiritus in ministerium missi, vt Christi excellentiā super eos demonstrat.

Secūdò, vox Angeli accipitur pronuncio, siue legato Verbi Dei, siue sit sacerdos, de quo Malachias: *Labia, inquit, sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius:* quia Angelus Domini exercitū est, siue sit Episcopus, & pastor Ecclesiæ: vnde in Apocalypsi ad Angelos septem Ecclesiarum quæ sunt in Asia, scribit Apostolus, vt habetur capit. 1. 2. & 3. siue sit Ioannes Baptista, qui nuncius Dei fuit, de quo Christus apud Matth. cap. 11. profert testimoniū ex cap. 3. Malachias: *Ecce ego mitto Angelum meū ante faciem tuam, qui preparabit viā tuam ante te.* Ipse etiam Dominus Christus

Iesus apud Isaiam, iuxta interpretum septuaginta versionem, magni consilij Angelus nominatur: apud eundem etiam Malachiam in paulò ante citato loco Angelus testamenti dicitur: *Et statim, inquit, veniet ad templum suū Dominator, quem vos queritis: & Angelus testamenti, quem vos vultis.*

Tertiò magis propriè Angelus, spiritum cœlestem, immortalem, sapientem, perfectum, Deo charū, & beatū significat: atque hoc genus spirituum quia frequenter mittitur à Deo ad aliquid annuntiandum propter eos, qui hæreditatem capient salutis, rectè ex officio quod exercet, Angeli, hoc est, internuncij, & interpretes, & ministri Dei, voluntatem Dei annūciantes dicuntur. Inter Iudæos Soducaei fuerunt, qui non solum resurrectionē, sed etiam Angelos & spiritus esse in rerū natura negabant, vt habes Act. 23. verum hoc falsum esse conuincitur. Nā cū Deus Opt. Max. hunc mundum cōdiderit, vt per illū à creatura agnoscatur, & colatur, haud est credibile, prætermittam ab illo creaturam fuisse capaciorem cognitionis diuinæ, ac magis altam, ad Dei quæ laudes celebrandas magis idoneam, sibi quæ proinde magis similem. Ad hæc si inuenitur vnum aliquod extremū in vniuerso, nempe corpus purum sine sensu & anima; & inuenitur medium, nimirū homo ex corpore, & spiritu constitutus, inuenietur ergo & alterū extremum, hoc est, creatura, quæ tota sit spiritus, & purus spiritus.

Dupliciter autem accipi consuevit vox Angeli, altero quidem modo generaliter, ita vt comprehendat omnes spiritus cœlestes, iuxta illud: *Adorate eum omnes Angeli Dei:* altero verò modo pro particulari ordine, qui omnes inter spiritus cœlestes est vltimus, qui ad custodiam hominum peculiariter destinantur. Nam cum illa, quæ in inferioribus reperiuntur, eminentiori modo in superioribus sint: quemadmodum à prima tonsura, siue à clericali (qui est vltimus ordo, vel secundum alios rectius sentientes, ianua, & ostiū omniū ordinū Ecclesiasticorū) omnes Ecclesiastici in superioribus

Malac. 3.

III. Significatus congruētor.

Hebr. 1. Psal. 102. Psal. 103.

Quod sint Angeli ostenditur contra Sadducæos. Matth. 22.

II. argum.

Vocis Angeli duplex acceptio. Psal. 96.

Alter sensus est: Misus est Angelus Gabriel à Deo.

Chryso. in epist. ad Hebr. ho. 1. 1. tom. 4. Theod. in c. 1. ad Heb. par. 2. Euthym. Psal. 148. & seq. Exod. 3. Psal. 2. & Heb. 1. & 5.

Alter significatus Angeli Malac. 2.

Matth. 11. Ioan. 1.

Isai. 9.

ordini=

Angelorum quod munus sit.

Gen. 17. & 18.

Luc. 1.

Act. 12.

3. Reg. 19. Iudic. 6. & seq.

Tob. 11. Ioan. 5.

Luc. 16.

Angeli nobis quid conferant.

Quis sit iste Gabriel Angelus. Beda tomo 5.

Cur nobis non Angelis necessaria sint nomina.

Quod Angelus Gabriel sit ex prima hierarchia.

Ordinibus constituti, rectè clerici vocantur: ita ab vltimo gradu Angelorum omnes, etiam superiorum spiritus rectè Angeli appellantur. Hoc autem loco vox Angeli generatim capiēda videtur, quia Gabriel à multis magnis viris ex supremis spiritibus fuisse existimatur. Est autem Spirituū cœlestium ministerium Deo assisistere, hymnos perpetuè laudis celebrare, electis, & sanctis Dei ministrare. Annunciarunt enim Isaac, Præcursoris, & Christi natiuitatem: reuelant Prophetis, quæ ventura sunt: liberant ab imminentibus periculis, vt Petrus à carcere: bonos, vt Eliam, & Gedeonē confirmant, ac roborant: sanāt ab infirmitate, vt Raphaël apud Tobiam; & Probatice piscinæ aquam mouebant ad conferendam sanitatem: eduxerunt populum de Ægypto, atque introduxerunt in terram promissam: quemadmodum nos quoque à peccato educere conantur, vt introducāt in cœlum. Vnde & sancti Lazari mendici spiritus ab Angelis in sinum Abrahamæ portatus est. Denique iuges preces pro nobis effundūt, & orationes nostras offerunt Deo, & pro nobis cōtra malignos, ac aduersarios spiritus egregiè dimicant. Atque hæcendum de primo sit dictum. ¶ Ad secundum, repetendum est quod superiore libro diximus. Angeli enim, vt testatur presbyter Beda, nominibus quibus designentur, propter seipsos non indigent, verum cum mittuntur iuxta rationem operum, & ministeriorū, ad quæ destinantur, vel assumunt nomina, vel Scripturæ illis nomina imponunt. Nos enim egemus nominibus, quia res ipsas præsentem non habemus: & cum adfunt, earum naturam minimè penetramus, quam obrem necessariæ sunt appellationes, vt illis medijs rerum recordemur, earumque naturam, apprehēdamus. Angeli verò, qui omnia penetrant, omniaque præsentia habent, nō nisi tantum propter nos egent nomine. Hic ergo Angelus, Gabriel vocatus est iustis de causis, vt infra indicabimus. Nunc illud interim agamus, vt Gabrielem nō ex aliquo infimo ordine, verum ex su-

premo fuisse demonstremus. In primis enim B. Bernardus Angelū hunc non esse ex minoribus putat, qui crebro, & qualibet de causa ad nos mittatur: quod ex nomine colligit, quia Gabriel interpretatur, fortitudo Dei. Deinde quia immediatè dicitur missus à Deo, non autem ab alio se excellentiori Angelo, vt interdū fieri Scriptura testatur. Postremo Gabrielem, Archangelum vocat; vt etiam alij patres. Gregorius quoque in parabolā de drachma perditā: *Qui minima nūctiant, inquit, Angeli dicuntur; qui verò summa, Archangeli.* Hinc est enim quod ad Mariam Virginem non quilibet Angelus, sed Gabriel Archangelus mittitur. Hæc ille ex Archangelorum ordine esse asserens Gabrielem. Damascenus serm. de Dormitione Deiparæ: *Clamemus, inquit, cum Gabriele (qui primū locum obtinet inter Angelos) Ave gratia plena, Dominus tecum.* Sic ille: què Dionysius Areopag. cap. 3. de Cœlesti hierarc. eximij meriti fuisse tradit B. Augustinus serm. 14. de Natali Dñi, Gabrielem, Archangelum vocat; què admodum & Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 10. & B. Hieronymus serm. de Assumptione, & B. Athanasius ser. superius citato de sancta Deipara, ter Gabrielem Archangelum appellat: sicut, etiam Ignatius epist. 8. ad Philippenses Archangelum eum nominat. Et vt puto, non volebant eum ex ordine secundo Angelorum significare, quia parum illi tribuerent: neque rursus primum omnium cœlestiū spirituum designabant, cum constet Michaëlem primatem cœlestis exercitus (vt canit Ecclesia, & liber Apocalypsis docet) Gabrieli præferri, vt accipi potest ex litanij Ecclesiæ: vnde & Archangelus vocatur in epistola Iudæ, & 1. Thessal. 4. verum significantes eū vnum esse ex primis principibus, qui Deo assistere perhibentur, vt habet Tob. 12. & Apocal. 1. Et ipsemet Zachariæ dixit: *Ego sum Gabriel qui asto ante Deum.* Ita vt probabile valde sit, scripturisque consonū, Michaëlem, Gabrielem, Raphaëlem eū alijs quatuor, esse ex ordine supremo Seraphinorum, & principatum inter

B. Bernard. hom. 1. super missus est

II. argum.

Gregor. hom. mil. 34. in Euang. ante med. tomo 2.

III. & vltimum. Damascen.

Luc. 1.

Dionys. Areopag. August. tomo 10.

Hieronym. tom. 4. Athanas. tomo 3. a medio.

B. Ignatius Gabrielis Archangelum Patres eū nominant, qualem Archangelum videatur intelligere.

Omnium Angelorum supremum Ecclesia Michaëlem agnoscit, & prædicat.

Apoc. 12. 1. Thess. 4. Tob. 12. Apoc. 1. Luc. 1.

cæteros

Andre. Hierosol.

Ioann. Damasc.

Georg. Cedrenus. lib. de Cal. hie rar.

Dionys. Areopag.

Nihil est ab fidei supremos etiam spiritus ad homines destinari.

Heb. i. Malach. 3. Isa. 9.

Quomodo accipiedum Dionysij dictum, infimi ordinis Angelos tantum a Deo mitti.

B. Greg. homil. 34. in Euang. ante med. tomo 2.

Septem spirituum Deo assistentium, ubi extet memoria.

Quina sint septem illi Spiritus.

Tob. 12.

Apoc. 1. Gabrielis secundi scilicet Angeli, missio, quam co-

caeteros omnes exercere, ita ut merito Archangeli appellentur. Hinc Andreas Hierosolymitanus serm. De sa- lutatione Angelica, unum vocat e praecipuis Angelis, qui & primum inter Angelos locum tenet. Damasceni de Dormitione Virginis, Cedrenus in Compendio historiarum, principem Angelorum nominat. intelligo unum ex primis.

Neque vero obstat veritati huic B. Dionysij doctrina affirmantis, ex tribus infimis ordinibus tantum Angelos ad nos destinari, reliquos vero omnes Deo assistere. Namque in primis Apostolus omnes testatur esse administrarios spiritus, & in ministerium missos propter eos, qui haereditatem capiunt salutis. Deinde si Filius Dei conditor, & Dominus Angelorum, pro nostra salute a Patre ad nos est destinatus, ut Angelus testamenti, & magni consilij Angelus, quomodo servus, & ministris suis Deus parceret? aut quid mirum, missum fuisse unum ex primis spiritibus caelestibus ad eam, quae dignitatis, & gratiae prerogativa super omnes choros Angelorum exaltanda erat? Intelligimus ergo sententiam Dionysij sic esse accipiendam, ut infimis ex ordinibus Angeli communiter mittantur, magni vero, ac summi spiritus non nisi raro, & ad magna quidem negotia obeunda destinantur. Vnde Gregorius ait: Ad Mariam Virginem non quilibet Angelus, sed Angelus Gabriel mittitur. Ad hoc quippe ministerium summum Angelum venire dignam fuerat, qui summum omnium annunciabat. Sic ille. Ignatius epistola 8. ad Philadelphieneses, Archangeli salutatio ut ad Virginem facta. Panormi in Sicilia templum est antiquissimum septem primis spiritibus, sive principibus Angelis dedicatum. Romae etiam ad Thermas Diocletianas est aliud templum nuper extructum renovatumque, ac sanctae Virgini Mariae Angelorum consecratum. Horum nomina sunt, Michael, Gabriel, Raphael, Uriel, Barachiel, Salathiel, Ierudiel. Inter hos ergo Gabriel, secundus est Angelus. Et quadrat valde mysterio, quandoquidem de secunda per-

sona in diuinis annunciare missus fit. Deinde quia de secundi peccati per homines admissi remedio & medico annuntiando legatus est. nam primum peccatum demonum in sanabile fuit. Tertio, quia cum duplex sit natura intelligentia vigens a Deo creata, angelica scilicet, & humana: missus est ille ad declarandam Verbi incarnationem, cuius vi natura hominis super Angelos euehenda erat & exaltanda. Congruit etiam praesenti mysterio nomen Gabrielis, quod Dei significat fortitudinem: nam fortissimus est Deus nuncium mittens: fortissimus est per illum annunciatus Virgini, qui fortem alligeret, & vniuersa eius arma auferat, & spolia distribuat: fortissimus ipse nuncius missus, illorumque de numero, de quibus Psaltes: Benedicite Domino omnes Angeli eius: potentes virtute, facientes verbum illius: fortissima est mulier, ad quam est facta legatio, de qua Salomon: Mulierem fortem quis inueniet? Fortissima quippe fuit, quae sine opera viri concepit filium, qui Dominus suus erat: gestauit sine labore gestantem se; peperit sine parturitione suum genitorem: laetauit, & pauit sacro vberese, & omnes creaturas pascentem: custodiuit ab Herode se, & omnia custodientem. Postremo, opus ipsum, quod annunciaturus venit, fortissimum est: quia erat funiculus ille triplex, qui difficile rumpitur, nempe verbi, animae, & carnis. Venit enim annuntiare coniunctionem duorum, quae humano sensui repugnare videbantur: ut est illa Dei, & hominis, virginis, & matris, viatoris & comprehensoris, fidei & rationis prorsus admiranda coniunctio. Annuntiavit praeterea diuisionem duorum inseparabilium, id est, poenae & culpae, quia Christus Iesus poenam sine culpa vlla propria sustinuit: & culpae a poena, quia nos, qui & originale, & personalem culpam contraximus, huius beneficio incarnationis poenam aeternae geennae euadimus. Magnum ergo, & fortissimum Dei opus euangelizauit Gabriel, dum annunciauit incarnationem, in qua Deus fit homo, & homo efficitur Deus: virgo fit mater, & fecundatur: prima caussa

ueniat incarnationi Filij Dei.

I. II. III. rationes.

Quarta ratio a nomine Gabrielis, & vario eius significatu.

Luc. 11.

Psal. 102.

Prouer. 31 Quanta Mariae virginis fortitudo.

Luc. 2.

Infra 11.

Matth. 2.

Quinta: Ecclesiastes 4. Funiculus triplex apud Ecclesiasten quoniam ille fit.

Duorum inseparabilium diuisio per Christum effecta quae fuerit.

Quid sit Deum incarnari.

fit

Apoc. 1. & alibi.

Alter significat: Gabrielis Angeli.

Fortia, & virilia quae Dei sunt opera.

1. Cor. 1.

Quid illud, quod enim infirmum est Dei, fortius est hominibus, iuxta Apostolum. Matth. 3. Tertius.

Filij Dei incarnatio quae fortes ac robustos homines reddiderit.

Quartus, ac postremus.

fit effectus, Creator creatur, simplicissimus componitur, infinitus terminatur, immensus mensuratur, aeternus tempori subijcitur, incircumscribitur vtero Virginis includitur, Spiritus incorporatur, primus fit vltimus, & Alpha Omega, maiestas deprimitur, omnipotentia infirmatur, Sapiencia discit, gaudium, & risus illacrymatur, dulcedo amaricatur, fiducia timet, immortalis fit mortalis, vita moritur, caelum fit terra. Fortissima haec sunt opera, & merito per Gabrielem annuntianda. Interpretatur etiam Gabriel, vir Deus, vel vir Dei, quia fortia, & virilia Dei annuntiat: qualis est Perfaru, Medorum, & Graecorum victoria, ut habes Daniel. 8. victoria peccati per Christum, ut habes Daniel. 9. partus ex sterili, & ex Virgine, ut habes Luc. 1. Christus enim infirmum Dei, hoc est, (Verbum caro factum) fortior est omnibus hominibus, & omnibus demonibus: qui brachium Dei, & dextera Dei, & Deus fortis in Scripturis dicitur, atque de quo Ioannes aiebat: Qui post me venturus est, fortior me est. Tertio secundum alios, Gabriel interpretatur, vir meus Deus: ut nomine ipso declarat quid venisset nuntiatorus, nepe partum eius, quae virgo pareret, ac pro viro Deum, hoc est, Spiritum sanctum, qui conceptum hunc operaretur, haberet. Postremo, eiusmodi opus factum est, ad reddendum homines strenuos, & forte tum contra astutos demones, tum contra mundum, eiusque omnes prosperitates, atque aduersitates, tum denique contra seipsum, id est, aduersus intellectum, ac propriam voluntatem, & carnem ad malum semper sollicitantem; & ut omnium hostium suorum victoriam sibi compareret, atque de illis triumphent. Quod fit, ut post Christi aduentum homines inuenti sint rerum temporalium contemptores, honorum, dignitatum, atque adeo ipsius vitae, quae super omnia diligitur, profusores, & quasi decoctores: ut stupendum, & deplorandum sit nostrum seculum, quod non nisi infirmos, macilentos, & ad bonum impotentes homines producit. Postremo secundum alios interpretatur Gabriel, homo Deus:

est enim geber, homo, et verò, Deus. Ut sit homo Deus, vel Verbum caro factum est. Quod non solum Theophylactus in Luca c. 1. sed & Proclus Episcopus in homilia dicta assidente Nestorio Constantinopoli his verbis explicauit: Reuerere nomen Archangelus, qui nuncium illum letissimum apportauit Mariae, qui Gabriel est appellatus. Gabriel enim, Deus & homo: geber enim, homo est; el, Deus, nomine ipso significans nuncium quem apportat, quoniam is quae euangelizat, Christus Deus, & homo erat oriturus, nomenclatura ipsa miraculum significat. Haec ille. Hinc etiam Cyrillus in libro Apologet. sub initium: Petrus, inquit, Martyr Episcopus Alexandrinus, idem putauit esse: Verbum caro factum est, & quod Gabriel dixit Mariae, Dominus tecum, Dominus Verbum in vtero tuo caro fiet. Sic ille ferè. Et de secundo dictum sit haec tenus. Ex quo habes, Gabrielem in textu tantum Angelum dici, sed a Patribus quibusdam appellari Archangelum ex secundo ordine infimae hierarchiae, ab alijs verò, & maxime a Damasceno, & Andrea Hierosolymitano, & a Cardinali Senogalliae in suo Decachordo, atque ab alijs posterioribus connumerari inter primos spiritus, nempe inter Seraphinos, qui est primus ordo primae hierarchiae; & eorum è numero esse unum, nempe secundum in ordine post Michaelem inter illos septem, qui in sacris voluminibus Deo assistere perhibentur. Quod mihi maxime probatur: tum quia dicitur immediate a Deo missus: tum quia nomen Gabrielis nomen est magnificum: quae duo poterat Bernardus: tum quia, si Deus nomen suum, & Filij sui, ac Spiritus sancti nobis reuelauit, cur non etiam potius supremorum Angelorum nomina, quam inferiorum declararet? tum quia a Patribus antiquis, deinde etiam ab Alberto Magno, alijsque scholasticis Archangelus appellatur: quod non tam alicuius ordinis videtur, quam dignitatis, & excellentiae nomen, titulusque; quemadmodum Archiepiscopus, Archipresbyter, & Archidiaconus, non sunt nomina distincta alicuius ordinis sacri, verum nomina dignitatis tantum. Quod

Ioan. 1. Theophyl. Proclus Episcop.

Geber, & El Hebraeis quid.

Cyri. Alexan. tom. 4. circa finem Luc. 1.

B. Damasc. serm. de dormitione Dei para. Andreas Hierosol.

Gabriel, & Michael, Angelum esse unum ex primis spiritibus. Bernar. homil. 1. super Missus est.

Alber. Mag. postilla in Lucam, c. 1

1. Theff. 4.

Dan. 10.

Michaelē, & Gabrielē Archangelos, ex ordine Principatum, non autem Archangelorum fuisse.

Gregor. homil. 34. in Euang. tomo 2.

Gen. 3. Apocal. 12

Heb. 1. Psal. 96.

Angelus Gabriel quomodo Virgini apparuerit. Prima opinio. Athan. lib. 99. ad Antiochū princip. q. 12. tomo 4. initio

etiam ex eo confirmatur, qđ Michaël, archangelus in epistola Catholica Iudae Apostoli, & 1. ad Thessal. 4. vocatur, cum ait Paulus, Dñm vēturum in tuba, & voce Archangeli: & tamē Michaël apud Daniel. c. 10. dicitur vnus ex principibus primis, qui curā olim gerebat Synagogae, quē admodū nūc Ecclesiae sanctae Dei, cuius est propugnator, & princeps. Ex quibus verbis Danielis colligitur, Michaēlem nō tā ex ordine Archangelorum, quā Principum, siue Principatum fuisse. Non ergo vox Archangeli tantū ad secundū ordinem tertiā hierarchiae, siue in Michaēle, siue in Gabriele videtur restringendum: tum quia ad annūciandum supremū Dei opus dicitur missus, ac proinde summū Angelū mitti oportebat secundū Gregorium: quae ratio nihil efficeret, nisi Gabriel ex primo esset ordine primae hierarchiae, cū septem ordines spirituum supra ordinem Archangelorum inueniatur. Tū etiā, si Lucifer, & Satanus ex supremis fuit spiritibus qui primum hominem tetrauit, & minister fuit ruinae in caelo factae, & in terra; ergo minister reparationis ex primis, & praecipuis spiritibus esse debuit, vt sicut ille inuitauit Eua ad inobedientiam, sic iste suaderet Mariae in omnium salutem, obedientiam. Tū deniq; quia ad Virgine nuncius missus est, quae dignitate, & gratia cunctos Angelos antecellebat. Et si Dei Filius, & Dñs, vt carnē susciperet, ad eam venit; quid obstat quominus venire deberet vel suprem⁹ ex ordine Seraphinorum, cū omnes filij Dei, & serui, & ministri sint, omnesq; ad eum adorandum post peractū mysterium incarnationis de caelo descēderint, vt infra dicemus?

Ad tertiū: qua ratione, aut quomodo sit missus, dicendum est, Athanasium lib. Quæst. ad Antiochum principem, existimasse, Angelū apparuisse illi in nuda essentia. Vnde ait: *Deus assumpta forma sua maiestate logē in summiōri Prophetis apparuit. Et in summa, ille qui erat incorporeus, sicut homo sapius ipsis apparuit incarnatus. Vnde manifestō constat, qđ non essentia, sed gloria Dei viderint: quē admodū & de Angelis,*

& de nudis animabus sentiendū est. Sola verō sancta Deipara virgo nuda essentia Gabrielis Archangeli, vt est, cōtemplata est. Quibus verbis Athanasius, non asserit Angelum in nuda essentia apparuisse, sed Mariam virginē Angeli Gabrielis essentiam vidisse, in quacunq; forma illi apparuerit. Cum em̄ B. Deipara diuinis reuelationibus, & visionibus esset assueta, non potuit Gabriel ignorare, qui solitus erat eam inuifere: vt Ambros. tradit lib. 2. de virginibus. Verisimile tamē est, vt docet Thomas, in specie humana illi apparuisse: quod ex eius ad eā ingressu, & discessu, & sermone psuaderi potest. Ita enim hominem Verbum futurū, homini, hoc est Virgini annūciabat. Omnes siquidem apparitiones Angelorum, qui suapte natura visibiles nō sunt, in Veteri Testamento in forma corpora, & visibili factae sunt, in typum apparitionis inuisibilis Filij Dei in carne visibili. Deinde hoc conueniebat, vt B. Virgo, quae Deū corpore, & animo erat habitura, in mente quidem per illustrationem diuinam reueretur: vnde in eā venit Spiritus sanctus, vt p̄misit Angelus; corpore verō, quātū ad sensus externos. Tertio, quod certior redderetur Incarnationis praenūciatio: maximē enim cognoscimus, quae sensu externo percipimus.

Apparuit autem Angelus in forma humana viri, non foeminae, in qua apparuisse Angelos nusquā legimus. Nā in annūciatione Samsonis, & Isaac, & in comitatu Tobiae, in forma viri humana apparuerunt. Viri etiā testimonium firmitus; & validius est, quā foeminae. Accepit & formam iuuenis, nō senis, aut infantis, quorū minus firmi sunt sensus, minusq; validum testimonium, quā viri; & quia Verbum aeternum annuntiabat, quod nescit infantiam, aut senectutē. Angeli etiā in iuuenili specie semper apparēt, quia nūquam senescunt, cum supra temporis nostri mensuram aeterno mensurentur. Venit etiam vestitus veste splendentē, & alba, quē admodū in resurrectione, & ascensione tali habitu induti Angeli, pluries visi sunt; vt summam Christi, & Mariae Deiparae, propriamq; suam

Disti Athanasij interpretatio.

B. Ambros. tom. 2. II. opinio, p̄babilior, qđ in humana specie apparuerit. Thom. in 3. parte.

I. ratio.

Secunda.

Tertia.

Idem cur virem, nō foemineam formam assumpsit. Iudic. 13. & seq. Gen. 18.

Iuuenili specie, non fenili, vel infantili cur debuit apparere.

Cur etiā candido amictu, nitentiq; habitu apparuerit.

puritatem

B. August. tom. 10.

Damascen. lib. 2. c. 3. de Fide.

Vestibus cur non vtantur Angeli in caelo.

Gen. 3.

Vestium vtus vnde.

Angeli cur videatur hominibus semper induti.

Alb. Magn. in postil. in Lucam.

Angelus Gabriel cū duobus Angelis cur ad Virginem missus secundum Albertum.

Hic Angelorum comitatus vbi praefiguratus. Gen. 18.

Angelus cur ad Mariā Virgine missus fuerit.

puritatem significaret. Hinc August. ferm. 14. in Natiuit. Dñi testatur, hūc Archangelum facie rutilāte, veste coruscante, ingressu mirabili, aspectu terribili apparuisse, cum salutaturus intraret. Iuxta Damascenum namque, transformantur Angeli, quomodo cūq; dominator iusserit Deus, & sic hominibus apparent, ac diuina reuelant mysteria. Et si enim Angeli in caelo minimē induantur, qđ nudi sint spiritus, nec habeant corpus quod tegant, sicut in statu etiam innocentiae primiparentes erant nudi, neque erubescerent; quia vestes ad tegenda verenda, atque ad iniurias frigoris, & aestus propulsandas potissimum inuentae sunt: tamen cum in caelo nulla sit erubescendi causa, siue pudor, nullū frigus, aut aestus; propterea nullo vestiu Angelis opus est vsu. Quādo tamen nobis humana figura aliquid nuntiaturi se dant in aspectum, honestatis gratia, conuenienter habitu semper, atque ad illa, ad quae mittuntur significanda accommodato apparent. Albertus Magnus existimat, non vnum Angelū ad Virginem missum fuisse, tantūmodo, sed Gabrielē cum alijs duobus socijs, ita vt tres fuerint Angeli: qui numerus Trinitati, cuius hoc opus erat conueniens est. Congruerat & rerum, quae gerebantur, amplitudini, vt non vnus tantū esset legatus, sed plures, licet vnus tantū pro omnibus loqueretur. Moris etiam est, vt legati magnorum Principum non nisi honorifice comitati mittantur. Postremō huius rei typus in Angelo praecessit, qui missus est ad Abraham, vt annuntiaret natiuitatem Isaac filij sui, qui quidem Angelus non solus fuit, verū alijs duobus comitatus: nam Abraham tres vidit, & vnum adorauit: vt 18. c. Genesis habes. Hoc insuper et si Scriptura nō exprimat, reuelatum tamē fuisse quibusdam traditur: ideo non videtur vsquequoq; aspernandum, neq; tamen pro hac re tāquam pro dogmate fidei est pugnandum. Et haec de tertio.

Circa postremū, conuenientissima fuit haec missio Angeli ad Mariā Virginem: tum quia Maria sociā est Angelorum propter insignem suam vir-

ginitatem. Nam in carne praeter carnem viuere, vt Hieronymus dixit, Angelorum est, non hominum. Deinde, quia de Dño Angelorum annūciaturus venit. Est enim Christus magni consilij Angelus, quia cum sit summa sapiētia, diuinissimum incarnationis, ad liberandum humanum genus, cōsiliū adinuenit. Et cum sit fortitudo Dei, per se ipsum executus est, mūdōque totū tum per se, tum per Spiritum sanctum Prophetas, & Apostolos erudientem tantū mysterium annūciavit. Dicitur quoq; Angelus testamenti: quoniam foedera Dei, & testamenta ad ditandum atq; illustrandum genus humanum in eo sancita, & stabilita sunt. Tertio congruē mittitur ad reparandum hominem perditum Angelus; vt ita casus ac ruina Angelorū restauraretur. Quarto missus est Angelus ad tantū mysterium annūciandum, qđ in beneficiū cedebat hominum, quorum saluti destinata erat custodia Angelica. Nam si Bernardo, & Richardo de S. Victore credimus, Angelus custodiae Virginis destinatus, Gabriel erat: tāto quippe Angelo honorifica erat Matris Messiae, & Virginis virginum, & Reginae Angelorum custodia: quanquā ferē, & vt plurimū supremi, & maximī Angeli custodien dis hominibus haud destinētur. Cardin. Petrus Damianus, vir suo seculo perdoctus simul, ac eloquens, Virgini tribuit Gabrielem Archangelum, & Ioannem Euāgelistam custodes: quos comparat duobus leonibus, quorum alter dextrae Virginis, alter sinistrae custos deputatus sit. Gabriel enim mentem, Ioānes carnem eius peruigili sollicitudine seruarunt. Quinto, etiam commodē ad Virginem mittitur Angelus; vt non solum existimemus Angelos tantum bonum nobis nō inuidisse, quod ipsis negatum est; (nusquā enim Angelos apprehendit; sed semē Abrahāe apprehendit, Apostolo teste) sed etiam nobiscum gaudere, deq; tāto bono nobis congratulari. Hoc est enim proprium charitatis, aliorum rebus secundis, atq; profectibus gratulari simul & applaudere.

Fuit autem e re, ad legationem hāc

Prima ratio. Hieron. sermo. de Asūptio. Virg. tom. 4. Secunda. Isa. 9. Christus quā rectē dicitur magni consilij Angelus.

Cur etiā Angelus testamenti. Malach. 3.

Tertia.

Quarta.

Bernard. Richar. de S. Victo. Mariae Virginis Angelus custos, Gabriel fuit secundum aliquos, & quare.

Petr. Dam. serm. 2. in natiuitate Virgini.

Virgo Deipara quos duos habuerit custodes.

V. ratio.

Heb. 2.

Angelorum charitas in homines.

Tom. 3.

C 2

obscuro

Gabriel Angelus tanti mysterij cur debuerit nūcius existere.

Prima ratio.

Secunda, à diuina Sapientia.

Gen. 3.

Bernardus Gen. 3.

Petrus Rauen. sermo. 142.

III. ratio, à Dei magnificencia.

III. ratio, ab eius uariis regiminibus.

Dionysius Areopag.

obeundam, atque perficiendam, hunc Angelum mitti. Primum quidem, quia cum Deus sit principium omnium bonorum nostrorum, & origo, & fons, videlicet bene cogitandi, sanctè considerandi, rectè que operandi; ideo omnium voluntas hominis, vel Angeli ab ipso Deo prouenienda fuit, & ante omnia mittendus Angelus, qui Virginem ad consensum in nuptias incarnationis futuras inuitaret. Rectè ergo Angelus dicitur missus à Deo. Deinde, quia Angelus malus non missus, sed à se ipso ueniens, Euam blandis sermonibus delinens, seduxit. Deus autem cum perfectissimus sit artifex, in opere restorationis ordinem ruinæ respondētē debuit seruare. Nam quemadmodum prima mulier persuasione maligni spiritus confirmata, suæ ipsius & nostræ omnium perniciæ, ac interitui simul cum viro cooperata est; ita profectò par fuit, ut in reparatione, quæ ab incarnatione Filij Dei est inchoata; bonus Angelus Mariam confirmaret, atque ad assensum dandum inuitaret: aliòqui uideri potuisset Satanas nostram perditionem magis, quam bonus Angelus salutem nostram sitisse, atque procurasse. Hinc Bernardus sermo. 2. de festo Pentecostes: Missus est, inquit, coluber tortuosus à diabolo, ut uenenum per aures mulieris in ipsius mentem transfunderet, & sic refunderet in totius posteritatis originem. Missus est interim Gabriel Angelus à Deo, ut Verbum Patris per aurem Virginis in uentrem, & mentem ipsius eructaret, ut eadem uia intraret & antidotum, quæ uenenum intrauerat. Et Chrysologus: Ad Virginem Deus aligerum portatorem mittit. Infrà: Agit agit cum Maria Angelus de salute, quia cum Eua Angelus egerat de ruina. Ad hæc expediebat maiestati Dei, qui cum seruos, & ministros habeat, cum mittens Deus magnus sit, res etiam annunciata sit magna, ut magnus quoque esset minister tali actanti operi destinatus. Suauitas etiam Diuinæ prouidentie id exigebat, ut infima ad suprema non reduceret nisi per media: quemadmodum docent Dionysius, & Gre-

gorius. Homo enim infimi est intellectus, & mortalis; Deus uero supremus est intelligentiæ, ac immortalis: Spiritus Angelici medij sunt: sicq; B. Virgo per Angelum erat ad Deum deducenda.

Præterea ex parte Virginis conueniens fuit hæc missio. Non enim missus est magnus aliquis, & sanctus Propheta, uel Patriarcha: nam si per hominem fieret, esset ille magis Deo intrinsecus, & secretorum diuinorum magis conscius, quam B. Virgo. Ideò ab Angelo supremi ordinis extra illustrari debuit, interius autem à solo Deo.

Itè ex parte naturæ Angelicæ missio hæc conueniens fuit. Tria siquidem beneficia medio Angelorum ministerio recipere consueuimus. Primum quidem beneficium humanis præstant corporibus, ut sana sint, & integra: nam motu cælorum, qui per eos ut ministros efficitur, omnia hæc inferiora, quæ ad conseruationem hominis sunt necessaria, producantur. Quod quò melius percipias, finge te in horto tuo habere rotam, quam, cum uelles, moueres, & ad eius motum subito flores, herbæ, fructus, omniaque terræ nascentia procrearentur: certè magnificeres eiusmodi rotam, si saperes. Hæc rota cæli sunt opera Angelorum moti, quorum reuolutione continua generantur inferiora omnia, atque ita species omnes plantarum, & animalium in beneficium hominis conseruantur. Sed ut tu uisâ pulchra aliqua rota, assurgis intellectu ad laudandum eius artificem: ita perspecto motu cælorum, noli in eis sistere, uerum intellectu ascende ad Angelos mouentes cælos, & age gratias Creatori, qui & Angelos, & rotam cælorum in beneficium tuum, & utilitatem conuertit: malosque Angelos à nocendo per bonos impedire uoluit. Ex quo dictum est quatuor Angelis; Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus: & reliq;. Secundum beneficium Angeli animabus nostris impendunt. Nam postquâ dati sunt nobis in custodiâ semper precantur pro nobis, procurant nostram adoptionem,

Gregor.

V. ratio à B. Virgine sumpta.

VI. ab Angelica natura deprompta.

Angeli hominibus tria conferunt beneficia.

Primum corporeum, & quale hoc sit, & quantum.

Apoc. 7. Secundum, spirituale.

admonent

Hierem. 51

Tertium in Annuntiatione Filij Dei.

Esther 6. Angeli Gabrielis legatio qualiano bis & quata præbeat documenta.

Psal. 8.

admonent atque exhortantur, donec nos perducant ad portum felicitatis æternæ: neque à ministerio cessant, donec de salute nostri ipsorum desperent, ac dicant: Curauimus Babylonem, & non est sanata: derelinquamus ergo eam. Tertium beneficium ab Angelis exhibitum, consistit in hac operatione, quâ in legatione ad Virginem obeunda promptè, & alacriter Gabriel exhibuit. Nam & summis uotis illam desiderabant, & pro ea preces ardentes ad Deum effuderant. Unde Gabriel cœlitus à Deo missus, ut Virginem, ad tanto mysterio consensum exprimentum inuitaret. Tristis, & confusus uehementer fuit Aman, quando ex præcepto Regis Assueri equum Mardochei ducebat, & clamabat: Sic honorabitur, quemcumque uouerit Rex honorare. Non ita Gabriel, sed cognita Dei uoluntate honorandi, exaltandique humanam naturam, promptus & alacer uenit, non superbiens, aut dicens; Præstantior est nostra natura, & nobilior: non inuidit

homini, tamen eius natura inferior esset, uerum per omnia uoluntati diuinæ se morigerum, & obsequentissimum præstitit: magna charitate, ac diligentia ministerium suum obuiuit, dæmonis ut confunderet superbiam, & inuidiam, & nos ab omni ambitionis, inuidiæque peccato dehortaretur; doceretque suo exemplo, inferiores à nobis honorandos, & charitatis officium sedulò atque alacriter eis exhibendum.

Igitur diligenter curemus, ut Angelos omnes nostræ salutis custodes, ac procuratores reuereamur; eosque audiamus, atque imitemur, sed maxime nobilissimum istum, omnique laude dignissimum Gabrielem, cui ut præcipuo Dei ministro, qui tantum bonum nobis annuntiaturus de cœlo aduenit, debitores nos in perpetuum agnoscere debemus, ut cum eo Patre, Filium, & Spiritum sanctum omni honore, laude, & gloria prosequamur in seculis sempiternis. Amen.

Quid Angelis debeam?

TRACTATUS IIII.

De Maria Virgine desponsata viro suo Iosepho Galilæa, & Nazaræna.

Scopus.

Utriusque de Deo legationem mittete, & de legato Gabriele est actum: nunc tertio loco de sanctissima Deipara, ad quam destinata fuit legatio, dicendum est. Quemadmodum autem Deum Opt. Max. decuit maximè, Filium eius incarnari, quanquam simpliciter necessarium non esset: ita etiam annuntiatio, siue euangelizatio ad Virginem ab Angelo Gabriele facta, maximè fuit conueniens, atque rationi consona. Nam Deus Opt. Max. sicut ex Adami dormientis costa, illo neque sciente, neque consentiente Euâ

formauit: ita ex immaculatissima Virginis carne uel absque nuntio, nulloque; Virginis expresso consensu, poterat humanitatem Christi sanctissimam condere: noluit autem, nisi eius prius expresso consensu: quod sanè decentissimum fuit. In primis, ut liberè & sponte, neque coactus mysterium hoc efficere uideretur, non casu, uel necessitate: non ergo ita uideretur esse ex Dei consilio, & amore, quò nostrum amorè Deus exprimere, ac extorquere uolebat. Deinde hoc mysterium, si quoddam erat inter Deum & humanam naturam matrimonium, haud poterat melius certè conciliari, quam ex

Virgini annuntiandum cur fuerit mysterium incarnationis.

Ratio prima

II. ratio,

consensu partis vtriusque : atque ita missus est Angelus ad Virginiem Mariam, annūcians consensum Verbi ex parte Dei, & contendens exprimere consensum Mariæ nomine totius humanæ naturæ, quæ tota huius mysterij beneficio nobilitāda, & exaltanda erat. Nec enim nobiles, & magni Principes aliter contrahūt cum puella, virgine, quām eius consensu adhibito. Hinc parentes Rebecca dicebāt, *Vocemus puellam, & quæramus ipsius voluntatem.* Tertio, ex parte naturæ Angelicæ conueniebat hæc annūciatio; vt & ipsi etiam consortes atque participes fierent tantæ huius nostræ exaltationis, cuius procuratores, internuncij, atq; adiutores in Angelo Gabriele inuenti sunt: nam in eo bonitatē, claritatem, & humilitatem suam Angeli hominibus demonstrarunt. Quarto: annūciatio facta est, vt operis magnitudo nobis constaret: nam ad rem tā grandē magnæ dispositiones, & præparationes ab initio præcesserunt: nā & reuelatum fuit hoc mysterium Patriarchis, prænūciatum à Prophetis, promissum iustis: decebat igitur vt annūciaretur ab Angelo. Postremo, conueniens fuit annūciatio, vt sic B. Virginis illustres virtutes sese proderent; tum vt prius Christum fide in mente cōciperet, quām in carne: tum etiam, vt eius puritas, humilitas, prudentia, & obedientia magis in nostrū exemplum apparerent, atque ita virgineus consensus magnis comitatus virtutibus, & ex maiore animi deliberatione pfectus, charior multo, Deoque gratior existeret.

Vt igitur ad id quod propositum est reuertamur, dicendum nobis est de sanctissima Deipara, & primò quidem de eius nomine, Maria; secundò, de eius virginitate; tertio, de desponsatione cum Iosepho; quarto, quomodo esset Galilæa simul, & Nazarena. In primis igitur, quod ad nomen attinet, si grandium virorum nomina, vt Adæ, & Euzæ, Abraham, & Isaac, Ioannis, Petri, & Pauli mysterio non vacant, magnæque Dei sapientia illis indita sunt, quid quæso cogitandum est de sanctissima Deipara, & Matris

Mesiæ nomine? Hoc ergo nomen multis mulieribus in Veteri Testamento, sed primò, ac præcipuè sorori Moyfi impositum fuit, quæ cælebs & virgo fuit teste Apponio super Cantica, & Gregorio Niseno lib. de Virginitate: quæ typus extitit Mariæ virginis sororis Legislatoris & Pōtificis, id est, Christi adumbrati in Moyse, & in Aaron. Profertur autem Hebraicè Miriam, estque bisyllabum: sed quæ admodum Iosua, & Pesach, Iacob, & Ioseph inflexione Latina dicuntur Iesus, & Pascha, Iacobus & Iosephus; ita verbum Hebræum Miriam, à Latinis emollitum est, & Maria trissyllabum ad declinationem nostram accommodatum. Græci autem à Chaldæis, & Syris acceperunt Μαρια in declinabile, & accentu in vltima proferunt: & ita Laurentius Valla contendit proferendū esse indeclinabiliter Mariam, sicut Abraham. Sed hoc perpetuum non est. Nam etsi Lucas cap. 1. & 2. Μαρια legat; Matthæus cap. 1. declinationem Græcam sequitur, cum ait, *Ἐνδρα Μαριας*, & Matthæ. vlt. *ἡ Μαρια*, ἡ Μαριαδων, & *ἡ Μαρια*. Imò & ipse Lucas cap. 24. eisdem vocibus denominat Marias ad inflexionē Græcam. Ita loquitur cap. 8. & cap. 10. & Acto. 1. Et ita Maria nobis vocanda est, ne videamur renouare Iudaismū. Certè Iosephus lib. 2. Antiquit. cap. 5. & lib. 3. cap. 4. Mariam nō vocare solet, quæ Hebræis dicitur Miriam: at hæc parui momenti sunt. Latinis autem Maria, penultima correpta pronūciatur. Vt enim Lúcius, Lúcia, & Anastasius, Anastasia, ita Marius Maria accentu in antepenultima proferendum est. Vnde & Claudianus, & alij antiqui Poætæ penultimam corripit, licet alij pro ratione carminis licentia poëtica producant, vt iam totius Ecclesiæ vsus etiam in soluta oratione eandem producit.

Fuit autem in primis hoc nomen à Sibyllis expressè prædictum, quemadmodum B. Damascenus in serm. de ijs, qui in fide hinc migrarūt, docet. Fuerunt etiā antiqui Hebræi ante Christi aduentum, qui nomen huius Virginis ex quodam Isaiæ loco coniectarūt; cā

Ioan. 1. Act. 13. Moses & Aaron, & vtriusq; soror Maria virgo & cælebs, apte Christum, & Mariam virginem eius matrem adūbrarunt.

Appon. lib. 6. in Cantica. Gregor. Nis. lib. de Virginit. c. 6.

Qualis eius nominis scriptio, & pronūciatio. Laur. Valla in cap. 1 Matthæi.

Maria, non autem Mariam indeclinabiliter cur nobis proferendum sit.

Ioseph. historicus. Idem nomē quo accentu pronūntiandum.

Mariæ nomē à quibus pronūntiatum fuerit. B. Damasc.

Isai. 9.

Gen. 24.

III. ratio.

Quarta.

Quinta atq; postrema.

Magna Dei providentia Christi matrem Mariæ nomen habuisse.

Gen. 3.

Ibidem.

Infrà 17.

Infrà 21.

Luc. 1.

Perfidii Iudæi hoc nomen, vt etiam filij eius, qua ratione corruperint.

Mariæ nomen quot literis conitet Hebræis, Græcis, atq; Latinis.

Quinque eius nominis significatio nes ponuntur, & explicantur.

B. Hieronymus tom. 3. à medio.

Mariæ quam magis pbet significatiōnem Hieronymus.

Maran Syro sermōe quid sonet.

Epiphanius.

Idem.

B. Athanasius tom. 3.

Miriam Sara, hoc est Mariā Dominā vocādā. Quemadmodū autem Iudæi nomen Iesu, quod Hebraicè est cum litera Hain יְשׁוּעָה ex liuore & contemptū corruerunt, & dixerunt יְשׁוּעָה: ita nominis Mariæ primā literam mutarunt in He, & dicunt Iesum, nō Ben Mariam, id est filius Dnæ, & Regina, sed Iesus Ben Haria, id est Iesus filius eius, quæ instar fumi vilis est. Verum hoc illi iuste cōmeriti sunt: qui enim Iesum abiecerūt, indigni sunt, qui nomen eius, vel matris eius proferre, aut inuocare sciant. Cōtinet autē Maria, apud Hebræos quidē quatuor literas, apud Græcos sex, apud Latinos verò quinque, (quæadmodum & Iesus totidē apud Latinos elementis cōstat) habet etiam quinque significatiōes, quibus eius dignitates, & prerogatiue declaratur: habet quinque gratias singulares: habet quinque figuras mulierum illustrium, quibus aptè representata est. Significat enim illuminatam, exaltatam, mare myrrhæ, siue amaritudinis, stellam maris, siue magistrā maris, testibus Bernardo, Beda, Eucherio, & Hieronymo, & Ecclesia, aut voce ex Syro, & Hebræo cōposita, Dominam maris. Ita Hieronymus lib. De nominibus Hebraicis, quem ex Philone Latinum fecit, habet: *Maria, illuminatrix mea, vel illuminas eos, aut smyrna maris, vel stella maris.* Et ibidem infra: *Mariam plerique æstimant interpretari, Illuminant me isti, vel Illuminatrix, vel smyrna maris: sed mihi nequaquam videtur. Melius autē est, vt dicamus, eā sonare stellā maris, siue amarum mare. Sciēdūq; quod Maria sermone Syro, dnā nuncupatur (sicut & Marā, Dñs noster) Alij exaltatā, Doctricem populi ac magistrā interpretantur, ex diuersis radicibus. Epiphanius serm. de laudibus Virginis; Mariam, ait, interpretari solemus Dominā, atq; etiā spē; peperit enim Dñm, qui est spes totius mūdi, Christū. Et infra: *Rursus præclara puella beatū nomē interpretatur, Illustrata, vt pote qua illustrata sit à Filio Dei, & cūctos vsq; ad terminos terra credentes Trinitate illustrauerit.* Agnouit & Athanasius interpretationē illā, dnā, & herā in Euāgelio de S. Deipara: *Decet te matrē, domi-**

nā, ac herā cognominari; eo quod ex te prodijt. Rex, Dñs, ac Deus noster. Primò ergo dicitur, Illustrata, siue Illuminata, quia vt in tēpore primo die creata est lux, & inter omnes creaturas corporeas pulchritudine præstantior est: creata est etiam lux ad fugādas tenebras, ad ornandum, decorandūq; vniuersum, ad Dei opera manifestāda, ad solis illapsus in terram deferēdos: in hunc modū B. Virgo luce singulari illustrata est, vt sit prima in prædestinatione Dei, & ipsi Chro propinquissima. *Ab æterno, inquit, ordinata sum, ante omnes Angelos, & omnes creaturas.* Præstat etiā Maria pulchritudine gratiæ Dei, quæ media fide Mariā instruxit. Gratia etiā eius & nomē, tenebras demonum & peccatorū expellit. Est ornāmētū, & decus totius vniuersi; quæadmodum luna ornāmētū mūdi post solē. Reuelauit occulta Dei mysteria, & opera Christi Apostolis: solis iustitiæ beneuolos influxus, nobis, vt est misericors, impetrat. Atq; hac ratione Illuminata, & Illuminans est à principio suæ conceptionis per Christum; vt Eua per serpentē tenebrarū obscurata. Secundò, exaltata est in cōceptione Filij Dei, quia facta simul mater & virgo: & meritò quæ sub omnibus humiliatā erat, exaltata est, vt Eua propter superbiā deiecta. Tertio, interpretatur Mare myrrhæ, vel amaritudinis, ppter acerbissimos dolores, quos in cruciatibus, & morte Filij sui sustinuit: propter quos meritò plusquā martyr fuit, teste B. Hieronymo. Sed Eua libenter gustauit fructus vitæ dulcedinē, dicēs intra se; *Aqua furtiuæ dulciores sunt, & panis absconditus suauior.* Quarto, Dña maris fuit in resurrectione Dñi filij sui: quæadmodū Eua gustatu fructus, serua demonis, & subiecta doloribus fuit. Vnde Damascenus Mariā interpretatur Dominā. Quintò, fuit stella maris in assumptione sua, in qua non longe à sole Christo abest: nam vt Lucifer solem mane antecedit, & Hesperus sub vesperam solem consequitur: ita Maria ante incarnationem Solem Iustitiæ Christum præcessit, vt Lucifer; assumptum in cælum subsecuta est vt

Maria cur dicitur Illustrata, seu Illustrata. Gen. 1. Lux à Deo cur condita.

Prou. 8.

II. ratio.

Gen. 3. Maria quomodo exaltata. Ibidem.

Maria Mare myrrhæ seu amaritudinis cur dicta.

B. Hieronymus ser. De Assumptio. B. Mariae Virginis. tom. 4.

Gen. 3.

Prou. 9.

Maria, cur Dominā maris interpretatur.

B. Damascenus lib. 4. c. 15. de orthodo. fide.

Maria, cur stella maris appellatur.

Polaris Syderis septē proprietates Mariae virgini aptissimē congruentes assignantur. Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima, atque postrema.

Apo. 1.

Psal. 44.

B. Bernar. Alia ratio B. Bernardi interpretatio nis allata, à Sideris proprietate desumpta.

Hesperus in assumptione sua. Hæc autem Stella maris, à quibusdam Polaribus dicitur: quod si verum est, Stella hæc habet locum supremum in Hemispherio nostro, atque ita super omnes Angelos, & Beatos exaltata est. Habet immobilitatem in situ, cum cæteræ stellæ moueantur. Nam cum B. Virgo cõsummatam gloriam possideat corpore, & anima, quietem habet: cæteri sancti, etsi aliõ qui beati, corporum suorum resurrectione expectantes, nõdum plenè quieti sunt. Habet hæc stella volubilitatem in ambitu suo, licet locum mutare non videatur: ita Maria motum perfectæ circa nos charitatis habere dignoscitur. Habet attractionem, quia secundum Philosophos antiquos, propterea terra in centro immobilis manet, quia polus arcticus eam tenet ne cadat, antarticus ne surgat: atque ita Maria suis precibus retinet, ne mundus peccatorum mole in abyssum præcipitetur. Habet stella hæc directionem in suo ductu: nam dirigit nauigantes vt perueniant ad portum: & ita Mater Messia in omni periculo nobis succurrit, vt ad portum gratiæ Dei, vel vitæ æternæ perueniamus. Hæc stella aspectui nostro minima est inter omnes, ita ipsa humillima, minima, & in oculis suis, vt dici solet, inuisibilis. Sed quò magis humiliata est, seq; ipsam exinaniuit, eò magis à Deo illustrata est, & reddita gloriosior. Habet illa septem stellas alias notabiles, quæ voluntur circa eam, quæ propterea dicuntur Septentriones; & Maria septem Angelos supremos, & assistentes habet, qui eius nutui, & imperio obedire, gloriosum sibi ducunt. Hinc Apocalyp. 1. dicitur: *Et à septem Spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt.* Etsi enim sermo sit de Dei throno, proxima tamen eius dextera assistit B. Virgo, de qua scriptum est: *Asistit regina à dextris tuis.* B. Bernardus homil. 2. super Missus est, prope finem, ita de hoc nomine philosophatur: *Loquamur, inquit, pauca & super hoc nomine quod interpretatum Maris Stella dicitur, & matri Virgini valde conuenienter aptatur. Ipsa nam-*

que aptissimè syderi comparatur: quia sicut sine sui corruptione Syderis suum emittit radium; sic absque sui lesione Virgo parturit filium. Nec syderi radius suam minuit claritatem; nec Virgini filius suam integritatem. Ipsa est igitur nobilis illa stella ex Iacob orta, cuius radius vniuersum orbem illuminat: cuius splendor & præsulget in supernis, & inferos penetrat, terras etiam perlustrans, & calefaciens magis mentes, quam corpora, fouet virtutes, excoquit vitia. Ipsa, inquam, est præclara, & eximia stella super hoc mare magnum, & spatiosum necessario subleuata, micans meritis, illustrans exemplis. Hæc ille sanè eleganter, & piè, vt solet. Est ergo B. Virgo illuminata, fide, exaltata ad Maternitatem Filij Dei propter humilitatem: Mare myrrhæ, propter patientiam in cruce Christi exhibitam: Maris Domina, propter triumphum, & gaudiũ resurrectionis: Stella maris, propter exemplum assumptionis, & orationis, qua nos ducit ad Christum. Vt illuminata, lucem dat tenebris cordium nostrorum: vt Exaltata, docet nos esse matres vni geniti Filij Dei, si prius sanctè humiliemur: vt Mare myrrhæ, omnes nostras afflictiones, & amaritudines in dulcedinem conuertit, beneque pati propter iustitiam docet: vt Domina maris, victoriam præstat tentationum, proposito suo, & sui filij exemplo: vt Stella maris, in hoc mundo nauigantes ad portum æternæ gloriæ perducit.

Quod ad gratias attinet. Quinque singulares, illas ex elementis sui nominis sic colligimus (quanquam non ignorem hæc magis esse pia, quam solida) M. Mater misericordiæ: A. Aduocata afflictorum: R. Refugiũ redetium: I. Inuentrix iustitiæ, quæ duplex est, Innocentia, & Indulgentia: A. Amica Angelorum. Circa figuras verò, ex elementis venandæ similiter veniunt. In M. præcessit Maria foror Moyfi, quæ in transitu de Ægypto præcinuit: *Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est; in typum Mariæ Virginis, quæ post Verbum incarnatum cecinit: Magnificat anima mea*

Num. 24. Maria Virgo quam verè Stella ex Iacob nuncupetur.

Psal. 103. Epilogus quinque significatum nominis Mariæ.

Luc. 1. Ioan. 19.

Mariæ Virginis priuilegia quinque ex eiusdè nominis literis accepta.

Eiusdè figuræ ibidem contentæ.

Exo. 15. & seq.

Luc. 1.

Dominum.

1. Reg.

Gen. 29. & aliàs.

Supra 22. & aliàs.

Cant. 6. Iudith 13.

Gen. 3.

1. Reg. 7.

Luc. 2.

Mariæ Virginis nomen quanto dignum honore, ac reuerentia.

Mariæ nomē quibus minime conueniat.

Dominũ. In A. præcessit Abigail, quæ humilitate, & prudentia placuit Dauidi, & ita assumpta est ab eo in Spõsam: quemadmodum B. Virgo prudentia, & humilitate facta est Mater Dei. In R. præcesserunt Rebecca, & Rachel, quæ pulchritudine, & gratia illam adumbrarunt, de qua scriptum est: *Pulchra vt Luna, electa vt Sol.* In I. præcessit Iudith, quæ tanta animi fortitudine excelluit, vt caput Holofernis proprio ense truncauerit; in ty pum benedictæ Virginis Mariæ, quæ caput serpentis, vt olim Deus prædixerat, contriuit. In A. præcessit Anna mater Samuelis, quæ precibus filium, & Prophetam à Domino obtinuit, quem illi postea consecrauit. Ita B. Virgo, oratione, & consensu Prophetam magnum cõcepit, quem Deo obrulit in Præsentatione, & in Cruce.

Hoc igitur nomē persanctè est nobis venerandum, & frequenter inuocandum: nam nomen eius, sicut & Iesu, ob significatum efficacissimũ est, terrens dæmones, lætificas Angelos, recreans peccatores, & accendens iustos: nullique peccatrici fœminæ tam sanctum nomen esset tribuendum. Aristogiton tyrannos à Republica Atheniensi expulit, & patriam à seruitute liberauit. In præmium huius tanti in Rempublicam meriti cõstitutum est, ne vlli seruo nomē Aristogitonis imponeretur. Ita nulli fœminæ peccati, ac dæmonis seruæ tam præclarum, & honorificum Mariæ nomen imponendum esset. Fuit in exercitu Alexandri Magni vilis quidam, & pusilli deiectique animi miles; ad quem Imperator Alexander dixit; Aut spolia te nomine tuo, aut te indue magnanimitate, ac fortitudine tanto nomini conueniente. Idem dicendum esset omnibus fœminis, quæ benedictæ Virginis Mariæ vestigia non imitantur, nomine autem eam tantummodo repræsentant. Atque hætenus de nomine sit dictum.

Ad secundũ: Angelus dicitur missus ad Virginem, qui titulus vt est magnus & honorificus, ita soli Mariæ conuenientissimus fuit. Dicemus autem tria. Primum quidem perpetuã

Mariæ virginitatem cõprobabimus: Deinde causas, cur ex Virgine nasci voluerit Messias, producemus: Postremò qualis, & quanta fuerit hæc Virgo, explicabitur. ¶ In primis igitur perpetua Mariæ virginitas contra Heluidium, & alios Hæreticos asserenda est: nam propterea vt miraculum supra communem naturæ cursum prædicta fuit ab Isaia natiuitas Messia ex Virgine: *Ecce, inquit, Virgo concipiet, & pariet filium:* In Symbolo etiam Apostolorum protestamur, Messiam natum ex Virgine in Ecclesiæ cultu & officio dicitur Virgo, & Virgo virginum. Præfiguratum autem fuit tãtum virginitatis donum multis Prophetarum oraculis, multis Sibyllarum quoque vaticinijs, quæ superiore libro protulimus. Hæc enim est in rubo Moyfi ardente, nec combusto adumbrata: in virga Aaron, quæ sine humore aliquo protulit fructum, repræsentata: In vellere Gedeonis arido permanente, cum tota terra esset madida, præfigurata: In virga illa Isaia de radice Iesse, & florem sine corruptione producente, demonstrata: In muliere virum circumdante, per Hieremiam prophetata: In porta Ezechielis clausa, & per quam vir vllus non transiit, delineata: Descripta in terra illa, de qua: *Veritas de terra orta est, & iustitia de celo prospexit. Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suũ; & Ego flos campi, & lilium conuallium:* In lapide Danielis abscisso de monte sine manibus, hoc est, sine opera viri pulchrè depicta. Isai. 53. habetur: *Ascendet sicut virgultum, & egredietur, & sicut radix de terra sitienti, vel, vt Aquila vertit, ex terra inuia, id est Virgine Maria non irrigata humano semine: Septuaginta interpretes velut explicantes vertunt: Ascendens sicut puerulus lactens de terra sitienti, & inuia: quia Christus paruulus, qui processit de terra sitientiosa, & inuia ante partum, & in partu virginea fuxit matris vbera. Adde quod in Scripturis promittitur Dauidi Christus venturus ex eius vtero, siue ex ventre. (Nam 2. Reg. 7.*

Angelus ad Virgine cur fuerit destinatus.

Isa. 7. Matth. 1.

Mariæ virginitatis figuræ, Prophetarumq; testi monia multa recensentur.

Exod. 3. Num. 17. Iudic. 6.

Isa. 11.

Hierem. 31. Ezech. 44.

Psal. 84.

Cant. 2. Lapis abscissus de monte sine manibus quid mysticè.

Dan. 2. Isa. 53. Quid illud Isaiæ: Ascendet sicut virgultum corâ co, & sicut radix de terra sitienti.

dicitur:

2. Reg. 7.

Psal. 131.

B. August. tom. 8.

De fructu ventris tui, quā ex fructu fœmoris tui, &c. cur mauerit dicere Propheta, teste Augustino.

B. Irena.

Fructus lumborum, ac rerum qui proprij.

Luc. 1.

Tertull.

Psal. 109. Heb. 7.

Lactan. Firmian.

Deus Pater, ἀπαρ, atque ἀμήτωρ quare dicatur Dei vero Filius cur bis nasci debuerit, teste Firmiano.

dicitur: Cūq; cōpleti fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo: & Psal. 131. Iuravit Dñs David veritatem, & non frustrabitur eum: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.) Hoc autem nō ob aliud, quā quod ex fœmina filia David sine opere viri esset proditurus. Verba Augustini in dictum Psalm. sunt hæc: Poterat dicere, ex fructu fœmoris tui. Quare ex fructu ventris voluit dicere? Et illud quidem si diceret, verum diceret: sed significantius dicere voluit ex fructu ventris, quia de fœmina natus est Christus, quō vir non accessit. Hæc ille. Ita etiam Irenæus lib. 3. c. 27. in principio ponderans id quod dictum est: de fructu ventris tui ponam, subdit: Hic est qui ex Virgine, quæ fuit de genere David, generatus est. Propter hoc enim & de fructu ventris eius Regē promisit, quod erat proprium Virginis pregnantis, & nō de fructu lumborum eius, nec de fructu rennum eius, quod est propriū viri generantis, & mulieris ex viro conceptionem facientis. Hæc ille, addens ob id dixisse B. Elisabetham: Et benedictus fructus ventris tui. Tertul. lib. 3. in Marcionē: Quis iste vter est? inquit. Ipsius David? vtrique non neq; enim pariturus esset David. Sed nec vxoris eius: non enim dixisset, ex fructu vteris tui, sed potius ex fructu ventris vxoris tuæ. Ipsius autē dicit de ventrem, superest vt aliquem de genere eius ostenderit, cuius ventris futurus esset fructus caro Christi, quæ ex utero Marie floruit. Ideoq; & fructū ventris tantū nominavit, vt propriē vteris, quasi solius ventris, non etiā viri, &c. Præterea grat Christus futurus Sacerdos secundum ordinem Melchisedec: at ille fuit sine patre, sine matre, sine genealogia. Quod explicās Lactātius lib. 4. c. 13. initio: Ipse enim Pater Deus, & origo, & principium rerum: quoniam parentibus caret, ἀπαρ, atq; ἀμήτωρ à Trismegisto verissimē nominatur, quōd ex nullo sit procreatus. Idcirco etiam Filii bis nasci oportuit, vt ipse fieret ἀπαρ, atque ἀμήτωρ. In prima enim natiuitate spiritali ἀμήτωρ fuit, quia sine officio matris à solo Deo Pater progeneratus est. In secunda verō carnali ἀπαρ

fuit, quoniā sine patris officio, virginali utero procreatus est. Denique serpenti interminatus est Dominus, inimicitias ponam inter te, & mulierem, & semē tuum, & semen illius. Vbi primū expende, nullam viri factam mentionē, sed mulieris dūtaxat, & seminis eius, quod caput serpentis erat contriturū: quod nō ad Euam spectat, sed ad Mariam; vt proinde de futuro dixerit, ponam, non de presenti, pono: quod Cyprianus lib. 2. testimoniorū in Iudæos cōsiderauit, & autor, qui de perfecto viro scripsit apud Hieronym. tom. 4. Et Christus propriē est semen mulieris folius, non viri. Et hætenus quidē ex Scripturis sacris pro virginitate Matris Dei decertauimus contra Iudæos. ¶ Eadem contra Gentiles multis testimonijs Sibyllarum, plurimis etiam rationibus, & similitudinibus ostēditur Deo minimē impossibilis. Certē omnes Sibyllas de Virgine Mesiæ matre testimoniū tulisse, superiori libro indicauimus. Sanē lib. 8. oraculorum Sibyllinorum ita habetur:

Verbumq; volauit In altum, idq; suo factū, atque animatū tempore corpus Mortali facile cretū est puer inde creat? Virgineo partu: mira est mortalibus hæc res?

Sed res nulla Deo Patri, natoq; stupēda. His adiungendæ sunt Patrum veterū rationes. Ait enim Ruffinus in Expositione Symboli: Mirādum est cur hoc Gentilibus impossibile videatur, qui credunt Mineruam suam de cerebro Iouis natam. Quid ad credendum difficilius, aut quid magis contra naturam est? Hic fœmina est, hic natura ordo seruatur, hic cōceptus, hic partus temporibus suis aditur: ibi nusquam fœmineus sexus, sed vir solus, & partus. Qui illa credit, cur ista miratur? Sed & liberum patrem dicunt de fœmore eius natum. Ecce aliud portentū genus, & tamē creditur. Venerē quoque, quā Aphroditem vocāt, de spuma maris, sicut & cōpositio nominis eius ostēdit, credūt esse progenitam. De ouo natū Castorem, Pollucemq; confirmant; & ex formica Myrmidones; & alia mille sunt, quæ quāuis contra naturam rerū veniētia, ipsi tamen sunt visa credibilia: vt

Gen. 3. Expenditur illud: Inimicitias ponam inter te, & mulierē, &c.

B. Cyprian.

Sibyllæ Mariæ virginitatem longē antē præcinnuerunt.

Eadem Virginei partus veritas Sole dī lucidior inuictis Patrū rationibus cōfirmatur.

Ruffi. apud Hierony. tom. 4.

Vanissima Poetarum figmenta olim Gentibus persuasissima.

Idem.

Virginitatis vestigium in Phœnice, & in Apibus.

Lactan.

Diuino Spiritui nihil difficile.

Basil. hom. 8. in Hexame. tom. 1.

1. Cor. 1. Vultures coltum non agnoscunt.

Ambros. 6. 20. tom. 4. initio.

Quosnā natura pferat veluti partū virgineos, teste Basilio.

Deucalionis, & Pyrrha lapides iactos, & hominū ex his segetem natam. Et cū hæc tot & talia figmenta crediderint, vnum eis impossibile videtur, quod adolescens fœmina diuinū germen, non hominis vitio, sed Deo spirata cōceperit. Et paullo ante: Quid mirum videtur, si Virgo conceperit, cum Orientis aem, quæ phœnicē vocant, in tantum sine coniuge nasci, vel renasci cōstet, vt semper vna sit, & semper sibi ipsi nascendo, vel renascēdo succedat? Apes certe nescire coniugia, nec fœtus nixibus adere, omnibus palam est. Lactantius lib. 4. c. 12. in princ. Quod si animalia quadam vento, aut aura cōcipere solere, omnibus notum est, cur quisquam mirum putet, cum Spiritu Dei, cui facile est quicquid velit, grauatum esse Virginē dicimus? Quod sanē incredibile posset videri, nisi hoc futurū ante multa secula Prophetæ cecinissent. Basilius in oratione 19. de prouidentia: Qui Iudæi habent mysterium nostrū, tanquā à natura sit alienū, fieriq; non posse, vt virgo ea, quæ seminis expers sit, salua virginitate pariat: velim cogitent eum, cui visum est, stulta prædicatione eos, qui crederēt, seruare; innumerabiles ex natura occasiones ad rerū admirabilium fidem natum esse. Vultures enim sine cōcubitu fœtus adere fecit. Idem repetit in c. 7. Ita. Et Ambros. lib. 5. Hexameron: Negantur vultures indulgere cōcubitu, & cōiugali quodam vsu, nuptialisq; copula sorte misceri, atq; ita sine vilo masculorū concipere semine, & sine cōiunctione generare, natoq; ex his in longam atarē vita protendere, & vsque ad cētū annos vita eorum series producat, nec facile eos angusti cui finis excipiat. Verissimū est igitur, quod Basilius dixit, multa animalia sine cōplexu masculi eniti, & fœtum edere. Semina etiam vltro è terra proueniunt, & fructum edunt: vermes parentibus carent, à quibus procreentur: insecta animantia propagandæ prolis affectum nesciūt, sed illorum pleraq; ex viuorum corporum vitij, vel purgamentis, vel exhalationibus, aut cadauerum tabe gignūt: quædam etiam de lignorū, aut vestiū, aut herbarum, & fructū corruptionibus oriuntur: de cinere gallinæ, de aqua anates sine virili sexu fœtus pro

prios edunt. Cyrillus Hierosol. catech. 12. contra Iudæos, & Gētiles pro Virginitate Deiparæ decertās, impossibile Deo nō esse, vt ex Virgine oriatur Mesiās, his pulchris verbis comprobare contendit: Sed cōvincere nos student tam Græci, quā Iudæi, & dicūt, quod erat impossibile, Christū de Virgine nasci. Græcis igitur primū ex ipsorum fabulis os obstruamus. Qui enim dicitis proiectos lapides in homines mutari, quomodo Virginem parere posse negatis? Qui ex Iouis cerebro natam filiā fabulamini, quomodo ex utero virginali nasci aliquem, impossibile dicitis esse? Qui de femore vestri Iouis progenatum falso esse dicitis Bacchum, cur nostrā veritatē reijcitis? Scio me indigna præfati auscultatione dicere: Sed vt opportunē tu Græcos redarguas, hæc attulimus, ex ipsorū fabulis ad eos dicētes. Illis verō qui sunt de circūcisione, sic occurrens, perquire: Vtrū est difficilius, senem & sterilē muliebribus iam deficientibus parere; aut virginem iuuenē generare? Sterilis erat Sara, & deficientibus iam muliebribus præter naturam peperit. Igitur cū & sterilem, & virginem parere, sit præter naturā: aut vtrumq; nega, aut vtrumq; cōcede. Idem enim Deus vtrūq; operatus est: neq; enim audebis dicere, quod illic quidē possibile, hic autem impossibile est Deo. Et rursus: quæ natura manū hominis vna hora in diuersas species mutare potest, & rursus restituere? Quomodo igitur Moysis manus sicut nix alba apparuit, & rursus statim albedine illa destituta est? Sed dices, Quia Deus voluit, mutata est. Illic Deus volens potest: hic autem, nunquid nō potest? Ac illud quidē signum ad Aegyptios tantū, hoc autem datum erat signū vniuerso orbi. O Iudæi, vtrū autem difficilius est, virginem parere, aut virgam in animal mutari? Cōstemi quod tempore Moysis rectissima virga, serpentina specie facta est, & horrenda fuit, etiam proiecti illam. Et qui antea tenebat virgam, paullo post fugiebat illam, tanquam draconem; reuera enim draco erat: fugiebat autem, nō metuens id quod tenuit, sed timēs mutatū. Dentes habuit virga, & draconis oculos: de virga itaq; oculi pullularūt, & de utero Virginis puer nō nascetur Deo volēte?

Cyri. Hierosol. cateche. 12. circa finem.

Græci quæ ratione confutandi, Virginei partus veritatē pernegantes.

Iudæi quomodo ex scripturis reuincē cōdi, simulq; instruedi de hoc mysterio. Primus locus. Gen. 18. Infrā 21. II. locus.

III. locus.

Exod. 4.

III. locus.

Ibidem.

V. locus.

Num. 17. Taceo hic quod & virga Aaron, quod reliqua arbores per annos plures faciūt, hoc per vnam noctem fecit. Quis enim nescit, quod virga cortice destituta, etiā si in medijs fluminibus plantetur, nunquam florebit? Sed cum Deus non naturā arborum sequatur, verū naturā est factor: etiam infructuosa, siccaq; virga, & sine cortice effloruit, & nucum fructū protulit. Qui igitur virga, propter typicum summum Sacerdotem, prater naturam fructum tulit; nunquid virgini, vt verum Sacerdotem summū pareret, hoc non conferret? Bona sunt eiusmodi sermonum commemorationes: sed nihilominus contradicunt Iudaei, neque his, quae de virga protulimus, persuaderi sibi patiuntur, nisi similibus, & paradoxis, ac prater naturam persuadeatur partubus. Quæro igitur sic ab illis: Eua ab initio de quo nata est? quæ mater conceperat illam, quæ matrē non habuit? Dicit enim Scriptura, quod de latere facta est Adami. Nunquid igitur Eua quidem de latere viri, sine matre nascitur, de virginali autem vtero sine viro, nihil nascitur? Mutuata est à viris femineo generi gratia. Eua enim ex viro nata est, & non ex matre concepta, sed ex solo viro tanquam partu adita. Reddidit igitur Maria gratia huius mutuū officium, & non ex viro, sed ex ipsa sola impolluta, ex Spiritu sancto, virtuteq; Dei peperit. Accipiamus porrò aliud longe maius. Ex corporibus enim corpora gigni, quamuis sit aliquando paradoxū, sed possibile tamen. Sed puluerem terræ hominem fieri, hoc multò mirabilius: lutum confusum, oculorum tunicas, & splendores accipere, hoc longè mirabilius. Ex vnius forme puluere, & osium robur, & pulmonis leuitatem, & reliquorum diuersitatem membrorum fieri, hoc admirabile. Lutum animatum circuire terram, & se ipsum moueri, & edificare, hoc admirandum. Lutum docere, & loqui, & parere, & regnare, hoc admirandū. Itaq; à indoctissimi Iudaei, vnde Adam factus est? Nonne Deus accepit puluerem de terra, & creauit creaturam hanc admirandam? Quid igitur lutum quidem in oculum mutatur, & virgo nō generabit? Quod apud homines maximè est impossibile, nunquid Deus prestare nō poterit?

Hactenus Cyrill. Hierosol. Ambrosius epist. 81. Quid incredibile, si cōtra vsū originis naturalis peperit Maria, & virgo permanet, quando contra vsū naturam mare vidit, & fugit, atque in fontem suum Iordanis fluentia remearunt? Non ergo excedit fidem quod virgo peperit, quando legimus quod petra vomuit aquas, & in montis speciem maris vnda solidata est. Non ergo excedit fidē, quod homo exiuit de virgine, quādo petra profudit, scaturiuit ferrum super aquas, ambulauit homo super aquas. Augustinus serm. 14. in Natali Domini: Ipsa lex, quā quotidie legis, sine graphio scripta est in tabulis lapideis. Lege & intellige quod panem in eremo terra produxerit, cuius semen in terra arator nullus induxit. Virga etiam Aaron annis siccata plurimis sine aqua reuixit, in templo floruit, nuces produxit, quas clausas sub teo produxit. Ergo qui scripsit lapideas tabulas sine stylo ferreo, ipse grauidauit Mariam Spiritu sancto: & qui produxit panes in eremo sine ratione, ipse imprægnauit Virginem sine corruptione: & qui fecit virgam sine humore folia germinare, ipse fecit filiam Dauid sine semine generare. Quare Hæretici audiendi nequaquam sunt, qui nolunt ex Virginitate Mariæ dogma construi catholicum, cogens omnes ad credendum: vt sunt Brentius, & Petrus Martyr cōtra Smytheū. Centuriatores cent. 1. cap. 41. Erasmi dictum probant, & confirmant, quod etsi in diuinis literis nusquam exprimitur Virgo Maria, tamen ex traditione probari, quā veteres patres ab Apostolis acceptam ad nos trāsmisere. Sed id in hac sententia repudiandum, quod hæc in Scripturis veritas non habeatur, cum tot locos produxerimus, ex quibus non tantum probabiliter, sed aperte illud colligitur. Deinde est agnoscendum Hæreticorum ingenium, qui pro more suo cantant, & recātāt, & nunc ex solis Scripturis argumēta solida esse petēda; nunc verò addūt etiam traditionem, per quam tamen omnes eorum peruersæ opiniones iugulantur. Ad secundum: expediebat Mesiā de foemina virgine gigni. In primis, quia, vt primus Adā de terra virgine

B. Ambros. lib. 10. epistol. tom. 3. circa finē. Psal. 113. Exo. 14. Psal. 113. Iosu. 3. Num. 20. Exo. 14. 4. Reg. 6. Matth. 14. B. Aug. sermo. 18. de tēpore, prope finem, tomo. 10. Exod. 16. Num. 17. Exod. 34. & alibi. Luc. 1.

Meritò vt articulum Fidei virginitatem Mariæ omnibus fidelibus ad credendum proposita fuisse, cōtra Lutheros ramos.

Hæreticorū ingenium.

Nasci cur debuerit Christus ex Virgine. Prima ratio.

nec dum

Gen. 2. nec dum maledictioni obnoxia cōditus est; ita decuit secundum Adam, qui Christus est, de Virgine benedicta generari. Deinde, per virginem Euan mundus perditus est, atq; corruptus; decuit ergo multò magis etiam per virginem reparari. Adhæc conueniens erat, vt qui in cœlis habet Patrem sine matre; in terra quoq; haberet matrē sine patre: & qui in cœlo ab æterno ex Patre sine corruptione genitus est; ita decuit in terris ex matre sine corruptione nasci. Nā si ex corrupta genit⁹ esset, & ex virili semine, in peccato nasceretur: q; ipsius diuinitatē valde dedeceret, & nostram redemptionē impediisset. Præterea, cū omnium hominum conceptus, & generatio, nō sine peccato cōmuniter fiat, iuxta illud: *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccato peperit me mater mea:* (sic enim legunt 70. Interpretes) Christi autem conceptio, & natiuitas sanctissima fuerit, & per Spiritum sanctum in Virginem superuenientem effecta par erat, vt quemadmodum homines, dum in lucem eduntur, quasi genimina viperarum vterum maternum, & viscera dirumpunt, & aperiūt: ita Sanctus sanctorum salua matris integritate, virginitatēq; prodiret. Postremò, cū hæc virginitatis gloriā in matre Mesiā futurā, per Prophetas, ac Sibyllas prædixisset, decorū postulauit, Mariā in matrē electā, xirginē perpetuò permanere. Ad tertium, qualis fuerit virginitas Mariæ: notandū est Virginis nomē apud Latinos virentē ætatē significare: & interdum quidem, & vt plurimum significat intactam, interdū verò corruptam. Vnde Comicus dixit: *Num id lacrymat virgo?* & Poëta de Pasiphaë *Ah Virgo infelix, quæ te demētia cepit.* Vbi nomē Virginis, p corruptis fœminis vsurpāt. In Scripturis tamen sacris semper pro intacta accipitur, eo quod hæc virēs sit ætate. Maria autē, vt asserit Epiph. & multi alij, puella erat, & viro incognita, paullò ante despōsata, à tēploq; in quo diuixerat, in paternā domū abducta, ætatis 14. annorū, & eo ampliùs, q; excurrit ab 8. die Septēbris, quo die nata est, vsque ad

diē Annunt. quæ fuit 15. Martij, vt fide certa in Ecclesia receptū est. Ridiculū autem esse videtur, q; Caiet. ratiocinatur, Virginē 27. anno, vel ad minus 24. vel certè illā 19. annorū ad minimum constitutā, Mesiā concepisse, vt perfecta mulier in perfecta ætate prolem perfectissimā pareret: in quā etiā Albertus Mag. videtur inclinasse sententiā. At in primis hoc est contra omnes Historicos, & Chronographos, qui aliter scribūt. Videtur & cōtra sacrā Scripturā, quæ eā almā vocat, quæ vox secundū Chaldaicā translationē, Virginē nō qualēcūq; significat, sed puellā in ætate tēnera. Adhæc cū Christi cōceptio perfectissimi, ac infiniti artificis opus esset, minimè oportebat tā maturā ætatē ad gignendū cōsiderare, & noua inroducere, cū omnia hæc præter, & supra naturę cursū gesta sint. Ad extremū, piè creditur, Virginē annos vixisse 63. vt docet Euseb. in Chronico: quare corona (quā vocant) in eius laudē ter & sexages duca atq; recitata Angelica salutatione clauditur. Creditur enim Christo annis 15. matrem fuisse superstitē: quib⁹ cū Christi ætate cōnumeratis, restat fuisse puellā annorū 14. vel paullò ampliùs in cōceptione Christi. Secūdo: nō tantū fuit virgo corpore, & re ipsa, sed etiā voto: q; votū illa triennis à parentibus in tēplo, præsetata in penetrali pectoris sui piè, & cum ratione creditur emisisse. Quod enī esset præter legis consuetudinē, vbi sterilitas opprobrio dabatur, tamē vt ipse esset forma nouæ gratiæ adueniētis, & iā, p foribus apparentis cū filio suo, Deo inspirate, virginitatē in ætate tenella vouit, ne aliqua virt⁹ illi deesset in sūmo etiā gradu, & heroico. Cōstat enim, excellentiorē esse virginitatē, ac Deo gratiorem, quæ ex maiore animi deliberatione proficitur, & Deo ipsi consecratur. Quāquā non desint qui dicant, eā simul cū Iosepho ex cōmuni cōsensu vouisse. Porro quod lex dānaret sterilitatē, & cōsequēter virginitatē, id magis ad spiritū, quē Virgo intellexit, quā ad literā occidentē probari debet, quod nimirum intelligeremus, animā, quæ Christo viro per fidem copulatur, si fructū

B. Virginem ætate perfectā Christum parere dicitur se probantis refellitur ratio Caietani. Caiet. in Luca cap. 1. Alb. Magn. ibid. in Postilla super Lucam. Prima ratio. Isai. 7. Alma Chaldaicis quid. II. ratio,

III. ratio. Euseb. to. 2. De annis B. Virginis cōsule tractatum 39. libri 12. Euāgeliorum.

Maria Virgo à parentibus in tēplo præsetata adhuc triennis deuoit virginitatem.

Exod. 23. Deut. 7. Isai. 54. Luc. 1. Virgo quomodo legi factis fecerit sterilitatē damnantī. Quænam Deo sit sumē gratia virginitas

2. Cor. 3. Deus quam damnet sterilitatem.

Gen. 2. I. Cor. 15. II. Ratio.

Si matrem Christus virginem non habuisset, quid inde.

III. Ratio. Psalm. 59.

Luc. 1.

III. Ratio.

Qualis fuerit Mariæ virginitas.

Virgo Latinis quid significet.

Ter. in An.

Virg Ecl. 6

In Scripturis Virgo semper intacta significat.

Epiph. in Hæresim 51.

bonorum operum non producat, effi-
ci maledictam, atq; Deo ingrata. Alio
qui quæ culpa meritò imputari poterat
illi, quæ natura sterilis erat? Vnde
Elisabeth cū concepit, ablatū sibi op-
probriū inter homines dixit, nō apud
Deum, apud quē nulla est ignominia,
aut peccatū. Nec obstat præceptū: *Cre-
scite, & multiplicamini, & replere ter-
rā: quia hoc in principio orbis cōditi,
statimq; post illuionem aquarū me-
ritō præcepti rationē habebat ad pro-
pagandum humanū genus: verum ma-
gna iam habita multitudinē hominū;
atque vi, minimē hoc præcepto tene-
batur quilibet in singulari, sed obliga-
tio præcepti totā multitudinē inuoluit,
nemine priuati. Nā cūm homi-
nes suapte natura infirmi q; ad gene-
randū proni sint, & genio indulgeant,
cuilibet dilucidū erat, illud in toto ho-
minū genere expleri. Hinc factū est,
vt etiā in lege nō pauci fuerint virgi-
nes, vt Hieremias in vtero sanctifica-
tus, Helias, vt testatur Hieron: contra
Iouin. Eliseus, & ceteri filij Prophe-
tā, qui ceu religiosi quidā, in Bethel, &
Hierico coelibē agebant vitā. Fuit ergo
B. Maria puella, & voto pfecta vir-
ginitatē, vt August. testatur. Et quia
ipsa prius hoc vitæ coelibis genus in
mundū inuexit: propterea Virgo vir-
ginum meritō ab Ecclesia appellatur.
Tertio: fuit Virgo de numero prudē-
tium, habēs lampadē oleo plenā, & ac-
centam: de qua Isai. Non quiescā, in-
quit, donec egredietur vt splendor iu-
stus eius, & saluator eius vt iampas ac-
cendatur. Est ergo Christus lāpas vir-
ginia pretiosissima, cuius vitrū, luci-
da est, & immaculata caro Christi: o-
leū verò, copiosa eius misericordia &
gratia: Ellychniū, anima ei⁹ charitate
inflammata: lumē verò, semper ardēs, di-
uinitas est. Hæc ergo est Virginis lam-
pas, quā illa fide viuā accensā manib⁹
bonorū operū libenter gestat, vt spōsa
lia cū Filio Dei celebrare possint ani-
mæ: libenterq; de olei sui plenitudine
omnibus postulātibus cōmunicat, vt
sūmo iure Virgo sit prudētissima iudi-
cāda. Atq; hæc de voce Virg. dicta sūt,
Tertio sequitur illud: *Desponsatā vi-
ro, cui nomen Ioseph. Rectē, cūm Virgi-**

Luc. 1.
Gen. 1. & 9
Lex illa cre-
scite & mul-
tiplicamini,
&c. quando
tantū vigue-
rit.

Quinā in lo-
ge virginita-
tem seruauit
fuit.

Jerem. 1.
Hier. lib. 1.
aduersus Io-
uin. tom. 2.
initio.
Aug. lib. 2.
de sãcta vir-
ginit. ca. 4.
tom. 6.

Deigenetrix
Virgo virgi-
num cur di-
catur.
Matth. 25.
Isa. 62.
Illud Isaiæ:
non quiescā
donec egre-
diatur vt splē-
dor iustus e-
ius, &c. quid
significet.
Matth. 25.

nē dixisset, subiungit, *desponsatam*, ne
per electionē virginitatis, nuptias dā-
nare videretur. Deinde ne innupta, &
prægnans, vt stupri rea, vel vt adulte-
ra lapidaretur: vt virgo solatiū viri, &
ministeriū: & (vt B. ait Basil.) vt spon-
sum testē virginitatis haberet. Ad hæc
de desponsata nasci voluit, vt per virū
ordo genealogiæ texeretur. Præterea,
vt Patres quidā vno cōsensu testātur,
vt principē hui⁹ sæculi, incarnationis
Filij Dei lateret mysteriū. Latuit autē
propter Ioseph, B. Ignatio teste, quem
honorificis verbis citant, atq; sequun-
tur Orig. & Ambros. in Lucā, Basilius
hom. 53. de natiuit. Saluatoris: Damasc.
lib. 4. c. 15. id ipsum his verbis testa-
tur: *Quia ergo, inquit, obseruabat virgi-
nes nostræ salutis inimicus, propter Isaiæ
prædictionē dicētis: Ecce Virgo cōcipiet,
& pariet filiū, & vocabitur nomē ei⁹ Ema-
nuel, quod est interpretatū, Nobiscū De⁹:
vt deciperet eū, qui sēper in sapientia glo-
riatur: ipse, qui deprehēdit sapientes in a-
stutia eorū, in desponsationem puella Ioseph
à Sacerdotibus traditur, vt nouus li-
ber literas sciētī. Nā desponsatio, custodia
Virginis erat, & virginis obseruatiō de-
pulsio. Hæc ille. Atq; hæc quidē ratio,
et si Patrū autoritate fulciatur, nō nihil
tamē habet scrupuli: de quo apud Mat-
thæū dicendū erit. Additur & alia ra-
tio desponsationis, nēpe vt Maria esset
typus Ecclesiæ matris, & virginis, quæ
vero Iosepho Christo copulata est, se-
cundū illud: *Despondi vno viro virginem
castā exhibere Christo.* (Fuit autē des-
ponsata per verba de præfeti (sic enim
Theologi loquūtur) quibus matrimo-
niū perficitur prima perfectione, quæ
ex cōsensu, & obligatione mutua effi-
citur: nā quæ hic desponsata dicitur, cō-
iux etiā vocatur, & vxor, iuxta illud: *No-
li timere accipere Mariā coniugē tuam:
& rursus: Ascēdit Ioseph cū Maria despo-
sata sibi vxore pregnante.* Sed de hoc la-
tius apud Matth. Dicitur autē despo-
sata viro: nam honoris gratia semper
Ioseph dicitur vir, & non homo, vt
ab ea parte intelligatur, quæ virtu-
tem, & incorruptionem habet. Nam
Hebraice Isch Ṿ, fortitudinē, & cō-
stantiam significat: quemadmodū ho-
mo ab humo dicitur, & à parte infe-*

Maria cur
fuerit despo-
sata.
Prima, & II.
Ratio.
B. Bas. ho-
25. sub ini-
tom. 1.
III. Ratio.
III. Ratio.
B. Ignatius
epist. 8. ad
Philip. cir-
ca dimidiū
Orig. hom.
1. in Matt.
initio. to. 2.
Amb. lib. 2.
in Luc. t. 5.
B. Bas. to. 1
Damasc.
Dæmonis sa-
gacitas.
Isai. 7.
Matth. 1.
Iob 5. & 1.
Cor. 3.
Isa. 29.
Libro 4.
V. Ratio de-
sponsationis:
2. Cor. 11.
Quomodo
desponsata.
Matth. 1.
Luc. 2.
Cur dicitur
desponsata vi-
ro.
Isch. Hebra-
cē quid.
Homo vnde
denomine-
tur.

riori, quæ in eo est. De sanctitate verò,
prudentia, atque humilitate huius san-
cti viri alio in loco erit nobis oppor-
tunius philosophādum. Interim illud
adnotasse satis sit, non sine causa di-
ctum Ioseph, quia fructus huius im-
maculati coniugij fuit gratiæ Dei au-
gmentum, & abundantia, iuxta illud:
*Vbi abundauit delictum, superabunda-
uit & gratia*, quæ per Christum colla-
ta est mundo. Deinde non ab re dici-
tur de domo, & familia Dauid; vt in-
telligamus Dauidi factam promissio-
nem, fuisse adimpletam: & Mariam &
Ioseph accipiamus eiusdem fuisse tribus,
& familiæ; siquidem mulieres in
paternam hæreditatē succedentes, dū
taxat viris suæ tribus nubebāt, ne for-
tes confundentur. Quare B. Hilari⁹,
& Hieronymus in Matthæū, Damascenus
lib. 4. ca. 15. & Bernardus ho. 2. super
Missus est, tradunt Mariā, &
Ioseph eiusdē tribus, familiæq; fuisse.
Quarto loco, fuit B. Virgo Nazare-
na & Galilæa, hoc est, de ciuitate Na-
za-reth, & ex prouincia Galilææ. Naza-
reth, parua, & sterilis ciuitas erat; vn-
de ille dixit: *A Nazareth potest esse ali-
quid boni?* non considerans, quod quæ
alta sunt apud homines, despiciunt De⁹;
& quæ humilia sunt, respicit. Et inter-
pretatur flos, siue germen, si cum ele-
mento, Sade, scribatur. Vnde quod di-
citur Isaiæ 2. *Egredietur virga de radice
Iesse, & flos de radice eius ascēdet:* qui-
dam noui interpretes ex Hebræo in-
terpretati sunt, & Nassaræus de radice
eius ascendet. Si verò scriberetur Na-
zarenus per, Zain nomen est religio-
nis & sanctitatis à separatione dictū.
Ex quo in veteri Testamento appel-
lantur Nazareti viri sancti, & religiosi,
tanquam segregati Deo. Mirè autem
quadrat vtraque tam Virgini, quam
Christo, significatio. Est enim B. Vir-
go flos odoriferus, cū cæteri sint spi-
næ, & peccatores: quamobrem de ea di-
citur: *Dū esset Rex in accubitu suo* (hoc
est, Messias in sinu Patris) *Nardus mea
dedit odorem suauitatis* (Id est, humi-
litas, & paruitas in oculis meis filium
Dei de cælo, vt incarnaretur traxit.
Debuit etiam hæc Virgo Iessæ florida
florē illum producere; de quo scri-

Mariæ Virgi-
nis sponfus,
cur dictus Io-
seph.
Rom. 5.
Cur de do-
mo & fami-
lia Dauid.
Nume. 36.
& seq.
B. Hil. can.
1. in Matt.
initio.
Hierony. in
c. 1. Matt.
tom. 9. in
principio.
Damasc.
B. Bern.
B. Virgo vt
simul Gali-
læa fuerit, &
Nazarena.
Ioann. 1.
Psal. 137.
Nazareth cū
scribitur cū
Sade, quid si-
gnificet, qd
verocū Zain.
Isai. 11.
Nazareth in
lege qui.
Hum. 6.
Vterq; signi-
ficatus verbi
Nazareth.
Christo & ma-
tri aptissimē
respondet.
Cant. 1.
Ei⁹ loci: Dū
esset Rex in
accubitu suo
nardus mea

ptum est: *Ego flos campi, & lilium con-
uallium.* Vt enim flores, qui in campo
nascuntur, sine cultura hominum per
solum illapsum cœlestem gignuntur:
ita Filius Dei ex Virgine per Spiritū
sanctum conceptus est. Congruū enim
erat, vt flos ex florida virga, in floren-
tiq; ætate constituta, & tempore flo-
rum, nempe in vere conciperetur. Hic
flos in medicinam est totius mūdi in
cruce contusus, cuius odore suauissi-
mo delectantur Angeli, recreatur pec-
catores, & trahunt iusti, dicētes: Post
te in odorem vnguentorum tuorū cur-
remus. Est etiam B. Virgo vt arbor pe-
regrina, quæ simul florem, & fructum
habet; ita beatiss. Virgo filiū habet cū
virginitatis flore: & iustus quiuis habe-
re debet fructū bonorū operū cū odo-
re bonæ famæ, qui possit dicere: *Chri-
sti bonus odor sumus Deo, in ijs qui salui
sunt, &c.* Exponitur etiā Nazareth, san-
ctū, siue segregatū Deo: quæ significa-
tio, & Christo, & Mariæ mirificè con-
uenit: quia tā mater ex priuilegio, quā
filius suapte natura, longè ab omni re
profana, maximè autē à peccato, etiā
originali, sunt segregati, diuinoq; cul-
tū, atq; honori maximè mancipari, &
cōsecrati: Ita vt ille, sanctus sanctorū
dicatur, & illa, sanctificatū Deo taber-
naculū. Omnisq; sanctitas à Deo per
Christū, & Virginē ad nos descendit:
quæadmodū per Adā, & Euā omnis
perditio, & immūdia. Galilæa insu-
per, infima, & vilis puincia erat, si cū
Iudæa cōparetur: vnde nec videbatur
oriri posse Prophetā, vt temerè quidā
dixit: scrutare, & vide quā à Galilæa
Propheta nō surgit: id est, magnus ille
Propheta pmissus: ignarus, & incogi-
tans in ea prouincia esse ciuitatē floris
Deo, ac Spiritui S. seruatum, vnde flos
mūdi esset oriūdus. Erat quoq; Gali-
læa gentiū, quā Iudæi, atq; Gētiles in-
colebāt, quia p omnibus carnē induit
Dei Filii⁹, p Iudæis & Gentibus: quæ
admodū Apostolus ad Hebræos extra
portā passū pōderat Christū, q nō tā-
tū pro Iudæis, sed etiā p Gentibus san-
guinē suū fuderit. Interpretatur autē,
rota, siue trāsmigratio: magna quippe
trāsmigratio fuit, & in omniū sapientū
oculis planè admirāda, Deū hōinē fie-

dedit odore
suum inter-
pretatio.
Infra 2.
Qualis flos
sit Christus.
Luc. 1. &
Matth. 1.
Isai. 11.
Cant. 1.
B. Virgo cui
arbori simi-
lis.
2. Cor 3.
Nazareth
quid rursus
significet.
Dan. 9.
Psal. 45.
Galilæa quā
lis prouincia
Ioann. 7.
Duplex Gā-
lilæa.
Isai. 9.
Matth. 4.
Heb. vltim.
Galilæa quid
sonet.

Christus quare
verè Galileus
dici possit.

Psal. 76.

Mariam vir-
ginem prius
quam despò-
satam cur di-
xerit Euan-
gelista.

1. Cor. 7.

Hieron. lib.

1. in Ioni-

manum. to.

2. initio.

B. Cyprian.

Hier. epist.

1. id est in

Apol. ad Pa-

machi. con-

tra Iouian.

tom. 2.

B. Bernard

hom. 1. sup.

Missus est,

circa med.

Anima quæ

Deo maxi-

mè placeat,

teste Bernar-

do.

ri, Virginem matrem, piscatores effici
Apostolos, peccatores iustos, ignorā-
tes doctissimos, mutos & elingues elo-
quentissimos. Nōne hac mutatio dex-
tera Excelsi?

Illud autem postremo loco, vt tra-
ctatum cōcludamus, diligenter est ex-
pendendum. Nam primo loco voca-
cauit illam, Virginem, deinde despon-
satam: quoniā virginitas nuptijs præ-
stantior est. Neque ratione status con-
iugata æquiparanda est Virgini, cuius
gradus est nobilior, & præmium co-
piosius: Nam qui matrimonio iūgit vir-
ginem suam, benè facit: & qui non iun-
git, melius facit. Nam nuptiæ terram
implent, virginitas paradysum. Cente-
simus fructus debetur virgini, trigesi-
mus coniunctæ: vt exponunt Cypria-
nus lib. de habitu virginū, & Hierony-
mus aduersus Iouinianū. Pōderat B.
Bernard. illā pulchrā verborū coniu-
ctionē: nēpe Virgine, & Iosepho Fa-
bro desponsatā. Ait enim: Pulchra per
mixtio virginitatis, nec mediocriter pla-
cet Deo illa anima, in qua & humilitas
cōmendat virginitatē, & virginitas exor-
nat humilitatē. Sed quāta putas venera-
tione digna est, in qua humilitatē exal-
tat fecunditas, & partus consecrat vir-
ginitatē? Audis virginē, audis humilē: si
nō potes virginitatem humilis, immitate
humilitatem virginis. Laudabilis virtus
virginitas, sed magis necessaria humili-

tas. Illa consulitur, ista precipitur: ad il-
lā inuitaris, ad istā cogaris. Potes deniq;
sine virginitate saluari, sine humilitate
non potes. Potest, inquā, placere humilitas
qua virginitatē deplorat amissā: sine hu-
militate autē, audeo dicere, nec virgini-
tas Maria placuisset. Super quē, inquit,
requiescet spiritus meus, nisi super humi-
lē, & quietū? Super humilē dixit, nō, su-
per virginē. Si igitur Maria humilis nō
esset, super eā spiritus sanctus nō requie-
uisset. Si super eā nō requieuisset, nec im-
pregnasset. Quomodo enim de ipso sine
ipso cōciperet? Patet itaq;, quia vt de Spi-
ritu sancto conciperet, sicut ipsa perhi-
bet: Respexit humilitatē ancilla sue De⁹,
potius quā virginitatē. Etsi placuit ex
virginitate, tamen ex humilitate conce-
pit. Vnde constat quia etiam vt placeret
virginitas, humilitas proculdubio fecit.
Hactenus sanctissim⁹ Pater: cuius ver-
ba in medullas cordis nostri transmit-
tenda esse existimo, vt contendamus
Dei gratia castitatem seruare, neque ta-
mē de castitate superbire. Sed quem-
admodum humilitate cōparantur vir-
tutes, eādē seruandæ, & perficiendæ
sunt, vt sanctissimam sequamur Dei-
param, eiusq; virtutes operibus re-
feramus, præstante Filio eius, & Do-
mino nostro Iesu Christo, cui cum Pa-
tre, & Spiritu sancto omnis reddatur
honor, gloria, & imperiū in secula se-
culorum: Amen.

Matt. 19. &
1. Cor. 7. &
seq.

Quā necessa-
ria humilita-
tis virtus.
Isai. vlt.

Cur humilis
Maria Virgo

Luc. 1.

Castitas no-
bis humiltra
te custodien-
da est exem-
plo B. Virgi-
nis.

TRACTATUS V.

Super illis verbis: Et ingressus Angelus ad eam, dixit:
Aue gratia plena, Dñs tecū, benedicta tu in mulieribus.

Diximus in superioribus de
mittente, nuncio misso, &
de Virgine, quæ annuncia-
tionem accepit: dicendum
nunc de temporis, & loci circumstan-
tia, antequā ad verba salutationis An-
gelicæ explicanda accedamus. Dicitur
enim in principio huius Euangelij: In
mense autem sexto missus est Angelus Ga-
briel, &c. In quo temporis circumstā-
tia describitur. Hic autem sextus men-
sis non est à principio anni cēfendus,

verū à conceptu Elisabeth. Cum en-
nim de illa dixisset, quod occultabat
se mensibus quinque, statim subdit: In
mense autem sexto, nēpe à cōcepto Ioā-
ne: quemadmodum Athanasius serm.
de Deipara, & Theophylactus rectè in-
terpretantur. Qui sextus mensis penē-
iam expletus erat, quando idem An-
gelus, qui Zachariæ apparuerat, ad B.
Virginem missus est. Quod Græcè ali-
quo modo exprimitur, dum cum ar-
ticulo dicitur, ὁ ἄγγελος, quasi referat

Luc. 1.
B. Athana-
tom. 3.

Theoph. in
hunc locū.

Quis ille mē-
sis sextus, in
quo Angelus
Gabriel mis-
sus est.

eundem

Quando na-
tus est Ioan-
nes Baptista.

Christus quā-
do cōceptus
& natus.

B. August.
tom. 3.

Idē. tom. 4.
circa dimi.

Idē tom. 5.
B. Chrysof.

to. 2. circa
finem.

Christi in
sexto mense
cōceptionis
mysteriū ex-
plicatur.
Genes. 1.

Infra. 3.
Idē sex men-
sium tempus
Christo, &
Ioanni quā-
m sit accommo-
datum.

Idem Chr.

Ioann. 3.
Christ⁹ qua-
lis sit lux.

eundem Angelum esse, quo de prius
fecerat mentionem. Ab annunciatio-
ne Angeli ergo, quæ fuit vigesima-
quinta die Martij, vsque ad vigesimam
quartam Iunij, in qua natus est Ioan-
nes, tres menses integri numerantur.
Hoc ergo posito, quod nouem mēses
tantum in vtero māserit, sequitur sex
menses integros fuisse cōpletos. Rur-
sus & illud, quod cōmuni Ecclesiæ,
& Patrum consensu traditur, accipiē-
dum est, nempe. 25. Martij Christum
fuisse conceptum: quod Augustini cō-
firmatur sententia, qui lib. 4. de Trin.
cap. 5. ita scribit: Christus octauo Kal.
Aprilis cōceptus creditur, quo & passus.
Natus autem traditur octauo Kal. Ianua-
rij. Idem docet libro octoginta trium
quæstion. & lib. 18. de ciuit. Dei. cap.
54. Chrysostomus etiam serm. de nati-
uitate S. Ioannis Baptista ita habet:
Ex die conceptionis Ioannis, octauo Kal.
Octobris, vsque octauo Kal. Aprilis, quan-
do Angelus Gabriel ingressus est ad Ma-
riam, & salutauit eam, dicens: Pax tecū,
qua inuenisti gratiam apud Dominū. &c.
Conceptus est ergo Dominus noster octa-
uo Kal. Aprilis, mēse Martio, qui est dies
Pasche, passionis Domini, & conceptionis
eius. In qua enim die conceptus est, in eā-
dem, & passus est. Hæc ille. Congruit er-
go tempus mysterio; vt quo tempore
mundus à Deo conditus est, in eodem
etiam reficiatur. Et quemadmodū rui-
na, & destructio mundi à primis parē-
tibus, & Satana seductore illo tempo-
re acciderat, in eodem mundi salus &
instauratio adueniret. Conuenit etiā
hoc tempus Christi mysterio, & Præ-
cursoris. Vt enim in prædicto sermo-
ne Chrysostomus de natiuitate Præ-
cursoris testatur, conceptus est Ioan-
nes in æquinoctio Autumnali, & in
Septembri, quando incipit nox gran-
descere; natus verò est. 24. Iunij, in
qua lucis magnitudo incipit diminui:
Christus verò conceptus est 25. Mar-
tij, quo tempore dies incipiunt gran-
diores fieri; natus verò. 25. Decēbris,
quando noctes incipiunt decrescere;
vt intelligamus, verum esse dictū Ioā-
nis: Illum oportet crescere, me autem mi-
nui; & Christum esse veram illam lu-
cem, quæ pellit tenebras peccatorum,

& illuminat omnem hominem venientem
in hunc mundum. Quod ad diem verò
attinet, fertur fuisse sextam feriam, si-
ue diē Veneris: quod ex testimonijs
Augustini, atque Chrysofomi con-
stat, dicentibus eo die passum, quo cō-
cept⁹ est, & quadrat mysterio; vt quo
die cōditus est Adam primus, eodem
& concipiatur secundus Adam: & quo
die peccauit primus homo, eodem &
Christus pro eo Patri satisfaciat. Sex-
ta etiam dies iuxta ritum Gentilitium
Veneri dicata erat, vnde Veneris dies
appellatur. Cōgruum igitur erat, eo-
dem vt illo die inquinata sanctificaretur
hominis caro, vt mundata diuinis
posset vsibus applicari. Tertio verò lo-
co de hora ita existimatur, vt fuerit
sub vesperā, iam declinante luce: quā
quam in longum fuisse protactū ser-
monem Angeli cum Virgine, quidam
non sine ratione tradunt. Ob hanc igitur
causam moris est apud fideles, vt
ingruente nocte pulsentur campanæ
(nā incarnatio facta est in nouissimis
diebus) quò magis ad memoriam hu-
ius mysterij excitentur, & ad piē reco-
lendas sanctissimæ Virginis illustres
virtutes, vt eas imitemur, atque de tan-
to mysterio Deo Opt. Max. gratias
immortales agamus. Quoro autem an-
norum mūdi millenario id acciderit,
vix potest aliquid certi constitui, cum
diuersas rationes computandi diuersi
autores sequantur. Mihi tamē illa vi-
derur Scripturis magis consona, quæ
tradit, quatuor annorū millenaria fe-
rè in Christi conceptione fuisse ex-
acta. Quicquid autem sit de millenario
annorum, certè constat illū sexto mē-
se à Ioannis conceptu fuisse incarna-
tū in sexta feria, & in sexta ætate mun-
di, quæ ab ipso est inchoata. Est autē
senarius numerus perfectus, ex omni-
bus suis aliquoties sumptis partibus
ex æquo conflatus, perfectum media-
torem conceptum designans. Vnde
& ab Apostolo tempus incarnationis
plenitudo tēporis dicitur, & ad Gal.
4. & Ephes. 1. Dicitur autem plenitu-
do temporis, quia in cōcōpleta sunt
vniuersa, & quodam quasi circulo fa-
cto finis suo est principio coniūctus,
& creatura suo creatori copulata, & tē

Supra. 1.
Quod die Chri-
stus cōcept⁹.
August. præ-
dictus.
Chrysof.

Gen. 1.
1. Cor. 15.
Sextæ diei sa-
cramentum.

Qua hora cō-
ceptus est
Christus.

Quid apud fi-
deles perpetuo
ille cā-
panarū pul-
sus sub noctē
significet.

Quoto āno-
rum millena-
rio ab orbe
condito hæc
gesta sint.

Sexta mundi
ætas à Chri-
sti ortu sum-
psit exordii

Senarij ratio-
num, atq;
significans.
Gal. 4.

Ephes. 1.
Filij Dei in-
carnatio ple-
nitudine tem-
poris ab Apo-
stolo cur di-
cta.

Isai. 44. & alijs.

Matt. 20.

Ioan. 1. Ibidem.

Virgo cur prius ab Angelo salutata, quam ab eo nuncium acceperit.

Quid Angelus ingressus ad Virginem

Gen. 18. Luthe. in Possil. circa Eua. de Virginis annunciat. Lutheri contra Virginis solitudinem, nescio quæ an illi fabula confutatur.

pus aternitati vnitū. Ego, inquit primus, & ego nouissimus. Omnes etiā promissiones Dei, tū prophetiæ, tum figuræ in illo sunt completæ, & exhibitæ. Adhæc in hoc tempore Deus ecclesiam se ipso impleuit, qui secundū corpus inhabitare cœpit in ipsâ, nunquam illam amplius deserturus. Dicitur quoque tempus completum, quâdo mercenarij per totum diem laborâtes mercedem sui laboris reposcunt; ita post Christi aduentum aperta est ianua cœlestis, & denarius cunctis patribus numeratus, & præmium solutū. Venit etiā Christus plenus gratiæ, & veritatis, de cuius plenitudine omnes prius benè euacuati accipiūt, vt quod natura vacuū exhorret, Dei gratia impleat. Atque hæc satis sint de circumstantia temporis dicta: nam de loci circumstantia superiori tractatu, cum explicarem verbum Nazareth, & Galilææ, differuimus.

Sed vt ad saluationem Angeli redeamus, illud præfandum est; Angelum, antequam euangelizet, reuerenter Virginem salutare, & honorificis, ac in solitis verbis laudare: ob admirationem namque mysteriorum, quæ in Virgine peragēda erant, quasi coactus fuit gratulari Virgini prius, quam legatione sibi iniuncta fungeretur. Ait ergo: *Et ingressus Angelus ad eā. Quibus verbis verè insinuat, quod erat alma, hoc est, absconsa, & latitans Virgo in conclau, & secreto loco. Significatur etiam, quod erat filia Saræ, quæ latebat in tabernaculo, vt dicitur Genes. 18. in quo Lutheri cœcitas, aut potius malitia detegitur, qui dubitat an domi, an in conclau sola reperta sit, aut fortassis apud propinquum in familia fuisse, & certas operas pro suo captu in familia obiisse confingit: & fortassis id à Iacobi proteuangelio accepit, qui inter alia signemeta narrat Mariam accepta hydria foras ad hauriendam aquam prodijisse, & tunc illi vocem allatam sonuisse: *Aue gratia plena*; & B. Virginem in dexteram, & sinistram partem, vt vocis autorem cognosceret, circumspexisse. Cum verò tremefacta domū redijisset, ac hydriâ deposuisset, tunc demum Angelū illi*

astitisse, & legationem suam obiisse. Quod à patribus multis impugnatur, præsertim Ambrosio, qui in Luca primū caput scribens: *Sola, inquit, in penetralibus, quam nemo virorum videret, solus Angelus reperiret, sola sine comite, sola sine teste, ne quo de genere deprauretur a flatu, ab Angelo salutatur.* Et idē lib. 2. de virginitate, vt inferius producet. Et Bernardus homil. 3. de B. Virgine ferè in principio: *Suspiciandū igitur non est, quod apertū inueniret Angelus ostiolum. Virginis, cui nimirū in proposito erat hominum fugere frequentias, vitare colloquia, ne vel orantis perturbaretur silentium, vel continentis castitas tentaretur. Clauserat itaq; etiā illa hora suū super se habitaculū Virgo prudētissima, sed hominibus, non Angelis.* Eusebius Emisenus in Euangel. de annuntiat. *Ingressus Angelus ad eam: Nō enim in plateis erat, non in publico morabatur, intus erat in penetralibus, sola sedebat, nec tamen sola tanto virtutum exercitu circumscripta.* Iam verò his verbis Angelus significatur non venire volādo per tectum, vt interdum quidam inepti pictores effingunt, quod artem picturæ ostentent: & collum atque pedes, dum Angelum suspicit Maria, detegat, & spectandum præbeat; ne monstrū, & phantasma aliquod videretur: verum per ostium ingressus est, & motu progrediendi vsus, in forma hominis, atque elegantis habitu iuuenis; cū alijsq; duobus comitibus, vt superius indicauimus. Hunc etiam motum progrediendi indicat eius discessus: quia vbi obtinuit Virginis assensum, Angelus ab ea discessisse scribitur. In hoc autem Angeli ingressu ad Virginem, vt quidam meditantur, spiritus vehemens, & lux præcedēs cubiculum repleuit, vt Angelus lucis à Deo missus significaretur, & ad verba Angeli suscipiēda magis illa disponderetur. Neq; profectō hoc ratione caret: nā & Angelus nō est natiuitatis ad pastores venit: *Et claritas Dei circumfulsit illos*; & Angelo ad Petrum in carcere existentem venienti: *Lumē resulsit in habitaculo carceris.* In aduentu etiam Spiritus sancti: *Factus est repente de cœlo sonus, tanquam aduentantis Spiritus vehe-*

B. Ambros. libro. 11. in Lucā. c. 11 tom. 5. in it. Idem.

B. Bern.

B. Virginis prudentia, & taciturnitas.

Euseb. Emi.

Gabriel Angelus quomodo ingressus ad Virginem

Altera huius angeli ingressus circumstantia.

Luc. 2.

Act. 12.

Supra. 2.

mentis,

Luc. 1. Virginis modestia, atque deuotio.

Iudith. 8. Luc. 1.

Dan. 8. 10. & seq.

Quo modo beatus Virgo dipinū ad se traxerit Verbum.

Angeli quibus assistant

Psal. 67.

B. Bernard.

Gen. 3.

Isai. 7. Matth. 1. B. Aug. 10. serm. 9. de tempore, à medio.

Cant. 4. Pudica mulieris, & impudicæ signa

mentis, & repleuit totam domum. Hic autem præter Angelum, qui iam venerat, superuenturus quoque erat Spiritus sanctus in Virginem. Quod verò ad ipsam Virginem spectat, significatur hoc ingressu, pudicissimam Virginem in suo cœclau, secretoque cubiculo se occlusisse, vbi clauso ostio preces fundebat ad Dominum, & salutē mundi aduentare, ardentissimis voris efflagitabat. Sic enim legimus Iudithā viduam sanctam, in superioribus domus suæ fecisse sibi secretum cubiculū, vbi cum puellis morabatur, & assiduis deprecationibus intēdebat. Si ergo Angelus ad Zachariam non nisi precantē venit, neque ad Danielem nisi precantē fundentem, vt capitibus eius Prophetiæ 8. & 9. habetur; profectō neq; ad Virginem venit, nisi Deo supplicantem, atq; orationibus fide, humilitate, & charitatis igne flagrantibus acerrimè incumbentem. Vt enim fumus candelæ recens extinctæ proximum lumen ad se trahit, atque illo acceditur: ad hunc modum Virginis oratio ad se primū Angelum instruentem, deinde Spiritum sanctum tanti operis artificem & autorem, postremò Filium Dei in vterum suum pertraxit. Solent namque Angeli precatibus assistere, eorumque preces libenter exaudire, iuxta illud: *Præueniunt principes coniuncti psallentibus in medio iuencularum tympanistrarum.* Ex quo Bernardus homil. 3. super Misus est, Mariā ab Angelo in oratione testatur inuentam. Sicut enim Angelus malus Euam stulta meditantem, & fructū ligni sciētiae boni, & mali concupiscentem est aggressus; ita Gabriel Angelus Virginē inuenit sub ligno vitæ verba Dei (quæ apud Isaia c. 7. habetur: *Ecce virgo concipiet, & pariet filium*) prudenter meditantem. Ita enim meditatur Augustinus serm. 5. in natali Domini. Ingressus est ergo Angelus, quia Maria hortus conclusus est, & fons signatus. Et vt arbores fructiferæ in horto clauso seruantur, syluestres verò in campo aperto, & in via ita mulier honesta & prudens meminit verbi Davidis dicentis: *Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus* (sive vt Hebraica dicitur, in

penetralibus) domus tua. Quæ verò impudica est, præ foribus domus, & in publico prostat, vt dicitur Prouer. 9. Videant ergo mulieres, ne se vanè ostentent, & per plateas, & vicos vagentur. Nam quæ sine necessitate domum egreditur, dæmoni occurrit, & ab eo vincitur: quemadmodum Eua per Paradisum discurrens, & Dina filia Iacob, quæ ex curiositate ad videndum mulieres regionis illius egressa, rapta est, & violata. Vnde Ambrosius lib. 2. de virginib. ait: *Hæc ad ipsos ingressus Angeli inuenta domi in penetralibus sine comite, ne quis intentionem aruperet, ne quis obstreperet. Neque enim comites fœminas desiderabat, quæ bonas comites cogitationes habebat. Quin etiā tum sibi minus sola videbatur, cum sola esset. Nam quemadmodum sola, cui tot libri adessent, tot Archangelis tot Prophetis? Denique & Gabriel eam vbi reuisere solebat, inuenit. Et Angelū Mariæ, quasi viri specie mota, trepida, quasi non incognitum audito nomine recognouit. Hæc ille. Epiphanius in hæresim 79. Collyridianorū, hunc Angeli ingressum significatum esse per verba Isaie declarat his verbis: *Et ingressus est, inquit, ad prophetissam, narrans de Euangelico Gabrieli boni nunciij ingressu, qui missus est à Deo, vt exponeret vnigeniti Filij Dei ingressum in mundum, & natiuitatem ex Maria. & concepit in vtero, & peperit filium. Et dixit Domini ad me: Voca nomen eius Accelera spolia, &c.* Hæc ille. Tertio exponendum est, Mariam non se ingressisse, nec se se ostentando, aliquid ambitiosius quæsiuisse, sed vt verè humilis erat, domi apud se hærebat, cogitans oculos Domini contemplari bonos, & malos in omni loco, vt intelligat vbi quisque sit, & ad quid, & quàm sit utilis. Quod si expediat eum ad maiora munera vocari; id posse non tantum per se, verum etiā per Angelos, & homines efficere: quemadmodum Saulem domi humilitatis studio latitantem, per homines quæsiuit, & assumpsit ad regnum: Gregoriū verò magnum in agro absconditum, per lucidam columnam de cœlo detexit, & ad Pontificatum euexit. Ita & modo Virginem in cubiculo absconditā,*

Psal. 127.

Prou. 9.

Gen. 3. Infra. 34.

B. Ambros. tom. 1. Comites Mariæ quales.

Cic. libr. 4. de Offic. in principio.

B. Epiphani.

Isai. 8.

Maria ab omni curiositate, & ambitione aliena, virgoq; modestissima.

Prou. 15. Homini siue priuato, siue officium in Ecclesia gerenti quid considerandū exemplo B. Virginis.

1. Rog. 10.

ad

ad tantæ fastigium dignitatis, vt esset vera Filij Dei mater, vocauit, atque prouexit.

Aue gratia plena. Mulierem vllam nusquam legitur Angelus salutasse, etiam si illi apparuerit, vt Saræ, & Agar, & Manue vxori. Hanc autem salutatur, & verbis honorificis alloquitur, vt minime per peccatum excommunicatâ. Omnes enim aliæ quotquot sunt, fuerunt, atque futuræ sunt foeminae, antiquo Adæ peccato excommunicatæ sūt. Salutatur etiam quam nō solum amat, sed etiā admiratur quasi præuisam ab æterno Dei matrem, tabernaculumq; Dei sanctissimum, quam sibi quoque immensis gratiæ donis anteferebam cognoscebat, quamque post Deū Regnam, & dominam orbis totius venerandam esse, atque inuocandam non ignorabat. Hinc B. Augustinus serm. 17. de natali Domini: à salutatione incipit, qui salutem in lingua portauit.

De prima voce, Aue, aduerte, dici à verbo aueo, aues, quod est desiderare: vnde auidus: sed aue (vt inquit Festus) significat etiā gaudere: & ita idē est dicere, Aue, ac dicere Desidera, vel Gaude: desiderat enim quæ gaudiū adferūt. Græcè verò ab Euangelista dicitur χαίρει, hoc est Gaude, vel Aue, vel Salue, vel Vale. Omnia hæc significata vox Græca includit: inter quæ id est discriminis, quod, Aue, est saluatio matutina, sicut Salue vespertina accedens, vt testatur Dio Cassius in vita Hadriani Imperatoris, Georgio Merula interprete: Vale verò, saluatio est recedentis quocunque tēpore. Hebraicè autem dicitur in codice Syriaco Schelom Lech, id est Pax tibi; vel Schalom hymecla, id est, Pax tecū, vt docet Hieronymus: qua quidem voce omnia bona desiderabilia, & consequēter omnia significata prædicta, nimirum Aue, Salue, Gaude, Vale, cōplectitur Hebræi. Aue ergo B. Virgo, seu Desidera: quia quodcunq; auebas, & supra quam auebas obtinebis, scilicet vt sis mater Messij simul & virgo. Gaude, quia verum risum, & gaudium magnū, quasi alterum Isaac, primū tibi, deinde toti mundo paries, ita vt omnis qui audierit, corrideat tibi. Vn

de Euthymius ait: Gaudiū hoc, Eua soluit maledictionem: Illa siquidem iussa est habere merorem (Nam id proprie significat λόπη vocabulum, quod Genesios tertio capite in ærummas & dolorem vertitur) hæc autem gaudium quod merori contrarium est. Hæc ille. Salue, quæ salutē ipsam, & eius largitorem concipies in vtero, & cū omnibus qui perditū sunt liberaliter communicabis. Vale, quoniam tu es illa valens virago ad trahendum Deum de cœlo in corpus tuum, atque ad conterendum caput serpentis, de quo cum filio tuo gloriosissimè triumphabis: valens, & ad impetrandam ab eo nobis gratiā, qua simul tecum de illo triumphemus. Omnia enim hæc, vt diximus, verbum Græcum significat. Vnde Ecclesia singulis illis significatis Virginem salutare consuevit.

Aue, inquit, maris stella: Aue Regina celorum, Aue Domina Angelorum: & iterum:

Regina cœli, latere, alleluia. Salue Regina mater misericordia. Vale valde decora, Et pro nobis semper Christum exora.

Digna est enim beatissima Virgo, eo quod tāto mysterio (ex quo salus mūdi pendebat) affensum præbuit, atque illius perficendi socia & ministra fuit, vt à nobis matutina, ac vespertina salutatione, dū ad eam accedimus, vel ab ea recedimus, (vel dum more Ecclesiæ pulsū campanæ manè, & sub vesperam ad eam salutandam excitamur) reuerenter salutetur, gratias que illi immensas propemodum pro tanto semper agamus beneficio. Annouit Andreas Hierosolymitanus, Gabrieli propositum fuisse, vt lætitiæ signa statim Virgini annunciaret, & vt ad mentem eius demulcendam exordium sermonis à gaudio auspicaretur. Sic enim decebat Reginam salutari, quā & lætitiæ organum, & immēsi gaudij genitricem vocat. Meminit huius salutationis Sibylla libro tertio Oraculorum:

Εὐφρανῆντι κέρη καὶ ἀγγελίῳ σοὶ γὰρ ἔδωκεν Εὐφροσύνην αἰώνως, ὅς ἐρατὸν ἔκτισε καὶ γῆν Ἐν σοὶ δ' ἔκτισε δ' ἔσσεται ἀθάνατος φῶς.

Euthym. in proœmium B. Luca. Gen. 3. λόπη proprie quid.

Supra 2. Infra 3.

Eas salutandi formas Ecclesia simul omnes vsurpar.

Dei genitrici Mariæ, cœlorūque Reginæ matutina salutationem, atq; vespertinam Ecclesiæ consuetam optimo iure debet.

Andreas Hierosoly. Cur Angelus Virginē colloquens, cœpit à salutatione.

Maria Virgo lætitiæ organum, & immēsi gaudij genitrix dicta.

Cur Mariam Virginē Angelus salutauerit. Gen. 18. Supra 16. Iudic. 13.

Quo loco eadem Virginē Angelus habuerit.

B. Augusti. tom. 10.

Aue, quid.

Festus Pōp.

Verbum Græcum χαίρει, habet significata quatuor

Dio Cassi.

Schelō lech, Syris quid sit Hier. in capite 10.

Matth. tomo 9.

Eadem significata omnia B. Virgini optime conuenire.

Gen. 21.

Id est.

Gesti lata puella, tibi nā gaudia semper Duratura dedit cœli terræq; Creator In te habitaturus: tibi lux æterna manebit.

Illa quorundam meditatio verbi, Aue. i. sine vā, & Eua. i. plena omni vā, quatuor patitur incommoda.

Ioan. 20. & Ibidem. Matth. 10.

Allusionē illam iam dictam in spiritali sensu verē Virg. Mariæ competere.

Angelus Mariam Virginem quomone affatus

Vnde nomē Eux descendat. Gen. 3.

Quod verò à quibusdam doctoribus dictum est, Aue, id est sine vā vel culpæ, vel pœnæ, quorum neutrū Virginem attingit, contra verò Eua, id est mater omnis vā, hoc est culpæ, & pœnæ: magis piè, quā solidè dictum videtur. Nā neque, Aue, illud apud Latinos significat, cū sit imperādi modus verbi, aueo, es; neque apud Latinos particula, a, est negans, quemadmodum apud Græcos. Vā etiam cum diphthongo scribitur, neque in compositionem venit. Eua etiam non significat matrem ipsius vā, nec apud Græcos, nec apud Hebræos. Præterea meditatio hæc falso nititur fundamento. Nec enim Angelus Latinè dixit Aue, neque Græcè χαίρει, sed Hebraicè Schalom lach, hoc est, Pax tibi, vt Christus salutabat, & Apostolos salutare præcepit dicendo: Pax huic domui. Magis ergo ad sensum respexit quicunque dixit, Aue, id est, sine vā, quā ad synceram vocis etymologiam. Per hoc enim quod illi dicitur, Aue, vel Gaude, vel Salue, ab omni prorsus vā aliena esse ostenditur: nec enim cū gaudio diuino meror, vel cum salute culpa, quæ conscientiam vexat, vel vlla miseria potest consistere. Simili ratione, & pietate accipiendum, ac interpretandum videtur, quod Ecclesia in Hymno de B. Virgine cantat:

Sumens, inquit, illud Aue Gabrieli ore, Funda nos in pace, Mutans Eua nomen.

Quia, vt dictum est, Angelus non dixit Latinè Aue, sed Hebraicè Schalom. Lach, nimirum Pax tibi: ad quam quidem pacem alludens Ecclesia, subdit; Funda nos in pace, &c.

Eua similiter Hebraica lingua nō simpliciter dicitur Eua, sed חַוָּה Chava à verbo חָיוו quod est viuere, vt significat matrem cunctorū viuentiū: atq; ita Chava nihil habet commune cum Aue. Est tamen verus Ecclesiæ sensus, si rem ipsam inspicias: nā per saluta-

tionem factam Virgini, qua facta est mater Dei, nomen Eue in Aue mutatum est; id est, res nominata per Eua, commutata est in Eua salutata, quæ verum adiutorium Christi fuit, & pariendo Christum patrem futuri seculi, atque regeneratorem constituta est mater cunctorum viuentiū, & ita mutata est maledictio Eux in benedictionem, & Eux dolor & mors in gaudium & vitam per Mariā. Hæc mihi dicta sint pro Hymno Ecclesiæ à maleuolis, ac detractoribus tuendo. Atque hæc quidem saluatio continet quicquid in alijs salutationibus, quas Scriptura commemorat, cōprehenditur, siue sit salus, siue vita, siue gaudium, siue benedictio, siue pax, & gratia, & misericordia; vt solent Apostoli eos, ad quos scribunt, sæpè salutare. Est autem illa magnificenda saluatio, qua homo fit memor salutis animæ suæ, vt est ista, quæ Virgini offertur, & quæ ipsa Virgo cognatæ suæ Elisabeth obtulit. Græci præterea nō longè aberrarunt à scopo, dicentes, ἡ παράκλησις, vel, χαίρειν, id est benefacere, vel gaudere; Romani verò salutē plurimam dicebant scribendo; coram autem, Aue, vel Salue. Absurda autē est, & intolerabilis, prorsusque ab idolorum cultoribus profecta salutandi cōsuetudo inter Christianos, qui cuiusque occurrenti, salutationis loco osculum manuum offerunt. Principi verò, cuiuslibet etiam pedum: nā Idolatri mos erat manus osculari in signū adorationis. Vnde Deus ad Esā dixit: Derelinquam mihi in Israël septē millia virorum, quorum genua non sunt incuruata ante Baal, & omne os quod nō adorauit eum osculari manum. Et de prima voce satis sit dictum.

Sequitur, Gratia plena. Græcè vno verbo tantum dicitur Κεχαρισμένη, hoc est, ad literam, gratificata: est que participium passiuum verbi χαρίσσω, quo vtitur Paulus ad Ephes. 1. dum ait: In qua gratificauit nos in dilecto filio suo: atque hic illam significat quā gratuita sua bonitate Deus gratam, & charā, & acceptam habuit. Vnde apud Homerum hæc vox pro præcipuè, atque insigniter dilecto, gratoque sumitur.

Maria virgo verum adiutorium Christi fuit.

Isai. 9. Maria Virgo quando effecta est mater cunctorū viuentiū.

Quenā magnificanda saluatio.

Præsentem, absentemque salutādi apud Romanos mos qualis.

Gentilitia illa inter Christianos, manus pedesque osculandi loco salutationis, quā sit consuetudo damnabilis.

3. Reg. 19.

Quid gratia plena significet.

Ephes. 1.

Κεχαρισμένη. Home. quid.

Dixit enim Achilles ad amatum à se Patroclum:

Εἰ μὴ κηχαριστῶμαι θυμῷ.

Et non dixit Angelus cum articulo, ἀκηχαριστῶμαι, sed absolute, & sine articulo; ut ex foeminis hanc vnam singulari, & multiuga gratia ornatam designet. Et ut antiquus grammaticus Apollonius docuit, participium sine articulo illā vim habet. Ut merito Epiphanius in Antidicomarianarum hæresin agens, ponderet, καὶ τὴν ἀκηχαριστῶμαι. Quare duplici nomine accusandus est Erasmus: Primum, quod reprehenderit versionem nostram, quæ habet, Gratia plena, atque Bernardū super illis verbis philosophantem. Deinde quod ipse verterit, Gratiōsa: quo verbo exprimitur quidē illa, quæ gratia est omnibus; sed omittitur præcipuum, quod est, gratuito Dei dono, & favore id habere. Ideo melius, ac præstantius interpres vertit, Gratia plena, scilicet apud Deum. Sola enim illa in Scripturis gratia, siue χάρις appellatur de quæ Angelus dixit: Inuenisti gratiam apud Deum. Hinc patres veteres, vel Græci, vel linguæ Græcæ periti legunt, Gratia plena, ut diuus Ambrosius, & Hieronymus, vel hoc epithetō Græcum rectē in Mariam conuenienter arbitrantur, quod omnibus fœcunda sit gratijs. Quare Codex Euangelij Syriaci vertit, Maluath taibutho, hoc est, plena bonitate, siue gratia. Hieronymus in sermone de Assumptione hoc elogium explicans, ait: Bene plena: quia cæteris per partes præstat, Maria verò simul se tota infudit plenitudo gratia. Et paulò ante: Aue gratia plena, &c. Talibus nanque decebat Virginem oppignere rari muneribus, ut esset gratia plena, quæ dedit cælis gloriam, terris Dominum, pacemq; refudit, fidem gentibus, finem vitijs, vitæ ordinem, moribus disciplinam. Athanasius verò & ipse Græcus autor, serm. de sanctissima Deipara sic habet: Spiritus sanctus in Virginem descendit cum omnibus suis essentialibus virtutibus, quæ illi per rationem diuini principatus adsunt, imbuens eam gratia, ut in omnibus gratiosa esset, atque idcirco gratia plena cognominata est, eo quod ad impletionem Spiritus sancti omnibus gratijs

abundaret. Et infra sub finem: Decet enim te matrem, regeneratricem, dominā, ac heram cognominari, eo quod ex te prodijt Rex, Dominus, ac Deus noster: assistentem illi, nobis quidem terribili, tibi autē dulci, omnemq; gratiam largienti: quæ de causa factum est, ut gratia plena appellata es, utpote quæ omni gratia abundares. Hæc ille. Theophylactus verò, siue eius interpres vtranque lectionem sequitur, & gratiosam, & gratia plenam: & ait inuenisse gratiā corā Deo, quod in vtero cōcepit filiū Dei, quod nulli alteri est concessum. Epiphanius proinde superius productū explicauit, καὶ τὴν ἀκὴν κηχαριστῶμαι, non in hac, vel illa virtute, sed in omnibus. Nominē siquidē gratiæ omnis virtus in Scripturis exprimitur iuxta illud: Gratia super gratiam mulier sancta, & pudorata. Et præcefferat: Mulier sensata, & tacita, nō est immutatio erudita anima. Ambrosius in Lucam: Bene sola, inquit, plena gratia dicitur, quæ sola gratiam, quæ nulla alia meruerat, consecuta est, ut gratia repletur autore. Hieronymus ad principiam Virginem: Sancta Maria, quia conceperat eum, in quo omnis plenitudo diuinitatis, habitat corporaliter, plena gratia salatur. Et Eusebius Emisenus in Euangelium Lucæ de Annūciatione: Quis vnquam tantam gratiā habuit, quātam Maria Virgo? Alijs enim ad mensuram datur, hæc autē gratia plena dicitur. Epiphanius in oratione de laudibus Virginis, quam Picus Parisiēsis latinam reddidit, sanctæ Virginis gratiam vocat immensam, & personā multis virtutibus exornatam, gloriæq; spiritualem arcam, vnam aureā, quæ manna cœleste continet, mare itidem spirituale. Item Gregorius Neocæsariēns. serm. de Annūciatione Virginis (qui inter alias Græcorum patrū Homelias inuenitur) Gratia, inquit, plena, quia cum hac totus thesaurus gratia repositus erat. Ex omnibus enim generationibus hæc sola Virgo sancta corpore & spiritu fuit: sola fert eum, qui verbo portat omnia. Et non solum admiratur Angelus pulchritudinem corporis, sed virtutē animi: idcirco κηχαριστῶμαι appellauit. Sic ille.

Obijciūt Hæretici; Virginē æqua-

Idem. Quib⁹ digna cognomētis fit Virgo Maria.

Theoph. in Lucam.

Epiphani.

Gratiæ appellatione in Scripturis omnis virtus significari solet.

Eccl. 26. Amb. lib. 2. in Luc. cap. 2. in fin. to. 5. in princ. Hier. epist. 140. in explan. Psal. 44. non longè à princ. tom. 3. ante med.

Coloss. 2. & 1. Euseb. Emi. Epiph. Mariae Virginis illustria cognomenta ex Epiphani.

Grego. Oāv μαρτύρος.

1. Cor. 7. Heb. 1. Hæreticorū contra prædictā lectionē, rationes foluuntur.

Apollon. li. Περὶ τῆς Σου γάμου. B. Epiph. in Hæresin 78 Probatur lectio illa, Gratia plena, cōtra Erasimū, improbat verò illa etiam dem, gratiosa, dupliciter Bern. serm. 3. super Misus est.

Maria cur gratia plena.

Ambr. li. 2. in Luc. 6. 2 to. 5. initio.

Maluath taibutho Syriacè quid. Hier. to. 3. Idem.

Atha. to. 3. à medio.

Prima ratio. ri Christo in plenitudine gratiæ. Sed si hæc obiectio valida esset, sequeretur, Apostolos, & Ioannem, ac parentes eius, & B. Stephanum pares esse Filio Dei, quia etiā pleni gratia, aut Spiritu sancto dicuntur. Deinde per contrariū obijcit Erasmus, multos in Scripturis legi gratia plenos; ac proinde non esse hunc titulum peculiarem, & singularem Virgini, sed communem illi cum alijs; cum tamen Origenes, & Ambrosius insolitum, nullique alteri in Scripturis scribant esse concessum. Aiunt illi: De Stephano scriptum est quod erat plenus gratia, & fortitudine; & Ioannē Baptistam cum Zacharia, & Elisabeth parentibus eius repletum dici Spiritu sancto: Apostoli Act. 2. impleti sunt Spiritu sancto, & ceperunt loqui varijs linguis. Respondemus: Originē in Lucam annotasse aliter, & aliter dici in Scripturis plenitudinem gratiæ. Non enim eandem habet, quod Apostoli dicuntur repleti Spiritu sancto, & quod Iesus dicitur Luc. 4. plenus Spiritu sancto. Bernardus etiā serm. de natiuitate Mariæ monet, fontem vitæ Christum esse, Mariā verò aquæ ductum esse, ac fontis plenitudinem de Patris corde manare: sed ab hoc aquæ ductu primū excipi, ac alijs inde spiritualis gratiæ fluente comunicari. Aliud ergo est vna, aut altera gratia impleri, quemadmodum sancti ad munera, ad quæ à Deo electi sunt præstanda, repleti dicuntur, aliud verò omnium plenitudine gratiarum impleri, quod soli Mariæ concessum, affirmavit in verbis allatis paulò ante Hieronymus. Ecce Ioann. 1. Christus dicitur plenus gratia, & veritate, Maria dicitur plena gratia, Stephanus plenus gratia, & fortitudine. Sed quantum in verbis conueniant, omnesq; isti pleni gratia dicuntur, varia tamen atque diuersa est plenitudo. Christus enim ut fons, & caput omnium electorum, plenus est: de cuius plenitudine vniuersi electi ab initio mundi accipiunt, & in finem vsque mundi accipient. Maria verò illi proxima, ac singulariter coniuncta, plena dicitur gratia, quantumque pura creatura poterat esse capax, & quantum expediebat ut illa tanquam mater piensissima in nos omnes tanquā filios effunderet: utpote quæ assumpta fuerat à Christo non ex vlla necessitate, aut ex impotentia sua, verum propter suā meram bonitatem, & gloriam in matre communicandam, atque illustrandam, nimirum ut esset (si ita loqui licet) corredemptrix, mediatrix, & cooperatrix salutis humani generis, & ad quam, tanquam ad singularem aduocatam, quæ semper pro sua reuerentia à Filio exauditur, communi fidei instinctu, & deuotione omnes fideles, tā iusti, quā peccatores, ad impetranda omnia bona, atque beneficia, tam corporalialia, quā spiritualialia, omni tempore, & omni loco confidenter accedere deberent, atque confugere. Hæc est plenitudo gratiæ spectans ad matrem Mesiæ. Reliqui verò, siue Apostoli, siue Martyres, siue Virgines, siue Confessores, si pleni gratia dicuntur: intelligendi sunt eatenus gratiam Dei participare, quatenus ratio officij sui, siue vocationis exigere, & postulare videbatur. Nam idoneos fecit Propetas: ad ministerium Prophetiæ, Apostolos ad gradum apostolicū: Stephanum, & Martyres ad constanter fortiterque omnia mundi tormenta propter Christum sustinēda: & ira de reliquis ministris sentiendum est, quos Deus ad sua ministeria idoneos fecit, teste Paulo. Plenior tamen atq; excellentior est ea, quæ Mariæ Virgini tribuitur, gratiæ plenitudo. Nec ergo plenitudo gratiæ æquat Filio Dei Mariā, nec per contrarium æquantur alij B. Virgini, etiam si dicantur pleni gratia. Effet etiam seruos matri pares facere, ut contendit Lutherus, qui in postilla Euangelij Annūciationis ait: In Christo omnia paria sunt, & gratiam is plene concedit, & vnicuique perfectam salutē apportat, ut certum sit eum omnia habere, qui Christū habet. In fide omnia opera sunt paria, & vnum alteri simile est. Omnes iustorum commendationes, quæ in Scripturis nempe proponuntur, eodē modo intelligenda. Hæc ille, redigēs in ordinem cum alijs B. Mariam. Sed hæc Iouiniana, & paradoxa est theologia,

Act. 2. Luc. 1. Ibidem. Act. 6. Il. Ratio. Erasmi. Orig. inferiori loco. Amb. in prædicto testimonio. Act. 2.

Orig. ho 29 in Lucā initio. tom. 2.

Luc. 4. Bernard. Christus fons vitæ, Maria Virgo est tantum aquæ ductus teste Bernardo.

Mariæ Virginis prærogatiua.

Hiero. ser. de Assumpt. tom. 4. Ioann. 1. Act. 6.

Christi gratiæ plenitudo qualis.

Ioann. 1.

Maria Virgo quomodo gratia plena.

Christi matrem manifestantia.

Virgo Maria prima apud Filium mundi patrona potētissima, & aduocata.

Qualis gratiæ plenitudo Sanctorū

2. Cor. 3.

Lutheri Virginem Christi matrē reliquis Sanctis adæquantis, impium dogma refellit.

Theologia Iouiniani, Lutherique qualis.

omnem iustorum ordinem, varietate dignitatum, & meritorum gradus auferens. Perinde ergo erit habere unum talentum, vel duo, atque habere quinque.

Matth. 25. Aug. lib. 2. quest. 9. 2. sub init. to. 4. circa medium. Idem li. de Nat. & Gratia. 6. vlt. tom. 7.

Quomodo verum erit illud Augustini ad Simplicianum: Testamur gratiam in quibusdam plenior, & evidentior infundi, in alijs tantam esse fidei gratiam, quanta ad obtinendum regnum caelorum non sufficiat. Haec ille in sensu. Et in libro de Natura, & Gratia: Claritas inchoata, inchoata iustitia est: charitas pro uecta, pro uecta iustitia est: charitas magna, magna iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est. Hinc fabula est quod quidam Lutheri discipulus exponit: Quilibet Christianus est plenus gratia, & Deus plane fauet nobis, quando nos habet pro filijs suis, nec reputat nobis peccata nostra. Ita ille Diaboli discipulus. Cum tamen ignorare non possit, hunc titulum gratiae Dei paucis esse concessum, & selectis uiris. Si enim Maria non est gratia plena, nisi quia ei per iustitiam Christi imputata remissa sunt peccata, ergo & Christo, qui Ioan. 1. dicitur plenus gratiae, & ueritatis, remissa essent peccata. Aliud ergo est plenum esse gratia, quam remitti peccata. Qui ergo sic tribuunt Mariae gratiae plenitudinem, re ipsa tamen eam illi adimunt.

Nobis uero per omnia tuenda est, & propugnata gratiae plenitudo, quam ut fructuosius explicemus, proferam tres regulas, partim ex Scripturis diuinis, partim ex Patribus erutas, quae illam plenitudinem ostendant. Prima quidem est: Quicquid gratiae alijs sanctis, uel uiris, uel foeminis legimus esse concessum (modò sexui foemineo non repugnet) id totum nobilius, ac eminentius Virgini matri concessum esse asserendum est. Quaedam etiam, quae nulli alteri competunt, modò constet Deum posse, & decere donare, atque illam posse accipere, dedisse ne dubites. Nam quemadmodum sola mater Christi est, & Virgo, sola etiam corpore, & animo in caelum assumpta: ita etiam sola ab originali crimine excellenter praesernata est. Idque ostendit locus ille: *Multa filia congregauerunt diuitias: tu supergressa es uniuersas: & rur-*

*lus: Sexaginta sunt reginae, & octoginta concubinae, & adolescentularum non est numerus. Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suae, electa genitrici suae: uiderunt eam filiae, & beatissimam praedicauerunt: reginae & concubinae, & laudauerunt eam. Vbi uides, quanto intervallo vna caeteris reginis, ac concubinis, adolescentulisque, id est, perfectis, proficientibus, ac incipientibus praefertur. At quae vna alia esse potest atopere celebrata, atque ab omnibus laudata, quam illa mater Messiae, primaria sponsa, & caelorum regina, quae de se ipsa in spiritu cecinit: Quia respexit humilitatem ancillae suae, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes? Zeuxis pictor excellentissimus (ut testis est Plinius) Agrigentinis facturus tabulam, quam in templo Iunonis Laconiae publice dicarent, multas eorum uirgines inspexit, ut quod in quaue laudatissimum esset, pictura redderet. In hunc modum Deus uniuersi conditor, & nobilissimus pictor, quicquid pulchrum, quicquid laude dignum in omnibus alijs siue uiris, siue foeminis elucebat, in vna sanctissima Virgine sapientissimè effinxit, & quasi pictura quadam pulcherrima reddidit. Hanc regulam tradunt Patres. Hieronymus enim rectè dixit: *Ceteris per partes gratia praestatur, Maria uero simul se tota infudit plenitudo gratiae.* Hoc idè docet Damascenus his uerbis: *Sed quemadmodum uetus Anna sterilis facta per uotum, & repromissionem habuit Samuelè, huc in modum & haec (loquitur de S. Anna uxore Ioachim, & Virginis matre) per supplicationem, & repromissionem à Deo Deipara profert, ut & in hoc nulla illustrius, & gloriosarum posterior habeatur. Haec ille. Ex cuius uerbis habes B. Virgine nulli illustrium foeminarum posthabendam, sed quicquid illis legimus fuisse concessum, id statim eminentiori modo Beatæ Virgini donatum intelligamus. Atque hac ratione Euangelium Marthae & Mariae sororum rectè in Assumptione Virginis legitur, ut uel ex eius ancillis ualeas colligere qualis, & quanta fuerit mater, & Regina: atque ex meritis ac dotibus Marthae, & Mariae, assurgas ad meditandas singulares,**

Cant. 6.

Reginae apud Salomonem, ac concubinae, & adolescentulae, quae sint.

Luc. 1. Zeuxis ingenium.

Plin. li. 35. cap. 9. Qualis uideri possit beatissimae Virginis in Dei matrem electo, & praeparatio.

Hier. serm. de Assumpt. tom. 4.

B. Damasc. lib. 4. c. 15. Fidei Orth. paulò ante med.

1. Reg. 1.

Luc. 10. Ecclesia dicit Assumptiois, sororum Marthae, & Mariae cur applicet Euangelium.

Matth. 25. Aug. lib. 2. quest. 9. 2. sub init. to. 4. circa medium. Idem li. de Nat. & Gratia. 6. vlt. tom. 7.

Qua impiè dicatur, & falso, plene esse gratia, & ei peccata non imputari, idè prorsus esse.

Ioan. 1.

Formulae tres B. Virginis ad gratiae plenitudinè intelligendi & explicandam aptissimè commendantur. Prima regula.

Prou. vlt.

ac eminentissimas matris Dei uirtutes. Ipsa etenim dignior est Eua, atque proinde antiquior, doctior Maria sorore Moyssi, uerecundior Sara, amabilior Rebecca, foecundior Lia, Rachele pulchrior, prudentior Abigail, maior Regina Saba, fortior Iudith, gratiosior Hester, castior Susanna, diligentior Sunamitide, hospitalior uidua Sarephana, sanctior Anna, quae perpetuo orabat in templo, fidelior Samaritana, humilior Chananaea, officiosior Martha, contemplationi, & audiendo uerbo Dei magis intenta, quam Maria soror Marthae. Ipsa vincit Angelos puritate, Prophetas sanctitate, Apostolos dignitate, Martyres constantia, Doctores sapientia, Confessores abstinentia, Virgines pudicitia, Religiosos humilitate atque obedientia. Denique alij sunt nobiles, alij diuites, alij docti, alij fortes, alij prudentes, alij casti, atque alij alias uirtutes habent; haec completur uniuersas: ita ut in suos seruos, & deuotos refundere possit. Rectè proinde dixit Hieronymus (in praefatione in Sophoniam) omnium uelut syderum igniculos clarum Mariae lumen abscondit.

Secunda regula fit: In corpore Christi mystico Christus locum capitis habet: omnes autem fideles ratione membrorum: inter caput autem, & membra intercedit collum: & cum caetera omnia membra de more tegantur, & quo ignobiliora sunt, eò maiori honore circumdantur, ut autor est Apostolus; solum tamen caput cum facie, quae in eo sita est, & collum minimè teguntur, sed nuda, & aperta manent: ad hunc sanè modum Christus, qui caput est, & Maria, quae collum est in corpore mystico, ueste operiente non egent: quia cum caeteri hominis peccato tum originali, tum personali sint maculati, solus Christus cum matre sua ab omni criminis labe prorsus alieni, ac liberi inueniuntur, ita ut nudi per se placeant Deo, & Angelis eius. Deinde aptissimè per collum representatur B. Virgo. Nam quemadmodum in collo monilia, gemmae, torques, ac pretiosi lapides appenduntur: ita Christus in Maria matre, sponsa; sua omnia

gratiarum dona, omnes uirtutes, omnesque perfectiones reposit: de qua illud Canticorum intelligi potest: *Sicut turris David, collum tuum, quae edificata est cum propugnaculis: Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium: quia omnes uirtutes, quae in Virgine excelluerunt, fortissima sunt propugnacula ad omnia tela inimici, mundi, & carnis propulsanda. Ad haec, omnis uirtus capitis sensui, & motui corporis feruiens, cibisque ipse quo vitam tuetur, medio collo in corporis membra descendunt. Rursus omnes membrorum fumi uapores, & spiritus ad caput minimè ascendunt, nisi medio collo: eadem ratione uniuersa gratiarum dona, & Dei beneficia non nisi per mediam Virginem ad nos descendunt: nam summum ac potissimum Dei donum, quod est ipse Christus, non nisi per illam nobis donatum est; ut intelligamus alia omnia bona inferiora per ipsam ad nos descendere: & ut deuotissimus Bernardus dixit, nihil habere nos Deus uoluit, quod per manus Mariae non transiret. Rursus si sapimus, nullas preces, aut supplicationes, aut gratiarum actiones Deo porrigere deberemus, nisi per hoc dulcissimum, latissimumque B. Virginis (quae semper exauditur) organum, & collum: ut quemadmodum Christus per illam ad nos è caelo uenit; ita & per illam ad ipsum ascendamus.*

Tertia regula: Quicquid est Christi, uel Verbi aeterni in sacris literis, cum Ecclesiae corpori eius mystico per participationem tribuatur; eminenter tamen, & excellenti ratione lectissimae Virgini tribuendum est. Idè dicitur mater misericordiae, uita, dulcedo, & spes nostra, aduocata, Regina, domina, sponsa, soror, amica, & filia. Cantica Canticorum de illa maxime intelligenda sunt: & quod de Christo proprie dicitur: *Dominus possedit me in initio uiarum suarum, & c.* Et rursus: *In omnibus requiem quaesui, & in hereditate Domini morabor.* Rursus: *Ab initio, & ante secula creata sum.* Item: *Ego mater pulchra, dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sancta spei.* Rursus: *In me gratia omnis uita, & ueritatis: in*

Cant. 4. Turris David propugnacula quid mystice.

III. & IIII.

D. Bernard. serm. de Natiuitate B. Mariae circa med. & alibi. V. ratio.

Tertia regula pro agnoscenda excellentiae Virginitatis Mariae.

Laudes Diuinae sapientiae quae Virgini matri accommodantur.

Prou. 8.

Ecclesiastici 24.

Ibidem.

Ibidem.

1. Reg. 1. et seq.

Luc. 10.

II. regula priuilegiorum Virginis Mariae. Hierony. tom. 6. 1. Cor. 12.

Prima ratio. B. Virgo cur similetur collo.

II. ratio.

me omnis spes vite, & virtutis, ad illam peculiariter ab Ecclesia accommodatur, & in eius laudem leguntur: Ita etiam quæcunque de Ecclesia vniuersali ad literam dicuntur, de illa vt potissimo eius membro, atque dignissimo sine scrupulo intelligenda sunt, vt de Canticis Cantorum diximus: item de quibusdam Dauidis versibus, quales sunt: *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui.* Et: *Assistit regina à dextris tuis inuestitu de aurato, circumdata varietate.* Et: *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.* Rursus: *Fluminis impetus latificat ciuitatem Dei, sanctificauit tabernaculum suum Altissimus: Deus in medio eius non commouebitur. Adiuuabit eam Deus mane diluculo.* Rursus quæ Salomon scribit de honesta, & forti muliere, illi in primis conueniunt: *Mulierem fortè quis inueniet? procul & de vltimis finibus pretium eius, & cætera, quæ ibi sequuntur.*

Ex quibus omnibus accipere facillimè potes, quantam partem Scripturarum meritò sibi vèdicer beatissima Virgo: vt si spiritum Christi, & Ecclesiæ habeas, cogaris multas Veteris Testamenti Scripturas, quæ vel de ea ad literam, vel de Christo, vel de Ecclesia Catholica iuxta germanum literæ sensum scribuntur, ad B. Virginè in sensu proprio, vel extenso, vel mystico, sine vllò scrupulo, mendaciorve accommodare. Quæ mihi propter Hæreticos hostes Virginis capitales, eiusque prærogatiuarum ocores, & contemptores copiosius edissera sunt.

Sed vt etiam plenitudinem gratiæ, quam in Maria verè confitemur existere, latius explicemus, audi. Fuit enī B. Virgo gratia plena, altera quidem increata, quæ Deus ipse est per essentiam. De qua B. Ambrosius ita hunc locum interpretatur: *Benè sola gratia plena dicitur, quæ sola gratiam, quam nulla aliameruerat, consecuta est, vt gratia repletur autore.* Deinde est altera gratiâ capitis, creata tamen, de qua dicitur: *Adimplebit illum Dominus Spiritu sapientiæ, & intellectus, &c.* Et rursus: *Vidimus eum plenum gratiæ, & ve-*

ritatis. Atque hæc quidem gratia capitis in anima Christi sita erat, vt in omnia membra corporis sui mystici diffunderetur. Tamen etiam fuit in B. Virgine, quæ illum concepit, & peperit, per quem omnia Dei dona in nos deriuantur. Et ausim dicere, Virginem aliquo modo ex hac gratia participasse, vt etiam in omnes electos effunderet tanquam Mater piëtissima: quemadmodum & Christus suo iure, vt caput, in omnia membra effundit, à quo & mater etiam ipsa tantam gratiam accepit, vt cum omnibus ad se confugientibus, opemque suâ implorantibus, largiter communicare posset.

Dominus tecum. Mos Hebræorum salutandi erat, *Dominus tecum*, vel, si plures erant, *Dominus vobiscum*. Sic enim Booz in libro Ruth messorum salutauit: & Sacerdos in re diuina peragenda, eodē modo populum salutandi Angelus sit secutus: intellexit tamen Dominum cum Virgine esse modo quodam seleso, & admirando, nempe in vtero per incarnationem. Ex quo verbo colligi potest non tantum Mariam esse *χριστοβουον*, sed etiam *Θεοβουον*. Nam cum illa erat Deus Pater, vt de sua ipsius, Virginisque substantia vnus Christus efficeretur: cum ea erat & Filius Deus, vt virginēam eius carnem induerat: cum illa etiam Spiritus sanctus Deus, vt summū mysterium summus artifex operaretur. Nec tam sunt verba quod futurū est precantis, quàm quod præsens est beneficium confirmantis, & gratulantis, pro facto mox faciendum habens. Vnde Laurentius Iustinianus in sermone de Annuntiatione: *Ipsius gratia plenitudinem (quæ scilicet in Maria erat) persensit celestis nuncius, cognouit, manifestauit, & dixit: Aue gratia plena; salutat illam tanquam sibi Dominam, honoreq; dignissimam, ac à Deo singulariter electam, atque dilectam.* Et Hieronymus sermo. de Assumptione sic ait: *Iam cum Virgine erat, qui ad Virginem mittebat Angelum: & præcessit nuncium suum Deus, sed à Deo non recessit: nec teneri potuit locis, qui omni-*

Gratia capitis, id est, Christi hominis, vt fuerit in Maria.

Expenditur hoc verbū: Dominus tecum. Ruth 2.

Qua ratione Dominus fuerit cum Maria. Mariam esse non tantum *χριστοβουον*, sed etiam *Θεοβουον*, vnde de deduci valeat.

Quid dicere, Dominus tecum.

B. Laurentius Iustinianus circa operis dimidium.

B. Hieronymus tom. 4. Proprium quid Dei.

Dauidico uersus altquot Virgini congruentes. Psal. 44.

Ibidem.

Psal. 86.

Psal. 45. B. quoq; Virgo qualismulier Salomoni.

Prou. 31. et seq.

Duplex gratia Mariæ Virgini inuit.

B. Ambrosius lib. 2. in Lucā, cap. 2. in fine, tom. 5. in princ.

Eccl. 15.

Ioan. 1.

B. Augustinus serm. 14. in Natali Domini. paulò ante med. siue serm. 18 de tempore, tom. 10 Petrus Martyr.

B. Cyrilus Alexan. tom. vlt.

Quomodo verum illud Cyrilli: Verbum in vtero Virginis generatur, & fit caro.

Greg. Neocæsariensis.

Qualis fuerit Dominus cum Maria. Gen. 2.

Ibidem.

Andr. Hierosolymitanus Episcopus. Creten.

Christus Filius Dei quatenus corpus assumpserit humanum.

1. Cor. 1. et sæpè aliàs. Non esse idē: Aue gratia plena: & Inuenisti gratiam apud Deum, vt Bæcius, & Bucerius somniant.

bus habetur in locis, & totus vbiq; est, sine quo nihil totum. Hæc ille. Et Augustinus serm. de Natiuitate: *Dominus, inquit, tecum, sed plusquam mecum. In me autem licet sit Dominus, memet ipsum creauit Dominus; per te autem genitus est Dominus. Ita est Dñs tecum, vt sit in corde tuo, adimpleat mentem tuam.* Et reliq;. Sic Augustinus. Petrus Martyr, Episcopus Alexandrinus, vt citatur Acto. 1. Synodi Chalcedonensis, & à Cyrillo in defensione sui primi anathematis in Nestorium: *Cum Angelus dixit: Dominus tecum, exponit id est, Deus Verbum in vtero tuo generatur, & fit caro.* Hæc ille, Sed intellige, generatur & fit, hoc est, proximè adest vt generetur, & fiat. Et Gregorius Neocæsariensis in homil. de Annuntia. ponderans hoc verbum, ait: *Dominus tecum, non terrenus Sponsus, sed ipse Dominus, sanctificationis pater, castitatis autor, immortalitatis dator, libertatis, salutis procurator, & verus pacis conseruator, & distributor. Qui ex terra virgine fecit hominem, & ex costâ eius Euam: hic Dominus tecum, & rursus ex te.* Sic ille. Et Andreas Hierosolymitanus Episcopus. Creten. in salutationem Angelicam: *Dominus tecum, qui est ante te, hodie tecum est, & paulò post erit ex te. Illud quidem ab omni aternitate, hoc autem in tempore. O immensam humanitatem, & benignitatem incredibilem. Non fuit satis gaudium indicasse, nisi ipsum gaudij autorem inesse Virgini significaret. Illud enim, Dominus tecum, perspicuè Regis præsentiam declarat; qui sic ex ipsa corpus assumpsit humanum, vt à propria gloria non recedat. Hactenus Andreas ille. Neque verò opus est, vt omnia salutationis verba sint deprecatoria, vt illa: *Salue vir optime.* Et Paulus; *Gratia vobis, & pax à Deo, &c.* nam præcedit, *vocatis sanctis*: Constat sanctos gratiam, & pacem habere cum Deo. Nos etiam cum modò salutamus Virginē, nihil dicimus, precamurve illi, quod eminentius in ea non sit. Hinc Angelus non dixit, Dominus meus veniet, para illi hospitium: codex Syriacus habet, *Maran*, hoc est Dominus noster, qui vnus & idem est Angelorum, &*

hominum. Et Græcè quibusdā in Codicibus dicitur, *Dominus tecum is*, ne quis dicat, *is*, id est, sit. Et triplex gaudij causa proponitur, Gaudere, & Aue: quia gratia plena, quia Dominus tecum, quia Benedicta inter mulieres. Dicitur autem Dominus esse cum Abraham, Isaac, Iacob, Moyse, cui dixit; *Ego ero tecum*: non tantum quia cum illis erat per essentiam, potentiam, & præsentiam, quomodo cum omnibus creaturis etiam damnatis est: nec etiam per gratiam, & fauorem tantummodo, qua ratione cum omnibus iustis solet esse: at nouo quodam, & singulari modo, nepe per assumptionem carnis ex ea in eius vtero. Vnde Beatus venter Mariæ, qui Deum portauit, quiq; maiori ratione quàm cælum ipsum, vel Angeli, vel iustorum animæ thronus Dei est. In illis enim per specialem actionem inest, in ventre verò Mariæ Deus tantus quantus est per incarnationem adest, sed non ob id conclusus est: Rectèq; postquam dixit, *Gratia plena*, statim subiunxit: *Dominus tecum*: quia vbi gratia non est, ibi Deus non est. Inter gratiam, & Deum nihil est intermedij: infundere gratiam, & Deum habitare in homine, simul fit. Et Dominus, ait absolute; quia in omnibus dominatur, in cælo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis. Alij cum domini dicuntur, additur, huius, vel illius prouinciæ, huius vel illius loci, vel oppidi: atque eiusmodi additio potius de dominio tollit, ac deprimit, quàm addat quicquam, vel amplificet. Dominus tamen hic tantus, & absolutus tecum: quia Pater æternus Filium suum facit communem tecum. Filius tecum, vt ex te nascatur, & sit tibi Emmanuel; deinde per te efficiatur nobiscum Deus, qui dixit; *Eccce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consumptionem seculi.* Spiritus sanctus tecum, te sanctificando, vt corpore, & animo ad tantum mysterium præparatam, ac dignam reddat. Sequitur: *Benedicta tu in mulieribus.* Vbi, quod ad voces spectat, in primis nota, in mulieribus dictum esse pro inter mulieres: quemadmodum interpret in

Quam singulari modo Dominus fuerit cum Maria. Exod. 3.

Luc. 11. Virginei venteris Deū gestantis felicitas.

Hæc duo quàm rectè sibi inuicem conexa; Gratia plena, Dominus tecum.

Psal. 134.

Deus qualis Dominus.

Quare Dñs cum Maria. Matth. 1.

Isa. 7.

Matth. vlt.

Luc. 1.

In, particula pro, inter, apud Hebræos frequenter accipi consuevit.

1. Reg. 23.

Virgil. lib. Aeneid. 1.

Quæ multiter in sacris literis legitur inter mulieres benedicta.

1. Reg. 25. Iudic. 5. Iudith 13.

B. Virgo quæ excellenter inter omnes mulieres fuerit benedicta.

Quid est: Benedicta tu inter mulieres, Erasmo. Luc. 1. Euthym. in Lucam.

Deo quid sit benedicere. Diuina benedictiones in Virgine quantæ.

verbis Elisabethæ salutantis Virginæ, dixit: *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.* Et intellige benedictam à Deo potissimū: Et pro nomen tu, more Hebræo vicē habet verbi substantiui presentis temporis, vt sit sensus, *Benedicta es inter mulieres, & ita nihil deprecatur Angelus eiusmodi verbo.* Annotarunt quoque eruditi, in aliquando vsurpari pro, inter. Ita dixit Saal; *Perscrutabor eum in cunctis millibus Iuda,* pro, inter millia Iuda. Et Poëta; *Penthesilea furens, medijsq; in millibus ardet.* Deinde notandum, in Scripturis diuinis alias mulieres dici benedictas inter mulieres: vnde Dauid ad Abigail dixit, *Benedicta tu,* scilicet, à Domino: & Iahel vxor Haber Cinei, *Benedicta inter mulieres* prædicatur: Iudith etiam cap. 13. habetur: *Benedicta es tu filia à Domino Deo excelso: præ omnibus mulieribus super terram.* Sed quemadmodum plenitudo gratiæ aliter est in Maria, aliter in alijs sanctis: ita benedictio præ cunctis mulieribus alia ratione competit Virgini, quæ meruit habere benedictionem diuinitatis vterum eius inhabitantem, quod nulli mulieri alteri concessum est. Dicitur autem benedicta Græce, *ευλογημένη*, à verbo *ελογειν*, quod est, benedicere, siue laudare, & ita Erasmus vertit, laudata; hoc est, bonæ famæ, & existimationis, qua de alijs benè loquantur, iuxta illud: *Beatam me dicent omnes generationes;* atque in hunc sensum Græcam vocem interpretatur Euthymius: similiq; ratione homo benedicit Domino, eum cum laudibus effert. Tamen ne illud quidem dissimulandum est, in literis Sacris hoc verbum Græcum, & Latinum vsurpari pro beare, & felicem aliquem reddere, maxime cum Deus dicitur hominem benedicere. Est enim Deo hominem benedicere, beneficijs illum prosequi. Vt sit sensus: *Benedicta tu inter mulieres:* hoc est: amplissimis præ cæteris mulieribus, beneficijs affecta: & quod omnes aliæ habent, eminentiori modo continens: nulla namque conce-

ptum habet sine pudore, nulla gestat ventrem sine labore, nulla parturit sine dolore, nulla postquam peperit, fuit sine languore: quæ omnia inueniuntur aliena à B. Virgine. Nec sunt verba, vt putat Caietanus, benè precatis, aut optantis, verum affirmatis, & gratulantis; quod sit præ cæteris Virginibus benedicta eminenter, & semper, & sola, nulli vnquã obnoxia maledicto: Sicut filius solus inter homines benedictus est: atq; per hos duos sublatus est omne pristinum maledictum. Hinc Sponsus ad Sponsam ait: *Sicut lilium inter spinas; sic amica mea inter filias.* Et contra illa par pari referens, respondens ait: *Sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios.* Maria ergo benedicta dicitur inter mulieres, quia Virgo peperit, patrem suum genuit, portantem se portauit; nutrientem se lactauit, vestientem se induit; seruantem se custodiuit. Inter mulieres etiam, quia aliæ mulieres si Virgines sunt, nec concipiant, maledictum legis incurrunt: *Maledicta,* inquit, *sterilis, & qua non parit.* Si concipiant, & matres fiant pariendo filios, Euz maledictionem non euadunt: *In dolore,* inquit, *paries filios.* At Virgo benedicta, Veteris Testamenti benedictionem habet, nempe prolem, & talem ac tantam prolem: habet rursus benedictionem Noui, hoc est, virginitatem; vt offerat poma noua, & vetera, vt dicitur Cantic. 7. vtriusque perfectionem scilicet Testamēti, quã Pius II. hoc distico explicauit: *Purtus, & integritas discordes tempore longo, Virginis in gremio fœdera pacis habet.* Dicere etiam Virgo potest ipsa de se: Sum, quod eram (hoc est Virgo) nec eram, quod sum (id est, mater) modo dicor vtrumq; (nimirum, mater & virgo.) Christus similiter, in alio tamen sensu, idem dicere potest: Sum quod eram (id est, Deus) nec eram, quod sum (id est, homo) modo dicor vtrumque (nempe, Deus, & homo.) Benedicta tu etiam inter mulieres, ob fructum ventris benedictum: nam ex fructu arbor dignoscitur, vt Chri-

Illud: Benedicta tu, &c. nõ esse optatis, contra Caietanum.

Cant. 2.

Ibidem. Maria Virgo cur benedicta inter mulieres.

Gen. 3. Duplex B. Virginis benedictio.

Cant. 7.

Pius II.

II. ratio, cur sit B. Virgo inter mulieres benedicta.

Matth. 7.

stus dixit: *Sed omnis arbor bona bonos fructus facit:* atque satis quidem sit nobis de salutatione Angelica philosophatum.

Luc. 1. Beatissima Virgo, quã digna saluari à nobis, & honorari.

Hæreticorū in Virginem impietas, & odium. Gen. 3.

II. ratio.

III. ratio.

III. ratio.

Luc. 1. Ad commendationem B. Virginis Mariæ quid mirum faciat. V. ratio.

Superest tantum, vt frequenter, & deuotè Virginem salutemus, quod assensum nostris petitionibus præstare dignetur, quemadmodum assensit Angelo se salutanti: nam si Archangelus Gabriel, eam antequam mater Dei esset, tã officiosè salutauit: multò magis nos omnes & tanti filij matrem effectam, & per assumptionem in cœlū exaltatam, magna fide, animiq; nostri submissione salutare decet. Hæretici in catechismis suis huius salutationis Angelicæ, non meminerunt, ob contemptum; tum quia horrent eam, vt pro nobis peccatoribus oret, inuocare: cum tamen in ea nihil sit impij, & omnia ex verbo Dei desumpta sint: sed gloriantur se apertos Virginis hostes prodere, serpentisq; antiqui semen: vt non obscurè intelligamus, ad illos verum Christum Mariæ filium nequaquam pertinere, quibus mater Christi non benè olet, nec sapit. Debemus deinde, exemplo Elisabethæ permoueri ad salutem Virgini impertendam: nam vt illa plena Spiritu facta, & humilitate in hæc verba prorupit: *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.* Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? ita nos humiliter, ac reuerenter Angeli verba recitare, par est: nam placet Reginæ nostræ literas ab amico ad eam missas libenter audire. Debemus insuper excitari exemplo vniuersalis Ecclesiæ, quæ hūc morem salutandi, inuocandiq; Virginem sacram ab initio retinuit, atque illum retinendum filijs suis traditione docuit. Ad hæc, necessum est verba prophetica Virginis adimpleri; illa autē in Spiritu dixit: *Beatam me dicent omnes generationes:* Pars autem bona laudum ipsius Virginis in eo consistit, quod illam in nostris difficultatibus tum spiritus, tum corporis confidenter inuocemus. Præterea expedit nobis, vt hanc salutationem frequenter Mariæ offeramus, quo summi, ac ineffabilis beneficii incarnationis Filij

Dei per ipsam, & in ipsa exhibiti memores, & gratos nos esse ostēdamus. Ad hæc commouere nos debet vtilitas, & fructus eximius, quem ex huiusmodi salutatione accipere possumus. Nam cum Prouerbiū habeat: *saluta libetè, resaluta libentius, fieri nequit,* quin, si alacriter, & deuotè eam salutauerimus, illa vicissim nos quoque resalutet. Atque vt ad salutationem factam Elisabethæ, impleuit illā Spiritu sancto, & exultauit infans in vtero eius: sic & nos ab ea resalutati, Spiritus sancti gratiã consequemur, & animus noster cōsolatione diuinitus infusa tripudium, & exultationē in Domino efficiet. Iubemur diuino præcepto patrem, & matrem honorare: cum ergo alius matris Dei honorandæ modus nobis relictus non sit, congruum est, vt eā in cordibus nostris, & linguis sanctificemus, veneremur, atque inuocemus. Apostolus Paulus ad Romanos scripsit: *Salutate,* inquit, *Mariam, quæ multū laborauit in vobis.* Quod si mulierem illam propter priuata nonnulla Ecclesiæ Dei beneficia impensa, saluari, & honorari voluit; quanto iustius admoneri nos intelligimus, vt matrem Mesiæ in cœlo regnantem, quæ olim tot pro nobis labores, ac tantos simul cum Christo sustinuit, omni cultu, veneratione atq; honorificentia prosequamur? Sed obstrepunt Hæretici à salutanda Virgine dehortantes, vt matrem Dei honore, & cultu suo dispolient, & vt memoriam summi Dei beneficii, id est, incarnationis in nobis extinguant, & nobis tantum ex salutatione Virginis fructum adimant. Sed videamus quibus rationibus. Calvinus ait, hanc salutationem magico exorcismo in preculā verti. Sed quis sit tam audax, & impudens, vt verba Evangelica vocet magicam adiurationem? & quid sunt exorcismi probati in Ecclesia, nisi tormenta verborum, & flagra spiritualia, quibus adiurati dæmones de obsessis corporibus expellantur per exorcistas? Vocent ergo Angelum Gabrielem magum, & idololatram, qui Mariam reuerenter salutauit, eam, quæ mater

VI. B. Virgo omnes piæ, & officiosè illā salutantes, & ipsa resalutat.

Ibidem.

Exo. 20. & Matth. 15.

Rom. 16.

Maria Virgo multum filio pro nobis cōpassa, omni est salutationis officio, & honore dignissima.

Quibus arguementis Hæretici pium Ecclesiæ salutandæ B. Virginæ officium demoliri contendant, quæ soluantur. I. argum. Caluini.

Ecclesiæ exorcismi quæ vim habeant.

Christi futura erat, ut nos eam, quæ iam facta est mater nostra, & regnat in cælo, salutemus.

Secundò argumentatur Calvinus, quod salutatione loco orationis proponamus. Respondemus, Angeli, vel Elisabethæ verba, partem orationis, quæ petitio dicitur, non esse, sed magis illius, quæ dicitur gratiarum actio, in qua Deus laudibus celebratur, quod sanctam Virginem omnium donorum munere cummulauerit, ut Angeli propterea, & homines maximam ei gratulentur felicitatem. Et certè gratiarum actio, Christianæ orationis pars est, quia Deum celebrant, etiam si nulum bonum expectant, vel malum aliquod deprecantur. Quare precari dicuntur, qui sacros hymnos, & psalmos recitant, aut qui spiritualibus Canticis vacant, ut Paulus habet Ephes. 5. Et Paulus, & Silas orantes laudabant Deum. Et orationes dicuntur etiam verba, in quibus nihil petimus: ut, *Reuelata Domino viam tuam, & spera in eo; & ipse faciet: Domine, ecce quem amas, infirmatur: Domine, si vis, potes me munda dare:* Et in Psalmis omnibus occulta vis quædam petendi est insita, etiam si Hebræa voce Tehilim, id est laudes dicantur. Adde quod Ecclesia, ut aperiorem redderet orationem, de suo addidit: *Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus. Amen.*

Tertio idem Calvinus in harmonia Euangelica: *Præterquam quod sola gratulatio hic habetur, temere sibi alienum usurpant, quod non nisi Angelo iniunxit. Bis autem stulta emulatio, quod absentem salutant.* Sed hic impostor non ignorabat illud Pauli: *Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt;* id est, ad communem hominum utilitatem, & exemplum præbendum. Nam salutavit Mariam Angelus, & tamen Elisabetha eam quoque salutavit: salutavit & illa, quæ dixit: *Beatus ventris qui te portauit:* & nos salutamus, ut fidem nostram profiteamur, Euangelium confirmemus, religionis officium præstemus, & ut impleamus illud; *Beatam me dicent omnes generationes.* Et ut factum vngentis mulieris in cæna Christi, quæ

diu stabit Ecclesia, recoleretur in eius memoriam: ita & hoc quod Maria præstitit, ut esset Mater Dei assentiendo, in æternam eius gloriam celebrabitur. Hinc Athanasius in Euangelio de sanctissima Deipara, circa finem: *Gabrielis præconium non hominum tantum, sed etiam Angelorum tali Regina gratulantium est proprium, & partim in terrestri, partim in cælesti Ecclesia suum usum habere debet:* ac tres Angelorum hierarchias id decantare sonora voce, tradit. Et B. Ephraem diaconus Ecclesiæ Edestenæ sermo. de laudibus B. Mariæ docet, hac salutatione melos Angelicum contineri, quod Gabriel ille clamans decantauit: eamque salutationem maximè congruam, ac dignissimam, & mundi salutem, animarumque tutelam esse. B. item Damascenus sermo. de dormitione B. Virginis: *Clamemus cum Gabriele, qui primum locum obtinet inter Angelos; Ave gratia plena, Dominus tecum.* Andreas etiam Cretensis in oratione. de Assumptio. seu de Dormitione sanctis. Deiparæ, initio: *Omnis lingua, inquit, chorus ducat, & Deipara occinat, Ave.* Hefychius presbyter homil. 2. de Deipara: *Iure proculdubio omnis grati animi lingua salutavit Virginem Deiparam, ac pro viribus Gabrielis Angelorum principem imitatur.* Adde istis quod Liturgia B. Basilij post peractum sacrificium, orationem Angelicam producit, dicens: *Ave Maria gratia plena, Dominus tecum, Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quia Salvatorem peperisti animarum nostrarum.* Syri verò ab Apostolis instituti sic inuocant Mariam: *Pax tibi Maria plena gratia: Dominus noster tecum: benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus, qui est in vtero tuo Iesus Christus.* Sancta Maria mater Dei ora pro nobis, pro nobis inquam peccatoribus, Amen. Ut ex his videri possit antiquissimus Ecclesiæ mos in Ecclesiam inuictus salutandi, & inuocandi B. Virginem. Iam verò perpende, quantis, & quam gloriosis titulis sit B. Virgo à B. Cyrillo Alexandrino coram grauiissimo Patrum cœtu in templo Deiparæ dicato co-

Supra. 1. Matth. 26. Quæ res Mariam Virginem dignam fecerit memoria sui nominis sempiterna.

B. Athanas. Tom. 3. amedio.

B. Ephraem apud Lippomanu parte 1. historia sanct. à me. Angelicæ salutationis virtutes.

B. Damasc. apud eundem. Gabriel Angelus primū locum obtinet inter Angelos teste Damasceno.

Andre. Creten. apud eundem Lippom. ibid. Hefych. presby.

Basil.

Quomodo syri B. Virginem salutet, & inuocent.

Mos Ecclesiæ, laudabilis ille verus, nō nouus ac recens B. Virginem salutandi.

B. Cyril. homil. initio. 6. in Nestorij tom. vlt.

II. Argum. eius. In Harmonia euangelica.

Orare Deum censetur, qui in actione gratiarum versantur.

Ephes. 5. Act. 16.

Verba etiam nuda nihil postulatū interdū precatione continent more scripturæ.

Psal. 36.

Ioan. 11.

Matth. 8.

Angelicæ salutationi cur additū ab Ecclesia: sancta Mariæ mater Dei ora pro nobis peccatoribus. Amē. III. argum. eiusdem caluini.

Rom. 15.

Quid illud Apostoli: quæcūq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.

Luc. 1.

ibidem.

Infra. 11.

Cur & nos cū Angelo, & Elisabeth Mariæ Virginem salutemus.

Quantū Virgini Mariæ tribuat non minus eleganter quā verè Magnus ille Cyrillus.

Matth. 21. Mira Virginitatis præconia.

Ingenitū Hæreticorum.

Dictum Cyrilli, Per Virginem Deiparam omnia à Deo in nos bona prouenire, quomodo accipiendum sit.

III. argum. Calvin.

Quod maxime nobis ad sit B. Virgo eam salutantibus, ac deprecantibus.

1. Cor. 5.

S. German.

honestata: *Salve sancta, & arcana Trinitas, quæ nos omnes ad hanc Deiparam Mariam celebritatem conuocasti. Salve etiam tu quoque Dei Genitrix Maria eximium vniuersi terrarum orbis decus, & ornamentum. Tu lampas inextinguibilis, tu virginitatis corona, tu recta fidei sceptrum, & norma, tu templū Dei inuolutum, tu eius sedes qui nullo capitur loco. Tu virgo, & mater: per te benedictus, qui venit in nomine Domini, in Euangelij appellatur. Salve, quæ incomprehensibilem in sancto virginali vtero comprehendisti. Salve, per quam & Trinitas sanctificatur, & sancta crux colitur, & in vniuerso terrarum orbe adoratur. Per te cælum exultat, Angeli, & Archangeli letantur, per te demones fugantur, per te diabolus tentator à cælo decidit, per te prolapsus plasma, siue sumentum in cælum recipitur, per te vniuersa creatura idololatriæ vanitate occupata ad veritatis cognitionem deducta est. Per te sacrum baptisma, & oleum exultationis obtingunt credentibus: per te in vniuerso mundo fundantur Ecclesie. Hæc ille Sanctus, & doctissimus sui seculi Episcopus, & doctor. Quæ si quis hodie dixisset, & scripsisset, & eiusmodi liber in manus Hæreticorum incidisset, bone Deus quantas tragœdias cõtra eum excitasset, quanta maledicentia verborum in eum de bacchati essent, ferre tanta encomia, & præconia Virginis Deiparæ non valentes. Quod verò ait frequenter: Per te hoc, vel illud obtineimus, intellige rectè, per tuas preces, siue intercessionis, siue per tua incomparabilia merita.*

Quod verò postremo loco obiectum est, neminem posse absentem Mariam salutare: ridiculum est, quasi B. Virgo exularet apud Garamanthas, aut in insulis Fortunatis peregrinaretur, vel humano morè dormiat, aut mortuorum instar, qui nondum beati sūt, vota, & preces percipere nequeat, cum tamen Angeli nostri fidi custodes & procuratores nobis adsint. Quid ni Regina cælorum Maria nobis spiritaliter adsit, si etiam Apostolus corpore absens, spiritu tamè præsens esse poterat Corinthijs? Hinc S. Germanus

sermo. 2. de Assumptio. quasi præsentem salutans, ait: *Spiritus tuus, ò Maria, viuit in æternum, & caro tua in sepulchro corruptionem non sustinuit: Omnia obseruas, omnia contueris, & inspectio tua ad omnes se porrigit: quamobrem licet oculi nostri impediatur, quominus te videre queant; tu tamen sanctissima Virgo dignis te ipsam patefacis. Caro enim tua spiritus tui virtutem, & efficacitatem nihil quicquam remouatur. Hæc ille sanctus Pater. Cui cõsonat Bernardus serm. 1. tractatus in Salve Regina, initio ferè: *Oportet ut nobis præsentem esse dicamus, quæ præsentem salutamus, & totam animam nostram trinitatem in eam dirigamus, quam tam deuotissimis precibus exoramus. Agnoscat certè, & diligit diligentes se, & prope est in veritate innocantibus se: præsertim his, quos videt sibi conformes factos in castitate, & humilitate. Et hætenus in Hæreticos dictum sit.**

Quod si quispiam in hac salutatione Angelica recitanda, gustum spiritualem, aut dulcedinem quandam experiri velit, integrum erit hæc quæ sequitur, vel similia meditari. *Aue Maria.* Oliua pacis est, quam columba sub vesperam in ore ad arcam detulit, diluuij iræ Dei finem prænunciās. *Gratia plena.* Vnguentum est in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, & inde per collum in oram vestimenti eius; Et sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion. Dominus tecum. Ad illud pertinet, quod Isaias, ait: *Vrbs fortitudinis nostra Sion Saluator, ponetur in ea murus, & antemurale. Benedicta tu inter mulieres.* Hæc est mulier fortis quæ sita à Salomone, quæ contereret caput Serpentis, & quæ sempiternas, nec vnquam reconciliabiles cum eo gereret inimicitias. Et benedictus fructus ventris tui Iesus. Antidotum est cibi vetiti, quem Adam, & Eva gustauerunt: id est eoque peccatum, & mortem in mundum inuexerunt. Hunc autem fructum Mariæ qui gustauerit, iustitiam, & vitam æternam assequetur, & eius oculi aperientur, ut verè sit sicut Deus sciens bonum, & malum. *Sancta Maria ora pro nobis peccatoribus.* Mulier

Quibus seipsum patefaciat beatissima Virgo.

B. Bernard.

Conformes facti B. Virgini in castitate, & humilitate, illi verò beatissimam Virginem habent sibi præsentissimam; teste Bernardus.

Locūda quædam ac suauius Angelicæ salutationem meditando ratio. Gen. 8. Psal. 132. Ibidem.

Isa. 26.

Pro. vlt.

Gen. 3. Supra 2. Infra 3. Rom. 5. & Sap. 2. Gen. 3. Fructus Mariæ eum degustantibus qualis.

2. Reg. 14. & seq. B. Virginis singulæ festiuitates eiusdem Angelicæ salutationis verbis quam aptè respondeat. Conceptio. Natiuitas. Præsentatio. Annüciatio. Visitatio. Luc. 1. Ibidem. Partus. Infrà 2. Purificatio. Ibidem. Assumptio Virginis Mariæ, quid nobis conferat.

est illa Thecutes, cuius sermonibus placatus Dauid, pepercit parricidæ Absaloni filio suo.

Rursus singula huius salutationis verba, sæstiuus sollempnitatibus Virginis mirificè consentiunt. Primum verbum, *Aue*, Conceptioni Virginis ex parentibus responderet: quia salutata est, vt minimè apud Deum excommunicata, & à peccato seruata, vt possit dici sine væ. Secundum, *Maria*, Natiuitati Virginis adaptatur, in qua tanto nomine insignita est, & iuxta significatum fide illuminata, & vt maris Stella apparuit mundo. Tertium, *Gratia plena*, Præsentationi Virginis accommodatur: nam triennis ex singulari gratia se Deo obtulit in seruam, & corpus etiam suum voto illi dicitur consecrasse. Quartum verbum: *Domine tecum*, Annüciationi per Angelum ad illam factæ quadrat: nam cõceptione Filij Dei, Deus singulariter cum Virgine fuit, vt verissimè illi dici possit, *Domine tecum*. Quintum verbum: *Benedicta tu in mulieribus*, festiuitati Visitationis ad Elisabethã factæ rectè congruit, in qua cognata sua Spiritu sancto repleta, eam benedictam inter mulieres secundo post Angelum proclamauit. Sextum verbum: *Et benedictus fructus ventris tui Iesus*, Partui Virginis in Bethleem accommodatur. Est enim fructus benedictus, quem sanctissima mater sine dolore, imò summo cum gaudio, salua sua virginitate, in lucè edidit: quod mysterium naturæ cursum maximè superat Septimum verbum: *Sancta Maria virgo mater Dei*, Solempnitati Purificationis quadrat, in qua B. Virgo veram se Matrem Christi ostendit, illum in templo præsentando, sanctitatemq; suam ac puritatem proferendo, volès se subdere legi purificationis, quæ omni mundicia, & virginea puritate pollebat, vt ita meritis suis, & precessionibus nos (qui peccatores atque impuri eramus) purificaret. Octauum verbum: *Ora pro nobis peccatoribus*, ad sacratissimam Virginis Assumptionem hæc verba referenda sunt: nam assumpta est, vt pro nobis perpetuè orare non desinat, & fidelissi-

mam aduocatam se apud Filium pro nobis præstet. Siquidem postrema Mariæ actio, quam Scriptura tradit, fuit in die Pentecostes orare simul cū Apostolis pro aduentu Spiritus sancti: neque de illa deinceps in Scripturis vllum inuenitur verbum: quod nimirum intelligamus perpetuas preces pro Spiritu sancto nobis impertiendo ad Deum semper fundere. Postremum verbum, *Nunc, & in hora mortis nostra*. Constantiæ, fortitudiniqu; responderet, quam Christo moribundo, & in Cruce animam agenti præstitit; qua quidem promeruit omnibus filijs suis spiritalibus hora mortis assistere, atque eos ab infidiatè dæmone, & mala morte seruare, iuxta illud: *Maria mater gratia, mater misericordie, tu nos ab hoste protege, & hora mortis suscipe*. Ad hæc, in primo verbo, *Aue*, Contra reliquias peccati originalis, ac fomitem, per eam dari nobis gratiam, petamus. In secundo verbo, *Maria*, fidem, qua illuminemur, & de peccatis salubriter (vt Augustinus loquitur) amaricemur, postulemus. In tertio verbo, *Gratia plena*, gratiam nobis per illam donari quæramus, quæ nos ipsos Deo singulariter offeramus. In quarto verbo, *Domine tecum*, rogemus gratiam nobis per eam impetrari, vt Deus nobiscum sit, vtq; cum Spiritu sancto nos obumbrante fide concipiamus. In quinto verbo, *Benedicta tu in mulieribus*. Petamus secundum spiritum, & cum benedictione Dei visitari, vt ita visitati, impleamur Spiritu sancto. In sexto verbo, *Et benedictus fructus ventris tui Iesus*. Postulemus gratiam benè pariendi Christum fructibus bonorum operum, etiam si cum dolore aliquo pariendus sit: quia paullatim assuefacti edere poterimus fructum non solum sine dolore, sed etiam cum gaudio, iuxta illud: *Gaudium iusto est, facere iudicium*. In septimo verbo, *Sancta Maria mater Dei*. Flagitemus gratiam sanctitatis, & munditiæ; vt etiam horreamus, ac vitemus peccata venialia, atque à benè agendi defectibus permundemur. In octauo verbo, *Ora pro nobis peccatoribus*. Expectamus gratiã, qua

Act. 1.

Fortitudo eiusdem & cõstitia, ac præmium eius. Ioann. 19.

Per eundem salutationem quæ à Domino beneficia postulare debemus.

Pro. 21.

in

Virginei comitatus Christi in natiuitate, & cruce meritum, & fructus. Luc. 2. Ioan. 19.

Niceph. Calist. Diuæ Dei genitricis mores, statura, & forma.

in cœlum frequenter fide, & meditatione assumamur: vt ita dignitatem, & gloriam tantæ Matris in dies magis agnoscamus, atque veneremur. In postremo verbo, *Nunc & in hora mortis nostra*, acerbis assiduisq; precibus à Deo contendamus nobis dari gratiam benè viuendi, beneq; moriendi: nam ob id quod Christo nascenti, & morienti astitit, digna facta est, quæ filiorum Dei generationem, vt mater pietissimam foueat: atque morti nostræ, in qua Deo per gloriã nascimur, singulariter succurrat: vt ita tanto patrociniò, & fauore subleuati, seruatiq; virginem sanctissimã imitemur, ac filium eius cum Patre, & Spiritu sancto per æterna secula exaltemus, atque magnificemus.

Verũ, vt qualis fuerit Mariæ species, forma, & statura intelligas; en tibi ex Epiphania quale testimoniũ pducatur Nicephorus Calistus lib. 2. histor. Ecclesiastica cap. 23. his verbis: *Mores autem, formaq; & statura eius modus, talis, vt inquit Epiphanius, fuit. Erat in rebus omnibus honesta, & grauis, pauca admodum, eaq; necessaria loquens, ad audiendum facilis, & perquam affabilis; honorem suum, & venerationem omnibus exhibens: statura mediocri: quamuis sint, qui eam aliquantulum mediocrem longitudinem excessisse dicant. Decenti dicendi libertate aduersus homines omnes vsa est: sine risu, sine perturbatione, & sine iracundia maxime. Colore fuit triticum referrente, capillo flauo, oculis acerbis, subflauas, & tanquam olea colore pupillas in eis habens. Supercilia ei erant inflexa, & decenter nigra: nasus longior, labia florida, & verborum suavitate plena, facies non rotunda, & acuta, sed aliquanto longior; manus simul, & digiti longiores. Erat denique fastus omnis expertus, simplex, minimeq; vultum fingens, nihil molliciei secum trahens, sed humilitatem præcellentem colens. Vestimentis, quæ ipsa gestauit coloris natiui, contenta fuit: id quod etiamnum sanctum capitis eius velamentum ostendit. Et, vt paucis dicam, in rebus eius omnibus multa diuinitus inerat gratia.*

Hæc ille. Qualis autem fuerit eius effigies atque forma, quod ad spiritum, & virtutes eius attinet, docet B. Ignatius in epistola i. ad sanctũ Ioannem Euangelistam, his verbis. *Sunt & hic multa de mulieribus nostris Mariã Iesu videre cupientes. Et quotidie à nobis ad vos discurrere volentes, vt eam cõtingant, & vbera eius tractent, quæ Dominum Iesum aluerunt, & quadam eius secretiora percunctentur ipsam Mariam Iesu. Est & Salome, quam diligis, filia, anno Hierosolymis, & quinque mensibus apud eam commorans, & quidam fortè notificauere eandem Matrem Dei omnium gratiarum abundantem, & omnium virtutum more Virginis, virtutis, & gratie fecundam: quæ (vt dicunt) in persecutionibus, & afflictionibus est hilaris, in penurijs, & indigentijs non querula, iniurijs, & modesta in re latatur, miseris & afflictis condolet coafflicta; & subuenire non pigrescit: contra vitiorum autem pestiferos consilios in pugna fidei disceptans enitescit. Nostra noue religionis, & penitentia est magistra, & apud fideles omnium operum pietatis ministra. Humilibus quidè est deuota, & deuotis deuotius humiliatur, & mirum ab omnibus magnificatur, cum à Scribis, & Phariseis ei detrahatur. Prætereà multi multa referunt, tamen omnibus per omnia non audemus fidem concedere, nec tibi referre. Sed sicut nobis à fide dignis narratur, in Maria Iesu, humana natura natura sanctitatis Angelica sociatur. Et hæc talia excitauerunt viscera nostra, & cogunt valde desiderare aspectum huius, si fas sit fari, cœlestis prodigij, & sacratissimi monstri. Hæc Ignatius ille sanctissimus Ioannis Euangelistæ discipulus, & inclytus Christi martyr. Vtinam eius precibus & intercessionibus imprimatur cordibus nostris tantæ Matris imago, & forma ad eam nostris linguis celebrandam, & actibus, exprimendam atque imitandam, Domino nostro Iesu Christo præstante, qui cum Patre, & Spiritu sancto viuunt, & regnant in secula seculorum.*

Amen.

Forma eiusdem spiritua lis, & interna. Bernardus has paruas Epistolas recipit & Michael Marcus Corionensis.

Deiparæ Virginis insignes virtutes.

Scribæ, & Pharisei, vt olim Filio, ita & Matri de trahebant.

Maria Virgo cœlestis prodigium, & sacratissimum monstrum.

TRA-

TRACTATUS VI.

Luc. 1.

IN illa verba: Quæ cum audisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait Angelus, Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen eius I E S V M, vsque ad: Et regnabit in domo Iacob, & regni eius non erit finis.

Virginis modestia.

ACTENVS Angeli ad Virginem explicuimus salutationem: sed illa nimirum prudentissima, humilitate, & sanctitate plena, talia, ac tanta laudum præconia ad se haud pertinere iudicans, turbata est interius, & turbationis internæ signa exterius ædidi: atque hanc turbationem summæ pudicitia, & excellentis modestiæ, atque pudoris argumentum pro responso Angelo reddidit. Debent enim virgines taciturnitate, ac verecundia excellere, signisq; potius quam verbis suam prodere voluntatem; nõ autem esse garrulæ, vel loquaces, thesaurumq; pudicitia, & honestatis per linguæ ostium effundere, vt pleræque etiam religiosæ facere solent. Nam vt dicitur à Salomone; Stultus si tacuerit, sapiens reputabitur; & si compresserit labia sua, intelligens. Apud Ecclesiasticum quoque legimus: Audi tacens simul & quærens. Postquam ergo Virgo audiens tacuit, tacendo quæsiuit rationem eorum verborum, quibus honore affecta fuit. Sed iam singula verba persequamur. Ait ergo: Quæ cum audisset. Vbi, quia Græcè legitur ἡ δὲ ἄκουσα, hoc est, Quæ cum vi-

disset, quidam putant additam primam literam α, factumq; ex vidisset audisset. Hic multum torquetur Erasmus, & allegat quandam Græcum autorem ex Carena Aurca legentem: Quæ cum vidisset, & B. Ambrosium dicentem: Ipsa autem, vt vidit eum, mota est in introitu eius (vel potius vt alij legunt, in intuitu eius.) Et subdit: Quod ad virilis sexus speciem peregrinam turbatur aspectus Virginis. Hæc ille, non aduertens more Hebræo videre, interdum poni pro audire, imò etiam pro quolibet alio sensu interno, atque ad eò etiam pro eo, quod fide accipimus. Hinc Exod. 20. dicitur: Cunctus autem populus videbat voces, & lampades, & sonitum buccina: id est, audiebat. Sicut: Quia vidisti me (hoc est retigisti) Thoma, credidisti. Certè Syriacum Euangelium, vidisset, legit: & Vala testatur, quosdam antiquos habere: Quæ cum vidisset, & tunc sensum bonum habet: & confirmat Eusebius in Euangelium Annunciationis: Turbata est, inquit, non in vultu Angeli, sed in sermone eius: non enim Angelum, sed verbum Angeli attendebat, & quid illa tam officiosa salutatio sibi præstenderet, cogitabat. ¶ Subdit. Turbata est in sermone eius. Non ait, in aspectu eius. Interpres verò maluit

Notatur Erasmus.

B. Ambros. lib. 1. de offic. c. 18. tom. 1. in præcip.

Vilus in Scripturis pro auditu, ac pro quolibet alio sensu interiori accipi consuevit.

Exod. 20.

Ioan. 20. Laurè. Vala.

Euseb. Emisse.

Duplex Virginis turbatio.

sensum

Quales esse debeant virgines exemplo Mariæ.

Prou. 17.

Ecclesi. 32.

B. Ambros. tom. 1. Hierony. epist. 22. pro præ finem, tom. 1. sub initium. Quare fuerit turbata. Ambros. libro 2. in Lucam, cap. 2. tom. 5. Nunciorum Dei proprium.

Quomodo turbata.

Matth. 2.

Prudens Virgo, vt cogitabat qualis esset Angelica salutatio.

Origen. homil. 6. post med. tom. 2.

sensum transferre, quàm verba; quoniam non multum referat, quod ad sententiam attinet, si dicas: Quæ cū vidisset Angeli præsentiam, & maiestatem; vel, Cum audisset Angelum inauditum sermonem loquentem. Et fortassis tum ex aspectu Angeli cum tanta maiestate apparentis, & sensibili in specie venientis, tum ex sermone honorifico pariter turbata fuit. Ex quo Ambrosius lib. 2. de Virginitate ad vtrumque refert turbationem, vt superiori tractatu allegauimus, & Hieronymus epist. ad Eustochium de custodia Virginit. Sed vnde hæc tanta serenitatis conscientia potuit provenire turbatio? Sciebat prudens, & humilis virgo illum esse Dei Angelum. Et vt Ambrosius ait, sæpè ad illam vētitabat: id quod & ipse textus insinuat, neque enim necesse fuit vt ipse diceret, quemadmodum Zachariæ dixerat; Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum, & missus sum loqui ad te, & hæc tibi euangelizare. Sciebat præterea Dei nuncios minimè solere vti assentatione, aut dolo; et tamen ad orationem eius commouetur. Ad hæc non turbatur vt in re minus grata, & sibi displicente, sed vt in re valde grata, & amabili: quemadmodum oculus si lucidissimus radius in illum incidat, à splendore, & magnificentia lucis perturbatur, aded vt illacrymetur: Ad hunc modum B. Virgo perturbata est, atque commota, vt ferè fit in alicuius rei inexpectato euentu, & magnæ, & excellentis. Sic Herodes turbatus est audito Magorum aduentu, quærentium Regem Iudæorum. Maria ergo cogitans non qualis, sed quanta (Græcè enim est νοσάνδς, non νόσος) hoc est quanta, quàmque magnifica, & sublimis esset illa salutatio: non quasi non intelligeret dicta, eorumve quæreret intelligentiã, sed partim rei magnitudinem, & excellentiam, partim verò tenuitatem, atque indignitatem suam perpendens. Nam magnificum est atque amplum, Virginem esse gratia plenam, qua cū sit Dominus, & foecundam: tale enim in salutatione contentum est. Vnde Origenes in Lucam ait: Si enim scisset

Maria, & ad alium quempiam similem factum esse sermonem: habebat quippè legis scientiam, & erat sancta, & Prophetarum vaticinia quotidiana meditatione cognouerat, nunquam ea talis salutatio, tamq; peregrina eam exterruisset. Hæc ille. Ad hunc sanè modum humilis quæuis virgo cogitaret, si illi annunciaretur electio ad dignitatem Reginæ, vel Imperatricis. Turbatur ergo in primis Maria, quia filia David, qui dixit; Turbatus sum, & non sum locutus. Deinde metuens pudori, & illusionem dæmonum cauens, & sciens non omni spiritui esse credendum: Nam sermo quò blandior ac dulcior, eò magis suspectus esse debet. Vnde Ambrosius in Lucam: Trepidare virginum est, & ad omnes viri ingressus pauere, omnes viri affatus vereri. Et infra: Disce virgo verborum vitare lasciuiam. Mariam etiam salutationem Angeli verebatur. Terrio quemadmodum superbus audiens sua grauia scelerà, & flagitia reprehendi, perturbatur; ita humilis & modestè de se sentiens, cum audit sua præconia celebrari, permouetur ac turbatur. Quare eleganter Gregorius dixit: Iustus dum laudatur in facie, flagellatur in mente. Dicitur etiam in lib. Prouerbiorum: Quomodo probatur in conflatario argentum, & in fornace aurum; sic probatur homo ore laudantis. Beata autem Eua, si ad magnifica promissa serpentis turbata fuisset: nam propterea cecidit; quia timorem Dei non habuit, imò colloquium cum dæmone miscuit; & quia leuis erat corde, cito credidit, ac proinde seducta fuit. Beatæ autem erunt virgines, & foemina, si ad laudes viroꝝ perturbentur, nec tam cito fidem præsent dæmoni per homines tentanti, atque ad inanis gloriã, amittendæq; pudicitia crimen sollicitanti. Et ait Angelus ei, Ne timeas Maria. Angelus pro responso silentium eius, & turbationem accepit; ideoq; pacatam eam ac serenã conatur reddere. Et quia suppresso eius nomine, tam magnifica salutatione fuerat deterrita; eam nunc proprio nomine nunciat, vt omnem ab ea pellat timorem;

Turbationis Mariæ tres causæ producantur. Psal. 76. 1. Ioann. 4.

B. Ambros. loco præscripto. Virginum documenta.

Superborum ingenium, & contra humilium, quod.

B. Grego.

Prou. 27. Eua cur ceciderit infelix.

Gen. 3.

Ecclesiastici 19.

Cur Angelus dixerit: Ne timeas Maria.

quem-

D. Ambros. lib. 2. c. 21 tom. 5. B. August. serm. 5. de natali Domini. aut qui cunq; eius autor est, tomo 10.

1. Ioan. 4. Circa hoc: Inuenisti enim gratiam apud Deum, explicanda proponuntur tria.

Exo. 33.

Quam gratiam apud Deum inuenit Maria. Orige. homil. 6.

Ambr. lib. 2 in Lucam, cap. 3.

Prophetae apud Iudeos predicatorum munere fungebantur.

Quomodo B. Virgo non modo villo sine vitio, verum etiam magna cum laude ut mater esset Messiae a Deo optare potuerit, atque efflagitare.

quemadmodum ponderavit Ambrosius. Exponit etiam Augustinus: Ne, inquit, timeas. Abijce abs te omnem metum seculi, quae conceptura es gaudium mundi. Postremo, Ne timeas Maria, quia charitas perfecta foras mittit timorem, verum timorem seruilem, non autem filij proprium, atque castum.

Sequitur: Inuenisti enim gratiam apud Deum. Quibus verbis explicat, cur eam gratiosam, & benedictam, siue fecundam inter mulieres dixerit. Sed quanam est quae gratia quam inuenit? Haec de re tria disputanda sunt. Primum, quam gratiam inuenit, & an illam quaesierit. Deinde an huiusmodi gratiam promeruerit. Tertio, quomodo illam inuenit, & est sermo de gratia apud Deum, ut expressit ait Angelus, quemadmodum olim Moyses dixit; Praecipis ut educam populum istum; & non indicas mihi quem misurus es mecum, praesertim cum dixeris, Noui te ex nomine, & inuenisti gratiam coram me. Si ergo inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, ut sciam te, & inueniam gratiam ante oculos tuos.

Primum expediamus. Sermo est de gratia incarnationis, quam desiderabat, & inuenit. quia enim sequitur: Ecce concipies in utero, & paries filium, expressit gratiam quam inuenit: ut acute ponderarunt Origenes, & Ambrosius. Inuenierant quidem gratiam plures ante eam, sed non hanc incarnationis, & maternitatis filij Dei. Et innuitur quod quaesierat inuenisse: si quidem omnes filiae & puellae Israel, aut certe omnes virgines ex Davidis familia, eo praesertim tempore, quo Prophetae, id est, omnes eius aetatis predicatorum dicebant, Messiam mox futurum, illam dignitatem optabant, & sperabant: & quae sapientiores erant, etiam efflagitabant, ut efficerentur matres Messiae, aut saltem propere illam, quae Mater Dei esset futura, assistere. Nam si Rex Hispaniae publicam vocem aederet, haec nimirum: volo in sponsam, & uxorem legitimum accipere nobilis cuiusdam Romani, aut Neapolitani filiam; certe omnes puellae nobiles, nobilesque Romanae, vel

Neapolitanae possent hanc dignitatem optare, & nullo vitio, posita Regis voluntate, ut tanti Regis digna matrimonio inuenirentur, expetere. Maria ergo, quia de domo, & familia David erat, & quia statuerat virum omnino non cognoscere, ut quae Matrem Messiae virginem futuram diuinaret, iuxta vaticinium Isaiae, probabiliter & sperabat, & petebat, & querebat hanc gratiam: alioquin cur statueret virum non cognoscere, cum steriles tunc temporis maledicerentur? Idem quoque videtur significare Angelus, cum dixit; Dominus tecum, hoc est, in votis, ac precibus tuis: ideo quod cogitasti, eueniet. Sic enim Angelus Gedeoni dixit, Dominus tecum virorum fortissime; id est, Deus annuit votis tuis in liberando populo Israel. Sic etiam Nathanael inuoluitur Deo alloquitur: Fui tecum in omnibus vbicumque ambulasti; & Samuel alloquitur Saulem: Quando ergo euenerint signa haec omnia tibi, fac quaecumque inuenit manus tua, quia Dominus tecum est. Ex quibus verbis colligitur Deum esse cum aliquo, quando eius desiderijs, & precibus assentitur. Idem etiam significare videtur verbum illud: Benedicta tu in mulieribus; hoc est, Tu es illa mulier benedicta, de qua praedictum est quod inimicitias gereret cum serpente, & quod caput eius esset contritura, & quae non modo virorum complexura esset, ut habes apud Hieremiam. Denique illa es, quae paritura erat Emmanuel; ideo post verbum, Benedicta tu inter mulieres, sequitur: Ecce concipies, & paries filium, scilicet illum, quem optasti: quia tu es illa mulier, de qua tanta bona praenunciata sunt. Adhaec consuevit Deus magna, & singularia dona non sine votis, & precibus praemis concedere, ut per illa desideria, & preces digni beneficijs precantes reddantur. Hinc illud Domini dictum; Petite, & dabitur vobis: quaerite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Et; Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo; qui dat omnibus affluenter, & non improperat; & dabitur ei. Mirum ergo esse non debet, si tanta, & talis gratiam B. Virgini largiturus,

Luc. 1.

Isa. 7.

Exo. 23. & saepe alias. Cum aliquo Deus sit quando.

Iudic. 6.

2. Reg. 7.

1. Reg. 10.

Quid illud: Benedicta tu in mulieribus.

Gen. 3. Hierem. 31 Isa. 7.

Quae largiturus est nobis muneribus Deus; ea ex votis nostris, ac precibus partim perdere cur velit.

Matth. 7.

Iacob 1.

prius

B. Virginis gignendi Messiam desiderium unde constet esse laudabile.

Genes. 38. Thamar quare cum Iuda dormierit, secundum aliquos.

Ruth 4. & seq.

Matth. 11.

Idem Virginitatis propositum alio illustratur exemplo.

Infra 20. Mater Messiae & ipsa quoque ventura erat non ministrari, sed ministrare.

1. Pet. 5. & alibi.

Pro. 18. Deo si superbis resistit, quid quaerit Virgo fieri mater Dei.

prius eam ardentibus desiderijs, atque feruentissimis precibus ad tantum donum digne accipiendum praemunierit, ac praeparauerit. Neque verò Virginis hoc desiderium insolens, aut superbum est iudicandum, sed potius fidelis, & bene sperantis animae. Nam sic Thamar furata est concubitus Iudae, quanquam non sine vitio ac peccato, sciens ex eo futuram promissam benedictionem, ut ex eius progenie, & non ex Esau messias nasceretur, ut quidam sentiunt. Sic Ruth elegit populum Dei, & hominem senem Booz in virum. Atque ita omnes agere deberemus, si talis benedictio proponeretur, ut si non aliter, saltem vi, & pia fraude esset aucupanda; neque in hoc ambitio, aut nimia diligentia esset reprehendenda; imò verò non esse in eiusmodi re ambitiosum, esset magnopere reprehendendum: etsi regnum caelorum vim patitur, & violenti rapiunt illud: accusandi iure essent, qui non in hoc omnem operam, quam possunt, & vim adferunt. Ecce ambitiosus diceretur, qui magistratum ambiret: si verò talis magistratus proponatur, quem qui assequitur, non sit vnquam peccaturus, sed cum gloria Dei, & animae suae salute administraturus, proculdubio nemo ambitionem in hoc reprehenderet. Talis erat dignitas matris Messiae, ad quam quae eueheretur, plena esset iustitiam, ac proinde impeccantiam assecutura: praesertim cum scire posset, matrem Messiae futuram duntaxat eius matrem, qui veniebat ministrare, & non ministrari, & dare animam suam redemptione pro multis: quare futurum erat, ut & ipsa alijs ministraret, & poneret animam suam in cooperationem, ut ita dicam, redemptionis pro multis.

Quod si obijcias; Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, & ideo antequam glorificetur cor hominis humiliatur, ut dicitur in libro Proverbiorum: Respondeo, fati humiliatur, quae ex se nihil se esse existimat; indignamque se tanto munere, & vocatione arbitratur. Veruntamen cum Deus hominibus suggerit talia ut dona petantur, desiderenturque, illi iam

non in se ipsis nittuntur, sed in gratia Dei, qua se (ad quodcunque vocauerit Deus munus obeundum) intelligunt reddi posse aptos atque idoneos: quin etiam hoc verae humilitatis est argumentum. Ideo Beata Maria tam citò acquieuit Angelo ad tam altam dignitatem Dei nomine inuitanti, neque pertinacius repugnauit, indignitatem suam obijciendo, & vilitatem: quo facto indicatur illam de ea re sapientius cogitasse, declarasseque à Deo Optimo Maximo impetrare ea gratiarum munera, atque ornamenta, quae ad marrem Messiae conuenienter efficiendam pertinere censebat.

Sed quoniam nonnullis videtur hoc desiderium aliquid superbiae, arrogantiaeque includere, neque his quas produximus, rationibus placantur, dicunt eam cogitasse, atque optasse famulam matris Messiae fieri, atque ideo proposuisse virum non cognoscere, quò liberius posset, & facilius illi inservire. Tunc autem oportebat illam non nubere, ne maritus obstarer famularum: & illud: Dominus tecum, haberet hunc sensum: Deus qui te exaltare voluit, tecum fuit, tam humiles cogitationes inspirando: tamen tu es illa benedicta, quae concipies, & paries: & ideo non est opus ut alteri in hoc seruias. Atque ob hanc causam Virgo turbata est in sermone Angeli, quia dum humilia de se cogitaret, sublimia atque magnifica denuntiabantur.

Itaque cogitare poterat, vel cogitationes suas cum Deo non fuisse, vel quae nunciarentur, ex Deo, non esse, cum Deus solitus non sit contraria foris annunciare his, quae intus inspirat, sed quod per legem, & Prophetas denunciat, etiam interno afflatu, subsequitur, vel antecedit. At haec rationes solubiles certè sunt, veraeque humilitati non repugnant: quare siue hoc, siue illud cogitauerit, Deus cum illa fuit, & vtrunque laudem, & commendationem habet, nec nisi humilia, & humiliter de se sentit, & cogitauit, etiam si mater Messiae effici optauerit. Et haecenus de primo.

Maria Virgo Messiae conceptum & partum ex ea annuncianti, cur citò praebuerit assensum.

Ea quorundam meditatio: Virgine Mariam non Messiam matrem sed matris Messiae famulam fieri optasse, quid incommode habeat Luc. 1.

Deo internos suos afflatus & inspiratio nes pro sua bonitate & sapientia consuevit exterius confirmare, nunquam eis contradicere.

An B. Virgo gratia incarnationis promeruit. Aug. lib. de predestina. sanct. c. 15. prope finem to. 7. ad calcem.

Ioann. 3.

Prima ratio in contrariis.

Rom. 11. I. I. ratio ab incarnationis effectu.

Qua ratione sub meritum cadere potuerit.

Psal. 11. Gloss. Ord. Dan. 9.

Abbreuiatur cur tempus dicatur a propheta, aduentus Messiae.

B. Virginem Messie matrem futuram, eius aduentum de congruo (vt ait Theologi) promeruit.

Progrediamur ad secundum. Cum incarnatio sit omnis meriti fundamentum; ideo sub meritum vllum cadere non potest. Vnde Augustinus libro de predestinatione sanctorum scripuit: Quisquis, inquit, in capite nostro precedentia merita singularis illius generationis inuenerit, ipse in nobis membris eius precedetia merita multiplicata regenerationis requirat. Neque enim retributa est Christo illa generatio, sed tributa, vt alienus ab omni obligatione peccati, de spiritu, & Virgine nasceretur. Sic & nobis vt ex aqua, & spiritu renasceremur, non retributum est pro aliquo merito, sed nobis tributum. Hec ille. Ratio etiam idem euincit. Nam gratia sub meritum non venit, quia vt ait Apostolus: Si gratia, iam non ex operibus, hoc est, ex meritis, summa ergo & maxima gratia, qua est ipsa incarnatio, multo minus sub merito venit. Adhuc incarnatio totam naturam humanam reformat, ac reficit; atque ideo illam nullus singularis homo promereri potest: nam puri hominis bonum haud potest esse causa boni nature totius. Posita tamen Dei voluntate, illaque per Prophetas expressa, quod incarnari voluerit, sancti patres, & Prophetæ illius accelerationem promeruerunt, iuxta illud: Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus: vt glossa exponit. Apud Daniele legimus septuaginta hebdomadas abbreviatas esse super populum, vt consumetur prauaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio, & Prophetia, & vngatur Sanctus sanctorum. Dicitur tempus abbreviatum, quia Messias festinanter ad nos properare fingitur, ac tempestiuus suum inchoare officium propter preces, & vota patrum ardentia, quibus tantum donum promeruerunt.

Quod attinet verò ad personæ circumstantiam, quæ quidem eum concipere, atque in lucem ædere debuit, Beata Virgo amplissimè promeruit, de qua Ecclesia canit: Quia quem meruisti portare, Alleluia, &c. Et iterum:

Meruisti portare Regem caelorum, & Dominum: hoc est, vt verbis beati Thomæ utar: Maria meruit ex gratia sibi illum puritatis, & sanctitatis gradum, vt congruè posset esse mater Dei. Meritum autem fuit primò ex Dei munere, deinde sui ipsius apta dispositione per bonorum operum studium. Quod explicans ipsa Ecclesia in quadam sua oratione, dixit: Omnipotens sempiternus Deus, qui gloriosa Virginis matris Maria corpus, & animam, vt dignum Filij tui habitaculum effici mereretur, spiritu sancto cooperanti preparasti. Et beatus Bonauentura in tertio sententiarum docet: condigni meritum in Mariam, vt mater Dei fieret, non cadere, sed congruè tantum ante Christi incarnationem hoc meruisse, quoniam præ nimia sua puritate, humilitate, & benignitate vt Dei mater fieret, erat idonea. Postquam verò annunciatio per Angelum illi innotuit, & assensum præstitit, & Spiritus sanctus copiosa gratia in eam descendit, non solum congruitatem habuit, sed & dignitatem, & patres etiam hoc meritum agnoscentes, Virgini tribuerunt. Nam Hieronymus ad Eustochium de custodia Virginitatis scribit: Beata Maria tanta extitit puritatis, vt mater Domini esse mereretur. Augustinus de natura & gratia contra Pelagianos: Concipere, inquit, ac parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum. Idem sermo in natali Domini: Enarra, obsecro mihi, quomodo meruisti dici mater Domini, & sponsa Filio Dei. Basilius Homil. de humana Christi generatione: Quoniam verò ea tempestate nulla puritate par, Maria virginitas inter homines ad effectum sancti spiritus excipiendum est reperta, & illa iam desponsatione erat occupata; electa est Beata Virgo, ita vt nihil detrimenti ex desponsatione accesserit virginitati. Chrysostomus in sermone de Domini hypopante: Beata mater vltra omnem humana natura modum modestiam ac temperantiam excoluit, & ob id vniuersorum Dominum in vtero gestare promeruit. Ambrosius Epist. 82. Mariam Virginem meruisse testatur, vt à Deo eligeretur, vt corporale Dei templum existeret. Bernardus

B. Thom. 3. part. 9. 2. artic. 9. ad 3. tom. 3.

Vnde sibi illud meritum comparauerit.

B. Bona. 3. sent. dist. 4. q. 1.

Quomodo promeruerit etiam de condigno.

B. Hieron. epistol. 22. circa finem to. 1. sub init. Aug. de Natu. & Gra. cap. 36. circa med. tom. 7. Idem serm. 14. in nata. Domini sub initium, seu ser. 18. de tēp. tom. 10. Basil. hom. 25. ante med. & fin. B. Chryf. Amb. li. 10. Epist. paullo remotius à princip. to. 3. circa fin.

serm.

B. Bernard.

Mariæ Virginis quæ Angelicæ curæ maior prerogativa.

Iustin. to. 2.

Quo nomine potissimum Virgo mater sit beata, teste Iustino.

B. Grego. to. 2.

Maria Virgo mons & domus vocatur

Prudent. in Hymno qui inscribitur, Ante medium circa finem Venat. Fortunatus.

Nullum Erasmus in Maria incarnationis meritum agnoscit infelix.

Eius magister Lutherus, eandem Virgine reliquis sanctis gratie vocis abulone parem constituit impij veterator.

Ratio meritum vnde.

Rom. 6.

sermone quarto in festo Assumptionis sub finem Quæ enim, inquit, vel Angelica puritas virginitati illi audeat comparari, qua digna fuit Spiritus sancti sacrarium fieri, & habitaculum Filij Dei? Et in sermone de natiuitate Mariæ. Magnum est Angelis vt minister sit Dñi, sed Maria sublimius quiddam meruit, vt sit mater. Iustinus Mart. in quaest. 186. responsione. Nō qualibet est vulgo feminā Deus delegit, qua genitrix Christi fieret, sed qua mulieres omnes virtute anteciret: non abs te eiusmodi virtutis nomine matrē suā beatam de prædicari voluit, per quā virtutē honore eodigna habita est, vt Virgo mater fieret. Postremò Gregorius lib. 1. Regū, cap. 1. Maria mons, & domus apte dicitur, quæ diu incomparabilibus est illustrata meritis, Dei virginis, in quo recumberet, sacrum preparauit vterum. Sedulius etiam cecinit: Sola sine exemplo placuisti femina Christo.

Prudentius in Cathemerino: Aedere namq; Deum merita, Omnia Virgo venena domat, Et Venantius Fortunatus lib. de æternis gaudijs: Virginitas felix quæ partu est digna Totantis, Quæ meruit Dominum progenerare suum.

Atque hæc mihi dicta sint propter Erasmus in sua Paraphrasi ad locum hunc, Mariæ Virginis merita ad matris Dei dignitatem accipiendam, inconsideratè, & minus pie excludentè. Peiora multo argutatur hoc loco Lutherus in Postilla de Euangelio annunciationis: Quamuis Virgo Maria benedicta sit inter mulieres quod nulli mulieri vnquam talis honorum à Deo contigit honos, tamen Angelus ipsam in ordinem redigit, & omnibus sanctis alijs aequat dicens: Ne timeas Maria: inuenisti gratiam apud Deum. Nā aperte dicit, gratiam esse, & non meritum. Hæc ille infelix fraudem machinās in voce gratiæ, quam tantum pro fauore Dei accipit, & non pro donis alijs, quæ interius dantur, & pro meritis, quæ nisi ex gratia oriuntur, iuxta illud: Gratia Dei, vita aeterna, & Gratiam pro gra-

tia. Non enim gratis repugnat meritum, quod ex gratia oritur. Hinc Prosper lib. 2. de vocatione gentium. c. 2. Datur vnicuique sine merito vnde redat ad meritum. Et cap. vlt. circa finem: Deus ijs quos eligit sine meritis dñi vnde ornatur & meritis. Hic verò locus aperte de gratia incarnationis loquitur, quæ sola Maria inuenisse dicitur, & nemo alius: Ideo nō redigitur in ordinem, sed super omnes alios viros & feminas euehitur. Vnde Augustini discipulus Chrysologus rectè inquit: Beata qua inter homines audire sola meruit præ omnibus: Inuenisti gratiam? Quantam? quantum superius dixerat. Plenam. Et verè plenam, qua largo imbri totam funderet, & infunderet creaturam. Et Andreas Hierosolymitanus serm. de annunciatione: Inuenisti, inquit, gratiam apud Deum. Gratiam quam non suscepit Sara, quam Rebecca non inuenit, quam Rachel ignorauit. Inuenisti talem gratiam, quam habuit Anna, licet fuerit exaudita, non habuit, & reliq; Et Bernardus serm. 3. de B. Virgine: O si scires (Maria) quantum tua humilitas Altissimo placeat: quantum re apud ipsum sublimitas maneat, Angelico te indignam nec alloquio iudicares, nec obsequio. Vt quid enim indebitam tibi dixeris gratiam Angelorū, quæ inuenisti gratiam apud Deum? Quam gratiam? Dei, & hominum pacem, mortis destructionem, vita reparationem. Hæc est ergo gratia, quam inuenisti apud Deum. Richardus de S. Victore in tractatu super Canticam: Inuenisti, inquit, gratiam apud Deum, scilicet quam querebas. Omnium salutem desiderauit, quasiuit, & obtinuit, imò salus omnium per ipsam facta est. Vnde & mundi salus dicta est. Hæc patres de singulari Mariæ gratia. Adde Albertum Magnum libro de laudibus Beatæ Mariæ: Inuenisti gratiam, non creasti, vt Deus: non semper habuisti, vt Filius: non rapuisti, vt Angelus, non perdidisti, vt Adam: non emisti, vt Simon Magus: non abscondisti, vt infidelis doctor, sed restituiisti gratiam Dei increatam, & spirituales, & corporales: spirituales, inquam, summā nempe charitatē, & specialem summā, quæ fuit in alijs. Elegit ergo eam Deus in matrem ob eximias animi dotes, ob præclaram virginitatem,

Ioann. 1. Prosp. Epist. Aquit. apud Amb. to. 2. prope init.

Petrus Raueu. sermo. 142. in principio. Andr. Creten. Archi. apud Lipp. part. 1. Histor. circa med.

1. Reg. 1. & seq. B. Ber. ser. 3. super Misus est à medio.

Richard. de S. Victo. in Cantica. 26. sub initium.

Maria Virgo mundi salus cur dicatur. Alb. Magn. in Postilla in Lucam. Isai. 14. Gen. 3. Act. 8. Eadem Dei mater cur electa.

tantum à periculis in bello, vt Iosue; neque in consilijs, vel sapientia, vt Iesus filius Sirach; sed etiam in potestate sacrificandi, orandi que virtute, vt filius Iosedech summus Pontifex; quod putari posset non subsecuto verbo: *Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur: & Angelus loquitur iuxta res à Maria antè de Messia conceptas. Illud quoque diligenter annotandum, dixisse Angelum: Vocabis nomen eius Iesum, cum Isaias dicat: Vocabitur nomen eius Emmanuel. Verum hæc nõ pugnat inuicem. Cum enim Emmanuel interpretetur: Nobiscum Deus, & possit esse nobiscum Deus ad iudicandum nos, vel ad perdendum: vt intelligant homines Christum non venisse, vt iudicet mundum, sed, vt saluetur mundus per ipsum: idcirco noluit nomen, quod horrorem pijs, aut impijs posset adferre: verum illud nomē accepit, quod in se Emmanuelis nomen clauderet, & salutem, quam præstare cupiebat, aperire. Nam apertū est, si Deus salus nostra est, nobiscū planè est. Salus enim intra saluum est, non extra. Ideo nos sibi, vt capiti tanquā sui corporis membra coniunxit, vt sicut corpus sanum membra, &c. reddit sana, ita & ipse salus nostra nos faceret saluos: quod nulla ratione fieri posse videbatur, nisi Deus se hominē reddidisset, & se nobis personaliter, & sub stātaliter vniuisset.*

Sequitur: *Hic erit magnus.* Vt superioris annunciata Ioannis natiuitate, explicauit Angelus Zachariæ parenti filij conditiones, ita & hic exponit virginis sanctæ Filij sui in lucem edēdi excellentias, quod magis agnoscat quam gratiam apud Deum inuenerit. Absolutè magnus, & non coram Domino, vt dixerat de Ioanne: & absolutè magnus, non secundum quid, siue secundum partem, id est, secundum sapientiam, vt Salomon, vel secundum Prophetiam, vt Dauid, ved secundum fortitudinem, vt Samson, vel secundum pulchritudinem, vt Absalom: sed absolutè magnus, quia non tantum homo, sed etiam Deus: nec tantum Deus, sed etiam homo, nobilitate, nouitate, atque vtilitate maximus. Est enim ma-

gnus substantia, quia Deus, qui dicitur à Damasceno esse pelagus infinite substantiæ: magnus quāitate, quia omnia potest, & omnia implet: magnus qualitate, quia summum bonum: magnus relatione, quia Filius Dei: magnus in temporis siue præteriti, siue futuri duratione, quia æternus: magnus in prædicamento Vbi, quia cælum, & terrā implet: magnus situ, quoniam ait: *Cælum sedes mea, terra autem, scabellū pedum meorum.* Magnus habitu, quia *Dominus regnauit, decorem indutus est: indutus est Dominus fortitudinem, & præcinxit se: & alibi: Amittus lumine sicut vestimento: Magnus in Actione, quia In principio creauit Deus cælum & terrā, & si opera non fecissem in eis qua nemo alius fecit, peccatum non haberent: Magnus Passione, quia Nouissimus virorū, vir dolorum, & sciens infirmitatem: qui mundū vniuersum sua patientia seruauit. Et filius Altissimi vocabitur. Vnū ex decem Deo attributis nominibus ab Hebræis in Sephiroth, est וְיָוֹי Græcè ἰσως, hoc est supremus, summus, altissimus, de quo Psaltes, & Altissimus dedit vocem suam: & iterū: *Sancificauit tabernaculum suū Altissimus.* Filius etiam humillimæ, ac proinde altissimæ Virginis; & Christus infra dicitur *Virtus Altissimi.* Filius ergo non adoptiuus, sed naturalis; & prius dicitur filius Altissimi, quā Dauidis, cū ait: *Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius;* ad insinuandū vtramque naturam, vt Beda annotauit. Et sic habes ex hac legatione, vocādum Iesum filium Dauid, filium Dei, & denique filium Altissimi. Homo enim spiritu altus est, altior Angelus natura, altissimus Deus. Et intellige, quod via humilitatis, & crucis ad nomen filij Altissimi, & filij Dei perueniet, iuxta illud, *Humiliauit semetipsum, &c. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen.* Vocabitur ergo Altissimus filius, quia iam erit, ne falsò vocetur à Patre in baptismo, & transfiguratione, & ab hominibus eius signa, & patientiæ virtutem spectantibus. Vel perinde est dicere, *Vocabitur,* ac dicere, erit. Sicut illud est: *Videte qualem**

B. Damasc. lib. de Fide Orth. c. 12 & Grego. Nazian. ex eod. in natali Domini.

Isai. vltim. Matth. 5.

Psal. 92.

Psal. 103. Gen. 1. Ioann. 15. Isai. 53.

Hebræis Sephiroth, & Græcè ἰσως quid sit.

Psal. 17. Psal. 45.

Luc. 1. Filius Altissimi prius quā filius Dauid cur Messias appellatus. Bed. in hūc locum to. 5 Dei Angeli, & hominis differentia.

Qua ratione Christus filij Altissimi, & filij Dei sibi nomen com parauerit. Philip. 2. Verbi, vocabitur, triplex significatus. Matth. 3. Infra. 17. Infra 27. 1. Ioann. 3.

charitatem

Vocare pro inuocare; in Scripturis nõ raro sumitur.

Proponuntur quæstiones quatuor diluendæ.

Ierem. 22.

Quenam illa sedes quæ Dominus Deus Messie dare debebat. Matth. 25.

Cyrol. Ierof. Catech. 12 à medio.

Psal. 131

Qualem sedem Dauid non promiserit Angelus Mariæ.

charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominaremur. — ita tantum Græcè habetur: & sensus est, vt filij Dei simus. Vel *vocabitur,* hoc est, inuocabitur à fidelibus; id enim significare potest verbū Græcum *καθησεται.* Sequitur: *Et dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius.* In his verbis tres, aut quatuor quæstiones sunt absoluendæ. Prima est, quid significet hæc sedes: nam temporalem Dauidis sedem Messias non habuit: spirituale Messie sedem Dauid non habuit, quomodo ergo habuit sedem Dauidis? Secunda, quare potius sedem Dauid, quā sedem Salomonis, aut alterius regis? Tertia quæstio est de Iechonia Rege, de quo dicitur Ierem. 22. *Scribe virū istū sterilem, virum qui in diebus suis nõ prosperabitur. Nec enim erit de semine eius vir, qui sedent super solium Dauid: Quare quæritur, qua ratione dederit Dominus Deus sedem Dauid? nunquid iure belli, aut hæreditatis, aut alio iusto titulo? Respondemus ad primam: nomine sedis hoc loco non intelligi aliquam cathedram ex ligno, materiaue confectam: quemadmodum nec Matth. 23. cū dicitur: *Super cathedrā Moysi sederūt Scribæ, & Pharisei:* sed vt ibi per cathedrā nomen potestatem docendi, ita hic per sedem Dauid, regiam ius dicendi potestatem voluit à nobis intelligi. Vnde subdit: *Et regnabit in domo Iacob:* vt intelligas promissā sedem regiam: quemadmodum Cyrilus Ierosolymitanus admonuit. Sedes autem Dauid non intelligitur illa, quæ temporalis fuit in Dauide, sed illa, quæ secundum spiritum intelligebatur in illa Dauidis terrena, & temporali: hæc quippe spiritualem possedit Christus, de qua dicitur: *Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum; de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Haud secus quā si Rex magnus multas possidens prouincias, & ciuitates, digito ostenderet vnā ex ipsis in descriptione orbis delineatā, diceretq; filio suo paruulo: Hanc prouinciam tibi dono regendam, proculdubio non intelligeret frustum illud chartæ, aut picturæ mundi, in qua descripta sit illa prouincia, sed ipsam ve-*

ram atque propriam, quæ in tabula representata est, & significata, prouinciam. Ad hūc sanè modum sedes Dauid promissa est Messie, nempe sedes spiritualis, quæ in temporali illa præfigurabatur: quemadmodum ipse Dauid Christum representabat. Hæc pulchram doctrinā tradit Bernardus Homil. super. Missus est, dicens: *Dabit ergo ei Dominus Deus sedem Dauid patris sui, non typicā, sed veram; non temporalem, sed æternam; nõ terrenam, sed celestem. Quæ idcirco (vt iā dictum est) memoratur fuisse Dauid: quia hæc, in quæ temporaliter sedet, æterna illius gerebat imaginem.* Hæc ille.

De secunda verò, asserimus, aptè in sede Dauidis representatum Christi regnum: tum quia Prophetæ de sede Dauidis loquuntur, nam præter Dauidem Paullò ante citatum ait Isaias: *Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit; vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iustitia amodo, & vsque in sempiternum.* In Ieremia etiam, & Ezechiele scriptū est: *Suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex, & sapiens erit: & faciet iudicium, & iustitiam in terra.* Et rursus: *Suscitabo super eas pastorem vnum, qui pascet eas, seruū meum Dauid: ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem.* Deinde Dauid præterquam quod Rex, & Prophetæ fuit, mansuetus, & mitis erat, & aptè Christum representauit, qui dixit. *Discite à me quia mitis sum, & humilis corde:* & rursus: *Eccc Rex tuus venit tibi mansuetus; id est, blandus, & benignus, & clementer suscipiens peccatores ad se venientes.* Tertio, qualitas regni Christi pulchrè in illa Dauidis sede delineata fuit: nam vt ille regnauit super eos, qui erant in angustia constituti, & oppressi ere alieno, & amaro animo, & factus est eorum princeps: ita regnū Christi constat ex hominibus, qui per poenitentiam peccatorum amaro sunt animo, & qui se decem millium talentorū apud diuinam iustitiam esse debitores agnoscunt. Quarto, regnū Dauid turbulentum fuit, & bellis multis cum internis, ac domesticis, tum etiam cum externis hostibus agitatū, regnum autem Salomonis pacificū, &

Bern. ho. 4. Super Missus est, sub initium.

Quam aptè in sede Dauidis Christi regnum fuerit delineatum. Psal. 131. Isai. 9.

Ierem. 23.

Ezech. 34.

I. ratio regni Christi in sede Dauidica delineata. Matth. 11.

Zach. 9. Matth. 21.

III. ratio.

1. Reg. 22. Regnū Christi ex quibus constat.

Matth. 18.

III. ratio. Regnum Salomonis pacificū, illud verò Dauidis turbulentum, quæ duo Regna præfigurauerit.

tran-

Psal. 117. Isa. 32.

tranquillum : Quare ut hoc recte Ecclesiam triumphantem designat, de qua legimus: Qui posuit fines tuos pacem, & alibi: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiducia, & in requie opulenta; Ita Regnum illud Davidis Ecclesiam militantem apte repræsentat: in qua pugnandum est cum antiquo serpente, cum mundo, & carne, cum internis, & externis hostibus, qui nos à Fide Christo data ad defectionem sollicitant. Atque his de causis Angelus potius sedis Davidis, quam sedis Salomonis meminit. Ad hæc, ut David multo ante tempore vinctus fuit in Regem, quam in solio regni federet: & primum super domum Iuda, deinde super omnes Tribus Israël, demum extendit regnum suum super externas gentes: Ita Christus à Natiuitate sua vinctus fuit Spiritu Sancto à Patre, & Rex populi sui declaratus, muneribusque trium Regum cohonestatus: & primo cœpit Regnare super Israëlitas, qui sponte se illi subiecerunt per fidem, postea verò protulit imperium suum in gentes, dataque est illi omnis potestas in cœlo, & in terra.

Ratio quinta.

1. Reg. 18.

Luc. 4. & Isa. 61.

Matth. 2.

Psal. 2. Matth. vlt.

Ierem. 36. Illud: Non erit ex eo, qui sedeat super solium David: quomodo accipienlum. Ioan. 18. Regnum Christi quale sit.

Expenditur Domini dictum: Regnum meum non est de hoc mundo, non autem, in hoc mundo, contra Lutheranos.

Ad id verò, quod in tertia questione propositum est, dicendum: de Iechonia esse scriptum: Non erit ex eo qui sedeat super solium David: intellige ad regnandum temporaliter. Christus enim, qui dixit: Regnum meum non est de hoc mundo, spiritali modo, & in cordibus hominum Fide, Spe, & Charitate regnat, ex accidenti autem, & indirecte corporibus, & fortunæ bonis, quatenus hæc ad spiritum referuntur, atque illi famulantur nam de omnibus his iuxta legem Dei recte administrandis, gubernandisque legem tulit Christus. Verum hæc regnandi ratio non tollit Reges temporales, quin potius illos statuit, exemplumque recte regnandi docet, ut Reges post ritum, & sapienter administratum regnum, cum Christo in cœlo simul regnare promereantur. Et licet Christus dixerit: Regnum meum non est de hoc mundo: quandoquidem ortum, & originem ab hominibus non habet, non tamen dixit: Regnum meum non est de hoc mundo:

ipse enim de se alibi dixit: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.

Vocat nos quarta dubitatio; de qua dicimus, Christum à Deo non obtinuisse regnum iure belli, ut alij principes: nisi per bellum intelligas debellatas aëreas potestates, & mundi principem expugnatum. Neque rursus hæreditario iure à patribus accepto, ut putauit Armacanus: tum quia regnum Christi erat spirituale in animis, & æternum: successioni autem temporis obnoxium æternum esse nequaquam potest, iuxta illud: Et regni eius non erit finis: Verum Christi morte finitum esset, nec Maria, aut Ioseph viuentibus Dominus Rex fuisset. Tum quia sceptrum non esset ablatum de Iuda, ut in Genesi dicitur. Tertio non accepit regnum à Satana, quado obtulit ei omnia regna mundi, si cadens eum adoraret: at reiectus est. Quarto, noluit accipere regnum ex donatione populi: nam ut dicitur apud Ioanem, volentibus turbis facere eum regem, fugit in montem: sed à Deo immediate obtinuit regnum. Ob id dictum est: Dabit illi Dominus Deus sedem David, & ipse ait per Prophetam: Ego autem constitutus sum Rex ab eo, item: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Non ergo ipse ut raptor regnum usurpauit, ut Iudæi falso illi obiecerunt coram Pilato, cum dicerent: Omnis, qui se Regem facit, contradicit Cesari, & rursus: Nolumus hunc regnare super nos. Verum enim verò admirabili modo lapis reprobatus ab ædificantibus: Hic factus est in caput anguli. A Domino factum est istud, non ab hominibus. Homines enim repugnarunt, sicut fratres vndecim, qui noluerunt Ioseph in Regem: sic David à domino est vinctus in Regem, etsi persecutionem passus, non Rex, sed exul diu visus sit, donec Deus eum Regem constituit. Simili ratione Moyles, primum quidem repulsus est, dictumque illi est: Quis constituit te principem, & iudicem super nos. Et tamen dux populi factus est. Ita primum Christus reiectus, tamen repugnante omni vi atque conatu Satana, Iudæis pariter atque Gentilibus Rex perpetuus & Spiritua-

Matth. 28.

Quo iure Christus regnum suum obtinuerit. Colof. 2. Ioan. 12. & 14. Armacanus lib. 2. c. 15. Luc. 1.

Gen. 49. Matth. 4.

Ioan. 6.

Psal. 2.

Matth. vlt.

Ioan. 19. Luc. 19.

Psal. 117. & Matth. 21.

Gen. 37. 1. Reg. 16. 2. Reg. 5.

Exod. 2.

Infra. 4.

Regnare quæ do coeperit Christus.

Cur in domo Iacob, non Abraham, vel Isaac, vel Iuda, Messias regnaturus dicatur. Infra. 27. Ibi dicitur: Super domum Iacob.

Ezech. 2.3 12. Dan. 9. & Act. 2. Ioan. 19. & seq. Rom. 2. al. In domo Iacob verè qui sint.

Israel, quid? Gen. 32.

Deo maxime singularia habet Christi regnum, & que nam illa. 2. Reg. 5. & 3. Reg. 2.

lis in vniuerso mundo est constitutus: quod idem vnum ipse maxime cœpit post resurrectionem ostendere. Nam cum aliorum regna ipsorum morte extinguantur, regnum Christi post mortem, & resurrectionem inchoatum est. Sequitur: Et regnabit in domo Iacob in æternum. Non ait in domo Abraham, in qua Isaac pugnat cum Isaac, id est, carnalis cum spirituali, & Paganus cum fidei: nec in domo Isaac, ubi Esau pilosus, & terrenus persequitur Iacob, qui supplantauit eum in utero, surripuitque ei paternam benedictionem, ac primogenituram: nec in domo Iuda, de qua oriundus erat: verum super vniuersam domum Iacob, & super vniuersos filios Israël, quorum omnium pater fuit Iacob: etsi enim illorum quidam peccauerint, egerunt tamen penitentiam. Erat autem domus Iacob sanctior cæteris, sicut sedes David iustior reliquis. Et sicut per sedem David intelligimus spirituale Messie in illa Davidis temporali sede figuratam potestatem: ita per domum Iacob intelligimus populum Dei spirituale, & Christi Ecclesiam in illa domo carnali Iacob representatam. Qui enim in illa, quæ æterna non est, in æternum regnaturus sit? An non domus illa Iacob exasperans, impiè abnegauit eum, & insipienter respuit ante faciem Pilati? Apostolus etiam filios fidei Abraham à filijs carnis distinguit: & dicitur enim, qui in occulto Iudæus est, ab illo qui est in manifesto: & eam, quæ in spiritu est circumcissionem, ab ea, quæ fit in carne. In domo verò Iacob spiritali verè esse dicuntur, qui supplantatis vitijs, ac debellatis cum carne, mundo, atque diabolo per Christum, verè Israëlitas, hoc est, fortes cum Deo, & potentes cum Deo, ad regnum eius spectant. Duo autem habet hoc regnum singularia maxime: primum quidem, quod æternum est; alterum, quod eius non erit finis, cum cætera omnia regna mundi fidem habuerint. Dicimus enim tot annos regnasse Assyrios, tot Persas, tot Græcos, tot Romanos, Dauidem regnasse per quadraginta annos, & totidem per alios Salomonem: Regnum

autem Christi, quia spirituale est, & post resurrectionem inchoatum, merito æternum est. Hinc Danielis illa præclara sententia: Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, tribus, & lingue ipsi seruient: potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnabit, quod non corrumpetur. Quod si obijcias, Satanam, & mundum regnare, & alios item Turcas atque infideles potentissimos Reges. Respondeamus, Satanam cum vniuersis suis ministris subiectum esse huic Regi tanquam suum hostem, & alios fidei lumine destitutos principes, in manu Domini positos esse, nullamque in suis electos habere dominationem, nec potestatem. Porro, inquit, infideles non proualebunt aduersus Christum, regnum, quod est Ecclesia, quæ ad finem est usque seculi duratura. Quapropter male sibi consulunt Hebræi putantes alium Messiam oriturum, præter Iesum, qui per se immediate in cordibus regnat per fidem, & charitatem: quod ad externa verò spectat, per Pontifices, & Episcopos eius Vicarios, ac ministros, ut exponit Epiphanius disputans in Nazareos lib. 1. sine etiam per sanctos Christianorum Reges, ut exponit Athanasius, in Euangelio de sanctissima Deipara. Nam capiens Christus thronum Davidis, transtulit illud, & dedit sanctis Christianorum Regibus. Et pòderat quod cum dixit: Dabit illi Dominus sedem David, non subiunxit: Ut confirmaret, & corroboraret, sed simpliciter, dabit: ut transferret hunc thronum, id est, temporariam sedem David in Principes Christianos, qui regnant, & suo modo sunt Christi vicarij. Et ita sedes David non tantum significaret sedem, vel potestatem spirituale, sed etiam temporalem. Perpende verba Epiphaniij in hæresim 29. Nazareorum: Thronus igitur David & regia sedes est sacerdotium in sancta Ecclesia, quam dignitatem regiam, simulque Pontificiam simul coniunctam largitus est Dominus sanctæ Ecclesie sue, translato in ipsam throno David, non desiciente in æternum. Hæc Epiphanius. Hoc ergo verbum merito cõsolari nos debet: quia nunquam erimus sine Rege,

Christi regnum cur sit æternum. Dan. 7.

Christo regnante, ut regnant etiam mali, & hostes Ecclesie.

Matth. 16.

Aduersus Turcos alium præter Christum Messiam expectantes. Epip. in hæresim 19.

Mag. Athanasium. 3.

Isai. 9.

B. Epiph.

B. Epiph. Malè qui sibi consulat.

sine Pontifice, sine Prophetia, & lege, quantumvis sequat Satanæ, insaniant Hæretici, ac Turcæ gloriantur. Deinde malè sibi consulunt, ac peius etiã Hæretici, atq; Schismatici, qui se ipsos eis regendos non submitunt, sed nolunt antiquum, & notum Christum, & qualem hæctenus prædicavit Ecclesiã, super se regnare, sed novum fictumque Christum perquirunt, qui carni sensuique applaudat. Postremò, & illi non bene sibi consulere inveniuntur, qui vel horam vnam Christo in æternum regnanti negant, & se ipsos sua voluntate, nutuq; regere volunt, quemadmodum absens à domo paterna filius prodigus fecit, atque ideo incidunt in eam extremam calamitatem, vt pascant porcos. Sed profectò qui nolit Christum misericordem atque clementem regnare per gratiam super se, adigent eum, vt regnet per iustitiam, condignis & æternis supplicijs eos adiudicans.

Luc. 15. & seq.

In quibus regnet per iustitiã Christus.

Si Regnum Christi est æternum, & omni sine carens, cur illud tradendũ Deo Patri, ab Apostolo dicitur.

1. Cor. 15. Ibidem.

Ioan. 5.

Psal. 109. Psal. 95.

Regnũ Christi nullũ sine habere, quid

mitibus, ac terminis concluditur, sicut Regnum Palestinæ, vel Iudææ, Regnum Græcorum, & Romanorũ, de quibus Poëta dixit:

Imperium Oceano, famam qui serminet astris.

Et rursus.

Imperium terris, animos aquabit Olympo.

Rursus etiam ait Iupiter de Romanis:

His ego nec metas rerum, nec tempora pono:

Imperium sine fine dedi.

At ingenti mendacio ingentes etiã attestantur ruinæ Romani Imperij: namque finem & in tempore, & in loco habet, de Iesu vero Rege solùm verissimè dicitur: Dominabitur à mari vsque ad mare: & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum, & quæ sequuntur. Regnat enim Christus in celo, & in terra, & subus terram, nimirum in Purgatorio, & in inferno, & in opposita mundi partè apud Antipodas, qui aduersa nobis vrgent vestigia, & in mari, hoc est, in insulis: nullus denique à sua potestate, & dominio locus exclusus est. Nemo ergo causetur, locum esse vllum, in quo Christi regno subijci non possit: quandoquidem inter ipsos etiam Turcas, & infideles regnat Christus. Nam & ibi multi Christiani sunt & liberi, & serui publicè Christianam religionem profitentes: vt nos pudere debeat, quod in tanta commoditate, & otio seruiendi Christo vix illum Regem agnoscamus. Demus igitur operam, vt spectemus ad domum Iacob, atque vt omnibus Christi hostibus bellum indicamus, illoque gladio verbi Dei expugnemus, quò simul cum Deo in æternum regnare possimus, præstante Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu Sancto reddatur ab omnibus sumus, honos, gloria, & imperium in secula seculorum.

Amen.

Virgil. lib. 1. Aeneid. an temediũ Idem lib. 6. circa finem.

Idem lib. 1.

Romanorũ Imperij nec æternũ, nec infinitũ fuit.

Psal. 71.

Quam longè lateque pateat regnũ Christi.

Vt cum Christo regnemus, quid nobis necessarium sit.

TRACTATUS VII.

Super illis verbis: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

Luc. 1.

Mariæ humilitas summa cum prudentia coniuncta.

Mirum virginitatis studium Mariæ virginis. Lutherus, 16 eius discipuli B. Virginis Angeli verbis incredulam facere non verentur.

1. Cor. 2.

Luc. 1.

MAGNIFICA prorsus, & sublimia sunt, quæ Mariæ de filio eius futuro Angelus prænucciavit: verum illa, vt pote prudentissima, ad tam excelsa promissa adhuc non permouetur. Quid enim maius, aut gloriosius accidere mulieri possit, quàm vt filium masculum pariat, qui sit Altissimi filius, & cuius regnum non sit vllum vnquam vel temporis, vel loci finè, ac terminum habiturum? Sed cū audisset illa, Filium Altissimi fore vocandum, non se offerebat alius modus, quã quòd is generaretur ex matre, & patre, qui esset homo, nimirum altissimus, ac nobilissimus: & tamen ante omnia de sua integritate, atque virginitate vult esse tuta. In his ergo verbis explicandis. Quomodo fiet istud primum querendum est, an Maria dicitis, & verbis Angeli fuerit incredula. Ita enim Lutherus in Postilla Euangelij de Annuntiatio, asserit Mariam, cum verba illa dixit, aliquem incredulitatis sensum, vel insultum habuisse. Et Sarcerius eius discipulus: Verba, inquit, sunt ipsissima rationis, quæ nihil percipit eorum, quæ sunt Dei, iuxta illud, Animalis homo nõ percipit ea quæ Dei sunt. Et subdit: Proponit nobis hic locus exemplum infirmitatis, dubitationis, & ignorantia in Maria, quæ verbo & operibus Dei ab Angelo reuelatis ex rationis, & humana sapientia argumentis se opponit. Et subdit: Maria typum gerit omnium hominum, qui natura se opponunt verbo rationis, & humana sapientia argumentis. Deinde si credula fuit, cur dixerit: Quomodo fiet istud? Nam ob similia verba punitus fuit Zacharias, dixit enim: Vnde hoc sciam?

Ego enim sum senex, &c. Tertio istud verbum, Quomodo, videtur esse infidelitatis. Sic enim ait Nicodemus: Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? & Iudæi dixerunt: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? rursus: Quomodo hic literas scit, cum non didicerit? & illud Davidicum: Quomodo scit Deus; & si est scientia in excelsis? In omnibus quippe his locis non sine dubio aliquo infidelitatis dicitur, Quomodo? Quarto, quid significauerit B. Virgo illo verbo presentis temporis: Quoniam virum non cognosco?

Primæ dubitationi respondemus, Virginem Angeli verbis minimè fuisse incredulam: quare in huius rei Fide, ab Angelo reprehensa non est, sed dulciter, ac suauiter ab eodem instructa de modo quem postulauerat, ac scire cupiebat: quæ profectò, nisi verbis Angeli fidem habuisset, non interrogasset. Et merito modum rei nouæ, exemploque in scripturis carentis explicauit Angelus. Deinde Elisabeth Spiritu Sancto plena eam à fide laudauit, cū dixit, Beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi à Domino. Huius autem testimonium, Spiritus Sancti testimonium est. Tertio, Angelus etiam dixerat: Gratia plena, Dominus tecum, & benedicta tu in mulieribus: quomodo ergo incredula? Postremò idem confirmant Patres, & in primis Ambrosius, qui in hæc verba sic ait: Videtur hic non credidisse Mariam, nisi diligenter aduertat. Neque enim fas est, vt electa ad generandum unigenitum Dei Filium, fuisse videatur incredula. Ac subdit: Quo ergo modo fieri posset vt Zacharias, qui non crediderat,

Ioan. 3. Infra. 6.

Infra. 7.

Psal. 72.

Sanctissima Virginis Angelico nuncio verè credulam fuisse, ab eoque tantum modum Incarnationisque fuisse mysterij.

Luc. 1.

Ambros. li. 2. in Lucã, c. 4. in principio. tom. 5. in principio.

Ephes. 3.

Longè moderatius Mariam Virginem, quam Zachariam Angelo respondisse, secundum Ambrosium.

Virginè parere, diuini est signum mysterij, nõ humani, ait Ambrosius. Isai. 7. Matth. 1.

B. Hierony. tom. 4.

Ambros. tomo. 4. circa princip. Gen. 15.

Agu. tomo. 5.

silentio condemnaretur: Maria autem, si non credidisset, Spiritus Sancti infusione exaltaretur? Sed neque non credere Maria, neque tam temere debuit vsurpare: non credere Angelo, vsurpare diuina. Neque enim facile erat scire mysterium absconditum à seculis in Deo, quod nec superiores potestates scire potuerunt. Et tamen non fidem renuit, non officium refutauit, sed accommodauit affectum, spondit obsequium. Etenim cum dixit, Quomodo fiet istud? non de effectu dubitauit, sed qualitate ipsius: quasi effectus. Quanto temperantior ista responsio, quam verba sunt sacerdotis? Hac ait: Quomodo fiet istud? Ille respondit: Vnde hoc sciam? Hac iam de negotio tractat, ille adhuc de negotio dubitat. Negat ille se credere, qui negat scire, & quasi fidei adhuc alium querit autorem, ista se facere profiteretur, nec dubitat esse sciendum, quod quomodo fieri possit, inquit. Sic enim habes: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognouit? Incredibilis & inaudita generatio ante audiri debuit, vt crederetur. Virginem parere, diuini est signum mysterij, non humani. De nique accipe, inquit, signum tibi: Ecce Virgo in utero accipiet, & pariet filium. Legerat hoc Maria, ideo credidit futurum: sed quomodo fieret, ante non legerat. Non enim, quemadmodum fieret, vel Propheta tanto fuerat reuelatum. Hactenus ille. Cuius verba etsi longiora, quia tamen docta sunt, & proposito loco explicando seruiunt, libèter recitauimus. Hierony. de Beatae Mariæ Natiuitate: His, inquit, Angeli verbis Virgo non incredula, sed modum scire volens: Quomodo istud fieri potest? Nam cum ipsa virum iuxta votum meum nondum cognosco, quomodo sine virilis seminis incremento parere possim? Idem etiam docet Ambrosius lib. 2. de Abraham Patriarcha, cap. 8. vbi dictum Abraham: Quomodo, inquit, intelligam quia haeres eius sum? Gen. 15. quia crediderat, comparat cum dicto hoc Maria: Quomodo fiet istud, &c. & ostendit utrobique questionem esse de modo. Accedit Augustinus lib. 16. de Ciuitate Dei, cap. 24. loquens de Abraham: Quod ergo satis est, inquit, Nosse debemus: potestatem quam dictum est, credidisse Abra-

ham Deo, & reputatum illi esse ad iustitiam: non eum in fide defecisse vt diceret: Dominator Domine secundum quid sciam, quod haeres eius ero? Terra quippe illius promissa erat hereditas. Non enim ait, vnde sciam, quasi adhuc non crederet, sed ait: Secundum quid sciam: vt ei rei quam crediderat, aliqua similitudo adhiberetur, qua eius modus agnosceretur. Sicut non est virginis Maria diffidentia, quod ait: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod enim futurum esse certa erat, modum quo fieret, inquirebat. Et hoc cum quaesisset, audiuit: Spiritus Sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Idè quoque docet Bernardus homil. 4. super missus est, his verbis: Non dubitat de facto, sed modum requirit, & ordinem. Nec enim querit, an fiet istud, sed quomodo. Quasi dicat: Cum sciat Dominus meus testis conscientia mea, votum esse ancilla sua non cognoscere virum, qua lege, quo ordine placebit ei, vt fiat istud? Si oportuerit me frangere votum, vt pariam talem filium, & gaudeo de filio, & doleo de proposito. Fiat tamen voluntas eius: sin vero virgo concipiam, virgo & pariam, quod utique si placuerit ei, impossibile non erit, tunc scio verè, quia respexit humilitatem ancilla sua. Hæc Bernardus. Atque ita Euthymij in hunc locum, & aliorum fortè Græcorum expositio non est recipienda, quæ sic habet: Et hæc itaque non credidit sicut Zacharias, non tamen incredulitatis admonita est per penam: ille si quidem multa habuit exempla susceptionis liberorum, Saram, Rabecam, Rachel, Annam: virgo autem nullum. Nulla enim virgo ad id vsque tempus sine viro conceperat, & pepererat. Sic ille. At certe expositio hæc dignitati virginis, & veritati Scripturæ, quæ illam à fide commendat, derogare videtur, ac proinde respuenda merito est, vt etiam Hereticorum, Lutheri, & aliorum discipulorum reprobanda sententia, qui post tot patres, Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, Bernardum, ita ausi sunt interpretari verba Virginis, vt eam sub incredulitatis peccato, quod horrendum est vel cogitare, contineri velint: Atqui

B. Bernar.

Eu. hym. in Luc. 6. 1.

Gen 21. Infr. 25. Infr. 29. I. Reg. 1. Euthymij scilicet, vt etiam Hæreticorum improbat de incredulitate Mariæ virginis.

Qualia Virgini diuina mysteria per Angelum fuerint patefacta.

Quam impie allatur, Mariam eos qui verbo Dei aduersantur significare.

Luc. 1. Idem allatur alij eiusdem farinae viri, vt Bucerus & Bullingerus.

Cum eadem propè Virgini, atq; Zachariæ respõsio fuerit, cur hic tantum ab Angelo fuerit repræhenfus, & nõ illa.

B. August. tom. 10.

Idem li. 4. q. in. li. Numero. q. 19. tom. 4. sub initium.

eo ipso tempore maxima, & incredibilia mysteria ab Angelo nunciata firma fide apprehendit, nimirum Deum fore hominem, mortale Deum de femina nasciturum, Virginem sine viro concepturam, & Deum parituram, & per manus integram, & foeminae pauperis filium fore monarcham, regemque totius orbis sempiternum, & mysterium sanctæ Triadis, id est, Patris, Filij, & Spiritus Sancti, tunc primò audiuit Mariam. Quod si nobis post secula hæc mysteria admiratione, & stupore efficiunt, quid mirum si mater sanctissima quæ tunc primò audiuit, admirata sit, & maiore eorum explicatione petierit, & statim totam se subdidit diuino beneplacito, nec amplius dubitat, aut sciscitatur? Est etiam cõtumeliosum, quod eam typum faciunt eorum, qui verbo Dei aduersantur. Quomodo ergo ipsa in spiritu dixit: Beata me dicent omnes generationes? Et vnus ex ipsis Hæreticis, nẽpe Brentius hom. 6. in Luc. ait: Hac nõ sunt verba incredulitatis, qualia fuerunt Zachariæ, sed sunt verba, quæ proficiuntur ex admiratione fidei. Nõ enim dubitat Maria de certitudine verbi, quod audierat ab Angelo, sed dubitat de modo, quo verba Dei explenda sunt.

Quod ad secundum attinet, aduerte, iure optimo danatum Zachariæ, atq; reprehensum fuisse. Primò quidè, quia dubitauit de Angelo: Deinde obiecit rationes ad suam, & vxoris imbecillitatem respicientes: Tertio, quia petiuit signum, quod Virgo nõ postulauit. Quod autè verba Mariæ verbis Zachariæ proxima esse videatur, nihil refert: quia fesu & mète erant diuersa. Vnde Aug. li. 30. homilia. hom. 43. pulchrè ait: Si verba attendam, haud ambo crediderunt Zachariæ, & Mariæ. Sed nos verba audimus, Deus potest corda interrogare. Intelligim? Charissimi, quomodo Zachariæ quado ait: Per quid cognoscam hoc? Ego enim sum senex, &c. desperado dixit, nõ inquiredo. Maria verò è contrario, quado ait: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? inquiredo dixit, nõ desperado. Cũ interrogauit, nõ de permissione dubitauit. Idè porus dicit in quæst. in li. Nume. Nõ ergo seper, illud aduersariũ, Quomodo signum est diffidentia, vel infidelitatis, se d prudẽtis, & simpli-

cis interrogationis ad intelligendum rationem, & modum alicuius rei asserte, vt est illud Apostoli ad Rom. 4. Dicim? enim quia reputata est fides Abraham ad iustitiam: Quomodo ergo reputata est, in circumsione de, an in preputio? Quæ interrogatio doctrinae gratia facta est. Neque seper est signum negationis, vt est illic: Si Satanas in Satanã diuisus est, quomodo stabit regnum eius? quasi dicat. Nõ poterit stare. Quoniã aliquando affirmat, vt Rom. 8. Qui etiã proprio filio si nõ pepercit, sed pro nobis omnib? tradidit illũ: Quomodo nõ etiã cũ illo omnia nobis donauit? Ergo pro ratione loci, & sermonis, vel nota est incredulitatis, & diffidentia, vel admirationis, vel negationis, vel affirmationis, vel prudentis percontationis. Vt rectè propterea dicto loco dixerit Augustinus: Deus nõ de verbis, sed de cordibus iudicat. Accedamus iam ad tertium, & de eo intelligamus, primas duas scetias, dubitationes esse hominis de Dei potentia, alias verò duas de Dei scientia diffidentis. Maria verò nõ dubitat de Angelo an sit à Deo missus, an mentiat, & decipiat: non de Dei potentia: ideo nõ dixit: Quomodo potest hoc fieri: quia nouerat infinitam Dei potentiam nihil esse impossibile. Nõ de Dei voluntate, quoniã optimè ex scripturis Deum sciebat ex Virgine in carne nasciturum: quæ admodum Ambrosio paulo ante allegatus, & Orig. tradit. Nõ recusat obedire, quæ ad obedientiam seper fuerat, eratque proptissima. Neque se ipsam excusare voluit, tametsi in se ipsa nihil cerneret, propter quod ad maternitatem Filij Dei assumenda esset. Nouerat enim dominum, si uellet, uti opera sua posse, & scire tantam dignitatem sibi conferre, quanta presentem negotio nouerat conuenire. Sed posita potentia, & voluntate Dei, inter rationes, ac modos quos diuina virtus adhibere poterat infinitos, querit modum operis, & qualitatem, qua uti ad perficiendum hoc opus dignabatur: & quomodo salua sua virginitate fieret, & quæquã ipsa, vt erat paratissima, atq; in scripturis Prophetarum, pbe erudita, modum dicitaret: modum tamen atque sapienter interrogat: docens nos hac ratione, vt ea quæ scire videmur, ab alijs certè discere ne asper-

Aduerbium quomodo, variè vsurpatur.

Rom. 4. Luc. 11.

Rom. 8.

Deus nõ de verbis, sed de cordibus iudicat: ait Augustinus.

Verbũ, Quo modo quoniam sensu à B. Virgine pronunciatum fuerit.

Isa. 7. Ambros. li. 2. in Lucã, cap. 3. Orig. hom. 6. in Lucã, tom. 2.

Virginis obedientia, & modestia.

Del parè Virginis exemplum humilitatis.

Ignorantia secundum se, culpa rationem habet.

Angeli quomodo nescire dicant secundum Theologos.

Rom. 4. Gen. 15.

1. Cor. 15.

Interrogationis usus.

Virginis beatissimae interrogatio quanto prudentior quam Eux.

Eccle. 19. Gen. 3.

Cur B. Virgo de praesenti dixit: Virum non cognosco.

I. sensus. B. Athana. tom. 3. post medium. Caietan.

Refellitur hic sensus.

nemur, aut negligamus. Dicere ergo: Quomodo fiet istud? non est ignorantia, quae de ijs est rebus, quae scire quis debet, & culpam includit. Deinde non est dubitatio, quae quidem defectum & imbecillitatem humanae mentis sollet in sui notione includere. Nam B. Virgo praeclearo, atque praestanti erat ingenio praedita. Tantu ergo fuit, ut ita dicat, nescientia quaedam, quae de multis futuris contingentibus, seu eventis etiam Angeli ipsi, & beati habent: & a qua inuicem purgatur, dum superiores spiritus inferioribus illa reuelat. Ad huc modum beatissima Virgo haud debebat ab alio homine instrui, & ab ignorato modo incarnationis purgari, praeterquam Angelo, qui omnibus hominibus longe dignior est, & excellentior. Sicut ergo Paulus doctrinae gratia interdum interrogat, ut cum ait ad Romanos: Quomodo ergo reputata est? scilicet fides Abrahae ad iustitiam, in circumcissione, an in peripurgant mortui? quali autem corpore veniet? ut ita interrogando doceat modum, quo reputata est fides Abrahae ad iustitiam, & modum resurrectionis: similiter & B. Virgo, ut doceretur atque instrueretur de modo: ideo interrogauit: Quomodo fiet istud? Et prudenter sanè, non ut Euanimium credula, de qua dici potest: Qui credit cito, leuis corde est, & minorabitur. Utinam Eua sic dixisset ad serpente diuinitate promittente: Quomodo potest pomum maducatum Deos omnia scientes efficere? profecto & sibi, & nobis melius consuluisset. Et haec de tertio.

Differamus de quarto, cur scilicet de praesenti dicat: Quonia virum non cognosco? Ad hoc varie respondet. Patres B. Athanasii, serm. de sanctissima Deipara, quae etiam sequitur Caietanus, tametsi, ut puto, illum nec viderit, nec citauerit, propterea Virginem respondisse de praesenti: Virum non cognosco, quia Angelus quasi de praesenti dixerat: Ecce concipies, & paries filium: at sciens illa filios non gigni nisi ex coniunctione viri cum femina, respondit: Quomodo id fiet, cum virum meum Ioseph, cui desponsata sum, non cognoscam? Sed huic sensui obijci ab Angelo poterat: Virgo sanctissima, congrederis cum viro tuo Iosepho, &

ita habebis in utero filium, quem annuntio. Dictura quoque erat ad significandum. Quia virum nondum cognoui, & non de praesenti cognosco: futuri namque conceptus futurum congressum potius, quam praeteritum debuit intelligere fore causam. Impugnat quoque hunc sensum Nicolaus Papa, cuius verba paulo post producemus.

Secundo alij tradunt: propterea de praesenti dixisse, virum non cognosco: quod vouerat, & consecraverat virginitatem suam Deo. Ut sit sensus, virum non cognosco, hoc est, cognoscere non possum. Quemadmodum qui religione, aut publica professione, aut solenni voto ad aliquid seruandum adstricti sunt, de praesenti loquuntur. Turca enim, sive Machometanus cui ex lege vinum interdicitur, dicit: Non bibo vinum, id est, non possum iure bibere vinum: Carthusianus, Non edo carnes: Franciscanus, Non tango pecuniam: id est, religio mihi est, vel edere carnes, vel tangere pecuniam: quia ex regula quam voui, professus sum, abstinentiae disciplina auctor, teneorque. Atque in hanc sententiam exponit haec verba Bernardus paulo ante citatus. Idem tamen serm. de Assumptione Mariae docet, his verbis: Si rerum pretia de raritate pensamus, quae prima in terris angelicam proposuit ducere vitam, super omnes est. Quomodo, inquit, fiet istud, quoniam virum non cognosco? Immobile propositum virginitatis, quod nec Angelo filium promittenti aliquatenus titubauit. Quomodo, inquit, fiet istud? Neque enim eo modo, quo fieri solet in terris: virum penitus non cognosco, nec filij desiderio, nec spe prolis. Nicolaus etiam Papa eodem modo exponit. Nam 28. quaest. 2. cap. sufficiat, sic ait: Si cohabitationis consensus matrimonium facit, tunc frater cum sorore matrimonium potest contrahere: si carnalis copula, inter Mariam & Ioseph non fuit coniugium. Vouerat enim Maria se virginem perseneraturam. Unde ait Angelo: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? id est, me non cognituram proposui? Neque enim, quia tunc virum non cognoscebat, necesse erat inquiri

Nicol. Pap.

Alter sensus horum verborum: Quoniam virum non cognosco.

B. Bernardus serm. 4. de Assumptione Mariae, circa finem.

Nicol. Pap.

quomo-

Aug. lib. de sancta Virginitate. c. 4. tom. 6.

Greg. Nyse.

Quantus in Virgine castritatis amor

Virginem pudicissimam nunptiarum causa non numpsisse Iosepho.

Greg. Thaumaturgus.

quomodo posset filium habere, sed quia nunc qua se cognituram proposuerat. Si ergo contra suum propositum postea concessit in carnalem copulam, rea facta est voti virginis merete, et si non corpore violati: quod de ea scriptum est nefas est. Idem docet Aug. lib. de sancta Virginitate. Priusquam conciperetur, inquit: Iam Deo dicata, de qua nasceretur, elegit. Hoc indicat verba, quae sibi factum annuntians Angelo Maria reddidit: Quomodo, inquit, fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profecto non diceret, nisi Deo virginem se ante vouisset. Sed quia hoc Israelitarum mores adhuc recusabant, desponsata est viro iusto, non violenter ablaturo, sed potius contra violentos custodituro quod illam vouerat. Haec ille, affirmans votum hoc ante matrimonium, seu desponsationem cum Iosepho emisisse. Gregorius ite Nyse. serm. de sancta Christi Natiuitate: Audi, inquit: Pura Virginis uocem: Quomodo fiet mihi hoc? quoniam virum non cognosco. Angelus partem denunciat, & illa virginitatem amplectitur, castitatem Angelica praefert appellationi: ac neque rationem expeditam habet, cur Angelo non credat, neque ab instituto discedit, interdum mihi, inquit, est viri consuetudo, quo pacto hoc mihi continget, quando quidem virum non cognosco? Haec Maria vox demonstrat esse veram, quae per occultam illam historiam traduntur. Nam si nunptiarum causa assumpta erat a Iosepho, quomodo Angelum de partu praedictentem, quasi re noua atque insolita ob stupefacta auersata esset? cum prorsus speraret se quoque ipsam aliquando iuxta legem naturae matrem esse futuram. Sed quoniam Deo dicatam, & consecratam carnem, veluti sanctum quoddam donarium, intactam seruari oportebat, propterea etiam si Angelus sis, inquit, ac de caelo ueneris: etiam si supra hominem sit id quod apparet: at tamen ut virum cognoscam, fieri non potest, qui mater ero absque viro? Iosephum enim sponsum quidem noui, virum autem non cognosco. Haec tamen ille, & ante eum Gregorius, & cognominatus in homilia de Annuntiatione, quae cum alijs multorum Patrum Graecorum inserta inuenitur, sic habet in illa verba: ait Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud? Nunquid manes adhuc virgo? nunquid

proditur dignitas virginitatis? Certè ubi proditio est, ibi fidelitas desideratur. Et ubi fidelitas desideratur, ibi fides debetur. Debat ergo Maria fidelitatem seruare, cui fides debebat: et si non obseruaret, prodidisse fide videtur. Sic pater ille uetus, & sanctus: Cuius verba, sine voto à Virgine nuncupato intelligi non possunt. Beata quoque haec verba explicans: ait, Propositum suae mentis reuerter exposuit, vitam uidelicet virginalem se ducere decreuisse.

Ratio etiam hoc votum comprobatur. Nam cum uirginitas non ut naturalis, sed ut moralis est uirtus, minus Deo placeat quam quatenus Deo dicata est, & oblata: constat certè excellentiorè, & maiorè esse uirginitatem voto confirmatam. Nam & deliberatio offerentis fortior est, & offertur Deo non tantum actus, sed etiam habitus: & moralis quaecunque uirtus per uotum fit sancta atque sacra, ac proinde Deo acceptior.

Quod si obijcias, si B. Virgo degeret in uirginitate decreuerat, Deoque inspirante uouerat, cur desponsari se permittere: & quomodo id uouit, & eo tempore probro dabatur? Respondetur, id Spiritus Sancti consilio illam gubernantis factum fuisse: Nam si hanc desponsationem recusauisset, primum rei nouitas offensionem peperisset, ac probro illi esse potuisset. Deinde cum electa esset ut uirgo pareret, nisi desponsari se esset passa, non uirginis, sed iam scorti nomen haberet, & spurius haberetur filius: Dicenti namque se uirginem peperisse, nunquam fuisset creditum. De sterilitate etiam non curabat: cum ex diuinis uoluminibus probè nosset magnos, & excellentes viros de sterilibus fuisse natos. Ergo credendum est, audito conceptu, & paratus nomine, B. Virginem uoluisse de uirginitate sua iam Deo consecrata, tutam reddi: quia uirum, inquit, quem habui, non cognoui, nec cognoscere mihi proposui. Quidam uero referunt, eam uoluisse uirginitatem ob humilitatem, ne scilicet mater Messiae fieret. At hoc est in charitate, & humilitate, ut quae non esset parata obedire Deo. Alij uero dicunt uoluisse uirginitatem, ut famula & ancilla matris Messiae esse posset: ut quae eius pedissequa liberius illi, ac diligenti ministraret. Sed & hoc impugnari facile

Cui debuerit fidelitatem seruare Maria.

Beda. lib. 1. in Lucam. c. 3. tom. 5.

Ratione eadem ueritas deuotae Deo uirginitatis perpetuae comprobatur. Deo quatenus grata uirginitas.

Si B. Virgo propositum uirginitatis habuit, cur se desponsari permisit?

Contra eos, qui uirginem Mariam ex humilitate mater Messiae fieret, Deo uoluisse autem uirginitatem. Improbatur hoc dictum quorundam: Maria uirgo uouit uirginitatem, ut ancilla matris Dei esset atque pedissequa.

Gratian. 27. q. 2. ca. B. Maria.

Quomodo, teste Augustino, B. Virgo vouerit virginitatē.

Votum virginitatis cōditionale quā minime censendum.

Essenis olim virginitas in pretio habita.

Plin. lib. 5. cap. 17.

Iose. lib. 2. de Bel. Iud. cap. 7.

Virginitatē Deo perpetuam consecrauisse, ex fœminis prima legitur Virgo Maria.

Tertia opinio, seu ratio huius dicti de presenti: Quoniam virū non cognosco.

Isai. 7.

potest. Nā si ob id virginitatis ppositū cōcepit, haud debuit nuptijs affecti, ne quouis modo obsequijs atq; seruitijs Melsiæ matris impedimentum daretur. Nisi dicamus id, qd Gratianus ex B. Augustino profert in lib. decretorum: Beata, inquit: Maria proposuit se seruatam votum virginitatis in corde, sed ipsum votū virginitatis nō expressit ore. Subiecit se diuina dispositioni, dū proposuit se perseueraturā Virginem, nisi Deus aliter illi reuelaret. Cōmittēs ergo virginitatē suā diuina dispositioni, cōfēsit in carnalē copulā, nō illā appetendo, sed diuina inspirationi in vtroq; obediendo. Postea, verō cū filiū genuit, quod corde cōceperat, simul cū viro labijs expressit, & vterq; in Virginitate permansit. Hęc ille: nec ex quo libro Augustini hoc. Gratian. de prōpserit testimoniuū haften? inuenire quidē potui. Vbi nota, qd illa cōditio generalis, nisi Deus aliter reuelaret, vel si Deo placuerit qd voueo, in omnivoto expressa, vel subintellecta, nō efficit votū cōditionale: nā aliōqui nullū esset votū purū, & simplex. Nec sanē incredibile censendū est, quod eo tēpore B. Maria Virginitatē vouerit: quoniam sicut illo seculo digamia, qua plures simul vxores habere aliquādo Iudæis licuit, aboleuerat: ita & castitas & virginitas in pretio esse cōcepit, vt de Essenis testatur Plinius, atq; Iosephus. Quare B. Maria prima est mulier, quæ perpetuā legitur vouisse Deo Virginitatē: idq; nouo quodā exēplo in matrimonio posita, per qd nō solū non est imminuta, sed decorata, & illustrata magis, vt etiā sua pbitate, & exēplo virū ad amplectendū castitatē pertraxerit: & futuris omnibus Virginitatibus documentū vitæ cœlestis, & angelicæ præbuerit. Tertiō igitur alij docēt, eā de præferti dixisse, virū nō cognosco, vt quæ diuinaret matrē Melsiæ virginē futurā, & ex verbis Isaię Prophete id colligere poterat. Cū ergo p Angelū, vt mater fieret Melsiæ, inuitata esset, prudēter respōdit? Quomodo mihi fiet istud, hoc est, cū cōstitutū sit, vt mater Melsiæ intacta, Virgoq; permaneat, mē, quā tātā ad dignitatē inuitas, quæso te docere vt velis, & instruere de modo, quo

si sua virginitate concipere, & parere possim. Cū enim Angelus omnia verba Propheti ex Isaiā produxisset: Ecce cōcipies & paries filium, & vocabis nō mē eius, &c. & solū nomē Virginis prætermisisset (de quo dicitur: Ecce Virgo cōcipiet) tāquā rem ipsi, cū qua loquebatur, benē notā, ipsa de se prædicat, Virgo sū. sed honesti? periphrafi illud expressit: Quoniam virum non cognosco id est, sū quidē Virgo, vt possim esse illa, quæ prædicta est ab Isaiā: sed quēro modū, quo salua virginitate cōtingat. Quē Angelus cōfessim illi expressit: Spiritus Sanctus, inquit, superueniet in te. Ideo qd Ambrosius in Lucā ait: Legerat hoc Maria, ideo creditur futurū sed quomodo fieret, ante nō, legerat. Nō enim, quā admodū fieret, vel Propheia tāto: fuerat reuelatū, intelligē planē & aperte. Vbi aduerte, in quibusdā codicib? Grecis legi: Quomodo mihi fiet hoc? Et ita legit Greg. Nyse. serm. de sctā Christi Natiuit. et si nō esset ad fēlū, tamē supplēdum erat. Deinde aduerte more Hebræo præfēs tēpus p futuro plerūq; accipi, vt illud: Exiit sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur, id est, nō est moriturus. Et: Christus cū venerit, nemo scit vnde sit, id est, nemo cogniturus est. Et alibi: Nō do vobis paleas, scilicet, nō dabo. Rufus: Pro eis ego sctifico me ipsū, & Apud te facio pascha cū discipulis meis, id est, Mox sctificabo, vel, statim apud te facia pascha. Et in hoc loco: Quod nascitur ex te sctū, sic enim Græcē de præfenti dicitur, γεννωμενός, hoc est, pro eo qd nasciturū est, vel nasci debet. Hanc etiā phrasim vsurpāt Græci, & Latini. Ait enim Aristoph. Τι δὲ πῶς, p Ti δὲ πῶς, Quid facio? p, quid facia? qd itē in lingua materna, & vulgari Italica obseruam? Virgili? quoq; lib. Aeneid. sic ait. Progeniem sed enim Troiano à sanguine duci. Audierat. Producēdā esse, per enallagē. Atq; ita fēsus esset, Quomodo hęc mihi cōtingēt, cū mater Melsiæ Virgo esse debeat, ac popterea virū nūquā cognoscere habeat, vt Scripturæ tradūt, quæ tamē modū, quē aueo ex te scire, nō tradūt. Præterea huic fēlui fauet, quod et si B. Virgo virginitatē vouisset, po-

Matth. 1.

Ambros. li. 2. in Lucā. c. 4. tom. 5.

Greg. Nyse.

Præfens pro futuro apud Hebræos sæpe accipi cōsuevit. Ioan. 21. Supra. 7. Exod. 5. Ioan. 17.

Matth. 26.

Aristoph.

Virg. I. Aeneid. initio.

terat

terat tamen Deus dispensare cum ea, si potest vicarius eius Pōtifex Sūmus cū religioso viro, vel religiosa fœmina ad contrahēdū, pro salute totius alij cuius regni matrimoniū. dispensare, & voto illā virginitatis liberare: Quā rō magis ipse omnium Dominus, & Deus, cuius volūtas in omni factō, & religioso voto intelligitur excepta, p salute totius mundi, quæ ex hoc mysterio Incarnationis, pendeat: Cum hoc ergo nquisset prudentissima Virgo, modum quæsiuit ab Angelo, quo mater Melsiæ, quæ se futurā intelligebat, salua Virginitate concipere, & parere posset: quā cum saluā prædicasset Angelus, Virgo sine mora cōsensū adhibuit. Videtur autē huic sensui fauere Hebræorū traditio quādā, ab antiquis patrib? Gregorio Nyfeno, & Epiphano enarrata. Si quidē Epiphani? in Antidicomarianitas differēs sic exprimit. Primū enim, inquit, Quādo Virgo tradebatur ipsi Ioseph, sortibus cogētib? ipsā ad hoc venire, non tradita est ipsi ad cōiūctionē, si verū dicere oportet, quoniam viduus erat, sed propter legē quidē vir ipsius vocatus est. Iuxta cōsequentiā verō ex Iudæorū traditione ostenditur quod nō cōiūctionis gratia ipsi tradebatur Virgo, sed quo cōseruaretur in testimoniū futurorū, quod nō spuria dispensatio aduētus in carne accessit, sed qua testimonia haberet in veritate, extra semē viri, in Spiritu Sctō dispensata in veritate. Gregorius verō Nyse. serm. de sctā Christi Natiuita. Deliberatibus igitur, inquit, eis (scilicet sacerdotibus) Super hac re diuinitus incidit consiliū, vt darēt eā quidē viro nomine dispensationis, is autē ad custodiēdā virginitatē eius idoneus esset. Inuētus est igitur Ioseph talis, qualē ratio cōsiliū requirebat, ex eadē cū Virgine familia, ac tribu: Isq; de cōsilio sacerdotū sibi puellā dispensatē. Cōiūctio autē vltra spōsalia nō progrediebatur: Hastenus ille. Atq; ita sensus esset: Quomodo fiet istud? quoniam nō sū dispensata à Sacerdotibus, vt virū cognoscere debeā, vel possim? Hęc eandē traditionē Nicephorus Callistus, ferē iisdē verbis repetit, vbi refert nō aliū ab ipso Iosepho vīssū, esse magis idoneū ad solorū spōsaliū cōiūctionē

Matth. 1. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Hebræorum traditio que dam de Iosepho in sponsam, non autem in virum, Maria à parentibus tradito.

Grego. Nise. in homil. de Christi Natiuit. Epiphani. in heres. 78. tircamitiū

Greg. Nyse.

Niceph. Callist. lib. 1. cap. 7.

cōtrahendā, vt qui propinquitate genitris ea cōtingeret, qd esset eiusdē tribus. Eadē prorsus historiā tradit Simeon Metaphr. in oratione de hoc venerando ortu, & educatione sctissimæ Dominæ nostræ Deiparæ, & ortu Christi Dei nostri, & quæcunq; cōtigerūt vt que ad viuificū eius discessū. Chrysoftomus quoq; in oratione, de Annūtiatione allegat? à Simone Metaphraste, eadē traditionē insinuat. Nec tamē ex illis. Nissenii verbis desponsationē Mariæ nō vltra spōsalia progressam, & similib? in alijs patrib? obuijs colligere licet, vt quidam falso colligunt, inter Mariam, & Ioseph spōsalia per sola verba de futuro celebrata: huic enim repugnat quod dicitur, Noli timere accipere Mariā coniugē tuā, & rursum: Ascendit Ioseph, cū Maria sibi desponsata vxore prægnante, vxor autē & coniux plūsq; spōsā, quæ de futuro prōmittitur, significat. Deinde nō obstat illa ponderatio, mēpe, Ioseph sponsū, nam Matth. 1. dicitur: Iacob genuit Ioseph virum Mariæ. Constat autem virū, vxoris esse virū, sicut vxorē viri esse vxorem: Adhęc, per verba tantū de futuro, nō videbatur seruari intentio Spiritus Sancti, quæ erat, vt omnes existimarent Ioseph verum virum Mariæ, & verum patrem Christi fuisse: ad quod opus est verba de presenti, vel actum coniugalem præcessisse, cuius virtute sponsalia de futuro, tanseunt in rationē perfecti matrimonij, vt iura canonica docēt. Idē præterea ex eo colligitur, qd Ioseph cogitabar eā occulte dimittere: erat ergo cū illa cōiūctus per verba de presenti, nā de spōsō per verba de futuro, etiā si recedat, & cū alia cōtrahat, nō tam solet magni fieri, nec tā propriē dimittere dicitur, qua cum nondum perfectum erat matrimonium prima sua perfectione, quæ est per verba de presenti. Illud verō: Noli timere accipere Mariam coniugē tuam, nō significat: Noli timere ducere vxorem, vt quidam putant, sed potius oppositum, id est: Noli timere eam, quæ coniux tua est, in domū tuam traducere, iā enim in tēplo, ductis sortibus captus erat Ioseph, cū eaq; contraxerat. Quod verō etiam

Simeon Metaphr.

Chrysost.

Fuisse sponsalia de præferti inter Mariā & Ioseph.

Matth. 1.

II. Argum.

Ibidem.

III. Argum.

III. Argum. Matth. 1.

Verus fesus ac gemanus huius dicti quis: Noli timere accipere Mariā cōiugē tuā.

Tom. 3.

G 3

ponde.

Theo. Beza

Ioseph sicut non sponsus Virginis fuit, cur illi dicitur desponsata.

Isa. 62. 10. 1. 2.

Exod. 4.

B. August. tom. 7.

Ioseph inter & Maria verum coniugium extitit sic.

Idem eodem tom.

Explicatur dictum Cyrilii Hierosolymitani: Maria uxor dicta est Iosephi propter solam desponsationem.

ponderant isti Grecum verbum *desponsata*, id est, desponsata, siue sponsione promissa (quod & Theodorus Beza nostri seculi haereticus imprudenter considerauit.) certe desponsata non tantum est illa, quae de futuro promittit coniugium, sed etiam illa, quae per verba de praesenti sui corporis potestatem in virum transfert; & praeterea promittit copulam conjugalem, cuius promissionis vi, & efficacia sponsus vir, & sponsa uxor vocantur, iuxta illud: *Gaudebit sponsus super sponsa, & gaudebit super te Deus tuus.* Et Isaiel Prophetas: *Egre dicitur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo.* Et Saphora uxor Moysi, post genitum filium dixit viro: *Sponsus sanguinum tu mihi es.* Augustinus quoque, lib. 1. ad Valerium de Nuptijs, & concupiscentia. c. 11. tradit, Virginem inter & Ioseph coniugium perfectum fuisse, etiam si usus carnis copula nec praesens esset, nec futurus. Et ponderat verba illa. Matthei: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Coniux,* inquit: *vocatur ex prima fide desponsationis, quam concubitu nec cognouerat, nec fuerat cogniturus: nec perierat, nec mendax manserat coniugis appellatio, ubi nec fuerat, nec futura erat ulla carnis commixtio.* Et lib. 5. c. 12. contra Iulianum Pelagianum, qui dicebat, ubi deest concubitus, ibi non esse coniugium. Respondet: *Per hoc,* inquit: *secundum te, cum destiterint concubere coniuges, iam non erunt coniuges, & diuortium erit illa cessatio: Quod ne contingat, agant, sicut possunt decipiti, quod iuuenes agebant.* Hec ille, quae ideo a me producta sunt, ut constet inter Mariam, & Ioseph perfectum fuisse coniugium, & per verba de praesenti celebratum, etsi maxime desponsata dicitur.

Quod ergo Cyrillus Hierosolymitanus docet Carechensi. 12. Mariam uxorem dictam Iosephi, propter solam desponsationem intelligi desponsationem per verba de praesenti, sicut reuera accipi debet. Et ut huic disputationi sine tandem imponamus, duorum alterum probabiliter dici potest: primum vel Virginem uouisse perpetuam Deo castitatem, ac proinde nec maternita-

ti filij Dei uoluisse assensum praestare, nisi prius constaret sibi saluam & integram esse suam uirginitatem; & ita directe proponit uotum Iulianum, docens hoc suo exemplo, ne nos facile, neque leuiter a semel Deo promissis recessamus; tametsi nobis motus aurei promittantur, & magnae rationes & speciem pietatis praeserentes, & gloriam Dei illustrantes occurrant: cum scriptum sit: *Si quid uouisti Deo, ne tardes reddere. Displicet enim Deo infidelis, & stultus promissio.* Et foeminae, quae castitatem professae erant, damnationem habere dicuntur ab Apostolo, quia primam fidem irritam fecerunt. Quare stupenda est mirum in modum, omnino quae deploranda haereticorum nostrae tempestatis imprudentia, & impudentia, qui a promissa solenni castitate retrocedentes, sanctimonialia, ut uocantur Christi uirgines in uxores acceperunt, glorie sibi ductes, quod Scripturae tam aperte uerbis tanquam sacrilegum damnatur, atque detestatur. Et ut facinus detestatum atque flagitium miseritueantur falsis, & detortis glossis, & a sensu patrum alienis atque abhorrentibus, hos locos scripturarum interpretantur, hoc est, peruertunt, uiriant, atque corrumpunt.

Alio uero modo fortasse non minus probabiliter dici posset, Mariam uirginem sacrarum literarum bene peritam & scientem, intellexisse matrem Messiae futuram uirginem: ac propterea quae sit ab Angelo modum, quo, salua (ut iam dixi sepe) uirginitate, mater fieri posset, quae cognita, statim acquieuit Angeloque prompto animo, assensit. Atque hic sensus directe proponit Scripturae auctoritatem asserentis Messiae matrem uirginem futuram: indirecte autem ponit uotum uirginis de castitate perpetuo seruanda emissum. Et siue hoc, siue illo modo dixeris, recte uerba Euangelij explicabis, quauis prior sensus auctoritate ueterum patrum magis roboretur, & dogma de uoto uirginitatis a Deo para emissio magis constabiliat aduersus haereticos. Ne uero hic tractatus protractior reddatur atque prolixior, finem illi imponendum esse hoc loco existima-

Quid Mariae uirginis non nisi ante saluam suam uirginitatem in matrem Dei assensus, doceat nos. Eccles. 5.

1. Tim. 5.

Nostris seculis haereticum quatum a uirgine nec huius castitatis exemplo degenerauerunt.

Circa illud: Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco, quid probabilius opinandum.

uimus:

Ad uotum obseruanti adhortatio. Psalm. 65.

Luc. 1.

Epilogus dictorum de legatione Angelus ad Mariam.

Concionaturus more Ecclesiae, cur prius B. uirginem saluent, & inuocent.

uimus: admonentes omnes fideles, & Religioni uiros addictos, ut quae de ore ipsorum processerunt, ac Deo promiserunt, non faciant irrita: uerum dicat quilibet: *Redda tibi uota mea, quae distinxerunt labia mea.* Memine uint fideles, quid in sacro Baptismatis, ac salutari fonte, de Satana, & omnibus pompis eius abrenuntiatis promiserint: & quam aliena diuinae ratione ab his, quae sunt polliciti hactenus duxerint: ut saltem de male adim-

TRACTATUS VII.

In illa uerba: *Respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius Dei. Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua: & hic mensis sextus est illi, quae uocatur sterillis: quia non erit impossibile apud Deum omne uerbum.*

Angelus Gabriel ad uirginem destinatus, principio legationis suae uirginem officiosissimè salutauit. Secundo, perturbatam, & timidam honorificis suis uerbis, eius expresso nomine crexit, & confirmauit: atque illud, ad quod missus erat, euangelizauit, nepe: *Ecce concipies in utero, & paries filium, &c.* Tertiò, illam de modo concipiendi filium Dei instrui desiderantem, propositis uerbis, docet, atque illuminat, & de seruanda uirginitate securam reddit. Sed antequam ad uerba Angeli explicanda accedam, respondebo ad ea, quae noui quidam dogmatista, ac magistelli (& praesertim Erasmus Rotherodamus) aduersus uirginis honorem nec pudenter, nec pie effundunt. Aiunt enim extra rem esse, minimèque conueniens, in concionibus, publicisque praedicationibus ad

pletis promissionibus Domino factis, tempestiuam, ac fructuosam penitentiam agant: tanta enim bonitatis est Deus noster, ut pro accepto, solutoque habeat, quod non soluitus, neque reddidimus: modo nobis ipsis displiceam, & de commissis, atque ommissis penitentiam agamus: quod nobis uitam praestet. Deus noster Iesus Christus, cum cum Patre, & Spiritu sancto, ab omni creatura, honoris, gloria, imperiumque reddatur in secula seculorum: Amen.

Quam bonus sit Deus noster.

II. ratio.

illa

illa simul operata est, ut Verbum Dei aeternū, & sub aspectū non cadēs, carneū, & visibile per incarnationē nobis redderetur, ita apud Deū promeruit, ut inuocata à prædicatore, & auditore, verbum prædicationis carnē redderet, atque ut sic dicam, palpabile, cæcūque cuiusque accommodatum, ac penetrabile. Tertio, constat ex Evangelio, Virginis salutationem efficacem fuisse, nam ad eius vocē impleta Spiritu sancto est Elizabeth, & exultavit infans præ gaudio in utero eius: & Act. 1. cū Apostolis legitur astitisse, nimirum, ut Spiritum sanctum in illos de celo mita impetraret, quem admodū precatione sua, & salutatione domum Zachariæ Spiritu sancto adimpleuit, liquidem & patrē, & matrē, & filium præcursores Spiritu sancto repletos legitimus. Cū ergo nihil sit magis necessarium, vel prædicatori ad redē proponēdum verbum Dei, vel auditori ad fructuosē illud percipiendū, quam Spiritus sanctus: magna ratione per illam Spiritum sanctum dari nobis à Deo postulamus. Quarto, putat Albertus Piglius hunc morem ab Ecclesia introductum ad confundendos Hæreticos, qui de Virginis dignitate detrahebant; vel negantes Deum filiū esse Virginis, vel Mariam Christotocōn, non Theotocōn confitentē, quē admodum Nestorius fecit, vel negantes verū corpus ex Virgine Maria sumpsisse, ut Valentinus, qui corpus cœlesti Christo tribuebat, vel negātes eius perpetuam virginitatē, ut Heluidius, & alij Hæretici, vel alijs rationibus eius dignitati, & honori detrahentes: re: & Ecclesia constituit, ut etiam verbi Dei ministri in concionibus publicis eam ut Dei matrē inuocent, salutētq, ut impleatur eius verbum: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Tum ut obstruantur ora non tantum Hæreticorum, sed etiam Iudæorum, qui ex contemptu dicebāt: *Nome mater eius dicitur Maria, & fratres eius;* &c. Et sorores eius nonne omnes apud nos sunt? Quinto, Apostolus ad Colossen. 4. postulat orationes Colossensium, ut gentes credant, & Deus illi ostium verbi ad dignē loquē-

dum aperiat. Actum etiam 6. Petrus nomine Apostolorum reiecit ministrum mensarum, & dixit: *Non est æquū nos derelinquere verbum Dei;* & ministrare vobis. Rufinus: *Nos autem oratores, & ministria verbi instantes erimus.* Ex cuius verbis Thomas Vvaldēsis colligit, orationem communē Dei verbum præcedere debere: atque ita introductum ab Ecclesia per Traditionem vsuū orandi, atque inuocandi B. Virginem. Saxo, ut testatur Hieronymus ad Gal. Grande periculum est in Ecclesia loqui, ne forte in interpretatione patris de Evangelio Christi, hominis sit Evangelium, aut, quod peius est, diaboli. Accurrimus igitur ad B. Deiparam, qua fide insignis, & singularis extitit, &: *Hac est victoria qua vincit mundum, fides nostra,* ut ita prædicanti, & audienti assistat, ne ille hæreses ferat, hic verò deceptus eas simpliciter amplectatur. Nam de B. Maria scriptum est: *Ipsa conteret caput tuum,* non tantum ipsius serpentis, sed etiam feminis serpentis, id est, Hæreticorū, per quos dæmon virus suū iaculatur. Hinc apertē cantat: *Gaudē Maria Virgo, sola cunctas hæreses interemisti. Quæ Gabrielis Archangeli dictis credidisti.* Nec mirerur quisquam, hoc illi tribui ab Ecclesia: quia patres etiam illud agnouerunt. Vnde Hieronymus vel potius Sophronius serm. de Assumptione: *Hac est Virgo, qua sola interemittit vniuersam hæreticam prauitatem.* Et Bernardus serm. de Maria ex verbis Apocalypsis: *Nimirum ipsa Maria quōdam à Deo promissa, serpentis antiqui caput virtutis pede contritura: cuius plane calcaneo in multis versutis insidiatus est, sed sine causa. Sola enim contriuit vniuersam hæreticam prauitatem.* Neque hæc obscurant Christi gloriam: quia sicut lumen Lunæ, & aliorum siderum non derogat luci, & splendori Solis, à quo illa astra luminis sui copiam accipiunt; ita nec Mariæ per intercessionem suas dare lumen fidei, & illud alere: ne extinguatur flatu Hæreticorum, etiam si ipsa à Christo capite omnia mutuetur. Dicitur porro cunctas hæreses interemisse: quia quā plurimæ hæreses contra illam olim, & mo-

Act. 6. Ibidem. Thom. Vvalden. Ratio VI. Hierony. in ca. 1. ad Gal. circa med. tom. 9. 1. Ioann. 5. Gen. 3. Semen anti-qui serpentis hæretici sūt, quibus cum B. Virgo gerit inimicitias, eosque omnes interficit. Id vnde constat. Hier. 10. 4. Bernard. Apoc. 12. Eiusmodi Virginis priuilegium quomodo salua Christi gloria possit consistere. B. Virgo, ut ei Ecclesia tribuit, quomodo cūctas hæreses interemisse sola dicatur.

III. ratio.

Act. 1.

Luc. 1. Ibidem.

III. ratio. Alb. Piglii recēs nostri seculi scriptor. Quæ olim hæreses contra Mariam Virginem ex orta fuerint

Luc. 1.

Matth. 13.

Ratio V. Coloss. 4.

Rationes Erasmi diluuntur cōtra piū Ecclesiæ salutandū B. Virginem in concionibus morem proponunt, ac diluuntur. Prima ratio.

II. ratio.

Non omnes Psalmi petitionem continent.

III. ratio.

Non omnia noua reiciēda esse, neq, antiqua omnia retinenda, & probanda.

Hūc morem Ecclesiæ olim primitiuā, quare nō seruauerit. Cur tam celebre, ac frequens apud Paulū sit nomen Iesu.

dō ortæ sunt; quas omnes suis precibus adiuti patres damnarunt; in quo aliquo modo Christo est similis, in quem omnes Hæretici pugnarunt. Sed Erasmus pluribus in locis hanc Ecclesiæ cum ratione coniunctā atq; laudabilem consuetudinem sanè impudenter irridet, maxime verò in suo Ecclesiaste: quibus verò rationibus id efficiat, quæso expendamus. Primò, inquit, quia maiori religione inuocata Maria, quàm Christus. At hæc pura est, aperta que calūnia: magis enim colimus Christum, dum illum non solum in se ipso, sed etiam in sua matre sanctissima veneramus: & propter ipsum nō solum matrē colimus, verū etiam omnes Sanctos. Secundo, inquit, Nihil petitur ab ea. Sed falsū est, quia de more dicimus: *Ora pro nobis peccatoribus.* Et licet nihil peteremus, vel hoc satis esset, quod humanæ redemptionis opus ei in memoria reducim, agentes gratias Deo: pro hoc tanto beneficio in nos collato. Quot Psalmos legitimus in Ecclesia, in quibus nihil petimus, sed tantum potentiam, sapientiam, & bonitatem Dei in illis admiramur, & commemoramus? Tertio ait: Est præter exemplum Scripturæ, & nouum inuentum. Sed falsum est: quia Gabrielis exemplum habet Ecclesia: ex eo enim loco Spiritu sancto, & Christo inspirante, instruente que æquum est Ecclesiā accepisse. Nā quod egit tunc Angelus cum Virgine, cui annunciauit, simile videtur agere concionator, dum populo Euangeliū proponit: meritoque proinde à prædicatore, atque ab auditore salutatur Beata Virgo. Neque verò si nouum existeret, omnino reiciēdum esset: quia sic antiquum nihil esset probatum, aliquando enim nouum fuit. Nec si aliquid est antiquum, idcirco durare se per debet: alioquin duraret lex Moysi. Neque nouum est hoc inuentum in Ecclesia: per plura enim secula iā hoc obseruari consuetum est. Quod verò in Ecclesia primitiuā non fieret, mirū non est: nam tunc temporis Christus docendus, & instillandus erat, quem ob id toties Paulus in Epistolis Iesum nominat, & magnificat: & propterea

ab eo implorandum erat suffragium. Tūc autem inuocantem Virginem Iudæi, aut Gentiles irridere potuissent: secus modò, vbi nomen matris Iesu celebratum est, & in vniuerso mūdo gloriosum redditur, ut sic post Christum Deum, & hominem, prima creatura plena gratia colatur, veneretur, atque benedicatur. Quarto ait: Quandoque argumento prædicationis non quadrat inuocatio Virginis: ut si de lasciuia, vel superbia sermo habendus sit. Quasi verò non valeat Virgo succurrere in exprobratione vitiorum, sicut in commendatione virtutum. An verò argumentum tale quadrabit Christo, vel Spiritui sancto? certè multò minus. Quis ergo inuocandus, Iuppiter, an Mercurius? Venus, an Flora? Quinto, producit ex Apostoli Iacobi epistola: *Si quis vestrum, inquit, indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter,* &c. Non ait: postulet à Virgine. Respondetur non minus à Deo petere, qui per Virginem petit, imò efficacius, quia citius de nobis diffidentes, & humiliati exaudimur per matrē, quàm sine ea. Sexto, Christus Apostolis, & in eis prædicatoribus omnibus dixit: *Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis,* ac per hoc inuocandus est Spiritus sanctus, non B. Virgo. Respondemus: quemadmodū Dei filius, non per alium, quàm per Virginem incarnationis administram nobis datus est, ita & Spiritus sanctus per eam communiter datur. Ideo cū Spiritus sanctus primò missus est in Apostolos, ibi aderat Maria feruenter orans, ac perficiens defectum orationum, quas Apostoli, & alij fideles ad Deum pro eius aduentu fundebāt: & intelligamus idem facere nobiscū, dum Spiritum infundi nobis precamur. Postremò quod ait, inductum esse hunc morem in sermonibus ad blandiendum fœmineo sexui, fictio est: quod acceptum ab Ethnicis, & Poëtis, qui Musam inuocabant, impostura est: quod ait B. Virginem loco Veneris à Nautis inuocari: plusquā blasphemia est. Atque de his hætenus.

III. ratio Erasmi aduersus salutatoriam Angelicam.

V. ratio. Iacob. 1.

VI. ratio.

Matth. 10.

Quare Spiritus sanctus non nisi per Virginem à Deo nobis donetur. Act. 2.

VII. ac postrema ratio.

Sed ad verba Angeli redeamus: *Spiritus sanctus superueniet in te.* Instruit Angelus Gabriel Mariam Virginem de modo, & ratione, qua illa, & integra virginitate sua conciperet, ac pareret. Et ait: *Spiritus sanctus superueniet in te.* hoc est, Non est quod a viro metuas, nā superueniet Spiritus sanctus de caelo (non malus spiritus de abyssis, vel subtus) totū negociū in te peraget eo modo, quē sola diuinitas nouit. Tantū scio non hominis hoc alicuius, sed Spiritus sancti opificis summi, ac conditoris opus futurum. Hinc doctē in hęc verba Chrysof. scribit: *Ne queras, inquit, naturam motum, & ordinem naturalem, quando super natura sunt qua sunt. Ne spesces coniugij dolores quando maior quam in nuptijs virginitatis modus erit. Et quomodo fiet istud, inquit, quoniam virum non cognosco? Sane propter hoc, quoniam virū non cognoscis. Nam si cognosceres virum, non fuisset habitus digna, vt huic ministerio seruiret. Atque adeo quod incredula es, per hoc crede, non quia malum nuptia, sed quia melior virginitas. Hęc ille, in cuius verbis illud non probatur, quod incredulam Virginem asserit, cuius tamen fidem cōmendauit Elisabeth Spiritu sancto plena. Accedit Chrysofologus serm. de Annūc. *Virgo te gratia matre praestitit, non natura: genetricem te dici pietas voluit, quā non sinebat integritas: in tuo conceptu, in tuo partu creuit pudor, aucta est castitas, integritas robotata est, est solidata virginitas, omnes perseuerauerunt virtutes.* Hęc ille. Greg. Niss. vt citatur à Thom. in catena aurea, pulchrē ait: *Tabulas nostrae naturae, quas culpa cōfregerat, denuo verus Legislator de terra nostra sibi dolauit absq; concubitu, diuinitatis suae corpus susceptibile creans, quod digitus sculpsit, scilicet Spiritus superueniens Virgini.* Hęc ille.*

Duo hic explicanda sunt. Primum, ad quid superuenierit. Deinde cur Spiritui fauēto potius, quam Patri, aut Filio hoc opus adscribatur. Ad primum dicimus propter duo Spiritum superuenisse. Primum quidem non ad mundandam eam ab vlla criminis labe, quae quidem Virgo per Spiritū sanctum ab initio excellentioris san-

ctificationis genere fuisset praeseruatā, verū vt eam ad tanti mysterij sanctitatem disponeret, ac prepararet, illustriorem fidem, ardentiorē charitatem, & lumen diuinū clariū & excellentius infundendo, quod se, atque Deum, & Spiritū sanctū valeret agnoscere, vtq; magnis votis expeteret quod ipse volebat, atque eō ipso modo quo volebat. Atque ita sanctificauit tabernaculum suū Altissimus, scilicet B. Virginem, vt exponit Athanasius serm. de sanctiss. Deipara.

Dicitur autem de Spiritu sancto conceptus Christus, non quod de substantia Spiritus sancti sit, sed de potentia: nec generatione, sed iussione, & benedictione conceptus, vt docet August. serm. 2. de natiuit. Dñi. Vnde Spiritus sanctus nequaquam dicitur Christi pater, nec Christus filius Spiritus sancti, quia non generatione de propria substantia, sed artificio mirabili de aliena materia, & substantia cōdidit Spiritus S. Christi sanctissimā humanitatē. Deinde affuit Spiritus S. operi huic incarnationis efficiendo (cui propterea tribuitur quod sit opus amoris, singularisq; Deī charitatis ad vniuersos homines argumentū) quia significare voluit opus fore mundū, atq; ab omni corruptione ac immunditia alienū. Quare Gregorius Nissenus serm. de sanctiss. Christi natiuit. *O beatum, inquit, illum ventrem, qui propter excellentiā puritatis animae bonae ad se attraxit. Nā in ceteris quidem omnibus vix anima pura Spiritus sancti praesentia, hic verò receptaculū spiritus sit.* Hęc ille. Adhęc, omnes generatores principij radicale, vt vocant, à spiritu, qui est in virtute seminis, habent, & sine spiritu nihil germinare possunt, & qualis est spiritus, tale est & germen. Et quia Verbum generatur ab aeterno ex Patre excellenter, incomprehensē, & ineffabiliter: ita ex te nascetur sanctū excellenti, incomprehensibile & ineffabili modo non spiritus creati alicuius, aut humani virtute, verū Spiritus creatoris, & Dei, omnis nāq; actio ex spiritu quodā proficiscitur, & amore, qui id quod agit, vnit ei, in quod agit: motus enim sine spiritu esse non potest, & quod in vento motionem ef-

ficat, id spiritum appellamus: motu siquidem omnes efficiunt quicquid volunt. Sic ergo vbi quis operatur, affici eum illi rei oportet, cui dat operā. Cū ergo ex Spiritu, & amore opera proficiscantur, necessarium fuit, vt maximū hoc opus coniungendā nimirum Hypostasis diuinā cū humana natura ex maximo vniente amore proficisceretur, qui Spiritus S. est tertia in Diuinis persona, per quem solum sine adminiculo creati agentis, Filium Dei Patris potuit Virgo concipere. Nam vt Deus omnia spiritu suo formauit, quae cum non essent, vt essent effecit, ita hoc maximum atque praecipuum, planeque diuinum opus eodem operante Spiritu sancto, peregit.

Quod vt capias, prudens lector, illustretur hoc exēplo. Sit enim excellēs praceptor quispiā, qui quod mēte cōcepit, quasi partum suae mentis discipulis aperire velit, quod demonstrata aliqua veritate pascatur: hic in primis operam dabit, vt mentis cōceptum voce tanquam indumento aliquo vestiatur: nam alioqui nisi aliquo modo subiectus sit sensibus, ostendi discipulis nequaquam potest: hoc autem nisi ab naturali magistri spiritui effici nequit, qui ex attracto ad se aere vocalem figurā accōmodat, vt mentis conceptui consentaneam: quare huic spiritui ita conceptam adunat sententiā, vt vox ipsa in ipsa re cōcepta subsistat, vt auditores voce media cōceptū assequantur. Ad hūc modū Pater pro amore suo erga nos Verbum aeternū, quod est omnium plenitudo, humana natura induit per Spiritū S. qui eiusdē est cum eo substantia deferens Verbum, quod Virgini obumbravit. Et quemadmodum ex aere cōtracto per inspirationem formatur vox, in qua est conceptus: ita de puritate fecunditatis virgineae Spiritus S. corpus ipsum animale contextuit, vt in illa humana natura esset Verbum Dei Patris, tanquam cōceptus quidam voce expressus, scilicet; auditus obiectus. Et quemadmodum vox defert conceptum, ita Spiritus S. dicitur superuenire in Virgine, virtutē Altissimi deferens ad illam obumbrandam: & quemadmodum clibanus primum quidē ignē

recipit, deinde in eo coquendum panem: ita Virginis uterus primò Spiritum S. eiusq; operationem disponentem accepit, deinde panem vitae Christi per 9. menses decoquendū, postea de clibano in die Natiuitatis extractus est, iuxta illud: *Tu es qui extraxisti me de ventre: spes mea ab vberibus matris meae.* Dein & iterum in clibano crucis ardore charitatis coctus est, vt panis esset nauicus, qui competit nauigantibus maximē, & per nauem poenitentiae tendentibus ad portum caelestis Hierusalem.

Quod verò dixit de Spiritu S. quod superueniet: nimirum quia regere, & non regi vult. Ita enim dicitur super Apostolos descendisse, sed isseq; supra singulos eorum. Superueniet ergo, id est, caelitus illabatur in te, sicut Apostolis dicitur: *Accipietis virtutem superuenientis Spiritus S. in vos:* quod apud Lucam explicans Dñs, dixit: *Sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto.* Quanquam Bernardus hom. super. *Missus est,* referat ad abundantioris gratiae plenitudinem, quam effusus erat super eā, vel quia prius gratia eius mentem tantū repleuerat, sequens verò etiam ventrem perfunderet debebat. ¶ Sequitur: *¶ Virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Quanquam Iustinus martyr Apologia ad Antoninū Pium pro eodem interpretetur Spiritum S. & virtutem Altissimi, dicens: *Spiritum autem, & virtutē non aliud intelligere fas est, quam Verbum (τὸν λόγον) quod & primogenitum Deo esse, &c.* Rursus alij volunt, esse vnum & idē significatum per Spiritum S. & virtutē Altissimi, id est, ipsum Spiritum S. Nam apud Lucam praecipit Apostolis: *Vos autem sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto:* & iterum: *Accipietis virtutem superuenientis Spiritus S. in vos.* Rursus: *Quomodo vnxit eū Deus Spiritu S. & virtute.* Ipse etiā delineatus est in nube leui obumbrante Apostolos in transfiguratione, & ita virtutem obumbrantem accepit Athanasius paulò inferius citandus, & Damasc. lib. 4. de Orth. fide, cap. 14. Tamē praestat secundum alios, illa esse distincta. Nouo autem loquendi modo in noua

His verbis: Spiritus sanctus superueniet in te, quod Angelus doceat Mariam

B. Chrysof. hom. 49. in Gen. circa med. to. 1. Naturae modus, & ordo vbi non est inquirendus.

Petrus Ra. serm. 143.

Virginei conceptus, & partus bona.

D. Thom. tom. 1. 5.

Cur in Virgine Spiritus factus superuenierit.

Psalm. 45. M. Arbana. tom. 3.

Quomodo Christus sit de Spiritu S. conceptus.

Aug. 10. 10.

I. I. ratio superuenientis in Virginem Spiritus.

Greg. Niss. à med. sermonis. Virginei beatitudo vtrius

III. ratio.

Vtriusque Christi generationis modus.

Actionis omnium fons, atque principium quodnam sit.

ficat,

Genes. 1. & seq.

Quo modo Deus Pater per Spiritum suum virgineum Verbum suū carne vestierit.

Ephes. 1.

Vox quomodo formetur

Duplici exemplo satis idoneo virgineae hęc Spiritus sancti obumbratio explicatur.

recipit, deinde in eo coquendum panem: ita Virginis uterus primò Spiritum S. eiusq; operationem disponentem accepit, deinde panem vitae Christi per 9. menses decoquendū, postea de clibano in die Natiuitatis extractus est, iuxta illud: *Tu es qui extraxisti me de ventre: spes mea ab vberibus matris meae.* Dein & iterum in clibano crucis ardore charitatis coctus est, vt panis esset nauicus, qui competit nauigantibus maximē, & per nauem poenitentiae tendentibus ad portum caelestis Hierusalem.

Quod verò dixit de Spiritu S. quod superueniet: nimirum quia regere, & non regi vult. Ita enim dicitur super Apostolos descendisse, sed isseq; supra singulos eorum. Superueniet ergo, id est, caelitus illabatur in te, sicut Apostolis dicitur: *Accipietis virtutem superuenientis Spiritus S. in vos:* quod apud Lucam explicans Dñs, dixit: *Sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto.* Quanquam Bernardus hom. super. *Missus est,* referat ad abundantioris gratiae plenitudinem, quam effusus erat super eā, vel quia prius gratia eius mentem tantū repleuerat, sequens verò etiam ventrem perfunderet debebat. ¶ Sequitur: *¶ Virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Quanquam Iustinus martyr Apologia ad Antoninū Pium pro eodem interpretetur Spiritum S. & virtutem Altissimi, dicens: *Spiritum autem, & virtutē non aliud intelligere fas est, quam Verbum (τὸν λόγον) quod & primogenitum Deo esse, &c.* Rursus alij volunt, esse vnum & idē significatum per Spiritum S. & virtutē Altissimi, id est, ipsum Spiritum S. Nam apud Lucam praecipit Apostolis: *Vos autem sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto:* & iterum: *Accipietis virtutem superuenientis Spiritus S. in vos.* Rursus: *Quomodo vnxit eū Deus Spiritu S. & virtute.* Ipse etiā delineatus est in nube leui obumbrante Apostolos in transfiguratione, & ita virtutem obumbrantem accepit Athanasius paulò inferius citandus, & Damasc. lib. 4. de Orth. fide, cap. 14. Tamē praestat secundum alios, illa esse distincta. Nouo autem loquendi modo in noua

Ioann. 6. & seq. Luc. 2. Psalm. 21.

Qualis panis Christus.

Superuenire cur dicatur S. Spiritus.

Aët. 2. supra. 1.

Luc. vlt. III. ratio D. Bernardi. Bern. hom. 4. super Missus est.

Virtus Altissimi quae. Primus sensus. Iust. mart. Apolog. 1. inter initium & med. 20. 1. in princ. Alter sensus

Luc. 2. 4.

Aët. 1.

Infra 10. Nubes leuis apud Isaiam quid mysticē Isai. 19. Matth. 17. Ioan. Dam. III. Sensus praestat an tior

re

Hierem. 31
Quid illud
Hierem. Fœ-
mina circū-
dabit virum.

Mag. Atha.
to. 3. à me.

B. Bernar.
serm. pradi-
ctō.
Matth. 19.

1. Tim. 6.

Mariæ virgi-
nis privile-
gium singu-
lare.

1. Cor. 1.

Vmbra vsus
triplex.

Psal. 90.
Psal. 139.
Sap. 19.
Psal. 16.
Gen. 19.
Cant. 2.
Iona. 4.

re vtendum fuit Angelo: nā nihil magis nouū, quā illud de quo Prophe- ta cecinit: *Nouum faciet Dominus super terram, Fœmina circumdabit virum.* Id est: Mulier quæ non nouit virū ad cōcipiendum, continebit tamen virū ad eum in lucem edēdum. Videtur ergo Angelus Virginis interrogationi his verbis satisfacere. Sed quia res erat omnem creatam superās intelligentiā, quod effari potuit, dixit: satis esse Virgini debere insinuans, si tuta redderetur à viri cōmercio, quod timebat, cætera nube tegi, & soli huius operis artificii relinquere. Ex quo Athan. serm. de sanctiss. Deipara: *Introgressa est in Verginē diuina Filij essentia, adeo, vt nec ipsa Dei Filius quo pacto introierit.* Et B. Bern. serm. super Missus est: *Quid est, inquit, & virtus Altissimi obumbrabit tibi? Qui potest capere, capiat. Quisenim, excepta fortassis illa, quæ hoc sola in se felicissimè meruit experiri, intellectu capere, ratione discernere possit, qualiter splendor ille inaccessibilis virgineis sese visceribus infuderit, & vt illa inaccessibile accedere ad se ferre potuisset, de portiuicula eiusdem corporis, cui se animata contēperauit, reliqua massa vmbra culum fecerit? Et fortasse propter hoc maximè dictū est: Obumbrabit tibi, quia res nimirū in Sacramento erat, & quod sola per se Trinitas in sola, & cū sola Virgine voluit operari; sed datū est nosse, cui soli datum est experiri. Dicatur ergo: Spiritus S. superueniet in te, qui vtiq; sua potētia fecundabit te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi, hoc est, illum modum, quo de Spiritu S. concipies, Dei virtus, & Dei sapientia Christus, sic in suo secretissimo cōsilio obumbrando conteget, & occultabit, quatenus sibi tantum notus habeatur, & tibi. Hæc ille. Vbi notandū est, vmbra varia officia præstare. Nam in primis vmbra ptegit, recreat, atq; defendit. Vnde de Proph. *Scapulis suis obumbrabit tibi, & Obumbrasti super caput meū in die belli.* In lib. Sapientie: *Nubes castrorum obumbrabat.* Item: *Sub vmbra alarū tuarū protege me.* Et Lot dixit: *Ingressi sunt sub vmbra culminis mei.* & sponsa: *Sub vmbra illius quæ desideraueram, sedi; & vmbra hederæ Ionam Prophet. prote-**

gebat. Deinde vmbra facit videre quod nimius solis splendor visui adimebat: vnde & manū oculis superponimus, vt perspicaciū videre possimus. Vmbra etiam non inquinat, neq; diuidit quod tangit. Deniq; vmbra fit ex corpore obiecto luci. Cū ergo tot vsus vmbra præstet, dubiū est ad quæ respiciens Angelus, dixerit: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Et fortassis à scopo non erraret qui diceret, ad omnes hos vmbra vsus Angelū simul respexisse. Nam ad recreandū, refrigerandūq; si referas se sus erit: *Virtus Altissimi* tanquam nubes quædam omnem æstū arcebit, ne vlla ex parte lædatur, ac violetur virginitas: atq; ita exponit August. lib. 90. homiliarū, ho. 24. & ser. 14. de nat. Dñi: quem sequitur etiā Beda. Et idem erit sensus, si obumbrare idē sit quod protegere ac defendere: quæadmodū ex Script. obseruauimus. Atq; ita hæc nubes obumbrabit Virgine, vt illā neq; inquinauerit, neq; diuiserit, aut aperuerit, aut grauauerit, verū sūmo modo protegerit, atq; ab omni immundicie genere, præseruauerit. Quocirca August. in Psal. 67. super id: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi: vmbra porro ista, inquit, defensionē carnaliū: vnde illa Virgo Christū non carnaliter cōcupiscendo, sed spiritualiter credendo concepit.* Sic etiā Theophylactus: *Obumbrabit tibi, hoc est, conteget te, hoc est, vndiq; te circumdabit. Sicut autem obumbrat pullos suos, ita & diuina virtus totā Virgine apprehendit: & hoc est obumbrare.* Indicat tamen, quosdā sic interpretatos esse, vt significetur Dñs sibi carnē condens primū illā delineasse in vtero Virginis, ac deinde illā figurasse: sicut pictor primū delineat, deinde perfectos, & viuos colores inducit. Atq; hac ratione secundo obumbratio respicere potest ad vsū videntis, & cognoscendi, quod in summa lucis præsentia spectari nequit: atque in hunc sensum exposuit hæc verba Bern. ante allegatus. Expressit etiā Gregor. Nyssenus, qui serm. de sancta Christi Natiuitate scribit: *Quæadmodū enim vmbra corporū ex forma præredienti effingitur, eodem modo figura, atque iudicia Filij Deitatis in virtute nascentis*

Vmbra proprium.

Quomodo fiat.

Spiritus sanctus Virginis tripliciter obumbravit. Primus modus.

B. August. tom. 10. Beda in Lucam lib. 1. c. 3. tom. 5.

Aug. 10. 8.

Theoph. in Luca ca. 1.

II. modus obumbratæ à Spiritu sancto Virginis Mariæ.

Bern. eodē loco. Greg. Nyss. Simiic.

elucebunt,

Athan. to. 3. post dim.

Quo modo beata Virgo Deum videre potuerit in se inhabitantem.

Antma à nobis vt videri possit; eodē autore. III. modus obumbrationis Virgineæ

Ioan. 1.

Grego. lib. 18. Moral. c. 12. init. & lib. 33. c. 5. in principio. tom. 1.

Ambr. c. 3. circa med. tom. 4. Matth. 17. Psal. 90. III. sensus cæteris præstantior.

Diuinarum attributa Personarum.

elucebunt, & apparebunt, imago videlicet, & sigillum, & vmbra, & splendor primarij autoris, qui per mirabiliter actionum ostenditur effectum. Athan. quoq; serm. de sanctiss. Deipara: *Non enim suspicandum est, inquit, quod secundum simplicem naturā suā proprietatem Virgo in se habitantem Deum videre potuerit, aut quod ipsa animata, rationalisq; & intellectualis incarnatio conspiceretur, sed quatenus possibile fuit, vt pote obumbrante illam virtute Altissimi, & vmbra, lineamenta q; quasi faciente, vt videret, quatenus fieri poterat Deum in se habitantem. Et vt nos ipsi animam inhabitantem in carne nostra possidemus, nec tamen quomodo, qualisve ea sit, conspiceri possumus, sed quasi vmbra eius, & lineamenta ex virtutibus eius, & internis efficacis colligimus: Tale quiddam tum Virgo, tum ipsa rationalis, & intellectualis anima cōtueri poterat, atque etiā nunc potest ex potentis, operationibusq; inde procedentibus. Hæc ille. Alij tertio hoc referunt ad generationem vmbra: vt enim illa ex obiecto corpore luminis efficitur, ita Verbum, quod est illa lux, quæ illuminat omnem hominem, assumptione corporis vmbra quamdam, siue vmbra culum fecit: vt exponit Magnus Gregorius, & Ambrosius lib. de ijs, qui mysterijs initiantur. Et locutio illa: *Obumbrabit tibi*, Græca est: nam Græcis *κρυπτός* ratione præpositionis τῆς *Datiuum* regit, interdū etiam *Accusandi* casum, vt cum dicitur: *Et nubes lucida obumbravit eos*, *κρυπτός* ἀντὶς. Vel dicitur potest Hebræa phrasis, quod verbum id regat *Datiuum*; sicut dicitur iuxta Hebræum: *Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis.* Mihi verò inter cæteros sensus magis placet, vt per virtutem Altissimi intelligamus Spiritū sanctum, qui sanctè præstitit officium mariti in præparanda Virgine, & in Christi conceptione: vnde illi tribuitur conceptio vt artificij, & ita interpretatur Athanasius. Vel intelligamus Patrem, cui obumbratio tribuitur Virginis, præferuans eam à calore concipiētiæ, & vt nubes lucida defendēs à calore solis, id est Diuinitatis, cui etiā virtus, id est, fortitudo tribuitur,*

sicut Filio Sapientia, Spiritui sancto bonitas. Et in obumbratione eius depingitur complexus viri amplectentis vxorem ad conceptionem, modestissimis, & honestissimis verbis. Et ita in hoc mysterio totam licet contemplari Trinitatem Patrem mittentem Angelum, & obumbrantem Virgine; ne alius intelligatur prolis huius pater, quā Deus Pater, qui & genitor est Filij in Diuina natura. In secundo, habes Filium carnem assumentem; vt mundus per eundem restauretur Filium, per quem fuit conditus, & quia nō nisi per naturalem Filium Dei incarnatum par erat homines in Dei filios adoptari. Tertio habes Spiritum sanctū superuenientē, & Virgini illabentē, vt esset sancta proles omnino. Non ignoro alios esse, qui virtutem obumbrantem tribuant Filio, vt Patri vocem Altissimi. Ait enim Rufinus in Expositione Symboli, circa initium: *Vide ergo, inquit, cooperantem sibi inuicem Trinitatem. Spiritus sanctus venire dicitur super Virgine, & virtus Altissimi obumbraret ei. Quæ est autem virtus Altissimi, nisi ipse Christus, qui est Dei virtus, & Dei sapientia? Cuius autē hæc virtus est? Altissimi, inquit. Adest ergo Altissimus, adest & virtus Altissimi, adest & Spiritus sanctus. Sic ille. Sed præstare videtur prior modus: vt Pater sit obumbrans fortitudo Dei, & contegens complexu suo Virgine: Filius sit proles, quæ nascitur assumpta carne: Spiritus sanctus, qui præparauit Virgine, vt sanctum ederet foetum, & vim præstaret spirituale, quā homo præstat non mundè in semine virili. ¶ Sequitur: *Ideoq; & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.* In primis cōsequentiæ vis adverbio, idē, significata, ponderanda est. Quia enim nō ex via feminali, quemadmodum omnes filij Adæ, sed de Spiritu sancto, & ex sanctissima Matre conceptus est, suapte natura liber est ac immunis ab omni criminis labe per Adæ transgressionem in mundum ingressi, cum cæteri non nisi immundi de immundo nascantur semine iuxta illud: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu qui**

Mysterium sanctæ Trinitatis in Angelica salutatione nō obscure insinuat.

Ioan. 1.

V. sensus.

Ruffi. apud Hierony. tomo 4.

1. Cor. 1.

Solus Christiano conceptus vnde suapte natura mundissimus existat, atq; purissimus. Rom. 5.

Iob 14.

Communis hominū sanctificatio quādo cōtingat vt plurimū.

Hierem. 1. Luc. 1. Quare dictū sit: Quod nascetur ex te sanctum, & non sanctus.

Ruper. Tuirien. lib. 1. de Spi. sancto. cap. 10. B. Bernar. serm. 4. super Missus est, ante me dium. Præcursoris uacuitas, & B. Virginis ab illa Christi quantum distet. Augus. lib. de Natu. & grat. c. 36. tom. 7. Orige. lib. 1. Periarc. c. 5. in fine, tom. 1.

Epiphan. in Hæres. 54.

Quare dicitur Græcè de plenti: Quod enim nascitur ex te sanctum, &c.

Solus es? Imò non tantum natura sanctus cōceptus, & natus est Dominus, cum reliqui per gratiam Dei sanctificentur ferè post natiuitatem virtute Sacramenti actu, vel voto suscepti, vel extraordinarie, atque ex priuilegio in vtero existentes necdum in lucem editi, vt de Hieremia, & de Præcurfore legimus; verum etiam suapte natura sanctificator, & purgator humanæ naturæ suo iure conceptus est, illamq; ab initio mudare, ac purificare cepit. Rectè ergo dicitur Sanctū, in neutro, & substantiuè, quod plus est, quàm si dixisset, Sanctus: quia sanctitas ipsa, & natura sanctus, de Spiritu sancto, & matre omni ex parte sancta cōceptus est: vt ponderant Rupertus, & B. Bernardus. Et ita fecernitur Dominus à Ioanne Baptista, qui & sanctus natus est ex vtero; verum non est sanctus natus natiuitate in vtero. Et licet B. Maria piè credatur nata sancta natiuitate in vtero, adhuc illā Christi nō æquat natiuitatem; quia Christus natus est sanctus ex natiuitatis suæ proprietate, & modo propagationis, cum nō sit ex libidine, vel immundo semine, sed ex Spiritu sancto conceptus, & natus; illa verò sancta concepta nō ex propagationis suæ conditione, sed ex singulari Dei priuilegio. Hinc rectè Augustinus lib. de natura, & gratia: *Cum de peccatis agitur, inquit, nullam prorsus de Beata Virgine haberi volo quaestionem.* Origenes lib. de Principijs: *Immaculatum (ait) esse præter Patrem, & Filium, & Spiritum sanctū, nulli substantialiter inest, sed sanctitas in omni creatura accidēs reest: quod autem accidit, & decidere potest.* Idem asserit alijs in locis pleriq; doctè satis, & catholicè: & beatus si sic omnia dixisset. Epiphanius in Theodotianos ponderat, coniunctionem & non iungendā cum verbo vocabitur, sed cum verbo nascetur, in conceptu scilicet, & partu, vt ostenderet Verbum Deum, qui est ex alto, etiam in vtero genitum, cū homo fieret. Græcè enim, vt diximus, de presenti dicitur, nascitur: vel quod in proximo esset vt nasceretur, vt rectè interpres verterit de futuro, vel vt significetur augmentum futuræ pro-

lis, vt explicat Theophylactus, quia particulatim in vtero crescebat; vel denique, vt non solum postquam natus est, sed etiam dum formaretur in vtero, Sanctum, Filium Dei fuisse intelligamus. Contra Cherintum, ac similes hæreticos, qui dixerunt non fuisse filium Dei qui in vtero Virginis formatus, sed nudum hominem, qui postea Deum sibi comitem factū habuisset: vt ex Ireneo superiori libro probauimus. ¶ Ait etiam, nascetur ex te. Nam si pictor debili manu pulchrā figuram potest pingere, quanto magis Deus per robustiorem, vel per suā ipsius? Ponderat B. Athanasius episto la ad epictetum Corinthiorū Episcopum, non dixisse, in te, sed, ex te, vt ostendat contra Hæreticos Verbum non accepisse corpus phantasticum, & imaginarium, vt docent Manichæi; sed verum, & carneum, & substantiale ex B. Virginis immaculatis, purissimisq; carnibus, atque sanguinibus assumptum. Ne quis etiam existimaret corpus in ipsam de foris introductum, vt Valentinus, sed, ex te, inquit: nempè vt natura ex ipsa esse crederetur quod gigneretur. Dimeritæ enim, in quos ille pugnat, censebant Christi corpus esse ipsi Diuinitati cōessentiale. Quāquam, ne quid dissimilem, alibi Angelus dixit: *Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Sed certè vtramque veritatem oportet confiteri, & in illa, & ex illa natum; ad diuersa scilicet mysteria representāda, de quibus suo loco dicitur. Subdit: *Vocabitur Filius Dei.* Quemadmodū ex illo verbo Angeli: *Spiritus sanctus superueniet in te, intulit vocandum esse sanctum factum, ita ex altero antecedenti: Et virtus Altissimi abumbrabit tibi, infert genitum filium Dei vocādum: quia naturam suam humanam nō ex viro, sed ex Deo accepit, & quia ex natiuitate temporali ex Virgine agnoscendus erat filius Dei ab æterno natus; nec hæc natiuitas alteri quàm ei qui esset filius Dei, cōueniebat; & quia ex Deo, & ab homine, hoc est, ex Virgine genitus est, Deus simul & homo futurus erat: Vocabitur ergo filius Dei: non quidem ab initio, quia*

Theophyl. in Luca, cap. 1.

Cherinti, ac similibus in pium dogma quod. Irena. lib. 1 cap. 25.

B. Athana. Quare dictū sit: Quod enim nascetur ex te, non, in te, secundum Athanasium.

Dimeritæ olim hæretici impiè dixerunt quod quid senserint.

Matth. 1.

Christus homo in vtero virginis conceptus, cur vocetur filius Dei.

filius

Matth. 13. & Ioan. 6. Infra 19. Matth. 26. Rom. 1. Matth. 27. Christus à quibus sit vocatus filius Dei.

Ambr. lib. 2. in Lucā, cap. 1, ab initio. Cū sterilitas cōceptum. Elisabethæ Angelus Virginis Mariæ nūciauerit.

Gen. 3. Isa. 7.

Cur Elisabetham non Sarā, vel Rebeccam Angelus cōmemorauerit. Gen. 18. Infra 29. & 30. Chrys. homil. 49. in Genes. circa fin. tom. 1.

Quo modo Angelus per id quod minus est, probet quod maius est.

filius Fabri, & filius Ioseph putabatur, & negatus est Filius Dei: sed tandem perueniet, atque obinebit: quia, vt Paulus ait, *prædestinatus est Filius Dei in virtute, secundum Spiritum sancti: & Centurio à veritate cōuictus, dixit, Vere Filius Dei erat iste.* Vocabitur autem, quia erit, & vocabitur à Patre, & Angelis, ab hominibus, ab Apostolis, & denique à demonibus ipsis vel inuitis, haud valentibus tantam veritatem celare. Sequitur: *Et ecce Elisabeth cognata tua, &c.* Rectè dixit Ambrosius in Lucam: *Morale est omnibus, vt qui fidem exigunt, fidem adstruant. Et idè Angelus cum absconditā nūciaret, vt fides assereretur, exemplo senioris femina, sterilitisq; conceptū Virginis Mariæ nūciauit, vt possibile Deo omne quod ei placuerit, assereret.* Sic ille. Quia enim in Maria toti mundo Angelus loquebatur, probationes facit vt credamus: nam tantum incarnationis opus non est vlli merito datū. Ideo coram cæcōdæmone primis parentibus peccatoribus, & infideli Rege Achaz promissum fuit. Nō ergo vt dubiam recentiori miraculo confirmaret Angelus, hæc produxit, cū probatum sit eam integram Angelō præstitisse fidem; sed vt dum miraculum miraculo additur, gaudium gaudium cummuletur. Neq; veterā ram Sarā, vel Rachelis, vel Rebeccæ, vel Annæ exemplū produxit, vt annotauit Chrysostomus, sed imminens factum cognatæ; vt credentem magis confirmaret. Deinde decebat, vt verbum mox diuulgandum vbiq; prius sciret Virgo per Angelum, quam audiret ab homine: tum vt tacitè Virginem excitaret ad agendum gratias Deo de beneficio cognatæ impenso, atq; ad congratulandum bono proximi; tum etiam vt hac ratione illam ad visitandam Elisabetham, & ad sanctificandum suo aduentu præcurforem excitaret, atque ita Virgo tempus, & ordinem rerum tenēs, melius postmodum scriptoribus Euangelij reseraret veritatem.

Præterea in hoc exemplo allato illud expendendum est, quod videtur probare à minori quod maius est, per

affirmationem: quæ ratio argumentandi inefficax est. Sed dicendum est; probationem non esse à minori; sed à simili: Quia si summa Dei potentia illud, quod supra naturam est, effecit; ergo & istud. Et idè conclusit: *Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.* Augustinus quoque de hoc mysterio differens, atq; totam rationem facti, esse potentiam facientis: Quantum ad potentiam igitur æquè facile est vnum, ac alterum: nam vt in conceptu Virginis defuit semen viri, ita in sterili anus conceptione defuit naturaliter semen mulieris, in qua præsenectute, & sterilitate desiderant fieri muliebria, vt olim Sarā. Et quoniam conceptus Virginis occultus futurus erat; confirmari debuit per alium cōceptum supernaturalem manifestum, & conspicuum apud omnes: Et propterea dixit Angelus eam vocari sterilem; id est, omnibus notam esse eius sterilitatem, vt ob eam non sine opprobrio vocaretur vulgo sterilis. Hæc autem cōceptus super naturam nulli alteri magis conueniebat, quàm illi, qui mittendus erat à Deo; vt de Christo testimoniū pethiberet, vt ita fuorru, & conceptu confirmaret Christi cōceptionem; & natiuitatem: sicut suo baptismo, & prædicatione cōprobabat baptismum, & prædicationem eiusdem post se venientis. Quod igitur magis mirabile, occultum tamen, confirmetur per minus mirabile, sed manifestum in Scripturis, nouum nō est: nam ea ratione probandi, vsus est Dominus apud Matthæum. Nam cū allatus ante illū esset paralyticus, ijs, qui circumstantabant, dixit: *Quid est factilius, dicere, Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere, Surge, & ambula? Vt autem sciatis quia Filius hominis habet potestatem dimittendi peccata; (tunc ait paralytico) Surge, & ambula.* Vbi etiam à minori videtur argumentari: nam remittere peccatā, & iustificare peccatorem, maius est, quàm sanare paralyticum, vel creare cælos, & terram. Et sanare paralyticum, si pertinebat ad ostendendam potestatem remittendi peccata, cū finis nobilior sit his; quæ ducunt ad finem: constat,

August. epi stola 3. ad Volustianū, tom. 2. in princip. Quod impossibile apud Deum omne verbum.

Gen. 18.

Elisabeth cur dicta sterili ab Angelo.

Ioan. 1.

Matth. 3. & seq. Ioan. 1.

Matth. 9. Argumentum à minori qua levisurparum à Domino.

Quale opus Dei sit peccatoris iustificatio.

remissionem peccatorum magnificē-
tius Dei opus exitisse. Atque ita du-
bium non est quin si rem factam ex-
pēdas, nobilius opus sit remissio pec-
catorum, quam curatio paralytici: quē
admodum conceptio ex Maria Virgi-
ne sine semine viri, præstantius quid
est, quam anum sterilem, & decrepi-
tam generare. Patres quoque illā pro-
bandi rationem non ignorarunt. Nā
ecce B. Ambrosius lib. De ijs qui my-
sterijs initiantur, cap. 9. Eucharistiæ
Sacramenti fidem multis exemplis, &
signis longè inferioribus ijs mirabi-
libus, quæ in Eucharistia contingunt,
probat. Ecce denique mysteria Christi
omnia talia, & tanta sunt, ut nequeat
nisi per ea, quæ minora, & inferiora
sunt, comprobari. Si tamen potentia
Dei spectemus, æqualia sunt opera:
perinde enim infinitam potētiam re-
quirit vno verbo corpoream sanare
paralytum, & sterilem anum reddere
fecundam ad generandum, atque re-
mittere peccata, & virginem sine ope-
ra viri item reddere ad gignendum
fecundam. Ideoque rectè vnum per
alterum probatur argumentatione vel
à simili, vel à minori, quando poten-
tiam Creatoris vtrumque requirit: mi-
nus enim, & maius non dicuntur res-
pectu potentia Dei, quæ infinita est,
& ad vtrumque opus æquè necessaria:
verum respectu (vt dixi) operū ipso-
rum. Si verò ad Dei voluntatem, at-
que magnificentiam spectes, cū pro-
cliuius sit magnificentia Dei magna
facere quam parua: nam magnanimi
operari parua dedignantur: profecto
maius est quod fecit vt sterilis conciperet,
quam vt Virgo item conciperet. Et si pro seruo, & præcurfore suo
illud voluit præstare, quid pro Filio
suo Deo, ac Domino exaltando, at-
que glorificando non voluit? licet ad
probandum potentiam, hoc argumē-
tum non valeat. Ne ergo B. Virginis
fides naret, ex humilitate ad suam
paruitatem, & tenuitatem spectan-
do, & se tali ac tanto conceptu indi-
gnam reputando, vel à rei nouitate,
quæ cum natura ipsa pugnare vide-
batur, vacillaret, datur ab Angelo exē-
plum, in quo natura, & ætate simul

sterilis supra naturam concepit, vt cō-
firmetur Virginis supra naturam con-
ceptus, & quia cognata Virginis ste-
rilitas fuit, & hoc tantum beneficium
accepit à Deo; debuit merito credere
simile beneficium conferri sibi posse.
Nam certius credimus nos illa acce-
pturos beneficia ab aliquo Principe,
cuius nomine nobis promittuntur,
dum in alios nostri generis illos be-
neficos exitisse experimur. Etsi ergo
vt diximus, hoc argumento non
ita efficaciter probetur potentia; at-
tamen posita potentia faciendi, pro-
bat Deum voluisse facere. Vnde sub-
dit: *Quia non erit impossibile apud Deū
omne verbum.* Sunt etiam qui consi-
derent duplicem impotentiam gene-
randi inuisse Elisabethæ, nempe ste-
rilitatis, & decrepitæ ætatis; in Maria
verò vnam tantum, virginitatis exti-
tisse, ætate enim iuuenis erat, & ido-
nea naturaliter ad filios procreandū.
Si ergo Elisabeth duplici potentia im-
pedita, ac per legem concupiscentiæ
diuina virtute, & miraculo concepit
præcurforem, quid mirum est si B.
Virgo vno tantum modo impedita,
& sine lege concupiscentiæ filium su-
pra vires naturæ generauerit? *Quia
non erit impossibile apud Deum omne
verbum.* Sciebat Angelus, Virginem
nisi circa modum, minimè hæsitare:
& sciens oportere illam esse fidelissi-
mam matrem promissi seminis Abra-
hæ; ne differretur conceptio, circa mo-
dum illam pacauit quemadmodum
Deus Saram, cui per Angelum dixit:
Nunquid Deo quicquam est difficile?
nam inquirere apud Deum de modo,
penes quem nihil est impossibile, ab-
surdum est: quia id quod vult, neces-
se est esse, non obstantæ naturæ vsu
contrario. Ipse enim pura est neces-
sitas, neque ad vllum efficiendi modū
adstringitur, vt sic, vel sic agat quod
acturus est. Etenim quod modus re-
quiratur, hoc aliquo ex defectu ori-
tur, vt si ædificaturus domum, querat
quo id modo fiat, propter multiplicē
scilicet materiam, quæ ad artificium
necessaria est, vt calcis, lapidū, ligno-
rum, sine quibus non ædificatur. At
cum Deus mundum ædificare voluit,

Quo etiam modo fuerit matris, Elisabethæ sterilitas, quam virginis parientis miraculū Dei.

Gabriel cur Angelus Virgini imposibile nil esse dixerit apud Deum. Gen. 1.2.

Infrā 18. Dei voluntas quam potēs.

Domus constructio, quid requirat.

nullus

Psal. 148. Possibile & impossibile vbi tantū reperiantur.

Diuina potentia magnitudo.

Virgineus in Dei matrem consensus quam desideratus, & operatus orbi vniuerso.

Aug. serm. 17. in natali Domini, non longè à fine, seu de temp. serm. 21. tom. 10

B. Bern. homil. 4. super Missus est, a liquanto à medio.

nullus modus requisitus fuit, verum ipse dixit, & facta sunt. Ideo possibile, & impossibile, ad hunc mundum tantum pertinent: sed in Deo locum non habent, cuius pura voluntas, est absoluta necessitas: idè modum inquirere, superfluum est. Et ita cognosceret mundus quod in Deo essentia, intelligentia, voluntas, & potentia sunt vnum & idem: & vnam non esse maiorem, nec minorem altera, quia omnes sunt infinitæ, & omnes simul vna infinita deitas. Ex quo tantus est Deus, quantum intelligit, & vult: & tantum potest, quantum vult, & intelligit. Quamobrem quicquid mente sua potest concipere, totum est Verbum, ipsi nec impossibile, nec difficile: ipsum quæ facere non minus facile est illi, quam ipsum velle, & intelligere. Superest igitur, d. B. Virgo, nihil aliud, nisi vt à me, Dei iussu, propositis consentias, & ad consensum gratiosè te inuito. Hoc expectat Dominus, qui me misit, hoc Spiritus sanctus, & verbū ipsum: hoc expectamus, & supplicamus tibi omnes coelestes Spiritus, quorum ego personam sustineo: hoc vniuersi homines, & maxime progenitores, & maiores tui, qui velut in carcere, in limbo detinentur: denique ad hoc te totus mundus adhortatur, & inuitat, cū ex tuo assensu agnoscat suam salutē posse proficisci. Vnde Augustinus sermone in natali Domini, ita scribit: *Deus in porta est, Angelum quem moraris, expectat: O beata Maria seculum omnino captiuum tuū deprecatur assensum; te Deo mundus sua fidei obsidem facit; per te parentum suorum iniurias abstergi deprecatur. Ipse prior, qui offensus est, misit: claustrū, quod iniquitas nostra celo infixerat, reseruit. Est nobis adiutus, si assensus tuus fuerit commodatus. Et nobis succurris, & tibi: quia nobis pena succurrit: & tibi nuptias Filio suo in tuo thalamo Pater preparabit. Et B. Bernardus in hæc verba: *Expectat Angelus responsum, tempus est enim vt reuertatur ad Deum qui misit illum. Expectamus & nos, d. domina verbum miserationis, quos miserabiliter premit sententia damnationis. Et ecce offertur tibi pretiū salutis nostræ, statim liberabimur, si cō-**

sentis. In sempiterno Dei verbo facti sumus omnes, & ecce morimur: in tuo breui responso sumus resiciendi, vt ad vitam reuocemur. Hoc supplicat à te, d. pia Virgo, flebilis Adam cum misera sobole sua exul de paradiso: hoc Abraham, hoc Dauid: hoc ceteri flagrant sancti Patres, scilicet tui, qui & ipsi habitant in regione ymbrae mortis. Hoc totus mundus tuis genibus prouolutus, expectat. Et paulo post: *D. Virgo responsum festinanter. O Domina, responde verbum quod terra, quod inferi, quod expectant, & superi. Ipse quoque omnium Rex, & Dominus, quantum concupiuit decorem tuum, tantum desiderat & responsionis assensum, in qua nimirum proposuit saluare mundum. Et cui placuisti in silentio, iam magis placebis ex verbo; cum ipse tibi clamet è caelo. O pulchra inter mulieres, fac me audire vocem tuam. Si ergo tu cum facias audire vocem tuam, ipse te faciet videre salutem nostram: Nunquid non hoc est quod quærebas, quod gemebas, quod diebus, & noctibus orando suspirabas? Quid igitur? Tu es cui hoc promissum est, an aliam expectamus? Imò tu ipsa, non alia. Tu inquam, illa promissa, illa expectata, illa desiderata, ex qua sanctus pater tuus Iacob, iam morti appropinquans vitam sperabat æternam, cum dicebat: *Expectabo salutare tuum Domine: In qua denique, & per quā Deus ipse Rex noster ante secula disposuit operari salutem in medio terra: Quid ab alia speras quod tibi offertur? Quid per aliam expectas, quod per te mox exhibebitur, dummodo praebeas assensum, respondeas verbum? Responde itaque citius Angelo, imò per Angelum Domino. Responde verbum, & suscipe Verbum: profer tuū, & concipe diuinum: emitte transitoriū, & amplectere sempiternum. Quid tardas, quid trepidas? Crede, consistere, & suscipe. Sumat humilitas audaciam, verecundia fiduciam. Nullatenus conuenit nunc vt virginalis simplicitas obliuiscatur prudentiam. In hac sola re, ne timeat prudens Virgo presumptionem: quia etsi grata in silentio verecundia, magis tamen nunc in verbo pietas. Aperi Virgo beata cor fidei, labia confessioni, viscera Creatori. Ecce desideratus cunctis gentibus foris pulsat ad ostium. O site**

Gen. 3.

Isa. 9.

Psal. 44.

Gen. 49. Psal. 73.

Agg. 2.

Cant. 3.

morante, pertranserit, & rursus incipias dolens querere quem diligit anima tua. Surge, curte, aperi. Surge per fidem, curte per deuotionem, aperi per confessionem. Haftenus deuotissimus Pater.

Elisabetham Virginis cognatam vocet Angelus. Exod. 6.

Redeamus ad verba Angeli. Vocat Elisabetham cognatam: quia tribus Leuitica cum tribu Iuda commiscebatur a principio: nam Aaron accepit uxorem Elisabetham filiam Aminadab abnepotis Iudae: fortassis quod tunc non essent terram ingressi, nec erat periculum, tribuum hereditates permisceri. Postea etiam admixtae sunt aliae tribus cum Leuitica: nam Isabech filia Ioram Regis Iuda vxor fuit Ioiadae summi Pontificis, vt habes lib. 2. Paralipomenon: quoniam tribus Leui non habebat hereditatem separatam ab alijs, sed ex decimis & oblatis templo vivebat: Et Maria cognationem cum vtraque tribu habuit, Regali videlicet, & Sacerdotali, quae summum Regem, & Sacerdotem erat paritura: vt testatur Augustinus lib. de Euangelistarum consensu. Erat autem cognata Elisabetha Maria per Annam matrem, non per Ioachim, vt putat Caietanus: alioqui Christus non fuisset de tribu Iuda secundum carnem, sed magis de tribu Leui, & sic Christus potuisset altari praesto esse: contra Apostolum aliter in epistola ad Hebraeos docentem. Manifeste Christus ortus est de tribu Iuda, de qua nullus praesto fuit altari: & Ioannes inquit: *Vicit Leo de tribu Iuda.* Et ratio est in promptu: quia filius non dicitur huius, vel illius filius per lineam foemininam, sed per lineam masculinam, & falso caneret Ecclesia: *Natiuitas Mariae de semine Abrahae orta, de tribu Iuda, clara ex stirpe David.* Maria ergo, & Elisabeth filiae fuerunt duarum sororum, nempe Annae, & Ismariae, vt quidam tradunt: vtraque Bethleemica fuit de domo David, sed Ismaria nupsit viro Leuitico; & Anna viro Bethleemico Ioachim. Atque hac ratione desumenda est cognatio, quae erat Virginem inter & Elisabetham. Nisi quis dicat ad tuendum dictum Caietani,

2. Paralip. 22.

Maria Virgo cur de tribu Iuda sumi & Leui fuerit oriunda.

Aug. lib. 2. de consensu. Euang. c. 2. tom. 4.

Qua ratione Maria esset cognata Elisabethae, patris, an matris.

Caietani in cap. 1. Matthaei.

Heb. 7.

Apocal. 5. Cuius quis filius dicatur.

Vt verum sit dictum Caietani, Mariam Elisabethae cognatam per Ioachim patrem.

matrem Ioachim Virginis Mariae parentis fuisse de tribu Leui: quia tunc rationes contra eum factae non militarent: essent enim tunc vere tam Maria, quam Christus de tribu Iuda.

Subdit: *Et hic mensis, sextus est illi:* Quod ad veritatis euidenciam positum est; & vt ostendat conceptum illius sterilis certo iam cognosci etiam ipsis sensibus posse, tum ex vtero tumente, tum ex motu viuentis in vtero infantis. Nam ad opera charitatis non tam praeepto superioris, quam charitatis stimulis incitari debemus. Quod dicitur: *Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum:* Omne verbum pro, vllum verbum, vsurpatur. Solent namque frequenter Hebraei negationem praepone verbo *לֹא*, id est, non omne. Idem enim est: *Non erit impossibile apud Deum omne verbum;* ac dicere, nullum verbum erit impossibile apud Deum: quanquam regulae quorundam dialectorum refragentur, non tamen, Aristotelis. Et nota quod ait de futuro, erit: quia hoc verbum adductum est ab Angelo, vt probet Deum posse praestare, vt Virgo salua integritate concipiat, & pariat; non ad probandum quod sterilis anus possit ope Dei concipere. Non enim recte diceretur, Elisabeth concepit, quia non erit impossibile: Sed dicendum fuisset, Concepit, quia non est impossibile. Atque eadem hac sententia pendet ad verbum habetur in Hieremia, qui ait: *Non erit tibi difficile omne verbum;* Vbi, teste Hieronymo, difficile poterat verti per impossibile.

Verbum vero, Graece dicitur, *ἐπιμα*, quicquid Deus futurum promiserit, vel praedixerit, siue quod de quolibet dici, aut enunciari potest. Non est autem verbum quodcunque implicat contradictionem: & ideo solum fieri non potest, quia nec cogitari. Omnis ergo propositio, in qua praedicatum non destruit naturam subiecti, vel in qua non est repugnancia extremorum, quae constitueret duo simul pugnantia, id est, esse, & non esse, Verbum est, & a Deo fieri potest. Quidam autem hoc loco verbum pro facto, vel re

Quorsum illud: & hic mensis est sextus illi, quae vocatur sterilis.

Quid non esse impossibile apud Deum omne verbum.

Cur dictum de futuro: Non erit impossibile apud Deum, &c.

Hierem. 32 B. Hieronymi tom. 5.

Quod verbum non sit impossibile apud Deum.

I. sensus.

accipiunt,

Deut. 8. & Matth. 4.

Luc. 1.

Heb. 6.

Hierem. 32

2. Tim. 2.

Deus dicitur omnipotens, teste Augustino. Aug. lib. 2. de ciu. Dei, c. 7. paullo ante med.

accipiunt more Hebraeo, vt ibi: *Non in solo pane viuit homo; sed in omni verbo* (id est, in omni re) *quod egreditur de ore Domini.* Ita etiam dicitur: *Videamus hoc verbum quod factum est;* id est, hac rem nobis ab Angelo reuelatam: quia Deus nec mentitur, nec decipit. Simili ratione, huius sententiae: *Non erit impossibile apud Deum omne verbum,* sensus esset: Nulla res erit Deo impossibilis. Et Septuaginta interpr. verba citata ex Hieremia verterunt: *Nihil apud te absconditum est.* In quem sensum quaestiones de illa vniuersali enunciatione occurrerent: Non enim potest mori Deus, aut peccare, aut fallere, aut negare se ipsum, vt Paulus ait. Et tunc respondendum esset, Deum idcirco dici Omnipotentem, quia potest quicquid vult, & quicquid velle potest. Ita enim Augustinus lib. de Ciuitate Dei: *Deus, inquit, non ob aliud vocatur Omnipotens, nisi quoniam, quicquid vult potest.* Sic ille. Sed certe verbum hic magis proprie accipitur promissione verbo ab Angelo facta

secundum responsonem Mariae dicens, *Fiat mihi secundum verbum tuum.* B. Bernardus, propterea dictum esse, omne verbum, & non omne factum, potest, quod nimirum ostenderet soli Deo idem esse dicere, & facere: id est, velle, & efficere: *Quia ipse dixit, & facta sunt.* Deum ergo tantae potentiae merito colere, & venerari, debemus, vel ob id maxime, quod omnipotentiam suam parcendo, atque miserando declarat, vt Ecclesia precatur: *ex qua opus incarnationis processit.* Et Euangelium virius Dei dicitur, ad salutem omni credenti: vt propter summam potentiam suam Deus magis voluerit a nobis diligi, quam timeri. Nihil ergo de his, quae ad fidem spectant, dubitemus, cum a Deo, cui nihil est impossibile, ad credendum proponantur, verum certissima fidei persuasionem omnia mysteria apprehendamus, praestante domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto, reddatur ab omnia creatura honor, gloria, & imperium in secula seculorum, Amen.

Alter sensus congruetior.

Tertius B. Bernardi.

B. Bernardi loco iam citato.

Psal. 148. Deus cur maxime colendus.

Rom. 1.

TRACTATUS IX.

IN Quo exponuntur illa verba: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum: & discessit ab illa Angelus.*

Luc. 1.

Virginis obedientia.

BEATISSIMA Virgo, audita diligenter Angeli annunciatione, Dei potentiam, ac voluntatem oculis fidei spectans, & mundi iam perditam redemptionem, ac reparationem sitiens, tota in seipsam descendens, promptam se pro gloria Dei obtulit ad omnes diuinae Maiestatis voluntates, dicendo, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Quasi dicat, Scio, quod omnes creaturae plus debent Deo subijci, quam domino seruus, aut lutum figulo: nulla etiam creatura debet plus Deo, quam ego Domino meo, atque tuo:

& ideo, ecce me promptam. Et (vt Theophylactus exponit) tabula sum pictoria, pingat pictor quod voluerit; faciat Deus quod libuerit; non me excuso, vt olim Moses, cum mitteretur ad populum Dei liberandum; neque rursus, vt Abigail dicam: *Ecce famula tua sit in ancilla: vt lauet pedes seruatorum Domini mei.* ego pluribus rationibus sum illi ancilla: ille infinitis de causis mihi Dominus. Cum tamen me agnoscam omni dono, & virtute nudam, non a deo quicquam illi promittere; bene tamen contenta sum, vt diuinum eius beneplacitum per me, & in me impleatur. Ego nolo me ceteris mulieribus

Theophyl.

Exod. 4.

1. Reg. 25.

Quid est dicere: Ecce ancilla Domini.

melio-

meliorem, aut magis idoneam existimare, sed ego libenter me cōsecro dicoq; eius perpetuo famulatuī, atq; seruitio pro omnibus hominibus ac mulieribus, vt minima, promptissima, & obediētissima ancilla. Et hoc quidē dico non solum, vt verbis tuis, quibus me, vt consentiam, inuitasti, sed & ardentibus precibus postulo in me fieri, quod euangelizasti. Cum enim nouerim diuinā Maiestatem in his, quæ p̄mittit, rogari & precibus velle pulsari, nec ob aliud illā polliceri, nisi vt promissione sua, eorum in nobis desiderium excitet, desiderium verò perducatur ad preces; preces verò assequatur, quod donare disposuit; vt nō det sine merito, vel dispositione, quod gratiosē donaturus est: idcirco non tantum legationi tuæ assensum præbeo, sed ex intimis etiā cordis medullis rogo, petoq; vt fiat in me, & per me, quicquid illi placet. Hoc donum tale est, & tam optabile, vt nulla ei mora prorsus faciēda sit: nam qua ratione eum melius honorare potero, quam habendo in propriū filiū illū ipsum, qui est Filius Dei? Ipse me dignam, & idoneam fauore suo faciet: nec ego absq; Dei auxilio plus apta sum minis, quam maximis rebus: vt ergo omnia possim in eo, qui me confirmat, sine quo boni nihil facere possū, ipse præstabit. Tantummodo videndum nobis est, quis sit, qui præcipiat: neq; de nobis anxie discutiendum, an idonei simus: nā solet ipse infima mundi eligere, vt confundat fortia, vt illustretur gloria sua. Imitanda ergo est nobis Beata Virgo; primū quidem in discernendis, & probandis spiritibus. Deinde, postquam certi sumus Deum esse, qui præcipit, vel suadet, non est tardandum, vel excusandum, aut labor fugiendus, ne perinde nobis irascatur Deus, ac Moyſi, Exod. 3. & 4. est indignatus, quasi nos simus Deo sapientiores, aut ipsos, quos elegerit, nequeat reddere ad quod legit idoneos. Piē autem, & cum ratione creditur, Beatam Virginem in genua prouolutam, & capite inclinato, aut vt Hieronymus, ait sermo de natiuitate sanctæ Mariæ, mani-

bus expansis, oculisque ad cœlum leuatis, hæc verba dixisse, cum ingenti ac ineffabili virtutum omnium, nempe fidei, spei, & charitatis, magnanimitatis, obediētiae, & humilitatis exercitio: quas quidē virtutes in ipsis verbis expressisse videtur. Verbum enim, *Ecce*, promptam, & cœcam obediētiam significant, non cunctantem, morasū necontentem, verū ipsis verbis, & factis simul prōptum obsequium præstantem. Et nota, Virginem de se in tertia persona loqui, vt moris est in Sacris literis, vt Paulus ait de se ipso: *Scio hominē ante annos quatuordecim, &c.* & Ioannes de se: *Hic est discipulus ille, quem diligebat Iesus.* & de se Christus: *Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem, &c.* Sic enim modestius loquimur, cum quid magnificum, aut excelsum de nobis dicimus. Hoc autem aduerbium, *Ecce*, tū a Prophetis, tū ab Euangelistis, in describendis Mesiæ mysterijs sæpe usurpatum est. Dixit enim Angelus: *Ecce concipies, & paries filium.* & rursus: *Ecce Elisabeth cognata tua, &c.* B. Virgo dixit: *Ecce ancilla Domini.* & rursus: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Dixit Elisabeth: *Ecce ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis.* Dixit eius filius Præcursor: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Dixit vnus Euangelista: *Ecce Magi ab Oriente.* Dixit alter: *Et ecce, homo erat in Hierusalem, cui nomē Simeon.* Dixit Propheta: *Ecce Deus ipse veniet, & saluabit nos: tunc aperientur oculi cæcorum.* Dixit alter: *Ecce Rex tuus venit tibi iustus & saluator.* Dixit deniq; Pilatus: *Ecce homo.* & *Ecce Rex vester.* Omnia siquidem, quæ ad Mesiā spectant, admiranda sunt: noua, & inaudita sunt: frequenter ruminanda, & plena fide meditanda sunt: vt nobis pretiosa sint & salutaria, vt sunt in seipsis. Secundo, ancillam se Domini vocauit, cum esset ad matris dignitatē Filij Dei, quasi ad conuiuium, inuitata: Sedit in vltimo cōuiuij loco, ex modestia, animiq; submissione seipsam deprimens atq; humilians, vt ita digna haberetur, quæ ascēderet ad primum, honoratioremq; conuiuij locum, &

mini, fiat mihi secundum verbum tuū. Tom. 4. operum D. Hieronymi.

Cur illud dixerit in tertia persona, nō in prima.

2. Cor. 4. Ioan. 13. & passim deinceps.

Matth. 9. Aduerbium, Ecce, Prophetæ, & Euangelistæ quando adhibeant, & quare.

Matth. 1. Isa. 7. Luc. 1. Ibidem. Ibidem. Ioan. 1.

Matth. 2.

Luc. 1.

Isai. 35.

Zach. 9. & Matth. 21. Ioan. 19. Ibidem.

Maria virgo cur se ancillā Domini vocauerit.

Luc. 14.

Ibidem, & infra 18. Bernar. ho mil. 4. super Missus est, post mediū.

Quæ rara virtus humilitas Bernardi.

Luc. 17.

II. ratio, cur Virgo se Domini ancillā vocarit.

Ecclesiastici 10.

Isa. vlt. iuxta Septuaginta.

Quid illud: Fiat mihi secundum verbum tuum.

Idem Bernard.

Alter sensus, nempe B. Bernardi.

exaltaretur super omnes choros Angelorū ad cœlestia regna, iuxta Christi regulam: *Qui se humiliat, exaltabitur.* Subiungam verba Bernardi, quæ ille super his verbis de humilitate Virginis est meditatus: *Quæ est, inquit, hæc tam sublimis humilitas, quæ cedere non nouit honoribus, insolescere gloria nescit? Mater Dei eligitur, & ancillam se nominat. Non mediocri reuera humilitatis insigne, nec (oblata tanta gloria) obliuisci humilitatem. Non magnū est esse humilem in abiectioe, magna prorsus, & rara virtus humilitas honorata.* Hæc ille. Merito ergo Virgo se humiliavit, cum intelligeret infinitā Dei humiliationem, vt quæ humilem & mitem esset paritura, humilis ipsa & mitis esset. Tum deinde quia omnia ancillæ obsequia, vt suo Domino placeant ex humilitate offerenda sunt, & se ancillam agnoscere & profiteri iuxta illud: *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis dicite: Serui inutiles sumus:* quod præceptū obseruasse videtur beata Virgo: & sicut Dominum altitudo, ita ancillam decet humilitas, quam in ea respexisse dicitur: tū quia ancillæ non est curiosus discutere, & examinare opera dominæ suæ, sed obsequi eius imperio: tum denique, quia vt *Superbia, omnis peccati initium fuit;* ita humilitas omnis virtutis fundamentum est. Et vt superbia homines a Deo alienauit, ita humilitas Spiritus sancti domicilium efficit, iuxta illud: *Super quem quiescet Spiritus meus, nisi super humilem quietum, & tremmentem sermones meos?* Sic B. Virgo humilem se præbuit, & mansuetā, & tremētē ad verba Dei per Angelum allata. Tertio dixit: *Fiat mihi, quo verbo charitatem feruidā, spem certā, & magnanimitatem ostendit, indicando se illud expetere, ac petere, quod supra omnium mortalium vota, & cogitationes situm est: illamq; dignitatē, cui etiam vel Angeli ipsi inuidere, si capaces inuidiæ esse possent, non recufarent.* Vnde Bernardus serm. 4. super Missus est: sic ait: *Fiat, desiderij est signum, non dubitationis indicium. Et per hoc, quod dicit, Fiat mihi secundum verbum tuum, magis intelligēda est ex-*

primere affectum desiderantis, quam effectum requirere, more dubitantis: quāquam nil obset intelligi, Fiat, esse verbum orantis. Nemo quippe orat, nisi quod credit, & sperat: vult autem a se requiri Deus etiam quod pollicetur. Et idē forte multa, quæ dare disposuit, prius pollicetur, sicq; quod gratis daturus erat, deuota oratio promereatur. Sic pius dominus, qui omnes homines vult saluos fieri, merita nobis extorquet a nobis: & dum nos præuenit tribuendo, quod retribuatur gratis, agit, ne gratis tribuat. Hæc ille. Est etiam magnitudo animi B. Virginis in his verbis demonstrata: nouerat enim prudentissima Virgo, matrem Mesiæ magnis doloribus, & tormentis, super omnes mulieres, esse exponendam, quia non semel legerat in Prophetis, Christum flagellandum, conspuendum, crucifigendum, & omnes filij iniurias in matrem aliquo modo detorquendas. Et quemadmodum Mesiā futurus erat nouissimus virorum, vir dolorum, & sciens infirmitatem, & vt leprosus putandus, & futurus opprobrium hominum, & abiectio plebis: ita nouerat & matrem eius futuram nouissimam mulierem, mulierem dolorum, & scientem infirmitatē. Quare beatissima Virgo, quæ hæc minime ignorabat, nō potuit nisi ab excelso, & constanti animo dicere, *Fiat mihi.* Nihil Virgini de cruce Christi Angelus dixit, vt postea fecit Simeon, quod verbum Dei cum iudicio sit dispensandū: neq; plura Angelus debuit dicere, quā haberet in mandatis: nec, si de cruce, & morte filij quicquam dixisset, vllō modo cōtradixisset, sed absq; mora conditionem accepisset: nam & ipsa ex scripturis intelligere poterat crucem ac mortē Mesiæ: idē magnanimitatis verbum fuit, dicere: *Fiat mihi.* Mihi quidē primū, & in vtilitatem meam: deinde etiā in honorem meum, post Christi gloriā: tamen pro omnibus etiam dico. Quartō ruit hoc verbo sententia Theophylacti, qui quidem in illa verba: *Quod vocatum est ab Angelo, priusquam in vtero conciperetur:* ait non audere se, definire, an ante colloquium

Cur Deus velit a se requiri quod pollicetur.

1. Tim. 2.

III. ratio eius dicit: Fiat mihi secundum verbum tuum.

Matth. 17. Isa. 53.

Psal. 21. Angelus Mariæ de Christi cruce quare nil dixerit.

Luc. 2.

Verbum quādo primum fuerit incarnatum.

Theophylacti in cap. 2. Lucae.

Angeli cum Virgine, an post illud verbum Dominus sit incarnatus: quia enim B. Virgo dixit, *Fiat*: constat post hæc verba tanti desiderij factum fuisse mysterium: post factum enim non opus erat orare, *Fiat mihi*: nec enim petimus quod iam habemus, ac possidemus. Quinto dixit: *Secundum verbum tuum*. Quo verbo insignem suam prodidit prudentiam, tantum optans, quantum sibi fuerat per verbum euangelizatum: nihil maius, nihil minus. Ita enim decet nos ipsos Deo subijcere, quantum in nobis, & per nos operari dignabitur. Et quamquam B. Virgo ad Angelum præsentem, ac euangelizantem diceret, *Secundum verbum tuum*: tamen cum illum, nuntium Dei esse non ignoraret, cuius proposuerat verba, probabile est, Virginem sacrosanctam, quæ superueniente repleta erat Spiritu sancto, æternū Patrem respexisse, atque fidei oculis Deum præsentem spectantibus, ad illum orationem suam direxisse, cum non tam sisteret in nuntio, quam per eum, ad Dominum Angelorum, qui legationem illam instituerat, ascēderat. Vnde Bernardus homil. 4. super Missus est, *Fiat*, inquit, *mibi de verbo secundum verbum tuum*, quod erat in principio apud Deum: *Fiat caro de carne mea, secundum verbum tuum: Fiat obsecro mihi verbum non prolatū, quod transeat, sed conceptum, ut maneat, carne videlicet indutum, non aere: Fiat mihi non tantum audibile auribus, sed & visibile oculis, palpabile manibus, gestabile humeris. Nec fiat mihi verbum scriptum, & mutum, sed incarnatum, & viuum: hoc est, non mutis figuris, mortuis in pellibus exaratum, sed in forma humana meis castis visceribus viuaciter impressum: & hoc non mortui calami depictione, sed sancti Spiritus operatione. Eo videlicet modo fiat mihi, quo nemini ante me factum est, nemini post me faciendum. Porro multifuram, multisq; modis olim Deus locutus est Patribus in Prophetis, & alijs quidem in aure, alijs in ore, alijs etiam in manu factum esse verbum Domini memoratur: mihi autem oro vt in vtero fiat iuxta verbum tuum. Nolo autem, vt fiat mihi*

aut declamatorie predicatum, aut figuratim significatum, aut imaginatim somnium, sed silenter inspiratum, personaliter incarnatum, corporaliter inuisceratum. Verbum igitur, quod in se nec poterat fieri, nec indigebat, dignetur in me, dignetur & mihi fieri secundum verbum tuum. Fiat quidem generaliter omni mundo, sed specialiter fiat mihi secundum verbum tuum. Hactenus ille. Deinde Athanasius sermone de sanctissima Deipara, reprehendit quosdam Hæreticos, qui vocem Angeli, intelligebant fuisse materiam, & substantiam Verbi: Sed certe vox Angeli, sonus quidam tantum erat, & creatura fluxum, ac debile habens esse, ab æterni hypostasi Verbi, siue a substantia filij Dei longe omnino distincta. Et quod hic dicitur, secundum verbum tuum, nequam est referendam ad Verbum æternum, quod non erat verbum Angeli, quod Græcè non dicitur hic λόγος, sed γυναικὶν: verum ad Angeli promissa, verbi æterni incarnationem annunciantis.

Sequitur: *Et discessit Angelus ab ea*. Quod in prædicto loco ponderat Athanasius propterea dictum fuisse, ne quis existimaret, per ipsum Angelū fuisse factam incarnationem. Recessit autem cum magno gaudio, expletaque feliciter legatione, ac impetrato consensu Virginis, ad quem exhibitum sciebat complendum esse incarnationis mysterium: non tamen ante discessit, nisi prius Angeli omnes è cælo ad adorandum Christum descendissent, iuxta Dei mandatum in Propheta Dauide, & Apostolo Paulo ad Hebr. 1. expressum, dicente: *Et cū iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei*. Exponit rectè B. Anselmus, dici, iterum, quia primūm erat in mundo inuisibilis, postea verò visibilis in carne fuit. Nec defunt Doctores, qui asserant, huic incarnati Verbi adorationi accepto ferendam esse omnem gratiam, & gloriam, quam habuerunt Angeli. Nam etsi Angelorū per crucem, & sanguinem redemptor non fuerit: fuit tamen Rex, caput graticator Angelorum, & glorificator. Introductus est autem primogenitus

Quale hoc verbum Angeli, olim Hæretici quidam somniauerunt. B. Athanasius tom. 3.

Quorsum illud: Et discessit Angelus ab ea, secundum Athanasium.

Quando discessit Angelus a Virgine

Psal. 96. Heb. 1.

Cur iterum primogenitus Dei in orbem terræ dicitur introductus. Ansel. tom. 2.

Expenditur illud, secundum verbum tuum.

Ad quem ea Virginis verba dirigatur, ad Deum, an ad Angelum.

D. Bern. ad finem hom. Ioan. 1. Gen. 2.

Eiusdem sententia, nempe, Fiat mihi secundum verbum tuum, sanè elegans & docta consideratio Bernardi.

Heb. 1.

Audiuert, & lætata fuerit quæ Siō, iuxta Prophetā.

Luc. 2.

Quo tempore, die, an noctu, Verbum sit incarnatum.

Sap. 18.

Ioan. 6. Act. 1.

Gen. 3. & seq.

Quid quod Virginis responsum, incarnationem subsecutam suppressit Lucas.

in orbem terræ non tantum per natiuitatem ex vtero, sed etiam per incarnationem in vtero Virginis. Et Propheta, postquam dixit: *Adorate eum omnes Angeli Dei*: subdit: *Audiuit, & lætata est Sion*: hoc est B. Virgo Maria, quæ de adoratione Verbi incarnati, & honore sibi vt matri Messie præstito, vehementer gauisa est, & lætata, eorumq; exemplo ipsa quoque verbum ex se, & in se incarnatū adorauit, quemadmodū in natiuitate, vt canit Ecclesia: ipsum, quem genuit, adorauit. Hac ergo adoratione exhibitā, abierunt omnes, & Angelus Gabriel redijt in cælum. Nec prius redijt ad Deum, vt pietas & ratio persuadent, nisi ante nouo nuntio ad sanctos patres, qui tum in limbo erant, perlato de Christi aduentu, deq; instanti eorum liberatione, quo illi vehementer recreati sunt. In instanti autem, quo verba Mariæ assensum præbentis terminata sunt, in carnatio filij Dei est subsecuta sub mediam noctē, ad quam, vt deuoti quidam meditatur, proraptum fuit Virginis cum Angelo Gabriele colloquiū, iuxta illud: *Cū enim quietū silētiū cōtineret omnia, & nox in suo cursu mediū iter haberet, Omnipotens sermo tuus, Domine exiliēs de cælo à regalibus sedibus venit: quod etsi ad literam de occidendis primogenitis Egyptiorum dictum sit: Ecclesia tamen, iuxta mysticum sensum, ad incarnationis, siue natiuitatis Christi mysterium media nocte peractum applicuit. Fuit autem Christus in meridie hora sextæ crucifixus: & in meridie ex monte Oliueti cælos conscendit, vt ascendens clarius discerni posset, & ex maiori distantia. Et quemadmodū verbo *Fiat*, sexies repetito, mundus conditus est, vt cum dicitur, *Fiat lux, fiat firmamentum, fiant luminaria, &c.* ita vnico fortissimæ Virginis verbo *Fiat*, reparatus est mundus: quia nisi Verbi incarnati beneficio, homines Deo recōciliantur: incarnatio autem vno tantum fiat, peracta est. Non expressit Euangelista Lucas mysteriū subsequutum incarnationis, sicut fecit Ioannes, dicens: *Verbum caro factū est: tū quia nouerat hoc Dei opus esse**

incomprehensum, & verbis humanis ineffabile. Vnde Patres hoc nobis tradiderūt. Iustinus enim in lib. de vera Fidei expositione ostendens dispensationis, siue incarnationis (sic enim Græci economiam, siue dispensationem vocant, vt libro superiore diximus) rationem inexplicabilem subdit: *Ne me verò quisquam de vnionis modo percontetur: non enim me pudebit fateri ignorantiam. Quin cōtra potius gloriabor quoq; me arcanis minimè vulgandis fidem habere: & mysten, doctoremq; esse earum sacrorum, ad quorum perceptionē ratio, & mens, propter debilitatem suam languet. Quocirca neq; ex me, neq; ex alio clarè quidquam, & dilucidè de hisce discere velis. Hæc ille. Damascenus vero lib. 1. de Fide orthodoxa: *Quemadmodum, inquit, semetipsum exinanuit vnigenitus Filius, & Deus, homo factus, ex virgineis sanguinibus, alia quam natura lege plasmatus, aut quomodo siccis pedibus super aquas incesit, & ignoramus, & eloqui non valemus. Et Iosaphat sic instruitur à Barlaam: Ne velis discutere, quomodo exinanuit semetipsum Filius Dei, & homo factus ex virginali sanguine sine matris corruptione. Fide enim ista sumus edocti tenere, diuinitus docti ex diuina Scriptura tradita. Modū igitur ignoramus nec dicere valemus. Rursus lib. 3. *Inclinauit cælos, & descendit: hoc est, Inhumiliabilē eius altitudinē in humilitate humiliavit, & descendit cū seruis suis descensu ineffabili, & incōprehensibili (hoc enim ostendit, descēdit) & perfectus Deus existens, homo perfectus fit. Et hoc impleretur opus, quod omnium nouorum maximè nouum est, & quod solum nouū sub sole, per quod infinita Dei apparuit virtus. Augustinus epist. ad Volusianum loquēs de hoc mysterio, ait: Hic si ratio queritur, non erit mirabile: si exemplum poscitur, non erit singulare. Demus Deum aliquid posse, quod nos fateamur inuestigare non posse: in talibus rebus tota ratio facti est potētia faciētis. Hæc ille. Deinde, videtur Lucas celebrē illū pictorē vocatū Timācē imitatus fuisse: vt eū ille qd̄ expreme pennicillo nō poterat, velo quodā tegebat: ita Lucas filērio magis explicauit operis magnitudinē, quā verbis.***

Iustin. mart. tom. 3. sub initium.

Quam nos incarnationē dicim⁹, Græci verbis exprimerent loquant.

Damasc. c. 2 in fine. Philipp. 2.

Matth. 14.

Idem in vita SS. Barlaam, & Iosaphat.

Idem cap. 1 Psalm. 17. Inclinauerit quando cælos Deus, & descenderit, iuxta Prophetam.

Hierem. 31. Omnium nouorum maximè nouum, & quod solum nouū sub sole, per quod infinita Dei apparuit virtus. Augustinus epist. ad Damascenum.

Aug. epist. 3. inter medium, & initium, tom. 2 in princ.

II. ratio suppressa à B. Luca incarnationis operis, ab exemplo.

III. ratio. Idem lib. de Assump. virginis Mariae, cap. 1. tom. 9. circa medium circiter & finem.

Tertio sic ait B. Augustinus lib. de Assumptione Virginis: Quaedam Scriptura sancta varijs indagacionum studijs querenda reliquit; quae non sunt superflua existimanda, dum vera indagacione fuerint patefacta. Fecunda est enim veritatis autoritas; & dum diligenter discutitur de se gignere quod ipsa est cognoscitur. Saepè enim discussa veram conuenientiam parit, quam manifestis sermonibus abscondit, & saepe apertis sermonibus insinuat, in quibus nihil prater id quod sonat, querendum inuitat. Hæc ille, pulchrè docens, quædam ad Scripseris relinquere, quæ faciliè à ratione, & cõuenientia coniectantur. Nam si agens naturale in subiecto iam disposito, & quantum potest, illi applicato, non moratur operari: quid de Deo, & verbo infinitæ virtutis artifice putandum est, cum vidisset à Spiritu sancto paratam Sponsam, & non tantum consentientem, sed & desideratam etiam id, quod Deus eam desiderare volebat? In hunc modum, postquã omnia, quæ ad tabernaculum spectabant, perfecta sunt, operuit nubes tabernaculum testimonij, & gloria Domini impleuit illud: vt dicitur Exod. 40. in huius typum obumbrationis per Verbum in Maria iam probè disposita factæ. Est & alia quarta ratio; quia cum statim surgens visitauit cognatam suam, ab ea cognita est Mater Messia, cum dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? quæ verba ponunt, opus incarnationis iam fuisse perfectum. Quod autem immediate post Virginis assensum consecutum sit opus incarnationis, tradunt Patres, & in primis Athanasius in Euangelium de sanctis. Deipara, dicens: Hoc significat Euangelista, Angelum ab ea digressum esse: ne occasione relinqueret dicere volentibus, eum ipsum Angelum incolam Virginis incarnatum fuisse, aut verbum quod ille insonauit, aut prolocutus est, hominis naturam condidisse, sed quod abscedente Angelo superuenerit in Virginem Spiritus sanctus, obumbraueritq; illam virtus Altissimi: atque ita postmodum consummatus est salutaris ille conceptus. & Damascen-

nus lib. 3. Post igitur consensum sanctæ Virginis Spiritus sanctus superuenit in eam, iuxta sermonem Domini quæ dixerat Angelus instruens ipsam, & virtutem diuinitatis Verbi susceptiuam præbuit, simul autem & generatiuam. Et tunc obumbravit ei, Dei altissimi in sua subsistens hypostasi sapietia, & virtus, Filius Dei, Patri consubstantialis, velut Diuinum semen. Et construxit sibi ipse ex castis, & purissimis sanguinibus carnem animatam anima rationali, & intellectuali, primitias nostræ conserpserit, non cum semine, sed conditorio opere per Spiritum sanctum: non paullatim per additamenta expleta figura, sed vno cõtextu absoluta. B. Augustinus lib. de Symbolo ad Catechumenos: Quando Angelus istam Virginem sic salutauit, tunc eam Spiritus sanctus fecundauit, tunc illa femina virum sine viro concepit, tunc est repleta gratia, tunc Dominum suscepit, vt esset in ea, qui fecerat eam. Rursus in ferm. de Natali Domini: Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Mox igitur Angelus Virginis accepto consensu, cælestis regionis accolæ repetiuit: & ecce subito secretum Virginis ineffabilis potentia penetravit. Intrat artifex mundi angustias ventris humani, efficitur grauidæ mater intacta, & ecce tanquam Sponsus de thalamo Mariae, Christus procedit ex vtero. Idem de eodem: Nec mora reuertitur nuntius, & nuptialem thronum ingreditur Christus: Accipit stolam carnis in thalamo Virginis. Hæc ille. Hanc eandem doctrinam omnes patres veteres, sed maxime scholastici, vno consensu tradunt. Item Gregorius Romanus, qui ait: Tunc Deus Pater Deo Filio suo nuptias fecit, quando hunc in vtero Virginis humana natura coniunxit: quando Deum ante secula, fieri voluit hominem in fine seculorum. Idem quoque alibi tradit: Nunciante Angelo, & adueniente Spiritu, mox Verbum in vtero, mox intra vterum Verbum caro: & manente incommutabili essentia, quæ ei est cum Patre, & cum sancto Spiritu coeterna, assumpsit intra virginem viscera: vnde & impassibilis pati, & immortalis mori, & æternus ante secula, temporalis postet esse in fine seculorum. Et Petrus

B. Damasc. cap. 2. libri de Orthod. fide, propè initium.

B. August. lib. 2. de Symbol. ad Catechu. c. 5. initio, tom. 9. propè finem.

Idem ferm. 5. in Natali Dom. sub fine, tom. 10. inter med. & initium. Psal. 18. Idem ferm. 17. in fine.

Gregor. homil. 38. in Euangelia propè init. tom. 2. Deus Pater quando nuptias fecerit Filio suo. Matth. 22. Idem lib. 18. Moral. cap. 36. initio, tom. 1. Ioan. 1.

Exod. 40.

III. ratio.

Luc. 1.

Quod immediate Virginis assensum opus incarnationis consecutum sit, ostenditur. Athanas. tom. 3. a medio.

Martyr

Petrus martyr libro de Deitate, vt producit in Concilio Ephesino: Tunc Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, cum Angelus Virginem salutauit.

Euthym. Nicepho. Rupert. Tuitien.

Statim post Virginis assensum Verbum carnem factum esse, contra Magdeburgenses rursus ostenditur.

Ambr. li. 2. in Luc. c. 6. tom. 5. Mariæ oratio nubes pectrat. tom. 3. Matth. 8.

Ioan. 4.

Quando primum fuerit corpus Christi formatum

Qualis hominum solcat esse conceptus

martyr libro de Deitate, vt producit in Concilio Ephesino: Tunc Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, cum Angelus Virginem salutauit. Lege Euthymium in Lucæ primum caput, & Nicephori libro primo historiae Ecclesiasticae, capite octauo. Rupertus adhæc libro primo de Spiritu sancto: Maria vix absoluerat sermonem, quin è vestigio adfuerit Spiritus sanctus & sese in Virginis vterum infuderit, vt matrem illam faceret Emmanuelis. Frustra igitur Magdeburgenses Cæcilia prima, libro primo, sub dubio relinquunt, an conceptio Christi cõsecuta sit Angeli cum Maria finitum colloquium. Sed quid quæso impediret, quo minus sitientissimus nostræ salutis Deus id confestim præstitit, & nesciat tarda molimina Spiritus sancti gratia? Quid etiam non impetraret, aut non efficeret ipsos cæcos, ac nubes penetrans Mariæ orationis deprecatio? Adhæc Dominus rogatus vt impertiret sanitatē seruo Centurionis paralytico, & filio Reguli febricitanti, dicitur quod sanatus est puer in illa hora, & quod hora septima (qua dixerat Dominus: Vade, filius tuus viuit) reliquit illum febris: quantum magis confestim absoluit opus incarnationis suæ à tempore, quo Maria consensum suum præbuit, ad quæ solum exprimendum venerat Angelus de cælo. Illud etiam tanquam dogma Fidei à Patribus est assertum, corpus Christi fuisse à primo instanti conceptionis perfecte dispositum, & in sua membra distinctum, vt animam rationalem reciperet: quod in nobis non contingit, nisi post quadraginta dies, in foemina verò post octoginta. Hoc autem summæ virtuti artificis Spiritus sancti tribuendum est, quæ cum sit infinita, potuit vnicui temporis momento disponere non solum ad animam rationis participem accipiendam, sed etiam ad vnionem Verbi cum humana natura. Non ergo in Christi conceptione is ordo fuit, qui in reliquorum hominum conceptu: vt scilicet prius in vtero Virginis fuerit quæ-

dam informis massa, quæ deinceps per membrorum, & organorum distinctionem formaretur, & postea per animæ infusionem animaretur: sed in ipso conceptus Christi momento simul fuit carnis formatio, & figuratio, animæ infusio, animæ & corporis à diuinitate assumptio. Quamobrem falso Lutherus in Postilla Dominicæ primæ post Natalem Domini exprobrat Catholicis, quod nouum Fidei articulum finxerint. Et Bucerus in Luc. 11. Quæ superioris, inquit, seculi Theologi de consumatione Domini nostri, vt hominis in instanti (vt loquuntur) conceptionis perfecta disputant; ipsis relinquamus; nam ex se illa commenti sunt. Sed Patres plures qui subiunguntur, calumniam hanc faciliè reuincunt, & quam parum versati fuerint in veterum Patrum lectione, ostendent. Quare aperte etiam reuincuntur Bezani, qui fabulantur, humanam Christi naturam seorsum à Verbo in vtero genitricis existisse: quod falsissimum est, & contra doctrinam sanctorum Patrum. Ait enim Augustinus: Ex quo (Christus) homo esse cepit, ex illo est & Deus: vnde dictum est: Verbum caro factum est. Et epistola ad Volusianum: Cum enim Verbum Dei permixtum est animæ habenti corpus, simul & animam suscepit, & corpus. Adde Theodorum libro secundo Polymorphi: Quando autem dicitur factam fuisse vnionem? Ego dico, statim in ipsa conceptione: carnem autem à Spiritu sancto fuisse formatam, postquam prædictum est ab Angelo. Non erant ergo due nature ante vnionem, sed vna tantum. Si enim vna præexistit quidem diuinitas, non simul autem existit humanitas, formata est enim post salutationem Angelicam, formatione autem coniuncta est vnio, vna ergo natura erat, quæ semper est, & est ante secula. Sic ille. Et ante hos omnes Athanasius libro de incarnatione Christi: Carnis vnio cum Verbi diuinitate ex vtero originè traxit: ibi enim eam Verbum, cum è cælo aduenisset, constituit quippe quæ non erat, antequam cælitè Verbum adueniret. Accedit illud: Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Vbi Ambrosius lib. 2. de Spiritu sancto, & Autor

Contra Lutherum, & eius assecclas.

Contra Bezanos humanam Christi naturam seorsum à Verbo in vtero genitricis existisse se fabulantes Ioann. 4. August. lib. 13. de Trinit. cap. 17. circa medium. tom. 3. Ioann. 1. Idem episcopus 3. pauld ante med. tom. 2. initio.

B. Theodor. par. 2. circa med. Athan. t. 3. Matth. 1. Ambr. t. 2. à medio. Autor operis imperf. in Matt. hom. 1. circa finem.

Tom. 3.

I operis

Luc. 1.

Operaciones Dei propriae quoniam sunt. Greg. Rom. li. 9. Regist. epistol. 61. paullo à m. tom. 2. Christus cur vnctus per participibus dicitur teste Gregorio. Psal. 44. & Heb. 1.

Bas. ho. 15. circa med. tom. 1.

Greg. Naz. Euthym. in Matr. operis initio.

Luc. 1. B. Berd. ho. 2. super Missus est, circa med. Hierem. 31

operis imperf. in Matthæum, legunt: Quod enim ex ea nascetur. Maluit enim Angelus nascendi, quam concipiendi verbo uti, ut Christi corpus statim à sua conceptione perfectum iudicaret. Et confirmatur ex illo: Ideo & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei: Quibus verbis declarat conceptum Mariæ mox perfectum fore, quoniam non de homine, sed de Spiritu sancto virtutem Dei, hoc est, filium Dei conceptura esset. Sunt autem operationes Dei propriae illæ quæ fiunt in instanti. Quare rectè Gregorius Romanus epist. ad Quirinum Episcopum: Non prius in utero Virginis caro concepta est, & postmodum diuinitas venit in carnem: sed mox ut Verbum venit in utero, mox Verbum seruata propria virtute natura factum est caro: & perfectus homo, id est, in veritate carnis, & anima rationalis, natus est per veterum Virginis vngentis filius Dei. Vnde & vnctus per participibus dicitur; quia omnes nos prius peccatores homines existimus, & postmodum per vnctionem sancti Spiritus sanctificamur. Ipse autem qui existens Deus ante secula, per sanctum Spiritum in utero Virginis homo conceptus est in fine seculorum: ibi ab eodem Spiritu vnctus est, vbi conceptus. Hoc idem tradit Basilius homilia de humana Christi generatione, qui ait: Hinc enim deprehendi licet, quod non secundum communem modum carnis constitutio Domino fuit. Conceptum namque illico perfectum fuit, non per intervalla paulatim formatum, ut planè verba declarant. Non enim dicit: Quod in ea conceptum est; sed, quod in ea natum est. Gregorius Nazian. in Monodia ait, Christum à perfectione cœpisse. Euthymius apertè idem docet super illud Matthæi; Quod enim in ea natum est. Formatum in ea, genitum dixit; ut discamus non paulatim modo seminis formatum esse, sed repente quantum ad formationem perfecte factus est. Idem docet Bernardus homilia super Missus est, ponderans verba Hieremiæ: Nouum faciet Dominus super terram, FOEMINA CIRCUNDABIT VIRVM: Nec fuit hora, inquit, in quacunque ætate sua, qua de plenitudine illa, quam in sui con-

ceptione accepit in utero, vel aliquid minueretur, vel aliquid eidem adiceretur, sed à principio perfectus, à principio, inquam, plenus fuit Spiritu sapientia, & intellectus; spiritu consilij; & fortitudinis; spiritu scientia, & pietatis; & spiritu timoris Domini. Hæc ille. Ergo à primo instanti plenus fuit, & perfectus homo, quoniam corporis magnitudine postea cresceret, & proficeret ætate. Quodque proficeret sapientia, & gratia, ibidem soluit Bernardus, & nos alibi latius differemus. Augustinus vel potius Fulgentius libro de fide, ad Petrum Diaconum: Firmissime, inquit, tene, & nullatenus dubites, non carnem Christi sine diuinitate conceptam in utero Virginis, priusquam susceperetur à Verbo, sed ipsum Verbum Deum suæ carnis acceptione conceptum, ipsamque carnem Verbi incarnatione conceptam. Gregorius quoque libro Moralium: Annunciantem Angelo, & adueniente Spiritu, mox Verbum in utero, mox intra uterum Verbum caro. Sic ille. Quod si Christi caro fuisset, priusquam à Verbo susceperetur; ergo aliam ab hypostasi Verbi substantiam habuisset; ac proinde opus fuisset Verbum Dei in assumptione destruere priorem carnis substantiam præexistentem: quod absurdum esset, & conceptio tota non posset tribui Filio Dei. Si verò conceptus totus simul fuit à Verbo assumptus; consequitur etiam fuisse ab initio anima ratione prædita animatum, cum caro humanæ naturæ fuerit à Verbo assumpta nisi ratione animæ rationalis, sine qua incongruum fuisset diuinitati assumere carnem. Quare Damascenus rectè dixit: Simul caro, & Dei Verbi animata caro, rationalis, & intellectiua. Quamobrem non hominem Deificatum dicimus, sed Deum humanatum. Rursus idem, simul conceptus quidem Verbi, carnis autem in Verbo substantia. Hæc tenus ille. Quod consonum videtur sententiæ Hieremiæ Prophetæ, dicentis: Nouum faciet Dominus super terram, femina circumdabit virum. Quod ita exponit Hieronymus: Femina circumdabit virum gremio uteri sui: Qui iuxta incrementa quidem ætatis per vagitus, & infantiam proficere videbitur sapientia,

Isai. 11.

Idem ibid.

Aug. lib. de Fide ad Petrum, c. 18. tom. 3. circ. med. à principio.

Greg. li. 18 Moral. cap. 36. initio, tom. 1.

Si prius caro Christi fuisset, quam susceperetur à Verbo, quid inde.

Damas. lib. 3. cap. 2. in fine.

Idem c. 12. eiusdem libri.

Hierem. 31

Hierony. in dictum cap. Hierem. li. 6. tom. 5.

Quo sensu Theophilactus, statim ab oblatione Virginis, perfectum Christi corpus negat fuisse. Theoph. Luc. 1.

Luc. 2.

Admirabilia quatuor in incarnationis simul per actumysterio sancti Spiritus virtute diuina, quamam illa.

Bern. ho. 3. in vigilia natalis Domini circa finem.

Quibus rationibus adducti pij quidam viri meditantur.

Corp' Christi de Virgineo corde Mariæ fuisse formatum.

Ephes. 1. & 4. & 5. & Coloss. 1. Horat.

Cordis prerogatiæ. Ephes. 3. 1. Cor. 3.

& ætate: sed perfectus vir in ventre femineo solitis mensibus continebitur. Quod verò Theophylactus hoc loco scribit, dicens: Sunt qui dicunt, quod vbi Dominus obumbravit uterum Virginis, statim perfectus fuerit infans. Alij autem hoc non recipiunt. Audi enim quid dicat: Ideo & quod nascetur sanctum, hoc est, quod particulatim in utero crescit, & non statim perfectum existit. Hæc, inquam, verba rectum sensum accipiunt, si reuera dicamus, eum perfectum, consummatumque fuisse in primo instanti cœceptionis, sed in corporis magnitudine, & confortabatur, & proficiebat sapientia, & ætate, ut infra dicitur. Subitoque facta sunt admiranda illa quatuor, nempe formatio corporis ex purissimis sanguinibus Virginis, ac eius in suas partes distinctio; Creatio animæ rationalis, eiusque in corpus formatum iam, & suis perfectum organum infusio, & vnio illa ineffabilis diuini Verbi cum anima, & per animam mediâ, cum corpore ipso coniunctio. Tunc illa tria mirabilia effecta, de quibus Bernardus loco prædicto: Coniuncta sunt, inquit, ad inuicem Deus, & homo; mater, & virgo; fides, & cor humanum. Et quidem tertia inferior est alijs duabus, sed non minus fortis. Mirum est enim quomodo cor humanum his duobus fidem accommodauit: quomodo credi potuit quod Deus homo esset? quod virgo, qua peperisset? Hæc ille ferè. Meditantur autem quidam, tres sanguinis guttas virtute Spiritus sancti, & Angelorum ministerio (quatenus ministrare potuerunt) de corde Virginis erutas, & in utero ad formatum corpus Filij Dei repositas. Tum quia cor nobilius membrum hominis est, & sedes vitæ, atque ex eo formatum membrum nobilius, hoc est, caput Ecclesiæ, quod nouam vitam rationem per gratiam, & gloriam daturum erat. Cor etiam in medio est animalis, & in medio consistit virtus; & Christus in gradu supremo omnes virtutes habiturus erat: & templum Spiritus sancti nos inhabitantis, & Christi, de quo Apostolus: Habitare, inquit, CHRISTVM per

fidem in cordibus vestris. Ideo ex sanguine cordis formari voluit: sicut etiam corpus Christi templum fuit diuinitatis, ut inquit Ioannes. Debebat præterea Christus esse ad amandum propensus; atque ideo sanguine illius membri, in quo est sedes amoris, corpus suum formari voluit, ut tam ex parte materiæ, quam artificis Spiritus sancti efficeretur hominum ardentissimus amator, ut pro meritis suis liberandis sanguinem totum suum ex corde profunderet. In hanc tamen piam, & speciem religiosam meditationem, solida quædam argumenta obiecit Episcopus Abulensis, quæ minimè dissimulanda esse duxi, ne præteru pietatis quæquam à Catholico sensu aberrare cõtingat. Nam corpus Christi aut de semine formatum est, aut de carne, & ossibus Beatæ Deiparæ, aut de sanguine qui erat in corde, siue in venis, siue in alijs eius corporis partibus, aut denique de sanguine menstruo, qui naturalis materia foetus esse solet. Si ergo ostendero tribus prioribus modis contingere non potuisse, necessario quartus & verus, & catholicus retinendus erit. Quod igitur de semine masculino conceptus non sit, Fides apertè docet, quæ tradit Beatam Mariam fuisse Virginem virginum, & in illam Spiritum sanctum superuenisse: atque de illa prædictum erat; Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, videlicet remanens Virgo. Imò etsi B. Virgo fuisset à viro cognita, non formatum fuisset corpus Christi de viri semine, quia illud non est materia foetus; sed tantum actiuum, siue efficiens principium, ut tradit Aristoteles lib. 1. de histo. animalium, siue libro primo de generatione, cap. 20. Nec etiam formatum ex semine feminæ, quod humor quidam est aquosus, & imperfectum in illo seminis genere, ut docet Thomas, & non est materia foetus, & quædam feminæ nõ seminantem concipiunt ex semine menstruo, qui remanet ultra semè feminæ dictum, ut ibidem tradit Philosophus. Si ergo in alijs non est materia foetus,

Ioan. 2. Cor sedes amoris.

Hanc sententiam impugnat Abul. Episcopus, Abul. in capit. 12. Leuit.

Quadruplex humani foetus concepti di modus.

Christum de virili semine non fuisse conceptum.

Luc. 1. Isai. 7. & Matth. 1. Nec de Virginis quidè corruptæ suscepto semine potuisset formari. Philosophus tom. 2.

Fœmineum item semen Dñici corporis materiam non fuisse. B. Thom. 5. p. q. 31. art. 5. ad. 3. to. 13. Aristot.

multò minùs fuit in Christo: quia tale nõ deciditur sine venerea voluptate rationem absorbente: quæ omnia repugnant virginitati, & puritati pudicissimæ Virginis. Non ergo conceptus est ex vlllo semine, vt probatum est.

Secundò, corpus Christi non debuit, neque potuit formari de carne, & ossibus Virginis: hoc enim fieri nõ poterat sine corruptione corporis sui tollendo aliquid, quod ad integritatẽ eius spectabat; siue illud esset os, siue caro, siue vtrumque: nec sic nasci conueniebat, vt mater eius aliquo membro, aut osse destitueretur.

Nec obstat ex costa Adæ Eua formatam fuisse: quia in Adâ nõ fuit aliquid, ex quo Eua formaretur, non facta aliqua in eo ablatione, siue diminutione. Ideo posuit in eo Deus costam quandam suo quidem corpori superfluum, sed necessariã speciei ad formandam Euam, & qua ablata nihil de integritate corporis Adæ detrahetur; sicut est quantum ad semen in viro, quod, quantum ad integritatem viri, & substantiam, profectò est superfluum; sed simpliciter minimè superfluum: quia est necessarium ad conseruationem speciei. Sed nihil tale in B. Virgine superfluum fuit (quantum attinet ad integritatẽ propriam) ex quo Christi corpus formaretur. Deinde noluit Deus duos homines simul creare, id est, masculum, & fœminã, sed ex vno omnes deriuare voluit, & ille vnus debuit esse masculus ob nobilitatem sexus, & alias rationes: quamobrem fœmina esse non poterat, quæ per conceptionẽ in vtero id præstare posset: nam vir matricem non habet, nec viã habet emissionis. Ideo aliter fieri non potuit, nisi fumendo de corpore viri partem aliquam, ex qua Eua formaretur, sicut & factum est: secus est in Virgine, quæ concipere poterat, & parere, etiam si supra naturam adiuta.

Tertiò, si hoc modo Christi corpus formatum fuisset, nihil referebat, an ex viro, an ex fœmina formaretur, cum ex vtrâque æquè posset formari: & potius de viro formandum fuisset ob nobilitatem, & perfectionem se-

xus, & tamen Christus de muliere natus est. Ad hæc si hoc modo conceptus esset Christus de Maria, & corpus eius de virginea carne formatum, minimè de ea Christus natus, sed sumptus, & factus tantum diceretur: vt Eua dicitur non nata de Adam, sed de viro sumpta, siue edificata: & tamen Christus dicitur de Virgine natus. Nõ debebat ergo sic formari de Virgine, vt verè de ea natus dici non posset. Denique, si hoc daretur, maxima B. Virgini dignitas eriperetur, quia non esset mater Christi, aut mater Dei: quod est summum eius prærogatiuum, & priuilegium. Non enim aut est, aut vocatur illa mater, in qua, vel ex cuius substantia aliquid fit, vel formatur. Nã sic terra esset mater omnium animantium; & Eua esset Adæ filia; & animalia quædam quæ intra, aut extra hominem formantur, filij hominis dicerentur: quia ad veram rationem maternitatis, vel paternitatis, adesse oportet aliquam virtutis generatiuæ operationem, quæ hic minimè fuit, sed solum materia inde sumpta, quæ ad maternitatis rationem non facit: non enim lignum est mater scamni, licet scã nõ ex ligni materia desumatur. Quare nec sic esse debuit in hoc tanto B. Virginis mysterio.

Iam ad tertium membrum transeamus, & ostendamus Christum nequaquam conceptum ex sanguine alio à menstruo, siue ille esset in corde, siue in venis, vt quidam magis piè, quàm solide cogitant, putantes menstruum sanguinem immundum esse, at mundissimum Christi corpus de immundo sanguine prodire nõ debuiffe: præsertim cum ex purissimis, & castissimis Virginis sanguinibus id profiteatur Damascenus formatum fuisse. Verum si penitiùs rem speculemur, non potuit Christi corpus ex alio quocumque sanguine existente in venis, aut in corde, aut in alia qualibet corporis parte, sed tantum ex sanguine menstruo concipi: quod sequentibus euincitur rationibus.

Prima sit: Si ex tali sanguine, quem illi dicunt, fetus Christi conceptus fuisset, certè Beata Maria vera eius

III. ratio.

Genes. 2.

V. ratio.

Quænam summa fuerit prærogatiua Virginis matris.

Ad hoc vt quis sit verus pater, aut vera mater, quæ necessariò requiratur.

Nequaquam venali sanguine, verum ex menstruo Christum fuisse conceptum.

B. Damasc. lib. 3. ca. 2. de Orth. f. 1.

Prima ratio

mater

Alter modus conceptionis Christi ex carne, & ossibus Virginis matris excluditur multiplici ratione.

Quare sicut ex costa Adæ Eua, ita ex B. Virginis etiã costa Christi nõ fuerit formatus. Gen. 2.

Humanum semen quatenus superfluum.

II. ratio. Heb. 2.

Ex viro, eodemque masculo cur exierit genus humanum. Act. 17.

Viri ad concipiendum impotentiam,

III. ratio.

mater non esset. Nam sicut, si formatus fuisset ex carne, vel osse Virginis, Beata Virgo vera Christi mater minimè extitisset, vt probatũ est: quia illæ partes non sunt materia disposita ad generationem per facultatem generantem, quæ nil super illas agit, sicut nec super phlegma, nec super cholera, sed actu sunt corporis partes non existentes in potentia naturali ad generationem fetus. Ad eum propè modum sanguis, qui est in alijs corporis partibus, nõ est materia apta generationi subseruiens, sed tantum nutritiua agens efficit vt sit in via, vt transeat in carnem, vel ossa. Quamobrem ad generationem fetus in potetia naturali non est; ex qua etsi Deus potuerit formare Christi corpus, sicut poterat de lapidibus illis suscitare filios Abrahamæ, Matth. 3. tamen etsi maximè fieret, Virgo Christi mater nõ esset, quia nõ inueniretur ibi ratio maternitatis, nec ibi est materia per potentiam generatiuam disposita. Deinde Christi corpus ex eo concipi debuit; ex quo cætera hominum corpora concipiuntur: nam debuit per omnia fratribus simulari, vt dixit Apostolus: at reliqua hominum (qui fratres eius dicuntur) corpora ex menstruo sanguine formantur, vt probat Aristoteles lib. 1. de gener. animal. multis rationibus, & experientijs contra eos qui aliter opinabantur: ex eodem igitur cum alijs sanguine conceptus fuit Christus.

Tertiò, B. Deipara in Euangelio dicitur Christum pro genuisse, vnde & Primogenitum vocatur: dicitur & prægnas fuisse, & peperisse, & mater eius extitisse: & tamen super nullam aliam materiam habet operationem virtus generatiua in muliere, præterquam super menstruum sanguinem, quia illud transmutat, digerit, ac disponit, vt fiat apta materia generationi fetus. Imò interdum etiam mulieres efficienter se habent, quia non solum dant materiam, sed etiam sibi similem reddunt: nam interdum fetus matri suæ assimilatur: quod profectò contingere nõ posset, nisi esset in materia fetus aliqua virtus actiua à matre profecta: nõ

Sanguis venalis ad quid naturaliter institutus.

Matth. 3.

II. ratio.

Heb. 2.

Phis.

III. ratio.

Matth. 1.

Luc. 2.

Ibidem.

Ibidem. & alijs.

Quid argumẽto sit mulieres non solum vt patietes, sed vt agentes etiam ad fetum concurrere.

materia non est principium similitudinis, sed ab aliqua actione facultatis generatiuæ omnino proficiscitur.

Quartò, tale conflat argumentum: Mulieres concipere nequaquam possunt, antequam menstruum sanguinẽ habeant, etiam si maximè à viris cognoscantur, vt experientia docet in his, quæ sunt impuberes. Iterum etiam postquam per longam ætatem cessauit fluxus menstruorum, generare nequeunt, vt Genes. 18. de Sara constat, cui desierant fieri muliebria. Si ergo sanguis menstruus non esset materia fetus, profectò miraculũ nõ esset concipere Saram, cessantibus menstruis. Quod si in alijs mulieribus conceptio fetus de menstruo sanguine fieret, & in Beata Virgine non fuisset ex illo, sed ex alio sanguine, qui est in corde, aut venis, hoc certè fuisset, quia hic esset melior, & præstantior. Sed hoc falsum est: quia ille qui est in venis, aut in corde, imperfectam digestionem tantum habet, vt per vim nutritiuam transeat in carnem: at menstruus sanguis residuus est illius sanguinis, & per facultatem generatiuam aliam perfectionem à præcedenti digestionem maiorem accipit. Præterquam quod, si sanguis alius manens in venis nobilior, & præstantior esset sanguinẽ menstruo, natura, quæ sollicita est erga optimum, ex illo solo, & non ex menstruo formaret omnium fetuum corpora.

Quintò, si Christus verus est homo, vt est, ergo eodem modo, quo alij homines, genitus est; & alij ex menstruo sanguine fœminæ tanquam materia; & ex semine masculino tanquam principio actiuo profeminantur: quæ duo inuicem commiscuntur per corporum commixtionem: & ita dicendum, si ex mare, & fœmina genitus esset Christus: at hoc pugnat cum verbo Dei, quod aperte masculi operationem rejicit in fetu Christi. Aliud verò de menstruo sanguine non pugnat cum Fide, aut cum verbo Dei: reliquum ergo est, vt ex sanguine sit formatus, nisi velimus sine causa multiplicare miracula: cum tamen Deus naturæ cursum absque causa mutare nõ

III. ratio.

Genes. 18.

Sanguinem cordis, aut venarum non esse menstruum meliorẽ, vnde constat.

Naturæ pro uidentia.

Ratio V.

Quare Deus sine causa, vt dicitur, nõ multiplicet miracula.

Necessariò in foetu Christi ex sanguine venali (quod negatur) duplex fuisse miraculum. Tres in actu generationis deformitates

VI. ratio, atq; postrema.

B. Virgo quã do conceperit, aut fuerit desponsata.

Luc. 1. Matth. 1. Caiet. in 3. part. D. Th. 4. 31. art. 5. tom. 13. Argumenta in contrariũ diluuntur.

Primum argumentum.

Isai. 64.

De quo sanguine menstruo foetus concipitur.

soleat. Quod si ponamus, ex alio sanguine præter menstruum Christi conceptum factum, duo poneremus miracula; alterum supplens viri potentiam, & actionem: alterum supplens materiam foeminae, & nouam suppeditans. Ac primùm quidem in eo est necessariò ponendum, quia alioqui mater non fuisset virgo, si cognita à viro fuisset; estque in eo foeditas, voluptas, & rationis absorptio: alterum verò non est necessarium, in quo non fuit concupiscentiæ ardor, aut vlla carnis delectatio.

Postremò, si ex alio, quàm ex menstruo sanguine formatum esset Christi corpus in vtero Virginis, potuisset virgo quadriennis, aut quinquennis eo modo Christum concipere, aut, postquam ad summã peruenisset senectutem; quia in omni tempore est sanguis in venis, & in corde, at non omni tempore est sanguis menstruus: & tamen constat, Spiritum sanctum voluisse vt Maria conciperet in ætate pubertatis, & quando incipiunt naturales menstruum fluxus: vnde & eo tempore fuit desponsata viro suo Ioseph. Tradit Caietanus libellum, qui hunc errorem continebat, Romam allatum, & se præsentem fuisse damnatum.

Ad id verò quod in contrarium obiectum fuit, sanguinem videlicet menstruum esse immundum. Dicendũ est, eiusmodi sanguinem nequaquam esse impurum, aut immundum, sed perfectiorem, & puriorẽ multò eo, qui est in corde, aut in venis: etiam si Spiritus sanctus volens significari magnas fordes, dicat per Isaiam: *Quasi pannus menstruat & vniuersa iustitiæ vestra.* Hic tamen menstruus sanguis dicitur ille, qui separatus est à menstruo illo, quod emittitur. Cum enim dicitur, quod generatio fit de sanguine menstruo, id est, qui per menses fluit, non intelligas de illo sanguine, qui per singulos menses eijcitur; sed de eo, à quo separatur ille sanguis, qui vt purgamentũ à natura emittitur: nam ex isto, vt impuro, non fit forma foetus, sicut nec nutritio animalis ex ijs, quæ excernuntur: sed de sanguine purissimo, à quo

secernitur ille, qui per menses emittitur. Quod autem ille sit purior, & de foecatio, ex eo primùm constat, quod natura illum instituit ad nobiliorem finem, qui est conseruatio speciei, & non tantùm ad conseruationem indiuidui, cui deseruit facultas nutritiua. Deinde, quia præter reliquas digestiones in stomacho, hepate, & in venis, quartam quandã accipit à virtute generatiua perfectionem, & digestionẽ, donec materia apta reddatur foetui: & ideo nobilior, & perfectior est sanguis, quem natura formare valet, & si facultas nutriens semper sit in homine, dum viuit: at generans virtus & si sit semper in homine dum viuit, non tamen semper potest operationem suam perficere, nisi magno sit calore adiuta. Quare nec in pueris, nec in puellis, nec in prouectis, aut gradã uis foeminis innenitur generatio, quia vtriq; calore necessario ad digerendã, & concoquendam materiam destituuntur. Et quemadmodum impurum primæ digestionis emittitur ex stomacho per secessum, impurum autem secundæ digestionis eijcitur ex hepate per vrinam, impurũ verò tertie digestionis, quæ fit in omnibus membris, eijcitur per sudorem, qui in omnibus membris esse potest, ne impuris impediatur nutritio: ita impurum quartæ digestionis, quæ fit in sanguine menstruo, emittitur per vasa sua naturalia, & tempore suo, ne noceat. Nam vt reliqua impura retenta valde animal grauarent, & vitam abrumperent: ita si sanguis ille menstruus superfluus retineretur, efficeret in foeminis graues ægri tudines. Et ita sanguis qui remanet, ex quo foetus formatur, est purissimus, & perfectissimus, quod erat probandum.

Ad illud verò quod Damascenus dixit lib. 3. c. 2. Filius Dei construxit sibi ipsi ex castis & purissimis sanguinibus (Virginis Mariæ) carnem animatam anima rationali, & intellectualli: Respondemus primò, his verbis excludere à conceptione corporis Christi commixtionem seminum, quæ in omni alia hominum conceptione contingit: Nam ille sanguis in se ipso pu-

Prima ratio, quod sanguis mensruus sit purior atque perfectior venali.

II. ratio.

Pueri, aut puella, aut senes quare non generent.

Digestiones quatuor, vnde & quatuor genera excrementorum.

II. argum. ex B. Damasc.

Prima solut.

Alter.

III. Argu. sumptum ex corde amoris sede ac sedita.

Admirabile opus quintum in incarnatione perfectum.

Ioan. 1.

Ibidem.

Christus cur fuerit plenus gratiæ, & veritatis, teste Ioanne.

rior est sanguine venarum, & cordis. Secundò, cū ait, ex castis, excludit voluptatem veneream, quæ communiter accidere solet, & quæ castitati, & virginitati Mariæ repugnabat, quæ secundum materiam dicit in experientiam venereæ voluptatis, quæ nec etiã esse poterat in Virgine: quia conceptus ille factus est diuinitus in instanti, in quo non potuisset esse vlla carnis delectatio, quæ consistit in motu quodã, ac sensu: at B. Virgo nihil sentire potuit quid in ea fieret, quia insensibiliter in ea actum est per Spiritum Sanctum adducentem materiam foetus in locum vteri, in quo fit conceptio. Obijciebatur postremò, expedire Christũ formari ex sanguine cordis, quò propensior esset ad amandum, & ad sanguinem suum pro salute hominum profundendum: soluitur dicendo, non tam esse ad materiam spectandum, quàm ad infinitum charitatis donum, quo anima Christi plena erat, quò propensissima, & accensa erat ad nos amandum: etsi nõ negemus eam corporis temperatam Christũ sortitum fuisse, quæ melior vlli contingere non potuerit, in uenarum, siue ad iustam, & moderatam corporis temperiẽ, & quæ proxima erat illi, quæ præ alijs sanguine abundat, ab omnibus vt confessum traditur, & quæ illi non defuit.

Cum illis quatuor ergo admirandis operibus, addimus quintum. Fuit enim anima Christi illo eodem instanti non solum beata, & felicissimo lumine gloriæ plena, sed omnibus sapientiæ, & gratiæ Dei ornamentis ad summum referta, nempe quantum creata potentia animæ Christi capax esse poterat, quantumq; habitus illi gratiæ, ac sapientiæ, vt ita dicam, creabiles erant: ita vt verè dici possit plenus gratiæ, & veritatis, de cuius plenitudine nos omnes accepturi eramus, ceu ex capite & fonte, per quem Deus ad nos omnia dona ad gratiam spectantia, & coelestia descendere voluit. Atque in eodem puncto temporis, seu instanti cœpit vti ratione, & libero arbitrio Christus, & consequenter meritum infinitũ apud Deũ habere.

Quidam autem de prima cogitatione, quam anima Christi habere cœpit, inquirunt quænam illa fuerit. Et meo quidẽ iudicio haud ineptè, nec parum probabiliter meditantur, qui existimant primũ actum animæ Christi fuisse, offerre se ipsum Patri in hostiam, & sacrificium pro mundi salute: quod ex B. Paulo ad Hebræ. videtur deduci. Ait enim: *Ideo ingrediens mundum* (hoc est, quando: *Verbum Caro factum est*, in conceptione: tunc enim verè ingressus est mundum, cum factus est pars mundi) *dicit: Hostiam & oblationem noluisi; corpus autem aptasti mihi. Holocautomata & pro peccato non tibi placuerunt: tunc dixi: Ecce venio. In capite libri scriptum est de me: vt faciam Deus voluntatem tuã.* Ex quibus accipimus, primã Christi cogitationẽ fuisse: **E C C E V E N I O: vt facia Deus voluntatẽ tuã;** & se ipsũ Patri pro mundi redemptione hostiam, iuxta eius beneplacitum obtulisse. Nã votum de mundo redimendo Christũ concepisse, tradit Hilarius in illa verba Psalmi 131. *Sicut iurauit Domino, votum vniuit Deo Iacob.*

Vltima verò Christi animæ cogitatio fuit: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meũ.* In quo spiritu Christi patri commedito, & ex obedientia omnes electorum spiritus commendati, & oblati sunt. Vt ita prima Christi, atque vltima cogitatio mirificè consentire, & conuenire videantur.

Fuit autem illa Verbi cum humana naturã vnio, quæ hypostatica dicitur, alteri nulli ex his, quæ naturaliter sunt, similis, sed longè nobilior, fortior, & admirabilior. Magna quidem est vnio animæ per gratiam, at mortifero peccato dissoluitur: maior, & fortior animæ cum Deo per gloriã, quæ semel habita nunquam perdi potest: sed maior, ac fortior hypostatica illa vnio, virtute cuius in vnã Verbi personam & diuinã, & humana natura cõuenerunt, & quæ simul etiam est causã vnionis, quæ cum hominibus siue per gratiam, siue per gloriã fit. Maxima verò, & fortissima omniũ vnionum est illa, quæ fit in natura, vel essentia, vt est triũ Personarũ illa eterna

Prima animæ Christi incarnati cogitatio quænam illa fuerit.

Ioan. 2.

Hebræ. 10. Psal. 35. Quando Christus mundum sit verè ingressus, vt ait apostolus

Christus Deo Patri quale votum vouerit, secundũ Hilarium. Psal. 131. Vltima rursus animæ Christi cogitatio quænam illa.

Psal. 30. Luc. 23. Qualis sit hypostatica vnio.

Omnium fortissima & maxima vnio quæ sit.

vnio in vna natura diuina, in qua quæ uis natura subsistens est omnipotēs, & infinita. In vnione verò hypostati ca Incarnationis Deus est omnipotēs, & immortalis: homo finitus, & mortalis. Primam vnionem per gratiam solet homo frangere, non Deus: secundam per gloriam potest Deus soluere, non autem homo: tertiam Incarnationis, nec Deus vult soluere, nec Humanitas solutionem potest aut facere, aut velle: quartam verò Vnionem in natura diuina, nulla Persona potest, vel vult illam dissoluere, neq; omnes simul. Cum q; tria operum genera in hoc mundo reperiantur, nempe secundum legem, contra legem, præter, vel supra legem: (Secundum legem enim est, debitum creditori reddere: contra legem est, aliena rapere: supra legem, vel præter legem est, cui nihil debeo, centum aureos donare, quam donationem lex neq; prohibet, neq; præcipit) ad hunc modum Incarnatio secundum naturam non est, quia esset naturalis: nec contra naturam est, quia esset innaturalis: sed supra naturam est: ac proinde immensæ Deo gratiæ habendæ, & agendæ: de tanta dignatione sua, tantaq; exaltatione nostra, ac dignitate, ad quam gratis omnino euecti sumus. Facta est ergo Incarnatio admirantibus, & gaudentibus Angelis; atque ineffabili gaudio exultante Sanctissimæ Christi matre, gratiasq; Trinitati Sanctissimæ penè immensas non modo pro se, sed etiã pro toto mundo, cuius personam sustinebat, & agēte, & reddente: tuncq; impletum est verbum Prophetæ: *Nouum faciet Dominus super terram, femina circumdabit virū.* Vt enim dixit Damascenus: Omnium nouorum Incarnatio maximè nouū est. Quod enim mulier cognitum infantem circūdet, visitatum est: Virginem verò virum perfectum, & plenum gratiæ, & veritatis circumdare, & qui Deus sit, in auditum, & maximè nouum est. Tunc enim quod dici solet, completū est: *Sphæra centro clauditur: In centro hæret circulus: De vase prodit figulus: Fontem excedit vitulus:*

Pars excedit totum: Lux monstratur per ignotum: Stella parit solem: Virgo sancta seculorum saluatorem. Rectè autem Propheta dixit: *Circundabit:* quia totum suum est, in quo viri opus non fuit. Id enim dicimur circumdare, quod nostrum est, nõ quod alienum. Figura etiam circularis vnica linea contenta est: ita Christus ex matre tantum constat, cū reliqui omnes duabus lineis, nimirum patre, & matre constituamur. Verbo item: *Circundabit* (quod significat, vndique obfidebit) significatur matris in conceptu, in partu, & post partum virginitas: nam vt Ecclesia cantat, B. Virgo per aurem concepit, inquit enim: *Gaude Virgo mater Christi, Qua per aurem concepisti Gabriele nuncio.* Dicitur autem per aurem concipere, hoc est, per fidem: nam vt ait Apostolus: *Fides, ex auditu: auditus autem per verbum Christi.* Vnde in Canticis dicitur: *Dilectus meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius.* Id est: Deus misit Angelum suum annunciantē, & per aurem suggerentem Dei verba quasi per foramen: & post assensum præstitum Verbum incarnatum est, atq; illo contactu diuino, & mundissimo non solum intremuit præ reuerentia & animus, & corpus Mariæ; verum etiam exultauit, iuxta illud: *Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Hoc etiam docent Patres. Athanasius in serm. de sanctis. Deipara ait: *Simul ac aperirentur aures Virginis per Angelicum sonum, introgressa est in eam diuina Filiy essentia.* Damascenus: *Per auditum quidem conceptio, sed natiuitas per consuetum parientium egressum.* Aug. serm. de Natali Domini: *Fecit gravidam Virginem ipse, qui erat nasciturus ex Virgine. Expauit in partu suo mater, Deus per Angelum loquebatur, & Virgo auribus imprægnabatur. Audiatur omnis animas quod nunquam audiuit. Virgo partu suo nupsit, Virginitatem dum pareret, duplicauit, filium quem genuit, adorauit, Idem de eodem: Quoniam diabolus per serpentem Eua locutus, per Eua*

Mariam Virginem per aurem concepit, quomodo verū.

Rom. 10.

Canti. 5. Quid illud Canticorū: Dilect^o me^o misit manū suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactū eius. Psal. 83.

B. Athana. tomo. 3. a medio.

Damascen. lib. 4. de fide Ortho. ca. 15. sub finem.

Aug. serm. 6. in Natali Domini. paul. d. a princ. tom. 10. Idem serm. 9. de eodem initio. Gen. 3.

Opera in vniuerso triplicia inueniuntur.

Quale & quantum sit opus incarnationis.

Hierem. 31.

Damascen. lib. 3. c. 1.

Expenditur dictum Prophetæ: Femina circūdabit virū. Ioan. 1.

aures mundo intulit mortem, Deus per Angelum ad Mariam protulit verbum, & cunctis seculis vitam effudit. Angelus sermonem eiecit, & Christum virgo concepit. O coniunctio sine sordibus facta, vbi maritus sermo est, & vxor auricula! Sic elle Bernardus serm. in die Pentecostes: *Missus est interim Angelus Gabriel a Deo, vt Patris Verbum per aurem Virginis in ventrem: & mentem ipsius eructaret: vt eadem via intraret & antidotum, qua venenum intrauerat.* Hæc ille. Ex quibus constat Virginē per aurem concepit, vt suo exemplone doceat matres Christi effici secundū spiritum, iuxta illud: *Qui fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater & sor, & mater est.* Ad faciendam autem Dei voluntatē, in primis opus est, a prædicatore, quasi ab Angelo quodam a Deo ad nos cælitus misso, verbū Dei per aurem suscipere: cui dum assensum præstamus, Christum in corde per fidem concipimus. Et vt B. Virgo assensum pro toto mundo Angelo præstitit per excellentem suam fidem, & obedientiam, vt ex Augustino atq; Bernardo superius attulimus: ita & nos debem⁹ propria fide & voluntate consensum illū Virginis ratum facere, quod nobis fructuosa Verbi Dei Incarnatio existat. Et ideo ego, quantum ad me attinet, tota fidei meæ plenitudine & gratum & maximè ratum habeo, atq; ex intimis sensibus profero, ecce seruus tu⁹, Domina: fiat mihi secundum fidem, & voluntatem tuam. Hic autem conceptus spiritalis Christi haud fit sine Spiritu Sancto superueniente in nos, & virtute altissimi obumbrante, quoniam Sancti Spiritus operatione, disponitur thalamus cordis nostri, vt dignè, ac conuenienter Christum fide concipiamus: & deinde bonis actibus suo tempore in lucem edamus, quod

B. Bernar. serm. 2. in die Pentecostes.

Virgo Maria per aurem concipiens, quid suonos doceat exemplo. Matth. 12.

Ad faciendā Dei voluntatem, quæ a nobis requirantur.

Christus quo modo in nobis concipitur.

nulla anima præstat, nisi in spiritu sit Maria, sit Virgo, sit despōsata Ioseph, sit in se ipsam collecta, atq; solitaria, ad laudes proprias perturbetur, & probet spiritus an ex Deo sint, postremò, sit obediens, & magno animo desideret effici mater Christi. Est autem quælibet anima Maria, quæ pro peccatum admissum contrita est, doloreq; & amaritudine per poenitentiam & affecta, & cōfecta. Sit, inquam, Virgo puritate fidei, qua dæmoni impura, & carnalia, vel falsa, & hæretica fugerenti non assentiatur. Desponsata censetur Ioseph (qui interpretatur, augmentum) cum anima ad anteriora progreditur esuriendo, & sitiendo iustitiam. Sit etiam clausa in cubiculo, oratione, & puritatis intentione, fugaq; loquacitatis, atque illud vnū quærens, de quo Christus dixit: *Porro vnum est necessarium, scilicet vnio animæ cū Christo per charitatem, ita vt vnus spiritus sit cum eo.* Debet etiam ex humilitate, ad proprias laudes formidare: quia eò dignior inuenietur, quod magis illis se indignam putauerit. Debet probare spiritus, nõ ex Deo sint: atque a promissis, pactisque cum Deo quancunque ob causam etiam gloriæ Dei illustrandæ, & salutis animæ propriæ, vel alienæ speciem præferentem, non retrocedere. Sit denique obediens, & in obedientia fortis, ac strenuus, vt sit filius Abrahamæ, qui proprio filio suo, propter Deum, non pepercit: efficiamurque aptæ ac dignæ matres eius, qui factus est: *Obediens vsque ad mortem; mortem autem Crucis.* Præstante eodem domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu Sancto ab omni creatura impendatur omnis honos, gloria, & imperium in sempiterna secula. Amen.

1. Ioan. 4.

Omnis anima fidelis qualis sit Maria Christi mater.

Luc. 10.

Gen. 12.

Philip. 2.

(?)

TRACTATUS X.

Luc. 1.

In illa verba: Exurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione in ciuitatem Iuda: Et intravit in domum Zachariae, Et salutavit Elisabeth, &c.

Euangelicæ omnis historię matestas.

MNIS Euangelica historia plena est miraculorum, ac eius maiestatis, quæ rapere in admirationem omne hominum genus merito debeat: nam maxima, & ingentia sunt beneficia, quæ Deus Optimus Maximus beneficio incarnationis, mundo exhibuit, ac patefecit: sed & hæc, quæ consequuntur, in Virginis visitatione illius haud sunt dissimilia, vt videbimus. Quoniam autem vnica & singularis fuit Virginis visitatio, nepe maximæ ad magnam, sanctissimæ ad sanctam, matris Domini ad matrẽ Præcursoris, propterea est à nobis diligenter expendenda & meditanda, vt discamus tũ visitare, tũ ab alijs visitari cũ fructu. Plerunq; enim visitationes nostrę, & quas ipsi facimus, & quas accipimus, vanæ, infructuosę, interdũ etiã periculosę, ac perniciosę existũt: siue sint virorum ad viros, siue mulierum ad mulieres, siue mulierum ad viros, siue virorũ ad mulieres institutę atq; susceptę. Dicendum igitur à nobis erit in primis de causis, propter quas hæc Virginis visitatio suscepta est. Deinde de circumstantijs eius: nam surgens in diebus illis, abiit cum festinatione in montana: & intravit in domum Zacharię. Postremo, de admirandis, quæ in ipso ingressu, & salutatione Virginis sũt gesta, mysterij dicitur enim, in vtero infatẽ exultasse, & matrẽ infantis Spiritu Sãcto fuisse repletã, verbisq; honorificis, & excelsis ad Virginem exclamasse. Vt igitur à primo exordiamur, scribit Theophylact. Valens, vt prudẽtissima, maiore certitu-

dine certior reddi, nũ vera dixisset, qui apparuerat ei, vt ex hoc nec de suo dubitaret, statim abiit ad cognatã. Prudẽs, enim cum esset, timebat ne forte deciperetur: & nõ vt incredula, sed diligenter rẽ explorare volebat. Hactenus ille parũ constanter loquens, quia modò de dictis Angeli illam dubitantẽ facit, modò subdit illam non fuisse incredulã. Et paullo ante in illud: Ecce ancilla Domini, declarat, verba illa: Quomodo fiet istud, nõ fuisse incredulitatis, sed desiderij addiscẽdi modũ. Nã si discredidisset, neutiquã dixisset: Ecce ancilla Domini, stat mibi secũdũ verbũ tuũ. Hęc protulimus, vt hominis inconstantiã videas. Parum etiam honorificẽ de sanctissima Deipara loquitur, cuius fides laudata fuit ab ipsamet Elisabetha. Et cum illam iam Spiritus Sanctus obũbrasset, in eaq; Deus factus homo fuisset: iam supremo genere certitudinis erat illius mysterij conscia: quare nec timebat decipi, nec dubitabat villo modo: nec vlla experientia certior redi valebat, cum omnis experientia euidentiã naturalis sit certitudo, quę longẽ minor est quàm certitudo Fidei: nã hæc verbo Dei nittitur, vt illa sensuũ cognitioni. Ruit etiam sententia Caluini in harmonia Euangelica, docentis nõ esse absurdum dicere, quæsitam à Maria fidei confirmatiõnẽ fuisse ex miraculi conspectu, quod Angelus non frustra illi proposuerat in mediũ. Sed certẽ nõ potest nõ esse absurdissimũ dicere, Mariã nudo verbo Dei nõ fuisse cõtẽtã, sed aduẽtu suo ad cognatam quæsiuisse, vt accepti nõtij veritatem euntũ ipso cõprobarer.

Idem Theophyl.

Luc. 1.

Quid sit experientia.

Fides diuina cur certior sit quã experientia. Non debuisse Virginem Mariam ab Elisabetha super naturalis eius conceptus confirmationem inquirere contra Caluinum.

Neque

Huius tractationis ordo.

I. Ratio cum Maria uisita uerit Elisabeth parum idonea. Theophyl.

II. Ratio Bre tij item improbabilis: visitationis Mariæ.

III. Lutheri, quæ & ipsa rejicitur.

Ambros. lib. 2. in Lucã, cap. 6. initio. tom. 5. ferẽ in principio.

Alię ueriores & solidiores rationes profertur visitationis iã dictæ.

I. Ratio.

Luc. 1.

II. Ratio.

Charitas uirginis matris

1. Cor. 13. Matth. 20.

III. Ratio.

Pastoris officium & Episcopi. B. Virgo uisitata cur dicitur exurgens.

Neque hanc professionem instituit, vt verbo Angeli, obediret, vt docet Brentius: nihil enim tale illi ab Angelo fuit præceptum. Neque tertio, vt tantũ prægnanti cognatã inseruieret, vt docet Lutherus serm. de uisitatione Virginis: quia ob talem seruienti rationem tantũ non decebat Virginem adire procul, & tanto tempore à domo sua abesse. Honorificentius autem quàm omnes isti loquitur B. Ambrosius, his uerbis: Non quasi incredula de oraculo, nec quasi incerta de nuncio, nec quasi dubitans de exemplo, sed quasi leta pro uoto, religiosa pro officio, festina pro gaudio, in montana perrexit. Sic ille.

Vera ergo causa uisitandi fuit, tum vt congratularetur cognatã de tanto bono, quod præter omnem expectationem in senectute à Deo accepterat: tunc vt perficeret mysteria suo aduentu, & salutatione, vt euentus ostendit, sanctificationi Ioannis cooperando, ad eum scilicet Spiritu Sancto replendum, quemadmodum Angelus futurum prædixerat, atque ea ratione mater eius quox; repletur. Tum vt ex miraculo Ioannis in vtero matris exilientis, & Elisabethę prophetantis, & Zacharię soluto linguę vinculo Deum benedicientis fides uirginis, eiusque gaudium, & in Deum deuotio excresceret, atq; ita præsentia sua, & sanctis officijs, & uerbis Elisabethę ministraret. Tandem, cum Dei Filio grauida esset, vt de sua plenitudine cæteris impertiret: postquã enim mater Iesu facta est, cœpit querere, non quę sua sunt, sed nostram salutem. Non enim uenit ipsa ministrari, sed ministrare cum filio: communis siquidem persona effecta, communẽ causam agere cœpit, primitias matris affectionis in præcursores sanctificando ostendẽs. Tum vt doceat, eos, qui à Deo per Angelum, & Spiritum Sanctum uisitantur, ad alios inuisendum charitatis lege teneri: quemadmodum pastor, & Episcopus gregẽ suum uisitare debet. Et hæc de primo.

De secundo nunc disseramus. Expendenda sunt uerba textus. Et primum quidem uerbum: Exurgens, se-

cundum aliquos, Hebręa locutio est, quę tunc usurpatur, cùm quid alicui est agendum: vt illud: Surge propera amica mea: Surge Domine in requiem tuam: Exurge Domine, non confortetur homo: Qui consurgens (scilicet Ioseph) accepit puerum, & matrem eius nocte. Sic B. Virgo surrexit, vt alijs ministraret, & de sua plenitudine effunderet: quemadmodum mater surgit, vt patrem filijs suis porrigat, ne fame pereant. Alij autem meditantur B. Virginem maximis & altissimis in Filij Dei incarnatione cõtẽplationibus fuisse suspensam, & ab illa quiete, & dulcedine ex officio charitatis ad sanctificandum Præcursores surrexisse, atque professionem instituisse, vt sic doceret, gustum cõtẽplationis propter aliorum salutem sponte esse deserendum, & ad actionem prodeundum. Quanquam, vt arbitror, tantæ fuit perfectionis B. Virgo, vt in ea cõtẽplatio actionem nõ excluderet: actio rursus cõtẽplationem nõ impediret: atque ita Marthæ, & Mariæ officia eminentissimẽ in sanctissima Dei genitrice fuisse intelligamus. Sequitur: In diebus illis: Nempe felicissimis, in quibus Verbu Dei æternum per conceptionem in vtero diebus, & tempore mensurari cœpit. Tres autem illos dies fuisse, à quibusdam creditum est. Primum quidem fuisse dicunt desponsationis cum Iosepho, non in templo, sed in domo materna in Nazareth, quod multi Sacerdotes, & cognati conuenerant Mariæ, vt cuius illorum uirga floreret, esset eius sponsus. Vnde post desponsationem uenit Angelus Gabriel in Nazareth annunciatũs mysteriũ incarnationis. Confirmaturque hæc sententia; quia illud tempus incidit in proximum Pascha Iudæorum illo anno, vt vna Virgo opera perficeret & religionem uisitandi templi, & pietatẽ inuisendi cognatam: maximẽ cũ domus Zacharię parum distaret à Hierosolyma. Secundum fuisse putant diem aduentus Angeli conceptũ annunciantis, & consequenter mysterij incarnationis in edibus paternis peracti. Tertium uerò uisitationis. Atq;

Cant. 2. Psal. 131. Psal. 9. Matth. 2.

A liaratio.

Vitę utriusque, actiue scilicet, & cõtẽplatiue perfectio in Maria.

Luc. 10.

Quot diebus ab annũtiatione exurgens Maria, uisita uerit Elisabeth. Qui fuerint illi dies.

Luc. 1.

Quo anno tempore Maria uisita uerit Elisabeth.

ita

ita omnes illi dies magnis mysterijs referri fuerunt. Ex antiquorum tamē historia constat, & multis magis probatur, in templo fuisse sponsam datam Virginem Iosepho, & deinde adductam Nazareth .25. Marij lato Angeli suscepto nuncio concepisse, ac tandem .26. aut .27. die eiusdē mensis ad inuisendam Elisabetham professionem suscepisse: quo iam Pascha erat celebratum. Illi autem dies. etsi actu transferint, permanent tamen, si attendas ad fructum eorum, quæ in illis gesta sunt: & tam grata esse nobis debet eorum recordatio, tamq; fruētuosa, ac si nunc presentes essent, certenturque. Subdit: *Abijt in montana cum festinatione in ciuitatem Iuda: & intrauit in domum Zachariae*: Non significat ciuitatem dictam mōtana, sed vt Græcè significantius dicitur, *eis τὴν ὄρεινην*, hoc est, in summitatē mōtium. Erat enim regio montosa prope Hierusalem: iuxta illud: *Montes in circuitu eius, & Dominus in circuitu pulpuli sui*: Et in illa regione montana, erat ciuitas, in qua natus est Ioannes. Domum Zachariae non alibi fuisse, quam Hierosolymis, docent recentiores, & ante eos, vt aiunt, Augustinus, & Beda. Sed quia ciuitatis Iudæ nomine non solet venire Hierusalem, id circo certius est, aliam fuisse ciuitatulam in montosa parte Iuda sitam. Vnde superius, expleto ministerij sui tēpore, sacerdos Zacharias dicitur reuersus mutus in domum suam. Ex quo nō videtur fuisse Hierosolyma, sed locus exta eā. Quanquā mysterio non vacet, quod grauida Deo Virgo non nisi ad superiora cum festinatione cōtēderet, vt Ambrosius meditat, subiungens: *Discite & vos sancta mulieres sedulitatem, quam pragnantibus debeatis exhibere cognatis. Maria, qua ante sola in intimis penetrabilibus versabatur, non à publico Virginitatis pudor, non à studio asperitas montium, non ab officio prolixitas itineris retardauit*. Sic ille. Abijt autē, non sola, sed comitante eā Iosepho viro suo. Nā ob eam potissimum causam desponata cū illo erat, vt ministerium & consolationem ab eo acciperet, & vt testem pudicitia;

& puritatis haberet. Et denique, vt de Virginis imprægnatione, proleū legitima homines ignari diuini mysterij, nihil sinistri cogitare possent, aut suspicari. Aderant & innumerabiles Angeli, quibus præceptum erat, vt Domino suo, ac Conditori, Reginaeque Angelorum omnium inferuissent, secundum illud: *Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis*. Nam si Tobiam iuniorem abeūtem, ac redeuntem, in profectio- ne à patre suo imperata Raphaël Angelus est comitatus: quanto æquius erat tenerioris sexus puellam, & matrē Mesiæ effe&am, in itinere, instinctu Spiritus Sancti perficiendo, Angelos illam assectari, atque comites indiuiduos se eius prestare ministerio? Quædam enim, vt nota per se, ponit Scriptura, ac proinde, non narrat sponsum Iosephum, vel matrem Virginis Annam illi in hoc itinere adfuisse. Sequitur: *Cum festinatione*. Tradunt quidam ex reuelatione, iter sex dierum fuisse à Nazareth vsque ad ciuitatem Zachariae, & vno die à B. Virgine, iuuantibus Angelis fuisse emensum, & propterea dictum fuisse, cum festinatione. Tradit etiam quidam recens scriptor à Nazareth ad domū Zachariae esse viginti miliaria, intelligo miliaria germanica. Volebat etiam ea festinatione ostendere, quod non graua- retur à Verbo, quin potius subleuaretur, gestareturque ab eo, quem gestabat. Hinc B. Bernardus in sermone: *Si gnum magnum apparuit, in celo: hoc ponderans ait: Iure etiam illud molestissimū tadum, quo reliquæ omnes grauida mulieres laborare noscuntur, sola non sentit, qua sola sine libidinoso voluptate concepit. Vnde & in ipso sua conceptionis initio, quando potissimum catera mulieres miserabilius affliguntur, Maria tota alacritate montana conscendit, vt Elisabeth ministraret. Sed & ascendit Bethleem, imminente iam partu, portans pretiosissimum illud depositum, portans onus leue, portans à quo portabatur*. Hæc ille. Alij verò docent, festinationem hanc, indicium fuisse verecundia, quæ in publico videri erubesceret, nā pudor Virginitatis, pudicitiaq;

Eiusdem Iosepho despo- sationis causæ.

Psal. 90.

Tob. 5.

Scripturæ prouidentia.

Maria cur ascenderit in montana cū festinatione.

I. & II. Rati.

B. Bernard. Virginis matris prærogatiua intermitu hieres.

III. Ratio eius festinationis.

Illi dies ad- hu: quomodo perman- neant.

Ciuitas Iuda quænam illa fuerit, duplex opinio.

Psal. 124.

Aug. Beda in hac verba. to. 5.

Probabilior opinio. Luc. 1.

Grande Deo Virginis Elisabeth inuisentis mysterium.

B. Ambros. li. 2. in Lucam. cap. 6: tom. 5.

B. Virgo quibus comitata uisitauerit Elisabeth. Matth. 1.

est

Hierem. 3.

Mulieribus egrediendum quando.

Isa. 3.

Gen. 34.

Virginis comitatus ab omni pōpa, factuque remotissimus.

Ambros. li. 2 in Lucā, cap. 6.

III. Ratio festinationis Mariae. Prou. 3.

Orig. initio sermonis to mo. 2.

Isa. 8.

est custos tutissim⁹: vt contra, dux impudicitia est inuerecūdia. Ideo cuidā dictū est: *Fons mulieris meretricis facta est tibi, noluiſti erubescere*. Sanè mulieribus, si saperēt, haud esset facili de causa ex peneralibus domus egrediendū foras, nisi magna aliqua proximi iuuādi charitas & pietas, vel diuini obsequij grauis vrgeret necessitas: & tunc quidem festinanter, & diligenti quoq; adhibita oculis, atq; auribus custodia, atq; cū magna cultus & ornatus moderatione, ac sobrietate. Quare de puellis Hebræis pōposē, & ambitiosē, len- teq; incedētibus, cōqueritur Isa. dicens: *Pro eo, q̄ eleuata sūt filia Sio, & ambulauerūt extēto collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, & ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant, &c.* Dina quoque filia Iacob, ex curiositate egressa ad videndum mulieres regionis Sichē, incidit in raptorē, & pudicitia violatorem. Cōsidera autem, prudens lector, huius professionis pōpam: Nullus hic apparatus vestiu, non multitudo equorum, tedarum, curruum, famulorum, nullus mūdus muliebris, nulla vana ornamenta: verū pro comitibus, ac ministris Angelos habet, & matrem, & sponsum, pro ornamentis, ac vestibus charitatē, humilitatem, prudentiam, verecundiam, atque diligentiam. *Discite Virgines* (inquit Ambrosius hoc verbum ponderans) *non circumcursare per alienas ades, non demorari in plateis, nō aliquos in publico miscere sermones. Maria in domo sera, festinat in publico, & paulō ante: Nescit tarda molimina Spiritus Sancti gratia*. Sic ille. Adhęc, festinabat vt ostenderet opera charitatis pōptē & alacriter esse faciēda: nam qui citō dat, bis dat, &c. *Ne dicas amico tuo vade, & reuertere, & cras dabo tibi, cū statim possis dare*. Sāctificatio autē ab originali delicto magnū erat opus charitatis, q̄ ad Christū spētabat potissimū. Ex quo Origenes festinationē huiusmodi ad Christū refert in vtero delitescētē ait enim hom. in Luc. 7. *Iesus verò, qui in vtero illius erat, festinabat adhuc in vtre matris positū Ioanē sāctificare*. Hæc ille. Fortassis alludēs ad nomē suū. Vo- ca, inquit Isaias, nomen eius, accele-

ra spolia, detrahe, festina, prædari: Quod verò dicitur, *Cū festinatione*, Græcè habet *μετὰ σπουδῆς*, hoc est, cū diligentia, studio, & sedulitate. Itaq; nō li cogitare festinationem aliquam vitiosam, vel turpem, & parientem scandalum: sed grauem quandam, atq; ex virtute diligentia procedentē prope rationē, quæ etiā videntes mouere, ad bonū facili posset. *Et intrauit in domū Zachariae*. Quæ erat in ciuitate Iuda, hoc est, ad tribū Iuda pertinēte: nec enim ad alienas domos diuertebat B. Virgo, sed ad illā ipsā, quā querebat, peruenit. Et intrās domū, implet eam odore vnguetorū suorū, & radijs solis illuminātis Christi aduētate Luna, seu muliere amicta sole. Quod si B. Virgo festinauit ire in domum Zachariae, vt ab originali crimine sāctificaret præcursorem quanto magis ipsa à nobis inuocata, ad nos peccato mortifero emortuos, ac in spiritu viuis efficiēdos, festina veniet, si peccatores sum⁹? vel ad nos Ioanē, id est, gratia Dei grauidos, vt per bona opera pariamus diligētius acceder, & appropinquabit; si iusti simus? Venit autē non sine Anna, & Ioseph: quia ad animas sāctificādas, misericordiā Dei significatā in Anna, & esuriam, & sitim iustitia cū omnium augmento virtutum in Iosepho representatam, secum adferre solet. *Et salutauit Elisabeth*. Salutare, aliud non est, quā salutem optare, communiter loquendo. At si is, qui salutem optat, etiam illam dare possit, non tam erit salutem dicere, quam illam adferre atque donare. Maria ergo salutans, salutem, quam secum adferrebat, quæq; per illam diffundere semetipsam volebat, obtulit maximē cum salutatio Virginis, potius Christi esset per illam loquentis, atq; eius voce Ioānem sāctificātis, vt Theophylatus, & Euthymius tradunt: quemadmodum vox Elisabethæ, atq; exclamatio, præcursoris vox erat iam de Domino testificantis. Et licet, quibus eam verbis salutauerit, ignoremus: verisimile tamen est ipsam dixisse: *Pax tibi*. Hebraicē, Schalō Lach: quomodo Christ⁹ salutare consueuerat. Quidā tamē referūt his verbis salutasse. *Pax tibi magni Pro-*

Qualis fuerit festinatio Mariae tantū modo.

Mariae introitus in domum Elisabeth quā Felix.

Apoc. 12.

Maria ad nos vt maximē veniet sāctificandos.

Salutare quid sit.

Theophy. in Lucam Euthy. ibidē. Quibus verbis Elisabetham Virgo salutauerit. Ioan. 24. Ibidem.

Isa. 40.

Apud Hebræos mos salutandi qualis.

Cur Elisabeth, non Zachariam salutauerit Virgo.

Ambrosii.

2. in Lucā cap. 6.

Deiparæ Virginis humilitatis documentum insigne.

Præcursor adhuc in utero delitescens, infātem cur potius qui foetū nominet B. Lucas.

Infans Ioannes Baptista cur in utero matris exultauerit.

pheta, & vocis clamantis in deserto dignissima mater. Et intrans domum, dixit: Pax huic domui. Verbum autem Græcū εἰρήνη salutationem significat cum amplexu, & osculo: quæ de more gentis Hebrææ obseruabantur. Salutauit autem Elisabeth, non Zachariam: quoniam ætas, honestas, ac virginis pudor congressum virorū refugit, quō scilicet teneris puellis virorum vitandi colloquium præberet exemplum.

Deinde, vt ponderat Ambrosius: Venit propinqua ad proximam, iunior ad seniore. Nec etiam venit, sed etiā prior salutauit. Decet enim, vt quāto castior Virgo, tantō humilior sit. Nouerat deserere senioribus: Sit magistra humilitatis, in qua est professio castitatis. Hæcenus ille.

Vltimo loco dicendum de mysterijs, quæ acciderunt in ista salutatione, de quibus dicitur: Et factum est, vt audiuit salutationem Maria Elisabeth, exultauit infans in utero eius. Verbum, infans, Græcè dicitur, ἄβυστος, id est, ἄβυστος, hoc est, foetus dum est in utero. Et propriè dicitur ἄβυστος de partu recens edito, licet interdum hæ voces apud autores permutantur. Sed fortassis hoc loco Lucas rectè illa voce vsus est potius quā altera ἄβυστος, vt motum hunc lætitiæ inuifitatum, & puero iam nato magis conuenientem, quā delitescenti in utero insinuaret: Vnde & aptè noster interpret vertit infantem. Fuit enim ille motus non naturalis, sed ab Spiritu Sancto profectus: quod oratio ipsa Elisabethæ de Christi conceptu vaticinantis, cui non interfuerat, & quem aliunde cognoscere non potuerat, abunde testatur. Salutante ergo Maria, primò vox salutationis peruenit ad aures Elisabeth: quam infans in utero audiens, primus impletus est Spiritu Sancto, agnito Domino præsentem, & eius matrem. Præ gaudio autem exultauit, & in occursum eius exiliens gestiuit erumpere, vt Ecclesia canit, ad honorandum eum. Deinde Ioannes Spiritu Sancto repletus repleuit & matrem, eiusque vocem ad exclamandum, & prophetandum aperuit. Atq;

hunc ordinem notauit Ambrosius his verbis: Vide distinctionem singulorumque verborū proprietatem. Vocem prior Elisabeth audiuit, sed Ioannes prior gratiam sensit. Illa natura ordine audiuit, iste exultauit ratione mysterij. Illa Maria, iste Domini sensit aduentum. Fœmina mulieris, & pignus amoris. Ista gratiā loquuntur, illi intus operantur, pietatisque mysterium maternis adoriuntur profectibus, duplici, miraculo prophetant matres spiritu paruulorum. Exultauit infans, repleta mater est. Non prius mater est repleta quā filius: sed cum filius esset repletus Spiritu Sancto, repleuit & matrem. Idem annotat Origenes in Lucam, dicens: Non est itaque dubium, quin quæ tunc repleta est Spiritu Sancto, propter filium sit repleta. Neque enim mater primum Spiritum Sanctum meruit, sed cum Ioannes adhuc clausus in utero Sanctum Spiritum recepisset, tunc & illa post sanctificationem filij repleta est Spiritu Sancto. Sic ille.

Quò autem ista melius intelligentur, tria dubia, vel quatuor nobis resoluenda sunt. Primum est, qua ratione semestris partus potuerit gaudere, & in utero exultare: Secundum quomodo dicit possit Ioannem Spiritu Sancto repleuisse matrem suam: Tertium, quis finis sit huius exultationis, seu saltus: Quartum, quid nam ex hoc Ioannis saltu Hæretici perniciose colligāt. Primum omnium velim animaduerti, quod cum gaudium ex cognitione boni præsentis oriri soleat Ioanni singulari Dei priuilegio acceleratus fuisse vsus liberi arbitrij videtur, quo primum præsentem Dominum, & se visitantem, sanctificantemque, deinde eius matrē sanctissimam ipsam in utero gestantē cognouit: quare non potuit ad Messiam, & matris eius nō gaudere & exultare præsentiam. Hanc autem doctrinā de accelerato liberi arbitrij vsu, tradunt Patres. In primis Origenes in Lucam sic habet: Sancta erat anima B. Ioannis, & adhuc in matris utero clausa, venturaque in mundum, quasi per experientia sensum sciebat, quæ Israel ignorabat. Vnde exiliuit, & non simpliciter exiliuit, sed in gaudio. Senserat enim venisse Dominū

Ambrosii. c. 7. iam dicto

Maria & Elisabeth, Christi, & Præcursoris Infantiū propriæ functiones.

Origenes. hom. 7. in Lucā, initio.

Qua ratione semestris partus potuerit gaudere, & in utero exultare. Gaudiū vnde oriatur.

Ioāni adhuc in utero matris existenti acceleratū liberi arbitrij vsu.

Origenes. supra predicto loco.

suam

Euthymius in Lucā. c. 1.

Chrysolomus in homil. quādā de yfeta.

Cyrillus Hierosolymitanus in cateche. 3. in ter mediam. Theophylactus in Lucā. c. 1.

Vnde maior omnibus prophetis Ioannes Baptista.

Ambrosii. li. 2. in Lucā, cap. 12.

suam, antequam de matris utero procederet. Idem docet Euthymius dicens: Christus quidem locutus est per os sue matris, Ioannes autem audiuit per uires sue matris: & agnito supernaturaliter Domino suo, exultatione illum prædicauit: infans enim, qui in utero ferebatur Virginis, prophetica statim gratia donauit infantem, qui in utero gestabatur sterilis. Idem quoque docet Chrysolomus in hæc verba quemadmodum in Diuino legitur officio: Cum ad nos aduenisset, inquit: Sicut modò adiuuistis, redemptor nostri generis, venit proptinus ad suum amicum Ioannem, dum adhuc esset in utero. Quem cum ex matrice in matrice aspexisset Ioannes, terminos sue nature concutiens exclamat: Video Dominum, qui natura imposuit terminos, & non expecto tempus nascendi: nouem enim mensium tempus in utero non est mihi necessarium, &c. Lege quæ sequuntur. Cyrillus Hierosolymitanus testatur, Ioannem in utero existentem, Dominū agnouisse in Spiritu. Theophylactus: Vox, inquit: Virginis, vox erat in carnati in illa Dei. Et id circo etiam præcursor in utero gratia profectus est, & prophetam fecit. Quacunque enim dixit Elisabeth prophetice ad Mariam, non verba fuerunt Elisabeth sed infantis: os autē Elisabeth tantū ministravit, sicut & os Maria ministravit Filio Dei, qui in utero eius erat. Hęc ille, qui paulò ante dixerat, propter hanc exultationem in utero matris, maiorem esse Ioannem cunctis Prophetis. Nam alij quidem (inquit) prædixerunt futura, postquam nati sunt, ille autem, cum adhuc esset in utero matris, gratiam talem affectus fuit. Idem quoque tradit Ambrosius in Lucam super illa verba: Et tu puer propheta Altissimi vocaberis ait enim. Sed fortasse aliqui quasi irrationalibilem mentis excessum putent, quod octo dierum alloquitur infantem. Verum si tenemus, intelligimus profectō, quod potuit vocem patris natus audire, qui Maria salutationem antequam nascetur, audiuit. Sciebat propheta alias esse aures propheta, quæ Spiritu Dei, non corporis ætate reserantur. Habebat intelligendi sensum, qui exultandi habebat affectum. Hæcenus ille. Verūm

latius & copiosus nemo quā Augustinus, qui Epistola ad Dardanum primò ponderat non dixisse Evangelistam: Credidit infans in utero eius, sed: Exultauit: Neque ipsa mater dixit: exultauit in fidē infans in utero meo, sed, Exultauit in gaudio. Videmus autem, inquit: Exultationem non solum paruulorum, sed etiam pecorum, non vtrique de aliqua fide, vel religione, vel quacunque rationali cognitione venientem. Sed hæc planè inusitata, & noua extitit, quia in utero, & ad eius aduentum, quæ hominum Saluatorem fuerat paritura. Ideo mira, ideo in magnis signis deputanda. Ideo hæc exultatio, & tanquā matri Domini reddita resalutatione, sicut solent miracula fieri, facta est diuinitus in infante, non humanitus ab infante. Et subdit: Quancunque etiam si vsque adeo est in illo puero acceleratus vsus rationis & voluntatis, vt intra viscera materna iam posset agnoscere, credere, consentire, quod in alijs paruulis atas expectatur vt possint, etiam hoc in miraculis habendum diuina potentia, non ad humana trahendum est exemplar natura. Nam quando Deus voluit, etiam iumentum mutum rationaliter est locutum: Nec ideo sunt admoniti homines in deliberationibus suis etiam, asina expectare consilia. Quo circa nec quod factum est in Ioanne contemno, nec inde regulam quid sentiendum sit de paruulis, figo. Imò id in illo propterea mirabiliter prædico: quia in alijs non inuenio. Habet quidem aliquid simile etiam illa Rebecca in utero lucta geminorum. Verūm & hoc vsque adeo prodigium fuit, vt diuinum propterea mulier oraculum quæreret, & audiret duobus illis infantibus duos populos fuisse figuratos. Scire autem diuina paruulos, qui nec humana adhuc nouerint, si verbis velimus ostendere, vereor ne ipsis sensibus nostris facere videamur iniuriam, quando id loquendo suademus, vbi omnes vires, officiumque sermonis facillimè superat euidentiā veritatis. Et infra: Dicimus ergo in baptizatis paruulis, quamuis id nesciant, habitare Spiritum Sanctū. Sic enim eum nesciunt quamuis sit in eis, quemadmodum nesciunt, & mentem suam, cuius in eis ratio, qua vti nondum possunt, velut que-

Aug. epist. 57. circa med. tomo. 2.

Præcursoris Ioānis exultatio qualis in utero.

Num. 22. & 2. Petr. 2.

Gen. 25.

Acceleratio
liberi arbitrii
Præcursoris
cui tantum
virtuti sit
adscribenda.

Num. 22. &
2. Pet. 2.
Matth. 8.
Infra. 14.

Isa. 49.

Num. 17

De duobus
exultandi
modis Præcursoris
in vtero
quis alteri
preferendus
videatur.

dam scintilla sopita est, excitanda atatis accessu. Hactenus ille, doctissimè probans in pueris etiã baptizatis nõ esse vllum sensum cognitionis vel liberi arbitrii, in præcursores verò fuisse acceleratũ vsum liberi arbitrii: quod ad Diuinæ potentia miracula referendum est, quemadmodũ asinæ Balaam rationabilem loquelam adscribit. Nã si venti, & mare sensu carentia Domini voci obediebant, ita vt mirarentur qui erant in nauis. Quid igitur mirum, Ioannem cum esset rationis capax suo tempore exercendæ, Dei gratia, & privilegio anticipatum rationis vsum, vt Christum, & matrem eius agnosceret, à Deo accepisse, vt verè posset dicere quod de eo legit Ecclesia: *Formans me ex vtero seruum sibi*: Et in Hymno cantant:
*Ventris obstruso recubans cubili
Senserat Regem thalamo manentem.*
Et in alio Hymno Natalis Domini:
*Enixa est puerpera
Quem Gabriel prædixerat:
Quem matris alio gestiens,
Clausus Ioannes senserat.*
Vt enim Virga Aaron arida, vna nocte folia, & flores, & fructus sine humore protulit, non naturali virtute, at diuina, & prorsus prodigiosa: (Nam si hoc communi naturæ cursu, ac ordine efficiendum fuisset, multis tũ diebus, tum mensibus, & fortassis etiam annis opus fuisset.) Sic Ioannes, qui aliquot post annos ad vsum rationis suapte natura peruenturus erat plusquam naturali præuentus virtute, statim exercitium liberæ voluntatis habuit. Et licet B. Augustinus proponat alterum modum priorem, quo Ioannes miraculo edere saltum potuit: tamè posterior modus de accelerata quãtũ ad vsum ratione, magis est verbis textus consonus, qui exultasse in gaudio (quod nõ nisi ex cognitione puenire solet) tradit infantem. Magis etiã est dictis Patrũ cõueniẽs, est itẽ magnificẽtius, & excelcius miraculũ, ac ppter ea Christũ incarnatũ magis exultat, & demonstrat. Postremò videtur ab Augustino ipso modus hic magis probatus, cum posteriori loco quasi vltimus proponatur. Quod si aliter Augustinũ decer-

tere voluit, & cognitionis, & liberi arbitrii vsum in Ioanne negare, vt quidã putant, non tamè propterea tenenda esset illa sententia, cũ altera & pietatẽ, & Ecclesiæ sensum, & doctores non paucos habeat. Quẽadmodũ nec videtur sequendus Augustinus in eo quod eodem loco sanctificationem Ioãnis in dubiũ reuocat, contra cõmunem aliorum Patrum sententiam.
Hęc autẽ acceleratio dupliciter contingere potuit. Primo quidẽ vel corporis mẽbris, & organis ad exercendã rationem dispositis, ac consummatis, vt in grandiuculis pueris solet cõtingere: anima siquidem ceu artifex quidam est: sed vt scriptor, & faber sine instrumentis accomodatis efficere nihil potest, ita anima est vt tabula rasa, in qua nihil est depictum, vt testatur Philosophus, nisi corporea solum organa ad vsum rationis habeat accomodata. Secundo verò modo speciebus diuinitus infusus in anima, quæ instrumentis corporis non egent, sicut Angeli, & anima separata: nam pro hoc statu, necesse est intelligentem phãtasmata speculari. Atq; hic modus Prophetis, & Angelis magis familiaris videtur in Ioanne obseruatus, vt opus non sit fingere organa sensuum perfecta, & consummata. Atq; hęc sententia verbis Ambrosij magis est consona, ita dicentis: *Sciebat Propheta alias esse aures Prophetæ: quæ spiritu Dei non corporis atate referantur.* Et hęc de primo dubio.
Circa secundum, ab Origine, Ambrosioq; asseritur, Ioannem gratia repletum matrẽ quoq; repleuisse: quod benè, & prudenter est intelligendum. Nõ enim autoritate, aut potestate sua Ioannes contulit illi Spiritum Sanctũ, cum hoc soli Deo sit proprium: Neque rursus tanquam minister, vt Apostoli manuum impositione, & Sacerdotes in Sacramentum administratione solent conferre Spiritum Sanctum. Superest ergo, vt quemadmodum nonnulli dicunt, vel per modum causæ merendi instrumentalis id fecerit, quod in se ipso per gratiam fuerit acceleratus vsum liberi arbitrii, quo id pmereri posset, & ita impleatur verbũ Euangelistæ, qui ait: *Hic venit in testi-*

Luc. 1.
Hierem. 1.

Vsum liberi
arbitrii acceleratio
dupliciter contingit.
I. modus.

Arist. li. 2.
de anima.
tom. 2.

Alter
modus.

Idem.

Ambros. iã
citatus.

Origen.
Ambros.
ibidem.

Quomodo
verũ sit, Ioãnem
Spiritu Sancto matrẽ
suam repleuisse.

Ioan. 1.

II. Solutio.

Quid, Elisabetha
Spiritu Sancto repleta,
more ieripere:
Luc. 1.

Quando repleta
fuerit Spiritu Sancto
Elisabetha

Ioannes Baptista
quomodo exultauerit
in vtero matris secũdũ
aliquos.

Act. 9.

monium, vt omnes crederent per illum, etiam mater, & pater eius quod enim dixit. Omnes, tam ad iustos, quã ad peccatores extenditur. Vel quod per modum occasionis matrem suam Spiritu Sancto repleuerit, quoniam illa filij præter naturam exultationem in se persentiens, ex hoc in Deum mente effusa est, eiusque charitate dilatatum cor, factum est gratia capax amplioris. Dico autem amplioris: quoniam ante conceptum Ioannis de sanctitate laudatur, iamque plena erat Spiritu Sancto, dictum est enim: *Erantambo iusti ante Deum*: nemo autem iustus esse ante Deum potest sine Spiritu Sancto. Mos autem Sacra scripturæ est, vt hominem repleti Spiritu Sancto asserat, cum gratia abundantiori perfunditur. Ex his licet colligere, minimè esse solidam eorum doctrinam, qui aiunt ante conceptum Mariam, post conceptum verò Elisabetham Spiritu Sancto fuisse repletam: Nam vtraque ante conceptum, & post conceptum repleta fuit, vt ostendimus:

Succedat iam tertij dubij explicatio. Tradunt nonnulli in amplexu Mariæ, & Elisabeth, Mariam in spiritu vidisse Ioannem genuflexum corã Christo, & se mutuo oculis mentis respexisse, & Christum sedentẽ illi benedixisse, atq; ita sanctificasse, & Spiritu Sancto repleuisse, ac præcursorẽ instituisse, eiq; nomen Ioannis indidisse, Ioannem verò lingua angelica Christo canticum cecinisse, tuncq; tripudiasse, saltumq; exultationis edidisse. Atq; hęc quidem dum fierent, matres erant in mutuo amplexu, linguaq; propè modum angelica ad se inuicem loquebantur. Elisabeth quidem Mariam interrogans, Maria verò illam de Angeli annunciatione, & Filij Dei conceptione instruens: at illa Angelico more à matre Dei instructa, & edocta, prorupit exclamando in vocem magnam, vt testatur Euangelium. Aderant istis mysterijs Ioseph, & Zacharias: Sed neque illi quæ fiebant, neque verba, quæ Angelica penè lingua loquebantur, inter se capiebant: quemadmodum in Pauli conuersione dicitur: *Viri autem illi qui comitabantur cum illo, stabant stu-*

pefacti au dientes quidem vocem, nemi nem autem videntes. Hęc quidem non videntur vsquequaque aspernanda, vt pia tamen admittenda, cum Euangelio nulla in re repugnare videantur deuotionem verò, pietatemque promoueant.

Verũ vt ad exultationem Ioannis redeamus, exultare, est extra saltare præ lætitia interna, & propriè est ratione vtentium. Et saltus hic gaudium Ioannis internum ex præsentia Christi profectum secutus est, vt eum re saluraret, & quo. posset modo honoraret. Deinde ex repletionem Sancti Spiritus, quia replectus saltat, non secus ac Apostoli in die Pentecostes: vt enim illi pleni Spiritu exultabant, & proruperunt in verba: *Loquentes varijs linguis magnalia Dei*: Sic Ioannes repletus Spiritu Sancto, exultauit præ gaudio, & in laudes Christi, & sanctissimæ Deiparæ per os matris suæ prorupit. Tertio secutus est, hic saltus sanctificationem ab originali peccato, à quo se nouit Christi beneficio liberatum: quemadmodum claudus à Petro, & Ioanne Apostolo sanatus exultabat præ lætitia. Hinc dicitur: *Et exiliens stetit, & ambulabat, & intrauit cõ illis in templum ambulans, & exiliens, & laudans Deum.* Quarto legitur de Dauid, quod præ deuotione, atque horum, vel similibus fortè mysteriorum contemplatione coram arca Domini nudus saltauerit, ac tripudiasse, fortassis in arca illa Testamenti confiderans in spiritu cum Propheta Dei esset, & quidem eximius. veram arcã humanitatis Christi, siue sanctissimã eius Deiparam, quæ Christum per nouem menses gestatura erat, & seruatura. Certè B. Ambros. ferm. 80. in fine, per arcam apertè sanctissimam Christi matrem intelligendã esse scribit. Si ergo ille ad vmbrailem illã arcã, & significatam, in eam futuram respiciens, præ gaudio, & pietatis affectu cõtinere se nõ potuit, quin tripudiasse & saltare: rationi consonũ valde profectò est, cognito Christi aduentu, & præsentem arcam sanctificationis serio, & magno cõ gaudio exultasse Ioannem. Adhęc benè gaudet, & saltat, qui præcurrit ve-

Exultare
propriè quid.

II. Ratio
cur Ioannes
exultauit, in
vtero.

Act. 2.

III. Ratio.

Act. 3.

III. Ratio.

2. Reg. 6.

Arca Domini,
ante quã
Regius Psaltes
nudus saltauit,
quid mysticè.

B. Ambros.
tom. 3.

Psal. 131.

V. Ratio.

Gen. 21. rum Isaac, & gaudium magnum mundi annuntiaturus erat: officiumque præcurſionis à gaudio interno, saltuque externo voluit inchoare: profectus est etiam cum gaudio: *Qui habet,* inquit: *Sponsam sponsus est amicus autè sponsi, qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi.* Deniq; in gaudio cõpleuit ministerium suum, quia letus pro Christo mortuus est: quæadmodum vox edita propter verbum representandum deficit, & moritur pro exprimendo verbo. Quia enim Ioannes futurus erat vox (est autè omnis vox, alicuius verbi vox, à quo formatur) ideo verbum æternum visu, & benedictione interna, & salutatione matris externa Ioannem vocem constituit. Quia etiam Ioannes futurus erat lucerna ardens, & lucens, opus fuit per Mariam Virginem adduci lucem Verbi, vt Ioannes tãquam lucerna accenderetur, vt ita in seipso arderet, & alijs luceret. Atque ea ratione per hanc lucernam accensam drachma decima humani generis perdita inueniretur.

Circa quartum aduertendum feculi nostri hæreticos vehementer hinc fuisse hallucinatos, ac duos perniciosos errores ex hoc exultantis Ioannis in vtero exemplo collegisse. Alter est, hoc iam in reliquis fidelium infantibus vsu venire, vt nescio quos cœlestes fidei motus & actus, & sentiant ipsi, & necdum nati, vel dum in Ecclesia baptizantur motu rationis vrantur, & credant. Hinc Bullingerus in cap. 1. Lucæ: *Discimus infantes suos habere motus Spiritus sancti nobis incognitos.* Et Beza libro de re sacramentaria, suum confirmat dogma de infantum in vtero matris sanctificatione, exemplo Ioannis, secutus Calvinum suum præceptorem, qui in appendice ad interim. & in Antidoto ad acta Concilij Tridentini idem prior docuit, sicut & Zuinglius contra Balthasarem in Elencho, & in 1. Corint. 7. & Bucerus in cap. 3. Matthæi: qui contendunt, fidelium liberos in vteris matris esse sanctos, & promissionis, & gratiæ filios: qui etiam sine baptismo sola Dei promissione. Abrahæ facta, vel eiusdè prædestinatione seruentur.

Sed hic verus est Pelagij error, & Vincentij cuiusdam ab Augustino confutati in libris de Anima, & eius Origin. Sed in primis in hanc perniciosam, & hæreticam sententiam facit, quod ex vnius exemplo, aut potius privilegio communem fidei regulam faciunt, præsertim de paruulorum motibus, quos quales sint, prorsus ignorant. Et quomodo sine scriptura hoc audent asserere, qui ad omnia petunt apertas scripturas à nobis? Deinde hoc est velle æquare omnes alios infantes Ioanni Baptistæ: quare ergo in spiritu prophético, & præcurſione, & cæteris Ioannis prærogatiuis alios infantes illi nõ exaquant? Certè Augustinus loco ad Dar danum superius producto non audeat æquare. Et Cyrill. Hierosoly. Catechesitertia ad illuminatos, hoc est, baptizatos ait, solus Ioannes in vtero existens exultat in gaudio, & oculis corporis nihil videns Spiritu Dominum cognouit. Tertio, hæc doctrina derogat communibus Christi legibus dixit enim Dominus: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei:* vt olim incircuncisus faciebat irritum fœdus Domini, etiam si esset filius Abrahæ, vt est in Genesi: ita etiam quis si baptizari renuat, nec illi prodest Christianorum parètum esse filium. Vnde & Hieremias, & Ioannes in vtero sanctificati, circuncisi fuerunt, & Cornelius licet accepisset Spiritum Sanctum, iubete Apostolorum principe Petro baptizatus est. Quarto, Baptismatis Sacramentum non esset necessarium, sed merè voluntariu, & falsu esset quod in symbolo canit Ecclesia: *Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum,* si illorum expiatio aliunde haberi posset, & frustra Apostoli de Baptizandis infantibus constituisent: quod tamen Clemens illos fecisse docet in libris Apostolicarum constitutionum, & Dionysius libro de cœlestis hierarchia, Origenes in epistolam ad Romanos, Ciprianus in epistolis suis, Augustinus in libris de Genesi ad literam, & lib. de baptismo contra Donatistas. Adde præterea in hac hæresim grauissimas Augustini sententias, epistola 90. ex

Aug. lib. 3. c. 9. tom. 7.
In eos, qui paruulos in vteris matris exemplo Ioannis Baptistæ autè sanctificari.

II. Argum.

Aug. epist. 57. tom. 2. Cyrill. Hierosoly.

III. Argum.

Ioan. 3.

Gen. 17.

Hierem. 1.

Luc. 1.

Ibidem.

Act. 10.

III. Argu.

Clemens li. 6. const. Apostol. c. 11.

Dionys. ca. vlt. de cœl. hierarch.

Orig. in ca. 6. epist. ad Rom. to. 2.

Cypr. li. 3. epist. 8.

Aug. li. 10. de Gen. ad lite. c. 23.

tom. 11. & li. 4. debap. cõtr. dona.

tom. 3.

Idem.
V. argum.

Idem to. 7.

Ioan. 10.

Idem epist. 28 ad Hieronym. 2. 2.

Idem lib. 4. de bapt. con. donati. cap. 24. Gen. 21. Rom. 4.

Filij fidelium, iuxta Apostolum, quomodo sancti. 1. Cor. 7.

Ephes. 2.

Tertull. Hieronym. epist. 1.

Matt. 4. & 27. Aug. lib. 3. de pec. me. & remiss. tomo 6.

Infantes recens baptizatos actu fide nõ habere, cõtra Vvittembergenses. *Syno. Vvittemberg.*

Concilio Carthaginensi illos anathemate ferit, quicumque paruulos per baptismum Christi à perditione liberati, & salutem percipere sempiternam inficiantur. Et libro de peccato. meri. & rem. De ouibus Christi, inquit, quibus dat vitã eternã, esse non incipiunt paruuli: profectò si hoc non accipiunt, peribunt. Vitam enim eternam, quam suis dat ouibus, non habebunt. Idem epist. ad Hieronymum inquit: *Quisquis dixerit quod in Christo viuificabuntur paruuli, qui sine Sacramenti perceptione de vita exeunt, hic profectò, & contra apostolicam prædicationem venit, & totam condẽnat Ecclesiam.* Idem libro de baptismo con. Donatistas: *Sicut in Isaac, qui octauo suo natiuitatis die circuncisus est, præcessit signaculum iustitiæ fidei (id est, Sacramentum circuncisionis) & quoniam patris fidẽ imitatus est, secuta est in crescente ipsa iustitia, cuius signaculum in infante præcesserat, ita & in baptizatis infantibus præcedit regenerationis Sacramentum, et si Christianã tenuerit pietatem, sequitur etiam in corde conuersio, cuius mysterium præcessit in corpore.* Sic magnus ille pater.

Nec obstat illud Pauli, qui in priori ad Corinthios filios fidelium sanctos appellat. Non enim sibi contradicit, qui alibi ait: *Erasmus natura filij iustitiae.* Scilicet quandiu non eram abluti, & sanctificati. Tertullianus, sanctos intelligit, sanctitati destinatos, & Hieronymus ad Paulinum Christianæ fidei candidatos, nullis que idolorum sordibus pollutos. Sancta etiam in Scripturis dicuntur illa, quæ nondum sentiunt, vt templum & vasa ministerij, & Hierusalem dicitur ciuitas sancta à B. Matthæo. Et quicquid sit illa sanctificatio, vt Augustinus scribit libro de pecca. me. & remiss. nõ valet ad Christianos faciendos, vel ad dimittenda peccata, nisi Christiana, & Ecclesiastica institutione fiant fideles. ¶ Alteru ex prædicta Ioannis exultatione errorem colligunt Hæretici. In actis quidem Synodi Vvittembergæ celebratæ Ann. 1536. inter cætera definitum est: *Et si nos non intelligamus qualis sit Dei actio in infantibus, certum est in ijs nouos & sanctos motus effici,*

(scilicet ad credendum, & diligendũ) sicut & in Ioanne in vtero noui motus fiebant. Et Kemnitius in examine Canonum Concilij Tridentini, paruulis dum baptizantur, assignat Spiritu sanctum, nõ solum regenerantem, & sanctificantem, sed operantem modo suo nobis in explicabili intrinsecus: & hanc spiritualem, & occultam actionem: fidem appellare pronuntiat, & per illam paruulos credere. Brentius in Apolog. Confess. Vvittemberg. de Baptismo, Deum docet intueri, & agnoscere fidem infantium, qua eos pro sua clementia, & suo modo singulari ornat. Hæc isti docent, ne videlicet infantes fide carentes salutem consequantur, & verum fiat receptum Theologorum dogma, in Baptismo conferri gratiam ex opere operato, & ne magistri sui Lutheri doctrinam inficietur, homines videlicet non Sacramentis, sed fide iustificari. Lutherus siquidem in Catechismo, & visitatione Saxonica contra Anabaptistas docet: *Præstat prorsus Baptismum omittit in paruulis, quam baptizare sine fide, quia Sacramenta neque possunt sine fide accipi.* Ex cuius verbis Balthassar Pacimontanus accepit Anabaptismum. Vnde Lutheri discipuli, vt Philippus in locis communibus. & Brentius in prædicto libro, & Cythreus libro de Sacramento Baptismi, aperte fatentur, Baptismu non esse fundandum in accipientium fide, sed in Dei verbo, & mandato, quo seuerissimè præcepit baptizari omnes gētes, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Ita illi. Quamquam Vvolscangus Musculus lib. de locis communibus. de pædobaptismo loquens, refragetur dicens: *Sunt nostra aetate, qui de fide infantum disputantes, & illos credere posse contendunt. Quam sententiam probare non possumus, quemadmodum & supra loco de fidei arte, &c. meminimus.* Et infra: *Admodu inconsultè nostra quidam aetate scripserunt, si constaret infantes non habere fidem in Christum, consuleret se, vt ab illorum Baptismo prorsus, & quamcitisimè abstinemus. Quod genus scripti, multis crediderim erroris Anabaptistici occasionem obieciſſe: quamuis qui hæc scripserunt, ab anabaptismo*

Kemnitius, hæreticus.

Brentius hæret.

Balthassar Pacimontanus anabaptismu vnde accepit. Cythreus Lutheri discipulus.

Matth. 28. Vvolscangus Musculus, hæreticus.

Luther^o de baptismo paruulorū, quid quondā senserit.

Idem.

Vera & orthodoxa doctrina de infātorum baptizatorum fide, quæ sit.

Iustin. qu. 56. tom. 3.

Centuria 5. cap. 4.

Ambros. in cap. 10. epistol. ad Hebræos. tom. 5. August. lib. 3. de lib. arbit. cap. 23 tom. 1.

Idem lib. 4. con. Donat. ca. 24. to. 7. Bern. serm. 66. sup. Cætica.

Matth. 15.

Quod paruuli actum fidei propriū non habeant

fuerint alieni. Sic ille, perstringēs Lutherum, qui libro in Ioannē Cochleū scripsit, paruulos, cū sint sine fide, per baptismum iustificari fortiter negamus: Quia asserimus paruulos prorsus nō esse baptizādos, si verū est, eos in baptismo non credere. Quāuis Lutherus in ea sententia non permanserit; qui libro aduersus Catabaptistas docet, pueros etsi non credant, tamē baptizandos esse: præcipuam enim rē in baptismo fidem non esse, sed verbum, & mandatum Dei.

Porro Catholica, & Orthodoxa doctrina tradit, habere quidē infātes habitū Fidei, qui infūdatur cœlitus à Deo; nō autē actū, qui ex auditu verbi prædicati cōcipitur. Habēt igitur habitū Fidei, qui in infātib⁹ absq; actu satis est ad salutē: habēt denique & actum, nō proprium, sed Ecclesię pro eo credentis: vt docent Patres: inter quos Iustinus in rephonsonē ad quæstionem ad Orthodoxos: Hoc est, inquit, discrimen inter baptizatos, & nō baptizatos, quōd illi bona per baptismū obueniētia consequuntur, hi verō non consequuntur. Digni autem sunt baptismi commodis, fide eorum, qui illos ad baptismum offerunt. Hæc ille, cuius sententiam immeritō carpunt Centuriatores. Ambrosius in epistolam ad Hebræos: Baptisma, corporis mundatio non est, sed animi, si fides adest baptizato, siue parentum (nempe si paruulus est) siue sui ipsius, si ad ætatem peruenerit. Augustinus præterea lib. de libero arbitrio: Pide rectēq; ait, creditur prodesse paruulo eorū fidem, à quibus consecrandus offertur: & hoc Ecclesia commendat autoritas. Idem docet in libro contra Donatistas. Bernardus sermone super Cantica: Nemo mihi dicat, quia non habet fidem, cui mater impertit suam inuoluēs illi in Sacramento quousque idoneus fiat proprio tantū sensu, sed assensu enolutam, puramq; percipere. Nunquid breue palliū, vt non possit lumbos cooperire? Magna est Ecclesia fides. Nūquid minor fide Chananae mulieris, quam const. & filia suscipere potuisse, & sibi? Ideo audiuit: O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut petisti. Sic ille. Quod verō paruuli actū Fidei proprium nō habeant, sicut nec

usum rationis, & ipsa docet experientia, & ratio Quia si crederēt actu, possent postea meminisse, & traditio Ecclesię oppositum semper docuit. Gregorius Nazianzenus oratione in sanctum Lauacrū, eos neque quid sit gratia, quidūc pœna cognoscere, & nondum rationis compotes sanctificari, idque sine sensu sanctitatis affirmat. Chrysostomus in epistolam ad Hebræos, infantulum regium, vsquequōd in vtero materno est, nihil sentire, vel intelligere ostendit. August. ad Dardanum supra productus, testatur eos credendi sensu nōdum esse præditos, & corde proprio ad iustitiam nō posse credere, qui flendo & vagiēdo ipsis mysticis verbis, & actionibus, quibus sanctificantur, relucētur. Prosper lib. de vocatione gentium, eosdem asserit paruulos ante vllum intelligentiæ usum, & ante liberum voluntatis arbitriū ad æternam beatitudinem regenerari. Bernardus quoque epistola ad Hugonem de Sācto Victore: Sanē, inquit, infantes, quia hanc, prohibente ætate non possunt habere fidem, hoc est, cordis ad Deum conuersionem, consequenter nec salutem, si absque baptismi perceptione moriuntur. Non quod vel ipsi quādo baptizantur, fide omnino careant, sine qua impossibile est vel ipsos placere Deo; sed saluantur & ipsi per fidem, non tamē suam, sed alienam. Dignum nempe est, & ad Dei spectat benignitatem, vt quibus fidem ætas denegat propriam, gratia prodesse concedat alienam. Hæc ille sanctissim⁹ Pater. Quod verō in Scriptura petat Deus fidem à baptizandis, vt apud Marcū, & in Actis: hoc est, quia agebant Apostoli cū viris adultis, non cū infantibus, à quibus id non exigret Deus, qui nouerat omnino ab eis præstari non posse.

Iam verō tempus est, vt verba discutiamus. Dicitur Elisabeta repleta Spiritu sancto ad salutationem Mariæ, siue Christi per matrem, quia Verbum portat secum spiritum loquentis, vt avarus, aut lasciuus, aut superbus, si loquitur, in verbis suis spiritum auaritię, vel luxurię, vel superbię profert: ita verbum Christi matris ore pronunciatum, Spiritū suum (qui Spiritus est

Greg. Naz.

B. Chrysof. homil. 1. in epist. ad Hebræos. tom. 4. Aug. epist. 57. quæst. 2 tom. 2. Rom. 10.

Prosper l. 1. de vocatione gentium cap. 16. apud B. Ambros. to. 2. initio.

Bern. epist. 77. Infantes per quam saluantur fidem tantummodo.

Hebr. 2. Fidem à quibus Deus baptizandis exigeret.

Marc. vlt. Act. 2.

Elisabetha cur repleta Spiritu sancto.

Spiritu Christi quis.

sanctus)

Luc. 1.

Cur dicatur exclamasse voce magna Elisabeta. Ioann. 1.

Psal. 8 & Matth. 21.

Luc. 11.

Deut. 19 & Matth. 18. & alibi. Exod. 23. & Deut. 7.

Genes. 3. B. Virgo cur dicatur benedicta.

sanctus) protulit, atq; eo Elisabeta repleuit. Atq; in ista matris repletione subintelligenda est, quæ per Angelum facta fuerat, promissio adimpleta, nempe: *Et Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ*: nam nisi ipse repletus Spiritu sancto, qua ratione matrem illo replere potuisset? Secundò, dicitur exclamasse voce magna: quia mater erat eius, qui de se ipso dicturus erat: *Ego vox clamantis in deserto*. Spiritus etiam sanctus efficit non vocem exiguam, vel tenuem, sed magnā, non tam mole corporis, quàm affect⁹, & deuotionis magnitudine. Nā vt ait Dauid: *Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem*; cū tamen infantes, si ad viros comparentur, magnam vocem edere minimè queant. Dona etiam, & prærogatiuæ B. Virginis magna voce indigent, vt explicari valeat: *Vnde loquente Iesu ad turbas, extollens vocem quadam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera qua suxisti*. Solent quoque attoniti ac suspensi ad rem nouam, ac insolitam, præ admiratione exclamare: ad hūc modum Elisabeta de mysteriorum magnitudine attonita, vocē magnam ædidit, dicens: *Benedicta tu inter mulieres*. A verbis Euangelicis aspiciatur gratulationem suā Elisabeta, quasi Angelum audiuisse cum Virgine loquentē. Et ita cōfirmantur verba Angeli, vt in ore duorum, vel triū stet omne verbum. Verba quæ Angelus illi dixerat in persona Ecclesię triūphantis, Elisabeta in persona militantis Ecclesię repetit; vt ita beatam illā dicant omnes generationes. Et dicitur singulariter benedicta: quia maledictionem legis in steriles, & datam Euę & in ea omnib⁹ fœcundis maledictionem, nēpe: *In dolore paries filios*, prorsus euasit: perfectionem etiam vtriusq; Testamenti, id est, fœcunditatem veteris, & virginitatem noui, singulari priuilegio possedit. Sed illud maximum est, & omnia vincit, vt meritò dicatur benedicta, quòd illum eundem in filiū habeat, quem Pater ab æterno genuit, & per quem in omnes benedictio diffundenda erat.

Et quoniam benedictio fœcundita-

tem, & multiplicationē includit, cū B. Virgo vnici tantū filium haberet; quomodo benedicta inter mulieres prædicatur, cū aliæ numero proliam eam superent? Dicendum est, quòd etsi vnici filium naturalem genuerit, ille tamen talis ac tantus est, vt præstet omnibus hominibus, cū Messias sit Deus, & homo. Per illum etiam facta est mater omnium credentiū. Si enim Abraham pater multarum gētiū est constitutus, non per naturalem generationem (si enim id esset, vnici tantū populi fuisset pater) sed quia fuit illi repromissum semen, in quo essent benedicendæ gentes: multò iustius B. Virgo, per quam semen repromissum est, mater omnium fidelium dicenda erit, quæ ob id peperisse filium suum primogenitum dicitur; vt agnoscas illam plures alios filios habere, vt sit Christus primogenitus in multis fratribus. Vnde Alb. Magnus lib. de laudibus B. Virginis scribit: *Virgo mater est vnici hominis per generationem; omnium hominum mater per regenerationem; virginum verò per imitationē*. Hæc ille. Vnde autem istam benedictionē habuerit, subdit: *Et benedictus fructus ventris tui*. Vbi, & causam reddit, vt notat Theophylactus. Et est sensus: *Benedicta tu, quia benedict⁹ fructus*. Ita Angelus prius vocauerat Virginē benedictam: & subiunxit causam: *Ecce concipies in vtero*. Et rectè, postquam vocauit illam benedictam, subdit: *Et benedictus fructus ventris tui*: quia nimirum olim multæ piæ, sanctæque fœminæ filios impios habuerunt, quemadmodum Rebecca Esau. Rectè etiam ait: *Fructus ventris tui*: solius scilicet, non patris, nam illo caret. Quo verbo etiam iugulatur Eutyctis peruersus error, qui negabat Christum eiusdem esse naturæ cum Virgine, vel nobiscū. Sed cōuincitur ex eo, quòd omnis fructus eiusdem est naturæ cum arbore, cuius est fructus. Atque ille solus fructus ventris suo iure benedictus est, ceteri verò omnes maledicti, quia filij iræ, donec regenerentur. De hoc fructu ventris benedicto loquitur Prophetæ; ait enim Psalmista: *Iurauit Dominus David veritatem, & non frustra-*

Cū B. Virgo vnici tantū filium genuerit, quomodo benedicta inter mulieres dicitur, à quib⁹ numero proliam exceditur Rom. 4. & Gen. 17. & Infra 22.

Maria Virgo cur sit mater omnium credentium. Luc. 1.

Rom. 8. Alb. Mag.

Quare benedictus fructus virginis ventris. Theoph. in Luca ca. 1.

Genes. 25.

Error Eutyctis eiusdem naturæ cum Virgine, vel nobiscū, Christum esse negatis, cōuincitur.

Ephes. 2.

Psal. 131.

bitur

Psal. 117.
Genes. 22.
Supra 3.
Psal. 84.

bitur cum; De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Et: Benedictus qui venit in nomine Domini. Et ad Abraham dictum est: Benedicentur in semine tuo omnes gentes terra. Vt autem conuenienter æderetur hic fructus benedictus, quia terra nostra maledicta spinas, & tribulos germinabat, id est, peccatores; propterea in alio loco idem Propheta dixit: *Benedixisti Domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob: vt congruè ex benedicta benedictus prodiret ad benedicendum omnibus.* Angelus autem cum salutauit beatam Virginem, & dixit illi: *Benedicta inter mulieres.* Non addidit: *Et benedictus fructus ventris tui*, quia nondum beata Virgo conceperat. Secus est tempore, quo hæc dixit Elisabeth: tunc enim conceptus erat hic fructus, nepe Christus benedictus. Sequitur: *Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Non quasi ignara dicit hæc verba, quæ maximè Spiritu sancto plena erat, quasi nesciat iuxta Dei voluntatè, matrem Domini venisse ad eam; verum isto sensu loquitur: *Quid boni feci? quæ opera, siue merita mea tanta sūt, vt mater Domini mei ad me veniat?* quo iure, vel qua dignitate id factum est mea? Meritum certè tuum est, vt ego ministratura tibi occurrerem, & tu venis ad me? Ego hominis mater sū, tu Dei: ego serui, tu Domini mei: ego Prophetam, tu Prophetarum Dominum in vtero habes.

Cognouit autem Elisabetha, concepisse Mariam de Spiritu sancto, nõ ex intumescence vtero, cum ante paucos dies concepisset, sed per Spiritum sanctum eam concepisse cognouit, & matrem Domini sui effectam. Neque dixit: *Vt veniat filia Dauid, vel sponsa Ioseph ad me: nam prægnantes mulieres à progenitoribus suis, vel à maritis solent commendari, nunquam à foetu, quem nesciunt qualis futurus sit.* Secus Maria Mesiæ mater, quæ filium mundi conditorem, atque eius restauratorem æditura erat in lucem. Et cum articulo dixit, *Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* natura Deus, & homo est. Credibile enim est Elisabetham dixisse, Mater

Iehouah, vel loco eius, Adonai, quod soli Deo in Scripturis tribuitur: Demari voce vitur Syriacum Euangelium, id est, Domini mei. Ac proinde retunditur Nestorij, aliorumque Hæreticorum insania, confitentium illam matrem Christi, sed non matrem Dei. Annotauit hic Erasmus, non dixisse Elisabetham matrem Dei, sed, matrem Domini, quasi Christum Deum esse non cognosceret. Sed certè impium, & cœcum hoc est: nam vel solum hoc euangelium, & hic stupor sanctæ foeminae, qui fuit in Spiritu sancto, atque hæc mysteria à voce salutari profecta, os loquentium impia, obstruere possunt. Alioqui si mater Dei non erat, non esset vnde miraretur de puella cognata visitante: & Christus Matth. 22. probat Mesiam, Deum, ex eo, quod à Propheta dicatur Dominus, iuxta illud: *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* Et matrè Domini vocat, quæ coram oculis hominū mater adhuc non erat: nondum enim est mater nobis, quæ nondum peperit, propter metum abortiendi, vt ait Theophylactus. At Elisabeth non humanis oculis, verum spiritualibus, atque prophetiis intuebatur, in quorū conspectu vera erat Dei mater, quia perfectus erat conceptus, & verus homo in vtero. Similem prope honorè Christo ad baptismum venienti exhibuit Ioannes iam vir maturus, cum dixit: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* Et in spiritu nunc per os matris dixit: *Ego ad te debeo venire, & tu venis ad me?* Et illa quæ Maria (proprie dignitatis, & Elisabethæ indignitatis oblita) vt verè humilis non cogitauerat, Elisabetha propriae dignitatis, & tenuitatis memor, Mariæ matris Mesiæ dissimulare nõ potuit dignitatem. Sic enim oportet a viris verè humilibus fieri, ait namque Sapiens: *Laudet te alienus & non os tuū, extraneus, & non labia tua.* Hoc ergo verbū: *Et vnde hoc mihi, vt veniat, &c.* Nos in Eucharistia fuscipienda vsurpare debemus, dicèdo in spiritu ad Christum: & vnde hoc mihi vt veniat Dñs meus ad me? Subdit: *Et beata quæ credidisti: quoniam perficientur ea quæ dicta sunt*

Mariam esse non tantum Christotocò, sed etiã Theococon, cõtra Nestorianos. Elisabetham Christum, & Dominum, & Deū cognouisse, contra Erasmus.

Vnde Christus Mesiã Deum comprobauerit. Psal. 62. Matth. 22. Psal. 109. Mariam Elisabetha cur vocet Domini matrem, cum nondum peperisset. Theophyl.

Iisdem ferè verbis Elisabeth Domini matrè, & Præcursor Christum honorificè compellunt. Matth. 3. Cum Elisabeth, tum verò Mariæ Virginis humilitatis nobis ad imitandum proposita.

Prou. 27.

tibi

Hæc verba: Vnde hoc mihi vt veniat mater Domini mei ad me quo animo fuerint prolata.]

Vnde Mariã cognouit Elisabeth de Spiritu sancto cõcepisse

Solius Christi matris privilegium fuit scire quæ paritura esset. Deo, Iehouah, & Adonai, Scripturæ nomen tantum accommodant.

Quanta beatæ Virginis verborum efficacia. Ea lectio quorundam: beata quæ credit, improbat. Caietan.

Oecolamp. Illa lectio: Beata quæ credit, quare præstantior.

B. Bernardus. Deul à medio sermon.

Eadem verba nostri seculi hæretici quā ineptè ad solam fidè referant. Sarce. in Luca cap. 1. Brent. hom. 7. in Lucam Cõsultatur illorem sententiã Scripturæ more loquedi.

Abac. 2. & Rom. 2. & alibi.

tibi à Domino. Cõsultò omittimus verba intermedia, scilicet: *Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, &c.* Quia illa superius ponderata sunt.

Tantum considera ac perpède, quã virtutis sit B. Virginis sermo, & oratio, qui ceu instrumentum quoddã diuinitatis replet Spiritu sancto matrem cum foetu suo. Confer Prophetiæ actum simul, & gaudium.

Quantum ad literã verò, in his verbis, Caietanus, & alij mutant secundam personam in tertiam, dicendo: *Beata quæ credidit:* ex quo colligit, alias personas fuisse præsentis huic colloquio. Sed non intellexit, Græcè non esse vllū verbū, sed tantum *καὶ ἐπίσης* participiū, nepe *καὶ ἐπίσης*, quod ad vtrāq; personã secundã & tertiam referri potest nepe quæ credidisti, vel quæ credidit, & propterea indignus erat noster interpret vlla reprehensio ne. Certè Oecolampadius nostram secutus est lectionem vt meliorem, in Theophylacto. Et si verum amamus, præstantior interpretatio est, quæ habet, *credidisti*, in secunda persona: nam cætera præcedentia ad illam in secunda persona dirigitur, quemadmodum & sequentiã: *Quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi à Domino.* Quare intermedia non nisi durissimè in tertia proferuntur. Et si non ignorem, B. Bernardum serm. de verbis Apocalypsis in tertia persona legisse, cum ait: *Beata esse dicis quæ credidisset, &c.*

Circa sensum verò in primis considera, Hæreticos insulfè, & hæreticè hæc interpretari. Sarcerius enim in Lucam ait: *Commendat in Maria fidem, & excludit meritum.* Et Brentius: *Contingit Maria beatitudo per eandem rem, per quam & Abraham contigit, videlicet quia credidit: & per fidem beata est, & nõ per vlla opera. Quis ergo denegat Fidei deberi omnia?* Sed isti falsi interpretes ignorant, vel dissimulant Scripturæ morè, quæ, dum vnum dicit, aliud non excludit: fidem laudat, sed ita, vt pœnitentiæ, charitati, Sacramentis, & alijs pietatis operibus vim suam, & laudè relinquat. Quare vim sacris literis inferunt, qui illud solum vrgent: *Iustus ex*

fide viuit; cum scriptum sit: Iustus in iustitia sua quam operatus est viuet; Qui facit iustitiam iustus est, sicut & ille iustus est. Et: *Beatus in facto suo* (id est, per factum suum) erit. Item: *Fides sine operibus mortua est.* Dicitur autem beatus, Credens: quia fides inchoat iustitiam, & radix est & basis beatitudinis nostræ. Et Abraham non tantum fide, sed etiam operibus magis iustificatus est, vt docet Iacobus Apostolus. Fuit autem Mariæ fides præstantior illa Zachariæ sacerdotis, qui ambigebat: vnde hoc sciam? vincit illam Moyses, & Aaron sacerdotis, & Gedeonis fortissimi principis, qui de diuinis promissis dubitarunt: at huius Virginis Deiparæ de maximis diuinis beneficijs accipiendis nõ hesitauit. Superat deniq; illam Abraham laudatam fidem. Credidit enim ille, sterilem anum parituram, hæc verò Virginem salua integritate fore matrem. Ille sibi foetum ex se iam viro sene, hæc sibi futurum filium ex se nasciturum sine viro. Promisit illi purum hominem, hæc Deū, & hominem in lucem edendum constituit. Ille vsitatio naturæ modo; hæc præter omnem naturæ vsum procreationem futuram non hæsitauit. Ille denique vt promissio sibi facta impleretur, credidit Deum etiam mortuū posse suscitare; hæc verò Deum nasci, & mori posse, vt omnes in eo promissiones legis perficerentur. Quare Maria nec miraculum quæsiuit, nec exemplum, nec vllam rationem, ideo: *Beata quæ credidisti.* In quæ verba Ambrosius: *Vides non dubitasse Mariam, sed credidisse; & ideo fructum fidei consecutam.* Falsò ergo dixit Erasmus: *Nunquam legimus in Scripturis Christum à Maria, vel Ioseph adoratum in infantia, nec matri sicut perfectè reuelatum an esset Christus Deus necne.* Sed quomodo hoc stare poterit, cum audierit ab Angelo: *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei?* Et ab Elisabetha: *vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Cum autem hoc ab ipsa Virgine accepit Elisabetha, quæ illi hunc credendi spiritum intermedia salutatione tradiderat: constat illam melius nouisse, & perfectius credidisse Deum esse ve-

Ezech. 18.
1. Ioann. 3. Iaco. 1. Quid illud Iacobi: Credens beatus in facto suo erit. Infra 2. Credès quare beatus. Ibidem. Mariæ fides cur illa Zachariæ, & Gedeonis fide præstantior. Luc. 1. Iudic. 6. Abraham fides Mariæ Virginis fide quot partibus inferior.

B. Ambrosius lib. 2. in Lucam. cap. 8. circa medium 5. in principio. Iudicium Erasmus: Mariã & Ioseph nūquam legi Christum adorasse. Luc. 1. Ibidem.

rum

Luc. 2. Ecclesie traditio.

Matth. 2. Luc. 2.

B. Amb. ca. 2. prope fin. tom. 4. sub initium. Aug. tom. 9. procul a medio, ser. seu lib. 1. de Assumpt. post med.

B. Greg. ho. 1. super Ezechiel. to. 2. Prophetia tria tempora complectitur.

In Elisabe- thae uicino hanc triplicem Prophetiam rationem conti- neri.

Mariam Vir- ginem ob fi- dem, cur bea- tam dicat Eli- sabetha. Genes. 3. Rom. 1. Abac. 2. Rom. 4. Matt. 16. Omnes Chri- stum confite- tes beati no- minantur.

rum quem conceperat. Et rursus: *Beata qua credidisti*: quomodo igitur cum tanta fide stare poterat ignorantia tanta filij, quem nouerat adora- tum ab Angelis? Poterat etiam Eras- mus hoc legere in traditione Eccle- siae, quae habet: *Filiam, quem genuit, ado- raui*. Et si Magi adorauerunt eum pro- strati, & de eo Antiphona, & Simeon tale ac tantum testimonium tulerunt, quid dubitaret eius mater? Quod er- go alijs adorare datum est ex fide, id denegandum esset Virgini? Ambrosius lib. de Ioseph Patriarcha tradit, Chri- stum adoratum à Maria, & Ioseph, quoniam ambo verum Deum esse in illo corpusculo confitebantur. Et Au- gustinus serm. de Assumptione. *Non potuit nisi diuinitatis Christi esse credula, qua se nouerat huc non virili semine, secundum ordinem natura, sed diuino spi- ramine nunciante Archangelo concepisse, vi- des famulantiu Angeloru ei sepe adesse frequentiam.* Haec illi sanctis. patres.

Deinde considera, quod B. Grego- rius super Ezechielem annotauit, Pro- phetiam non tantum habere respectu ad futura, sed etiam ad praesentia, & praeterita, si tamen illa ratione natura- li nequeant inuestigari: atque ita Eli- sabetham spiritu propheticò tacta, si- mul quae praeterierat, quae praesentia er- rant, & quae futura cognouisse. Nam B. Mariam promissionibus Angeli cre- didisse, de praeterito cognouerat: & matrem eam appellans, quae Redem- ptorem in utero portaret, de praesenti intellexit: & cum omnia ab Ange- lo praedicta perficienda fore praenun- tiaret, de futuro prophetauit.

Tertio, B. Virgo sola est, cuius fidei tribuitur beatitudo; vt eam cunctoru matrem uiuentium, & velut alteram, & secundam Euam recognoscas. Fide enim viuim⁹; vt sic in Virgine omnis credens beatus intelligatur; quemad- modum in fide Abrahæ iustificatus. In Petro autem Christum confitente, om- nis confitens Christum, beatus no- minatur: *Beatus*, inquit, *es Simon Bar io- na, quia caro, & sanguis, &c.* Petri siqui- dem, & omnium successorum cathedram eius moderantur, non tantum est credere, sed ea etiam quae fidei sunt,

exteri⁹ pro omnibus cofiteri, & quae credere etiam fideles oporteat, illis ex- plicatè tradere. Haec fides est Virginis qua duce, & magistra, ac etiam adiu- trice omnis aliorum infirma fides per- ficitur, atq. suppletur, vt admirandum sit Erasmi dubitasse, an mater Dei esse crediderit eum Deum fuisse, quae tamen mater Dni vocatur à cognata.

Fuit igitur, vt tradit Ioannes Ger- son, haec fides Virginis, & generalior circa plura obiecta fide accipiēda, quae Prophetis sparsim communicata sunt. Fuit deinde clarior & euidentior, quā quae fuerat Patriarchis, Prophetis, & Apostolis, imò etiā Angelis ipsis ma- nifesta, & patefacta: quae admodum quidam tradūt. Nam etsi natura B. Virgo Angelis inferior sit, gratia tamē, & glo- riae dignitate superior est. Tertio fuit in fide constantior, ac firmitior, quae nullo vnquam momento nutauit, vel haesitauit: & in Christi morte in qua omnes discipuli defecerunt, sola in fide resurrectionis constantissima permā- sit. Postremo, ad impetranda Dei dona longe efficacior fides fuit illa Virginis: nam vt testatur Magnus Albert. ad ver- ba illa, quae magna fide protulit: *Ecce ancilla Dni, fiat mihi secundum verbum tuu, sumus montiu tulit se, & misit in mare amarū, id est, in Mariā per incarna- tionē, & per illā fidē insignē prome- ruit, vt omnia dona quae vellet, impe- trare posset, ad applicandū fructū incar- nationis filij Dei: quemadmodum & ipsa incarnationem sua singulari fide, & humilitate promeruerat.* Dicitur au- tē beata in credēdo, sicut alibi dixit sal- uator: *Beati q. non viderūt, & crediderūt*: propterea q. cognitio fidei inchoatio est quaedā beatę cognitionis futurę in patria. Ipsū quoq. credere ex charita- te meretur praemiū beatitudinis cōsu- mata, & ad illā se habet non secus ac meritū ad ipsū praemiū. Est praeterea & alia ratio beata, quia mater Chri- sti facta est electio voluntaria: quae enim viro nupsit mulier, atque ex eo concepit, non quae vult, id est, masculū aut foeminā, sanctū aut peccatorē, ele- ctū aut reprobū parit, sed quae Deus vult. B. autē Virgo, antequam pareret, aut conciperet, nouit quem, aut qualem

Petri, & suc- cessorum eius fides quid re- quirat. Mira Erasmi stupiditas.

Ioan. Gers. B. Virginis fi- dei praestantia & excellētia pendet ex quatuor.

B. Virgo qua ratione sit An- gelis inferior Matth. 26.

Alb. Mag. super Mis- sus est quas- tione 38.

Luc. 1. Maria in co- quod Angelo credit, quā- tū apud Deū promeruerit secundum Al- bertum. Maria quia credit, cur beata.

Ioann. 20.

Eius altera beatitudo.

Maria Virgo sola per elec- tionē mater electa est.

Luc. 1.

Huius prae- rogatiuae Virgi- nis Matris, vt valeamus esse participes. Matth. 12.

Ambro. lib. 2. in Lucā, cap. 7. tom. 5. 1. Ioan. 4.

Matth. 2.

August. lib. de S. Virgi- nit. c. 4. to- mo 6.

Quenā per- ficienda fue- rint in B. Vir- gine promi- sa diuina. Luc. 1.

Haeretici rec- tentiores fe- stum Visita- tionis Euang- elio conten- tum abroga- rūt infelices.

Visitationes quae male, ac perniciose à quibus caue- dū est nobis.

paritura esset, scilicet Messiam Deum & hominem, cuius non nisi per Ange- lum voluntariē expresso cōsensu, ma- ter effecta est, quod nulli alteri foemi- nae contigit. Quemadmodum Mes- sias voluntariē matrem; ex qua nasce- retur, elegit, quod nulli etiam alteri hominum contigit, verum quisque for- titur matrem, quam Deus dedit. Quā in re B. Virginem imitari possumus, quia non nisi electione voluntateq; ma- tres Christi fieri possumus: nam scri- ptum est: *Quicumque fecerit voluntatē Patris mei qui in caelis est, ipse meus fra- ter, foror, & mater est.* Etsi enim se- cundum carnem vna sit mater Chri- sti, B. Ambrosio teste; secundum fidem tamen omnium fructus est Christus. Sed hanc nostram voluntatem prae- nit ille, qui prior dilexit nos, & elegit in matres spirituales, dans nobis gra- tiam, vt illum fide concipiamus, cha- ritate gestemus, operibus bonis pa- riamus, oratione lactemus, & pruden- tia ab Herode custodiamus. Atque ex his verbis accepit Augustinus, Virgi- nem matrem feliciorē fuisse per fi- dem in mente, quā eum secundum carnem in mente concipiendo.

Et subdit: *Perficiuntur.* Promissa sci- licet à Deo per Angelum: nam vltra conceptum supererant alia, vt partus, & nominis Iesu impositio, Magorum adoratio, regnū eius in domo Iacob, &c. Sed & in nobis quoque perficien- tur promissa de prole bonorum ope- rum, de salute nostra, & regno spiri- tuali, si in fide cōstātes perstiterimus.

Lugendum porrò est, festum Visi- tationis in Euangelica historia con- tentum, ab Haereticis fuisse abrogatū, etiam si à suis errorum magistris olim fuerit obseruatum, & homelijs hone- statum. Sed illis nihil, quod ad matris Dei venerationem, & inuocationem attinet bene sapere potest, donec re- pudiatā omni haerēsi gustum Dei ve- rum recipiant.

Sed vt finem tractationi impona- mus, fugiendę nobis sunt visitationes eae, quibus saepe peccato inuoluimur, vel otio, vt cum inopia negotij dome- stici tempus otiosē, & infructuosē transigimus; vel curiositate res nouas,

praesertim leuas, ac nullius momenti, nedum perniciosas indagandi, seu in- terdum cōmunicandi, disquirimus; vel denique quas facimus ostentatio- ne scientiae, aut pulchritudinis, aut ve- stium, atque diuitiarum, vel denique ob alium carnalem, seu minus hone- stum finem.

Visitemus autem Christum, & qui- dem saepe (ne dicam semper) & dili- genter, ac domi suae, hoc est, in tem- plo, in quo praesentem se exhibet in sacrificio Missae spectandum, vbi pa- tulas aures praestat nostris precatiō- nibus, vel nobis per ministros propo- nit verbum Dei. Visitemus sanctos, memores eorum, quae propter Chri- stum gesserunt, vel sustinuerūt, vt eo- rum praecleara exempla imitari possi- mus. Coelestem visitemus patriam, ad eam praedēderio suspirando, & ope- ribus laborando, & praemoris ma- gnitudine pro ea assequenda decer- tando, vt illis succurramus, & conso- lationem tum verbis, tum factis pra- beamus: & purgatorium, quod est ex- piandarum animarū quasi alterum hōspitium, orationē, & cōmiseratione, & sacrificio visitare non pigeat. Pupillos & viduas, atq; in carcere po- sitos non deseramus. Vt enim Iacobus dixit Apostolus: *Religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem, haec est, visitare pupillos & viduas in tribu- latione eorum.* Cauendumq; ne Chri- stus nobis dicat: *Infirmus eram, & in carcere, & non visitastis me. Non te pi- gear, inquit Sapiens, visitare infirmū: ex his enim in dilectione firmaberis.* Amicos verò viuentes frequenter ora- tione, & spiritu visitemus; quandoq; verò, si opus fuerit, etiam corpore. Quanquam in hoc saepe peccetur, à quibusdam quidem, qui felicitatē suā in eo sitam esse existimant, si saepe à magnis visitentur, & ipsi nullos visi- tent, cum tamen Maria maior digni- tate, minore Elisabetam visitaue- rit: Ab alijs verò, dum vitae suae ma- gnā partem visitationibus nequaquam necessarijs, sed superfluis, curiosis, & interdū etiam perniciosis impēdunt. Atque hac ratione fructuosē visitare, aut visitari nondum didicimus.

Christū quo- modo visite- mus.

Quomodo sanctos.

Quo etiam modo patriā nostram coelestem visitare debeamus.

Purgatoriū visitandum. Viduae & pu- pilli etiam à nobis iuuandē di.

Iacob 1.

Matth. 25. Ecclesiasti- ci 7.

Amicos spiri- tu, & corpo- re debemus inuisere.

In visitando, duo vitia de- clinanda, & fugiēda sunt.

Episcopi gregem sui quomodo visitare debeant.

In primis autem Pastor, seu Episcopus discat visitare Elisabetham, hoc est Ecclesiam suam, cuius filios verbo, exemplo, oratione, sacrificio, & presentia debet sanctificare. Nam ob id communibus Ecclesie stipendijs aluntur Episcopi, ut visitent gregem suum; ne Dominus iratus visitet pastores, & dicat: *Eccce ego ipse super pastores, requiram gregem meum de manu eorum.* Neque contenti sint habere vicarios per quos pascant: quia Maria mater Dei per seipsam ibat ad visitandum: & residentia onus est personale ut plurimum: quemadmodum per se ipsum pastor edit, & bibit, & non per mediam aliam personam. Neque lentè, & tardè ad visitandum gregem

Ezech. 34.

accedat, quia Maria ibat cum festinatione. Neque causetur moras propter anni tempus, scilicet aut cœlum minus salubre, & noxium; quia Virginem matrem non impediuit vel grauitas ventris (si qua fuit) vel asperitas viæ, vel pudor virgineus. Neque rursum gregem visitet, vel propter oves tondendas, seu deglubendas: sed potius propter animas à peccato sanctificandas, atque ab infernali lupo deuoratore liberandas: ut ita re, & nomine verum ac legitimum ouium suarum se præstet pastorem; præstante Domino nostro Iesu Christo; cui cum Patre, & Spiritu sancto ab omni creatura exhibetur honos, gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

Quæ visitatio Episcopo cauenda, ac fugienda.

TRACTATUS XI.

IN Quo explicantur illa verba: *Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.*

Luce 1.

Beatissima Virgo quare cœcinit: Magnificat anima mea Dominum.

VM per alios Diuino Spiritu afflatus, mysteria in se peracta, Virgo beata iam primum detegi animaduertet, quæ ipsa virginali pudore & modestia tegebat, & occultabat, quantum poterat; cumque sentiret se præcunctis mulieribus benedictam, & benedictum fructum ventris sui, & matrem Domini appellatam, præterea virtutem salutationis suæ prædicatâ, simul & fidem ipsius beatam effectâ: ulterius ferre se ipsam non potuit, ne tam excellentibus Dei donis minus grata inueniretur, hymno gratulabundo ad diuinas laudes concinendas statim prorupit, dicendo: *Magnificat anima mea Dominum.* Quasi diceret (ut exponit Bernardus) *Tu magnificas Matrem Domini: sed magnificas anima mea Dominum. In voce mea perhibes filium exultasse in gaudio: sed exultauit spiri-*

Bernard. in serm. signum magnam ap paruit in celo.

tus meus in Deo salutari meo: & ipse quoque tanquam amicus sponsi gaudet ad vocem sponsi. *Beatam esse dicis, quæ cœcidi: sed credulitas, & beatitudinis causa respectus est superna pietatis, ut ex hoc magis beatam me dicat omnes generationes, quia ancillam humilem, & exiguum respexit Deus. Ineffabili scilicet artificio Spiritus superueniens, tanta humilitati magnanimitas tanta in secretario virginei cordis accessit: ut quæ admodum de fecunditate, & integritate prædiximus, hæc quoque nihilominus sunt stella ex respectu mutuo clariores quod videlicet nec humilitas tanta minuit magnanimitatem, nec magnanimitas tanta humilitatem. Sed cum in sua estimatione tam humilis esset, nihilominus & in promissionis credulitate magnanimis. Agit hoc nimirum in cordibus electorum gratia prerogatiua diuina, ut eos nec humilitas pusillanimes faciat, nec magna-*

Ioan. 3.

Quid agat in cordibus electorum (ut Bernardus dixit) gratiæ prerogatiua diuina.

nimitas

nimitas arrogantes, *Magis autem cooperentur sibi, ut non solum nulla ex magnanimitate subintret elatio: sed hinc maximè promoueatur humilitas, ut inueniantur eò amplius timorati, & largitori munerum non ingrati: ac vicissim ex occasione humilitatis pusillanimitas nulla subrepat: sed quò minus de sua quisque vel in minimis præsumere consuevit, eò amplius etiam in magnis quibusque de Diuina virtute confidat.* Hæc ille. Quæ si quis altius meditetur, inueniet profectò doctrinam solidam, & fructuosam, atque omnibus seruis Dei necessariam.

Quid hoc Virgini Canticum nos doceat.

Act. 12.

Diuina sibi beneficia tribuentibus quid caueniat

Eccl. 1.

Canticum quid sit.

Ex eo autem, quod Maria laudata, & commendata ab Elisabetha in diuinas laudes erupit, egregiè instruimur, quid nos ab alijs laudati facere debeamus. In largiorem enim omnium bonorum Deum refundendum est, quicquid est in nobis laude, & commedatione dignum. Nam si in nobis sistamus, bonaque virtutum officia nobis adscribamus, ac veluti feramus accepta, de ipsisque superbe efferamur, fures sumus & latrones, usurpantes omnino quod Dei est. Formidandumque est nobis exemplum Agrippæ Regis, qui eum pro tribunali ad populum cõcio naretur, illeque acclamaret, Dei voces, & non hominis: *confestim percussit eum Angelus Domini, eò quod non dedisset honorem Deo, & cõsumptus à vermibus, expirauit.* Ut ergo per ingrati animi vitium dona Dei amittuntur; ita ex eo quod grato animo in Deum donatorè referuntur, conseruantur, & perficiuntur: nam ad locum, unde exeunt flumina, illuc & reuertuntur, ut iterum fluat. Ad huius Cantici explicationem, dicemus in primis quid sit Canticum, & quomodo ob causam introductum. Deinde cur hoc Canticum nouum, & decachordum appelletur. Postremò duos primos versus explanabimus. Sit hoc primo loco constitutum, quod Canticum musica quædam est, id est, consonantia diuersarum vocum in vnam melodiam, siue harmoniam nullo instrumenti sono, vel pulsu conspirantium. Est enim singulæ per se voces gratum sonum auribus reddat, mixtæ tamè, grates, acutæ, & mediæ, gratio-

res existunt, ceu in coloribus cõtingit; mixti enim colores gratius spectantur: odores verò, & sapes admixti, suauius percipiuntur. Erat autem in Scripturis cõsuetum, ut illustres quædam mulieres post impetrata cœlestia beneficia, quædam ederent Cantica, & in spiritu canerent, in gratiarum actione. Hinc Maria soror Moyse prima pro liberatione populi, & per mare Rubrum miranda traductione, Canticum cecinit. Delbora etiã post interfectum Sisaram pro parta de inimicis victoria, Canticum edidit, Sic Anna Samuelis mater, quæ olim sterilis, vbi exaudita à Deo fuit, & quem postulauerat Samuelem, obtinuit, & pulchro Cantico gratum animum suum erga Deum declarauit: quemadmodum & Iudith pro liberatione ciuitatis ab obsidione, & truncato capite Holofernis idè fecisse legitur. Neque tantum mulieres, vsa fuisse Canticis perhibetur, verum etiam viri, ut Moses, Dauid non semel, Salomon, Ezechias, Habacuc, & in Nouo Testamento Zacharias Ioannis Baptistæ pater, vbi primum illi vox restituta fuit: & Simeon ille senex gradæuus: Decuit ergo B. Mariam his à Deo tot tantisque muneribus honestatam, quæ Angelorum etiam superant dignitatem, non minore grati animi præbere significatione, præsertim hac oblata Elisabethæ cognatæ opportunitate: nam sermo opportunus est optimus, ait Salomon. Et quidem Veteris Testamenti Cantica pro beneficio aliquo temporali accepto canebantur; at in Nouo Testamento pro beneficijs spiritualibus canenda sunt. Sed Cantica illa antiqua ita pro temporalibus beneficijs canebantur, ut in illis præfigurarentur spiritualia per Messiam conferenda dona. Atque ea ratione nobis in Ecclesia modò quandoque decantantur: nam ut Apostolus ait: *Umbram habebat lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum.* Canticum Virginis vero, Zachariæ, & Simeonis, quod de Christo ad mundi salutem exhibitum, deique remissione peccatorum, gratia, atque vita æterna, quæ propter illum nobis conferuntur, sermonem faciunt, merito quotidie in Ecclesia fre-

Quæ mulierum Cantica in Scripturis habeamus.

Exo. 15. & seq. Iudic. 5. & seq. 1. Reg. 2. & seq.

Iudith ult. & seq.

Sancti etiam viri qui ediderunt Cantica.

Luc. 1. Infra 2.

Canticum Mariæ virginis quomodo dignum ac debitum Deo.

Prouer. 15

Alia in Veteris alia in Noui Testamenti Cantici beneficia recoluntur.

Heb. 10.

Quæ Cantica in Nouo Testamento, & cur illa perpetuò decantentur.

Canticū Vir-
ginis cur stā-
tes dicamus.

Idem cur no-
uum sit.
Psal. 95.

Psal. 145.

Psal. 32.

Virginei hu-
ius Canticū
excellētia.

Exod. 15.
& seq.

II. ratio, cur
nouum Vir-
ginis Canticū
appellatur.

Hierem. 31
3. Reg. 8.
III. ratio.

Ioan. 1.
III. ratio.

B. Ioan. Da-
masce. lib.
3. de ortho-
dox. fide. c.
1. sub finē.
Apoc. 21. &
alibi passim
V. & vltima.

quenti lectione, cantuq; recoluntur; cōcelebraturq; idcirco scilicet, vt nos de tantis, tāq; singularibus beneficijs acceptis commonefaciant, & gratum animum nostrum erga Deum omnium bonorum autorem testemur. Recitarum est hoc Canticum à B. Virgine stāte: vnde & nos stātes illud recitamus. Sunt in singulis verbis sua pōdera, & emphasis: dīctio etiā sublimior, quā phrasim superet quotidianam, & quā abundat tropis suis, & figuris, & locutionibus. Hęc de primo.

Iam de secundo, Nonnullis placet, hoc Virginis Canticum à Dauide fuisse prænunciatum his verbis: *Cantate Domino canticum nouum: Cantate Dño omnis terra; & iterum, Deus canticum nouum cantabo tibi: in psalterio decem chordarum psallam tibi; item aliās. Cōfitemini Domino in cithara, in psalterio decem chordarū psallite illi. Quia enim Dauid futura in Nouo Testamento in spiritu præuidebat, & Canticis nouis Deum honorandum minimē ignorabat; propterea populum Christi adhortatur ad canendum Canticum nouum, & ad psallēdum in psalterio decachordo. Est enim Virginis Canticū inter omnia altissimum, ac supremū, quod illa prima in Nouo Instrumento cecinit, quemadmodum Maria soror Moyfi prima in Veteri Instrumento cecinerat; atque ob eam causam nouum dici potest. Deinde nouum dicitur ob autorem: insolēs enim est, & inauditum, ac planē nouum, sceminā virum circumdatē, imō Deum, quē cœli capere non possunt suo gremio continentē, edere Canticum. Ad hęc meritō nouum dici potest, & appellari, quia quæ in illo continentur mysteria, omnino noua, ineffabilia, & incomprehensibilia sunt. Deum namq; fieri hominem, Verbum carnem factum esse, omnium nouorū, teste Damasceno, maximē nouum est. Est præterea Christus mundi renouator, & naturā humanā restaurator, & vindex, quā à vetustate peccati ad nouitatem spiritus reduxit: ita vt dicat: *Ecce noua facio omnia.* Postremō rectē nouum dicitur, propter renouationē mentis, & dulcedinem spiritus; quā*

assequuntur ij, qui hoc Canticum deuotē celebrant, atque in templis cantant: quā quidem illis à Deo impetrare B. Virginem verisimile est: cuius beneficio fit vt incarnationis mysterium & nouum semper intellectui appareat, & nouo affectū degustetur.

Rectē autem ad vesp̄as frequentatur Virginis Canticum, nimirum ad li-
teram, quod cū B. Virgo sub vesp̄ā peruenisset ad Elisabetham, in salutatione, & primo quasi congressu Canticū protulit. A vesp̄is etiā incipit diuinum officiū iuxta illud, *A vesp̄e vsque ad vesp̄ā celebrabitis sabbatha vestra.* Et tribus mensibus ante cōditum est hoc Canticum, quā alterum Zachariæ: *Benedictus Deus Israel*, quod meridē in laudibus canitur: quia tunc ortus Lucifer, id est; Ioānes præcursor solis iustitiæ Christi. Tertium verō Canticum Simeonis ad Completoriū, quoniam vltimo loco conditum: tum quia ibi p dissolutione, ac morte præcatio continetur: deinde etiā mysterium incarnationis in nouissimis diebus, & nouissimo tēpore peractū fuit.

Secundo loco dicitur Decachordū. Primū quidem ob decem versus quibus constat. Hic autē numerus vndiq; perfectus est, & congruit perfectissimo Mediatori, qui in eo canitur, & perfectissimæ Virgini, quæ illud, vt Verbi diuini organum, cecinit: & per festo populo Noui Testamenti, à quo erat magna religione, cerimonia, cultuq; frequentandū. Rursus decachordum, à decem Veteris Testamēti Canticis, quæ vt noui istius figura præcesserunt, nomē accepit. Nam vt omnia sacrificia Testamenti Veteris illā vnicam, & singularem Christi victimā in Cruce, atque in Eucharistia representabant: sic vetera omnia Cantica, & quæcūque in illis beneficia temporalia celebrantur, hoc nouum Virginis Canticum, & mysterium quod in eo est comprehensum, delineabāt, & adumbrabant. Sunt autem illa decem, primū Mariæ sororis Moyfi, Exod. 15. secundū Moyfi Deuter. 32. tertium Delboræ Iud. 5. quartū Annæ 1. Reg. 2. quintū Davidis 2. Reg. 22. sextū Salomonis: cuius præcipuū Canticū illud

Mariæ Virgi-
nis Canticum
vespertino
cur tempore
decantetur.

Leuit. 23.

Luc. 1.
Zachariæ Cā-
ticum in lau-
dibus, Simeo-
nis verō cur
ad cōplecto-
rium reciten-
tur.

Mariæ Canti-
cum, quare
decachordū
sit, atque no-
minetur.

II. ratio.

X. Cantica
Veteris Te-
stamenti.

est,

III. ratio.
Decem Mes-
sias mysteria
quænam il-
la.

* Ioann. 1.

Luc. 2.

Matth. 2.

Luc. 2.

Matth. 3.

Infra 21.

Infra 27.

Infra 28.

Act. 1.

Infra 2.

III. ratio.

Quomodo
hoc nouum
Angelorum
choris conue-
nire Canticū
possit.
Luc. 15.

Quale etiā
hoc Canticū
Mariæ meri-
tō videatur.
Exod. 15.
& seq.

Mariæ Virgo
taciturnita-
tis amica.
Luc. 1.

Quoties suc-
ric locuta.

Cur hoc Can-
ticum ceci-
nerit.

est, quod Canticum canticorum ap-
pellari voluit sub metaphora Sponsi,
& Sponsæ, pastoris & gregis: septimū
Iudith cap. 16. octauum Ezechie Isa.
38. nonum Habacuc cap. 3. decimū
trium puerorum Dan. 3.

Præterea appellatur, decachordum,
ob decem præcipua Messias mysteria,
quæ sunt: * Incarnatio, Natiuitas,
Adoratio Magorum, Præsentatio in
templo, Baptismus, Ingressus in Hie-
rusalem in die Palmarum, Mors, Re-
surrectio, Ascensio, Missio Spiritus san-
cti. ¶ Denique decachordum iure ap-
pellatum est, eo quod, qui seruat præ-
cepta decalogi, maximē aptus, & ido-
neus ad hoc cantandum inuenitur: o-
peribusq; ipsi fatis cantat, tamen a-
liō qui mutus sit, & elinguis: talisque
magis Deo placet, quā vocalissimus
quisque in templo illud quotidie de-
cantans, si tamē hic à voce instructus,
diuinæ sit legis transgressor. Nouem
quoque ordinibus Angelorū, qui no-
bis de bono nostro gratulantur, & na-
turæ humanæ, quæ decimum ordinē
complet, & decimam drachmam ef-
ficat, conuenit huiuscemodi Canticū,
ad Christi, & sanctissimæ Maris eius
gloriam, & laudem dicere. Potest etiā
hoc Canticum vocari virginale,
quia à Virgine conditum; Encomia-
sticum epithalamium; & triumphale,
vt illud Mariæ sororis Moyfi post no-
uam victoriam de Pharaone, & eius
exercitu partam. Hęc de secundo.

Vt tertium absoluamus, confide-
randum est, B. Virginem raro, & par-
cè fuisse locutam, quantum ex Scri-
pturis intelligere, & coniectare licet.
Ad Angelum salutantem enim non-
nisi bis, & quidem breuiter respondit:
Semel quidem, cum dixit; *Quomodo
fiet istud, quoniam virum non cognosco?*
iterum, cum assensum præstitit, dicēs,
*Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundū
verbum tuum.* Tertium autem Virgi-
nis verbum in Euangelijs contētum,
& expressum (nam quibus verbis sal-
utauerit Elisabetham non constat)
est hoc Canticum in laudem sanctis-
simæ Trinitatis fusiori sermone edi-
tum. Quia in re feminas omnes, &
maximē virgines de silentio seruando

instruxit: quod si necessitas postulet,
atque vrgeat, parcè ac sobriè illis esse
cum viris loquendū. Cæterum quod
ad preces, diuināsq; laudes pronun-
tandas attinet, licet ipsis vberiori,
& prolixiori sermone vti, quemad-
modum ipsa fecit. Ait ergo, *Magni-
ficat anima mea Dominum.* Obstrepūt
hic Hæretici, dum Bullingerus in Lu-
cam tradit, B. Virginem verum iusti-
ficandi modum exposuisse, nempe
quod qui de viribus suis, & operibus
desperant, & ad solius Dei misericor-
diam confugiunt, fidēq; Christo inse-
runtur, illi iustificatur. Proinde, addit
Zuinglius, Monachos, Sacerdotes, &
omnes iustitios præsentī Mariæ Cā-
tico damnari, ac reijci. Hi enim sunt
diuites, & superbi mente cordis sui,
qui vacui, & inanes dimittuntur. Cal-
uinus verō in harmonia Euāgelica Pa-
pistas asserit peccare, qui magnificos
titulos Mariæ adscribūt: quod sit Re-
gina cœli, Stella maris, salutis portus,
vitæ porta, vita, dulcedo, & spes no-
stra: hęc enim omnia B. Virgo vno
verbo repudiat, dum totam suam glo-
riam in Dei beneficijs statuit, qui ma-
gnificè cum ipsa egerit. Sed profectō
nihil tale excogitauit Deipara tractare
hoc loco de iustificatione: nec locus,
nec tempus erat de sola fide iustifi-
cante agere, quia potentes, & diuites
voce de præterito perstringit. Et vt
Pelagianos confutari dicamus (præ-
terito pro futuro accepto) nō possunt
tamen dogma de sola fide iustifican-
te ex hoc loco constabilire, quia eius-
modi vanæ fidei iactatores cōfutat B.
Virgo, dum misericordiam promittit
timentibus eum: non ait, credētibus,
etsi Sarcerius bellus Scripturæ inter-
pres exponat, timentibus eum, id est
credentibus. Sed hoc quid est aliud,
quā deprauare voces, & erudire vel
le Spiritum sanctum, qui tamē scien-
tiam habet vocis?

Falsum etiā est, quod de receptis
titulis B. Virginis scribit Caluinus,
quādoquidem B. Virgo Deo accepta
fert omnia, & totam gloriam non in
seipsa, sed in Dei munere statuit: sicut
etiā Christus, qui plenus erat gratiæ,
& veritatis, omnem tamē gloriam, &

Mulieribus,
præsertim vir-
ginibus, qua
tenus loquē-
dū, diuina Vir-
ginis exem-
plo.

Illud: Magni-
ficat anima
mea Dñm,
Hæretici no-
uelli quā
uolenter ad
solam fidem
trahant.

Bullinge.
Zuinglius

Caluinus hoc
loco quid Ca-
tholicis im-
ponat.

Erasmi Sarce-
rij inepta in-
terpretatio.

Sap. 1.

Maria Virgo
verè humi-
lis, vt Chri-
stus, in Deū
omnia refere-
bat.
Ioan. 2.

Infra 7. & infra sapi.
 Virginitatis merito, & sancto-
 rum cur per
 petuo nobis
 recolenda, &
 honoranda.

Anima quid
 sit. Duo præ
 stat.

Cur anima,
 & unde Spiritus
 dicatur.

1. Theſſal.
 ult.

Dan. 3.

Heb. 4.

Homines spi-
 ritales Paulo
 qui dicatur.
 1. Cor. 2.

Qui homi-
 nes anima-
 les eident.

honorem Patri suo adſcripſit. Stultū
 etiam eſt dicere, Mariæ benefacta, &
 ingentia merita non tanti faciendā, vt
 commemorentur, vel commendatio-
 ne publica honorentur; cum tot locis
 Scriptura præclaras Sanctorum virtu-
 tes, & heroica facta ad eorum gloriā
 proponat. Quare vanæ, & falſæ ſunt
 omnes iſtæ Hæreticorum commen-
 tationes. Sed nos explanationem ca-
 tholicam adferamus. Tria igitur ſunt
 hæc verba expendenda. Primum eſt,
Anima mea. Eſt autem anima ſpiritus
 rationalis, & immortalis, à Deo crea-
 tus, & corpori humano inſuſus: cuius
 potiſſima ſunt officia duo. Alterū eſt,
 corpus animare, hoc eſt vegetandi, ac
 ſentiendi vim illi tribuere; & eatenus
 dicitur anima: alterum officium eſt in-
 telligere, ſue ratiocinari, & ſpiritu-
 alia, ac diuina apprehendere; & eatenus
 appellatur ſpiritus. Sunt ergo in ho-
 mine re ipſa duo tantum, ſcilicet ani-
 ma, & corpus. Sed anima duas in par-
 tes diuiditur, nempe in vim animan-
 di, & intelligendi: atque ita tria ſunt
 in homine iuxta verbum Apoſtoli ad
 Theſſalonicen. *Ipe autem Deus pacis
 ſanctificet vos per omnia, vt integer ſpi-
 ritus veſter, & anima, & corpus ſine que-
 rela, in aduentu Domini noſtri Ieſu Chri-
 ſti ſeruetur.* Daniel quoque Propheta
 ait: *Benedicite ſpiritus & anima iuſto-
 rum Domino:* quibus verbis aperte do-
 cet diuerſa illa animæ rationalis mu-
 nera: quemadmodum etiam Apoſto-
 lus ad Hebr. 4. docet: *Viuus eſt, inquit,
 ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior
 omni gladio ancipiti; & pertingens vſ-
 que ad diuiſionem anima, ac ſpiritus.* Vbi
 vides, animum hominis diuidi in ani-
 mam, & ſpiritū. Ita vt in homine tria
 numerentur, nempe Corpus, Anima,
 & Spiritus. Ob eam cauſam reperies
 non raro apud Paulum, hominū alios
 appellari ſpirituales, animales alios, &
 alios carnales: vt *ſpiritalis ſit, qui om-
 nia diiudicat, & ipſe à nemine iudica-
 tur:* cuius mens diuinis illuſtrata ful-
 gorib⁹, omnibus ſit ſuperior. Anima-
 lis, qui ductum rationis ſequatur, ſed
 illis cœleſtibus illuſtrationib⁹ careat:
 quales fuere Philoſophi, qui etſi mul-
 ta acutè excogitauerint; non tamen

virtutem Spiritus aſſecuti ſunt. Hinc
 illa Pauli vox: *Animalis homo non per-
 cipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei.* Carnalis
 verò eſt, qui ſpreta ratione, affectus
 carnis ſequitur: de huiuſmodi Apoſto-
 lus: *Cum ſit, inquit, inter vos zelus, &
 contentio, nonne carnales eſtis, & ſecū-
 dum hominem ambulatis?* Sūt ergo car-
 nales, inferiores quàm animales: nam
 illi ratione ducuntur, iſti verò nihil ali-
 ud quàm terram, & carnem ſapiunt.
 Quia ergo in corpore ſanctiſſimæ ge-
 nitricis, opus mirabile Incarnationis
 per Spiritum ſanctum perfectum erat,
 & benedictum fructum protulerat;
 propterea meritò dixit: *Magnificat
 anima mea Dominum. Et exultauit ſpi-
 ritus meus in Deo ſalutari meo.* Quasi
 diceret: Anima mea nō erit ſterilis er-
 ga Dominum, neq; ſpiritus meus erit
 infœcundus, ſed fructum ſuum ſpiri-
 tualem magnificandi Dominū, & ex-
 ultandi in Deo ſalutari proferent: &
 tota Deo gratias ago, voce corporis
 cōto, anima magnifico, ſpiritu in Deo
 ſalutari exulto. Nec tantum pro me
 ipſa gratias agā, aut magnificabo Do-
 minum, tametſi præcipue in gloriam
 meam, & vtilitatem hoc beneficiū ce-
 dat, ſed & pro vniuerſis hominibus &
 præſentibus, & abſentibus, in quorū
 ſalutem hoc in me, & per me agitur.
 Deinde, ſi fructū huius operis aliquis
 participaturus eſt, pfectō ad gratiā
 mi ſignificatiōē debet ſacrificiū gra-
 tiarū actionis Deo offerre: quāto ma-
 gis ego debeo omnīū primā eū laudi-
 bus offerre, ac extollere, qui tāta in me
 ſupra naturam operari dignatur?

Solet autē plerunque Scriptura eos
 qui Deum laudant; aut illi gratias a-
 gunt inducere quaſi inuitates animā
 ſuā, & interiora ſua ad diuinas laudes
 celebrandas, vt eſt illud: *Lauda anima
 mea Dominum: Benedic anima mea Do-
 mino, & omnia, quæ intra me ſunt, nomi-
 ni ſancto eius:* vt veras laudes eſſe de-
 monſtret, quæ ex intimis cordis, ani-
 mæq; penetrabilibus proficiſcuntur, ne
 de his dici contingat: *Populus hic la-
 bijs me honorat, cor autem eorum longè
 eſt à me.* Propterea prudenter à B. Vir-
 gine eſt dictum: *Magnificat anima
 mea Dominum.* Ait autem, *Anima mea,*

1. Cor. 2.
 Qui verò
 carnales.

Infra 3.

Homines car-
 nales anima
 libus deterio-
 res.

Quid ſit Vir-
 gini dicere;
 Magnificat
 anima mea
 Dominum.

Virginis quæ
 Deo debet
 gratiarum
 actiones.

Scriptura
 Deum laudā-
 tes, aut illi
 gratias agen-
 tes quales fe-
 rē ſemper in-
 ducatur.

Pſal. 145.
 Pſal. 102.

Iſa. 29. &
 Matth. 15.

Animam cur
 ſuā vocet B.
 Virgo.

id eſt,

II. ratio.

Luc. 21.

III. ratio.

Quale debi-
 tum agendi
 gratias Deo
 pro acceptis
 beneficijs.

Vt magnifi-
 cet hominē
 Deus.

Auguſt. ſer-
 mo. 2. de Aſ-
 ſump. circa
 med. tomo
 10.

Iob 7.

Deus qua
 ratione magni-
 ficetur ab ho-
 minibus.

Pſalm. 15.

id eſt, mihi à Deo cum omnibus do-
 nis, quibus illuſtrata eſt dono data.
 Etſi enim tum animæ, tum dona ipſa
 Dei ſint, quod ad gloriam attinet: ſi
 ad vſum tamen, & vtilitatem aſpicias
 noſtra ſunt. Mea etiam: ne putes vel
 ſummum gaudium, atque excellentia
 Dei dona, vel rurfus aduerſa & con-
 traria, virginem animæ ſuæ poſſeſſio-
 ne ſpoliaſſe, ſicut in nobis vſu venit:
 nam & proſperis rebus extollimur, &
 aduerſis ſuccumbimus: atque ita ani-
 mam noſtram verè non poſſidemus.
 Sed quemadmodum B. Virgo aduer-
 ſa ſuſtinens, in patientia ſua poſſe dit
 animam ſuam: ita ſummis & excel-
 lenſiſſimis Dei muneribus honeſta-
 ta, animam ſuam in gratiarum actio-
 ne, Dominiq; exaltatione poſſedit.
 Mea tertio anima, ne quiſquam exi-
 ſtimet ſatis eſſe ad ſalutem, ſi aliorum
 animæ iugibus Dei laudibus & gra-
 tiarum actionibus incumbat. Eſt eni-
 m debitum cuiuſque proprium, &
 personale, pro vniuerſis Dei donis ac
 beneficijs, Deo ipſi agere gratias (ſi
 fieri poſſit) immortales, illumq; om-
 nium noſtrorum autorem bonorū
 perpetuò agnoſcere. Et quemadmo-
 dum cœlus pro domo, quam quis in-
 habitat, pendit ſolet, domus cuius eſt
 legitimo domino: ſic pro omnibus Dei
 Opt. Max. beneficijs, ad cenſum diui-
 næ laudis, & gratiarum actionis pen-
 dendum quiuis noſtrum iure diuino
 & naturali tenetur.

Secundum verbum eſt, *Magnificat.*
 Aliter autem magnificat Deus homi-
 nem, aliter homo Deum, vt docet Au-
 guſtinus, ſermone de Aſſumptione:
 Deus enim dum magnificat homi-
 nem, iuxta illud: *Quid eſt homo, qui
 magnificas eum?* hominem magnum
 facit: ceu dum iuſtificat, vel ſanctifi-
 cat, vel glorificat hominem iuſtum,
 vel ſanctum, vel glorioſum reddit: nā
 homo cum peccator ſit, & immun-
 dus, & inglorius, poteſt iuſtificatio-
 nem ſiue iuſticiam, ſanctitatem, &
 gloriam, vel eorum incrementum ſu-
 ſcipere. Deus verò cum magnus, ſan-
 ctus, iuſtus & glorioſus in ſe, & per
 ſe ſit, neque in illis augeri vilo mo-
 do poſſit, cum bonorum noſtrorum

non egeat: ab hominibus aliter ma-
 gnificari, & ſanctificari dicitur: nem-
 pe Deum in ſe ipſo magnum, ac in-
 finitè ſanctū & glorioſum, corde co-
 gnoscendo, & credendo; deq; eius
 tanta magnitudine, ſanctitate, & glo-
 ria illi gratulando: talemq; ore, at-
 que factis prædicando alijs, atque ce-
 lebrando: magnumq; in operibus ſuis
 internis nempe generationis, & ſpi-
 rationis productionis, quæ imma-
 nentes actiones in ſacra Theologia di-
 cūtur: & in operibus item ſuis exter-
 nis (quæ actiones tranſeuntis vocan-
 tur) quæ magna ſunt, & infinitam re-
 dolent, atque arguunt, potentiam, ſa-
 pientiam, miſericordiam, & iuſticiam
 cæteris patefaciendo: vnde Propheta
 dixit: *Quam magnificata ſunt opera tua
 Dñe, nimis profunda facta ſunt cogita-
 tiones tuæ.* cenſentur enim opera Dei,
 mūdi productio, eiūſdē conſeruatō,
 gubernatiōq; incarnatio, redemptio,
 reſurrectio, & rationalis creaturæ ad
 gloriam euectio. Eſt autem Deſi ma-
 gnificare proprium opus diuinarum
 perſonarum, quæ ſibi inuicem infi-
 nitum honorem impendunt: propriū
 etiam Angelorum, & beatorum, qui
 ad miſericordias Dei in æternum de-
 cantādas electi ſunt. Eſt & opus pro-
 prium iuſtorum, atque ſanctorum vi-
 corum: *Nō enim eſt ſpecioſa laus in ore
 peccatoris: ſed iuſtos, & reſtos, vt alio
 loco idē Pſalmiſta ait, decet collaudatio.*
 Nec enim rectè quiſquam Deo poſſet
 benedicere, niſi prius eſſet à Deo be-
 nedictus: neque ſanctificare, niſi prius
 ſit ſanctificatus: neque magnificare,
 priuſquam ab ipſo fuerit magnifica-
 tus. Quare inter puras creaturas ſu-
 premum locum magnificandi Deum
 obtinuit Mater Meiſiæ, cuius anima,
 excelsa atque magnifica Dei munera
 accepit; & ita magna facta eſt, & ma-
 gnificare Deum iure poteſt. Namque
 excellētis ſanctificationis genere præ-
 ſeruata ab omni fuit ſorde peccati,
 quæ iam vſq; à conceptione ſua, per
 acceleratum liberi arbitrij vſum, Deū
 perfectiſſimè cognouit, ardēter ama-
 re, & gratias pro vniuerſis beneficijs
 acceptis agere cepit: ad quā poſtea
 reuerēter ſalutādā miſſus eſt Angelus:

Internæ quæ
 nam & exter-
 næ ſint Dei
 actiones.

Pſal. 103.

Quorum pro-
 prium opus
 ſit Deum ma-
 gnificare.

Pſal. 88.
 Eccleſ. 15.
 Pſalm. 32.

Maria Virgo
 quàm magni-
 ficè atque ex-
 cellēter Deū
 magnificauit.

in quam

in quam etiam Spiritus sanctus cum omni donorum suorum plenitudine descendit: tota deniq; Virginis vita ad magnificandum Deum semper spectavit; ita ut cum Dauide dicere possit: *Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude: & iterum: Magnificabo Dñm mecum, & exaltemus nomen eius in idipsum: Et cū filio eius Salomone: Exaltate eum quantum potestis; maior enim est omni laude: & cū Moysē: Date magnificentiā Deo nostro: Dei perfecta sunt opera, & c.* quod nulli homini quadrat, cuius opera aliquid imperfectum admixtum habēt. Ex quo Appelles pictor excellentissimus humanæ imperfectionis conscius, nihil asserbat à se esse perfectū, sed in omnibus operibus suis inscribebat: *Appelles faciebat.* Tertium verbum est *Dñm*. Non inquit, me, quæ nihil sum ex me ipsa, nisi vilis ancilla, ac inutilis, sed, *Dñm*. Verisimile est Hebraicè dixisse Iehoua, vel Adonai, videlicet Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, vnū absolutè *Dñm*, & omni iure Dominum, nempe creatione, restauratione, emptione, bello, lite, atq; donatione: & propterea Dominus est absolutè, qui est omnibus iuribus in omnibus dominetur; iustus tamen homini, cuius causa omnia condidit, conditaq; sustentat, dominatur. Est autem hic *Dñs* magnus in seipso: quia *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis*. Magnus in sapientia, de qua exclamat Apostolus: *O altitudo diuitiarum sapientie, & scientie Dei*. Magnus in potentia, vno verbo creas calum, & terram, & omnia que in eis sunt, de qua dixit Moyses: *Dextera tua Dñe magnificata est in fortitudine: dextera manus tua Dñe percussit inimicū*. Magnus in iustitia: *Quis nouit, inquit, potestatem iræ tue* (hoc est iustitię vindicis) *& præ timore tuo iram tuam dinumerare?* Magnus in misericordia, de qua Propheta; *Quia apud Dñm misericordia; & copiosa apud eum redemptio*. Magnus denique in gloria, quia *Lucè habitat inaccessibilem; quem nullus hominum vidit, sed neque videre potest*. Magnificentiā virtus est à Philosophis cognita; à seculi huius Princi-

pibus pro illustri titulo habita. Tamē nulla est magnificentia maior, quàm Dominum sanctificare, diligere summe amabilem, timere verè terribile, honorare omni sanctificatione, & adoratione dignum, magna æstimando, vel parua, quæ ille magni, vel parui facit, præferendo animam corpori, virtutem diuitijs, naturæ gratiam, futura præsentibus: magnos rursus ducendo, quos ille magnos, & pretiosos in oculis suis habet; tamen mundus totus illos nihili ducat, ut Ioannem Baptistam, Apostolos, & Prophetas, qui erant spectaculum facti mundo, & Angelis, & hominib; Martyres, & alios synceros, ac legitimos Christi cultores, quos mundus ut contemptibiles aspernatus est; cum tamē coram Deo magni essent, & ut Proverbium habet, *Sileni Alcibiadis; rursus impios, & magnos viros, quos mundus admiratur, ac suspicit, paruipendendo, quæ admodū & Deus paruipendit*. Quod enim hominibus altum est, abominabile est ante Deum; & Propheta ait: *Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus: Timentes autem Dominum glorificat*. Rursus, *Vidi impium superexaltatū, & eleuatum sicut cedros Libani: & transiui, & ecce non erat*. Postquam ergo innatum est omnibus & ingenitum à natura incensum desiderium quoddam, & appetitus magnitudinis vel in potētia, vel diuitijs, vel nobilitate, pulchritudine, gratia, ingenio atque literis, vel ob id à nobis tantummodo esset magnitudo appetenda, quo nimirum melius Deum, & Messiam magnificare non tantum linguis & vocibus, sed vita etiam atque factis, tormentis, laboribus, & morte ipsa declarare possimus, ut verè dicamus cum Apostolo; *In omni fiducia sicut semper, & nūc magnificabitur Christus in corpore meo siue per vitā, siue per mortem*. Origenes homilia 8. in Lucam sic interpretatur: *Si considerem Dominum Saluatorem imaginē esse inuisibilis Dei, & videam animam meam factā ad imaginem Conditoris, ut imago esset imaginis, & c.* Vnusquisque nostrum ad imaginem Christi formans animam suam, aut

bº quid: quæ summa omnium & maxima magnificentia.

In oculis Dei qui magni, aliò qui in oculis omnium parui.

1. Cor. 4.

Luc. 16.

Psal. 14.

Psal. 36.

Magnitudo quæ nobis appetenda magnopere.

Philipp. 1.

Origen. tomo 2.

Coloss. 1.

maiores

Quomodo Deus in nobis fiat magnus, idem & paruus, seculum Originem.

Matth. 23.

Spiritus & animæ discrimina.

Mens vnde dicta.

maiores ei, aut minorem ponit imaginē, vel obsoletam, vel sordidam, aut claram atque lucentem & splendens: ad effigiem imaginis; id est, animam meā, & magnificauero eam opere, cogitatione, sermone; tunc imago Dei grandis efficitur, & ipse Dominus, cuius imago est, in nostra anima magnificatur, crescit Dñs in nostra imagine: sic si peccatores fuerimus, minuitur atq; decrescit. Sed nos pro imagine Saluatoris alias nobis imagines induimus. Pro imagine Verbi sapientie, iustitie, ceterarumq; virtutum, diaboli formam assumimus, ut dicatur de nobis: *Serpentes, generatio viperarū. Et leonis personam induimus, & draconis, & vulpium, quando venenati, crudelis, callidi sumus: nec non & hirci, vel porci, quando ad libidinem promptiores*. Hæc ille satis eleganter.

Sequitur secundus versus: *Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo*. Superiori versiculo exposuimus differentiam inter animam, & spiritū. Nā animā fouet corpus, vitamq; illi tribuit, spiritus vacat nobilissimæ actioni intelligendi vniuersalia, spiritualia, & æterna. Et ut aliquo exemplo hæc illustrentur, accipe tibi motem, cuius vertex illustratus sole serenus sit, & sine nubibus: talis est Spiritus: pes vero montis obscurus, nubilosus, & ventis agitur: talis est anima vacans corpori. Accipe etiam ab igne similitudinem. Nam ignis cum materiæ admouetur quæ concipere ignem possit, primum ad eam se porrigit, ut illam incendat, deinde curat, ut ab ea materia separatus, ad spheram suā moueatur: quare vnit se in pyramidem magnæ potentie. Ad eum modum anima dum corpus animat, comunicat se cum illo vitam conferendo, atque ea parte multū corporeæ naturæ esse videtur vnitā, adeo, ut frequens sit in Scripturis hic modus loquēdi, *Ponere animā*, pro eo quod est, vitam sentienti perdere, & mortem oppetere. Verum dum anima se separat ac defœcat, tūc in spiritum fortissimum, qui ad superiora feratur, se resoluit: atq; hic spiritus acumen est ipsum rationis, & intellectus, & dicitur mens quasi eminēs, vel quasi mons, apex mentis intelligentia,

vñs, & synteresis. Deniq; cum coniungitur Deo per fidem, & charitatem vnus spiritus fit cum eo: sic enim percipimus Deum, & ea, quæ humanā superant intelligentiam. Præcedit magnificentio exultationem spiritus, quia ut illud ad intelligendi vim, ita hoc ad voluntatē, & affectum spectat, & istud ex illo nascitur. Exultare verò, nihil est aliud, quàm extra præ lætitiā, siue gaudio saltare. Est autē in genere gaudium, quies appetitus in bono conuenienti amato, & præsentis, seu comparato: quod quidem gaudium si intesum sit, lætitiā dicitur, quasi lætitiā, quia dilatar cor. Exultatio, extra pedibus saltatio: plausus, à percussione manū: hilaritas, à lætitiā in facie, oculis etiam ostensa: iocunditas à lætitiā in iocū, & risum prorumpente. Est verò gaudium triplex, primum est sensus, commune cū brutis: diciturq; voluptas, vel delectatio. Ut enim oculus colorum, & gustus saporū delectatione afficitur; sic reliqui sensus suis proprijs & accōmodatis delectantur obiectis. Alterū gaudium est humanum, quo homo intelligētia, & speculatione rationaliū, & conuenientium humanæ virtuti, ac honesto delectatur: verum istud sanè per paucis hominibus cōtingit, quæ magna pars gustum, & sensum carnis sequatur. Tertium verò gaudium est spiritus, quod de Deo, & diuinis, atque spiritualibus reb; à nostro spiritu percipitur, & cuius est causa Spiritus sanctus; qui propterea à Christo Dño dictus est Paraclētus, hoc est Cōsolator, quod veras, & solidas consolationes spiritui nostro præbere solitus sit. Vnde Apostolus; *Fructus autē Spiritus est charitas, gaudium, pax, & c.* de quo gaudio idem Apostolus ait: *Gaudere in Dño semper; iterum dico, gaudere; nimirū in prosperis, & in aduersis*. Taleq; est hoc gaudium, ut nemo illud à nobis tollere possit, ut Dñs dixit, præter peccatum, quod merè voluntarium est. De hoc gaudio testatur Propheta: *Ego autē in Dño gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo*. Et mater Samuelis ab hac exultatione inchoatit: *Canticū suum, cum dixit: Exultauit cor meum in Dño: & exultatum est cornu meum in Deo meo*.

1. Cor. 6.

Exultatio, gaudium, lætitiā, plausus, hilaritas, & iocunditas quid sint.

Gaudium triplex.

Quale sit gaudium Spiritus.

Rom. 14.

Gal. 5.

Philipp. 4.

Ioan. 16. Illud gaudium quid tollatur tum modo.

Habac. 3.

1. Reg. 2.

Sed

Quid ppruū
superborū.

1. Cor. 4.

Proverb. 2.

Psal. 10.
Quid ppruū
humiliū.

2. Cor. 10.
Apoc. 4.

Causæ gau-
dij & exulta-
tionis quæ
nam esse so-
leant.

Matth. 13.

Ioan. 16.

Isa. 9.
Mariæ Virgi-
nis cur exul-
tauerit Spiri-
tus in Deo sa-
lutari suo.

Matth. 13.

& Luc. 10.

Ioan. 8.

Luc. 1.

II. ratio.

Coloß. 2.

Luc. 1.

Sed redeamus ad textum. Cum su-
perbi laudantur, exultant, efferunturq;
in semetipsis, & gloriantur, quasi non
acceperint; imò etiam de peccatis que
non acceperunt, sed à se ipsis tantum
habuerunt, gloriantur, & exultat au-
daciùs iuxta illud: *Gloriantur cum male
fecerint, & exultant in rebus pessimis.*
Imò eò prorupit cecitas, ac impudē-
tia hominū, vt de malefactis ab alijs
celebrentur teste Prophetas; *Quonia,*
inquit, *laudatur peccator in desiderijs
anime sue, & iniquus benedicitur; &c.*
Non sic humiles, nō sic, qui & pecca-
tum abominantur, & de bonis in Do-
mino gloriantur, nihil sibi tribuentes,
verum prostrati abiiciūt coronas suas
cōtra sedentem in throno, vt dicitur
in Apocalypsi: quia de omnibus ho-
stibus victorias partas ppter quas co-
ronati sunt, agnoscunt provenisse ab
eo, qui sedet in throno, nempe à Deo,
& filio eius Iesu Christo. Talis fuit B.
Virgo, cuius spiritus exultavit in Deo
salutari suo; præteritum pro præsentem
tempore accipiens. Et si dici possit
quod exultavit de præterito, & exul-
tabat de præsentem, sicut etiam de præ-
sentem magnificabat.

Soler autem gaudium, & exultatio
multis ex causis provenire: tū ab re-
diu, multumq; desiderata, & tandem
præter spem obtenta: tum ex inuen-
tione thesauri, cuius præ gaudium vadit
inuentor, & vendit vniuersa, quæ ha-
bet, vt emat agrum, in quo est: tū de
filio nato in mundum gaudium cōci-
pitur: tum de victoria parta in bello
iuxta illud: *Sicut exultant victores capta
præda, quando diuidunt spolia, &c.* Tum
de præsentem Sponsi, & dignitate per
matrimoniu aucta. Tale fuit gaudiū,
& exultatio Virginis. Nam in primis
incarnationem, quam iusti, & sancti,
& reges, & propheta desiderarunt; &
propter quam Abraham exultavit, vt
videret diem eius, Maria prima excel-
lenti sua fide obrinuit; cū tamen nihil
minus fortasse, quam de se cogitaret.
Deinde quia ipsa prima inuenit eum,
*in quo sunt omnes thesauri sapientie, &
scientie reconditi: nec pro se tantum,*
sed pro omnibus inuenit hominibus.
Nam illi dictum ab Angelo est; *Inue-*

*nisti gratiam apud Deum. Quam gratiā
illa libenter in omnes effundit, vt Ma-
ter pietissima. Neq; ob aliam causam
Christum in manibus gestare de-
pingitur, quam vt illam nobis ad do-
nandum filium suum perfacilem, &
promptam intelligamus. Tertio, si ma-
gna aliqua de ortu filij, quem, qualis
futurus sit, ignoramus, lætitia concipitur:
que fuit virginis lætitia, & ex-
ultatio, quæ Dei Filium in se incar-
nandum nouit, nec nisi expresso suo
cōsensu, & volūtate, & de se sola sine
opera viri? Profectò latissimus gau-
diorum campus sese proferit, in quo
B. Virgo exultando spariari potuit.
Quarto, lætata est de gloriosa contra
serpentē antiquum per humiliationē
Filij Dei parta victoria: siquidem Ma-
ria Filio Dei arma expugnandi demo-
nem, nempe carnem, & sanguinem,
contulit. Deinde & ipsa mulier con-
triuuit caput eius, hoc est, peccatū ori-
ginale, quod fons cæterorū persona-
liū criminū, & origo est; vel omnino
quamlibet suggestionē Maligni, quā
ipsa Virgo corpore, & Spiritu sancto,
aduersus cacodæmonem carnalia, vel
superba suggerētem facilè superauit.
Postremò gauisa est B. Virgo de præ-
sentem Filij Dei, quæ, salua virginitate
sua, eius mater est benedicta, spōsaq;
primaria, cōcipiens in Spiritu omnes
electos, eorum salutem iuuando, illaq;
precibus assiduis à filio impetrando.
Exultavit ergo, id est, extra se saltavit,
quia per singulare incarnationis mu-
nus, atque admirandum illud Diuinæ
hypostasis cum humana natura con-
nubium, exaltata est in Matrem Dei,
& Matrem mundi, & Reginam An-
gelorum, & aduocatam peccatorum,
atque Dominam vniuersi, vt in eius
nomine, post Christum (qui hanc
matri conferre voluit dignitatem)
omne genu flectatur, cœlestium, te-
rrestrium, & infernorum: & omnis
lingua confiteatur, quia beata Virgo
Maria in gloria est Dei patris cum fi-
lio amantissimo. Ait ergo: *Spiritus
meus. Qui solus capax est donorum
Dei, & solus illa agnoscit; & quo læ-
to, omnia læta, & facta sunt, etiam si
carni, vel sensui crux non desit: ex quo**

Maria Virgo
Christigera
cur semper
depingitur.

III. ratio.

III. ratio.

Gen. 3.
Quod contri-
uerit caput
serpentis Dei-
para.
1. Cor. 7.

V. ratio, & vl-
tima.

Philip. 2.

Qualis Spir-
tus Mariæ ex-
ultauit in
Deo salutari
suo.

vel

Psal. 15.

Christus qua-
re salutaris,
atque Salua-
tor.

Luc. 2.

Quam excel-
lens Christus
salutaris vir-
ginis matris.

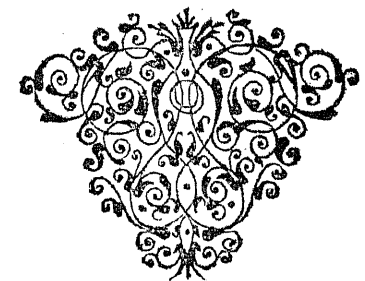
vel sancti in tormentis, atque crucia-
tibus corporis in spiritu exultabant,
tametsi caro affligeretur. Contrā, vi-
deas carnales homines in summis cor-
poris delicijs sæpe tristes esse, & mœ-
stos: ratio huius rei est, quoniam spi-
ritus respectu carnis est, quasi cœlum
respectu terræ. Hic, inquam *Spiritus
exultavit in Deo salutari:* in Deo qui-
dem, vt materia gaudij, & gaudio in-
finito in se, & suis, & autore, & fonte
omnis puri, atq; perpetui gaudij, iux-
ta illud: *Delectationes in dextera tua
vsque in finem, &c.* & vt sine omnis
nostri veri gaudij. Vt enim propter
eum tantum est viuendum; ita & pro-
pter ipsum tantum gaudendum. De-
inde, *Salutari,* videtur legisse inter
p̄res *corrupti;* nūc vero *corrupti;* hoc est sal-
uatore siue seruatore legitur, & vtra-
que est bona lectio, & in sensu nulla
est differentia, cum vtrumque sit sub-
stantiuum. Est autem Christus salu-
tare, siue Saluator, quia autor salutis
anime, corporis, & spiritus, ab ira Dei,
peccato, diabolo, morte, carnisq; con-
cupiscentia inuenitur. Est etiam sal-
utare vniuersale mundi; iuxta illud:
*Quia viderunt oculi mei salutare tuū:
Quod parasti ante faciem omnium po-
pulorum,* non tantum presentium, &
futurorum, verum etiam præterito-
rum. Est quoque salutare excellentis-
simum, & subleuans à peccatis com-
missis, tū etiā à multis in futurū alio-
qui committendis, præseruans.
Et subdit, *In Deo salutari meo.* Quia
Deus hic singulariter est meus filius,
ex me carnem assumens: & salutaris
eminenti modo, me præseruans ab in-
stanti conceptionis ab originali deli-
cto, deinde etiam à mortifero, & veni-
nali, ac primis motibus concupiscen-

tiæ, extinguēdo in me omnem fomi-
tis rationem; præseruans quoque ab ef-
fectibus peccati, vt à viri dominio, à
corruptione, & pudore, à conceptu &
femine viri, à labore gestandi vterum,
& deinde præseruabit à dolore par-
tus, & à quouis languore puerperij:
denique ab incineratione & putrefac-
tione corporis. Quare singulari ra-
tione est meus seruator, & ideo singu-
lariter exulto. Si Ioannes exultavit in
vtero, & Angeli lætati sunt, & mundus
totus auditis hisce nuntijs, præ gau-
dio, & lætitia gestiet, gaudebitq; gau-
dio magno, quod superabit omnem
sensum: cur ergo nos soli erimus alie-
ni ab hoc gaudio? Nos causa sumus,
vt tanto gaudio spoliemur, qui carnis,
& mundi huius voluptatibus ac ille-
cebris delectari volumus; ac proinde
gaudia nostra puerilia sunt, vana, &
carnalia, interdum etiam pernicio-
sa. Vt ergo verè gaudere, lætari, atque
exultare possimus, demus operam, vt
prius dolorem de peccatis admisis
afflicti concipiamus, atque ita Maria
simus, hoc est, contristati ad pœnitē-
tiam; plus enim valet vnum gaudiū,
ex steru peccatorum profectum, quā
omnia gaudia mundi. Maneamus in
domo Zachariæ, id est, eius, qui recor-
datur beneficiorum Dei, qua ex grata
recordatione cantus oritur, & exulta-
tio spiritus. Postremò simus grauidi
Christo per fidem, vt eum vocare Sal-
uatorem nostrum valeamus, qui nos
ab omnibus peccatis nostris, ac in-
firmitatibus seruet, & ad summa, &
æterna bona nos prouehat; eodē ipso
præstante: cui cum Patre, & Spiritu
sancto tribuitur ab omni creatura, o-
mnis honor, gloria, & imperium in
secula seculorum, Amen.

Luc. 1.

Qualia sint
gaudia nra.

Spiritus nos-
ter vt exul-
tet in Deo sa-
lutari nostro,
tria obserua-
re debemus.

TRA-

TRACTATUS XII.

IN Quo exponuntur illa verba: Quia respexit humilitatem ancilla sua. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna, qui potens est, & sanctum nomen eius.

LUC. 1.

Virginis argumentum Cantici.

SANCTISSIMA Virgo Deipara in hoc Cantico in primis amplissima commemoratur gratiarum munera, & dona singularia, quae accepit, de quibus exultabunda gratias agit: deinde, generalia Dei beneficia in totum genus humanum collata recenset, in misericordiae suae ostensione, humilium exaltatione, ac esurientium impletione: postremo, incarnationis Domini gratiam commendat, quam ut antiquis patribus promisit, ita nunc fideliter exhibuit. Cum ergo hactenus proposuerit, Magnificat anima mea Dominum: & exultavit, &c. nunc rationem reddit tantae exultationis spiritus, & tantae animi magnificationis Domini, cum dicit: Quia respexit humilitatem ancilla sua. In quo quidem versu interpretando, in primis quid sit humilitas & nomine, & re declarabimus: deinde quid significet iste respectus Domini: tertio, qua ratione beatam dicant Mariam omnes generationes.

Sit igitur hoc primum: Noui quidam interpretes vocem Graecam ταπεινωσις verterunt, paruitatem; alij, vilitatem, vt Erasmus; alij vero retinentes vocem humilitatis, vt Caietanus, ad exiguitatem, & paruitatem, vilitatemque reuulerunt. Ita vt & si haec verba sint animae virtutem humilitatis affectus; non tamen humilitatem, quae virtus est, sed obscuritatem generis, ac vilitatem hoc loco appellauerit: videlicet quod virtutem iactare, non sit virtutis, & praesertim humilitatis.

Atque ita Deus in Maria respexit vilitatem conditionis, fortunae tenuitatem atque exiguitatem: nam, vt Paulus ait, Solet Deus quae stulta sunt mundi eligere, vt confundat sapientes: & infirma mundi, vt confundat fortia: & ignobilia mundi, & contemptibilia, & ea quae non sunt, vt ea quae sunt destruat; vt non gloriatur omnis caro in conspectu eius. Hanc vocis interpretationem secutus est Lutherus, & Calvinus cum omnibus discipulis, & sectatoribus suis.

Hic autem sensus & si verus aliquo modo esse possit; non videtur tamen tam germanus, atque huic loco accommodatus. Et quae de voce illa Graeca dicuntur, falsa sunt, & infirmis rationibus innixa. Nam in primis nomen Graecum quod verbale est, non proprie paruitatem, cui opponitur magnitudo, sed infirmitatem, vt sic dicam, cui opponitur altitudo, significat. Quemadmodum etiam apud Latinos vox ipsa humilitatis accipitur: vnde Cicero, Sidera, inquit, inter se altitudine, & humilitate distantia. Nec tam proprie ipsam infirmitatem, quae humum attingit, quae Graece dicitur ταπεινωσις, sed in sua propria, & germana significatione demissionem, humiliationem, ac depressionem includit. Nec propterea erravit interpret vertendo, humilitatem: nam sepe eodem nomine actus, & habitus, siue actus & potentia significantur. Quem admodum apud Philosophos, voluntas & intellectus; in Scripturis vero, fides, spes, charitas, non tantum pro facultatibus, vel pro habitibus, sed

etiam

1. Cor. 1.

Lutherani. Calvinista.

Cur non omnino probetur hic sensus.

Ratio.

Quid proprie ταπεινωσις.

Cic. Tusculana. 5.

ταπεινωσις quid.

Intellectus & voluntas, sicut etiam fides, spes, & charitas, duo dicunt.

Quam humilitate Mariae virginis respexerit Deo.

I. sensus Erasmus, & Caietani.

II. ratio.

Cic. lib. 1. de Offic.

Humilitas proprie in Scripturis quid significet. 1. Petr. 5. Ibidem.

Quorum propria.

Rom. 1. & saepe alias. 1. Reg. 24. Psalm. 72. Psalm. 115. Genes. 18. Matth. 15. Act. 9. 1. Cor. 15. Ephes. 3. 1. Tim. 1.

Psalm. 17. Matth. 11. Isai. 66.

ταπεινωσις. Graecis quid.

III. ratio.

Isai. 40.

etiam pro actibus vsurpantur. Deinde vox, humilis, etsi apud Latinos auctores ignobilitatem, & obscuritatem generis interdum significet: hinc Cicero libro de Officijs ait: Quorum prima atas propter humilitatem, & obscuritatem, in ignorantia hominum versatur, &c: in Scripturis tamen pro veram virtutem humilitatis habente accipi solet; & superbo opponitur, non autem obscuro genere nato. Vnde Petrus dixit: Dominus superbis resistit; humilibus autem dat gratiam. Rursus: Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis. Solent enim serui Dei se sua sponte, & in oculis suis humiliare: ita Maria ancillam se vocat, vt Paulus seruum Iesu Christi: David apud Saulem se canem mortuum, & pulicem vnum; & in Psalmo: Vt iumentum factus sum apud te. Et iterum: Ego seruus tuus, & filius ancilla tua. Abraham se cinerem, & puluerem profiteretur: Chanaan se coram Christo caellam nominauit: denique vas electionis: Ego sum minimus Apostolorum, Et: Mihi omnium Sanctorum minimo, data est gratia haec, &c. Idem & summum, & primum se agnoscit peccatorum; vt tot exemplis excitati discamus humiliari vere coram Deo, & humilitatis fructus producere. Ait etiam regius Propheta: Quoniam tu populum humilem saluum facies; & oculos superbiorum humiliabis; & Christus se humilem corde, ac mitem imitandum proponit; & Spiritus sanctus per Isaiam ait: Ad quem respiciam nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, &c. Si ergo humilis corde absolute, habentem virtutem humilitatis significat: humilitas ergo virtutem ipsam significabit. Etsi proprie apud Graecos virtus humilitatis distincta voce nominatur, nempe ταπεινωσις: sed interdum, & maxime hoc loco pro actu ipsius virtutis accipitur.

Tertio, falsum est, Deum respexisse ad exiguitatem, vel paruitatem status Mariae. Deo enim, excelsa, & magna apud homines parua sunt. Ait enim Isaias: Gentes quasi stilla situ-

la, & quasi momentum statera reputata sunt coram Deo. Et comparatione Virginis, siue gratiam, siue eius naturam spectes, omnia minora inueniretur: quare illi praeterea fuissent prope innumerabiles creaturae, quae ipsa magis paruae, & obscurae erant genere, diuitijs, vel dotibus corporis, vel animi.

Quarto, Deus proprie non respicit status, vel conditiones hominum, vt propterea aliquem extollat, vel deprimat. Non est enim acceptio personarum apud Deum: sed Deus actus animorum nostrorum ex virtute prodeuntes, & praemio condigno illos remuneret; maxime autem humiliationem, & submissionem sui ipsius, de qua dixit Christus, qui se humiliavit, teste Apostolo, vsque ad mortem: Omnis qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur: qui nihil se esse existimat in oculis suis: & cum perfecit omnia quae praecepta sunt sibi dicit; seruus inutilis sum.

Ideo apud Ionam dicitur respexisse ad opera eorum (scilicet Ninuitarum) quia conuersi sunt de via sua mala. Etsi enim Deus interdum respiciat nos, & nostra oculo gratiae, & misericordiae: vt respexit Petrum negantem; & Propheta inquit: Respice in me, & miserere mei: interdum tamen ille respectus iustitiae est admixtus. Et quia omne nostrum meritum ex diuina oritur gratia: non minus, imo magis respicit Sanctos, & electos: Quoniam oculi Domini super iustos: & de iustis tanquam aurum in fornace probatis dicitur in libro Sapientiae: Et in tempore erit respectus illorum, Sicut: Respexit ad Abel, & ad munera eius. David quoque: Excelsus Dominus, & humiliata respicit, & alta a longe cognoscit.

Quare haec vox dubia est, & ambigua in sacris literis, & multos, & varios habet significatus. Et Beatus Ambrosius quodam loco asserit, humilitatem non semper significare virtutem, sed etiam afflictionem: nec semper significare voluntariam, quae semper Deo grata est, sed aliquando ex

Nihil post Christum cum Maria potest conferri.

III. ratio.

2. Paral. 19 & saepe alibi.

Quid maxime respiciat Deus in hominibus iustis.

Philip. 2. Luc. 14. & alibi.

Humiliter se quis apud Deum veret.

Luc. 17.

Ionae 3. Duplex Dei respectus: misericordiae, & iustitiae.

Matth. 26.

Psalm. 85. Sancti & electi cur magis respiciantur a Deo.

Psalm. 33.

Sap. 3.

Genes. 4.

Psalm. 137.

Humilitatis varij significatus profertur ex diuinis libris.

Ambrosii. li. 10. epist. vltima. tom. 3. sub finem.

Genes. 29.

Quomodo accipiendam illud: Vidit Dominus humilitatem meam.

Humilitas per afflictione sepe usurpatur in sacris literis.

Psal. 24. Psal. 118. Psal. 135. Psal. 118. Humilitas per obscuritate, & paruitate. Philip. 8. Humilitas per modestia.

Orig. hom. 8. super Lucam tom. 2. V. ratio. Ambros. Hieron. August. Orig. eodē loco.

Humilitas vna de virtutibus omnibus predicatur in sacris literis.

Matth. 11.

necessitate susceptam. Hanc significationem agnoscunt Hæretici, illam verò virtutis negant. Quod enim dixit Lia, postquam genuit Ruben: Vidit Dominus humilitatem meam, vbi 70. habent, τὴν ταπεινώσιν μὲν: alium sensum habet. Nam ibi humilitatem accipit pro afflictione, & labore: nam præcedit: Videns autem Dominus quod despiceret Liam, aperuit vuluam eius, sorore sterili permanente. Quæ conceptum genuit filium, vocauitq; nomen eius Ruben, dicens. Vidit Dominus humilitatem meam: quoniam probabile est ipsam æquo, & patienti animo, adde etiam virtutem humilitatis induto plorasse, vt digna esset, quam Dominus respiceret, & liberaret. Atque in hoc sensu frequenter accipitur humilitas. Ait enim David: Vide humilitatem meam, & laborem meum. Et iterum: Vide humilitatem meam, & eripe me: In humilitate nostra memor fuit nostri. Tum forte perisset in humilitate mea. Sed præter hanc significationem, etiã obscuritatem, & paruitatem significat humilitas, vt produximus ex Cicerone, iuxta illud: Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ: vbi claritati opponit virtute illa modestiæ, & mediocritatis, vt dixit Origenes. Quinto, Patres Ecclesiæ Latinæ, vt Ambrosius, Hieronymus, & Augustinus Græcè periti de virtute humilitatis hunc locum interpretantur, imo etiam ipsi Græci autores. Origenes enim super Lucam in hunc modum scribit: Quod dicit, Respexit in humilitatem ancilla suæ, tale est, quasi dixerit, Respexit in iustitiã ancilla suæ, respexit in temperantiam, respexit in fortitudinem, atque sapientiam. Dignum quippe est, vt virtutes respiciat. Respondet aliquis, & dicat: Intellego quomodo Deus iustitiam ancilla suæ, sapientiamq; respiciat: quomodo autem intendat humilitatem, non satis liquet. Consideret qui querit talia, quoniam proprie in scripturis vna de virtutibus predicatur humilitas. Ait quippe Saluator: Discite à me, quia mansuetus sum, & humilis corde, & inuenietis requiem a-

nimabus vestris. Quod si vis nomen huius audire virtutis, quomodo etiam à Philosophis appelletur, ausculta, eandem esse humilitatem quam respiciat Deus, quæ ab illis ἀρετή, siue ἀρετὴ dicitur. sed & nos quodam eam possumus appellare circuitu: cum aliquis non est inflatus, sed ipse se deiecit. Respexit super humilitatem ancilla suæ. Humilem me, inquit, & mansuetudinis sectantem, deiectionisq; virtutem respexit Deus. Hætenus ille, qui doctè confutat horum nouatorum dogmata, & virtutem humilitatis ex Philosophorum pennealibus depromit. Confirmat hunc sensum B. Bernardus sermone de verbis Apocalypsis: Maria quanto maior erat, humiliabat se non modo de omnibus, sed & præ omnibus. Meritò facta est nouissima prima, quæ cum prima esset omnium se se nouissima faciebat. Meritò facta est omnium domina quæ se omnium exhibebat ancilla. Idē homilia prima super Missus est: Maria, inquit, Virginem se oblitã, gloriatur de humilitate. Et paulò ante: Respexit humilitatem ancilla suæ Deus, potius quam virginitatem. Et si placuit ex virginitate, tamen ex humilitate concepit. Vnde constat, quia etiam vt placeret virginitas, humilitas proculdubio fecit. Bæda etiam in hæc verba: Cuius humilitas respicitur, rectè beata ab omnibus cognominanda gratulatur: sicut è contrario, cuius superbia despectu condemnatur Eva, id est, va, siue calamitatis nomine mulcãta tabescit. Hæc illi. Vanum est autem quod obijciunt, non esse humilis, humilitatis iactare virtuten: sanè, si ad superbiam, & elationem fiat: secus est si in spiritu, & ex charitate in gloriam, & laudem Dei cum gratiarum actione, ac sui cognitione, bonitatisque diuinæ, præsertim ad aliorum excitationem, & ædificationem fiat, vt fecit beatissima Virgo. Sic enim Christus Dominus in eodē spiritu dixit: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Et alibi: Ego qua placita sunt ei, facio semper; & David clamat: Memento Domine David, & omnis mansuetudinis eius. Alibi etiam: Iudica me Domine

Philosophis humilitas quomodo dicta secundum Origenem.

Humilitatem quibus verbis describit Origenes.

Quam humilis Maria: quæ inde promeruerit.

B. Bernard. post dimid. sermonis. Matth. 19.

Idē à medio

Idem ibidē. Grata cur Deo Mariæ virginitas.

Bæda ca. 3. lib. p. in Lucam tom. 5. Genes. 3.

Quod dicitur: Non esse humilis humilitatis iactare virtutē, quomodo verum sit.

Matth. 11. Ioann. 8.

Psal. 131. Psal. 7.

secun-

Psal. 7.

Isai. 38.

1. Cor. 11.

2. Tim. 4.

Humilitas vnde dicatur.

Luc. 14.

Quomodo quis sedeat in vltimo conuiuij loco.

1. Cor. 15. Ephes. 3.

1. Tim. 1.

1. Cor. 4.

Verè humilis naturæ etiã dona omnia Deo refert accepta, cõtra Pelagium.

Humilitatem soli proficitur Christi niteusdē encomium ex Tertulliano.

secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam super me. Et Ezechias Rex: Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim. Lege etiam trigessimũ primũ caput Iob, in quo penè in immensum non solum humilitatem, sed ceteras heroicæ virtutes suas prædicare videtur: quem admodum Paulus cum ait: Imitatores mei stote, sicut & ego Christi. Rursus: Bonum certamen certauit, cursum consummauit, fidem seruauit. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. Passim autem prædicationes huiusmodi sanctorum virorum de se ipsis reperias in Scripturis, si animaduertas. Et hætenus quidem de voce: nunc re ipsam indagemus.

Humilitas, quæ ab humo, id est, terra, & infimo elemento denominatur, virtus est qua homo verè se ipsum agnoscit terram, hoc est, vilem peccatorem, tardum ad bonum, promptum ad malum, dignumque, qui in vltimo conuiuij loco per submissiorem animi sedere debeat: quod certè corde potius, quam corpore fieri potest, existimando se omnium peccatorum maximum, omniumque sanctorum, & seruorum Dei minimum; vt Paulus de se scripsit: qui in alio homine peccatum vllum non videat, in quod se prolabi posse non intelligat, nisi adiuetur a Deo. Atque hac ratione homo contemnit se ipsum, agnoscendo quid a se ipso sit: & magnificat Deum, à quo omne bonum suum oriri non ignorat, siue sint bona naturæ, siue gratiæ; siue bona corporis, siue animi, siue fortunæ: & ante oculos habet sententiam Apostoli: Quid habes quod accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Deinde & illud considerat, ne gratuita Dei dona quasi naturalia agnoscat: quia esset argentum pro auro accipere, quomodo Pelagiani dona Dei, quæ supra naturam erant, & Christi sanguine empta, naturæ ignoranter, ac perniciosè adscribebant. De hac virtute, quæ propria est Christianorum,

& cuius ethnici ne nomen quidem nouerunt; Hæretici verò alta sapientes, eam semper excutiunt, ita loquitur vetustus autor Tertullianus libro de velandis virginibus: Nihil est illi charius humilitate, nihil acceptius modestia; nihil perosius gloria & studio hominibus placendi.

Quod si hæc virtus humilitatis in corde hominis velut fundamentum positum non sit, ceteræ virtutes non aliter ac puluis vento expositus corruent. Hæc enim omnes virtutes comparat, & vacuitate sua ad se trahit, illasque non secus ac cinis ignem conseruat, atque eas perfectas reddit. Homo autem sine humilitate, turrim, non supputatis expèctis, ædificat, quod quæ Dei est, sibi, ac suæ virtuti tribuēs furatur.

Secundum verbum est, respicere: quod etsi simplicem visionē interdum significet, vt ibi: Respice: fides tua te saluum fecit: Et respicite, & legate capita vestra. Rursus: Respexit super omnes, qui habitant terram: tamen, cum Deo tribuitur, plerumque in sacris literis non simplicem respectum, sed coniunctum cum approbatione, & amore significat. Atque ita respicere Dei est approbare, seu complacere sibi in eo, quod videt (nam aliàs omnia sunt nuda, & aperta oculis eius; & In omni loco oculi Domini contemplantur bonos, & malos) atque in hunc sensum dicitur: Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum; Et: Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius; & David: Respexit in orationem humilium; & item Salomon: Habebit frustum in refectione animarum sanctarum; & iterum: In tempore erit respectus illorum.

Sic etiam dicitur de Deo, quod non possit respicere ad peccata, ait etiam Propheta: Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris; id est, oculi tui approbare peccatum non queunt. In hunc ergo sensum dicitur: Respexit humilitatem ancilla suæ, hoc est; probauit illam, & in ea sibi complacuit, vt per illam perficeretur opus incarnationis.

Tertul. sub finem tractatus.

Sine humilitate reliquas omnes virtutes non posse consistere.

Luc. 14.

Respicere proprie quid.

Luc. 18. Infra 21. Quid, ferè, in scripturis significet.

Heb. 4.

Prou. 15. Psal. 33. Genes. 4. Psal. 101. Sapient. 3. Ibidem.

Abac. 1.

quid sit, Deū respicere ad iniquitatem non posse.

Quomodo respexerit Deus Mariæ humilitatem

Tom. 3.

M 2 Huius

Genes. 4. Respicendi verbum partim cum præpositione ad, partim sine illa usurpatur more Scripturæ.

Ibidem.

Luc. 14. Quo loco Maria sedeat apud Deum.

B. Bernard.

Luc. 1.

Humilis sui ipsius cognitio ex fide proficitur. Genes. 4.

Huius diuini respectus contrarium est aduersari, & non respicere: sicut dicitur de Cain, quod nec ad eum, nec ad eius munera Dominus respexerit.

Illud etiam circa literam notandum est, Græcè legi *ἐν τῇ ἰσχυρίᾳ*. hoc est ad humilitatem: sic enim illud verbum plerumque construitur, vt ostendunt loci citati: *Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius: Respexit in orationem humilium: Respice ad iniquitatem non poteris: Respice in me, & miserere mei.* Sæpe tamen interpres noster illam phrasim Græcam non seruauit. Idemque est sensus, respicere humilitatem, ac respicere ad humilitatem. Deus ergo volens magnificare Virginem, cœpit à fundamento humilitatis, largiendo illi veram, & profundam sui notitiam, atque deiectionem: per quam quod plus se humiliavit, & minus de se cogitauit tantò fuit matris Filij Dei dignitati assequenda vicinior, atque aptior. Et quoniam reuera sedit in ultimo loco conuiuij, dictum est illi: *Ascende superius, & primum locum à Deo accepit.*

Primus autem locus creaturæ puræ super omnes homines, & Angelorum choros, est matris Filij Dei dignitas, seu prærogatiua. Respexit ergo humilitatem, vt donum suum, & tantquam vacuum quoddam, vt Spiritu sancto cum omne donorum plenitudine impleret, simulque naturam humanam omni bono vacuum, atque desertam filij sui diuinitate repleret. Non dicitur respexisse ad virginitatem, vt ponderat Bernardus sermone primo super Missus est: quoniam vt placeret virginitas, humilitas proculdubio fecit. Respexit tamen ad orationem, quam in humilitate protulit, cum dixit: *Ecce ancilla Domini: respexit ad singularem eius fidem, quæ promissa Dei per Angelum accepit, & quæ humilitatem progenuit.* Nec enim quisquam vel Dei magnitudinem, & potentiam, vel sui exiguitatem & vilitatem agnoscere potest, nisi per fidem fuerit illustratus. Et quemadmodum respexit ad Abel, & ad munera eius, mittendo de cœlo ignem,

qui holocaustum inflamaret: ita Deus primò respexit ad Mariam, deinde ad acceptissimum suæ humilitatis holocaustum, mittendo ignem Spiritus sancti, obumbrantem eam, illuminantem, & protegentem. Quod si Deus ad humilitatem Mariæ tam gratum aspectum habuit; respice tu quoque ad illam, & exemplo illius discere humilitatem: *Quia Deus humilia respicit, & alta à longè cognoscit.* Et Salomon: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam: quoniam magna potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur.* Nam humiles si virgines sunt; non inflantur: si diuites, bona non dissipant: si nobiles, non efferuntur: si sapientes, non spernunt alios: si iusti, & mandata Dei omnia perficiant, dicunt: *Serui inutilis sumus: si orant, apti sunt, vt exaudiantur: si desiderio sapientiæ teneantur, quæ abscondita sunt à sapientibus, & prudentibus, reuelantur paruulis.* Subdit: *Ancilla suæ.* Rursus ancillæ nomen sibi retinet, quando abiectissima, & contemptissima fors est ancillarum: neque pro se tantum, sed pro omnibus etiam nobis Christo gratissimum impendit obsequium: fuitque eius seruitus cum sua charitate coniuncta. De hac Virginis humilitate sic scribit Augustinus: *O verè beata humilitas, quæ Deum hominibus peperit, vitam mortalibus addidit, cœlos innouauit, mundum purificauit, paradysum aperuit, & hominum animas ab inferis liberauit. O inquam verè gloriosa Maria humilitas, quæ porta paradisi efficitur, scala cœli constituitur. Facta est certè humilitas Mariae scala cœlestis per quam descendit Deus ad terras. Quia respexit, inquit, humilitatē ancillæ suæ, &c. Et quid est dicere, respexit, nisi comprobauit, placuit ei humilitas mea? Vnde per Prophetam Dominus dixit: Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & humilem, & trementem sermones meos? Multi siquidem videntur in conspectu hominum humiles esse, vt ab eis beatificentur, sed eorum humilitas à Domino non respicitur, quia falsò, & non verè de humilitate gloriantur. Si enim veraciter humiles essent, Deum ab omnibus, & non se*

Quid primò Deus respexerit in Maria.

Luc. 1. Mariæ humilitatem imitari nos conuenit, vt Deo quoque nos respiciat. Psalm. 33. Eccles. 3.

Humilitatis virtutes.

Luc. 17.

Matth. 11.

Aug. serm. 2. de Assump. Maria à meo. seu ser. 35. de sanctis. to. 10. Mariæ humilitatem commendat Augustinus.

Isai. 66.

Quorum nõ respiciat Deo humilitatem

vellent

Particula, ecce, in Scripturis quid denotet.

Quid illud: ex hoc beatam me dicet, &c.

De futuro dictum expenditor: Beatam me dicent.

Luc. 11.

Quibus ferè prænomini-bus Mariam appellemus.

Supra. 1. Machometi illius vel im-purissimi omnium mortalium, de puritate & sanctitate Virginis matris honorifica testimonia. Matth. 1.

vellent laudari. Hæc ille. Subditur: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent, &c.* Ecce, rem magnam, nouam, & admiratione dignam designat: quale est, creaturam in lucem ædere Creatorem, famulam Dominum generare, Virginem Deum parere.

Quod dicitur, *Ex hoc*, Græcè significantius exprimitur, *ἐκ τούτου*, id est, ex hoc nunc, siue, ex hoc temporis momento, siue posthac, vel propter hoc, quòd sim humilis, & humilitatem respexit Deus efficiendo me matrem Messia. *Beatam me dicent omnes generationes.* De futuro pronuntiat, dicent, cum de præterito multi, tum Prophetæ, tum Sibyllæ, tum Angeli eam nomine expresso beatam prædicarint. Cæterum post completum Incarnationis mysterium, atque toti mundo per Apostolos patefactum, ac promulgatum, ter beatam illam, & felicem omnes gentes erant prædicaturæ. Ex omni enim natione, populo, sexu, conditione electi colliguntur; qui Christo agnito eius matrem magnis laudibus profecturi erant. Vnde in typum huius rei prædicante Christo ad populum, mulier quædam extollens vocem, dixit: *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti.* Ecclesia etiam hoc debitum Virginis Mariæ prædicandæ agnoscens; vt omitteret multos Psalmos, Hymnos, Antiphonas, & quas vocat profas, siue sequentias, ter in die pulsari campanas instituit ad honorandam Beatam Virginem atque inuocandam, nepe in aurora, sub meridiem, & sub vesperum. Neque de Virgine simpliciter loqui consueuimus, nisi præcedente titulo Beatæ: non dicimus Beatam Virginem, Beatam matrem, Beatam Mariam, gloriosam dominam, fœlicem cœli portam, ac similia. Nec tantum hominum generationes, sed Angelorum etiam, & beatorum perpetuò illam laudant, & gloriosam prædicant. Ob id enim Angelus Gabriel tam honorificis verbis eam salutauit plenam gratia, & benedictam inter mulieres, &c. Neque homines tantum Christiani & Angeli, sed etiam increduli, & Machometani illam pu-

rissimam omnium mulierum prædicant: Virginem eam, de quæ Spiritu sancto concepisse confitentur, vt habetur in Alchorano capite Elbacher: cuius hæc sunt verba: *Dedimus Iesum filium Mariæ, vt faceret prodigia, & miracula manifesta, & fecimus eum per Spiritum sanctum, & insufflauimus in Mariam de Spiritu nostro: & conceptus est Christus ex virtute Dei de matre virgine sanctissima, & purissima super omnes mulieres.* Et in capite Elmeybe: *Limitauimus, inquit, vestigia omnium hominum, per IESVM filium Mariæ veracissimum patienter, & dedimus ei Euangelium, in quo est vera directio, & lux, & veritas manifesta.* Et iterum in capite Elneffa: *Non dicatis de Deo nisi veritatem, quia Iesus filius Mariæ est nuntius Dei, & verbum Dei, quod ipse posuit in ea per Spiritum sanctum.* Denique in capite Amaran: *O Maria, Deus prætulit te super omnes mulieres.* Super quæ verba Alfaqinus quidam dictus Auen Rodan scribit, Angelos dixisse illa verba consolatoria, tripudiantes in partu Virginis Mariæ. Et addit, quòd cum Herodes Rex quæreret puerum in Bethleem ad perdendum eum cum cæteris innocentibus, Maria transibat cum puero in vlnis, & sic illæsa euasit vsque in Aegyptum. Sed videtur hoc postremum esse falsum. Nec enim Beata Virgo ex Bethleem fugit in Aegyptum, sed ex Nazareth, vt ex Beato Luca colligitur.

Adhæc, sepulchro Virginis in valle Iosaphath sito Saraceni maiorem impendunt honorem, quàm ipsius Christi sepulchro, & frequenter, adorationis gratia eò conueniunt. Nec apud eos impene licet maledicto vltio, aut blasphemia Beatam Virginem afficere; quod tamen passim, & publicè, cum maximo scandalo, inter Christianos plerumque fieri videmus. Neque tantum infideles, verum etiam dæmones vel inuiti ad nomen Mariæ Virginis contremiscunt, & de corporibus exire compelluntur. Atque ita non tantum Ecclesia militans, & triumphans, ex hominibus, & Angelis constituta, verum etiam

De euangelio idè quàm he-norificè loquatur.

Luc. 1. Alfaqinus Aue Rodan.

Matth. 2.

D. Virginis sepulchrum quanta Saraceni religione colant & obseruent.

Nomè Mariæ ipsi quoque dæmonibus graue, atque contremiscendum.

ipſi cacodæmones, & inferni incolæ & habitatores, Matrem Dei celebrant, atque prædicant. Quod ſi inueniantur, qui non credunt in hoc ſæculo, videbunt in futuro, & beatam dicent. Non ergo tu ſola Elifabeth beatam me dices, ſed omnes quoque generationes.

Cur Maria beatam ſe dicendam prædicet ab omnibus generationibus.

Beatam Virginem dicturam ſint quæ omnes etiam generationes

Genef. 41. & ſeq. Eſther 6. & ſequent.

Vnde nouerit Beatiffima Virgo hoc præconiũ omnium generationum.

Qualis Sol Chriſtus, & ſtella Virgo Maria.

Sed nunquid Domina noſtra gloriatur de præconio generationum? an non fatiſ ſuperque eſt, quod chara eſt Deo? Reſpondeo: Non hoc dicit: ſed vult cognatam oſtendere, quàm magnum ſit beneficium, quod accepit, vt illud ſit conſpicuum non modo ab ipſa Elifabeth Spiritu ſancto inſtructa, ſed ab omnibus generationibus etiam reproborum. Vel omnes generationes appellat ſanctorum, quod ſcilicet hic ſpiritus, qui illuminauit Elifabetham, ſit illuminaturus ceteros ſanctos ad eam beatam agnoſcendam, & dicendam: vt prophetet hoc futurum, ex iuſſu Dei; ſicut iuſſu Pharaonis honoratus eſt Ioseph Genef. 41. & iuſſu Aſueri Mardocheus, vt habetur in Eſther capite ſexto, nimirum vt omnes nationes ipſam beatam agnoſcant, eam implorent, & per veſtigia ipſius laudent, atque magnificent Deum, qui in vrgentiſſima fame hominibus frumentum dedit, vt olim per Ioseph: & ſalutem populo ſuo, & necem hoſtibus ſuis Diabolis, vt per Mardocheum.

Certa autem fuit Beatiffima Virgo de hoc præconio generationum, tum rationis diſcurſu: quia ſi Chriſtum laudabunt omnes gentes, commendabunt & matrem, quæ illum peperit, aluitque: Tum teſtimonio ſalutantis Angeli, & Elifabeth laudantis, in typum hominum ſimul & Angelorum, qui perpetuas laudes eius erant decantaturi. Tum denique in Verbo, quod in vtero geſtabat, hoc vidit futurum. Erat enim Dei Verbum ad agendum ac illuminandum diſpoſitum, velut ſplendiſſimus Sol. Erat etiam Beata Maria, vt ſtella quædam præparata ad ſuſcipiendos radios ſine villo impedimento. Ita vt hoc, aliaque multa improbable non ſit, Verbum illi ſuggeſſiſſe myſterio. Atque

haſtenus de primo verſu. ¶ Sequitur ſecundus: *Quia fecit mihi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen eius.* Solent, qui gratias agunt, parua etiam dona extollere, & verbis amplificare: donantem etiam ipſum laudibus celebrare & prædicare: Deus verò ingentia nobis & pretioſa munera contulit, de quibus princeps Apoſtolorum: *Per quem maxima*, inquit, *& pretioſa promiſſa nobis donauit, vt per illa efficiamini diuina confortes natura.* Ex maxima etiam charitate ac benignitate, illa nobis cõferri voluit. Eſt etiam ipſe potentiſſimus, & ſuapte natura propenſiſſimus ad donandum: ideo vrendum non eſt Beatam Virginem hyperbole, aut aliquo verborum exceſſu, in agendis gratijs fuiſſe vſam: imò verò quæcunque nos aut mète, aut oratione cõplecti poſſumus, à magnitudine gratiarum actionis, quam debemus Deo pro tot tantisque beneficijs in nos effuſis deſiciunt, atque ad figuram Tapinoſis referenda ſunt, quaminus dicimus, & plus intelligimus. Verbum, *Magna*, Græcè eſt, *μεγαλα*, hoc eſt, magna, ſive magna, & excelsa, ac veluti aceruum quendam donorum. Deum autem deſcribit verbo, *qui potens eſt.* Vbi Græcè cum articulo ſignificantius dicitur, *ὁ δυνατός*, id eſt, ille qui ſumè potēs eſt, & potētia omnia ſuperat. Deus enim potens eſt magna facere, & etiam facere vt beata à cunctis dicar.

Non ergo fecit mihi magna, qui tantum iuſtus eſt, id eſt, qui iuſtitia meritis hoc tribuere voluerit; ſed qui potens, & qui oſtendere poteſtatem voluerit ſuam in donando: cuique nullius humilitas obſtaculo eſt, quo minus ex humilibus, & in humilibus efficiat maxima. Neque verò hoc præſtat, quaſi vlla gloria indigeat Deus; ſed quia homines opus habent, vt quãdo Deum ita potentem experiuntur, ad eum accedere audeant, nulla humilitate prohibente, aut abſterrente.

At dices, Cur non dixit, Quia fecit mihi ter maxima, cum nihil hominibus dari maius potuerit quàm Filius Dei, & Meſſias? & fœminæ, quàm dignitas matris eius? Reſpondeo: vel quia lo-

Deus Opti. Max. omni gratiarum actione digniſſimus.

2. Pet. 1.

II. ratio.

Deus quàm potens.

Deus cur benè faciat nobis.

B. Virgo quare non dixerit: Quia fecit mihi ter maxima.

quebatur ad eam, quæ magnitudinem rei nouerat, apud quam non erat necelle re verbis extollere: vel quia non agit hic derei magnitudine conferendo cum alijs, ſed tantum quod hæc, quantacunque fuerint, ſibi fecerit: vel denique non video quid differat inter magna, & termaxima, cum hæc verba eandem prope modum videantur habere ſignificationem.

Dicitur autem, tanquã titulus Dei: *Potens* absolute: quia impenſa, & interminata in omnes partes eius magnitudo, & potentia absoluta eſt. Si quidem omnes creaturæ habent aliquã virtutem, ſed limitatam, & ab ipſo emendicatam, & coniunctam (vt ſic dicam) cum infinito non poſſe. Neceſſaria autem fuit tanta potentia ad talia opera mulieris fortis, vt concipere, & parere poſſet fortem per Gabrielem fortem annunciatum.

Hæc verò magna, prærogatiua, & excellentia dona Virginis continent. Eſt namque B. Virgo quarta perſona in dignitate poſt tres illas ſupremas, & Diuinas Perſonas. Tertia eſt perſona in officio, & charitate pro nobis aduocandi poſt Chriſtum, & Spiritum Sanctum, quorum vterque Paracletus eſt, & cauſam noſtram apud Deum Patrem agit: etiam ſi diuerſa ratione. Nam Chriſtus quidem per ſe ipſum, quatenus homo eſt, accedit ad Patrem: at Spiritus Sanctus non niſi per nos ipſos, nam poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

Secunda eſt in patientia: nam primum locum obtinet vir dorum, & ſciens infirmitatem Chriſtus Dominus: ſecundum B. Deipara, quæ pluſquam martyr fuit. Prima etiam perſona eſt in poſſidenda fide, quam ſuper omnes creaturas eminentiſſimam habuit: vt merito eius nomen Maria, illuminatam, vel illuminantem propter eximiam eius fidem, interpretetur.

Deinde merito dicit: Fecit mihi magna: alias enim fœminas in filiorum procreatione, virtute etiã pluſquã naturali addita, magnas effecit, alias rursus in Virginitate admirabiles, atque commendabiles reddidit: at Virgini vtramque dignitatem magna mundi

cum vtilitate, & admiratione cõtulit. Ad hæc quaſdam quidẽ actionis, quaſdam verò contemplationis munere honeſtauit fœminas: Mariam verò in vtròque dono fecit illuſtrem. Vitam enim infantia, & pueritia vſq; ad cõiugium, in contemplatione tradidit, actioni verò, ac miniſterio, viuente Chriſto vacauit: Verum aſſumpto in cœlum Chriſto, vtriuſque vitæ egregium ſpecimen ædidit. Chriſtus præterea primus eſt, & caput prædeſtinatorum omnium, in quo, & propter quæ omnes electi prædeſtinantur. Sed in prædeſtinatione, poſt Chriſtũ, primum ſortitur locum beata Virgo Maria, vt pote illi coniunctior, & ad maiorem gloriæ coronam ſuper Angelos electa, ac præelecta. Alij enim prædeſtinantur vt ſancti ſint poſt peccatum contractum, & poſt egreſſum ex vtero: alij verò, vt ante egreſſum ex vtero ſanctificentur: at B. Virgo Maria vt ſancta conciperetur, & naceretur, antequam originalis delicti macula, quam ſuapte natura euafura non erat inſiceretur, atque ita debuit ſublimiori ſanctificationis genere, vt Chryſoſtomus ait, mundari. Hoc autem ſublimius genus aliud nullum poteſt eſſe quàm præſeruatio: nam Deus hoc efficiere poterat, hoc etiam facere illum decebat, feciſſe ergo ne dubitemus. Si enim potuit Adam ſuos lædere, antequam eſſent in rerum natura, quid ni multo magis præſeruare eã Deus poſſit, quæ nondum erat in ſe, erat tamen in prædeſtinatione, & oculis Dei? Ait etiam: *Fecit mihi magna, qui potēs eſt*, at quid magni fecit, ſi non præſeruauit? nam ſanctificatio à delicto contracto etiam in vtero communis eſſet Virgini cum alijs quibuſdam, vt cum Ioanne Baptiſta & Hieremia, & alijs quibuſdam: vt de Iacobo fratre domini teſtatur Hieronymus ex Ægeſippo, at maiora priuilegia matri Dei, quã ſeruis eius concedenda erãt. Si homo etiam, ſeruo ſuapte natura futuro, qui è ſeruis parentibus naceretur, donare libertatem poteſt, ita vt conceptus, natusque liber, non ſeruus exiſtat. Quid ni hoc valeat multo magis ſupremum illud, ac diuinũ numẽ?

Dei potētia ab illa creaturarum quantum diſtet.

Phraſis Theologorum.

Gabriel, quid ſonet.

Quæ ſint illa magna, quæ facta ſibi à præpotēti Deo prædicat Virgo.

1. Ioan. 2

Rom. 8.

Aliter Spiritus Sanctus, aliter Chriſtus, & Maria pro nobis aduocāt apud Patrem

Ibidem.

Iſa. 53.

Hieronym.

ſerm. de Aſſumptio. B.

Maria, ſub ſnẽ tom. 4.

Maria illuminatã, vel illuminantem cur ſonet.

Virginis prærogatiuæ ſingulares.

Ephes. 2. & alijs. Gradus ſanctitatis quatuor.

Marię Virginitatis ſanctitas qualis.

Chryſoſt. in Mattheum homil.

Immaculata Virginitas cõceptionis veritas comprobatur.

Hierem. 1. Luc. 1. Hieronym. li. de ſcriptoribus eccleſiæ tom. 1. Simile.

Quod decue- rit diuinā bo- nitatē, Virgi- nem matrē ab omni li- be criminiſ præſeruare. B. Aug. lib. de Aſſump. B. Maria, to mo. 9.

II. Ratio cō- ueniētē præ ſeruationis Mariæ ab o- riginali ma- cula. Dan. 9. Sep. 1.

III. Ratio.

B. Anſelm. li. de conce- ptu Virgini- ſ. c. 12. & 14. Quid ſi illa præſeruata minimē ful- ſet.

Vnī de ma- gnis ab om- nipotēti Deo matrī ſuæ fa- ctis præſer- uationē eſſe, confirmatur

Quod aliud magnū Vir- go cum præ ſeruatione ſimul fuerit beneficiū cō- ſecuta.

Quod verò Dei bonitatem decuerit hoc facere, obſcurum non eſt. Nā ab- ſurdum videtur, æternum Dei Verbū finire matrem ſuam labe criminis in- ſici, & ſeruituti dæmonis ſubijci, irāſci- murque ſi quis Virginitatē tollat cor- pori B. Mariæ, cur non etiam illi, qui tollit animi Virginitatem? Erubesci- mus audire, corpus eius ſanctiſſimum ac integerrimum, corruptioni fuiſſe obnoxium, ac deuorātū à vermibus: quomodo non magis erubescendum conſiteri, animam eius ſanctiſſimā vel ad momentum fuiſſe à dæmone de- uorata? Decebat hoc etiam Sāctum Sanctorum, qui ad ſanctificandum ve- nerat mundum, vt eximio illam ſancti- ficandi modo illuſtraret, ex qua cor- pus aſſumpturus erat. Nam in maleuo- lam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. De- cebat & eam, quæ Regina futura erat Angelorū, vt ea puritate niteret, quæ maior ſub Deo nequit intelligi: vt teſtatur Anſelmus. Non vinceret au- tem Angelos puritate, ſed potius ab eis vinceretur, ſi peccatum incurriſ- ſet, à quo illi excellenti Dei gratia præ ſeruati ſunt ne in illud caderēt, vt alij qui ceciderunt, licet neceſſitatem ca- dendi nullā haberent, ſicut nos. Quod ſi hoc Deus potuit efficere, congrue- bat etiam multis de cauſis vt faceret: ilud feciſſe mihi quidem dubium non eſt cū illa, quæ Spiritu Sācto regi- tur, ſub expreſſo nomine conceptionis feſtum diem anniuerſarium cele- bret. Atq; hoc admiſſo priuilegio, ſcri- pturæ Sacræ, quæ de Virgine loquun- tur, excellentiorem, & pleniorē ſen- ſum habere dignoſcuntur. Nam hic lo- cus (vt de cæteris interim taceam) Quia fecit mihi magnalia qui potēs eſt: ſatis manifeſtè prodit magnifica, exi- mia, & ſingularia dona, quæ à Deo ac- cepit, ſuper omnes alios homines, & ſanctos. Nam vt illi ſingulariter datū eſt, vt ſola, ſalua ſua Virginitate, ma- ter eſſet Meſſiæ: ita ſoli priuilegium ſanctæ conceptionis, & à peccato præ ſeruatæ conſeſſum eſſe, aſſerendū eſt: atque cum ea cōiunctum fuiſſe aliud beneficium, nempe acceleratum liberi arbitrij vſum, quo ab initio benefi-

cum, & munerum largitorem Deum agnouit, eiſque de tantis beneficiis gra- tias agere cœpit, vt ea ratione à primo inſtanti conceptionis ad dignitatem matris Dei conuenienter diſponere- tur, ac præpararetur. Poſt hunc donorum Dei cumulum in Maria iuſtè collocatū, ex eo quod mater Dei eſt effecta, plura alia, & ma- gnifica munera, quæ matrem Dei con- ſequuntur, accepitſe intellige. Nā pe- perit ſuo tempore, ſine villo dolore, imò cum magna iucunditate filium ſuum primogenitum vberē ſuo lacta- uit, circumcidit octauo die, præſenta- uit in templo, fugiens in Ægyptū cu- ſtodiuit ab Herode: ad eius vocē pri- mum miraculum ædidit Dominus in Cana Galilææ: aſtitit ſpectaculo Cru- cis: prima filium à morte reſurgētē videre digna fuit: orabat cum Apo- ſtolis pro aduentu Spiritus Sācti, vt perficeret eorum preces: manſit per multos annos in hoc mundo, vt eſſet præſidium, ſolacium, & ornamentum Eccleſiæ, multaſque merita pro filiis Ec- cleſiæ ditandis apud Deum compara- ret: poſtremò animo, & corpore ſimul in cœlum aſſumpta fuit, & exaltata ſu- per omnes choros Angelorum, vbi fi- delem ſe nobis aduocatam perpetuò præſtat. Ad hæc autem, multa etiam conſecuta ſunt. Namque Eccleſia tot feſtis anniuerſarijs, atq; celebratibus illam honeſtandam, atque illuſtrādā præcepit tot hymnis, Canticis, preca- tionibus, & antiphonis eius patrocini- um peculiariter inuocat, & implo- rat. Hæc ſunt iſta magnalia, quæ hîc cantat noſtra tympaniſtria: quorū par- tem iam acceperat, reliqua verò vt cer- tiſſimè conſecutura, pro acceptis mo- re prophetico habens. canit: Quia fe- cit mihi magna qui potēs eſt. Quare miratus non ſum, ſed vehe- menter & gauiſus, quod feſtum Præ- ſentationis B. Virginis fuerit in Kalē- dario Græcæ Eccleſiæ obſeruatum, cum & plures, & veteres, & probati autores ac patres iſtiant, qui eius honorificam faciunt mentionem. Nā ſanctus Ioannes Damascenus ita de il- la præſentatione loquitur: Editur par- tu (ſcilicet Maria) In domo Onilis Ioa-

Dignitatem matris Dei quæ & quāta alia benefi- cia, & dona comitentur. Luc. 1. Infra. 11. Supra. 2. Ibidem. Matth. 2. Ioan. 2. Infra. 19. Act. 1.

Quanto in honore ſit & veneratio- ne virgo be- nedicta.

Etus præſen- tationem in templo anti- qui Patres tradunt, & celebrant. Ioa. Damas- cen. lib. 4. de orthod. fide. c. 15. circa med-

cim,

In quibus Deus ſāctus inhabitat.

Greg. Nyſ.

Diua Virgo orta parenti- bus quibus.

Exod. 23. & Deut. 2. 1. Reg. 1.

Nomen Ma- riæ Virgini impositum, non fortui- tō, verūm di- uina prouid- entia.

Simeon Me- taphra. Lippoman. Epif. tom. 1. hiftoria ſan- ctorū.

Quo ſenſu Gregorius Nyſſenus D. Virginis in tēplo præſe- tationis hiftoria apochry- phā, & occultā nomina uerit.

cim, & adducitur in templum. Deinde in domo Domini plantata: & impingua- ta ſpiritu, velut oliua fructifera, omnis vir- tutis habitaculum facta eſt, ab omni ſe- culari vita, & carnali concupiſcentia pro- cul mentem ſequeſtrans, & ſi Virginem animam cum corpore conſeruans, vt de- cebat eam, quæ in ſinu Deum ſuſceptura eſſet. Sanctus enim exiſtens, in ſanctis re- quieſcit. Sic igitur Sanctificationē om- nem exercet, & templum ſanctum, & ad- mirabile altiſſimi Dei dignè demonſtra- tur. Sic ille, & ante cum Gregor. Nyſ- ſenus ſerui. de ſanctā Chriſti Natiuitate ita habet: Audiui igitur arcanam, & occultam quandam hiftoriam, tales de ea re memoriæ prodentem narrationes. In- ſignis quidam in illa exacta ſecundum le- gem viuendi ratione, & nobilis propter ſummam virtutem pater Virginis erat, ſed expers ſobolis conſeſcebat, propte- rea quod coniux eius ad liberorū procrea- tionem apta non eſſet. Habebatur autem matribus ab lege quidam honor, cuius ho- noris ſteriles participes non erant. Imita- tur igitur hæc quoque ea, quæ de matre Samuelis narrantur: & Sanctum Sancto- rum ingreſſa ſupplicat Deo, ne legum be- neſcio priuetur, quæ nihil in legem pec- caſſet, ſed vt mater fieret, ac Deo, quod gi- gneretur, conſecraret. Conſirmata autem nutu diuino, donum quod petijt, accepit. Quum autem nata eſſet puella, nomē qui- dem impoſuit ei Mariam, vt etiam per no- men impoſitum, diuinitus datum munus ſignificaretur. Quum autem puella iam ita grandis euaiſſet, vt mamma admo- neri eam amplius opus non eſſet, haud cun- ctata eſt eam ad templum adducere, ac Deo reddere, atque promiſſum præſtare. Sacerdotes autem exemplo Samuelis, in ſacris interim puellam educare, & quæ ſequuntur. Hanc eandem hiftoriam producit Simeō Metaphraſtes, & Lip- pomanus Epifcopus in ſuo illo lauda- bili opere, quo vitas ſanctorum in nō- nullos tomos redegit. Nec valet quod quidam obijciunt. Gregorium iſtum hanc hiftoriam Græ- cè vocaſſe apochrypham, & myſticam, quod nos habemus, occultam, & arca- nam, ac proinde illo verbo nixi volue- runt eius autoritatem eleuare, & in- fringere. Sed ſanè ſi pijs oculis, & at-

tentis animis rem inſpiciamus, aliò vi- detur Gregorius ſpectaſſe, vocando apochrypham, ſiue occultam hiftoriā, nimirum quod ſine ſcripto Canonico per nudam traditionem ad nos perue- niſſet. Tradere enim ſine ſcripto, ſilen- tium quoddā, & occultatio eſt: vt do- cet B. Baſilius. Sic enim idem Baſilius in Sermone de humana Chriſti gene- ratione, hiftoriam de Zacharia interfe- cto à Iudæis, quia Mariam poſt partū in loco aſſignato virginibus in tēplo collocaſſet, hiftoriam, & ſermonē ex- traditione vocauit. Quod ſanè tria cō- firmare videntur. Primum eſt, quod Gregorius verbo illi apochryphi ad- iunxit arcanam, quæ Græcè dicitur, μυστικὴ, vt oſtendat non accipi in ma- lam partem, quod dixit, occultā, ſiue ἀποκρυφὴ, id eſt, pro incerta re, & ig- nota, ſed tantūm pro ſermone, qui ce- latur, & non eſt omnibus expoſitus, & obuius. Quia etſi Gentiles ſua quo- que myſteria, ſed falſa habebant, apud nos tamen nihil eſt myſticum, nec eſ- ſe poteſt, quin idem ſit ſanctum, ac re- ligioſum, ac proinde verum. Secundo, idem probatur: Quia B. Gregorius ad honorem, & gloriam tum matris ſan- tiſſimæ, tum Chriſti filij eius hiftoriam incertam, & falſam nequaquam pro- duxiſſet, certè nemo ſanus apochrypha quæ ignorat, & deteſtatur Eccleſia, protuliſſet, & ea verbo aliquo, vel ra- tione non inſirmariſſet, ac reprobaſſet: cū ergo hic pater illam hiftoriam producat, nec illam reiſciat, videtur il- lam tanquam veram enarraſſe, quem- admodum & ſimpliciter Damascenus illam tradit, & probat. Tertio, illa ve- ra eſſe demonſtrant, quæ ſubiungit: nam tractans illa verba: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Hæc, inquit: Maria vox demonſtrat eſſe vera, quæ per occultam illam hiftoriam tradū- tur. Nam ſi nuptiarum cauſa aſſumpta erat à Iofepho, quomodo Angelum de par- tu prædicentem, quaſi re noua, atque inſo- lita obſtupefacta auerſata eſſet? cum pror- ſus ſperaret ſe quoque ipſam aliquando iuxta legem naturæ matrem eſſe futurā? Sed ante hos omnes eſt Euodius, vir Apoſtolicus, poſt Petrum Antioche- næ Eccleſiæ præſul, qui in epiſtola,

Mag. Baſil. lib. de Spir- itu Sācto. c. 27. initia. tom. 1.

Idem hom. 25. paullo poſt mediū. Ratio prima eius appella- tionis. Αποκρυφον Græcè, & μυστικὴν quid

Secunda ra- tio.

Damaſcen. loco iam di- cto.

Tertia ratio. Luc. 1.

Matth. 1.

Euodius E- piſcopus.

quam,

Nicephor. lib. 2. c. 3. histor. eccl. B. Virginis atas quæ: quâdo in tēplo præsentata: ibidē: quâdū māterit nupserit: quâdo, & ab Angelo confalutata: quotēnisq; pepere rit. Quādiu vixerit à partu Christi. Luc. 7.

Infra. 2 2 & seq.

Germanus Constanti- nop. Georgius Nicomedi. Greg. Theſſalonicen. Leo Imper. cognomen- to sapien.

Dei in Virgine adhuc triennē ſingularis pro- uidentia.

Dionys. Carthus. art. 12. Bhriftus templi Dominus. Matth. 12.

quam, lumen inſcripfit (vt producitur à Nicephoro) ſic habet: *Ceterum tēpus omne à Natiuitate Chriſti, vſque ad Dei genitricis migrationem, annos dicit fuiſſe quadraginta quatuor. Totius autē vitæ eius annos quinquaginta nouē. Si quidem trimula cūm eſſet, in templū eſt præſentata, & ibi in Sanctis Sanctorum traduxit annos vndecim. Deinde verò ſacerdotum manibus Iosepho ad custodiam eſt tradita: apud quem cū menses peregiſſet quatuor, ab Angelo Gabriele latū illum accepit nunciū. Peperit autē mūdī ipſius lucem, annum agēs quindecimū 25: die mensis Decembris. Deinceps annos peregit triginta tres, quos etiam aternū, & ante ſeculare Verbū, & filius eius in terris exegit. Poſt crucis autē ſupplicium illud, in domo Ioannis annos impleuit vndecim: vt etatis eius anni ſimul collecti ſint quinquaginta & nouem. In ea ipſa Ioannis domo primum Paſcha myſticum conuiuium Dominus cum diſcipulis inſtituit. Sic ille. Præter hos duos Patres ſunt, & alij, qui non ſolum illam Virginis ad templum Dei Præſentationem no uerunt, ſed etiam homilias in eius, ſollemnitate celebrationem, & laudationem compoſuerunt. Tales ſunt ante 600. annos Germanus Conſtanti- nopolitanus, & Georgius Nicomediē ſis, & Gregorius Theſſalonicen. quorum de hac re extant homilię apud Simeonem Metaphraſtē, & collegit eas Lippomanus: ad hæc extat alia homilia Leonis Imperatoris cognomento ſapientis, in huius feſti, quod Græci, vocant, ſolennitate. Verba Georgi Nicomediē ſis. in homilia de oblatione Virginis in templo, hæc ſunt: *Maria cum tertium etatis annum ageret, à parentibus in templum adducta fuit, & ideo ſimul oblata in templi penetralibus, ad ſecundam etatem vſque perſeuerauit, diuino conſilio puellam mirabiliter gubernante, vt illa non temere ad opus Dei maximum inde ab initio deſtinari, ac ſingulari ſtudio præter etatis illius conſuetudinem præparari videretur.* Et Dionys. Carthufia. li. 1. de præconio, & dignitate Marię: *Decētiſimū fuit, vt prælecta concipere Dominum templi, in ipſo templo conſecraretur, obſequeretur- que Domino, & ſuam infantiam in exer-**

cijs expendere ſacris, atque ibidem inſtitueretur literis ſanctis. Photius præ- terea ante 700. annos in quæſtionibus ad Amphilo- chium Cyzi Episcopum Metropolitanam, quærentē cur nō ad fuit Angelus, vt illam cogitationē Iosephi de dimittēda B. Virgine anticiparet? reſpōdet, & teſtatur inter alia, illā Virginis in tenera etate dedicatio nē, & educationem in templo. His etiā ſubſcribit Nicephorus eadem ferē de Præſentatione Virginis recēſens, quæ Gregorius Nyſſenus. Adde Epiphani- um quendā monachū præſbyterū Conſtantinopolitanū, qui Græcē vitā B. Virginis ex vitis ſanctorū Patrū col- lectam cōſcripſit. vbi notat, Iacobum quendā Hebræum Aphrodiſianum Perſam, & Ioannem Theſſalonicen- ſem, & alterum Ioannem cognomen- to Theologum, qui mendosē multa in vita Virginis cōſcribēda inſeruerunt: laudat verò Andream Hieroſolymita. vt Virginis potius laudatorem, quàm historia vitæ D. Virginis contextorē. Hic ergo Epiphanius tradit, Virginē triennem præſentatam templo à parē- tibus ſuis cum donis, & ſuſceptā à Sa- cerdote Iodai, qui & Barachias dicitur pater Zacharię: & narrat pauldō poſt dictam Præſentationem mortuos fuiſſe eius parentes, Ioachimū annorū octoginta, Annam annorum nonagin- ta nouem. Historia ergo, & feſtum Præſentatio- nis teſtantur Græci hitoricij, vt Nice- phorus, Simeon Metaphraſtes, Georgi- ſ Cedrenus in cōpēdio hitoriarū, & Epi- phanius præſbyter Conſtantinopolit. Teſtatur & veteres Patres, qui homi- lias egregias de ea ſolēnitare adide- rūt, etiā ſi Cēturatores eā hitoria, & Iacobi Proteuāgeliō, in quo illa traditur irrideat. Quid enim ad nos de libro il- lo apocrypho? alios multos pduximus omni acceptione dignos. Ridēt etiam Cēturatores, q̄ dicamus factū Samue- lis apte quadrare, & cōuenire Marię Virgini præſetate à parētib; in tēplo: q̄ tamē aperte aſſerūt Damascenus, & Gregor. Nyſſ. in loco ſuperi⁹ pducto Vtriuſq; mater Annę nomē habuit, v- traq; ſterilis fuit, vtraq; precib⁹, & ora- tionibus poſtulauit plē à Deo, vtraq;

Photius quādo vixerit.

Matth. 1.

Niceph. li. 1. c. 7. Greg. Nyſſ. ſerm. de Natiuitate. Epipha. Mo nachus.

Andreas Hieroſoly.

Virginē in templo præſentatā quis primum ſacerdos ſuſce- piſſe fertur.

Hanc veritā- tē Virginę præſentatio- nis noſtri ſe- culi Cēturia- tores nequa- quā recipiūt ſed irridēt. Ijdem B. An- nę matris Deiparę cū Anna matre Samuelis pulcherrimā cōparationē carpere au- dent. Damasc. Greg. Nyſſ. Qualis illa cōparatio.

voto

Romana Ec- clesia feſtū Præſentatio- nis quaten⁹ improbauc- rit.

Dux Saxo- nię Guliel- mus feſtum Præſentatio- nis B. Virgini- ſ à Sede Apoſtolica cōfirmari petiit & obtinuit.

Huius hitorie grauita teſtimonijs pro- feruntur.

Cur ſerō hoc feſtū fuerit inſtitutum.

Sollemnita- tes aliquot in Eccleſia tardius inſtitutæ narra- tur. Natiuitas B. Virginis. B. Auguſt. ſerm. in Na- tali B. Ioā- nis Bapt. to mo. 10. Feſtū Corpo- riſ Chriſti. Matth. 26.

voto ſe obſtrinxerat, prolem natam Deo, ac eius ſacro miniſterio oblatu- ram: vtraq; prolem educandam in tē- plo reliquit, vt voto ſuo faceret ſatis. Eccleſia etiam Romana etſi hoc Præ- ſentationis feſtum non celebret, ali- quando tamen celebrantes tum priua- tim, tum publicē non damnauit, nec vituperauit: imdō ipſam et aliquādo ce- lebrauit, donec Pius eius nominis Quintus feſtiuos dies ad contrāctiorē numerum redegit.

Præterea fauet huic hitorie, quod Gulielmus Dux Saxonie pro religio- ne ſua, & pietate ad hoc Virginis fe- ſtum, quod in Saxonia magna pietate celebrabatur, literas miſit ad Pium II. Pontificem Max. quibus, vt hoc feſtū autoritate Apoſtolica cōfirmaret, po- ſtulabat. Sed illo immaturē mortuo, ſucceſſit Paulus II. qui ferē ante centū annos poſtulatis Gulielmij Ducis de benignitate aſſenſus eſt Apoſtolica; concedens vt non ſecus atque Aſſum- ptio Virginis eiufmodi ſollemnitas in Eccleſia celebraretur. Cuius rei extant grauiſſimi teſtes, nempe ipſam et literæ Apoſtolice in regiſtro geſtorum Pauli II. & teſtantur duo Martyrolo- gia, alterum Vſuardi, alterum Molani Theologi. Non eſt autem veriſimile, hoc diploma à Sede Apoſtolica pro- diiſſe, & non prius diligētē fuiſſe exa- minatum, atque diſcuſſum, quibus, & quā firmis testimonijs hæc Præſen- tationis hitoria nitteretur.

Neque valet: tardē fuiſſe hoc feſtū inſtitutum. Nō negamus: id enim ſin- gulari Dei prouidentia factum colligi- mus, vt quælibet etas ſuis gaudeat re- uelationibus. Ita enim & feſtum Nati- uitatis B. Marię tēpore Auguſtini non erat, vt ipſe aſſerit, & ſolum duos nata- les dies Chriſti, & Ioannis Baptiſtę co- gnouit: ſed per ſynodum Lugdunen- ſem inſtitutum fuit Virginis natale, & Gregorius IX. in cap. finali de ferijs, comprobauit. Sed ſi non miramur, tā- ferdō inſtitutum feſtum Corporis Chri- ſti, quod in ſcripturis habetur, per Vr- banum III. conſtitutum tempore B. Thomę: quid mirum ſi tardius coli- cœpit in Eccleſia Romana Præſentatio- nis feſtum, cuius nullum eſt in ſcri-

pturis teſtimonium?

Adde quod feſtum Viſitationis eiuf- dem ſanctiſſimę Deiparę, non niſi in Concilio Baſilienſi inſtitutum eſt, cū tamen eius extent. apertiſſima teſtimo- nia in Euangelio Luca. Sixtus quoq; III. feſtiuum diem Conceptionis im- maculatę Virginis celebrandum cum fauore indulgentiarum inſtituit: quod poſtea confirmauit Concilium Tridē- tinum, non obſtantibus quibuſcunq; in contrariū diſputationibus, & Theo- logorum concertationibus. Et tamen ſi rationem ſubducas diligentius, po- ſterius eſt hoc feſtum inſtitutum in Eccleſia Romana, quā Præſentatio- nis. Præceſſit enim aliquot annis Pau- lus II. Sixtum III. Nec obſtat, Grego- rium Nazianzenum, aut B. Baſiliū eu- ſii hitorie non meminiffe: quia eſt argumētum à negatiua ſumptum. Et ſi ea ratio alicuius pōderis eſſet, euin- ceret neque feſtum Conceptionis eſ- ſe recipiendum, quod illis ignotum Patribus extiterit. Et ſatis eſt, hoc fe- ſtum ante mille prope annos notum fuiſſe Damasceno, & B. Baſilij fratri Gregorio Niſſeno, & tot alijs patri- bus, qui ſuis homilijs hoc feſtum exor- narunt.

Quod verò non omnino ignotum extiterit Gregorio Nazianzeno Pręſ- tationis Deiparę myſterium, probatur ex eius tragedia de Chriſto patien- te, vbi in ducit Diuam Virginē in hunc modum loquentem:

Simul atque nata ſum patris tui, vt ar- bitror, Ex mente ſumma me meus nutrit pater Non inter illos, quos colunt homines la- res, Sed me ſacrata mater adi deſtinat.

Sic ille loquitur. Quod ſi quis obji- ciat eiufmodi patres non niſi apocry- pha conſcripſiſſe: dicemus, in illos reiiciendum onus probandi eiufmo- di eſſe apocrypha, aut libros tales illa continentes eſſe apocryphos: nobis ſatis eſt, morem Eccleſię Græcicę eſſe illum diē religioſę colentis. Quod verò Annam, etſi parens Genitricis Chriſti ſit, ad vetus ſpectare teſtamen- tum contendat: & ideo non ſine ratio- ne eſſe de Kalendario abiectam

Viſitatio B. Virginis Ma- ria.

Concil. Baſi- len. ſeſ. 43. ad ſinem to- m. Conci- lio. 2. circa ſinem.

Luc. 1. Eiufdem Vir- ginis imma- culata con- ceptio à quo primum in- ſtituto.

Concil. Tri- dentin. ſeſſ. 5.

Argumenta contra feſtū Præſentatio- nis proponū- tur atq; ſol- uuntur.

I. Argum.

Gregorium Nazianzenū hanc hitoria vnde cō- ſtet agnouit ſe.

II. Argum.

III. Argum.

Romano:

Veteris Testamenti sancti qui quibus in locis pietate & colatur, & in nocentur.

2. Cor. 1. Quae ratio fuerit Romanae Ecclesiae hanc praesentationis, & B. Annae, alias quoque non nullas festiuitates abrogandi.
III. Argu. contra praesentationem.

Luc. 2.

Ex quo manifestum sit, Iudeis olim mulieres templi se ministerio mancipantes, separatas a viris in templo habuisse mansionem.
I. Locus. Virgines Vestales.

Romano: Respondebimus, pari posse ratione abijci festum B. Iosephi sponsum Virginis, qui praemortuus fuit Crucis Christi: reijciendum festum septem Machabaeorum. Certè multa templa per orbem constructa sunt sanctis veteris Testamenti, vt Venetijs B. Zachariae, & Hieremiae, ac Danieli: Neapoli B. Ioachimo, & multa per vniuersas ciuitates templa B. Annae sanctissimae Deiparae parenti optimae, & praestantissimae, ad cuius cultum, & venerationem singulari pietate, & religione corda Christi fidelium accensa sunt, vt propterea fides Christianorum illud festum, olim in Romana Ecclesia obseruari solitum sibi restitui pmereatur, vt certa fiducia speramus aliquando restitutum, simul cum sanctae Praesentationis Deiparae festiuitate, quemadmodum iam restituta Dei beneficio certimus, & gaudemus. Et ne quisquam nobis valeat ex Haereticis iure illud obijcere, Ecclesiae sermonem Romanae atque doctrinam in illo: Est & Non consistere, & non in illo, Est, intelligat quod in his nullum sit fidei aut religionis nostrae periculum. Constat enim Ecclesiam Romanam illos dies festiuos non reiecit ob aliud, nisi vt contractiores ferie fierent.

Quod obijciunt, in more non fuisse in veteri Testamento, vt puellae Virgines templo applicarentur, ac dedicarentur, cum Virginitas tunc in pretio non esset, & coniugium tum honorificum haberetur, ac celebre, & benedictionis Dei habens promissionem: Respondemus cum legamus apud Lucam de sancta Anna vidua, quod non discederet de templo ieiunij & obsecrationibus seruans nocte ac die, verisimile fit, locum aliquem in templi vicinis, & contiguis edificijs, & a sacerdotibus peculiariter separatum, atque distinctum fuisse, in quod mulieres cuiuscunque aetatis, & status sese ad templi seruitium dedicare, & consecrare volentes recipi possent, aut in perpetuum, aut ad tempus. Nam & in Ethnicorum templis Virgines Vestales erant: & aliquod debebat extare monumentum in statu illo templi Mosaici, quod typum & figuram gereret earum mulierum vel Vir-

ginum, vel coelibum, vel viduarum, quae Deo se hodie per peculiaria vota consecrant, ac Deo offerunt. Quod si non esset, aliquid eorum, quod in re ipsa delineata inuenitur, deesset in primis lineis, & figuris. Et saltem hoc concedendum esset: vel propter templum, cuius quaedam opera magis ad mulieres, quam ad viros spectabant, quae vel suenda, vel texenda erant, vel propter honorem B. Virginis, quae in templi adytis educanda erat, vt omnes praedicti patres testantur. Potest etiam de scripturis haec sententia corroborari. Legimus enim Exod. 38. *Fecit & labrum aeneum cum basi de speculis mulierum, quae excubabant in ostio tabernaculi.* 70. interpretes verterunt: *De speculis ieiunantium*, Chaldeus vero: *De speculis mulierum, quae veniebant vt orarent in ostio tabernaculi.* Tales enim mulieres, siue viduae, siue virgines, veniebant ad templum, vt ibi affligerentur, & applicarentur, quae reiecta vanitate solum Diuino cultui, inseruiebant, quae pro religione specula portabant, & Domino offerebant (vt nunc praecisos capillos, & pretiosos offerunt, quae seculo & vitae voluptuosae renunciant) tales vero per singulos dies pios coetus habebant, vt se mutuo ad sacras preces, & ieiunia, & seruandam pudicitiam inuiterent. Dicuntur porro orationi, & ieiunio intentè excubare, tanquam milites strenui, qui pro toto exercitu seruando inuigilant. Harum nonnullis filios Heli vim intulisse, & eas vitia se testatur primi Regum libri historia: Dormiebant cum mulieribus quae obseruabant (vel congregabantur) ad ostium tabernaculi: vt etiam Iosephus lib. 5. antiquitatum, ca. 11. docet. Secundo, confirmatur haec veritas ex 2. Machab. cap. 3. vbi habetur: *Accinctaeque mulieres cilicijis pectus, per plateas confluebant, sed & Virgines quae conclusae erant, procurrebant ad oniam.* Vides haec virgines inclusas in loco vicino ipsi templo, & quae seruabantur, donec nuptui traderentur, confugisse ad summum Sacerdotem. Tertio, Cyrillus Alexand. lib. aduersus Antropomorphitas ca. 27. docet inter templum, & altare spatium quoddam intermedium

Propria foeminarum officia.

II. Locus.

Exod. 38.

Mulieres illae excubantes ad ostium tabernaculi Exo. 38. cur ferrent specula.

Earundem sacrarum mulierum studia, & exercitia.

1. Reg. 2.

Iosephus.

2. Mach. 3.

Cyrrill. Alexand. III. Locus.

virgi-

Orig. tomo. 2. Theophyl. Matth. 23. Georg. Cedre. Graecus autor. Ambros. tomo. 2. Baptista Mantuan. nobilis Poeta.

Gothfrid. Viterbien.

Coelibatus apud Iudeos & apud gentes in pretio habitus. Digamia quid.

virginibus dicatum: quem locum Zacharias sacerdos non denegauit B. Mariae Christum enixe, vt hic ait Origenes tract. 26. in Matthaeum, & Theophylatus in Matth. 23. capitis verba: *Quem occidistis*, inquit, inter templum, & altare. Item Georgius Cedrenus in Compendio historiarum. Et B. Ambrosius lib. de Virginitate. ait. Nam etiam Virgines templo Hierosolymorum fuisse legimus deputatas. Adde Baptistam Mantuanum insignem nostri seculi poetam, qui lib. 1. partheniae ita scripsit:

*Mos erat antiquus longum seruatus in aeuum,
Aede puellares annos includere sacra,
Aetatemque Deo teneram, primumque dicere
Virgineum florem vita, & generare pudoris
Ingeniū curam, sanctosque inducere mores.
Mox vbi vestitum prima lanugine tempus
Venerat, in thalamos ibant, Hymeneaque testae,
Coniunctaque viris proli indulgere solebant.*

Et Gothifridus Viterbiensis eo antiquior. *Mos erat in templo teneras seruire puellas,
Quas ibi lege sua cum religione reseruant.*

Ex horum igitur patrum sententia penitus colligitur, talem locum non de fuisse, in quo honeste, & sancte cuiusmodi foeminae habitare, & versari possent. Et profecto cum tot, ac tam illustres patres illam in templo fuisse educatam contestentur, necessum est concedere aliquem peculiarem, & selectum locum fuisse, vbi cum omni sanctitatis, & honestatis specie Virgines, siue aliae mulieres templi ministerio dedicatae, & consecratae manerent.

Nec verum est, virginitatem eo tempore nullo in pretio habitam: quia iam digamia, qua plures simul habentur uxores, sublata erat, & castitas non ab vno priuato aliquo culta, & recepta, sed etiam a publicis coetibus Essenorum: vt te-

statur Iosephus libr. de bel. Iudaico: quos & admirati sunt externi, & laudibus celebrarunt, vt apud Plinium cernere potest diligens lector.

Sed redeamus ad textum. Subdit igitur Euangelista: *Et sanctum nomen eius.* Quod dupliciter intelligi potest: Vel quod prorumpat in benedictionem, & gratiarum actionem ex acceptorum narratione donorum, quasi dicat: Sit benedictum, sanctumque nomen eius: vel dicit, sanctum nomen eius sibi magna fecisse, vt scilicet sanctum esset nomen eius, quod nimirum nullam rem humanam secutum in virgine videri poterat. In scripturis vero id sanctum dicitur, quod Deo consecratum est, quodque profanare nemini licet. Et videtur D. Virgo hoc loci, nomen pro gloria Dei sumpsisse; sicut vsus sermonis obtinet, vt de viro laudabili dicamus: vir est magni nominis. Vt sit sensus: Qui tam magnificam egi, verè potens est, vt nihil ipsi sit impossibile & nomen eius sanctum, hoc est, nemo de hoc magnifico, & plane diuino opere gloriari vel debet, vel merito potest, verum omnis laus, & gloria huius facti vni Deo debetur, vt sic ab opere suo solus laudetur artifex. Quanquam non desint, qui interpretentur: nomen eius, id est Deus ipse nominatus, qui sanctus est per essentiam & quicquid de illo verè affirmari potest, sanctum est, fons omnis sanctitatis ad nos deriuatae. Et vt ille sanctus, iustus, gloriosus, bonus, & amabilis dicitur: ita omnia illa nomini eius merito tribuntur, quia Deus ipsum representant. Sed hic sensus non multum distat à praecedenti. Sunt qui etiam satis aptè exponunt: et sanctum nomen eius, accipiendo haec tropo Hebraeo causali: vt sit sensus: quia sanctum nomen eius: Est autem nomen Dei, Verbum, quia Patrem, cuius est imago, manifestat: & quia ad eum manifestandum, caro facta est. Est autem sanctum, quia quod quid est magis mundum, & alienum à materia, & potentia patienti, eo fortius est: vt in caelo, & igne cernere licet. Est etiam sanctum secundum humanitatem, quia vnitum ipsi sanctitati, & maximè gratiam Spi-

Iose. lib. 2. de bel. Iud. c. 7. Plin. lib. 5. cap. 17.

Illud: & sanctum nomen eius: bifariam intelligitur.

Sanctum quid in scripturis

Quid nomen hoc loco significet.

Alter sensus prioris similis Deus quomodo factus

III. Sensus.

Quod sit nomen Dei.

Colos. 1. & Heb. 1. Ioan. 1. Nomen Dei cur sanctum

Tom. 3.

N ritus

Maria Virgo & omnes sancti per Spiritus Sancti gratia fuerunt sanctificati.

Bonus ac diligens lector quæ ex præfenti Euangelio spirituale vtilitatem capere possit. Luc. 11. Matth. 13.

Quomodo quis participare valeat, hanc tantam D. Virginis Filium Dei concipiendi, & parienti prærogatiuam.

ritus Sancti participans, ex qua omnes sanctificantur & beata Virgo magnificas, & eximias istas gratias prima accepit. Hactenus de secundo versu.

Tu interim discere prædicare, & laudibus celebrare magnalia Dei, quæ in te est operatus. Sic ergo tuis meritis nihil, sed omnia diuinæ benignitati, ac munificentiae adscribes. Quæ in B. Virgine operari dignatus est, nepe ut gestaret Filium Dei in utero, atque vberibus suis illum lactaret, magnifica quidem sunt: veruntamen maiora esse dixit Christus, Filium Dei corde per fidem concipere, Verbum Dei audiendo, & faciendo. Cum enim laudatus esset à sancta quadam muliere dicente: *Beatus venter qui te portauit, & vbera qua suxisti*, respondit: *Quinimo, beati qui audiunt Verbum Dei, & custodiunt illud*. Et iterum dicenti sibi: *Ecce mater tua, & fratres tui foris stant, quærentes te alloqui*, dixit: *Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est*. Quare si quis tantæ huius virginis felicitati inuidet, quod

fuerit mater Dei, audiat ab ipso Filio Dei posse se hanc consequi beatitudinem. Et nisi in B. Virginis animo prius fuisset Filius Dei conceptus, nunquam illum carne conciperet. Ideo nostrum quisque iure potest dicere: Quia fecit mihi magnalia qui potens est, & sanctum nomen eius. Audis Dominum potentem, discere in illum sperare, & te per illum omnia posse, & nihil Satanam, aut infernum in te posse. Audis nomen eius sanctum: tu caue, ne per malitiam tuam polluaris, sicut de quibusdam conqueritur, dicens: *Nomen Dei per vos blasphematur inter gentes*: Sed omni eura, opera, & industria sanctus effici stude, ut nomen Dei sanctifices, & illustres, iuxta verbum Domini: *Sancti stote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester*. Qui enim sanctitatem præcipit, illam nos posse consequi, atque ipsum eam nobis donare velle, non obscure declarauit, præstante Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu Sancto ab omni creatura impendatur omnis honor, gloria, & imperium in secula seculorum, Amen. (?)

Beatissima Virgo Christum prius mente concepit, quam corpore.

Philip. 4. Nomen Dei per nos quo modo sanctificandum. Rom. 2. Isa. 52. Ezech. 36. Leuit. 19. & alibi.

TRACTATUS XIII.

Luc. 11.

In illa verba: *Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Fecit potentiam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.*

Cur decuerit beatissimam Virginem singulari, & eximio diuinæ sapientiae munere prædita esse I. Ratio. II. Ratio.

SANTISSIMA Deipara, quia mater futura erat sapientia, & summè ei coniuncta, sapientissima esse debuit ut, grata Deo esset de his quæ acceperat. Hinc dixit: *Quia fecit mihi magna, qui potens est*. Debebat etiam eius sapientia deceptam insipientiam Eux curare

in antidotum: propterea Maria Angelum doctorem, & instructorem simul Spiritum Sanctum, imò ipsum Verbum Dei habuit. Quod si Susannam à parentibus iuxta legem Moyse eruditam fuisse litteræ diuinæ restantur, quantum magis de matre Dei beatissima id est credendum? Nouerat Pro-

Gen. 3. III. Ratio. Dan. 13.

phetas,

Luc. 2. II. i. Ratio.

Supra. 1. Ibidem. Virginis sapientissimæ contemplationes. Act. 3.

Eandem Verbo aeterno non caruisse duce ac præceptore. Iacob. 1. Proprium amicitiae. Luc. 2.

Eadè, quibus dignior domino sapientie.

phetas, quæ dictura erat aliquando: *Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, & semini eius in secula*. Quod si Apostolorum magistra mundo relinquenda erat post Christum in celos assumptum, opus erat singulari eam rerum diuinarum cognitione præditam fuisse. Non ignorabat Trinitatis mysterium à Proprietis cognitum, & insinuatum: nam alàs haud Angelum intelligeret dicentem: *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit te, & Filius Altissimi vocabitur*. Nouerat perfectè mortis Christi mysterium, si per omnium Prophetarum prædixerat pati Christum suum, ut dicitur Act. 3. Côtèplabatur Dei substantiâ, cù dixit: *Magnificat anima mea Dominum*: eius in se pecuniaria dona, cù dixit: *Quia fecit mihi magna qui potens est*: eius quoque in mundum generalia beneficia: *Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum*: eius incomprehensa iudicia, quæ propterea dixit: *Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles*: eius promissa in scripturis, ut cum ait: *Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, & semini eius in secula*: eius incarnatione: *Suscipit Israel puerum suum, recordatus misericordie sue*. Quod verò instrueretur à Verbo sanctissima Mater, constat tum ex eo, quod capacissima diuinorum erat & audissima. Et si alij sapientiam postulant à Deo, quâto magis mater eius benedicta? Quod si amicorum est prædere secreta; quid non matri suæ charissimæ reuelauit, cum conseruaret omnia verba aliorum, cõferens in corde suo: quid ni verba filij sui, quem quò plus Deum nouerat, & magis diligebat, eò dignior erat maioribus ac amplioribus reuelationibus? Quod si Angelos Deo, & primos parentes, à quibus nihil accepit, illustrauit, sapientiaque decorauit, quantum plenius matrem, à qua carnem erat accepturus, quamque in mundi redemptione ut adiutricem atque cooperatricem pro sua incomparabili bonitate nequaquam egens accipere dignatus est? Peracta ergo laude & gratiarum actione ob priuata beneficia in se collata, nunc animus refert ad cõtèplandam Dei misericordiam erga omnes, qui eam voluit. Atque in hoc B. Virgo

verè se Davidis filiam esse ostendit. Ille enim spiritu eodè repletus, eodè ordine seruauit in Psal. 102. in quo decreuerat diuina erga se prædicare beneficia. Nam primò quæ in se fuerat collata, meminit, dum ait: *Benedic anima mea Dño, & omnia, quæ intra me sunt, nomini facti eius. Benedic anima mea Dño, & non li obliuisci omnes retributiones eius*: & quæ illa sint subdit: *Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de interitu vitæ tuæ, & quæ sequitur: quibus peractis, porrigit cõsiderationem suam ad ea cõmemoranda, quæ passim omnibus, & præcipuè Israël populo facta sunt: Faciens, inquit: Misericordias Dominus, & iudicium omnibus iniuriâ patientibus. Notas fecit vias suas Moysi: filijs Israel voluntates suas. Miserator, & misericors Dominus: longanimis, & multum misericors, cù reliquis. Quo in loco admonemur, ut quæ admodum à precationibus nostris, quibus dona Dei postulamus, ne minè excludere, ac rejicere debemus, verum pro omnibus, & singulis, quæ necessaria sunt ad salutem, petere: ad huc modum in gratiarum actione agendum est. Nec enim illa ad accepta à nobis dona Dei tantum restringenda est, verum etiã ad omnia omnium beneficia amplianda. In scripturis sacris non semel Christus, misericordia Dei appellatur. Hinc Prophetata ait: *Ostende nobis Dñe misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis*. Est enim misericordia saluans à perditione; quã nobis ostendit per carnem visibilem, petim⁹, ac pinde nobis donari. Merito autè, & absolute dicitur misericordia, quia quatenus Deus est, fons est infinitus misericordie, subleuans à miseria creaturam. Nam ex misericordia pura illa ex nihilo ad esse perduxit: & illa ex se deficientem, ne in suum nihilum reuertatur, cõseruat: & denique peccato perditam, atque demoni miseræ seruituti subiectam, per suam misericordiam redimere decreuit, iuxta illud: *Quia apud Dñm misericordia, & cõpiofa apud eum redemptio*. Quatenus verò homo est, rectè misericordia nuncupatur: nam ex mera misericordia Dei, promiss⁹ est Achaz Regi impio Iudæ, ne putarem⁹ nullum fuisse meritum nostrum, quod omnino*

D. Virgo in quo, se Davidis filiam pro diderit.

Psal. 102. & seq.

Ibidem.

Vt orandum pro omnibus, sic & gratias sunt agendæ pro omnibus ex cõplo Mari.

Psal. 84. Christus cur Dei misericordia nominetur.

Psal. 129. Christus etiã ut homo concitetur misericordia. Gen. 3.

Isa. 7.

nullum fuit ad incarnati verbi aduentum promerendum. Deinde, tanquam generalis quedam misericordia, ut mundo labati, & prope iam perdito succurreret, iter fecit, vidensque hominem spoliatum a latronibus, & plagis impositis, semiuivum relictum, misericordia motus est: et approprias alligavit vulnera eius, infundens oleum, & vinum. Atque ita sustulit indignationem Dei, placatumque nobis Patrem reddidit. Deinde servitutem peccati, & demonis sustulit, ut nos servos iustitie efficeret: dedit gratiam, & in illa ius ad gloriam: sustulit ignorantiam per lumen fidei, atque ita misericordia in eo longè superavit iustitiam. Atque ut melius facere posset misericordiam, voluit similibus nobis fieri, & peccatorum penas sustinere, ut dolorum nostrorum socius, & laborum participes esset. Hinc illa vox Apostoli: *Nō enim habemus potestatem, qui nō possit cōpati infirmitatibus nostris: sed tentatū per omnia pro similitudine assumptū peccato.* Atque ita factum est, ut copiosa sit Dei erga nos misericordia, quam per sacramenta communicari nobiscum voluit, ut de illa certiores redderemus. Ex misericordia ergo, nos ad poenitentiam expectat: ex misericordia flagellat: ex misericordia illuminat, ut Deum flagellatē, & nos ipsos agnoscamus: ex misericordia praevenit, & remittit peccata: ex misericordia adiuvat, ut perseveremus ex misericordia remunerat supra meritum: ex misericordia denique non tantum nostrae, sed etiam aliorum salutem facit incumbere. Possetque hic esse sensus: Iesus Christus, qui misericordia Dei est à progenie, quae praecessit ab initio mundi in progeniem futuram ad finem usque, mundi protenditur super omnes, qui eum timeant, id est, qui eum fide, & charitate colunt, & sancto timore ad eius leges observandas afficiuntur, ut enim Apostolus ait, Iesus Christus heri, hodie ipse in saecula, per omnes omnium hominum aetates, & generationes salutem in his, qui dispositi sunt, operatur. Quamquam etiam simpliciter haec verba intelligi possint de generali Dei misericordia, quam sua communi providentia ad omnes homines ostendit, non solum bona fortunae, & corporis ex misericordia largè effuseque, proferens; verum etiam omnibus, qui suae salutis tenentur desiderio, cognitionem veri numinis & singularis inspirans, praesidiaque ad tanti finis consecutionem accedendo data preparans. Nec enim de Divina bonitate cogitandum est, minus illa huius animarum nostrarum velle consulere, quam externis, & corporis bonis. Et autem haec misericordia à progenie in progenies: quia quemadmodum voluit Deus Opt. Max. parentes thesaurizare filijs suis; ita & spiritalia bona per eos, & eorum merita voluit in posteros transferri, ut ita Patriarcharum fides descenderet ad Prophetas: à Prophetis ad Iudaeos: à Iudaeis in Apostolos: ab Apostolis in progenies gentium, quae Apostolos in fide sectantur atque imitantur: et rursus à gentibus in fine mundi redibit fides in Iudaeos. Et in hoc sensu sequitur B. Virgo Davidem, qui in praedicta Psalmo ait: *Misericordia autem Domini ab aeterno, & usque in aeternum super timentes eum, quod perinde est, ac si dixerit: à progenie in progenies, vel in praesenti seculo, & futuro.* Quamquam B. Bernardus ab aeterno interpretetur, propter praedestinationem: in aeternum, propter beatificationem. Subdit: *Timetibus eum.* Ideo misericordia nihil prodest demonibus, neque obstinatis Iudaeis, vel gentibus, quia non timeant Deum, nec humiliantur. Humilitas enim dispositio est ad omnes virtutes, timor vero Dei factus initium est sapientiae, & ratio illius retinenda: *Nam qui timet Deum faciet bona:* optimum ad propulsanda peccata praesidium est, nam timor Domini expellit peccatum. Unde David dicebat: *Cōspice timore tuo carnes meas, à iudicij enim tuis timui.* Atque haec quidem dispositio sancti timoris summa fuit in B. Virgine, ideo summa dona per illam impetravit. Nos ergo virginis exemplo discamus divinam Dei misericordiam celebrare. Est enim Deus ipse absque laesione suae iustitiae, quae aequalis omnino est cum misericordia (nam utraque infinita est) magis propius ad miserendum poenitentibus, quam ad eos aeterno supplicio puniendum. Diligit namque in primis rationalē animam, quam ad imaginem suam condidit, nec vult illam peccato permanere inquinatam. Rursus abominatur peccatum; ut sepe paratus sit illud destruere per gratiam suam, & poenitentiam nostram. *Adhuc ipse cognovit*

Luc. 10.

Qua nos servitute liberauerit. Rom. 6.

Heb. 4.

Qua copiosa Dei erga nos misericordia

Explicatur: Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.

Heb. vlt.

Alter sensus non ineptus.

tur desiderio, cognitionem veri numinis & singularis inspirans, praesidiaque ad tanti finis consecutionem accedendo data preparans. Nec enim de Divina bonitate cogitandum est, minus illa huius animarum nostrarum velle consulere, quam externis, & corporis bonis. Et autem haec misericordia à progenie in progenies: quia quemadmodum voluit Deus Opt. Max. parentes thesaurizare filijs suis; ita & spiritalia bona per eos, & eorum merita voluit in posteros transferri, ut ita Patriarcharum fides descenderet ad Prophetas: à Prophetis ad Iudaeos: à Iudaeis in Apostolos: ab Apostolis in progenies gentium, quae Apostolos in fide sectantur atque imitantur: et rursus à gentibus in fine mundi redibit fides in Iudaeos. Et in hoc sensu sequitur B. Virgo Davidem, qui in praedicta Psalmo ait: *Misericordia autem Domini ab aeterno, & usque in aeternum super timentes eum, quod perinde est, ac si dixerit: à progenie in progenies, vel in praesenti seculo, & futuro.* Quamquam B. Bernardus ab aeterno interpretetur, propter praedestinationem: in aeternum, propter beatificationem. Subdit: *Timetibus eum.* Ideo misericordia nihil prodest demonibus, neque obstinatis Iudaeis, vel gentibus, quia non timeant Deum, nec humiliantur. Humilitas enim dispositio est ad omnes virtutes, timor vero Dei factus initium est sapientiae, & ratio illius retinenda: *Nam qui timet Deum faciet bona:* optimum ad propulsanda peccata praesidium est, nam timor Domini expellit peccatum. Unde David dicebat: *Cōspice timore tuo carnes meas, à iudicij enim tuis timui.* Atque haec quidem dispositio sancti timoris summa fuit in B. Virgine, ideo summa dona per illam impetravit. Nos ergo virginis exemplo discamus divinam Dei misericordiam celebrare. Est enim Deus ipse absque laesione suae iustitiae, quae aequalis omnino est cum misericordia (nam utraque infinita est) magis propius ad miserendum poenitentibus, quam ad eos aeterno supplicio puniendum. Diligit namque in primis rationalē animam, quam ad imaginem suam condidit, nec vult illam peccato permanere inquinatam. Rursus abominatur peccatum; ut sepe paratus sit illud destruere per gratiam suam, & poenitentiam nostram. *Adhuc ipse cognovit*

2. Cor. 12.

Psal. 102.

B. Bernard. epist. 107.

Quibus inutilis Dei misericordia, & quare. Humilitas, & timor Dei quid conferat.

Psal. 110. & Eccl. 1. Infra. 15. Supra. 1. Psal. 118.

Deus tametsi aequus iustus, & misericors sit, est tamen ad miserendum propensior. Gen. 1. & alias.

figmen-

Psal. 102. Quae nam rationes dicitur huius ad misericordiam propensionis existant. Arist. li. 4. ethico. c. 3. sub finem, tom. 2.

Terent.

Zacha. 1.

Cur dicitur à B. Virgine: & misericordia eius, & c. timetibus eum non sperantibus in eum, aut diligentibus eum.

In eos qui partes Deo humanas secundam suam naturam accommodat.

Scripturae hoc idem de Deo improprie, & metaphorice cur assentant.

Luc. 11. Isa. 53. Supra. 40. Infra. 52. Psal. 97. Christus brachium Domini, & brachium virtutis eius cur dicatur.

figmentum nostrum. Recordatus est quonia pulvis sumus, ac propterea facile ad misericordiam flectitur. Praeterea memoriam magnanimitatis suae facile est illatas sibi iniurias continere, atque despiciere: nam hoc proprium magnanimi est, ut docet Philosophus. Memor etiam liberalitatis, & magnificentiae suae proptus est propauperem indigente solvere. Memor paternae benevolentiae, indulgentiaeque filijs ignoscere facile novit: Nam pro maximo delicto, ait comicus ille, paululum supplicij satis est patri. Praeterea ratione promissionis, quam per legem, & Prophetas nobis indicavit ad faciendam, atque praestandam veniam patriam bonitate impellitur. Nam pollicitus est per Prophetam, dicens: *Convertimini ad me, & convertar ad vos.* Magna ergo ratione omnes ad Dei misericordiam praedicandam & laudibus extollendam tenemur. Peculiariter vero dixit: *Time tibus eum, non sperantibus in eum, aut diligentibus eum:* quia priori versiculo de Dei potentia, & sanctitate cecinerat: Illis autem ex nostra parte respondere debet timor, & reverentia.

Secundus versus est: *Fecit potentiam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.* Nemo hic imaginetur Deo Patri caelesti esse manus, vel brachia, vel pedes, quemadmodum Antropomorphite olim somniarunt: sed cogitet scripturam per metaphoram loqui ad homines, ut quid de Deo, deique operibus sentiendum sit, intelligant. Quem admodum ergo in alio Evangelij loco per digitum Dei Spiritus Dei intelligitur, id quod concordia Evangelistarum docet; ita hoc loco brachium Dei Filij Dei Iesus Christi intelligitur. Hinc Propheta: *Domine, quis credidit auditui nostro? aut brachium Domini cui reuelatum est?* & iterum, *Domine Deus in fortitudine venit, & brachium eius dominabitur.* Rursus: *Paravit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium, & David: Saluavit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius.* Ut enim dicitur brachium seculare, vel brachium ecclesiasticum, scilicet potestas secularis, vel ecclesiastica: sic Christus brachium Domini dicitur, quia per illud operatur. Dicitur brachium virtutis, quia fortitudinem confert. Sanctum dicitur, quia sanctificat animam. Dicitur brachium dextrum in Ecclesiastico: *Glorifica, inquit, manum, & brachium dextrum:* quia dextera atque felicitia omnia nobis, ut madat efficit. Dicitur brachium extensum, eo quod ad omnes protendatur vel flagellandos, si peccatores, vel fovendos, ac sustentandos, si iusti sint.

Pulchre autem ait: *In brachio suo, quo vtens nullius auxilio indiget, cum antea per Angelos, vel per Prophetas operans, ope atque adminiculo alterius indigere quodammodo videri posset.* Appellatur autem brachium, ratione humanae naturae, quae est velut organum coniunctum in persona Filij Dei, sicut brachium organum est coniunctum homini, ad differentiam organi distincti ac separati, cuiusmodi est instrumentum artis quodcumque. Significatur etiam metaphoricè Christus, manus, & dexterae nomine, ad designandam vim, & virtutem operandi: idemque pro modo utraque metaphora significatur. Sed hic de brachio tantum agendum. Est autem symbolum hoc ad significandam Dei potentiam, & Dei sapientiam, quae Christus est, maxime accommodatum. Ut enim in primis brachium à corpore procedit, & à brachio digitus, quae tamen cum ipso corpore eiusdem naturae, & essentiae sunt. Sic à patre Filius procedit, & Spiritus sanctus à Patre per Filium, atque eiusdem naturae, & essentiae tres inveniuntur esse Personae. Deinde brachio operamur artis opera: & Filius Dei uniuersa, quae in mundo continentur tam magna, tam pulchra, atque ordinata brachio suo, hoc est, potentia condidit. Ad haec brachio sustentamus infirmos ac pueros: ita Deus verbo suo omnia condita sustentat, quae alias in nihilum reciderent, nisi ipse supponeret manum, & brachium suum ad conseruandum ea. Item brachio amplectimur insignum amoris: quemadmodum etiam osculamur, ad eundem affectum iudicandum: porro Christus osculum est Patris, de quo sponsa: *Osculetur me osculo oris sui.* Brachium etiam est, quod pater in omnes peccatores extendit ad eos benignè excipiendos, charitateque sua amplectendos. Ex quo in redeuntis filij Pro-

Psal. 88. Psal. 97. Eccl. 36.

Idem cur brachium dextrum & brachium extensum vocetur.

Deut. 4. & sapé alias. Cur fecisse Deus dicitur potentiam in brachio suo. Quatenus Christus sit brachium patris.

Christum brachij nomine B. Virgo cur significauerit

I. Ratio.

II. Ratio.

III. Ratio.

Cantic. 1.

Deus hominem quando sit oscularus amplexaturque.

Luc. 15. digi collum brachia sua pater extēdit se dicitur, cum Lucas ait: *Cecidit super collum eius*, generaliter autem hoc cōsetur fecisse, quando humanam naturā pervisionē hypostaticā est amplexat⁹ atq; deosculatus. Insuper, brachium, mēbrū est musculus, nervus, atq; laceris plenū, ac proinde ad pugnādū, plenū robore ac fortitudine: ita Dei verbū homini per fraudē victo, succurrere volēs, veltitū est humanitate, vntū q; oleo Spiritus Sācti ad cōgressū & lucā cū dæmone, nudūq; in Cruce eum superavit, & tāquā fortior ingress⁹ domū fortis armati, vniuersa eius arma sustulit, & spolia distribuit. Quare singularia sunt, atq; admirabilia signa, & miracula, quæ hoc brachiū edidit, vt nos ad se alliceret, atq; pertraheret: ita vt dixerit: *Si nō venisse, & opera nō fecisse in eis, quæ nemo alius fecit, peccatū non haberēt.* Adde, quod cū corpus humanū graui aliqua infirmitate est affectū, ad eius sanitatem recuperandam, peritorum iudicio medicorū aperitur brachij vena, vt sanguis putridus effluat: ita Christus communē omnī nōstrū causam agēs, ac sustinēs, lācea lat⁹ sibi aperiri voluit, vnde purificatio nis aqua effluxit, & sanguis redemptionis, vt ita corpus suum mysticum salutem spiritualem cōsequeretur. Postremū, hoc tā forte brachiū à B. Virgine celebratur, quia per ipsū excellēter est ipsa ab omni peccato præseruata, & quasi brachio Domini ne in illud caderet retēta. Facta est mulier fortis, quæ cōciperet sine pudore, gestaret sine labore, pareret sine dolore, conciperet, & pareret nō violata fide in matrimonio virosuo tradita. vix sine villo vel leuissimo peccato: sustinuit mortē, & crucem filij, cui interesse voluit. Facta est columna, & firmamentū Ecclesiæ, dum in terris post Christi ascensum vixit: postremū anima, & corpore à corruptione seruato, in cœlum assumpta est, clamantibus præ lætitiā Angelis: *Quæ est ita, quæ ascendit de deserto, delicijs affluens, innixa super dilectum, &c.* Vt enim delicatæ, & magnæ Reginæ, nisi Regis, aut magni alicuius principis brachio nittātur, ferē nō solent incedere: sic B. Virgo descri-

bitorum brachio Dei, scilicet Christo innixa cœlum conscendisse. De hoc ergo brachio cantat B. Virgo, quod fecerit Deus potentiam, id est, nobis ostēderit atque manifestauerit. Et licet in incarnatione illam ex parte monstrārit, erat tamen progressu temporis illā manifestaturus magis per signa, per mortem atque resurrectionem: & ita quod futurum erat, quasi iam factū esset, decantat. In hoc etiam brachio extēto, ac forti olim populus eductus ex Ægypto fuit, in quo adumbrata est nostra redemptio à tenebris peccatorum, & dæmonum nam: iustificatio potentissima actio resuscitati Christi est, per quam efficitur diuinæ confortes nature, idoneique reddimur ad fructum bonorum operum: sustentamur que hoc brachio non solum in natura, sed etiam in gratia, atque gloria: *Ego, inquit Propheta: Quasi nutritius Ephraim, portabz eos in brachijs meis.* Docemurque hoc eodem brachio, quomodo nobis cum dæmone, mundo, carne, superbia, auaritia, ac libidine pugnandum sit: *In brachio, ait David: Virtutis tua, disperisti inimicos tuos.* Hoc brachio nitti debemus, confidente in eius bonitate sperātes, atq; ne in hoc mari magno, & spatiofo tentationum submergamur, super hoc brachio nobis fortiter, ac strenuē natandum est: *Iacta, inquit vates: Super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet, Et: Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non nocebit ei. Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum.* Bonus pastor in hoc brachio oues congregat in ouile suū, scilicet in Ecclesiā, iuxta illud Isaïæ vaticinium: *In brachio suo congregabit agnos, & sinu suo lenabit: satus ipse porrabit.* Agni siquidem, in quo paruuli, & incipientes aptē designantur, congregatione, vt foueantur, magno opere indigent: per fœtas verò, siue prægnātes oues perfecti & maiores intelliguntur, quorum est dicere: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Hæ autem brachijs sūmi pastoris Christi gestātur, ppter admirabiles cōsolationes, & gratiæ fortitudinē, quā Christus suggerit, vt

In educatione populi Israelitici in brachio extēto quid delinca tum fuerit. *Exo. 15. & seq. 3. Pet. 1.*

Osea. 11.

Psal. 88.

Psal. 103.

Psal. 54. & 1. Pet. 5.

Isa. 40. Quos agnos Christus in brachio suo cōgregauerit & fœtas portauerit iuxta Prophetam. *Gal. 4.*

possint

possint ferre regiminis pondus, alioqui grauisimum, ne dicam intolerabile. *Fecit autem potētiam in hoc brachio, tum fortitudinis meritoria, tum potentia in opere, & sermone, tum præcipuē in vniuersali dominio, omne tempus tam iustitiæ efficiendo, quàm gratiæ.*

Desperit superbos mente cordis sui. Ostendit opus robusti brachij Dei, ad corporei similitudinē brachij dispergētis, ac dissipantis eos, qui conantur ipsum superare. Cū enim cætera omnia vitia cōspectum Dei fugiant, sola superbia se Deo opponit. Ideo Christi in vniuersum genus hominū perseverantium in iniquitate actio describitur à capitibus eorum, quos iustē dispersit, traditque in æternos cruciatus.

Quod ergo ait, *desperit*, de præterito, vel ad superbos, & elatos dæmones virtute brachij huius è cœlo exturbatos referendum est, vt interpretatur Euthymius: atque ita hec verba historica essent; quemadmodum etiam dispersi sunt Babylonij illi fabricatores, qui dicebant: *Venite, faciamus nobis ciuitatē, & turrim, cuius culmen peringat ad cœlum, & celebremus nomē nostrum, &c.* Verum falsi sunt, & perire suis ipsorum consilijs, ait enim Dominus: *Venite, descendamus, & confundamus ibi linguam eorum, vt non audiat vnusquisque vocem proximi sui.* Sic etiā Pharaon, Semnacherib, alijsque impijs, atque crudelibus tyranni frustrati sunt cōsilijs suis, dispersique à summo honoris, & gloriæ, quod cogitauerat, atque affectauerat superbum cor eorum, fastigio. Sed hic sensus historicus est, vt dixi.

Theophylactus verò propheticē interpretatur de malignis spiritibus, qui Christi virtute, & imperio de corporibus pellendi erant, quod testaretur se illum ipsum esse, qui animas liberaret à potestate Satanæ: atque ita certitudinis gratia, futura vt præterita narratur. Aptē etiam de Iudæis incredulis, & superbis, quales Scribæ erant, & Pharisei, intelligi potest. Nam cū illi collegissent concilium aduersus Dominum, dicentes: *Quid facimus, quia hic bo-*

Quam fecerit Deus potentia in brachio suo.

Superbia quantum vitium, eius prope na.

Huius versiculi: *Desperit superbos.* Prim⁹ sensus

Genes. 11.

Ibidem.

Exod. 14. & seq. 4. Reg. 19.

I. I. sensus Theophylacti.

III. sensus.

Ioann. 11.

mo multa signa facit? si dimittimus eum, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem. Audistis consilium: Crucifixus est Christus iuxta mentem illorum: & tamen contra illorum cōsiliū: omnes crediderunt in Christum, & venerunt Romani, & deuasarunt locum eorū, & gentem, & à cogitationibus suis frustrati, & deiecti, atque per vniuersum orbem dispersi sunt, iuxta illud Propheticum: *Deus ostendit mihi super inimicos meos ne occidas eos, nequando obliuiscantur populi mei. Disperge illos in virtute tua.* Qui enim extincto Christo se beatos putabant fore, & pacificē in Hierusalem regnatos, adueniētibus ducibus Romanis profligati sūt, perque orbem vniuersum dispersi.

Quod autē dicitur, *mente cordis sui*, bifariam intelligi potest: vel quod à bona Dei cogitatione, ac memoria, & corde benivolentiæ pleno, quo illis fauere studebat, dissipati sunt, & abiecti, vt eorum nō sit recordari ampliūs, cogaturque indignationem, atque cor iracundiæ plenum aduersum eos concipere, propter ingentia eorum, quæ perpetrarunt facinora, & horrida maleficia. Vel secundo: *Superbos mente*, & cogitatione, quod magis insinuat vox Græca. Et mens capi potest pro actu ipsius mentis, vt moris est actū & habitum eadem voce efferri. *Cordis sui*, vel ipsorum, vt Græca apertius habet, *διανοία καρδιας ἀνθρώπων*, vt intelligantur à suis cōsilijs & cogitationibus, quibus gloriam, aut diuitias, aut impium aliū aliquem finem expetebant, defraudati, atque depulsi. *Ego Dominus*, vt per Isaïam ait: *conuertens sapientes rerrosursum, & sapientiam eorum stultā faciens.* Sunt enim cogitationes mortalium timida, & incertæ: providentiæ nostræ. Rursus idem Salomon: *Multæ cogitationes in corde viri, consilium autem Domini in æternum permanebit.* Vel: *Desperit superbos* per cogitationem, vel consilia eorū iuxta illud quod dixit Iob: *Apprehendit sapientes in astutiā eorum, & consilium prauorum dissipat:* quamquam hic à priori sensu non multum distet.

Desperit autem, Id est dissipauit. Nō

Scribarū, & Phariseorum consilia quo modo fuerint dissipata.

Psal. 58.

Deus disperdit superbos mente cordis dis sui dupliciter.

Alter sensus.

cogitationes cordiū superbiorum qualer, vnde illa deiecta.

Isa. 44. & 1. Cor. 1. Sap. 9.

1. Cor. 3. Iob. 5.

1. Cor. 3. Nabuchodonosor Regis superbia & arrogantia, eiusdem deiectio & humiliatio

quid

Isai. 14.

quid vanius, aut quid arrogantius illis verbis? In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, Ascendam super altitudinem nubium, ero similis Altissimo. At quid dixerat Propheta? Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadaver tuum: subter te sterne tur tinea, & operimentum tuum erunt vermes. Cernis vt cogitationes Regis superbissimi fuerint dissipata? Audi quid de alio stulto Scriptura recēseat: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Sed quid illi accidit? Stulte, ait illi

Luc. 12.

Deus, stulte, hac nocte, animam tuam repetunt à te: qua autem paraſti, cuius erunt? Quemadmodum ergo illis non pepercit, quia superbas, & inflatas cogitationes habuerūt: ita profectò nec nobis parcat, nisi sponte, & tempestiue humiliemur sub potēti manu Dei, deijciamusque nos ipsos coram oculis eius, & nostris, vt digni simus, qui ab eo exaltemur in tempore visitationis, præstante Domino nostro, cui cū Patre, & Spiritu sancto deferatur omnis laus, honor, gloria, & imperium in secula seculorum: Amen.

1. Pet. 5.

TRACTATUS XIII.

In quo explicantur illa verba: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

Luc. cap. 1.

Humana gloria atque iactantia perri bus potissimum pendet

GLORIARI, ac inflari solēt homines plerumque de tribus. Aut enim se iactant de sua sapientia, aut de sua potentia, aut de suis diuitijs. Iā quemadmodum nulla est sapientia, qua Dei consilium possit everti: ita nulla est virtus, nullaque potentia, quæ Dei possit resistere: nulla rursus diuitiæ tā insanæ, & ingentes, quas non possit Deus evertere. Pulcherrimo ergo tria hæc ordine Virgo beata prosequitur. Dixerat namque priori articulo de sapientia: his duobus sequētibz de reliquis agit. Id quod olim à Hieremia factum fuerat: Non gloriatur, inquit, sapiens in sapientia sua, & nō gloriatur fortis in fortitudine sua, & non gloriatur dives in diuitijs suis: sed in hoc gloriatur, qui gloriatur: scire & nosse me. Idem etiam dixerat Anna Samuelis mater in Cantico suo, cum hoc quod Diua Virgo in versibus ppositis canit, quāuis non verbis eisdem: Arcus fortium,

Quid illis verticulis doceat benedicta Virgo.

Hierem. 9.

1. Reg. 2.

inquit, superatus est, & infirmi accincti sunt robore. Repleti prius, pro panibus se locauerunt, & famelici saturati sunt. Dicit hęc fortasse quispiam: Cū si militudo amicitiam conciliare solet, Deus autē potētissimus sit, cur tam vehementer in Scripturis potentes insectari, humiles protergere deprehendatur? Respondemus, morem esse Scripturæ, voces in ea significatione vsurpare, quæ in hominum sint consuetudine, atque à communi sensu non abhorrent. Nam omnes ferè eos appellant diuites, qui pecunias, agros, ædificaque magnificas, atque pretiosas habent supellestem. pauperes verò, qui hisce bonis sint destituti. Potentes vocāt, qui dānis afficere plurimos queāt, vel etiam magnis beneficijs, imbecilles, qui ista non possint. Verum cū ad exteriorem hominem hæc honestandum, ornandumque sint accommodata, vera autē hominis ratio sita sit in animo, & rerum Deus veritatem

Cū Deus potens sit, cur odit homines potentes?

Diuites qui potentes habeantur in hoc seculo.

amet,

Verè qui diuites, ac potentes.

Quare illos Deus deposuit de sede.

Cacodæmones idè quomodo deposuit de sede.

Isai. 14.

2. Pet. 1.

Psal. 109. Quos alios Dominus potentes deposuit de sede, & exaltauit humiles.

1. Reg. 15. Dan. 3. Infra 4. Esther 3. Infra 6. & seq.

Alter sensus congruetior illorū verborum.

amet, atque veritas ipsa sit; haud habet pro diuitibus, vel potentibus eos, qui à vulgo tales existimantur, ac dicuntur, quòd reuera non habeant rem cū nominibus consentientem. At sola illæ, verèque diuitiæ sunt, & sola illa potentia, quæ hominem interiorem facit, atque perficit. Merito ergo potentes eiusmodi deposuit, siue detraxit de sedibus (nam Græcè in numero multitudinis dicitur ἀπὸ θρόνων; id est, sedibus): vt qui hoc nomen iniuste occupent: & ad eas sedes euexit humiles.

Posiunt autem hæc vt historicè dicta accipi. Nam dæmones naturali fortitudine potentes, & sibi ipsis confidentes, atque pro prima sede contententes (quorum princeps dicebat: In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, &c.): quæ Christo debebatur cū ignominia deiecti de cælo sunt, & in illorum locum humiles homines subrogati, & ad illorum item sedes implendas euecti. Simili ratione prope modum in sedē Saülis Regis propter eius superbiam & contumaciam subrogatus est humilis Dauid. Nabuchodonosor Rex omnium mortalium superbissimus, qui statuum suam auream adorandam proposuit, deiectus est de sede, exutaque humanitate in bestiam degenerauit, & fœnum vt bos comedit, donec humiliatus, peccatum superbix suæ agnouit, & opera Danielis Prophetæ, in sedem suam restitutus est. Aman quoque elatus ille, ac Iudæorū oppressor, non solum sede fuit deiectus, verum etiam cruci affixus meritis pœnas dedit. At humilis & contemptus Mardocheus in illius honoris locum ac dignitatis fastigiū est substitutus. Pleraque similia exempla ex diuinis libris produci possent, in quibus legimus sanè multos vitio superbix depulso gradu, & alios humilitatis, & modestiæ virtute in eorū dignitate constitutos.

Verum hic sensus etsi verus sit, fortasse tamen non tam ad rem est, quàm si dicamus; Virginem propheticè locutam fuisse, & de futuris per Christi mutationibus, tanquam de præterito propter Prophetiæ euidentiā cœci-

nisse. Ad literam enim significare videtur, quòd Christus deiecit eos, qui potestate publica funguntur, à sedibus suis. Id enim propriè Græca vox significat δυνάστας, vnde Dynastes apud Aegyptios (qua voce vtitur Cicero Philipp. 2. & Seneca in Thyeste) erant isti Regibus, & Tetrarchis inferiores, & similes illis, quos Persæ vocabant Satrapas. Et talis dicitur vir Aethiops Eunuclus, potens, seu dynastes Candacis Reginæ Aethiopum, & ab Apostolo Deus beatus, & solus potens, siue dynastes: Dæmon etiā ea voce exprimitur in Psalmo 71. Quoniam, inquit, liberauit pauperem à potente (in Syriacè) nam magistratus Iudæorū, hoc est, Pōtiffices, Pharisei, & Scribæ, quia cædem Christi machinati sunt, deiecti sunt: neque solum dispersi à meditatatis atque affectatis summis honorum fastigijs, altitudinibusque, sed etiā à sedibus, quas possidebant, detracti sunt miseri. Namque omnibus bonis Romanorū aduentu, qui locum sustulerunt, & gentem, spoliati sunt, cecideruntque à gloria filiorum Dei, à cathedra Moyfi, à Sacerdotio, & Prophetia, & Regno, à cōsilio seniorum, ab Scripturarum intelligentia, à templo, & denique ab omnibus ornamentis suis. In eorum autem locum exaltati sunt humiles, & pauperes Christi discipuli, vniuerso orbi euangelizantes: humiles quoque Gentiles, qui fide apprehendentes Mesiā, exaltati sunt, atque hæreditatem omnium promissionum filijs Israël factarum, tanquam filij legitimi Abrahæ, & veri filij Dei acceperunt. Quemadmodum enim Iacob ætate iunior primam genituram, paternamque benedictionem maiori fratri suo Esau sustulit: ita ad gentes Euangelio fidem præstantes omnium bonorum, & ornamentorū, ac dignitatum hæreditas deuoluta est. Et pulchre exaltatos vocat credentes Gentiles, qui in altitudinem filiorum Dei, & consortium diuinæ naturæ, & ius ad æternam gloriam eleuati sunt. Vt in tetim omittam prope innumerabiles extitisse, qui ex gentibus ad sedes episcopales, & cathedras magisterij ad regendos, instruendosque populos fi-

Dynasta quæ;

Act. 8.

1. Tim. vlt. Psalm. 71. Iudæorū qui magistratus, quaque sint sede deiecti.

Ioann. 11.

Quos pro eis humiles exaltauit Deus.

Rom. 9.

Esau, & Iacob quos præfigurauerunt. Genes. 15.

Infra. 27.

Credentes ex gentibus quomodo exaltati.

deles

Psal. 112. deles assumpti sunt, & indies assumuntur. Sic enim cecinerat Dauid: *suscitans, inquit, à terra inopem, & de stercore erigens pauperem. Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.*

1. Reg. 2. Et Anna mater Samuelis: *Suscitat de pulvere egenū, & de stercore eleuat pauperem. Ut sedeat cum principibus, & solum gloria teneat.* Dæmones etiā, qui per peccata in mundo regnabant, & corda hominū vt proprias sedes possidebant, illucescēte Melsiæ fide, Spiritu sancto in corda hominum effuso, tanquam digito Dei, de sedibus expulsi sunt suis, iuxta Domini vocē: *Nunc iudicium est mundi, nunc princeps mundi huius eijcietur foras.* Atq; ita nō tam alludit ad eiectionem illam de cælo factam propter superbiam: quā ad futuram hanc de cordibus hominū expulsionem, propter quam peculiariter missus est Melsias redemptor.

Expenditurā Virgine non dictum: Deposuit sedes potētū; sed, potentes de sedibus.

Apocaly. 3. Obseruandum est autem, Diuam Virginem dixisse; Deposuit potentes de sedibus: non autem, Deposuit sedes potentum: Magistratus, namque, quoniam à Deo Opt. Max. institutus est, vituperari haudquaquam potest: at qui potestate abutuntur, hi culpandi sunt, & de sedibus eijcēdi. Quare Spiritus sanctus dicebat ad Episcopū quēdam: *Ecce venio cito: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam.* Et ad alterum, qui charitatē primam reliquerat, scribi fecit: *Memor esto i taque vende excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem veniam tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.*

Ibid. c. 2. Neque verò existimet quispiā, quæ hic canuntur à B. Virgine, non semper ad effectum adduci: cum videam⁹ multos potentes sua potestate perniciosissimè abuti, nec tamen deijci. Sed cogitandū est, Deum quidem laneos pedes, ac plumbeos habere, ita vt tarditatem supplicij, grauitate pœnæ cōpensare valeat. Diu sustinuit Pharaonis contumaciam: neque statim oppressit Manassis tyrannidem: impietatem Regis Achaz patienter tulit: at quis neciat, illos ac eorum similes, tandem pœnas dedisse grauissimas? quis etiam ignoret ad peccata populi pun-

niendā impios Reges; & tyrannos ab eo: quandoque permitti? iuxta illud Iobis: *Qui regnare facit, hominem hypocritam propter peccata populi.* Vanum autem illud est, humiles potētibus opponitā vt quemadmodum potentes magni, & nobiles esse solent; ita humiles parui, & obscuri loco nati, & opibus tenues intelligantur: atque hac ratione humilitatem loco superiori progēris obscuritate, & tenuitate esse accipiendam. Sed profectō mirificē fallitur qui sic cogitant: nec enim De⁹ potentes, eō quod potētes sint, de sedibus eijcit: aut humiles, & obscurē natos, propterea quod tales sint, euahit, & exaltat; quia id esset vitium acceptiōnis personarum, cuius vitij præsertim vbiq; in Scripturis apertē sanè probatur Deus expers, ab eoque abhorreere vehementer: & præstaret humili; quā illustri loco nasci. cum tamen scriptum sit: *Deus pot. nes non abijcit, cum & ipse sit potens:* Rursus & Salomon dicat: *Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, qui est omnium dominator: nec verebitur magnitudinem cuiusquam, quoniam pusillum, & magnū ipse fecit, & equaliter est ei cura de omnibus.* Potentes ergo hic, illi sunt, qui ex superbia, & impietate, sua potestate abutuntur, vt propterea detrahi de suis sedibus promereantur. Cōtra verò, humiles dicuntur, quicumque, siue nobiles, siue ignobiles, siue parui, siue magni sint, Deo se humiles exhibent, nihilque sublime, aut magnificū de se ipsis sentiunt: verū in vno Deo omnes suas cogitationes, & spes habēt defixas. Estque hæc sentētia illi, quam Christus protulit, proxima: *Omnis, inquit, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.* Vbi non humilib⁹ genere, aut bonis fortunæ promittitur exaltatio; sed omnibus se ipsos humiliantibus, seu modestē, & sobriè de se ipsis sentiētibus atque opinantibus.

Esurientes impleuit bonis: & diuites dimisit inanes. Quæ in hoc Cantico de sapientia, potentia, & diuitijs dicitur, sic intelligēda sunt, vt non ipsa dona Dei (sunt enim illa tria certē Dei dona) sed donorū ipse abusus dānari

*Iob. 34.**Caietanus.* Quo sēsu nō abijciat potentes, & exaltet humiles dominus Deus.*Iob. 36.**Sap. 6.*

Quos tantū deponat potentes de sede, & exaltet humiles De⁹

Luc. 14. & Infra 18.

Sapientū, potētium, ac diuitum humilitatio; humilitū cōtra exaltatio quæ admodum accipiendā.

noscat.

noscat. Nec enim idcirco disperguntur sapientes, quia sapientes sunt: verum quia aduersus diuinum honorē, ac decus sua abutuntur sapientia. Sic de potentibus, atque diuitibus cogitandum. Eadem ratione, quod de humilibus dicitur, vel de his, qui pauperate premuntur, non ita intelligendū, quā infimum esse, vel pauperem certus sit quidam ad beatitudinem gradus; neque enim omnes infimi exaltantur, nec omnes pauperes implētur bonis. Sed sic totū hoc negotium reputandum est: qui fortem Sanctorū fert æ quo animo, & humili in loco positus maiores non ambit honores: hic talis meretur à Deo exaltari; si non in præsentī, certē in futuro seculo. Qui verò nunquam sua sorte cōtēntus existit, sed altiora semper cogitat, atque alienis inuidet honoribus: hic tantū abest, vt exaltetur; vt etiam vsque ad inferos deprimatur, ac demergatur. Idem profus sentiendum de diuitijs. Multi enim sunt pauperes, & esurientes, qui indigni sunt, vt vel communia aura vtantur, otium nimirum sectantes, latrocinia & aleam, atque hi indigni sunt, qui ad Christū spectent, quorum iudicium non tardat. Sūt alij rursus, qui propter iustitiam, paupertate, vel esurie, vel etiam infirmitate premuntur, & patienter omnia ferūt, sua que sorte contenti sunt: hi sunt, quos B. Virgo subleuādos à Deo canit, cum dicit: *Esurientes impleuit bonis.* Esurientes hic vocat, non tam corporis cibū, quā iustitiam, & panem cœlestem auidē appetentes, ac sitientes, de quibus: *Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam.* Tales fuerunt Gentiles, qui, vt habetur apud Ioannem: *desiderabant Iesum videre,* in typum eius famis, & sitis, quam toto terrarum orbe Gentiles populi, tempore Apostolorum, habuerunt: quos Deus impleuit bonis: quia si vacuū natura aborret, multo magis sitientissimus ille nostræ salutis Deus cordium nostrorum ferre vacuum nequit. Nam Euangelio, cœlestique gratia, & prædicatione Regni cœlorum, hominum mentes adimplere solus potest. Ac vt flori fructus respondet in arbore; ita sanctis

Quos Deus esurientes nō repleat bonis, sed potius malis.

Esurientes quos repleat Deus bonis.

Matth. 5. Ioann. 12.

Quo modo eos repleat.

salutis nostræ desiderijs respondet gratia Dei: qui non tantum ipsi gratiā, sed eius quoque desiderium infundit, teste Paulo, qui ait: *Deus enim est, qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate.* Atque isti, quidem sunt pauperes, ac esurientes, de quibus Christus: *Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Et in alio loco: *Pauperes euangelizantur.*

Sequitur: *Et diuites dimisit inanes.* Diuites vocat, mente animoque suo locupletes, qui se non agnoscent Diuina gratia, aut euangelica egere doctrina: existimantes se abundare diuitijs ingenij, sapientia, prudentia, & sagacitatis cognitione, & cōsecutione felicitatis absque Christo: siue Gentiles sint, vt fuere multi Philosophi: siue Iudæi, quos maximè hac sententia percellit B. Virgo. Tales enim dimisit inanes, hoc est, eiecit à se vacuos veris bonis: quia & fide Melsiæ, & intelligentia Scripturarum, & dignitate filiorum Dei spoliati sunt. Nāque circuncisio, Sabbatum, sacrificia, cæremonia infirma sunt, & egena elementa: neque tantum salutis negotium nō promouēt (quod mortua sint) verum etiam maximè impediunt: & post prædicationem Apostolorum mortifera reddita. Vt enim ait Apostolus: *Si circuncidamini, Christus vobis nihil proderit.* Sic ergo, iuxta hanc interpretationem, committimus diuitem purpuratum cum mendico Lazaro: quemadmodum in priori versu, Pharisæum cum Publicano contendimus.

Quoniam & hic versus satis aptè exponi possit de ijs, qui ardenti studio, ac penè immenso opibus congerendis inhiant, quorum sitis in cōgregando nunquam extinguitur, neque explētur. Atque hi dimittuntur à Deo inanes, quia nihil omnino aliud ex illa opum ac pecuniarum inexplebili cupiditate referunt, quā vacuitatē, ac vanissimam quandam vanitatē, de qua pulchra est Salomonis illa sententia: *Considerans, ille inquit, reperi & aliam vanitatem sub Sole. Vnus est, & secundum non habet, non filium, non fratrem; & tamen laborare non cessat, nec satiantur oculi eius diuitijs, nec recogitat;*

*Philip. 2.**Matth. 5. Infra 11.*

Diuites quos Deus dimisit inanes.

Gal. 4.

Infirma quæ, & egena Iudæorum elementa.

*Gal. 5. Luc. 16. & seq.**Infra 18.*

Quos etiā diuites De⁹ dimittit inanes.

Eccles. 4.

tat;

Psal. 38.

tat, dicens: Cui laboro, & fraudo animã meã bonis? Et in hoc quoque vanitas est, & afflictio pessima. Horum vanitatem admiratus David, aiebat: *Veruntamen in imagine pertransit homo, sed & frustra conturbatur.* Et cur hoc dicat, subiungit: *Thesaurizat, inquit, & ignorat, cui cõgregabit ea.* Tu verò David, quid desideras? Audi: *& nunc, quã est expectatio mea? Nonne Dominus? & substantia mea apud te est.* Vides sapientẽ virum non confidere in incerto diuitiarum, sed spem suam, & suas facultates penes Deum habere recõditas? Hic exijs est, de quibus dicitur: *Esiurientes repleuit bonis:* atque hæc est euangelica illa esurietas, de qua Dominus: *Beati, qui nunc esuritis: quia saturabimini.* Nam esuriunt quidem diuites, at nunquam implentur, neque saturantur, ac velut hydropici, quo plus bibunt, eò plus sitiunt, nullisque quantumvis immanibus, contenti esse opibus possunt. At esurientes euangelici implentur bonis, vt hic audis. Non dixit, opibus, sed bonis. Bona quippe sunt ea, quæ possessoribus suis ac dominis profunt sepe, obsunt nunquam. At corporeæ diuitiæ, honores, magistratus, regna, hoc nunquam præstare possunt: sed potiùs curis ac molestijs implent possessores suos. Bona autem, quibus esuriẽtes isti

implentur, cõsentur: pax illa, quã Paulus dixit superare omnem mentem; animi tranquillitas; spes certa bonorũ sine carẽtium, quæ post huius exiguæ vitæ curriculum se affecuturos esse certo sperant. His bonis vbi impletus animus est, minimum, id est, quod de externis rebus sit ei necessarium, atq; illud quidem exiguo negotio comparatum. Nam vt rectè ait diuinus vates: *Melius est modicum iusto, super diuitias peccatorum multas.* Nos ergo operam demus, ne vllis diuitijs, aut vlla dignitate nostra, honorisque fastigio confidamus, vt ille quidicebat: *Diues sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nesciebat, quia ipse esset miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* Hac enim ratione si diuites facti fuerimus, prorsus dimitemur inanes. Quin potiùs omni opera, & diligẽtia pretiosissimã istã esuriẽ a Deo Opt. Max. nobis donari efflagitemus, vt illam Deus tanquam suam agnoscens, bonis spiritalibus remuneret. Illa enim bona temporalia, quantum sat est, consequentur, atq; adijciẽtur a Dño, vt *habentes alimenta, & quibus tegamur, his cõtenti simus,* præstante Dño nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu S. tribuatur omnis laus, honor, gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

Philip. vlt.

Psal. 36:

Apoc. 3:

Quam esuriẽ impleri a Deo petere debeamus.

Matth. 6.

1. Tim. 6.

Spes & expectatio iusti atque sapientis quoniam illa.

1. Tim. 6.

Luc. 6.

Esuriẽtes quibus repleantur bonis.

TRACTATUS XV.

In illa verba: *Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordie sue. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, & semini eius in secula, &c.*

Luc. cap. 1.

Propositorũ argumentum versuum.

ROSTQVAM pro tẽporis ratione aliquantum expatiata fuit B. Virgo in magnificis summi Dei reb' gestis prædicandis; nunc eò redit, cuius causa hoc canticum fuerat exorsa; vt

hi postremi versus videri possint pro epilogo. Neque mirandum est, si dicẽdi ars non defuit illi, quæ eum magistrum, ac doctorem habeat, qui solus docet hominem scientiam, & linguas infantium facit desertas. Dixerat ergo

Psal. 93:

Sap. 10.

superius;

Sap. 10. Quis suscepit Israel puerũ suum.

superius: *Quia fecit mihi magna, qui potens est:* ea ita magna ad hoc iã pertinent, quod sequitur: *Suscepit Israel puerum suum, &c.* vbi primò aduerte, verbum *Suscepit*, ad Deum esse referendum, vt ipse sit, qui suscepit Israẽlem puerum suum, non autẽ quod Israẽl in nominandi casu, suscepit puerum suũ, scilicet Mefsiam. Alioquĩ non cohæret cum sequentibus, nẽpe, *Recordatus est misericordie sue:* Deus enim est qui suscepit, & recordatus est. Græca etiam litera habet: *Αυτὸς δὲ Ἰσραὴλ πᾶσις ἀνθρώπων:* vnde cõstat Israẽlem, & puerum Græcè esse gignẽdi casum, qualem illud verbum requirit. Verum est tamen, quòd cum Deus suscepit Israẽlem puerũ suũ per incarnationem, efficitur vt Israẽl suscepit Mefsiam suum. Quod atinet ad verbi Græci significationem, *ἀντὶ τοῦ ἀπολαύσαι τῶν ἀποδιδόντων:* id est: *Quoniam ita oportet suscipere infirmos.* Atque eo modo suscipere est liberare, succurrere, & tueri. Hinc David vim verbi explicans, ait: *Suscipies mansuetos Dominus; humilians autẽ peccatores vsque ad terram.* Vbi primùm declaradum est, cur opus incarnationis susceptio dicatur: Deinde quis sit Israẽl iste susceptus: Tertio qua ratione dicatur Deus recordari misericordie suæ.

Quid sit Deum suscepisse Israel puerũ suum.

Act. 20.

Psal. 146.

Opus incarnationis nomine susceptionis, vel porrectionis manus cur veniat.

Heb. 2.

Damasceni libro 3. de Fide orthodoxa. cap. 2. circa med. & sapè alias.

teræ repræsentari solet iuxta illud: *Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis;* Et iterum: *Cum ceciderit (iustus) nõ collidetur, quia Dominus supponit manum suam:* id est, Christi gratiam, quemadmodum Petrum iam penè submersum manum extendendo seruauit. Dicitur etiam dextera Dei secundum illud: *Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius.* Hac ergo diuina manu suscepti fideles, siue Iudæi, siue Gentiles, à peccato liberantur, iustificantur, sanctificantur, & in cœlestem gloriam prouehuntur. Ex quo Apostolus: *Suscipite inuicem,* inquit, *sicut & Christus suscepit vos in honorem Dei.* Sit hoc secundum. Vt Theophylactus affirmat, assumpsit Deus carnem ex carnali Israẽle; nam vt Paulus ait, *Semen Abraham apprehendit,* & Factus est ei ex semine David secundum carnem. B. igitur Virgo filia Abraham, & Davidis fuit, in qua hoc sanctissimum opus peractũ fuit: atque ex illo populo Apostolos, multaq; Iudæorum millia credentium ad se suscepit. Nam & inter illos Christus verbum Dei seminauit, signa prope innumera edidit, atque cum eis cõuersatus est. Potest etiam hic locus de Israẽle spirituali accipi: siquidem hæc nomina, Abraham, Israẽl, haud sunt nomina carnis, vel nature; verum gratiæ, atque fidei. In circumcisione em Abraham mutatum est nomen, & qui dictus est *Abram*, postea vocatus est *Abraham*. Similiter qui principio vocatus est Iacob, postea propter fidem, & quia præualuit aduersus Angelum, dictus est *Israel*, quia fortis cum Deo inuentus fuit. Quotquot verò susceperunt Christum fide, verum semen Abraham sunt, & veri filij Israẽl, teste Apostolo, qui ait: *Nõ omnes qui ex circumcisione sunt Israel, ij sunt Israelitæ. Neque qui semen sunt Abraham, omnes filij.* Omnes ergo qui credunt, & fortiter luquantur cum Deo, ad semẽ Israẽl spectat: hos autem suscipere Deus dicitur, quia ipsi suscipiunt Christũ. Et ita susceptio ad omnes, siue Iudæos, siue Gentiles, modò in Christum credant, pertinere videtur. *Puerum suũ.* Vocat autem hunc, puerum suum; id

Esse Matrem Filij Dei, dignitatem arguit prope modum infinitam.

Psal. 143.

Psal. 36.

Matth. 14.

Psal. 97.

Rom. 15.

Quis sit Israel iste susceptus.

Theophyl.

Heb. 2.

Rom. 1.

Luc. 6.

Israel etiam quis susceptus. Abraham & Israel quia sint nomina.

Gen. 17.

Infra 32.

Verum semẽ Abraham qui.

Rom. 9.

Quinam sint veri Israelitæ.

Quales pueri esse debeant credentes in Christum.

est feruum ambulans in simplicitate, ac innocentia. Est enim pueritia grata, & laudabilis propter innocentiam; apta ad credendum, doli & fraudis nescia; ad obediendum propensa; & quæ facillè regi se per alios sinat. In his ergo qui ad Christum conuertuntur, vt eius gratiâ participare promereantur, seq; promptos ad regnum Dei recipiendum præstent, conditiones hæc necessariò requiruntur: quem admodum Christus admonuit: *Nisi cõuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Loquitur autè hic B. Virgo tectis verbis de hoc, quod iam ipsa habebat in vtero, scilicet verum Mesiã; vt nufquam non referat piã humilitatem. Potuisset enim dicere, Ecce ego Mater sum Filij Dei, ego electa sum, vt Mesiã orbi vniuerso parerem: sed ne inanis glorię notam incurreret, vel alijs gloriandi exemplũ præbuisse videri posset, maluit tectis verbis & gloriã Dei, & veritatem indicare.

Explicemus tertio loco propositũ. Dicitur, *recordatus misericordiæ suæ.* In Deo propriè nõ inuenitur memoria, sicut nec præscientia, vt testatur Augustinus ad Simplicianum: quia nihil illi præterit, nihil ipsi præsentis intuitu cuncta cernenti futurũ est. Sed metaphoricè obliuisci dicitur, & recordari: obliuisci quidem, quando per effectum puniendi, vel remunerãdi, vel iuuandi non ostendit prouidentiam suam, vel quando promissæ rei differt impletionem. Hinc illud est: *Vsquequo Domine obliuisceris me in fine?* rursus: *Quia oblita es legis Dei tui, obliuiscar filiorum tuorum & ego.* Contra verò recordari dicitur, cum re ipsa misericordiam exhibendam Abrahæ, quasi recordatus esset, ostendit. Idcirco Hierem. 2. ait Dominus; *Recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuã, & charitatè desponsationis tuæ, quando secuta es me in deserto, in terra quæ non seminatur.* Et pulchrè ait *recordatus misericordiæ suæ*; ne quis fortè putaret, nostra dignitate, nostrisue meritis cœlestem Patrem permotum, vt Filium suum vniuersum in mundum mittere t. Vt enim ait Apostolus: *Cum inimici esse-*

mus, reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius. Græce habetur *ἀνοσθίνας*, hoc est, memorari. Propterea em suscepit Israël, vt recordaretur misericordiæ suæ promissæ, nimirum vt opere testaretur, se promissionis factæ fuisse memorè. Sed profectò in sensu nihil differt, siue dicamus: *Suscipit Israël, &c. recordatus misericordiæ suæ*; siue, suscepit Israël, vt recordaretur misericordiæ suæ, siue ad recordandum, quæ admodum Zacharias in suo Cantico dixit: *Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris: & memorari testamenti sui sancti*; nam vtrobiq; idem infinitiuum Græcum ponitur. Atq; in huius recordationis signum ac monumentũ, more eorum, qui aliquid sibi de memoria excidere nolunt, annulũ digito infueto applicant, vel illũ filo alligãt: ita Verbum per vnionem hypostasis sibi nostram naturã coniunxit ad perpetuam misericordiæ suæ memoriã. Deinde voluit sibi hoc per alios in memoriã reduci, quod quidem præstat Christus assitens vultui Dei, & pro nobis aduocans, & corpus, & vulnera ostendens Patri; & Mater eius sanctissima ostendens Filio pectus, & vbera. Postremò reliquit nobis sensibile signum Eucharistiæ quotidie celebrandæ, vt nos tantæ eius misericordiæ memiores simus, & in memoriã Deo reuocemus iuxta illud: *Hoc facite in meã cõmemorationem.* Atq; in hoc versiculo, sicut & in multis alijs, vt superius annotauimus, B. Virgo Dauidem est imitata: cum enim de hoc mysterio loquens dixisset; *Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius*: statim subdidit: *recordatus est misericordiæ, & veritatis suæ domui Israel.* Cum etiam B. Virgo dixisset: *recordatus misericordiæ suæ*, adiecit: *Sicut locutus est ad patres nostros, &c.* vt declaret verbũ Dauidis: *Et veritatis suæ domui Israel.* Est enim incarnationis opus, non tantũ misericordiæ opus, sed etiam iustitiæ, seu veritatis. Nam cum omne promissum debitum sit, & Deus dignatus sit incarnationẽ Filij sui polliceri, rectè esse iustitiæ, fidelitatis, vel veritatis esse ostenditur: sed talis quidem iustitiæ, quæ gratiæ Dei, vel misericordiæ

Luc. 1. Qua tria fecerit Deus, vt memor esse posset misericordiæ suæ.

Heb. 7. 1. Ioann. 2. & 1. Timo. 2.

Luc. 22. & 1. Cor. 11. Psal. 97.

Incarnatio Filij Dei non tantũ misericordiæ, sed etiam iustitiæ, seu veritatis est opus.

Matth. 18.

Virginis modestia qualis.

Qua ratione dicatur Deus recordari misericordiæ suæ, & obliuisci.

August. lib. 2. qq. ad Simplicianum. q. 2. & alibi, tomo 4.

Psal. 12. Osec. 4.

Hierem. 2.

Deus misericordiæ suæ dicitur recordatus.

Rom. 5.

Quam Deus verax, & fidelis. Psal. 144.

Incarnationis Filij Dei cur tam serò fuerit impleta promissio.

Deus æternitate, homines tempore mense surantur.

Psal. 89.

II. ratio.

Lex Moysi cur tradita, eius impotentia. Rom. 5.

2. Cor. 3.

Incarnationis mysteriũ cur multò ante fuerit prænunciãdum.

nõ repugnet, cum ex misericordia, & gratia hoc debitum oriatur.

Sequitur: *Sicut locutus est ad patres nostros, Abrahã, & semini eius in secula.* Explicat his verbis sanctissima Deipara veracem, ac fidelem Deum in promissis suis, tandem præstando quod promiserat, fidem suam liberasse.

Mirum autem alicui videri posset, quam ob causam Deus tam serò adimpleat quæ pollicitus est: Nam serò à mundo condito, vel ab Abraham, aliquot annorum millia ad Christũ vsq; exhibitum interfluxerunt: videtur ergo in promissis suis præstandis Deus tardior. Verũ qui sic cogitant, Deũ suo intellectu metiri volunt, atq; eius sapientiæ leges præscribere. Cũ enim tempori subiecti sint, & seculis nostris mensurentur, haud capiunt immensam illam Dei æternitatem, apud quam, vt testatur vates; *Mille anni ante oculos eius, tanquam dies hesternæ quæ præterijt*: atque ita nihil est illi tardũ, quod nobis tardũ videtur. Deinde sapientiæ diuinæ erat tantum mysterium eo tempore efficere, quo mũdo erat fructuosius, & magis salutare futurum: antequam autem mundus tantũ boni capax existeret, opus fuit mũdum ipsum cœcitate suam, & diuinorũ ignorantiam mysteriorum agnoscere. Ex quo in lege Naturæ, colendo Idola, animalia bruta, mortalesq; homines, & corruptibiles in densissimis ignorantie tenebris versabatur. Accessit subinde lex Moysi: instituit præcepta sanctissima, cæremonias, & iudicia, vt sic ab Idolorũ cultu, atque à peccato quocunq; reuocaret aliò. Sed cum lex illa, litera mortua esset, nec Spiritũ præstaret, haud poterant homines legi facere satis, cogebaturq; diuinæ gratiæ opem implorare, promissumque Medicum, id est Mesiã efflagitare. Vbi ergo mundus suam cœcitate, & impotentiam agnouit, diuinæque opem implorauit, tempestiuè, ac fructuosè missus est Christus. Diuinæ sapientiæ etiam, consilijque fuit, promissiones mittendi Mesiæ multis retro seculis facere: vt omnibus non modò præsentibus, & futuris, sed etiam præteritis, qui illum fide concepissent, salutaris

esset eius aduentus. Itaque Christus haud tardè, sed tempore suo, ac mature venit: quemadmodũ suo etiã promissus. Hanc doctrinã confirmat Leo Papa in sermone de Natiuitate. Dñi his verbis: *Cessent igitur illorũ querelæ, qui impio murmure diuinis dispensationibus obloquẽtes, de Dominica natiuitatis tarditate causantur, tanquam præteritis temporibus non sit impẽsum, quod in vltima mundi atate est gestum. Verbi incarnationis hæc contulit faciendã, quæ facta, & Sacramentum salutis humana in nulla vnquam antiquitate cessauit. Quod prædicauerunt Apostoli, hoc annunciauerunt Propheta, nec serò est impletũ, quod semper est creditum. Sapientiã, & benignitas Dei, ac salutaris operis mora, capiores nos suæ vocationis effecit, vt quod multis signis, multis vocibus, multisq; mysterijs per tot fuerat secula prænunciãtũ, in his diebus Euangelij nõ esset ambigũ. Et natiuitas, quæ omnia miracula, omnẽq; intelligentia erat excessura mensurã, tantò constantiorem in nobis gigneret fidẽ, quanto prædicatio eius & antiquior præcessisset, & crebrior. Nõ itaque nouo consilio Deus rebus humanis, nec serã miseratione consuluit, sed à constitutione mundi vnã eandemq; omnibus causam salutis instituit. Gratia autem Dei, quæ semper est vniuersitas iustificata Sanctorum, aucta est Christo nascente, non cæpta. Et hoc magna pietatis Sacramentũ, quo totus iam mundus impletus est, tam potens etiã in suis significationibus fuit, vt non minus adepti sint, qui in illud credidẽre promissum, quam qui suscepẽre donatum. Hæc ille satis eleganter.*

Locutus est autem Deus ad patres nostros per omnia præcedentia secula, siue ætates. Nam primo seculo ad Adam dixit: *Inimicitias ponã inter te, & mulierem, & semen tuum, & semen illius; & ipsum conteret caput tuum.* Ad Abel etiam iustum per fidẽ, locutus est: ad Enos filium Seth, quia ille cepit cultum Dei instaurare, & nomen Domini, quod est Verbum incarnatũ, inuocare: ad Henoch etiam, qui placuit Deo, & translatus est de vita præsentis. In secundo seculo locutus est ad Noẽ, & pactum de non inferendo iterũ diluuiò fecit, dando arcũ cœlestem

Leo serm. 3 à medio.

Contra Iulianum apostatam, Porphyrium ac similes, tardiorẽ Domini calũniantes aduentum.

Deum omnĩ ætate Patres allocutum ostendit. Prima mũdi ætas.

Gen. 3.

Infra 4. Ibidem.

Quid nomẽ Domini ab Enos primũ inuocatum significet.

Infra 5. Matas.

Infra 6.

III. ætas. *Infra 12. & sape infra. Gen. 22. Infra 26. Infra 28. Infra 32. Infra 49.*

III. ætas. *Exod. 3. & seq. Deuter. 18* V. ætas. Hæc quales peperit Prophe-
tas.

VI. ætas, quo-
rum Prophe-
tarum serax.

Heb. 1. Isai. 52.

in signum fœderis, & amoris moni-
mentum: in quo arcu pulchrè repræ-
sentatus est Christus. Tertio seculo
locutus est ad Abraham sapius, & fi-
lium Isaac immolari, & comburi sibi
præcepit, in typum Christi in Calua-
riæ monte crucifigendi. Locutus est
etiam ad Isaac, & Iacob, qui scalam vi-
dit à terra in cœli protensam: lucta-
tusq; cum Angelo est in signum futu-
rorum, eiq; annunciatum: *Non aufer-
retur sceptrū de Iuda, & dux de femore
eius, donec veniat qui mittendus est.*

Quarta ætate mundi locutus est ad
Moysen, qui legem dedit, & Mesi-
am apertis verbis est pollicitus: totaq; lex
in Spiritu nihil est, quàm umbra que-
dam, & delineatio Euangelij. In quin-
ta ætate locutus est ad Dauidem, qui
totam ferè actionum Christi historiã,
scilicet vitam, doctrinam, mortem, re-
surrectionem, ascensionē, varios psal-
mos cantando expressit. Fuerunt præ-
terea illo seculo multi, & præclari Pro-
phetæ, qui de Christi mysterijs con-
cionati sunt: quemadmodū Isaias, qui
propius ad historicum, & Euangeli-
stam, quàm ad prophetã accessit. Flo-
ruerunt eo etiam tempore Oseas &
Ioel, Amos & Michæas. Sexta siue po-
strema ætate, instante captiuitate Ba-
bylonica: & in illa quidem per Hiere-
miam, Sophoniam, Ezechielem, atque
Danielem locutus est: post reditum
verò à Babylone, locutus est per Ag-
gæum, Zachariam, & Malachiam; vt
intelligas, omnia secula, quæ Mesi-
æ aduentum præcesserunt, Christo, atq;
eius fide non caruisse: remq; maximi
fuisse momenti, ex qua vna salus mū-
di pendebat, nempe Mesiæ aduentū,
quæ tot per illustres Prophetas apud
Iudæos (vt interim omittam Sibyllas,
quæ illū Gentibus præcinuerunt) de-
cantari voluit. Vt verè dixerit Paulus:

*Multifariam multisq; modis olim Deus
loquens patribus in Prophetis, nouissimè
autem locutus est nobis in Filio.* Et si em̄
Filius, Deus ille sit, qui olim per ora
Prophetarum loquebatur, & nunc ex
vtero per Verbum matris hoc Cantu-
cum cecinit: ipse tamen per se ipsum
vt magis alliceret, efficaciusq; vrgeret
salutis nostræ negotium, suo est nos

dignatus alloquio. Atque hæc de sen-
su versiculi huius.

Videtur autem hic locus incōgruæ
grammaticæ argui posse. nam cum di-
xisset: ad patres nostros in accusandi
casu, subiicit statim in datiuo, Abrahã
& semini eius: mala autem est apposi-
tio, quæ per diuersos casus fit, cū per
vnum fieri debeat. Sed ad hoc quidã
respondent, hunc defectum interpre-
tis vitio dandum, qui vertere debebat
in eodem casu. Quod verum non est:
quia etiam Græcè in diuersis casibus
ponitur. Ait enim: Sicut locutus est
πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν: & sequitur in Dan-
di casu: *τῷ Αβραάμ, καὶ τῷ σαρμῶσι ἀντῆ.*
Deinde tribuunt quidam hoc verbo
loquendi, quod accusatiuum cū præ-
positione ad, & dandi casum regere
solet. Dicimus enim: Loquor tibi, &
loquor ad te: sicut etiam, mitto tibi, &
ad te; Scribo tibi, & ad te; & Benedi-
co tibi, & Benedico te. Hoc sensit E-
rasmus. Sed profectò nō est verisimi-
le, Spiritum sanctum voluisse per ma-
trem Mesiæ docere nos hoc tam leue
grammaticæ mysterium, si tamen my-
sterium sit dicendum. Tertio non est
dicendum, esse figuram Antiptosis, per
quã casus pro casu ponitur: quia et si
id concedi possit Poëtis, rarò tamen
historicis, & oratoribus. Et Scripturæ
regula est seruãda, vt si illa sine figura
aut tropo exponi possit, præponatur
hic sensus alteri, qui figuram habet.

Certius ergo aliter sentire possumus,
hos datiuos, Abrahæ, & semini eius,
referendos esse ad verbum superius,
recordatus misericordiæ suæ, vel po-
tius ad verbum, suscepit Israel puerū
suum. Vt hic sit verus, & pulcher sen-
sus. Deus memor suæ misericordiæ su-
scepit Iudæum Israëlitam puerū suū
per assumptam scilicet humanitatem,
sicut promittendo locutus fuerat ad
patres nostros (vel apud patres no-
stros, vt alij volūt, & id *πρὸς* præposi-
tionē Græcã significare) & Prophetas,
& hoc Abrahæ, & semini eius, hoc est,
ad gloriam, & honorem, & vtilitatem
ipsius Abrahæ, & seminis eius. Nã ex
illa assumptione carnis Abrahæ, Abra-
ham dictus est pater Christi, vt habe-
tur Matth. 1. & Heb. 2. ait Apostolus:

Hæc Gram-
matica: Sicut
locutus est
ad patres no-
stros, Abra-
ham, & semi-
ni eius, quo-
modo cōstet.
Prima solu-
tio, sed ine-
pta.

Secunda so-
lutio, etiam
incongrua.

Tertã min⁹
idonea.

Quarta & po-
strema, valde
probabilis.

Nusquam

*Nusquam Angelos apprehendit, sed semē
Abrahæ apprehendit:* ad beneficiū etiã,
& salutem seminis Abrahæ spiritua-
lis, id est corū, qui credunt, & Abrahæ
filij dicuntur Rom. 9. *Non omnes, in-
quit, qui ex circumcissione sunt Israel, s̄
sunt Israelitæ.* Illamq; misericordiam,
in secula, hoc est æternã, & perpetuã
præstandam exhibuit. Omnia em̄ ver-
ba tam Græcis quàm Hebræis, & La-
tinis præter certum cōsuetum casum
quem regere solent, recipiunt etiam
datiuum ad significandam gloriam, vel
vtilitatem. Ita enim ait Dauid: *Salua-
uit sibi dextera eius,* id est, populū ad
gloriam suam. Sic etiã dicitur: *Virtus
altissimi obumbrabit tibi,* cum esset di-
cendum per accusandi casum obum-
brabit te, sicut alibi: *Et nubes dilucida
obumbravit eos.* Nisi voluisset Lucas
significare mysterium incarnationis
designatum in obumbratione illa pe-
culiariter esse in gloriam, & beneficiū
sanctissimæ Virginis exhibitum.

Per semen autem Abrahæ nō solum
intelligitur Isaac, & Iacob, Moyses, &
alij, qui sunt posterij secundū carnem,
sed omnes etiam posterij secundū spi-
ritum; quorū quot crediderunt in Chri-
stum, siue præcesserint, siue consecuti
sint Christi aduentum. Omnes item
Gentiles quicunq; per fidem, & sacra-
mentum regenerati, & filij Dei facti,
ad semen Abrahæ verè spectant.

Sequitur in textu: *Manfit autē Maria
cum illa quasi mensibus tribus, & reuer-
sa est in domum suam.* Sex menses inte-
gri elapsi iam fuerāt, cum B. Virgo ad
visitandam accessit Elisabetham: qui-
bus si tres mansionis adiungas mēses,
euincitur tempus fuisse cōpletum ad
maturum Præcursoris partū, nam per
menses nouem gestare mulieres aluū
solent. Ex quo nonnulli colligunt B.
Virginem natiuitati Ioannis adfuisse.
Nam in primis intempestiuus fuisset
Virginis discessus eo tēpore, quo eius
præsentia salutaris magis erat necessa-
ria. Siquidem in partu mulieres peri-
clitantur; & tum maximè aliorum so-
lacio egēt, atq; oratione; fidelesq; mu-
lieres, si quas habeant, Sanctorum reli-
quias tum maximè adhiberi sibi vo-
lunt, quò felicem & optatū sortiatur

partum. Quomodo ergo prudēs Vir-
go, si hæc nō ignorabat, discedere po-
tuisset: aut quomodo Elisabertha, quæ
Spiritu sancto repleta erat, instante iã
partu Matrem Dei, & benedictã inter
mulieres, talem, ac tam pretiosam reli-
quiam (sic enim dicam) in vtero ge-
stantem abire permisisset? Ad hæc ho-
nor ipsius Ioannis Baptistæ in lucem
edendū, hoc suo iure poscebat quodã-
modo, vt propter eum maioribus gra-
tiarum donis cumulandum B. Virgo
partui afsisteret. Hoc etiam tradunt
Doctores nonnulli Latini, nempe Am-
brosius, Beda, & Bernard. serm. de pri-
uilegijs S. Ioannis Baptistæ, Origenes
homil. 10. in Lucã. Idem in scholastica
refertur historia, nimirū quod infan-
tem à terra leuarit B. Virgo, vt legitur
in libro Iustorū, hoc est in Euangelio
Nazaræorum, vt quidam exponūt: qđ
etiã in illo prædicto sermone testatur
Bernardus. Verba venerabilis Bedæ
sunt: *Tandiu mansit Maria, donec Eli-
sabeth partus tempore completo Præcur-
soris Domini sui, propter quem maximè
venerat, natiuitatem videret.*

Non sum autem nescius ex Græcis
nōnullos aliter sentire, vt sunt Theo-
phyl. Euthym. & Leontius: ex Latinis
Rupertus lib. 1. in Cantica Cant. & Ca-
ietanus. Tū quia dicitur māsisse apud
illam quasi mensibus tribus: & illud,
quasi, videtur imminuere de numero
mensū. At certè eiusmodi aduerbia,
quasi, ferè, circiter, paullo plus, & paul-
lò minus significant, quàm in designa-
to numero. Deinde argumētatur: quia
post discessum Marię enarratum, sub-
dit Euangelista: *Elisabeth impletum est
tēpus pariendi, & peperit filiū.* atq; ita
partui interfuisse minimè videtur. Sed
profectò in Scripturis frequens vsus
est anticipationum: hinc Euangelista
per anticipationis figuram posuit Ma-
riæ discessum hoc loco, vt qui esset hi-
storiæ Euangelicæ contendendæ accō-
modatior, vt historiam nati Ioannis
rectius posset contexere. Adhæc obij-
ciunt: indecens videri tantam purita-
tem Virginis, & sanctitatē parienti ad-
stitisse. Nam Theophyl. & Leontius
scribunt moris Hebræis fœminis fuis-
se, abire Virgines, cum paritura erant

Secunda
ratio.

Ambros.
Beda tomo
5.
Bernard.
Origen. to-
mo 2.
Histo. scho-
lastic.
Bernar.

Oppositæ o-
pinionis ar-
gumēta pro-
ponuntur, at
que soluuntur.
I. Argum.
Theophyl.
Euthym.
Leontius.
Ruper. Tui-
tien.
Caietanus.
II. Argum.

III. argumē.
ab Hebræo-
rum virginū
more.
Theophyl.
Leontius.

Tom. 3.

O 3 prægnantes.

Qualis puritas & sanctitas Virginis matris.

III. argum.

Maria Virgo si quando in multitudinē hominū versaretur, ipsa ramentum erat prudentissimam animi & mentis suae solitudinem cōseruabat.

Sacra & solēnis Visitationis B. Virginis dies trimestri spatio tardius quā acciderit, cur fuerit instituta.

Concil. Basiliens. tomo vlt. Concil.

Ambros. Origen. ho-

pragnantes. Sed certē puritatē Mariam cōiugatā, viroq; traditē & matris Mesiē effectē nequaquā impediēbat, vt partui assisteret. Vt em sol ex eō qđ fordida tangit, nō polluitur: ita nec purissima Virgo, atq; sanctissima, quē ad Ioānis sanctificationē cooperata erat, atq; eius matrē Spiritu sancto repleuerat, cōtaminari à matre Sācta poterat. Quartō obijciunt, sanctissimā Dei Genitricem tumultū eorum, quos gratulandi causa sciebat aduenturos, declinasse, vt pote humilem, & curiositatis inimicā. Verū sanē hęc ratio, postquam mater Dei effecta est, nihil euincit: quippe in medijs illa hominū turbis sola esse didicerat. Quod si quicquam euinceret, poneret illam tanto tempore cum Elisabetha permanisse post partū, vt omnibus iā partus esset vulgatus, quōd possent ad illam gratulationis ergo se conferre. Sed hoc falsum est: quia liberum fuit post vnum vel alterum diē à nato, vel circūciso Ioāne discedere, antequā fama partus ad aures hominum peruenisset.

Atq; hęc quidem sunt, quæ probabiliora mihi, pietatiq; simul, ac rationi consona magis videntur: etsi Caetanus atq; alij recentiores parū firmis rationibus nixi, aliter definiērint.

Porrō in 43. sessione concilij Basiliens. festiua huius Visitationis sollempnitas recenter est instituta in secūda mensis Iulij die, etiāsi paulō ante tres menses contigisset, nimirum post annunciationem Virgini factā: eo quod intermedio tempore Ecclesia in sollempnibus Dominicæ resurrectionis, Pentecostes, gloriosæ Trinitatis, sacri corporis Christi, & beati Ioannis Baptistæ, & sanctorū Apostolorū Petri & Pauli celebrandis sit occupata, aut, quod potius est verisimile, ex autoritate Ecclesiæ celebrantis festum Visitationis B. Virginis post octauam Natiuitatis Ioannis colligitur, ac indicari videtur, eodē die finito: fuisse menses tres, quibus in domo Zachariæ permāsit: quorum mēsum cum principium nosse non possēt, saltem finem illorum indicauit.

Deinde & illud notandum, quod Ambrosius & Origenes hoc loco sa-

pienter considerarūt. Si enim (ait Origenes) eo quod tantum venit Maria ad Elisabeth, & salutauit eam, exultauit in fani in gaudio, & Spiritu sancto plena Elisabeth pphetauit ea qua in Euāgelio scripta sunt, & in vna hora tātos pfectus habuit, nostra cōiectura relinquitur, quid in tribus mēribus Ioānes pfectus assistēte Maria Elisabeth. Valde quippē indignū est, in puncto hora atq; momento exultare infantē, & quodāmodo gaudio lasciuisse, repletāq; esse Spiritu sancto Elisabeth; per tres verō mēses nec Ioānē, nec Elisabeth ex vicina Matris Dñi, & ipsius Saluatoris p̄sentia profecisse. Exercebatur ergo, & quodāmodo in athletico sancta matre per tres mēses vngebatur Ioānes, & parabatur in matris vtero, vt mirabiliter natus, mirabilis nutritur. Quod enim extra cōsuetudinē nutritus est, non refertur scriptū quomodo matris fuerit lactatus vberib⁹, quomodo in sinu gerula cōstitutus, sed statim sequitur: & erat in desertis, vsq; ad diē ostēnsionis suae ad Israel. Hactenus Origenis verba produximus: quæ profectō cū ratione dicta vidētur. Si em Deus benedixit domui Obededō Gethæi propter arcā illam Veteris Testamenti vbratīlē ad aliquot menses in domo eius asseruatā: quanto iustius, rationiq; conuenientius est, Deū benedixisse, & singularibus gratijs exornasse, atq; ditasse Zachariæ domū ob veram arcā sanctificationis, quē Filij Dei plena erat diuinitate? Sed certē nobis est ingemiscēdū atq; dolendū, quod cum Ecclesiæ Sacramenta, in quibus Deus merita pretiosissima Filij sui recondi voluit, quotidie cōtrectemus, tam exilem ac modicum fructum propter nostram oscitātiā, desidiamq; percipiamus. Ergo curemus, si sapimus, Christū in corde gestare per fidē, atq; sanctissimā eius Genitricem antē oculos nostros per imitationem, & peculiare pietatis affectum propositā habere, vt hac ratione profectus magnos in via Dei efficiamus, & de benedictionibus eorū vberes fructus metamus; præstāte Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto omnis honor, laus, gloria & imperiū detur in secula seculorum. Amen.

mil. 9. in Lucam, initio, tom. 2.

Valde pietati, & rationi consonum videri, Ioannē Baptistam ex Deiparæ Virginis cū matre sua Elisabetha trimēstri commoratione, mirabiliter profecisse secundū Origenem.

Luc. 1.

Luc. 17

2. Reg. 6. Pia illa Origenis factaq; meditatio quam Veteris Testamenti figura satis confirmari videtur.

Psal. 131. Infrequens vsus Sacramētorū notatur.

Christum atque eius Genitricem vtilis imitandi ratio.

TRACTATUS XVI.

In illa verba: Elisabeth autē impletū est tēpus pariendi, & peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius, &c.

Luc. 1.

Quid p̄prium imbecillitatis humanæ, teste Paulo.

Gal. 3.

In natali die sancti Præcursoris cur Ecclesia à Dño Deo petat spiritualium gratiam gaudio.

Elisabeth quādo impletum sit tēpus pariendi Ioānem Baptistā Præcursorē Domini.

Origen. homil. 9. in Lucam, sub initium, tom. 2.

Peccatores in Scripturis dies suos nūquam impleant, nisi tantū iusti legūtur, secundum Origenem.

Incendū in præsentī tractatu de Præcursoris natiuitate, quæ tāto olim gaudio celebrata fuit, atq; hodie tāta per vniuersam Ecclesiā solennitate cōmemoratur. Quia verō p̄clue est infirmē naturā nostrā, vt cū Spiritu tractare diuina cōperimus, carne cōsummemur; Sāctorūq; festiuitates spirituali lætitia, atq; imitatione cōmemorādas nō nisi carnalibus, & mūdānis gaudijs celebrare cōsueuerimus: magna ratione sancta Dei Ecclesia, sanctiq; Spiritus magisterio instructa, in festo natali die Præcursoris spiritualiū gratiā gaudio, nū à Deo Opt. Max. percipere cōtēdit. In quo fideles superstitionibus vacare, spectaculis secularibus, atq; conuiuijs superfluis incumbere solent.

Dicitur ergo in textu: Elisabeth autē impletū est tēpus pariendi, & peperit filium. Intelligi, intra illos tres mēses, quibus Maria fuit cū illa diuersata: nam hoc summa quædam est, ac breuis repetitio, quā sæpē seruant Chronographi, qđ nequeunt, multa quæ cōcurrūt eodē tempore, simul enarrari. Et pōdera, nō dixisse Lucam: Posthæc autē, aut quid simile, sed dixisse: Elisabeth autē: quæ particula demonstrat, hoc, quod sequitur, illo intermedio tēpore gestū fuisse. In his porrō verbis egregiē philosophatur Origenes; ait enim: Multi putāt superflue dici: Elisabeth autē cōpletū est tēpus vt pareret, & peperit filium. Quæ enim mulier potest parere, nisi tēpus pariēdi ante cōpleuerit? Sed qui Scripturas diligētissimē cōtēplatur, & audit populū loquētē, attendat lectioni, obseruās tā in Veteri, quā in Nouo Testamēto scibi scriptū in ortu peccatoris inueniat cōpletū est tēpus vt pareret; nūquā omnino reperiet. Sed vbi cūq; iustus nascitur, ibi cōpletur dies, illic in mūdū

cōpletur aduētus sui. Ortus iusti plenitudinē habet: peccatoris natiuitas, vt ita dicamus, vacuitatē, atq; inanitatē. Hęc ille. Idē annotatit Ambros. atq; Theophyl. Origenis, vt mihi quidē videtur, doctrinā & verba secuti. Nam abortiēdi quidē tēpus anticipari solet. Iusti etiam vt plurimū dies suos implere in Scripturis perhibētur, quæ admodū de Abraham dicitur: Et deficiens mortuus est in senectute bona, prouectaq; ætatis, & plenus dierū: perinde ac si dictū fuisset: cōpleta sua periodo naturali mortuus est. Idem dicitur de Iob: Viri autem sanguinū, & dolosi nō dimidiabūt dies suos. Quod si vrgeas, iustorū vitam abrūpi interdū, ac in medio iuuetutis flore de medio tolli, vt legitur de Ezechia, cui dictū erat: Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues: qui dixit, Precisa est velut à texēte, vita mea: dū adhuc ordiret succidit me. Respōdemus, illos quoq; dies suos impleuisse, propterea quod breui tēpore magna virtutū merita sibi apud Deū cōpararūt. Nam vt Salomō ait: Iustus si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit, &c. Et infra: Cōsummatas in breui, expleuit tēpora multa. Placita enim erat Deo anima illi. Simili ratione per multos in adolescētia per sanguinis, vitæq; profusionē Ecclesia peperit, & in lucē gloriæ æternæ transmisit.

Impletū est ergo tēpus pariēdi; id est impletus est mēsis nonus, quo ferē humanus fœtus edi solet; licet quādoq; cōtingat, vt anteuertatur in septimo, vel porrigatur in decimum, vel vnde-cimū, duodecimumue, vel etiam decimūtertium, vt Physici tradūt. Et peperit filium: primogenitum scilicet, ac vni genitū, iam vsq; ab vtero sanctificatū, item Spiritu sancto repletum, & Præcurforem Dñi, atq; Prophetam insti-

Ambr. lib. 2 in Lucam, cap. 1. 10. 5. initio. Theophyl. ibidem.

Gen. 25. Iob vlt. Psal. 54.

4. Reg. 20. & 2. Paral. 32. & Isai. 38. Si iusti implere dies suos in scripturis legūtur, quomodo eorum (vt inquit Ezechias) velut à texente, vita præcidi tur.

Sup. 5. Senectusque venerabilis. Quid est dicere, Elisabeth impletū esse tempus pariendi.

Luc. 1. Ibidem.

Quam felix partus Elisabeth.

Ioann. 1. & seqq.

Luc. 1. Ibidem. Quam fidelis Dominus in omnibus verbis suis.

Ibidem.

Vicini, & cognati Elisabeth, de ortu Praecursoris cur tantopere congratularentur ei.

Gen. 20. 2. Reg. 6. Quod minime sit certum irae Dei argumentum sterilitas.

August. lib. 99. Vet. & No. Testam. q. 17. initio tom. 4. circa med.

Eunuchis apud Isaiam quare promittitur nomen melius a filiis, & filiabus.

tutum. Enixa est autem illu minimo ferè cu dolore, vt tradunt quidam, & quidem verisimile videtur: qui em do lorè matri inferret is, qui præ gaudio exultauit in vtero eius; & tantâ præterea lætitiâ mudo sua natiuitate salutis autorem prænuntiando attulit? Nâ & B. Virgo magna cu suauitate, iocunditateq; Messia ædidit. Par autè erat, vt quæ tales filios ad cõmunem mudi lætitiã, & salutè ædituræ erant, sine villo dolore parerent. Atq; in his verbis impleta cernimus promissa ab Angelo Zachariæ: dixerat enim: Vxor tua (quæ hætenus in iuuenta nõ peperit, in senectâ) pariet tibi filiũ. Dixerat etiam. Multi in nauitate eius gaudebunt: id ipsum quoq; ostendit impletũ, dũ ait: Et audierũt vicini, & cognati eius quia magnificauit Dñs misericordiã suã cũ illa, & congratulabantur ei, siue vt Græca vox habet, congaudebant ei, vt Angelus promiserat. Mirum est cur vicini sic celebrarint hunc partũ, quasi in hac re Dñs Elisabethæ maximè se ostenderit clementè ac benignũ, aut quasi minus propitium Dñm fenerit, quando fieri mater nõ potuit. At certè pbrosa sterilitas erat in lege, & fecunditas illo in populo fauorem Dei testabatur, quemadmodũ habes Exo. 23. & Deuter. 7. Hinc Deus vxores domus Abimelech propter raptũ Saræ, & Michol iridentem Dauidem, propterea quod coram arca saltaret, sterilitate mulctauit: quanquã minime certum sit argumentũ iræ Dei sterilitas. Namq; apud Isaiam cap. 56. laudè habent Eunuchi, eisq; pmittitur in domo Dei, & muris eius locus, & nomẽ melius a filiis, & filiabus. Ex quo Augustinus lib. 99. Nou. & Vete. Testamenti (qui tamen ei falsò inscribitur.) Quid est, inquit, vt maledictos dicat lex, qui semen nõ reliquerint in Israel, per Isaiam autè nihil obesse dicatur spadonibus, quia generare nõ possunt? Quoniã aliter quam dictũ erat, intelligi cõperat: idcirco Isaias propheta ostendit potestea, quo sensu dictũ esset. Cum enim hoc ex causa offensi Dei sententiã loco positũ esset, quia deserentes Deum in eo percutiebãtur, ne ducentes vxores semẽ relinquerent, sic hoc arripuit error huma-

nus, vt putarent reos esse apud Deũ, si qui aut vxores nolent, aut accipiẽtes, vt assolent, generare nõ possent, quasi nihil aliud quam semẽ quærerent Deus, sicut arguitur per Malachiã Prophetã. Isaias ergo vt cõsolaretur eos, quos mala intelligentia cõtristauerat, docuit nihil obesse, si quis nõ posset habere filios, aut nollet, dũ modo legè Dei seruaret. Maledictũ enim illis cõpetebat, qui cũ possent, ac vellent, diuino obstãte iudicio, steriles erant, ne fructũ haberent creationis Dei, quẽ spernebant. Vnde, cũ viderent aut generare se nõ posse, aut genitos minime possidere, cognosceret indignantis Dei irã esse, & cõuersi satisfaceret. Nã & sancti viri cũ cupidi essent filiorũ, & nõ id obtinerent, astimabãt peccata obstare, & dolebant, ignorãtes Dei esse prouidentiam, cui seruabãtur. B. Chrysof. in Genesim hũc in modũ scribit: De Abraham, Isaac, & Iacob, qui omnes steriles habuerũt vxores, nõ posũ carpere eorũ vitã, & dicere quod sterilitatẽ illã peccata fuerint operata. Omnes iusti, omnes virtute pradi, omnes a Deo testimoniũ habẽtes. Nã de ipsis dicitur: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob. Hætenus ille ad sensum. Vicini ergo, & cognati fecunditatẽ Elisabethæ misericordiã Dei adscribebãt, vt sic potuerit veterũ Patriarcharũ assimilari vxoribus, quæ & ipse tãdẽ in senectute effectũ fuerũt graues. Quod autè vicini, & cognati cõgratulabantur: ostendit illorũ irreprehensam vitã, & sanctos mores, qui sic potuerunt a se omnem eorũ, quibuscum versabantur, offensionem, maleuolentiãq; propellere: multi enim sic viuũt, vt a vicinis suis contẽnãtur: qui quidẽ vix sese alloqui, vel etiã mutuo se dignãtur aspiceret. Cognati verò steriliũ bona, & cõsanguineorum hereditario iure accipere expectantes, de partu illorũ inexpectato capere solent dolore, ac molestiã, quod iure illo spoliari se arbitrentur: at contrã, vicini boni lætantur, volũtatem Dei esse agnoscẽtes vt filios habeant; ac proinde omnem inuidiã exuentes, alienæ felicitati ex charitate cõgratulantur. In lege decus erat habere filios; dedecus illis carere. At in Nouo Testamẽto, gratia Dei est liberos gignere: gratia itè nõ gignere:

Malach. 2.

Steriles quæ maledicto subiacerent.

B. Chrysof. hom. 49. super Genesim, paulò ante med. tom. 1.

Exod. 3. &

Matth. 22.

Quod Elisabethæ vicini, & cognati eius congratulabãtur, quid significet.

Noui Testamenti propriũ.

maior

Qua ratione gignere quis possit prole spiritualem.

Psal. 127.

Isa. 37.

Gen. 17. & Leuit. 12.

A quibus Ioannes Baptista fuerit circũciscus, & vbi.

Nomen quãdo imponit solitum.

maior etiã vxorẽ nõ habere, & cõlibè agere vitã: quibus tamen licet filios habere adoptiuos, in quos nomen familiarẽ, si velint, atq; hereditaria bona trãferant. Sed nõ minor grãtia Dei est, si quis facultates habeat, & liberis careat, nutrire pauperes, & religiosos, orphanos, ac puellã alere; vt hac ratione Christus Dñs hæres sit facultatis nostræ. Quod si quis temporarijs sit destitutus bonis: debet tñ operã dare, vt plem spiritalè bonorũ operũ habeat, exemploq; præluceat alijs bene viuẽdi, vt ita filios spirituales procreare valeat, id est, suarũ virtutũ imitatores: qui dũ alios verbo, vitæque documẽto ad Christũ adducũt, fit vt bono exẽplo suo videant filios filiorũ suorũ. Ac vt Elisabetha nõ nisi a Virgine prius visitata Ioannẽ peperit: ita & tu quoque precare Deũ gratia vt te sua visitare dignetur, quo impleatur tempus tuũ pariendi, edasq; fructus bonorũ operum tuorũ. Nã sunt qui perueniunt ad partũ, & virtutẽ tñ pariendi nõ habent: vt de quibusdã dicitur ab Isaiã: Venerũt filij ad partũ, & virtus nõ est pariendi. Et magna dicitur Dei misericordia facta Elisabethæ, quia a sterilitatis opprobrio liberata est in senectute, & plẽ masculã, non fœmininã habuit. Sequitur: Et factũ est: in die octauo venerũt circũcidere puerũ. Præceptũ erat circuncisionis octauo die conferendã, iuxta illud: Masculus cuius pputij caro circũcisa nõ fuerit, delebitur anima illa de populo suo, &c. Et ibidẽ: Infans octo dierũ circũcidetur in vobis. Quod dicitur: Venerũt, intellige vicinos, & cognatos, qui in ædes Zachariæ cõuenerãt. Nec em ad circũcidendos pueros necessarium erat tẽplũ Dei, vel Sacerdos tẽplo ministrans, cũ lógissimè ab Hierusalem multi Iudæorũ distarent, quos impossibile erat tẽplũ accedere, & aduẽtare. Subditur: Et vocabãt eũ nomine patris sui, Zachariã. Hoc est, cõperunt vocare. In circũcisione, de more imponebatur nomẽ, quẽadmodũ apud nos in baptismo, qui in circũcisionis locũ subrogatus est: & præcedebat circũcisiõ nomẽ, q̃ prius sit diuinũ signaculũ, qd̃ populo Dei inferitur, & nouũ esse sibi cõparat, quã humanũ nomẽ.

Impositio autè propriè spectabat ad parentes. Quãobrem etsi cognati vel lèt (quod plausibile esse solet) nomine patris vocari, cũ primogenitus esset, & vnigenitus, cõueniretq; vt puer memoriam Dei haberet pro tãtis beneficijs (sic enim interpretatur nomẽ Zachariæ) parentũ tamẽ vterq; obstitit, mandatũq; Angeli de Ioannẽ appellãdo est executus: nec enim mater potuit a Zachariã rescire: quia aliõ qui nõ opus fuisset adire illos Zachariã, sed dixisset sic velle maritũ suũ vocandum esse Ioãnem, cũ necdũ amissã vocẽ recuperasset. Ideo numine diuino afflata Elisabetha mens est, & admonita vt hoc diceret ad maioris incrementũ miraculi, vt Ambros. & Theophyl. docent; vel Virgo Maria in amplexu Elisabethæ hoc ipsum illi suggererat, vt superius est dictũ. Quod verò innuerũt patri, quẽ vellet vocari eũ: manifestũ signũ est, eũ nõ tantũ mutũ, verũ etiam surdũ fuisse: q̃ vno eodẽq; neruo, teste Euthymio, colligatã sint audiẽdi vires atq; loquẽdi. Ideo muti sunt surdi. Cũ etiam dicitur: Solutũ est vinculũ lingue eius: intellige, & audit. Itẽ quod dicitur: Et postulã pugillãrẽ, scripsit, dicens, Ioãnes est nomẽ eius: intellige nutibus & signis postulasse, vt alij nutibus etiã innuebant filij nomẽ. Pugillarem, intellige tabellã cereã, quæ Græcè στυλοῦν dicitur, in qua stylo ferreo scribi mos erat teste Origene; vt mutis literis significaret, qd̃ viua voce eloqui non poterat. Et verba illa, Scripsit, dicens, haud sunt Accusandi casus, vt sit sensus: scripsit rẽ, vel Scripturam dicentem, cũ mutus ipse fari non posset, vt putauit Caietanus: quasi verò Scriptura loquatur, & non potius per scripturam qui scribit: nec vidit quod λῆρα Græcè, recti sit casus, & masculini generis. Scriptura igitur habebat: Ioannes est nomen eius. Id est, Neque mater, neque ego pater puero huic nomẽ imponimus, sed a Deo per Angelũ est allatũ: atque hoc est, eritq; nomen eius, nimirũ quadrans ipsi rei exponitur enim, gratia, siue misericordia Dei. Quippe ex gratia donatus fuit parentibus in senectute, & sterilitate, tanquã filius potius promissio-

Nomen qui imponerent.

Zacharias quid sonet.

Ambrosius. Theophyl. Cur innuerunt Zachariã cognati eius de nomine Ioannis Baptistæ.

In quò pugillari Zachariã scripsit nomen Ioannis. Origen. homil. 9. in Lucam in fine, tom. 2. Caietan. in Lucam.

Ioãnes quid sonet.

Ioannis prærogatiuã.

nis,

Luc. 1. Ibidem.

nis, quam carnis: admirabile gratiam sanctificationis in vtero ille obtinuit, repletusq; est Spiritu sancto, atq; per os matris suae prophetavit: institutus praeterea est praecursor, ac Dni praeco, dirigens viam Dni, vt gratiam per Dnm elargiendam, scilicet Mesiam participarent: finisq; legis fuit, atque principiu euangelicae gratiae. Vt verè de se possit dicere id, quod Apostolus de se ipse dixit: Gratia Dei sum id quod sum. Sed de hoc nomine fusius alio in loco philosophati sumus.

1. Cor. 15.

Lib. 2.

De nomine Ioannis imposito cur mirati sint vniuersi.

Subijcitur: Et mirati sunt vniuersi. Quod cu neutri parètum omnino de alterius voluntate costaret, idem tamè nomen pronuntiauerint: quare nò nisi miraculo, atq; diuinitus factu esse nò ambigo. Deinde mirati sunt, quod scribendo os eius apertu fuerit, & loqui coeperit. Miraculu autem illis visum est mutum loqui: aliàs mirum non erat, quod mutus scriberet.

Contra Machometu, nomen Ioannis alteri nulli ante illum in Scripturis id esse concessum. Verum qui libros Regum, Ezrae, Paralipomenon, atque Machabæorum legerit, deprehendet omnino multos eo nomine fuisse nuncupatos. Deinde & illud attède, circa impositionem nominu multu à Christianis peccari, dum filijs suis parètes nomina Ethnicorum, & Paganoru imponunt, vt Paganismu reuocare velle videantur. Multi em appellantur Hercules, Alexandri, Hectores, Achilles, Vlysses, Diomedes, Aeneas, Acanij, Romuli, Caesares, Pompeij, Sertorij, Annibales, Camilli, Fabij, Mutij, Scipiones, Aristoteles, Platones, Horatij, Tullij, Virgilij, & alijs generis eiusdem nominibus. Nomina etiã quae induntur foeminis, haud sunt minus absurda. Plerasq; enim audias (proh dolor) nuncupari Dianae, Pètesileas, Cassandras, Lucretias, Siluias, Camillas, Liuias, Tullias, seu Tulliolas, Hippolytas, Sibyllas, & similes: vt ita videantur deorum, dearamq; falsarum prope cõpètofa nomina iã extincta, sepultaq; ab inferis excitare. Non q̄ habere hæc nomina sit vllum peccatum; sed quod

Christianoru parentu Ethnicorum nomina filijs suis imponere abusus damnatur.

Gentilitia hæc, & superstitiosa nomina impositio vnde vitiosa.

Fidei lumine illustrati parètes, intuetes in Paganoru potius impia facinora, atq; flagitia, quam in Apostoloru, & Martyrum fortissima, atq; sanctissima gesta, illorum potius cõmemoratione, quam nostrorum gaudent, & gloriantur: quod profectò reliquias antiqui illius Paganismi, & idolorum cultus talium hominum insidere animis, manifestu est iudiciu. Dixit olim propheta Zacharias: Et erit in die illa, dicit Dns exercituum, Disperda nomina idolorum de terra, & non memorabuntur vltra: at isti hanc sententiam euertere, Deumq; & vatem eius facere conantur medaces. Neque etiã dissimulabo nostri seculi hæreticos, ac maxime Anabaptistas, omisis Sanctorum Noui Instrumenti nominibus, Patrum Veteris Testamenti nomina liberis suis imponere: vt item audias, nò paucos vocari Adamos, Abrahams, Moses, Aarones, Samfones, Dauides, & similes: vt Iudaismum instaurare iterum velle videantur. Verum hoc ferri potest cum & catholicis quibusdam in vsu sit, vt Chrisostomus indicauit homil. 12. in priorem ad Corint. epistolã. Sed illud minime ferendu, & portento simile, quod etiam nomina impiorum vsurpant, & quosdã appellant Pharaones, Cainos, Ismaeles, Esauitas, Saules, Sennacheribos, Amanitas, Holofernes: vt isti iã non tã videantur veterem legè velle statuere, quam ipsum orcu, seu infernum. Hæc mihi penè exciderunt zelo domus Dei, propter abusus intolerabiles, quibus nò modo Hæretici, sed Catholici etiã inuoluuntur in dies.

Zachar. 13

Hæretici, ac maxime Anabaptistæ dũ omisis Sanctorum Noui Instrumenti nominibus, Patrum Veteris Testamenti nomina filijs suis imponunt, quid facere velle videantur.

In eos quoque, qui nomina impiorum vsurpant

Quousque Zacharias mutus esse debuerit. Luc. 1. Ibidem.

Ibidem.

Sequitur. Apertu est autem illico os eius, & lingua eius, & loquebatur benedicens Deum. Prædictu fuit ab Angelo Zachariã tantisper voce priuandu, donec, quod prænucciarat de filio nato, ad exitum perduceretur. Sed in natiuitate necdũ Angeli verba perfecta erant: dixerat namq; filium nasciturũ, eius natiuitate plures gauisuros, quod q; puer esset Ioannes vocandus. In circucisione ergo, in qua nomen ei est inditu, omnia verba Angeli erant completa; ac proinde tẽpus erat, vt vinculu linguæ solueretur. Atq; ita miraculum hoc clarius erat in die Circunci-

tionis,

Ambros. lib. 2. cap. 11.

Zacharias ore solutus, cur loquebatur benedicens Deum.

Vicini oes cur timuerit in ortu Praecursoris.

Quid ponere in corde suo, more Scripturae. Homer.

Virg. Eclo. 3. circa medi.

Idem lib. 1. Aeneid. sub initium.

Psal. 118. Luc. 21.

Supra 2. Magnitudine nati Praecursoris vnde p sagirent oes.

Historia nati Praecursoris Mysteriu.

tionis, quam in die natalis, praestabatq; populum hoc scire, vt de Ioane sentiret magnificentius, maioremq; sibi apud homines autoritatẽ conciliaret, & beneuolentiam. Scriptura enim ipsa, quam verbis Angeli praestiterat, protulit. Vnde Ambrosius: Linguã, inquit, quam vixerat infidelitas, fides soluit. Subdit deinde: Loquebatur benedicens Deum. Loquelam suã inchoauit à laude diuina, nam linguæ munus ob huc potissimum finem à Deo tributũ est, vt cõditorem, ac redemptorem suum perpetuis & continuis laudibus celebrat, atq; pro acceptis beneficijs gratias immortales agat. Sequitur: Et factus est timor magnus super omnes vicinos eoru: & super omnia montana Iudaea diuulgantur omnia verba hæc. Videbant patrem senem, matrem sterilem, conceptum simul, & ortum miraculis honestatum, cogitantes inaudita talem puerum patraturum, atq; ita timorem Dei concipiebant in animo suo, cognita potestate diuina, atq; opere visibili expresso: verbaq; Hebræo more vsurpant pro rebus ipsis. Subijcitur: Et posuerunt omnes qui audierunt, in corde suo. Phrasis est Græcis, & Latinis admodũ familiaris. Siquidem Homerus ait: Σὺ δὲ τὴν ἑσπέρην ἐδάμασσαν:

Et Poeta noster: Sibi hæc imis (res est nò parua) reponas Item: Manet alta mente repositum: Propheta etiam: In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Et Chrs: Ponite vos in cordibus vestris sermones hos: de beata quoq; Maria dicitur: Cõseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Dicitur: Quis putas, puer iste erit? Nemo Prophetaru adeo prodigiosè natus est, argumẽto igitur est, mirabilia, & planè singularia opera Deũ velle per hunc infantem operari, atque istã infantis cõsiderationem efficiebat Deus in mentibus eorum, vt suo tempore mirabilia operantem illum agnosceret, & recordari valerẽt. Ne verò hæc hystoria, quæ simplex videtur, mysterijs carere existimetur, cõsidera in primis, per octauã diem, in qua circumcidendus erat puer, significari tempus, quãdo superflua legis, & carnis cæremonia gladio Spiritus san-

cti per sacrosancta Apostolorum cõcilia atq; decreta amputata sunt: atq; ille est octauus dies, cũ agnita est noua, perfecta q; doctrina Euangelij sufficiens ad æternam felicitatẽ, quæ octo beatitudinum promissionibus significatur apud Matthæũ. Quod verò cognati vocarent eũ nomine patris sui, Zachariam: designatur ij, qui nolentẽ liberari à sacrificijs, & ritibus legis, p illisq; retinendis pugnabant. Sed mater ipsius pueri, nempe lex ipsa, & veri legis percrutatores atq; interpretes repleti Spiritu sancto, qui setiebant se ab iugo legis impatibili per gratiã Chri liberatos, figurati in Elisabertha, dicebant, Nequaquã, sed vocatur Ioannes. Ita enim ab Angelo prædictu erat, & ipsi quasi Dei propheta, hoc tandẽ vaticinati sunt quod postmodum, vt Principes Sacerdotij edixerunt, vt in totum legitima illa, infructuosa, atque Mosaica refecarentur. Conuenitq; mirificè rei gestæ: nã etsi diuino Spiritu afflati, ante sensissent apud Deũ legẽ sublatam esse à sanctificatione Synagogæ per gratiã Spiritus sancti, & ita ab eo die, quo Elisabertha impleta est Spiritu sancto, amisisse vim suam: in terim tamẽ, donec perfectè eniteretur, & pareret, ipsa legis cæremonia seruabantur, & simul cum Euangelij gratia concurrebant, tacente, quasiq; musitante Elisabertha, id est, noua Eccllesia Apostoloru. At verò iam enixa, octauo die adueniente, qui quidem est dies gratiæ circucisionis, vidit nò esse expectadum diutius, atq; ita acutiori petra, & gladio verbi Dei est vsa, quod circuncideretur hic puer: propter qd & multi occisi sunt, & ceciderunt à gratia, nolentes acquiescere veritati, vt impleretur dictum Prophetæ: Verbu abbreviatum faciet Dns super terram. Iudæi ergo pro lege Mosi zelantes, contradixerunt, dicentes: Nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine: & argumentantur non à verbo ipsius legis, verum à consuetudine, & factis ab antiquis Patribus. Hinc Petrus necdum benè instructus, cum inuitaretur ad comedendum immunda secudum legem, inquit: Abst Domine, quia nunquam manducaui omne commune, &

Matth. 5. Cognati Eli sabeth vocarent Ioannẽ nomine patris sui Zachariam, qui mysticè.

Act. 15. Luc. 2.

Lex Moyfi quousque vltuerit.

Gal. 5.

Isa. 10. in xta Septuaginta, & Roma. 9.

Quid sit mysterij in eo: Nemo est in cognatione tua qui vocetur hoc nomine.

Act. 10.

immun-

Act. 15.

Ioan. 1. Euangelij proprium.

Heb. 5.

immundū. Alij verò: Nisi circūcidamini secūdu morem Moysi, nō potestis saluari. In generatione ergo carnis illa, vsq; ad Christum, vis gratiæ eius nondū apparuerat, nam gratia, & veritas per Iesum Christum illustrius elucere cœpit, quæ olim lege velata erat: nondū em̄ puer habebat sensum discernendi, aut robur ad solidum cibum, sed lacte alēdus erat: & nolebat ab lactari, quia durum videbatur recedere ab assuetis: vnde quæstio hæc à Zacharia summi Sacerdotis vicem gerente, termināda erat. Sed quomodo mutus & incredulus loqueretur? quo modo audiet surdus? at innuebant tamen illi. Translatio certè faciēda erat Sacerdotij, aut ipse Sacerdos sancto Spiritu implendus, rectè vt loqui, ac iudicare posset. Hic est Petrus, cæteri q; Apostoli, quibus innuebatur ab Angelis per legē, & quasi signis, ac nutibus ostendit gratiæ veritatem. Quo fit, vt aperiētes os suum, dicant: *Ioannes est nomen eius, videlicet, hæc est noua gratia, quæ secū non patitur mores antiquos: oportet Zachariā antiquari: hoc est, vetus Sacerdotium, ad fructum impotēs ex se ferendum de medio tolli. Nō ergo oportet filiū ad patrem inclinari, sed patrem ad filium, qui parenti mutō restituit sermonem. Postulās ergo pugillarem, scripsit, dicens: Ioannes est nomen eius. Ecce Scriptura Noui Testamenti prænuntiatur: prædicabant enim, Dei gratiam vberē venisse, quod antiqua & sacra volumina in manna, in arca Testamenti, cæterisq; sacrificijs innuebant, quoniam Omnia in figura cōtingebāt illis. Ecce quomodo trāslatum est Sacerdotiū Leuiticū in Euāgelicum, & his, qui nesciebant loqui, quia infātes & pueri, aperta sunt ora, vt Zachariæ: nam surdis & mutis auditus, & linguæ vsus donatus est.*

Subdit: *Etenim manus Dñi erat cum illo.* Metaphorica est locutio Scripturis sacris haud ignota, qua singularem fauorem, auxiliū, & gratiam Dei alicui impartiri significatur, iuxta illud: *Posuisti super me manū tuam.* Et iterum: *Manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Et Isaias: *Sub vmbra manus*

sua protexit me. Et: *Iustus si ceciderit, non collidetur: quia Dñs supponet manū suā.* His enim locutionibus significatur p̄tectio, diuināq; custodia: & fortasse hoc loci alludit ad infantia Iōannis, siquidem infantes manibus interdum gestantur, ac ducūtur. Cū autem manus organum sit operandi: & Iōannem infantē prop̄ singularia, & admiranda opera faciētem cernerent: eiusmodi opera non tam Iōanni ipsi, quā diuinæ virtuti per illū operāti, tribuebāt. Qui etiam futura diuinitus præcinebant Prophetæ, manum in se Dñi habere dicebantur: hinc dicitur per Ezechielē: *Facta est super eū ibi manus Dñi.* Et alibi: *Manus enim Dñi erat meū.* Cum ergo facta Iōannis magnū aliquid portenderent, ac denuntiaret futurū, rectè de eo dicitur: *Etenim manus Dñi erat cum illo.* Græcè tantū dicitur: *Et manus Domini erat cum eo:* sed rectè interpret noster vertit coniunctionem illam per causalem, vt sæpe solet in Scripturis accipi. Nos ergo cū infantes simus atq; imbecillitati obnoxij virium nostrarum agnoscentes debilitatem, precemur Dñm cū Propheeta dicentes: *Operi manuum tuarū porriges dexteram;* id est, impende fauorē, & gratiam tuam, qua præstare valeās, quæ tu per legem tuā fieri nobis præcepisti, atque mandasti. Ne autē præstemus, insidiantur nobis, & quantum possunt, obstant maligni spiritus: cōtra quos orandum est item cum Propheeta: *A resistentibus dextera tua, custodi me, vt pupillā oculi.* Cūq; in magnis periculis, & multis versamur, clamemus ad Dominum liberatorē, & præseruatorem: *Emitte manū tuam de alto, eripe me: & libera me de aquis multis.* Nā si manus tua, Deus, nobis dignabitur adesse, hostibus tuis audacter, & nostris insultabimus, dicentes: *Si consistant aduersum nos castra, non timebit cor nostrum: quoniam tu nobiscum es.* Quod vt obtineamus, perpetuō sunt oculi nostri ad cœlū eleuandi, vt inde veniat auxilium nobis; præstante Domino nostro, cui cum Patre, & Spiritu sancto tribuatur omnis laus, honor, gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

Psal. 36.

Manus in se Domini qui dicebantur habere.

Ezech. 21. Infra 3.

Quid nobis Iōannis exēplo præstantur.

Iob 14.

Psal. 16. Periclitantes quid Deum orare debeāt.

Psal. 143

Psal. 26.

Psal. 128.

In illud: Innuebant autem patri eius, quem vel letvocari eū? & vocatū est nomen eius Ioannes, allegoria.

Illud: Postulans pugillarem, scripsit dicens: Ioannes est nomen eius, quidmy sticè.

Exo. 16. Infra 25. et alibi.

1. Cor. 10.

Qualis hæc phrasis: Etenim manus Domini erat cum illo.

Psal. 138. Ibidem. Ij. 4. 49.

TRACTATUS XVII.

In illa verba: *Et Zacharias pater eius, repletus est Spiritu sancto: & prophetauit, dicens: Benedictus Dominus Deus Israel: quia visitauit.*

Luc. cap. 1.

Huius argumentum Canticum.

Quis eius autor.

Vnde bonū omne nobis, contra omne malum. Psal. 87.

DICENDVM, quis autor sit huius Cantici: deinde, quo spiritu actus illud cecinerit: postremò, quid egerit, nempe prophetauit. Sed in primis argumentum Cantici expediendum est. Intēdit enim, more Hebræo, corā incarnato Verbo, sanctaq; Deipara, vt quidam tradunt, & corā præcurfore Ioanne, eiusq; genitrice, atque alijs multis, qui aderant circumcissioni, laudare Deum, aperiendo mysterium aduentus eius, & fructum, vsque ad illum versiculum: *Et tu puer, Propheta Altissimi vocaberis.* Ab eo autem loco, officium & partes præcurforis præparantis filios Israël ad eius aduentum, explicat. Præmittit autem Lucas ante Canticum, illa verba: *Et Zacharias pater eius repletus est Spiritu sancto: & prophetauit:* quibus verbis tū autor Cantici, tum Spiritus, quo editum est, tum denique eius actio prophetica explicatur. Fuit enim Cantici conditor Zacharias senex, sacerdos, & iustus ante Deum: quia iuxta nomenis sui ethymon, memor erat Domini, & ambulabat coram Domino, vt esset perfectus. Nimirum ex Dei memoria omnia bona nobis proueniunt, quem admodum & ex obliuione Dei omnia mala: inde enim ignoratio pernitiōsa diuinarum rerū, & neglectus iustitiæ, & contēptus diuinæ legis. Hinc Propheeta dixit: *Nūquid cognoscantur in tenebris mirabilia tua; & iustitia tua in terra obliuionis.* Erat Zacharias etiam

pater Iōannis; ideo magnus erat à Deo factus, quippe talem filium progeniturus. Nam, vt in ædificijs, à paruis progredimur ad maiora; ita à sanctis patribus sanctiores filij generantur. Et si quandoque nō progressus, sed regressus & descensus quidam sit, qui quidē interdum paulatim fit, sicut ab Abraham, Isaac, & Iacob in alios posteros, qui minori sanctitate, quā Abraham claruerunt: tamen aliquando repentinus fit vel ascensus, vel descensus: quē admodum Ezechias filius fuit Achaz impij, & genitor Manasses Regis, insignis peccatoris, qui Prophetarū sanguine Hierusalem vsque ad os impleuisse, in Scripturis dicitur. *Repletus est Spiritu sancto.* Tertia persona Trinitatis, cum per modum voluntatis (quæ extra se tendit ad obiectum) procedit, quidam ventus, & sanctus impetus vocatur: cum que ex vtrāque persona Patre, Filioque procedat; nomen q; personæ commune est vtrique, vt docet Alcuinus lib. de Trinitate, sibi proprium facit. Non est autem sensus, Zachariam nuda essentia Spiritus sancti tunc fuisse repletum, cum tota Trinitas quauis in creatura existat, ac per omnia immeet, & à nemine penetretur, nihilq; meare per eā possit: vt Iōannes Damasc. lib. 1. suæ Theologiæ tradit: sed ob id dicitur repletus Spiritu S. quod sua eximia dona cū illo comunicauerit. Hæc autē dona tamen à tota Trinitate efficiatur pariter, atq; infūdatur: quia tamē x gratia & benignita

4. Reg. 16. Infra 20. Ibidem, & seq.

Ibidem. Tertia in diuinitis persona nomine Spiritus sancti curueniat

Alcuin. Zacharias quomodo dicitur repletus Spiritu sancto

Ioan. Dam. cap. 16. de Orth. fide, & alias. Dona Dei Sancti spiritus cur dona dicantur.

Spiritus sancti charisima, spiritus in scripturis appellatur teste Damasceno. Isai. 11.

Quis potest fit in nobis & efficax gratia Dei.

Spiritus sancti plenitudinem non omnes iusti habent parem, & æqualem.

3. Reg. 3. 1. Paral. 2. Prophetæ, & Apostoli prophetantur donum, & signa facientia actum tantum habuerunt, non habitum.

Sap. 7. Sancti spiritus ad diuersa munera distributio. Exod. 31.

te diuina donantur, Spiritui sancto, qui amor est increatus, merito tribuitur, quo pacto quæ sunt potentia, Patri; quæ uero sapientia, attribuitur Filio. Dona autem Spiritus sancti, spiritus dicuntur, ut testatur Damascenus, iuxta illud: Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientia, & intellectus, spiritus consilij, &c. Hic autem impetus sanctus est, ad differentiam eorum, qui in ventre aguntur spiritu pythnico, cor quidem minimè penetrat; sed organa capitis, & uocis mouente. Spiritus autem sanctus semper eos replet, quos inhabitat, non aliter quam in corporalibus cibis stomachum, & aër uesciam. Quamobrem uel minima Dei gratia præditus, & munitus quis, omnes Satanæ tentationes, & impulsus ad crimen perpetrandum sollicitates vincere, atque omnia Dei mandata implere potest. Quæquã non omnes repleti Spiritu sancto æqualè habeant gratiam, sicut nec omnes stomachi æqualè cibum, uel unus & idem stomachus diuersis temporibus parem, & æqualem cibum capit. Zacharias ergo repletus est magna, & singulari prophetandi gratia, sicut prophetia sacerdotis talis ac tanti, & olim muti, nunc uero loquentis poscebat, qui coram talibus nouo tempore, talique ac tanto incarnati Verbi, & Precursoris argumeto se accommodabat. Quamobrem maximè adimpletus est Spiritu sancto, actu, non habitu: quemadmodum Salomon sapientia donum accepit. Prophetia namque, & uis operandi miracula, non communicantur Prophetis, uel Apostolis per modum habitus, & foris, uerum iuxta rationem actus, & cisternam; hoc est, ad tempus, & tantisper, dum Deus uult. Sequitur: Et prophetauit. Cum de Spiritu sancto testetur Ecclesia: omnium est enim artifex, omnem habens uirtutem, omnia prospiciens: hinc fit, ut ad uaria, & diuersa donetur munera. Nam uel ad infimas artes, & mechanicas interdum datur, quemadmodum de Beseleel, & Ooliab, quos impletos Dei spiritu ad opera tabernaculi construendi, Exod. 31. scribitur. Datur, & ad scientias addiscendas, quæ naturali lumine comprehendere nequeunt; ut

de sapientia constat tributa Salomoni, qui disputauit super lignis à cedro quæ est in Libano, usque ad hyssopum quæ egreditur de pariete: & disseruit de iumentis, & uolucris, & reptilibus, & piscibus: ut habes lib. Regum 3. cap. 4. in fine. Datur etiam ad bellicam fortitudinem, & vires ex pacto nazareatus promissi: ut in Safone. Unde testatur de eo liber Iudicum: Irruit, inquit, spiritus Domini in Samson, & dilacerauit leonem quasi hædum in frustra decerperet, nihil omnino habens in manu: & hoc patri, & matri noluit indicare. De illo autem dicitur infra in eodem capite: Irruit itaque in eum spiritus Domini, descenditque Ascalonem, & percussit ibi triginta viros. Et cum ait: In maxilla asini, & in mandibula pulli asinarum deleui eos, & percussi mille Philisthæos. De Saule quoque Rege dicitur in libris Regum: Et insiluit spiritus Domini in Saul, cum audisset hæc uerba, & iratus est furor eius nimis. Et assumens utrumque bonè, cõcidit in frustra; misitque in omnes terminos Israël per manum nunciorum dicens: Quicumque non exierit, & secutus fuerit Saul, & Samuel, sic fiet bobus eius. In uasit ergo timor Domini populum, & egressi sunt quasi uir unus. Ad hæc Spiritus sanctus ad linguas, & signa, ad discretionem spirituum, interpretationem sermonum, ad fidem, sapientiam, & scientiam, ut Apostolus tradit, donari solet; ac inter ea dona, ad prophetandum maximè communicatur, quomodo Zachariæ communicatus est. Prophetare autem in sacris literis, multa significat. Est enim interdum canere diuinas laudes, quemadmodum filij Prophetarum psallendo, canendoque; prophetabant: ad quos cum uenisset Saul ut comprehederet Dauidem, cepit prophetare, & ipse à mane usque; ad uesperam. Cantores à Dauide etiã instituti sunt, qui prophetarent coram Domino: maximè si nosset componere Psalmos de historijs antiquis, ut Idithun, & Dauid. Atque hic modus prophetandi pro acceptis beneficijs erat in usu; ut pro exitu de Ægypto, & transitu maris rubri; pro uictoria Delboræ, & Iudithæ; pro partu Annæ ob tento; pro liberatione trium puerorum

3. Reg. 4.

Iudic 14.

Infra 15.

1. Reg. 11.

1. Cor. 12. & sequ. & Ephes. 4.

Prophetare in sacris literis quam multa significat.

1. Reg. 10. 1. Para. 25

Exo. 15. & sequ.

Iudic 5.

Iudith 13. & sequ.

1. Reg. 12. & sequ. Dan. 3.

à for-

Quibus de rebus conderetur cantica.

Deuter. 32. & sequ.

2. Reg. 1. Isai. 38. & sequ.

Habac. 5. & sequ.

Aët. 2.

Infra 4.

Ephes. 5.

1. Cor. 14.

Aët. 19.

Ioël 2. & Aët. 2.

Infra 21.

1. Cor. 11.

à fornace ignis. Fiebant item cantica pro rebus flebilibus, & lætuosis: quale est Canticum Moyse cuius principium est: Audite celi quia loquor, &c. Et Dauidis in obitu Ionathæ canticum. Ezechias, Habacuc, atque Hieremias in lamentationibus similia cantica uiderunt edidisse. Atque in fine ueteris, initioque noui Testamenti B. Virgo, atque Zacharias canticis celebrarunt diuinas laudes. Post illos Apostoli in die Pentecostes, quando loquebantur uarijs linguis magnalia Dei. Hinc in Actis dicitur de primitiuis illis discipulis audientibus, quæ Apostolis à concilio Iudæorum liberatis, euenerant: Qui cum audissent, inquit, unanimitè leuauerunt uocem ad Deum, & dixerunt: Domine, tu es qui fecisti celum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, &c. Deo Opr. Max. pro beneficio in Apostolos collato gratias agentes. De huiusmodi testatur Apostolus: Loquentes uobismetipsos in Psalmis, Hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus uestris Domino: gratias agentes semper pro omnibus, &c. Et ad Corinthios: Quomodo conuenitis, unusquisque uestrum Psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsin habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad edificationem sanctorum. Simili ratione Ambrosius, Gregorius, & Paulinus, quique Hymnos Ecclesiæ ediderunt, Iuuenius, Sedulius, & Prudentius, prophetasse quodammodo dici possunt, id est, diuinas laudes carmine cecinisse, ac celebrasse. Est ergo prophetare, per exuberantiam Spiritus Deum laudare, & magnificare, ut illi baptizati à Paulo in nomine Domini Iesu; de quibus subdit: Et cum imposuisset illis manus Paulus, uenit spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant. In hanc sententiam dixit Ioël: Prophetabunt filij uestri, & filia uestra, & reliq. Quæ uerba à Petro in Actis allegantur, ut significant fideles, siue mares, siue foeminas, magnifica Dei facta prædicasse. Ibidè leguntur fuisse quatuor filia Philippi diaconi, prophetantes. Rursus Paulus in priori ad Corinthios: Omnis mulier orans, aut prophetans non uelato capite, deturpat caput suum. Vbi propheta-

tare, non est prædicare uerbum Dei ad populum, quia hoc à Paulo interdictum est illi sexui: Docere autem, inquit, mulieri non permitto: ergo mulier prophetans illa est, quæ laudibus Deum magnificat.

Deinde prophetare, est sacram Scripturam interpretari, eius locos obsecuros, ac difficiles diuino Spiritus afflatu explicare, & reuelatione ad pietatè homines institueri: de quibus Apostolus ad Ephesios, & Corinthios, ubi habet: Qui prophetat, hominibus loquitur ad edificationem, & exhortationem, & consolationem. Et paulò ante: Aemulami spiritualia, magis autem ut prophetetis. Et Salomon: Cum prophetia defecerit (hoc est, uera, & legitima Scripturæ interpretatio) dissipabitur populus: quemadmodum nostra ætate experimur plus satis. Atque in hunc sensum dixit Dominus Moyse: Aaron frater tuus erit propheta tuus, hoc est, interpret uerborum tuorum: declaransque quomodo sit propheta, subdit: Tu loqueris ei omnia quæ mando tibi: & ille loquetur ad Pharaonem. Nam ut propheta non loquitur nisi quæ Deus communicat, ita nec interpret nisi quæ suggerit is, cuius uerba interpretatur. Petrus etiã dixit: Omnis prophetia interpretatione non fit, &c. sed spiritu sancto inspirati, loquuti sunt sancti Dei homines. Id est, uera interpretatio Scripturæ proprio sensu, & spiritu fieri nõ debet, uerum cum Scripturæ Spiritum sanctum habuerint autorem, eundem etiam habere interpretem debet, & expositorem. Qui autem falsò Scripturas interpretantur, & eiusmodi falsas, & corruptas interpretationes porrigunt populo, pseudoprophetae, siue falsi prophetæ uocantur in diuinis literis, quales sunt omnes Hæresiarchæ: à quibus Dominus cauendum esse monuit, cum dixit: Attendite uobis à falsis Prophetis, qui ueniunt ad uos in uerimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.

Differunt autem Doctores à Prophetis (nam hoc distinguit Apostolus ad Ephesios, & in priori ad Corinthios, dans secundum locum Prophetis, tertium uero Doctoribus) quod Doctores tradebant, quæ per scientiam

1. Tim. 2. II. significat uerbi prophetandi.

Ephes. 4. 1. Cor. 12. & 14. Ibidem.

Prou. 29.

Aarõ Propheta Moyse qualis. Exod. 7.

2. Pet. 1.

Pseudopphetæ in Scripturis qui dicantur.

Matth. 7.

Doctores à Prophetis quò differant. Ephes. 4. 1. Cor. 12.

consecuti erant : quæ & ipsa donum Dei est ; Prophetæ verò, quæ per reuelationem. Vnde Paulus: *Nunc autem fratres si venero ad vos linguis loquens; quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in reuelatione, aut in scientia, aut in Prophetia, aut in doctrina?* Vbi reuelatio coniungenda est cum Prophetia, & scientia cum doctrina : scientia enim communicatur per doctrinam, sicut reuelatio quod per Prophetiam alijs est datum. Non ergo Paulo dicuntur Prophetæ, quicunque Scripturam explanant, sed qui id agunt solo Dei afflatu. Vnde ipse hoc declarans, subdit: Prophetæ autem duo, aut tres dicant, & cæteri dijudicent. Quod si alij reuelatum fuerit sedenti, prior taceat: potestis enim omnes per per singulos prophetare: vt omnes discant, & omnes exhortentur, & reliq.

Tertiò, prophetare est, videre ea, quæ procul à sensu communi, & intelligentia sunt, quæque spiritu Dei tantum possunt apprehendi: siue sint præterita, quo pacto Moses de creatione mundi prophetavit: siue sint præsentia, vt cum corda, & secreta aliorum cernuntur. Ita Samuel prædixit Sauli inuentas à patre Cis afinas: & Elisæus suo Giezi, quid à Nahaman Syro accepisset, & Christus Nathanaëli, vbi fuisset, cum à Philippo vocaretur, prædixit quod esset sub ficu: & mulier Samaritana vocat Christum Prophetam, quod secreta cordis ipsius reuelasset. Petrus item partem huius Prophetiæ exhibuit, cum dolum detexit Ananiæ, & Sapphiræ. In quam sententiam Paulus ad Corinthios scribit: *Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota: conuincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus: occulta enim cordis eius manifesta sunt: & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod verè Deus in vobis sit.* (Quam sancta mulier quædam in numerum virginum relata, interpretatur, prophetare hoc loco, pro eo quod est cõcionari, siue de moribus secundum spiritum loqui ad populum: ita vt auditor putet ad se sermonem dirigi, & cor suum per verba prædicantis tangi) siue sint futura, à quorum cogni-

tionem, & prædictionem præcipue denominatur Prophetæ.

Quartò, prophetare, est signa facere, iuxta illud Ecclesiastici de Helisæo: nec superauit illum verbum aliquod, & mortuum prophetavit corpus ei⁹. Vt enim dicitur in 4. Regum volumine, cum in Helisæi sepulchro cõditus esset quidam, ad contactum ossium corporis Elisæi est reuocatus ad vitam. Et rursus de ossibus Ioseph Patriarchæ Salomõ idem testatur, quod *ossa ipsius visitata sunt, & post mortem prophetarunt*. Id est, edito fortassis aliquo signo, Prophetam Dei ipsum Iosephum ostenderunt: quemadmodum nunc ad basilicas, vel sepulchra mortuorum interdum miracula fiunt. Quanquam & alius sensus esse possit, eatenus scilicet ossa Elisæi, & Iosephi prophetasse, quatenus à mortuis suscitatio aliquos vniuersalem resurrectionem propter Christi merita futuram concionabantur: quemadmodum Ezechiel de ossibus vaticinatus est. Rursus prophetare dicitur is, qui res supra se sum loquitur, etiam si illas minimè intelligat: atque hoc modo dicitur prophetasse Caiphæ vomens ore, iuxta nomen sui interpretationem, quod mente non intelligebat. Hinc 1. Regum dicitur: *Inuasit spiritus Dei malus Saul, & prophetabat in medio domus sue*: quia desipiebat, vt Chaldæus interpres vertit, & more desipientium aliena, & absurdum loquebatur, & quæ supra se sum & rationem esse videntur: & fortè afflatu maligni spiritus insolentius loquebatur. Vnde Paulus Epimenidem, Prophetam vocat, & apud Ethnicos poetæ omnes, vates, & Prophetæ dicuntur, eò quod credantur Apollinis & Musarum furore, & spiritu agi. Ad prophetandum autem quocumque modo ex dictis significatis, opus est Spiritu sancto: nam ad laudes Dei concinendas, ita ferè solemus ante precari: *Domine labia mea aperies: & os meum annuntiabit laudem tuam. Nemo enim potest dicere: Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto*. Deinde ad Scripturas interpretandas inuocandus est Spiritus. Sane aliter exponendo Euangeliũ, quam exponi debeat, ex diuino, hominis, vel quod

Vnde potissimum denominatur Prophetæ. IIII. signific. Prophetiæ. *Eccles. 48. 4. Reg. 13.*

Eccles. 49. Genes. 41.

Elisæi ossa, & Iosephi Patriarchæ quatenus prophetasse dici possunt. *Ezech. 37. V. significatio Prophetiæ Ioann. 11.*

Caiphæ, quid sonet. *1. Reg. 18.*

Tit. 1.

Psal. 50.

1. Cor. 12.

peius

Isai. 41.

Rom. 8.

Zachariæ triariam Prophetæ.

Etus Cantici diuifio:

Quis ille, cui à Zacharia benedicitur. *Heb. 1.*

Ibidem. 2. Cor. 1. Ioan. 5.

Luc. 1. Infra 7. Spiritus sancti beneficia. Heb. 9.

Luc. 4. Isai. 61. & Psalm. 44. Quæ ratio à nobis Deus cognoscatur.

peius est, Satanæ faciamus Euangeliũ. Ad futura item vaticinanda opus est spiritu Dei: ait namque Isaias: *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia dii estis vos*. Ad edenda autem signa, vel suscitandos mortuos, quis nesciat viuificante Spiritu opus esse? nam teste Paulo: *Qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum eius in vobis*. Porro Zachariæ prophetavit, non modò canendo diuina præconia, & dicta Prophetarum quasi de rebus completis interpretando; sed etiam prædicendo ea, quæ complenda erant in die Palmarum, & de morte, & filij præcursione, quæ omnia erant euertura; vt rectè primis tribus modis prophetasse dicatur.

Sequitur: *Benedictus Dominus Deus Israël*. Hic primus versus tres partes complectitur, primam de benedictione Dei, secundam de visitatione Domini: tertiam de redemptione plebis suæ facta: quæ diligenter omnes sunt expendenda, atque ad mores vtiliter accommodanda. Quod attinet ad priorem partem, explicandum quis sit is, cui benedicitur: quare Dominus Deus Israël appelletur: quæ & qualis sit benedictio, qua à nobis ille benedicitur. In primis ergo is, quem Zachariæ benedicit, vel Filius est Dei, qui olim Patribus multifariam, multisque modis apparebat, illorumque ob assumendam ab eis humanam naturam, Deus dicebatur, quique per se visitauit, atque redemit populum suum: vel sanè Pater est qui in Filio, in quo locutus est nobis, hæc omnia operatus est. Sic enim Pater misericordiarum dilexit mundum, vt per Orientem ex alto nos visitaret, de quo est illud testimoniũ turbarum: *Quia Propheta magnus surrexit in nobis; & quia Deus visitauit plebem suam*. In Patre autem, & Filio benedici intelligitur Spiritus sanctus, per quem Filius Patri sese obtulit, per quem etiam Pater Filium nobis donauit: qui se ab Spiritu sancto vnctum dicebat, ac missum. Deus igitur Pater, & Filius, ac Spiritus sanctus, ob eius sublimitatem, à nobis minimè cognoscitur nisi per signa, vt supra dictum est:

quare non est nomen eius vnum, vt erit in cœlesti gloria, sed varium, ac multiplex. Vt autem tradit Damascenus, eiusmodi nomina vel significant quod Deus non est, vt immortalis, infinitus, incomprehensus, & his similia: vel aliquid circa ipsum denotant, vt quod bonus, sapiens, potens, iustus, &c; hæc enim in creaturis essentiam minimè significant, licet in Deo cum essentia conuertantur: vel denique ordinem, ac respectum Dei ad creaturas designant, vt Dominus, Creator, Redemptor, Glorificator, quæque his ferè coniuncta sunt. Hæc autem extra Dei essentiam sunt: nam vel ens ipsum significat quid sit, sed nõ quid sit. Dicitur ergo Dominus, & Deus, vel vt in Hæbreæ lingua Zachariæ verba, *Iehouah beholim*: de quibus Hebræis verbis non est modò differendum. Dominus ergo, respectum ad res creatas includit. Et singulariter Deus dicitur Dominus, quod eius est vnicũ dominium, nempe vniuersale, omnia sub sua ditione complectens, de quo ait Dauid: *Ordinatione tua perseverat dies, quoniam omnia seruiunt tibi*. Et Abraham: *Leuo manum meam ad Dominum Deum excelsum, possessorem cœli, & terræ*. Rursus: *Domine Dñe Rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita; & non est qui possit tua resistere voluntati*. Et meritò sanè: quia cuncta cõdidit, condita gubernat, conseruata ad suos fines perducit. Quare nec dona alienantur ab eius dominio, neque libero arbitrio prædita, eo quod talia esse voluit ipse, libera nepe, & si vellet, posset ea determinare: tum quia permittens homines peccata incurrare, incidunt illi in iustiam eius vindicantem, vel si volunt, in misericordiam liberantem. Præterea, Dei dominium eiusmodi est, vt minimè ab alio pendeat, sed à se ipso, & in se ipso illud habet. *Quis enim prior dedit illi, & retribuetur ei? Aut quis tibi imputabit* (ait sapiens) *si perierint nationes, quas tu fecisti?* Ex quo nec leges, quibus illud administrat, aliunde accipit, neque rationem administrationis cuiquã reddere debet. Postremò huiusmodi dominium liberum est, ab omni quæ seruitute

Damas. lib. 1. de Orth. fid. cap. 4. in fine.

Triplex genus nominũ Dei.

Deus, cui Dominus dicitur.

Psal. 118.

Genes. 14.

Hester 13.

Sap. 8.

Quæ sit dõminiũ Dei.

II. conditio.

Rom. 11.

Sap. 12.

III. & vltima conditio.

Psal. 16.

protus alienum: nulla siquidem eget creatura, qui bonorum nostrorū non eget, & subditos liberos constitui, illisq; si volunt, consuevit benefacere.

His autem tribus conditionib⁹ omnia mundi dominia, atque imperia destituuntur. In primis nāque omnia Regna limitatam habent ditionem, vltra quam non potenduntur, ac certis quibusdam temporum metis quasi cācellis circumscribuntur, tametsi inter illa Monarchias, Romanorumue imperia etiam annumerare velis. At verò Dei imperiū neque loco vlllo clauditur, neque tempore, vt disertis verbis docuit Dauid, cū dixit: Regnum tuum, regnum omnium seculorum; & dominatio tua in omni generatione & generatione. Ad hæc cuncti Reges, Monarchæ, ac Imperatores in regnando à Deo pendent, certa que regnandi ratione legibus tum diuinis, tum naturalibus arctantur; ita vt si magistratus suos, & potestates suas perperam administrauerint, grauitur omnino delinquant. Denique de bene, vel malè administrato Imperio Deo Optimo Max. & vero hominum Domino redere rationem in die iudicij vel inuiti cogentur. Item hominum etiam dominium cum seruitute coniunctū est. Nam si ciuitatē, aut seruos, aut agros, aut iumenta possideas, vt fructum operatum percipias, debes vicissim & tu illis inferuire: nam ciuitati ius administrare, illam quoque ab hostibus, & latronibus tueri, atque defendere, tantquam propriam tuam possessionē cōpelleris: agros colere, iumēta curare, seruos alere etiā debes. Et quò maius est dominium atque amplius, eò etiā maiori seruituti obnoxium est. Vnde Rex seruus honoratus: at sumus Pontifex seruus seruorum Dei merito appellatur. Dei autē dominium ab istis omnibus seruiendi rationibus ac modis omnino est solutum, ac liberum. Atque hætenus de voce, Dominus. Dicitur quoq; Deus: quæ vox latius, quā Dominus, patet. Nā in omnes mundi nationes se se effudit; & prior est quā nomen Domini; sicut Elohim, prius est quā Iehouah. Hinc Gen. 1. dicitur: In principio creauit Elohim cælos &

terrā: eaque per totum primum caput vtitur voce Proheta. In secundo verò capite incipit vti voce Iehouah, cū ait: *Ista sunt generationes cæli, & terræ, quando creata sunt, in die quo fecit Dominus cælum, & terram.* Vbi primum mētio fit vocis Iehouah, quā 70. perpetuò verterunt Képios, id est, Dominus, quemadmodum Elohim, Q̄as, id est, Deus.

Dicitur autem Deus Græcè à vidēdo, & currendo, & ab vrendo, vt docet Damascenus: *Etenim Deus noster ignis consumens est: tresque has ignis precipuas proprietates complectitur. Ignis est enim vtilis ad videndū, propter lucem illi coniunctam: currit, atque expeditas, ac promptas actiones habet: ardet, & sibi proxima calore suo incendit. In hunc modū Deus cuncta suo intuitu cernit: ad omnia, vt succurrat illis, festinat: omnia ad fines suos deducendo, perficit, & quodam modo in se cōuertit. Quare Deo nos, ac nostra opera intuenti, fidem habemus: in eo, qui omnibus auxiliatur, & succurrit, spem nostam collocemus: eum que nos suo amore excitantē, per festosque efficere contendentem, ex toto corde, ex tota anima, atque ex omnibus viribus diligamus. Sed de Dei voce fusius primo tractatu huius libri dictum est.*

Dicitur autem Deus Israël, id est, plebis, seu posteritatis ab eo descendētis. Sic enim vocam⁹ Reges Aegypti, Reges Chanaan, Reges Cham; id est, populorum, qui ab illis traxerunt originem. Rursus nominatur Dominus Deus Israël, neque cōfunditur vocari eorum Deus: non tam secundum carnem, qui olim pacto legis, cæremoniarum, & terræ promissæ, Dominum in Deum verum, summeque à se dilectum assumpserat, & elegerat: quomodo ab reliquis gentibus eligebatur alij in deos suos, vt ita in morbū peccati, & transgressionem Adæ primi parentis pactum Dei violentis agnoscerent: includebatque pactum ex eorum progenie venturi Messæ: sed erat etiam Deus secundū spiritum Israël, id est, eorum, qui fidem, & obedientiā, sanctaque Abraham, & Israël

Triplex Dei denominatio, ab ignis triplici proprietate desumpta.

Damas. lib. 1. de Orth. fid. cap. 12. Deut. 4.

Deo fidem, spem, & amorem, cur debeamus.

Deut. 6. & Matth. 22.

Cur Deus, & domin⁹ Deus Israel appellatur.

Heb. 11. Exod. 3. & alijs sapissime.

Genes. 3.

Terrena omnia regna, atque imperia in tribus deficiunt.

Primus defectus.

Psal. 144. & Dan. 7.

Alter defectus.

III. defectus.

Rex cur seruus honoratus, Pontifex verò, seruus seruorū Dei nominetur.

Nomen Dei generali⁹ esse, quā Dominus.

Elohim, & Iehouah quid significant.

Rom. 2. Gal. vlt.

Euthym.

Quomodo vocetur Israelitarum Deus, cū sit omnium hominum Deus, secundū Euthymium. Rom. 3.

Dei benedicere quale sit, atque maledicere.

Matth. 21.

4. Reg. 2. Ephes. 1.

Quale hominis benedicere, & maledicere.

Homines Deo quando benedicant, more scripturæ.

Dan. 3. Psal. 33.

Apoc. 7.

consecrantur opera, tametsi ex illis secundum carnē nō sint oriundi: Quos Apostolos Israëlitas Dei, & in abscondito Iudeos appellat. Sic enim dixit in epistola ad Gal. *Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, & misericordia, & super Israel Dei.* Re. & hoc loco scribit Euthymius: *Verū, inquit: Quomodo dicitur Deus solius Israel, cum non tantum Israelitarum Deus sit, sed & omnium hominum, & ipse omnium creator? Quia caterorum quidem omnium hominum Deus erat, ipsis etiam nolentibus: solorū autē Israelitarum, vltrotroneorū, & per cognitionē.* Hæc ille.

De hoc ergo Patre, vel Filio, Deo ut trino & vno, dictoque Domino Deo Israël ait, quod sit benedictus. Benedicit homini aliter Deus, quā homo benedicat Deo: illud enim Dei benedicere, benefacere est, vt dicere eius est facere, eiusque maledicere maledicere: siue per se ipsum, siue per ministris suos benedicat, vel maledicat.

Afsistit Deus enim ministris suo nomine benedicientibus. Nam per se maledixit sicuti, quæ statim exaruit: per Heliseum maledixit pueris illi insultantibus: *Ascende caluē: qui laniati sunt ab vrsis.* Per sacerdotes nobis benedicat, & vt Paulus ait: *Benedixit nos in omni benedictione spirituali, in cælestibus.* Hinc gratia Dei, & donum quodcumque benedictio vocatur. Nostri autem benedicere, vel maledicere, nisi diuina autoritate sit factum, nullā vim habet, & efficaciam, nihilq; immutat in ipsa re, sed tantum est laudare, & desideria nostra in bonum, vel malum alterius aperire. Est ergo hominis benedicere Deo, nihil aliud, quā bene illi precari, in eiusque veris bonis sibi per amorem complacere, eius laudē, & gloriam prædicare. Ita enim creatura rationis particeps Deo potest benedicere, illū colere, qui boni vllius noui, aut a diuitiis haud potest esse capax. Atque ita frequenter vsurpatur in sacris literis: vt cum dicitur: *Benedicite omnia opera Domini, Domino: Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo: Benedicētio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, virtus, Deo nostro, &c.*

Considerandum est autem Græcè nō dici per participiū *εὐλογεῖν*, quod actum tantum significet præteritum: at nomen substantiuum *εὐλογητός*, quasi dicat, laudabilis. Et ita participiū Hebræum *baruch* vsurpatur, & vertitur ab interprete. Sic enim Hebraicæ linguæ periti docent, eiusmodi participia vim nominum habere verbalium.

Porro nostrum hoc Deo benedicere (vt sepius ita loquamur) triplici ore fieri debet. Primum quidem ore cordis ille benedicat, qui diuinam sapientiam fide, spe potentiam, amore bonitatem cōplectitur. De hoc ore ait Paulus: *Os nostrum patet ad vos à Corinthiis, os (scilicet cordis) nostrum dilatātū est, & Dauid: Os meum aperui, & attraxi spiritum.* Os enim spiritale cordis ardens desiderium est. Dominus etiam de hoc loquitur, cum ait: *Non quod intrat in os coinquinat hominem; sed quod procedit ex ore, &c.* Id est, de ore cordis, nā inde exeunt cogitationes malæ, &c. superbia, & stultitia. Deinde ore vocis benedicendus est Dominus, vt nos ipsos ad diuinam excitemus, alios in virtute ædificemus, naturamq; nostram, & talentum in opere difficili, & glorioso exerceamus: quāquam in voce insit hypocritis, & fictē, ac simulatē fieri possit. Postremò magnificandus est Deus, atque benedicendus ore bonorum operum, quæ Deum perfectius confitentur, quā voces, minusq; fingi queunt. Nam multi sunt, qui voce confitentur Deum, factis autem negant.

Sequitur: *Quia visitauit.* Tametsi Deus infinitè bonus in se, atque perfectus, laudandus, atque benedicendus sit: tamen quia, quid sit nos planè ignoramus, neq; capere valemus, ex operibus ipsius eum magis cognoscimus, magisq; apti sumus benedicere. Opera autem diuina duplicis generis sunt: alia quidem intima, & immanentia, vt vocat Theologi, vbi & agens, & opus, & modus infinita sunt: alia verò sunt externa, ad creaturasque terminatur, in quibus agens, agendi que ratio habet infinitatem, at opus ipsum finitū est & limitatum. Summa autem benedictio Dei ex opere vtramque re com-

Hoc loco, benedict⁹ quid significet.

Quænam participia apud Hebræos pro nominib⁹ verbalibus soleant accipi. Triplici ore vult Deus à nobis benedicere.

2. Cor. 6.

Psal. 118. Os cordis quodnam sit. Matth. 15. Ibidem.

Deum quando perfectè benedicim⁹.

Tit. 1.

Deum cognoscere vnde tantum possumus.

Dei opera sunt in duplici differētia.

Dei perfectissimam benedictio quænam illa.

plectente confurgit, nempe ex filio, & Christi humanitate, plebeq; per visitationem, & factam redemptionem, vt ita dicam, deificata. Visitare, nihil est aliud, quàm frequenter visere, seu sepius ad videndum aliquid ire. Cum autem Deus secundum suam naturam ire nequeat, cum vbique presens sit, & semper omnia videat, visitare dicitur metaphoricè, secundum quosdam effectus declarantes eius de re visitata memoriam, quæ res dum non viseretur, in obliuione Dei versari quodam modo videbatur. Hi verò effectus vel iustitiæ Dei sunt peccata vindicantis: vnde illud: *Visitabo super viros desixos in fecibus suis; & iterum: Visitabo peccatū vituli, & item: Visitans iniquitatē patrum in filios, in tertiam, & quartam generationem eorum qui oderunt me, vel misericordiæ effectus sunt: vnde Israëlem in Ægypto, & in Babylone existentem visitare dignatus est liberatio ne eius à seruitute durissima, atq; captiuitate. Sic etiam dicitur: *Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Misericordiam autē meā non dispergam ab eo, neque nocebo in veritate mea.**

Et quanquam Deus varijs modis apparuerit, & locutus fuerit patribus visitando mundum; summè id tamen factum est in Christo Deo, & homine. Olim namque visus est Adæ, Noë, Abrahamæ, Ioseph, Mosi, Prophetis, & Patriarchis, per eosque visitare mundum dignatus est: neque tantum per viros bonos, & sanctos, verum etiam interdum per malos visitationem fecit: *Misist, inquit, ad vos omnes seruos meos, confurgens diluculo, &c.* Summa visitatio tamen per Christum exhibita est: tum quia visitans maior erat, nempe Deus, & homo: tum quia fructus visitationis amplior, & vberior, nempe redemptio à vilissima seruitute peccati, atque ab intolerabili dæmonis iugo, fuitque visitatio summa cum misericordia iustitiæque coniuncta. Nam in opere incarnationis, & redemptionis: *Misericordia, & veritas obuiauerunt sibi: iustitia & pax osculata sunt.* Vtque hoc loco exponit Theophylactus: *Excitatum est cornu salutis, Christus. Videbatur enim*

dormire, contemnens multorum peccata, longanimitatem in simulacrorum in sano cultu præsere: sed in nouissimis temporibus incarnatus excitatus est, & contriuit omnes, qui oderunt nos, dæmones. Hæc ille.

Fuit præterea summæ recordationis plebis Dei, qua de ait Psalmista: *Si oblitus fuero tui Hierusalē, obliuioni detur dextera mea.* Erat insuper visitatio scientis etiam scientia humana, mūdo opitulari: pleni etiam charitate, atque nostram salutem sciētis, & de malis nostris dolorem, & mœrorem concipientis. Ait namq; Apostolus: *Nō enim habemus Pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris; tentatū autem per omnia pro similitudine absque peccato.* In eo enim, in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis qui tentantur, auxiliari. Venit etiā visibilis, vt ab ipso visitato, qui non valebat eum nisi tanquam solē eclipsatum, & nubibus obtectum videre, cerni posset.

Cœpit autē visitatio hæc (quod ad Deum, & ad aliquos priuatos attinet) in ipsa incarnatione, in qua primus omnium, quos Verbum visitauit, est Christus homo, assumendo eum ad dignitatem suæ hypostasis. Secundo loco visitata fuit B Maria, in qua tantum visitationis mysterium peractum fuit: Tertio loco visitatus fuit Ioannes Baptista, qui matris suæ in vtero repletus Spiritu Sancto, cognouit Verbum incarnatum, atque eius sanctissimam genitricem: cuiq; vt ad se visitandum venienti honorem, quomodocunq; posset, deferret, saltū exultationis edidit. Quarto, visitauit Elisabetham vnā cū viro eius Zacharia, atque adeo cū tota domo sua: qui propterea canticū exultationis ob visitandi officium verbi, domui suæ amplissimè exhibitum emisit. Ita enim intelligendum est: *Benedictus Dominus Deus Israël: quia visitauit, & fecit redemptionem plebis suæ: Et pauld post: Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto.* Nos, inquit, scilicet domum nostram. Quinto, in natali die visitauit pastores per Angelum, & vt ad se visitandum accederent, euocauit: In epiphania verò per stellam visitauit Ma-

Exerit cor nu salutis no bis quomodo Deus teste Theophylacto.
 Diuina visitationis per incarnatione virtutes. *Psal. 136.*
 Heb. 4.
 Supra. 2.
 Quare Christus per se ipsum in carne mundum visitauerit. Prima Deivisitationis quæ fuerit, quæ secunda, ac tertia.
 Luc. 1.
 IIII. Visitatio.
 Quinta.
 Luc. 2.
 Matth. 2.

gos,

Infra. 21.
 Hier. 23.
 & Zach. 9.
 & sepe alibi.
 Luc. 19.
 Psal. 8.
 Matth. 21.
 Heb. 2.
 Messias adhuc matris vtero inclusus, nec nat plebem suā, quomodo visitauit.
 Baruch. 3.
 Psal. 105.
 Psal. 79.
 Quid triplex vnctio Dani dis in Regē præsignauerit.
 Luc. 4.
 & Isa. 61.
 & Psal. 44.
 & Heb. 1.
 * 1. Reg. 16.
 Luc. 1.
 2. Reg. 2.
 Luc. 4.
 Infra. 19.
 2. Reg. 5.
 Matth. 15.

gos, eosq; ad se visendū excitauit atq; impulit. Deinde baptismo, & prædicatione Verbi Dei omnes Iudeos frequens visabat, sed maxime in die quo honorificè exceptus est à turbis cum ramis Palmarum, & Regem spiritua lem à Deo promissum se esse ostēdit. Hierusalem quoque, ac templum ingressus, fletu, & lacrymis ciuitatem illam profecutus est; eo quod non cognouerit tempus visitationis suæ. Hæc autem visitatio facta erat tanquam in femine in incarnatione, de qua Propheta: *Quid est homo, quod memor es ei? aut filius hominis, quoniam visitas eum?* quem quidem Psalmum, Dominus noster, Paulusq; haud semel de Mēssia interpretantur.

Etiā verò visitatio plebis non dum esset perfecta in incarnatione; describitur tamen à Zacharia sub præterito, quod certum ac deliberatum erat in prouidentia Dei, quæ anteit omne futurum tempus, vt certo suo tempore Iudæi visitarentur iuxta illud: *Posthac in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Item secundum id: *Visitauit nos in salutari tuo,* rursum expressius: *Respice de celo, & vide, & visita vineam istam.* Sicut autē. Dauid ter vnctus fuit ad regnum, ita etiam Christus; qui vt maxime vnctus fuit, sic maxime visitatus. * Semel enim domi vnctus est Dauid: ita Christus secretò incarnatus. Fuit secundo Dauid vnctus super Hebron à tribu Iuda: similiter Christus à baptismo, vel à die Palmarum, ad conuersionem Iudæorum est constitutus in Regem. Postremò, vt Dauid super decem tribus, pari ratione Christus super omnes gētes regnauit, & licet per se ipsum Christus externè visitauerit Itraëlem, apud illos signa edens, & ministrans Verbum Dei, iuxta illud: *Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt do*

Diuine bonitatis ac prouidentia clara ac perspicua Ecclesiā suam visitantis argumēta & symbola.
 Qua ratione Deū fructuo sē visitemus.

TRACTATUS XVIII.

In verba illa: *Et fecit redemptionem plebis suæ.*

Luc. 1.

Utrum Dominum Deum laudibus ac benedictione prosequendum Zacharias proposuisset, rationemque huius laudationis visitationem esse dixisset, rectè subiunxit: *Et fecit redemptionem plebis suæ*: quo verbo visitatio diuina quæ in finem sit instituta atque suscepta, perstrinxit. Varia est enim visitatio, & alia quidè est ad spoliandos, ac expiandos visitatos. Cum autem Deus honorum nostrorum non egeat, haud sic visitat: eiusmodi enim simulatæ fidei; visitationes tam speciosum titulum visitandi præferentes à tyrannis, & insatiabilibus principibus, siue profanis, siue ecclesiasticis, magno cum populorum suæ fidei commissorum detrimento plerumque fiunt. Aliaverò est ad congratulandum de amici rebus secundis ac prosperis: atque hanc quidè Christo non negabimus: quoniam delicatæ eius, esse cum filiis hominum, atque adeo cum oue perditæ, quæ diligenti studioque pastoris recuperata est. Alia rursus ad visendum ægrotatè amicum, & necessarium instituitur: neque hanc Christo subtrahere debemus: nam ipse ceu infirmus ad nos infirmos venit, de quibus Propheta dixerat: *A planta pedis usque, aduerticè non est in eo sanitas*: & ut Christus de se professus est ipse: *Non est opus valentibus medicus, sed malè habentibus*. Postrema alia visitatio ad liberandum hominem à captiuitate suscipitur: qua ratione Moyses à Deo in Ægyptum missus est in symbolum Christi à Patre missi, ut mundum à captiuitate peccati, atque diaboli veri Pharaonis redimeret, iuxta illud: *Benedixisti Domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob*: simili que ratione ab Ezechiele venturus dicitur tanquam pastor, ut visitet dissipatum gregem suum. Et hoc est quod hic ait Zacharias: *visi*

tauit, & fecit redemptionem, id est, visitauit ad redemptionem faciendam. Sed ut hoc mysterium redemptionis penitus expendamus, in primis considerandum est, redemptionem, quod ad etymologiam suam attrinet & Græcam, & Latinam, nihil aliud esse nisi liberationem à seruitute medio aliquo pretio; ex vñu verò Scripturæ Sacræ liberationem dictam significat, et si pretium non numeretur. Ex quo illud: *Ex vsuris, & iniquitate redimet animas eorum*; & alibi: *Gratis venundati estis, & sine argento redimemini, rursus: De morte redimam eos, itè: Redime me à calumnijs hominum, ut custodiã mandata tua*. Quandoque; tamè seruat ratio etymologicæ, ex quo illud in Prouerbiorum libro: *Quia zelus & furor viri non parcat in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquã precibus, nec suscipiet pro redemptioe dona plurima, alibi quoque: Peccata tua eleemosynis redime, &c.* Paulus etiã: *Empti enim estis pretio magno, & Petrus: Scientes quod non corruptilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra cõuersatione paterna traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati*. Dicitur porro redemptio, quoniam ratione creationis in Adam possessio Dei prima, & quasi emptio fuit: satis quippe emit rem, qui eam facit, atque ita redemptio, est iterata emptio. Quod ad rem verò attinet, in sacris literis duplex inuenitur redemptio, altera quidem animam à contracta seruitute subleuans, altera verò à contrahenda præseruans. Hinc Dauid: *Qui redemisti Dauid seruum tuum de gladio maligno: eripe me, & erue me de manu filiorum alienorum*. Vbi se semel redemptum à gladio Goliath, ad literã testatur: & redimi de manu alienorum à seruitute contrahenda postulat Moyses

Redemptio proprie quid sit.

Quomodo in scripturis accipiatur. Psal. 71. Isa. 52. Osee. 13. Psal. 118. Prou. 6. Dan. 4.

1. Cor. 6. 1. Pet. 1.

Cur sic dicta redemptio.

Redemptio in scripturis duplex.

Psal. 143. 1. Reg. 17.

Exod. 6. & Deut. 6. & 9. & 13. & 21.

Quotuplex sit visitatio.

Psal. 16.

Secunda visitandi ratio. Prou. 8. Luc. 15.

Tertio.

Isa. 1.

Matth. 9. Quarta ac postrema visitatio.

Exod. 3. & seq.

Psal. 84.

Ezech. 34. & seq.

Redemptio rursus duplex.

Exod. 1. & seq. & 5. & saepe infra.

2. Paralip. vit.

2. Esd. 2.

Status innocentie describitur, & primo quantum ad corpus.

Gen. 1.

Eccle. 15.

Homo cur conditus.

Eccle. 7.

I. Conditio. Sap. 2.

Idè quomodo inexterminabilis.

Rom. 5.

quoque liberatum populum de seruitute misera Ægypti redemptum vocat. Redemptio rursus à seruitute contracta eripiens est etiam duplex: nam quædam est à temporaria seruitute in temporariam libertatem asserens, ut Ægypti illa, & Babylonis fuit, & in Chanaan ab alijs circumstantibus hostibus. Et hæc licet naturaliter per Deum, & homines fieri possit; diuinitus tanquam supra naturam à Deo facta est, non tam propter se, quam ob dispositionem ac typum vnicæ spiritualis redemptionis exhibendæ per Christum. Quædam verò est redemptio ab spiritali seruitute peccati, demonisque captiuitatem in spiritali filiorum Dei libertatem vendicâs: quæ intelligi non potest, nisi cognita prius & à qua eripit, captiuitate, & libertate ad quã introducit, & pretio quo fit, & à quò, & cui, & quãdo, & quibus nobis instrumentis applicetur. Seruitus ergo filiorum Adæ, ex eo maximè conspicitur, quando cum libertate, quã ante peccatum habuit, comparatur.

Ut autem status innocentie clarius intelligatur, tria principia ut certa, & explorata constitueda sunt. Primum, hominem ad cœlestem gloriam comparandam conditum fuisse: Secundum, Deum Opt. Max. à principio rectum hominem fecisse, & reliquisse illum in manu consilij sui, ut scriptura testatur: Postremum verò, hominem, antequam peccaret, punitum à Deo non fuisse, cum ratio doceat, pœnam non nisi culpa deberi. Ante lapsum ergo Adam (& in eo nos omnes) rectus erat; ac proinde quod ad corpus spectat, primò erat immortalis. Testatur siquidè sapientia: *Deus creauit hominẽ inexterminabilem*, nempe ab alio, quàm à se ipso in illo statu. Per vnũ enim hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors. Erat enim corporis talis constitutio, atque eiusmodi cibis reparabatur, ut sine morte perpetuam & immortalitatem expectare posset: qualem cœlum habere quidam opinantur. Nam ut forma, & materia, sic & vincula, hoc est dispositiones indissolubiles sunt: & profectò absque hac immortalitate homo rectus non

fuiisset, sed potius quid monstruosum ac miserum. Secundò, immortalitè consequebatur optima corporis temperatura, statura apta, & accommodata cum iusta proportione membrorum, calor, lux, quæ reddebant eum speciosum, & aspectabilem, vigor præterea sensuum: Quæ omnia aperte arguebant hominem esse Dei opus, ipsius, & Angelorum manibus constitutum, & factum: idèò admirabilis erat sensuum delectatio. Tertio, aberat omnis ab eo fœditas, dolor, ægrotudo, morbus, obtusio sensuum, atque externum quodcuque damnum, & omnino omnis quæ inferri posset iniuria. Quarto, membra omnia beneficio originalis iustitiæ, non solum voluntati, sed etiam rationi parebant: quo rectè fiebat, ut nudi non erubescerent. Nunc verò nec voluntati quidem ipsi obediunt: nam quæ verenda vocamus, & organa imaginationis, & memoriæ, viresque irascens, ac concupiscentis animæ, vehementer contra rationem cogitant, atque appetunt. Quintò, admirabilis erat, & mirificè ordinata delectatio sensuum, rebus paucissimis contenta: etenim sensus viuus erat, atque optimæ facultatis vnio erat cum optimo obiecto, non solum absque impedimento, sed etiam adiuuante superiorum animi virium portione: ut sine comedere, siue biberent, siue quicquam aliud facerent, omnia in gloriam Dei facerent. Vnde mulier dicitur vidisse lignum pulchrum visu, & ad vescendum suauè: quemadmodum gustatus quidam, atque sanctorum odores excellentissimi testificantur.

Quod ad spiritum verò attinet, homini inerat in primis scientia principiorum omnium naturalium, atque omnium conclusionum natura in eis contentarum, nec non ipsius idiomatis: quoniam homo ipse admirator est prouidentie diuinæ, & iudex mundi secundum Lactantium. Nouerat etiam animalium naturas, & proprietates omnes: vnde & illis nomina imposuit accommodata; & aliarum rerum, quarum constitutus est dominus. Hanc naturalem cognitionem consequebatur naturalis, & ingenitus quidam amor Dei, ac sui, atque proximi, cum propensione

II. Conditio status innocentie.

III. Conditio.

Quarta conditio.

V. Conditio.

1. Cor. 10. & Colos. 3. Gen. 3.

Descriptio status innocentie quantum ad animam.

I. Conditio.

Lactan. in epitome. c. 10. & saepe aliàs.

Supra. 2. Supra. 1. II. Conditio.

ad hæc inferiora bona, & ad nullū malum, etsi illa minimè obfistente, tamè posset peccare: quia quicquid finitum est deficere potest. Atque hoc primus homo ille obtinebat ex illa originali iustitia, quæ mentem Deo, ac propterea corpus menti subijciebat, aliter enim rectus esse non poterat. Quæ obrem præcepto merè positivo, & ex voluntate diuina potius, quàm ex ratione pendente probatus est: dæmonque non intra phantasiam illudebat, sed foris tantum loquebatur. De quo sic ait Ecclesiasticus: *Consilium, & linguam, & oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi, & disciplina intellectus repleuit illos.* Tertio, habuit dominium omnium animantium: nam ob id conditus fuit, vt præesset volatilibus cæli, piscibus maris, & vniuersis bestiis terræ: sed maxime terrestri paradiso præfectus est: *Constituiti,* ait David: *eum super opera manuum tuarum.* Omnium quippe vsum legitimum nouerat: ideo subdit: *Omnia subiicisti sub pedibus eius, oues, & boves vniuersas, & reliqua.* Quarto, erat in eo etiã scientia, & virtus infusa, de qua Solomon ibidem testatur: *Creauit illis scientiam spiritus, sensu impleuit cor illorum.* Et infra: *Addidit illis disciplinã, & legem vitæ hereditauit illos.* Quare merito Lucas, Adam, filiū Dei vocat, cum ait de illo: *Qui fuit Dei:* nam alias casu homines essent destinati ad gloriam propter peccatum, & non ex primaria Dei voluntate, ac prouidentia. Vt egregie Paulus ad Romanos interpretatur: *Quod si delictum illorum diuitia sunt mundi, & diminutio eorum diuitia gentium: quantò magis plenitudo eorum?* Id est: si Iudæi peccantes occasionem præbuerunt Apostolis vt ad gentes diuerterent, illasq; ad Christum adducerent: quantò magis id accidisset Iudæis ipsis primis Messiam fide complectentibus? Simili ratione propemodum licet argumētari: Si post Adæ peccatum, & præuaricationem, Christo autem, ad gratiam eius instaurati sumus, & ad vitam æternam assequendam destinati: multò magis stante Adam, obedientiamq; Domino Deo, vt par erat præstante, & ille primus, & nos in eo additi atque destinati fuiffemus ad

gloriam: gratiam Dei ergo, atque eam quidem cumulatam habuit. Postremò erat per gratuita hæc Dei Opt. Max. dona heres gloriæ cælestis, conciuus sanctorum, ac domesticus Dei, à tyrannide dæmonis omnino liber: vnde & dona huiusmodi omnia in cælo erant perficienda. Et in hunc sensum intelligo verba Ecclesiastici de illis dicta, nēpe: *Testamentum æternum cōstituit cum illis, & iustitiam, & iudicia sua ostendit illis.*

Cum ergo animitanta equitate, atque iustitia polleret Adam, atq; cum ex animo, & corpore simul ac spiritu cōstaret, infinitis se implicuit quæstionibus, incurritq; captiuitatem, qua diæis muneribus dispoliatus, quæ verè ingenuum, ac liberum illum reddebant, contrariorum malorum factus est seruus, atq; mancipium. Ergo ex filio misericordiæ Dei atque hærede perpetuus terrestris paradisi exul effectus est, iustitiæq; diuinæ vindici additus, & obnoxius. Seruus quoque est dæmonis constitutus, qui vt natura superior, & fraudulenta persuasionem victor euaferat, nos hic, & intus, & foris vexare potest, atq; affligere: id quod olim nõ valebat, sed ob peccatum permissum est illi in nos quasi porcos sæuire, ac per varias obscenas, sordidasque appetitiones nos præcipitare. Atque hæc est durissima, & miserrima seruitus, licet interim dum sensibilem delectationem captamus, non animaduertamus ad eum misere cruciantem nos, & hostiliter insectantem: quemadmodum Saul dum à spiritu malo corripiretur, Davidemq; citharam pulsantē audiret, eius pulsu suauissimo delinitus, minus dæmonis tormenta sentiebat. At esto ille nõ vexet, nihil aliud super esset nobis quàm infernus: vt ægroto ex corpore, & mæsto animo, ac tristilicet colligere. Secundò: priuatus est doctrina, & virtute cœlitus infusus, iraque filius (vt cæteri omnes) effectus: ac proinde in odio Dei, & macula obsecurante, & fœdante animam, atque in æterno pœnæ reatus constitutus. Tertio: scientia naturali videtur omnino debilitatus, quia mansit (vt Philosophus testatur) tanquam tabula rasa, in

V. Et vltima conditio. Ephes. 2.
Eccel. 17.
Adæ iam cæsus miserabilis describitur. Eccel. 7.
I. Conditio
Matth. 8.
I. Reg. 16.
II. Conditio.
Ephes. 1.
III. Conditio. Arist. li. 3. de anima, tom. 2.

Infra. 2. & 3.
Eccles. 17.
III. Conditio.
Gen. 1.
Infra. 2.
Psal. 8.
Heb. 2. & alibi.
III. Conditio status innocentie.
Eccel. 17.
Luc. 3.
Rom. 11.

qua

Eccles. 1.
Philosophi quam temerè diuina suis cogitationibus definire tentauerint. Clem. Rom. in lib. recognit. 2. Cor. 2. Ibidem. Psal. 48.
III. Conditio.
Ephes. 5.
Rom. 7.
Psal. 24.
V. Conditio.
VI. Conditio humanæ vitæ status post peccatum.
VII. Conditio.

qua nihil est scriptū, vel depictū: & per pauca, atq; illa quidē humana, & cūlabore potest discere, vt Ecclesiastes scripsit: *Cunctæ res difficiles: non potest eas homo explicare sermone. Non saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur,* de Deo autē nõ nisi quædã suspicari potius valet, quã scire. Ideo temere ausi sūt definire Philosophi Dei prorsus abstrusa cōsilia, atq; recõditas cogitationes, qui nec ea perfecte, quæ ante pedes posita erāt, valebāt cōprehendere: quemadmodū B. Petrus apud Clementē asserit, & Paulus etiam ait: *Quis hominum scit qua sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est?* Quomodo ergo quæ sunt Dei, sine spiritu Dei cōprehenderent illi, de quibus scriptum est: *Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis?* Quarto: spiritus bona illa propensione ad Deum nudatus est, irascendiq; vis infirma remansit: Cōcupiscendi verò, ad carnis delicias, & voluptates prona. Ex quo factū est, vt nemo carnē suam oderit, sed nutriat, ac foueat eam, aded, vt dicat quibusdam cum Paulo: *Velle adiacet mihi, persicere autem bonum, non inuenio. Non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod nolo malum, hoc ago:* & cum Dauide: *Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.* Quintò, omnium rerum, quas possidebat, dominio priuatus est, quo factum est, vt omnia in hominem contendat, & machinentur, rebellionemque, qua ipse à Deo defecit, quodammodo plectant: Cumque omnia, vt dixi, in hominem insurgant: nihil tamen magis quàm homo ipse: actumq; planè iam esset de homine, nisi diuinæ misericordiæ quasi frēno creaturæ coërceretur: quo relaxato, omnia armatur contra eū. Ex quo fames, morbi, bella, pestes, & his similia, in miserū hominē insurgunt: quare seruite cogitur homo suæ nuditati, ignorantie, blæde, ac malæ voluptati, atq; omni creaturæ. Sextò: spoliatus est pura, & integra sensus delectatione, quam modo non nisi impurâ, & myrrhæ admixtâ assequi potest: cui tamen seruit, ab eaq; (proh dolor) vehemēter rapitur. Septimò, mēbra,

atq; facultates corporis organis affixæ, nequaquã rationi seruiunt, nec parent, sed potius eius vsum impediunt: ita vt Paulus queratur, & exclamet: *Vi deo aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuitatem me in lege peccati quæ est in mēbris meis Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? &c.* quod incredibile sanè tædium, atque vilissimum hominis seruitium arguit: Octauò: caret illa recta corporis tēperatura, subiectusque est fœditati, morbo, imbecillitati, atque dolori, postremò moriendi necessitate constrictus summa cum formidine, metuq; coniuncta: nã omnium terribiliū terribilissimum mors est. Atq; hætenus quidē seruitutem quam peccato incurrimus, & quæ illū cōsequitur miserias, malaq; descripsim⁹. Ab hac ergo seruitute liberamur.

Vbi consideranda est efficiens causa redemptionis: deinde forma ipsius redemptionis, pretium eius atque instrumenta; tempus quo peracta est; de nique finis, ad quem est instituta. Redemptor igitur potest dici Deus Pater, qui Filium suum vnigenitum misit in hunc mundum, iuxta illud testimonium Prophetæ: *Redemptionem misit Dominus populo suo,* hoc est, Filium redimentem populum. Deinde, filius verus est, ac perfectus redemptor: *Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos (Paulo teste) redimeret ab omni iniquitate.* Qui, vt Deus est, efficiēter, vt homo verò est, per modum instrumenti, ac meriti, & satisfactionis, tū etiam per viam sacrificij operatus est salutem in medio terræ. Additur autē Patri, ac Filio Spiritus Sanctus: quoniam quemadmodum Christum in desertum impulit, ita & in Crucē similiter egit: de quo Apostolus: *Qui per Spiritū Sactū semetipsum obtulit immaculatū Deo.* Habes redēptorē Patrē, redēptorē Filium, redēptorē & Spiritū Sactū: quamquam peculiari, ac magis propria ratione hic titulus soli filio incarnato cōueniat. De quo Isaias: *Hæc dicit Dñs redemptor tuus,* & reliqua de quo Iob: *Scio, inquit: Quod redēptor me⁹ viuit, & Stephan. Hæc Deus principē, & redēptorē misit, scilicet Moysen: in typū Christi.*

Rom. 7.
VIII. Conditio.
Philosophus lib. 3. ethico. c. 6. tomo. 3. in princ.
Quænam efficiens sit causa nostræ redemptionis. Ioan. 3. Psal. 40.
Tit. 2.
Psal. 73.
Matth. 4.
Heb. 9.
Filio Dei incarnato scriptura peculiari ratione nomen Redēptoris accommodat. Isa. 44. Iob. 19. Act. 7. Exod. 3. & seq.

Tom. 3.

Q sti.

Quæ forma sit huius redemptiois.

Ephes. 1.

Infra. 4.

Psal. 129.

Quotuplex spiritus nostri a seruitute per Christum sit facta redemptio. I. & II. Libertas.

Isa. 11.

III. Libertas, redemptio seu Christiana.

Gal. 2. Ioan. 3.

III. Libertas.

Rom. 8.

V. Libertas.

sti. Quod attinet ad formam redemptio includit infusam Dei gratiam, & reuelatam doctrinam, qua quidem a culpa peccati, demonisq; seruitute in anima p nutu suo dominatis, ideoq; a reatu æterni supplicij in geena ignis, atq; a seretia diuine iusticie scelerum vindicis, clemeti Dei bonitate liberamur, regniq; celestis per arrhabone Sacti Spiritu acceptu efficiamur hæredes: quãobrem Deu nobis recõciliatũ, placatũ, ppiatũ, atq; parætẽm nos sibi in filios adoptantẽ redditũ, scripturæ vbiq; clamãt, atq; prædicãt. Hinc illæ magnificæ Pauli voces: Gratificauit nos in dilecto filio suo. In quo habemus redẽptionẽ per sanguinẽ eius (remissionẽ peccatorũ) secundũ diuitias gratiæ eius, quæ superabundauit in nobis, &c. In quo & credentes signati estis Spiritu pmissionis Sacti, qui est pignus hereditatis nostræ, in redẽptionẽ acquisitionis, in laudẽ gloria ipsius. Et rursus: Nolite cõtristare spiritũ Sactũ Dei, in quo signati estis in die redẽptionis, & Propheta: Quia apud Dominũ misericordia, & copiosa apud eũ redẽptio, subditq;: Et ipse redimet Israël ex omnibus iniquitatibus eius. Ex gratia ergo Dei primò quidẽ consequitur liberatio a dæmone, & peccati seruitute, deinde ab ignoratione eorũ, quæ necessaria sũt ad salutẽ, illustratio. Naturalis cognitio autẽ perficitur, & ad ea quæ fidei sũt, explicada, atq; ab Hereticis defedẽda, & tuẽda, diuinitus illustrata, mirificẽ inferuit, ita vt Propheta dixerit: Repleta est terra sciẽtia Domini, sicut aqua maris operietis: nimirũ de tẽpore Messie Prophetas. Nõ tamẽ in totũ, ac penitẽ extinguitur, nec tollitur ignoratio, prudẽtiaue carnis dũ viuimus. Tertio, libertas cõsequitur a praua, & peruersa spiritus inclinatione, quæ magna ex parte per gratiam Dei vel aboletur, vel reprimitur: ita vt scribat Apof. Vno ego, iã nõ ego, viui tverò in me Christus, & Ioã. Quod natũ est ex carne, caro est, & q natum est ex spiritu, spiritus est. Quarto, certum dominũ habetur, quatenus omnibus rebus ad Dei gloriã vimur, & vt loquitur Paulus, in bonum nostrum cooperantur. Quintò, ius ad gloriã cõparandam in gratia ipsa Dei sitũ habetur: q fructib

iusticie, & charitatis officijs cõfirmatur, atq; Spiritus Sactus in pignus, & arrhã, vt dixim, accipitur: quẽ quidẽ æternorũ illorũ honorũ gustus quidã, & prælibatio in factis, & religiosis viris consequitur, de quibus Apostolus ait: Gustauerũt donũ celeste, & participes facti sũt Spiritus Sacti. Porro ad corp quod attinet, nõ quidẽ omnino, ac minus quã spiritus modo liberatur: vn de perfectã redẽptionẽ eius expectamus. Hæc enim sũt Pauli verba: Nõ solũ autẽ illa, sed & nos ipsi primitias Spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus adoptionẽ filiorũ Dei expectãtes, redẽptionẽ corporis nostri. Attamen bona per multa sortitũ est. Primũ enim oblectamẽta meliora, & puriora habet: incipitq; eius in hac etiã vita redẽptio, & sãctificatio. Nã Paulo teste: Nõ vocauit nos Deus in immũdicia, sed in sãctificatio nẽ: & virgo efficitur sãcta corpore, & spiritu: editq; de micis quæ cadũt de melsa Dñi sui. Nã ex redundãtia donorũ spiritualiũ, deriuare solet in corpus vigorẽ quendã interdũ ppter coniunctionẽ, quam habet cum anima, & affinitatem, iuxta illud: Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deũ viuũ. Pœnæ autem, labores, & dolores humilitatis sunt exercitia, simulq; ad vitam æternam cõparandam adiumenta, & subsidia, Christi deniq; ipsius Domini nostri, qui in laboribus fuit à iuuentute sua, virq; dolorũ, ac sciẽs infirmitatẽ, imitatio. Est enim mẽbra corporis p pẽsionẽ ad sua cõmoda, & delectationes propias singula perse habeãt: eas tamẽ habere, & fructu iusticie originis illas extinguẽtis carere beneficio Dei, crimini non datur. At mors ipsa, exercitium est fidei, & ab eius timore per Christum liberamur, autore Apostolo, qui ait: Vt per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est diabolus, & liberaret eos, qui timore mortis per totã vitam obnoxij erant seruituti. Quo fit, vt mors dormitio, & somnus in scripturis appelletur. Dein de per eam spiritus verẽ, & mirabiliter redimitur: nam per gloriã, quæ consumata gratia est, omnia dona eius maximẽ perficiuntur. Accedit, quod mortis beneficio expectamus redẽp

Ephes. 1.

Heb. 6.

Vera corporis nostriquã do sit futura redemptio.

Rom. 8.

Corpus interim nostrum quãnam sit beneficia cõsecutum per Christum redemptorem. 1. Thess. 4. 1. Cor. 7.

Psal. 83. Huius vitæ labores, & molestiæ quid conferant.

Psal. 87. Isa. 53.

Mors nobis ipsa quã salutaris redditã diuino Christi beneficio.

Heb. 2. Mors in scripturis nomine dormitio nis, & somni cur veniat.

II. Mortis fructus. Rom. 6. III.

tionem

Infra. 8. Philip. 3. Luc. 21.

Psal. 102.

Isa. 35. Apoc. 21.

Veram quæ tollant spiritus libertatẽ

Quæ res nõ tollant mortẽ, vt Heretici impudẽter mentuntur, verũm etiã pariant, foueant, ac conferuẽt, libertatẽ spiritus nostri.

Perniciosa Lutherano-rum libertas euangelica.

In quibus cõsistat. Exo. 20. & seq.

tionẽm corporis nostri. Si quidẽ Christus reformatus est corpus humilitatis nostræ, cõfiguratũ corpori claritatis suæ, & Dominus: Respicite, inquit, & leuate capita vestra, quoniã appropinquat redemptio vestra, & David: Qui redimit de interitu vitã tuã. Atq; vt intelligas, sermonẽ esse d redẽptionẽ corporũ in resurrectione subiecit: Qui rõnat te in misericordia, & miserationibus. De eodẽ quoq; loquitur Isaia, eũ ait: Et redẽpti a Dño, cõuersemur, & veniet in Sib cã laude, & læticia sãpiterna super caput eorũ: gaudiũ, & lætitiã obtrinebit, & fugiet dolor, & gemitus. Præsertim ergo vitæ, spiritusq; libertatẽ, solũt rimẽ mortiferũ, q charitatẽ extinguit, tollit, veniale molestat, quatenus feruorem charitatis imminuit. Pœnã verò, atq; huiuscẽ vitæ molestiã, quæ corpus iuxta, atq; animã sæpe affligit, ac torquet, vobis insuper, quibus arcti cõstringimur cum Deo, ad quædam virtutum officia, & perfectiõis portusimũ præstada, iuxta itẽ præcepta, quæ a principibus sæcularibus, vel ecclesiasticis in sũma dignitate positus, pificiuntur, quæq; politiuã dicuntur, atque a deo ipsa cõstitutio magistratũ, quib diuino & naturali iure subijcimus, libertatẽ spiritus prædictã nõ solũ non tollit, sed maximo etiã sũt adiumentõ, illãq; pmouet. Nã est spiritus cõtra peccata corroborat, corpus verò ad malũ infirmat atq; debilitant. Quod si nã gratis heretici intellexit, nõquã tot, & tantas, tamq; sanguinarias tragedias excitassent: Populus enim simplex & incautus à seditionis, & turbulentis, ac impijs heresũ doctoribus seductus, p textu libertatis Euãgelicæ tuẽda ac retinẽda, in eos, quibus subesse debuerat, arma sũpsit, q quã in feliciter illis cesserit, res ipsa indicauit. Agnoscant igitur omnes quicũq; Christo nomẽ dederũt, quãto in discrimine versetur qui pter libertatẽ spiritus a peccato dæmonisq; seruitute, alias sibi polliceri audet libertatis quibus absoluatũr vel ab decalogi obseruatione, vel à legibus canonicis, vel à præceptionib ciuilibus, vel à votis Deo nũcupatis, vel ab obediẽtia, & subiectione, quam maioribus debet: ea enim sõmnia sũt,

& merã signata Satanæ per ora Hereticorũ trãsusa ad scindẽdam Ecclesiam, eiusque vnitatẽ, & pacẽm dissoluedã excogitata. Porro pretiũ redẽptionis asserẽdum est cũ Paulo, Petroq; Apostolorũ principẽ, sanguinẽ Christi pretiosissimũ extiuisse, atq; a deo ipsũ eius corpus, q p nobis tradidit: siue anima, id est, vitã sãctiã, quã p nobis posuit siue deniq; totũ ipse Christus, qui semetipsũ p nobis Patri obtulit. Pauli enim vox est: Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei, & hominũ, homo Christus Iesus, qui dedit redẽptionẽ semetipsũ p omnibus: siue, vt Græcè habetur, & rãvãvãvã, quæ ppriẽ significat pretiũ pro redẽptionẽ pẽsum. Quẽadmodũ autẽ Christi sanguis in Cruce fusus est in redẽptionẽ peccatorũ, ita in propitiatorio Eucharistiæ sacrificio quotidie sanguis ille idẽ effusũ cõmemoratur, atq; Deo offertur. Quod verò spectat ad instrumẽta, dicendũ est, varijs modis redẽptionẽ a Christo peractã nobis applicatã, cõfide, tũ bonis operibus, atq; a deo Sacrametis ipsis, quæ ppriẽ vasa redẽptionis Christi dici possũt, eiusq; merita cõtinẽt, & virtutẽ. Et quatenus quidẽ ad præfẽtẽ vitã attinet, in itũ redẽptionis remissione peccatorũ sit, quæ p duo Sacramẽta præcipuẽ in Nouo Testamẽto pficitur, p baptismũ nẽpẽ, & pœnitentiã. Nã primo quidẽ Sacramẽto a peccatis omnib, in quæ delicto Adæ prolapsi sumus, in virtute sanguinis Christi in Cruce fusi liberamur: a reliquis verò criminibus atq; delictis mortiferis, quæ post baptismũ cõtraximus, sacramento pœnitentiẽ tanquã vnico, & singulari remedio (quod a sacrificio Eucharistiæ expiante, Christi quẽ sanguinẽ Deo per sacerdotẽ oblatũ cõtinenti: vim omnẽ suã atque efficaciam mutuatur) liberamur, atq; expiamur. Quãquam sanguis Christi in altari per sacerdotes Deo oblatus, vim omnẽ expiandi peccata ab ipso Christo, sanguinem illũ pretiosũ spõre pro nobis in Cruce fundente, accipiat. Quo quidẽ per baptismũ applicato, omnia Veteris Testamẽti delicta, id est, quæ ante Christũ dono fidei cognitũ, perpetrata sũt siue sint originis, siue vitio personẽ cõ

Quale pretium redemptiois extiterit.

1. Pet. 1. 1. Timoth. 2.

Matth. 26. Luc. 22. & 1. Cor. 11. & seq. Redemptiois instrumẽta.

Baptismus & pœnitentiã quã præfẽtẽ libertatẽ, ac redẽptionẽ. Gen. 3.

Hostia in cruce vnde vim suã omnem mutetur.

Tom. 3.

Q 2 tracta,

Baptismi, & penitentia in quo differant Sacramenta.

tracta; aqua salutari Baptismi eluuntur, delenturq; penitentia cetera vero omnia peccata, quae Noui Testamenti dici possunt, videlicet ad Baptismo suscepto, & Christo fide accepto admittatur, eo de Christi sanguine in ara oblato per penitentia sacramentum operante, remittitur. Atque ut hec peccata post baptismum possunt iterari, ita & oblatio illius sanguinis per sacerdotes frequenter repetitur. Sacramentumq; penitentiae, quod applicatur, iterari potest, sicut ad expiationem antiqui criminis semel tantum per Christum in Cruce oblatum est sanguis: & Sacramentum Baptismatis, quo proximè agit, iterari nequit, quamquam, ut diximus, & libenter repetimus, omnibus expiatorum criminum vis & virtus, quam Sacramentum continent Eucharistia; non nouo merito aliquo, verum antiquo illo, quo sanguis fudit in Cruce, comparatur. Modus tamen applicanda huius virtutis varius est, sapientiaq; Dei mirifice conueniens.

Quod quò magis, prudens lector, intelligas, animaduerte, inter multas captiuitates populi Dei fuisse celebres, ac insignes duas: alteram quidem, in qua filij Israelitae captiui in Aegypto detenti sunt in qua non quidem in ipsismet sed in patre suo Iacob descenderunt, sed ab illa liberati sunt illorum posteris per se ipsos: alteram, qua captiui ducti sunt in Babylonem, in qua sine parente suo, à natali solo Hierusalèvi abducti sunt, atque iidem illi in liberatione ab illa captiuitate, magna ex parte redierunt: nam multitudine capti, & capti Babyloniolorum hominum consuetudine, edificantesq; domos, & plantantes vineas, atque oliueta reuerti, cum liceret, ad patriam solam noluerunt, ut ex scripturis egregie Lyranus probat. In hac duplici captiuitate depictum est atque representatum duplex peccatum, quo miserè captiuamur, ac inuoluimur: alterum quidem Adae delictum est, quod originale appellatur, quod nequaquam à nobis ipsis, sed in ipsa origine nostra, & capite nostro, Adae scilicet omnium nostrum parente perpetrauimus: alterum uero est peccatum personale, quod quisque sua uoluntate atque actione committit. Liberatio ergo à priori peccato, quod originale diximus, in liberatione ab Aegypto delineata est. Namque

ut ab illa quisque liberatus est per se ipsum quam in patre suo in Aegyptum descendente; & non per semetipsum incurrit: ad eum prope modum à primo illo & antiquo delicto à nobis ipsis, Christi beneficio in baptismo liberamur: quod tamen non per nos, sed in Adae primo parente nostro admittimus. Redemptio uero à personali delicto, mirifice est adhibita: in eductio nem populi de captiuitate Babel. Quae admodum enim ab illa ipsi illi, qui ducti fuerant in Babylonem, non nisi propria sponte reuertuntur: sic sanè à peccato huiusmodi, quod propria sponte, & liberè commisimus, non eripimur, nisi nostra ipsorum uoluntate penitentia egerimus, atque nisi sacramento confessionis beneficium absolutionis suscipiamus. Et si non desint permulti, qui mundi huius delicijs capti, & uoluptatibus carnis inescati, caelesti patriae nuntium remiserunt, caelestibus bonis renuntiantes: quibus maxime similes sunt illi, qui à Babylone reuerti noluerunt. Sed manent in perpetua confusione, & tenebris ignorantiae, prauis suis affectionibus uincti, uerberati, ac puncti à conscientia, crudeliumque tyrannorum, nempe demonum suggestionibus excruciat, uilissimo filiarum cibo, id est, terrena, & foeda sensus uoluptate alti, nec tamen saturati, laboribus magnis, ac difficillimis, tum corporis, tum animi implicati: omni denique honore, puraque, consolatione, atque ueris delicijs expoliati. Hac itaque ratio ne redemptio applicatur in hac uita, in futura uero ad resurrectionem corporum ministrabunt Angeli, congregando electos à quatuor uentis. Nec enim decuit, ut statim à Christo corporis libertatem, & spiritus consequeremur: sed ut paulatim, & gradibus quibusdam ad illam perueniremus: tum ut Christum in Cruce ferenda imitemur, tum ut humiliati ac de pressi aeternam magis exaltationem promereamur: tum denique, quoniam pactum nouum in Christo dicitur illo Adae (quo scilicet à delicijs ad delicias, & à terrestri ad caelestem patriam ascendebatur) esse debuit.

De tempore uero, dicendum est Christum quod ad se attinebat, & ratione cuiusdam uirtutis, & capacitatis nostrae in cruciatibus, & morte sua, in qua sanguinem

Exod. 14. & seq. Qualis ab originali peccato, qualis uero à personali sit nostra redemptio.

Terrenorum potius, quam caelestium bonorum, amatores in quibus praefigurati.

Luc. 15.

Matth. 24.

Redemptio corporis nostri cur non si in fine seculi simus habituri.

Quando redemptio nos Christus.

Duplex Indaeorum captiuitas.

Gen. 46. & seq. Act. 7. 4. Reg. 25. & seq. & alibi.

Lyranus in Esdra. c. 1.

Ambae captiuitates illae quid adumbrauerint.

Gen. 3.

Zach. 3.

Imperfecte primum, deinde perfecte quae dies redemptionis nostrae.

Ose. 13. & 1. Cor. 15. Quales nondum à Christo redempti essemus teste Propheta.

Isa. 49.

Dominus Deus cur dicitur fecisse, non facere, aut facturum redemptionem.

Psal. 110. Psal. 106. Psal. 97.

Ibidem.

pro nobis copiosum effudit in genere, & tanquam causam uniuersalem, operatum fuisse redemptionem, Deum que obedientiam eius pro nobis credituris, quos in spiritu suo continebat, acceptasse; quo pacto Adam inobediens omnes nos secundum corpulentam substantiam & secundam seminariam rationem continebat. Haec ergo redemptio unico die perfecta fuit, quatenus ad eum spectat de qua Zach. 3. c. uaticinatus est: Ecce ego calabo, inquit, sculpsuram eius, ait Dominus exercituum, & auferam iniquitatem terra illius in die una. Quod ad nos uero pertinet, ea ut plurimum fit, cum fide, & sacramento, uel etiam sine illo (ubi accipere sacramentum non uocat gratiam cum uirtutibus Theologicis coniunctam) accipimus, atque ita quidem dies iustificationis nostrae, inchoatae redemptionis nostrae dies est. Porro dies futurae beatitudinis nostrae dies completae atque perfectae redemptionis est: quae de perfecta redemptione loquitur Oseas, dicens: De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: Ero mors tua o mors, morsus tuus ero inferne. Atque ita, quemadmodum iustitia redimimur Christi, per eamque soluitur pretium nostrae liberationis: sic per iustitiam nostram inherentem quam uocat, à peccato, ac eius tenebris actu eruiuntur: ut merito Isaias dixerit: Dedi te in foedus populi, ut suscitares terram, & possideres hereditates dissipatas: ut diceret his qui uincti sunt, exite: & his qui in tenebris, reuelamini. Videtur enim metaphoricè describere peccatorem tenebroso carcere conclusum, ita ut dum liberatur, exire, ac ueluti in lucem uenire dicatur. Dicitur autem de praeterito redemptionem fecisse, quia Prophetis moris fuit futura per praeteritum tempus enutrire, ob eorum, quae dicuntur, certissimum euentum, quae ratione multum antiqui uates idem praecinerunt, ita enim dixit Dauid: Redemptionem misit Deus populo suo, & alibi: Dicant qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici, alibi quoque; inuitat ad noua cantica ob hanc ipsam causam: Cantate, inquit, Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Notum fecit Dominus saluta-

re suum: in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam, & uiderunt omnes fines terra salutare Dei nostri. Si ergo Propheta gratulatur, & gaudet, quasi eam facta sint, quae duce Spiritu Sancto agnouerat multis post saeculis faciendae esse, quid mirum si Zacharias iam concepto redemptore, & redemptionem quasi pro foribus cernens, dixerit: Quia fecit redemptionem plebis suae? Nunc autem cum Haeretici ita argumentantur, Christus operatus est redemptionem nostram; reconciliauit nos Patri: Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: ergo reconciliati sumus; redempti sumus; mandati sumus à peccatis nostris: nullo alio nobis est opus: Profecto uolentes, ac scientes infantiur, nolentes intelligere, nos redemptos esse à peccato, ut serui iustitiae efficiamur, & ut ait Paulus: Redemit nos ab omni iniquitate: ut mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Ut enim rectè non colligeres, per Christum redempti sumus, ergo fide non est opus ad iustitiam, uel ad salutem. Sic sanè malè ratiotinatur, qui à redemptione à Christo facta inferunt: ergo non est opus recipere sacramenta: ergo non est diuinè legi obtemperandum. Nam ut fidem à redemptis à se exigit, ita sacramentorum susceptionem, decem mandatorum obseruationem, uirtutum omnium exercitium, ac maxime patientiam in Cruce sua ad eius exemplum imitationem perferenda, saepe efflagitat. Dicimus itaque Christum fecisse redemptionem, & uero die abstulisse peccata totius mundi iuxta Zachariae uaticinium, hoc est, expiari, remittiue potuisse peccata per mortem suam. Et ita tanquam generalis causa, ac meritum quoddam uniuersale nostrae redemptionis sanguis Christi in Cruce ex obedientia profusus, existit. Huic autem uniuersae causae, adiungendae sunt causae singulae fructus mortis Christi nobis applicatae. Quod ut ex parte per fidem fit, multo magis per sacramentorum uenerabilem susceptionem, per obedientiam cultumque, diuinè legis, tum denique per reliqua uirtutum officia, quibus in dies uirtutem mortis Christi nobis applicamus atque communicamus.

Hoc sophisma Haereticorum: Christus nos redimit, proque nobis Patri satisfecit, nihil ergo à nobis exigitur, quae leuc.

Rom. 8. Apoc. 1.

Rom. 6.

Tit. 2.

Qualis illorum argutio.

Domino ac Redemptori quid debeatur redempti.

Philip. 2.

Quemadmodum Christi redemptio nobis applicatur.

Idem Christus fecit redemptionem dupliciter.

Fecit autem redemptionem tum à peccato contracto subleuendo, tum à futuro, & contrahendo seruando. atque hoc genus redemptionis eximium est, & excellentissimum iustis omnibus, perinde ac illud plus omnibus peccatoribus necessarium. Receptaculum verò capax huius redemptionis est plebs Dei, de qua Zacharias dixit: *Plebs sua*. Vbi notandum in primis, Græcè legi in dandi casu, *τῆς λαῶς* & sic pleraque vetusta Latina exemplaria habent: *Plebs sua*, quanquam versus iam ex dandi, factus sit gignendi casus. Est autem plebs Dei populus Iudæus fide non sicta Messiam regem confitens, ratione executionis gratiæ, vel gloriæ: Christus enim omnium rex, atque Redemptor existit: nec enim alioqui absque eius meritis omnibus, etiam paruulis, adiumenta salutis necessaria conferrentur. Et quidem vocat Christianos plebem, quæ ima, & contemptui esse solet: at nouum non est Deum contemptibilia, & ea, quæ non sunt, eligere, vt confundat fortia. Neque vero Constantinus ille Magnus in litis Christo fuisset, illiq; adhæssisset, nisi se Christo submisisset, & quasi vnum aliquem de plebe communi se illi credulum præstitisset & obsequentem. Sic alibi Angelus dixit: *Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum*. Hæc autem plebs redempta vocatur alio in loco à Paulo, populus peculiaris, siue acceptabilis, selectorum bonorum operum: & à B. Petro, Populus acquisitionis, id est, populus Christi sanguine redemptus, à Paulo etiam in Actis, Ecclesia dicitur, quam acqui-

siuit sanguine suo; & alijs plerisque gloriosis titulis in scriptura decorantur, qui redemptionis Christi participes sunt effecti. Namque dicitur in Apocalypsi: *Dignus es Domine, accipere librum, & aperire signacula eius: quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes.*

Postremò, finis redemptionis huius proximus est, omnis pœnæ atque molestiæ absorptio, completaque nostra, tum corpore, tum anima, spiritalique felicitas: vltimus verò finis est atque potissimus perfectio creaturarum ratione præditarum, quas Deus ad hanc felicitatem prædestinavit, atque opera hostis Satanae generis humani impeditas, fraudulenterque ab alienatas, ad finem hunc præstantissimum perduxit: vt ita vera sit sententia Salomonis: *Sapientia vincit malitiam*. Sic enim illustratur Dei gloria, & potestas, vt habeat multos ministros in regno suo, qui in perpetuum eius laudes, præconia, misericordiasque decantent. In quorum numero vt nos pro sua clementia, & benignitate adscribere velit, demus operam, vt tantum Redemptorem gratis animis agnoscamus, eius verbis & monitis auscultemus, legemque eius atque mandata custodiamus, præstante eodem Redemptore, & Salvatore nostro Christo Iesu: cui cum Patre, & Spiritu Santo deferatur omnis laus, gloria, honor, & imperium in sempiterna secula, Amen.

(.i.)

1. Pet. 2. & Exod. 19. Act. 20. Apocaly. 5.

Finis redemptionis Christi.

Sap. 7. vt passim à patribus citatur. Gloriam Dei & nomen quid illustret.

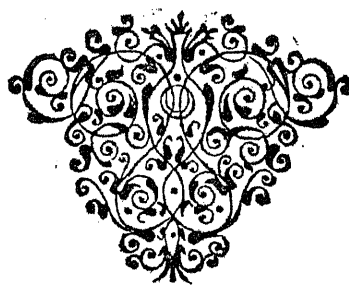
Plebs Dei quæ redempta.

Deus quos eligere dignetur.

1. Cor. 1.

Matth. 1.

Plebs à Domino redemptam Apostolorum principes quam honorificè compellent. Ad Tit. 2.

TRACTATUS XIX.

In illa verba: *Et erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui: Sicut locutus est per os sanctorum qui à seculo sunt Prophetarum eius.*

CVM Deū Opt. Max. orauerit Zacharias magnis laudibus, propter beneficium visitationis, & redemptionis factæ; declarat eiusmodi munera non nisi per Christum, & in Christo mundo impensa fuisse, cum ait: *Et erexit cornu salutis nobis*. Quo loco in primis coniunctio, & bifariam accipi potest: vel vt sit explicatio maior distorū, p, id est, erexit. Vel secudò, vt reddat eā, vt sæpè more Hebræo versusurpatur, & talis esset sēp: Quia erexit cornu. Est enim vel expositio visitationis, vel causa, erexit, siue excitauit cornu salutis, vt alij volunt. Cùm Hebræa lingua sit omnium vetustissima linguarum, formulas quasdam loquendi habet, quæ nūc apud alias linguas, non sunt in vsu, qui modi dicendi nisi intelligantur, magnopere impediūt sacrarum literarum sensum & intelligentiam. Cornu igitur, propriè pars est quorundam brutorum animantium, solida & fortis ab excrementis neruorum, tāquam à propria materia in eorum capite generata: quemadmodum ex eisdem excrementis dētes, vngues, crusta, & pili procreantur. Estq; hæc pars animalis in capite eminens, atq; robusta, qua se animal tueatur, & cum opus sit, offendat, gloriaque est, & ornamentum ipsius animalis, quatenus gloriatur de fortitudine & robore, atque eo honestatur: quemadmodum quibus cornua natura sua non cōpetunt animalia, illis affectis dehonestantur, vt ait Lactantius. Per metaphorā ergo huius vocis multa significantur, vt docet B. Basilius in Psal. 28. Quo-

niā enim cornu extrema pars animalis est, rectè quo dextremum est, cornu appellatur. Hinc cornua altaris in Scripturis leguntur: *Constituit, inquit, diē solennem in condensis* (hoc est, crebris victimis) *vsque ad cornu altaris*. Ita extrema pars, seu ala exercitus cornu dicitur. Erat enim in exercitu dextrum cornu, & sinistrū, & qui inter illa cornua erant, media acies dicebatur, de quibus in libris Machabeorum interdum fit mentio. Simili ratione Poëta, extrema antennarum, vocauit cornua. Ait enim: *Cornua velatarū obuertimus antennarum*. Mons quoque, quod altus sit & firmus, dicitur cornu, iuxta illud Isaia: *Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei*: id est, in loco edito, siue montoso, & pingui. In quibus verbis subest duplex metaphora; altera, vt cornu ponatur pro eminentia situs; & locum pinguem vocet filium olei. Erat siquidem terra promissionis, montosa, ac fertilis, nimirū quæ lacte, & melle flueret. Cornua etiam ferrea Sedecia, hoc est, eis similia, legimus in Scripturis, quæ, vt imago Petri, Petrus dicitur, eodē modo & illa cornua, quod ad similitudinem cornuum essent efficta: quemadmodū Moysi & illa descendens de monte, ob quæ gloriosus atque timēdus erat: hinc cornu gloriam significat. Deinde propter similitudinem in proprietatibus fortitudinis, eminentiæ, & gloriæ, robur, & gloria, & prosperitas cuiusque appellatur cornu, iuxta illud: *Nolite extollere in altum cornu vestrum*: id est, Nolite iactare vestram potentiam & gloriam; rursus: *Et omnia cornua peccatorū*

Illud: Et erexit cornu salutis nobis: dupliciter ad literam accipitur.

Hebraismo-rū cognitio perutilis.

Cornu quid. Cur datum à natura.

Lactan. lib. de Opificio. Basl. 10. 1.

Extremitates nomine cornuum cur veniant. Psal. 117.

Quibus reb⁹ alijs aptetur hæc metaphora. Virg. lib. 3. Aeneid.

Isai. 5. Quid illud Isaia: Vinea facta est dilecto in cornu filio olei. Exod. 3. & alibi passim. 3. Reg. 22. & alibi.

Exo. 34. & 2. Cor. 3.

II. significat⁹ cornu.

Psal. 74.

Ibidem.

Cornua peccatorum. Bonorum item cornua quæ nam sint.

Psal. 43. 1. Reg. 2.

1. Mach. 2.

III. significatus cornu.

Apoc. 5.

Reges tripliciter ratione appellatur cornu.

1. Reg. 10. Infra 16. & 2. Reg. 2 & 5. Dan. 7. Apoc. 17. 1. Reg. 9.

Supra 8.

Eccles. 10.

Christus quænam rectè appellatur cornu.

Luc. 2.

confringam, & exaltabuntur cornua iusti. Cornua quippe peccatorum sunt fortitudo, prudentia carnis, & diuitiæ, quibus illi abutentes, bonos feriunt, debilesque deijciunt. Contra verò, bonorum cornua sunt virtutum infusarum à Deo chorus, & comitatus, quo illi Dæmones, & improbos ventilare solent. Item alibi: *In te inimicos nostros ventilabimus cornu.* Et Anna mater Samuelis: *Exultauit cor meum in Domino, & exaltatum est cornu meum in Deo meo.* Et infra in eodem cantico: *Dabit imperium Regi suo, & sublimabit cornu (id est, potentia, & gloria) Christi sui.* In lib. 1. cap. 2. Machab. dicitur: *Et obtinuerunt legem de manibus Gentium, & de manibus Regum; & non dederunt cornu peccatori: videlicet palmam, siue victoriâ. Tertio, ob similitudinem transferretur ad personas excellentes, vel ad Angelos. Vnde Apocal. 5. Habentem cornua septem, & oculos septem: qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram sic dicti, quoniam alti, potentes, gloriosi, carnemque superantes. Simili ratione transfertur ad Reges, quos ex cornu olei inungi apud Hebræos mos erat, vt constat de Saule, & Dauide inunctis à Samuele. Apud Danielè enim cap. 7. sic est scriptum: *Porro cornua decem ipsius Regni decem Reges erunt.* Et Apocal. 17. *Et decem cornua quæ videri debent super alios, vt Saul, qui ab humero, & sursum eminebat super omnes filios Israël. Rex in super, vt forte propugnaculum pugnare debet pro suis tuendis: vnde petebant Israëlitæ Regem dicentes: Rex erit super nos, & erimus nos sicut omnes gentes, & iudicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.* Postremò, Rex gloria est, & decem Regni sui, quare scriptum est: *Beata terra, cuius Rex est nobilis.* Aptissimè autè isthæc metaphora, cornu, continet Christo: quia gloria est, & ornamentum mundi, iuxta illud: *Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israël.* Eminentissimus est, & super omnes; qui de cælo descendit: & qui virtus & filius Altissimi vocatur. Omnem etiam carnem longè superat: fuitque for-*

tissimus, qui fortem illum spoliavit, & qui fortitudine sua principem mundi huius foras eiecit. Nostra etiâ prælia ipse pro nobis gessit, acriterque bel-lauit, atque gloriosum de hostibus suis, & nostris triumphum reportauit. De cuius armis loquens Propheta, sic ait: *Cornua in manibus eius:* explicans verò qualia cornua, subdit: *Ibi abscondita est fortitudo eius.* Quid, inquam est, cornua in manibus eius, nisi quod alio in loco dicit: *Posuisti vt arcum arcum brachia mea? & quales fuerint hostes prostrati Christi manibus, subiungit: Ante faciem eius ibit mors, & agredietur diabolus ante pedes eius.* In primo enim aduentu suo diabolus expugnauit; debilitauitque: in secundo autem, mortem prostraturus est, vt Apostolus testatur: *Nouissimè autem inimica destruetur mors.* Quæ propterea dicitur ante faciem Christi fugere; quod per resurrectionem omnino extinguetur, & statim veniet ad iudicium. Atque ita Theophylactus, & Origines per cornu altaris, Christum, siue Regnum eius interpretantur. Origenis verba sunt hæc: *Suscitauit cornu salutis nobis, in domo Dauid, in qua secundum carnem natus est Christus. Et verè, quia fuit cornu salutis in domo Dauid, Prophetia ista concinitur. Vinea enim facta est in cornu. In quo cornu? In Christo Iesu, in illo, in quo nunc scribitur, &c. Hæc ille. Videtur ergo Zacharias hoc verbo alludere ad Dauidem, qui Psalm. 131. prædixit: *Illud producam cornu Dauid, parauit lucernam Christo meo.* Et ad Ezechielè cap. 29. *In die illo pullulabit cornu domui Israël.* Vel, vt Hebræa habent: *Germinare faciam cornu domui Israël.* Quod perinde est atque dicere: *Exerit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui.* Sūt autem præter tauros, aliæque animalia instructa cornibus, præcipuè duo quæ robore, & firmitate in cornu maxime pollent: alterum est Rhinoceros, sic dictus, quod nasum cornutum gerat: quod bellum gerere cum Elephanto fertur, atque illum interdum expugnare. De quo Deut. 33. est sermo, cum loquitur Moyses de Ioseph: *Quasi primogeniti tauri pulchritudo eius (nā solent esse primogeniti maiores, & for-**

Luc. 11. Ioann. 12.

Habac. 3. Cornua in manibus Christi iuxta Prophetam quæ nam illa. Psalm. 17.

Habac. 3.

1. Cor. 15. Ante faciem Christi ire mors cur dicatur. Theophyl.

Origen. ho. 10. in Lucam prope init. tom. 2. ante dimid.

Isai. 5.

Psal. 131. Ezech. 29.

Rhinoceros vnde dictus. Eius fortitudo.

Deut. 33.

Monoceros, siue Unicornis quare, dicitur: eius in genitum, & naturam.

Palm. 61. Psalm. 28. Unicornisque similitudo Christi.

Basil. in 28 psal. tom. 1. Eucl. li. 2. Hist. Eccles. cap. 2. to. 1.

II. ratio.

Matth. 3. Ioan. 3. 1. Pet. 5.

Leo rugiens, ac Beemoth siue Elephantis in Scripturis quid mysticè significant.

Iob. 40. Salus quid. Quot modis accipiatur in sacris literis. Indic. 3. & alijs, & 2. Esd. 9.

Psal. 26.

ti) res) *Cornua Rhinocerotis cornua illius: in ipsis ventilabit gentes vsque ad terminos terræ: quæ propter Reges fortissimos Ephraim tribus dicuntur.* Alterum animal est Monoceros, siue Unicornis, quod cornu validum, & prælongum in fronte gerat: atque hic, vt testantur quidam scriptores in historia de animalibus, dux animalium est in bibendo. Nec enim de aquis venentis bibere audent, nisi prius ille cornu suo contactas aquas à veneno permudet: in lustro verò, seu latibulo socium non patitur illo modo; leonem que superare in pugna dicitur. Atque huic Christus comparatur secundum illud: *Et exaltabitur sicut Unicornis cornu meum.* Et alibi: *Dilectus quem modum filius Unicornium: vt exponit Basilus: nam Christus impatiens est, confortij in diuinitate: nam per ipsum solius fides omnium falforum deorum cultus euauit. Atque ob eam causam, cum proposisset Tiberius Imperator de recipiendo Christo in numerum deorum, per Senatum reclamantem impediuit Deus. Nolebat enim cum alijs simul coli, qui solus reiecit omnibus alijs dijs tanquam vanis, & falsis, vt viuus, & verus Deus adorari volebat, & coli. Ipse etiam tactu sanctissimæ carnis suæ aquas baptismi sanctificauit, atque ad regenerandum salutes effecit. Pulchreque hæc in animalibus, quæ Elephantem expugnare, & Leonem feruntur, victoria Christi de Dæmone parata representatur: nam in Leone rugiente, & Beemoth, id est, Elephanto Dæmon in Scripturis significatur.*

Sequitur: *Salutis.* Salus vulgo sanitas est, quæ proportio humorum, & membrorum est, animam à suis functionibus non impediens. Tamè in Scripturis liberationem à quouis malo significat, siue sit spiritualis, siue temporaria iuxta verbum Indic. 15. *Tu dedisti in manu serui tui salutem hæc maximam, atque victoriam.* Et 1. Reg. 14. dicitur: *Ergo ne Ionathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israël?* Ideo iudices, Saluatores dicebantur. Interdum salus est liberatio à malo spirituali, quæ frequens est in sacris voluminibus. Ait enim Dauid: *Dominus illuminatio mea,*

& sulus mea: quæ timebo? Et apud Isaiam: *Israël saluatus est in Domino salute æterna.* Et Salomon: *Salus anima in sanctitate iustitiæ, & melior est omni auro, & argento; & corpus validum, quam cæsus immensus.* Apostolus etiam ait, Euangelium esse in salutem omni credenti; & Dominus de Zachæo: *Hodie salus domo huic facta est.* Salus autè quæ Christus agit, ad spiritum liberandum in hac vita ab ira Dei, peccati que labe, & potestate Dæmonis; in alia verò, corpus, & spiritum ab omni mortis dominio, & pœna, molestiaue spectat. Est ergo Christus cornu salutis, id est, vis diuina in salutem omni credenti: seu potius potentissimus, ac robustissimus Rex, suos ab omni iniuria, & malo spiritus animæ, & corporis saluans, qui de se ipse per Isaiam dixit: *Ego qui loquor iustitiæ, & propugnator sum ad saluandum.* Et de hoc dixit idem Propheta: *Clamabunt enim ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis saluatorem, & progenitorè, qui liberet eos.* Et videtur in his verbis Zacharias alludere ad verba Davidis dicentis: *Protector meus & cornu salutis mea, & susceptor meus.* Per assumptionem enim humanæ nature susceptor noster est factus, & cornu salutis nostræ. Sequitur: *Erexit,* siue excitauit, quasi à somno, vt exponit Theophylactus: vel vt in alijs locis Scripturæ habetur, *Exaltauit, vt illud: Exaltatum est cornu meum in Deo meo.* Et: *In nomine tuo exaltabitur cornu nostrum.* Et rursus: *Exaltabuntur cornua iusti.* Alibi etiam: *Et sublimabit cornu Christi sui.*

Erexit autem dictum cornu: primum quidem quod mysterium incarnationis in Deo prædestinatione quasi absconditum, detexerit atque reuelauerit, vt animal paruum cornigerum nondum habens actu cornua, sed habitu; vt figulus educens è mente sua vasa: ita Christum in gloriam nostram prædestinatam, Deus in lucem eduxit, & erexit; iuxta id: *Notum fecit Dominus salutare suum: ante conspectum gentium reuelauit iustitiam suam.* Et Apostolus ait: *Manifestè magnum est pietatis sacramentum quod manifestatum est in carne; iustificatum est in spiritu, apparuit An-*

Isai. 45. Eccles. 30.

Rom. 1. Luc. 19. Cornu salutis quo modo Christus.

Rom. 1.

Isai. 63.

Supra 19.

Psal. 17.

Theophyl. 1. Reg. 2. Psal. 38. Psal. 74. 1. Reg. 2.

Prima ratio, cur Deo Christus erexit cornu salutis nobis.

Psal. 97. 1. Timot. 3.

II. ratio. *gelis, predicatum est gentibus, creditum est in mudo, assumptum est in gloria. Dein de erexit, conferendo humanitati Christi tam altas, & insignes inherentes gratias, & prerogativas ad exornandam corpore, & animo dignitatem Messiae, vt ab eo tanquam ex plenissimo, atque vberissimo fonte, omnes qui sitiunt salutem suam, abundanter accipiant, & deriuent. Na quasi adeps separatus est ab omni carne; hoc est, segregatus a peccatoribus, sicut Dauid a filiis Israel, autore Salomone.*

III. Ratio. *Præterea, erexit, non tantum ad dona predicta eleuando, sed etiam ad ipsam hypostasim filij Dei, atque personam exaltado. Vt si Gigas infantem supra humeros suos poneret. Item, erexit Christum per crucem, & mortem humiliatum, suscitando eum a mortuis, ad caelum euehendo, spiritum que illius super omnem carnem effundendo, vt fieret spiritualis, & regnaret in Iudæis, & gentibus, quasi in Iuda, & Israele. Hinc Apost. dixit: *Humiliauit semetipsum, &c. Propter qd & Deus exaltauit illum: & dedit illi nomē, qd est super omne nomē. Vt in nomine Iesu omne genua flectatur, caelestium, terrestrium, & infernorum, &c. Hoc autē cornu in educendis factis Patribus priscis illis de limo cruētauit, recteq. cōgruit cornui regnanti tuba cornea, quā de more Iudæi in anno Iubilei celeberrimo solebant inflare. Na Christus Dominus venit annūciare annū Domino acceptum: & Iobē (vnde Iubileum) cornu arietinum in lingua sancta significat. Erexit autē hoc cornu nobis, id est, ad nostram utilitatem: etsi enim plus ad honorē & gloriam ipsius cornu, vt Paulus dixit: *Propter quod & Deus exaltauit illum, &c. Magis tamen, vt dixi, ad nostrum cōmodum, quā proprium sui ipsius illud erexit, atq; sublimauit. Nobis etiā id est, Iudæis: vt enim ait Paulus: Iudæo primū, & Græco omnia merita Messiae communicantur. Ideo Petrus in Actis: *Vos estis, inquit, filij Prophetarum, & testamenti. Vobis primū Deus, suscitans filium suum, misit eū benedicentem vobis, vt conuertat se vnusquisq; a nequitia sua. Paulus quoq; ad eisdem dixit: *Vobis oportebat primū lo-*****

*qui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis aeterna vita, ecce conuertimur ad gentes. Nobis si militer ait: quia propter nos, & propter nostram salutē descendit de caelis. Neq; verò rex noster definit gubernare Ecclesiam suam, & pro ea tacente, cōtra tyrannos, Hæreticos, atq; Hypocritas belligerare: ita vt cōfidenter dicat Propheta: *Domine, in lumine vultus tui (hoc est per fidem) ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die. (scilicet in nomine Iesu) & in iustitia tua exaltabuntur: (per quā sūt redēpti) Quoniam gloria virtutis eorum tu es, & in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrū. Quia Domini est assumptio nostra, & sancti Israel Regis nostri. Et iterum: *Confessio eius super caelum, & terram, & exaltauit cornu populi sui. Nam quo modo aliās potuisset Dauid victoriā obtinere de Gigante Goliad, de Rege Saule perpetuum sibi bellū indicente, vel de Absalone filio rebellī, & fratricida: quomodo etiam nos conteremus Satanā, in Goliad adumbratū, sub pedibus nostris: vel vinceremus mūdum aptē in Saule representatum, vel expugnaremus propriā carnem eleganter in Absalone delineatā, & quæ perpetuo machinatur contra spiritum; nisi cornu nostrum exaltasset Deus, & nisi maior esset, qui in nobis est, quā qui in mudo? Sequitur: *In domo Dauid pueri sui. Domui Israelis prædixerat Ezechiel cornu erigendū: *In die illo, inquit, iudicabit Aegypto, id est, idolorum cultu destructo) pullulabit cornu Domui Israel, &c. Et Psaltes: *Illuc producā cornu Dauid, parauit lucernam Christo meo: quibus verbis Christum in caput, & Regem Ecclesiae fortissimum futurum prenūtiat, & præcursorem eius de eo testificantem, eumq; digito ostendentem, in lucerna aptē designatū prophetat. Nam & ille *Lucerna ardens, & lucens à Christo dicitur. Et licet Christus lux ipsa fuerit illuminās omnē hominē, tamē quia carnis testa obuolūt ventur⁹ erat; ideo De⁹ illi lucernā, qua mōstraretur, & ostenderetur, decreuit: & vt re inuenta, iam non vltra est opus cādela, vel lucerna, sed extinguitur: ita, postquam Christus est ostensus Ioan-*******

Christi erga Ecclesiam suā cura & prouidentia.

Psalm. 88.

Psalm. 148.

1. Reg. 17. 2. Reg. 13. Rom. vlt.

2. Reg. 18. 1. Ioan. 4.

Cur in domo Dauid pueri sui Deus erexit cornu salutis. Ezech. 29. Psalm. 131.

Ioann. 1.

Infra 5.

Supra 13.

Infra 3. Quid domus Dauid. Matth. 21. Dauid vt Christū præfigurauerit.

Psalm. 131. 2. Reg. 7. 1. Reg. 22. 2. Reg. 2. Infra 5. Matth. 18.

II. ratio.

Ezech. 34. Dauid puerū suū, id est, Dei, cur nominet. Matth. 22. Apoc. 5. Dom⁹ Dauid quid mysticē

Supra 1. Hæc à quibus olim oppugnata. Euseb. li. 4. histor. Ecclēsticæ, cap. 22. t. 1

*nis indicio, & factus manifestus, quasi extincta est lucerna. Dominus autem non locum, sed rem in ea contentam per Metonymiam significat: id est, oriundos ex eius familia, qui coloni sūt domus. Dauidem autem elegit Deus, ac eius maiores; ideoque aptos eos effecit, ex quibus descenderet, atque illi facta est clarior promissio de Messia Rege, vt illud: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Eratque typus Christi in regnando: nam vt ille primum in his, qui erāt amaro animo, & ære alieno obæratī regnauit, deinde in Hebron in Iuda, postremò in Israele: simili ratione Christus primum regnat per pœnitentiam, qua homines amaro fiunt animo, & se debitores agnoscunt decem millium talentorum, quæ non sunt soluendo, nisi creditor Deus debita clementer remittat. Regnauit Christ⁹ etiā in Iudæis ac gētib⁹ atq; etiam Christus Dauid vocatur in prophetis: *Et suscitabo, inquit Ezechiel, super eas oues scilicet pastorem vnū, qui pascat eas, seruum meum Dauid: Ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem. Vocat autem Dauidem puerum suū, scilicet seruum sponte, & liberè seruientem. Dauid siquidem spiritu Christū Dominum vocat, vt Christus probat Matth. 22. Est autem admirabilis dignatio, & submissio animi Christi, qui cum radix sit Dauid, ei tamen succedere voluerit. Est ergo domus Dauid, Christi Ecclesia, cui⁹ caput Dauid est, pars capitē beata Maria, cuius in sanctissimo vtero erectū est cornu, quod noua bella elegit, & portas inimicorū ipse subuertit. Bellando enim in se ipsum, aliorum hominum veterem hominem meritò occidit, atque suo exemplo occidendū esse docuit, nostrique peccati maculis vestē sanctissimæ humanitatis asperfit, atque spiritus nostros lauit sanguine suo. Ac domus quidē Dauid persecutiones plurimas semper ab hostibus passa est, vt hoc tanto cornu propugnate egeret. Nam vt ex antiquissimo patre Aegēsiopo citat Eusebius Cæsariensis: *Erant, inquit, diuersa sententia in Circumcisione, id est, in filiis Israel, quæ maximè aduersabantur tribui Iudæ, ex qua Chri-****

*stus est. Erant ergo Iessai, Galilai, Heme robapta, Masbutbai, Samarita, Sadducei, Pharisei. Hæc ibi. Vides septem sectas in tribu Iuda infurrexisse? Sed & antea multa perpeffa fuerat à Regno Israēl, à gentibus, ab Herode. Nō dicam, quanta postea ab impijs tyrannis, ab Hæreticis, à Saracenis, simul ab hypocritis, & falsis Christianis pertulerit. Verū immobilis stat Domini illa sententia: *Porta inferi non praualebunt aduersus eam: nempe, quia propugnator ad saluandum in ea ipse est. Cornua que limacis contra Christum pro armis sumunt. Væ ergo insurgenti aduersus tale & tantum cornu, quia ab eo proculdubio ventilabitur. Væ etiam tale cornu possidenti, & tamē suggestioni Satanæ cedenti locum, & viam iustitię deserenti. Nulla ergo corporis vel maxima afflictione, vel spiritus angustijs, & difficultatibus à Regno Christi declinemus. Nam vt cornu eius in cruciatibus & morte sua, Martyrumque in tormentis erectum fuit: ita nos gloriosum ducamus, p veritate Dei, & iustitia sustinēda, omnia mala præsentia contemnere. Sequitur alter versiculus.**

Sicut locutus est per os Sanctorum qui à seculo sunt Prophetarum eius. Haud sint magnis certè rationibus visitationem, redemptionem, atque cornu salutis erectionem predicta fuisse à Prophetis, subiungit. In primis enim id factum est, vt cernatur rei magnitudo, in qua voce, & factis prædicēda ones seruos suos Prophetas occupare Deus voluerit, imò ex cuius prædicatione & Prophetæ, & dii facti sunt. Nam vt ait Dominus, illos vocat deos, ad quos sermo Dei factus est, quemadmodum participatione summi Prophetæ, cæteri Prophetæ spiritum eius deriuates, constituti sunt Prophetæ, ea ratione qua stellæ Solem participantē lucēt. Quo fit, vt rectè à Salomone de sapiētia æterna dictum sit: & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei, & Prophetas cōstituit. Hinc Ioānes Baptista se Prophetam negās, intellexit, vt quidam interpretantur, Prophetam Christum nō immediatè, sed remotè prædicentē. Secūdo, vt, perspi-

Eandem qui etiam nū hostes infestent & oppugnet.

Matth. 16. Isai. 63.

Visitationem redemptionē q; plebis suæ cur Deū Zacharias asserat locutum fuisse per os suorum Prophetarum. Prima ratio.

Ioann. 10. Psalm. 81.

Sap. 7. Qualem Ioānes Bapt. se negarit esse Prophetam. Ioann. 1.

II. ratio.

ciatur veritas Dei, quã cum natura attingere non possit, & à solo cõsilio diuino & beneplacito pèdeat, solus De⁹ eã prædicere potest. Nam quẽ sũt Dei, nemo nouit nisi spirit⁹ Dei: *Quis enim cognouit sensum Dñi aut quis cõsiliarius eius fuit?* Temeritas igitur fuit tũ hominũ, vt Philosophorũ, & Sapiẽtiũ in oculis suis, tũ techna & astus Dæmonũ seducentiũ, qui hæc suo ingenio scrutari voluerũt: vnde euauerũt in cogitationib⁹ suis. Tertiò, quẽ admodũ B. Virgo in suo sanctis. Hym. sua omnia dicta ad promissiones Dei retulit, iuxta id. *Sicut locutus est ad patres nostros, Abrahamã, & semini eius in secula.* Ita Zacharias hoc loco testatur omnia fieri iuxta conditũ. Hoc, inquit, q̃ enarro, nõ casu sic euenit, sed q̃ nunc præstat, iã olim p̃miserat Deus per ora omniũ Prophetarũ, quos suo spiritu afflarat. Atq; ita causa exprimitur Christi ad uentũ ad oues Israël. nã hoc factũ est p̃pter promissũ factum Prophetis: & vt Apost. ait: *Dico Christũ Iesũ ministrum fuisse circũcisionis, ad confirmãdas p̃missiones Patrũ.* Quartò aduerte, quæcunq; prædicta sũt de Messia, nulli alteri, præterquã ipsi, quadrare posse. Nã si Christus expectatus à Iudæis tantũ homo fuisset, & Rex temporarius, vna profectò, vel altera prædictio fuisset satis; at vni saluatori Deo, hominiquẽ & Regi spirituali prænuntiando omnes Prophetas incubere, & de eo scribere voluit. Nec debuit Messias longè post abolitam legem, & prophetiã consumatam venire: nec rursus præueniri ab alio, qui tolleret idola gentiliũ quia nec ipse in verum Messiam reciperetur. Falsusq; Messias citò detect⁹ semper fuit, vt ostendit Gamaliel in Actis, & experientia, quam ex Ecclesiastica haurire licet historia, manifestè docet. Ait ergo: *Sicut Locut⁹ est, ni mirum solus ipse, qui talia præscire potest, & loqui, & polliceri: Per os Sãctorum.* Rectè dixit, *Per os:* vt etiam Prophetas, qui nihil scripserunt, vt Abraham, Samuel, Nathan, Gad, ac similes comprehenderet, qui de eo tantũ loquebantur, erantq; Domini os eorum mouentis organa, instrumentaq;. Idcirco non dixit: *Sicut locuti sunt Pro-*

phetæ; sed, sicut ipse Deus locutus est per os Prophetarum. *Nec enim voluntate humana, ait Petrus, allata est aliquãdo prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines:* vt nõ tam ipsi loqui viderentur, quã Spiritus sanctus, qui eos inhabitabat, sicuti & Dominus Apostolis significauit: *Non estis vos; inquit, qui loquimini: sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* Item aptè dixit: *Per os,* in singulari, & non per ora; vt declaret, illos tametsi diuersis & locis, & temporibus prophetauerint, vno tamen quasi ore vniuersos eundem Christum præsignificasse: quẽ quidem Prophetarum consonãtia, atque cõsensio perspicuũ, & clarum argumentum est, illos veraces fuisse, atque vno spiritu prophetasse. *Sãctorum.* Id est, mundorum, insigni vitæ sanctimoniam, & splẽdore doctrinæ micantium. Nam per tales insignes pietate, sanctitateque viros renouatio diuini cultus semper in Ecclesia fieri affuevit; non autem per immundos, voluptuosos, & profligatos homines: quales huius nostri seculi Hæretici cum fuerint, mirum est vllum hominem prudentem, vel micam salis habentem, illis fidem habere potuisse. Ideo ait Petrus de veris Prophetis: *Sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines:* nã vel ipsum verbum Dei sanctificat, vti Christus dixit: *Vos mundi estis propter sermonem meũ,* &c. Hinc de Propheta Dauide testatur Ecclesiasticus: *Christus purgavit peccata ipsius, & exaltauit in æternũ cornu eius.* Quanquam, nequid dissimulẽ, extiterint etiã Prophetæ haud sancti, sed nequã. Tales fuerunt Balaam Ariolus, & Caiphas, qui prophetauit, cum esset Pontifex anni illius. Et ij, qui Dño referret: *Dñe Dñe nõne in nomine tuo prophetauimus?* quibus Dñs dicit: *Nũquã noui vos discedite à me qui operamini iniquitatẽ.* Subdit: *Prophetarũ eius.* Ad differentiã pseudoprophetarũ, qui Dæmones dicuntur esse Prophetæ, de quibus apud Iere. ait Dñs: *Nõ mittebũ Prophetas, & ipsi currebãt: nõ loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.* Et Dæmon dixit: *Ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum.* Et si autem veritas tam patens

1. Cor. 2.
Rom. 2.
Rom. 1.
II. ratio.
Luc. 1.
Rom. 15.
III. ratio.
Act. 5.
Per os Prophetarũ quare Deus locutus, non autẽ Prophetæ dicuntur locuti.

2. Pet. 1.
Matth. 10.
Per os, non per ora cur Deus dicitur locutus.
Sãcti quomodo Prophetæ.
2. Pet. 1.
Ioann. 15.
Eccles. 47.
Prophetæ qui mali etiã de Christo p̃phetauerint. Num. 24.
Ioann. 11.
Matth. 7.
Psalm. 6.
Per quos Prophetas Dominus locutus sit.
Ierem. 23.
3. Reg. 22.

&c

& manifesta sit, vt ei vel capitalissimius eius hostes attestentur; hoc loci tamẽ suos allegat Prophetas, quod illi dæmonis autoritatem non haberet, quẽ admodum nec eius Martyres, aut Apostoli, aut Sacerdotes, aut Angeli, aut ministri, quos Satanam habere Sacra scriptura plerisq; in locis tradit. Permittit autẽ Deus illos venire, vt probetur fides nostra, & exploret nos ac tentet, vtrum diligamus eum, nec ne; denique, vt illi, qui probati sunt, manifesti fiant. *Quia seculo sunt.* Id est, qui seculi ab initio fuerunt; siue qui fuerunt vnquam Prophetæ: nam cum hac vna ex re generis humani salus p̃deret, præfigurari, atque prænunciari ab omnibus debuit, vt ad eum mundus cum fructu suscipiendum præpararetur. Sed Petrus in Actis à Samuele incipit, dicens: *Et omnes Prophetæ à Samuel, & deinceps qui locuti sunt, annunciauerunt dies istos, scilicet Messia.* Sed id est factum, q̃ ante Samuelem sermo erat pretiosus. Verum Petrus ipsemet paulò ante dixerat: *Deus autẽ quæ prænuntiauit per os omnium Prophetarum, pati Christum suum, sic impleuit: & iterum subdit: Quẽ oportet quidem celum recipere vsque in tempora restitutionis omniũ, quæ locutus est Deus per os Sãctorum suorum à seculo Prophetarum.* B. Virgo in suo Cantico vltimè ad Abrahamã ascendit: *Sicut, inquit, locutus est ad patres nostros, Abrahamã & semini eius in secula:* quia ante Abraham nullam legimus Dei promissionem, quod ex certo vllò populo esset oriturus. Porro Chrs alloquens duos illos discipulos p̃ficiscẽtes in Emaus, exorsus à Mose, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant: & paulò post: *Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum: quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis, de me.* Zacharias autem hoc loco omnes sanctos Dei Prophetas allegat, vti etiam Petrus in alio Actorum loco ait: *Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum.* Trifariam autem Prophetæ de

Christo locuti sunt. Primũ exhortando populum Dei, vt legem seruaret: qua cohortatione Christum conuocionabantur, sine quo id fieri non poterat. Nam Paulo autore: *Quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem; Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis.* Deinde factis, ac rebus ipsis futura Messia mysteria prænunciauerunt: adeo, vt sæpè ad grauiora tormenta referenda, iniuriasq; tolerandas, ac mortẽ ipsam fortiter sustinendam Prophetas cõpelleret, vt factis ipsis apertius futura Christi Sacramenta vaticinarentur. Hinc pulchrè per Oseam illud à Domino dictũ: *Propter hoc, inquit, dolui in Prophetis, & occidi eos in verbis oris mei: & iudicia tua quasi lux egredientur.* Quorum verborum sensus est: *Fatigauit tam multos Prophetas, ac tribulauit eos, quorum etiam bona pars tormenta, ac mortem passa est, dum tueri hanc veritatem nitentur: atq; hoc faciebam, vt lumẽ huius veritatis toti orbi illucesceret.* Rursus idẽ Prophetæ: *Et locutus sum super Prophetas, & ego visionem multiplicauit, & in manu prophetarum asimilatus sum:* id est, In operibus, & gestis prophetarum vitã, & mortem Filij mei Messia repræsentauit. Quomodo (vt res exemplis illustrior fiat) seipsum delineauit * in iride, & arca Noẽ; in sacrificio panis, & vini Melchisedec; in Abraham offerente filium Isaac super montem; in scala Iacob; in liberatione Iosephi ex carcere; in ligno misso in aquas Marã; in serpente æneo erecto à Moyse; in Iona educto de ventre ceti; in Elia curru in celum subducto; in templo Salomonis, & eiusmodi alijs penè innumeris. Ad extremum fecit illos apertè prophetare de Christo. Moses em̃ dixit: *Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum, &c.* Dauid etiam non vnã aliquam portionem vitæ Christi tantũ, verũ singula eius mysteria minutim est persecutus. Isaias de incarnatione, ac partu Virginis, ortuq; eius, signis & prodigijs, itemq; de eius morte apertissimè magis vt Euã-

Pseudopropheta cur à Deo permittantur.
Omnium Prophetarũ seculorum cur Christũ prænunciauerint.
Act. 3.
1. Reg. 3.
Luc. 1.
Luca 24.
Act. 10.

Tripliciter de Christo Prophetæ locuti sunt. Rom. 8.
II. testimonium.
Osea 6.
Quis sensus horum verborum: Propter hoc dolui in Prophetis, & occidi eos in verbis oris mei, &c.
Infra 12.
Quid illud item Prophetæ: In manu Prophetarũ asimilatus sum.
Varia figuræ de Christo.
* Gen. 9.
Supra 6.
Infra 14.
Infra 22.
Infra 28.
Infra 41.
Exod. 15.
Num. 21. et
Ioan. 3.
Ione 2.
4. Reg. 2.
3. Reg. 6.
per totum.
III. testimonium prophetarũ de Christo.
Deuter. 18.
Isa. 7.
Infra 35.
& sæpè alijs.
Infra 53. et seq.

Hierem. 31. Hieremias quoq; de pacto Noui Testamenti ineundo vaticiniū facit: & paulō ante dixerat: *Creauit Dñs nouū super terrā, Fœmina circūdabit virum.*
Ibidem. Baruch propheta, & scriba Hieremię; *Posthac, inquit, in terris visus est, & cū hominibus cōuersatus est.* Ezechiel in prima illa visione, qua vidit quatuor facies animalū, pulchrè describit Messiam mysterijs quatuor, titulisq; præclarum. Daniel in hebdomadibus suis præcisè diem mortis eius declarauit; ideoq; etiā tempus aduētus illius. *Oseas. c. 3.* vaticinatur; *Quia dies multos sedebūt filij Israel sine Rege, & sine Principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephod, & sine theraphim. Et post hac reuertetur filij Israel, & quarent Dñm Deū suū, & Dauid Regē suum.* Ioel copiam effundēdi Spiritus super omnem carnem per Melsiā prædicat. *Amos. 9.* *In die illa suscitabo tabernaculū Dauid, & c.* Abdias: *In mōte Siō erit saluatio, & erit sãctus, & possidebit domus Iacob eos, qui se possederāt.* Michæas: *Expectabo Deū saluatorē meū: audiet me Deus me⁹. Ne lateris inimica mea super me, quia cecidi: cōsurgam cū sedero in tenebris, Dñs lux mea est.* Nahum: *Ecce super mōtes pedes euāgelizantis, & annūciantis pacē* Habacuc: *Ego autem in Dño gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo.* Sophonias: *Dñs Deus tuus in medio tui foris, ipse saluabit.* Aggæus: *Et mouebo omnes gētes, & veniet desideratus cunctis*

gētibus: & implebo domū istam gloria, dicit Dñs exercitūū. Zacharias: *In die illa erit Fōs patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalē, in ablutionē peccatoris, & menstruata.* Malachias: *Ecce ego mitto Angelū meū, & præparabit viā ante faciem meā: & statim veniet ad tēplū suū Dominator, quē vos queritis, & Angelus testamenti, quē vos vultis.* Hæc pauca ex Prophetis delibasse placuit, cū innumera alia in illis inueniantur propemodum his similia. Voluit autē Deus Opt. Max. autoritatem Prophetarum esse maximā; ne quisquam auderet illos cōtemnere; & vt nos Dei ministros in honore habeamus, atque in eis loquentē Christū intelligamus, maximè in Sacramentorū, ac verbi salutaris administratione, iuxta illud: *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: & Paulus, Pro Christo legatione fungimur, tāquā Deo exhortate per nos. Obsecramus pro Christo, recōciliamini Deo.* Ecce visitatio Dei, ecce iam redemptio perfecta est, ecce iā cornu salutis erectū. Suscipe benignè visitatē, grato animo amplectere Redēptorem, tuāq; redemptionem adiuua, & pmoue sēper, quō omnia possis in hoc cornu fortissimo: in quo vno vniuersa hostiū tuorū tela infringenda sunt, & in ipsosmet hostes nequissimos retorquenda, eodē cornu Dño nostro Iesu Christo p̄stare, cui cū Patre, & Spiritu sancto sit omnis honor, gloria, laus, & imperiū in secula seculorum, Amen.

Zachar. 9.

Malach. 3. & Matt. 11

Propheta olim cur tanto in honore sint habit.

Luc. 10. 2. Cor. 5.

Deus nos visitans, ac redimens quo modo a nobis suscipide beat.

TRACTATUS XX.

Luc. 1.

In illa verba: *Salutē ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos.*

Hæc clausula vnde pendat, salutem ex inimicis nostris.

Quod haftenus pius, & sanctus Sacerdos verbis obscurioribus dixerat de cornu salutis excitato, iā apertioribus explicat, cū ait: *Salutē ex inimicis nostris.* Quod ad Grammaticæ rationem attinet, suppleendum est verbū, *Fecit*, vt sit sensus: *Fecit salutē ex ini-*

micis nostris, sicut locutus est ad patres nostros. Vel declarat cornu salutis per appositionē ad significatū, Salutē, id est, validā Christi salutem. Sed huic sensui tamen Grammatica aduersari videtur: nam salutis esset dicendū, vt eodē in casu dixerat supra, Cornu salutis, nisi suppleas verbum, erexit in

II. solutionis incommodū.

secundo

III. congruetior.

Redemptio nis ratio, & natura.

Psal. 106.

Psal. 17. A quibus inimicis redempti fuerimus.

Zachar. 13

Dæmones esse, probatur multipliciter.

Matth. 22. & Act. 23. Dæmonum effecta.

Dæmones quales sint: eorum in homines malignitas.

secundo versu positum. Vel fortassis melius refertur ad verbum, *locutus est* per Prophetas salutem hanc ex inimicis nostris: declaranturq; simul dicta superius. Explicata siquidem materia Psalmi per visitationem ad redimendū, & redemptionem per Regem salutis, explicat simul, a quibus malis hæc salus redēptioq; cōtulerit. Salutē ergo vel præseruantem, vel liberantem locutus est. *De inimicis* (inquit) *nostris.* Nā cū omnis redemptio, vel salus liberationem aliquā in sui significatu includat; declarat a quo sit, dicendo: *Ex inimicis nostris.* Quemadmodū Dauid etiam inquit: *Dicant, qui redempti sunt a Dño, quos redemit de manu inimici; & alibi; Eripuit me de inimicis meis fortissimis, & ab his, qui oderunt me: quoniam cōfortati sunt super me.* Quoniam verō redēptor spiritalis est, & fructus eius, redemptio spiritū nostrorū, & salus, ideo inimici nostri spiritales sunt, id est, dæmones. Et hoc erat opus Messie præsignificatū. *Spiritū, inquit, immundū auferam de terra.* De his ergo spiritibus malignis dicēdū est an sint, & quales sint, & quomodo nos ab eis liberati. Primum probatur a posteriori dæmones esse. Nam etsi malum nō sit de integritate vniuersi; ideoq; tales Deus nō creauerit; tamen quoniā naturā recti, & boni conditi sunt, sua voluntate nequā, & maligni effecti sunt. Illos itaq; in rerum natura existere, vtraq; tū vetus, tum noua Scriptura cōprobat. Item omnis philosophia codæmones confitetur. Præterea Iudæi omnes præter Sadducæos, idem affirmāt. Et quidem id etiā probatur ab effectu in cultu idolorum: nam per idōla reddere illi solebant responsa: assistunt & artibus superstitionis, vt Magiæ, ad effectus quosdā curiosos, & supra vires humanæ naturæ positos obfident, & vexant corpora humana, atq; inuitis obfessis vocem formāt, & interdū peregrinis linguis loquuntur, deq; rebus altissimis ad fallendos, & seducendos homines per rudes & simplices frequenter differunt.

Quod spectat ad secundum membrū, dæmones incorporei sunt, nocēdiq; cupidi, maximè verō hominum

saluti insidiantur ex inuidia, & eā gloriam, atq; vniōnem diuinæ hypostasis cū humana natura (quam vniōne ipsi ambitiosissimè appetuerunt, atq; affectarunt teste B. Bernardo) videant nos affecutos; atq; illā deniq; celestem patriam, ad quā si voluissent ipsi, peruenire potuissent, intelligant nos aliquādo affecuturos. Hinc dæmō a Christo, homicida ab initio vocatur, & Sathanas, id est, aduersarius, & diabolus, hoc est fratrū accusator, & calumniator, in Apocalypsi. Ideo ad vilissimā, & turpissimā quæq; instimulat, impellitq; hominesq; mendacijs eludere cōsuevit: atq; ob id vnū potissimū circuire terrā, & perambulare eam nunquam cessat, tanquā rugiens leo quærēs quē deuoret. Sibiq; maledicit, vt in idolorū cultoribus, hæreticis, & Iudæis manifestum est. Nā per illos dicit, dæmoniuū habes, & insanis: sunt præterea sapientes vt faciāt mala: hinc dæmones quasi daimones, id est, sapientes, dicuntur secundū Eusebium, & a Poëta Latino sub nomine Alethæ; vna ex diris, de eo dicitur:

*Cui nomina mille, Mille nocendi artes: & ab Homero sub nomine Aties, id est, damni, siue detrimenti eius in terras describitur, è cælo deturbatio, & expulsio. Atq; ita astutia sua serpens iste callidior cunctis animantibus terræ, sapientibus huius mundi illudit, & in innumeros prope errores, & falsitates, insaniasq; præcipites egit. Præstat viribus, & magnā potestate: vnde gigantes appellātur à Baruch; leones rugientes à Petro, dracones à Dauide, iuxta illud: *Draco iste quē formasti, & c.* dicuntur à Iobo, Behemoth, & Leuiathā, in maximis, fortissimisq; terræ, & maris animalib⁹ representati, vniū elephante, & ceto: de quo, id est, dæmone, ait: *Nō est super terrā potestas quæ cōparetur ei, qui factus est, vt nullū timeret.* Quapropter mundū sibi falsis signis, falsa sapientia, falsaq; sua ipsius vita in suā potestatem redegit, vilissimisq; idolis, nō dico auro, argento, aut soli, lunæ, & astris, sed serpenti, codylo, cani, porro, cepæ, allij, ac demū ad pallorē vsq; & pauorē, febri im*

atque crepitum ventris homines sibi

B. Bern. 1. d. homil. 7. in Psalm. Qui habitat, paulō à medio, & sermo. 17. super Cātica. Ioan. 8. Luc. 10. Apoc. 12.

Iob 1. & 2.

1. Pet. 5. Dæmones quibus male dicant: vnde denominantur secundū Eusebium.

Ioan. 10. Hierem. 4. Euseb. lib. de Prepar. Euang. tomo 1.

Virgil. Homer. Gen. 3.

Forū in Scripturis appellationes, significationes que.

Baruch 3. 1. Pet. 5. Psalm. 103. Iob 40. Ibidem. Infra 40.

Mundus ante Seruitoris aduentum quā turpi idolorū cultorū subiaceret.

3. Reg. 18.

Dæmonis potestas in hæc inferiora, præsertim in hominem.

Iob 1. Ibidem Ibidem.

Infra 2.

Matth. 13.

Luc. 8.

A dæmonis feruitate qua tenus per Christum liberati.

Ioann. 12.

Habac. 3.

Quid significet: Egredietur diabolus

subiecit; ad mortemque pro talibus idolis oppetendam suasit, ac impulit: ut de falsis prophetis Baal, & Ioran, volumina sacra testantur. Potest ergo dæmon permissu diuino corpus humanum vexare, illud obsidere, & quacumque in parte corporis velit, dolorem efficere: potest turbare cogitationes, & phantasmam, turpes appetitiones suggerere, voces formare, sensus præstigijis internis, siue externis illudere, ventos, & tempestates concitare, quibus vel naufragium nauigantibus faciant, vel fruges, terræque nascentia lædant, & creaturis abuti ad multa, ut nobis noceant, ac exitum parent, ut constat ex Magia. Et ut in libro Iob legimus, ignem comburentem de cælo emisit; Chaldæos, atque Sabæos ad expilandos armentorum greges irruere fecit; vento vehementi domum filiorum epulantium subuertit; corpus Iobis à planta pedis usque ad verticem eius vlcere pessimo percussit. Audis quanta possit ille, qui in Euangelio dicitur inimicus homo? De dæmone quodam legimus apud Matthæum, quod omnes catenas & vincula rumpere, atque nunc quidem in ignem, nunc verò in aquam obcessum detraderet, eumque ad habitandum in sepulchris mortuorum (quod horribile videtur) impelleret. His ergo talibus dominis seruebant omnes homines, qui immanitate, & crudelitate omnes Turcas longè antecellunt: illisque multo peius seruituri erant, sempiternis geennæ cruciatibus eorum opera mancipandi.

Quod ad tertium spectabat, liberati sumus ab istis inimicis à Deo quidem, ut salutis opifice, & autore, declaranteque; in Prophetis, & Apostolis liberandi voluntatem, quasi regium sigillum: à Christo verò, quatenus morte sua eius expulsionem promeruit. Vnde dixit: *Nunc Princeps huius mundi eijcietur foras* intellige à principatu, non autem à ratione tentandi, tanquam hostis. Vnde Propheta dixit: *Egredietur diabolus ante pedes eius*: id est, à minimis quibusque, qui Christo nomen dant, qui pedes merito possunt nominari. Ideo Christus

Victor spolia ei abstulit, atque de limbo sanctos Patres eduxit. Liberavit etiam gratia, & charitate, ceu forma iuuantibus Angelis, sanctisque hominibus. Fides detegit hostes, & contra eos arma suppeditat, proposito frequenti vsu deprecationis, atque Sacramentorum, ut ita nobis gratiam Dei, & fauorem conciliemus, motusque proprios, ac perturbationes, quibus seducimur, reprimamus. Etsi enim nobis natura superior sit dæmon; sinitur tamen in nos minimè sæuire, ut veller, quia nos perderet omnibus se admiscendo, ingerendoque. Sed ubi nos ei locum damus, deficiendo à fide, & timore, affectiones, carnis quibus ab eo trahimur, non frænamus: hinc fit, ut dum verbera corpori nostro adhibemus, easque cupiditates superamus, non aërem, & aërios spiritus superemus. Quippe in nostra carne affectiones iræ, odij, inuidiæ, ac ambitionis delitescunt. Ac velut equus, vel canis liberi à vinculis haud facile capiuntur: sic homo ab his affectibus, & perturbationibus liber, & vacuus, haud facile à dæmone comprehendi potest. Contende ergo ut liber, & solutus efficiaris, quantum potes, ab his carnis affectibus: quia simul etiam iugum dæmonis sine dubio euades. *Solue igitur vincula colli tui captiua filia Sion*, quia etsi Deus sit, qui peccantibus poenitentiam donat, ut respiciant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem; tu tamen studium tuum, & operam ponere debes in prædictis vinculis soluendis. Est ergo pretiosa, ac magnipendenda à talibus hostibus salutaris liberatio: mirèque stultus est, qui illis ceu ministris ac fidis socijs confidit.

Sequitur: *Et de manu omnium qui oderunt nos*. Nimirum de potestate eorundem dæmonum, quos quidem declarat idè esse hostes; quod capitale odium aduersum nos gerant; non autem quod eorum odio prosequi debeamus naturam. Namque inimicitia omnes aut humanæ, aut ferinæ, aut diabolicæ sunt. Humanæ quidem sunt, quæ ab utilitate, gloriaue proficiscuntur, dū multi eodem simul magistratu

ante pedes eius, iuxta Prophetam. Luc. 11. Isai. 49. & Zachar. 9. Ephes. vlt. Fidei virtus.

Ephes. 4. Locum diabolo ut demus.

Dæmonis vincula quæ ratione soluantur. Isai. 52. 2. Tim. 2.

Dæmones à nobis quatenus odio habendi.

Humanæ quales sint inimicitia, quæ ferinæ

fungi

Paganorum in Christianos odium vnde.

Lactan. lib. 5. instit. diuinarum, & in Epirome. Tertull. in Apologet in fine operis. Gen. 4. Infra 27. Ioan. 15. Ibidem. Ibidem. Christianos olim Paganis quibus nominibus compellarent.

Eorundem in Christianos conspiratio.

Tertul. ibidem.

fungi nequeunt, aut opes in plures distribui non possunt: ferinæ verò à bono corporis delectante, in cibo, vel ventre sito, oriuntur. Cum autem olim Christiani fortunæ bonis, atque honoribus, corporibusque delicijs, & voluptatibus propter Christum nuncium remisissent, nulla erat iusta causa cur tantopere mundis sæuiret, & odio incredibili Christianos infestaretur. Idè afferendum est, diabolicum fuisse odium illud, quo tyranni atque Gentiles Christicolos persequerentur. Nec enim ob contrarios fines tantum, & studia, sed præcipue propter dæmonum (qui bonos odio habent) impulsum, & agitationem, ut Lactantius, ac Tertullianus scribunt, concitatum est quicquid odij fuit in Christi cultores. Hinc post homines natos, Cain sine causa odio habuit Abel, & Esau Iacob. *Si mundus* (Christus inquit) *vos odit, scitote quia me priorè vobis odio habuit*. Et: *Si me persecuti sunt: & vos persequentur*. Et rursus: *Odio habuerunt me gratis*. Quod de Ecclesia, & de habentibus Spiritum Christi, intelligendum est: sine causa enim illos mundus odio, lingua, & manibus vexat. Quare Ecclesiæ primitiua multa crimina, ac horrenda flagitia dæmon per satellites suos homines nequam affingebat, quæ verbi gratia, adorarent asinum: vnde Asinarios Christianos vocabant, Samentitios, & Semissarios: quod essent Infanticidæ, eorumque carnibus vescerentur: quod magicæ artis opera signa ederent, periculaque euaderent. Christianos quoque per cōtemptum, Christianos nuncupabant. Eratque frequens eiusmodi in vrbe Roma acclamatio, ubi aliquid sinistri Reipubl. accidisset, Christianos ad Leonem. Spoliabant eos honoribus, literis, atque omnibus humanæ vitæ commodis, perque innumera, & immania inauditaque supplicia ad negandum Christum, compellebant; cum, ut Tertullianus ait (vnde hausimus omnia hæc) tormenta de more non nisi ad extorquendam à reis veri confessionem adhibeant: ut interim mittam alia innumerabilia ex histo-

rijs Ecclesiasticis, ex quibus accipimus sanè ardentissimum fuisse odiū, quod in populum Dei, vel ipsos persequutores amantem, atque de illis sæpe bene meritum, gestabant in pectore. Quare quemadmodum Dominus pro crucifigentibus Patrem exorauit, qui percutientes pectora sua, reuerrebantur, ita & Stephanus pro lapidatoribus suis preces obtulit Deo: & beatus Iacobus Apostolus, dum ad supplicium duceretur, accusatori pacis osculū dedit, illumque ad Christi fidem conuertit. Atque ita plerumque lictores socij martyrum propter Christi gloriam illustrandam, & Martyrum præcones efficiebantur. Eusebius Cæsariensis de sancta Potamia martyre scribit, post triduum apparuisse militi cuidam, qui dum ipsa duceretur ad mortem, dixit populo, ut ei locum faceret: & illa respondit: Verbum, inquit, hoc sint mercedè non erit. Ceterum homo eadem arte pugnauit, ac dæmon, interdum quidem vi & sæuitia, ut tyrannus: interdum astutia fictaque sapientia, quo modo philosophus facit: interdum denique blanditijs ac pollicitationibus, quemadmodum plerique Imperatores fecisse memorantur. Sed inter eos maxime Iulianus apostata, qui magis arte, multisque & amplis promissionibus Christianos à fide Christi, quam vi, ac minis abducere conabatur. Cauendum ergo est nobis à proximo nostro, qui in causa est sæpenumero, ut à fide Christo data in baptismo, vel saltem ab eius dilectione, & charitate deficiamus. Hinc Christus admonuit. Inimicos hominis esse eius domestici: & Petro dissuadenti crucem, dixit: *Vade post me Satana, scandalum es mihi*. Rectè proinde aiebat Dauid: *Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel, &c. Cum exurgerent homines in nos, fortè viuos deglutissent nos*. Idè quidam sanctus pater dixit, *Libera me Domine à proximo meo*. Libera modò igitur Dominus de manu eorum, qui oderunt nos; cuius vox est: *Confidite, ego vici mundum*. Tribuit enim maiorem virtutem, sapientiam, & voluntatem in bono

Christianorum benignitas: tu illos. Luc. 23. Ibidem. Act. 7.

Euseb. lib. 1. histor. Eccl. c. 9. tomo 1.

Tripliter infideles, Christianos peruertere conabantur.

Matth. 10. & Mich. 7. Matth. 16. Psal. 123.

Vt Deus nos liberet ab inimicis nostris. Ioann. 16.

Luc. 21. 1. Ioann. 4. Exod. 7. Ezech. 3. Martyrum fortitudo, & victoria. Martyres quomodo videtur, cum ab hostibus vincuntur. Tertull. in Apolog. in fine operis. Chrys. tom. 5. procul a medio. A quo maxime hoste liberatione nostri a Deo petere debeamus. Rom. 7. Psal. 139.

retinendo, quam in illis sit ad malum, qui nos persequuntur. Maior, inquit, est, qui in vobis est, quam qui in mundo: item; Dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarii vestri. Vt ea ratione virga Moyfi deuoret virgas Magorum, vti per Prophetam dixit: Dedi fatiem tuam, valentiorum faciebatur eorum, & frontem tuam duriorum frontibus eorum. Liberat itaque conuertendo inimicos, & capiendos eos in bonum ipsorum, qui nos capiebant in malum. Liberat etiam conferendo virtutem, qua tormenta & mortem ipsam fortiter perferendo, vitam promeremur æternam. Martyrum enim internus homo in Fidei confessione perdurans, tyrannos, & carnifices defectionem a fide Christi non assequentes, constanter vicit. Vnde & in cœlesti regno a Deo Optimo Maximo coronatur; & in Ecclesia refertur in numerum Sanctorum Martyrum, quicquid sit de corpore, in quod vnum hostes sæuire potuerunt. Ac quemadmodum fortis ac strenuus miles victoriam de hostibus obtinere dicitur, etiam si aliquot vulnera in pugna excipiat: similiter Christi martyr, quod corpus alióqui mortale & caducum, in fide propugnanda amittat, victoriam tamen, vt Tertullianus est autor, refert de hostibus suis. Ad hæc, cum quibus sibi maxime sit hostis, & a se ipso magis lædi possit, quam ab alio, vt Chrysostomus ostendit in quodam libello a se inscripto, Quod nemo læditur nisi a se ipso: Orandus est Deus, precibusq; nostris assiduè pulsandus, vt nos a nobis ipsis liberare dignetur: nam nec Spiritus nostri carnè antiquiorem, & quasi blandam amicam sine auxilio Christi superare potest, nec quisquam se ipsum, vt par est, vincere, cum ipse sibimet ipsi sit equalis, omnisq; victoria a superiori virtute profiscatur. Idcirco Paulus aiebat, Quis me liberabit de corpore mortis huius? Quasi diceret, In me nõ inest tantum virtutis, vt id queam: Et ob id subdit: Gratia Dei per Iesum Christum. Vt non sine causa Dauid Deo supplicaret: Libera me Domine abho-

mine malo, a viro iniquo eripe me: Id est, vt quidam aptè interpretantur, libera me a me ipso, qui vir sum iniquus, & homo malus mihi ipsi, impertiendo gratiam, quæ Spiritum corroboret atque confirmet, & carnis impetus frangat, & debilitet. Nam vbi victoriam de nobis obtinuerimus de mundo, de Satanæ, & malis hominibus, per quos vt per instrumenta sua, nostram perniciem molitur, præclarum profectò nos triumphum agemus. Operatur siquidem vis dæmonis in homine non secus ac prudentia venatoris in aui mansueta: vt enim per illam alias capit aues, ad eum modum dæmonem homines spiritu suo impulsos, ad nostram perniciem & interitum adhibet. Quapropter bellum periculosius nobis imminet ab ijs, de quibus legitur in Job: Frater sui draconum, inquit, & socius struthionum; & de Sodomitis, qui animam iustam Loth de die in diem iniquis operibus cruciabant: & Dauid, Saluum me fac Domine: quoniam defecit Sanctus: quoniam diminuta sunt veritates a filiis hominum: Et Paulus ad Philippenses: Omnia autem facite sine murmuracionibus, & hastationibus; vt sitis sine querela, & simplices filij Dei, sine reprehensione in medio nationis prauæ & peruersæ; inter quos lucetis sicut luminaria in mundo verbum vita continentes, &c. Ex quibus sententijs liquet, quanto in periculo versetur inter homines. Sed facillè tamen vincuntur a nobis sine vllò odio ipsorum: quoniã in illorum iniurijs & offensis diuinã, magis voluntatem permittentem (ad quam Dauid a Semei iniurijs lacepsitus aspiciebat) propriumque eorum demeritum & damnum cõsideramus, proximo excusato, & dæmone illi tantum nocente accusato, qui cum capitale odium in se ipsum gerat, in odium mutuum inter se homines cõcit. Nam cum proximus quispiam negotium nobis exhibet, malus dæmon est, qui & illi, & nobis simul infidiatur, vt & illum errare faciat, & nos irremur aduersus fratrem. Cũque hoc sit consilium diaboli, prætermissa huius infidiatoris cogitatione,

Quemadmodum nos malignus dæmon deprædetur.

2. Pet. 2.

Gen. 19. & seq. Psal. 117. Philip. 2.

Victoriam de inimicis nostris, illorum absque odio, nobis posse constare.

2 Reg. 16.

Victoria de inimicis nostris vnde inchoanda: vbi verò consummanda. Psal. 9.

Luc. 11. Argumentũ, & scopus. Psal. 24. Luc. 1. Vt fecerit Deus misericordiam. Christi incarnationem misericordiam cur vocauerit Zacharias

in mutuam perniciem & malũ armamur; quod contrã esset faciendum, vt scilicet homines aduersus diabolicos armarentur assultus, & mutuo se homines amore, atque beneuolentiã prosequerentur, atq; hæc esset gloriosa victoria, & salus ab inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos. Quæ quidem in præsentis vita, per gratiam Dei, initium capit ab omnibus iniurijs, pœnis & cruciatibus, atq; etiam machinationibus dæmonum ad virtutum exercitium, illarũq; augmẽ-

tum conferentibus. Vt ita super aspiciam, & basiliscum ambulemus, & cõculcemus leonem, & draconem. Perficietur verò in gloria, de qua sic loquitur Propheta: Dormietis, & nõ erit qui exterreare. Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiducia, & in requie opulenta, positis cunctis inimicis nostris sub scabello pedum nostrorum: quod nobis concedat Christus Iesus, qui cum Patre, & Spiritu sancto viuunt, & regnant in secula seculorum, Amen.

Isai. 17. & 32.

Psal. 20.

II. ratio.

Isa. 7. Matth. 1.

Quid petere, Deum hominẽ fieri, quodammodo. 2. Reg. 7. Deutero. 7.

Infra 10.

TRACTATUS XXI.

In illa verba: Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti. Iusiurandũ quod iurauit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis.

PROPOSITA materia laudationis Dei, scilicet redemptionis, salute, seu liberatione per Christũ ab inimicis nostris: nunc declarat eius qualitates, & causas, quibus tantum nobis largiri salutem voluerit, nempe misericordiam Dei, atque in ea nixam, fundatamq; iustitiam, de quibus Propheta: Vniuersa via Domini, misericordia, & veritas. Atque hæc Cantico Diuæ Virginis mirificè respondent: cecinerat enim: Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiam suã, sicut locutus est ad patres nostros, Abraham & semini eius, &c.

Ait ergo, Ad faciendam misericordiam. Sensus est, visitauit, fecit redemptionem, erexit cornu salutis, liberauit ab inimicis; ob hoc ipsum vt misericordiam faceret, opere complendo quod promiserat. Vocat autem misericordiam, opus incarnationis, vitæ, & mortis Christi: quia summam & inexcogitabilem misericordiam, in illo ostendit: tum quia nec ipsa Christi humanitas id promereri potuit: nã in primo

incarnationis momento, quo esse, & nosse, & velle cœpit, iã hypostasi Verbi præuenta erat, secundũ illud: Præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Deinde, quia cæteri homines id non promeruerunt. Vnde vel impio Achaz nolenti signo Deum honorare, denunciatum fuit mysterium incarnationis. Ecce, inquit, virgo concipiet, & pariet filium: & vocabitur nomen eius Emanuel. Vbi non obstitente illius incredulitate, mysterij est facta promissio. Nescirent profus homines id Deum posse præstare, si Iudæi, postquam factum est, adhuc non intelligunt: nec si scirent posse, id auderent ex se ipsis postulare, quemadmodum nec formica ab homine peteret, vt formica fieret. Moses vero in Deuteronomio cap. 7. & 10. & Dauid 2. Regum 7. Mera Dei beneuolentia & gratia non ob vllam iustitiam, aut dignitatem illorum hanc Dei eminentem misericordiam pollicetur. Non, inquit, quia cunctas gentes numero vincebatis, vobis iunctus est Dominus, & elegit vos, cum omnibus fi-

Ad Titū 2. *Roma. 4.* *III. ratio. Gen. 26. Gen. 28.* *Roma. 7.* *III. ratio, in carnatio cur misericordia nominetur.* *Heb. 2.* *Hypostaticæ gratia vnio- nis quanta-*

tis populis pauciores: sed quia dilexit vos Dominus; & custodit iuramentum, quod iurauit patribus vestris. Paulus quoque: *Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris nostri Dei: non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, &c.* & alibi: *Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini eius, vt hæres esset mundi, sed per iustitiam fidei.* Si ergo Abrahæ promissio facta est ex misericordia: ergo & alijs, quibus propter eum est facta, quemadmodum Isaac, & Iacob.

Tertiò ratione temporis, quo facta est incarnatio, apparet Dei misericordia. Nam cum mundus totus in summa ac vilissima idolorum cultura iaceret, & in ingentibus, atque horrendis corporis flagitijs quasi in luto cænoque volutaretur: Iudæorum verò lege accepta, Dei que cognitione auctum scelus esset, & vt Paulus ait, factum esset supra modum peccans peccatum, & abundans hypocrisæ iniustitiæque delictum; ita vt temporarium, & venale redditū fuisset summum Sacerdotium: non nisi immensæ charitatis, & gratiæ argumētum fuit, vt tali tempore ipse nostrā carnem assumeret.

Quartò elucet summa Dei misericordia in exaltatione naturæ nostræ, cui gratuito data est filij Dei natura atque persona. Sic enim illi datus est Deus, vt verè sit Deus propter vnionem hypostaticam, quod nulli alteri tributum est, nec tribuetur: qui honor dignitasque infinita benignitate & gratia Dei fuit, cui, si possent, vel Angeli inuiderent, vel homines, si daretur optio, non deberent se eū Angelis commutare: *Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.* Neque enim maius quid dare potest Imperator, aut Rex, quam si ex suis alicui diceret: Esto mea persona, & sustine personā meā, Regis scilicet, vel Imperatoris. At Deus id quod homines ne dicto quidem, aut cogitatione facere queunt, Deus, inquam, ipse communicando Verbi hypostasin Humanitati, illud Christo homini præstitit, vt Verbi & Filij Dei esset persona. Atque ex hac

Verbi incarnatione apparet cōsequēter captus humani generis ad suscipiendam dignitatem filiorum Dei.

Quintò, splendet Dei bonitas, quæ se demisit, & accommodauit ad miseriam nostram & imbecillitatem, quæ factum est, vt lacte tanquam pane nutriamur. Pulchre enim philosophatur Augustinus, infantem panem integrum, ac durum edere impotentem à nutrice sua illum panem manducante, in sanguinemque conuertente, lac factum accipere: Simili ratione Deus Optimus Maximus qui cibus erat nobis minimè aptus & accommodatus, per incarnationē quasi lac factum, nobis propinatus est. Incarnatio locum præstat amplioris fidei, maioris spei, quoniam Diuinæ hypostasis connubio cum humana natura factus est cognatus & affinis noster: ardentioris etiā charitatis: vt dum visibiliter Deum cognoscimus, vt Ecclesia canit, per illum in inuisibilitium amorem rapiamur, dicamusque. *Hoc nunc os de osibus meis, & caro de carne mea.* Vt enim pater filio suo amore meretricio detento, legitimam sponsam dat, quò à turpi illo scorti amore reuocet: haud secus planè assumpta est à Verbo humana natura, vt in eo nostrum, omnem affectum & amorem turpiter per creaturas dissipatum, in eum vnium conferremus. Accedit, quòd Deus assumptione corporis nostri, faciliorem se præbuit nobis ad imitandum: qui vt antea nequaquam cadebat in aspectum nostrum, ita nec in imitationem. Nunc verò ait Paulus, *Estote imitatores Dei, sicut filij carissimi.* Cumque Deus dixisset, *Non est bonum, hominem esse solum, & propterea datum est ei adiutorium simile sibi: ita bonum nobis non erat, Deum solum esse.* Accepit itaque adiutorium humanæ naturæ coniunctæ sibi ad filiorum spiritualium procreationem & sobolem.

Sextò, considerandi sunt effectus Verbi hominem inducti. Illi enim manifestè diuinam arguunt misericordiam: qui quidem sunt, remissio peccatorum, gratia Dei, adoptio fi-

V. ratio.

D. August. multis in locis.

Incarnatio Filij Dei fidem, sp̄, & charitatē quomodo promoueat.

Gen. 2. & a libi passim.

Deus nobis quādo se imitabilem fecit, & quomodo.

Ephes. 5. Gen. 2.

VI. ratio misericordis in carnationis Christi ab effectis.

liorum,

Roma. 6. Psalm. 102. *Cū patribus quibus fecerit misericordiam Deus. Gen. 21.* *Infra 27.* *Gal. 3. & a libi passim.* *Qui sint veri filij Abrahæ. Ioan. 8. Roma. 4.* *Quemadmodum fecerit misericordiam Deus. Theophyl.* *Alter sensus.*

liorum, resurrectio, atque celestis gloria, quæ respectu naturæ nudæ, bonitas & misericordia Dei est: quia si vllis meritis datur, illa certè ex diuina gratia, & misericordia oriuntur: vt rectè Apostolus dixerit: *Gratia Dei vita æterna: & à Dauide: Qui coronat te in misericordia, & miserationibus.* Ergo ad faciendam misericordiam, id est, ad complendum aduentum Christi, ac eius effectus atque virtutes.

Subdit, *Cum patribus nostris.* Nempe Abraham, Isaac, & Iacob, atque alij, quibus promissa est per Messiam liberatio, quos carnales tantum Iudæi, patres vocare non possunt. Vnde nec Ismaël, nec Esau hæreses fuerunt, verum spiritales omnes Iudæi, licet secundum carnem ab eis non descenderint. Vnio namque est non in carne, sed in fide, & spiritu, in quo non est Iudæus, vel Gentilis; masculus, vel foemina; seruus, aut liber. Ex carne enim oritur differentia circūcisorum ab incircūcisis, sexus, & conditionis. Illi ergo sunt veri filij Abrahæ, qui fidem eius, & facta sectantur & imitantur, iuxta illud: *Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite:* & Paulus: *Nō enim per legem promissio Abrahæ, aut semini eius, vt hæres esset mundi, sed per iustitiam fidei.* Si ergo semen Christi, & Abrahæ similiter estis, secundum promissionem hæredes. Vt sit pater circūcisionis, & credentium per præputium. Nam secundum carnem vnus gentis tantum pater fuit. In hæc autem verba Zachariæ, sic ait Theophylactus: *Fecit autem misericordiam, non solum cum viuētibz, sed & cum patribz nostris. Christi enim gratia etiam in illos, qui olim mortui, pertingit: dedit nobis viuētibz sp̄m resurrectionis, & resurreximus: sed non soli nos hanc gratiam affecuti fuimus, sed & qui ante nos defuncti fuerant. Omnis enim natura boni particeps fuit. Vel aliter fecit misericordiam cum Patribz, eo quòd sp̄m illorum impleuit. Adimpleta enim videntur quacunque de Christo expectarant. Sed & filios suos cum vident patres talibus bonis frui, gaudent & participes sunt lætitiæ, perinde ac si ea in se collocata essent.* Hæc ille.

Sequitur: *Et memorari testamenti sui sancti.* Infinitius, more Hebræo, ponitur pro Gerundio, quod copula, Et, satis indicat. Cum enim dixerit, *ad faciendam misericordiam:* addit: *Et memorari:* quod est perinde ac si dixisset. & ad memorandum: nam Græca lætio vtrumque per infinitiuum profert nempe *ποιῶσαι* & *μνησθῆναι*. Re ipsa verò, memoria in Deo (id est præteritorum recordatio) non inuenitur, quia nihil illi præterire potest. Per metaphoram ergo vt obliuisci dicitur, quando ab effectis suam prouidentiam puniendo malos, vel remunerando bonos, vel iuuando, promissorum præstatione, non ostendit: ita metaphoricè recordari dicitur, quando pœna, vel præmio afficit, vel iuuat: & promissa olim præstat. Atque in hanc sententiam dicitur Deus memoratus. Inter promissiones autem, quæ conditionem aliquam in se continēt, eæ vel non implentur, vel interdum differuntur, atque adeo in illas obliuio cadit. Secus est in absolutis, & maximè in illa pollicitatione de Christo Messia. Vnde per Prophetam ait Dominus: *Si oblitus fuero tui Hierusalem, obliuioni detur dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui: si non proposuero Hierusalem in principio lætitiæ meæ.* Quæ etsi ad litem de reditu populi ex Babylone intelligantur; non defunt tamen ex Patribz, qui ad Deum illa esse referenda, doceant. Quippe per Prophetas atque Angelos sæpe indicauit, se in temporis plenitudine filium missurum: & per quendam ex Prophetis pronuntiauit: *Neque profanabo, inquit, testamentum meum, & quæ procedunt de labijs meis, non faciam irrita.* Et nos, filio iam exhibitio dicere possumus, quòd alio in loco idem vates ad Deū conuertens sermonem, dixit: *Quid est homo, quòd memor es eius? aut filius hominis, quoniam visitas eum? Et est sensus: Quid est homo obliuiosus (id enim significat vox illa Hebræa, Enos, id est, homo, in eo loco) quòd eius memoria tu dignaris habere? Aut fili⁹ hominis (id est, filius terræ vilissimæ, nā Adā, vox Hebræa, ab adama descendit,*

Hebraismus.

Deus quomodo memoratos testamenti sui sancti.

Duplex genus promissionum Dei.

Psalm. 136.

Hierusalē est Dominus dupliciter recordatus.

Gal. 4. Psalm. 88.

Psalm. 8.

Enos & Adā Hebræis quid.

quæ

quæ terram rubram significat) quod dignum visitatione tua illum facis? Vt ergo in hoc Cântico per visitationem, & memoriã Dei incarnatio describitur facta, eodem modo Dauid in illo psalmo eam adumbravit. Subdir: Testamētū sui sancti. Et si Hebræū nomen Berith pactum fœdus in Scripturis sãctis frequētissimè significet, interdū tamen & maximè scriptores nouæ legis illius vocis significatum per testamentū expresserunt, vt Christus Lucæ 22. Paulus verò 1. Corint. 2. & ad Romia. 9 & 2. ad Gal. 4. & ad Hebr. 8. Stephanus quoq. Act. 7. & Zacharias hoc loco, atq. etiam vetus Zacharias propheta cap. 9. dū ait: Tu autē in sanguine testamenti tui, &c. fecit ergo misericordiã cum patribus nostris, tum eos liberando in sanguine testamenti sui de lacu, in quo non erat aqua, tū filijs suis promissiones cõplendo: fecit etiã iustitiã fidē suam liberando in his, quæ iuramento interposito pollicitus fuerat. Causa porro explicandi pactū voce testamenti est: quod cum testamentū sit vltima dispositio omnium bonorū, seu hereditatis testatoris morte firmata, antequã sola est spõsio, non autem donatio: idē pactū hoc nouū, ac vetus Dei hæredes instituens, meritò testamentū appellatur. Ac vetus quidem expressē hæredes terræ promissæ instituebat; idē morte typica cõfirmabatur animaliu, vt habes Gen. 15. & Exo. 24. Verū quia eiusmodi pactū legis obseruationē exigebat, præfertim vel saltem secundū substantiam operum, & legem nemo viribus suis implebat, nullo iure tenebatur Deus dandi terram, illiq. potius rei mortis, ac maledicti legem violãtes. At pactū nouum fuit de mundi hereditate, siue de vita æterna, hic quidem in spe, postea verò in re ipsa præstanda: quod pactum initum fuit adhuc expressius cum Abraham credente, & simul signaculum iustitiæ fidei, id est, circumcissionem accipiēte. Hæc doctrina est Apostoli ad Galatas. Fratres, inquit, (secundum hominem dico) tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat. Abrahã dicta sunt promissiones; & semini eius. Non dicit,

Et seminibus, quasi in multis, sed quasi in vno, & semini tuo, qui est Christus. Hoc autem dico, testamentum confirmatum à Deo: quæ post quadringentos & triginta annos facta est lex, non irritum facit ad euacuandam promissionem. Nam si ex lege hereditas, iam non ex promissione. Abrahã autem per repromissionē donauit Deus. Hæc autem pactio facta est in Christo, & de æternis est: quia circumcisio nō est ex Moysse, sed ex Patribus. Quare Stephanus concionatur, Abraham nec passum pedis terræ promissæ possidisse. Hinc testimonio Isaïæ spiritale fuisse hoc testamentum, declarat Paulus, cum ait: Et hoc illis à me testamentum, cum abstulero peccata eorum. Hoc autem nouum pactum Christi morte erat confirmandum: propterea ille dixit: Hic est sanguis Noui, & æterni testamenti. Ipse enim, secundum rem est testator, qui Abrahæ locutus est. Et quod dicitur, Abrahæ factam esse promissionem, vt esset hæres mundi: ne intelligas aliquid temporale, sed Christū, in quo, & per quem Abraham factus est hæres. Christo enim dictum est, Postula à me, & dabo tibi Gentes, hereditatem tuam, & possessionem tuã, terminos terræ. Et ita quisquis per fidem iustus factus est, hæres est mundi, in Christo tamen. Hinc Paulus Corinthijs credētibus ait: Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus, &c. quemadmodum ab eodem Apostolo dicimur corresuscitati, & conuiuificati, & cõsidentes in celestibus: non quidem adhuc acti, sed in Christo capite, qui eò perducturus est mēbra sua, quò ipse peruenit. Et si verò pactum hoc in Christo ab initio fuerit; in Abraham tamen expressius peculiariusque declaratum est: nempe Christum nasciturum ex eius semine, & cum externo Sacramento circumcissionis magis manifestatum. Itaque ex dictis patet iustitia, quæ inest in beneficio aduentus Christi, scilicet ex promissione Dei. In effectu verò quantum ad primam gratiam, & ius gloriæ in ea situm, non est iustitia aliqua ratione nostri, bene autem ratione Christi: at si spectentur do-

De quibus sit bonis Nouū Testamentū. Ioan. 7.

Act. 7. Rom. 11.

Isa. 59. iuxta Septuaginta.

Matth. 26. Abrahæ quæ facta fuerit promissio vt hæres esset mundi secundum Apostolum.

Psal. 2.

1. Cor. 3.

Ephes. 2.

Hoc pactum, seu testamentum quando primū expressum declaratumque fuerit à Deo. Gen. 12. & passim aliàs infra 17.

Promissio Messie cui tantum iustitiæ nitatur.

Hebrææ vocis Berith propria significatio hoc loco, cur testamentam signficet.

Zachar. 9.

Vetus testamentum ludæos quales institueret hæredes. Gen. 15. Exo. 24. Heb. 9.

Hereditas Noui Testamenti qualis.

Rom. 4.

Gal. 3.

na cõsequētia inde, iustitia est aliqua etiam respectu nostri, & maximè quātū ad gloriæ possessionem, cuiusq; incrementū: quæ sub meritum cadere à Theologis ob id dicuntur. Et vocat testamētū hoc suū, quoniam Christus Deus id fecit, tanquam testator, & de se, ceu vera terra viuentiū, in illa promissionis significata, donanda: tū etiã quia dona sibi in hominibus accepit, iuxta id: Accepisti dona in hominibus, vel vt ait Paulus: Dediti dona hominibus. Ipse enim vt Deus est, donat: vt verò caput est, in membris, & pro mēbris suis accipit. Vocat etiam sanctū, id est, mundū: nam de spiritualibus, æternisq; bonis, atq; ad eò hominem permūdantibus existit, cum vetus, aliquid immūdiæ occasionem per accidens præberet: etsi Deus illam præuideret, & pauca bona externa, & multis admixta laborib; & molestijs, quæ magnis inter illos viris, & columnis aliorū negabat, donaret. Sanctū rursus appellat testamētū, id est, firmum, & perpetuū, nunquamq; mutādū. Vnde Paulus ait: Intrauissē semel in sancta, æterna redēptione inuēta. Memor autē fuit testamenti sui; vt sanguine illū, & morte volūtaria cõfirmaret, vt fecit: quã in incarnatione vt semine quasi iam factam prophetat Zacharias. Sequitur: Iusiurandū quod iurauit. In primis, quod ad rationem grāmatices attinet superludū est verbū, impleuit: velut superius dixit: ad faciēdā misericordiã: ita hic intelligas, ad faciēdum iusiurandum: vel denique appositione, ad testamentū subdit iusiurandū. Neq; obstat, in casu accusandū dici iusiurandum, & testamētū in casu gignendi: quod Hebrææ voces minime variantur per casus. Et verbū recordari, vel memorari potest regere & accusandi, & gignendi casum, vt cõtrarium eius verbum obliuisci, sicut superius diximus in illud Cantici Virginis: Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, & semini eius: ponitur enim verbū, loqui, apud Hebræos, vt dādi, & accusandi casum regere possit. Atq; ita hoc loco accepit Theophylactus: Cuius (inquit) testamenti, & cuius iusiurandi; & Abrahã factum est meminir?

Testamentū Dei cur suū nominetur.

Psal. 67. Ephes. 4.

Dei cur sanctū testamētum dicatur.

II. ratio.

Heb. 9. Cur memor fuerit testamenti sui Deus.

Id. iusiurandum quod iurauit, &c. quo modo cõstet ad literam.

Luc. 1.

Hebraismus.

Theophyl. Testamenti prius quàm iusiurandi cur

Mminit autem prius testamenti, quã iurandi: quia prius Deus cū Abraham pactum iniit, & sine iuramento, vt constat Gen. 17 postea verò etiam iuramento cõfirmavit pactum, & promissionem Gen. 22. Quod iurauit Gen. 22. dicitur: Per me metipsum iurauit, dicit Dñs: quia fecisti hanc rem, &c. possidebit semen tuū (nempe Christus) portas inimicorum suorū. Nã spoliavit infernū (vt cõstat) & eduxit sanctos patres: vbi primum nota, Dñm vtra promissionem, quæ firma est, iurare, se propterea ad nostram imbecillitatem accomodando; vt ipsa crebra repetitione homini, quod dicitur, perinde adetur. Finis enim cõtrouersie omnis, ad confirmationem, teste Paulo, est iuramentum. In quo abundantius volens Deus ostēdere pollicitationis hereditibus immobilitatem cõsiliij sui, interposuit iusiurandum: vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenēdā propositam spem. Atq; hoc dicto iureiurando donationem suam firmam reddidit, & irreuocabilem (vt constat apud Iuriconsultos) inter viuētes ad mortē vsq; testatoris, ac immolationē vnigeniti filij, qua iterum firmata est promissio, ac stabilita. Et quanquã donatio viri, quæ vxori suæ fit, ipso iure sit inanis, quod ob mutuum, & ardentem amorem spoliarent se inuicē: Deus tamen nobis dando non potest spoliari, quia diuitias possidet infinitas, & ipse donando, eorū, quæ donat, dominio haud se spoliat: neq; nos illi quicquã dando amittimus, verū custodi seruanda fidelissimo, atq; ea ratione multiplicanda tradimus. Item donatio patris ad filium nulla est de iure: filius em quicquid est, patris est, & quicquid acquirit, propter patriam potestatem patri debet. Propter iuramentum autem valida est, & rara donatio: nam illo priuat se pater patria potestate, atq; illum emācipat vt liber sit, & peculium acquirere sibi possit. Dei Patris donatio tamen, quam nobis tanquam filijs fecit, rata, & firma est: nam per gratiam suam ita liberos, & emācipatos nos fecit, vt omnia bo-

Zacharias meminir.

Gen. 22. Osea 13. & 1. Cor. 15. Zach. 9.

Promissionē suã cur Deus iuramento firmauerit.

Heb. 6.

Deus dando nihil amittit, & eorū, quæ donat, non se dominio priuat.

Patris ad filium vnde ualida sit donatio.

Psal. 15. Deus præter honorem, & gloriam nostris omnibus ex operibus vult nihil.

Rom. 8.

Psal. 67. Ephes. 4.

1. Ioann. 2. Gal. 4.

Rom. 8.

Supra 5.

In iuramento quid cauendum.

Eccl. 23.

Gen. 22.

Rom. 4.

Psal. 131.

Isa. 51.

na spiritalia, & æterna nobis, & actio stram vtilitatem acquirere, & comparare valeamus. Cum enim ipse bonorum nostrorum non egeat, efficitur, & præter honorem, & gloriam nostris omnibus ex operibus velit nihil. Ne ergo ultra iuramentum, habemus primo mortem testatoris, & sanguinem, qui clamat, misericordiam, & hæreditatis nobis possessionem attribui. Nisi qui proprio Filio suo non pepererit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis domuit? Deinde possessionem accepimus in Christi humanitate, que corpore, & animo simul æternam felicitatem est consecuta. In patribus etiam in libro existentibus, quos secum ascendens in altum euexit, cæli possessores effecti sumus. Tertio habemus arrham, & pignus cæli in Spiritu sancto nobis donato, qui Paracletus est, scilicet advocatus, agens causam nostram apud Deum, siue consolator, quoad detur hæreditas; siue tutor, dum pueri sumus clamantes, Abba (Pater.) Habemus quartam rationem inuictam: quia si, dum adhuc inimici essemus, dedit nobis gratiam reconciliationis per mortem Filii sui: quanto magis reconciliati, & filii effecti salui erimus in vita ipsius? Quia ergo fixum est iuramentum, cauendum nobis est ne irritati iuremus, & inconsiderati: quod tamen crebro, passimque fieri perspicimus. In quo sane non excusat, sed magis accusat consuetudo: nam sponte vltroque te in illam adegisti necessitatem. Ideo recte Salomō admonet: *Iurationi, inquit, non assuescat os tuum, multi enim casus in illa.* Subdit: *Ad Abraham patrem nostrum.* Abraham primum fit pactum peculiare ac spirituale in Christo per Sacramentum Circumcisionis ob eius obedientiam, eo quod non pepererit vnigenito filio suo propter se, firma fide credens illum à morte reuocandum, ut Paulus explicat: *Iurauit etiam Dominus David veritatem, & non frustrabitur eum: sed primo Abraham, ideo de illo fit metio: tum quia ipse pater omnium Iudæorum erat. Patrum similiter erat spectare ad Abraham, quemadmodum Isaias ait: Attēdite ad Abraham patrem vestrum, & ad Sarā, que peperit vos.* Idcirco

B. Virgo in Cantico suo Abraham meminit. Quamquam etiam Isaac & Iacob etiam cum iuramento promissio sit facta, iuxta illud: *Verbi quod mandauit in mille generationes, quod disposuit ab Abraham: & iuramenti sui ad Isaac: & Moses orabat: Recordare Abraham, & Isaac, & Israel seruatorum tuorum, quibus iurasti per te metipsum dicēs, &c.* Idem quoque dicitur Deuter. c. 9. *Ut cōpleret verbum suum Dominus, quod sub iuramento pollicitus est patribus tuis Abraham, Isaac, & Iacob.* Subiungit: *Daturum se nobis.* Id est, se ipsum, si Verbum ipsum loquitur: & hoc ad sequentes effectus tradidit semetipsum pro nobis, nimirum ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi, &c. *Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis: deditque se ipsum nobis in redemptorem, pastorem, cibum, vestem, præmiū, & omnia.* Vel sensus est: Iurauit se daturum quæ in subiectis versibus continentur. Igitur de mus operam, studeamusque ita nos gerere: ut ne à tanti testamenti hereditate excidamus. Sunt enim permulti ingrati homines, qui cælesti hereditati renūciantes, Filium Dei conculant, sanguinemque testamenti, in quo sanctificati sunt, pollutum ducunt, & Spiritui gratiæ (ut Paulus loquitur) contumeliam faciunt. Nemoque sibi blandiatur de cælesti hereditate adeunda propter Dei iusiurandum, quasi tutum & certum sibi de illa, in vtramque aurem dormire liceat: & consideret quisquis est, Deum quod ad se attinet, non quod ad nos, se præstitutum iurasse. Ut (exempli gratia) iurauit daturum se nobis, non iurauit quod nos recipiemus: cum Euangelium testetur: *In propria venit, & sui eum non receperunt:* Iureiurando confirmauit se morti offerendum pro nobis, non autem se fore à nobis interficiendum. Sic ergo proposita est palma, & corona cælestis brauij, sed ex se quidem omnibus: verum tamen ad illam non peruenient, nisi cum Paulo bonum certamen certantes, cursum consummantes, fidem seruantes. Quod nobis ut contingat, præstet Dominus noster Iesus Christus, cui cum Patre, & Spiritu sancto est potestas, gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Psal. 104.

Exo. 32.

Deut. 9.

Deus quomodo iurauerit daturum se nobis.

Ioan. 10.

Hereditatem cælestem nobis promissam quomodo cōseruabimus.

Hebræ. 10.

Ioan. 1.

1. Cor. 9.

2. Tim. vlt.

TRACTATUS XXII.

In illa verba: *Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi. In sanctitate, & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris.*

Luc. cap. 1.

Quod tendat Zacharias propositis in verbis.

Quot species timoris. Naturalis timor quis.

Marc. 14.

Contra Stoicos κραιβίς.

Timor mundanus quorum proprius.

DECLARAT quisnam redēptionis nostræ sit finis, quidque iustificati & redēpti præstare debeamus, dicendo: *Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi.* Ante omnia ergo, ut intelligamus, à quo timore liberati simus, considerandum est plures esse timoris species. Prima quidem est timoris naturalis, quo natura horret ac fugit omnia sibi noxia atque contraria, maximè verò mortem: & ineptè metu primi, & repētini motus rationem plerumque anteuertentes proficiscuntur, partem sentientem in nobis perturbantes, & ad fugam illorum mouentes. Quia verò eiusmodi affectio naturalis est, nec præmium meretur, nec poenam, dummodo ad rem iniustam non fleat voluntatem. Hic timor in cunctis hominibus aliis qui constantibus, imò etiam in ipsis Diuis, ac Martyribus, atque adeo in ipso Martyrum omnium principe Christo Iesu, qui imminente morte cœpit pauere, & tædere, inuenitur. Ut propterea meritò iudicare possis Stoicos planè hallucinatos fuisse, qui hac atque alijs affectionibus naturæ spoliabant homines: cum tamè à Deo Opt. Max. naturæ vniuersæ institutore, & opifice attributæ sint ad finem suum commodius assequendum. Etsi verò huiusmodi timor ab Spiritu sancto non proficiscatur, potest tamen ille cum Spiritu sancto consistere, ut in Christo Domino, & sanctis constat fuisse.

Secunda species consistit in timore mundano, quo permoti homines ad multa flagitia impelluntur, ut, ad Christum negandum, opprimendum pro-

ximum, Deum offendendum; quò honores, magistratus, ac diuitias vel sibi comparare, vel comparatas, valeat cōseruare & augere. Hoc timore ductus Pharaos ad vexandum populum Dei fuit verens ne si populus otia retur, nimirum fortè multiplicatus & auctus in se insurgeret. Eadem ratione Ieroboam vitulos aureos adorauit, & adorandos instituit à decem tribubus, ne populus occasione visitandi templi in Hierusalem, ab eo, atque ab eius obedientia dilaberetur. Herodes quoque impius ille, cognita per Magos natiuitate Regis Iudæorum, ne Regnum amitteret, in innocentes puerulos seuiens gladium strinxit. Simili de causa Pilatus timens cadere ab Cæsaris gratia & amicitia, Christum innocentem, & quem nouerat per inuidiam à Iudæis traditum, cruci suffixit. Cæca & impia Synagoga isto metu perculsa, dixit: *Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: & veniet Romani, & tollent locum nostrum, & gentem.* Qui timor nec est ab Spiritu sancto, neque cum illo potest habere commercium, cum vitiosus sit atque mortiferus.

Sequitur tertius timor, qui humanus, vel carnalis dicitur, quo homo peccatum admittit, ne damnus in vita patiatur: quo præoccupatus Aaron, formauit vitulum aureum: Apostoli, Christo cōprehensos, diffugerunt: & Petrus ad vocem ancillæ, Christum negauit. De hoc Christus aiebat: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam.* Id est, eum potius timete, qui solus est dominus, & auctor

Exod. 1.

3. Reg. 12.

Matth. 2.

Ioan. 19. & seq. Matth. 27.

Ioann. 11.

Timor humanus, vel carnalis.

Exod. 32.

Matth. 26.

Ibidem. Supra 10.

Dominus quis timendus. Deut. 32. vitæ, & mortis: quique dicit: *Ego occidam, & ego viuere faciam: percutiam & ego sanabo:* sine cuius nutu, vel permissione neque Dæmon, neque homo, neque vlla omnino creatura nocere nobis potest. Ipse enim est, qui Dæmoni concessit vlcere pessimo affligere sanctū Iob: & legioni Dæmonum de corpore obsesi egredienti, ingredi permisit in porcos, quos & egerunt in mare præcipites. Hic timor neque proficiscitur ab Spiritu sancto, neque illi cohabitare potest.

Quartus timor seruilis nominatur, durus sanè, ac violentus, ad obedientiamque & bonam vitam tradens homines, eò tamen sine, vt poenas temporarias, vel æternas, quas diuina peccatoribus iustitia infligit, euadant. De qua Poëta quidam egregius inquit: *Oderunt peccare mali formidine pœna.* Qui quidè timor à Spiritu sancto oritur, quemadmodum alia donà, quæ cū peccato valent consistere. De quo Apostolus: *Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore.* Et Moses: *Quis det talem eos habere mentem, vt timeant me, & custodiant vniuersa mandata mea, &c.* Nascitur autem ex fide, quam Dei verbis, quibus iram minatur, præstat peccator. Nam eius per illum durities incipit mollescere; eius item elatio depremi, insolentiaque obedire. Hic tamen timor, si solus sit, cum Spiritu sancto, & cum Dei gratia consistere nequit, quia *perfecta charitas foras mittit timorem*, quoniã timor poenam habet. Eiusmodi namque affectio purgat non affectus internos, sed externos tantum; immutat non cor ipsū, sed operam; coërcet iniquitatem, non iustificat voluntatem. Et licet peccatū ab timore isto non proficiscatur; non est propterea quod peccatum displiceat, vel non delectet: nam vt Augustinus ait, sequeretur iniquitas, si expectaretur impunitas: tamè iste timor disponit & præparat hominem ad fugiendum peccatum; ob quam causam dicitur à Sapiente: *Timor Domini expellit peccatum*, vt constat de Ninuinitis, ad quos cum Prophetia minaci de subuertenda intra 40. dies ciuitate, Ioanas accessit. Idem quoque narratur de

Regibus Manasse & Nabuchodonosor, atque de filio Prodigio, quos omnes metu suppliciorum constat ad sanam mentem rediisse. Estque timor hic e quo similis vmbroso, qui sibi insidentem excutit: ac veluti quidam terræ-motus qui ædificia Dæmonis concutit, & diruit: est item velut medicina quædam, solo aspectu geennæ morbū mentis & ægritudinem sanans, seruat que sanam mentem, vt vmbra culū in vinea vvas custodit, & nimios Solis defendit ardores. Introducit etiam paulatim in Regnum charitatis, nõ secus ac seta introducit filum: nam ita interdum compellit intrare per timorè, vt postea regnet per amorem.

Quintus timor initialis appellatur: & is cum amore est admixtus, qui amor est imperfectus, de quo Prophetata: *Initium sapientie timor Domini.* Et: *Timor Dei initium dilectionis.* Habetque duplices oculos: altero quidem Deum summè bonum cernit, & propterea tantum amat, vt eum timeat offendere: altero verò respicit iudicium & vindictam imminuentem, quam vt à se auertat ac fugiat, obedientem se diuinæ legi exhibet. Primus affectus iustitiæ respicit culpam: secundus affectione commodi, & pœnam. Verum cum ille sit prior, magisque moueat amor Dei, quā metus supplicij, ideo sanctus est, & ab Spiritu sancto procedit, & cum charitate, licet imperfecta consistit, meritūque æternæ vitæ habet: quantoque plus additur de charitate, tantò plus imminuitur de metu pœnæ. Quoniã verò rarissimi & paucissimi inueniuntur qui habeant perfectam charitatē, quæ illum timorem penitus possit absorbere: hinc est, vt omnes iusti in præfenti vita, hoc timore initiali afficiantur. Atque ad istud genus timoris spectat, quod dici solet: *Oderunt peccare boni virtutis amore.* Postremus omnium est timor filialis, qui castus, sanctus, ac reuerentialis dicitur, ob perfectum scilicet amorem & syncerum, vnde ortum habet. Constatque simplici tantum oculo, quo solo ab offensa & iniuria Dei abstinere propter ipsummet Deum, nulla ratione habita commodi sui, vel incommo-

Luc. 15. & seq.

Qualis timor seruilis.

Timor initialis quis ille.

Psal. 110. & Eccle. 1. Infra 25.

Eius oculi duplices.

Hic timor quare sanctus.

Hor. lib. 1. epistol. ad Quintilianum. Timor filialis.

di.

di. Vt vel si daremus nullum esse inferni supplicium, & nullum cœli præmium, Deum tamè colere, illique sedulo seruire nunquam cessaret. Male enim esset consultum parentibus grā dæuis in extrema senectute præsertim, vel necessitate constitutis, à quibus eorum filij nihil habent quid sperarent, eosque si illis debita obsequia nõ præstarent; sed amor illos tantummodo atque paterna obseruantia ad prætere & alacriter ipsis seruiendum & ministrandum impellit. De hoc timore sic scriptum est: *Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi.* Item: *Seruite Domino in timore, & exultate ei cū tremore.* Qui absque dubio à Sancto spiritu est cum charitate, atque amore coniunctus: imò totus amor, & charitas. Namque si timor, ob id timeret, quia amat. Cum ergo hic dicitur: *Vt sine timore.* Nequaquam excludit hunc reuerentialem & castum, neque rursus initialem, qui quidem initium est sapientiæ, & de quo dicitur, si non in timore Domini tenueris te instanter; citò subuerretur domus tua: neque rursus timorem naturalem, quo dum viuimus, spoliari non possumus, quemadmodum nec ab amore illo, quæ nobis ipsis iure debemus: at solum timorem mundanum, & carnalem ac seruillem, si quādo solitarius sit, excludit. Siquidè eiusmodi timores singuli vitiosi sunt, vt diximus; reliqui verò ex virtute promanant, vel saltem illi nõ repugnant, vt naturalis. Id quod magis vt penetrare valeas, accipe tibi ex Augustino, timorem nihil esse aliud, quam amorem fugientem aduersa, ac proinde qualis amor fuerit, qui est radix timoris, talis erit & timor. Amor autem naturalis, vnde naturalis timor oritur, neque malus, neque bonus est: eadem ratione neque timor, nisi alius bono fine coniunctus sit, vel malo vitietur. Constat enim in Christo qui cœpit pauere & tædere, bonum extitisse, quia fretus charitate timorem illum naturalè assumere voluit. At mundanus timor, carnalisque, cum ex amore mundi peruerso originem trahat, vitio non caret, scriptum est enim: *Nõ time diligere mundum, neque ea que in mū-*

Psal. 18. Psal. 2. Vnde oritur ille timor.

Quo sine timore, Deo seruire debemus, vt Zacharias dixit Eccle. 27.

Timor quid secundum Augustinum.

Marc. 14. Christus quæ timorem habuit.

1. Ioan. 2.

Ioan. 10.

do sunt. Et alio in loco: *Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei:* qui propterea credentes in Christum (vt paulò ante ibidem ait Ioannes) propter Pharisæos illum nõ confitebantur. Carnalis verò timor, qui è superfluo vitæ & carnis proficiscitur amore, eatenus turpis est, quatenus homo magis diligit carnem atque eius commodà, quam Deum atque eius gloriam. Hinc Christus cõtra hunc amorem dicebat: *Qui inuenit animam suam (in hoc mundo scilicet) perdet illam.* Rursus: *Si quis venit ad me, & non odit patrem & matrem, &c. adhuc autè & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Ex quo Paulus mortis imminenti pericula, causa Euangelij testificandi & disseminandi, neglexit atque contempsit, dicendo: *Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam pretiosorem quàm me, dummodo consummè cursum meum, & ministerium verbi quod accepi à Domino Iesu, testificari Euangelium gratia Dei.* Porro seruilis timor vitilis esse potest, quia peccatis finem imponit, & ad amorem Dei disponit. Sed quoniam partim nascitur ex amore sui ipsius mercenario, atque meretricio (ideo enim à peccato abstinet, quia pœna, quod amat, commodum tollit) per se nõ est bonus simpliciter. Initialis tamè, & filialis, cum ex amore charitatis diuinæ potissimū fluant, boni sunt & sancti, quia licet nulla esset pœna proposita, tamen nõllet, etiã cum possent, delinquere. Idcirco Scriptura pro deploratis habet illos, qui timore Domini carent. Hinc ait: *Non est timor Dei ante oculos eorum.* Pro sanctis autem & religiosis eos, qui timore Domini, vel crimine abstinent, vel ad virtutes incitantur. Vnde Paulus Philippensibus scribens: *Cum metu, inquit, & tremore salutem vestram operamini.* Et alibi quoque: *Scientes timorè Domini hominibus suademus.*

Subditur in textu. *De manu inimicorū nostrorū.* Id est, de potestate Dæmonū atque hominū qui eis se comites præbent & administratos ad nocendū nobis: quos tamè cū Christo vincimus, nec vitiosè eos timemus, neque formidamus; sicuti constat Indos occidenta-

Carnalis timor quatenus vitiosus.

Matth. 10.

Luc. 14.

Act. 20.

Timores prædicti comparantur inuicè.

Quorum desperata salus in Scripturis sanctis, & è contrario firma, certissimaque. Psal. 13. Philip. 2. 2. Cor. 5. De manu inimicorū nostrorū à Deo quorum sumus liberati.

Orig. hom. 1.0. in Lucã, sub initium tom. 2.

Victoria de inimicis quæ suspecta habeda nobis, acminimè tu ta.

Quatenus liberati de inimicis nostris Gregor.

Deo quomodo seruiturū nobis.

Vera libertas euangelica in quo sita sit, cōtra Lutheranos.

Rom. 6.

Galat. 5.

les recens inuentos, timore Dæmonum maximè fuisse perterritos, ne Christiani fierent. De manu etiã mortis, ac proinde aliarum rerum minus terribilium. Et vt Origenes ponderat: Crebrò de hostium manu aliqui liberantur, sed non absque timore. Cùm enim metus discrimen ante præcesserint, & ita de inimicorum manu quis fuerit erutus; liberatur quidem, sed non sine timore. Nō enim sensimus inimicos nostros, nec eos vidimus repugnantes: sed nescimus quomodo repente de faucibus eorum & insidijs erepti sumus. Hæc ille, prudenter quidem, cùm nec ipsa quidem victoria de tentationibus Dæmonum, factis in tuto sit. Sed timendum est nobis, & in excubijs vigilandum etiam cùm vincimus. Liberati. Sanè intellige nos liberatos à Dæmone, ita vt nō vincant nisi sponte cadentem & volentem (quemadmodum Gregorius dicit) *Debilis est hostis, qui non vincit nisi volentem: verum non nisi Deo id ipsum ad bonum nostrum propemodum, permittente.*

Seruiamus illi. Seruitute sumã, quæ Græco vocabulo à Zacharia dicitur latrã, quam illi soli in se ipso impendimus: in alijs verò à se, vt Angelis & factis & similibus aliam seruitutem per charitatem præstamus, quæ dulia, vel hyperdulia à Græcis vocatur. Atque hic diligenter nota, libertatem euangelicam coniunctam esse cum seruitute. Quod Hæretici nostræ tēpēstatis nequãquam intelligentes, existimant libertatem à Christo collatam liberos nos efficere ab omni seruitute, siue ab omni potestate, quod falsum omnino est & perniciosū dogma. Ex quo Paulus in quodam loco ait: *Liberati à peccato, serui facti estis iustitiã.* Vbi vides Christianam libertatem nihil aliud esse, quàm pēssimam ac vilem seruitutem exuere, & honestam, planeque ingenuam, & liberam quodammodo seruitutē induere, quam in primis Deo, deinde propter eum proximis nostris ex officio charitatis debemus impendere, iuxta Pauli doctrinam ad Galatas: *Vos, inquit, in libertatem vocati estis fratres: tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem*

Spiritus seruite inuicem. Hac ratione de se ipso testatur Apostolus alibi: *Cū essem liber ex omnibus, omnium seruum me feci.* Quemadmodum enim cū dicimur à timore liberati, non simpliciter à quocunquē timore exempti sumus, sed à seruili, & illiberali, & prorsus vitioso timore, non autem à casto & filiali: simili ratione eum dicimur liberati à seruitute, non ab illa honesta, vtili, grata, & iocunda seruitute, quam tum Deo, tum proximis propter eum lege charitatis debemus, sed tantum à misera illa atque illiberali conditione, de qua dicitur: *Qui facit peccatum, seruus est peccati.* Et: *à quo quis superatus est, eius seruus efficitur.* Quia ergo promissio terræ viuentium, & hereditatis cœlestis non nisi fide, & patientia comparanda est, præter liberationem, opus est etiam seruire: qua ratione Israëlita liberati, atque educti de Ægypto in possessionem donatæ terræ non nisi gladio armati acriter dimicando, asperoque itinere deserti per tot annos incedendo introierunt.

Sequitur. *In sanctitate & iustitiã.* Sanctitas, puritas est atque munditia spiritus, & proinde firmitas, atque in bono stabilitas: quæ tum contingit, quū intellectum fide & prudentia; irascen diverò rationalem facultatem spe, seu fiducia; irrationalem verò fortitudine; vni autem concupiscentem, atque rationis participem charitate & iustitiã; denique rationis expertem temperantia exornamus & decoramus. Atque hac ratione efficitur quis sanctus corpore & animo. Porro iustitiã legalis, quæ secundum Philosophum libro 3. Ethicorum eadem est cum omnibus virtutibus: & de qua Hieronymus in Isaia cap. 54. & 55. omnes virtutum species vno iustitiæ nomine continetur, ius suū & Deo, & proximo, & sibi reddit. Vt ita diligam⁹ ex toto corde, & in tota anima, & in tota mente Deū, vt Christus expressit: integerque spiritus noster, & anima, & corpus sine querela in aduētū Dñi nostri Iesu Christi seruetur: per quã sobriè, & iustè, & piè viuam⁹ in hoc seculo, & domo stræ inueniatur Martha, Maria, & Lazarus. Qui enim hæc habet, siue præ-

1. Cor. 9.

A qua nos seruitute Per Christum liberati fuimus.

Ioann. 8.

2. Pet. 2. Terræ viuenti vt erimus hæredes.

Sãctitas quid sit: vnde comparetur.

Legalis iustitiã quid sit. Arist. ca. 1. to. 3. initio.

Hier. to. 5.

Matth. 2. 2. Deut. 6. 1. Theß. 5. Tit. 2.

stare

Coram Deo cur seruendum. Matth. 6.

Quare omnibus diebus nostris.

Rom. 13.

Apoc. 2. Dies quando nostri sint, non autem alieni.

stare potest, hic iustitiã Christianã possidet, & iustus est. *Corã ipso.* Et nō tantum coram hominibus, vt videatur ab eis, vt in hypocrisi, & ciuili, vel legali iure fieri consuevit: sed coram Deo spectatore, & iudice, operumque nostrorum remuneratore. Ita vt cultum latræ Deo exhibens, diuinus in se sit, Deique gloriam vt finem spectet, mediãque ac diuinas virtutes adhibeat. *Omnibus diebus.* Nūc sunt dies multi: at in patria vna tantum est dies, cui nox, vel dies altera non succedit. In luce etiam meridiana iustus ambulat, & non in nocte. Vt enim Aposto. inquit: *Qui dormiūt, nocte dormiunt: & qui ebrj sunt, nocte ebrj sunt.* Addit autem: *Omnibus,* ob perseuerantiam, quã, in iustitiã retinere debemus: & quæ sola palmam accipit, de qua dilectus discipulus: *Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronã vitæ.* *¶ Nostris.* Dies nostri sunt, dum viuimus, atque vtinam nos peccatis nostris non faciamus alienos, genio & voluptatibus indulgen-

tes: post mortem autem tempus Dei est; ait liquidem: *Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo.* Dies etiam iudicij futuri sunt: quia confecto negotio, lataque sententia planè irreuocabili immutare nihil licet. Superest ergo, vt dum tempus habemus, operemur bonum: *Quia veniet nox, in qua nemo potest operari.* Omnino qui in geena cruciantur (si id illis concederetur, vt passibile) magno pretio diem vel horam quidem vnã redimerent, qua possēt à peccato resipiscere, & gratiam Dei, atque amicitiam, suo vitio amissam & fractam, rursus inire, atque recuperare: at negatur. Nisi ergo velimus esse nobis ipsis capitalissimii hostes, operamur, vt de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi in corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Quod vt præstare valeamus, præstet Dominus noster Iesus Christus: cui cum Patre, & Spiritu sancto tribuatur omnis laus, potestas & imperium in secula seculorum: Amen.

Psal. 74. Vacandū oportet bonis quare dū viuimus. Galat. 6. Ioan. 9.

1. Tim. 1.

TRACTATUS XXIII.

In illa verba: *Et tu puer Propheta Altissimi vocaberis: præribus enim ante faciẽ Domini parare vias eius, Ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum.*

Luc. cap. 1.

Zacharię scopus in his verbis.

CVM hætenus Zacharias diuinam visitatione ac redemptionem eiusque formam, & qualitatē ex Dei misericordia & iustitiã, atque omnium Prophetarum vaticinijs cecinisse: nūc ad circuncisi pueri propositum, proximam dispositionem, ad talem redemptionem cum fructu suscipiendam, id est, Ioannis aduentum, eiusdemque præcurrentis munus, ad eum conuertēdo sermonem, proponit. Etsi enim

ad Christi aduentum præparauerit homines Deus tum lege naturæ per creaturas humanum animum minimè factiantes, ad Deumque Optimum Maximum laudandum inuitantes, deinde per rationem animam corpori, Deum autem animę ipsi atque omnibus rebus creatis præferentem: tum diluuiio luxuriæ, nefandisque vitij de ditos homines puniente; diuisione linguarum superbos plectente, populoque peculiari relicto, cui credita elo-

Quot modis Deus mundū præparauerit ad aduentum Messia.

Genes. 6. Infra 19. & seq. Genes. 11.

Rom. 3.
Exod. 14.
& seq.

quia Dei, hoc est, mytheria atque secreta Melsiæ sunt: igne quoque cœlesti Sodomorum horrenda, nefandâq; flagitia vindicante; otio & capriuitate ad contemnendos mores Ægyptiorum, & ad excedum de terra illorum compellente: accedente postremo lege Mosaica, quæ morbum peccati, eiusq; medelâ mōstrabat, Prophetis ppe innumeris ad idē prestandū à Deo destinatis: bellisque finitimorum Regum, atque alijs propemodum infinitis calamitatibus vexantibus, & ad diuinam opem implorandam compellentibus: proxima præparatio tamen, quod attinet ad interna, fuit in beatissima Virgine, & etiam quantum ad externam, ac priuatam reuelationem: veruntamen quod ad publicam ostensionem detestationemque spectat Baptistita Ioannes à Sancto spiritu instructus, à Deo missus venit. Ait ergo: *Et tu.* Quasi dicat de Verbo in Mariæ vtero delitescente, senex locutus sum, iam de te puero loquar. Tu, solus inquam, & singularis ad hoc diuinum opus inter natos mulierum electus, amicusque spōsi peculiaris. *Puer*, qui à puritate dicitur: magna quippe gratia sanctificationis, cui addita est etiã gratia circuncisionis. Nec mirum cuiquam debet videri, si in hac apostrophe fiat sermo ad infantem: nam circumstantes personas alloquitur, vt sentit Beda: vel (quod vero similis est & probabilis) acceleratus est ei vsus liberi arbitrij, vt testatur Ambrosius (quem superius, cum de saltu præ gaudio in vtero matris oratio fuit, allegauimus) & Origines homilia decima in Lucam, cuius hæc sunt verba: *Quod si dubitas, inquit, statim de vtero matris effusum posse verba patris audire, & scire quid sit hoc, quod ad se dicitur: Et tu puer Propheta Altissimi vocaberis; considera multo fuisse mirabilius quod præcessit. Ecce vt facta est vox salutationis tuæ in aures meas, exultauit infans in gaudio in vtero meo. Si enim adhuc in vtero matris conclusus audiuit Iesum, & audiens exiliuit, atque letatus est: quare non credas eum iam genitum prophetiam patris audire & intelligere potuisse, dicentem ad se: & tu puer Propheta*

Excelsi vocaberis: antecedes enim coram Domino parare vias eius? Ideo reor Zachariam festinasse, vt loqueretur ad paruulum, quia sciebat eum post paululum in eremo moraturum, nec se eius posse presentiam habere. Hæc ille. Id ipsum etiã docet Theophylactus. Cūq; vsus liberi arbitrij seu rationis duobus modis possit accelerari, vt superius diximus, nempe vel dispositis & perfectis organis corporis, quæ phantasma ministrant intellectui ad intelligendum, vt in pueris grandioribus ad ætatem, in qua perfectus est vsus rationis peruenientibus vsu venit, vel speciebus, quæ intelligibiles à Philosophis dicuntur, infusis, quæ organorum corporis dispositione non indigent, cum Angeli, atque animæ separatæ per illas intelligant: posterior tamen hic dicendi modus magis est rationi cōsonus, atque Prophetis familiarior: tū denique ipsi Scripturæ accomodatior Angelum, ipsum vocanti, vt ita Ioannem Angelum fuisse intelligas, quod angelico more per species diuinitus infusas, & in matris vtero inclusus, sanctissimæ Deiparæ verba salutatis, & in lucem iam editus patris prophetiam, atque ad se factam apostrophem & audierit, & intellexerit. Quã sententiam Origines prædicto loco confirmat his verbis: *Rectè Angelus dicitur, qui missus fuerat coram Domino, & prophetantem patrem statim vt natus est, audire potuit & intelligere.* Sic ille. ¶ *Propheta.* Cū Ioannes primò se Prophetam negasset, videlicet summum illum à Mose prædictum, hoc est, Melsiam: vel Prophetam longè antè quæ futura sunt, prænuntiantē (vetroque enim modo locus ille accipi potest, quemadmodum ibi explicuimus) tamen Christi sententia est plus quàm Propheta, non solum quia de ipso cæteri Prophetæ vaticinati sunt, vt Isaias atque Malachias & pater etiã eius Zacharias: neq; ob id tantum quod ab vtero Propheta constitutus fuerit antequàm natus: siue quod in eo dūtaxat finem habuerit prophetia, iuxta verbum Christi: *Propheta, & lex, vsque ad Ioa. pphetauerūt: vel etiã quod eius conceptus, ortus, pueritia in deserto*

Theophyl.
Liberi arbitrij vsus accelerari potest dupliciter.

Angelus quomodo Ioannes Baptista
Malach. 4.
Matth. 11.

Orig.

Quem pater suus Zacharias nominat, cur Ioannes se negat esse Prophetam.
Ioann. 1.

Isai. 49.
Malac. 3.
Luc. 16.
Matth. 11.

traducta,

Supra. 3. & seq.

Ioannes Baptista quare à Domino appellatur plus quàm Propheta.
Matth. 11.

Matth. 3.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ioan. 3.

Infra. 5.

Quale Ioannis testimonium de Christo.
Supra. 1.

traducta, & eius ostensio, singulare quoddam & rarum signum atq; prodigium extiterit: ita vt homines raperet in sui admirationem; ad professionem baptismi poenitentię in remissionem peccatorum multos traheret, autoritate sua atque existimatione, omnium Sacerdotum, Scribarum, ac Phariseorum: atque adeo ipsius Herodis Regis conatus & impetus frangeret atq; labefactaret: quæ omnia in illo summa, & singularia extiterūt, & quæ vix in reliquis Prophetis vniuersis vndiq; simul collectis, nedum in quolibet ipso forum facillè reperire queas. Sed propterea nimirum dicitur plus quàm Propheta, & Prophetarum vertex quod cum alij Prophetæ longè post venturum Melsiam prædicarent, itemque eius admirabiles naturas & proprietates describerent, vno summo fuit opus, qui proximè eum venturū prædiceret, sicut dixit idem ipse Ioannes: *Qui post me venturus est, fortior me est.* Sed qui, ne in dictis Prophetarū applicandis homines proprio spiritu & sensu errarent: à se prænuntiatū tandem presentem ostenderet, ei que publicum testimonium perhiberet, Deo Opt. Max. nobis (qui magis ita permouemur) se se accommodante. Vnde dixit: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* & Ioannes Apostolus: *Hic venit in testimonium, vt testimoniū perhiberet de lumine, & iterum: Hic erat quem dixi, qui post me venturus est: quod perhibuit tanquam Propheta, vt de proximè venturo; de præsentī vt Euangelista, de præterito, vt historicus.* Dicitum enim Christi est: *Quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur: item: Vos misistis ad Ioanem, & ille testimonium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine testimonium accipio. Sed hac dico, vt salui sitis.* Erat autē Ioannis testimonium de Christo humana cognitione & consuetudine minime nixum, verum spiritu tantum & reuelatione. Hinc apud Ioannem testatur: *Quia vidi spiritum descendētem quasi columbam de cælo: & mansit super eum. Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: super quem videris, &c.* At maius adhuc

erat internum illud lumen, quàm illa visio externa. Vis autem & efficacia huius testimonij Ioannis ex eo appareret, quod cum tanta esset expectatio: & autoritate apud Iudæos, vt parati essent ipsi de se maxima testificantī, etiã si se Melsiam dixisset, credere: ideo & ipsi de Christo testanti fidem habere debuerunt. Sed defecerunt, fingentes Christū modo suo, id est, Ioanni similem, scilicet nobilem, diuitem, & magnum in hoc seculo; cum tamē spiritale sit testamentum. Est itaque Ioannes per excellentiam Propheta, non tamen communis & vulgaris: beffia, quoque, qui Antichristus est, propheta suo, vel (si mauis) pseudopropheta non carebit. Ac vocat quidem Prophetam Altissimi, hoc est Christi, qui altissimo æqualis est Patri. Ideo Christus dicitur virtus, & filius Altissimi, & olim Satanax dixerat ambitio se: *Ero similis Altissimo:* quo verbo notatur altitudo huius Prophetæ, quod altiori modo, quàm cæteri, de Melsia altissimo prophetauerit. *Vocaberis.* Id est, iam es: & cæperat vaticiniū suum ab saltu illo, quē in matris vtero prælatitia gestiens, edidit: postea tamen cognoueris & appellaberis: Baptizabat enim baptismi poenitentię populum, dicens: *In eum, qui venturus est post ipsum, vt crederent.* Mirum est autem, Zachariam non sibi congratulātū fuisse quod homines spiritu Dei destituti perfacili negotio fecissent, dicendo: *Tu puer, munere diuino nobis in senecta datus, qui lumen oculorū nostrorum, & baculus senectutis nostre futurus sis: in quo anni nostri no uissimi sint conquieturi: qui bonorū nostrorum hæres futurus sis: qui suscitare semen Israël possis: qui opprobrium nostrum, quod inter homines hæctenus habuimus, sustulisti: quē speramus ingentem nostrę familię splendorem allaturum: iam vtique parare opes non pigebit, cum sciamus, cui eas simus congregaturi.* Non hac oratione vsus est Zacharias: verum priuatorum omnium commodorum oblitus ad communem illam populi liberationem attollit oculos, cui ministraturum infantem audierat. Additque:

Quam potēs apud Iudæos eius testimonium.

Cuius Propheta Altissimi fuerit: Ioannes Baptista.

Luc. 1.

Isa. 14.
Ioannes Baptista quando primū Propheta.

Act. 19.

Zachariæ modesta singularis.

Luc. 1.

Praibis

Ioannes quo modo præiuit ante faciem Domini parare vias eius. Ioan. 6. Luc. 1. Ibidem. Ibidem. Ioan. 1. & alibi. Luc. 3. Ioan. 1. Luc. 3. & seq. Matth. 14. Ioannes Baptista cur præiuit ante faciem Domini. Luc. 1. Ibidem. Isa. 40. Ioannes quãdo primum præiuit ante faciem Domini. Matth. 3. Act. 1. Matth. 3. Qui debuerat Christum præire, qui sequit. Matth. 4. Ibidem. Ioan. 8. 1. Pet. 2.

Præiuit enim. Non à te ipso venies, sed tractus à Patre Verbi, sine cuius tractu nemo venit ad Christum, vt ipse Dominus dixit. Præiuit autem Ioannes in omnibus ferè, nimirum conceptione, natiuitate, circuncisione, deserto, discipulis, baptismo, confessione, prædicatione poenitentiae, morte pro veritate legis tuenda, descensu ad Patres morantes in Limbo: solum in assumptione corporis ad gloriam celestem, vt nec in gloria animæ, nõ præcessit, sed secutus est Christum. Ante faciem Domini. Immediate, illi proximus, id quod in alijs non habet locum. Vt enim in rogationibus quo posterior quisque est, eò dignior: ita inter Prophetas postremus fuit Ioannes, ac proinde Christo propinquior atque coniunctior. Sic dixerat Angelus: Ipse præiuit ante illum in spiritu, & virtute Helia, & quod ibi dixit: Vt conuertat corda patrum in filios, &c. Parare Domini no plebem perfectam: hic dicitur parare vias eius, alludens ad verbum Isaia: Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, &c. Propriè autem tunc coepit præire, cum coepit prædicare, asserendo mox venturum Messiam: & baptizare in aqua ad significandum Baptismum Christi, qui fit in spiritu. Christus etiam propriè exorsus est viam suam à baptismo Ioannis. Sic enim Petrus locutus est in Actis: Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intrauit & exiit inter nos Dominus Iesus, incipiens à baptismo Ioannis, &c. hæc ibi siquidem in baptismo dictum est illi: Hic est filius meus dilectus. Atque hic considerandum videtur, proprium fuisse Patrum veteris legis Christum præire, suisque tum dictis, tum factis, & laborum dolorumque multa perpessio ne illum adumbrare, eius figuram & imaginem, qualis esset futura, quasi de lineare. At Patrum nouæ legis, atque adeo omnium fidelium haud est præire, sed sequi præcedentem Christum. Vnde illæ frequentes voces: Sequere me: Secuti sunt eum: Qui sequitur me, non ambulat in tenebris: Vt sequamini vestigia eius, &c. Parare vias eius. Preparauit Ioannes

vias Dñi, vita, doctrina, & sacramento, vtique proxima dispositio ostensionis externæ non secus est quam serui, qui ante dominos suos gradiuntur: quia omnia ligna, lapides & quæcunq; impedire aut remorari viâ Domini possunt remouent, & de medio tollunt. Talis erat Ioannes Præcursor. Erat vero præparatio dolere de peccatis admissis, præcipuè deq; illis condignam agere poenitentiam: vt ea ratione mûdata Iudæorum mente, illuminaretur à Deo de hac propositione: Hic est Christus. Ait autem, in numero multitudinis: Vias eius: quoniam per dona diuersa ad homines vario ac diuerso modo dispositos venit, & per eadem interdum, varia tamè ratione, pro eius incomparabili sapientia. Et bene dixit: Parare vias eius, non parare domum: nam hæc erit in gloria, vbi domus erit, & mansio præparata: namq; dum hic sumus viatores, nobiscum est Dominus quasi viator, id quod Hieremias innuit, cum dixit: Quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum? Sequitur. Ad dandam scientiam salutis plebi eius. Exponit Zacharias rationem, qua Ioannes parare vias Domini debeat: nempe dando scientiam salutis: vel præire, ad ea refertur, quæ ante quam Christum ostenderet, faciebat: quæ est ipsa scientia salutis: non corporis, quam medici præstant; non humanam, quam curiositas fouet, scientiam, quam primis parentibus serpès falsò est pollicitus; quæ plerunq; fallit, & eam habentem inflat, & deniq; stulta est. Nam sapientia huius mundi (autore Paulo) stultitia est apud Deum: verum, scientiam salutis. Est enim Christus secundum diuinitatem, salus, sanctificatio, & redemptio: secundum humanitatem verò, saluator, & salutare, & Iesus, sanctum, & redemptor est, vt dicitur, in concreto, per vnionem sese nobis accommodans. Ergo scientia salutis, vel est fides Christi, quam Ioannes proponendo Verbum Dei, & Dominus intus simul illi operando, & lumen infundendo conferebant. De qua scientia dixit Isaia: In scientia sua iustificabit ipse seruus meus multos, vel

Ioanes Bapt. quomodo vias Domini præparauit.

Hiere. m. 4.

Ioanes Bapt. quã dederit scientiam salutis plebi Domini.

Gen. 3. 1. Cor. 1. Infra. 3. Supra. 1.

Christi Dei, & hominis propria.

Isa. 53.

(quod

Quæ rursus scientia salutis. Matth. 3. Ibidem. Ibidem. Ibidem. Ibidem. Ibidem. Tertia scientia salutis à Domini Præcursore data. Matth. 3. Ioan. 1. Matth. 3. Ibidem. 1. Cor. 1. Quarta salutis scientiæ, quam Ioannes Baptista dedit. Ioan. 1. Matth. 3. Ioannis ab illo Christi baptismo difcrimen. Rom. 2. Alter Ioannes, aliter dat Christus salutem. B. Bern.

(quod in idè recidit) est doctrina ea, quæ ad Christum suscipiendum pertinet, docens, poenitentiam. Sic enim ille clamabat: Poenitentiam agite: diffidentiam de propria scientia: ex quo dicebat: Progenies viperarum, quis demonstrabit vobis fugere à ventura ira? Contemptum nobilitatis generis: Ne velitis, inquit, dicere intra vos: Patrem habemus Abraham: Agnitionem de perperâ intellectis diuinis promissionibus, idcirco aiebat: Potès est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham: doctrinam de non lædendo proximo: Nihil amplius, inquit, quam quod constitutum est vobis faciatis, &c.: Neminem concutiat: quin potius de eo iurando: Qui habet, inquit, duas tunicas, det non habenti. Et qui habet escas, similiter faciat. Docebat deinde Christum Ioannes iam aduenisse: Appropinquauit, inquit, regnum cælorum: Ecce agnus Dei: Hic est qui baptizat in spiritu Sancto: quæ res maiorem fidem, & auctoritatem baptismo comparabat atque confirmabat: præter humilem susceptionem aquæ, cui se vt munda terra subdebant. Ait ergo. Ad dandam. Nimirum opera prædicationis, de qua sola quia altior est & dignior, mentionem facit, quo pacto ait Apostolus: Non misit me Dominus, baptizare sed euangelizare. Vel etiam baptizando, dabat scientiam salutis: ideo dicebat: Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu Sancto: & Matthæus: In diebus autem illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ, & dicens, Poenitentiam agite: appropinquabit enim Regnum cælorum. Erat enim aliquo modo, baptisma suum, quod ideo gratiam non præstabat. Christi autem baptismus non propriè erat Apostolorum, quibus tamen aliqua ratione Euangelium tribuitur. Hinc Paulus: Iudicabit, inquit, Deus occulta hominum, secundum Euangelium meum, per Iesum Christum. Et qui dem dat Ioannes vt extrinsecum instrumentum, non salutem, quam præstat Christus, vt ponderat Bernard. serm. de natiuit. Ioannis Baptista: sed scientiam, seu notitiam salutis, hoc est, fidè,

vel intelligentiam, vel externam doctrinam de salute, scilicet Christo nos liberate, seu de liberatione facta per eum. plebi eius. Id est, Ecclesiæ: quæ etfi modica & parua esset, vt tunc pauci erant credentes: est vniuersa, quia Christum caput in se continet, & retore eius Spiritum Sanctum. Qua de re affirmavit Ioannes: Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. Nam illa Ecclesia tradit alijs ratione & normam credendi. Hinc factum est, vt Imperatori Constantio Arriano multitudinem Hæreticorum obiectanti, & Catholicorum paucitatè, Liborius Pontifex Romanus responderit, ad veram Ecclesiam agnoscendã haud referre, numerum esset magnum, vel paru: nam olim Ecclesia Iudæorum in Babylone constituta, ad tres pueros, nolentes adorare statum Nabuchodonosor, redacta fuit. Simili ratione nostri sæculi hæretici initio paucitate gloria batur: at vbi eorum secta auctior facta est, haud verentur multitudinem nobis impudenter obiectare, cum ex vera germanaq; scripturæ intelligentia per traditionem Patrum accepta, atq; legitimo Sacramentorum vsu, ac Episcoporum legitima successione, illorumque serie continuata, ad nostra vsque tempora certa Ecclesiæ notha capiendã sit. Sequitur: In remissione peccatorum eorum. Id est: scientia salutis tendit in remissionem peccatorum, seu ad dandam scientiam salutis, quæ fit, & est per remissionem peccatorum non per legem aut circuncisionem. Summa enim scientia, quam Iudæus carnalis, & mundus cum Philosophis capere nequit, in eo sita est, vt intelligamus salutem omnemq; bonum nostrum in culpa, quæ ad omne desiderabile postea perducit, remissione consistere. Atq; ex hac ignorantia inhabilitas ad euangelium, & doctrinam Christi, capacitasq; omnis superstitionis, iniustitiæq; proficiscitur. Propriumq; veri Messie operat, iuxta Prophetarum oracula, peccata remittere, vt vel sic Deus agnosceretur, cuius proprium est, peccata dimittere, ex quo illud: Hoc illis à me testamentum, quum absterero peccata eorum,

Ioan. 1.

Veræ Ecclesiæ nothæ, atque legitime quænam sint Dam. 3.

Scientia salutis vnde perneat.

Propriū opus Messie quod

Rom. 11. & Isa. 59. Psal. 129.

&

Psal. 129. Dan. 9. Plene illud præstitisse Christū per se, & per suos Ioan. 4. Luc. 7. Matth. 9. Luc. 19. Infra. 23. Ibidem. Infra. 24. Heb. 12. Act. 7. & seq. Mar. 6. Matth. 3. Luc. 3. Concionatores qui præstare debeant. Ioan. 1. Scientia salutis in quorū remissione peccatorum consistat. Rom. 5. Gen. 3.

& David: Et ipse redimet Israël ex omnibus iniquitatibus eius, & Daniel. c. 9. Septuaginta hebdomades abbreviata sūt super populum tuū. & super urbem sanctā tuam, ut consummetur prauaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna. Quamobrē Christus Dominus vita, & doctrina cōtra peccata cōcionatus est: remisit peccata mulieri adulteræ, & peccatrici, paralytico, & Zachæo, ac latroni, orauitq; pro inimicis: & occubuit propter delicta nostra extinguenda: post resurrectionem etiam iussit prædicari pœnitentiam & remissionē peccatorum in omnes gentes: præterea omnia sacramenta veluti subsidia quædam & adiumenta certissima contra peccata Ecclesiæ suę reliquit, in qua suos cultores vsq; ad sanguinē resistere voluit, aduersus peccatum repugnantes ac renitentes, itē vt sui vel cum periculo mortis impēdentis, alie na peccata corrigerent, atq; insectarētur acriter, vt cōstat de Stephano Act. 7. & de Præcuratore, de quo præsens est serm. Nam Herodi ille constanter dixit: Non licet tibi habere uxorem fratris tui: & Phariseos acri & minaci oratione obiurgauit, progeniem viperarū vocans: Publicanos ac milites ad se accedentes, vt à rapinis ac maleficijs, quibus illæ artes ferē semper implicātur, abstinerent, edocebat. Vt verum esse intelligas, de disse scientiam salutis plebi eius, ad veniam delictorū obtinendam. Quo loco discant præcones Diuini verbi, eo spectare in concionibus suis debere, vt populus ipsos audiens, ad agnitionem perueniat veræ salutis, & peccatorum remissionē inueniat apud Deum. Nā hīc valde originali & sequētibus peccatis, quę vnū penē cum eo sunt, dum nondū est dimissum, loquitur, in quam sentētiam dixit Baptista: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi, scilicet originale, vt Patres interpretantur: nam illud est peccatum commune totius mūdi, cum reliqua personalia ad priuatos tantūm pertineant, non ad mundū rotū: & de originali Apostolus dixit: Per vnum hominem peccatum in hunc mūdum intrauit: vel sermo est de peccatis ad

personas spectātibus respectu plebis, quæ tunc beneficio circuncisionis, remissionē originalis acceperat: vt paulō ante diximus. Subdit autem: Peccatorum eorum, quippe quod peccata nostra sint, & ex nobis oriantur, teste Propheta: Perditio tua, inquit, Israël, & iterum: Iniquitates vestra diuiserunt inter vos, & Deum vestrum. Est porro delictum originale nostrum non solum quod iustam pœnam damni illius luit: verum etiam quia in parente nostro Adamo sua voluntate, non nostra cōmissimus, qua ratione nūc rectē definitum est à sancta Synodo Tridentina, peccatum illud esse vniciq; proprium, magis tamen propriē delicta, quæ vocamus personalia, quæ propria voluntate committimus, nostra sunt. Accendamus itaq; omnes ad hoc studium addiscendæ scientiæ salutis, intelligentes reliquas omnes scientias mortiferas esse, si ista, quæ in remissionē peccatorum adipiscenda consistit, omnino destituamur. Quid enim homini prodest, si vniuersā philosophiæ facultatem, si mathematicas disciplinas omnes, & Iurisprudentiæ perfectam cognitionem assequatur, ceteras quę omnes facultates, artes & scientias, animę verò suæ in sempiternis geenæ ignibus & flammis cruciandæ atque torquendæ, detrimentum patiatur? Ille igitur verē doctus est, verē sciens est, qui salutis suę scientiæ incūbens saluatorem suum agnoscit, viam que qua à præteritis noxijs subleuetur & a futuris præseruetur, virtutum quę diuinarum officijs præstadis instruitur, non ignorat, neque tantūm perfectam cognitionem habet (nam & hoc permulti nouerunt, qui tamen plagis vapulabunt multis, quia quod nouerunt, re non præstiterunt) sed etiam vsum & exercitationem salutaris illius scientiæ habet. E quorum numero nos vt simus, præstet Dominus noster Iesus Christus, qui cum Patre, & Spiritu Sancto viuūt & regnat in secula seculorum, Amen.

Osee. 13. Isa. 59. Peccatū originis nostrū est duplici ratione. Syno. Triid. sess. 5. Quāti nobis faciendā sciētia salutis. Matth. 16. In quo sit vera scientia salutis. Luc. 12.

TRACTATUS XXIII.

Luc. 1. Duo nos docuit Ioannes Baptista. Virg. in Aegloga. 8. Psal. 106. Iustitia fidei aliter à Ioanne Baptista, aliter à Deo, atque à Christo proficiscitur. Misericordia propriē quid Indigni malo ferē qui.

In illa verba: Per viscera misericordie Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto. Illuminare his, qui in tenebris & in umbra mortis sedent: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Puer autem crescebat & confortabatur spiritu, & erat in desertis vsque in diem ostensionis suæ ad Israël.

IDES atq; doctrina Ioannis non solū erat de iustitia in nobis habēda, sed etiam de modo, & via, qua erat a nobis obtinenda, id est, de Christo Domino. Nam vt beneficium redemptionis per Christum, ita Ioannis Præcursoris, quæ ad illā præparabat homines, per eum obrinetur. Ita vt descriptio præcursoris, declaratio quædam prioris partis Psalmi sit, nimirum redemptionis per Christum factæ, & vt simul sit epilogus concludens cum prima parte Cantici, nempe: quia visitauit, & fecit redemptionem plebi suæ: vt fieri in versibus intercalarijs solet: qui per interualla repetuntur. Quemadmodum apud Poëtam: Ducite ab vrbe domum mea carmina, ducite Daphnin, & David: Constitute Domino misericordie eius: & mirabilia eius filijs hominum. Ait ergo: Per viscera misericordie. Quasi dicat, salus, quæ consistit in remissione peccatorum, & formalis, & inhærens iustitia dici potest esse à Ioanne vt à ministro, à Dei verò misericordia vt efficienti, à Christo denique vt mediatore, & causa meritoria. Est autem propriē misericordia, dolor, & ægritudo de alieno malo, quod nobis videretur immerenti alicui, & indignē accidisse. Porro indigni sunt malo: nostra opinione, probi viri, innocētes, similes etiam nobis, qui in eadem possumus mala incurrere:

item homines in vniuersum puri, ac simplices, quales sunt, pueri, menti capti, mulieres, senes, & qui magna sunt à fortuna, & florente deturbati: Nascitur autem misericordia ex amore, vnum ex duobus efficiente. Principes autem, & generosi viri facillē tanguntur misericordia. Porro viscera membra sunt interna proxima cordi, vt sunt pulmo, lien, iecur, in quo postremo sita est misericordia. Deus autem propriē nec viscera habet, nec misericordiam, vt nec iram perturbantem. Sed quemadmodū metaphoricē irasci dicitur, qui iudicat cum tranquillitate vniuersa; ita per trāslationem miseretur (tranquillus tamen, & quietus, & ex visceribus misereri fingitur: sicut alio loco narratur: Tactus dolore cordis intrinsecus) quia nimirum eius misericordia intima est, vera est, ex vero amore profecta, ac maximē tenera, quomodo hepatis, in quo sita est, membrum tenerum est. Itaq; ad effectum tenera est hæc misericordia, ac si teneresceret ex redundantia viriū superiorum in partem sentientem: vt de muliere quadam sic testatur scriptura: Commota sunt quippe viscera eius super filio suo. Paulus quoque ad hæc viscera misericordie electos adhortatur, cum ait ad Colossen. Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordie, & reliqua. Et dilectus: Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, &

Misericordia vnde nascitur. Ad misericordiam qui valde propensius. Viscera quid Vbi sita misericordia. Sap. 12. Quomodo Deus irasci, ac misereri dicatur. Gen. 6. Misericordia quam tenera 3. Reg. 3. Coloss. 3. 1. Ioan. 3.

Quali fratres nostros prosequi amore debeamus, exemplo Christi.

Quod Deus nostri ex intimis precordijs miseratus sit, ostenditur.

Isa. 63.

Deus quare noster sit.

Ioan. 3.

Qua ratione solus Christus, non autem Pater, & Spiritus Sanctus Deus noster sit.

Heb. 2.
Psal. 22.

Philip. 1.

Isa. 63.

clausit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Propter hæc misericordiae opera, in quibus à Christo visitati sumus ex alto, debem⁹ nos fratribus syncerum misericordiae affectū ex intimis profectum visceribus. Quid enim est homo exuta misericordia, & humanitate, nisi immanis fera? Quod verò ex cordis teneritudine De⁹ Opt. Maxi. miseratus sit, ex eo demonstrari potest: quod non peccata dimisit sola voluntate, ut potuisset: imò, quo res à nobis magnifieret, & amore nutrimur, id per Christum hominem san guinem pro nobis fundentem, atque morientem præstare decreuit. Nam talis talium liberatio per talem mediatorem, inenarrabilis prorsus, & incomprehensibilis est misericordia, à Deo nobis collata, & exhibita quanquam Christo sit iustitia: Ego, inquit, qui loquor iustitiam, & propugnator sum ad saluandum.

Et vocat viscera Dei nostri: nempe vel patris, qui creatione, & prouidentia sua fœdera nobiscum iniens Deus noster est. Et sic dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret: quod intimam & teneram Dei misericordiam arguit, vel potius Filij Dei, qui præter rationes dictas, per incarnationem etiam Deus est noster: quod nec Patri, nec Spiritui Sancto. conuenit: Quia Filius Dei nusquam Angelos apprehendit, sed se men Abrahæ apprehendit. Cum etiam Christus verus homo sit, ac viscera habeat, ex visceribus propriè commo ueri ad misericordiam potuit, ut Propheta in persona eius dixit: Factum est cor meum tanquam cera liquefscens (ex peccatorū commiseratione) in medio ventris mei. Quo loco ventrem accepit pro parte corporis ad collum vsq; cuius in medio situm est cor: neq; enim in ventris propriè accepti medio est positum cor, sed prope ventriculum. De hisce visceribus loquitur Paulus, cum ait ad Philipenses: Testis mihi est Deus quomodo cupiam omnes vos esse in visceribus Iesu Christi. Viscera hæc Dei olim latuerunt, de quibus Isaias: Multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum continuerunt se: verum in incarnatione, & morte Filij Dei

sunt aperta, & patefacta.

In quibus visitauit nos oriens ex alto.

In quibus visceribus, inquit: Non enim ex operibus iustitiae, qua fecimus nos, ut ait Paulus: Sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Visitauit. Ad effectum videlicet, exhibens se ipsi nobis videndum doctorem, consolatorem, adiutorem denique, atque è carcere peccati, & de manu truculentissimi hostis dæmonis liberatorem, ac seipsum in custodia pro nobis liberandis constituentem. Hæc misericordia lacrymas excussit ab oculis eius nostras miserias intuitibus: miseratus est autem, quoniam generosus, & princeps, & similis nobis ad suam imaginem conditis, tum quia nos indignos tanto malo, quod fraudulētus Satanas nobis attulerat, esse iudicauit. Nos, Iudeos primitiuos primū, deinde per eos totum terrarum orbem: quia ut Isaias prænuñciauit de Christo: De di te in lucem gentium, ut sis salus mea vsq; ad extremū terræ. Oriens Græcè est nomen substantiuū, nō participium, scilicet ἀνατολή. Est autem Filius Dei ea voce significatus in Prophetis Isaias enim ait: Super te (scilicet Hierusalē) Orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur: & Malachias: Orietur vobis timentibus nomen meum, sol iustitiae, & sanctitas in pennis eius. Præterea Zacharias: Ecce enim ego adducam seruum meum Orientem; & infra: Ecce vir oriens nomen eius: vbi vocē Hebræam Szemeh 70. verterunt Interpretes ἀνατολή, & Chaldeus paraphraustes Mesiām. At Hieronymus hanc vocem frequenter vertit germen, ut Isa. 4. & Hierem. 23. & cap. 33. In diebus illis, & in tempore illo germinare faciam Dauid germen iustitiae. In priori tamen loco Hieremiæ 70. verterunt ἀνατολή, in posteriori γένος, quod est germen, ut coniici possit 70. dictionem dictam ἀνατολή non accepisse in illis locis ut tribuitur soli, sed ut tribui potest germi, quod ex terra nascitur, & oritur, sicut verbum ipsum, vnde nomen hoc deriuatur, ponitur pro germinare, & nasci: ut cum dicitur: Veritas de terra orta est, Græcè ἀνιτή, hoc est, genuit, in illis tamen duobus locis

Cordis situs. Vti nos visitauerit oriens ex alto.

Tit. 3.

Dominus Iesus nostri quare miseratus sit.

Gen. 1.

Infra. 3.

Quos primū visitauerit oriens ex alto

Isa. 49. & Act. 13.

Quibus locis Christus significetur oriens nomen.

Isa. 60. Malach. 4.

Zach. 3. Infra. 6.

Quid oriens Hieronymo, ac 70. Interpretibus.

Hiero. 10. 5.

Psal. 84.

Zachariæ

Hierony. 10. 6.

Christus oriens cur dicitus.

Idem quare Oriens ex alto.

Luc. 24.

Heb. 9. Orandū cur nobis ad Orientem.

Gen. 2. Psal. 67.

Ezech. 43. Damasc. li. 4. de ortho. fide. c. 13.

Matth. 24.

Zachariæ Hieronymus non germen interpretatus est, sed secutus. LXX. vertit Orientem. Ad eo ut hic Zacharias Propheta pater Præcurforis, si spestemus Hebraicam veritatem, nō tam ad Zachariam illum Prophetam veterem, quam ad Isaiam, & Malachiam in hac voce alluisse videatur. Nam subiungendo: Illuminare his, qui in tenebris, satis constare potest eum alludere ad Orientem solem, qui luce sua pel lit tenebras, & Mesiām vocasse orientem. Dicitur autem Oriens, quia semper oritur à Patre, & semper est ortus: siquidem in Trinitate Sanctissima, omne quod procedit, iam processit, semper etiam vnio actiua cum humanitate, seu cum mente nostra est, licet passiuā in tempore sit ut creatura, quam tempus metitur. Subdit. Ex alto. Sol videtur oriri nobis ex imo: quē infinitis partibus Christus excedit, qui ex alto patre est secū dum diuinitatem, secundum corpus verò ex cælo etiam est, siue ex alto (non tamen altum deserens) id est, Spiritu Sancto: quæ virtus ex alto ab eodem Christo alio in loco vocatur: Quoad vsque, inquit, induamini virtute ex alto. Ex alto ergo Patre, & ex alto Spiritu Sancto, & alta matre Virgine, quæ illum concepit, & peperit. Ex alto, siue, ut Paulus ait: Non huius creationis. Ad hunc itaque Orientem orandum est nobis: qui ob id maiorem orienti dedit virtutem, vbi dextera Dei esse fingitur à Philosophis, & astronomis, & sexus masculinus; ibi Paradisus terrestris, ut ait liber Genesis, & locus Ascensionis Christi: Nam ascendit super cælum cæli, ad Orientem; situs etiam tabernaculorum Iudæ, vëlum quoque, ac porta templi ad Orientem respiciebant. Ut se ostenderet ad nos esse conuersum, nosque ad se euocare, ut fructum mortis eius participemus. Item ab Oriente ad iudicium venturus est: ait enim Dominus: Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem, ita erit & aduentus Filij hominis. Quanquam, nequid dissimulem cum ἀνατολή nomen sit substantiuum, & non participium, illud, ex alto, non potest Regi à voce O-

riens, sed à verbo visitauit. Precemur igitur Dominum, ut Lucifer oriatur in cordibus nostris, qui nostræ ignorantiae tenebras pellat; frigus peccatorum dissoluat, bonisq; actibus, atque Dei timori faciat incubere. Ut enim predixit Propheta Malachias. Orietur vobis timentibus nomen meum, sol iustitiae, & sanctitas in pennis eius.

Sequitur: Illuminare his, qui in tenebris. Ut initio Cantici proposuit visitationem ad redimendum, ita eam modo declarat, dicens quod visitauit plebem in carcere existentem: vnde visitando eam, pro sua misericordia, liberauit. Et videtur Propheta Zacharias alludere ad verba Isaiæ, qui & ipse hanc lucem venturam longè ante præuidit: Populus, inquit, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbra mortis, lux orta est eis. Et alibi: Surge, illumina Hierusalem: quia venit lumen tuum & gloria Domini super te orta est. Quia ecce tenebra operient terram, & caligo populos; super te autem orientur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui. Illuminare. Hoc est, ad illuminandum more Græcorum, quo infinitiuis vuntur pro Gerundijs: ut superius in hoc eodem Cantico vidimus fecisse interpretem. Et quantum illa constructio cū Dauito: Illuminare, his qui in tenebris, &c. indicet esse imperatiui modi verbum Illuminare, ut accipit Caietanus: quia tamendurior est illa constructio, infinitiui modi est, Illuminare, quod cum accusatiuum regat, debet tamen hoc loco accipi pro neutro illucesco, siue appareo, nā Græcè ἐπιφαίνει id ipsum propriè significat.

Visitauit itaq; oriens Christus, ad illumina dū eōs, qui in densissimis ignorantie tenebris versabantur. Quam ingentes autem, priusquam visitaret nos oriens ex alto, tenebræ terrā operuerint, qui scire velit, contempletur qui rerū status in toto terrarū orbe tū esset. Erat enim vna electa gens Hebræa, quæ sola veri, & singularis Dei agnitionem se habere gloriabatur: Et tamen, qualis esset, audi Prophetam: Non est qui fa-

Lucifer si oriatur in cordibus nostris quid efficiet: 2. Pet. 1. Malach. 4.

Effectus visitationis Christi.

Isa. 9. & Matth. 4.

Illud: Illuminare his, qui in tenebris, vnde sumptum sit. Isa. 60.

Qualis illa phrasis, illuminare, his qui in tenebris, & quomodo cōstet.

Caietanus.

Mundus tot⁹ ante Christi solis ortum quā in densis ignorantie tenebris versaretur.

Exo. 19. & seq. Psal. 15. & Rom. 3.

Act 13.

Qua ratione in tenebris peccatores sedent.

Heb. 13. Psal. 1.

Cur federe in tenebris dicantur peccatores.

Ioan. 12.

Psal. 103.

Ibidem.

Ioan. 12.

Isa. 9. & Matth. 4.

Quomodo dirigitur pedes nostri in viam pacis.

Psal. 118.

Anima nostra cuius filia principis sit.

Cant. 7.

In qua viam pacis dirigitur pedes nostri.

loquitur, dicens: Dedit te in Lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terra. Sedere autem dicuntur peccatores, qua ratione otium a se non arceat, neque se viatores, & patrie inquisitores agnoscunt, & in sceleris conscientia quietam & tranquillam vitam agunt, & tanquam in cathedra pestilentia sedentes suo mortifero exemplo reliquos inficiunt atque corrumpunt. Et quidem rectè sedentes appellavit nã qui in tenebris degunt, aut eos cessare necesse est, aut ambulantes impingere: Quoniam qui ambulat in tenebris, nescit quò vadat, quæ ambulatio sefione deterior est: nec enim proprium est hominum per tenebras ingredi, sed ferarum. Posuisti, inquit: Prophetas: tenebras: & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestia sylva. Oriente verò sole ac terram illustrante, Ortus est sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur. Et tunc exibat homo ad opus suum & ad operationem suam usque ad vesperam. Vnde Christus feruator noster aiebat Iudæis: Ambulante dum lucem habetis, ut non vos tenebrae comprehendant. Et tamen Isaias refert: Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.

Subdit: Ad dirigendos pedes nostros. Quemadmodum fides illuminat intellectum, ita pedes affectuum nostro rum (qui animum quocunque volunt trahunt, ut pedes ipsum corpus) solvantur à vinculis peccatorum, cupiditatumque noxiarum funibus per charitatem externa omnia pessundantem ac conculcantem, atque ad viam mandatorum currendam vrgentem atque stimulantem. Hisce de gressibus loquitur sponsus ad sponsam in Canticis, cū ait: Pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia Principis, alloquitur enim animam iustitiam assequutam, quæ anima filia principis Dei est: cuius pedes amore Dei, & proximi calceati, decoros ac rectos faciunt gressus coram sponso Christo, gratumque illi saltationis spectaculum præbent. Ac viam quidem pacis, viam novam appellat, quæ unionem cum Deo, & proximo, cumque propria conscientia ordinatam efficit: hic quidem gratia, in cœ-

lesti vero Hierusalem gloria: de qua Propheta dixit: Qui possuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te. Hæc peccatorum vinculis obstricti non habet. Scriptum est enim: Viam pacis non cognoverunt. Est autem via pacis via gratiæ, & non legis: nã illa iram operatur, ubi enim non est dilectio legis, non est pax, ex quo illud: Pax multi diligentibus nomen tuum: & non est illis scandalum. Christus etiam non remittit, nisi remittas: verum ipse spiritum præstat, quo possimus remittere. Via est item pacis regi à Deo: non enim pax vlla est ijs, qui se ipsos regunt. Cum ergo Deus Opt. Max. ex carcere isto tenebroso gratiæ suæ nos beneficio eruerit, luceque ac libertate perfrui nobis pro immensa sua bonitate atque clemètia dederit, ipsi benedicamus, illique gratias tanti memores beneficii, immortales agamus referamusque: si nõ re quidè (qui enim id fieri potest?) certè animo & volutate, dicamusque: cū factò illo Propheta: Et exaudivit preces meas: & eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fecit. Quid illud Propheta: Eduxit me de lacu miseriæ & de luto fecit. Psal. 59. Id est, de lacu cænoso ac sæculèto, & in què sordes cõfluunt (ut erat ille Hier.) Et statuit supra petram pedes meos: Id est, affectus meos in Christo, qui dicitur petra in quo, vel in cuius vestigijs ambuladum est: vel in virtute, quæ firmiter & constanter, ut operemur, facit, & ideo subdit: Et direxit gressus meos: solam gloriã Dei in actionibus nostris spectado sepe, & ad portum æternæ patrie suspirado. Quid autem debeat homo Deo pro tanto beneficio, explicas subdit: Et immisit in os meum canticum novum, carne Deo nostro. Illuminat autè hæc lux non leuiter peccates solū, aut legem nõ seruantes, sed etiã peccatores magis, de quorum salute desperare quis facile posset. Sic Iesus ait, vocem suam etiam à mortuis exaudiendam. Hoc mundi iudicium est tamen, quod omnes illuminati sumus, atque audiimus ei vocem: neque tamè equa portione recipimus omnes, & acceptamus. Alijs enim eorum scelera obstant, nolunt in lucem prodire, tamen ad vocem ipsam exurgant: abducunt se tamè & ad tenebras suas reuertuntur: alijs ipsa eorum iustitia obstat non minus. Querentes enim

Psal. 147.

Psal. 13.

Rom. 4.

Psal. 118.

Matth. 18. & Luc. 6.

Quid illud Propheta: Eduxit me de lacu miseriæ & de luto fecit. Psal. 59.

Hier. 38. Quid etiam: & statuit supra petram pedes meos & direxit gressus meos. 1. Cor. 10.

Fides, vel Christi quos illuminant.

Ioan. 5.

Quæ non omnes illuminantur.

suam

Matth. 21.

Ioannes quo modo crescebat, & confortabatur spiritu.

Singulare Dei Opt. Maximi.

Num. 11.

Cent. 1. li. 1. c. 10.

Ioannem Baptistam non humanit sed diuinitus eruditum fuisse contra Magdeburgenses.

suam iustitiam statuere, in eam, quæ ex fide Christi est, iustitiam non perueniunt: ex iustis tamen venerunt qui voluerunt, & perfecti facti sunt. Ex peccatoribus quoque qui voluerunt, etiam venerunt, & multis qui aliò qui iusti erant, prelati sunt, ut ipse Dominus dixit: Publicani & meretrices præcedent vos in Regno Dei: Hæc autem omnia tam variè, ut intelligamus omnes esse vocatos, & illuminatos, audisseque omnes: verum quia liberi esse permisi sunt, inuitati que ac non coacti sunt, ex omni genere venerunt, atque ex omni item generatione non venerunt, ut nihil ob stare intelligamus volentibus, nolentibus autem, omnia impedimento esse. Voluntas enim, quæ libera relicta erat, domina rerum fuit, ut perderet quos Christo sanandos non concederet: seruaret verò quos ei permitteret daretque.

Sequitur. Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu. Confortabatur, Græcè dicitur, inq̄s̄ro, id est, subinde se ipso validior ac robustior fiebat: non tantum corpore, sed & spiritu. Descripsit autem superius Lucas, conceptum, ortum, & circumcissionem Pre cursoris: iam paucis admodum comprehendit tempus, quod circumcissionem inter, & prædicationem eius intercesserat. Suo autem loco postea de clarabit quàm sedulo suum præstiterit officium. Ioannes ergo puer ut erat & corpore adolefcebat, ita afflatu diuini numinis magis semper proficiebat firmitate & robore spiritus. Est porrò singulare Dei Opt. Max. beneficium, sanè paucis propter eorum oscitantiam, & negligentiam concessum, tantum spiritu corroborari, quantum corpore adolescas, & grandescas multi enim sūt, qui quò magis ætate progrediuntur, eò magis à via iustitiæ declināt, & spiritu, siue animo in Ægyptum, quemadmodum Israëlita, reuertuntur. Admiranda est autem Magdeburgensium Centuriorum cæcitas, qui docent Ioannem in primis annis fideliter in sacra doctrina imbutum, & feliciter in ea progressum esse, ita ut egregiū pietatis specimen de se præberet. Deinde addit verisimile esse, in bono

rùm virorū schola, literarum semina percepisse. Præterea Mariã crebro ad Elisabetham accurrisse, & Iesum in pueritia sanctam & pulchram cū Ioanne puero familiaritatem & amicitiam coluisse. Sed profectò duo priora falsa esse ex eo deprehendantur, quod iniquum est in primis opus Dei proprium pædagogis, & magistris tribuere, quos parentes filijs suis bene educandis adhibere solent, dictum est enim: Quis, putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cū illo, nõ manus hominis alicuius: ille enim spiritus, qui sanctum prius fecit, quam natum, & exilire fecit præ gaudio in vtero, & Prophetã ibi eum cõstituit, docuit postea. Et Chrysolto. in Ioan. Ita igitur, inquit: Ioannes cū omnibus se sensibilibus exuisset, alijs magistris nõ indiguit, sed cælitus eruditus est, item Bernar. Ioannes in spiritu tanquam Angelus eruditur. Nimirum tanto propinquior Deo, quãtò vox verbo vicina, cui nulla voce alia media, quod foris sonet, oporteat intimari. Neque enim Ioannem prædicatione, sed in spiratio docuit, quæ repleuit spiritus in vtero matris suæ. Verè ardens, & vehementer accensus, quem sic præoccupauit flamma cœlestis, ut iam Christi sentiret aduentum, qui necdum sentire poterat vel se ipsum. Sic illi. Nec minor erat Ioannes cæteris Apostolis, qui tamen in die Pentecostes scientiam fidei, & linguarum donum consecuti sūt. Ad hæc non tantæ dignitatis, & auctoritatis fuisse eius doctrina, si humana industria esset parta, vel per magistrorum ministerium instillata. Tertio illud omnino est fabulosum, & contra Euãgelium: Etenim Christus puer fugit in Ægyptum, & ibi aliquot annis hæsit, & cum Ioannes redijt ad prædicationem, apertè testatus est: Ego nesciebam eum, id est, de facie minimè noueram, ut Chrysolomus cū Theophylacto, & Augustinus cum Ruperto interpretantur. Ex quo autem puer Ioannes ingressus fuit in desertum, à pueritia usque ad tempus publicæ prædicationis delituit. Et conueniebat magnopere publicæ vtilitati, Ioannem primis annis minimè Christo fuisse familiarem, ne eius prædicatione alicui amicitia affectu tribueretur.

Luc. 1.

I. Ratio.

Ibidem.

Chrysol. h. 12. in Ioan. nem. 10. 3.

Bernar. ser. in S. Ioan. Bap. natiui.

Ioannes quã Deo propinquus, teste Bernardo,

Act. 2.

Cur decurrit Ioannem Baptistam tantum edocuit esse diuinitus. II. Ratio.

III. Ratio.

Matth. 2. Ioan. 1.

Chrysol. h. 16. in Ioan. Theophyl. Aug. tract. 5. in Ioan.

Ruper. Tur. tien. lib. 2. in Ioan.

Luc. 1.

Ioannis Baptistæ cū Hercule comparatio.

Quare conueniēs fuerit Domini Præcursores à primis fatim annis eremiticā ducere vitam.

Luc. 1.

Ioan. 1. Matth. 11.

Nice. lib. 1. histo. eccle. cap. 14.

Matth. 2. Hæreticorū de deserto Ioannis falsissima, absurdissima; interpretatio iugulatur Eras. Sarcerius.

Brent hom. 10. in Lucā Centu. 1. li. 1. cap. 10.

Sequitur: Et erat in desertis, laudatur Hercules (huius rei gratia) qui prima suboriente adolescentia exiuerit in solitudinem, atque ibi sedens, & meditans, viam tandem virtutis, spreitis voluptatibus, ingredi deliberauerit: at multo excellentius noster Ioannes, nempe à spiritu excitatus ac impulsus. Non enim diu se in parentum ædibus continuit, verum ab ipsa statim pueritia subduxit se ab hominum strepitu, & frequentia atque consuetudine: ne vel ex vulgi commercio aliquid labis contraheret, qui in vtero domum sanctitatis acceperat, vel ne ex nimia populi familiaritate, eius sensum autoritas aliquando contemneretur. Ad hæc vt nulla esset calumniæ di ansa, & occasio. Nam si iam grandis factus deserta petijset, potuisset malitiosus & suspectus videri, quasi sibi auram quandam gratiæ popularis veller captare. Nunc autē à teneris annis illo loco tam inculco atq; horrido delictatus & captus, illo vestitu, cibo, & habitatione contentus describitur: vt nulli profusus aut ambitiosus, aut cupidus existimari posset: sed vt testis fide dignus haberetur, & liberè peccata coargueret. Talis etiā deserti locus decebat eum, qui prædicandæ penitentiæ erat destinatus, vaticiniūq; Isaïæ de illo congreuebat, qui dixit: Ego vox clamantis in deserto. Hic latitabat vir sanctus, quo inter natos mulierū maior nemo surrexit: hic filebat, vt suo tempore maiori cū fructu, atq; maiori cū autoritate prædiceret ac loqueretur. Quidā ex Euangelio Nazaræorū referūt, occisus p Hero dē innocētibus pueris, Elizabethā cū Ioāne in desertū profugisse, atq; ibi latuisse, qd mihi improbabile nō videtur. Porrō illud durissimū, & sua absurditate minimè ferēdū, qd Hæretici hinc per deserta loca intelligūt vel priuatā vitā quā vixit, & qua educatus est, vt Eras. Sarcer. in Luc. 1. vel vitā a ciuili cōsuetudine alienā iuxta leges Nazaræorū, vt Brent. vel tribū Iuda, quæ in mōtanis locis, & solitudini proximis sita erat. Sic enim Centuriat. cōfidenter, ac impudētē docēt his verbis: Desertū vocat, oppida ad desertū adiacētia. Quod nequaquā de antro aliquo ab hominū cō-

uersatione remoto accipiendū est, quasi ibi velut visus & moedoperos delituisse ab omni humanitate alienus: sicut posterioribus temporibus Eremitæ, & id genus homines persitiosos sibi finxerūt culi: sed in æconomia sacrorū parentū est educatus, qui habitauit in loco, qui vulgo desertū vocatur. Sicut etiā nunc vulgus loquitur, ad Herciniā syluā habitare, hoc est, in oppidis prope montes habitationē suam habere. Ita postea in deserto baptizatus, hoc est, in oppidis prope Iordanē, vbi non procul mōtes aberant, ac passim tamen oppida, & pagi erāt. Sic illi, & factos patres Eremiti cultores traducētes, & superstiosum eorū cultū perstringētes, & voces ipsas à proprietate significationis genuinæ detorqueētes, & scripturā ipsā falsa omnino interpretatione eludentes, ac deprauātes. Quis enim equo animo ferre valet talē enarrationē. Erat in desertis vsq; in diē ostensionis suæ ad Israël? Id est, in ædibus paternis: quid enim hoc est aliud, quā ex deserto facere habitamā ciuitatē iuxta desertū? Ad hæc si desertū, & solitudo propriè nō erat, vt Propheta dixit: Vox clamantis in deserto; parate viam Domini, & eas facite in solitudine semitas Dei nostris; quorsum Matthæus ait: Tūc exibit ad eum Hierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem; & baptizabantur ab eo in Iordane; & Dominus: Quid existis, inquit, in desertum videre? arundinem vento agitatam? &c. Hic enim exitus ad eum, & præsertim regionis circa Iordanem, ostendit propriè fuisse in deserto horrido, inculco, & in habitato: & Ecclesia verū desertum intelligens, canit: Antra deserti teneris sub annis, Ciuium turmas fugiens pestitis, Ne leui saltem maculare vitam Famine posses. Præterea ait Lucas: Factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto. Et venit (nimirum ex interiori deserto) in omnem regionem Iordanis, quam regionem Matthæus, vocat desertum Iudææ, ait enim: In diebus illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ. Vbi Euthymius diligenter notauit, duas fuisse eremos interiores, à qua emissus ille prodijt,

Matth. 3.

I. Ratio.

II. Ratio. Isa. 40.

Matth. 3.

Infra. 11.

III. Ratio. Luc. 3.

Matth. 3.

Euthymius. E qua eremo Ioannes Baptista prædicatur ad turbas.

Ioan. 1. Luc. 3.

III. ratio. Matth. 4.

Infra 14.

Luc. 4.

Luc. 5.

V. ratio.

Ioan. 11.

VI. ratio.

Orig. hom. 11. in Ioannem, tom. 3.

Greg. Naz. orat. 27. tomo 2. 3. Reg. 18.

Hiero. epist. 4. ante medium, to. 3. in princ.

& alteram exteriorem; quæ est prope Iordanem, ad quam venit teste Matthæo, in qua baptizabat, quæ à Ioanne dicitur Bethabara, à Luca regio Iordanis, & à Matthæo desertum Iudææ, & omnis regio circa Iordanem. Ad hæc si ita pergant Scripturas exponere, planè faciēt ex deserto vbi Christus à Satana tentatus est, aliquam ciuitatem ab hominibus habitam; & vbi paut quinque millia hominū, locum fuisse pagis refertum. Et cū à Luca dicitur: Iesus autem plenus Spiritu sancto, regressus est à Iordane, & agebatur in spiritu in desertum. Et rursus: Ipse autem secedebat in desertum, & orabat. Constituunt oppidum aliquod aptum precatiōni: quasi verò loca hominum frequentia culta idonea sint ad precandū, ac non potius solitaria. Nec Euangelistas latuit aliud esse desertū, aliud locum habitatū: vnde apud Ioannem dicitur: Iesus ergo iam non in palæ ambulabat apud Iudeos, sed abiit in regionem iuxta desertū in ciuitatem qua dicitur Ephrem, & ibi morabatur cū discipulis suis. Nazareatus præterea minimè se ad tāta opera extēdebat, nec ad tam rigidam, & austeram vitā Ioannis. Audi iam Originem in Ioannem sic scribentem: Non expectauit vt à patre nutrire vsque in diem ostensionis suæ ad Israël, sed recessit fugiens tumultum vrbium, populū frequentiam, viciniū ciuitatum, & abiit in deserta, vbi purior aër, & cælum apertius, & familiarior Deus: vt quia nec dum sacramentum Baptismi, nec prædicationis tempus aduenerat, vacaret orationibus, & cum Angelis versaretur. Gregorius Nazianzenus in oratione de paupertate fouenda, seu de pauperū cura scripsit: Pulchra sunt solitudo, & quies, quod nē Helia docet Carmelus, eremus Ioannis, mons Iesu, in quem sapius illum secessisse, & per quietem cum se ipso conuersatum esse apparet. Hieronymus quoq; ad Rusticū Galum: Ioannes, inquit, Baptista sanctā matrem habuit, pontificisq; filius erat; & tamen nec matris affectu, nec patris opibus vincebatur, vt in domo parentum cū periculo viueret castitatis. Vnebat in eremo, & oculis desiderantibus Christū, nihil aliud dignabatur aspicere. Sic illi

Sed non est opus, in re tam aperta pluribus decertare. Sed cur non hanc vitam Dominus etiam ingressus est, ne quisquam eum accusaret quod vorax, & potator vini, & amicus publicanorum, peccatorumque haberetur? Responsio est: Dominus ipse, dominus erat, & futurus erat exemplar non hominis, vel illius, sed omnium; quare omnibus sese accommodare debuit. Itaq; prius faber esse voluit, & panem in sudore manducare, & in hoc pati nobiscum; vt sciremus & in hac re ipsū nostri commisereri; item vt merces mercenario redderetur, vt quam & ipse ex operibus suis expectasset. Deinde diues, aut peccator non fuit, sed & cū illis versatus est, ne auersari eam hominum conditionem videretur; sed illis quoque remedia præbuisse, vt diuites & peccatores in eo quoque spem suā haberent, quod scirent se quoque curæ esse domino suo. Subiungit: vsque in diem ostensionis suæ ad Israël. Ostendit se Ioannes non quidem sua autoritate, sed impulsu Spiritus sancti, quo actus docere cœpit, & baptizare, atq; ita se ipsum detegere Prophetā à Deo missum, & præcursores Messias aduenientis. Ac illa quidem ostensio, qua se prodidit ex diuino præcepto, magis fuit ostensio Messias, quem prædicabat, quemque ipse, vt vox verbum, indicabat, & vt lucerna ardens & lucens diuinitatem crusta humanitatis interctam ac delitescētē ostēdebat. Hic autem obseruare poteris generosum & inclytum animum & filij, & parentum simul. Filij quidem, quem affectus parentum derinere nō valuit: quo minus ducem spiritū sequeretur: in quo imitandus est ab adolescentibus, qui ad statum religiosum à Domino vocantur, quos Hieronymus his verbis adhortatur: Licet, inquit, parvulus ex collo pendeat nepos: licet sparso crine, & scissis vestibus, vbera quibus te nutriet mater ostendat: licet in limine pater iaceat per calcatum, perge patrem, sicis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelē. Christus etiam in hanc sententiam dixit: Qui amat patrem, aut matrem plusquam me; non est me dignus. Parentum

Cur Dominus noster Ioannes inliar, solitariam vitā nō sit ingressus.

Prima ratio:

Matth. 11. Marc. 6. II. ratio. Leuit. 19.

III. ratio.

Qua autoritate Ioannes Baptista ostēderit Israëlitis.

Ioann. 5.

Documentū insigne à Ioanne traditum adolescentibus.

Hier. ad Heliodorū in epist. 1. to. 1 in princip. Matth. 10.

Parentū Præ-
cursoris ge-
nerosus ani-
mus.

verò generosus anim⁹ declaratur, qui
vnici filij, eiusque in senectute geniti,
priuari se iocundissima consuetudi-
ne passi sunt, cum animaduertent
Dei nutu, & instinctu fieri, vt ad soli-
taria, omniq̃e prorsus humana con-
suetudine destituta loca raperetur.
Quò magis illi veniunt raprehenden-
di, qui tum demum amittere se putāt
filios suos, cum eos cernūt, spiritu du-
ce, vitæ huius illecebras, opes, & ho-
nores cōtemnere, atque dicare se Deo
velle: qua in re intolerādos abusus no-
stra ætate licet spectare: dum parentes
secundum carnem potius, quàm secu-
dum Deum filios suos amantes, sæpe-
numero vel cogūt ex puellis filiabus
quasdam inuitas ad religionem ample-

Parentum, ac
cōsanguineo-
rum intolerā-
biles abusus.

ctendam, quò maiori cum pompa &
honorificentia alias collocare valeāt;
vel religiosè instituto semel suscepto
& professione tacita confirmato, ali-
quot post annos non verentur eos à
cenobijs, magna cum populi offēsi-
one auocare, atque abducere, vt sponsa
Christi nubat homuncioni. Igitur di-
ligenter curemus, vt vocanti Spiritui
cedamus, atque eius monita & diui-
nos afflatus humanis consilijs antepo-
namus, quemadmodum Christi præ-
cursor, ac eius parentes exemplo suo
nos docuerunt: in quorum numerum
vt nos aggregemur, præstet Dñs no-
ster Iesus Christus, qui cū Patre, & Spi-
ritu sancto semper viuūt, & regnat in
secula seculorum: Amen.

TRACTATUS XXV.

In Christi genealogiam per Matthæum de-
scriptam: ac præsertim de B. Matthæi sco-
po in Euangelio scribendo.

Epilogus di-
ctorum.

Superioribus tractationib⁹
Annuntiationis mysteriū
atque visitationis simul cū
Ioannis natiuitate Deo fa-
uente expediui mus; quòd illa myste-
ria serie quadam ita connexa erant &
colligata inter sese, vt alterum alteri⁹
expositionem exposceret, & flagita-
ret: nunc verò quæ B. Matthæus pri-
mo capite complectitur, secundū or-
dinem historie, nobis enarranda sunt.
Sed ante omnia de Euangelistæ Mat-
thæi causa, qua ad scribendum impul-
sus fuit: tum de scopo in conscriben-
do Euāgelio ab eo seruato, pauca præ-
mittenda sunt, non sine fructu, vt spe-
ro, quemadmodum de Ioanne, & Lu-
ca fecim⁹. Causa igitur præcipua, quæ
Matthæum ad scribendum permouit
Spiritus sanctus fuit, quia Euāgelicā
doctrinam litteris consignari suo lo-
co, & tempore voluit. Nam & ille pro-

Matthæ⁹ cur
scripserit E-
uangelium.

pterea magnum desiderium in fratri-
bus, qui ex circuncisione Christum fi-
de susceperāt, ingenerauit, vt à B. Mat-
thæo Apostolo (quem sæpe honoris
caussa nomino) conscriptionem Euā-
gelij obtinerent. Igitur ille Spiritu san-
cto suadente, omnium primus Euan-
gelio scribēdo operam dedit. Cumq̃;
iam post annos, ab assumptō Christo,
duodecim, ad prædicandū gētibus,
discessurus esset, fidelibus ac præser-
tim B. Iacobo fratri Domini Episco-
poque Hierosolymitano, vt Synopsi
sua testis est Athanasius, Euāgelium
conscripsum tradidit. Scripsit autem
Hæbreo sermone, nempe vulgari, &
Syriaco, qui id temporis in vsu erat,
quique in Euāgelia historia haud se-
mel dicitur Hæbraicus, vt primo libro
latè comprobatum testatumque reli-
quimus. Est verò singulare diuinæ p-
uidentiæ argumentum, inter Apосто-

Quando scri-
pserit.

B. Athanas-
tom. vltimo
Quo sermo-
ne atque lin-
gua.

Matthæū pu-
plicantū cur-
fecit Euan-
gelium De-
us.

Matth. 9.

Toann. 6.

Hypol. mar-
tyr in vita
Apostol.
Epiph. herē-
si 20.

1. Tim. 6.
& alibi.

Matth. 26.

Hieron. lib.
scripto. Ec-
cles. tom. 1.
1. Timot. 1.

Matthæi E-
uangelistæ
scopus, atq̃;
instituta.
Ezec. 1. &
seq.

Propriū quid
Euāgelistæ
Matthæi.

loseos maxime scriptores esse voluif-
se, qui erant insigni aliquo sceleris no-
mine notati. Vt enim Dauid, ac eius fi-
lius Salomon, et si peccatores, quibus-
damque scelerum & flagitiorum inu-
sti maculis, multa, atque ea quidē præ-
clara, in veteri lege scripserunt: ita in
noua Matthæum, qui ad telonium se-
debat, Marcum & Lucam, qui ad ver-
bum Domini: *Nisi manducaueritis car-
nem filij hominis, &c. retrocesserūt, &*
à Christo defecerunt, vt ex Hyppoly-
to Martyre Epiphanioque allegauit-
mus: Petrum deinde qui ter Dominū
negauit, & Paulum, qui supra modum
Ecclesiā Dei est persecutus, summos
ac maximos Euāgelij scriptores esse
voluit, vt arbitror, non ob aliam caus-
sam quàm vt illi non tantum oratio-
ne, vel scripto, sed etiam suo exemplo
spem nostrā erigerēt, & ad bene spe-
randum de diuina clementia, Christi
que sanguine confirmarent; testatūq̃;
relinquerent, nō frustra Dominū gra-
tiam suam peccantibus polliceri, qui
inter Apostolos maxime eos adscribē-
dum Euāgelium gratiæ eligere digna-
tus sit, id quod de Matthæo publica-
no Epiphanius adnotauit atque Hie-
ronymus. De Paulo verò Ecclesię per-
sequutore, ipsemet loquatur: *Fidelis
sermo, inquit, & omni acceptione dignus:
quòd Christus Iesus venit in hunc mun-
dum peccatores saluos facere, quorū pri-
mus ego sum. Sed ideo misericordiā con-
sequutus sum, vt in me primo ostenderet
Christus Iesus omnem patientiam (sive
vt Græcè dicitur, omnem clementiam)
ad informationem eorum, qui credituri
sunt illi in vitam æternam.*

Quid verò Matthæo propositū sit
in suo Euāgelio, primo libro est à no-
bis indicatum. Namque, vt diximus, fa-
ciem hominis illi in uisione Ezechie-
lis tributā meritò diximus: quòd par-
tes eius sint, humanitatē, hoc est, infir-
ma Christi describere. Præterea hoc sin-
gulare habet Matthæus, quòd cum ad
Hæbræos scripserit, quorum permul-
tū fidem Christi repudiauerant, Mes-
siamque nondum aduenisse, pernicio-
sissime sentiebant, id vnum compro-
bandum, nempe, aduentum Messias,
prædictaque omnia à Prophetis in il-

lo iam fuisse completa in scriptione
Euāgelij sibi peculiariter descriptis.
Atque ob eam causam non nisi fru-
stra alium expectari. Atque in hunc
quidē modū videtur ratiocinari Mat-
thæus. Ille homo, in quem consentiūt
voces omnium Prophetarum & ora-
cula, quòd attinet ad ea, quæ de futu-
ro Christi aduentu pronuntiata sunt,
verus est Messias, verus Christus in le-
ge & Prophetis promissus: sed talis est
Iesus filius Mariæ Virginis: ergo Ie-
sus pro vero Messia, ac pro vero est
Christo cum veneratione recipiendus:
ita vt qui eum, aut eius doctrinā non
susceperit, à promissionibus diuinis
cadere sit necesse, vltoremque Deum
sit persequens. Nec enim probabile
videtur, Deum benedictum signa fal-
sa, vel ambigua de vêturo Messia per
Prophetas edidisse: id enim esset de-
cipientis illudentisque, atque omnes
homines saluos fieri nolentis, cum iu-
beat Messiam recipiendum, quem ag-
noscere sit impossibile: saneque cum
manifesta errandi occasione Scriptu-
ra nos reuocaret ad Christū agnoscen-
dum, fideque illum complectendum.
Deinde, et si vna, vel altera, vel pauca
ex conditionibus notisque Messias al-
teri, quàm vero Christo conuenirent,
plurimæ verò aliæ dissentirent, haud
esset propterea ille pro Messia recipi-
endus: at ille, in quem omnia consonāt,
& in quem conceptus, ortus, familia,
vita, doctrina, discipuli, facta, mors, &
quæ mortem ipsam sunt consequuta,
mirificè quadrāt; & vni soli coueniūt:
verus est, germanus est, & sincerus
Messias: talis fuit Iesus: ille igitur ha-
bendus pro vero Messia, certissimo fi-
dei assensu amplectendus, ac vehemē-
tissima, constantissimaque vocis con-
tentione prædicandus.

Sunt autē præcipuæ de Messia con-
ditiones & notæ viginti duæ, & à Pro-
phetis assignatæ. Prima: quòd futurus
esset de domo ac familia Dauid. Vn-
de Isaias: *Radix Iesse, qui stat in signum
populorum; ipsum gentes deprecabuntur.*
Et Psalmographus: *De fructu ventris
tui ponam super sedem tuam.* Et Hiere-
mias: *Suscitabo Dauid germen iustum,
& regnabit Rex, & sapiens erit.* Amos

Idem Christ-
tum hominē
verum Mes-
siam quomo-
do ratiocine-
tur.

Deut. 18.

1. Tim. 2.
Deut. 18.

Altera ratio-
cinatio.

Prime de vi-
ginti duabus,
in Euāgelio
Matthæi con-
tentis Messie
conditio.
Matth. 1.
Isai. 11.

Psal. 131. 2. Reg. 7. quoque: *In die illa suscitabo David tabernaculum, &c.* Hanc notam Messiae in exordio Evangelij per genealogia explicat B. Matthaeus.

II. conditio. Secunda futuri Messiae conditio: quod esset à Virgine nasciturus, iuxta illud Isaiae: *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, &c.* Hanc impletam in Iesu, docet Matthaeus in posteriori parte capitis primi, citatis etiam verbis ipsius Isaiae.

III. conditio. Tertia conditio: quod foret à Regibus, stella duce adorandus, ac muneribus honestandus. Hinc illud: *Orietur stella ex Jacob, & cõsurget virga ex Israel.* Et David: *Reges Tharsis, & Insula munera offerent: Reges Arabum & Sabba dona adducent.* Item Isaías: *Surge, il luminare Hierusalem, quia venit lumen tuum; & infra, & ambulabunt gentes in lumine tuo; & Reges in splendore ortus tui; infra etiam: Omnes de Sabba venient aurum & thus deferentes, & laudẽ Domino annunciantes.* Hoc peractum in Domino Iesu; Matthaeus ostendit in secundo capite: *Cum natus, inquit, esset Iesus in Bethleẽ Iuda in diebus Herodis Regis: ecce Magi ab Oriente venerunt Ierosolymam, dicentes, &c.*

III. conditio. Quarta conditio: quod esset Nazareus ac floridus nuncupandus. Nam etsi prædixerit Michæas cap. 5. illum nasciturum in Bethleem; & Hieremias 31. cap. quod per interfectionem puerorum innocentium à terra Iuda foret fugandus: *Vox in Rhama, inquit, audita est, &c.* Et Oseas prænuntiauerit fore reducendum ex Aegypto, ex quo illud: *Ex Aegypto vocavi filium meum: tamen non erat vel Bethleemita, vel Ephrataeus Aegyptius vocandus, verum Nazarenus & Floridus: secundum illud: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, &c.* Nezer siquidem in lingua sancta, significat florem; atque hanc appellationem Christi in ipso cõpletam docet Matthaeus in postrema parte 2. capitis.

V. conditio. Quinta nota: quod habiturus esset virum sanctum præcursores suos, qui eum mundo manifestum redderet, iuxta vaticinium Isaiae: *Ego vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, &c.* Per Malachiam quoque prædixit Domi-

nus: *Ecce ego mitto Angelum meum, & preparabit viam ante faciem meam: & statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos quaritis, & Angelus testamenti, quem vos vultis.* Hanc conditionem in Iesu perfectam docet Matth. cap. 3. vbi multa de Ioanne Baptista; de eius baptismo, penitentia, & prædicatione describitur ab Euagelista.

Sexta nota: quod illi esset cum antiquo serpente pugnandum, de illoq; expugnato victoriam reportaturus, atque ab Angelis propterea foret illi ministrandum, dicente Propheta: *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & calcabis leonem & draconem. Et: Inimicitias ponam inter te & mulierẽ, & semen tuum, & semen illius: & ipsum conteret caput tuum.* Et rursus: *Quonia Angelis suis Deus mandavit de te, ut custodiant te in omnibus vijs tuis: quæ omnia exitum habuisse demonstrat in prima parte cap. 4.*

Septima conditio: quod primò in Galilæa versaretur, indeque esset discipulos & Apostolos ad se assumpturus, vt Isaías prædixit: *Primo tempore alieniata est terra Zabulon, & terra Neptalim, & nouissimè aggrauata est via maris trans Iordanẽ Galilæa gentium: populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.* Idem quoque Propheta: *Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum & in portentum Israeël à Domino exercituum, qui habitat in monte Sion.* Hæc in Christo euenisse, ostendit Matthaeus in postrema parte cap. 4.

Octava conditio: quod laturus esset nouam legem, veteremque explicaturus, hinc illud: *Et legem eius Insule expectabunt.* Et Hieremias ait: *Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriã domui Israeël & domui Iuda fœdus nonum; & infra: Dabo legem meam in visceribus eorum; & iterum: Regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiã in terra.* Hanc sanctam, & approbatam, & plenam autoritatis legislationem præstitisse Iesum in mote docet Matth. in 5. 6. septimoq; capitibus, nõ sine magna turbæ admiratione: quia docēs tanquã postestatem habens, & non sicut Scribæ, & Pharisei.

Matth. 3.

VI. conditio.

Psal. 90. Gen. 3.

Psal. 90. Matth. 4.

VII. conditio.

Isai. 9.

Isai. 8. Heb. 2.

VIII. cond.

Isai. 42. Hier. 31.

Heb. 8. Hier. 23.

IX. conditio. Nona conditio: quod signis & prodigijs ad confirmandam doctrinã suã, Messias foret conspicuus, teste Isaia, qui dixit: *Ecce Deus noster veniet, & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cecorum, & aures surdorum patebunt. Tunc falliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum.* Omnia hæc Iesum perfecisse, docet Matthaeus 8. 9. 10. & 11. cap. In octauo siquidem ac nono refert sanasse eum ex lepra, febribus, paralyti, atque Dæmone laborantes: præcepisse ventis, mari & morti. In 10. verò ostendit potestatem hanc Apostolis à se collatam: at in 11. narrat discipulos Ioannis Iesum interrogasse, num ipse esset Christus: respondisse que: *Euntes renuntiate Ioanni que vidistis & audistis. Cæci vidẽt, claudi ambulat, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, &c.* Hinc exprobrat illis ciuitatibus, in quibus tot signa ediderat, quæ tamen Christum recipere noluerunt: *Va tibi Chorozaim, ait, va tibi Bethsaida: & tu Capharnaũ, quæ vsque ad caelum exaltata es, &c.*

X. conditio. Decima conditio: prædictum erat de pacifico humilique conuictu Christi ab Isaia, vt ita magis populos ad se alliceret, inuitaretq;: *Ecce, inquit, puer meus, suscipiam eum, &c. Dedi spiritum meum super eum. Iudicium gentibus profert. Non clamabit, neque accipiet personam, nec audietur vox eius foris: calumniam quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet: in veritate educet iudicium: non erit tristis, neque turbulentus, donec ponat in terra iudicium.* Hanc conditionem Messiae, in Iesu euentum habuisse, etiam allegatis verbis Prophetae 12. cap. Euagelij sui tradit Matthaeus.

XI. conditio. Vndecima conditio: quod erudiret populum per parabolas, mysteriaque regni caelorum similitudinibus quibusdam obtegeret & inuolaret. Sic enim dixit Propheta in Christi persona: *Apositiones ab initio. Et rursus: Auditus au dietis, & non intelligetis. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, &c.* Quæ quidem exitum in Christo sortita fuisse, declarat Matthaeus cap. 13. diuersis testimonijs adductis.

Isai. 35.

Matth. 8. Ibidem. Ibidem. Infra 10. Infra 11.

Ibidem.

X. conditio.

Isai. 42. & Matth. 12.

XI. conditio

Psal. 77. Isai. 6. & Matth. 13.

XII. nota seu conditio: quod prouidẽ atque beneuolẽ populũ Messias pasceret, atque nutriret, vt vaticinatus est Ezechiel cap. 34. *Suscitabo super oues pastorem vnum, qui pascat eas seruum meũ David, &c.* Id ostẽdit Matthaeus Iesum effecisse cap. 14. vbi audita morte Ioannis, secessit in desertum, in quẽ magnam populorũ turbam curationes, auditumq; verbi Dei stientẽ perduxit: atq; ibi, cum nihil aliud præter panes quinque & duos pisces suppeteret, numerosam illam hominũ turbam, signo edito, pauit. Et in fine capitis scribitur, quod omnes ad eũ curabant, vt oues ad pastorem.

XIII. conditio: quod Messias hypocritin esset, fictaq; cæremonias detestaturus. Vnde illud: *Non enim secundum visionem oculorum iudicabit, neque secundum auditum aurium audiet: sed iudicabit in iustitia pauperes.* Et iterum: *Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longè est à me.* Rursus: *Euntes discite, quid est, misericordiam volo, & nõ sacrificium: & scientiam Dei plusquã holocausta.* Hæc in Iesu ad exitum perducta fuisse, tradit Matth. cap. 23. vbi inducuntur Pharisei Iesum reprehendere, quod illotis manib; discipuli eius panem ederent. Sed redarguuntur à Christo: qui edidit miraculum filiaẽ Chanaanæ à Dæmonio vexatæ, ad excradæ hypocrisis destructionem.

XIII. conditio: quod in Messia futura esset duarum naturarum inter se vnio & colligatio: de qua Prophetæ sæpe locuti sunt. Isaías quidem cap. 9. cũ ait: *Parvulus datus est nobis: Ecce humana.* Et subdit: *Et vocabitur nomen eius, Admirabilis, Deus fortis: Ecce diuina.* Rursus David: *Sedes tua Deus in seculum seculi, &c.* Ecce diuina; subdit: *Propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo laetitiae, &c.* Ecce humana. Michæas item cap. 5. *Et tu Bethlehem terra Ephrata, &c. ex te mihi egredietur, qui sit dominator: ecce humana; & subiungit: Et eggressus eius ab initio, à diebus æternitatis: ecce diuina.* Hanc geminam Messiae naturã affirmat Matth. Iesum declarasse in se ipso cap. 16. vbi primũ diuinitatem per confessionem Petri, dicentis: *Tu es Christus filius Dei viui,*

XII. conditio.

Ezech. 34.

Matth. 14.

XIII. cond.

Isai. 11.

Infra 29.

Osea 6. Matth. 9.

Infra 15. Ibidem.

XIII. conditio Messiae.

Isai. 9.

Psal. 131.

Mich. 6.

Matth. 6.

astruit: humanitatem vero per dete-
ctionem diuinam eorum, que passurus
erat, ac mortis violentæ sibi inferen-
dæ, cum ait: Oportet eum ire Hierosoly-
mam, & multa pati à senioribus, & Scri-
bis, & Principibus sacerdotum, & occi-
di, & tertia die resurgere.

XV. cōditio.

XV. cōditio: quod Ecclesiam siue
nouum regnum suum rectè dispo-
neret ac gubernaret; atque ordinatā eius
traderet hierarchiam; id nimirum va-
tes cecinerant de Melsia. Isaias enim
cap. 9. ait: Multiplicabitur eius imperiū,
& pacis nō erit finis: super solū Dauid,
& super Regnū eius sedebit: vt confirmet
illud, & corroboret in iudicio, & iustitiā,
&c. Daniel etiā c. 7. Aspicebam ergo in
visione noctis, & ecce cum nubibus cæli
quasi filius hominis veniebat, & vsq; ad
antiquū dierū peruenit: & in conspectu
eius obrulerūt eū. Et dedit ei potestatem,
& honorē, & regnū: & omnes populi, tri-
bus, & lingue ipsi seruient: potestas eius
potestas aeterna, qua nō auferetur, & re-
gnū eius, qd nō corrūpetur. Deniq; totæ
Scripturæ vbiq; de Regno ipsi spiri-
tuali plura disserunt. Matthæus à cap:
18. vsq; ad 20. docet, quo modo Chri-
stus disposuerit Regnum suum. In pri-
mis per humilitatem comparandum,
nā interrogatus à discipulis: Quis pu-
tas, maior est in Regno cælorum. Subdit
Euangelista, quod aduocans Iesus par-
uulum, & constituit eū in medio eorū &
dixit: Nisi efficiamini sicut paruuli, &c.
Deinde, vbi peccaretur à fratre, fra-
ternā, & ex charitate proficiscentē in-
stituit correptionē: Si peccauerit, in-
quit, in te frater tuus, vade & corripe
eū inter te, & ipsum solum, &c. Voluit
præterea, vt in suo Regno esset, & vi-
geret mutua misericordia & pietas in
condonandis iniurijs: ideo Petro præ-
cepit, vt nō tantū septies, sed septua-
gies septies dimitteret, atq; ob eam
causā produxit parabolā de homine
Rege, qui voluit rationem inirecū ser-
uis suis: que in calcē 18. c. vsq; ptendi-
tur. Quartò, instituit leges in castita-
te cōiugali seruādas cum interrogare-
tur: Si licet homini, inquit, dimittere v-
xorem suam quacunque ex causa? Neq;
prætermisit, quæ ad cœlibem & con-
tinētē vitam à virginibus, & viduis

Isai. 9.

Dan. 7.

Matth. 18.

Ibidem.

Ibidem.

Infra 19.
Ibidem.

traducēdam (quam vt coronā omni-
bus propositam, & suadēdam esse vo-
luit) spectat. Sunt, inquit, Eunuchi, qui
se castrauerūt propter Regnū cælorū: qui
potest capere, capiat. Addit quintò, cōsi-
lium paupertatis euangelicæ ample-
tendæ, qua facilius Regnum cœleste
obtinemus. Si vis, inquit, perfectus es-
se, vade, vade omnia qua habes, & da pau-
peribus, & veni sequere me, & habebis
thesaurum in cælo. Quod consilium A-
postolos āplexatos fuisse, pauldò post
subiungit, dicente Petro in eorū perso-
na: Ecce nos reliquim⁹ omnia, & secuti su-
mus te: quid ergo erit nobis? &c. Sextò,
docet pauperes euāgelicos aptissimos
esse ad vtiliter laborandū in vinea Do-
mini proposita parabola de vinea, &
operarijs conductis. Vbi iuxta laborē
suū quisq; mercedē accipit, etsi in quod-
dam vti priuilegio cōstauerit. Ad hæc
pacem & concordiā, ambitionisq;
omnis fugam, vt maximè necessariam
Regno Dei comparando, in extrema
parte vigesimi capitij tradit. Ascēdēs
enim Hierosolymā mortē sibi instā-
tem Apostolis præsignificauit: filiosq;
Zebedæi primas sedes in Regno Dei
ambientes repræsentat, aliosq; decē Apo-
stolos præ inuidia indignatos, saluta-
ribus institutis ac monitis imbuit, in
hæc verba: Reges gētiū, inquit, domi-
nantur eorum, & qui maiores sunt, pote-
statem exercent in eos, &c. Non ita erit
inter vos, &c. Postremò, regnum suum
in orandi precādiq; assiduo vsu & ex-
ercitatione nixum esse demonstrat in
calce 20. cap. vbi introduxit duos cœ-
cos clamantes, nō obstante turba, que
eos, vt tacerēt, increpabat: in clamo-
re tamē & deprecandi studio persistē-
tes, quod volebant, obrinuisse.

XVI. cōditio: Quod Melsias pau-
per & humilis, & asino infidens esset
in Hierusalem ingressurus: ad testimo-
niū Zachariæ dicentis cap. 9. Exulta
satis filia Siō, iubilā filia Hierusalē: ecce
Rex tuus veniet tibi iuss⁹ & saluator: ip-
se pauper & ascēdens super asinū, & sup-
pullū filiū asina. id quod 21. c. Matth.
in Christo docet esse completum.

XVII. cōditio: quod Iudæi in ad-
uentu Melsiæ forent excœcandi, secū-
dū vaticinia Prophetarū. Ait nāq; Isai.

Ibidem.

Ibidem.

Infra 19.
& seq.
1. Cor. 3.

Matth. 20.

XVI. cōditio

Zach. 9.

XVII. Mef-
siæ cōditio.

Isa. 6.
Infra 42.

Excœca cor populi huius, & aures eius
aggraua: & alibi: Quis cœcus nisi ser-
uus meus, & surdus, nisi ad quem nūcios
meos misi? iterumq;: Liga testimonium,
signa legem in discipulis meis. Et expē-
ctabo Dominum, qui abscondit faciē suā
à domo Iacob, & præstolabor eum. Excœ-
cationem hanc Iudæorum ostendit
Matthæus adimpletam in tribus capi-
tibus consequentibus. Nam primo
sub typo ficulnæ, quæ fructum non
tulit, atq; idcirco maledictæ: deinde
sub parabola duorum filiorum ad la-
borandum in vinea à patre suo mis-
forum: & sub alia vinea & agricolis:
item sub tertia de homine Rege, qui
fecit nuptias filio suo, satis manifestè
indicat Iudæorum obscuracionem in-
tellectus. Quodq; ex insidijs, quas, vt
Christū caperent in sermone Pharisei
parabāt mittētes discipulos cū Hero-
dianis, qui tentarent eum de censu dā-
do Cæsari, ostenditur: quæ admodū &
ex insidiosa Sadducæorum, qui resur-
rectionē negabant, interrogatione de
muliere, quæ septies nupsisset: itemq;
Pharisei cum Sadducæis maligna mē-
te quærentes de primò mādato legis,
argumentum dictæ excœcationis ma-
nifestant: quæ omnia 22. cap. conti-
nentur. Apertè simul Phariseorum &
Scribarum scelera, atque flagitia, se-
priesq; vè illis interminatur, vt habes
per totum 23. caput.

XVIII. cōditio: Quod Melsias
futurus esset magnus Propheta, & fu-
tutorum arcanorum explicator hinc
per Mosen dixit, Prophetam suscitabo
eis de medio fratrum suorum. Hanc au-
tem scientiam futurorum Iesum ha-
buissè, monstrat Matth. cap. 24. in quo
Hierusalem euertendam, atque eius
euerfionis per Titum & Vespasianū,
signa producit, simulq; cum illis ad-
misset postremi futuri iudicij præcur-
siones: cap. verò 25. modum quo ven-
turi sunt homines ad iudiciū sub pa-
rabola virginum prudentium & fatua-
rum, ac sub parabola talentorum, itē-
que sub tertia ouium & hœdorum, in
qua sententia ferenda continetur, de-
scribit.

XIX. cōditio: Quod nouum sa-
crificium in pane & vino esset insti-

Supra 8.

Matth. 21.

Ibidem.
Ibidem
Infra 22.

Ibidem.

Ibidem.
Deut. 6.

XVIII. cōdi-
tio Melsiæ.

Deuter. 18

Matth. 25.
& seq.

XIX. cōdi-
tio Melsiæ.

tuturus, iuxta figuram Melchisedech,
atque Zachariæ cap. 9. Quid bonum
eius est, & quod pulchrū eius nisi fru-
mentum electorum, & vinum germi-
nans virgines? quod in Domino Iesu
complementum accepisse, narrat Mat-
thæus in principio cap. 26.

XX. cōditio: Quæ de salubri &
amara perpefsione Domini loquitur,
qua de Prophetæ multa oracula pro-
nuntiarunt, præsertim verò Isaias qui
caput integrum 53. & David qui inte-
grum psalmum 21. in ea describenda
consumpserunt: & Hieremias cap. 2.
ait, Mittamus lignum in panem eius, &
eradamus eum de terra viuentium. Salu-
tarem hanc Christi necem multis Pro-
phetarum testimonijs allegatis, descri-
bit Matthæus in .c. 26. magna ex par-
te, & per totum 27.

XXI. cōditio: Quod Melsias à
morte esset ad vitam tertia die reuo-
candus, iuxta illud dictum Prophetæ:
Viuificabit nos post duos dies, & in die
tertia suscitabit nos. Et rursus: Ero mors
tua, & mors; morsus tuus ero inferni. Da-
uid quoque: Ego dormiui, & soporatus
sum, & exurrexi: quoniam Dominus sus-
cepit me: & alibi: Quoniam non dereli-
quies animam meam in inferno; nec da-
bis sanctum tuum videre corruptionem.
Hanc Christi gloriosam resurrectionē
in Domino Iesu finem habuisse, docet
Matthæus in prima parte, cap. 28.

XXII. ac postrema nota, siue cōdi-
tio: quod Melsias per discipulos suos
ad se esset conuocaturus omnes gen-
tes, vt prædixerat Iacob: Ipse erit ex-
pectatio Gentium: & Isaias: Fluent ad eū
omnes Gentes: & iterum: Ipsum Gentes
deprecabuntur: rursus: Dedi te in lucem
Gentium, vt sis salus mea vsque ad extre-
mam terræ: item Aggæus: Veniet, in-
quit, desideratus cunctis Gentibus. Za-
charias dixit: In diebus illis, in quibus
apprehēdent decem homines ex omnibus
linguis Gentium, & apprehendent sim-
briam viri Iudæi. Demum Malachias
omnium postremus: Ab ortu Solis vs-
que ad Occasum, magnum est nomē meū
in Gentibus; & in omni loco sacrificia-
tur, & offertur nomini meo oblatio man-
da: quia magnum est nomen meum in Gē-
tibus. Ista omnia vaticinia exitu non

Psal. 109.
& alibi.
Zachar. 9.

XX. condi-
tio.

Hierem. 11

XXI. condi-
tio Melsiæ.

Osea 6.
Infra 13. et
1. Cor. 15.
Psal. 3.
Psal. 15. &
Act. 2.

XXII. & vlti-
ma.

Gen. 49.
Isa. 2.
Infra 11.
Infra 49. &
Act. 13.
Agg. 2.
Zachar. 8.

Malac. 1.

Matth. vlt.

caruisse suo, verum consummata fuisse per Iesum intelligimus, quando Apostolis edixit: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docetes eos seruare omnia quaecunque mandauit vobis:* quæ in calce Euangelij secundum Matthæum continentur.

Euicimus ergo Iesum Mariæ filium, verissimum esse Messiam, & illum ipsum, quem vates venturum prædixerunt: nec enim tot, tantæq; circumstantiæ, ac notæ Messia: atque insignia à Prophetis prænunciata, in quenquã alium, præterquam in vnum Iesum conuenire potuerunt. Neque dubito, prædictas conditiones maiori, aut minori posse numero comprehendere: hæc autem partitio nobis magis arrisit; quã qui velit, arbitrio suo, poterit restringere, aut laxare, atque porrigere.

Ex his colligimus causas, cur Matthæus plus cæteris Euangelistis Prophetarum testimonia citare assueverit. Frequenter enim apud eum inuenitur hæc phrasit: *vt adimpleretur quod dictum est per Prophetam, &c.* Nã id habetur .c. 1. 2. 3. 4. 8. 22. 23. 21. 26. 27.

Deinde accipimus quamobrẽ Matthæus iuxta Hebræam veritatem testimonia Prophetarum producere consueuerit: quæ Hieronymi fuit sententia, etsi ab eruditissimis non omnino recepta est, quia plura testimonia ex Septuaginta duorum lectione producit.

Illud hoc loco non est ignorandum, Augustinum lib. 1. de consen. Euang. cap. 6. faciem leonis Matthæo dedisse, faciem verò hominis Marco: quem secutus est Beda in præmio Commentariorum in Lucam, & in Apocalypsim. Non enim considerant nuda Euangelistarum exordia, vt facit Hieronymus, sed totum corpus doctrinæ, & finem, & scopum cuiusq; spectant. Quia verò hæc sententia probabilis est, quædam minime poenitenda subiiciemus. Est enim Christus per leonem designatus victor potens, ac regum Rex, de quo: *Vicit Leo de tribu Iuda;* cuius Regiam stirpem in Genealogia sua sub Iudicibus, Ducibus, ac Regibus recenset cap. 1. vbi & reddit rationem nominis Iesu: eo quod ipse saluum faciet

populum suum à peccatis eorum. Est enim verè regium, populum suum protegere. Notat eum vocatum Emmanuel, hoc est Nobiscum Deus: quia Regis est populo suo adesse, eumq; ab aduersarijs tueri, cap. 2. describitur natus in diebus Herodis Regis, atq; illi fuisse terrori, & à Magis ab Oriente venientibus quæsitum, vt Regem Iudæorum: *Vbi est, inquit, qui natus est Rex Iudæorum?* Dicitur à Propheta *Dux, qui regat populum Israel:* vt Rex adoratur ab illis, & aurum ei cum alijs donis offertur: nouam stellam apparere facit, quo se cœli Regem demostret: Herodem Regem fugit, & Archelaum eius filium, & Regem Iudææ timet. Cap. 3. Ioannes annunciat regnum cœlorum, sicut & Christus cap. 4. quæ à Luca sunt prætermittenda: cum imperio dicit: *Vade Satana, & Angeli ei esurienti ministrant.* Cap. 5. describit beatitudines, quibus ad cœlum peruenitur, in prima & vltima beatitudine facta mentione regni cœlorum, & sequentibus capitibus multa de præmijs & poenis disputat. Regis est enim remunerare bene agentes, & maleficos plectere. Inuocatur à cœcis filius Dauid cap. 9. postremæ dici iudicij frequentem mentionem facit, & poenarum inferni, & gaudij cœlestis. Multa miracula in beneficium aliorum facta commemorat, quia regium est multis benefacere, & Rempublicam saluare. Multas parabolas de regni cœlorum principio & incremento, & fine enarrat: vt de thesauro abscondito in agro, & de pretiosa margarita, & de Rege, qui voluit rationem ponere cum seruis suis, item de nuptijs filij Regis, vbi excidium Iudæorum prædicit. c. 23. grauissimas comminationes iaculatur in Iudæos de eorũ reprobatione, per illam vocem horrificam. *Væ vobis.* c. 24. excidium Hierosolymitanum, & futurum iudicium pronunciat, & addit duas parabolas ad diem iudicij explicandum, & præmium iustorũ. Denique in aperta iudicij descriptione sub nomine Regis, & aperta mentione æterni supplicij, & vitæ æternæ finem facit: & hoc cap. 25. In singulis capitibus. vt 4. 9. 12. 14. 16. & 21. Solus

Matth. 2. Mich. 5.

Matth. 13. Ibidem. Infra 25. Supra 2 2.

Matthæus

Notæ seu conditiones Messia: quare de scripta non plures neque pauciores.

Matthæum plus cæteris Euangelistis Prophetas allegasse, quid arguat.

Idem Veteris Testamenti locos ex Hebræo fonte, non Græco ferè cur profert, Faciem Leonis Matthæo, non Marco, August. & Beda cur assignauerint. August. tomo 4. Beda tomo 5. Hierony. in cap. 1. Ezechiel. tomo 5. Apoc. 5. Matth. 1. Regis qualitates & officia describitur. Isa. 7.

Matthæus Iesum infirmos sanasse memorat. Cap. 16. Petro soli promittit clauis regni cœlorum. Cap. sequenti in fine indicauit Christus se esse filium Regis; idè à censu soluèdo immunem. Cap. 18. Petro & reliquis Apostolis datam potestatem ligandi, & soluendi, quæ prorsus regia est potestas, commemorat. Cap. 20. ponit præmia operariorum in vinea pro beneplacito suo: regium enim est liberaliter sua dispensare. Recenset prophetiã de rege mansueti; & ait plusquam duodecim legiones Angelorum sibi à Patre dari posse: Indutus fuit purpura vt Rex, & dederunt ei arundinem in manu pro sceptro: Additur titulus: *Iesus Nazarenus Rex Iudæorum:* solus cum Ioane ait: *Emisit, vel tradidit Spiritum:* quod significat diuinam & regiam potestatem, cum alij duo dicant simpliciter expirasse. Solus describit terræ motum in passione, & in resurrectione, & turbatos custodes in visione Angeli. Et tandem dicit: *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra;* & vt à principio vocauit eum Emmanuel: ita in fine: *Ecce ego, inquit, vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi;* vt vltima primis consonent.

Illud etiam silentio prætere non possum, tam Matthæum, quàm reliquos Euangeliorum scriptores, dũ Prophetas pro testimonio eorũ, quæ vel Christus dixit, vel fecit, adferunt, interdum non tam verba ipsa, quàm sensum illorum citare solere; vt ostendant regnum Dei non esse in sermone, sed in virtute: quod à magno lumine Ecclesiæ Hieronymo didicimus. Hoc autem si quis diligentius expendit, ad multa Euangelistarum dicta plenius intelligenda plurimum valere plerumque animaduertet. An verò Euangelistarum Prophetarum producant oracula, ad germanum, ac literarum proprium sensum; an verò ad allegoricum, & spiritalem citauerint illa, non est præsentis loco discutiendum, cũ suo tempore, & loco de singulis testimonijs futurus sit disputandum; & id in priori volumine in quodam Prolegomeno à nobis ex parte præstitum sit.

Matth. 26. Infra 27. Ibidem.

Ioan. 19. Luc. 23. Matth. 27. Infra 28

Prophetæ interdum sensum magis quàm verbis cur præducti ab Euangelistis.

1. Cor. 4.

B. Hierony. lib. de optimo genere interp. tomo 2. in fine.

Prolegome. 9.

Illud etiam præfationis loco præ-

mittimus, quæ sit causa, cur hic liber Matthæi à genealogia Christi exordium sumat? Ad hoc egregie respondet B. Augustinus lib. 7 in librum Iudicum: *Non solet, inquit, duces nominare Scriptura cum constituantur, nisi commemorata etiam origine parentum.* Hæc ille. Et Ambrosius in Lucæ cap. 1. initio: *Docet nos Scriptura diuina, non solum mores in ijs, qui prædicabiles sunt, sed etiam parentes oportere laudari; vt veluti transmissa immaculata puritatis hereditas, in ijs, quos volumus laudare, præcellat.* Sic Ambrosius. Et ita Ioannis Baptistæ parentes enarrat Lucas: ita Paulus Timothei matrem, & auiam celebrat, & autor libri Iudicum, Iudices descripturus, eorum textit genealogiam, vt Dauid Ruth 4. Et de fortissima Iudith cap. 8. eius libri, & Mardochei, & Esther cap. 2. textuntur genealogiæ. Quod si quandoq; hæc omittantur, mysterio non vacat: quia Melchisedech sine patre, sine matre, sine genealogia proponitur, non quod patre, aut matre careret; vt testis est Epiphanius in heresi Melchisedechianorum. qui illum patrem habuisse tradit Eraclam nomine, matrem verò Asteroth, vel Asteriam vocatos fuisse. Et reddit rationem Epiphanius, cur eiusmodi nomina sint in Scriptura suppressa: Quia Iudæi affirmant, hunc Melchisedech iustum virum, & sanctum, & altissimi Sacerdotem fuisse: & parentum illius nomina ab Scripturis neglecta fuisse, quia ex scorto natus esset. Sed ineptus est talis sermo: nam Rahab meretrix erat, & eius meminit Scriptura, & Zambri fornicatus est cũ Madianitide; & nomen illorum non fuit omissum, & si illa esset alienigena, iste ex Israël originem duceret. Et si igitur interdum viri præclari in Scripturis enumerentur, & non ponatur eorũ genealogia, vt Helix, Danielis, Sidrach, Misach, & Abdenago, & Melchisedech; & apud Romanos. M. Catonis, & Marij parentes, ignorètur, vt ait Aelianus lib. de varia historia: plerumq; tamen ea recitatur, vt hic facit Euangelista de Christo principe verba facturus.

His paucis pro præfatione à nobis

Cur hic liber Matthæi à genealogia Christi exordium sumat.

B. August. quest. seu c. 2. tom. 4. B. Ambros. tomo. 5. in princip. Scriptura diuina duo in laudabilibus personis docet esse laudanda. Luc. 1. 2. Tim. 1. et Act. 16.

Cur Melchisedechi parentum, & genealogiæ in Scripturis sit mentio nulla.

Heb. 7. Epiphani. in Hæres. 51. Quinam fuerint parentes Melchisedech secundum Epiphaniam.

Rabbinorũ hæc ratio confutatur: Parentes Melchisedech in Scripturis aditico recitètur, quod natus è scorto fuit.

Num. 25. Iosue 6. & Heb. 11. 3. Reg. 17. & 4. Reg. 1. Dan. 2. Ibidem. Gen. 14. Aelian. lib. 12. de varia hist. c. 6.

Tom. 3.

V 2 propo-

Quorum genus obscurum olim apud Romanos.

An titulus libri huius sit: Liber generationis Iesu Christi.

I. opinio. Rabanus in Matth. c. 1. Euthym. ibidem.

S. Thom. ibid. tom. 1. Lyrans. ibidem.

Ioan. Ferus ibid.

Vnde soleat libros Hebraeos denominare. Improbatur hæc sententia.

Quinque libri Moysi unde appellatur Hebraeis & quare.

Librum Generationis, librum de Generatione soli qui nominant.

II. sententia probabilior.

propositis, iam ad huius primo loco propositæ genealogiæ enarrationem accedamus. Multa siquidē sub obscuro, difficilia, & inter Patres, atque Doctores hinc inde agitata, & controuersa in ea continentur: quæ nos pro orationis nostræ tenuitate enucleare, atque enodare conabimur.

Primum igitur illud in controuersiam venit, an titulus libri huius sit: Liber generationis Iesu Christi? quod quibusdam placuisse intelligo. Rabanus enim & Euthymius, atque eos secuti S. Thomas, Lyrans, & Ioannes Ferus existimant libri titulum esse: Liber generationis Iesu Christi, à prima ac magis præcipua parte: quia moris Hebræorum est denominare libros ab eo, de quo tractatur in principio. Sicut dicitur Liber Genesis, quia initio agitur de mundi creatione: Liber Exodus, quod in eius principio est sermo de exitu filiorum Israël de Aegypto. Sed certe hæc non videntur admodum solide dicta. Nam in primis de more titulus libri, extra librum est. Deinde, si more Hebræorum scriptorum securus fuisset, à primo verbo libri titulus defumeretur. Quemadmodum enim apud nos Iuris periti à primo verbo legis, vel capituli, legem, vel caput solent denominare: eadem prorsus ratione Hebræi uti consueuerunt. Hinc liber Genesis, ab eis dicitur Bereſcith; Liber Exodus, Veelleſcemoth; Liber Leuitici, Vayſera; Liber Numerorum, appellatur Vaiedaber, & Liber Deuteronomij: Elleadebbarim, quod ab illis verbis libri dicti exordium sumant. Neque verum est, quod Iudæi nominent librum Geneſeos, librum de Generatione: quoniam hoc apud Græcos est, non apud Hebræos, qui librum Genesis, ut diximus, vocant Bereſcith.

Alij verò sunt (quorum sententia libentius ego subscribo) qui putant titulum libri esse extra librum, ab eoque seiunctum, ut moris est, nempe, Euangelium secundum Matthæum: nam hæc enumeratio generationum, tametsi prima sit in ordine pars Euangelij secundum Matthæum: tamen non est tota Euangelij materia, neque potissima eius pars, ut ab ea merito inscriptio sit de-

sumenda: sed tantum his primis verbis indicatur, quid mox, primoque loco sit enarrandum ab Euangelista. Absurdum porro videtur à tam parua portione totum librum denominare, & Iudæi interdum non à solis primis vocibus libros inscribunt, sed interdum à materia, ut liber Regum, Paralipomenon, Tehilim, hoc est, Psalmorum, siue laudum, & precationum, Cantica Cantorum, Prouerbia, Ecclesiastes: Sic Iosue liber, Iudicium, & liber Tobie: quia isti non sunt auctores, sed materia librorum illorum, vel interdum etià ab auctore, ut libri Samuelis, Iobis, Isaie, Hieremie, Ezechielis, & libri Euangeliorum.

Non ergo Matthæus voluit illa prima verba esse sui libri titulum, neque quicumque in Matthæi Euangelio explicando illum agnouit, aut ut titulum nominauit: quemadmodum & Marcus auspiciatus suum Euangelium illis verbis: Initium Euangelij Filij Dei, non voluit ea sui voluminis esse titulum, sed proœmium, quod, vnde auspiciaretur suam historiam, insinuaret. Ita etiam de illis Matthæi verbis sentiendum est, non esse inscriptionem totius libri, sed eius principium.

Non negauerim tamen rectè dici posse, quod meditatus est Chrysostomus in hunc locum, dicens: Cuius rei gratia librum ipsum generationis Christi vocat, ubi non sola vtiq; generatio, sed tota prorsus ipsius mysterij dispensatio continetur? Quia totius scilicet dispensationis caput & radix atque principium omnium nobis in hoc consistit bonorum. Ut enim Moyses librum cæli, appellauit, ac terræ, cum certè non de cælo solum, terraque loqueretur, sed de cunctis, quæ inter ipsa subsistunt: ita etiam Euangelista ab ipso omnium fonte, & capite bonorum librum vocauit. Hæc ille. Notandum etiam, vocem, quæ generationi in Hebræica lingua responderet גלגל siue Dor, גלגל תולדא Azadic גלגל id est, generare, parturire, multis modis ac varijs usurpari. Interdum enim accipi solet pro fructu: sic enim fructus arborum videntur generationes eius: hinc illud Ecclesiastici, A generationibus meis implemini: id est, abundè co-

Hebræi libros non vno & eodem modo semper denominant.

Illud: liber generationis Iesu Christi, &c. quid sit propriè.

Euangelium suum Matthæus, cur librum generationis nominauerit.

Chryſ. homil. 2. in Matth. ante med. tom. 2. inuit.

Gen. 12.

Nomen generationis in Scripturis quam variè sumatur.

Ecclesiastici 24.

medite

Matth. 26. Mar. 14.

Luc. 22. H. acceptio.

Matth. 12. & 16.

Ecclesiastes 1.

Matth. 24. Psal. 23.

Gen. 37.

Supra 36.

Qua ratione prima Matthæi Euangelij verba eius titulus censeri valeant.

Si propriè non sunt titulus, cur appellatur liber?

Sepher Hebræis quid.

Hierem. 32

medite de fructibus meis. Sic Matth. 26. Non bibam amodo de genimine vitis huius: ubi Marcus & Lucas dicunt; Non bibam de generatione vitis, id est, de fructu vitis. Interdum verò accipitur pro filijs genitis, ut ibi: Generatio mala, & adultera signum querit: alibi: Generatio præterit, & generatio aduenit: item Dominus: Non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant; & Propheta; Hæc est generatio querentium eum, querentium faciem Dei Iacob. Quandoque; verò etià accipitur pro rebus gestis, ut Gen. 37. cum dicitur: Et hæc sunt generationes Iacob. quo loco tantum narrat eius, & filiorum facta, nullam autè prolis procreationem. Et licet antea enarrauerit generationes Esau, id est, filios eius: propriè tamen accipiendo generationem, non in numero multitudinis, Hæc sunt generationes, sed in singulari dicendum erat, Hæc est generatio, id est, progenies, quæ vnica in se sumpta ab vno esse potest, etiam si multos habeat filios. Generationes ergo pro actis, & gestis accipit: maximè quia præcessit, in terra Chanaan, ubi nullum genuit Iacob. Quod si in eo significato sumatur hoc loco Liber generationis, videlicet liber continens gesta, & facta Christi; merito huius Euangelij titulus dici posset in sensu prædicto, Liber generationis. Sed quoniam generationem pro actu generandi, quo res, quæ non est, esse incipit; seu pro filijs generatis accipit (ex quo inferius hanc genealogiã in quatuordecim generationes tertio repetitas diuidit) propterea vero similior sententia est, prima hæc verba non esse titulum libri totius, sed primæ partis huius libri. Neque verò te perturbet libri nomen, ut ob id videatur esse titulus, quod nos soliti sumus dicere: liber Grammaticæ, liber Rhetoricæ, liber Theologiæ; id est, continens ea, quæ ad Grammaticam, vel Rhetoricam, vel Theologiam spectant. Non enim more Hebræo sic semper accipitur liber גלגל: Sepher enim Hebræis significat interdum enumerationem, enarrationem, recensionem. Hinc Hierem. 32. nuncupatur Liber emptio-nis, hoc est, instrumentum emptæ pos-

sessionis. Sic dicitur libellus repudij Scriptura, siue charta, in qua vir facit facultatem mulieri nubendi alteri marito: dicitur etiam litigioſa cautela: per secutio literis publicis comprehensa: Et librum, inquit, scribat ipse, qui iudicat me. Et Gen. cap. 5. dicitur: Liber generationis Adæ, vel ut in Hebræo legitur, generationum; cum tamen in eo solo. cap. enumerentur eius filij: nec libro Genesis illa verba titulum donet.

Capitur ergo liber pro Catalogo, serie, enarratione, siue enumeratione. Atque hæc genealogia Christi, etiam si breuior esset, vel in medio Euangelio posita, poterat dici liber generationis, nec tamen titulum libro porrigeret. Sed hinc aduerte, quod ut Moses à genesi mundi veterem legem exorsus est; sic Matthæus nouam legem, id est, Euangelium æternum à Genesi Christi mundi conditoris inchoat. Per Christum enim fecit Deus & secula, ut Apostolus ait; ut quanto conditor eminentior est mundo, tanto & hæc historia legi veteri antecellat.

Secundum dubium est: Cur Matthæus tam accuratè studeat genealogiam Iesu Christi venari, cum Apostolus videatur abstertere nos ab huiusmodi genealogijs? Ait enim in prioribus ad Timothæum epistola: Sicut rogauit te, inquit, ut remaneres Ephesi, cum ireris in Macedoniam, ut denunciare quibusdam ne aliter docerent, neque intenderent fabulis, & genealogijs interminatis; quæ questionem Dei. Et ad Titum; Stultas autem questiones & genealogias, & contentiones, & pugnas legis acuta. Sunt enim inuiles, & vana. Faustus Manicheus teste B. August. lib. 23. in eum cap. 9. hanc Matthæi genealogiam in vniuersum reiecit, & eam neque à viro quidem bono scriptam, nec Euangelij partem esse, nec ad Euangelium pertinere ait. Quæ autoritate heretica pronunciata sunt: nã in Scripturis sepe illustrium virorum genealogia contextitur, & patres omnes veteres agnouerunt hanc esse primam Euangelij partem, secundum Matthæum. Dicendum etiam olim Hebræos merito ita dio genealogiarum vacauisse: tum ut

Iob 31. Gen. 5.

Quid liber generationis significet.

Vnde veterè legem Moses, vnde Matthæus noua fuerint exorsus. Heb. 1.

Cum inutile ac vanū iuxta Apost. 16. studij genealogiarum sit, cur Matthæus tam accuratè genealogiam Christi perquirat. 1. Timot. 1.

Tit. 3.

Cur olim genealogijs intenderent Hebræi.

Tom. 3.

V 3 tribus

Num. vlt. & seq. Deut. 21.

Psal. 144. Gen. 22.

Psal. 131.

August. tomo 6. Quarum studium genealogiarum non probet Apostolus.

Genealogia quæ magnificiendæ. Gal. 4. Gen. 16. Infra 21. 1. Cor. 10. Heb. 7. 2. Timot. 3.

Chryf. homi. 2. de verbo Isai. 10. Idem hom. 1. tom. 4. August. lib. 2. contra aduersu. legis & Prophetar. c. 1. & alibi tom. 6.

tribus inter se diuersas agnoscerent, ac distinguerent; tum propter officia Sacerdotum, quibus tantum ministrare in templo fas erat, atque edere de sanctificatis: tum ob coniugia, quæ cum suis contribulibus tantum inire licebat, ne hæreditates in alienas tribus deuoluerentur, ut habes Num. 36. tum ob primogenitorum, quibus duplex portio obueniebat, dignitate, ut habes Deuteronom. 21. tum denique, ut certa notitia haberi posset de familia, ex qua Messias erat oriundus, & simul agnosceretur fidelis, ac verax Deus in promissis suis; qui quod Abraham primus, deinde Davidi pollicitus est, tandem præstitit. Verba autem Pauli secundum Augustinum lib. 2. in aduersarium legis & Prophetarum cap. 1. sic accipiendæ sunt, ut intelligatur Paulus non vituperare genealogias, quæ in Sacris literis continentur, sed quasdam extra Scripturas in libris quibusdam, quos Deuterofes vocant, ubi fingebant Adam duas habuisse uxores, atque inde colligebant multas genealogias profusus inutiles & contentiosas: at verò quæ in Sacris voluminibus continentur, viles sunt, & plenæ Sacramentorum. Vnde idem Apostolus ad Gal. 4. argumentatur ex Abraham, qui duos filios habuit, & c. & 1. Corint. 10. Patres nostri, ait, omnes sub nube fuerunt, & c. & ad Hebræ. 7. ex Melchisedec genealogia carente colligit mysterium Filij Dei, qui est sine patre, & matre, & sine genealogia: atque in vniuersum Omnis Scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, & c. ut testatur Paulus: Ergo & in eis contentæ genealogiæ viles erunt: præsertim verò ista genealogia Christi Domini, quæ magnis mysterijs scatet, ut videbimus. Quare B. Chrysostomus in eos, qui studia genealogiarum fastidiebant, scribens dixit: Sunt homines quidam opifices, qui posteaquã Sacros libros in manus sumpserint: deinde reppererint vel annorum numerum positum, vel nomen recensitionem, illico prætercurrunt, & incusantibus respondent: Nomina tantum sunt, nec quicquam habent vtilitatis. Quid ais? Deus loquitur, & tu audes dicere, nullam esse di-

corum vtilitatem? Idem tamè super 1. ad Timoth. 1. putat loqui Paulum de genealogijs Gentilium, quia iungit illas cum fabulis: Gentiles autè ad deos suos & maximè ad Iouem reducebant genus suum, ut Theogonia Hesiodi docet, & Aiæis, & Vlyssis contentio apud Ouidium lib. 13. Metamorphoseos, & Boccatij liber de genealogia Deorum. Verum mihi præstabilius videtur esse B. Augustini, qui de Iudæorum genealogijs hæc interpretatur, expositio. Nam ad Titum 3. postquam dixit, Genealogias, adiecit, & pugnas legis, innuens se loqui de genealogijs, quæ comprehenduntur in lege. At B. Hieronymus intelligit sententiã Pauli de genealogijs in lege scriptis, de quibus Iudæi seipfos iactabant, putantes se habere legis notitiam, si nomina teneant singulorum: quæ quia barbara sunt, & eorum etymologias non nouimus, barbarè proferimus, & accentus mutamus producendo breues syllabas, vel corripiendo longas: & similia multa, quæ vel propter literas gutturales, sic em loquitur Hieronymus, quas Septuaginta interpretes non potuerunt exprimere: vel propter multiplex (S). Nam habent Hebræi Sin, Sade, Samech: vel propter nouum inuentum punctorum, nomina propria aliter, quàm ipsi pronunciamus. Sed ista, etsi ad cognitionem grammaticæ aliquid adiumenti adferant, simpliciter tamen ad fidem, & ædificationem morum parum admodum præstant. Rupertus Tuitiensis aliter verbu Pauli interpretatur, & satis eruditè & ad mentem Apostoli. Ait enim studium genealogiarum, dum vigeret lex Moysi, aliquo modo vtile & necessarium extitisse: verum abrogata lege, & iam exhibitio Messia genealogiæ inutiles sunt & interminatæ, nimirum sine fine, quia aduètu Messia abolita est lex: cessat hæreditas tribuum: leges primogenitorum & coniugiorum euacuantur: quòd illa omnia instituta erant, ut agnosci familia posset ac domus venturi Messia. In Christo enim Iesu non est Iudæus, neque Græcus, non est masculus, neque foemina, nõ est seruus neque liber, sed omnes

H. solutio, Augustini.

Tit. 3.

Hierony. tomo 9. III. Sensus. Hieronymi.

III. Sensus. Ruperti Tuitien. ceteris omnibus congruentior. Ruper. Tuitiensis in c. 1. Matthæi.

Colof. 3. & alibi.

quot;

Rom. 4. & 9.

Gen. 32. Iacobi patriarche contra Angelum in lucta prenalæti, quid est quòd fecerunt emarcuit.

Ioan. 1.

Quorum vana gloriatio de nobilitate generis.

Apoc. 1.

Matthæi cap. 1.

Cur potius liber generationis, quàm generationu, dicitur à Matthæo.

Quadruplex generatio. Gen. 2.

quotquot Christo nomen dederunt, veri sunt filij Abraham, & verè filij Dei. Ideo foemur Iacob obrinentis in lucta cum Angelo benedictione, id est, Christi aduentum, emarcuisse legitur; quia postquam ille iam venit, non est amplius habenda ratio carnis, vel genealogiæ, quòd omnia aruerunt atque emarcuerunt. Quotquot enim ceperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Ideo non minùs, imò grauius quàm Iudæi, peccare deprehenditur, qui post tantum Christi lumen adhuc carni innituntur, & genealogijs fidit, & hoc nomine gloriantur, quòd vel vna sanguinis guttula ex Saracenorum vel Iudæorum progenie eos non foedauerit, neque contaminauerit. Cum præstet in Domino gloriari, quòd Filius Dei sanguinem suum pretiosissimum pro nobis redimendis in Cruce

obtulerit, atque illo mundari nos & sanctificari à macula quacunquè, imò etiam ditari nobilitariq; voluerit; atque ut ex illo discamus humiles reddi, nulli nos ipsos præponentes, neminem etiam si obscuro sit genere, contemnentem. Cum sciamus apud Dominum Deum nullam esse nobis repositã coronam ob id, quòd vel ex hoc, vel illo sanguine, nobili vel ignobili, illustri vel obscuro nati simus: verum idcirco quòd Christi sanguinem amplectamur, & ex eo quòd virtutum, quas Euangelium requirit, officia vi illius sanguinis præstare possimus: nam tales nobiles sunt, filij Dei sunt; præstante id Domino nostro Iesu Christo: cui cum Patre, & Spiritu sancto detur omnis honot, laus, gloria, potestas, & imperium in secula seculorum, Amen.

Sola quæ generis, aut sanguinis nobilitas à Domino coronatur.

TRACTATUS XXVI.

In Matthæi genealogiam, explicans præcipuè difficultates, quæ in prima tesseradecade continentur.

Superiori Tractatu duplicem difficultatem enodauimus: tertia sequitur nunc dubitatio, quam obrem Euangelista, cum plures multorum hominum contexit genealogias, singulari numero dixerit: Liber generationis, & non Liber generationum? Respondendum breuiter, quòd etsi plures hic recitentur generationes; omnes tamen ad vnã illam Messia referuntur: quæ meritò ut singularis in singulari ponitur, quasi ab alijs separata. Nam vna generatio fuit Adæ sine viro & foemina Deo opifice & autore perfecta. Secunda ex Adam viro absque foemina, ut illa Euæ; quæ etiã diuina virtute condita est: nam tulit Deus costam Adæ, & ædificauit ex ea mulierem. Tertia est ex viro & foemina communis, sed in qua etiam Deus

operatur, qui format foetum ac distribuit in organa sua, & demum animã rationis compotem à se creatam corpori infundit. Quarta generatio est, ex foemina sola sine commercio viri, opera Spiritus sancti in momento facta, ut hæc Iesu Christi.

Est etiam secundò singularis, quoniam fide & spiritu & custodia verbi Dei, neque tantum carne effecta est. Nam ut Abraham fide genuit promissum Isaac, & Isaac promissum Iacob: sic Maria Christum prius, & nobilius fide, quàm carne concepit. Vnde ad illam dixit Elisabeth: Beata qua credidisti. Fuit etiam humilitate, & obedientia filia Abraham, & Davidis, cum ait; Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum: præclaram namque obedientiam ostendit Abraham, cum ad Dei præceptum filium immolare est

Luc. 1. II. ratio, & quanta fides Abraham, & B. Virginis Deiparæ.

Gen. 21. Infra 25. Luc. 1. Ibidem. Abraham obedientia, & humilitas. Gen. 22.

agressus:

Supra 18. Daudis hu militas. 2. Reg. 6.

Gregor. lib. 28. Moral. cap. vlt. a med tom. 1. Eadem m̄ tuetudo, & clementia.

III. ratio & genealogia Christi, cuiusque Euan gelistæ propria. Ezech. 1. Apoc. 4. Ioan. 1.

Act. 13. Psal. 92. Psal. 2.

agressus: insignem quoque humilitatem, cum dixit Gen. 18. Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis, & cinis. Daud cum nudus corā arca saltaret, atq; eius gratia ab vxore Michol fuisset reprehensus, respondit: Ludam & vilior sum plusquam factus sum; & ero humilis in oculis meis, & cum ancillis, de quibus locuta es, gloriosior apparebo. Vides in Dauide insignem humilitatem? De qua admiratus Gregorius dixit: Daud plus saltantem stupeo, quam bel-lantem. Pugnādo quippe hostes subdidit: saltando autem coram Domino semetipsum vicit. Fuit præterea mansuetudine, & mititate animi illustris Daud: quarum omnium virtutum eminentiori modo fuit hæres. B. Virgo, quæ filia est Abrahamæ ac Daudis, vt dixim⁹: vt ita hæc Christi generatio singularis sit, non tātum carne, sed etiam spiritu. Tertio considera quatuor Euangelistas quatuor Christi genealogias describere, & vnumquemq; illam maxime quæ suæ faciei respondeat. Ioannes enim, vt vidimus, illam Christi, vt Deus est à Patre ab æterno genitus, vt cunq; enarrauit, dum dixit: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, &c. Matthæus verò (cui facies hominis tribuitur) Christi generationem passiuam, per quam, vt homo, ingressus est vitam hanc mortalem & fragilem, sibi describendum assumpsit, vt constat ex hac genealogia. At Marcus (cui partes fuerunt leonis attributæ) generationem Christi passiuam, quod ad spiritū, itēque quod ad nouam vitam immortalem & gloriosam atinet, enarrandam suscepit. Ex quo librum suum ita exorditur: Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei: non filij hominis, sed, filij Dei: quoniam per signorum potentiam, & Spiritus fortitudinem, & resurrectionem ex mortuis, se filiū Dei à Deoq; genitum perspicue ostendit. Vnde & in die resurrectionis, in qua exiit mortalitatem & corporis fragilitatem induit verò decorem & fortitudinem, & præcinxit se virtute, iuxta Prophetā, dicitur à Deo genitus. Hinc Pauli illud dictum in Actis: Resuscitās Iesum, inquit, sicut & in psalmo secūdo

scriptum est: Filius meus es tu: ego hodie genui te. Eadē ratione dicitur ab Apostolo: Primitia dormientium: & à Ioanne: Primogenitus mortuorum. Porro Lucas (cui facies bouis adscribitur) generationem Christi actiuā, qua: nos sibi ipse in filios Dei regenerauit, quaq; secundum testimonium Isaia, pater est futuri seculi, tradit: idē in genealogia sua ascendit vsque ad Deū: Qui fuit Seth, inquit, qui fuit Adam, qui fuit Dei. Pontificis est enim alios in filios Dei generare. Vnde Paulus Apostolus: Nam in Christo Iesu, per Euangelium ego vos genui: & Propheta: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Atque hæc quidem quadruplex generatio quadruplici alteri generationi in Scripturis contentæ opponitur: nam æternæ verbi generationi, quam Ioannes scribit, temporalis illa mundi generatio opponitur: de qua Moses: In principio creauit Deus cælum & terram. Illi verò Matthæi, qua Christi ū infirmum & mortale delineat, ex aduerso stat Adæ illa passiuā, qua genitus est à Deo in gloria, honore & immortalitate, & ad similitudinem suam inq; paradiso collocatus. At Marci illa passiuā secundum spiritum generatio, & lucæ actiuā, qua filios Dei gignit, aduersatur, illi Adæ generationi, de qua Genes. 5. habetur: Hic liber generationis Adam, &c. Vixit autem Adā centum triginta annis: & genuit filium ad imaginem & similitudinem suam, vocauitq; nomē eius Seth. Et expēde (que so) verba Spiritus sancti. Non enim ait: ad imaginem & similitudinē, quā habuit ab initio à Deo: sed suam, inquit, id est, peccato promeritam, deformem ac scēdam, qua filiū iræ procreauit Seth, scilicet gratia, & dono immortalitatis spoliatū: ac proinde quantum ad animam & corpus corruptū (cui merito opponitur passiuā illa Christi generatio secundum Spiritum à Marco descripta, per quem plenus fuit gratia & veritate, & per quem ad immortalitatem vitamque gloriosam se ipsum euexit) aduersatur etiam illa Christi generatio actiuā à Luca delineata, qua Christus nos in filios Dei regenerat, in præsentī quidē vita per

1. Cor. 15. Apoc. 1.

Isa. 9.

Luc. 3.

1. Cor. 4. Psal. 44. Gen. 1.

Quadruplex Adæ generatio quadruplici cui Christi generatio ni ab Euāgelistis descriptæ respondet. Gen. 5.

Quā ad imaginem, & similitudinē suā Adam genuerit filiū Seth. Ephes. 2.

gratiam,

Generationē Christi inenarrabile, vt dicit Isaia, Matthæus quomodo describit? I. solutio. Isa. 53. August. tomo 4. Chrysof. homil. 2. oper. perfect. in Matth. to. 2. initio. Theophyl. Cyrill. Hierosolym. Quid incommodi habeat

Matth. 1.

B. Bernar.

Aug. lib. 1. cap. 3. tomo 9. Hierony. tomo 5.

Ioan. 1.

gratiam, in futura verò per immortalē & gloriosam corpore & animo simul spiritualem vitam. Et hæcenus de hac dubitatione.

Quarta in ordine dubitatio est: quomodo Matthæus intendit enarrare generationem, quæ est inenarrabilis, teste Propheta, qui ait: De angustia, & de iudicio sublatus est: Generationem eius quis enarrabit? Quia abscissus est de terra viuentium. Respondent ex Latinis quidem patribus Hieronymus in hūc locum Matthæi, & Augustinus lib. 2. de cōsensu Euangelistarum cap. 1. ex Græcis verò Chrysofomus & Theophylactus, & ante eos Cyrillus Hierosolymitanus in 2. catechesi, dictum Prophetæ intelligendū de generatione secundum diuinam naturam: Matthæus autem intendit enarrare generationem secundum humanam: atq; ita sibi minimè contradicunt. Sed hinc cum ratione obijci posset, Ioānem in exordio Euangelij generationem secundum diuinam naturam quodammodo enarrasse. Quod si quis dictum volens tueri, contendat Isaia de perfecta diuinæ naturæ generatione dixisse, Generationem eius quis enarrabit? nam humanis hæc viribus est impossibilis. Ioannem verò imperfectè atque tenuiter, & tantum quantum verbis assequi potuit, exposuisse; intelligat qui hoc asserit, tantūdem de Matthæo posse dici: nam hic imperfectè humanam hanc Christi generationem enarrauit, dicendo Mariam habuisse de Spiritu sancto, cum illam comprehendere perinde sit impossibile atq; diuinam. Quomobrem si Propheta fuit intellectus de generatione perfecta, neuter: si verò de imperfecta, vterque illam enarrauit. Hinc Bernardus serm. 1. de vigilia natiuitatis, de generatione humana ex Virgine Maria locum exponit Prophetæ: at Augustinus libro de Symbolo ad Catechumenos, de vtrāq; tam humana, quam diuina interpretatur, vt B. Hierony. in cap. 53. Isaia, & Leo Papa serm. 5. de natiuitate Christi, cuius hæc sunt verba: Non enim ad illud tantummodo Sacramentum, quo Filius Dei consempiternus est Patri, sed etiam ad hunc ortum, quo

Verbum caro factum est, credimus pertinere, quod dictum est: Generationem eius quis enarrabit? Lactantius lib. 4. cap. 18. & Iustinus mart. in dialogo contra Tryphonem, & Epiphanius contra Theodotianos, de generatione secundum carnem intelligunt: & Lactantius legit, Natiuitatem eius quis enarrabit? Dicendum ergo est, duplicem hæc generationē seipsa viribus humanis esse inenarrabilem, cum naturale lumen nequeat ascendere nisi ad vnicū esse Dei, quod est causa causarū omnium, quarum ope recōdita & abstrusa Dei tantum potest conspici. Secundam verò generationem de Spiritu sancto in vtero virginis, similiter attingere non potest, nec humanum lumen tantam Dei Optimi Maximi erga homines liberalitatem ac munificentiam vllō modo profectō valeret concipere: imò vix Lucifer ipse illam vt iustam & conuenientem vnquam potuit apprehendere, vt quodam loco dixit Bernardus: non enim naturali lumine capi, neque comprehendī potest, vt quis concipiatur de Spiritu sancto, & de intacta matre sine viri commercio atque opera. Idcirco B. Virgo dixit, Quo modo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et respondens Angelus, dixit ei, Spiritus sanctus superueniet in te, &c. vt neq; homo, neque Angelus, sed tantū Spiritus sanctus operis artifex id exponere potuerit: at lumine etiam diuino vtrāq; est omnino perfectè inenarrabilis & inexplicabilis, quemadmodum & diuinitas à nobis comprehendī & explicari integrè nequit vllō modo: diuinæ tamen personæ vtrāq; perfectissimè simul interfese enarrant ac comprehendunt: vtrum tamen imperfectè atque ex parte vtraque potest enarrari à nobis, & explicari. Ac ob eam causam Ioannes cum scriberet ad Gentes veri Dei cognitione cæcas, primam vtrumque descripsit: Matthæus verò scribēs ad Iudæos, corrigiam calcemēti, vnionem scilicet hypostaticam ignorantes, quib⁹ potuit verbis secūda expressit. Hoc autem dicendi modo: Quis enarrabit? vel raritas & difficultas denotatur, sicut alijs plerisq; in locis Scriptu-

Lactan. Firmia. Iusti. Mart. tom. 2. Epiphanius in Hæresin. II. solutio præstantior:

Non Diuina solum, verū etiam humana Christi generatio quā inenarrabilis. Bernar. serm. 17. in Canticis, circa med. Luca 1.

Diuina, humanaq; Christi generatio quibus tantum explicabilis enarrabilisq; perfectæ. Ioan. 1. Matth. 3.

Quomodo accipiendum illud, Generationem eius quis enarrabit?

ra,

Psal. 18.

Psal. 23.

Prover. 20.

Eccl. 31.

Eius dictio-
nis, Quis e-
narrabit? & si
miliū altera
acceptio.Qualis eius-
modi Prophe-
tæ locutio.

Marc. 10.

H. intellectus
eius dicti: Ge-
nerationem
eius quis e-
narrabit?

Ioann. vlt.

ræ, vt cum dicitur: *Delicta quis intelligit? Quis ascendet in montem Domini? Quis potest dicere: Mundum est cor meū, purus sum à peccato?* & alibi: *Beatus vir qui inuentus est sine macula, & qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecunia thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum?* Vel potius significatur impotentia non absoluta quidem illa, sed nimirum humanarum virium ac nature ipsius infirmæ nostræ. Sic enim nullus est, qui suapte natura, nullo fultus lumine diuino, capere delicta valeat, vel in cælum ascendere suis viribus tantum: vel qui à se ipso purus sit ac liber ab omni crimine: vel denique diues, qui per se sit sine macula: bene autem inueniuntur tales, qui auxilio diuinæ gratiæ ac spiritu Dei induti hoc possint, nempe intelligere peccata: mundi esse à peccato: ascendere in montem Domini: sine macula diuitias possidere, &c. Ita sanè viribus humanis, & ingenio vtraque generatio Christi inenarrabilis existit, verum imperfectè atque cum Dei gratia alteram Ioannes, alteram Matthæus enarrarunt. Illustranda mihi sunt hæc, quæ dixi, ex loco B. Marci cap. 10. cum enim audito verbo Christi: *Facilius est camelū per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei:* dixerunt Apostoli ad semetipsos: *Et quis potest saluus fieri? Et intuens illos Iesus ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deū. Omnia enim possibilia sunt apud Deum* Vbi vides, verbum Apostolorū: *Quis potest saluus fieri?* non nisi imbecillitatem & impotentiam humanæ nature significare, non autem diuinæ gratiæ potentiæque. Atque hæc omnia dicta sint,posito verbo Isaïæ de duplici illa generatione, vt volunt Patres, esse interpretandum.

Secundo loco sunt alij, qui exponūt, *Generationem eius*, pro admirandis gestis, dictis ac mysterijs Messias. Sic enim vocem Hebræam, *Dor*, aliquando vsurpari apud Hebræos, paullo ante docuimus. Atque ita esset sensus, facta & dicta Christi quis enarrabit? Nimirum talia ac tāta sunt, vt diuino Spiritu sit opus ad illa omnia conscribenda, Ioanne teste, qui ait: *Sunt autem & alia multa*

quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt libros.

Tertio producent alij sensum alij verbis Isaïæ ad literam, congruētē, & valde suauem. Exponunt liquidem de generatione actiua Christi, qua ipse nos secundum Spiritum sanguine ac morte sua in filios adoptiuos Deo genuit: sicut Adam nos delectatione gula, & superbia occidit. Et de ista dictum est: *Generationem eius quis enarrabit?* Id est, Prolem filiorum Dei quos sanguine suo Messias pgeniturus est, quis poterit enumerare? Quasi dicat: Nemo. Innumerabiles enim sunt fideles per Christū regenti, & idcirco inenarrabiles, sicut Abraham prædictū fuit: *Suspice cælum, inquit, & numera stellas, si potes. Sic erit semen tuum.* Quodque hic sit germanus sensus, & literæ proprius, ex multis planum fit.

Namque in primis ibi est sermo de nece Domini nostri, qua de ait: *Sicut ouis ad occisionē ducetur, & quasi agnus coram tondente se, obmutescet:* ad quā nihil, aut certè parum facit generatio diuina, neque passiva Christi hominis secundum carnem: bene autem actiua, qua nos genuit Deo: idcirco inquit, *Generationem eius quis enarrabit?* quia abscissus est de terra viuētium: quod tale est, quale si dixisset, Filios innumerabiles, quos propterea quod necem acerbam ac violentam pro prole Deo generanda, sponte suscepit sustinuitque, quis poterit percensere?

Secundo idem ostēdit quod sequitur: *Si posuerit, inquit, pro peccato animam suam, videbit semen longæuum:* & magis declarans adhuc ait: *Pro eo quod laboravit anima eius, videbit & saturabitur:* id est, scientia sua iustificabit ipse iustus seruus meus multos: quod proculdubio videtur accedere ad verba Christi de se ipso dicentis: *Nisi granū frumenti cadens in terram, mortuū fuerit, ipsum solum manet: Si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert.* Atque hæc generatio nostra spiritalis in Christi actiua continetur, virtuteque eius efficitur. Hanc ob causam Matthæus, qui à Christi generatione secundum carnem suam exorditur Euangeliū,

III. sensus.

Gen. 3.
Rom. 5.
Christi fuerit passio
quàm fecerūda.I. argum. pro
sensu illo.

II. argum.

Ioann. 12.

in

Matth. vlt.

Ioan. 3.
Iesu nomen,
& Christi
quid sonent.Virginei par-
tus excellen-
tia.Christi gene-
ratio hæc à
Matthæo de-
scripta, cui-
nam opponi-
tur generatio
ni Adæ.Liber gene-
rationis Chri-
sti nobis quā-
ti faciendus.

in nobis regentis illud terminat, dum formam baptismi explicans, ait, *Euntes docete omnes gentes: baptizates eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti:* cætera verò, quæ intermedia sunt, omnia de Christi doctrina, miraculis, morte, atque resurrectione ad nouam generationem in spiritu, & in aqua faciendam spectare videntur. Addit autem, *Generationis Iesu Christi.* Nimirum Iesu nomen est proprium; Christus verò, cognomen est dignitatis: & primo nomine diuinitas Domini indicatur: propriū est enim Dei saluare quod perijt; sicut eius solius est, condere, atque ex nulla re cuncta, vt sint, efficere. At Christus, qui *Messias* Hebraicè appellatur, & Latine *vnus* dici potest, vt Græcè *Christus*, ad Reges, Pontifices, & Prophetas pertinet. Atque ita admirabilis est, valdeque illustris & inlyta hæc Domini Iesu generatio. Est enim generatio Dei secundum carnem, Regis, Pontificis scilicet atque Prophetæ. Vt nobilissima propterea censenda sit B. Virgo, quæ vno partu Deum, hominemque, Regem, Prophetam, ac Sacerdotem enixa est. Hic autem liber generationis Iesu Christi oppositus est libro generationis Adæ: eiusque morbos & ægrotudines curare videtur. Nam vt ille est cū penitentia audiendus & memoriæ mandandus, vt nostra peccata doleamus desceamusque, atque quod attinet ad imitationem, obliuioni tradendus: quia filij Adæ à Deo recedentes in terra scripti sunt: simili profectò, seu potius contraria ratione hic liber generationis Christi memoriæ est commendandus, & cum gaudio audiendus, & noturna versandus manu atque diurna; quandoquidem tam libenter, tam studiose libros, & profanas Regū ac Principum genealogias, atque hic terminandas continentes, lætitamus, atque suscipimus. In his itaque paucissimis verbis mirificè attentionem nostram & benevolentiam captat Matthæus, dum tanti Dei & Saluatoris describere genealogiam pollicetur: qui vt nos Deo regeneraret, atque ex illo libro terrestri in hunc cœlestem seminis longæui transferret, secundò ex virgine vo-

luit generari. Cæterum de nominibus Messias, nempe de Iesu, & de Christo alibi dislerendum est latius.

Quinta in ordine dubitatio est: Cur Davidis atque Abraham tantum Iesus proponatur filius, non autem Iacob, vel Isaac aliorumque. Et cur prius dicatur à Matthæo filius Davidis quàm Abraham. Ad priorem huius dubij partem, dicendum est, in primis hæc verba non esse textuæ genealogiæ initiū, verum propositionē eius, quod scribere instituit: nam reuera genealogiæ initiū est: *Abrahā genuit Isaac, &c.* Est enim mens Euāgelistæ deducere, quomodo Christus oriundus sit à Dauide secundum Iosephum ad consolationem Iudeorum, qui Christum fide susceperant. Deinde notandum, ob id filium vocari Davidis, quoniā id præcipue propositum est. Additur verò, *filij Abraham*, ad maiorem explanationem, licet id etiam esset subintelligendum. Tūm quia etiam initium erat, ex quo tres quaterdenæ genealogiæ erant inchoandæ. Horum duorum autē filius dicitur, quod illis Messias est facta promissio: nam et si non solis id Deus sit pollicitus, quæ admodum constat de Isaac Genes. 26. & de Iacob, Genes. 28. item de promisso facto Salomoni 3. Reg. 9. & 11. tamen illis primis & eorum gratia, alijs quoque promissit, vt patet de Isaac, cui dixit: *Eo quod obediuit Abraham voci meæ, &c.* & Iacob idem Dominus dixit: *Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac:* Et Salomoni, *Nō propter te, hoc inquit, faciam: sed propter David seruum meum.* Illis autem Deus ex sua immensa liberalitate promittit, sed statuit, deditque, eis (ipsis tamen simul illi operantibus) congrua adiumenta atque præsidia, quibus tanti domini compotes efficerentur. Abraham liquidem fidem insignem atque obedientiam attribuit: *Quia fecisti, inquit, hæc rem, & non peperisti vnigenito filio tuo propter me: Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & velut arenā, quæ est in litore maris. Possidebit semen tuum portas inimicorum tuorū, & benedicentur in semine tuo omnes gētes terræ, quia obedisti voci meæ.*

Vnde Mat-
thæus genea-
logiæ Chri-
sti sumat ini-
tium.Christus qua-
re filius Da-
uidis dicitur
& Abraham.Gen. 26.
Supra 22.
Infra 28.
3. Reg. 9.Gen. 28.
3. Reg. 11.Abrahæ obe-
dientia.

Gen. 22.

Manuetudo
Dauid.

Rursus

Rursus Dauid fide, ac mansuetudine animiq; lenitate, qua erga inimicos suos Saulem, Abfalonem & Semeiũ excelluit. Hinc dicebat ipse de se, *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.* Vt non immerito hi duo excellentes viri promeruerint patres Christi Messia appellari: reliqui verò propter hos, quòd filij eorum sint, ex quibus Christus carnem assumere decreuit.

Secundo his duobus facta est promissio Messia cum iuramento: de quo ad Abraham factò testatur Scriptura: *Per memetipsum iuravi, dicit Dominus: quia fecisti hanc rem, &c. & de quo Zacharias: Iusiurandum quod iuravi ad Abraham patrem nostrum.* Porro Dauidi in psalm. 131. dicitur: *iuravit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam: & iterum: Semel iuravi in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in aeternum manebit; rursus 2. Reg. 7. Firmabo regnum eius, & stabiliam thronum regni eius usque in sempiternum. Ego ero ei in patrem, &c.* quæ verba Paulus ad Hebræos cap. 1. de Christo interpretatur, Iuramentum autem apposuit Deus, ut intelligatur promissio absoluta, neq; obstantibus quibuscunq; criminibus omnino adimplenda, ut diuina sint dicta veracia. Contra verò promissa legis conditionibus suis constant. *Si enim qui ex lege heredes sunt: exinanita est fides (id est, Dei fidelitas inanis facta) abolita est promissio. Lex enim iram operatur, vbi non est lex, nec prævaricatio, nempe impediens promissionem Dei absolutam.*

Tertio horum tantum duorum meminit, ad indicandam Christi ex eis geniti dignitatem: alter enim inter Patriarchas, & pro eo tempore, quo nondum erat populus sub vnâ legē collectus, summus fuit: alter verò inter Reges, & eo tempore, quo populus legi Moysi seruiebat, supremus atque sanctissimus exiit. Ex sacerdotibus autem, vel Iudicibus, vel Prophetis nemo hic ponitur: quia Christus nõ erat futurus Sacerdos Leuiticus, sed ex tribu Iuda, ut pòderat Apostolus ad Hebræ. 7. Et si interdum Leuitæ acciperent

vxores ex tribu Iuda, & contra. Erat Christus tamen Sacerdos secundum ordinem Melchisedec: quo pacto Abraham Sacerdos erat ratione primogenitura. Vnde narratur edificasse altare Domino: & Dominus ad eum: *Sume, inquit, mihi vaccam triennem, & capram trimam, &c.* cum illi Sacerdotum more sacrificare præciperet. Iudicandi etiam officium ad omnes tribus pertinere poterat, etiam ad Iudæ, ut Othniel, & Abesan: sed illi non spectabant ad Christum. Neque dicitur filius Prophetæ: quia prophetia cum tribus vniversis communis erat: neque dicitur statum aliquem, quemadmodum Sacerdotium. At Abraham & Dauid, propheta erant: vnde Deus ad Abimelech de Abraham dixit: *Nunc ergo redde viro suo uxorem, & orabit pro te: quia Propheta est, & vines.* Dauid quoque summus Propheta, per excellentiam, vocatur. Sed ad mysteria canenda fortasse magis, quàm ad futuros euentus cognoscendos, ut quidam tradunt: nam Dauid consulebat Gad, & Nathan, aliosq; prophetas sui temporis. Significaturq; Christus, Rex, Sacerdos atq; Propheta futurus. Cumq; sint Patriarchæ, Iudices, Reges, atq; Sacerdotes, qui populum Dei gubernarunt: ex primis tantum ac tertijs originem trahere voluit Christus. Cum ergo Patriarchis, & Regibus sit facta promissio Christi: maximum tamen Patriarcham & maximum Regem parentes Christi summi patris omnium, summiq; omnium Regum Regis, Euangelista hoc loco nominavit.

Ad posteriorem verò partem dabitationis, quamobrem scilicet Dauid ipsi Abraham præponatur, multæ atq; illæ minime quidem contemnendæ rationes suppetunt. In primis namq; ut notauit Hieronymus & autor operis imperfecti in Matthæum hoc commentus sermonis exigebat, ut vitaretur battologia. Si enim primo dixisset, filij Abraham, & filij Dauid, rursus repetendum erat, filij Abraham, ut generationis series texeretur. Deinde quoniam dignior erat Dauid in statu Regio, quàm Abraham in Patriarchali constitutus, ut Chryso. animaduertit.

Psal. 109.

Gen. 15.

Cur nec Iudicum alicuius filius dicitur.

Iosu. 15. & alibi.

Iudic. 12. Idem Christi patres cur nullos prophetas enumeret.

Gen. 20. Abraham an fuerit propheta, Dauid qualis propheta.

2. Reg. 7. Infra vlt.

Quare Christus prænotatur filius Dauid, quàm Abraham.

Hieron. hoc loco, tom. 9 initio.

Autor operis imperfecti hom. 1. tom. 2. operum D. Chryso. stomi.

Psal. 131.

II. ratio eius appellatio-nis.

Gen. 22.

Luc. 1.

Psal. 131.

Psal. 88.

2. Reg. 7.

Heb. 1.

Quare cum iuramento Messiam promiserit Deus.

Rom. 4.

III. ratio.

Christi genit. Sacerdotale cur raceat Matthæus. Heb. 7.

II. ratio, ac III.

Matth. 19.

III. ratio. Psal. 131. Luc. 1. Ioann. 8.

V. ratio.

Quatuor Christi facies in Dauid figurata.

Ecci. 47.

1. Reg. 17.

Psal. 87.

Psal. 2.

Psal. 67.

Quid est: Et nomen meum Adonai non indicat eis. Exod. 6.

VI. ratio.

1. Reg. 13.

Tertio, quia magis ad rem faciebat Messia, ac magis erat determinata promissio Dauidis familiae facta, quàm Abraham: nam de illa dubium erat inter Iudæos non credentes verum Messiam, non enim putabant eum de domo Dauid esse, ex quo interrogati à Domino: *Quid vobis videtur de Christo? Cuius filius est? Dicunt ei, Dauid; non autem ita dubitabant; an esset filius Abraham.*

Quarto, quia Dauidi semen regium est promissum: *De fructu, inquit, ventris tui ponam super sedem tuam: & Angelus: Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius.* Abraham autem, etsi Patriarcha, Sacerdos & Propheta, fuerit, semen simpliciter est promissum: quibus verò Abraham filius erat, ac dicere poterat; *Nos semen Abraham sumus.*

Quinto, quia Dauid excellentior Propheta extitit: plura enim sunt illi significata diuinitus: & quatuor facies Christi descripsit, quarum etiam typum in se ipso & imaginem gessit. Hominis quidem, quia parens fuit Christi: Leonis verò, quia fortis, & cum leonibus quasi cum agnis, lussit, teste Ecclesiastico: Vituli siue bouis, quia afflicta in aduersitatibus & molestijs laboribusq; & perpetuam vitam traxit; iuxta illud: *Pauper sum ego, & in laboribus à iuente mea:* Aquilæ verò, quia altè per contemplationem ad illam æternam Verbi generationem: *Dominus, inquit, dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te: & Christum ascendentem in cælum, in specie vidit: Ascendit, inquit, super cælum cæli ad Orientem.* At cæteri Prophetæ, pauca quædam mysteria Christi degustarunt, si cum Dauid comparantur: & ad Moysen dixit: *Ego Dominus, qui apparui Abraham, Isaac ac Iacob in Deo omnipotente, & nomen meum ADONAI non indicaui eis: id est, aliquot Dei perfectiones per nomen ADONAI significatas.*

Sexto, erat forsitan Deo Dauid amior & charior, ut docet Episcopus Abulensis. Dei siquidem de illo est hoc elogium: *Quæsiuit Dominus sibi virum iuxta cor suum: & plura maioraq;*

in eum contulisse beneficia videtur, de se enim dixit: *De post factantes accepit eum pascere Iacob seruum suum, & Israel hereditatem suam.* Præfecit eum gentibus multis: domuitque Philisthæos, Amonitas, Moabitas, Idumæos, & Syros, fecitque sibi tributarios, ut habetur 2. Reg. 8. Ad hæc, diuinum cultum amplificauit, distinguitque tempora ministerij sacerdotibus: cantores ad Dei laudes decantandas instituit: aurum, argentum, æs, plumbum, ferrum, atque alia ad templi ædificationem necessaria abundè comparauit; Salomonique reliquit; Psalms, quos cæcus fidelium frequentat, & magna cum celebritate decantat, ipse spiritu diuino plenissimus composuit, atque propter incomparabilem ipsius animi lenitatem atque clementiam, Deo charissimus extitit: nobisque hoc vno nomine prædicandus maxime, atque in primis imitandus. Etsi verò quædam eius delicta in Scripturis legamus: illa tanquàm nauis quidam parui in pulcherrimo corpore obsecurantur.

Septimo, recentior erat memoria Dauidis. Frequentiùs enim Messias de domo Dauid futurus legitur in sacris voluminibus. Nam de Abraham Genes. duodecimo, decimo quinto, vigesimo secundo fit mentio: at de Dauid 2. Reg. 7. & 1. Paralipo. 17. & 22. Psal. 88. & 131. Isai. 22. 5. Hieremias 23. 30. & 33. Ezechiel. 34. 37. Osee 3. Amos 6. & 9. & vbique in Euangelijs Christus vocatur filius Dauid, & Apocal. 5. Radix Dauid. Etsi enim secundum carnem Christus sit de radice Iesæ, ut dicitur Isai. 11. ipse tamen secundum diuinitatem, & secundum spiritum radix est Dauidis: nam propter Messiam Dauid factus est fortis spiritus, & corpore, atque opibus, ne periret illa familia, ex qua Messias erat proditurus: quam ob causam permixtus est gladius, quò postea Christus, se defendi ab Apostolis interdixit.

Cum ergo dicitur: Filij Dauid, filij Abraham: referri potest vel ad Christum, qui filius est vtriusq; vel ad Dauid, qui filius est Abraham, ut Zachar. 1. dicitur: *Factum est verbum Domini ad Zachar.*

Psal. 77.

Dauidis Regis victoria, diuini cultus propagatio. 1. Para. 24 & seq.

Qualitandè Dauidis peccata.

VII. ratio præ nominati Dauid Abraham in genealogia Saluatoris.

Dauid cur tam fortis ac potens electus à Domino.

Zachar. 1. Christu quid sit esse filium Abraham.

Rom. 4.

Luc. 1.

Christus Messias quam bene de progenitoribus suis meritis fuerit.

Tom. 2. opere D. Chrysostr. Tomi.

Christi generatio ab Abraham potius & David quam ab Adam ducit originem.

Luc. 3. Gen. 12.

nam filium Barachia, filij Addo. Propheetam: nam filij Addo, refertur ad, Barachia. Recteque. Christus filius Abraham: id est, filius multarum gentium nominatur, quod munere Christi sit pater spiritualis multarum gentium effectus: dandusque est illi hic honor, ut Christus dicatur eius filius. Nam ut homo tantum posteros suos ex sanguine suo descendentes nobilitare potest, non autem praeteritos: sic Christus Deus pariter & homo, suos progenitores ac posteros nobilitare potuit atque illustrare; ut merito dicatur: Gloria plebis suae Israel, quae eum tamen tempore antecesserat. Ijs enim a quibus infirmum corpus assumpsit Christus, largitus est spiritum forte, quo eos Dei filios effecit. Quod si pater interdum per filium conuertitur; multo plus maiores & ipsi avari Christi propter Messiae merita erant a peccato subleuandi, & in spiritualibus corroborandi, si in temporalibus illis tutatus est; aliam enim Spiritus sanctus non mouisset Euangelistam, ut poneret in hoc libro generationis Christi delictos de libro uiuentium. Vnde homilia prima autor operis imperfecit: In hominibus, inquit, patres filios sibi ad optant, quos ipsi desiderant. Hic autem filius sibi adaptauit patres, quos ipse elegit. Illic filij a parentibus suscipiunt generis dignitatem: hic patres a filio susceperunt. Sic ille. Quod ergo dicitur filij Abraham, magis ad Christum quam ad Dauidem spectat Christum filium esse Abraham, non tam ortus erat, quam quidem esse filium Abraham.

Sequitur in textu: Abraham genuit Isaac. Ex quibus verbis oritur sexta dubitatio: cur non potius exordiū sumpserit ab Adam, uti Lucas fecit, quam ab Abraham? Respondemus merito id factum fuisse. Nam Abraham primofacta est promissio, qui ob fidem pater spiritualis omnium credentium est appellatus; & principium fidei magis explicitae ac perspicuae de Christo, principiumque populi Dei, unde ortus est Christus. Populus enim ille circumcissionem praepitij acceperat, & peccatorum praecisionem per Christum tanquam lapideum gladium, fi-

gurauit: & ipsum, qui terra promissa uiuentium est, per fidem expectauit. Ideo iustis de causis factum est, ut Matthaeus non inceperit ab Adam, sicut Lucas. Mēs enim erat Matthaei, ostendere Messiam filium Dauidis, & Abraham: Lucas uero, qui significare hominis reditum uolebat ad Deum, iure optimo ascendit ad Adam, qui ad Deum proximè refertur: & quia Lucas proposuit omnia describere ex ordine: ideo completam genealogiam usque ad Adam peruenientem, tradere debuit. Abraham ergo genuit Isaac: & Isaac genuit Iacob.

In primis notandum, genealogiam Matthaei in tres distributam esse referat decades. Prima est ab Abraham ad Dauid per Patriarchas. Secunda, a Dauid ad transmigrationem Babylonis per Reges. Tertia est a transmigratiōne usque ad Christum per Duces & priuatas personas.

Quod ad primam igitur attinet, dicimus quod Abraham genuit Isaac ex Sara sterili uxore, Isaac uero genuit Iacob ex sterili Rebecca, ut Christum nasciturum de Virgine praefigurerent, & generationem ex Virgine fieri posse docerent. Tum ut Messiam sacerdotem futurum delinearent: nam illi tres quia primogeniti erant, & altare Domino aedificabant, decimas offerebant, & nomen Dei inuocabant, merito sacerdotes dicendi sunt. Vnde Iacob in uerbis Esau sacratus fuit: & Isaac quando in motem ductus est immolandus, initiatus fuit sacerdotio. Sem etiam primogenitus, non erat alius quam Melchisedec sacerdos Dei Altissimi, ut Hebraei sentiunt quos sequitur Beatus Hieronymus. Sacerdotium uero primogenitorum cessauit in Iacob: quod usque uenit Christus primogenitus Mariae Virginis, datum est leui ob flagitium Ruben primogeniti: & portio hereditatis dupla, quae spectabat ad primogenitum Deuter. 21. translata est in Ioseph, ut habes apud Genes. cap. 48. at Christi secundum carnem aduentus ex ipso translatus in Iudam est.

Sed rursus ex his uerbis septima dubitatio insurgit, cur Ismael & Esau ab

Rom. 4. Gen. 17. Ibidem. Abraham. quae expectarit terram uiuentium.

In quot diebus saeculades Christi genealogia.

Gen. 21. Infra 25. Isaac, & Iacob de sterilibus cur orti parentibus.

Gen. 25. Supra 22. Gen. 14.

Hier. epist. 125. ad Euaagriū t. 3. Gen. 35. Deut. 21. Gen. 48.

Ismael & Esau in Christi genealogia cur locum nullum habeant.

Gen. 35.

Quare fratres Iudae positi in genealogia Christi. Infra 37. Ibidem. Supra 34. Infra 35.

Cur eorum nomina fuerint suppressa.

1. Para. 3.

Gen. 21. & Gal. 4. Infra 25. Malach. 1. Rom. 9. Dei quale ordiū fuerit Esau iuxta Prophetam. 1. Tim. 2. Sap. 11.

Quid quod propriū nomen Epulonis Lucas non posuit, sed mendici. Luc. 16.

hac genealogia fuerint exclusi, à qua tamen fratres Iudae non excluduntur? Breuiter dicendum est, Ismaelem atque Esau non esse hic appellatos, quod non essent filij promissionis & gratiae, nec pars populi Dei: nec ex eis Christus duxit originem: tum ut nobilitate doceret non praecipue in genere familiae posita esse, bona enim pars Patriarcharum, id est, filiorum Iacob, qui & Principes tribuum extiterunt, ex ancillis progeniti sunt. Fratres autem Iudae enumerantur, quia Patriarchae extiterunt & capita populi Dei, permanentesque in cultu veri & singularis Dei. Et si enim fuerint peccatores, & accusati de crimine pessimo, & uiderint Ioseph, itemque per proditorem interfecerint omnes Sichimitas, Ruben quoque ascenderit in cubile patris sui: postea tamen uerisimile uidetur poenitentiam omnes egisse, & iustos effectos fuisse, eorum tamen nomina hic non exprimitur, quia Christi patres non fuerunt. Deinde, quia eorum nomina satis nota erant; denique, ut breuitati consuleret, quo modo infra simili ratione ait: Iosias genuit Iechoniam & fratres eius in transmigratiōne Babylonis, & post, &c. Vbi non exprimit fratres. Hinc Ismael & Esau ita exclusi odio haberi dicuntur: scriptum est enim: Ejice ancillam hanc, & filium eius: non enim erit haec filius ancilla cum filio meo Isaac; & alibi: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Non intellego autem tale odium, quo fuerit eis omne salutis remedium sublatum, qui enim hoc faceret Deus qui uult omnes homines saluos fieri; & de quo ait Salomon: Diligis Domine omnia quae sunt, & nihil odisti eorum, quae fecisti? Sed eatenus tantum in odio esse dicuntur, quatenus peculiaribus donis & priuilegijs quibusdam, quibus Isaac & Iacob gaudere ac frui uoluit Deus Opt. Max. suo uitio illi destituti sunt; & uel hoc potissimum quod Christus ex eorum sanguine descendere noluerit: uel subindicare uoluit solos eos Deo cognitos, qui fidem habent; incognitos alios, qui illa carent, qua ratione nomen Lazari describitur, diuinitas reticetur.

Sequitur: Iacob autem genuit Iudam & fratres eius. Iudas ultimus fuit filius principalis uxoris, at minus dilectae nempe Liae: nam quarto loco ubi peperit, dixit: Modò confitebor Domino; cessauitque parere; atque ab ea confessione laudis est dictus Iudas. Et si autem postea peperit Zabulō & Isachar & Dinam filiam, id nimirum precibus addita etiam diuina uirtute, obtinuit & uoluit quidem Christus nasci de minimo, quemadmodum Iacob minor erat quam Esau, & Dauid inter septem fratres minimus fuit: quia ipse non debebat à natalibus splendorem accipere, sed potius debuit illis claritatem impertiri. & quia contemptibilia elegit Deus, ut confundat fortia: hinc populus Israel minimus erat, ut asserit Moses Deutero. 7. Postremo, ut Propheetia Iacob impleretur: Iuda. inquit, te laudabunt fratres tui. Hoc loco octaua posset oriri dubitatio, an Christus fuerit de tribu Iudae, an uero de tribu Leui secundum Mariam: nam Augustinus disputans contra Faustum Manichaeum libro uigesimo tertio dedit hoc Haereticorum importunitati, qui ex libris quibusdam apocryphis ostendebant Christum ex tribu Leui fuisse: ait enim: Si Ioachim pater Mariae de stirpe Leui fuit, ut Faustus Haereticus per quasdam scripturas apocryphas asserbat: credendum est, quod mater Ioachim fuerit de stirpe Dauid, uel etiam uxor eius. Haec ille in sensu, & libro secundo de Consen. Euag. ca. 11. docet, quod et si Mariam non esse de domo Dauid, aliquis posset ostendere: quod tamen aperte falsum est, cum dicat Apostolus: Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Christus tamen adhuc potuit dici filius Dauid propter Ioseph uirum Mariae. Sed haec quaestio in alio tractatu huiusce libri discussa est: & breuiter asserendum, Mariam respectu patris Ioachim fuisse de tribu Iudae, & de familia Dauid: ut congruè Christus filius Dauid possit nuncupari: nam ratio genealogiae non foeminarum, sed masculinam lineam respicit: per matrem uero Annam, fuisse cognatam Elizabethae, intellegit.

Quis Iudas filius Iacob; unde dictus.

Gen. 29.

Ex eo ut minimo cur natus Christus. 1. Cor. 1. Deut. 7. Gen. 49.

Christusne fuerit de tribu Iudae, an de tribu Leui

B. Aug. 6. 9.

Idem to. 2.

Rom. 1: Christus qua ratione filius Dauid, Maria uero cognata fuerit Elizabethae.

Luc. 1.

Gen. 38. Zarā cur cōmemoret E-uāgelista, ad Christi gen⁹ minimē spec tantem.

Ibidem.

II. ratio.

Matth. 27. Heb. 5.

Thamar in partu clamātis, Pharesq. de utero ante Zaram egredientis mysterium.

Rom. 11.

Proprium diuinę prouidētia.

Thamar incestuosā cur posuit Matthæus in genealogia Saluatoris.

Hier. to. 9. initio.

Sequitur: Iudas autem genuit Phares & Zaram de Thamar. Nona dubitatio est, cur meminerit Zaram, cum ad Christum non pertineat? Respondetur, fratrem fuisse uterinum ipsius Phares parētis Christi, & partem populi Dei, atque ex vno concubitu Iudæ cum nuru sua conceptum cū Phares; ac proinde dignus fuit, qui hoc loco nominaretur. Non autem, Her, Oman, & Sela, quia minū pertinebant ad Phares, cum tantum essent fratres, ex patre, & non ex matre: tum quia magni peccatores fuerunt, quos propterea Deus interfecit. Ponitur etiam Zaram ob sensum spiritalem: in his namque geminis fratribus vterque & Iudæus, & Gentilis populus significatur, quorum vterque ex Thamar natus est, nempe ex cruce amara Christi, ubi parturiens clamauit. Zaram autem prior fuit, cui obsterix filium coccineum manū eius alligauit: verum retracto intus Zaram, prior egressus est Phares. Populus ergo Iudæorū prius apparuit in luce & fide quasi de vulua mundi tenebrosa, signatusque est cocco circuncisionis, omnibus opinantibus ipsum esse populum Dei: sed posita est ante faciem maceria legis, ob quam impeditus est venire ad fidei iustitiā, & egressus est prior Phares, id est, Gentilis populus suscipiens Christum: deinde, postquam plenitudo gentium intrauerit, ipse Israël saluus fiet. Atque hic considera, quo modo Deus id quod in sua prædestinatione & præscientia definitum habet, per medias tamē subinde causas prorsus indefinitas, humanoque iudicio omnino fortuita efficit: nam quæ fortuita, & contingentia hominibus videntur, Deo (cui nihil est fortuitum) maximē sunt à proposito, & meditata, cogitataque.

Decima dubitatio sequitur, cur meminerit Thamar, quæ impudicum concubitum furata est, non autem alterius sanctæ scēminæ, non Saræ, non Rebecæ, non Rachelis, vel Liæ? Respondet Beatus Hieronymus his verbis: Notandum, inquit, in genealogia Saluatoris nullam sanctarum assumi mulierum, sed eas, quas scriptura reprehendit.

dit. Vt, qui propter peccatores venerat, de peccatoribus nascens, omnium peccata deleret. Hæc ille.

Ponitur ergo Thamar quemadmodum & Rahab & Ruth & Bethsabæ. Impugnat Lyranus hoc dictum Hieronymi. Primò, quia Maria ponitur in hac genealogia: non aduertēs, Hieronymum vocare genealogiam, quæ vsque ad Ioseph virum Mariæ protenditur: & illa extra genealogiam iungitur cum Christo filio suo quasi mulier viro, & seruatrix seruatori suo: & Maria necessariò ponitur, quia mater Christi secus illæ quæ poterant omitteri, sicut omittuntur Sara & Rebeca.

Secundò, non obstat, quod reliqui sint tres Reges ob ingētia scelera eorum & flagitia; nam illi vsque ad extremum vitæ spiritum impenitentes mortui sunt: Rahab verò & Ruth, & si Chananæ idolorumque cultrices olim extiterint, & Bethsabæ planè adultera, & in cœdem viri conspirans (si Remigio credimus) sicut Thamar fornicaria & incesta: postea tamē mulieres illæ iustæ & sanctæ enaserunt. Ex quo habes, Iudæos falsò contra Christum iactasse Ioan. 8. Nos ex fornicatione non sumus nati.

Tertiò: non est opus excusare Rahab, quod fuerit hospes, cauponæ, vt etiam Chaldæa translatio habet: nã apertè Hebraicè legitur Zonah, id est, meretrix, atq; ita 70. Interpretes verterunt Iosue 2. & 6. & Paulus ad Hebræos 11. & Iacobus frater Domini, cap. 2. epistolæ suæ apertè meretricè vocant. Et demus, hospitalem fuisse & cauponam, solent tamen eiusmodi mulieres interdum occultos concubitus vendere, & ab hostibus suis mereri. Rahab secundum Græcam & Hebræam orthographiam debet habere, ch, vt dicatur Rachab ad differentiam simplicis adspirationis Rahab, quæ superbum significat, & pro Aegypto ponitur: interdum per, he, simplex. Nec mirum esse debet, si Salmō princeps tribus Iudæ eā in vxorē accepit: quia formosa erat, & diues, fidelis etiā, vt testatur Apost. deq; filijs Israël benemerita: gessit item expres-

fam

Iosu. 6. Ruth 4. 2. Reg. 12.

Prima ratio pro solutione Hieronymi cōtra Lyranum.

II. ratio.

2. Reg. 11. & seq. Remig. Gen. 38. Ioan. 8.

III. ratio contra Iudæos, Rahab non meretricem, sed hospitam tantummodo nominantes. Iosu. 2. Infra 6. Heb. 11. Iacob 2.

Rahab quo modo scribitur Hebraicè quid significet. Rahab meretricem, & alienigenā Salmō vxorem cur duxerit. Heb. 11. Bius typus.

II. ratio Thamar meretricis à Mattheo memorata. Ambro. lib. 3. in Lucā. tom. 5. III. ratio. Chryf. hom. 3. in Mattheum sub int. tom. 2.

Rom. 3. III. ratio.

Ouid. li. 13 Metamor. Ezech. 18.

Matth. 3. 4. Reg. 16. Infra 21. Supra 20.

Euthym. in Matthæum Chryf. loco præscripto.

Christus quare in hūc mundum venerit, teste Chrystomo. V. ratio.

fam imaginem Ecclesiæ: Gentium quæ fornicaria erat, & à fide aliena: verum susceptis explorantibus, Iesu Apostolis scilicet, summo Principi Christo iuncta est: omnesque qui illorum sermonei crediderunt, symbolo rubri funiculi, id est, meritò crucis & mortis Christi seruantur ab exterminatore. Deinde mentionem facit Euangelista Thamar, vt Ambrosius super Lucam testatur; ne pudeat Ecclesiam ex peccatoribus cōgregari, cum Dominus nasci de peccatoribus non sit indignatus. Non ergo expellendi, sed suscipiendi sunt peccatores. Item vt ostendatur secundum Chrystomum legem à maioribus Iudæorum, vt Iuda, & Dauide, non fuisse impletā, multo minus à minoribus, sed omnes deliquisse, & egere mediatore Christo, qui gloria Dei est. Præterea, quò demonstretur, maculam nataliū, malignitatemque parētum nihil obstat virtutum, bonarumque actionū studijs, modò posterius eos non imitentur: neque rursus iuuare splendorem, & sanctitatem parētum ad salutem æternā, nisi eorum vestigia cōsecutentur. Nã vt egregiè vidiam Ethnicus dixit: Qui genus laudat suum, aliena laudat; Et alius: Nam genus & proauos, & quæ non fecimus ipsi, Vix ea nostra voco. Propheta etiam: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij: & Ioannes Baptista: Ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. Ex impio Achaz natus est sanctus Ezechias; ex scelerato Ammon ortus est Iosias; rursus ex sancto Ezechia natus est impius Manasses. Pulchrè hoc loco Euthymius ex Chrystomi doctrina hauriēs, philosophatur his verbis: Neque enim virtuti dedito, nocet progenitorū iniquitas. Quisq; enim à proprijs operibus, non ab alienis, probus iudicatur, aut improbus. Nam ob id etiam venit Christus, non vt nostra suerit opprobria, sed vt ea susciperet, suisque virtutibus perimeret. Vt medius nãq; aduenit Christus, non vt iudex. Deinde subdit alias rationes, cur Christus ex

peccatoribus & alienigenis progenitoribus descenderit: vt Iudæorum tumorem reprimeret, quorum erat virtutis nullam curam habere, sed de progenitoribus plurimum gloriari: ideo ostendit, illos ex illegitimis natos nuptijs. Addit aliam causam: quòd mulieres illæ fuerunt figura Ecclesiæ, quæ ex gētib; cōgregata est, &c. Et sicut genus talium mulierū nequaquam indignū reputauit, ita nec Ecclesia secum desponsationem. Simul quoque per talia docemur, non de progenitorum peccatis, sed de proprijs erubescere, neque de maioribus gloriari, sed propria curā habere virtutis. Neque viros egregios talibus copulatos nuptijs propter huiusmodi matrimonia vilipendere: neque eos repellere, qui à diuersis iniquitatibus ad fidem accedunt. Hæc ille. Postremò fit mentio Thamar, vt indicetur, illos ex primarijs vxoribus genitos non fuisse, vt ij sunt de quibus absolute dicitur, Genuit talem, & talem, &c. Et Phares ex insperato, & vltimo coitu Iudæ natus est.

Sequitur: Phares autem genuit Esrō. Abraham genitus fuit in Mesopotamia, cæteri omnes in terra Chanaan vsque ad Esron, qui paruus intrauit in Aegyptum, vt Gen. 46. habetur, ibidēque mortuus est. Nam fuerunt filij Israël in Aegypto 215. annis. Aram autem primus natus est in Aegypto, atque in eodem loco vita defunctus. Aminadab verò primus cum tribu Iuda (cuius erat princeps) ingressus est mare rubrū, vt testatur Lyranus, mortuusque est initio secundi anni ab egressu. Nam vt scribitur Num. 2. eius filius Nahasson erat iam princeps tribus Iudæ: qui etiam promissam terrā non intrauit, quia numeratus fuit. Salmon autem natus videtur in deserto, vel minor erat viginti annis in egressu de Aegypto; aliàs numeratus fuisset, ac mortuus, nec intrasset in terrā promissam, nec accepisset Raab in cōiugem, de quo dicitur, Salmon genuit Booz de Rahab.

Quia verò generatio hæc in veteri lege nõ inuenitur scripta: idcirco 12. dubitatio est, vnde hanc genealogiam accepit Matthæus. Santes Pagninus in noua editione Scripturarū verbum

Indæi qua re plurimū gloriantur infelices.

VI. ratio.

VII. ratio.

VIII. & postrema.

Gen. 38.

Phares ubi genuit Esrō: Gen. 11.

Lyran.

Num. 2. Nahassō quoque ubi genuit Salmon: Num. 1.

Hæc genealogia: Salmon genuit Booz de Rahab, vnde de desumpta

Eam minime
reijciendam,
cōtra Pagni-
num.

Ruth 4.

Quæ aliæ ge-
nealogiæ nul-
la sacra histo-
ria continet
tur.

2. Tim. 3.

Luc. 3.

Erasmi leui-
cula observa-
tio.
Valla.

Cur factamē-
tio in genea-
logia Salua-
toris, cum ef-
set Gentilis.

Num. 36.

Exod. 34.

Deut. 7.

Ibidem.

Iosu. 2.

Heb. 11.

Iacob. 2.

Iosu. 2.

hoc, de Rahab, de medio sustulit, nul-
la autoritate, aut firma ratione, quan-
tum iudicare possum, innixus: cum
summus sit omnium Græcorum, ac
Latinorum codicum in hoc consen-
sus. Simili etiam temeritate in genea-
logia illa: *Booz genuit Obeth ex Ruth*,
verbum, ex Ruth, de textu abiecit: cū
tamen hæc generatio ex Ruth inue-
niatur in sacris libris. Non erat autem
abijciendum à textu, tamen si in Scri-
pturis fieret de eo nulla mentio: quo-
niam satis nobis autoritas fuisset Mat-
thæi, & liber ille approbatus ac rece-
ptus, unde hæc ipsa desumpsit. Quod
si propterea reijciendum fuit verbū,
ex Rahab, quod in Scripturis nusquā
inueniatur; eadem ratione reijcere de-
bebat genealogias ferme omnes, quæ
in tertia quaterdena habentur, cum de
illis in historia sacrosancta scriptam
inueniamus ne literam quidem. De-
buisset & illud reijcere, quod Aposto-
lus scripsit de Ioāne, & Mambre, qui
resisterunt Moyfi. Quædam etiam ge-
nealogia de Cainan apud Lucā legi-
tur, de qua in Genesis libro mētio nul-
la. Theophylactus scribit Zahab hanc
aliam esse à Rahab hicricuntina & aliā
Salmonem ab eo, qui fuit princeps tri-
bus Iudæ sub Iosue. Inutiliter autem se-
torquet Erasmus, dubitando an legē-
dum sit de Rahab, an ex Rahab: nam,
vt notat Valla, vtrūque significat præ-
positio Græca ἴσ, & indifferenter eam
verit Interpres: nam modò dicit de
Thamar, & de Rahab, postea verò, ex
Ruth, & ex ea quæ fuit Vriæ; cū Græ-
cè semper habeatur eadem præposi-
tio ἴσ.

Et si autem vetitum fuisset Iudæis
vxores extra tribum suam accipere, &
maximè Chananæam cultricem ido-
lorum, ne virum, filiosque subuerteret:
imò præcepit De⁹ omnes Chananæos
occidi: iuxta tamen cum Rahab dispē-
satio atq; cōcessio, fuit. Primum qui-
dem, quia vnum Deum, & verum cole-
bat, ac venerabatur, vt Iosue infi-
nuat, & aperte dicitur ad Hebræos.
Deinde exploratores seruauit in capiē-
da Hierico: accessabat periculum de
viro subuerterendo, cum ipsa esset fi-
delis. Simili ratione mentionem fecit

Ruth, tum ad Dei Optimi Maximi mi-
sericordiam commendanda: nam cum
esset Gentilis de Moab, non tantum
ducta est à viro ditissimo, & potētias
imò Booz, sed etiam ex ea Mefsias o-
riginem duxit, tunc ob eius raram vir-
tutem: nam cum diues esset, relicta co-
gnatione sua, & patria, secuta est so-
crum pauperem Noëmi, ac peregrinā-
nam, suadentemque vt in patria per-
maneret. Item vt vaticinium Isaiæ im-
pleretur, dicentis: *Emitte agnum Dñe
dominatorē terra de Petra deserti* (quæ
est ciuitas Moab, vnde erat Ruth)
ad montem filia Sion, hoc est, quia Mes-
sias oriri debuit de Moabitarum pro-
genie, vt Hieronymus ad Paulinum
exponit. Dominus ergo carnem & o-
riginem accipiendo à Iudæis, & gen-
tibus, bene omnes sperare voluit ab se
eos accepturos esse Spiritum suum.
Booz verò Ruth ducēdo in vxorem,
non peccauit; nam Noëmi socrus e-
ius illi in animum induxerat, vt iure
propinquitatis ipsum Booz in virum
peteret. Cum que respondisset esse a-
lium propinquiorem, quo fortè nup-
tias recusante, eam ipse sibi matrimo-
nio copularet; tandem Booz illam in
vxorem accepit, eamque laudauit his
verbis: *Benedicta, inquit, es a Domino si-
lia, & priorem misericordiam posteriore
superasti*. Et ducta est ab eo coram mul-
tis testibus: totusque populus factum
hoc commendauit: quod profectò si
fuisset illicitum, non laudasset, nec po-
pulum ipse conuocasset, nec laudabi-
lis extitisset talis suscitatio seminis ex-
tincti, ad quam lex suscitandi scilicet
seminis in Deuteronomio lata tunc
coëgit. Quod ergo prohibetur Iudæis
contrahere cū Moabitis: intellige pro-
hiberi viris Moab, ne per connubium
efficiantur pars populi Dei. Secus de
fœminis illorum, si ad Iudæam religio-
nem, & cultum traderentur: nā pro-
les sequitur patrem, in Scripturis.

Hoc autem loco XIII. dubitatio in-
surgit, quomodo Booz dicatur ge-
nuisse Obed ex Ruth: an vt pater fi-
lium, an verò vt proauus pronepo-
tem, vt contendit Lyranus, & alij?
Verum argumentum Lyranus infirmū
est: assumit enim quod Booz, teste

Ruth quoq;
mulieris Mo-
abitis, nō Iu-
dææ, cur me-
minit Euāge-
lista.

Ruth 4.
Isai. 16.

Hier. epist.
103. parum
à med. tom.
1. initio.

Ruth 4.
Supra 3.

Booz ducēdo
Ruth in
vxorem, nō
peccasse.
Ibidem.
Ibidem.
Infra 4.
Infra 3.

Deut. 25.

Supra 23.
Cum Moabi-
tis connubia
Iudæis con-
trahere quate-
nus prohibi-
tum.

Quo modo
Booz dicatur
genuisse O-
bed, an vt pa-
ter filium, an
verò vt proa-
uus pronepo-
tem.
Primum sen-
sus.
Lyran.

Iosepho

Iose. lib. 5.
antiquitat.
cap. 2.
Contra hanc
opinionem
quid faciat.
Idem. li. 5.
antiq. c. 12.
Idem. li. 6.
cap. 13. à
medio.

1. Reg. 4.

2. Reg. 5.
3. Reg. 2.
Hæc historia
Ruth quādo
acciderit.

Exod. 14.

Act. 13.

2. Reg. 5.

Salmon fili⁹
Nahassō ge-
nitus quādo.

Ioseph⁹, genuit Obed ex Ruth tem-
pore Heli Sacerdotis; à tempore,
autem Iosue, cuius tempore Salmon
Rahab duxit vxorem, vsque ad Heli
intercessit tempus: ferè trecentorum
annorum, vt probari potest, si quis tē-
pora eorum, qui iudices fuere inter
medij, diligenter enumeret. Salmon
ergo non potuit esse pater immedia-
tus illius Booz, qui genuit Obed, nisi
affirmet dictum Booz trecentorū fe-
rè annorum genuisse Obed: quod ab-
surdum est. Sed dicendum rationem
hanc minus solido niti fundamento,
nimirum tempore Heli Sacerdotis cō-
tigitur historiam Ruth, vt falsò asserit
Iosephus lib. antiquitatum: Nam vel
ipso Iosepho teste, Heli præfuit. 40.
annis: Samuel iuxta sententiam Iose-
phi. 12. annis: Saul. 20. David autem
trigenarius cum esset, regnare cœpit,
& per 40. annos regnauit, cum vixe-
rit. 70. Ante tempora ergo Heli Booz
genuit Obed, vt Hebræi ipsi fatentur,
quorum nonnulli putant fuisse Booz
vnum ex iudicibus, alio nomine dictū
Abesam. Deinde cum liber Ruth pro-
ximè cōsequatur librum Iudicum, &
in principio ipsius dicatur: *In diebus
vnius iudicis, quando iudices præerant*,
fatis aperte euincitur historiam illam
tempore alicuius iudicis præcedenti
libro descripti accidisse. Vt verò cer-
tiorum rationem dubitandi prudens
lector magis perspiciat, statuendū est,
ab exitu filiorum Israël de Ægyp-
to ad templi vsque Salomonis inchoa-
tionem, quæ anno eius regni quarto
facta est, fluxisse octoginta & quadrin-
gentos annos, vt habes initio. 6. c. li.
3. Regum: ex quibus detrahendi sunt
40. anni deserti vsque ad introitū ter-
ræ promissæ, & 40. anni Sauli attribu-
ti à Luca in Actis: sub quibus compre-
henditur Samuelis, & iudiciariæ pote-
statis suæ ætas: deinde rursus detrahē-
di alij 40. anni Davidis Regis, vt habe-
tur in 2. Reg. & 4. anni Salomonis,
quando fundauit templum. His itaq;
124. annis demptis à summa. 480. an-
norum, supersunt. 359. explendi in
quatuor personis, nimirum Salmon,
Booz, Obed, & Isai: hac ratione vide-
licet quod Salmon filius Nahasson, na-

tus fuerit per. 10. vel. 20. annos ante
ingressum terræ promissæ, vt Rahab
puellā annorum quindecim, accipere
potuerit in terræ ingressu: ex qua for-
tassis genuit multos filios, & tandē cū
esset annorum. 97. genuit Booz. Erat
enim Rahab apta ad gignendum eo
tempore, si Sara nonagenaria conce-
pit. Deinde Booz cum esset annorum
98. ex iuuenula Ruth genuit Obed,
vltimo scilicet anno Barach iudicis Is-
raël, deinde Obed, cum 90. esset anno-
rum, vel circiter, genuit Isai parētem
Dauidis. Postremò Isai genuit Dau-
idem anno vitæ suæ. 85. vel circiter: ita
enim 356. anni distribuendi sunt inter
quatuor illos, quos diximus.

Sed obijcies fortasse difficile vide-
ri, viros istos tam grandæuos genera-
re potuisse: & fac potuisse, verisimile
haud videri, quòd generauerint. Item
concesso quod tam grandæui genuer-
int, in minori ætate geniti essēt, cum
primogeniti fuerint, per quos tā hīc,
quā in libris Ruth atque Paralipo-
menon texuntur genealogiæ. Sed pro-
fectò horū nihil sequitur. Grandæuus
namque etiam in maiori ætate genera-
re potest: nam Abraham. 140. natus
annos genuit filios ex Cethura: neque
fuit miraculū in generatione illa: quia
tantum miraculum ponitur in genera-
tione Isaac ex Sara sterili, vt habes Ge-
nes. 18. & Roma. 4. Possunt enim, vt
Augustinus ait, viri senes ex iuuen-
culis fœminis generare, non autem ex se-
nioribus ac vetulis fœminis. Neque
ratione caret hoc B. Augustini dictū.
In primis enim mulieribus ætate pro-
uectis desinunt fieri mēstrua, sine qui-
bus quæ fit, nō nisi prodigiosa, supra
que naturæ vires conceptio est, ideo
prodigium in Sara fuit, cui deserant
muliebria fieri, Gene. 18. Deinde, vt
menstruum in muliere digeratur, &
formetur à semine masculino per calo-
rem eius duplex est impedimentum:
alterum, quia semen senis est debilis
caloris, neque potest conuenienter di-
gerere menstruum, & formare fœtum:
alterum est, quòd menstruum mulie-
bre cū sit frigida & humida natu-
ræ, quanto mulier magis declinat ad
senectutem, eò eius menstruum est

Gen. 17.
Infra 21.

Ruth. 4.

Vir quā grā
dæuus gene-
rare valeant.
Gen. 25.

Gen. 18.
Rom. 4.

B. Aug. lib.
1. quæst. in
Genesisim. q.
35. tom. 4.
Virum senē
& grandæuū
ex iuuen-
cula generare
posse.

Quare non
ex vetula, du-
plicer.

frigi-

frigidius, ac minus aptum formari à calore viri. Si autem senex accipiat iuenculam, ob calorem ætatis ac constitutionis, menstruum redditur calidius, & modicus calor feminis masculi vires habet ad digerendum ac formandum foetum. Vide quantus sit iuenculæ calor, ex eo patet, quod Dauidi septuagenario & frigido data est Abisach puella Sunamitis, vt calesceret 3. Reg. 1. Contra verò, semen menstrui foemine vitulæ inferuire potest conceptui ex iuvene, quæ, ob calorem feminis, corrigit frigiditatem menstrui. Non modo ergo illi potuerunt gignere in ea ætate, sed reuera etiam genuerunt. Nam Booz senex erat, qui capite 3. dixit ad Ruth: *Benedicta es à Domino filia, quia non es secuta iuvenes pauperes, siue diuites.* Isai etiam senex grandævus erat, quando genuit Dauidem 1. Reg. 16. Neque semper genealogia per primogenitos textitur, vt ponitur: nam Iudas quarto loco genitus est inter filios Liæ: Dauid vltimus inter octo filios Isai. 1. Reg. 16. Salomon, minimus filiorum Dauid 1. Paralip. 28. Dura igitur videretur opinio Lyranii (quam alij sequuntur) asserētis tres fuisse Boozios, & suppletis ipsi scripturæ duas generationes sine causa, ac præterea dicentis quod Booz genuit Obed, vt proauus pronepotem, non vt pater filium eo qd & in libro Ruth, & in lib. i. Paralip. 2. & apud Lucam, vbi à Phares vsque ad Dauidem genealogia textitur non plures generationes enumerentur inter Salomon, & Dauidem, quam hoc loco recenset Matthæus. Nullus est ergo saltim in hoc loco. In primis quia scriptura dicit, de Rahab, vt de Thamar. Secundo, quia subdit: *Omnes itaque generationes ab Abraham vsque ad Dauid, generationes quatuordecim, &c.* In secunda autem quaterdena non dicit: *Omnes*, quia in ea dimissi sūt tres Reges ob scelus idolatriæ. Tertiò, quoniã aliàs periret fides historię, si liceret addere pro voluntate genealogias: neque hinc cogit scriptura, vt in secunda quaterdena cogit, suppleri tres Reges omisso, nempe Ochoziam, Ioaz, & Amaziam: qui in libris Regum, & Paralipomenon

supplentur, scilicet. 4. Reg. 8. & infra 14. & 1. Paral. 3. & 2. Paral. 21. & 22. de duobus autem Booz prætermis alibi nihil suppletur: imò Ruth. ci 4. & 1. Paralip. 2. ac Lucæ. 3. eodem modo textitur genealogia, atque hinc: namque si omisi essent in libris Regum, supplerentur in libris Paralipomenon, qui de omisissis in lib. Reg. per tractant: & Lucas, qui nihil prætermisit, hos duos non appellauit, quia in rerum natura non fuerunt: nec constat eos peccasse, vt merito omitterentur ob scelus aliquod, vt tres predicti Reges. Quartò, periret numerus genealogiarum per tres quaterdenas distributus. Quintò, positus foemina iuenculis (dempta Rahab ac postremis filijs è grandævis parentibus genitis) quodque vt mundi exordio ob sobolem procreandã, ita initio terræ Chanaan implendæ, ne à bestijs, & gentibus deleretur, sit vita adeo producta, omnia veritati consonant: nam. 100. annorum gignere poterant, nam Caleb. 85. annos natus, nõ solum ad gradiendum, verum etiam ad pugnandum fortis erat ac strenuus, vt dicitur Iosue. 14.

Iam verò ne in immensum crescat tractatio hæc, ex hoc loco primùm fides, deinde mores ædificandi sunt. Quod ad fidem igitur attinet, Abraham pater multarum gentium, qui filium suum Isaac Deo obtulit, aptè patrem æternum principium ac fontem omnis vniuersæ deitatis, atque creaturæ representat. Hinc enim verum Isaac genuit: id est, gaudium, siue risum mundi, de quo dixit Angelus: *Annuncio vobis gaudium magnum, &c.* quem pater sibi immolauit prouidendo sibi de optima hostia per corpus eius fragile & mortale: de quo diuinus Psalter agens Christi personam, dixit: *Sacrificium & oblationem noluiisti; corpus autem aptasti mihi.* Sic enim legunt 70. Interpretes, & Paulus citat ad Hebræos, atque ita per mortem eius factus est pater multarum gentium: id est, omnium re generatorum: *Isaac autem genuit Iacob:* id est, Pater per verbum spirat Spiritum Sanctum, verum supplantatorem peccatorum ac dæmonum: per quem

4. Reg. 8. & Infra. 11. & Infra. 14. & seq. 1. Paral. 3. 2. Paralip. 21. Infra. 22. Luc. 3. III. ac V. Argum. Iosue. 14. Abraham Isaac generatis mysterium. Gen. 17. Rom. 8. Gen. 22. Gen. 21. Luc. 2. Psal. 39. Heb. 10. Quid est quod Isaac genuit Iacob. Gen. 25. Infra. 27.

3. Reg. 1. Inuenis cur ex vetula generare possit

Ruth. 3.

1. Reg. 16.

Gen. 29.

1. Reg. 16.

2. Reg. 12.

& 1. Paral. 28.

Lyrani tres Boozios constituentis, opinio rescellit.

Iac II. Argumen.

III. Argum.

psal. 17. In eo quod Iacob genuit Iudam, & fratres eius, quid significetur. Gen. 29. Christus cur mystice Iudas. Matth. 11. 1. Tim. 6. Matth. 27. Fratres Christi quinam. Ioan. 20. Rom. 8. Ibidem. Abraham quid etiam in mysterio. Heb. 11. Hæreticiquales videri queant. Gen. 12.

vnum spiritus Adæ veteris, tanquam digito Dei eicitur, & nos quoque vim supplantandi dæmonia accipimus, & dicendi: *Supplantasti insurgentes in me subtus me, & non sunt infirmata vestigia mea.* Habes iam Trinitatem: vide rursus mysterium incarnationis, quia: *Iacob genuit Iudam & fratres eius.* Spiritu Sancto attribuitur opus incarnationis, quo ille homo ascendit ad dignitatem & personam Filij Dei: nosque credentes per spiritum eius in filios adoptamur. Et pulchrè in Iuda Christus representatur. Interpretatur siquidè confitens siue laudans: quia ille verbo, factis perpetuò Patrem laudauit, dicebat enim: *Confiteor tibi Pater Domine cæli & terra, &c.* & coram Pilato confessus est bonam confessionem, vt Apostolus testatur. Fratres verò eius Apostoli sunt, de quibus aiebat: *Vade ad fratres meos & dic eis, &c.* atque adeo renati omnes, qui Spiritum Christi participant, ex diuini illius Apostolice sententia: *Qui spiritum, inquit, Christi non habet, hic non est eius:* vt scilicet partem possit hæreditatis eius ad se deriuare. Est enim Iesus verus Rex Iudæorũ: id est, ex Spiritu Messiam: *Regem constituentium, atque laudantium.* Qua ratione autè possimus nos Christi fratres & cohæredes effici, hic satis, ad mores ostenditur. Abraham namque pater fidei, & principium populi Dei, fidem significat, quæ omnium est virtutum principium, & de qua Poëta quidam Christianus cecinit, *Prima subis campum dubia sub sorte duelli Pugnatura fides.* Est autem fides sperandarum substantiantiarum, argumentum non apparentium, vt Paulus ait: quam tot sancti viri ac foemine vita, scriptis, verbo, sanguine atque miraculis nobis tam facilem apertamque reddiderunt, vt mirum sit tot inueniri arundines vento agitata, in fide patria & à vita non persistentes: cum tamen si vel tantillum fidei Abraham nobis inesset, ad verbum Domini egredieremur de terra, & de cognatione nostra promissamque prolem spiritualemente crederemus, iusque immolare primogenitum no-

strum permaneremus in fide. Secundo Abraham generat Isaac: id est, fides gignit spem, non quidem habitus habitum, sed actus actum. Rectè autè spes in Isaac designatur, quoniam illa latentes facit: hinc Apostolicum dictum: *Spe gaudentes, & rursus: Spes non confundit, & vates: Letatus sum in his, quæ dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus.* Hanc etiam stabilem nobis sancti reddiderunt, nam modo illi coronantur, & palmas laborum accipiunt. Tertiò Isaac genuit Iacob: quia fides & spes generant charitatem. Quod enim credidimus Deum bonum, & Deum item nobis bonum futurum speramus, dicimur ipsum vt summum bonum propter se ipsum diligere: Ideo ab vtròque actu & fidei, & spei procedit charitas, supplantas, & decipiens omnia vitia (nam vniuersa delicta operit charitas) fortis est vt mors dilectio, quæ dæmones vincit, & in bono hominum malum vincit. Atque in hac virtute multi tanquam in tertio signo deficiunt. Etsi enim aliquid adit fidei ac spei, frigemus tamen in charitate. Postremò, Iacob, ex Lia, & Rachele suscipit Iudam & fratres eius: quia charitas duplex est, quæ scilicet primum, diligimus Deum, deinde proximum, in duplici vita, nempe quæ in actione, & in contemplatione consistit. Gignit Iudam: id est, confessionem laudis, vt constat de sponsa, quæ in sponsi se laudes effundit: siue neque tantum satis est credere, sed fidem quoque opus est voce profiteri, ex sententia Apostoli, quod ait: *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem:* pro quo confessionis fructu (prohdolor) plurimi non nisi blasphemias atque conuitia reddunt. Fratres autem Iudæ non reliqui virtutum habitus, vt humilitatis, obedientiæ, patientiæ, temperantiæ, fortitudinis & precationis, qui factis ipsis Deum collaudant. E quibus vt nos simus, præstet Dominus noster Iesus Christus, qui cum Patre & Spiritu Sancto viuunt & regnant in secula seculorum, Amen. (.)

Abraham qualem generet Isaac secundum spiritum. Rom. 2. Supra. 5. Psal. 121. Quid quod Isaac generat Iacob. Prou. 10. & 1. Pet. 4. Cant. 8. Dilectionis virtutis. Rom. 12. Exod. 8. Iacob ex Lia & Rachele Iudam & fratres eius generantis, mysterium. Genes. 29. Rom. 10.

TRACTATVS XXVII.

Matth. 1.

In Matthæi genealogiam, declarans potissimum difficultates, quæ in secunda tesserâ decade continentur.

Pater David trinominis.

HACTENVS contro- uersias quæ in prima tesserâ decade occurrebât, quæq; alicuius momenti esse videbantur, dissoluimus. nunc ad eas explicandas accedemus, quæ in secunda quaterdena existunt, itaque dicendi exordium sumus a postrema prioris quaterdenæ genealogia, ubi dicitur: Iesse genuit Dauid Regem. Quo loco in primis aduerte patrem Dauidis in scripturis vocari tum Isai, vt. 1. Reg. 16. Ruth. 4. tum Nahas, vt 2. Reg. 17. tum deniq; Iesse, Iudith 1. & Eccles. 45. qua voce libentius vsus est Euangelista propter Isaiam, qui Dauidem radicem Iesse vocat. Sic enim scriptum est: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Rursus: Radix Iesse qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur. Est autem Isai iuxta Hebræorum puncta pronuntiandum; Græci verò alia ratione puncta addentes, dixerunt Ισοαι cum tamen vnum & idem sit nomen. Vocat autem Dauid Regem, non vt ineptè putauit Erasimus, quasi fuerit alius Dauid non Rex, cum ex sacris voluminibus constet alium sic appellatum neminem: Noe etiam vocat Regem, quasi primus absolute fuerit Rex, cum ante illum fuerit Abimelech Iud. 9. & Saul ex Dei voluntate electus fuit in Regem, vt habetur. 1. Reg. 9. 10. 13. & 15. Et si enim ex populi importunitate datus sit Rex, tamen quòd is esset Saul, id ex diuina electione accidit: & quoniam Dei iussu non præstitit, nec paruit, non est firmatum regnum eius, vt Propheta Sa-

muel illi significauit. 1. Reg. 15. Voluit ergo Deus vt eligeretur Saul; sed noluit vt permaneret: quod tamen de Dauide eiusque successoribus voluit, nullo obstante eorum vel grauissimo peccato, vt habes. 2. Reg. 7. & 1. Paralipome. 17. & 22. Non est ergo nominatus Rex quasi primus, aut solus Rex fuerit: omnes enim de secunda quaterdena, Reges sunt: neque quòd à Deo electus, cum similiter electus fuerit Saul. verum quia princeps in genealogia & linea Christi, ac primus in tribu Iuda, quem sequuntur omnes alij de secunda quaterdena, qui propter Dauidem Reges fuerunt, quod ceu notum nequaquam exprimitur. Subdit Matthæus: Dauid autem Rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Vria. Nò dixit, & Bersabeæ, sed periphrasi descripsit illam, vt flagitium Dauidis notetur, ac mundi redemptionis indigentia deregatur, Dei que simul clemètia & misericordia, promissum de Messia mittendo præstantis, nullo etiam Dauidici sceleris obstaculo, fiat perspicua & manifesta. Ad hæc vt Vria fidelis & iustus seruus Dauidis, in hac genealogia locum habeat, apertum, & expressum, Bethsabæ autem propter adulterij notam, suppressam, & implicitum, non autem ponitur ad differentiã aliarum vxoris Dauid: aliòquin idè fieret de Salomone & de Abraham, quos plures constat vxores habuisse. Reliqua aperta sunt & clara, nec magna egent discussione.

Illud primo loco in hac tractatione discutiendum venit, quomodo dicatur Ioram genuisse Oziam,

1. Reg. 15. Supra. 10.

2. Reg. 7. 1. Paralip. 17. & seq. Infra. 22. & seq.

Quare dicitur Salomò natus non ex Bethsabæ sed ex ea que fuit Vria. 2. Reg. 12. Supra. 11.

H. Ratio.

1. Reg. 16. Ruth. 4. 2. Reg. 17. Iudith. 1. Eccles. 45.

Cur Iesse à Matthæo nominetur. Isa. 2. & 16.

Matthæus cur vocet Dauid Regem contra Erasimum

cum

Iorã genuisse Oziam, quo modo verum, cum genuerit Ochoziam. 4. Reg. 8. 2. Paralip. 22. Infra. 24. Infra. 26.

2. Paralip. 22. Infra. 24. Eccl. 49.

Ochoziam, Ioas, & Amasiam Reges cur taciti in genealogia Saluatoris. Hilar can. 1. in Matthæum. Exod. 20.

4. Reg. 10. & seq.

H. Ratio.

III. Ratio, Ruperti Tuitiensis.

Libr. 1. in Matthæum 2. Para. 24. Infra. 25.

cum ex sacris literis constet Ioram genuisse Ochoziam, qui genuit Ioas, qui quidem Ioas genuit Amasiam, hic autem Oziam; atque ita Ioram genuit Ochoziam, vt ataus abnepotem? Respondendum est, omissionem horum trium Regum vitio liberiorum non accidisse: vniuersalis enim nõ esset: neque tres quaterdenæ aliàs constarent; neque per errorem deceptus fuit Euangelista similitudine nominum, nimirum Ochoziæ, & Ozia: nam inter hæc nomina omnimoda, non est in Hebræis similitudo, & discrimen magnum: verum ab euãgelij scriptore intentata fuit & procurata: nõ quòd solum illi Reges peccatores essent: ea dem enim ratione omitti debuissent Achaz, Manasses & Amon illis peiores foras, & Ioram se miscuit Athaliae impiæ Iezabelis filia, non autem Ochozias, qui de Bersabeæ duxit vxorem. 2. Paralip. 24. at Ioas vxorẽ duxit de Hierusalem: & in vniuersum Eccl. 49. dicitur: Prater Dauid, & Ezechiam, & Iosiam, omnes peccatum commiserunt. Nam reliquerunt legem Altissimi, Reges Iuda, & contempserunt timorem Dei. Hilarius ergo in Matthæum; scribit hoc fuisse factum propter Ioram, qui se admiscuit sanguini Iezabel, ducendo filiam eius Athalia in coniugem, quod scelus puniuit Deus in tertiam & quartam generationem, ex sententia Domini, Exod. 20. Congruum quoque fuit tantam esse maledictionem filia Achab vxoris Ioram, quanta fuit benedictio Iehu, qui deleuit domum Achab, & benedictus est vsque in tertiam generationem. Exclutit etiam tres Reges seminis domesticos, ob impietatem illorum posuitque peccatrices alienigenas tres, nimirum Thamar, Rahab, & Ruth, propter earum fidem. Vt non tam carnis, quã fidei filios enumerare videatur. Rupertus verò Tuitiensis scribit istos tres ob id fuisse prætermittos, quòd non sinerent Prophetas Dei de aduentu Messia vaticinantes loqui: nõ Ioas occidit Zachariam filium Ioia. 2. Paralip. 24. & cap. 25. Amasias vati diuino Dei scelera eius reprehendenti, respondit: Num consiliarius regis es? quies-

ce, ne interficiam te. Alij autem tamen Prophetas loqui. Ratio tamen solida & certa huius omissionis fuit, vt tres quaterdenæ constarent, quemadmodum ipse idè Matthæus infra ait: Omnes itaque generationes ab Abraham vsque ad Dauid, generationes quatuordecim, & à Dauid vsque ad transmigracionem Babylonis, generationes quatuordecim, quibus verbis tacitè insinuat, se scientem ac prudentem illos tres Reges omisisse: nam aliòqui in secunda quaterdena inuenirentur plures quã quatuordecim generationes. Deinde, sit repetitio numeri, ne vlla additio, vel diminutio fieret. Item, vt notetur desiderium aduentus Messia, secundum Rupertum. Christus enim promissus Abraham, distulit venire ob scelus venditionis Ioseph, qui annis 14. seruiuit in Ægypto, postea promissus cum iuramento Dauidi, distulit Christum suum ob crimen adulterij eius cum Bersabeæ, etiam cum homicidio Vria coniunctum. Deinde promissus per Prophetas sub Ezechia & Iosia, distulit & per. 14. alias generationes venire, propter peccatum Manassæ fundentis sanguinem innoxium. Atque ita tres quaterdenæ mysterio non vacant. Significant enim legem per decem, & Euangelium per quatuor, quibus explicatur, fidem Trinitatis ad Messiam pertinere, quæ explicatè in Euangelio tradita est, in lege verò implicitè & subobscurè. Ad hæc significatur, populi siue sub Patriarchis & iudicibus, siue sub Regibus, siue sub Ducibus statum ad Christum Dominum spectare, qui solus verus est iudex, verus Rex, ac sacerdos. Præterea, isti tres exclusi, gerunt typum omnium, quicumque fidem Trinitatis abnegantes, tribusque virtutibus Theologicis se ipsos priuantes atque spoliantes merentur excludi à salute, nec inter filios fidelis Abraham annumerari.

Ioram ergo genuit Oziam, non vt pater filium nullo medio, at vt ataus abnepotem. Simili namque ratione Christus dicitur filius Abraham, atque Dauidis: & de Elisabetha ait Lucas, de filiabus Aaron, & nos quoque dicimur

III. Ratio cõteris accommodator.

Quare fiat numeri repetitio.

Ruper. Tuitien. ibidem. Gen. 37.

2. Reg. 11.

4. Reg. 21.

Quid tres significant quaterdenæ.

In tribus illis Regibus, Ochozia scilicet, Ioas, & Amasia, qui figantur.

Altera solutio, solidior, Ioram vt genuit Iosiam. Luc. 1.

Adæ

Adæ filij: Quibus quidem enuntiatio nibus non asserimus vel Christum ab Abraham, vel à Dauide immediatè pro fectum, vel Elisabetham filiã Aaron, vel nos proximos Adæ filios, nisi per alios intermedios. Neq; ex hac Regū trium omisione vllus sequitur error in fide: qui enim errare potuisset Euā gelista, qui Spiritu Sancto scripsit diri gente? aut qua ratione Ecclesia errorē eius approbasset? Matthæus ergo sciebat hunc loquendi modum Hebræis minimè repugnare, quorum tantum causa genealogias, vt crederent, scripsit, non autem propter Gentiles: qui quod originē traxerit ex Dauide Christus, illi non credunt, sed potissimum propter miracula, & admiranda signa, qualia facta sunt nunquam, quæ tum Christus ipse, tum eius discipuli ediderunt.

Secundum dubium in hac quaterdena occurrit; verum ne sit quod ait Philo Iudæus in chronico suo, quem sequuntur Ioannes Annius Viterbiensis, & Ioannes Lucidus, Ioan. Driedo, Georgius Vicelius Petrus Iroruzqu⁹ Claudij Guilandus stirpem Regiam Salomonis succisam in Ochozia Rege, & ab eo cœpisse lineam Nathan, propterea quod filij Ochoziæ omnes ad vnum gladio Iehu, Athaliæq; sunt interfecti, vt tradit liber Reg. 2. Ioas verò passim dicitur filius Ochoziæ, quia ei successit in Regno. Sed reuera hoc manifestè falsum esse deprehēditur, neq; solum aduersatur Iosepho, qui aliter scribit, verum etiam Scripturæ Sacræ. Nam in loco citato dicitur: *Athalia verò mater Ochoziæ, videns mortuum filium suum, surrexit, & interfecit omne semen regium. Tollens autem Iosaba filia Regis Ioram soror Ochoziæ Ioas filium Ochoziæ, furata est eum de medio filiorum Regis, qui interficiebantur.* Idem narratur lib. 2. Paralipom. item in. 3. Reg. & 1. Paralipom. Ioas dicitur filius Ochoziæ, & filius etiam Regis Salomonis. Itaque falsum arguitur dictum Philonis. Præterea ex eo quoque falsum conuincitur: quia cum Lucas genealogiam Christi contexat per Nathan, nūquam tamen facit mentionem Ioas, quod tamen faciendū erat,

si verum diceret Philo: Cuius Chronicon, seu liber de temporibus à multis nostri seculi viris eruditissimis suspicte fidei est habitus, quod multa à veritate aliena contineat. Testimonium quod citat Ioan. Lucidus pro confirmanda sententia Philonis ex reuelationibus B. Brigite lib. 3. c. 19. interpretandus est non esse sermonem de posteritate Salomonis, & regni successionē, sed de regni integritate quod in filio eius Roboam diuisum est: tatum enim ait: nō est cōpleta in eo (scilicet Salomone) promissio propter ingratitude eius.

Tertium dubium in hac tesserade inest illis verbis: *Iosias autem genuit Iechoniam, & fratres eius in transmigratione Babylonis.* Quomodo scilicet Iosias Iechoniam istum, atq; eius fratres in transmigratione gignere potuerit. Quod vt magis intelligas, aduertendum, fratres Iechoniæ nominim hic non exprimi, quoniam infelices fuerunt, atque immaturo interitu de medio sublati, vel in captiuitatem abducti: in genere tamen nominantur honoris Iosia viri sanctissimi gratia: propter quem etiã tres ex illis regnauerunt, nempe Ioachaz, Ioacim, & Sedecias, vt habes in. 4. Regum libro, & omnes captiui ducti sunt in Ægyptum, vel in Babylonem: primus à Nechao Ægypti Rege, in Ægyptum; alij verò duo in Babylonem, à Rege Nabuchodonosor. Libro tamen Paralip. 1. plenius genealogia Iosie conscribitur, quatuorq; filij Iosia ponuntur. Hæc enim verba sunt: *Filij autem Iosia fuerunt, primogenitus Iohanan, secundus Ioacim, tertius Sedecias, quartus Sellum. De Ioacim natus est Iechonias, & Sedecias.* Hæc ibi. Primus itaque filius Iosia est Iohanan, qui mortuus est ante Iosiam patrem, nec regnauit, neque de eo quicquam libri Regum, quod præcipuè intendunt Reges Iuda, Israël; q; perscribere, neq; iste habet aliud nomen, nec pater est Salathiel, vt quidam arbitrantur. Secundus, est Ioachaz, qui Iechonias dicitur apud Esdram mortuo enim Iosia, dicitur: *Et assumentes, qui erant ex gēte Iechoniam filium Iosia, constituerunt*

De Chronico Philonis Iudæi quid senserint quidam viri eruditissimi.

Quomodo Iosias Iechoniã, atque eius fratres in transmigratione Babylonis gignere potuerit 1. Paral. 3.

Cur tacitè Iechonię fratres, & nisi in genere expressè tantummodo. 4. Reg. 23. 24. & 25. 1. Paral. 3.

Primus filius Iosia Regis.

Secundus.

3. Esdr. 1.

Regem

Quemadmodum prædicti tres Reges salua fide fuerint prætermisi in genealogia Saluatoris.

Gentiles potissimum cur Christo crediderunt.

Philonis, & aliorum quorundam recētorum, stirpem Regiam Salomonis succisam in Ochozia Rege, & ab eo cœpisse lineam Nathan, asserentium, confutatur opinio 4. Reg. 11. Ibidem.

2. Para. 21. 4. Reg. 13. & 1. Para. 3. Luc. 3.

Regem pro Iosia patre suo, cum esset annorum trigintatrium, & Regnavit super Israël mensibus tribus, & amouit eum Rex Ægypti ne regnaret in Hierosolymis, &c. Et constituit Rex Ægypti Ioacim fratrem ipsius, Regem Iuda, & Hierusalem. Hæc etiam historia sub nomine Ioachaz scribitur in. 4. Reg. volumine: atq; hic Ioachaz vocatur Sellum à Hieremia, & in hoc textu. 1. lib. Paral. & dicitur ductus in Ægyptū, ac mortuus ibi iuxta fidem historia. 4. Reg. libri, ac Hieremias, qui loquitur de eo sub nomine Sellum. Quare nō potest esse hic Iechonias pater Salathiel. Solum animaduertendum est hunc Ioachaz regnare cœpisse, cum esset annorum viginti triū; vt tradit lib. 4. Reg. & 2. Paral. in libro tamen Esdrę tertio dicitur cœpisse regnare. 33. annorum: quod falsum est, contraq; duos textus canonicos, eū tertius lib. Esdrę sit apocryphus, est editio Græca fortè incorrupta, & emēdata. 3. Esdr. 1. habeat 23. non 33. annorū. Ponitur autem in lib. Paral. 1. vt diximus, Sellum quartus filius, etiam si iunior esset Ioachim, & senior Sedechias: quia Ioachim & Sedechias regnauit vterq; 11. annos; Sellum autem, qui & Ioachaz, paucis tantum mensibus regnauit, id est, tribus mensibus, & decem diebus, vt dicitur in. 2. Paral. Tertius frater est, Eliacim, quem posuit Nechao Rex Ægypti Regē Hierusalem pro fratre suo Ioachaz, à se sublato, & mutato eius nomine iussit vocari Ioachim. Atque hic nullibi vocatur Iechonias, quanquam id nō nulli contendat: qui quidem quoniam mortuus est in Hierusalem, & sepultus ra asini sepultus, vt habetur apud Hieremiam, haud potest esse Iechonias pater Salathiel quē genuit in Babylone. Quartus frater est Matthanias, quem Rex Nabuchodonosor Sedeciã, id est, Dei iustitiã, voluit appellari: nepe quia iurauit illi fidelitatem, quando constituit eum Regem Hierusalem, abducto Ioachim filio Ioacim, traductoq; eo in Babylonem. Hic ergo Sedecias nequaquã est Iechonias pater Salathiel, quia omnes filij Sedecię occisi sunt ante eū in Hierusalem, ac ipse Sedecias exoculatus ductus est captiuus in Babylonē:

tradit lib. Reg. 2. & Hierem. Habes itaq; in summa, primum Iosia filium fuisse Iohanan; secundus Ioachaz, qui Iechonias appellatur apud Esdram, & Sellum apud Hierem. & lib. Paral. 1. c. 3. Eliacim, qui postea Ioacim dicitur: quartum Sedeciã; qui & Matthanias nuncupabatur: & tertius ac quartus fratres sūt ex patre & matre, vt habes 4. Reg. primus & secundus ex patre; sed non ex matre. Et mortuo Iosia secundus, nempe Ioachaz, erat. 23. annorum; & tertius, id est, Ioacim, erat. 25. vt eodē libro Regum dicitur: Sedeciã; verò nouem annorum erat, quia cum regnare cœpit, vnum & viginti annos natus erat, vt ibidem dicitur. Post mortem Iosia verò transferunt tres menses Regni Ioachaz, ac 11. anni Ioacim: itaque minor atate frater Ioachaz ante regnauit, quam Ioacim, qui maior erat. Et quartus frater Sedecias in Regno successit nepoti suo Ioachim vel Iechoniã, qui filius erat Ioacim.

Ad cuius rei euidentiã aduerte, quod in lingua sancta primus dicitur cum Coph & Mem *קפמ*, secundus verò cum Caph, & Num *קנמ* & LXX. Interpretes primum vocant *Ioachim*, alterum verò *Ioachaz*: vt habes 4. Reg. volumine. Primus in Hebræo interpretatur, Domini resurrectio, vel confirmatio; secundus verò, Domini præparatio, vel Domini firmitas. Et eadem est interpretatio alterius vocis *קפמ* id est, Iechonię, secundus Ioachim interdum vocatur Ioachim in Hebræo, vt apud Ezechielem: sicut ab eadem radice principali vtrumq; derivatur nomen. Prædictus autem Iechonias, qui & Ioachim, frequenter dicitur Choniah, vt. 1. Paralip. & in libro Esther, & apud Hieremiam. Hic etiam teste Philone, dicitur Neri, cuius mentio fit apud Lucam, & à populo hoc nomen accepit, postquam exaltari cœpit caput eius apud Euilmerodach, vt habet Regum liber. 4. eo quod lucerna Dauidici generis, quę extinguenda videbatur, in hoc iam esset reaccensa: interpretatur namque Neri lucerna mea. Nam Salathiel ponitur apud Lucam filius Neri.

4. Reg. 25. & Hierem. 39. 3. Esdr. 1. Hierem. 22. 1. Paral. 3.

4. Reg. 24.

Supra. 23.

Infra. 24.

Non eūdem esse Ioacim, seu Ioachim, & Ioachim apud Hebræos

Ibidem.

Vtrumque nomen quid sonet.

Ezech. 12.

1. Paral. 3. Esther. 2. Hierem. 22. & 37.

Philo in chronico.

Luc. 3.

4. Reg. 25. Neri quid sonet.

4. Reg. 23.

Hierem. 22.

1. Paral. 3.

4. Reg. 23.

Hierem. 22.

4. Reg. 23.

2. Paral. 3.

3. Esdr. 1.

1. Paral. 3.

2. Paralip. 36.

Tertius filius Iosia.

2. Reg. 24.

Hierem. 22.

Quartus filius Iosia.

Quid sonet nomen Sedecia.

Tom. 3.

Y Fuerunt

Luc. 3. Fuerunt igitur trinomines Ioachaz, IoaKim, & Ioachin. Primus enim, dictus est Iechonias, Sellum, & Ioachaz: secundus dictus est Eleacim, IoaKim, & Iechonias à quibusdam patribus; non tamen in sacris literis: Ioachin autem dictus est & Iechonias, & Neri, etsi non in Veteri Testamento, sed à Philone, & B. Luca.

Philo. ibid. Hieronymi sententia de Iosia generate Iechoniam, & fratres eius in transmigratione Babylonis.

Euthymi. Ad rem igitur: B. Hieronymus per Iechoniam primum intelligit IoaKim per Coph, & Mem, & per secundum Ioachin per Caph & nunc intelligit filium ipsius Ioacim, qui quidem tres, quos superius diximus, fratres habuit. Atque ita intelligit in transmigratione, id est, ea imminente & instante; qua ratione etiam exponit Euthymius: vel in ponitur, pro ante, ut infra probabitur. Non ut transmigratione sit mensura generationis, cum ante illam fuerint à Iosia geniti; verum ut transmigratione est mensura generatorum; nam illis viventibus extitit, & omnes ferè transmigrarunt. Ioachaz namque in Ægyptum abductus à Nechao Rege fuit; at Ioacim dum duceretur in Babylonem, remissus est in Hierusalem, ibique occisus, & sepultura asini sepultus. Sedecias autem verè ductus est in Babylonem. Post obitum ergo Iosia Regis ad integram usque in Babylonem transmigrationem fluxerunt in primis tres menses Regni Ioachaz, vnde decim anni Ioacim, tres menses Ioachin, anni que vnde decim Regni Sedecia: qui implent summam annorum viginti duorum & mensium sex. Quoniam verò primus Iechonias, ex Hieronymi sententia, qui & Ioacim, ante transmigrationem obiit per Iechoniam gignentem: Salathiel post transmigrationem, intelligit Ioachin filium Ioacim nepotem Iosia, qui dicitur Iechonias in primo lib. Paralipo. ac in Hieremia. Sed hoc durum quibusdam videtur. Primum ob interpretationem illam: In transmigratione, id est, ea instante, cum ante eam esset annos natus triginta sex: quia cepit regnare anno ætatis suæ 25. & regnavit vnde decim annis, deinde quia vult Ioacim vocari Iechoniam, quod nullibi dicitur in Veteri Testamen-

to: etsi Ioachaz frater Ioacim, atque ipso iunior, qui ante eum regnavit, vocetur Iechonias apud Esram. Item quia admittit insolitam equiuocationem Iechonias, cum in hac genealogia nominatus, idem sit semper qui dicitur genitus, & gignens: Quare non possunt esse duo Iechoniae, sed vnus tantum.

3. Esd. 1. Ideo alia sententia est autoris operis imperfecti in Matthæum vnum tantum Iechoniam ponentis, de quo primus liber Paralipomenon ac Hieremias faciunt mentionem, qui alio vocabulo dicitur Ioachin in. 4. Regum volumine: atque hic quidem verè genitus in transmigratione Babylonis. Nam pater eius Ioacim longè ante mortuus erat; hic verò Ioachin cum esset obsessus à Nabuchodonosor, consilio Hieremiae tradidit se in manus eius, & ductus in Babylonem; vbi potuit generare Salathiel. Itaque iuxta hanc sententiam omittitur Ioacim pater eius ut malus Rex, & à Pharaone constitutus, sepulturaque asini sepultus. Nam si propter commixtionem generis, quam Ioram cum Athalia filia Achab fecit, prætermisisti sunt filij tres Ochoziae, videlicet Ioas, Amasias, & Azarias: ita & Ioacim prætermisus est. Et sicut Ioram genuit Osiam non quidem proximè, sed per medios alios tres supradictos; ita Iosias intermedio Ioacim genuit Iechoniam. Nec obstat dictum Evangelistæ: *Fratres eius*. Si quidem primo Paralipomenon præter Iechoniam ponitur Sedecias filius Ioacim, & fortasse alij, quorum nulla memoria extat: neque enim omnia literis consignata sunt, sed ea tantummodo, quæ ad doctrinam nostram esse iudicabat accommodata. Vel etiam aptè dici potest, Ioachaz ac Sedeciam patros eius, eorumque filios more scripturarum appellari fratres Iechoniae, quomodo Loth, & Abraham fratres dicuntur: dixit quoque Isaac ad Esau de Iacob: *Dominum tuum illum constitui, & omnes fratres eius seruituti illius subiungauit, scilicet nepotes ex fratre.*

Altera sententia probabilior.

Autor. operis imperf. in Matthæum homil. 1. to. 21. operum D. Chrysof. 1. Paral. 3.

Hiere. 22. & 28. 4. Reg. 24. ibidem. Supra. 23. Hier. 22.

4. Reg. 21.

Obiectiones quædam in contrarium diluuntur.

1. Paral. 3.

Patros, eorumque filios, fratres scriptura consuevit appellare. Gen. 13. Infra. 27.

Neque

II. Obiectio. Neque etiam obstat dictum illud Hierem. 22. Hieremiae de Iechonia: *Scribe, inquit, virum istum sterilem, virum, qui in diebus suis non prosperabitur. Nec enim erit de semine eius vir, qui sedeat super solium David, &c.* Intellige de temporali, & consueto modo regnandi, quo de ibidem est sermo. Non ergo Iechonias dicitur sterilis, eo quod non habuit semen, sed quia non habuit regium semen sibi succedens in regno, verum successit ei patruus suus Sedecias. Ac ductus Iechonias in Babylonem, ibi genuit: quia ut liber. 4. Regum tradit, translata est vxor eius cum eo, non autem filij, quos non habebat, quod annorum octodecim esset. Christus autem etsi sit ex huius semine, & Angelus dixerit virgini seffurum super solium David patris sui: loquitur Hieremias de solio, & regno Davidis temporali, quali Christus non regnavit.

III. Obiectio. Nec item illud quicquam obstat: quoniam alias, si non ponuntur duo Iechoniae, vel secunda, vel tertia quaterdena non constaret personis quatuordecim. Sed hunc nodum paulò post dissoluere conabimur: vbi etiam, qua ratione tuenda sit Beati Hieronymi sententia, explicabitur propositio, in, pro ante, accipitur, ut alibi capi consuevit, ut Exod. 12. *In die primo non erit fermentatum, id est, ante diem primum, & Genes. 2. Compleuit Deus die septimo opus suum, id est ante diem septimum, ita hic: In transmigratione, id est, ante, siue instante transmigratione.*

Erasmi in illud: In transmigratione Babylonis, obseruatio leuicula.

Transmigrationem potius quàm exilium, vel captiuitatem cur vertit noster interpret.

Illud verò minutum est, quod Erasmus vertit: In demigratione in Babylonem, vel in exilio Babylónico, quasi esset periculum, ne putarem Babylonem transmigrasse: ceu cum dicitur, captiuitas Ægypti, intelligamus Ægyptum captiuatam. Certè Græca lectio hic habet: *Ἐπι τῆς μετοικίας Βαβυλῶνος*, non ait. *ἰς Βαβυλῶνα*. Et Græca præpositio, *ἐξ*, semper trāferitur, ut *ἐξ ἀπορίας*, vel *ἐκ τῶν οἰσῶν*, id est, translatio, vel transpositio. Potius dixit interpret noster, transmigrationem Babylonis, quàm ex-

ilium, vel captiuitatem: quia Iechonias sua sponte discessit in Babylonem cum populo, Ioacim verò vinctus catenis duabus ductus est in Babylonem, ut tradit liber. 2. Paralipomenon: *Sedecias verò captiuus ductus est.* Denique exilium Græcè dicitur *μετοικία*, vel *μετοικία*: proprie est transmigratione: quam vocem Euangelista usurpauit, tum ut alluderet ad Prophetas, qui illa frequenter vtuntur, hoc est, ad LXX. interpretes, ut Hierem. 9. & 29. & Ezech. 12. & 4. Regum. 25. dicitur: *Factum est in anno tricesimo septimo transmigrationis Ioachin Regis Iudæ: & Ezech. i. initio: Ipse est annus quintus transmigrationis Regis Ioachin, imò transmigratione dicitur populus transmigratus de quo capit. 3. idem ait: Ingredere ad transmigrationem, & Daniel vocatur homo de filijs transmigrationis Iudæ.*

2. Paralip. 36.

Meromios Græcè quid.

Dan. 2.

Erasmi pro sua illa obseruatiōe in epta ratiuncula.

Captiuitatis Babylonicæ magis quàm Ægyptiacæ cur meminit Euangelista.

Chrysof. homil. 3. in Matthæum tom 2. Gen. 15. Exod. 7. & seq. Harum triū tesseradecadum numerus quomodo cōstit.

Nec verum, quod annotauit Erasmus, transmigrationem pro exilio, vel captiuitate ab Euangelista appellatam, ut verbi lenitate rei tristitiam mitigaret: sed potius ut ostenderet Hebræos non perinde vt exules & captiuos in Babylonem abducos, sed vt incolos & peregrinos, quos vt bellicos, & imperij alieni impatientes Rex Chaldæorum cognouerat; & idcirco in regionem suam transtulerat. Secundum Chrysostrum verò non meminit captiuitatis Ægyptiacæ, vti Babylonicæ: quia antiqua illa, hæc recens: illam non sunt passi propter sua delicta, vt istam secundam: de illa rursus egressi cum signis, & portentis Moise duce, quibus rebus caruit secunda hæc à Babylone liberatio.

Quartum dubium est in illis verbis: Omnes itaque generationes ad Abraham usque ad David, &c. Quæritur enim de numero horum trium tesseradecadum, & qua ratione in qualibet carū inueniantur quatuordecim personæ. Hoc enim dubiū etsi à B. Matth. post tres quaterdenas recitatas esset ponendum, merito tamen hoc loco, & in secunda hac tesseradecade est exponendum. Nam in prima quidem si Abra-

Tom. 3.

Y 2 ham,

siue Iechoniae illius, qui post transmigrationem genuit Salathiel. Hieronymus ergo super Matthæum ponens duos Iechonias magis respexit ad rem ipsam, quæ in duabus, nempe patris & filij personis consistit, nimirum Ioa Kim, & Ioachin, quàm ad vocẽ, quasi vterque appellatus esset Iechonias. Tametsi Hieronymus illud insinuare videatur. Epiphanius verò, & Ambrosius apertissimè, vt rem certam, tradunt duos fuisse Iechoniae nomine nuncupatos. At Euthymius per Iechoniam filium Iosiaë intelligit Ioachaz, quem liber. 3. Esd. cap. 1. Iechoniam appellat, & ab isto descendisse ait Iechoniam, de quo hic mentio fit: quod quæ hic Iechonias sit alius à Iechonia filio Ioa Kim. Addit præterea, primum Iechoniam, siue Ioachaz in Ægyptum abductum captiuum per Regem Pharaonem: sed postquam Ægyptij à Nabuchodonosor Rege fugati sunt, translatum esse & Iechoniam in Babylonem, & in ea genuisse Salathiel. Hæc ille. Quæ certè implicata sūt valde, & sine scripturæ testimonio dicta videntur: nam à principio videbatur duos ponere Iechonias: in his verò postremis verbis vnum tantum ponit. Item nulla generatio Ioachaz in sacrosancta ponitur historia. Ad hæc Ioachaz ductus est in Ægyptum captiuus, & ibi mortuus, vt refertur 4. Reg. 23. iuxta Hebræam veritatem, & LXX. Interpretes: licet nostra versio id non habeat. Habet tamen apertissimè Hieremias, qui capit. 22. ita prædicit: *Hæc dicit Dominus ad Sellum filium Iosia Regis Iuda, qui regnavit pro Iosia patre suo, qui egressus est de loco isto, non reuertetur hunc amplius: sed in loco, ad quem transiit eum ibi morietur.* Et ibi mortuus est. Quanquam intelligo alios Patres aliam huius nominis dissoluenti rationem inuenisse: quam libenter commemorabo, Beatus itaque Chrysostomus in Matthæum in homil. i. operis imperf. vt illi tribui solet, & B. August. lib. 2. de consen. Euangel. cap. 4. censent Iechoniam bis esse computandum: semel quidem in secunda tesseradecade, & iterum in tertia, eo quòd sit velut in angulo quo

dam inter duas illas tesseradecades positus. Porro alij sentiunt bis esse Dauidem numerandum, semel in prima vt priuatum hominem (tametsi textus repugnare videatur, quia dicitur: *Iesse autem genuit Dauid Regem*) iterumq; in secunda vt regem: atque ea ratione inueniuntur quatuordecim personæ in secunda tesseradecade excluso Iechonia, seruando pro principio tertiæ quaterdenæ. Quod autem quidam dicunt (inter quos est Theophylactus) trãsmigrationem Babylonis quasi vnã personam esse computandã: ridiculum est, & dignum explosione. Rursus illud, quod idem autor ex aliorum sententia asserit, Virginem Mariam posse censerì, vt impleatur tertia quaterdena, insolens est, atque à ratione genealogiæ alienum. Alioquin & Thamar, Rahab & Ruth essent computandæ. Et quod Iechonias non videatur bis numerandus, in primis probari potest: quia Iechonias improbus homo fuit, & indignus, qui vel semel nominetur, quem Dominus virum abdicatum, & sterilem, & qui in diebus suis non prosperabitur, nec erit de semine eius, qui sedeat super solium Dauid, scribi iussit à Hieremia, cap. 22. & 2. Paralip. vlt. Deinde quia seruus, & captiuus fuit Nabuchodonosor, ac ne vix quidem Rex: tantum enim regnavit tribus mensibus. 4. Reg. 24. Item demum in tota genealogia hoc obseruatur, vt singuli bis nominentur: prius quidem, vt geniti, deinde vt genitores: excepto Abraham primo huius generationis principio, qui ponitur vt gignens tantummodo: excepto etiam Christo, qui tantum vt genitus describitur. Namque Ioseph & Maria simul vt coniuges, & contribules assumpti sub vtrâque conditione, nempe gignentis, ac geniti positi sunt. Ex quo verisimile fit in hoc nomine Iechoniæ eundem vtròq; intelligendum, nempe Ioachin filium Ioachim, quem Hieremias Iechoniam vocat, & lib. 1. Paral. c. 3. Non solum ergo nõ est bis Iechonias censendus, sed neq; fingendum alium esse Iechoniam secundæ, alium tertiæ tesseradecadis: quia sic vnus poneretur tantum genitus non generans,

Catharinus.
Gagneus.
Titelmannus

Aliæ quædam ineptæ solutiones atque ridiculæ rei ciuntur.

Theophy. in
Matthæum.

Ibidem.
Ibidem.

Hierem. 22
2. Paralip.
36:
4. Reg. 24.
In genealogia Christi integra quid obseruandum.

1. Paral. 3.
Vnde peripicuum fiat, vnum & eundem esse Iechoniam secundæ ac tertiæ tesseradecadis.

alter

Impugnatur solutio dictam, Dauid vt constitua tur secunda quaterdena, bis esse numerandam.
1. Para. 2.
& Ruth 4.

Generatio - nes quatuordecim à Matthæo, cum esse tredecim constet, quomodo dicantur.

alter generans non genitus. Si autem dicatur vnã deesse generatio Ioa Kim, cum B. Hieronymo vterque positus erat vt genitus & generans. Videntur quantum laborent istæ solutiones, vt illa, quòd Dauid secundo sit enumerandus: quod gratis dici videtur, nec vilo exemplo Scripturæ, aut ratione firmatur. Nam quòd iterum sit numerandus Dauid in linea Regum, vt Messias ex linea regia intelligatur prodijisse nihil stringit: quòd satis in prima tesseradecade appellatur Rex, cum dicitur: *Iesse autem genuit Dauid Regem.* Et si aliquid in speciem fauere videatur textus, qui ait: *Omnes itaque generationes ab Abraham vsque ad Dauid, generationes quatuordecim: & à Dauid, vsque ad trãsmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim.* Videtur enim initium posterioris, facere finem prioris. Sed eadem ratione Iechonias bis esset numerandus, semel in secunda, & iterum in tertia: maximè quia in secunda supplendum est, & similiter in tertia. *Omnes generationes quatuordecim à Dauid vsque ad trãsmigrationem: & omnes ab illa vsque ad Christum, scilicet inclusu.* Et quatuordecim dicitur generationes; cum tamè proprie sint tredecim, cum proprie generatio non sit, nisi cum vnus actiue alium generat: sed quatuordecim sunt personæ generantes & genitæ. Et præpositio, *ad cum dicitur: vsque ad Dauid, vsque ad trãsmigrationem, vsque ad Christum:* intellige incluso eo, vsque ad quæ generatio protenditur. Et præpositio à vel ab, cum dicitur, ab Abraham, &

à trãsmigratione, inclusiue accipienda: cum verò dicitur in 2. tesseradecade à Dauid, exclusiue, cum ad primã spectet tesseradecadem, non ad secundam. Fateor tamen magis mihi placere hanc sententiam de Dauide bis enumerando, quàm de Iechonia eodẽ semel, atque iterum describendo, cum primã sententia Hieronymi non possit consistere. Inquirant tamè pro suo arbitrio lectores, si fortè intuerint, quàm magis probent sententiam. Rectè autem filius Dei est Messias ex Regum progenie oriri voluit; nimirum qui Rex erat futurus orbis vniuersi, iuxta illud: *Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum:* in cuius fœmore scribendum erat: *Rex Regum, & Dominus dominantium.* Cumque homines ceteri tantummodo, dum viuunt, regnēt, & per mortem Regno spoliētur, ac cedat: solus Christus est, qui duo prorsus admiranda in regnando habet: nã & antequam nasceretur, in suis & per suos regnavit. Rursus per mortẽ sublatus felicissimè regnat per fidem in cordibus hominum, tum per suos ministros, atque Ecclesiæ Catholice pastores & rectores. Hunc igitur Regem amplectamur, eius legibus subijciamur: quoniam per eum solũ datur nobis libertas à captiuitate Babylonica, & reditus ad æternam patriam illam, promissamq; terrã viuentiũ, ad quã vt nos Pater æternus clemēter suscipiat, præstet ipse nobis Rex Iesus Christus, qui cū Patre & Spiritu sancto, viuunt, & regnat in secula seculorum: Amen.

Cur Christus è regia voluerit stirpe descendere.
Psal. 71.

1. Tim. 6. & Apocal. 17

Regni Christi duæ prærogatiue.

Ephes. 4.

Christum Regem agnoscentes suscipientesque, quid assequantur.

TRA-

TRACTATVS XXVIII.

In Matthæi genealogiam, explicans difficultates, quæ occurrunt in tertia tesseradecade.

Matth. ca. 1.

Vemadmodum in prioribus quaterdenis nodos præcipuos dissoluere aggressi sumus, idem & in hac tertia nobis præstandum est. Et quidem illud primo loco discutendum est, unde B. Matthæus has tertiæ tesseradecadis genealogias acceperit, cum in sacris literis non inueniantur? Respondemus, infidelitatis signum, videri posse, fidem ab Euangeliorum scriptoribus, qui afflatu diuino sunt locuti, respicere. Sed quoniam responsio hæc viro Catholico satisfaciet, non Iudæo; dicendum est hoc accepisse Matthæum ex annalibus Iudæorum, qui in templo asseruabantur, quo pacto Venetijs filij nobilium in commentarijs publicis, qui penes Sacerdotes sunt, scribuntur, vt, cum tempus feret, nobilitati gaudere priuilegijs possint. Erat verò Iudæorum natio harum genealogiarum studiosissima, non solum propter oriturum Messiam ex tribu Iuda, & familia David: vel ne tribus inuicem commiscerentur per coniugia; ac ne hæreditates vnus tribus ad alteram deuoluenterent, ob quam etiam causam institutum est, & quæcunque alienata quodam fuisset bona in anno Iubilæi redirent ad heredes eiusdem familiæ: sed maximè tamen, vt agnoscerentur veri Sacerdotes ex familia Aaron, qui possent in templo ministrare, & eedere de sanctificatis; præsertim quia extraneos ministrare attentates occidebat Dominus, vt constat ex his, quæ habentur Num. 3. & 18. & in totum etiã populum excandescibat ira Domini, vt narratur Num. 1. Vnde apud Esdræ

librum primum, cap. 2. & 2. lib. item Esdræ cap. 7. ac 3. & lib. eiusdem ca. 5. quidam deiecti sunt de Sacerdotio, quia non potuerunt genus suum indicare. In huiuscemodi porro controuersijs periti erant & versati summi Sacerdotes, litesque omnes de possessionibus, & genealogijs pendentes summi Sacerdotes in primis iudicabant, quos penes isti erant genealogiarum commetarij. Quare in priori Esdræ, ac posteriore volumine in citatis capitibus quidam à sanctificatorum vsu prohibentur: donec surgeret Sacerdos doctus, atque profectus, qui nimirum caleret veritatem progenierum. Atque hic quidem est liber, de quo 1. Paralip. 9. dicitur: *Vniuersus Israël dinumeratus est*, & summa eorum scripta in lib. Reg. Israël, & Iuda: apud Ezechielem cap. 13. de pseudopphetis pronuntiat, quod in Scriptura domus Israël non scribentur: id est, manebunt sine progenie. Ergo hic liber genealogias continens, asseruabatur in archiuijs templi (sicut liber de iure Regni factus sub Saule 1. Reg. 10.) & mansit liber custoditus in Sanctuario, loco sacro, & publico, & minus de fide suspecto.

Quod ergo refert Eusebius Cæsariensis lib. 1. cap. 7. ex Africani historia, in qua est sermo de Christi cognatis, Herodem alienigenam Regem Iudææ, illos omnes libros igne combussisse, ne generis sui cognosceretur obscurositas: certè vel falsum est: vel partè aliquam combussit, non omnes libros: nam verisimile est, multos illarum studiosos occultasse: vel, si vniuersos combussit,

Ad quos de genealogijs ortæ questiones huiusmodi pertinerent

1. Paral. 9.

Ezech. 13. Liber genealogiarum Iudaicarum vbi seruarietur.

1. Reg. 10. Eusebij, Herodem Ascalonitam Iudaicarum libros genealogiarum combussisse, scribetis dictum quomodo verum sit.

bussit,

Luc. 2.

bussit, quæ minor est probabilitas, memoria tamen recentis causa retinebantur. Hinc Luc. 2. *Opportuit singulos secundum distributionem tribuum & familiarum describi; atque nomina sua illos profiteri.* Nunc autem cum confusa sint tribus & familiae, nec amplius sit Bethleem in rerum natura, sit vt vnum sit genealogiarum studium & inuestigatio.

Genealogias Lucas minime Scripturis contetas, quas commemorant, vnde mutuatus sit.

Iudæorum Iudices qui, quadiu præfuerint.

Salathiel quis ille qui genuit Zorobabel.

1. Paral. 3.

Caietan.

1. Esd. 3. Aggai 1.

Hier. 10. 3.

Philo.

Simili ratione respondendum est, si quis quærat, vnde Lucas hauserit tot genealogias, quæ in Scripturis non extant. Hauserit enim ex publicis commentarijs, vt Philo Iudæus in suo Breuiario Duces omnes enumerat à Zorobabele vsque ad Christum, eodem ordine, eisdemque nominibus, quibus appellauit eos Lucas. Zorobabel autem præfuit annis 58. Resa annis 66. Iohanna annis 53. Iuda 14. Ioseph. 7. Semei 11. Mathathias 12. Nahat 9. Nagge 10. Heli 8. Nahum 7. Amos. 14. Mathathias 10. Ioseph 66. Ioanne 6. Hos sequuntur Leui, Melchi, Matthat, Heli qui & Ioa Kim pater Mariæ: quibus, quia fortasse non præfuerunt, annos nullos assignat.

Secundo loco considerandum est quod dicitur: *Salathiel autem genuit Zorobabel.* Iste Salathiel filius Iechoniæ, & pater Zorobabelis videtur differre ab illo Salathiele, cuius meminit Lucas, qui fuit filius Neri, & auus Resa: nisi Neri sit Iechonias. Hic etiam Zorobabel non est filius Phadaia fratris Salathiel, inter cuius filios non ponitur Abiud 1. Paralipom. sed alter filius Salathiel, vt Caietan, atque alij tradunt. Et si narrarentur omnes filij Salathiel in dicto libro, & ibi non nominaretur Zorobabel, existimari posset istum esse filium Phadaia: sed non omnes enumerantur. Vnde apud Esdræ vocatur Zorobabel filius Salathiel, ad differentiam alterius filij Phadaia: & Aggaius. *Factum est verbum Domini*, inquit, *ad Zorobabel filium Salathiel.* Hieronymus in quæstionibus super Paralipomenon non idem esse sentit in 1. Paralip. 2. Salathiel, & Phadaia. Et ita duo illi filij Zorobabel, nempe Mossolla, & Hanania, ijdè sunt, qui à Matthæo, & Luca dicuntur Abiud, & Resa.

fa. Quod etiam ipse quoque Philo in Breuiario temporum contestatur, nempe Abiud alio nomine dictum Hananiam, & Resam aliter vocatum Mossollam.

Alia tertia à quibusdam producit solutio: nempe Zorobabel filium naturalem esse Phadaia, legalè verò Salathiel. Sed illud profecto admiratione dignum est, quod cum 1. Paralip. 3. à Iechonia in finem capitis enumerentur 13. generationes, nullus tamen inueniatur vel in nomine conuenire cum aliquo, qui describitur à Matthæo, vel à Luca. Deinde illud quoque mirandum est 13. enumerari à Matthæo genealogias à Iechonia ad Ioseph virum Mariæ, quomodo videlicet eas videre potuit Esdras, qui libri illius creditur autor? Nam illæ continere videntur secundum communè generationis cursum 300. annos. Præterea, quorum illæ generationes ibi describuntur: & num per 13. illas generationes, ultra quas nullius progenies in Scripturis ostenditur, significare voluit Spiritus sanctus Christum venturum, qui est finis Scripturarum, & qui post 13. dictas genealogias describitur, tandem venisse, & 14. ipse compleuisse. Rogo prudentem lectorem, vt de his velit seriò cogitare, & aliquid solidi inuenire.

Generatio autem ista Salathielis, & Zorobabelis fuit in Babylone, & Zorobabel reuersus est in Hierusalè, Zorobabel interpretatur, alienus à confusione: quia dux fuit eorū, qui egressi sunt ab illa Babylonis confusione, & captiuitatis ignominia. Hic discutendum est dubium graue, ac magni momenti, spectans ad diuersitatè genealogiarum per Matthæum, ac Lucam descriptarū, an videlicet differant nec ne: et si differunt, in quibus differant? & rursus cur differant?

Ad primum igitur, dubium non est quin valde discrepēt. Primum in personis, quia Matthæus Salomonem filium Davidis, & Iacob facit patrē Iosephi viri Mariæ, Lucas verò facit Nathan filium David, & Heli parentē Ioseph. Deinde differunt in personarum qualitate, & statu: Nam Matthæus pec-

III. solutio, minus probabilis propter tria.

Finis scripturarum Christus,

Salathiel vbi genuit Zorobabel, & hoc nomen quid significet. 2. Esd. 12.

Matthæi inter, & Lucæ genealogias multiplex diff. crimen assignatur.

catores,

catore, & peccatrici ex infandis con-
nubijs genitos suæ inferit genealo-
giæ; at Lucas horum non meminit. Præ-
terea differunt in modo narrandi: nã
hic descendendo, ille verò ascendendo.
hic utitur verbo, genuit, ille verbo
fuit. Adhæc discrimen est inter extre-
ma. Siquidem Matthæus ab Abraham
incipit, & in Christum desinit; Lucas
verò, à Christo inchoat, & terminat in
Deo. Adde etiam in tempore: quoniã
Matthæus ad Christum infantem, &
ex utero prodeuntem descendit; Lu-
cas verò, à Christo annorum triginta,
iam maturo, baptizatoque principiũ
sumit genealogiæ. Postremò in ratio-
ne numeri magnum inuenitur discrimen.
Matthæus enim duas & quadra-
ginta generationes enumerat, atq; il-
las in tres partitur tessera decades; at
Lucas septuaginta septem generatio-
nes, nulla facta partitione cõplectitur.

Quæ ut plenius intelligantur, atq;
dissoluatur, in primis aduertendũ est
existisse quosdam, qui asseruerunt, nul-
lam in personis, sed tantum in nomi-
nibus, quibus significantur, differentiã
esse. Hanc enim refert Gregorius Na-
zianzenus citatus à B. Thoma, quorũ-
dam fuisse sententiã: quæ merito im-
probatur. Nam Matthæus Dauidem
asserit genuisse Salomonẽ, Lucas ve-
rò de Nathan ait: *Quod fuit Dauid*, cõ-
stat autem quod Salomon, & Nathan
non sint vnus, & idem homo, verum
duo fratres filij Dauid, de quibus mẽ-
tio est li. 1. Paral. ca. 3. Deinde licet da-
remus de quibusdam quod sint bino-
mines, & in illis discordaret, esset qui-
dem discordia in paucis, at in cæteris
esset concordia: & tamen sunt gene-
rationes quatuordecim, in quibus nõ
est concordia, ut Augustinus docet li.
quæst. Euangeliorum. Ergo non sunt
eadem personæ ab utroq; Euangelij
scriptore enarratæ, sed prorsus diuer-
sæ. Præterea si essent eadem personæ,
& in omnibus variarèt nomina; tamẽ
personæ totidẽ essent à Dauid ad Chi-
stum per Matthæum, quot sunt per Lu-
cam; & tamen in Matthæi Euangelio
duæ sũt quaterdena tantummodo, in Lu-
cæ verò duæ & quadraginta personæ.
Remenet ergo hoc expugnatum.

Sunt rursus alij, qui affirmant, Mat-
thæum describere veram Christi ge-
nealogiam secundum carnem, porrò
Lucam generationem (quam vocant)
putatiuam; vnde in principio dixit:
Vt putabatur filius Ioseph: putabant
enim Iudæi, quod ob peccata Regum
Messias ex Dauide non foret oriun-
dus per lineam Regũ, sed per lineam
priuatorum. At contra hoc militat in
primis manifesta ratio. Nam genealo-
gia Christi ponitur ad probadũ, quod
Christus descēdat de genere Dauidis,
de quo venturum Messiam Prophetæ
prædixerant: genealogia autem secũ-
dum existimationem Iudeorum, hoc
non pbat, sed vera, & manifesta. Dein
de Lucas vel sciebat verã Christi pro-
geniem, vel ignorabat: si ignorabat,
mentiretur Euangelista, vel deciperet,
credens se veram scribere, quæ non
esset: si verò sciebat, superfluum erat,
& inutile scribere generationem pu-
tatiuam, cum non sit aliud quàm pu-
tare Messiam non descendisse ex Da-
uide per Reges, sed per alios. Item si
essent istæ duę generationes omni-
no distinctæ, nempe vna vera, & alte-
ra putatiua, haud possent ad vnum re-
duci: & tamen tam Lucas, quàm Mat-
thæus in vnum Ioseph genealogias re-
ferunt suas, quo de Lucas ait: *Vt puta-
batur filius Ioseph*: non quod insinua-
ret scribere se genealogiam sola opinio-
ne conceptã, quæ nihil conferret pror-
sus; ad innuendum quid homines de
Christo opinabantur, ac ipsi discipu-
li, qui initio putabant Christum filiũ
esse Ioseph. Hinc enim Philippi ad
Nathanaelẽ verba illa sunt apud Ioã-
nem cap. 1. *Quem scripsit Moyses*, in-
quit, *in lege, & Propheta, inuenimus Ie-
sum filium Ioseph, à Nazareth.*

Sunt & alij rursus, qui censent, Mat-
thæum veram Christi genealogiã se-
cundum corpus texuisse: Lucam verò
progeniem spiritalẽ descripsisse: quia
omnes viros iustos dixit esse patres
Christi propter similitudinẽ honesta-
tis: Sed & hoc facile improbari potest
Nihil enim prodesset eiusmodi descri-
ptio, cũ genealogia texatur ad probadũ
Messiã ex ijs descēdisse, ex quib; Pro-
phetæ prædixerat descēsurũ. Et si hoc

I I. solutio,
putatiuã quæ
taxat nõ ve-
ram esse Lu-
cæ genealo-
giã affirmã-
rium confu-
tatam.

II. argum.

III. argu.

Luc. 3.

Ioann. 6.
Supra 1.

III. solutio,
min⁹ idonea.

sibi

sibi proponeret Euangelista, omnes
Prophetas & viros sanctos veteris le-
gis genealogiæ suæ inseruisset, & ta-
men nulli tales viri describuntur à
Luca. Præterea, tunc nullus impro-
poneretur, cum tamen in vtrãque ge-
nealogia multi ponantur. Adhæc, si
id propositum esset Euangelistæ, sal-
tem eorum alter lineam aliquam non
continueret: nam sancti viri non fue-
runt in eadem progenie; nec per lineã
eamdem descenderunt, sed per diuer-
sas, nec illas quidem continuas pro-
genies, sed interruptas; cum tamen v-
trique continuatam lineã ponat, ut
de Matthæo, Lucaq; constat à Dauide
ad Adam vsque ascendente. B. Augu-
stinus lib. 2. de quæstionib. Euange-
liorum cap. 5. postquam impugnavit
Iacob & Heli non esse eandem perso-
nam, etsi varia sint nomina, subiungit:
*Quærendum igitur, inquit, quomodo po-
tuerit habere duos patres Ioseph? Et mi-
hi, quidem in presentia tres causæ occur-
runt, quarum aliquam Euangelista sequi-
tus sit. Aut enim vnus erat Ioseph natu-
ralis pater, & alter eũ adoptauerat: aut
more Hebraorum cum sine filijs vnus de-
cessisset, uxorem eius propinquus acci-
piens, filium, quem genuit, propinquo mor-
tuo deputauit. Ut cum ab altero alteri
genit⁹ esset Ioseph, aut cõuenienter duos
patres habere diceretur: aut vnus Euan-
gelista patrem eius, à quo genitus est, no-
minauit. Alter autem aut auum mater-
num, vel aliquẽ de cognatis eius posuit,
cui propter consanguinitatis vinculum,
in filij loco Ioseph constitueretur. In qui-
bus causis illa videtur infirma, quam in
secũdo loco posuimus. Quia cum quis a-
pud Iudæos defuncto fratre, vel propin-
quo, prole de uxore eius exuscitat, illud
quod nascitur, nomen defuncti solet acci-
pere. Ergo aut adoptio soluit istam quæ-
stionem, aut origo maiorum, aut aliqua
alia causa, quæ nobis in presenti non oc-
currit. Idem prorsus docet libro 2. de
Consen. Euangel. cap. 3. & ait: Quia
Lucas dicit, *qui fuit*, adoptionẽ signifi-
cat, quæ fiebat à gentibus; ut Pharaõ-
nis filia, quæ adoptauit Moysen, & Ia-
cob adoptauit Ephraim & Manassen,
Gene. 48. Sed ne quid videar dissimu-
lare B. Augustinus verba hæc sumpta*

ex lib. 2. de Consen. Euangel. retra-
ctat lib. 2. retract. cap. 7. quemadmo-
dum & verba de quæstionib. Euange-
licis cap. 2. libri eiusdem retractat, ac
corrigit. Nec immeritò quidem, quia
adoptio non conducit ad sciendũ ge-
nus vel originem alicuius. Ideo Augu-
stinus secundæ sententiæ magis adhe-
ret, soluitque argumentum de nomi-
ne defuncti in prædicto capite 12. Sa-
tis enim est, quod diceretur eius filius
si non eodem prorsus nomine voca-
retur.

Alij adhuc sunt qui tradunt, Mat-
thæum recitare genealogiã ipsius Io-
seph, qui per Salomonẽ à Dauide ori-
ginem duxit: Lucam verò genealogiã
texere B. Virginis Mariæ, quæ à Dauide
descendit per Nathan fratrem Salomo-
nis. Ioseph itaque ex istorum senten-
tia fuit natura filius Iacob, ut ait Mat-
thæus: & idem filius fuit Heli, id est,
Ioachim patris Virginis Mariæ lege
vxoria, secundum quam consuetudo
est filium generum appellari, & filiam
nurum. Etenim cum vir & vxor sint
vna caro, qui pater est vxoris meæ, e-
tiã pater meus appellatur, quo pacto
etiam pater mariti, dicitur etiam pa-
ter vxoris. Atque ita Christus tam res-
pectu Ioseph patris putatiui, quàm res-
pectu matris inuenitur esse ex familia
Dauid. Addunt præterea, qui hoc sen-
tiunt, apud Syros idem esse Heli & E-
liacim & Joachim, id quod autoritate
Philonis in Breuiario suo de tempori-
bus confirmare contendunt. Sũt au-
tem autores huius sententiæ Ioannes
Annius Viterbiensis in commentarijs
Philonis, Ioannes Lucidus, Petrus Ga-
latinus in libris contra Iudæos, Geor-
gius Vicelius, & alij, item Caietanus
& Lyranus in caput 3. Lucæ. Iuvat e-
tiam hanc sententiã Damascenus lib.
4. cap. 15. his verbis: *Decet autem scire,
non fuisse morem Hebraorum, neque di-
uina Scriptura genealogias texere mu-
lierum. Nam lex fuit, tribum non despon-
sare ex alia tribu. Atqui Ioseph ex Dau-
dica descendit tribu, & iustus erat. Hoc
enim de ipso diuinum testatur Euan-
gelium. Non igitur præter legem, sanctam
Virginem ad desponsationem duxisset, ni-
ex eius sceptro descendisset. Cum igitur*

Solutio III.

1. Paral. 3.

Gen. 2.

Eius autores
sententiæ re-
cententur.

B. Damasc.

Num. 36.

Matth. 1.
& seq.

osten-

Prima solu-
tio quorun-
dam vtriusq;
genealogiæ
homines no-
mine tãtũ di-
stinguẽtiũ re-
solvitur tri-
plici argumẽ-
to.

Greg. Naz.
Thom. in 3.
part. 9. 31.
art. 8. tomo
13.
1. Paral. 3.

August. lib.
2. quæst. E-
uang. cap. 5
tom. 4.

B. August.
tom. 4.

Ioseph vt
duos patres
habuerit, se-
cundum Au-
gustinum.

Exod. 2.
Gen. 48.

Incommodũ
solutionis Au-
gustini.

Deut. 35.

ostenderit Euāgelista descensum Ioseph, satisfactum esse putandum est. Præterea id nequaquam latere par est, quod lex erat, viro moriente sine prole, fratrem eius defuncti coniugem sibi nuptijs copulari, & suscitare semen fratri. Quod igitur partu edebatur, secundum naturam, secundum id est, illius, qui genuit, erat: secundum vero legem, eius, qui obierat die. Ex serie igitur Nathan filij David, Leui genuit Melchi & Panthera. Panthera genuit Barpanthera, sic ab eo denominatum. Hic Barpanthera genuit Ioachim: Ioachim vero genuit sanctam Deiparam. Ex serie Salomonis filij David, Matthan duxit uxorem, ex qua genuit Iacob. Mortuo autem Matthan, Melchi qui erat ex tribu Nathan, filius Leui, frater vero Pantheris, nupsit uxori Matthan, matri quidem Iacob, & genuit ex ea Heli. Erant igitur fratres uterini Iacob & Heli: Iacob quidem ex tribu Salomonis, Heli vero ex tribu Nathan. Defuncto autem Heli ex tribu Nathan sine liberis, accepit Iacob frater eius ex tribu Salomonis uxorem eius, & suscitavit semen fratri suo, & genuit Ioseph. Ioseph igitur natura quidem est filius Iacob, ex descensu à Salomone: secundum vero legem, filius Heli ex Nathan. Hæc B. Damascenus. Quæ sententia etsi in speciem probabilis, ac speciosa videatur, nonnulla tamen sunt magni momenti, quæ contra eam possunt produci.

Impugnatur quarta solutio multipliciter.

Prima ratio.

Ac illud in primis, quia si Matthæus Hebræus ipse, & Hebraico sermone ad Hebræos scribens, non scripsit generationem Christi secundum carnem, & qui frequenter vitur verbo, qui genuit, certè multò minùs Lucas, ad quem minùs attinebat, & qui non vitur dictione, qui genuit, sed, qui fuit, atque ita nullus generationem Christi secundum corpus conscripserit.

II. ratio.

Secundò, si Christus per lineam Nathan descendit, & non per lineam Salomonis, non descenderet de regia stirpe, contra Scripturæ autoritatem, dicentis: Iuravit Dominus David veritatem, &c. De fructu ventris tui ponam super sedem tuam, & 2. Reg. 7. Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium: nec Ecclesia caneret: (get Regali ex progenie, Maria exorta reful-

Psal. 131. 2. Reg. 7. & alibi.

Linea autem regalis non erat per Nathan, sed per Salomonem.

Tertiò, quia Lucæ 2. dicitur Ioseph profectus in Bethleem, eoquod esset de domo & familia David, ut profiteretur cum Maria sibi desponsata uxore pregnantante: quibus verbis indicatur Beatam Virginem eiusdem fuisse domus & familiæ, atque Ioseph, ut adnotarunt Hieronymus & Hilarius in Matthæum, ac Gregorius Nyssenus sermone de sancta Saluatoris natiuitate, & Damascenus in verbis paullo ante allegatis:

Quartò, Christus nõ esset propriè ex semine David, nisi tantum per adoptionem. Nathan quippe filius David ex Berfabæa dicitur i. Paralipo. 3. qui tamen si quorundam sententiã probaremus, naturalis & legitimus filius Viri fuit prioris viri Berfabææ, quem cum alijs fratribus suis David, cum acciperet Berfabæam in uxorem, in filios adoptauit, nam sic docet multi sanè præclari Scripturarum interpretes, ut Lyranus Lucæ tertio Burgensis in Matthæum capite primo. Abulensis Episcopus in Paralipomeno rum libros. Vnde Prouerb. quarto vocatur Salomon matris suæ vnigenitus, atque de eo solum fit mentio secundo Regum duodecimo, quasi genito ex Berfabæa. Quæquam illud dum videtur quod asserunt tam Ambrosius in Lucam, quam Augustinus libro secundo de consen. Euangel. capite tertio, & Lyranus, videlicet quod Nathan Propheta sit ille, qui adoptatus est à Dauide in filium, cum expresse primo Paralipomenon tertio, & secundo Regum quinto censeatur inter filios Davidis ex Berfabæa susceptos. Sed ex Berfabæa naturales quidem filios, sed adoptiuos ex Dauide. Et idem Augustinus libro secundo Retractat. capite decimo sexto merito corrigit quod dixerat de Nathan Propheta his verbis: Item, vbi dixi, Lucas vero ad ipsum David per Nathan ascendit, per quem Prophetam Deus peccatum illius expiauit, per cuius nominis Prophetam dicere debui: nec putaretur idem esse homo, cum alter fuerit. Hæc ille.

III. ratio.

LUC. 2.

Hieron. tomo 9.

Hilar. can. 1. in Matthæum.

Greg. Niss. III. ratio

1. Paral. 3. Nathan frater Salomonis qualis filius David.

Lyran. Paul. Burg. Abul. Episc. quest.

Nathan Prophetam nõ illi fuisse fratrem Salomonis.

Ambr. li. 3. in Lucam, tom. 5. August. tomo 4.

Idem to. 1.

Vt fuerit Salomon filius vnigenitus coram matre sua. Prou. 4.

V. ratio, in quartam solutione propositam.

Autor lib. 99. Vete. & Noui Testamenti. q. 56 tom. 4.

VI. argum.

4. Reg. 23. 2. Paral. 36

Gen. 41.

Dan. 1.

VII. argum. Ruth 1.

Quod verò dicitur Preuerb. 4. Ego filius fui patris mei, tenellus, & vnigenitus coram matre mea: non significat, illum vnicum fuisse matris suæ, sed tantummodo. Ego eram tam dilectus à matre, tãq; illi carus, ac si fuisset solus illius filius: vel, ac si fuisset primogenitus: nam, quasi talis fuisset, hæres à Dauide est institutus.

Quintò, contra morem sacrarum litterarum describeretur genealogia mulieris: vel saltem fecisset Lucas mentionem Mariæ, si eius texebat genealogiam, quod tamen non fecit: Matthæus tamen eius meminit, ut genealogiam Christi à se scribi intelligas secundum carnem, & non à Luca. Nec valet, si dicas, cum ait Lucas, Qui fuit Heli, relatiuum, qui ad Christum esse semper referendum, ut docet Autor quæstionum Vete. & Noui Testamenti, ut sit sensus: ipse Iesus putabatur esse vel filius Iosephi, sed reuera non fuit illius, sed Heli, qui auus maternus erat. At certè hoc non nisi durè exponeretur, cum Ioseph sit intermedius: & semper verbum, Qui fuit, refertur ad immediatè præcedentem personam.

Sextò, finguntur secundum istam sententiã tot homines binomines. Et quod apud Syros idem sint Heli, Eliacim, & Ioachim, exemplo Scripturæ non probant. Nam quod allegant ex 4. Reg. lib. cap. 23. & 2. Paralipom. 36. vbi quidam, qui vocatur Eliacim, vocatus fuit à Rege Aegypti Ioachim: parum firmitatis habet, nisi eadè ratione velimus idem esse Ioseph, quod mundi Saluator, Genes. 41. quia nimirum Rex Aegypti conuertit nomen Ioseph in illam vocem: & idem sit Daniel quod Balthasar, idèq; Ananias, quod Sidrach, & idem Misaël quod Misach, & Azarias quod Abdenago, teste Daniele.

Præterea insolitum est, nec ex Scripturis probatur, uxorem dici filiam patris vxoris. Nam etsi focus vocaretur suam filiam, ut Noëmi vocabat Ruth: Non tamen in tertia persona historicus, & maxime texendo genealogiam mariti, poneret focum suam loco parentis. Atque hoc insolitum est,

etiam si ore tenus ipse gener parerem vocet focerum, & focer generum filium.

Postremò, illa sententia aduersatur multis patribus. Ambrosius enim in Lucam testatur Christum esse ex semine Iechoniæ, etsi dicatur vir sterilis, & abdicatus, & vir qui in diebus suis non prosperabitur: nec enim erit de semine eius vir, qui sedeat super solium David, & potestatem habeat ultra in Iuda. In quæ verba obijcit Hieronymus. Hieroniam exponendo: Quomodo, inquit, stare possit propheta, de stirpe eius nulum esse generatum, qui sederit super thronum David, nec princeps fuerit ultra in Iuda; cum Dominus, atque Saluator de huius natus sit semine: super cuius ortu loquitur Gabriel ad Mariam: Ecce concipies in utero, & paries filium, &c. Et dabit ei Dominus Deus sedem David patris sui, & reliq; Respondeamus igitur, quod in diebus Iechoniæ non successerit ei vir, qui sederit super thronum eius, sed multò post tempore de semine eius natus sit, qui solium eius obtinuerit. Potest autem & sic solui: Non sedebit quidem super thronum David vir, & homo, sed sedebit Deus: regnumq; eius nõ erit terrenum, & breue, ut fuit David, sed perpetuum, atque caeleste. Hactenus Hieronymus. Idè rursus super Isaiam de fletu Ezechiae Regis sic scribit: Ergo iste omnis est fletus, quod desperabat Christum de suo semine nasciturum. Idem libro de ortu Virginis, ut citatur à Ioanne Viterbiensi, qui illam genealogiam, Ioachim, Pantheris, Barpantheris, Eliacim, Melchi, & Leui ut cõstitam à quibusdam docet, quo Christi genealogiam clarè ab utroq; Euangelij scriptore traditam obsecrarent, sic ait: Quid Pantheris, & Barpantheris, & fraterni seminis suscitare opus fuit ad genealogiam Mariæ, quæ clara est, nisi quia falsi fratres sub specie Angeli lucis ad eludendum Euangelia quasi illa exposituri hæc sinxerunt? Sed certè hîc liber de ortu Virginis in Hieronymi operibus non extat, illiq; falsò adscribi putant viri docti. Namque idem suscitatione seminis ad saluandam Euangeliorum dissonantiam sæpe vsurpat, ut in Matthæum: & Augustinus, qui illam suscitationem deiecerat, retractauit.

VIII. & vltimum. B. Ambr. in Lucam lib. 3. tom. 5. Hierem. 22

Hieron. in Hierem. c. 22. lib. 4. tomo 5.

LUC. 1. Qui verò sit de stirpe Iechoniæ nulum esse generatum, qui sederet super thronum David, cõ hristus sedeat: Altera solutio.

Idè lib. 11. in Isa. cap. 38. sub initium. Idem.

Ioan. Viterbien.

Deuter. 25. 2. Cor. 11.

August lib. 2. retract. c. 9. tom. 1. initio.

De hac con-
trouersia qd
certò statuè
dum sit.

Africanus
hiflor. anti
quiffim.
Euseb. lib.
1. Eccl. hi-
for. c. 6. cir-
ca med. to-
mo 1.
Deuter. 25

Genealogia-
rum libri a-
pud Iudæos
cur potiffi-
mum adinuè-
ti.

Nò solos Lu-
cã patres le-
gales; Mat-
thæum verò
naturales po-
nere rãtum.
Euseb. loco
citato.

His ergo sententijs hætenus reie-
ctis, quæ inter duos Euangelistas appa-
rer difsonantia, soluenda est, nempe
quod Ioseph dicatur filius Heli, & fi-
lius Iacob: quam Imperator Iulianus
Christianis obiecit. Dicendũ est itaq;,
has duas genealogias minimè discor-
dare nisi à Dauide ad Ioseph vsq;: con-
cordant enim in prima quaterdena à
Dauide vsque ad Abraham: ab Abra-
ham autem vsq; ad Adam solus Lucas
narrat; ac proinde hoc nemini cõtra-
dicit. Notadum ergo est ex Africano
historico proximo temporibus Apo-
stolorum, vt recitat Eusebius Cæsari-
ensis, quod Matthat ex Iesca habuit
filium Heli, & ex eadem Matthan ha-
buit filium Iacob: & ita Heli, & Iacob
erant fratres vterini, & ille quidẽ ma-
ior, Iacob verò minor. Mortuo autẽ
Heli sine liberis, eius vxorem accepit
Iacob frater minor, ex qua sustulit fi-
lium Ioseph, qui secundum legem de
fufcitãdo semine (quæ habetur in Deu-
teronomio) filius est Heli, secundum
naturam verò filius est Iacob. Et ideò
Matthæus secutus est lineã patris natu-
ralis, at Lucas lineam patris legalis:
nam ex more Hebræorum, tales pote-
rãt describi in linea illius, vel alterius:
q; genealogiarum libri præcipuè pro-
pter hæreditates, & honores effẽt ex-
cogitati. Nã filius legalis succedebat
defuncto in bonis suis, & honoribus:
succedebat interdum etiam patri natu-
rali, quando ille alios liberos nõ ha-
beret: idcirco liberum erat in linea v-
triusque describi. Neque verũ est, Lu-
cam ponere omnes patres legales, &
Matthæũ naturales: quia Lucas ponit
Heli legalem patrem Ioseph; reliqui
ferẽ omnes ascẽdentes sunt patres na-
turales vsq; ad Dauid, in quem cõcur-
runt geneologiã. Si autem non con-
currerent in Dauid, profectò non te-
xeretur à Luca genealogia, nec Chri-
stus filius Davidis esse putaretur. Quæ
ne conficta esse existimes, audi quid
dictus Africanus in epistola ad Aristi-
dem scribat: *Hæc autẽ, inquit, non nobis
ad subitum reperta, aut absque vllis au-
toribus cõmentata sunt; sed ipsi hæc Sal-
uatoris nostri secundum carnem propin-
qui, seu studio tanti seminis demonstradi,*

*sue edocendi, quæ secundũ veritatẽ gesta
sunt, tradiderunt.* Hæc ille. Huic senten-
tiã subscribit Iustinus Martyr in quæ-
stionib. ad Orthodoxos, Eusebius su-
pradictus, Damascenus, Nicephorus,
Theophylactus, & Euthymius in Lu-
cam, Ambrosius in eundem. Item Hie-
ronymus in cap. 1. Matthæi, August.
lib. Retract. Beda in Lucam: Quæ ta-
men Osiãder homo hæreticus in Har-
monia (potius dixerim, difsonantia)
sua Euangelica commentitia esse con-
tendit. Et autor libri Quæstionũ Ve-
te. & Noui Testament (siue is fuerit
Augustinus, siue quispiam alius) sen-
tentiam eam asserit nec probabilem
esse, nec ad rem vllam proficere. Sed
certè non nisi argumentis infirmis ni-
tuntur, qui illam traditionem, histo-
riamũe infirmare conantur. Primum
enim argumentantur, nullum testimo-
nium vel exemplũ siue ex sacris, siue
ex profanis Hebræorum literis erui
posse, quo talis primogenitus defuncti
filius nuncupetur. Respondemus: fa-
ctis esse ipsam legem Deuteronomij il-
lud præcipere. Nec constat quod Io-
seph non sit vocatus nomine Heli pa-
tris legalis: nam & Booz accepit Ruth
in vxorem, vt suscitaret semen Maha-
lon cõsanguinei, & genuit filium, quẽ
non vocauit Mahalon, sed Obed. Ve-
rũ profectò, vt Augustinus annota-
uit, dicebatur quis suscitare semen fra-
tris sui, ea ratione, qua fratri filius suus
adscribatur.

Deinde obiiciunt: Etsi demus,
primogenitum eiusmodi duos pa-
tres sortitum esse: adhuc tamen nihil
efficiet, vt Euangelicæ discrepantiæ
scrupulus eximatur. Nam legalem fi-
lium nemo poterat ex vxore defuncti
procreare, nisi frater fuisset defuncti
germanus, simulq; cum eo habitasset:
quemadmodum Deuteronom. 25. eui-
dentissimè traditur. Illud autem non
contingit nisi ex eodem patre natis:
nam qui diuersos habent patres, hi di-
uersas etiam capiunt hæreditates, at-
que aded non habitant simul. Nunc
autem Iacob, & Heli nec fuerunt ex
eisdem patribus auis, aut proauis: nec
simul habitare potuerunt, cum alter
recenseatur in posteris Nathan, alter

Iusti. Mar.
lib. qq. q. 6.
tom. 3.
Euseb. loco
dicto.
Damas. lib.
4. cap. 15.
Niceph. lib.
1. c. 11.
Theophy. &
Euthym. in
Lucã. c. 3.
Ambros. ibi-
dem.
Hierony.
August. lib.
2. Retract.
c. 5. & 16.
Osiã. lib. 1
Harmon. E-
uangel.
Beda lib. 1.
in Lucam,
cap. 10. to-
mo 5.
Autor lib.
qq. Vete. &
Noui Testa-
men. q. 56.
tom. 4.
Aduersã opti-
onionis propo-
nuntur argu-
menta, atque
diluuntur.
Ruth 4.
Aug. lib. 5.
qq. in Deu-
teron. q. 46
& lib. 2. Re-
tract. c. 7.
tom. 1.
II. argumen-
aduersario-
rum.
Deut. 25.
Qua ratione
suscitaret ali-
quis semen
fratri suo.

in

Solutio:

Contra O-
siãderũ hæ-
reticũ.

Scriptura cõ-
sanguineos
de more fra-
tres appel-
lat.

III. argum.
Africanus
vetus au-
tor.

Solutio.

Matthæi at-
que Lucæ ge-
nealogiarũ
inter se quæ
sit ratio diffe-
rentiæ.
Ezech. 1.

Ibidem.

in posteris Salomonis. Respondetur,
fatis dici cohabitare, qui eodem tem-
pore viuunt, etiam si non in eisdem
ædibus. Atque itã esse intelligẽdum,
docet exemplum Booz, qui, vt susci-
taret semen Mahalon propinqui sui,
accepit Ruth in vxorem. Nec enim
diuersa lex est illa, quã Booz coniun-
ctus est Ruth, ab illa, quæ habetur Deu-
teronom. 25. vt somniat Osiãder hæ-
reticus, vt ex multis circũstantijs, quæ
eãdem sunt, colligi potest. Fratres et-
iam in illa lege Deuteronomij, non
germani modo intelligendi sunt, ve-
rũ etiam cõsanguinei, qui Scriptu-
rarum vsu fratres appellantur. Vnde
Booz Mahalonis non frater germa-
nus erat, sed propinquus.

Nec obstat rursus quod Africanus
in epistola ad Aristidem, post recita-
tam hanc traditionem, adiecit: *Siue
itaque ad hunc modum, siue aliter ha-
bet res ista, non poterit quisquam, meo
iudicio, clariore (illius scilicet, quæ ob-
iecta erat Euangelistarum discrepan-
tiã) expositionem reperire. Quisque au-
tem æquo animo præditus est, idem quod
nos curabit, etiam si certum desit testi-
monium: ob id videlicet, quod meliorem,
ac veriorẽ expositionem proferre non
poterit, Euangelium sanè per omnia, quæ
vera sunt, tradit.* Hæc ille, quæ mo-
destiã potius gratia dixit, quã infir-
mandæ traditionis propositã: quæ
ita nodum Euangelij dissoluit, vt pla-
nè nulla sit ad alias solutiones confu-
giendi necessitas. Atque hætenus de
hac quæstione sit dictum.

His igitur vtunque declaratis, ra-
tionem discriminis inter has genea-
logias assignare aggrediemur. Radix
autem istius discriminis est: quia Mat-
thæi partes in facie hominis designa-
ti, erant, Christi infirma secundum
carnem exponere: ideo primũm pa-
rentes eius secundum corpus descri-
psit. Lucas verò, qui vituli, & Ponti-
ficis personam magis enarrare stu-
duit, idcirco Christi generationem se-
cundum spiritum, qua ille nos Deo,
& sibi genuit, exprimere curauit: qua-
re patres legales, vt Heli, & Nathan,
ne scilicet in carne vt Iudæi, fiderẽ-
mus, exposuit. Marcus verò in facie

leonis adumbratus, nullam genealo-
giam descripsit. De quo Chrysofosto-
mus homilia 4. in Matthæum ait: *Ego
igitur existimo primum omnium Mat-
thæũ Euangelium edidisse: propter quod
etiam generationum catalogum diligen-
ter enumerat, & plenè cunctis atque
instanter exequitur. Marcus autem cõ-
pendiosa post illum cucurrit via, vt pote
qui iam ab alio dicta, & manifestata
replicaret. Lucas sanè non modo textit
generationum catalogum, verum etiam
pluribus eum textit extendendo nomi-
bus: quippe qui Matthæi scriptione præ-
uentus, amplius aliquid docere nos stu-
deat. Suum enim quisque diuerso modo
est imitatus magistrum. Marcus qui-
dem Petrum, verborum paritate gau-
dentem; Lucas verò Paulum, summi-
um copiam vbertate loquendi superantem.*
Hæc ille.

Secundo Matthæus peccatores &
peccatrices, & captiuos in Babylo-
ne recitat, vt Hebræos atque omnes
Christo egere significet, in quo sunt
omnes saluandi, & nullum hominum
genus exclusum est à salute, si velint.
Quamobrem cõgressus in primis in-
cessuosos, deinde turpes cum mere-
trice, ad hæc vituperabiles cum alie-
nigena, & scelestos cum adultera pro-
posuit, vt nulli quouis modo de sce-
lesto, & illicito atque nefario coitu
venienti, claudatur salutis aditus. Lu-
cas verò iam per Christum regenitos
narrans, abhorret à peccatoribus, &
captiuis, ac mulierculis; vt locum fa-
ceret intellectui, per baptismum il-
los iam fuisse purgatos. Nihil enim
coinquatum nihil molle, aut fœmi-
neum mittebat ad Deum. Hinc scri-
ptum est: *In Christo Iesu neque circũ-
ciso aliquid valet, neque præputium; sed
nova creatura.*

Tertio, Matthæus ait, *Genuit*; quia
describit generationem ex carne, qua
peccata vt onera quædam descen-
dunt, vt reponantur super Christum,
ea in se ipso delentem. At Lucas in-
quit, *qui fuit*: quoniam generationem
legalem patris, qui non gignit, cum
obierit, declarat: & vt innuat, homi-
nẽs olim fuisse dæmonis descenden-
tis in abyssum: nunc autem esse alte-

Marcus nul-
lã Christi ge-
nealogiã cur-
scripserit.
Ezech. 1.
Chrysof. to-
mo 2. in præ-
cip.

Qua ratione
Marcus Pe-
trum præcep-
torem suũ
in dicendo,
Lucas verò
Paulũ sit imi-
tatus, teste
Chrysofosto-
mo.

II. ratio dis-
criminis in-
ter Matthæi
& Lucæ ge-
nealogias.

Rom. 3.
1. Timot. 2.
Gen. 38.
Iosu. 2. &
alibi.
Ruth 4.
2. Reg. 11.

Gal. 6.

III. ratio.

Isai. 53. &
1. Pet. 2.

Act. 20. & alibi.

Gen. 1. & 2. & seq. Infra 3.

Hanc locutionem: Qui fuit Heli, qui fuit, &c. vnde sumptit B. Lucas.

rius, nempe Christi ascendentis in cœlum, qui eos baptismo sanguinis sui acquisiuit: qui quidem Christus semper fuit Dei verissimus filius, & per quem Adam, qui olim fuit Dei, peccato verò & se ipsum, & nos simul perdidit; ac propterea dæmonis vt essemus, perfecit, iterum Dei est per Christum restitutus, & nos in eo. Quanquam ne quid dissimulem, hæc forma loquendi, *Qui fuit*, non negat filium naturalem vera generatione natum, Hinc Herodorus libro 7. introducit Xerfen ad Artabanum ita loquentem: *Nec enim fuerim Darij qui fuit Hytaspis, qui fuit Aramnis, qui fuit Ariamnis, qui fuit Tispei, qui Cyri, qui fuit Cambysis, qui fuit Achimænis filius; nisi Athenienses vltus fuero.* Hæc ille, à quo fortassis Lucas linguæ Græcæ eruditissimus illam phrasin loquendi mutuatus est. Nam etsi Heli fuerit filius legalis Ioseph: reliqui tamen naturales parentes Heli extiterunt. Idem etiam comprobatur ex eo, quod constat in progressu genealogiæ Lucæ vbi dicitur: *qui fuit Dauid, qui fuit Iesse, qui fuit Obeth, qui fuit Booz, & tamen erant filij naturaliter geniti, & Iudith 8. Iudith quæ fuit filia Merari, filij Idox, filij Ioseph, filij Ozia, &c.*

III. ratio, discernimur inter Matthæi & Lucæ genealogias. Ephes. 4.

Lucas quare Gētibus scripsit Euangelium.

Rom. 3.

Quartò, Matthæus descendendo, Lucas verò ascendendo ad Adam, & ad Deum, genealogiam scribit: quia natura, est principium propagandi, sicut gratia hominis reducendi. Vt ostendatur etiam quod ait Paulus: *Quod ascendit, quid est nisi quia & descendit primum in inferiores partes terra?* Vel potius Matthæus descendit ab Abraham; Lucas verò vsque ad Adam ascendit. Nam Lucas Gentibus scripsit Euangelium, vt ostenderet Iesum Christum non Iudæis tantum natum, sed & Gentibus: ideo ad Adam ascendit, qui pater est omnium, & ad Deum de quo Apostolus: *An Iudeorum tantum Deus? nonne & Gentium?* at Matthæus, scribens Iudæis, ab Abraham incipit, cuius memoria celeberrima erat apud Iudæos, cuius facta Mesiæ promissio primum fuit.

Quintò, Matthæus incipit à Christo nato, & in cunis vagiente propter nos, vt indicaret iam tunc Christum peccata nostra accipere pro quæ illis satisfacere, quoad expleret opus per Crucis baptismum desideratum: Lucas autem à Christo tricenario, & baptizato exorditur, nempe quia nõ reducitur ad Deum nisi per baptismum sanguinis sui.

Sextò, terminat Matthæus genealogiam in *Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus*: Lucas verò ab eo exordium sumit. *Erat, inquit, Iesus annorum triginta, vt putabatur filius Ioseph.* Et ratio Lucæ est, vt colligas, non solum non fuisse verum patrem Christi secundum carnem, verum etiam ipsum fuisse Christi filium secundum spiritum, vt cum cæteris renatus ad Deum reduceretur. In quo Christi meritum etiam insinuat, ad nostram superbiam deprimendam, qui cum esset verus filius Dei, tulit putari filium hominis, & filius fabri, ac quasi peccator cum cæteris; cum tamen patri nostro Adæ non fuerit satis, filium Dei fuisse, & in sapientia multa conditum, sed adhuc maiora & sublimiora ambiuerit, atque affectauerit. At contra Matthæus, in Ioseph terminat virum Mariæ, vt & Virginis humilitas, & meritum significaretur: nam & ipsa haberi se subiectam viro etiam in opere carnis, quasi vnam è damnatis mulieribus antiqua dånatione Eua, modestissimè tulit, cum reuera filij nomine, gratiæ dono excellēti esset præseruata.

Septimò, Matthæus facit stipitem Abraham, quia primus, cui promissum hoc semen propter fidem, & vsque ad Christum venit, quod sola fide peruenitur ad Christum salutem nostram. Lucas facit stipitem Iesum, vt omnes in se recipiens, quasi pater & Pontifex euehat ad Deum.

Octauò, Matthæus Christo Mariam adiungit, vt segregatam à linea peccatorum, in quam peccata nostra etiam recidisse, aliquo modo potest dici, vt ipsa reijceret omnia crimina in filium, qui solus ab illis saluare

V. ratio.

Matth. 2.

Marc. 10.

VI. ratio.

Luc. 3.

Christi exemplum humilitatis.

Ecclesiastici 17.

Gen. 3.

VII. ratio.

Gen. 12.

VIII. ratio.

Matth. 1.

poterat:

Gen. 3.

poterat: vt sicut fructum illum dulcem prima Eua comedit, & dedit viro suo in mundi exitum: ita etiam hunc amarum fructum secunda mulier propinaret secundo Adæ, vnde mundi sequeretur instauratio. Lucas verò de Virgine nihil dixit, quoniam ad Adam reducebat generationes, vt hinc sumeres rationem mysterij, quod ipsa non pertineret ad Adam, quæ singulari munere esset à filio suo præseruata.

IX. ratio.

Nonò, Matthæus ab Abraham incipit, ob tres quaterdenas conficiendas, licet satis esset à Dauide exordiri: Lucas verò ab Adam nouo ad Adam veterem ascendit: quia omnia ex ordine tradere est pollicitus, tametsi satis fuisset ad Noë peruenire, ibi sistendo. Vel sanè difficilis creditu erat natiuitas Christi, si absque semine fuisset homo factus. Volens ergo Euangelista ostendere, quod & alius sine semine sit homo factus, ascendit ad Adam, & ad Deum, vt non miremur secundum Adam nullo semine factum, cum idem acciderit & primo Adæ.

Gen. 2.

X. ratio.

Decimò, Matthæus ponit statum in Abraham, at Lucas in Deo: nam Matthæus instituit generationem secundum carnem, Christus autem minimè est filius Dei secundum carnem: Lucas verò in Deo, quia nos sumus filij Dei adoptiui.

XI. ratio.

Vndecimò, Matthæus multos Reges nominat temporales & carnales, at Lucas vnum tantum Regem Dauid, qui typus est veri & spiritualis regni Christi ex verbo Prophetæ: *Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit: & ex sententia Angeli: Dabit illi dominus Deus sedem Dauid patris eius.*

Isa. 9.

Luc. 1.

XII. ratio.

Duodecimò, Circa numerum generationum aduerte apud Matthæum inueniri ter quatuordecim generationes, in Luca septuaginta duas; & à Dauide vsq; ad Christum in Luca sunt quadraginta duæ, at in Matthæo vigintiocto. Siquidem iuxta consuetudinem coniugij, aut legē Moyfi, pauciores personæ recitatæ in genealogia Matthæi longauam vitam transi-

gere potuerunt, plures autem apud Lucam immatura morte decesserunt. Estque hæc ratio è litera ducta: quia cum Matthæi mens sit probare Christum esse filium Dauide, & Abraham, à quo ad Christum generationes sunt quadraginta duæ, omisis tribus illis Regibus, qui ex causa supprimuntur; ideo non poterat plures ponere, vel pauciores: Lucas verò proponens plenissimam Christi generationē texere necessario debuit ipsam ad Adam, & ad Deum vsque deducere: neq; sunt nisi septē & septuaginta, & si fuissent plures vel pauciores; id est, centum, vel quinquaginta, totidem posuisset: & tūc nos inquireremus rationes mysticas numeri alterius cuiuscunque. Existunt ergo in Matthæo 42. generationes; etsi Augustinus libro 2. de cōsensu Euangel. capite 4. excluso Christo, & Iechonia, qui censetur in secunda tesseradecade, dicat esse quadraginta: qua in re aperte loqui videtur contra Matthæum, qui ait, iustas ac plenas fuisse tres quaterdenas, nimirum quadraginta duas,

Per hunc autem numerum pulchra mysteria representantur: numero enim quatuor elementorum vita nostra, quæ in decem mandatorum Dei per quatuor Euangelia perfectorum obseruatione consistit, significatur: duo verò significant, quod in duobus præceptis charitatis in Deum scilicet, & in proximum tota lex & Prophetæ cum Euangelio consummantur, quodque à solis Christo, & Maria perfecte implenda sunt propter nos. At in genealogia Lucæ excepto Deo, & Christo, per Septuaginta, Spiritum sanctum intellige perfecte nos adoptantem, & clamantem Abba pater, perfectamque nobis requiem donantem. Etenim in septem diebus omnia cōsummata sunt. Additur quinquarius, vel propter Christi vulnera quinque, quibus nos regenerati sumus: vel numerus quaternarius vitam hanc laboriosam & ærumnosam adumbrat; vnum verò vitam futuram indiuisam, de qua Propheta: *Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini, &c.* Christus

August. tomo 4.

Quaterdena rij Sacramentum numeri.

Exod. 20. et seq.

Matth. 22.

Rom. 13.

Numerus Septuagenarij quid mysterij cōtineat. Gen. 2.

Rom. 8. & Gal. 4.

Quinarij, Quaternarij uic numeri mysterium.

Psal. 26.

Luc. 10. Quid itē septuaginta septem generationes influent.

Matth. 18.

Gen. 4.

August. 10. mo 4.

Matth. 22.

XIII. ratio discriminis genealogiarū Matthæi, atque Lucæ.

D. Hieron. epist. 127. tom. 3.

1. Cor. 15.

etiam: Porro vnum est necessarium: Maria optima partem elegit, &c. Vel si annumeremus Deum & Christum, numerus septuaginta, perfectam peccati dimissionem significat, ex verbis Domini ad Petrum: Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies. Est nāque infinita dimissio per Christum Sacerdotem, ac Deum infinitæ transgressionis nostræ per septuagies septem enumerū significatæ. Vnde Genes. 4. De Lamech (scilicet vltio dabitur) septuagies septies: qui numerus insurgit ex ductu 7. in 11. nam septies vndecim efficiunt 77. per 11. vero transgressio decalogi denotatur. Hæc autem pulchrè explicat B. Augustinus lib. 2. de quæstion. Euangel. cap. 6. Vndecim, inquit, transgressionē denarij significant: at si in denario perfectio beatitudinis significatur, vnde est etiam illud, quod omnes conducti ad vineam, denario remunerantur, quod fit cum septenaria creatura Trinitati creatoris adiungitur: manifestum est quod transgressio denarij peccatum significat per superbiam plus aliquid habere cupientis, & integritatem perfectionemq; amittentis. Hoc autem septies propterea ducitur, vt motu hominis facta significetur illa transgressio: ternario enim numero incorporea pars hominis significatur. Vnde est quod ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mēte iubemur diligere Deum, &c.

Decimotertiò, Matthæus quadraginta duas ponit generationes; hic autem numerus surgit ex numero septies septem ducto, in quo præsentis status temporis designatur: & quadraginta duæ sunt mansiones filiorum Israël, Numer. 33. quas pulchrè B. Hieronymus in epistola ad Fabiolam explicat. Vita autem præfens varios ac diuersos status habet, quemadmodum genealogia Matthæi Iudices, Reges, & Pontifices: Lucas verò non fecit, vt Matthæus, genealogiam suam; siquidem in beatitudine, vbi omnino perfecta est peccati dimissio, omnis statuum cessabit diuersitas, & euacuabitur omnis potestas & principatus, vt Apostolus ait, & omnes erunt beati sicut Angeli Dei. Quidam

tamen sunt parum periti diuinorum mysteriorum, cumque sint ipsi phantastici, putant has de numero rationes esse phantasmata: vel quia non intelligunt; vel quia non degustant: cum tamen Sacræ Scripturæ plerunq; & patres Orthodoxi magna in his numeris asserant Sacramenta delitescere. Ex quo vel hic ipse Matthæus se procurasse trium numerum quaterdenarum (omissis quibusdam) aperit ostendit.

Decimoquartò, Matthæi generatio recta est, Lucæ vero per circuitum, quia à Deo incipit, & item in Deo desinit: & sicut Adā dicitur filius Dei non propriè sed quia ex Deo frater est de limo terræ quasi ex matre: ita Ioseph dicitur filius Heli non propriè & naturaliter, sed per viam legis & seriem genealogiæ ad Adā vsque perduxit, vt intelligamus ad Adamum quoq; pertinuisse redemptionem cui facta fuerat amplior promissio Genes. 3. & Sapient. 11. traditur Adam à delicto suo erutus & redemptus per sapientiā. Ex Ruperti sententia igitur B. Matthæus describit genealogiam rectam ab Abraham ad Christū, quæ quasi longa est piscatoris linea, vel arundo, cui ferreus hamus subligatus est, nimirum deitas: qui quidem hamus carne tegitur, nempe vt piscis edulio prouocatus seipsum ferro stragulet. Ad hunc modum demon homicida ab initio, carnem Christi appetiuit, & ferro deitatis captus est, ac foras extractus, iuxta illud: Nūc Princeps huius mundi eijcietur foras: de qua mystico in sensu ait Iob 40. cap. An extrahere poteris Leuiathan hamo, & fune ligabis linguam eius? Illa verò Lucæ genealogia, quæ à Iesu tendit in Deum, quasi circulus est, quoniam Christus Deus est & homo. Hic ergo circulus siue annulus, siue armilla est, de qua mysticè etiam ibidem inquit: Nūquid pones circulum in naribus eius? (vt fatuus scilicet ostentetur vbi que) aut armilla perforabis maxillam eius? Maxillam vocat, vt quod auide momorderat retinere non valens, remittat per foramen ab armilla confectum. Est præterea Matthæi ge-

nealogia

Matth. 22. Luc. 20. In eos qui genealogiarum Christi de numero rationes aut esse phantasmata.

XIII. ratio.

Luc. 3. Gen. 28.

Ruper. Tui-tien.

Qualis Matthæi, qualis verò Lucæ genealogia Saluatoris. Io. 8. Infra 12. Iob 40.

Matthæi quoque genealogia elegans sine in scala Iacob delineatio. Gen. 28.

Supra 22. 2. Reg. 7. et Psal. 88. Matth. 1. & Luc. 1.

Psal. 8. Luc. 22. Matth. 4.

Vtriusque patres genealogiæ, ascendentes scilicet, & descendentes, nobis quomodo imitandi. Gen. 3.

Cur Ioseph, non Mariæ veræ Christi genitricis Matthæus genealogias texerit.

I. solatio. Chrysof. homilia. 3. in Matth. 1. tom. 2. in principio.

nealogia scala à Iacob in somnis visa, stans super terram, & cacumen illius tangens cælum: & Dominus innitebatur scalæ, Genes. 28. Huius scalæ duo latera sunt Abraham, & David parentes Christi, quibus sub iuramento à Deo promissus fuit: reliqui gradus sunt generationes aliorum. Superius, cui Dominus innixus est gradus, Ioseph vir Mariæ est, cui Dominus nititur, vt pupillus tutori, vt nutrici infantulus. Ad pedem huius scalæ dormit Iacob, quia Patres de promissione Abraham facta securi quiescebant. Angeli ascendunt, ac descendunt per hanc scalam? Cum enim cognoscimus Christum Deum, ascendimus: cum cognoscimus hominē paulo minoratum ab Angelis, vt loquitur Scriptura, egentemque ministerio, & consolatione Angelorum, descendimus. Nostrum ergo est, per imitationem virtutum, quibus patres nostri & maiores excelluerunt, ascendere, & per agnitionem criminum atq; defectuum, in quos parentes prolapsi sunt, per humilitatem descendere: considerantes, nullum esse flagitium ab alio quolibet admissum, in quod nos non possimus facillè prolabi, nisi Deus impediret. Atque hæc sunt, quæ mihi de differentia inter vtramque genealogiam occurrerunt.

Ad completam Matthæi genealogiam intelligendam, nodus alius dissoluendus nobis succurrit: Cur scilicet B. Matthæus texerit genealogiā Ioseph, qui Christi non fuerit verus pater, sed tantum putatiuus? Et cur non potius B. Virginis ac parentum eius genealogiam siue progeniem posterit, cum ex Virgine Christus genitus sit secundum carnem? Quidque etiam est in causa, cur parentes Beatæ Virginis nullum Euangelium, vel Sacra Scriptura, maxime hoc loco vbi rexebarur Christi genealogia, prodiderit?

Respondet B. Chrysofomus ex Patrum atque insignium virorum traditione, nempe Matthæum conatum fuisse Iudæis ostendere Christum esse de semine David, atque Abraham, quemadmodum Prophetæ prædixe-

rant. Nam si dixisset Euangelistā conceptum de Spiritu sancto, & natum de Virgine, haud constaret, quomodo esse posset ex semine David. Imò putassent Iudæi Christum de adulterio natum, cum nondum esset tempus propalandi Sacramentum incarnationis in Virgine peractū. Ideò ait, Matthæum voluisse inuere eis, Christum esse filium Ioseph, ac per consequens ex semine David. Sed certè hic si animus Euangelistæ fuisset, falsum in primis asserere videretur, cum Christus non sit filius Ioseph. Et quanquam faceret ad probandum Christum esse de semine David, non debuit tamen illud, per falsum inuere, quia verum nequit probari ex falso, probatione recta, sicut nec faciendæ sunt mala, vt inde veniant bona.

Deinde, nihil proderat ostendere, Christum esse filium Ioseph, cum immediatè subdat: Antequam conueniret, inuenta est in utero habens de Spiritu sancto: quod si tacuisset, credi poterat, voluisse Euangelistam insinuarè, quod Christus esset filius Ioseph: quoniam tamen mox expressit oppositum, non potest illud affirmari.

Item, expressè demonstrat Matthæus, Christum non solum non esse filium Ioseph, sed etiam ad eum non pertinere: nam cum de alijs omnibus dixisset, *Matthæus autem genuit Iacob, Iacob autem genuit Ioseph: de Christo non dixit, Ioseph genuit Iesum, sed dixit, Virum Mariæ, quasi dicat: Virum matris, & non, patrem Christi. Et, De quo natus est: non, de quo Ioseph. Quod si velis scire, quomodo Christus de illa sit natus, subdidit Matthæus: Christi autem genealogia sic erat.*

Præterea, hoc locum haberet in Matthæo narrate prius genealogiam Christi, quam eius conceptionem de Spiritu sancto: sed in Luca non haberet: nam prius Lucæ capite 1. dicitur conceptus de Spiritu sancto: & capite 3. describitur genealogia per Ioseph, sicut apud Matthæum: & tamen Lucas non poterat hoc intendere, cum prius dixisset contrarium: & maxime

Refellitur multis argumentis.

Rom. 3.

II. argum.

Matth. 1.

III. argum.

III. argum.

Luc. 1.

Infra 3. & seq.

quod in principio genealogiæ ait: *ut putabatur filius Ioseph*, indicans illis verbis hanc esse vulgi opinionem, minime tamen veram.

V. & vltimum.

Postremò, id facile persuaderi posset, si Euangelium Iudæis incredulis fuisset conscriptum, quibus primò constare debuerat, eum esse de femine Dauid, posito quòd sit filius Ioseph, & tamen Matthæus non scripsit nisi Iudæis iam credentibus, eaque de ipso tenentibus, quæ de eo credenda erant, ne memoria exciderent, quæ fide fuerant complexi, uti Hieronymus in Prologo docet super Matthæum. Fidelibus autem haud oportebat Christum innui esse filium Ioseph, cū ipsi eum crederent de Spiritu sancto natum, & conceptum de Virgine.

Hierony. tomo 9. in principio.

II. solutio cõmunis.

Alia ergo, secunda sententiã & cõmunis est, propterea genealogiam Mariæ Virginis prætermittam, quòd non sit consuetudo Scripturarum texere genealogias mulierum, ut Hieronymus super Matthæum docet, & Ambrosius Lucæ 3. ferè initio sic ait: *Dubitare possemus, nisi consuetudo nos instrueret Scripturarum, quæ semper viri originem querit.* Idem docent Augustinus, Damascenus libro 4. cap. 15. & Theophylactus atque alij, qui omnes communi consensu tradunt, quòd si Ioseph probetur de tribu Iuda & familia Dauid, illud consequi & Virginem eiusdem esse tribus, & familiæ, iuxta legem datam Numeror. 36. Erat autem B. Virgo hæres vnica parentum suorum. Accedit ad hoc, quòd ut de vna stirpe geniti descripti sunt Lucæ 2.

Luc. 2.

I. pars illius solutionis afferens nõ solere scripturas genealogias texere mulierum, quæ dupliciter impugnat. 1. Paral. 2.

Existunt autem in hac sententiã tria dicta, quorum primum est, moris non esse genealogias texi mulierum. Contra quod facit, Primum, quia Saruia filia Iessæ genuit Abisai; Ioab, & Azaël. 1. Paralipomenon. 2. quod est texere fœminæ genealogiã. Deinde. etsi non sit consuetum texere per fœminas, minus est consuetum texere per virum, qui non est pater prolis. Item, quia cum singularis conceptus hic esset, non mirum si singulari genealogia esset per Mariam

describendus. Adhæc, quoniam per viros potuisset deduci genealogia ad Ioachim vsque patrem Virginis: nam etsi vtrumque esset insolens, tam per virum matris, quàm per patrem matris, minus tamen recta videbatur per virum, quàm per patrem matris. Postremò, hæc per virum Ioseph insuetã est, quia genealogia nomen à fine accipit non à principio, ut omnes aliæ in Scripturis, dicitur enim: hæc sunt generationes Abraham: hæc generationes Esau, vel, generationes Iacob; & Ruth cap. 4. vbi præcipuè traditur genealogia Dauid, ita incipit: *Hæc sunt generationes Phares, &c.* & tandem terminantur in Dauid. Atque hæc sunt, quæ occurrunt contra primum dictum.

Ruth vlt.

Contra secundum verò, quòd Maria & Ioseph essent ex lege eiusdem tribus, nonnulla occurrunt. Et primum quòd lex illa Numerorum 36. tantum præcipit, ut fœminæ viros de sua tribu accipiant, & non præcipit, ut de eadem familia vel domo. Ratio enim legis id videtur euincere, ut suæ tribus hominibus mulieres nubant, quibus voluerint, ne possessiones filiorum Israël de tribu in tribum deuoluantur: postea verò, etsi familiam nominet, intelligit tamen tribum: quoniam subdit, quòd nupserrunt filijs patris sui de familia, id est, de tribu Manasse: & cognatio sæpe significat tribum. Vnde Numeror. 1. Principes cognationum, id est, tribuum, appellantur.

Cognatio p. tribu, more scripturæ.

Adhæc, inconueniens non erat, hereditates transire de familia in familiam; aliàs idẽ etiam proposuissent filia Salphaath, quòd non fecerunt, sed tantummodo de translatione tribus in tribum mentionem fecerunt.

Præterea, lex parum utilis esset, si tantum de familia sua mulier deberet virum accipere: nam interdum familia tota extinguitur, non autem tota tribus. Quòd verò filia Salphaath nupserrunt filijs patris sui, id casu accidit, neque vlla necessitate cogente: nam poterant aliunde accipere, quàm de familia, quemadmodum Episcopus Abulensis, & Paulus Episcopus

Filia Salphaath cur nupserrunt filijs patris sui. Num. vlt. Alon. To. stat. q. 28. in cap. 1. Matth.

copus

Paul. Burgem.

Vnde cõstet, olim fœminas de aliena etiam tribu viros accepisse. Exod. 6. 4. Reg. 2.

Hæc promissa tribuum connubia quando illicita. Num. 27.

1. Reg. 18. & 2. Reg. 3. Indic. vlt.

1. Paral. 3.

Ruth 3. & seq.

II. pars solutionis, Ioseph & Mariam affirmas simul fuisse censitos, reijcit. Luc. 3. Histor. scholast. c. 4. Matth. 17.

copus Burgensis egregij Scripturarum interpretes, illo loco docent. Ex quibus colligitur, B. Virginẽ fuisse quidem eiusdem tribus cum Ioseph, non tamẽ euinci fuisse familiæ eiusdem.

Secundo contra hoc est, quòd illa lex quocunquẽ modo intellecta, non seruabatur: nam Aaron accepit uxorem Elisabetham filiam Aminadab Principis Iuda, ut habetur Exod. 6. Item Ioiada Pontifex accepit uxorem Iosabetham filiam Regis Ioram de Iuda. 4. Regum 2. vbi vides hic admisceri inter se tribus. Quaquam autem dici posset, quòd Leuitæ, viri vel fœminæ, quia non habebant hereditates, aut sortes terræ, ex Iosue capite 13. & Numerorũ 18. propterea poterant omnes aliæ tribus uxores de Leuitis accipere: & contra, viri Leuitæ poterant accipere uxores de alijs tribubus, modò non succederent uxores in bonis immobilibus ac fixis, parentibus suis, secus si succederent, ut habes Numerorum 27. quia sic non fiebat vlla deuolutio possessionum ex vna in aliam tribum: quæ est huius edicti ratio omnimodis absoluta, quæ solet esse velut anima & vita legis. Tamen quid dici possit ad hoc, quòd Michol filiam Saulis de tribu Benjamin, accepit David in uxorem; & vndecim tribus dederunt filias suas in uxores Beniamitis, ne tribus Benjamin omnino extingueretur: & David accepit uxorem filiam Gessuri: & Mahalon, & Chelion, Orphan, & Ruth Moabitidas, & Booz ipsam Ruth: & Iudæis in bello licebat accipere quam vellent uxorem. Deuteronom. 21.

Contra tertium dictum: quòd Ioseph, & Maria simul censiti & professi sunt, illud est, quòd historia Scholastica refert, non esse cõsuetudinem ut mulieres profiterentur, sed viri tantummodo, neque omnes viri, sed capita tantum domorum & familiarum, ut constat ex solutione didrachmatis Matthæ. 17. quæ pro Christo & Petro tantummodo, non autem pro alijs Apostolis facta est. Et licet daremus fœminas professionis lege tene-

ri, tamen non sequeretur, Mariam fuisse de familia Dauid: siquidem fieri poterat, ut descenderet non ex Dauid, sed ex vno reliquorum sex fratrum Dauidis, & filiorum Isai, quorum filij profitebantur, & ipsi in Bethleem. Vides igitur quot arctibus appetere conati sumus communem illã, & peruulgatam sententiã, non ob aliud equidem, nisi ut illustrior magisq; perspicua veritas reddatur.

1. Reg. 16.

Dicendum ergo. Messiam futurum filium Dauid, ut omnes Prophetæ cecinerunt. Cum igitur Ioseph suffectus esset à Deo in Christi patrem: in omnibus alijs officijs, præter actum generationis, & ad tempus existimandus erat à cunctis mysterium partus virginẽi nescientibus, verus & naturalis Christi pater, non ut id innueret, sic enim falsum innueret, per eũ texenda fuit genealogia, non autem per Ioachim patrem Virginis, duabus de causis.

III. solutio ceteris probabilior.

In primis, quia, ut rectè Hieronymus dixit, non est consuetudinis Scripturarum, per fœminas texere genealogiam, sed per mares. Cuius dicti non est sensus, quòd in genealogijs non nominentur fœminæ, cum alibi sæpius enumerentur, & hic præsertim Tamar, Rahab, Ruth, & Bersabæa nominentur: sed verus intellectus illius sententiæ est, in describenda progenie alicuius non esse curandos parentes fœminarum: nam sic non esset genealogia, quæ non enarraret parentes generantes secundum principia actiua: sed maxime enumerandi sunt parentes secundum lineam masculinam, quorum est per actionem generare: ita textitur genealogia Iudithæ Iudith 8. & aliarum fœminarum sed per parentes masculos. Ideò genealogia Ioannis Baptistæ non censeretur, quæ texeret parentes Elisabethæ matris eius, & non Zachariæ, sed reuera quæ describeret parentes Zachariæ: nec Christi genealogia esset, parentes Mariæ assignare, etiam si Christus ortus sit ex Maria, in qua non fuit principium generationis actiue.

Ratio pro illa sententiã Hieronym. in Matt. c. 1. tom. 9. in princip. Quis verũ sic dictum Hieronymi: Non est consuetudinis Scripturarum per fœminas texere genealogias, sed per mares.

Luc. 2.

II. ratio.

Confirmatur etiã hæc ratio, quòd

fœmi-

fœminarum non sit texenda genealogia: nam fœmina antequam nubat, patris est: postquam verò nupsit, mariti est, & proinde etiam suæ tribus: quia et si fœmina sit pars congregationis naturalis ad generationem necessaria; & pars congregationis œconomica ad officia domestica: non est tamen pars congregationis politica, nisi ex accidenti, in quantum mater virorum efficitur. Ideò mulieres non numerantur, Exod. 12. *Sexcenta*, inquit, *millia peditum absque paruulis, & mulieribus*: nec numerantur Numeror. 1. & 6. nec 2. Regum 24. nec Ioann. 6. & Marc. 8. Deinde opponi posset, opus fuisse præter illam genealogiam Ioachim, describere alteram per Ioseph, ut Iudæis, ac humanæ consuetudini satisfaceret.

Ex his itaque perspicuum euadit, non esse Matthæi propositum, aut mētem, Christum ostendere filium Dauid ex vi solius genealogiæ. Primum quidem, quia non euincitur, Mariam esse de familia Dauid, cum duci solitæ essent vxores de alijs tribubus, vel saltem de alijs familijs in eadem tribu. Deinde, quoniam id satis constabat apud omnes, quod de Iuda ortus esset Dominus, ut significatur Hebræo. 7. Et quod vicit Leo de tribu Iudæ, Apocalyp. 5. Et quod esset semen, & filius Dauid secundum carnem. Vnde vel alienigenæ ipsam filium Dauid vocabant, vltra Iudæos qui vel inuiti id fateri cogebantur. Hinc Chananæa clamauit: *Fili Dauid miserere mei*. Ad hæc, quia credentibus & fidelibus id satis declarauit, dicendo, *Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, &c.* Generationis, inquit, non, adoptionis, vel communis famæ: non enim est in Scriptura vllum admittendum mendacium. At Iudæis incredulis tota extensa genealogia non sufficeret: tametsi enim illam reciperent vsque ad Zorobabel, cæteras generationes, ut suspectas, rejicerent, cum instrumenta, testes ac scribæ interdum deprehendantur errasse, sitque calumniæ, quæ per illos probantur, exposita. Veram siquidem generationem filij (quæ à remotis pa-

rentibus traditur) à nemine citra errorem cognosci posse, nisi per diuinam patefactionem, ut certum accipimus: nam vix pater certò agnoscit suum esse filium, mater autem certius cognoscit, non tamen habet omnino perfectam notitiam de viro, cuius filius sit, siquidem publica fama in huiuscemodi rebus fallere potest: multi enim habentur alicuius filij, qui reuera eius non sunt, succedunt tamen in bonis fortunæ, atque nobilitatē.

Iuuat insuper hæc genealogia tam latè porrecta & extensa ad consolandum fideles, & ad instruendum eos, ut sciant, qui sint illi, per quos Christus descenderit, & quis ille, qui fuerit Christi pater æstimatus, & ad tempus vocatus, & de quo scriptum est: *Nonne hic est fabri filius?* Et iterum: *Non cognouerunt parentes eius*: Rursus: *Eccè ego, & pater tuus dolentes quærebamus te*: Rursus etiam: *Quem scripsit Moyses in lege, & Propheta, inuenimus Iesum filium Ioseph, à Nazareth*. Cognitio fidelium namq; ab imperfecto statu ad perfectum progreditur, prius quidem sub ratione filij Dauid & Saluatoris, postea verò sub ratione Dei.

Valet hæc quoque genealogia plurimum, ad conuincendum infideles, & Iudæos, quandoquidem nisi ex cõmuni fama & æstimatione Iesus fuisset ostensus filius Dauidis (etiã si aliàs esset naturalis filius eius habitus) non fuissent Iudæi redditi inexcusabiles non recipiendo Iesum in Messiam, cum illa esset ex primis, & notissimis Messia conditionibus, & olim per Prophetas explicata: at illo posito probatoque, excusatione non habent de peccato suo.

Item, hæc genealogia conuincebat æque homines temporis illius, ac nostri: illius quidem, quoniam genealogia ponit Mariam fuisse de tribu Iudæ, & de familia Dauid; quod Iudæi nõ ignorabāt, qui nouerant Ioachim parentem virginis Bethleemitam esse, & de familia Dauidis: neque ignorabant, Mariam esse eiusdem familiæ cum Ioseph, quodq; patrueis esset soror eius, quam ut propinquiorem ac-

Exod. 12.
2. Reg. 24.
Ioan. 6.
Mar. 8.

III. ratio.
Quod Matthæi cõsiliu non sit Christi filium, Dauid ostendere ex vi solius genealogiæ.

Heb 7.
Apoc. 5.

Matth. 15.

Quid hæc genealogiæ Christi alicuius pro fidelibus conferat.

II. utilitas.

Matth. 13.
Luc. 2.
Ibidem.
Ioan. 1.

III. utilitas.

Ioan. 15.

III. utilitas.

Luc. 1. & infra 2.

ceperat

Hieron. sub initium. tomo 2. in principio.

V. utilitas genealogiæ Saluatoris.

VI. ubi & duplici ratione ostenditur Mariam Virginem esse de familia Dauid, & proinde etiam Christum esse filium Dauid. B. August. lib. 23. contra Faust. c. 9. in princ. tomo 6. II. ratio.

ceperat de more: nouerant etiam ob id quòd de eadem essent familia, simul censitos fuisse in Bethlehem. Hinc Hieronymus lib. 1. in Heluidium ait: *Si cui (inquit) scrupulus commouetur, quare desponsata, & non potius sine sponso, sive ut Scriptura appellat, marito, virgo conceperit; sciat triplicem fuisse rationem. Primò, ut per genealogiam Ioseph, cui Maria cognata erat, origo quoque Maria monstraretur: & reliqua. Sic ille. Ad hæc, etsi illi, qui erant tempore Matthæi, scirent Ioachim & Ioseph, hoc est, patrem & virum Mariæ; non tamen cognoscebant progeniem cuiuslibet vsque ad Dauid, vel Abraham; ideò vtiliter extensa fuit hæc genealogia. Homines præterea nostri temporis dupliciter conuincit hæc genealogia: nam cum dicatur Christus filius Dauid; necessarium est, Mariam, de qua sola venit Christus, esse etiam de familia Dauid, Quare Augustinus lib. 2. contra Faustum Manichæum rectè scribit: *Nos ergo credimus, inquit, etiam Mariam fuisse in cognatione Dauid, quia Scripturis eis credimus, quæ vtrumq; dicunt, & Christum ex semine Dauid secundum carnem, & eius matrem Mariam non cum viro concubendo, sed virginem.* Deinde, etsi nobis directò non cõstet, patrem & virum Mariæ eiusdem esse cognationis & familiæ, quemadmodum illis, qui Christi tempore fuerunt, constitit: probatione tamen indirecta illud intelligere possumus. Etenim cū ad probandum Christum filium esse Dauidis hæc genealogia sit edita eo tempore, quo permulti sciebant veritatem, & poterant repugnare, & omnino repugnassent, si falsum dixisset Euangelista (cū Christus omnitempore multos capitales hostes haberit) sequitur, cum nõ restiterint vel contradixerint, sed acceptauerint, reuera verissimum esse, Christum filium esse Dauidis. Vnde si infideles, vel hæretici modò negarent, Iesum verum esse Messiam, ob id quòd non sit de semine Dauid, nos efficacius illos per hanc genealogiam euinceremus: quã ut veram, & libris publicis genealogiarum conformem, Iudæi non poterunt non acceptare, ut doctè ra-*

tiocinantur Burgenfis, & Abulenfis Episcopi. Et hæc satis de hac questione.

Ad posteriorem verò dubitationis propositæ partem, cur scilicet neque Euangelium, neque vlla diuina Scriptura Virginis parentes prodant, vllouè in loco mentionem faciat mirari merito possumus, maximè cum aliorum inferiorum hominum in sacris voluminibus parentes explicentur: siquidem Ioannis Baptistæ enarratur pater Zacharias, mater Elisabetha; Petri, & Andreae parens Ioannes; Iacobi & Ioannis pater Zebedæus, & mater Salome, & aliorum trium Apostolorum mater Maria Cleopha, pater verò Alphæus; atque alij permulti sunt, quorum parentes recensentur. Præterea, cum Ioachim, & Anna vitæ sanctitate pollerent, profectò non erant indigni, quorum nomina in Sacra historia scriberentur, si non propter ipsos, saltem in gloriam & laudem beatæ Virginis matris Christi, qui arcam Dei viuētis, & Sacramentum sancti Spiritus digni fuerunt generare. Ad hæc, id videtur maximè procuratum & studiose factum, ut eorum nomina penitus supprimerentur, ubi præcipuè illa exprimi opus erat; dicendum est tamen, ad honorem B. Virginis minimè id pertinuisse: nam si hoc aliquo modo ad gloriam eius spectasset, proculdubio factum fuisset. Imò quod fuerint taciti eius parentes ad maiorem eiusdem Virginis honorem ac decus spectat, si quis rectus sit Sacrarum literarum censor, & interpres. Verum quisnam est honor iste? Audi: qui asserunt Virginem Mariam sub originali peccato conceptam, eo maximè nituntur argumento, quòd ex viri semine, ut ceteri omnes, processit: qui verò sentiunt ab illo delicto præseruatam, illud maximè argumentum vrgent, quòd fuerit mater Saluatoris ac Dei, ut eminentiori genere sanctificationis (scilicet præseruatione à peccato) gaudere promeretur. Ut ergo Spiritus sanctus indicaret illam alienam ab hoc crimine, eius parentes subicit, innuens eam non fuisset

Burgen. Abul. quæstio. 2. in c. Matth. 1. Quasob causas Mariæ Virginis parentes in Euangelio nominati fuerint. Luc. 1. Ioann. 1. Matth. 4. et infra 20. Luc. 6. & alibi.

Cur eos supprelerint Euangeliæ.

Vnde B. Virgo asseratur esse in peccato concepta, vnde contra negetur verè ab illo præseruata.

se à

se à Deo respectam, vel à nobis respiciendam tanquam filiã Adæ sub peccato eius comprehensam, sed vt matrem Iesu Christi clamoso quodam silentio personans. Noli prudens Scripturarum scrutator, & lector patrẽ, vel matrem Virginis quærere, ne forte vnicam, quam ego immaculatam asserui, tu tamen sicut te ipsum, datam peccato putes. Considera partum & fructũ eius, id est, Iesum, propter quẽ illam ab omni prorsus peccati macula immunem agnosces. Sic enim Melchisedec Hebr. 7. *Sine patre, matre, & sine genealogia* introducit (etsi patres habuerit, quos tamẽ Scriptura supersit) vt Christũ, qui absque genealogia est, secundum communem ordinẽ significaret. Ob id ergo taciti Mariæ parentes, ne perpetuæ gratiæ puritatis eius derogaretur. Atque ob eã causam frangitur eius genealogia in Ioseph, & Maria cum Iesu storum ponitur, quod alij vt peccatores in delicto Adæ geniti; vt redimendi à Christo ponuntur; Maria verò cum redemptore aggregatur, tanquam ea, quæ singulari Christi gratia & munere in redemptione mundi comes eius esse debebat & ministra. Hinc statim dicitur: *Generatio autem Christi sic erat: Cũ esset desponsata, &c.* Quasi dicat: Conubium hoc sanctum, & immaculatũ est, & solum sine opera viri fecundũ, tanquam ad hanc generationem nihil attineant superiores personæ, vt verè Christi patres dicerentur secundum vim generationis actiuam, sed solum secundum carnem propter Mariam eorum filiam. Atque ob eandem rationem Lucas quia ascendit ad Adam, non meminit B. Virginis; ne quouis modo filiã eius à nobis existimeretur. Hæc sunt, quæ à magno quodam viro accepi circa silentium parẽtum B. Virginis, quæ mihi mirificè placuerunt; atque ideo huic loco inferenda meritò esse duxi.

Rursus alij seridò interrogant, quinam parentes extiterint B. Virginis? Respondent hæretici Centuriatores centu. 1. & cap. 10. Qui fuerint Mariæ parentes certum non est, quia difertè in Sacris literis expressum non

legimus. Et Pomeranus in cap. 44. Hieremiæ ambigit, qui fuerint parẽtes Virginis. Sed familiare est, & leuisimum argumentandi genus apud Hæreticos ab eo, quod nõ est expressum, argumẽtari, quasi ex Scripturis omnia peti possint. Etsi duorum hominum testimonium verum est, & recipiendũ in iudicio; quanto magis quod per tot Patres omni exceptione maiores acceptum est & decantatum? De Ioachim, & Anna eius sanctissimis, & verissimis parentibus traditionem abunde hoc præstare, exploratum est, etiã si Scriptura non exprimat, quod sciret Spiritus sanctus hæc à traditione sine scripto esse petenda.

Quod verò Augustinus lib. contra Faustum sic scribit: *Quod de generatione Mariae Faustus posuit, quod patrem habuerit ex tribu Leni Sacerdotis quendam nomine Ioachim, quia canonicum non est, nõ me constringit.* Hæc ille. Nõ enim dubitat bonus pater, Ioachim verum esse Virginis parentem: sed illud in dubium vocabat, an esset de tribu Leui Sacerdos: & apocryphum librum vocat eum, qui est extra Canonem Sacrorum librorum: quanquam nihil veret in libro etiã propriè apocrypho aliquam veritatem contineri. Vnde Iudas Apostolus citat ex libro apocrypho Enoch veram historiam de corpore Moysis. Sed & alij testes fide digni non defunt, inter quos Damasceus lib. de Orthodoxa fide: *Ioachim ergo, inquit, venerandam, & dignam laudem Annam in matrimonium duxit. Sed quemadmodum vetus Anna sterilis facta per votum, & repromissionem habuit Samuelem; hunc in modum & hæc per supplicationem, & repromissionem à Deo Deiparam profert, vt & in hoc nulla illustrium, & gloriosarum posterior habeatur.* Hæc ille. Nicephorus Callistus parentes B. Deiparæ vocat Ioachim, & Annam, coniuges nobilitate, & vitæ sanctitate præstantes. Idem etiam firmisimè probatur ex templis, & facellis, quæ tum B. Ioachimo, tum B. Annæ dedicata sunt: in quibus sub his nominibus sanctissimæ Dei Genitricis parentes religiosè & coluntur, & inuocantur à fidelibus. Georg. Cedrenus

legimus. Et Pomeranus in cap. 44. Hieremiæ ambigit, qui fuerint parẽtes Virginis. Sed familiare est, & leuisimum argumentandi genus apud Hæreticos ab eo, quod nõ est expressum, argumẽtari, quasi ex Scripturis omnia peti possint. Etsi duorum hominum testimonium verum est, & recipiendũ in iudicio; quanto magis quod per tot Patres omni exceptione maiores acceptum est & decantatum? De Ioachim, & Anna eius sanctissimis, & verissimis parentibus traditionem abunde hoc præstare, exploratum est, etiã si Scriptura non exprimat, quod sciret Spiritus sanctus hæc à traditione sine scripto esse petenda.

Quod verò Augustinus lib. contra Faustum sic scribit: *Quod de generatione Mariae Faustus posuit, quod patrem habuerit ex tribu Leni Sacerdotis quendam nomine Ioachim, quia canonicum non est, nõ me constringit.* Hæc ille. Nõ enim dubitat bonus pater, Ioachim verum esse Virginis parentem: sed illud in dubium vocabat, an esset de tribu Leui Sacerdos: & apocryphum librum vocat eum, qui est extra Canonem Sacrorum librorum: quanquam nihil veret in libro etiã propriè apocrypho aliquam veritatem contineri. Vnde Iudas Apostolus citat ex libro apocrypho Enoch veram historiam de corpore Moysis. Sed & alij testes fide digni non defunt, inter quos Damasceus lib. de Orthodoxa fide: *Ioachim ergo, inquit, venerandam, & dignam laudem Annam in matrimonium duxit. Sed quemadmodum vetus Anna sterilis facta per votum, & repromissionem habuit Samuelem; hunc in modum & hæc per supplicationem, & repromissionem à Deo Deiparam profert, vt & in hoc nulla illustrium, & gloriosarum posterior habeatur.* Hæc ille. Nicephorus Callistus parentes B. Deiparæ vocat Ioachim, & Annam, coniuges nobilitate, & vitæ sanctitate præstantes. Idem etiam firmisimè probatur ex templis, & facellis, quæ tum B. Ioachimo, tum B. Annæ dedicata sunt: in quibus sub his nominibus sanctissimæ Dei Genitricis parentes religiosè & coluntur, & inuocantur à fidelibus. Georg. Cedrenus

Rursus alij seridò interrogant, quinam parentes extiterint B. Virginis? Respondent hæretici Centuriatores centu. 1. & cap. 10. Qui fuerint Mariæ parentes certum non est, quia difertè in Sacris literis expressum non

Contra Centuriatores.

Deuter. 19. Matth. 18. Hanc historiam cur Scriptura tacuerint.

August. lib. 23. contra Faustũ, c. 9 prope finẽ, tom. 6.

Libri Augustino qui sunt apocryphi.

Vnde costet hos etiam aliquam continere veritatem.

Damas. lib. 4. c. 15. ante medium. 1. Reg. 1. Ibidem.

Annae Mariæ Virginis matris ecomiũ. Niceph. lib. 1. cap. 7.

Georgius Cedrenus.

Melchisedec sine patre, & matre, & sine genealogia quare describitur. Heb. 7. Gen. 14.

Matth. 1. Christi generatio ad eius progenitores à Matthæo e narratos quantum ratione pertineat.

B. Lucas in genealogia sua cur nullam B. Virginis fecerit mentionem.

Mariæ Virginis parentes fuisse Ioachim, & Annam ostenditur.

Ioachim & Anna quoto ætatis suæ anno ex hæc vita migraverint. Epiphanius in hæresibus. 78 à medio. Matth. 1. Quomodo verum sit iuxta Epiphaniũ Ioseph 3. Virgine, non cognouisse coniugem suam.

Germanus Patri. Constantinop. Idem. Psalm. 44. B. Virgo omni culta, & veneratione digna. Idem.

Quam piæ, & sancte Ioachim, & Anna ad prolem à Deo consequendam se comparauerint. Anatolius. Sergius Agiopolita. Num. 17. Isai. 11.

B. Virginis parentũ nobilitas & honestas conditio à Bullingeri, & Lutheri iniuria vindicatur.

in compendio historiarum refert, Ioachim octuagesimum annum agentem, Annam verò natam annos vnde octoginta è viuus excessisse. Et Beatus Epiphanius in Antidicomarianitas expendens illud de Ioseph: *Et non cognouit eam*, ait: *Mulierem quidem nouerat ipsam formatione, & feminam natura, & ex matre Anna, & ex patre Ioachim, & cognatam Elisabeth, ex domo & familia David: non nouerat autem quod tali gloria honorandus esset aliquis in terra, maxime mulier. Non igitur cognouit ipsam, donec vidit miraculum. Non cognouit ipsius miraculum, donec vidit genitum ex ipsa.* Et reliqua. Sic vetus ille pater. Adde Germani Patriarchæ canticum in festum Natiuitatis Beatæ Mariæ: *Qua lætitia fonte, & vbertate perfudit vniuersum ex iustitia florente insignibus Ioachimo & Anna exoritur nobis hodierna die.* Idem in illud: *Audi filia, & vide: Per Angeli pronuntiationem ex Anna, & Ioachim virtutis excellentis gloria claris, omni cultu, & veneratione digna hodie processit.* Et sermone de Mariæ in templo oblatione: *Cum solus in monte ageret Ioachim, ac piæ preces quadragenario ieiunio adiungeret; Anna verò cum sub dio in horto suo versaretur, opemque diuinam ardentibus votis, & lacrymis imploraret; tandem diu exoptatam prolem diuinitus impetrauerunt.* Idem habet Anatolius in Cantico Natiuitatis Beatæ Virginis, & omnes patres celebrant Annam, & Ioachim vt Virginis parentes. Et Sergius Agiopolita in Cantico eiusdem diei: *Generatur, inquit, virginitatis gloria, & lumen Aaronis germen, virga ex radice Iesse, proles Anna, & Ioachim.* Falsum quoque est, quod Bullingerus in capite primo Lucæ, docet Mariam modicis & tenuibus parentibus ortam, & Lutherus in Postilla Euangelij Annunciationis tradit illam plebeiam, & vilis conditionis, & parentes habuisse obscure natos, & non nisi fabellam esse, quod dici solet de parentibus eius, quod cum essent diuites, & opibus abundarent, in tres partes disperferint bona sua, nempe in templum, & egenos, & in vsum Mariæ. Quæ sa-

nè non nisi procaciter & falsò dicta sunt, nulla Scriptura, aut Traditione Patrum, aut ratione solida, sed ex meritis, & à se confectis coniecturis: & tantum citat illud: *Quia respexit humilitatem ancilla suæ*; vbi se humilem, & obscuram, ac tenuem insinuat: Sed certè malè inde colligit: nam & Lya, quæ Genes. vigesimo nono dixit: *Vidit Dominus humilitatem meam*, quod scilicet obscura, & ignobilis esset; & David non esset Rex inclutus, nobilis, aut diues sed ignobilis & obscurus, quia dixit: *Vide humilitatem meam & laborem meum*; & iterum: *Respexisti humilitatem meam.*

Postremum dubium ad genealogiã Lucæ magis intelligendam, consistit in generatione Cainan addita à Luca inter Arphaxad & Sale. Dicitur enim: *Qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad*, cuius non meminit Hebræa veritas: nam in Genesi, vbi genealogia horum Patrum rexitur nulla fit mentio Cainan. Respondet Caietanus, excusandum esse Beatum Lucam, quod secutus sit Septuaginta Interpretes, qui etiam illam generationem addunt super alias, quæ habentur in Hebræo, etiam si sit superflua. Et subiungit: *Tunc temporis interpretationem Septuaginta magna fuisse apud Græcos autoritatis, & apud alias nationes.* Hæc ille. Qui profectò sicut excusat & purgat Lucam, ita debebat, excusare Spiritum sanctum, qui permisit fallere, & falli Beatum Lucam hominum autoritate deceptum: ac si Scripturæ humana, non diuina autoritate niterentur. Deinde Beatus Lucas non ne callebat linguam Hebræam? quomodo ergo posuit, quæ in Hebræo nõ erant, & quod putabat superfluum? Præterea demus, Lucam Hebrææ linguæ ignarum: at nunquid hoc Apostoli ignorarunt, qui eius Euangelium primò quidem legerunt, deinde probauerunt ac commendarunt? Nonne etiam ait Paulus de Luca comite ipsius indiuiduo: *Cuius laus est in Euangelio per omnes Ecclesias?* Quis ergo non intelligat, quantum præiudicij fidei adferatur, si liceret breui coniectura damnare Euangelistas de aliquo lapsu,

Luc. 1.

Gen. 29.

Psalm. 24. Psalm. 30.

Generationis Cainan in scripturis cũ nulla mentio fiat, vnde eã sum pferit Lucas.

Gen. 11. I. solutio Caietani, minime recipienda, triplici de causa.

2. Cor. 8.

Euangelistæ cur in omnibus veridici

Bed.to. 5.

& incitua in Euagelijis conscribendis: Beda in Praefatione Actuum Apostolorum hoc dubio cruciatus est valde; ait enim: Maximè admiror, & propter ingenij tarditatem vehementissimo stupore percussus nescio perscrutari, quare ratione, cum in Hebraica veritate à diluuiio vsque ad Abraham decem generationes inueniantur; ipse Lucas, qui Spiritu sancto calamus regente nullatenus falsum scribere potuit, vndecim generationes iuxta Septuaginta Interpretes adiecto Cainan, in Euangelio ponere maluerit. Sic Beda.

Alter sententia.

Dicendum ergo est, quod sicut Matthaeus in Catalogo generationum Christi tres omisit, qui mysterio numeri non seruiebant; ita & Moyses fecit. Vt verò mysticum numerum septuaginta septem Lucas compleret, restituit illum alium Cainan à Mose prætermisum: qua ratione etiam Paulus addit quædam de Ioanne & Mambre, qui in sacris literis nusquam inueniuntur. Non ergo omnes iuxta feriem positi, patres sunt, sed aliquando medijs omisis, adiunctus est nepos, vel pronepos. Aliqui verò legunt, ut sunt Lippomanus, & Ioannes Nauclerus, & Ioannes Lucidus: Qui fuit sale, qui & Cainan.

2. Tim. 3.

III. sensus, qui rejicitur Lippoma. Io: Naucler. Io: Lucidus.

Sed hoc in primis durum videtur, exemploque caret, neque ab errore excusat Septuaginta Interpretes, qui in Genesi hanc apertè ponunt generationem: nec etiam probatur villo Scripturæ, Patrui testimonio, quod fuerint binominis. Nicolaus de Lyra aliter soluit: namque asserit, Sale fuisse filium Arphaxad naturalem, & Cainan legalem. Nam lex suscitandi seminis in vsu fuit etiam ante legem, ut in Genesi dicitur. Sed certè merè voluntarium videtur, & nulla ratione niti, quod fuerit vnus & idem filius vnus quidem legalis, alterius verò naturalis. Episcopus Abulensis in Eusebium scribens Cæsariensem, & Albertus Magnus capite tertio in Lucam, & Glossa aliter soluunt hunc nodum: nempe quod in secunda ætate erat Cainan in Hebræo codice, vnde sumpserunt Septuaginta interpretes: at post dictos Septuaginta, & an-

te Hieronymum (cum interfluxerint ferè septingenti anni) potuit Hebræus codex corrumpi, & ita in versione sua omisit illum Cainan Hieronymus. Similiter etiam, ne gloriantur Hebræi libros suos esse integros & incorruptos, legant Exodum, capite secundo, vbi tam in vulgata editione Hieronymi, quam in editione 70. Interpretum legimus duos versus, quos tamen in Hebræa lectione omnino desideramus.

Hi verò sunt: Alterum verò peperit, quem vocauit Eliezer, dicens: Deus enim patris mei adiutor meus, & eripuit me de manu Pharaonis. Quæ verba necessariò in lectione Hebræa esse reponenda, testantur Septuaginta, & Hieronymus, & quod maius est, ipse textus Exodi decimus octauus, vbi nominantur duo filij Moysis, Gersan, & Eliezer.

Nihil dicam de altero loco Iosu. vigesimo primo, in quo post ciuitates Leuitis filijs Merari datas, proximè dicendum erat: De tribu Ruben, Bosor, Iassa, Cademoth, Mephaath, ciuitates quatuor cum suburbanis suis. Et statim subiungit: De tribu Gad ciuitates confugij, &c. Quæ verba cum in additione Septuaginta, & in Chaldaea paraphrasi eo loco ponantur, suppleta omnino sunt, quia alioqui non essent quadraginta octo ciuitates Leuitis dandæ, ut paulò post dicitur: nec duodecim ciuitates datæ Meraritis: nec tribus Ruben aliquid dedisset Leuitis, contra id quod habetur Num. trigesimo quinto, & primo Paralipomenon sexto, vbi habetur: Filij autem Merari per cognationes suas de tribu Ruben, & de tribu Gad, & de tribu Zabulon dederunt sorte ciuitates duodecim. Ex quo loco euidenter colligitur deficere codicem Hebræum in Iosu. capite vigesimo primo, cum tamen Rabbinus inter Iudæos insignes, nimirum Auen. Esra, & Dauid Kimhi affirmatè testentur illos duos versus non esse de sacro Bibliorū textu: quare nec tempore Hieronymi extabant illa verba in codicibus Hebræis.

Quæ verò inferius dicuntur in nostra editione: De tribu Ruben vltra

Duo quidam elij defectus Hebrææ lectionis notatur Rabbinis incogniti. Exod. 2. 2.

Primus.

Infra 13.

Alter. Iosu. 21. 37.

Num. 35. 1. Paral. 6.

Consule Andream Masium in cap. 21. Iosue.

Auen. Esra. Dauid Kimhi.

Additio quæ dicitur LXX. Interpretum ad textum Hebræum.

Iordanem contra Iericho ciuitates refugij, &c.

Illam planè accepta sunt ex versione Septuaginta Interpretum, non ex fonte Hebræo, in quo nulla mentio Ierichuntis, aut Iordanis, aut Asyli, &c. Fit, ut constat si consulas hodiernum codicem Hebræum. Illa tamen verba Ierichuntis, & Iordanis, & ciuitatum refugij Septuaginta, ut paraphrastæ de suo addiderunt, declarantes situm illarum ciuitatum, & priuilegia.

Ita ergo olim in Hebræis voluminibus Genes. vndecimo, & primo Paralipomenon primo legebatur Arphaxad genuisse Cainan, & Cainan genuisse Sale, vnde & Septuaginta duo Interpretes acceperunt, & Chaldaica Thargum: & tamen vitiatis Hebræis codicibus tempore Hieronymi non extabant illa verba, nec modo, idcirco nec ab eo transferri potuerunt: habuerunt tamen olim, vnde Lucas, & Septuaginta acceperunt, atque illam lectionem probare poterant ex genealogiarum libro. Sicut secundum Auen. Esra & Rabbi Kimhi Iosu. vigesimo primo, non erant duo versus in Hebræo, complentes ciuitates refugij datas à tribu Ruben Leuitis, sunt tamen hodie additi in correctiore vulgata editione, sed erant tempore Septuaginta duo Interpretum: & in Hebræo erat apud Genesin, & in libro Paralipomenon quod Arphaxad genuit Cainan, Cainan genuit Sale, & ab illo acceperunt Septuaginta duo Interpretes: & tamen tempore Beati Hieronymi erat de libris Hebræis abrafum: idcirco Hieronymus suppressit, quod in Hebræo non inuenit: at Septuaginta, & Beatus Lucas tradiderunt. Atque id quod dicunt, probare poterant ex genealogiarum libro, qui erat publicè probatæque fidei, ut haberetur apud Esdram.

Iosu. 21.

Gen. 11. 1. Paral. 1.

LUC. 3.

1. Esdr. 2. & seq.

Iosephus historicus generationem Cainan quare suppresserit.

ta Interpretes, tacet hanc genealogiâ Cainan, quia non facit linguam distinctam, ut fecerunt alij, quas ibi ponit. Atque hæc inter alias solutio, & quæ priori loco est assignata, cæteris præstare videntur.

Habes ergo ex præsentibus genealogia ita explicata, qua ratione conciliandæ sint, & in concordiam redigendæ contradictiones, ac dissonantiæ permultæ inter illam Lucæ, & Matthæi genealogiam, quæ sanè in multis inter se differre videntur.

Secundò habes confutatam librū de legali CHRISTI Sacerdotio, quem Suidas suis illis lucubrationibus inferere voluit, à Iudæis quibusdam Tybarenis confictum, quem nos alio loco confutauimus ut falsum, & Hæreticum, & Hentemus quidam (qui Euthymium nobis in Euangelia Latinum reddidit) doctè refellit: ita ut iam ille libellus in Indice librorum prohibitorum à Concilio Tridentino ædito contineatur. Sacerdotium enim Leuiticum, siue legale, ad virum in tribu Iuda natum pertinere non poterat, imò nec ad omnes, qui erant de tribu Leuitica, sed tantum ad eos, qui descendebant ex linea, & genere Sacerdotali: nemo autem, qui esset de tribu Leuitica, præsto fuit altario. Manifestum est enim quod ex Iuda ortus sit Dominus noster, ut Apostolus scripsit.

Tertiò ex hac serie generationum contemplari potes mundi inconstantiam, & volubilitatem. Cœpit hæc Matthæi genealogia à Patriarchis, Regibus, ac Principibus, finem accipit in opificibus, & fabris lignarijs. Rectè proinde dictum est à Platone, omnes Reges ex seruis ortos, & omnes seruos ex Regibus natos, nullumque vnquam Regem extitisse ligonis expertem, nec è conuerso ligonem, ad quem non aliquando sceptrum Regni pertinuerit. Hinc mundus rectè assimilatur statuae per Regem Nabuchodonosor in somnio conspectæ instar colossi ex ære, quæ exterius quidem numinis alicuius speciem præseferbat, interius verò faxis, trabibus,

Genealogiæ superius explicatæ fructus, & vtilitas.

De legali Christi sacerdotio Libelli cuiusdam Iudæorū confutatio. Suidas notatur. Hentemus grauis autor.

Heb. 7.

III. fructus prædictæ genealogiæ, de mundi inconstantia & vanitate. Matth. 13. Plato.

Vnde orti Reges, & serui, teste Platone.

Dan. 2.

Mundus cui nam statuae persimilis,

1. Ioann. 5. telis quoque araneorum, ac rudibus plena erat. Illa statua habebat caput aureum, pectus argenteum, pedes denique luteos, siue fictiles, id est, finem illorum sine honore: quia mundus totus in maligno positus est: quia vana est hæc colossi figura, quæ præterit.

1. Cor. 7. Quod si mundus foret æternus, vt quidam malè philosophantes dixere, satis erat ad euocandos mortalium animos ab eius amore, vitæ præsentis breuitas, quæ illum nobis momentaneum reddit: nam breue est omne, quod finem habet. Quare Dauid rectè ait: *Ecce mensurabiles posuisti dies meos, & substantia mea tanquam nihilum ante te.* Vox Hebræa, quæ redditur per nomen, mensurabiles, exiguâ mensuram quatuor digitorum, id est, palmum minorem denotat. Cùm ergo Deus liberalissimus extiterit in opibus suis nobis communicandis, in hac tamen vna re, id est, producenda vita parcissimus extitit. Cætera namque omnia veluti effuso copiæ cornu munificentissimè, id est, maxima vlnæ mensura metitus est, vitam verò parca manu, imò quatuor digitis, vt diximus. Quia tamen dedit spiraculum vitæ, vt mortalitatis quidè multum, vitæ verò minimum tribueret spatium, dedit enim, vt sic dicam, vitæ halitum, vel flatum: *Quid enim est vita nostra nisi vapor ad modicum parvus, & deinceps exterminabitur.*

Gen. 2. Damnat denique hæc CRHIST I genealogia ex gentibus, & peccatoribus ducta, nimiam quorundam confidentiam, & arrogantiam, quicùm nihil præclari adiderint, eo tamen nomine gloriantur, quod nobili genere orti sunt; vt illi, qui CHRISTO dixerunt: *Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam.* Cùm ex eodem seminis grano diuersæ pullulēt spicæ, hæc elegans, & plena, illa horrida, & vacans. Consolatur quoque peccatores, qui si ab errore resipiscant, habent locum apud CHRISTVM, qui peccatores recipit, & cum eis manducat, & bibit: & ab eis descendere voluit, vt eorum onera in se susciperet, in cuius humeros omnium hominū peccatorū pœnitentiâ agen-

Luc. 15. Quare Christus ab omnibus peccatoribus traxerit gen^o suū.

Ioann. 8. In eos, qui nullis proprijs nobilitatimē ritibus ipsi, de parentum tamen suorum nobilitate gloriantur.

Gen. 2. In quo se Deus erga homines minus liberalem, & munificū præstare voluerit.

Iaco. 4. Expeditur illud regij Propheta: *Ecce mensurabiles posuisti dies meos.*

tium onus reijcit Deus, iuxta illud ad Dauidem adulterum, & homicidam a Natan dictum: *Dominus quoque transfudit peccatum tuum;* & Isaias veluti id interpretans, dixit: *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrorum.*

Expeditis omnibus quæstionibus ad genealogiam spectantibus, pauca illa verba Matthæi expendamus: *Virum MARIÆ, de qua natus est IESVS, qui vocatur CRISTVS.* Ait ergo, virum MARIÆ, & intellige, in omnibus, excepta carnis copula, quæ suppleta est per SPIRITVM sanctum. Intellige etiam eum virum fortem, castum, & sanctum, quem admodum illa fortissima erat, castissima, atque sanctissima; propter quâ, & propter eius prolem, quibus ipse sedulo ministrare debuit, verè fuit Ioseph, id est, donis DEI auctus, ac cumulatus.

De qua. Inter omnes electa, & benedicta, atque ab vniuersis desiderata. De qua etiam, sola, non, de quibus: vnde semen mulieris vocatur Genes. tertio, vt ponderauit Epiphanius in Antidicomarianitas. Propterea Angelus ei dixit: *Ecce concipies in utero:* non autem, Concipies ex viro. Et rursum Propheta dixit in singulari: *Famina circumdabit virum.* Item significatur vera caro ex MARIÆ, non ex cælo, vel elementis, vel phantasmate. Nam sanguis verum corpus ponit ex semine Abrahæ, & Dauid, aliàs verus homo non esset.

Adhæc in illo verbo: *De qua,* innuitur vera mater DEI, & hominis; non tantum hominis CHRISTI, vt Nestorius confitebatur, sed etiâ DEI: nec tantum DEI, vt admittebat Eutyches, sed etiam hominis, quod ille negabat: vt testis est Rusticus in Acephalos. Ac sicut Adam visâ Eua, quæ ex ipsomet erat desumpta, dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea:* proptereaque meritò Eua subdita fuit Adæ, quia ex illo sumpta est, sic MARIÆ CHRISTO dicere potest: *Hoc est os ex ossibus meis, & caro de carne mea;* per hoc merito CRISTVS MARIÆ pa-

Isai. 53.

Luc. 1.

Ioseph quid sonet: expeditur hoc verbum: De qua natus est, &c.

Luc. 1.

Gen. 3.

Epiphani. in heresih. 78

Luc. 1.

Here. 31.

In eos qui Christum negant verum corpus habuisse.

Marlam Virginem, verâ Dei matrem, & hominis extitisse, cõtra Nestoriū, & Eutychem.

Rusticus acephor.

Gen. 2.

Eua Adæ cur subdita, Christus verò cõtra cur subditur Virgini matri.

Luc. 2.

renti subditus fuit, & de illo scriptū verè: *Descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis.*

Iesus quid. *Natus est Iesus.* Id est, Saluator, qui primus matrem saluauit, non corrumpit, qui omnes corpore, & animo venerat saluare. *Qui vocatur Christus.* Hebræis vocari, idem est quod esse, ac cognosci, siue potius quod ad rem magis facit, cognominari. Iesus ergo est, & cognoscitur, & cognominatur Christus. Ita dicitur: *Et hic mensis, sextus est illi, qua vocatur (id est) sterilis.* Rectè verò ait de præsentis, vocatur, quia quo tẽpore scribebat Matthæus, iam palam, & in ore omnium versabatur Messias, non olim ita à principio. Vnde Angel^o dixit Virgini: *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.* Christus autem cognomen est dignitatis, non personæ, & significat *Vnctum.* Est enim Christus vnctus, mansuetus, ac lenis: nam per Isaiam dixit: *Spiritus Domini super me, eò quod vnxit me:* declaransque quorsum vnctus sit, subdit: *Ad annuntiandum mansuetis misit me.* Oleum autem, quo copiosè vnctus est, Spiritus sanctus est, de quo Ioannes Euangelista: *Non enim ad mensuram dat Deus spiritum.* Ex quo fit, vt oleum eius in capite descendat, nõ solum vsque ad barbam, sed etiam vsq; in vltimas oras vestimenti eius: quia nemo mortalium est, qui si velit, olei & vnguenti Christi sentire suauitatem non possit. Est enim in omnes pius, qui pro omnibus ex charitate incarnari, cruorem fundere, & mortem sustinere libenter voluit. Ita vt olim qui Deus exercituum, & Deus vltionum vocabatur, nunc præ mäsuetudine vocari velit lenis, & vnctus: præ quo le-

Vocari Hebræis, quid sit.

Luc. 1.

Quare ã præsentidictum: Iesus qui vocatur Christus.

Ibidem.

Christ^o quid sonet.

Isai. 61. & Luc. 4.

Quo Christ^o oleo fuerit vnctus.

Ioann. 3.

Psal. 132.

Oleum Christi cur descēdat vsque in oram etiâ vestimenti eius

1. Reg. 1. & saepe aliàs.

Psal. 93.

nitas Moïsi omnium hominum mitissimi, & Dauidis mansuetudo si cum Christi clementia, & lenitate conferantur, non nisi parua scintilla sint cõparata ad ignem ingentem. Si in extremo orbis angulo aliquis medicus sapientissimus, ac mitissimus esset, qui seruaret posset vitam naturalem incorruptam, sine dubio terra hominibus destitueretur, ac nudaretur, vniuersis ad illum concurrentibus: quanto ergo ardētioribus desiderijs, ac votis amplectendus Iesus, qui vitam promittit æternam atque immortalē? Et considera pulchram istam nominum connexionem, IESVS, & CRISTVS, mirificè cum rebus coniunctam. Saluat enim nos vnguentis, oleo leniente, mollibus emplastris, suauissimis pharmacis. Nihil in hoc medico, chirurgoq; sapientissimo durum, vel austerum; non ferrum, non cauterium, non ignis, non dolor, non vllum tormentum. Vnguentum est fides: oleum Sacramenta: emplastrum ingens amor in Incarnatione, ac morte acerbissima declaratus. Tantummodo à te exigit, vt tuam salutem sitias; vt obedientem te præstes medico sananti: vt illi, qui pro te mortuus est, te totum, penitusque committas, ac tradas: vt assiduas illi preces offeras, vt sic in dies salutē eius precioso sanguine partam accipere promerearis, quasi à Propheta audieris: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.* Quas vt frequenter, & largè hauriamus, præstet nobis idem Christus Iesus Dominus noster, cui cum Patre, & Spiritu sancto tribuatur ab vniuersa creatura omnis laus, honor, gloria, & imperium in secula seculorum: Amen.

Num. 12.

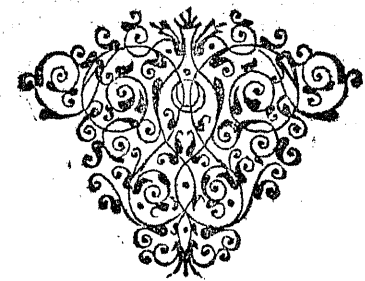
Psal. 131.

Moïsi, & Dauidis præ illa Christi, lenitas, & mansuetudo qualis.

Messias Dei filius quàm rectè Christus nominetur Iesus.

A nobis quid exigit Christus Iesus.

Isai. 123.

TRACTATUS XXIX.

In illa verba: Cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.

Matt. c. i.

Scopus Euangelizæ.

Isai. 7. Qualis Christi fuerit secundum carnem generationis.

Vbi præfigurata.

Ruper. Tritien. in Matthæi lib. 1. 1. Gen. 21. Infra 25. Infra 30. & 35. cap. 4. Iudic 13. 1. Reg. 1. 2. Reg. 12. Ibidem. Salomonede Berfabee sterili natu, vt quidam dixit,

ACTENVS Evangelista Iesum esse filium David, probavit, re et e quidem per patrem putativum Ioseph, oblique autem per matrem ipsam veram, quæ erat eiusmodi domus, familiarisq; cum Ioseph: modò verò in his, quæ sequuntur, usque ad finem huius primi capituli, ostendit Iesum de matre & Virgine simul conceptum, uti Prophetæ prædixerant. Et ait: Christi autem generatio sic erat. Quasi dicat: Superiores generationes non ita spectabant ad Christum, quòd non essent eius parentes secundum vim activam, sed tantummodo quia genuerunt Virginem, & ministrarunt carnem, ex qua ortus est Christus. Sic. Id est, longè aliter, & sine viro: nam de alijs dicitur, genuit, at de hoc tantum dixit, virum Mariæ; ne putares Christum communi lege naturæ, vt reliquos omnes, ex patre, & matre natum. Hæc autem natiuitas sine viro fuit, ideo significata, vt annotavit Rupertus Tritienensis, per septem ortus filiorum ex matribus sterilibus, quarum sacræ literæ meminerunt: nempe Saræ, quæ peperit Isaac: Rebeckæ, quæ Esau, & Iacob, Rachelis, quæ Ioseph & Beniamin: & matris Samsonis, quæ Sansonem: Annæ uxoris Helcanæ, quæ Samuelem: Berfabææ, quæ Salomonem: Elisabethæ, quæ Ioannem Baptistam progenit. Verum in hoc Rupertus dicto miratus sum, quòd Salomonem asserat natum de sterili, cum illius matris tot enumerentur filij. Paralip. 3. præter illum, qui primò natus

fuit, & statim extinguitus, & nullibi Scriptura Berfabee sterilem vocet. Atque omnes isti de sterilibus geniti, excellentissimi viri extiterunt, fide & precibus magis, quam vi carnis & potestate progeniti. Sic Christus de Virgine, qui flos est campi, & liliu cõualium. Est enim Christus decus humani generis, quia conceptus de Spiritu sancto in Virginis utero, & vt flos campi sola cœli virtute, nulla hominis cultura profeminatus. Est etiam liliu cõualium, id est, fructus humilium parentum. Ait verò generatio, Græcè γέννησις, id est, natiuitas distincta à voce superiori, qua dixit: Liber generationis, quæ ibi accipitur pro genealogia, & dicitur γέννησις. Et cum dicitur, omnes itaque generationes, alia voce vertitur, nempe γέννησις, & accipitur pro genere, vel pro progenie. Et licet γέννησις interdum sit natiuitas: hic tamen non id significat, vt Chrysostomus, Origenes, & Hieronymus interpretantur. Etsi aliter vertat Erasmus: nam post textam generationis Christi feriem Evangelista resumit ordinem ac modum enarrare, quo genitus & conceptus est Iesus ex Spiritu sancto, & intemerata Virgine. Subdit Evangelista: Erat. Non fuit, vt aliorum, etsi Erasmus de præterito verterit, fuit, cum Græcè de præterito imperfecto dicatur ἦν: quoniam eius virtus atque meritum ab eius incarnatione nunquam effluxit: & ante illam in mente diuina prima erat ante alias creaturas. Neque potest enarrari quomodo fuit, ne ab ipso quidem Archan-

gelò Gabrielè à Virgine interrogato: Quomodo fiet istud, &c. qui quidè eam ad Spiritum Sanctum delegavit: sed tantum quomodo erat, postquam facta est: Cum esset desponsata, adnotat Chrysostomus his omnia cõtigisse post reditum Virginis ab Elisabetha in domum suam. Quorsum miscet desponsationem, quæ non videtur attinere ad Christi generationem, cum non de viro processerit? Dicemus hoc in loco, primum, cur de desponsata matre Christus prodire voluerit: Deinde qua ratione fuerit desponsata, an per verba de futuro, vt quidam putant, an verò per verba de præsentì: Postremò quomodo salva sit summa in Dei matre Virginitas, & voto confirmata cum consensu de ineunda maritali copula ad coniugis arbitrium. Ad primum respondemus, multis de causis cõsultò factum esse: quarum quædam ex Christo, quædam ex Virgine, quædam verò ex nobis desumi possunt. Ex parte quidem Christi, in primis propter Iudæos, & infideles, ne tanquam spurius, & illegitimo ex toro nat⁹ sine honore abiceretur; atque propterea eius lex, prædicatioq; contemneretur. Vnde Ambrosius in Lucam ait: Quid Iudæis, quod Herodi possit adscribi, si natu viderentur ex adulterio persecuti? Deinde, vt Christus in parua ætate nutriciu, & defensorem atque custodem haberet. Multis siquidem eget illa infirma ætas, quæ sola mater cõuenienter præstare non potest. Præterea, vt ex B. Ignatio Hieronymus tradit; vt Mariæ coniugiu ac desponsatio falleret principem mundi. Quam sententiã comprobant Basiliius hom. de humana Christi generatione; ait enim: Adfertur & alia ratio à quodam ex antiquis: vt Mariæ Virginitas, seculi huius principè diabolum lateret, nupta Ioseph fuit; vt nuptiarum nomine suspensus facillè deciperetur. Virgines namque in primis obseruabat, è quarum vna parituram ex Prophetâ cognouerat, dicente: Ecce Virgo concipiet, & pariet filium. Virginitatis igitur insidiator, obseruatorq; sub matrimonio specie factus ignorans, à malignitate abstinuit. Sciebat enim suum imperium ob dominicam carnem generationem per-

Cant. 2. Flos campi, & liliu cõualium quare Christus dicitur.

γέννησις, & γέννησις differunt.

Chryf. ho. 4. in Matt. tom. 2. Origen. in Matth. ho. 1. tom. 2. Hieron. ib. Erasmi hæc interpretatio rejicitur Christi autè generatio sic fuit pro, catur.

Luc. 1.

Tria proponuntur disputanda.

Cur de desponsata Virgine Christus prodire voluerit. I. Ratio.

Ambros. li. 2. in Lucã, cap. 1. prope initium. H. Ratio.

III. Ratio.

Hierony. in caput Matthæi. i. tom. 9. B. Ignati. epist. 8. paullo à medio. Basil. hom. 25. paullo à principio. tom. 1. à medio. Isa. 7.

gelò Gabrielè à Virgine interrogato: Quomodo fiet istud, &c. qui quidè eam ad Spiritum Sanctum delegavit: sed tantum quomodo erat, postquam facta est: Cum esset desponsata, adnotat Chrysostomus his omnia cõtigisse post reditum Virginis ab Elisabetha in domum suam. Quorsum miscet desponsationem, quæ non videtur attinere ad Christi generationem, cum non de viro processerit? Dicemus hoc in loco, primum, cur de desponsata matre Christus prodire voluerit: Deinde qua ratione fuerit desponsata, an per verba de futuro, vt quidam putant, an verò per verba de præsentì: Postremò quomodo salva sit summa in Dei matre Virginitas, & voto confirmata cum consensu de ineunda maritali copula ad coniugis arbitrium. Ad primum respondemus, multis de causis cõsultò factum esse: quarum quædam ex Christo, quædam ex Virgine, quædam verò ex nobis desumi possunt. Ex parte quidem Christi, in primis propter Iudæos, & infideles, ne tanquam spurius, & illegitimo ex toro nat⁹ sine honore abiceretur; atque propterea eius lex, prædicatioq; contemneretur. Vnde Ambrosius in Lucam ait: Quid Iudæis, quod Herodi possit adscribi, si natu viderentur ex adulterio persecuti? Deinde, vt Christus in parua ætate nutriciu, & defensorem atque custodem haberet. Multis siquidem eget illa infirma ætas, quæ sola mater cõuenienter præstare non potest. Præterea, vt ex B. Ignatio Hieronymus tradit; vt Mariæ coniugiu ac desponsatio falleret principem mundi. Quam sententiã comprobant Basiliius hom. de humana Christi generatione; ait enim: Adfertur & alia ratio à quodam ex antiquis: vt Mariæ Virginitas, seculi huius principè diabolum lateret, nupta Ioseph fuit; vt nuptiarum nomine suspensus facillè deciperetur. Virgines namque in primis obseruabat, è quarum vna parituram ex Prophetâ cognouerat, dicente: Ecce Virgo concipiet, & pariet filium. Virginitatis igitur insidiator, obseruatorq; sub matrimonio specie factus ignorans, à malignitate abstinuit. Sciebat enim suum imperium ob dominicam carnem generationem per-

ditum iri. Hec ille, quæ similiter ab Origene, ac multis alijs patribus asseruntur. Sed in hanc sententiam, salvo honore, qui tantis patribus debetur, nonnulla obijci possunt. Nam etsi B. Virgo virum haberet, semper poterat Sathanas cognoscere claustra inuiolatæ virginitatis; & idcirco nosse ex illa Virgine natum Messiam. At quidam ex sententia Augustini, ita tuentur illud dictum. Asserit enim Augustinus, multa dæmonem posse cognoscere vi naturæ suæ, à quibus cognoscendis diuina virtute prohibetur: itaque prohibitus fuit à partu illo Virginis cognoscendo. Sed hæc ratio non premit: quia tametsi sanctissima Deipara viro caruisset, poterat à Deo prohiberi, ne cogitaret quomodo concepisset, de Deo ne, an de viro; & sic occultabatur partus. Deinde non videntur miracula esse sine necessitate ponenda, seu multiplicanda: nam esto diabolus Mariam cognouisset in Virginitate peperisse, non sequeretur filium Deum esse nisi ex scripturarum positione. Poterat enim, & potest Deus facere, vt purus homo de Virgine nascatur: & natum ex non virgine, & viro assumere post conceptum, vel in ea, licet non fecerit, nec facturus sit. Item habebat dæmon argumenta maiora Christi deitatem comprobantia, quæ illi occultata minimè fuerunt: vt fuit stella duccens Magos in Bethlem: & Angelus annuncians pastoribus, vt ad eum venirent adorandum: & vox de cælo: Hic est filius meus dilectus: & testimonium Ioannis Baptiste: Ecce Agnus Dei ecce qui tollit peccata mundi: tot etiam alia, quæ edebat signa, atque prodigia: & tamen Matth. 4. accessit ad tentandum, dubitando (secundum communem expositionem) an esset filius Dei. Præterea B. Ambrosius in Lucã, causam istam cum retulisset, refellit, his verbis: Sed tamen magis sefellit principem seculi. Diabolus enim etsi aliquando dubitauit, cum diceret: Si filius Dei es, mitte te deorsum: tamen vel serò cognouit, & discessit ab eo. Cognouerunt & Dæmones, qui dicebant: Nouimus quia es Iesus Dei filius. Quid venisti ante tem-

Dæmonem minimè ignorasse mysteriū incarnationis.

Aug. lib. 3. de Trinitate. c. 8. in prin. tom. 3.

I. Argum.

II. Argum.

III. Argum.

Matth. 2. Luc. 2.

Matth. 3. & 17. Ioan. 1.

Matth. 4.

III. Argum. B. Ambros. lib. 2. in Lucã. c. 1. circa medium tom. 1. Matth. 8.

pus torquere nos? Et ideo venisse cognouerunt, quia praecognitum habebant esse verum. Daemnum enim malitia, facile etiam occulta deprehendit. Hæc ille: que idcirco volui adferre, ut docti cogitent illud B. Ignatij dictum: quanquam eius sanctitati ac doctrinae verè Apostolicæ his nostris rationibus nihil velim esse detractum: qui tantus in Ecclesia Dei fuit, ut sanguinem pro Christo fundere promeruerit.

Fuit ergo desponsata Virgo, ut eius virginitas principem mundi falleret: vel, ut Christus margarita, porco Herodi atque alijs carnalibus per matrimonium ad tempus celaretur, quomodo vnctio Davidis in Regem per Samuelem celata fuit per vitulum, quem ad offerendum ac immolandum adduxerat in Bethleem. Quod ad Virginem verò atinet, conueniens fuit, ut Christus de desponsata prodiret: tum ut Maria infamiam fornicationis effugeret, si esset inuupta, ut ait Ambrosius, super Lucam: *Desponsata est, inquit, ne temerata Virginitatis aduretur infamia, cui grauis alius corrupte la videretur insignis præferre.* Hæc ille. Tum ne à Iudæis, concipiens sine viro, lapidaretur, iuxta legem Deuter. 22. 2. quanquam illa lex de traducta in domum, & cognita primùm à viro suo loquatur, quæ non inueniebatur Virgo, nec expanso vestimento ostendebat signa virginitatis: tunc enim erat lapidibus cædenda puella ob fornicationem factam, antequam desponsaretur, quod contingere B. Mariæ nequaquam poterat. Tum ut B. Virgo haberet ministrum & adiutorem in laboribus ex rebus ad vitâ necessarijs, ac comitem in fuga Ægypti, quemadmodum Hieronymus in Marthæum testatur. Tum denique, ut per generationem Ioseph, origo quoque Mariæ Virginis eius cognatæ ac propinquæ demonstraretur, ut docet in Heluidiû idè B. Hieronymus. Postremò, quod ad nos attinet, decuit in primis, ut testimonio Ioseph insignis pudicitia ac B. Virginis puritas nobis clareret, testibus Basilio & Ambrosio super Lucam, qui sic ait: *Locupletior testis pudoris maritus adhibetur, qui posset &*

dolore iniuriam, & vindicare opprobrium, si non agnoscent. Sacramentum Deinde ob mysterium: quia sicut origo peccati ex coniugata Virgine inbediente exitit: ita origo iustitiæ per Virginem desponsatam & obedientem. Præterea, ut hac ratione honorabile connubium & sanctum matrimonium agnosceretur: & Manihæi solos Virgines saluari asserentes confunderentur.

Quod ergo ait autor operis imperfecti in Marthæum homil. 1. Coniunctio maritalis quantum ad naturâ rei ipsius peccatum est: concessione autè Dei facta est licentia licetia, autè dico, facta est, non iustitia. Nam etsi propter necessitatem rei peccatum esse desit, tamè iustitia etiâ nõ meruit. Ideo utentibus se, etsi poenam non infert, mercedem tamen non præstat: & similia multa, quæ ad errorem Marcionis, & Montani nuptias damnantium, spectare videtur, planè falsa sunt. Ideo prudens lector sibi caueat. Idem etiam ferè docet homil. 28. in cap. 19. Marthæi, vbi secundas nuptias vocat verâ fornicationem in se, sed Deo permitte fieri honestam fornicationem. Item ad significationem: nam per hoc coniugium, sanctæ matris Ecclesiæ, quæ Virgo est, & desponsa vni Christo, cõnubiû repræsentatur, de quo Paulus: *Despondi vos vni viro, Virginem castam exhibere Christo.* Postremò, Christus non nascitur nisi è desponsata Virgine: quia nunquam nascitur ex anima, quæ virû, hoc est, diuinum semen non habuerit. Vnde ut nasceretur in anima Samaritanæ, ei dixit: *Vade, voca virum tuum.* Decebat ergo ob has causas, ut Dominus prodiret de immaculato coniugio, in quo viri opus iâ redditum ex peccato minus honestum, suppleretur ab Spiritu Sancto, ut sic inueniretur mulier non sine fructu, quæ viro tamen non subijceretur, iuxta maledictum antiquum: *Multiplicabo arumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios, & sub viri potestate eris:* quæ omnia Virginem hanc non attigerunt. Quod si non fuisset desponsata, vix apparuisset exceptio hæc ab illo maledicto: quæ omnia persuadent,

Gen. 3.

Heb. ult.

Autoris operis imperfecti in Marthæum, de nuptijs opinio damnabilis. Tom. 2. opus d. Chryso.

Vltima ratio, cur nisi de desponsata Virgine nascatur Christus.

Ioan. 4.

Virginis viro desponsata priuilegia.

Gen. 3.

Christum,

Christum, non ut ex matrimonio esset, sed ut non sine illo prodiret, nasci voluisse. Et hæcenus de primo.

Ad secundum dubium; quoniam desponsata dicitur, quæ promissa est ut sit futura vxor, & in hoc differt à coniuge, quod coniux sit iam actu per verba de præseti promissa, meritò dubitatur an esset vxor per verba de præseti an de futuro. Quidam enim negarunt fuisse verum matrimonium inter Mariâ & Ioseph, & hunc non magis extitisse Virginis virum, quàm Christi patrem, ut docent Cyrill. Hierosolymitanus Catechesi. 10. & Gregor. Nyssen. serm. de sancta Saluatoris Natiuitate. & Epiphan. in heres. 78. B. Hilarius super Matthæum, B. Hierony. serm. de sancta Mariæ Natiuitate (si tamen sit eius sermo, certè eius nomine circumfertur) B. Bernardus homil. 2. super missus est, alijque nonnulli, quos enumerare non est operæ præteritum. Sed dicendum quod reuera non fuit desponsata per verba de futuro. Primùm: quia Ioseph vocatur vir Mariæ, quod idem est ac dicere, maritus Mariæ. Rursum B. Maria appellatur cõiux Ioseph, ex quo illud: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam:* dicitur quoque vxor, iuxta id: *Ut profiteretur cum Maria desponsata sibi vxori prægnante:* constat autem coniuges & vxores nõ dici nisi eas, quæ per verba de præseti contraxerunt. Deinde, cum constet non licuisse Ioseph dimittere coniugem suam; argumento est, illâ sibi coniugatam fuisse per verba de præseti: non enim tanta illi religio fuisset in dimittenda ea, quæ sibi per verba de futuro cõiuncta fuisset, cum similes coniunctiones multis de causis sæpè dissoluantur. Præterea, vix satis consultum fuisset famæ ac pudicitia Virginis, ipsa grauida apparente, in edibus paternis nec virum nisi sponsû de futuro habente, qui tantum futuras spondidisset nuptias, nec dum tamè cõpisset conuersari cum sponsa sua: neque etiam consultum fuisset generationi legitimæ Christi. Erat enim illi tali modo maritus aptandus, ut ex eo filius susceptus, legitimus credi posset, atque ipsam non nisi ex viro

suo concepisse: sic enim honori vtriusque prospectum erat.

Quod verò desponsata in Euangelio hic dicitur, & Lucæ. 1. ac. 2. nequam tollit perfectum de præseti matrimonium, etiam si Patres, ad vim vocis respicientes, aliter senserint. Desponsata enim vel sponsa, à verbo despondendi vel spondendi, id est, aliquid in futurum promittendi, deducitur. Quod si quis futurum matrimonium promittat, mas sponsus, & femina sponsa dicuntur, non autem vxor, vel maritus. Si verò matrimonij rem promittant, scilicet futuram copulam; iam cõiux efficitur femina, sponsaq; dicitur nõ respectu matrimonij iam initi, sed respectu copulæ futuræ. Similique ratione vir dicitur coniux, & sponsus. Maria ergo coniux vocatur, ob consensum in matrimonium, & sponsa ob copulam, quam promissit, si Deus præciperet, quæ tamen nunquam intercessit. Et quoniam in hoc matrimonio nulla fuit celebritas nuptiarum, in qua de more solet consummari matrimonium: propterea ad hanc distinctionem exponendi sunt Doctores, qui aliquid scripserunt. Siquidem verum & perfectum matrimonium inter Mariam & Ioseph intercessisse testantur Patres, qui rem hanc penitius discusserunt, ut B. Augustinus libro de nuptijs & concupiscentia, B. Hieronymus super Matthæum, & B. Ambrosius super Lucam lib. 2. c. 1. vbi habet: *Nec te moueat, inquit, quod frequenter scriptura coniugem dicit. Non enim virginitatis ereptio, sed coniugi testificatio, nuptiarum celebratio declaratur. Denique, quæ nemo accepit, nemo dimittit: & ideo qui nolebat dimittere, fatebatur acceptam.* Hæc ille. Nolo plura verba in hoc articulo comprobando profundere, tantum circa voces aliquid adnotabo.

Et si B. Virgo est Ioseph dici possit vxor & maritus: verecundius tamè & honestius sponsa & sponsus vocantur, & vir & mulier, & coniux vterq; ut scriptura loquitur, quia nulla intercessit copula coniugalis: nam ille consensus in futuram copulam, verè constituit matrimonium, ac coniuges efficit, nondum tales tamen qui dicatur

Perfectum cõ desponsatione Virginis matrimonij consistere. Maith. 1. Luc. 1. Infra. 2.

Mariâ Iosephi cur coniux appellatur: & quo sensu id prædicti patres ne gaucrint.

B. Aug. to. 7. Hieron. to. 9. Ambros. to. 5.

Mariâ & Ioseph sponsa & sponsus cur potius, quàm vxor & maritus appellari debeant.

vxor

Matth. 13. Supra. 7. Virgini matris expedies fuisse ut viro desponsaretur, dupliciter.

1. Reg. 16. Quibus de caulis Christo, cõueniens fuerit Virgini matrem habere desponsatam. Ambros. lib. 1. de prædicto in princip. Deut. 22. 10. m. 8.

Hieron. hoc loco tom. 9. initio. Idem. to. 2. initio.

Nobis quoque operæ præteritum fuisse Christus, ut de desponsata Virgine nasceretur, propter tria. B. Bas. hom. 25. tom. 1. Ambros. li. 2. c. 1. prope initium tom. 5.

vxor & maritus, quoniam hæ voces magis quadrant ijs, qui iam matrimonium per commixtionem corporum consummauerunt, quibus Græca vocabula aptè respondent. Nam maritus dicitur ἀνὴρ, à cubili, & vxor, ἀλοχ, à pariendo: fecus verò voces magis generales, ἀνὴρ καὶ γυνή, quibus vtitur Euangelista. Lucæ etiã 2. dicitur: *Cum vxori sibi desponsata. τὴ μεμνησθε τοῦ λέγειν ἀνδρὶς cupiam:* vbi non absolutè vxor, verum desponsata vocatur, licet Virgo desponsa vxor dicatur Deutero. 22. Quare immeritò Erasmus reprehendit interpretem nostrum, quòd non verterit illas voces generales ἀνὴρ καὶ γυνή, in maritum & vxorem, cum alia sint & veritati, & proprietati Græci sermōnis, honestatq; magis apta & accommodata. Atque vt magis veritas huius matrimonij concipiatur percipiaturque, perpende, prudens lector, matrimonij essentiam naturamque consistere in mutuo cōsensu expresso per verba de præsentis, vel per equipollentia signa. Cuius primus actus, primaq; perfectio est animorum indiuisa vnio, id est, vis ad cohabitandum petendumque debitum coniugale: nō quòd actu semper sit illa indiuidua animorum coniunctio, cum interdum sit discordia, sed quòd per mutuum consensum efficitur quoddam indissolubile vinculum, quo deinceps coniuges manent ad vnitatem animorum in his, quæ spectant ad actum matrimonij, nēpe in consortio coniugali commanendi, ac ius sibi inuicem coniugale petendi, atq; reddendi. Vt enim ait Paulus: *Mulier, sui corporis potestatem nō habet; sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet; sed mulier.* Secundus verò actus, seu perfectio secunda, quæ manat à prima, (cū omnem formam sequatur aliqua actio) nihil aliud est, quàm communis mansio, & studium prolis gignendę per corporum commixtionem, sine qua non habetur. Ea verò, quę matrimonium consequuntur effecta, tria sunt, nempe proles, fides, hoc est, mutua fidelitas inter ipsos, & Sacramentū, scilicet inseparabilis vnio, ex qua matrimonium in nouo Testamēto habet propriè quòd

fit res sacra, & vnū è septem Sacramētis. Nam significat indissolubile vnionē verbicū humana natura, & Christi cū Ecclesia, vt Paulus ad Ephesios docet. Si ergo consideretur perfectio prima, certè inter Mariam, & Ioseph perfectum matrimonium fuit, eo quòd legitimum habuerunt cōsensum, Vnde in dissolubilis nexus dictus fuit consecutus. Si autem sermo sit de secūda perfectione, quatenus dicta bona matrimonij consequitur; nō solū perfectū, sed perfectissimū fuit, vt Aug. docet lib. de bono coniugali: Omne nuptiarum bonum impletū est in illis parētibus Christi, proles, fides, Sacramētū. Prole cognoscimus, ipsū Dominū Iesū, fidē, quia nullū adulteriū: Sacramētū, quia nullum diuortium. Rursus si consideremus secundam perfectionem, quòd attinet ad simul habitandum, ac mutua colloquia, & obsequia, sanè completissimum extitit matrimonium: solus coitus absuit, quia non erat necessarius ex vi actus matrimonij. Nam coniugium directè instituitur ad procreandā sobolem, quę si posset haberi sine coitu, honestius multò fieret, velut hęc contigit dicente Aug. lib. 2. de serm. Domini in monte: *Hæc enim beatiora coniugia iudicanda sunt quæ suæ filijs procreatis; siue ista etiam terrena prole contempta continentiam inter se pari cōsensu seruare potuerunt.* Verum ergo est matrimonium etiam ante copulā carnis: nam aliās fornicationem tantummodo, non adulterium committeret, qui ante consummatum matrimonium sui corporis alteri, quàm coniugi potestatem faceret, quòd falsum est. Confirmatur hoc autoritate B. Ambrosij lib. de institutio. Virginis, vbi habet: *Cum initiatur coniugium, tum coniugij nomen adsciscitur. Non enim defloratio virginis facit coniugium, sed pactio coniugalis. Denique cum iungitur puella, coniugium est, non cū virili admixtione cognoscitur.* Quòd ergo B. Hiero. scribens in Heluidiū dixit: Ioseph custos potius Mariæ fuit, quàm maritus: sic intelligendum est, prout maritus includit actum cōsummati matrimonij. Sicut etiam id quòd idem autor asserit in hunc eundem lo-

Ephes. 5.

Aug. lib. 1. de bono coniugali. c. 9. tom. 6. à medio. Omne bonū coniugale in Christi parētibus, quòd secundū Augustinum.

Ambros. in instit. Virgin. c. 6. initio. tom. 1.

Hieronymus illud dicit: Ioseph custos potius Mariæ fuit, quàm maritus quā sensum habeat.

cum

Sponsi viri, & sponsæ vxores in scripturis demore vocantur.

Ambros.

Innupta Ecclesia cum Virginem vocat, intelligit incorruptam

Aug. 10. 10.

Quomodo B. Virgo virginitate cum nouisset, in nuptias potuerit consentire. Aug. lib. de nupt. & concupi. tom. 7.

1. Tim. 5.

1. Cor. 7.

I. Opinio.

cum: cum virum audieris, suspicio tibi non subeat nuptiarum, sed recordare consuetudini scripturarum, quòd sponsi viri, & sponsa vxoris vocentur. Hæc ille. Vbi per nuptias ne intelligas contractum matrimonij, qui substantiam coniugij efficit, sed nuptialem concubitum, qui non spectat ad eius substantiam. Ambrosius verò in Lucam, vt paulò ante citatus est, celebrationem nuptiarum vocat ipsum contractum matrimonij, vt eius verba indicant, cum affirmet per eam non esse ereptam Virginitatem. Adhunc sensum referendum est quòd Ecclesia canit in B. Virginis laudem: *Beata mater, & inupta Virgo gloriosa*, per innuptam intelligens incorruptam: nam constat fuisse desponsatam Iosepho. Quamquam ad huius amphibologiam verbi tollendam, iam in emendatioribus breuiarijs legamus: *Beata Mater, & intacta Virgo gloriosa, &c.* Beatus tamen Augustinus serm. 18. de sanctis innuptam vocat B. Mariam. Virginem vocat innuptam peperisse, hoc est, incorruptam, & intemeratam: nam moris erat in celebritate nuptiarum cōsummari matrimonium.

Ad tertium, quarunt nonnulli rationem, ac modum, quo B. Virgo in coniugium, potuit consentire, cum virginitatem vouisset ante, vt in alio tractatu abunde explicauimus: ad quem lectorem mittimus. Nam vt Augustinus lib. de nupt. & concupi. scripsit: *Vouentibus Virginitatem non solum nubere, sed velle nubere danabile est.* Quòd Augustinus ex Paulo accepit, dicente de quibusdam mulierculis: *Quum enim luxuriata fuecint in Christo, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Deinde ratio suffragatur: siquidem vxor non habet potestatem corporis sui, sed vir, vt Apostolus testatur: & flagitante viro ius cōiugij, cogebatur reddere. Ad perfectionem verò virginitatis Deo dicatæ, requiritur integritas mētis, & corporis: at mentis illa per cōsensum in matrimonium tollitur. Quidā respondet, B. Virginem habuisse propositum seruandæ Virginitatis, sine voto tamen. Sed iam hæc non esset sum-

ma Virginitas, quæ voto Deo non esset dicata. Alij verò, votū simplex virginitatis emisisse asserunt; verum potuisse reuocari per parentes virginis præcipientes nubere, vt in Numeris habetur. Sed hoc votum Virginis irritum factum, virginitatis eius excellentiam imminuisset; quę profectò minor extitisset, quàm si ex voto ab ipsa nuncupato, & per parentes confirmato custodita fuisset. Rursus alij docēt votum emisisse sub conditione, nempe nisi Deo aliter videretur, seu vt alij sacri Theologi loquuntur melius, ambo hi coniuges votū Virginitatis coneeperant, antequam in matrimonium consensum præstarent: post modum autem certo oraculo cœlitus cognouisse vt consentiret in copula, de qua fierent certi nunquam futuram: atque ita contraxerunt ac post modum redierunt ad prima vota. Ex quo iam desponsa Virgo dixit Angelo: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* quæ verba illustrem sensum non admittūt vt supra disputauimus, nisi votum includerent, Dei etiam voluntate firmatum; ac proinde ipsius Ioseph sponsi arbitrio ac voluntate, votoq; proprio comprobatum. Nec enim clam, aut eo renitente, aut non consentiente in idē id fieri iure, ac decenter poterat, cum omne votum sponsæ & vxoris à proprio viro suo irritum fieri possit, cum primum illi innotescit, iuxta legē Numer. 30. Adde quòd de hoc coniugio maximè intelligitur illud: *Quos Deus coniunxit, homo non separet.* Non enim humana voluntate, sed Dei cognito beneplacito, inuiti primò, deinde verò gaudentes conuenerunt; non expresserunt tamen in cōtractu matrimonij conditionem permanendi sine copula coniugali, vt egregiè docent Dicitus Thomas & Episcopus Abulensis. Nāque talis consensus non efficeret vinculum matrimonij, imò aduersaretur illi: tamen, postquam verum matrimonium contractum est, & facultas ad effectum coniugibus petendi, reddendique inuicem sibi coniugij debitum, coniugibus mutuo ex consensu licet cum voto, vel sine voto perpetuam castitatem seruare, & permanere in cœlibatu.

II. Opinio.

Num. 30. & seq.

III. Opinio.

Mag. in 4. dist. 30. B. Thom. ibid. q. 2. artic. 1. B. Virg. li. 7. cap. 25.

Luc. 1. Vnde etiam, Mariæ & Ioseph Deo virginitate vouisse.

Num. 30. Illi deinde quomodo cōuenerint. Gen 2. Matth. 19.

Thom. in 3. p. q. 28. to. 12. Abul. in 1. c. Matth. Coniugibus quando integrum sit cœlibes permanere.

Quod

Maritus, & vxor vnde nominentur. Luc. 2.

Deut. 21.

Ratio matrimonij in quo sita sit.

1. Cor. 7.

Tria matrimonij sequuntur.

Matrimonium Christianum cur Sacramētum: quid significet.

Quod si in consensu reciproco, dum contrahunt, implicite saltem incidat carnis copula, vel ius illam exigendi ac reddendi: eiusmodi tamen ius Virginitati non repugnat ex se, cui tantum verus in copulam aduersari potest consensus, qui tamen in Virgine fuit nunquam. Atque hæc de tertio dicta sunt, ad stabiliendam B. Mariæ summam Virginitatem, & ad probandum illam per matrimonium nequaquam fuisse læsam.

Ex his colligere potes, Ioseph cœlibem imò & Virginem extitisse (tamenti Hilarius Canon. 1. in Matthæi abductus ab historia Eusebij, aliter de finierit) nam B. Virgo non dixisset: *Quoniam virum non cognosco, nisi cognito ante proposito Iosephi sponsi sui, atque idem cum B. Virgine in corde suo seruire statuentis.* Deinde, si Dominus Iesus B. Virginem iam natu grã diorem non nisi Ioanni virgini commendare de cruce voluit: minus certe adolescentulam matrem suam commisit nisi viro magna tum sanctitate ac prudentia, tum castitate conspicuo, quod esset in illo cõiugio paritas & voluntatum vnio, qua ratione Ouidius dixit:

Si qua volēs apte nubere, nube pari.
Præterea idem confirmat, quod Ioseph perpetuò Melsiæ virginea castitate prædico hære, illum sequi, pascere & custodire debebat, canente Ecclesia:

*Qui pascis inter lilia,
Septus chorais Virgini num.*

Noluit ergo pasci nec educari nisi à Virginali puritate, imò nõ Virgo fuit modo, verum etiam in eo omnẽ concupiscentiæ ardorẽ restinxerat Deus vt sic honestissimè sanctissimeq; cum B. Virgine puella pulcherrima conuersari dicq; nocteq; conuiuere familiarissimè posset, velut Dauid cum Snamitide, quam nunquam cognouit, vt rectè docuit Gerson. Item hoc donum in sponso suo ipsa B. Virgo promerebatur, vt vndique esset plena gratia, nõ tantum in se ipsa, sed etiam in sponso suo: vt quæ per matrimonium vna caro, id est, vna persona cum eo fuerat effecta, ita per gratiam insignis

castitatis suis precibus ac meritis à Deo obtenta fieret cum ea vnus spiritus. Nam (bone Deus) quot viri & adolescentes, aut quot puellæ se Virginitatis excellentissimis meritis, precibusque commendantes gloriantur se per eam Virginitatis donum à Deo Opt. Max. impetrauissè, atque illi (secundum Deum) eiusmodi gratiam acceptam ferunt? Fit ergo maxime probabile, vt sanctissima Deipara nõ solum hoc Virgineæ castitatis prærogatiuum & munus, quin etiam multa alia, quæ ad sponsi sui sanctitatẽ, prudentiam quæ spectabant, illi promeruerit. Ait enim Paulus: *Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidem*: nec tantum sanctificatur à peccato, sed etiam per mulierem fidem multis diuinis ac cœlestibus donis augetur & cumulatur. Diua Cæcilia virgo legitur Valeriano sponso donum virginitatis impetrasse à Deo: quid ni multo magis sanctissima Deipara sanctissimo viro suo Iosepho? Adhæc, patres veteres donum hoc in illo agnouerunt. Vnde Hierony. in Heluidiũ ait: *Tu dicis, Mariam Virginem non permanisse: ego mihi plus vendico, etiam ipsum Ioseph virginem fuisse per Mariam, vt ex virginali coniugio virgo filius nasceretur Maria autem, quam putatus est habuisse, custos potius fuit, quam maritus.* Hæc illo: idem docet Augustinus in quodam sermone, ac B. Bernardus, vt Thomam, Gersonem, & de recentioribus plures omittam. Ideo mirandum valde est, quosdam fuisse, qui cogitarunt Ioseph fuisse senio debilitatum ac fractum, planeque decrepitum, ad saluandum cum Maria pudicum eius consuetum. Fuerunt & alij (inter quos est Epiphanius in hæres. 51.) scribentes, Ioseph, cum accepit Mariam in vxorem, octoginta annos natum fuisse, atque ex priori vxori quam habuit, sex filios suscepisse, de quibus ait ille crebram fieri in Euangelio mentionẽ, qui fratres Domini appellantur. Sed certè (pace tanti viri sit dictum) improbabilia mihi hæc, atque absurda videntur. Et quod attinet ad alios sex liberos ex superiori vxori susceptos, alibi commodius id falsum esse, atq;

1. Cor. 6.

Maria Virgo plerisque donum obtinuit Virginitatis

Infra. 7.

V. Argum.

Hieron. sub finem libri, tom. 2. init.

Aug. serm. 14. de natali Domini, tom. 10.

De Iosepho sponso Virginitatis duo quedam falsa dogmata confutatur. B. Epiphani.

fictum,

Ioseph sponsus Virginis non senex, vt fingitur, & decrepitus, Mariam vxorem duxisse. I. Argum.

Dan. 13.

Ibidem.

II. Argum.

III. Argum.

Luc. 3.

III. Argum.

Supra. 2.

Matth. 2.

Ibidem.

Ibidem.

Quotannis Mariam Virginem habuerit coniugẽ Ioseph.

V. Argum.

fictum, ex ipso Euangelio demonstrabimus.

Quod attinet ad ætatem decrepitam, illam hoc loco refellemus. Nam in primis isti Patres fortasse cogitarunt seruari alia ratione non potuisse sanctam & pudicam cum Virgine conuersationem, nisi tot annos confingerent: quasi verò plus in eo poterit natura frigida & senilis, quàm gratia Spiritus Sancti, aut quàm meritum sponsæ eius B. Virginis, cum plures senes inueniantur lasciuia ac impudici, vt seniores illi tentantes Susanam, de quibus tale elogiũ est: *Egressa est iniquitas de Babylone à senioribus iudicibus, qui videbatur regere populũ.* &c. quorum alteri Daniel dixit: *Semen Chanaan, & nõ Iuda, species decipit te, & concupiscentia subuertit cor tuum*: Aut quasi non inuenti sint plures adolescentes ac iuuenes Dei munere castissimi, plures etiam virgines, quæ pro virginitate seruanda mortem oppetiẽre. Deinde vix satis honori & famæ B. Virginis proficiebatur apud Iudeos, si tam senex atque decrepitus fuisset Ioseph: nam existimari potuisset, aut saltem dubitari de virtute generandi: Maria quoque habita fuisset adultera, quod esset multo deterius, quàm si concepisset ac peperisset in nuptia, tunc enim putari tantum fornicaria potuisset. Præterea, simili ratione existimari potuisset Christus spurius neq; ex legitimo nato matrimonio, cõtra sententiã Euãgeli. Luc. 3. *Vt putabatur filius Ioseph.* Adhæc, inutilis fuisset & ineptus ad labores, & obsequia in fãti matrisq; præstada, eũ esset eũdẽ in Bethleẽ, redeũdũ Nazareth, fugiendũ in Ægyptũ, atq; inde remeãdũ, & laboribus proprijs victus illis suppeditãdus. Si autẽ tã senex fuisset ac impotens, vt fingitur, alieno ministerio egressus potius, quàm vt alijs valeret ipse ministrare. Quare cũ ratione mihi loqui videtur ij, qui intra quinquagesimum & quadagesimum annum ætatem eius constituunt, vt ita in virenti ætate ac florido prudentiæque pleno cõmodè Virgini aptari in coniugem posset. Item, parentes Virginis illam Ioseph collocarũt, eo animo, vt ex ea filios gignere posset: ergo talis erat,

qui idoneus esset non solum ministrare & laborare, sed etiam liberos procreare; hinc est, vt semper vir, nõquam senex in Euangelio nominetur, vltra virtutem, quæ illi inerat, atque vt in ætate florenti Deo Christi; ac sponsæ Virginis ministerio commodius se dicere posset. Neq; obstat picturæ, quæ illum senem canescentem & curuũ ex primũ: vt enim ille dixit,

Pictoribus atq; poetis (stus.)
Quidlibet audẽdi semper fuit aqua potens.
Vel fortassis ideo pingitur canus ac senex, ad castitatem mentis & virtutem significandam: nam vt Salomon dixit, *Canis sunt sensus hominis: & ætas senectutis, vita immaculata.* Insuper, in primitiua Ecclesia vsque adeo nõ egerat radices perpetua Mariæ Virginitas: ideo ne quid indecorum cogitaretur, ea forma illum effingebant: in quibusdam tamen prouincijs, vt vir fortis, & robustus depingitur, vt in Germania.

Subditur: *Mater Iesu Maria.* Quandoquidem nasci, concipi, atque alia, actiones sunt non naturæ, verum hypothesis & personæ: ideo rectè Maria dicitur mater Iesu. Nam illi omnia ea quæcunque ceteræ matres filijs suis, tribuunt, nempe materiam fœtus, locum, alimoniam, qua cibari fœtus cõsuevit: quare ergo non vendicaret sibi nomen matris, quæ vniuersum officium impendit, quod ceteræ suis præstari consueuerunt. Quod si forte obijcias, Mariam diuinitatem non genuisse: Respondet Ignatius martyr, quod nec vlla mater generat humanitatem; siquidem anima hominis à Deo creatur, & de foris aduenit, & corpori infunditur: & tamen hominum matres vocantur: Bis verò stulti sunt, qui cum Iesu & Christi eam matrem admittant; Dei tamen genitricem negant, cum tamen Christum Iesum Deum esse concederent. Vnde Concilium Ephesinum contra Nestorium proclamauit, Virginem nõ tantum Xpi filium, verum etiam Θεογονον nominans: quin etiã Elisabeth exclamauit: *Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Dñi mei ad me?* Mariã matrem Dñi appellans, seu, vt ipsa Hebræo sermone pronũtiauit, mater Iehouah, quod inter alia nõ

Matth. 1. & alibi. Ioseph quibus de causis pingitur senex, & canus

Horat. in arte.

Sap. 4.

Maria, cur mater Iesu nominetur.

Si illa diuinitatẽ nõ genuit, quomodo est mater Christi.

B. Ignat. epist. 8. ad Philip. circa med.

Ephesina synodus. prope initium.

Luc. 1. Maria qualis mater Christi, testẽ Luca

mina Dei præcipuum est, & soli Deo conuenit: & Lucas cum articulo dixit, *ἡ μήτηρ Ἰησοῦ*: id est, insignis illa mater illius summi Domini: aliàs certè caussa non erat, cur tantopere admiraretur, propterea quod à puella cognata, & fabri vxore uisitaretur.

Sequitur: *Antequam conuenirent; inuenta est in utero habens de spiritu Sancto*. Duplex est huius uerbi significatio, & acceptio altera quidem pro congressu coniugali, & sic ex hoc loco cum sequenti, nempe: *Non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum*, ansam accepit Heluidius contra Mariæ Virginitatem debacchandi: arguebat enim sic, nimirum in epistola: *Si antequam conuenirent*, inquit, *inuenta est, in utero habens de spiritu Sancto: ergo postea per coitum conuenerunt*. Ad hoc respondent patres ueteres & ortho doxi, prauam esse deductionem affirmantes. Nam istæ particulæ excipientes: antequam, priusquam, usque ad, donec, ac similes, non semper in scripturis id significant. Id enim multis rationibus & exemplis perimitur.

Namque de coruo narratur: *Quod ibat & non reuertebatur, donec siccarentur aquæ*: non significat quod post aquas exsiccatas reuersus sit: deinde ait Propheta: *Sede à destris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*: & Dominus: *Eccc ego uobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi*: non est sensus, quod, ubi posuerit inimicos sub pedibus, non debeat amplius sedere ad dexteram: vel, quod post sæculi consummationem non sit futurus Christus nobiscum. Simili ratione scriptum est Genes. 35. *Hic est titulus monumenti Rachel, usque in presentem diem*, & Deuter. ult. *Non cognouit homo sepulchrum Moysi, usque in presentem diem*: non significant, post illum diem notum esse sepulchrum Moysi: aut illum titulū Rachelis amplius non existere.

Quoniam uerò non satis est Hæreticis obijcere instantias scripturarum, & oportet non solum confirmare nostra, sed etiā destruere ac refellere aliena: ideo diligenter aduerte, has particulas taxantes, siue excipientes, signifi-

care rei conditionem ante, uel post id, quod dicitur, uel fit: nam tunc tantum significant rem iam factam esse, cum fieri potest, uel licitè fieri: quod si fieri nequit, uel licitè fieri, rem non factā significat dū fieri potuit, & quod fortius est, multò minus postea. Exemplum prioris: Christus non prædicauit usque ad trigésimum annum: significat quod post 30. prædicauerit. Hoc declarauit Dominus Abrahamæ, antequam subuerteret Sodomam; consequitur: Ergo postea subuertit, quia fieri uoluit. Exemplum posterioris: non abstinuit à furto ante suspendium: uel Iudam, antequam moreretur, non ex corde poenituit; non significat, quod post suspendium abstinuerit se furto, uel Iudam post interitum poenituisse. Idē ferme exemplum habetur. 2. Reg. 6. *Michol filia Saul non est natus filius usque in diem mortis sue*: nō ostendit quod post mortem filios habuerit sed bene, quod cum potuerit habere, non habuit. Tale est exemplum Hieronymi: antequam pranderet, in portu nauigationem comederit in portu, sed quod tempore prandij, uel cum prandere de creuerat, nauigauit. Eiusmodi prope innumera exempla possent produci, qualia sunt hæc: antequam dormiret, fugit, id est, tēpore somni: & illud. 4. Reg. 19. *Arefacta es (scilicet herba) antequam ueniret ad maturitatē*, & ante cognitam ægritudinē medicus dedit potionem, & occidit: non est sententia, quod post obitum cognita sit ægritudo & data potio: iudices damnarunt ipsum antequam causam cognoscerent, non significatur postea cognouisse causam iudicasseque: donec uixit, non est ei locutus, non indicat, quod post mortem locutus sit: simile id etiam. 1. Reg. 3. de Heli exemplum est: *Heli iacebat in lectulo suo, & oculi eius caligauerant, nec poterat uidere lucernam Dei, antequam extingueretur*. Quorum uerborum intellectus non est, quod extincta candela cerneret, sed quod, antequam extingueretur, præ oculorum caligine cernere non ualebat. Eodem genere sermonis u-

Gen. 18. Mattb. 27.

2. Reg. 6.

Hiero. li. ad uersus Heluidium. to. 2. in princ.

4. Reg. 19.

1. Reg. 3.

Quo sc̄su dictum ab Euāgelista: Ioseph, & Maria antequam conueniret, &c.

quam

quam conueniret, inuenta est in utero habens de spiritu Sancto: & illud: *Non cognouit eam, donec peperit filium suum primogenitum*: non enim significatur postea conuenisse, uel quod partu edito, eam Ioseph cognouerit, imò fortius innuit non conuenisse post inuentam illam prægnantem de spiritu Sancto, & in lucem edito Saluatore. Qui enim ausus illi fuisset, quam agnoscebat Sacrarium Spiritus Sancti, & Mesiæ matrem, tangere? Solum itaque significatur, quod cum esset tempus, ac commoditas cognoscendi eam, non cognouerit, multò minus ubi facultas, ac tempus opportunum abfuit, quod abesse cognouit, ubi rescouit eam de spiritu Sancto concepisse, Mesiæ matrem, peperisse. Hinc Hieronymus in Heluidium: *Ad summam illud, inquit, requiro, cur abstinuerit Ioseph usque ad partus diem. Respondet, quia Angelum audierat dicentem: Quod in ea natum est, de spiritu Sancto est. Qui ergo somnio tantum credidit, ut uxorem non auderet tangere, is, postquam pastorum uoce cognouerit, Angelum Domini uenisse de cælo, & ad eos dixisse: Ecce Euangelizo uobis gaudium magnum: & gloria in excelsis Deo: & Simeonem iustum, nunc dimittis seruum tuum Domine: Annam prophetissam, Magos, stellam, Angelos uidet: Qui, inquam, miracula tanta cognouerit, Dei templum, Spiritus Sancti sedem, Domini sui matrem audebat attingere? Hæc ille in sensu. Similia ferè scribit Chrysostomus homil. 1. uel potius Autor operis imperf. Quod ergo dicitur de coruo Genes. 8. iuxta Hebræum habetur: *Ibat, & reuertebatur, donec siccarentur aquæ*: significat, quod postea uerè non sit reuersus: quia siccata aqua habebat, ubi pedibus consisteret: quandiam autem aquæ erant super terram, cogebatur reuerti ad arcam, in qua posset quiescere, Illud etiam: *Ego uobiscum sum, &c. usque ad consummationem seculi*; uerè significat, Christum amplius nobiscum non affuturum, illo scilicet assistendi modo, quo nunc dirigit ac gubernat Ecclesiam militantem, quasi sit amplius futurus nobiscum uiator,*

Hieronym. loco dicto.

Matth. 1.

Luc. 2.

Ibidem.

Ibidem.

Matth. 2.

Ibidem.

Autor oper. imperf. in Matth. to. 2. operum.

B. Chrysof. in princip.

Superius pro ducta in hac sententia explicantur testimonia scripturarum.

Matth. ult.

quo de existendi modo ubi est sermo. Illud præterea: *sede, &c. donec ponam inimicos tuos*, hunc habet sensum: Regna in Ecclesia militati: quod genus regnandi euacuabitur teste Apostolo. 1. Cor. 15. Siquidem euacuabitur Ecclesia, ut militans est. Tamè, quemadmodum Ecclesia militans transibit in triumphantem; ita regnum Christi, quod firmam accipiet ratione militantis, permanebit in triumphati. Eadem ratione Propheta, dum ait: *Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri*: oculos quidem lacrymosos & supplices habere uult ad Dñm, quousque misereatur; at ubi, uenia impetrata, misertus fuerit, nō tales deinceps sed hilares & lætabundos oculos uult habere. De Moysi sepulchro tantum significatur, quod eousq; non fuerit inuentum; non autem quod post sit inuentum, uel inueniendum. Id quoq;: *Donec transeat cælum, & terra, iota unum, aut unus apex non præteribit à lege, &c.* & rursus: *Non exies inde, donec redas nonissimum quadrantē*: tale est quale si dixisset, nunquam: quia impossibile est legem Dei uel in vno iota non impleri; quemadmodum impossibile est damnatum ad geennam soluere quod debet. Et hæc tenus dictum sit in Heluidium: qui uerborum proprietates ex scripturis nolens uenari, in fœdam hæresim incidit.

Alio modo accipi potest uerbū: *Conuenire*, nēpe pro deductione à domo paterna ad proprias eedes, & conuictū, siue familiaritatem: ut S. Remigius notat. Nā coniuges tunc conuenire dicuntur, quando simul uiuunt, & conuersantur. Atq; ut uerum fatear, hic sensus mihi mirificè placet (etiā si Euthy. & alij sensum priorem magis probent & ponant, eam in domum Ioseph traditam) in primis, quia uerbum Græcum *συνερχομαι*, siue *συνελθεῖν*, Act. 1. & 2. non pro matrimonij congressu accipitur, sed pro conuictu, & collatione. Ait etiam Apostolus: *Conuenientibus uobis in unum, iam non est dominicā cenā manducare*; & iterum: *Cum conuenitis, unusquisq; uestruū psalmū habet, doctrinā habet, &c.* Deinde quia Angelus ad Ioseph dixit: *Noli timere accipere Mariā*

Psal. 109. Christus quā diu est in Ecclesia regnatura.

1. Cor. 15.

Psal. 122.

Oculi nostri quousque habendi ad dominum Deum nostrum, more Prophetæ Deut. ult.

Matth. 1.

Ibidem.

Alter sensus, quomodo uel delictet Ioseph & Mariā conuenierint S. Remigius

Euthymius

J. Ratio pro huius sensus confirmatio ne.

1. Cor. 11.

Infra. 14.

II. Ratio.

III. Ratio.

Gen. 19. III. Ratio. Luc. 1. Ibidem.

Ioseph, & Maria quado concuenerint.

Euthy. 6. in Matth. 1.

A quoniam sic Virgo inuenta in utero habes despirita sancto. Best. homil. 25. de humana. Chryf. generation. 10. 1. a medio.

B. Hier. to. 2. initio. Quid significatur hoc verbo: inuenta est &c.

Chryf. in Matth. 10.

4. aliquando ante medium to. 2. initio.

Quomodo inuenta Virgo Maria. Prou. 3. 1. Matth. 13. Supra. 1.

coniugem tuam: hoc est, noli timere domum ducere: iam enim acceperat quantum ad matrimonij contractum, si eius erat coniux. Præterea, quia idcirco dici potest desponsata, quod nondum in viri domum esset traducta. Et ad rem maximè facit illud de generis Loth, qui eius filias duxerant, quæ tamen manebant in domo parentis Loth. Item, notaretur inuentio non tactu, nec visu tumoris vteri, sed aurbustantummodo audito Angelo, vel audita Maria, quæ id retulerat, vel auditis Elisabetha, & Zacharia, apud quos manens Virgo prudenter ac tectè mysterium declarauerat. Ideo, antequam conuenirēt, intellige, in eades proprias Ioseph ad habitandum vnâ, & conuersandum, & antequam posset esse vllus tumor ventris. Nam traductio ad domum viri non fuit dilata, nec oriri posset vlla suspicio, sed statim, vt Euthymius docet, post desponsationem, cum iam in domo viri esset prægnantior facta, vt verisimile fieret ex ipso concepisse; & ita periculum euadere. Sicq; sumpto vocabulo conueniendi, hoc est, deducendi in proprias ædes vxorem, bene posset, ac deberet argumentari Heluidius, quod postquam cognouit eam concipisse de Spiritu Sancto, postea deduxerit domum, & cum ea ad communem mensam, & conuictum conuenirēt. Inuenta est. Non explicat à quo sit inuenta: sed vt sequentia verba indicant, supplendum est ab ipso Ioseph viro suo, quo pacto Basilus homil. de humana Christi generatione, & B. Hieronym. in Heluidium exponunt. Nam Ioseph licentia maritali, & curiosis oculis omnia lustrabat. Ex Chryostomi verò sententia significatur hoc verbo res inspecta, neq; cogitata præter omnium expectationem, maximè suam, quoniam non se putabat fore virum matris Messie. Inuenta est autem tanquam mulier illa fortis ad concipiendum sine viro, de qua loquebatur Salomō: Mulierem fortem quis inueniet? Inuenta est rursus vt ager cum thesauro, præ cuius magnitudine non tã initio spe possessionis gauisus (ad quod Angelo hortati postea obediuit) quàm, suam agnos-

cēs indignitatem, timuit accipere: omnes tamen optabāt vt inueniretur hic thesaurus, & Ioseph inuenit: In utero habens. Pro eo quod est, in utero habere: fecurus est enim interpres phrasin Græcam. Erasmus nõ tam fideliter vertit: Deprehensa est grauida de Spiritu Sancto. Sed præstat verba Spiritu Sancto dictante conscripta habere, quia significantissima sunt: & familiare est Græcis medicinæ scriptoribus, præsertim Hippocrati, vt ea forma loquendi, in utero habere, pro eo quod est, grauidam esse, siue gestare vterum. In utero habens. Non in corde tantum, sed in utero, vt Angelus Virgini dixit: Ecce concipies in utero. Beatus venter qui talem fructum tulit: qui texit Filiū Dei domo, vestiuit carne, cibauit, & potauit sanguine, & lacte: & cibando visitauit, & pariendo redemit, & in utero habendo sepeliuit. Huiusmodi enim venter liberabitur à corruptione, & dolore partus, à labore gestandi, à multiplicatione conceptum, à miseria incinerationis. Liberatus antea à rebellione in spiritum, ab immundicia gulæ, ab omni contactu libidinoso. Deus autem ante incarnationem replebat vterum Virginis: sed post incarnationem, humanitatem existentem in ventre sustentabat, Deusque & omnes beati sibi complacabant in eius aluo, & penetrabant mente hunc pudicissimū venter tanto fructu fuisse repletum: atque etiam nos eius vterum respicientes, non nisi puritatem, & sanctitatem modumque quo Christum in mente nostra concipiamus, atque gestemus, addiscimus. Ecclesia autem admirata tantam Christi dignationem, & humilitatem, non immeritò dixit: Tu ad liberandum suscepturus hominem, non horuisti Virginis vterum. Quæri posse; nonne honestius dixisset Euangelista: inuenta est prægnans de Spiritu Sancto; quàm, in utero habens de Spiritu Sancto? Dicendum est: Euangelistam alludere voluisse ad verba Prophetarum, vbi mentio vteri fit, cum Dauidi Messias promittitur. Ait quippe Psalm. 131. Iurauit Dominus Dauid veritatem, &c. de fructu ventris tui ponā super sedem tuam. Iterum: In te conser-

Qualis hæc phrasin. Inuenta est in utero habens. Erasmi hæc versio rejicitur: deprehensa est grauida de spiritu sancto.

Vterus Mariæ quàm fecit.

Luc. 1. Infra. 11. Vteri Mariæ prærogatiuæ.

Cur potius Euangelista non dixerit: Inuenta est prægnans de spiritu sancto, quàm, in utero habes de spiritu sancto.

Psal. 131. Psal. 70. Psal. 21.

matius

Psal. 109. Psal. 126. Fructus ventris tui dicitur Messias: pascim appellatur.

Irena. li. 3. 6. 27.

Quo his verbis alluserit interpres: in utero habes de Spiritu Sancto.

Luc. 1. Ibidem.

Infra. 11. Isa. 7.

Quid in utero haberet Virgo benedicta, cuius presertim Euangelista.

Luc. 1.

Chrysof. homil. 4. in Matth. aliquando a princ. tom. 2. initio.

Christus quomodo concipitur de Spiritu Sancto.

Spiritus incubi, & succubi quid dicitur.

matus sum ex utero: item: In te proiectus sum ex utero. De ventre matris meæ Deus meus es tu. Rursus: Ex utero ante Luciferum genui te, & alibi: Ecce, hæreditas Domini, filij: merces, fructus ventris: vbi ex quorundam patrum sententia fructus ventris dicitur Christus. Quibus verbis significabatur, Messiam futurum ex sola matre, atque ex eius utero proditurum. Et ita promittitur Dauid: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam, quo significaretur ex filia Dauidis, non ex filio fore generandum, vt rectè quodam loco annotauit Irenæus. Allusi fortassis Euangelij scriptor ad verba Angeli annunciantis Virgini: Ecce concipies in utero, & ad vocem Elisabethæ: Benedictus fructus ventris tui; tum ad alterius elogium, quæ Christo concionanti dixit: Beatus venter qui te portauit, & vbera que suxisti. Vt interim omittam quod septuaginta Interpretes verbum Prophete Isaiæ Concipiet, verterunt, concipi dicitur, id est, in utero accipiet. Ait autem Matthæus: In utero habens, non exprimens quid habeat; vt innuat incomprehensum quid, & inenarrabile esse etiam ipsi menti Angelorum, & linguæ. Quamobrem Lucas illud non verbis, sed silentio expressit, & Spiritui Sancto per Mariam, atque Elisabetham loquenti enarrandum reliquit. Vt autem rectè docet Chrysofostomus: Si nullus nostrum, inquit, dicere potest, vel intelligere modum, quo humanus, & communis conceptus formatur in utero: quomodo hic singularis, & planè diuinus cognosci, vel explicari poterit? Sola ergo fide ad illum possumus peruenire. Hæc ille ferè.

Subiungitur: De Spiritu Sancto. Non quasi Spiritus Sanctus ex substantia deitatis suæ aliquid deciderit vt semen: siquidem natura diuina immutabilis est: Neque est semen ab aliquo viro decisum, & infusum virtute Spiritus Sancti in aluum genitalem; nam hoc faciunt spiritus illudores, ac maligni, qui incubi, & succubi appellantur: & in eius materiæ effusione Virginitas læderetur, Christi-

stusque esset filius illius viri, vnde esset semen decisum, nam qui sic generantur, non malignorum spirituum, verum illorum, è quibus semen desumptum est, filij nuncupantur. Non autem decuit Christum ex viro nasci, tum quia habebat Patrem cœlestem, cui non debuit addi alius pater: tum quia, cum sit verbum sine corruptione mentis conceptum, haud debuit Christus innocens, & incorruptus matrem corrumpere: tum quia nos de Virgine nascimur Ecclesia, nec congruum erat (vt ait autor operis imperfecti in Matthæum) vt dignius nascerentur serui, quàm Dominus. Item Spiritus Sanctus non creauit nouum semen, ex quo formaretur Christi corpus, sic enim magis diceretur ad illud semen Christus pertinere: plus enim tribuitur filius patri ob vim agentem, quàm matri. Adhæc si ex femine à Spiritu Sancto de integro creato productus esset Christus, non esset Christus de progenie Adæ: nec conuenienter peccatores ab Adam descendentes redimeret: meliusq; fuisset, ac nobis conducibilius, vt domina nostra esset cognita à viro, & Christum naturaliter conciperet vt apud nos posset redimere. Accedit his, verum non esse id, quod quidam antiqui Rabbinifabulantur, partem videlicet nobiliorem massæ illius, ex qua factus est Adam, seruatam fuisse intactam in eo, & postea in Seth transfusam, & per descendentes omnes usque ad Ioachim parentem Virginis, ex qua Beatæ Virginis conditum sit corpus. Sed hæc sententia, reprobatur à B. Thoma in. 3. sententiarum dist. 3. art. 2. Quoniam si sic res haberet, Christus virginis, vel Dauidis filius non esset, sed Adæ tantum. Deinde, opus erat prius illam partem assumi, quàm sanari: quod Filio Dei esset indecens. Postremò igitur, de Spiritu Sancto dicitur, ceu artifice supra naturam operante, digerente, & formante mentis struum sanguinem (qui est materia fetus) quod virile semen efficere solet. Autor super Matthæum hom. 1. operis imperfecti. Spiritus Sanctus, inquit, in sanctificatione præcessit, diuinitate in-

Cur minimè decuit Christum de viro generari.

I. Ratio II.

III. Ratio.

Autor operis imperfecti hom. 1. to. eodem.

III. Ratio.

V. Ratio. si de virili semine Christus esset progenitus, quid inde.

Rabbinorum de Christi conceptu inane quoddam figmentum refellitur.

B. Thom. tom. 4.

Vltima ratio Verus sensus statuitur.

Autor operis imperfecti to. 2. operis imperfecti D. Chrysof.

Tom. 3.

B b 3 gredien-

Damas. li. 3. Orthod. fidei. c. 2. Aug. tom. 10.

Quo scilicet neget Augustinus, in conceptu Christi vultum semen fuisse.

Cicet in. 3. par. q. 31. art. 5. B. Thom. tom. 12. Damas. lib. 3. c. 1. Gen. 2.

Cum opus incarnationis æque trium Personarum sit: cur vni potissimum Spiritui sancto attribuat.

Qualis indiuisa operatio personarum trium.

gredienti pro semine. Damascenus quoque lib. de Orthodoxa fide ait, quod abumbraverit super Mariam Dei virtus & sapientia, velut diuinum semen. Negat tamen Beatus Augustinus sermone XCI. de tempore, vllum fuisse semen, his verbis: Non ut quidam scelerissimi opinantur Spiritum Sanctum dicimus fuisse pro semine, sed potentia, & virtute creatoris operatum. Hæc ille. At hoc facile componi potest. Negat Augustinus, semen ibi fuisse, scilicet corporeum aliarum aliunde, vel recens creatum, vel diuinitatem fuisse materiam decisam pro semine: ad fuisse tamen Spiritum Sanctum diuinitus suppletem in conceptione, quod semen masculum in communi cæterorum conceptu solet præstare. Nulla ergo in illa conceptione fuit seminis resolutio, aut menstrui, quemadmodum nonnulli haud satis mondè, nequè sanctè cogitantes affirmarunt, salua virginitate, & sine iniuria Filij Dei, Beatæ Virgini contingere potuisse, contra Beati Thomæ doctrinam in tertia parte, & Beati Damasceni. Quemadmodum enim è limo terræ Adæ corpus formatum fuit, & illi spiraculum vitæ infusum, nimirum anima rationis particeps à Deo creata: ita ex purissimis sanguinibus Beatæ Virginis Spiritus Sanctus Christi corpus formauit, suis partibus distinxit, creatamque animam illi coniunxit, diuinæque verbi hypostasi vniuit.

Et si vero tota Trinitas ad hoc opus altissimum efficiendum simul operata sit (cum integra, vniuersaque Spiritus Sancti virtus communis sit illi cum Patre, & Filio: non secus ac si tres vnã eandemque manum ad agendum communem haberent, vel vnum, & eundem oculum ad videntum, quicquid vnus illa manu operaretur, vel illo oculo cerneret, dicerentur alij duo & efficere, & videre;) tamen, cum Spiritus Sanctus per viam amoris consummantis, & perficientis vias productionis æternas procedat; meritò opera quæ amoris sunt, & benevolentie, Spiritui Sancto tribuntur: qua ratione Patri, quæ autoritatis

& potentie, & quæ artis filio attribuitur. Cum ergo opus incarnationis imensi diuini amoris erga homines argumentum sit, vt Christus dixit: Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret: meritò illi adscribitur vt opus quod merè gratuitum est, nullisque meritis mundi debitum. Ideo nomen Spiritus Sancti absolute hic primò ponitur, vt notat Rupertus: nam antea Spiritus Dei, vel Spiritus Domini, vel spiritus oris eius in scripturis nominatur. In Psalmo autem quinquagesimo, post spiritum principalem, & spiritum rectum ponitur spiritus Sanctus non absolute, sed cum pronomine tuus. Ait enim: Spiritum Sanctum tuum ne auferas à me. A Christi autem tempore cœpit dari in sanctificationem, hinc illud: Nondum erat spiritus datus; quia Iesus nondum erat glorificatus: & in die Resurrectionis: insufflauit in eos, & dixit, accipite spiritum Sanctum.

Dicendo ergo de Spiritu Sancto absolute, innuitur in primis operis sanctitas, propter quod Angelus dixit: Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Nam fecit Spiritus Sanctus sanctè id, quod spiritus seminis virilis non sanctè facere solet. Deinde operis benignitas, ac suauitas insinuat: quemadmodum enim manna ex rore minutum de cœlo descendebat ad pascendum filios Israël; ita hoc verum manna, quod Christus est dulcior omni manna, & in veteri illo figuratus de cœlo ad nos venit. Vnde ipse dixit: Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum. Insinuat in super, Mariam purissimo amore concepisse, ideo Angelus dixit: Spiritus Sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Id est: Non solum non commiserit, vel vexabit, vel Virginitatem lædet, vel ab æstu libidinis præseruabit, verum etiam ineffabili gaudio implebit, atque refrigerabit.

Sed quæret quispiam, an Christus propterea sit Spiritus sancti filius dicendus; & ipse Spiritus sanctus Christi pater vocandus? Responso est: vt quis sit pater alterius, opus est vt de

Ioan. 3.

Ruper. Tui-tien.

Matth. 13. & alibi scriptus.

Gen. 1.

Psal. 32. & sapa alias.

Psal. 50.

Post Christi ortu cur datur Spiritus Sanctus.

Iran. 20.

Infra. 20.

In eo quod Virginem habere dixit in vtero de Spiritu Sancto, quæ tria in sinuauacrit Eua gelista.

Exod. 16.

Ioan. 6.

Quam Virgo sanctè cœperit.

Cum Christus sit de Spiritu Sancto cœceptus, an eius filius idcirco dicendus sit.

sua

Ad rationem patris tria requirantur.

Hæretici nouitatis amantes spiritum sanctum Christi patrem dicere audent.

Aug. in Enchirid. cap. 38. initio. tom. 3. sub initium. Rom. 8. & Gal. 4.

Ambro. lib. de incarnatione. Dom. Sacramento, cap. 6. per totum, tom. 2. in fine. Quænam supra naturam quæ rursus secundum naturam contineat mysterium incarnationis secudum Ambrosium.

sua substantia gignat, & sibi similem in natura, & naturaliter, id est, nõ voluntariè producat: quorum in hoc opere nullum inuenitur. Nam puro amore, & voluntate operatus est Spiritus sanctus: neque simile sibi in natura progenuit, cum ipse sit diuinæ naturæ, Christus humanæ, quatenus ab ipso processit: nam secundum diuinam potius Spiritus sanctus à Christo procedit, quàm contra. Nihil præterea de substantia Sancti Spiritus dictum est, vt inde formaretur Christus; sicut Hæretici contendunt ob præpositionem illam quæ de quæ substantiâ, vel materiam significat: sicut cum dicimus, de ligno sit cathedra. Nec enim licet dicere, de nocte sit dies, sed ex nocte, quia nõ est noctis materia. Tamen istæ subtiles vocum differentie, & proprietates, etsi conferant non nihil ad intelligentiam Scripturarum; interdum tamen à magnis viris negliguntur, easque mordicus tenere, & putidè seruare, periculosum est. Nam omnibus in rebus modus, & sal est adhibendus. Græcè tamen hic dicitur, in πνευματος αἵμα, id est, ex Spiritu sancto. Non est ergo Spiritus sanctus pater Christi, vt Augustinus in Enchiridionè ait: Natus est Christus de Spiritu sancto, cuius non est filius: & de Maria Virgine sicut filius. Vt ergo nos Spiritu adoptionis, accipientes efficiamur filij Dei, non filij Spiritus sancti: ita Christus ab Spiritu sancto factus atque formatus est, Dei quæ Patris filius dicitur, non autem Spiritus sancti.

Notandum verò ex B. Ambrosio lib. de Incarnatione, multa in hoc mysterio supra naturam inueniri, multa etiam secundum naturam. Quia enim B. Virgo in hac conceptione præstitit quicquid cæteræ matres in concipiendis filiis suis præstare consueverunt: nam naturaliter disponit materiam, ex qua formandus foetus, illamque ministrant, vt formari queat, quod est virtutis passiuæ; formatamque intus alunt, ac nutriunt: meritò Christi para ad hæc officia sine vilo miraculo in Christi conceptione cœcurrit. Quod verò ad vim actiuam attinet, formantem sanguinè menstruum, totum id est tribuendū

diuinæ virtuti: nam solus Spiritus sanctus illud effecit. Et cum res de more à forma denominetur, & vis illa agens habeat se respectu materiæ vt formæ: rectè conceptio absolute dicitur supra naturam. Siquidem actio vt naturalis sit, ac dicatur, oportet vt quod agit, sit naturale, & materia naturaliter disposita, id est, non resistens ultra vires agentis. Supra naturam verò actio illa dicitur, quàm agens supra naturam, ac diuinum, vel in materia inepta efficit, vt in formatione corporis. Adæ ex luto, quod in se ineptum erat, ac rude ad corpus humanum. Vel alio modo, vt materia sit quidem naturalis, & naturaliter apta, atque disposita, agens verò non sit naturale, sed diuinum, ac supra naturam: vt si homo febricitans miraculo, ac repente sanetur à febre: nam homo est subiectum natura sua dispositum, vt curetur. Eadè ratione menstruum Mariæ natura sua aptum erat ad formam humani corporis suscipiendam virtute seminis virilis, formam tamen fuit virtus diuina. Ac proinde conceptio ipsa Christi verè fuit diuina, atque prodigiosa; quanquam B. Virgo Christi fuit mater naturalis. Et formatio quidem Adæ prodigiosa fuit ex agente supra naturam, & materia inepta, nempe luto: at formatio corporis Christi tantum ex primo supra naturam extitit, ratione tamen vnionis cum diuina Verbi hypostasi, & gratiarum plenitudinis, ad quam terminata est Christi conceptio, multò est admirabilior, & excellentior quàm illa Adæ.

Contendamus igitur, quantum in nobis est, vt plena fide hoc mysterium amplectamur: nam ex hoc digni erimus, quibus Deus donet oculos spirituales, vt quoquo modo illud intelligamus, & contemplantes ineffabili gaudio repleamur. Sic enim fiet, vt aliquando habere in corde de Spiritu sancto inueniamur, Christum in mente nostra concipientes per sanctioris vitæ votum, quem suo tempore per fructum bonorum operum in lucem edamus, præstante ipso Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre ac Spiritu sancto viuit, ac regnat in secula seculorum: Amen.

Rem forma denominat.

Actio quæ naturalis sit, quæ supra naturam.

Gen. 2.

Adæ formatio ob illa Christi, in quo differat. Qua ratione

participes dominicæ Incarnationis esse valeamus.

TRA-

TRACTATUS XXX.

In illa verba: Ioseph autem vir eius, cum esset iustus, & nollet eam traducere; voluit occulte dimittere eam. Hac autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei dicens: Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam, &c. vsq; ad: Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum.

Matth. c. 1.

Iustitia qua generalis virtus.

Aristot. lib. 4. Ethic. ca. 1. tom. 3. in principio.

Gen. 7. Alt. 7.

De laudibus sanctiss. Dei genitricis sponi.

Ioseph quid sonet.

Tria legitur Deus matrimonia per se ipsum conciliasse, & quae nam illa. Gen. 2. Osee. 1.

Prou. 19.

Eccli. 26.

Quonia Ioseph sponus Virginis in his primis verbis iustus absolute vocatur, & magnum est virtutum suarum argumentum: nam iustitia, Philosopho teste, omnem virtutem amplectitur: & iustus in Scripturis, perfectus, & omnibus virtutibus cumulatus significatur: vnde ad Noe Dominus dixit: Te vidi iustum coram me in generatione hac. Et Christus absolute nomine iusti significatur, vnde Stephanus ait de Iudaeis, quod occiderunt Prophetas, qui praenunciabant de aduentu iusti, id est, Messiae: ideo merito aliquid de excellentia, & virtutum eius praesentia hoc loco breuiter differendum est. Non enim sine causa, mysterioque vocatus est Ioseph, nepe Domini augmentum: duplici enim nomine auxit eum Dominus, quantum augeri potuit. Primum quidem in eo, quod fuit electus in sponsum sanctissimae Virginis Deiparae. Legitur enim Deus Opt. Max. tria per se ipsum matrimonia conciliasse. Primum quidem illud inter Adam, & Euam in paradiso celebratum: deinde illud Osee, cum vxore fornicaria, quod Dei mandato initum fuit: tertium Iosephi cum Maria, quod singulariter etiam edito miraculo a Deo perfectum fuit. Et vt ait Salomon: Domus, & diuitiae dantur a paribus; a Domino autem proprie vxor prudens. Et in alio loco: Mulieris bona bea-

tus vir: numerus enim annorum illorum duplex. Pars bona, mulier bona, in parte bona timentium Deum, dabitur viro pro factis bonis. Fuit ergo fortunatus, & vere beatus Ioseph, cui tam sancta mulier obtigit, ac de qua canit Ecclesia: Sola sine exemplo placuisti femina Christo. & singularia virtutum opus est praecessisse merita, quibus tantum bonum quasi praemij loco repensum fuit. Cuique ratio naturalis dicitur, paritatem conditionis, & aetatis, ac morum similitudinem exigendam ad matrimonium foeliciter inendum, & ad iam initum iocundum conseruandum: profecto probabile valde est, maximam propinquitatem, ac morum coniunctionem Ioseph inter, & Beatam Virginem extitisse: tamen par, & aequale meritum Virginis quicquam inuenire sit impossibile. Deinde auctus fuit ex consequenti, in eo, quod pater Christi filij Mariae Virginis, ac coniugis suae habitus est: atque hoc donum sancti priori est excellentius, vt Christus vocatus filius David, filius eius putaretur. Quemadmodum enim racemus vitis naturam nescienti, quae vltimo sustentatur, vt fructus vltimi existimari posset, & ab eo veluti parente profectus: sic Christus Iesus, qui Virginis Mariae solius filius erat, Iosephi tamen, cui illa nupsit, cuique, vt viro sponsa nitebatur, filius est existimatus. Fuit autem Ioseph Christi

Quam fuerit fortunatus Ioseph.

Ioseph inter & Mariam quam propinquitatem fuerit, morumque coniunctio.

Ioseph Christi parentem fuisse, quantum beneficium. Quomodo Ioseph Christi pater potuerit existimari.

Ioseph vt fuerit pater Christi legalis.

Iustin. martyr tom. 3.

Luc. 3.

Matth. 1.

II. ratio, ab adoptionis natura, quod Ioseph fuerit Christi pater.

III. ratio. Ioan. 19.

Ioannes Euangelista qualis meruerit Mariae Virginis filius a Christo constitui.

III. ratio.

Gen. 21. Luc. 1.

sti pater legalis, quia natus est in fundo suo, hoc est, in vtero vxoris suae: quemadmodum quod nascitur in vinea mea, meum est. Vnde Iustinus martyr in responsione ad quaestionem 133. tractans quomodo Iesus dicatur Ioseph filius, pulchre ait: Quemadmodum namque Ioseph vocatus est Eli filius, non autem ex eo genitus, quia diuina legi ita placitum fuit, ex vxore Eli dare eidem Heli filium: ad eundem modum Deo visum est, ex coniuge Ioseph filium dare eidem Ioseph, naturaliter ex eo non genitum. Ioseph, ait, fili David, ne metuas adiungere tibi Mariam mulierem tuam. Nam id quod ex muliere quapiam, absque stupro, & fornicatione progignitur, necessario viri, & vxoris filius est: cuiusmodi ratione Deus dare vult filium viro, per copulationem videlicet, vel citra copulationem. Haec ille. Praeterea si adoptio, quae hominum est inuentum, vere facit filium eius, quem quis adoptauit, apud homines; ita vt in eum transferat non solum nomen familiae, verum etiam hereditatem: quidni ergo Deus potuerit Ioseph patrem Christi constituere? Adhaec, si verba Christi pendentes in cruce, ad matrem, Ioannemque discipulum eius loquentis expendatur, nempe: Mulier ecce filius tuus, & Ecce mater tua, quamdam matris rationem in Maria Virgine effecerunt respectu Ioannis, & aliquam filij rationem in Ioanne respectu Mariae, & fortiolem quidem, quam natura, ac proinde amorem, curam, obedientiam, ius adeundi hereditatem, si qua fuisset in bonis, operata sunt: nihil mirum videri debet, si aliquam veram rationem patris, ac ius in Christi quasi in filium Ioseph habuerit. His accedit: quod si in filijs miraculo habitis, vt in Isaac filio Abrahae, Ioanne Baptista Zachariae filio, non tollitur quin sint veri filij, alter Abrahae, alter vero Zachariae, etiam si animam non dederint, ac vim generandi corpus filiorum diuinitus a Deo acceperint, atque illi filij mores, ac naturam parentum referebant: eadem, ac fortiori ratione Christus filius Iosephi haberi potuit, quantum vim gignendi per Spiritum sanctum fuisse suppletam, aliquo modo dici possit per consensum inter

pretatum scilicet, si cognoscere potuit mysterium Incarnationis. Vereque Iesus Christus Iosephi ingenium, ac proprietates, post illas beatam matrem Mariae, referebat: quia similes effectus a causa prima ijs, qui ite a secunda producantur. Atque haec quidem duo eminentissima, praecelsaque priuilegia, ex decencia quadam multa alia singularia dona illa praecedere, & alia consequi debuerunt. In primis enim, quod attinet ad corpus, debuit esse Christi consanguineus: vt Christus expectatus filius David, merito Ioseph filius putaretur. Vnde Angelus toties ait illi: Ioseph fili David: vere enim de domo David, & regia de stirpe descendit: nobilis carne, sed fide nobilior: quem, tamquam alterum David, Dominus inuenit iuxta cor suum, cui tunc committeret secretissimum, atque sacratissimum sui corporis arcanum. Deinde quod spectat ad aetatem, vir esse debuit, non adolescentulus, senilisque, vt omnis lasciuiae suspicio tolleretur, & vt in robusta, & media aetate ad ministerium Christo, Virginique impendendum esset idoneus. Adhaec virgo fuit, quia virginis Christi pater habitus, & maritus item Virginis. Quonia enim B. Virgo mater Dei fuit, decens erat, vt ea puritate, (vt Anselmus ait) quam maior sub Deo nequit intelligi, illa niteret. Simili pro modo ratione Ioseph, qui Christi parens habendus erat, & Virginis Mariae existimandus maritus, profecto conueniens fuit, vt ea praerogatiua polleret, quae talis ac tantisponsi ad talem, ac tantam sponsam, de qua natus est Iesus, similitudinem exprimeret. Vt enim laus sanctae Deiparae ad Christum filium spectat: ita commendatio Ioseph, laudatio est vtriusque; tam filij, quam matris. Et quemadmodum filij decus est pater sine honore, sic dedecus sponsae, sponsus in glorius, ac sine honore. Neque tantum fuit Virgo, sed etiam, vt quidam tradunt, omnis concupiscentiae fomes extinctus in eo fuit, vt dignius cum sponsa sua valeret conuersari. Nam si Mariae Virginis aspectus tam benignus erat, vt in quolibet in eam intente omnem concupiscentiae reprimeret ardorem,

Ioseph cur debuit esse Christi consanguineus.

1. Reg. 13.

Idem cur vir esse debuit.

Idem quare virgo fuit.

B. Anselmi de conceptu Virginis. ca. 12. & 13. tom. 3.

Matth. 2.

Eccli. 3.

Mira Ioseph pudicitia, & integritas.

Virgines aspectus Mariae quanta vis.

rē, vt quidā traditione à Iudæis accepta scripto prodiderūt: quanto magis in spōso suo id efficeret, vt posset conueniēter, ac sanctē, vt Sunamitis cum Dauide cōuersari, quā nunquā tetigit, vt Scriptura docet? Atq; hæc quidem tria priuilegia, si corp^o spectes, Ioseph habuit. Quod verò ad animū pertinet fuit in primis fidelis ad accipiēdā promissionē, vt esset pater Christi. Nā vt Abrahā pater fuit Melsiæ, sed hominis, David verò, Regis: ita ipse Saluatoris de Spiritu S. cōcepti, nepē Dei. Ex quo ait illi Angelus; *Pariet autē filiū, & vocabis nomē eius Iesū.* Quare vt Maria fidelis fuit, & beata fide, sic Ioseph per fidē beatus. Fuit etiā alio in Iesū fidelis, id est, fidelitatē seruās illi, qui talē sibi, ac tantū thesaurū, tanto tēpore seruandū cōmisit, Iesū nimirū, & matris. Vnde auctim affirmare, fidelioerem fuisse priori Ioseph, qui plures sollicitatus vxorē dñi sui voluit tēgere, quò se fidelē exhiberet Deo, ac Dño suo.

Deinde fuit singulari prudētia præditus, quæ necessaria est in ministro, & magnā in eo cōmendationē habet. Nā vt Dñs ait: *Fidelis seruus, & prudēs, quē constituit Dñs suus super familiā suā.* Prudēter enim fugit Herodē, & Archelaū, qui necē Christi Iesu meditabantur. Prudētior etiā fuit multò quā Ioseph Ægypti Princeps, qui frumentū pro futuræ sterilitatis annis, puidē cōseruauit: hic autē verū granum frumētū, quo iusti ones & beati satiantur, seruauit, ac custodiuit. Quod pulchrē indicat B. Bernardus, cōparando antiquū Ioseph filiū, cum Iosepho B. Virginis spōso. Sic enim ille homil. 2. super Missus est, philosophatur: *Conyge tam, inquit, ex hac appellatione, quæ licet dispēsatoriā, meruit honorari, adeo vt patet Dei & dictus, & creditus sit: cōijce & ex proprio vocabulo, quod argumētum nō dubitas interpretari, quis, & qualis homo fuerit iste homo Ioseph. Simul & memēto magni illi^o quōdā Patriarcha venditi in Ægypto, & scito ipsi^o istū nō solū vocabulū fuisse sortitū, sed & castimoniam adeptū, innocentiā asecutū, & gratiā. Siquidē ille Ioseph fraternā ex inuidiā veditus & ductus in Ægyptū, Christi veditiōne præfigurauit: iste Ioseph He-*

*rodianā inuidiā fugiens, Christū in Ægyptū portauit. Ille dño suo fidē seruans dñā noluit cōmisceri: iste dominā suā dñi sui matrē virginē agnoscens, & ipse cōtinens fideliter custodiuit. Illi data est intelligētia in mysterijs somniorū: isti datū est, cōsciū fieri atq; participē celestiu sacramentorum. Ille frumenta seruauit, non sibi, sed omni populo: iste panem viuū è cælo seruandum accepit, tam sibi, quam toti mundo. Hæc ille. Item fortis fuit, & patiens in cruce cum Iesu, & Maria perferenda, eundo in Bethleem, fugiendo in Ægyptum, laborando proprijs manibus, & Christū cum matre nutriendo. Elucet ergo eius fortitudo in incommodis paupertatis, & labore manuū, in periculosa peregrinatione ad gentē hostilem, in iniurijs propter Christum tolerandis. Ex contēptu enim, Pharisi dicebāt de Christo: *Nonne hic est fabri filius?* Sed ille nimirum in his omnibus augebatur. Adhęc fuit verē obediēs, tū Deo in præceptis legis: nā ascēdebat ad statā festā de more Iudæorū; tū Angelis, quorū monitis proptē, & alacriter obtemperabat; tū Cæsari, proficiscendo in Bethleem cū spōsa sua, vt profiteretur. Nec in ijs modò, quæ leuia erant, ac facilia factū, obediētē, ac morigerū se præstabat, verū etiā in duris, asperis, atq; laboriosis: vt in solutione celsus, in fuga in Ægyptū, in reditu cū metu Archelai Regis. Præstabat etiā obediētiam cecam, nō respōsans, neq; se excusās: ideo ab Euāgelista inducitur sēper filēs ac taciturnus, atq; re q̄ imperatū est, præstās. Idcirco mirificē auct^o à Dño est.*

Fuit insuper insigni tēperantiē virtute, & puritatis præditus, & ornatus: nō enim eligeretur in maritū Virginis ante corruptus, vel in cōtinēs: quoniā nigra in manu eius efflorescit, ad significandū Mariā Virginē (quæ virga dicitur de radice Jesse) sine humano humore cōcepisse. Quod si Virgo cōtinens fuit, vt probatū est, quia patres cū parib^o De^o facile cōgregat: ergo tēperatus in cibo fuit, sobrius in potu, in aspectu, oculisq; pudicus, in verbis, & gestu sanctus, atq; modestus, asperitatemq; corpori suo adhibebat, qua sine castitas non custoditur.

Gen. 39.

Infra 41.

Ioann. 6.

Ioseph quā fortis, & patiens.

Luc. 2.

Matth. 2.

Matth. 13. Ioseph vrē obediens, & legis obseruātissimus.

Luc. 2.

Matth. 1.

Infra 2.

Luc. 2.

Ibidem.

Matth. 2.

Ibidem.

Ioseph temperantia, & honestatis virtute conspicuus.

Isai. 11.

Quid quod virga in manu eius efflorescit.

Humilitate Ioseph quā a polleret.

3. Reg. 1.

Ioseph animi prerogatiuæ percensentur. Quā fidelis extiterit.

Matth. 1.

Luc. 1. Eiusdem fidelitas.

Gen. 39.

Ioseph vir prudētiæ singularis.

Matth. 24. Supra 2.

Gen. 41. & seq.

Ioann. 12.

Matth. 15.

Psal. 147.

B. Bernard.

Eiusdem cū patriarcha Ioseph comparatio B. Bernardi.

Gen. 37.

Ioseph patriarcha à fratribus suis vendit^o quid præfiguratur.

Matth. 26.

supra 2.

Præterea, humilitate cōspicuis fuit: nam si iustus erat, iustitiæ præcipua pars est, Deo se humilem exhibere: talique humilitate opus illi erat, ne de tātis donis elatus, insolesceret, & superbiret: tum etiam, quia cum humilibus Christo, & Maria erat conuicturus. Eratque, vt existimo, durissima sibi humillimo prouincia, quod præcipiendum sibi esset Verbo æterno incarnato, cui parent Dominationes, & subiectæ sunt cum timore Potestates: similiter quod matri Verbi, Angelorumq; Reginæ erat imperandum. Vterque enim sibi subditus erat, Iesus quidem vt filius, de quo est scriptum: *Et erat subditus illis;* Maria verò lege matrimonij: quare grauissimum sibi, & planè molestum videbatur, talibus, ac tātis dominis præcepta dare. Nam & ille magnus Ioannes Christo ad se venienti ex humilitate dixit: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* & Petrus: *Domine tu mihi lauas pedes?* & Elisabetha ad Virginem: *Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Dñi mei ad me?* Dein de illustribus, & cōspicua redditur eius humilitas ex eo, quod occultè voluit dimittere Mariam coniugem suam, cuius conuictu, & consuetudine prorsus se iudicabat indignum. Atq; ita intelligo hoc verbum: *Ioseph autem vir eius cum esset iustus,* id est, humilis, ac demissè, modesteq; de se sentiens. Veluti cum Christus Ioanni respondit: *Sic nos decet implere omnem iustitiā:* per iustitiā, humilitatem intellexit, illaq; quasi deliquisset, vt cæteri peccatores in actu suscipiendi baptisimi manifestè indicauit.

Sed vt propius ad Euangelium accedamus, penitusq; hanc Ioseph humilitatem perspiciamus, ardua quæstio hoc loco discutienda est, nempe quæ fuerit causa cur Ioseph cogitauerit de dimittenda B. Virgine vxore: & an sinistrum aliquid de B. Virgine sit suspicatus. Nam inter patres etiam veteres haud satis constat, quam obrè illam dimittere decreuerit, alijs atque alijs varia variè opinantibus & sententijs. Triplex est igitur sanctorum patrum sententia. Prima, atque illa quidem communior, & quam prima fa-

cie textus Euangelij videretur porrigere, asserit Iosephum dubitasse de Virginis castitate, valdeque ex cruciatum fuisse, quod illam videret prægnantē, quam sciebat se nō attigisse. Huius sententiæ est in primis Iustinus martyr in dialogo suo cum Triphone cōtra Iudeos Ioachimo Perionio interprete: *Iosephus etiam is, qui Maria sponsus erat cum vellet sponsam suam principio ejcere, quod eam ex viro grauidam esse existimaret, id est, ex stupro, in visu & somno ei præceptum est ne vxorem suā repudiaret, cum ei dixisset Angelus qui se ei patefecerat ex Spiritu sancto esse id, quod in vtero haberet.* Hæc ille. Deinde Augu. qui Epist. 54. scribens ad Macedoniū, ait: *Ioseph, cui Virgo Maria Domini mater fuerat desponsata, cum eam comperisset esse prægnantem, cui se nouerat non esse commixtum, & ob hoc nihil aliud quam adulteram credidisset: puniri tamen eam noluit, nec approbator flagitij fuit.* Idem ferm. 14. de Natali Domini: *Nescit, inquit, interea Ioseph Maria sponsus, quid cum Maria ageret Angelus; subitoq; Ioseph intuitu familiari, & licentia maritali aspexit Mariam cōiugem suam. Vidit eam gressibus grauari, intellexit Maria vterum grauidari. Turbatur Ioseph homo iustus, quod Mariam nunquam de templo Domini acceperrat, & nondum cognouerat, & grauidam sentiebat, & quem non meruerat in coniugij honorem, iam haberet in confusionē secumq; diu estuans disputat, dicens: Vnde hoc contigit, quod euenit? Non cognoui, non noui, non tetigi, non violaui, non grauidam. Heu heu quid contigit, &c. Quid ergo faciam? quid agam? Anxior, gemo, doleo, curro, consilium quero, nec panitus inuenio. Prodo adulteriū, aut ta ceo opprobriū? Si prodidero, adulterium quidem non consentio, sed nauū crudelitatis incurro: quia secundū libri Moysi sententiā, lapidandā esse cognosco. Si tacero, malū consentio, & cū adulteris portio nē meā pono. Quoniā ergo tacere malum est, adulteriū prodere peius est: ne per me fiat homicidium, dimittam eam cōiugio.* Hæc ille, qui similia in alijs locis tradit præsertim ferm. 16. de ver. Dom. Idem docent Chrysostomus in proprio opere super Matthæum, & autor

Qua ratione Christ^o, & Maria Iosepho paruerint.

Luc. 2.

Matth. 3.

Ioann. 13.

Luc. 1.

Item quā humilis Ioseph

Matth. 3.

Quæ fuerit Ioseph causa cogitandi de dimittenda B. Virgine coniuge sua.

Prima opin.

Iust. Mart. tomo 2.

Aug. to. 2.

Idem to. 10

Deut. 17. Psal. 49.

Idem eodem tomo. Chrys. hom. 4. in Matt. tom. 2.

Auct. oper. imperfe. in Matth. to. eodem. imperfecti operis super eundem, Euthymius, & alij multi. Eidem sententia subscribitur Hilarius Can. 1. in Mattheum. Theophilus etiam refertur quod Ioseph præ multa benignitate nolebat esse in eam crudelis. Atq; hæc quidem sententiam confirmant ex illis verbis: *Cum esset vir iustus, & nollet eam traducere*: ubi verbum Græcum est *παράδειγμα τῆς αἰσεσι*, quod ad literam significat exemplificare, vel in exemplum ponere. Augustinus Epist. 59. q. 7. ad Paulinum, vertit, exēplare: & Epist. 54. ad Macedonium vertit: & nollet eam divulgare, & Latine dicitur, & eleganter, traducere, hoc est, in publicum sermonē vulgi efferre, vel populi fabulam reddere: translātū ab ijs, qui ignominia causa, vt dānati & malefici per celeberrima vrbis loca perducuntur, quales ferē sunt lenæ, & polygami, cum michellati per ciuitatis publica loca efferuntur, vt catamidiētur, ac derideantur. Et pondorat Chrysostomus, quod non solum noluit eā *κολάσαι*, id est, punire, sed nec *παράδειγμα τῆς αἰσεσι*, id est, publicare, & in iudiciū tradere. Hilarius interpretatur, legum exemplar edere in aliquempiā. Theophylactus exponit *παράδειγμα τῆς αἰσεσι* *φανερόταται καὶ κολάσαι*: hoc est, traducere, est manifestare, siue punire crimen. Ea est vis huius verbi apud Salomonem Sap. 4. Traducunt, inquit, impios ex aduerso iniquitates ipsorum. Et cap. 12. Horum qui te nesciunt, audaciam traducis. Et apud Paulum Colof. secundo, ubi dicitur traduxisse confidenter principatus & potestates. Et ad Hebræos sexto: *Rursum crucifigentes sibi met ipsi filium Dei & ostentui habentes.* Et Propertius lib. 2. *Nec sic infamis totam traduceret vrbē.* Atque ita traducere, non significat, in domum ducere, vt quidam exponunt, etiam si interdum ea sit vis Latini verbi illius. Vnde Callimachus de vxore æquali ducenda in quodam Epigrammate dixit: *(ades. Atque parem paruas latus traduxit in* Deinde huic opinioni fauet verbum Angeli dicentis: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam, quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est: qui*

bus verbis illum pacatum, & quietum reddere conatus est, ne adulterium suspicaretur, indicando eam de Spiritu sancto concepisse. Addunt præterea, quod quemadmodum Deus per dubitationē B. Thomæ Apostoli de Resurrectione Christi hæsitantis, & vacillantis, curauit plagas dubitationis, certissimosque de tanto nos mysterio reddit. Simili ratione Iosepho de castitate Beatæ Virginis dubitante, certissimos nos reddidit Spiritus sanctus tum de matris virginitate, tum de Christi per Spiritum sanctum facta conceptione. Docuitque Ioseph suo exemplo quid coniugati, quibus misera hæc fors contigit vxoris adulteræ, in ea calamitate atque aduersitate facere debeant, videlicet vt potius ad clementiam, quam ad crudelitatem inclinēt. Hinc Ambrosius in Lucam: *Pulchre autem docuit sanctus Mattheus Euangelista quid facere debeat iustus, qui probum coniugis deprehenderit, vt incruentum ab homicidio, castum ab adulterio prestare se debeat.* Et Augustinus de verb. Domini: *Si solus nosti quia (aliquis) peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, sed proditor. Attende quemadmodum vir iustus Ioseph tanto flagitio, quod de vxore fuerat suspicatus, tanta benignitate pepercit, antequam sciret vnde illa conceperat, quia grauidam senserat, & se ad illam non accessisse nouerat. Restabat itaque certa adulterij suspicio, & tamen quia ipse solus senserat, solus ipse sciebat. Quid de illo ait Euangelium? Ioseph autem cum esset vir iustus, & nollet eam divulgare, mariti dolor non vindictam quaesuit. Voluit prodesse peccanti, non punire peccantem.* Hæc ille.

Voluit ergo dimittere eam nõ per fugam occultam, vt serui fugitiui dimittunt dominos suos, sed tantum nõ lens causā separationis, vel dimissionis in vulgus efferre: quia nõ cogebatur quispiā in lege causam diuortij corā iudicibus, vel in vulgus iudicare, sed satis erat vxori dare libellum repudij in manus, iuxta id Deuter. 24. *Si accepit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem, scribet libellum*

III. argum. Ioann. 20.

Quid viris faciendū cum vxoribus in adulterio deprehēsis, exemplo Iosephi.

Ambro. li. 2 in Luc. cap. 1. sub finem tom. 5.

Aug. sermo. 16. de verbis Domini capit. 7. in prin. to. 10.

Qua ratione noluerit Ioseph dimittere Mariā coniugem suam.

Deut. 24.

bellum

Modestini. Iurisc. Conf.

II. opinio.

Hierony. to. mo 9. in principio.

Haymo in vigilijs natiuitatis Domini, in parte Hiemali, sub initium.

III. opinio.

Exod. 3.

Luc. 5.

Infra 7.

Supra 1.

bellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua. Hæc ille. Cum autem, vt docet Modestinus Iuriscōsultus, diuortium inter virum, & vxorem fiat, repudium verò Sponsæ ab Sponso remittatur: hæc dimissio potius repudium Sponsæ, quam nondum attingerat, quàm diuortium vocandum est.

Secunda sententia est eorum, qui opinātur nihil mali fuisse suspicatum Ioseph de B. Virgine, sed tantummodo latuisse illum Incarnationis peractum mysterium: atque huius sententiæ est Hieronymus, qui super Mattheū ita scribit: *Sed hoc testimonium Maria est, quod Ioseph sciens illius castitatem, & admirans quod viderat, celat silentio cuius mysterium nesciebat.* Hæc ille. Cuius sententiæ subscribit Haymo in homilia huius Euangelij: Quæritur si inuenta est à Ioseph habens de Spiritu sancto, car dimittere eam voluit? Ideo scilicet, quia nec torū sciuit, nec torum ignorauit. Nouerat in vtero habentem non de carnali concubitu, sed spiritali virtute: de quo verò Spiritu conceperit, ignorabat, quod ei aperitur quasi nescienti de Spiritu, dū inducit, sancto, & reliq.

Tertia sententia eorum est, qui longius progressi sentiunt Ioseph sanctū, & humilem non ignorasse mysteriū Conceptionis Filij Dei; sed se tanto honore præ modestia, tantæq; Virginis consortio indignum existimasse, ius suum videlicet, honorem, ac reuerentiam, iustitiæ debitum, Verbo incarnato, ac Matri sanctissimæ reddere volentem, ac de ea dimittenda cogitasse, memorem eius, quod dictū est Moyfi: *Ne appropies huic: Solue calciamentum de pedibus tuis locus enim, in quo stas, terra sancta est.* Petrus simili spiritu humilitatis inductus, emisit hanc vocem: *Exi à me, quia homo peccator sum Domine*: Et Centurio cognita Christi diuinitate, prorupit in hæc verba: *Domine noli vexari: nõ enim sum dignus, vt sub tectum meum intres: propter quod & me ipsum non sum dignum arbitratus, vt venirem ad te: sed dic verbo, & sanabitur puer meus.* In eodē spiritu Elisabetha dixit: *Benedicta tu in-*

ter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat Mater Domini mei ad me? Et filius eius Ioannes Baptista: Venit fortior post me, cuius nõ sum dignus procumbens soluere corrigiam calceamentorum eius. Vides itaq; quemadmodum omnes, qui ab initio cognouerunt Christi magnitudinem, ac diuinitatem, seipfos illi humiliasse, ac ius suum reuerentiæ, honorificentiaq; quasi iustos illi tribuisse. Atque hac mente, & spiritu B. Iosephum hinc agnita sua paruitate, indignitateq; inde verò præstantia atque eminentia coniugis suæ, quæ effecta erat mater Messiaë pariter, & Dei, ex mera modestia, & animi submissione vt illam dimitteret, subdeliberasse, dū veretur ne illius conuictu, & consuetudine, Deū fortassis offenderet. Cuius quidem sententiæ sunt in primis multi veteres Patres, ac recētiore, magna etiam & efficaces rationes ad idē persuadendum existunt. Quæ verò producantur in contrarium, facili negotio dissolui possunt. Et in primis Origenes homilia in hoc Euangelij: *Quærendum, inquit, est nobis, nunquid cogitauerit vt occulte eam dimitteret: & si cogitabat vt eā dimitteret: & si ita suspicionem in eam habebat, quomodo iustus erat? Si ergo non est suspicatus, vel tale aliquid cogitauit, cur eā dimittere volebat, vt immaculatam, & sanctā vellet dimittere? In iustū enim & hoc erat. Sed simplicitatē sensus audi huius orationis. Iustus erat Ioseph, & illa virgo immaculata erat: sed ideo eam dimittere volebat, quoniam virtutem mysterij, & Sacramentum quoddam magnificū in eadem cognoscebat, cui approximare se indignum existimabat. Ergo humilians se ante tantam & tam ineffabilem rem, querebat se longè facere. Sicut & B. Petrus Domino se humiliās, aiebat: *Recede à me Domine, quoniam ego peccator sum: vel sicut ille Centurio ad eundem Dñm mittēs dicebat: Nõ sum dignus vt intres sub tectum meum, quia neque me ipsum dignum existimaui ad te venire: vel sicut sancta Elisabeth ad ipsam beatam Mariam locuta est dicens: Et vnde hoc mihi vt veniat mater Domini mei ad me? Sic & Ioseph in se humilians se se in omni-**

Mar. 1.

Ioseph humilitas profunda.

Sanctum Ioseph humilitatis studio, non suspicione Mariā coniugem suam dimittere tantū voluisse.

Origen. homilia. 1. in Matth. ante med. to. mo 2.

Luc. 5. Infra 7. & Matth. 8.

Tom. 3.

Cc bus

B. Basil. ho mil. 25. tomo 1.

Theophyl.

bus cauebat, & timebat sibimetipsi, tãta sanctitatis coniunctionem adhibere. Idcirco occultè volebat eam dimittere: Dimittam eam, dicens, & à me lögè faciam eam, & à cognitione mea. Maior est enim eius dignitas, superexcellit eius sanctitas, nec mea congruit indignitati. Ideo volebat occultè dimittere eam. Hæc ille. Deinde Basilius homilia de humana Christi generatione. Inuenta est, inquit, grauida de Spiritu sancto: ambo inuenit Ioseph, & conceptionem, & causam, quod de Spiritu sancto. Quapropter timens eiusmodi mulieris vir nominari, clanculum ipsam dimittere voluit; non usus publicare, quomodo res ipsas haberent. Cum autem esset iustus, affectus est mysteriorum reuelationem: nam dum hac ipsa animo versaret, angelus Domini apparuit ipsi per somnium dicens: Ne timeas accipere Mariam vxorem tuam; nec illud cogita, quod suspicionibus absurdis obumbrabis peccatū. Iustus enim appellatus es, non est viri iusti, iniquitates silentio cõtegere. Ne timeas accipere Mariam vxorem tuam: ostendit quod nõ molestè tulit, neque fastidiuit, sed timuit ipsam velut Spiritu sancto repletam. Idem etiam tenet Theophylactus, qui etiam priorem sententiã attulerat, vt supra diximus; in hanc tamen secundam magis propendet, dicens: Deinde quia & ipse cognouit de Spiritu sancto eam concepisse; propterea noluit traducere & asfligere eam, quã à Spiritu sancto, non ex adultero conceperat. Vide enim quid dicat: Quoniam inuenta est in vtero habes. A quo inuenta est? A viro: hoc est, Innotuit ei, quod ex Spiritu sancto concepit. Hæc ille; asserens Ioseph inuenisse Mariam grauidam, & cognouisse, quod de Spiritu sancto esset grauida: idcirco dixit, inuenta, non reperta, & alludit ad illud: Mulierem fortem quis inueniet? solus Ioseph inuenit, qui præ reuerentia eam dimittere cogitabat. B. Bernard, homil. 2. super Missus est, hanc sententiam cõfirmat his verbis: Ioseph autem vir eius, inquit, cum esset iustus, & nollet eam traducere; voluit occultè dimittere eam. Bene, cum esset iustus, noluit eam traducere, quia sicut nequaquam iustus esset, si cognitã rãã consensisset sic nihilominus iustus non

esset, si probatã innoxiam condemnasset. Cum ergo iustus esset, & nollet eam traducere, voluit dimittere eam. Quare voluit dimittere eam? Accipe & in hoc non meam, sed Patrum sententiam. Propter hoc Ioseph voluit dimittere eã, propter quod & Petrus Dominum à se repellibat, dicens: Exi à me Domine, quia homo peccator sum: propter quod & Centurio à domo sua eam prohibebat, cū diceret: Domine, non sum dignus, vt intres sub tectum meum. Ita ergo & Ioseph indignum & peccatorem se reputans, dicebat intra se, à tali & à tanta non debere sibi vltra familiare præstari contubernium, cuius supra se mirabilem expauescebat dignitatem. Videbat & horrebat diuinã presentia certissimum gestãtem in signe; & quia mysterium penetrare non poterat, volebat dimittere eam. Expauit Petrus potentia magnitudinem: expauit Centurio presentie maiestatem. Exhorruit nimirum & Ioseph sicut homo, huius tanti miraculi nouitatem, mysterij profunditatem: & ideo occultè voluit dimittere eam. Miraris quod Ioseph pragnantis se se consortio Virginis iudicabat indignum, cum audias & sanctã Elisabeth eius non posse ferre presentia, nisi cum tremore quidem & reuerentia? Ait namque: Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Ideo itaque Ioseph voluit dimittere eam. Sed quare occultè, & non palã? Ne videlicet diuortij causa inquiretur; exigeretur ratio: Quid enim vir iustus responderet populo dura ceruicis, populo non credenti, & contradicenti? Si diceret quod sentiebat, quod de illius puritate comprobauerat; nonne mox increduli, & crudeles Iudai subsannarent illum? lapidarent illam? Quando namque veritati crederent tacenti in vtero, quam postea contempserunt clamantem in templo? Quid facerent necdum apparenti, cui postmodum impias manus iniecerunt etiam miraculis coruscanti? Merito ergo vir iustus, ne aut mentiri, aut diffamare cogereret innoxiam, voluit occultè dimittere eã. Hæc ille: postea tamen subiungit aliã communem sententiam de suspitione adulterij, atque, illa posita, ostendit quã ratione, cum esset iustus, vellet eã occultè dimittere. Nolebat quidẽ, vt

Luc. 5. Infra 7.

Luc. 1. Ioseph cur occultè, & non palã voluit dimittere Mariã coniugẽ suam. Act. 7. Isai. 65. Rom. 10.

Ioseph quare vir iustus.

iustus,

Remigius citatus in Catena Aurea B. Thome, tom. 11. Isai. 11. Supra 7.

Auct. oper. imperfe. in Matth. tomo 2. operũ D. Chrysost. Inastimabilis laus Mariæ.

Ricard. de S. Victo. Ioann. Gerson. Ioan. E. Kius. Ambro. Catharin. B. Birgitta.

I. ratio pro eadem opinionone.

Basil. loco prenotato. Theophyl.

iustus, habitare cum ea propter suspicionem adulterij: nec tamẽ, quia pius erat, illam voluisse traducere: & ideo voluisse occultè dimittere. Subscribit istis B. Remigius in Mathæum: Videbat enim, inquit, grauidam, quã nouerat castã. Et quia legerat: Egredietur virga de radice Iesse, vnde nouit Mariam dixisse originem: & legerat etiam: Ecce virgo concipiet, non diffidebat hanc prophetiam in ea esse implendam. Sic ille.

Secundum etiam Euangelium Nazaræorum potius credebat Ioseph virginem sine viro posse concipere, quã eam posse peccare. Atque idẽ Auctor super Mathæũ confirmat in homil. 1. operis imperfecti: O inastimabilis, inquit, laus Mariæ. Magis credebat castitati eius, quã vtero eius: & plus gratia, quã natura. Conceptionem manifestè videbat, & fornicationem suspicari non poterat. Possibilis esse credebat, mulierem sine viro posse concipere, quã Mariam posse peccare, & quod maius est, videre, vt sponsus de sponsa sua haberet. In eandem sententiam descendit Ricardus de sancto Victore Bernardo æqualis, Ioannes Gerson, Ioannes E. Kius, Ambrosius Catharinus: quin etiam reuelationes huic opinioni fauent. Nã inter alias B. Birgitta lib. 7. cap. 25. ita scribit: Sed postquam consensi nuncio Dei, Ioseph videns vterum meũ virtute Spiritus sancti intumescere, expauit vehementer, non suspicatus contra me aliquid sinistrum, sed recordatus dictã Prophetarum prænuntiantium filium Dei nasciturum de virgine, reputabat se indignum tali seruire matri: donec Angelus in somnis præcepit sibi non timere, sed cõ charitate mihi ministrare. Eadem B. Birgitta lib. 6. c. 59. idem testimoniũ de beato Iosepho perhibet. Pro hac etiam sententia nonnullæ atque illæ quidem graues suppetunt rationes.

Prima est, quia, vt textus ait: Inuenta est habens de Spiritu sancto: simul & coniunctim lege inuentã de Spiritu sancto; alioqui diuidendo, vis manifesta literã fieret: quemadmodum Basilius & Theophylactus exponunt, ait enim Theophylactus: Vide enim quid dicat, quoniam inuenta est in vtero ha-

bens. A quo inuenta est? à viro; hoc est, innotuit, quod ex Spiritu sancto concepit: Vnde clam voluit eã dimittere, audebat & non habere vxorem, quã tãtam habebat gratiam. Hæc ille.

Secunda ratio est: quia debile argumentum erat paruus ventris tumor, qui ex alijs causis poterat provenire. Et si verum est quorundam dictũ, post Angeli annũciationem, & cognitã Melsiã in ea conceptionẽ, statim voluisse dimittere illam: certè nullus tũc fuisset tumor ventris. Et cur non potius ab illa flagitabat, quid hoc rei esset? atque illa rogata ab eo, cui iam ratione matrimonij subiecta erat, reuelasset arcanum, suasq; laudes, quas nõ rogata cecinerat in domo Zachariæ, nepe, Magnificat anima mea Dominũ, &c. ante virum suum apertè pronuntiaisset. Ioseph verò, qui pius & fidelis erat, prorsus credidisset, aliõ qui in iudicium temerarium leui ex coniectura incidisset, flagitium tam in signe cõstituens: atq; ita ab ea recedendo, quæ erãt incerta, certa reddidisset, id quod opus minimè iusti est.

Tertia ratio: habebat multa in oppositum, atque illa quidem fortissimã argumenta: & in primis natiuitatem eius præter omnium expectationem admirandã, quã magna & excellentia signa & maiora, quã illa Præcursoris consequi debuissent: nimirũ maiori cum luce decebat auroram oriri, quã Luciferum, de quibus de ortu Virginis, qui Hieronymo tribuitur, liber sic habet: Siue, inquit, hæc vera sint, siue ab aliquo conficta: illud libere confiteor, Sacrosancta Maria initia, magna miracula præcessisse, maxima cõsecuta fuisse. Hæc ibi. Ad hæc præsentationis in templo: siquidem magna cum omnium admiratione, ob insignem eius prudentiam, & sanctitatẽ, qua se ipsam perpetuò Deo Optimo Maximo dedicarat, fuit oblata & exhibita, triennis cùm esset: deinde consuetudinis & mansionis in tẽplo, quæ mirifica suarum virtutum fragrantia, omnes, qui aderant, resperfit, & in admirationem rapuit. Desponsationis præterea confirmatã miraculo: nam arida virga in manu Ioseph floruisse

II. ratio.

Luc. 1. & seq.

III. ratio, à varijs coniecturis, & signis.

Hieronym.

Mirifica B. Virginis exordia, & progressus.

traditur; quo signo conciliatum est illud matrimonium; vt Ecclesiasticis picturis ostenditur, & liber de Ortu Virginis tradit: atque hic dicti illius Isaia intelletus est: *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Virga illa Mariam refert: quod in manu esset Ioseph, significat, quod illi lege matrimonij esset addicta: quod arida esset, indicat eam ex lege coniugij infecundam: quod sine humore resoruit, ostendit non oportuif se excoli opera viri, vt inde Nazareus prodiret, id est, flos agri pleni, cuius odore tota flagraret Ecclesia. Qui hæc non credunt, non cogitant illam Dei matrem. Nam si virga Aaron pro Sacerdotio illo temporali, & vmbra-tili floruit, Numer. 17. cur non virga Iesse in testamento gratiæ, quod in maiori gloria debuit ministrari?

Huc etiam accedit argumentum eorum omnium, quæ in domo Zachariæ acciderunt: nam quæro: Quando Ioseph inuenit tumidam ventrem, vt isti aiunt, ante salutationem ne Elisabeth fuit, an postea? Certè ante salutationem dici non potest: quia cum tunc nullus tumor vteri esset, nulla poterat subesse suspicio. Constat autem ex Luca cap. 1. statim post annunciationem in illis diebus ascendisse in montana cum festinatione, vt visitaret Elisabeth: Ergo post salutationem accidisse asserendum est: nam post exactos illos tres menses in domo Zachariæ, poterat vterus intumescere.

Sed rursus quæro: fuit ne Virgini Mariæ Ioseph comes in illa pfectione, an non? Et videtur quod omnino illam sit comitatus. Cum enim potissimum nec ob aliam causam magis diuino consilio fuisset vir illi assignatus, nisi vt custodiret illam, essetque ei perpetuus & indiuiduus comes ac minister, adde etiam electus inuiolatæ eius pudicitia testis: quomodo ergo potuisset nouus sponsus Virgine puellam ac teneram ad iter agendum alteri committere, cum ipse ad eam curam esset delectus? Quemadmodum cum profecta est in Bethleem, & fugit in Aegyptum, illam perpetuo ad-

fociauit. Si ergo profectus eum illa est in domum Zachariæ, vt est rationi & pietati consentaneum: certè audiuit illa verba Elisabethæ exclamantis: *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.* Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? quomodo igitur Ioseph eiusmodi verba audiens sinistram aliquid de Virgine cogitasset? vel nunquid surdus erat vel stupidus, aut incredulus ad hæc in spiritu dicta, vel ad Canticum Sponsæ suæ vel Zachariæ?

Amplius, si subito post incarnationem visitauit Elisabeth, vt textus Euangelicus asserit: opus fuit Ioseph fuisse cum illa, ne, cum manserit mensibus tribus iuxta cognatam, parum honori Christi & Mariæ cõsuleretur. Nam cum notum esset cum illa non conuenisse Ioseph, existimassent eam ex alio, quàm ex proprio viro prole suscepisse, filiumque eius spurium, neque de legitimo natum coniugio. Quod si his non interfuit Ioseph, saltem hæc, quæ erant diuulgata in omnia montana Iudææ, referentibus cæteris accepisset, & si pius esset, ipse credidisset, vel quæssisset de Virgine, quæ illum non cælasset hanc veritatẽ.

Et vbi, quæso, tantum facinus patratum est? In templone, quædo cum alijs virginibus morabatur, vbi sanctitatis incredibilis nomẽ est adeptæ? Vbi ergo? in domo paterna? vbi conciliatis sponsalibus mox ad visitandum recessit? In domo Zachariæ & Elisabeth prophetarum? vbi diuina mysteria, quæ omnem superant admirationem, peracta sunt? Vbi infantes euangelizabant, & euangelizabantur? Vbi ergo tantum flagitium admissum?

Quarta: si sciebat Ioseph Mariam voto virginitatis addictam: quomodo tam citò, tam leuiter tanti sceleris reã valuit suspicari? & sacrilegam ex fracto voto, perfidam, & incõsideratam, quæ, quod viro erat negatura, soli stupratori concederet? Si item nihil audierat, vel viderat ex ore, nutu, gestu Virginis non summe Sanctum non summe pudicum, & venerandũ: quo pacto in talem cogitationem venire potuit? Certè bona opinio atq; amor

Luc. 1.

III. coniectura.

V. coniectura.

III. ratio.

neuti-

Isai. 11. Quid illud: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.

Num. 17.

II. coniectura.

Ioseph quando grauidam Mariam coniugem suam inuenit.

Luc. 1.

Ibidem.

III. coniectura.

Virginis Iosepho despo sandæ causæ

Luc. 2.

Matth. 2.

neutiquam illum sineret ad tumorem ventris respicere.

Quinta ratio: Si cum esset iustus, cõperto scelere à turgido ventre voluit eam dimittere, & nolebat traducere: quæ iustitia est ista, quæ iudicare non comperta, & explorata, sed ex cõiectura facillè expugnabili? quæ hæc iustitia, quæ antequam expoſtulet, damnat? imò etiam, quod damnat, non punit, nec puniri vult? imò impunem censet dimittendam sacrilegam?

Sed respondent quidam: largè (inquiunt) capitur iustitia pro misericordia, & pietate. At prodigiosa est & im portuna, vt aiunt Iurispriti, pietas, quæ contra prudentiam militat atque iustitiam. Si enim non constaret crimen, non esset iustitiæ dimittere, sed illi quodammodo consentire: nec iniustitiæ diffamare vxorem adulteram. Quando enim quis in prosequendo suo iure, vel in actione à iure, vel iudice alterius occulta crimina detegit, non peccat, nec tradit infamia. Verum infamia cum notatum, & illa notantem se tantum ostendit, secus esset, si sine his cuiusquã occulta crimina proderet. Cum igitur Euangelista affirmet Ioseph fuisse iustum, atq; ob id Mariam non traduxisse: inuit quod de castimonia vxoris nõ dubitauerit, vt affirmant Hieronymus, & Bernardus. Et si Christus noluit Iudæos de matris suæ pudore sinistram aliquid cogitare: probabile quoque est, noluisse iustum Ioseph de tanta Virgine adulterium suspicari.

Sexta: Impiè, ac sine vlla misericordia ageret, dimittendo vxorem absque libello repudij contra legis mandatũ, in quo si causam exponeret, vt lege tenebatur, & coram testibus, vt mos erat, ne cõfessus liber posset existimari: quomodo verum est, eã ipsum noluisse traducere & publicare? Si causam tacebat, quomodo nõ semetipsũ tradendũ exponeret, qui sine causa, & propria temeritate adolescentulam de ipso grauidam existimatã repudiasset?

Septima ratio: Non poterat Ioseph iure facere, vt B. Virgo lapidibus petita interiret: quod tamen cõtendit,

V. ratio.

Inepta aduersariorum iusti ab Euangelista appellati Ioseph ratio rejicitur.

Vera traditur, atque legitima. Hierony. & Bernar. locis iam citatis.

VI. ratio. Deut. 24.

VII. ratio.

qui oppositum sentiunt, quia nesciretur an ante matrimoniu fuisset grauida, an verò post: nam lex solum loquitur, quædo puella in domo paterna flagitium admisisset, nec testes producere potuisset, vt probaret, quod eã ipse non cognouisset, illa hoc negante: ipsaq; suæ virginitatis signa potuisset ostendere, quibus probaret se à nullo homine cognitam fuisse. Etsi ergo accusare ei minimè liceret, habebat tamen potestatem adducẽdi eam ad Sacerdotem pro sacrificio Zelotypiæ: quamquam ex præcepto id facere nequaquam cogere: & satis erat ei dare libellum repudij.

Octaua ratio: Angelus ad Ioseph dixit; *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam: nõ ait: Noli suspicari.* Quod profectò dixisset, si animo suo adulterij suspicio aliqua insedisset: Ergo timor reuerentiæ plenus, non autem adulterij suspicio causa erat vxorem non accipiendi suam.

Nona: Sciebant Iudæi vaticinia de Virgine Messiam pariturã breui fore complenda: ergo illa nouerat Ioseph, vt autor est Remigius in Matthæum, cum esset filius Dauid, & fidelis non tantum carne, sed multò magis fide, ac spiritu.

Decima: Nõ repugnabat villo modo æquitati, habitare cum vxore adultera, modò id fieret ad corrigendum errantem, eamq; à scelere ad meliõre frugem reuocãdam. Nam id officium esset charitatis, & eminentioris perfectiorisq; iustitiæ: vt enim Apostolus inquit, *Sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: & è contrario: & nulla lex sacra, vt existimat B. August. sermo. 26. de verbis Domini, & epist. 54. ad Macedonium, cogebat virũ ad deferendam coniugis impudicitiam nec Leuit. 20. nec Deuteron. 22. iustorum est benignitas & clementia nõ miratur nec detegunt aliorum lapsus, nec seuior in peccantes, ita Christus dixit ad mulierem adulterij ream: *Nemo te condemnauit mulier? Nemo* (inquit) *Domine. Nec ego te cõdemnabo: quod vero habetur Proverb. 18. Qui expellit mulierem bonam expellet bonum, qui autem tenet adulterã stultus est & inspiens: nõ**

Deuter. 22

Num. 5.

VIII. ratio.

IX. ratio.

B. Remig.

X. ratio.

1. Cor. 7.

Tom. 3.

C 3 quia

quia tenet, sed quia illa non corrigit, alioqui qui dimittit uxorem propter fornicationem debet manere innuptus aut uxori suae reconciliari, ut habes 1. Corinth. 7.

XI. ratio.

Vndecima: Non videtur verisimile, quod si Ioseph ignorasset Mysterium incarnationis, Maria Virgo, etiam non quaesita, ei non patefecisset: Tu quia Sponsa secreta sua cum Sponso communicare debet, maxime ut vitet omnem Zelotypiam, atque suspicionem; tum quia Elisabetha a se visitata, mysterium omne apertis verbis explicauerat, cui tamen minus debebat quam proprio sponso; tum quia Virgo non putasset Ioseph fore incredulum, cum mysterium hoc a Prophetis fuerit praenuntiatum, & eius complendi tempus immineret: & signum virginitatis suae reflorentis in desponsatione visum, satis illum ad fidem praestandam invitasset.

XII. ratio.

Duodecima: Ad hoc sollicitus de Mariae pudore, & pudicitia Dominus fuit, ut Ioseph ab Angelo non fuerit reprehensus: quemadmodum Thomas Apostolus dubius de resurrectione reprehenditur, cui dictum est a Domino. *Noli esse incredulus, sed fidelis.* & ut Abraham de risu in Sara reprehensus, & Apostoli de tarditate fidei in resurrectione Domini increpati; *Quia ijs, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt.* Ioseph enim Angelus non dixit: *Noli esse incredulus.* Et non nisi per fidem accepta est reuelatio Christi in initio. Vnde responsum acceperat Simeon a Spiritu sancto non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini: Et Anna prophetissa: *Loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel.*

Ioann. 20.

Gen. 18.

Marc. ult.

Luc. 2.

Ibidem.

XIII. ac postrema ratio, ab incommodis opinionibus aduersariae.

Decimatertia, & vltima ratio: Prima illa sententia in iniuriam Virginis cedit, quod tali a sponso adultera existimetur: cedit & in dedecus ipsius Ioseph viri iusti, & prudentis. cedit postremo in ignominiam ipsius Christi, cuius gloria est habere matrem gloriosam, & patrem putarium pium, prudentem, & gloriosum. Secunda vero sententia declinat a suspitione

malis; sed non peruenit ad meditanda in Sponso Virginis tam profundam humilitatem. Quare cum haec opinio caeteris praestare videatur, & maioribus rationibus confirmetur, & maxime ad Christi, virginisque, ac Sponsi eius gloriam faciat, proculdubio caeteris anteferenda, meo quidem iudicio, videtur.

Superest ut argumenta contrariae partis dissoluamus. In primis ergo Doctores proponunt, qui aliter interpretantur. At Doctoribus, Doctores illustres, veteres & orthodoxos opponimus, fortioribus fortassis rationibus instructos atque munitos.

Deinde ex textu argumentantur: nam dicitur; *Cum esset iustus, & nollet eam traducere.* Sed satis certe traduxisset, vel ante tempus rem euulgando, detegendoque, ut docent Basiliius, & Athanasius libro de vnica Deitate Trinitatis: quae ludibrio exponeretur & risui. Leontius quoque in Marthaeum: *Vir, inquit, propter desponsationem iustus, quia legem a Moyse datam obseruare videbatur, sciuerat occulta in arcanis habere, voluit occulte Virginem dimittere, propterea quod noluit eam palam ludibrio exponere, postquam cognouit de Spiritu sancto virginem concepisse. Profecto, quia seipsum indignum esse censuit cum ea habitare, cognosceus de Spiritu sancto conceptionem, decreuit eam clam a suo consortio dimittere, nolens eam detinere potius quam se periculo exponere, hoc est, palam traducere. An quia quidam enim, siue traducere, est, simpliciter a consortio dimittere; & quidam vero, siue palam traducere, est, propter malitiam patefacere.* Haec ille.

Præterea Ioseph manendo cum ea, putabat se verè eam traducere, quod existimaretur necessariò corrupta, & a se cognita, quae tamen Messiam de Spiritu sancto conceperat: traducere etiam se Christum existimabat, quoniam omnino futurum erat ut filius eius haberetur, & vocaretur, atque ut Euangelium testatur, fabri filius, qui filius Dei erat.

Obijciunt præterea ex textu verba Angeli: *Noli, inquit, timere accipere*

Aduersa partis argumenta diluuntur.

I. argum.

II. argum.

Basil. hom. 25. de humana Christi generatione.

Athanas. libro vlt. tomo 1. De vnica Deitate. Trinit. tomo 4. Leontius Episcopus.

Quomodo Ioseph cum Maria coniuge manendo de Spiritu sancto grauida, ea traduxisset.

Matth. 13.

III. argum.

Mariam

Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Quibus verbis videtur innuere, causam turbationis Ioseph, ignoracione fuisse mysterij opera Spiritus sancti peracti. Respondemus: hoc non euinci ex textu. Nam ut Hebraicus quidam coadex Matthaei habet: *Ne timeas, inquit, ut accipias Mariam coniugem tuam: quia id quod natum est intra eam, de spiritu est.* Id est: *Ne timeas accipere eam in coniugem tuam ob hanc causam, quia quod natum est de ea, de Spiritu sancto est: sed cognosce in hac re necessariam esse operam tuam, ut ei officia patris exhibeas.* Vnde Theophylactus exponens, ait: *Ne timeas, hoc est, Tu quidem times adiungi illi, quia ex Spiritu concepit: sed ne timeas accipere, hoc est, domi, & intus tenere.* Cogitatio enim, & mente iam amandauerat eam. Graecè etiam illa particula *γάρ*, quam vertit interpres, *enim*, interdum assertantis est, tantumdemque; valet, ac equidem, sanè, certè: atque ita sensus esset, certè, quod in ea natum est, de Spiritu sancto est. Estque confirmatio eius, quod ipse inuenerat, & existimauerat. Necessario autem hoc dixit Angelus; Ne, propterea quod præciperet sibi cum illa permanere, secum fortè colligeret; Ergo falsus sum, qui putavi illam gestare sanctum Dei, postea iubeor accipere illam: aliòquin ego homunculus, atque indignus nequaquam permetterer habitare cum ea. Ergo certè de Spiritu sancto est, ut putasti; sed noli relinquere, quia uxor tua est, & propter hanc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suae. Et ratio manendi subditur: *Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum.* Id est, Pater eris in omnibus, præterquam in copula coniugali, quam scilicet suppleuit Spiritus sanctus. Per unum enim actum imponendi nomē, significatur integrum officium paternum: sicut per actum pascendi, plena potestas, & iurisdicctio Petri, cui dictum est: *pascue oues meas.* & per infusionem aquae in manus Eliæ, integrum Eliæ ministerium significatur. Quod si cui durum videatur illa, quae videntur disiuncta, com-

Quid est propriè: Ioseph noli timere accipere Mariam coniugem tuam.

Theophyl. in Matthaei. cap. 1.

Cur Angelus B. Virgini dixerit: Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est.

Gen. 2. & Matth. 19.

Ioseph Christi pater in quibus tantummodo.

Ioann. 21. Reg. 3.

ponere: sciat etiam non minus durum videri ea, quae sunt coniuncta, diuidere. Nam superius cum dicitur: *Inuenta est in utero habes de Spiritu sancto:* quidam contendunt distinguendum inter ista, & inuenta est in utero habes; inuenta est de Spiritu sancto, quasi tantum inuenerit eam prægnantem, non prægnantem de Spiritu sancto: Ita hic necessariò coniungimus illa: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam*, ob eam causam quod conceperit de Spiritu sancto. Nunc aliqua verba textus expendamus, ut finem huic tractationi imponamus. Ait igitur; *Hac autem illo cogitante.* Nihil adhuc deliberauerat, tantum apud se cogitabat: verbum cogitandi iudicat prudentiam Ioseph, quia *vir in multis expertus multa cogitabit:* ut habes Ecclesiastici 34. non præcipit autem sententiã, nec re tanti momenti, quia laedere aut denigrare posset bonam B. Virginis famam contulit eum alijs. Sed bonæ menti assisit semper Deus, vel Angelus eius, non sine eam errare. Notatur etiam animus sapientis, qui nihil temere incipere vult; ac simul mansuetudo eius, qui nulli significauit suas cogitationes.

Ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph. Propter aliquot causas apparuit. Tum ne homo iustus ignorans faceret rem iniustam ex animi proposito iusto. Deinde honoris gratia ipsius matris: nam si dimissa fuisset apud infideles, tunc suspicio non careret: maritiquè cura, & solatio destitueretur. Ad hæc ut intelligens Ioseph ab Angelo ipso sanctam conceptionem, tum matri, tum filio inferiret, officiaque ministerij sine scrupulo propriae indignitatis præstaret accuratius. Et dum audit ab Angelo Ioseph, quae intra se cogitauerat, eum a Deo missum intelligeret (qui ex sententia Augustini, Gabriel erat, qui est minister Verbi) cuius solus est scire cordis secreta. Præterea, ut eleuaretur humilitas Ioseph: Nam ut superbi, ac de se nimium pollicentes, iuste a Deo deprimuntur: ita humiles, & sibi ipsis diffidentes, subleuari merentur.

Antmi sapientis proprium

Cur Angelus Ioseph apparuit.

August. sermo. 14. de tempo. post med. tom. 9.

Gabriel minister Verbi:

Apparuit

Qui mereatur à Deo subleuari, qui non. Cer in sonis apparuerit.

Qualis fuerit hæc Angeli apparitio.

Gen. 20. & seq. Somnus animanti à natura cur datus.

Hæc Angeli apparitio quò modo facta.

Cur Ioseph mandata Angeli sibi in somnis loquentis perficiendo, non errauerit. Exod. 13.

3. Reg. 3. & 2. Paral. 2.

Apparuit autem in somnis: non tãtũ quia nocte, & tempore somni ei visus est, vt quidam volunt; sed etiam quia reuera dormiebat, & dormienti Angelus apparuit. Legimus em paulò post: *Exurgens autẽ Ioseph à somno.* Vbi Græcè dicitur, Excitatus à somno Ioseph. Dormienti itaque Ioseph apparuit, aut Mariæ Virgini vigilantissimæ, & perfectissimæ laboranti in vigilia. Ita verò Angelus persuasit, vt nec in vigilia nonnullis apparens in Veteri Testamento, tam fortè persuasionem ab omni hæsitacione alienam ingenerauerit: per vehementem enim immutationem phantasiæ, formati à Deo, vel ab Angelo nouis speciebus, vel antiquis cõpositis ita persuadetur cuiuspiam somniantis, ac si ei vigilanti Angelus videretur. Idèd Prophetæ tũd prænucciabant, quæ in somnis viderant: & Rex Geraræ Abimelech diuinis somnijs parum affuetus, visa tamè in somnio executus est. Et quoniam in somno, quem ad quietem animalis, & alimenti concoctionem natura tribuit: quòd ex vaporibus in cerebrum ascendètibz sopiuntur sensus, & phantasmata offuscantur, ac cõfunduntur, intellectus nequit in eis bene legere (ceu nec vigilans in mendoso libro) quanquam minus incommodè initio, & sine somni: his tamen non obstantibus, potest Deus imprimere dormienti quam velit notitiam, atque scientiam.

Apparet autem Angelus, quoniam species, quam Angelus potest formare, vel etiam si formata esset à Deo, Angelum repræsentabat: videbaturq; sibi Angelus loqui, seq; illum audire, cũ Angelus extra non loqueretur, nec ipse extrà eum audiret. Neque tamen propterea est deceptus in eo, cuius causa fuit facta apparitio. Nam in primis res non dicitur vera, vel falsa, nisi ratione eius, ad quod significandum, vel agendum introducit: sicut columna ignis verè est dicta, non ad calefaciendum, sed ad illuminandum. Deus autem non efficit apparitiones in aliquo, vt iudicet se videre, sed vt reuelet mysteria. Ideo tam verè data est Sapientia Salomoni in somnio, ac

si vigilasset. Quòd verò homo se vigilare putet, id casu accidit, & in vigilia deprehendit se somniasse, vt Salomon cognouit.

Deinde nec in eo, quòd præter mentem Dei facientis visionem homo cogitat, propriè est deceptio, vel veritas: quia in somnis nulla est actio animalis, quòd sopita sit, nec rationis naturalis vsus. Nam Petrus cum vigilaret, videbatur sibi dormire; at contra Salomon. Quæ sunt autem à Deo constituta insomnia, & quia Deus desuper infundit species sine conuersione ad phantasmata, somnum non impediunt. Sicut nec visionem in Christo somnus impediēbat, qui de se ait: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Zacharias in vigilia hæsitauit. Ioseph etiam dormiens non hæsitauit: quia cor hominis etiã dormientis in manu Domini est, & nemo ei dormit; vt sciamus à Deo donari firmam fidem reuelationum: rudibus autem pastoribus euigilantibus apparuit Angelus.

Dicens, *Ioseph fili Dauid, &c.* Notus est ex nomine Dei, & Angelo Ioseph: & filius Dauid appellatur, cui Messias promissus: & Ioseph, vt eius filius aptus ad suscipiendam promissionem, quam per fidem expectabat; atque etiam aptus, vt Messias pater secundum communem vulgi existimationem diceretur. Te etiam cognosco, imo cor tuum, timoris sancti affectu perturbatum. Est autem Ioseph propheta Dei, quemadmodum Abraham, & Dauid. Nam sufficit ad rationem prophetæ, res quæ supra naturam sunt, nec tantum ad se pertinentes intelligere, & cognitas alijs reuelare: signis autem confirmare prædicta, ad ornatum solummodo spectat.

Noli timere: Non loquitur de timore retinendæ adulteræ, vel de adulterij suspicione: aliàs grauitè fuisset ab Angelo obiurgatus; verum de sancto, plenoq; reuerentiæ timore, quo timebat Deum offendere, si apud eam maneret, quàm de Spiritu sancto cõcepisse cognouerat. Simili enim timore affectos fuisse multos sanctos viros, ex Scripturis cognouimus, vt Moysen, Eliam, Petrum, Ioannem Bapti-

II. ratio.

Act. 12.

Cant. 5. Luc. 1.

Fidem firmã reuelationũ quis donet. Infra 2.

Ioseph cur filius Dauid nominetur.

Gen. 20. Ioseph quomodo Propheta.

Cur Ioseph timuerit accipere Mariã conjugem suam.

stam,

2. Reg. 6.

Vnde scierit Ioseph virginem de Spiritu sancto concepit se.

Quid Noli timere accipere Mariam conjugem tuam.

Matth. 19.

In neutro cur dictũ sit: Quod in ea natum est.

Cur Angelus dixerit: Quod in ea natũ est, nõ, conceptum.

Basil. supra dicto loco. Christus vbi cõceptus statim natus, id est, perfectus homo fuit. Christus quomodo sit de Spiritu sancto.

Ambr. lib. 2. de Spiritu sancto. cap. 5. tom. 2.

stam, Elisabetham, Centurionem, vt supradiximus. Timebat namque verè humilis Ioseph, verbum tanto plus reuerendum, quòd magis abbreviatũ, si Oza, quòd tenuerit arcam inclinantem, tam seuerè percussus est.

Nouerat autem hoc ex audita annunciacione per Angelum facta ex desponsacione, & signis, quæ in ea acciderunt: ex vultu Virginis splendido, ac gloriofo, vt quidam ex Patribus tradunt: denique ex Spiritu præfigiente, & tempus conceptionis Messias de Virgine instare cogitante, & ex virginis detectione. *Accipere Mariam.* Id est, ducere in ædes proprias, vt superius declarauimus: iam enim illi erat per matrimonium coniuncta. Vel *accipere*, hoc est, retinere, quàm iam amandare cogitauerat. *Coniugem tuam.* Nam quos Deus speciatim coniunxit, homo separare non debet. Ascende superius in sanctum amorem ex sancto timore. *Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.*

In neutro ait, quòd nimirum quia ineffabile, & admirabile: & in ea sola, totaque factum est, non tantum in vtero, quia mente, & corpore Messiam concepit. Natum autem dicit, quasi partu editum in oculis sanctissimæ Trinitatis, atque initio conceptionis perfectum, organisque distinctum, sicut & cæteri infantes in luce prodeuntes. Hoc enim priuilegium est huius conceptus, vt supra tradidimus ex B. Basilio, & alijs, quod in momento ita corpus fuit formatum, & perfectum, vt in illud statim anima rationalis fuerit infusa, & vtrumque hypostasi verbi vnitum.

De Spiritu sancto est. Hoc est, humile est, mite, ac proinde non timendum. Dicitur verò de Spiritu sancto, non de eius substantia decisum: neque de eo vt patre, quia non est simile in natura; sed de eo vt figulo & artifice. Hinc Ambrosius lib. de Spiritu sancto: licet plerique habeant de Spiritu, Græcus tamen, vnde translulerunt Latini, *in vniuersos & ipsi dixit*, hoc est, ex Spiritu sancto, Et subdit: *Quod ergo ex aliquo est, aut ex substantia est, aut ex potestate eius.* Et conclu-

dit, Christum de Spiritu sancti substantia non esse, sed ex virtute, & operatione.

Ad hæc, ne furori adscribatur conceptio hæc; dicitur, de Spiritu sancto. Nam Christus regnare debebat per bonitatem, & charitatem: sicuti dæmon sedem primam affectans, quod Patris est, voluit sibi vsurpare: Adam verò, qui consilio Dei factus est, dum ait Scriptura; *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram,* & sapientiam affectauit sciendi bonum, & malum, id quod Filij est, arripere tentauit: at Christus regnans per charitatem, accepit, quod Spiritui sancto attribuitur, & libenter communicatur: idèd Spiritus Domini super Christum requiescere perhibetur.

Amplius, si ex Spiritu sancto, non ex peccato originali; vt esset omnis peccati expers ille, qui ad peccata humani generis tollenda in mundum venerat. Et Christus vt granum ex rore cœli natum, cœpit maturari calore Spiritus sancti: qui etiam flumen est, Mariam irrigans, de quo: *Fluminis impetus letificat ciuitatem Dei: sanctificauit tabernaculum suum Altissimus.* Est etiam Christus velut margarita ex rore Spiritus sancti in concha Mariæ clausa per virginitatem, & in mari tribulationis progénitus.

Pariet autem illum. Non quidem tibi, vt Zachariæ dixit: *Et vxor tua Elisabeth pariet tibi filium:* quia non ex te concepit, vt Elisabeth ex Zacharia concepit. Idèd non tibi tantum, sed toti mundo: quanquam peculiariter etiam tibi, qui vocandus es eius pater, quia natus in fundo tuo, hoc est, in vtero Virginis, quæ iure matrimonij tua facta est. Et si ergo ex te non concipiet, neque tibi vt patri naturali pariet: eris tamen partui necessarius ob honorem vtriusque; & ob matrimonium, & ministerium, & tuam exaltationem.

Et vocabis: Quoniam pater caput est in œconomica administratione, eius est nomen indere: nam ob id expectata fuit Zachariæ de nomine Præcursori filio suo imponendo sententia: significatur itaque in primis ratio

II. ratio, cur Iesus fuerit de Spiritu sancto.

Isa. 14.

Gen. 1.

Infra 3.

Isa. 61. & Luc. 4.

III. ratio Christi de Spiritu sancto cõcepti. Ioan. 1. Infra 12.

Psal. 45. Christus granum, & margarita qualis sit.

Quibus Christus peperit Virgo. Luc. 1. Infra 2.

Quomodo ipsi Ioseph.

Idem quo iure, & autoritate Christi Iesum nominauerit. Ibidem.

patris;

Aliam Maria Virgo, aliam Ioseph eius sponsus in vtero sanctificatione for- titus est.

Nominis Iesu appellatio vbi praefigurata. Luc. 2. Gen. 16. Infra 21.

Iudic. 13.

Luc. 1.

Gen. 16.

Tract. 36. huius libri.

Luc. 2. Gen. 33. Cur Angelus incarnatio- nis modum no exprimat. Luc. 1.

Iesus, vt saluet populū suū a peccatis eorum. Isa. 43. Infra 63.

patris; deinde quod peculiari ratio- ne foret saluandus: sed post conce- ptum in peccato. Nā creditur à qui- busdam in vtero sanctificatus: Maria verò, cui ante conceptionem nomen Iesu est reuelatum, excellenti priui- legio in sui conceptu à peccati labe fuit praeseruata. Quod etiam alia ra- tione factum est. Mariæ siquidem ma- ternitas, vt ita dicam, conceptionis il- lius comes fuit, & ministra, non Ioseph pater: ideo matri, & non Ioseph fuit ab Angelo reuelata. Iosepho au- tem post conceptionem mysterium detegitur; quoniam post illam adiu- tor fuit in impositione nominis, ac Christi, & matris ministerio.

Nomen eius Iesum. Quod vocatum est ab Angelo, priusquam in vtero conciperetur. Ortus, & nomen Is- maëlis, non autem conceptio ab An- gelo praenunciata fuere matri Agar, quo modo hic ipsi Ioseph natiuitas re- uelatur, & nomen: Isaac verò tum co- ceptio, tum natiuitas patefacta fuit, non autem nomen, quod Abraham imposuit. Simile de Samson: at Io- sue nomen, non ab Angelo, nec suis praedictum fuit, sed per Prophetam, & non suis. Praecursoris verò illa tria patri Zachariae coelitus significata sūt. Ioannes ergo assimilatur Christo, cu- ius mysteria patefacta matri sunt om- nia, Ioannis verò patri. Ismaëlis porro facta praenunciatio ad matrem Agar, similis est huic, quæ facta est Iosepho. Verum de Sacrosancto no- mine Iesu commodius alio loco di- cendum erit, cum de mysterio Circū- cisionis agetur. Angelus solet tacere aliqua, quia tardior, & minus capax auditor est: vnde ad Iacob dixit: *Cur quaeris nomen meum, quod est mirabile?* Incarnationis autem modum nō ex- plicat, quia rudis auditor fuisset: ipse etiam parum aptus ad exponendum, qui ad Spiritum sanctum Virginē mi- sit, cum ab ea interrogaretur.

Ipse enim saluum faciet populum suū a peccatis eorum. Ipse, inquit, solus ipse per sese, quia Deus est, & homo innocens de Spiritu sancto conce- ptus, & solus torcular calcans, potens, mediator, ac redemptor, de quo intel-

ligere possumus illud: *Quis sicut Deus noster, qui in altis habitat* id est, Deus est: & *humilia respicit*: id est, Homo est in caelo, & in terra, videlicet in anima, & corpore mortali, quæ as- sumpsit. Hac etymologia nominis Iesu per Angelum explicata, aperte indicatur falsum esse, quod quidam nostri seculi Hebraicæ linguæ periti imperitè dixerunt, nomen Iesu esse idem quod nomen Iehoua interposi- ta, & addita litera Schin, vt idem sit יְהוֹשֻׁעַ quod יְהוָה. Si enim descen- deret à Iehoua, cū careat litera Hain; non significaret Saluatorem (vt An- gelus dixit) à radice יָשׁוּעַ id est, Sal- uauit. Deinde corrumpit sententia B. Cy- rilli Hierosolymitani formantis no- men יְהוֹשֻׁעַ à verbo futuro יָשׁוּעַ, & in u. verso, quod mederi significat: ita vt יְהוֹשֻׁעַ verum medicum significat. Sed hæc etymologia vocis Hebrææ ab aliena lingua petita, id est, à lingua Græca, impropria est, & à ratione vocis aliena: quanquam laudanda Pa- trum diligentia sit, qui hæc piè ex- cogitarunt, & tradiderunt. Hinc lo- co dicto Cyrillus ait: *Iesus itaque apud Hebræos Saluatorem, in lingua verò Graeca medicum sonat: quandoquidem cor- porum medicum est, & animarum cura- tor.* Sic ille. Populum suum vocat, po- pulum Israël. Est enim Deus sit Gē- tium; tamen quia per se venit ad o- ues, quæ perierunt domus Israël, & quia non erat promissus Gentibus, & quia imperfectus populi Israël- itas id ferre non potuisset; idcirco in exhibendo promisso tantum de eo fit mentio. Hinc ad Virginem dixit Angelus: *Regnabit in domo Iacob in aeternum.* Et in Cantico suo eadem Virgo pronuntiauit: *Suscipit Israel puerum suum: Zacharias verò ait, Vi- sitauit, & fecit redemptionem plebis suæ: & statim infra: Et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui: Simeon quoque cecinit: Lumen ad reuelatio- nem Gentium; & gloriam plebis tuae Israel: item populus clamauit: Quia Propheta magnus surrexit in nobis; Et quia Deus visitauit plebem suam. Hæc autem eo consilio dicta sunt; vt sic Israël ablaetaretur à carnalibus co-*

Psal. 112.

Oslander haret. Aduersus eos, qui no- men Iehoua idē cum no- mine Iesu ef- se putant.

Cyril. Hie- rosolym. ca- teche. 10. Iesu nomen nō Græcum, vt quidā vo- luit, sed He- bræum esse probatur.

Qualis sit medicus Ie- sus, teste Cy- rillo. Populus Iu- daeorum, cur popul⁹ Chri- sti. Rom. 3. Matth. 15.

Luc. 2.

Ibidem. Ibidem.

Infra 2.

Infra 7.

Populus Christi verē quis.

Isa. 43.

Israel quan- do amplius non populus Dei. Dan. 9.

Osea. 2. & Rom. 9. & 1. Pet. 2.

Psal. 17. Psal. 149.

Populi à Christo saluandi pprie- tates quæ. Mich. 5. & Matth. 2.

Ioan. 7. Iesus à qui- bus soluet peccatis po- pulum suū, & quatenus.

1. Tim. 4.

Iudæi Chri- stum qualē non debent agnoscere.

Quo nomine Christus glo- riatur solūm.

gitationibus. Nam reuera populus e- ius sunt omnes electi, & fideles; qui non tantum creationis iure, sed etiā redemptionis, atque voluntariæ ele- ctionis ad Christum spectant. Gratis enim finis populus Dei, de quo Isaias: *Omnem, qui inuocat nomen meum, in glo- riam meam creauit eum, formauit eum, & feci eum.* Et Israël, antequam Mesiā negasset, eius populus erat. Verum il- lam dignitatem, Christum abnegādo perdidit, iuxta illud Danielis: *Nō erit eius populus, qui eum negaturus est.* In illorū autem locum ingressi sunt Gē- tiles, de quibus Oseas ait: *Vocabo non plebem meam: & non dilectam dilectam: & non misericordiam consecutam mise- ricordiam consecutam.* Et erit in loco vbi dictum est eis: *Non plebs mea vos: ibi vocabuntur filij Dei viui.* De quo et- iam David: *Quoniam tu populum hu- milem saluum facies; & oculos superbo- rum humiliabis: & alio loco: Quia be- neplacitum est Domino in populo suo, & exaltabit mansuetos in salutem.* Ergo populus saluandus est populus humi- litate, & mansuetudine praeditus, & gloriam Dei enarrans, quiq; demum patitur se regi à Deo iuxta illud: *Ex te- exiet Dux, qui regat populum meum Is- rael.* ¶ A peccatis eorū, inquit. Omnib⁹ scilicet, non solum ab originali, sed à personalibus etiam, quæ nostra, non Dei sunt. Nec tantum à perpetratis, imò & à perpetrandis. Intellige autē saluare ab omnibus peccatis, quod ad ipsum attinet: quia pretium iustū pro omnibus pendit, & quia Saluator est omnium hominum, maximè fidelium: siquidem multi perditissimè viuētes, quæ suæ salutis sunt, negligunt. Ma- gnum præterea lumen per sanctū Ioseph aperitur Iudæis, nimirum ne se- cundum carnem Christum agnoscat, expectantes ab eo temporalia, nō spi- ritualia beneficia. Arguitur & mira co- citas nostra, qui crimina, ac Dei offen- sas nihili pendimus; cum tamē solum hoc nomine Christus gloriatur, atque hunc vt honorificum titulum Salua- toris à peccatis seruatis, ac gloriosum sibi ascriuerit. Nam à captiuitate, pau- pertate, ab infirmitate, cæterisq; cor- poris calamitatibus, & laboribus per-

homines, quos Saluatores voluit no- minari, sapius liberauit, cum à pecca- tis præterquam per se ipsum in san- guine suo seruare decreuerit: quibus dum liberauit, simul à misera seruitute dæmonis, & à damnatione mortis æternæ seruauit, ex Apostoli senten- tia, dicētis: *Nihil ergo nunc damnatio- nis est ijs, qui sunt in Christo Iesu; qui non secundum carnem ambulant. Lex enim Spiritus vitæ in Christo Iesu, libera- uit me à lege peccati & mortis.* Ita vt meritò huic puero canat Ecclesia il- lud Psalmi: *Secundum nomen tuū Deus, sic & laus tua in fines terra.* Nomen e- nim eius Saluator est. Nec incassū hoc nomen habet, quo à triplici pessima captiuitate, & miseria potenter eripit omnes nos, qui terram colimus à fo- lis ortu vsque ad Occasum. Adhæc ad- uerte, Christū in primo aduentu caus- sam pœnæ, nempe culpam sustulisse, non pœnam, quemadmodū in se ipso ostendit innocente: nam omnis cul- pæ fuit omnino expers; & tamen om- nes sceleribus nostris debitas pœ- nas luit: In secundo verò aduētū mor- tem inimicam destruet, omnesq; cul- parum maculas ab electis suis propul- sabit, iuxta illud: *Absterget Deus omnē lacrymam ab oculis eorum: & mors vltra nō erit, neque luctus, neque clamor, neq; dolor erit vltra, quæ prima abierunt.* Tanto igitur medico, ac tam potē- ti Saluatori nos, qui quotidie cū mor- bis spiritualibus conflictamur, atq; in- continuis periculis versamur, propitio atque alacri animo subijciamus: cogi- tatusq; omnes nostros in illum iacte- mus, eiq; grati per omnia esse contē- damus, quoniam illi cura erit de no- bis, tutioremq; in illius manibus no- stram incolumitatem habebimus, quā in nostris: Nam vt rectè dixit Prophe- ta: *Deus noster Deus saluos facienti.* Et perditio nostra ex nobis est: in illo tantummodo auxiliū nostrum, & sal- us in vtrōq; homine, quam neq; dæ- mones, neq; scelera nostra inpediēt, præstare eodē Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu san- cto deferatur omnis laus, honor, glo- ria, imperium, & gratiarum actio in secula seculorum, Amen.

Rom. 8.

Psal. 47.

Christi no- men quod, quā potēs, atq; efficax.

Quid vene- rit primū tol- lere Iesus.

1. Cor. 15. Apocal. 21. & 7. & I- sai. 25.

Iesu si nos metipfos tra- diderimus, quid ille no- bis proderit? Psal. 54. & 1. Pet. 5.

Psal. 67.

Ose. 13.

TRACTATUS XXXI.

In illa verba: Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur, quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem: Ecce virgo in utero habebit, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel; quod est interpretatum, Nobiscum Deus, & cætera vsque in finem capit. Matthæi cap. i.

I. sensus horum verborum, historicus.

ERBA hæc duplicem sensum habere possunt. Alterum, ut sint dicta ab Angelo ad persuadendum, vel de scripturis Iosepho Matrem Messia virginem futuram fuisse, nihilque propterea se noui videre in eo, quod cognosceret Virginem gravidam. Atque hæc expositione producit Irenæus lib. aduersus Valentinianos. Nam cum verba Angeli allegasset: Noli timere accipere Mariam concingem tuam, subdit: Et adiecit suadens ei: Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum à Domino per Prophetam dicentem: Ecce Virgo in utero accipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel: per sermones Prophetæ suadens ei, & excusans Mariam, hæc eandem esse ostendens, quæ ab Isaia esset prænuntiata Virgo, quæ generat Emmanuel. Quapropter sine dubitatione suasus Ioseph, & Mariam accepit, & in reliqua vniuersa educatione Christi gaudens, obsequium præstitit. Hæc ille. Idem afferunt Theophylactus, & Euthym. Confirmaturque hic sensus, quia finitis his verbis, sequitur in textu: Exurgens autem Ioseph à somno, fecit sicut præceperat ei Angelus Domini, & accepit concingem suam. Alter vero sensus est: ut hæc non sint Angeli verba, verum ipsius Euangelistæ per parenthesis legendæ, quo indicaret vaticinium Isaia in hoc mysterio Virginis de Spiritu sancto in utero habere inuentam, fuisse adimple-

Irenæ lib. 4. cap. 40. aduers. Hæres. initio.

Isa. 7.

Theophy. in Matth. Euthym. ibidem.

Alter sensus.

tum: ac finita paræthesi, sequitur: Exurgens autem Ioseph à somno, &c. Et siue dicta sint ab Euangelista, siue ab Angelo ad Ioseph; nobis profectò indicat, mysterium incarnationis ab Isaia prædictum in Virgine matre fuisse completum. Potissimum vero Matthæus solitus est ex Veteri Testamento confirmare mysteria Messia, propter Iudæos, ad quos scribebat, qui in Christum crediderant, ut cognoscerent, ea quæ de Christo prænuntiata essent, fuisse in Christo consummata; & propter Iudæos incredulos, ut eos reuinceret, ac redderet inexcusabiles. Sed occurrit dubium; quamobrem dixerit Matthæus: Ut adimpleretur prophetia illa: Ecce virgo concipiet; cum superius solum conceptum narrauerit, ad quæ minimè opus fuit Ioseph? Potuit ergo impleri sine illo coniugio: & tamen dicit textus: Hoc totum factum est, ut adimpleretur, &c. Respondeo: Si acutè attendas, probabis prophetiam illam impleri non potuisse absque hoc facto. Ibi enim non solum conceptus, & partus pueri exprimitur, sed & quæ circumstant. Additur enim iuxta Græcam veritatem καλισσοι, siue, vocabitur nomē eius Emmanuel: quod certè de Maria, & Ioseph iuxta Prophetæ complementum intelligitur. Illi enim, qui bus cum tantopere conuersatus est vna domo, mensa, cõtubernio, in summo gradu potuerunt dicere: Nobiscum Deus. Ut ergo impleretur in vniuersis

Cur Matthæus Messia mysteria ex Veteri Testamento confirmare consuevit.

Ut illud Isaia impleretur: Ecce virgo concipiet, &c. quid opus fuerit coniugio Ioseph. Isa. 7. Matth. 1.

Quibuscum fuerit maximum Christus.

prophe-

prophetia; oportuit Ioseph virum Mariam non derelinquere suam uxorem, sed illi conciliari. Necessarium quippe fuit ex diuino consilio, quo pudori, & famæ Virginis consuleretur, ut Christus haberet, qui paterna munia in eum obiret; ut socius, & comes indiuiduus itinerum, & ærumnarum Virginis prouideretur, ut puero putatus pater adesset propter rudes, & minus capaces mysterij.

Cur decebat B. Virginem omnem statum experiri.

Decebat etiam Virginem omnem statum subire, ut per omnia in omnibus tentata disceret omnibus miseri, & subuenire virgo virginibus, coniugata coniugatis, vidua viduis, mater vnigeniti matribusfamilias, orphana orphanis; ut omnes ad eam pro auxilio auderent accedere, ipsaque iure posset dicere:

Virgil. 1. Aeneid. B. Hierony. in Isa. cap. 7. lib. 3. tomo 5.

Hæc lectio Hebræorum; & vocabis nomen eius Emmanuel, explicatur.

Luc. 1.

Aug. serm. 18. de temp. ante mediū tomo 10. Quam verè B. Virgo de Christo dicere potuerit, Nobiscum Deus.

Lectio LXX. & vocabunt nomen eius Emmanuel, quem sensum habebat.

conspicere eum, & nosse; secundum spiritum verò, in omnibus fidelibus in quibus perficitur verbum Domini: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi. Hinc rectè dicitur per impersonale, vocabitur nomen eius Emmanuel; quod plures intelligas.

Matt. vlt.

Rursus hæc diligenter annotandum est, quæcunque fiunt sub Sole, ea ab æterno præuisa à Deo Opt. Max. fuisse, quorum quædam sunt, quæ suis causis dimittuntur, siue necessarijs, siue contingentibus, pro natura rerum; quædam verò peculiari ratione administrantur, ut certo modo fiant iuxta consilium suum: quæ vel non fierent, vel aliter fierent, si à præfixis causis ea disponi permitteret, neque sigillatim curaret mouendo, aut prohibendo inferiores causas. In ijs ergo, quæ prænuntiantur, ut à Deo statuta, & præordinata ut certo modo fiant, rectè dicitur ideo facta esse, ut impleretur quod prædictum erat, id est, ut dispositio Dei, & consilium suum fortiretur effectum. Ac proinde illa coniunctio, ut, proprie dicitur per modum causæ, siue efficiētis, quando quidem in his intelligitur non solum Dei præuisio, sed etiã prouisio ut sic eueniat. In alijs verò factis quæ prænuntiantur ut præuisa tantummodo, non etiam ut præordinata, non ita dicendum est idcirco facta, ut impleretur præuisum, sed potius quia ita facta sunt, vel futura erant, ideo fuisse præuisa. Atque ita huiusmodi coniunctio, ut, consecutiue, non efficiēter accipitur: cuius rei innumera sunt exempla. Nam quæcunque prædixerunt Prophetæ de Iudæis, qui Christum negaturi erant, & in crucem averti, illa dicuntur impleri in nouo Testamento, non quia a deo præfinita, sed quia tantum præuisa, & præcognita. Similique ratione accipitur particula, ut, cum dicitur: Lex subintravit, ut abundaret delictum. Et: Tibi soli peccasti, & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis. Quia ergo matrimonium Ioseph ut sic adiungeretur Beatæ Virgini, atque puero, non solum præscitum fuit, sed etiam ante definitum: nec suis inferioribus

In quibus rebus locum habeat: Ut impleretur quod dictum est, &c.

In quibus vero locum non habeat eadē particula: Ut impleretur, &c.

Dan. 9.

Duo hinc celsescunt Scripturarum loci.

Rom. 5.

Psal. 50.

causis derelictum, sed peculiari Dei instinctu, ac signis, atque Angelorum suffragijs conciliatum: ideo rectè dicitur totum hoc factum, vt adimpleretur, quod dictum est à Domino, id est, voluntas, & consiliu[m] Dei. Vocat ergo totum, id est, dispositionem, casualitatem Mariæ, inuentionem eius grauidæ, timorem Ioseph, Angeli missionem, &c. Subdit: *A Domino per Prophetam*, Scriptura enim sacra à Deo dictante profecta est, & loco eius à Propheta populo dispensata: hæc enim erant ferè verba Prophetarum: *Hæc dicit Dominus exercituum*. Verbo autem, siue scripto tradita per excellentes, atque omni exceptione maiores Prophetas, qui organa Dei erant iuxta illud: *Lingua mea calamus scriba velociter scribentis*. Est autem spiritus, scriba velox, Propheta verò eius lingua. Atque hoc loco Isaiam citat Prophetæ nomine, qui principem inter Prophetas locum sortitur, & qui proximè ad Euangelistas accedit: tam manifestè, distincteque Messias mysteria explicauit, & tradidit.

Ac illud quidem dignum consideratione, cæteros tres Euangeliorum scriptores, quoniam Græcis, & Romanis scripserunt, tantum citata ex Prophetis à Christo scriptitasse; Matthæum verò, quia Iudæis scribebat, frequenter gesta Christi Prophetarum dictis confirmasse: quod etiam Gentilibus conducibile erat, ad intelligendam Euangelistarum cum Prophetis consonantiam: quemadmodum docet Beatus Augustinus contra Faustum Manichæum: *Ecce Virgo concipiet*. Hic locus ex capite septimo Isaiæ Prophetæ desumptus est. Eusebius Cæsariensis libro de præparatione Euangelica notauit, caput sextum Isaiæ, & septimum similia esse initio Euangelij Ioannis, cum enim dixisset: *In principio erat Verbum*, quo Verbi diuinitatem asstruxit, subiunxit postea de Verbi Incarnatione: *Et Verbum caro factum est*. Ita cum capite sexto Isaiæ descripsisset Christi diuinitatem, & maiestatem, quam Seraphini adorant vnà cū Patre, & Spiritu sancto ad illud tandem deuenit: *Ecce Virgo concipiet, &*

pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel. Præterea est ille pulcher canonicus non intelligendi Scripturas à Procopio Gazæo in Isaiam, & ab Hypolyto Episcopo Martyre in capite vigesimo, & trigesimo sexto Isaiæ, & ab Ammonio in Daniele assignatus solitos esse Prophetas, quò sibi ad res magnas longo post tempore futuras de Christo, & Ecclesia præstruant fidem, prædicere res paulo post euenturas, vt Prophetarum sibi nomen cõparent. Et ita quæ longè post euentura prædicunt, fide acceptentur. Et ita Daniel somnium Regis Nabuchodonosor & prædicat, & interpretatur capite secundo, & explicat capite quinto visionem manus scribentis in pariete inspectante Rege Balthassar: liber de lacu leonum eripitur non sine miraculo; vt ita quæ longè post euentura prædixit de rerum mutatione capite septimo, & de cœonomia aduentus Messias credantur. Ita Isaias hoc loco ante magnum Incarnationis mysterium longè post futurum prædicat vrbis obfessæ liberationem presentem, & Regnorum Syriæ, & Regni Israël post 65. annos futuram euersionem Ita olim Samuel vt præstrueret sibi fidem ad ea, quæ de Regno Saulis prædixerat de asinis, prædicat inuentas esse, & de cæteris, quæ ei in itinere acciderunt.

Simili modo cum Isaias prædicat Semnacheribi exercitum delendum ab Angelo, vt credant ijs, quæ subiunxit: *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice, &c. Et paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis*. Mirum est autem, quanta pertinacia, atque ignorantia Iudæi hunc locum ab Euangelista allegatum peruertere contendant, tanquam ad rem non facientem. His igitur parum firmis ratiunculis nituntur probare de Christo hunc locum non posse intelligi.

Prima ratio est: Quia Iesus Nazareus, inquit, multis seculis post Achaz Regem fuit, cui tale signum minime erat à sapientissimo Deo donandum.

Secunda: quoniam in Hæbreo legitur: *Ecce alma concipiet*. Est autem

Intelligendi Scripturas pulcher canonicus non. Procopius. Hypolytus Episcopus. Ammonius Alexand.

Proprii Prophetarum quid.

Dan. 6. Infra 14.

1. Reg. 9.

Isai. 10. Infra 11. Supra 9.

Quibus rationibus Iudæi hunc locum Isaiæ de Christo nequaquam intelligendum esse contendunt: quæ soluntur.

Prima ratio

II. ratio.

alma,

Quod sit illud totum, quod iuxta Isaiæ vaticiniū e-rat implendū sacra scrip-tura vnde p-fecta.

2. Pet. 1.

A quib⁹ tradita.

Psal. 44.

Isaiæ Prophe-tæ excellen-tia.

Alta tres alij Euangelistæ, alia Matthe⁹ referunt testimonia scri-pturarum.

B. Aug. lib.

17. contra

Faust. ca. 1.

& seq. tom.

6. & alibi.

Vnde hoc te-

stimoniū sū-

ptum sit: Ec-

ce Virgo cõ-

cipiet, &c.

Euseb. li. 7.

de demonst.

Euangel.

sub inti.

Ioann. 1.

Isai. 6.

III. ratio.

III. ratio.

V. ratio. Isai. 8.

VI. ac postre-ma.

Quòd hie lo-cus Isaiæ de Ezechia filio Achaz mini-mè possit in-telligi.

B. Hierony. supra cita-tus.

Euseb. li. 7. de demonst.

Euangel. demonst. 2. tomo 1.

Orig. to. 2. II. argum.

4. Reg. 16. & 2. Paral. 28.

Ibidem 29.

Quòd neque de alio fratre Ezechie veniat intelli-gendus hic lo-cus.

Isai. 8.

Quòd nec de Isaiæ filio Ia-sub hæc ver-ba sint acci-pienda mul-tis rationib⁹ ostenditur.

Plin. lib. 7. cap. 6.

alma, adolescentula, siue puella, non virgo.

Tertia: quia dicitur: *Vocabitur nomen eius Emmanuel*: Mariæ autem filius non sic est vocatus, sed Iesus tantum.

Quarta ratio: quoniam dicitur: *Antequam sciat puer vocare patrem suum, & matrem suam*: ergo aliqua fuit in Christo ignorantia.

Quinta: quod scribitur de puero: *et accessi ad Prophetissam, & concepit, & peperit filium*, vt videatur loqui de aliquo infante ex viro nato.

Sexta & postrema ratio est. Fingunt enim intelligendum esse de Ezechia filio Achaz, ex quo grauidâ aiunt fuisse factam quandam Virginem; sed diuinatum fuisse sexum masculinum.

Sed certè, vt ab hoc vltimo exordia mur, de Ezechia minime id potest intelligi: vt Origines lib. I. contra Celsum, & B. Hieronymus, & Eusebius libro de præparat. Euangel. & alij patres docent. Tum quia dæmones, ac excellentes medici diuinare possunt sexum futurum: & vxor Achaz nõ erat sterilis, vt signum posset in eius partu promitti. Deinde quia Ezechias iam natus erat ante hanc prophetiam: nam Achaz regnavit sexdecim annis, Ezechias verò cœpit regnare, cum esset annorum vigin-ti quinque. Ergo initio Regni Achaz iam Ezechias filius Achaz nouem annos compleuerat.

Præterea nec intelligi potest de alio fratre Ezechie eodem tempore nato, ob easdem causas: nec post illum, quoniam ad solum Ezechiam pertinebat terra promissionis. Nam dicitur infra: *Et erit extensio alarum eius, implens latitudinem terræ d' Emmanuel*. Quibus rationibus Iudæi conuicti, confingunt, Prophetam habere sermonem de filio quodam suo secundo post alium nomine Iasub, qui esset vocandus Emmanuel. Sed in primis ignoratur, an talem filium habuerit Isaias; & an eo nomine sit vocatus, vt dicunt. Deinde, non erat vxor Isaiæ vel virgo vel puella, vel sterilis, vt fieret in ea signum. Adhæc nihil est diuinare sexum: nam signa masculini conceptus, vel foemini traduntur à Plinio libro natura-

lis historiæ, & sæpe mulieres expertæ hæc nouerunt, cum supra naturam non sint: ideo nec signa sunt. Item nõ quadraret, ei quod dicitur de nomine: *Voca nomen eius, Accelera, Spolia, Detrahere, Festina prædari*: nihil enim legitur deprædatus, neque aliquem spoliasse. Amplius non habebat terram, aut ditionem, cui dominaretur; cum tamen scriptum sit: *Implens latitudinem terræ tuæ d' Emmanuel*. Adde quòd nõ esset verum dictum illud: *Quia antequam sciat puer vocare patrem suum, & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samaria coram Rege Assyriorum*: nam hoc anno sexto Regni fuit, vt habes 4. Regum volumine: iste autem puer, vt fertur, conceptus fuit anno quarto, vel quinto Regni Achaz qui regnavit annis sexdecim. Ergo quâdo ablata est fortitudo Damasci, erat puer annos natus decem & septem, & puer sciebat vocare patrem suum, & matrem suam, &c. Postremò, quod quæso signum erat Dei maiestate, & amplius eius promissis dignum, non Virginem cõcipere, & vocare eum eo nomine, quo ipse Propheta volebat? Cõfirmantur hæc autoritate Patrum. Origines enim lib. I. contra Celsum: *Age super hac dictione quod sacris literis demandatum Achaz dominum affatum huc in modum fuisse. Pete signum à Domino Deo in profundum vel in sublime. Quod autem deinde datum est signum istiusmodi fuit: Ecce Virgo in utero habebit & pariet filium. Quod igitur eius erit rei indicium? iuuenulam scilicet non Virginem peperisse? Vel vt congruerit magis Emmanuel hunc genuisse, hoc est, nobiscum Deum: an femina cum viro cõeunti, & ex muliebri vitio concipienti, an ei quæ adhuc integra sit & pura virginitate? Hanc nimiram potius decet filium huiusmodi generare, qui vbi est editus iure nobiscum dicitur Deus. Et Eusebius li. 7. demonst. Euang. Si dixerint non Virginem, sed puellam apud Scripturam nominatam esse (sic enim aiunt apud ipsos haberi) cuiusmodi tandem signum hoc futurum dicemus, quod diuina promissione sit dignum, si vbi sit atq, quæ admodum cetera omnes mulieres, vbi ex viri cõiunctione prægnæ uaserit, puella quæpiam fuit paritura?*

Isai. 8.

Ibidem.

Ibidem.

Cap. 18.

Ibidem & 2. Para. 28

A traditione Patrum.

Orig. ante libri dimi. tomo 2. à medio.

Euseb. ca. 1 ante mediū tomo. 1.

Qualia ferè signa à Domino promittantur, ac fiant.

Exod. 7. & seq. vsq; ad 15. exclusim.

3. Reg. 18. & seq.

Iudic. 6. Dicitur Isaiæ testimonium ad Mesiam pertinere, in uicis demonstratur.

A. J. 2. Infr. 13. Psalm. 15.

Iren. lib. 4. aduer. her. cap. 11.

Nicop. Calist.

Georg. Cedrenus Graecus auctor. Traditio quæ dicitur de Simone Christo susceptore.

Matth. 1. Paritura Virginis vaticiniū quomodo signū appellatur, cū id anteire nō subsequi debeat rerum prædictionē.

Iudic. 6. Isai. 38.

Quomodo præterea Deus erit, qui ex illa nascatur, neque simpliciter Deus, sed nobiscum Deus. Hæc illi. Solent enim præclara, & illustria esse signa, quæ Deus promittit: ut quæ Moyses aduersus Pharaonem patrauit, & Helias contra Prophetas Baal, & quod Gedeon de vellere, & area à Deo accepit.

Reliquum est igitur, ut intelligatur de Mesia ex Virgine prodituro quomodo in Targum, & in Talmud antiqui Hebræorum expositores annotarunt. Tum quia alteri quadrare minimè possunt: quemadmodum docent Petrus, & Paulus in Actis Apostolicis de verbis illis Prophetæ: *Nō dabis sanctum tuum videre corruptionē*: quæ cū in Dauidem minimè conuenire possint, necessariò esse intelligēda de Mesia confirmant. Tum denique, quoniam beatus Mathæus, cuius auctoritas est sacrosancta, illam prophetiam ad mysterium Verbi de Virgine incarnati spectare nos docuit: idemque deduceretur, si Angelus ad Ioseph loquens, istud Prophetæ testimonium, ut dixit Irenæus, attulisset. Corroboratur rursus hic sensus ex his quæ scribunt Nicephorus lib. 1. cap. 12. & Gregorius Cedrenus in compendio historiae de sermone iusto Euangelico. Nā cū hic incidisset in locum Isaiæ, & humani aliquid passus, & offensus fuisset, quod Virginem parituram diceret: Deus pro sua bonitate pollicitus illi est, quod diem extremum nō clauderet, nisi Prophetæ vaticinium completum videret: quod & illi accidit, dū Virgo filium suum in templo obtulit, quem ipse suis vlnis accepit. Quid autem incredibile continet hæc historia nisi illud idem, quod accidit Iosepho viro Mariæ, qui ventris tumore conspecto in sponsa dubitauit: & ut multi tradunt, ob id voluit occultè dimittere eam?

Neque valet argumentum de signo quod præcedere debet ea, quæ ad credendum prædicuntur: quemadmodū Gedeoni in vellere sicco madente tota terra, datum est signum ad indicandam, & probandam suam de hostibus victoriam; & ab Isaiā in signum adie-

torum quindecim annorum, datum est signum quod umbra in horologio Achaz reuenteretur per decem lineas retrorsum, per quas iam descenderat. Sed dare signum liberationis præsentis per Virginem concepturam, & parituram Emmanuelem post septem vel octo secula, præposterū videtur.

Ad quod duplex adhibetur solutio. Prima est, quod cū per impietatem Achaz peccasset & quia Iudæi in Dominum deliquerant, ut habetur libro 2. Paralip. & Phacee filius Romeliæ, Rex Israël, cæcidisset ex Iuda centum viginti mille bellatores, vrbes vastasset Iudææ, & agros excidisset, & Regi Syriæ foedere iūctus esset ad debellandum Hierosolimam, & Achaz Regno spoliandum, & præficiendum in Regem eius Tabeel, iam penè Achaz animum desponderat, & putabat nullam esse reliquam spem, conscius idololatriæ; & putabat imminere tēpus, quod prædixerat Moses in Deuteronomio, & de quo Iosue meminerat: *sicut ergo, inquit, impleuit opere quod promisit, & prospera cuncta venerunt; sic adducet super vos quicquid malorum comminatus est, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis; eò quod præterieritis pactum Domini, Dei vestri, & serueritis dijs alienis, & adoraueritis eos.*

Et lib. Regum 3. *Auferam Israël de superficie terræ, quam dedi eis, & templū quod sanctificauit nomini meo, proieciam à conspectu meo; eritq; Israël in proverbium, & reliqua.* Cū sic ergo metueret Achaz: missus est ad eū Isaias, prædicens nihil esse periculi ab illis duobus Regibus, etiam si illos permiserit vastare terrā, ut puniret crimē Idololatriæ, sed infecta re redituros. Prædicat quoque Regnum Israël intra breue tempus periturum, atque adeo Regem Syriæ: neque illud tempus prædictum à Mose, Iosue, & Salomone, quo vniuersæ vrbes Iudææ dicuntur euertendæ, nunc aduenturum. Et iubetur à Deo petere signum huius temporis, quādo subuersur⁹ erat Iudæa, & omnino deleatur⁹: & illo recusare ut infideli & hypocrita, datur signū domui Dauid de Virgine conceptura, & pa-

Prima responsio.

Cap. 28.

Isai. 7.

Deut. 29. Iosu. 23.

Cap. 9.

Isai. 7.

ritura:

Canon intelligentiæ Scripturarum.

Quos serupulos patiatur hic sensus.

II. incommodum illius intelligentiæ.

III. incommodum.

III. incommodum.

ritura: & post Domini aduentū, quando Iudæi nō recipient missum ad eos Mesiam, veniet flagellum illud delenda, & destruendæ Iudææ. Hæc est summa huius vaticinationis.

Est ergo canon intelligendæ Scripturæ, ut quæstionem interpretemur ex ipsa responsione: dicit non vastandā omnino, atq; destruendā Iudæā, nisi postquam Virgo cōceperit, & pepererit. Ergo interrogatio de illa est intelligēda, quam tunc affore putabat. Verūm etsi hæc sit doctissimi cuiusdam viri solutio, & prima facie speciem veritatis præferre videatur: quædā tamen in illam obijci possunt. Primum est: quod animus impius & incredulus Achaz non credebat instare illam extremam Iudaicæ terræ, & Hierosolimorum vastationem: quia si illā futuram credidisset, euadere se illā non posse cognouisset: & Prophetæ signū à Deo suo sibi offerenti minimè recusasset, vel ad idola sua, & humana perugia Assyriorum, ut illam euaderet, nequaquam confugeret.

Secūdum est: quod etsi maximè de mus, illum canonem Scripturarum verum esse, & interrogationem esse, ex ipsa responsione accipiendam, & declarandam, cū nihil legatur Achaz interrogasse, sed tantū oblatum signum respuisse, & nihil de extrema vastatione locutum, non est quod ex ipsa responsione possit declarari.

Tertium est: quia responsio Prophetæ nihil de exterminanda, & euertenda Iudæa loquitur, sed potius de euertendo Regno Syriæ, & Regno Israël paullo post dissipando, & in captiuitatem abducendo fit mentio: *Quia antequam, inquit, sciat puer reprobare malum, & eligere bonum, derelinquetur terra, quam tu detestaris a facie duorum Regum.*

Quartum est: præposterum esse, & valde inconueniens, ut aduentus filij Dei in mundum in omnium hominū salutem dicatur signum vastandæ, & exterminandæ ciuitatis Hierosolimorum, & totius Iudææ, cū ex se salutaris fuerit, & gloriosus toti mundo, sed præsertim fidelibus: Nam etsi scriptum sit: *Ecce positus est hic in ruinam, &*

*in resurrectionem multarum in Israël, & in signum cui contradicetur: ex se tantū in salutem, & resurrectionē omnium est positus, vitio autem hominum, & culpa est in ruinam, & in signum cui contradicetur, quia nolunt credere. Et ut explicauit Petrus: *Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem lapis, quem reprobauerunt adificantes, hic factus est in caput anguli: & lapis offensionis, & petra scandali, his qui offendent verbo, nec credunt in quo & positi sunt, scilicet à se ipsis, non à Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Vbi declarat, Christum esse electum & honoratum lapidem credentibus: nō credentibus verò lapidem offensionis.**

Omissa ergo hac solutione, sequitur secunda, quam plurimi Doctores sequuntur. Hi autem duplex constituunt signum, alterum quod Theologi vocant rememorative, alterum verò prognosticum. Achaz ergo quia incredulus, dignus non fuit signo prognostico; ideo qui de domo Dauid erant, acceperunt signum rememorative: sicut olim immolatio post exitū de Aegypto, data est in signū illius visionis. Dicitur enim: *Ego ero tecum: & hoc habebis signum, quod miserim te; Quum eduxeris populum meum de Aegypto, immolabis Deo super montē istum. Et Isaias dedit Ezechia Regi simile signum, de quo: *Tibi autē dicit Ezechia hoc erit signum; Comede hoc anno quæ repereris: in secundo autem anno quæ sponte nascuntur: porro in tertio anno seminate & metite: plantate vineas, & comedite fructum earum. Et infra: Factum est igitur in nocte illa: Venit Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta millia. Ecce in his duobus signis prius veniunt promissa quàm signa data, quia ad rememorandū sūt data. Ita hic: nam veniente Christo Iudæi recordati sunt illius antiquæ liberationis sub Achaz. Nō ergo signū accepit Achaz, qui indignus erat, nolēs signo clarificare Deum: ex hypocriti enim ait: *Nō petā, & non tentabo Dñm: vel ut alij vertūt ex Hebræo: Nō exaltabo, ne per illud cōfunderetur cultu⁹ ido-***

Quo modo Christus dicatur positus in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israël. 1. Pet. 2. Psal. 117. Matth. 21. Act. 4. & Rom. 9. 1. Tim. 2. & 2. Pet. 3. 1. Pet. 2. & alibi passim

Altera solutio.

Acha impi⁹ quo signo dignus nō fuerit, quo fuerit. Exod. 3:

4. Reg. 19.

Isai. 7. In primis Achaz cur noluerit petere signū à Deo.

lorum. Sed domui Dauid, non quidem in presentibus, sed in posteris, ac successoribus, velut Ahræ in filiis suis, data est terra promissa. Est autem verum signum duobus modis. Primum quidem, quia si liberare mundum à peccato, ut dæmone potuit Messias; ergo multo magis ciuitatem Hierusalém, & terram illam propter se toties olim à Deo defensam, liberare valuit. Ideo mirifice accelerauit spolia detrahere. Et Propheta propterea incredulis dixit Iudæis: *Nunquid parum vobis est, molestos esse hominibus; quia molesti estis & Deo meo? Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum, &c.* Molestos vocat, non credentes minorem liberationem à Deo, cum possit maiorem, quam & promittit. Et si potuit prestare rem figuratam, quod maius est, id est, salutem omnium spiritualem, poterit & quod minus est, id est, figuram liberationis illius temporalis olim exhibere.

Secundo, quia non erant digni accipere signum prognosticum, quod indicaret illam liberationem urbis mox futuram, datur memoratiuum, quod videlicet recordationem illius liberationis à se olim factæ: prædixit Mariæ Virginis de Spiritu sancto conceptionem, & partum filij illibatis eius uirginitatis clausis: ita ut si Iudæa puella & virgo talem edidisse partum inueniatur, agnoscat non interisse obsessam illam Regis Achaz ciuitatem, ex cuius Regis sanguine ipsa Virgo Maria ortum acceperat.

Sed his expositionibus addi potest tertia, & fortè simplicior, nec opus est distinctione signi præcedentis, vel subsequenti liberationem. Ad quam melius accipiendam præmittendum, quod non solum illa liberatio urbis tempore Achaz, typus erat liberationis spiritualis per Messiam adducendæ, sed etiã omnes, quotquot illi populo datæ sunt siue tempore iudicij, siue Regum, siue Esther, & Iudith, siue tempore Machabeorum. Et ut iudices, quos excitabat ad liberandam Rempublicam Iudæorum, vocabantur saluatores in typum veri Iesu liberantis: & Afsirijs, vel Aegyptijs, vel Babylonijs, & alijs gentibus adducendis populum in ca-

ptiuitatem, significabantur summi, & veri hostes nostri, dæmones, & peccata: ita in reddita per illos salute, & incolumitate representata est redemptio filij Dei, qui spiritualem salutem attulit mundo. Quamobrem vates in medio cursu prophetiæ, & rei bellicæ narratione, cum prædiceret illius obsessæ urbis liberationem, nec crederetur, nec peteretur signum, ut Deus volebat, ut moris est Prophetis, inuolucris, & integumentis futura mysteria inuolueret, saltat ad liberationem, & redemptionem mundi spiritualem adducendam per Messiam, non Iudæis incredulis, ut Achaz, sed domui Dauid, id est, credentibus dandam, quia ipse (velint, nolint impij illam agnoscere) glorificatus est, & omnibus hominibus quod ad se spectauit, de salute æterna prospexit. Proinde sub Rege Achaz, populum Iudæorum delineauit: sub duobus bellantibus Regibus, pulchrè dæmonem, & mundum representari voluit: sub vxore Isaïæ, & filio eius, Virginem & Iesum eius filium: denique sub imaginè illius liberatæ ciuitatis ab obsidione, spiritualem à peccatis iugo, & dæmonis tyrânide redemptionem adumbravit post ferè 800. annos futuram. Nolentibus ergo oblatum signum *in profundum inferni, siue in excelsum supra*: quod est, ac si diceret: Si verbis meis nudis non credis, pete tibi aliquod veritatis signum. Vis ut scindatur terra, & grandi hiatus inferi pateant? an vis ut aperiantur cœli, & inspiciantur, quæ clausa sunt? an vis sisti solem, vel ab inferis mortuum resurgere? Respuentibus hoc signum quo Deus poterat glorificari, datum est signum: Incarnationis filij Dei, qui summa humiliavit descendens de cœlo, & humilia exaltauit, quia à morte resurgens in cœlum conscendit. Fuerit etiam per Incarnationem summa imis coniuncta, & quod plus est, dixit Propheta: *Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum, &c.* Id est: *Quia molesti estis non tantum hominibus, id est, Prophetis, sed etiam incredulitate vestra molesti estis Deo meo, & illi resistitis. & voco meum, quia eum vos non agnoscitis, & glorificatis, ut par erat;*

Messias filius Dei in quibus delineatus.

Mos Prophetarum.

Domus Dauid, Achaz, duo Reges bellantes Isai. 7. vxor, & filius Isaïæ, liberatio demum ciuitatis ab obsidione, quid mysticè.

Petere signum à Domino, siue in profundum inferni, siue in excelsum supra quid sit.

Effectus Incarnationis filij Dei.

Coloss. 1.

Deum suum cur vocet Isaïas.

Infra 8. Supra 7.

Iudæi increduli quare molesti extiterint Domino Deo suo.

II. ratio.

III. sensus

Veri hostes nostri qui, & in quibus adumbrati.

pro-

Paritura Virginis signum à Deo datum, quid significet.

Theodor. in Isaïam.

Hoc signum quibus tantum fuerit datum. Domui Dauid cur dicitur ut audiat

Luc. 1.

Propter quid daturus erat Dominus Deus signum Virginis pariturae.

Alter sensus.

Signum hoc loco quid.

Quale sit hoc signum datum domui Dauid.

propterea ipse Dominus per se ipsum immediate operans salutem mundi, dabit signum quod non vult à vestra fide, vel incredulitate pendere. Et est signum quod ipse gloriâ suâ, & potentiam, & sapientiam, & misericordiam mundo ostendet, ut agnoscat Deum non solum à miserijs temporalibus & corporalibus posse & vel le liberare, sed ab æternis, & spiritualibus calamitatibus, quas peccata promerentur. Incarnatio ergo non datur ut signum ipsi impio, & incredulo Achaz, cui nihil hic promittitur, sicut egregie exponit Theodoritus, sed domui Dauid, in qua erat Ecclesia Dei illo tempore, & multi pij, atque fideles expectantes Messiam, quorum posterius siue carne, & fide, siue fide tantum Dominum Iesum in Messiam receperunt. Atque huic dicitur: *Audite ergo domus Dauid.* Audiatum fidei exigit à Domo Dauid, quod ostendat hoc signum dandum non esse Achaz, sed longè post domui Dauid, de qua dixit Zacharias: *Et erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui.* Dicendo etiam propter hoc, videtur Spiritus Sanctus carnalibus Iudæis offendiculum ponere, & tam sanctum mysterium indignis, & canibus expositum non merneret: Dicit enim: *Propter hoc, id est, incredulitatem vestram, propter quam potius debebat impediri salutis tantum mysterium: vel propter incredulitatem vestram bonitate Dei, & beneficentia eius vincendam, & de vobis Iudæis propulsandam.* Quamquã dici possit Prophetæ ista proponenti, & ex persona Dei promittenti, domum Dauid fidem habuisse, & per eam fidem ab eo, quod eis tunc imminerebat periculo obsidionis liberatam ciuitatem fuisse. Et nomen signi, quod propriè pro rei alterius significatione, & indicio sumitur, nempe מלך, absolutè tamen sine vlla relatione ponitur, ut miraculum, & rem præter cursum, & ordinem naturæ significet: hoc tamen loco ponitur pro mysterio incarnationis, & miraculum signat stupendum, signum certum indicans mundi redemptionem, & restaurationem. Est ergo signum, quod promittit reparationem

à peccato Adæ, & ex consequenti omnium aliorum criminum, & calamitatum, quæ illud sunt consecutæ. Et propterea in hoc signo contraria perditionis nostræ inueniuntur. Fuit enim Eua corrupta: Et cum dolore pariens filios, quia ex libidine conceperat: at hæc Virgo cum gaudio peperit, quia ex Spiritu Sancto concepit. Ibi infirmior ex fortiori sine matre; hic contra firmior ab infirmiori absque matre. Et sicut status peccati, naturæque lapsæ inferior est illo innocentia, & naturæ integræ, ita hæc est status gratiæ inferior illo gloriæ. Ibi infirma perdidit per occasionem; hic fortior seruaui per se ipsum, iuxta illud: *Saluaui sibi dextera eius; & brachium sanctum eius.* Ibi fuit appetitus scientiæ falsò promissæ, hæc verò veræ sapientiæ dissimulatio. Ibi Adam eiectus est à Paradiso; hæc verò, nobiscum Deus. Signum etiam liberationis à morte ex conceptione in peccato prodiens; Christus verò ex conceptu de Spiritu Sancto ex Virgine. Ibi homo dissimilis Deo; hæc Deus similis nobis. Ibi purus homo, & peccator; hæc puer comes des mel: quia plenitudo deitatis in eo fuit. De quo melle nos multum comedere prohibemur: *Nam qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria: cui deitati fit sacrificium.* Ideo mel non erat in lege offerendum in sacrificijs. Non enim diuinitas est hostia, vel oblatio, sed potius cui offerenda est hostia. Comedit etiam butyrum: quia in nocens humanitas, suavis, & omnis peccati expertus: *Ut sciat reprobare malum, & eligere bonum.* Dando perfectam legem, non, ut Moses, imperfectam: qui fuit nutritus à filia Pharaonis: *Butyrum, & mel comedit:* hoc est, cibum muscarum. *Comedit:* ut exul homo reduceretur ad delicias paradisi, & edamus, & bibamus in mensa Domini. Vel illius verbi: *Butyrum, & mel comedit,* sensus est: vescetur cibus infantilibus; ac propterea hic puer erit verus homo. Aluntur pueri pingibus, & dulcibus: quæ sunt amica naturæ. Veritatem ergo ostendit humanæ naturæ, eamque infantiam, quæ dulcia, & lactea appetit; acria, & acetosa abhorret. Estque peri-

Gen. 3.

Eug. matris cum B. Virgine pulchra contentio.

Adæ cum Christo comparatio.

Psal. 97.

Gen. 3.

Ibidem.

Mel quid mysticè significet: cur vetitum olim adoleri in sacrificio.

Prou. 25. Luc. 2.

Emanuel. Christus appellatus, butyrum ut comederit, & mel.

Exod. 2.

Luc. 22.

Alter sensus.

Pueri quibus alantur potissimum.

phrasis

Illud: ut sciat reprobare malum, & eligere bonum. Significat, noto & consueto puerorum more respuat ea, quæ offendunt gustum; & ea, quæ sentiet naturæ amica, appetet. Et verba hæc non finem, siue causam, sed consecutionem atque euentum designant. Non enim significat, quod ideo butyrum, & mel comedet; ut sciat reprobare malum, & eligere bonum. Atque ita Propheta his verbis utramque naturam, & diuinam, & humanam significare voluit. Non mireris igitur, ò domus Dauid, Virginem parituram, & filium talem, qui priusquam nascatur, te liberet inuocatus: ac licet butyrum, & mel comedat, hoc eius sapientiam non impedit, & fortitudinem: ac proinde solutum est, quod obiectum erat de ignorantia Messie.

Falsa horum verborum re-fellitur intelligentia.

Aduerbio ecce, quid no- tent scriptura. Iustin. marty. tom. 1.

Poëtarum signum.

Hoc dictum: Ecce Virgo in vtero habebit, quid Iustino.

Dan. 2.

Almus vel alma Latine quid, & vnde dicatur.

phrasia pueritiæ. Et illud: Ut sciat reprobare malum, & eligere bonum. Significat, noto & consueto puerorum more respuat ea, quæ offendunt gustum; & ea, quæ sentiet naturæ amica, appetet. Et verba hæc non finem, siue causam, sed consecutionem atque euentum designant. Non enim significat, quod ideo butyrum, & mel comedet; ut sciat reprobare malum, & eligere bonum. Atque ita Propheta his verbis utramque naturam, & diuinam, & humanam significare voluit. Non mireris igitur, ò domus Dauid, Virginem parituram, & filium talem, qui priusquam nascatur, te liberet inuocatus: ac licet butyrum, & mel comedat, hoc eius sapientiam non impedit, & fortitudinem: ac proinde solutum est, quod obiectum erat de ignorantia Messie.

Nunc ad Matthei verba redeundum est, quæ in media huius historie parte sunt inserta: & argumentum vocis illius: Alma, dissolendum: Ecce, inquit, Virgo concipiet. Aduerbio illo ecce, res noua & inaudita, verum maxime oportuna insinuat. Iustinus martyr in oratione ad Antonium Pium, citatis verbis Prophete, ait: Nam qua incredibilia, & impossibilia habita apud homines erant, ea Deus per Spiritum propheticum futura pramonstrauit; ut cum facta essent, in dubium per incredulitatem non vocarentur, sed propter prædictionem certa per fidem haberentur. Ne autem aliqui prophetiam, quam produximus, non intelligentes (per cauillationem) nobis ea obijciant, quæ Poëtis nos rectè obiecimus Iouem rei veneræ gratia ad mulieres ventitasse dicentibus, declarare verba ista visum est. Itaque quod dictum est: Ecce Virgo vterum gestabit, significat, Virginem absque consuetudine veneræ concepturam fuisse. Si enim cum quocumque consueuisset, non iam Virgo fuisset. Hæc ille. Nulla mentio de patre, quia Christus conceptus est de Spiritu Sancto. Est enim lapis ille Christus, qui apud Daniele dicitur abscessus de monte sine manibus. Vocem illam Virgo, Hebræi impudentissimè reijciunt, pro qua in Hebræo codice est, *אֵלְמָה* alma, & LXX. Interpretes, *παρθένος*. Vbi aduerte, præfatam dictionem par-

tim Hebræam esse, partim Latinam. Et Latine quidem almus & alma, adiecta ad nomen sunt, & ab alendo dicuntur, & significant sanctum, vel sanctam, ut Hierony. docet in Isaiam; benignum, vel benignam; pulchrum, vel pulchram. Vnde Poëta, Alma Venus; & alibi: Liber, & alma Ceres; item: Natis Venus alma creandis; rursus: Alma parens idea Deum. Vbi tellurem almam vocat, ex eo quod nos alat: Qua etiam ratione alma dicitur Ecclesia, id est, sancta, & nos alens. Oratq; in hymno: Alma Redemptoris mater, & alibi: Ut huius almi gratia, Nobis remittas debita; videlicet ob merita, & præces sancti istius confessoris. Et per metaphoram dies almus vocatur, clarissimus, & sacer, siue natalis eius. Hinc Marialis: Casaris alma dies, & luce sacratior illa, Conscia Dictæum qua tulit Ida Iouem. Alma verò apud Hebræos, ut in libro quæstionum Hebraicarum in Genesim Hieronymus docet; Virginem absconditam, & secretam significat, quæ virorum nunquam aspectibus patuit, sed magna parentum diligentia custodita est. Et talis fuit Maria, quæ dicitur: Hortus conclusus, & fons signatus: Et lingua Punica (quæ, ut ait D. Hieronymus de Hebræorum fontibus manare dicitur) Almah Virginem significat. Idem Hieronymus libro aduersus Iouinianum ita habet: Scio Iudæos opponere solere, in Hebræo verbum alma, non virginem sonare, sed adolescentulam. Et reuera virgo proprie Bethula appellatur, adolescentula autem, vel puella, non alma dicitur, sed naara. Quid est igitur, quod significat alma? Absconditam virginem, id est, non solum virginem, sed cum *אֵלְמָה* virginem: quia non omnis virgo abscondita est, nec ab hominum fortuitò separata conspectu. Denique & Rebecca in Genesi ob nimiam castitatem, & Ecclesiæ typum, quem in sua virginitate signabat, alma scribitur, non Bethula.

tim Hebræam esse, partim Latinam. Et Latine quidem almus & alma, adiecta ad nomen sunt, & ab alendo dicuntur, & significant sanctum, vel sanctam, ut Hierony. docet in Isaiam; benignum, vel benignam; pulchrum, vel pulchram. Vnde Poëta, Alma Venus; & alibi: Liber, & alma Ceres; item: Natis Venus alma creandis; rursus: Alma parens idea Deum. Vbi tellurem almam vocat, ex eo quod nos alat: Qua etiam ratione alma dicitur Ecclesia, id est, sancta, & nos alens. Oratq; in hymno: Alma Redemptoris mater, & alibi: Ut huius almi gratia, Nobis remittas debita; videlicet ob merita, & præces sancti istius confessoris. Et per metaphoram dies almus vocatur, clarissimus, & sacer, siue natalis eius. Hinc Marialis: Casaris alma dies, & luce sacratior illa, Conscia Dictæum qua tulit Ida Iouem. Alma verò apud Hebræos, ut in libro quæstionum Hebraicarum in Genesim Hieronymus docet; Virginem absconditam, & secretam significat, quæ virorum nunquam aspectibus patuit, sed magna parentum diligentia custodita est. Et talis fuit Maria, quæ dicitur: Hortus conclusus, & fons signatus: Et lingua Punica (quæ, ut ait D. Hieronymus de Hebræorum fontibus manare dicitur) Almah Virginem significat. Idem Hieronymus libro aduersus Iouinianum ita habet: Scio Iudæos opponere solere, in Hebræo verbum alma, non virginem sonare, sed adolescentulam. Et reuera virgo proprie Bethula appellatur, adolescentula autem, vel puella, non alma dicitur, sed naara. Quid est igitur, quod significat alma? Absconditam virginem, id est, non solum virginem, sed cum *אֵלְמָה* virginem: quia non omnis virgo abscondita est, nec ab hominum fortuitò separata conspectu. Denique & Rebecca in Genesi ob nimiam castitatem, & Ecclesiæ typum, quem in sua virginitate signabat, alma scribitur, non Bethula.

Alma Venus; & alibi: Liber, & alma Ceres; item: Natis Venus alma creandis; rursus: Alma parens idea Deum. Vbi tellurem almam vocat, ex eo quod nos alat: Qua etiam ratione alma dicitur Ecclesia, id est, sancta, & nos alens. Oratq; in hymno: Alma Redemptoris mater, & alibi: Ut huius almi gratia, Nobis remittas debita; videlicet ob merita, & præces sancti istius confessoris. Et per metaphoram dies almus vocatur, clarissimus, & sacer, siue natalis eius. Hinc Marialis: Casaris alma dies, & luce sacratior illa, Conscia Dictæum qua tulit Ida Iouem. Alma verò apud Hebræos, ut in libro quæstionum Hebraicarum in Genesim Hieronymus docet; Virginem absconditam, & secretam significat, quæ virorum nunquam aspectibus patuit, sed magna parentum diligentia custodita est. Et talis fuit Maria, quæ dicitur: Hortus conclusus, & fons signatus: Et lingua Punica (quæ, ut ait D. Hieronymus de Hebræorum fontibus manare dicitur) Almah Virginem significat. Idem Hieronymus libro aduersus Iouinianum ita habet: Scio Iudæos opponere solere, in Hebræo verbum alma, non virginem sonare, sed adolescentulam. Et reuera virgo proprie Bethula appellatur, adolescentula autem, vel puella, non alma dicitur, sed naara. Quid est igitur, quod significat alma? Absconditam virginem, id est, non solum virginem, sed cum *אֵלְמָה* virginem: quia non omnis virgo abscondita est, nec ab hominum fortuitò separata conspectu. Denique & Rebecca in Genesi ob nimiam castitatem, & Ecclesiæ typum, quem in sua virginitate signabat, alma scribitur, non Bethula.

Alma apud Hebræos quid. B Hierony. tom. 3.

Cant. 4.

Idem in Isa. c. 7. & alibi.

Idem li. 1. Aduer. Iouinian. inter medium, & finem. no. 2. Bethula Hebræis proprie quid.

Gen. 24. Rebecca qualis virgo, cuius reitypus.

Hierony. li. 3. in Isai. c. 7. tom. 5. Virg. 1. Eneid.

Idem. 1. Georg. Idem. 1. Aened. Alma curtellus, Virgilio.

Martial. li. Epigram.

Alma apud Hebræos quid. B Hierony. tom. 3.

Cant. 4.

Idem in Isa. c. 7. & alibi.

Idem li. 1. Aduer. Iouinian. inter medium, & finem. no. 2. Bethula Hebræis proprie quid.

Gen. 24. Rebecca qualis virgo, cuius reitypus.

Sicut

Sicut manifestum esse poterit ex sermonibus pueri Abraham, quos loquitur in Mesopotamia, & dicit: Domine Deus domini mei Abraham, si tu dirigis viam meam, per quam ego ingredior, ecce dum stetero super fontem aquæ, virgo, quæ egredietur, ut hauriat aquam, & dixerit ad eam: Da mihi paululum aquæ, ut bibam de hydria tua, & responderit: Et tu bibe, & camelis tuis hauriam, hæc erit vxor, quam preparauit Dominus filio Domini mei. In eo enim loco, in quo ait: Virgo quæ egredietur ut hauriat aquam, in Hebraico scriptum est alma, id est, virgo secreta & nimia parentum diligentia custodita. Aut certe ostendant mihi, vbi hoc verbo appellantur & nupta, & imperitiâ confitebor. Hæc ille. Ducitur autem alma, quatenus est Hebræa vox, à verbo *אָלַם* halam; quod est, abscondere, & latere: vnde eam virginem significat, quæ, ut Hieronymus est autor, interpretatur *אֵלְמָה*, id est, abscondita: Aquila non puellam, vel adolescentulam, sed absconditam conuertit. Quare adolescens quandiu priuatam vitam agit, nec in politico officio administratione ve existit, eadem voce dicitur halam, quod, absconditum esse significat, ut habetur. 1. Reg. volumine iuxta Hebræam litteram: sunt enim iuuenes cœlibes, quasi absconditi, & ignoti: & alma dicitur adolescentula in nupta, quæ statum publicum matrimonio nondum attrigit. Cum autem in scripturis ponitur hæc vox, semper pro incorrupta accipitur: quæ tamen sit in ætate puellari. Non ergo alma, virginem tantummodo absconditam viro significat, verum etiam quæ puella sit: sicut nupta dicitur cognita viro. Vnde Rebecca puella, & virgo soror Laban, alma dicitur. Et quasi expones, ait: Et vir non cognouerit eam. Soror etiam Moysi, quæ paruula erat (hoc est, quatuor annos nata, ut testatur Rabbi Salomon) & virguncula, alma vocatur. In Deuteronomio, almæ, id est, proculdubio virginis puellæ pœna statuitur. Et Hebraicè non simpliciter habetur alma, sed cum articulo haalma, & hic & Gene. 24. & Exod. 2. ut non quamuis virginem denotet Isaias, sed eximiam, & excellentem,

Alma Hebræis vnde descendat.

Hierony. loco præscripto.

Aquilæ interp. Adolescens halam quid Hebræis.

1. Reg. 20.

Alma in scripturis ferè denotat incorruptam.

Gen. 24.

Rab. Salomon. Exod. 2. Deute. 22.

Maria Christi qualis Virgo.

quæque virgo sit virginum ante partum, in partu, post partum. Quare merito LXX. Interpretes cum articulo verterunt à *παρθένος*: articulus autem ut docuit Epiphanius in hæresin Samarit. & Hieronymus in Matth. 21. & Cyrillo in Ioan. 4. & August. quæst. 115. & 116. in Genes. nunquam proponit solet, nisi ad declarandam note rei excellentiam dignitatem, & articulo dicitur hæc dida, ab Hebræis nam aliò qui quid fuisset signi, si adolescentula, puellaque, & non virgo, ut Iudei volunt, pareret? Irenæus lib. aduersus Hæreses grauitè infectatur Theodotionem: Ephesum, & Aquilam Ponticam, Iudæos profelytas, qui locum Prophetæ verterunt: Ecce adolescentula in ventre habebit, & pariet filium: quos sectati Ebionæi, ex Ioseph generatum eum dicunt, tantam dispositionem Dei dissoluentes, quantum ad ipsos est, frustrantes Prophetarum testimonium, quod operatus est Deus. Prophetatum est quidem, priusquam in Babylonem feret populi transmigratio, id est, antequam Medi, & Persæ acciperent principatum, interpretatum verò in Græco ab ipsis Iudæis multum ante tempora aduentus Domini nostri, ut nulla relinqueretur suspicio, ne forte morem nobis gerentes Iudæi, hæc ita sint interpretati. Hæc ille egregiè in sensu pro nostra versione. Non itaque Propheta dixit: Ecce Bethula, id est, virgo sine respectu adolescentiæ: nam ea vox etiam virginem corruptam significat, ut apud Ezechielem, Fractæ sunt mammae puertatis, earum pro qua voce Hebraicè est Bethula: & signat scortum, siue meretricem. Et apud Ioëlem: Plange quasi virgo accincta sacco, super virum puertatis tuæ: Vbi virgo, quæ luget maritum mortuum, dicitur Bethula. Nec rursus inquit: Ecce nahara, id est, puella, & adolescentula sine vllò respectu virginitalis, sed alma, id est, puella virgo abscondita, & intacta, vel virguncula. Interdum tamen Latinus interpres adolescentulam vertit, quemadmodum in Canticis, cum dicitur: Adolescentula dilexerunt te nimis, & infra: Adolescentularum non est numerus: vbi in Hebræo codice est alamoth & in commentario Hebraico exponitur

Irenæ. li. 3. cap. 24.

Rabbinorum quorundam: hæc lectio datur: Ecce adolescentula in ventre habebit.

Bethula mulierem interdum corruptam significat. Ezech. 23.

Ioel. 1.

Nahara Hebræis quid.

Cantic. 1. Quibus locis Virgo pro adolescentula accipitur. Infra. 6.

Bethu-

Psal. 67.

Rab. David Kimbi.

Epiphanius in heresi. 30. paulo a medio.

Basil. homi. 25. de humana Christi generatione circa mediū 10. 2 Prou. 30.

Etus loci Salomonis: tria sunt difficulta mihi, & quartum penitus ignoro, &c. triplex est intelligentia.

I. Sensus.

Beda.

Sap. 5.

Bethuloth, hoc est, virginum. Et in illud, quod habetur in Psalmo: Praeueniunt principes coniuncti psallentibus, in medio iuuentularum, pro vltima voce Rabbi David Kimhi legit, alamo, id est, virginum. Epiphanius in Ebionaeos, & Basilii non laborant, quod legatur virgo, vel adolescentula: quia adolescentulam exponunt, id est, virginem. Vnus tantum est locus, quem Iudei vrgent, ubi contendunt almā pro corrupta accipi. Legitur enim in Proverbis: Tria sunt, inquit, difficulta mihi, & quartū penitus ignoro; Viam Aquilae in caelo (vel quod iuxta rationē grammaticae dicendum erat: Viam aquila in caelo) viam colubri super terram, Viā nauis in medio mari, & viam viri in alma, siue in virgine, vt etiam Chaldaeus Paphraustes explicauit, siue in adoleſcētula, vt noster textus habet. Subdit Salomon: Talis est & via mulieris adultera, quae comedit, & tergens os suum, dicit, Non sum operata malum: quae comparatio adulterae indicat, alma accipiendū pro in corrupta foemina.

Ad cuius loci pleniorē absolutio nem, ne vllum sensum intactum relinquamus, statuendum est, triplicem illis sapientis verbis tribui sensum, & quisque illorum suas patitur angustias ac proinde ille venit praefendus ceteris, ac magis retinendus, qui minori negotio illas dissoluit, & plenior est. Est autem primus sensus eorum, qui legunt: Viam viri in adolescentia, non in adolescentula, & volunt hanc esse LXX. Interpretum versionem, qui habent epiphanius, & eam secutus est Beda, atque alij. Docent verò scopum esse; indicare instabilitatem vitae adoleſcentium. Ad quod ponit tres vias, primā auium, quae in caelo vagantur, inter quas Aquila primatum tenet: secundam colubri tortuosi super petra, qui nunc huc, nunc illuc progreditur, nullo viae suae relicto vestigio: tertiā viam nauis, quae nullo ordine in mari mouetur sine vllō vestigij indicio in aquis relicto. Et prima via, est in caelo; secunda, in terra; tertia in mari. Et non est sermo de via pro illo tempore, quo aquila, vel serpens graditur, vel nauis tranſit: quia illa via cernitur, & sensibus

hauritur; sed de via post volatum aquilae, post gressum colubri, post tranſitum nauis.

Deinde aduerte, quod haec tres viae adducuntur ad ostendendum cognitu difficillimam esse viam viri in adolescentia. Et ita via viri, id est, ratio hominis in adolescentia varia est, instabilis, & in diuersa rapitur, & per omnes horas mutatur, vt difficile sit apprehendere quod tendat. Modò enim appetit terrena bona, modò fertur cupiditate gloriae, & famae mundi huius, modò verò in expetendis carnis voluptatibus versatur, in quibus homines quasi in aquis volutantur, & immerguntur. Hoc sensu ergo describitur varius & inconstans adolescentis animus, de quo Poeta Lyricus dixit:

Careus in vitium flecci moritoribus asper
Vtilium tardus prouisor, prodigus aris,
Sublimis, cupidusq; & amata relinquere
pernix.

Sed in sensū hunc est fons Hebraeus, in quo alma habetur, id est, virgo, vt Chaldaeus habet, vel vt alij adoleſcentula. Deinde vix cohaereret cum sequentibus: Talis est & via mulieris adultera. Quia etsi dici possit, quod etiam mulieris adulterae mens sit caeca, instabilis, & vaga; non tamen quadrat quod ait: Quae comedit, & tergens os suum dicit: Non sum operata malum.

Alter sensus est: si legamus, in adolescentula, vel Virgine; non videtur significari, ignotum esse, & difficile cognoscere congressum viri cum puella virgine, vt quidam interpretantur: ita vt eius non remaneant vestigia, sicut nec auis volantis in caelo, vel colubri incedentis super petra, vel nauis motae in aquis, etiam si sequenti clausula de tali congressu sermo esse videatur, cum ait: Talis est & via mulieris adultera. Sed certè huic sensui obstant multa. Primum, quod hoc non sit mysterium quod excederet sapientiam Salomonis, qui tot Reginas, concubinas, & adolescentulas habuit, & id expertus erat. Deinde congressus viri cum puella alma, id est, virgine intacta, maxime vestigium ex se relinquit, vnde possit cognosci: nam ablato semel

In hunc sensum quae facere videantur.

Cant. 6.

Viaviri in adolescentia, mysticè quid

Vita iuuentutis propria quae sunt.

Hora. in arte, ante medium.

Huic sensui quid repugnet.

Alter sensus

In hunc sensum quae facere videantur.

Cant. 6.

per

Caieta. in prou.

Refellitur dupliciter.

Hierony. supra dicto loco.

Diluitur obiectio aduersariorum.

Corruptas foeminas, à viro cognititas, honesto vocabulo scriptura vocare consuevit.

Lenit. 18. & seq.

Tertius ac postremus sensus, reliquis quam praefertendus.

per congressum illum humanae virginis signaculo, congressus ille facile deprehenditur, etiam si maxime arte repararetur. Proinde Caietanus & alij nudā literam sequentes, dixerunt hoc loco, vocē alma non pro virgine puella accipiendam, sed pro virgine corrupta, quae si cognoscatur, amplius non relinquit vllum congressus sui indicium. Et ponderat, sub nomine almę, id est, abscondite mulieris describi, ad insinuandum, quod de concubitu clā destino loquitur. Sed certè hic sensus in primis est contra proprietatem vocis almę, quam, vt testatur Hieronymus, nunquā vidit in scripturis accipi pro corrupta. Et LXX. & Mattheus redderunt Isa. 7. *rapto*. Deinde puella etiam corrupta, si postea cum alijs congregiatur, agnosci potest vel ex eo quod remanet grauida, vel deprehensa sit ab aliquo in actu ipso. Dicit forsitan, viam dici difficilem cognitu viri cum puella congressum ex eo quod studeant illam omnibus modis occultare, & negare, vt facit adultera, quae tergens pudenda, negat se peccatum vllum admisisse. Sed hic sensus humilis est, & Iudaicus, & vim vocis corrumpens. Adhuc quid mysterij ignoti inueniri potest in via viri cum scorto, cum haec omnibus hominibus, nedum Salomoni plus satis constare valeant? Praeterea scriptura vitiatam mulierē solet honestè vocare à viro cognitam: ideo nomen, quod absconditè notat, hoc est, alma, sumpsit à verbo, quod cognitioni, & reuelationi opponitur, quod non nisi virginibus vsus Hebraeorum applicauit: quia tales nondum sunt à viris cognitae. Nā congressum viri cum muliere reuelandi verbo declarare solet scriptura: *Non reuelabis*, inquit, *ei turpitudinem*. Igitur his rationibus parum constare videtur hic sensus.

Superest vt tertium producamus. Salomon enim hoc loco virginici conceptus Messiae & partus nobis mysterium reſeruit: quod certè est difficultus cognitu, quam via, quam aquila, aut serpens, aut nauis conficiunt: quia haec omnia aliquid scindunt, & diuidunt, id est, aeternam in partu verò Vir-

gineo nullum vestigium transitus, vel diuisionis remanſit: vsque adeo, vt si ipsa mater negare vellet se peperisse, non esset vnde posset mendacij conuinci. Ad hunc autem sensum cōprobandum, primum occurrit: quod in Proverbiorum libro Salomon fidem docet diuinitatis, sapientiae, siue Filij Dei, & aeternitatem, & rerum omnium molitionem. *Dominus*, inquit, *possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio. Ab aeterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret. Et infra: Cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies. Mysterium incarnationis subiungit, cum ait: *Delicia mea esse cum filiis hominum, & cap. 9. Sapientia adificauit sibi domū*, vt exponit B. Ignatius epistola. 8. ad Philippenses de mysterio, loquitur Eucharistiae, nam cum dixisset: *Sapientia adificauit sibi domum, excidit columnas septem*, subdit: *Immolauit victimas suas, miscuit vinum, & proposuit mensam suam*. Non mirum igitur de Virgineo partu Prophetico spiritu hoc Salomonem dixisse. Et indicatur in hoc eodem cap. 30. quod incipit: *Verba congregantis filij Vomentis, visio* (id est, Prophetia) *Quam locutus est vi, cum quo est Deus: & qui Deo secum morante confortatus, ait, & reliqua*. Haec ibi. Vt ex eo colligas, non tam hominem fuisse hoc oraculum, quam Deum per Salomonem, quo tempore Deus cum eo morabatur. Adde quod in principio capitis mentionem facit expressā Filij Dei, ait enim: *Quis ascendit in caelum, atque descendit? quis continuit spiritum in manibus suis? quis colligauit aquas quasi in vestimento? quis suscitauit omnes terminos terrae? quod nomen est eius* (Dei scilicet Patris) *Et quod nomen filij eius, si nos?* Non mirum igitur, si de filij huius admirabili, & in enarrabili incarnatione, & partu in lucem loquatur. Fuit etiam Salomon: *Cui Deus dedit cor sapiens, & intelligens, vsque adeo, vt nullus ante eum similis ei fuerit, nec post eum futurus sit*, vt tradit Reg. lib. 3. Quod si Salomon de his altissimis mysterijs verba non faceret, videretur sibi ipsi contradicere, qui in libro Sapientiae contrarium*

Huic sensui quae plurimum fauere videantur.

Prou. 8.

B. Ignatius sub initium epist. Infra. 9.

II. Argum.

III. Argum. 3. Reg. & Sap. 7.

Supra. 5.

docet,

Bona terra quam fluxa ac momentanea iuxta Salomonem

docet, & quædam ex his, quæ ut ignota, & difficillima cognitu nunc profert, pro notissimis habebat: Quid profuit, inquit, nobis superbia? aut diuitiarum tantantia quid contulit nobis? Tranfierunt omnia illa tanquam umbra, & tanquam nauis, quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius cum præterierit, non est vestigium inuenire, neque semitâ carinæ illius in fluctibus: aut auis quæ transuolat in aëre, cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius, sed tantum sonitus alarum verberans leuem ventum; & scindens per vim itineris aërem, commotis alis transuolauit, & post hoc nullum signum inuenitur itineris illius: aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum, diuisus aër continuè in se reclusus est, ut ignoretur transitus illius. Quod si huius libri, & Prouerbiorum idem est autor Salomon, equidem sibi contradicere videretur, nisi aliqua magna causa contrarietatis existeret: quia quæ hic agnoscit, ut aperta & manifesta, in loco Prouerbiorum tradit sibi esse occulta ac difficilia. Propterea dicendum est, Salomonem mysterium aliquod cognouisse, quod maximum esset, & ab humano ingenio excogitari non posset: atque hoc est incarnationis arcanum, & partus ex Virgine. Vnde cum ait: *Tria sunt difficilia mihi*, Hebraicè habetur, admirabilia, siue admiratione digna; septuaginta verò habent aduocata uocari, id est impossibilia ad cognoscendum: Quæ sunt autem talia, quæ humanum caput excedunt, nisi fidei nostræ Sacramenta, & præsertim hoc, de quo Hieronymus. *Quod natura non habuit, usus nesciuit, ignorat ratio, mens non capit humana: patet cœlum, stupet terra, creatura etiam cœlestis miratur. Hoc totum est, quod per Gabrielem Maria promittitur, & per Spiritum Sanctum adimpletur. Sic ille.*

Quod si uirgeas, hoc non exprimit à Salomone ad literam; nihil refert: factis est parabolicè dictum esse ab eo, qui librum Parabolarum, siue Prouerbiorum scribebat. Considera obsecro parabolas Euangelicas, & videbis multis, etiam illis quidem vulgaribus, &

Quænam illa sint, quæ omnem humanam superat intelligentiâ. Hiero. ser. de Assumptione B. Mariæ, tom. 4.

Quale sit incarnationis sacramentum.

familiaribus similitudinibus mysteria Messia repræsentata. Est ergo hoc magnum, & inscrutabile Sacramentum etiam Angelis, nedum hominibus: quod sola fide apprehendi potest, & illisignificandæ seruiunt tres priores viæ, quarum nullum restat indicium, nec Christi in lucem æditi remansit ullum vestigium. Non enim signatur congressus viri cum puella, qui est omnibus notus, sed via Verbi incarnati, & ex matre intemerata, & illibata prodentis in lucem. Vnde conuenit hæc sententia cum illa Hieremias: *Nouum faciet Dominus super terram* (hoc est quod hic ait: *Et quartum penitus ignoro*) *femina circumdabit virum*, Hebraicè est nomen *Gaber*, id est vir fortis: sicut etiam hic ponitur eadem vox, *gaber*. Idcirco consulto non dixit, viam hominis, vel adolescentis sed viri in adolescentula. Fuit enim Christus vir fortis statim à conceptione: Præterea locus Isaia: *Ecce alma concipiet, & pariet filium*: explicat hunc eundem locum, & quid sit via viri in alma. Imò quod plus est, illæ tres viæ præcedentes, posunt, ut Lyranus interpretatur, ad mysteria Christi sine vlla violentia referri: ut sit sensus; abscondita sunt à me hæc quatuor mysteria; primum, Quo modo Christus in cœlum ut Aquila ascenderit, nulla ante eum ab alio via facta, sed ipse primus illa sibi faciens; *Quia nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo Filius hominis, qui est in cœlo*. Deinde via colubri super petram, hoc est, dæmonis in Christum, in quem nullum aditum habuit, iuxta illud: *Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam*. Vel commodior erit interpretatio, si dicamus serpentem salutiferum, & in cruce exaltatum Christum esse, qui è sepulchro, quod erat excisum de petra, prodicens, non reliquit tamen signum exitus sui, sed propria virtute penetrauit saxum, & surrexit immortalem ad vitam, & postea: *Angelus reuoluit lapidem ab ostio monumenti*, ut constaret custodibus, & mulieribus non esse ibi amplius corpus eius. Tertio, via nauis in medio mari, Christus est ut nauis, quia tempestati, ac fluctibus mundi,

Via viri in alma, siue in Virgine apud Salomonem quæ sit.

Hiero. 31.

Gerber Hebraicè quid.

Christi fortitudo. Isa 7.

III. Argum.

Lyran.

Via aquilæ in cœlo, in spiritu quid.

Ioan. 3.

Via colubri super petram quænam illa

Infra. 14.

Altera serpentis allegoria. Supra. 3. & Infra. 8.

Num. 21.

Luc. 23.

Matth. vlt.

Via nauis in medio mari iuxta mysterium quæ.

&

& mortis fuit expositus: ex quibus emerfit viuus, & gloriosus, ut nos in vitæ æternæ portum perduceret. Et huius nauis viam ignorabat Salomon quoniam non est quouis modo pollutus mundi aquis, ut alij omnes fuerunt, ut solus ipse, ut sic loquar, supramundanus extiterit. Ita miraculo plena est via viri in Virgine, id est, conceptio, & natiuitas, quæ supra naturam fuerunt, quia absque semine humano, & absque vlla Virginei violatione claustrum, de quo dicitur: *Generacionem eius quis enarrabit?* quod perinde est ac dicere: *Et quartum penitus ignoro*. Considera etiam hoc loco, inter omnia mysteria Christi illud incarnationis, ut tempore prius, ita etiam magnitudine, & altitudine maius, sublimius quæ existere: Nā eo posito quod Deus homo factus sit, cōsequitur vita, mors, resurrectio, & ascensio, Eucharistia, & cetera fidei nostræ incomprehensa, & ineffabilia arcana. Atque hoc nobis indicat textus, cum ait: *Et quartum penitus ignoro*. Confirmatur etiam hic sensus verborum Salomonis autoritate Rabenu Haccadochs, qui floruit ante aduentum Christi, quo tempore vera, & legitima scripturarum intelligentia erat penes Iudeos. Hic ergo præsentem locum de Christi mysterio interpretandum docuit, ut tradit Galatinus libro de arcanis Sacre Scripturæ.

Vnus scrupulus adimendus superest: Quia Iudei, ut hunc sensum oppugnent, obijciunt sequentem clausulam de via mulieris adulteræ, & cum illo sensu de Christi conceptu, & partu à nobis dato congruere non posse contendunt. Quid enim, aiunt, adulteræ cum sacrosancta, & illibata Virgine? quid commune peccanti adulteræ cum ea, quæ nunquam peccatū vel leue, & veniale admisit? Dicendum est; posse hæc clausulam non referri ad superiora, sed ad sequentia, in hunc modum: Talis est & via, & modus mulieris adulteræ nā similis est comedenti, & extergenti os suū, & dicenti se non comedisse; ita illa facit sui copia, quibus vult, & exterges, siue lauas se, ut 70. vertit, excusas se ait, se iniquitatē aliquā non admisit

se. Et ita Hebraicè non habetur, quæ comedit, sed, comedit, & extergens os suū negat se peccasse. Quod si demus, hanc clausulam debere necessario referri ad superiora; maximè quia post illas dietas quatuor vias adiungit quintam de muliere adultera. Dicendum est: quod verbum talis, verfic, ut habet Hebraice lectio, referendum est ad quod superius dixit: *Tria sunt difficilia mihi intellectu vel ignota, vel admirabilia, siue admiratione digna; Ita admiratione digna via illa mulieris adulteræ, id est, Eua, in qua à diabolo directa est, nesciens quod tenderet in mortē, & tristitia sempiternam. Nam Eua comedit contra Dei præceptum de ligno scientiæ boni, & mali, & terfit os suū excusando se ipsam: & dixit: Non sum operata malū, rejiciendo culpam in Serpente. Vel secundò referri potest ad Synagogā adulterā, quæ repudiato viro suo legitimo, hoc est, Messia, cui erat desponsa, & illo ante faciem Pilati negato, comedit panem mendacij, & ut fera pessima deuorauit Ioseph, & bibit eius sanguinem, dicens: *Sanguis eius super nos, & super filios nostros*. Et tãto scelere paricidij perpetrato, tergit, os suū excusando se quod seductorē, & pseudo Prophetam interfecerit. Talis proteruita, ac pertinacia impudentissima huius meretricis admiratione digna, & stupore existit, in qua Dñs dixit: *Generatio praua & adultera signū querit, & de qua Propheta Hieremias: Maculata es, inquit, in iniquitate tua coram me, dicit Dñs Deus, Quomodo dicis, non sum polluta? Et paulid post: Ecce, ego iudicio contendo tecū ed quod dixeris, non peccavi*. Nam quæ maior cœcitas, quā tale facinus perpetrasset, ob quod spoliata est ciuitate, templo, honore populi Dei, scripturarū intelligentia, prophetis, & libertate, & quod ubiq; vilissimā seruitutē seruiat gens olim chara, & singulari Dei prouidētia preta; & tamē non agnoscat delictū suū? Atq; est redditio causæ in cōparatione Salomonis. Est ergo hic sensus plenus, elegans; & penè solus dignus, qui à sapientissimo diceretur, & qui à nobis, alijs neglectis, accipiatur.*

Sed redeamus ad verba Matthæi: *Ecce Virgo concipiet*; siue

Alter sensus

Via mulieris adulteræ iuxta sapientē, quænam illa i. sensus de Eua.

Gen. 3.

Alter sensus de Iudæis.

Act. 3.

Gen. 37.

Matth. 27.

Supra. 12. & Infra. 16.

Hierem. 2.

Ibidem.

Impla Synagoga Messiam suum, sponsum verū occidēdo, quas dederit pœnas, quā graues.

Exod. 19. & 1. Pet. 2

Isa. 53.

III. Argum. à Rabbinis.

Rabenu Haccadochs.

Galatinus lib. 7. de arcanis sacre Scripturæ.

Illud: Talis est & via mulieris adulteræ, &c. quo modo sit accipiendum.

Adulteræ mulieris in geniam.

vt LXX. *ἐν τῷ ἔμβρυῳ*, id est, in ventre capiet, vel accipiet, quod est, grauidā seu prāgnans erit, & Matthæus *ἐν τῷ ἔμβρυῳ* in vtero habebit. Explicuimus superius, cur meminerit ventris. Parum autem est Hebraicè legi, concepit, & peperit de præterito, quāquam Rabbini quidam de futuro interpretentur. Alij verò de præsentī vitiū legunt: *Ecce virgo concipiet, & pariet*. Nec est supplendum, vt Vatablus vult, erit de futuro: Est enim *וַיֵּלֶד* nam de præterito dicendum *וַיֵּלֶד*, vt habetur in Genesi de Agar, quæ cōcepit. Neque est de futuro, quia non est terminatio scēminā futuri, sed vtriusque verbi est præsens terminatio hara, & ioledeth. Hieronymus siquidem in Matthæum, indicat se legisse de præsentī *ἐξ* non *ἐκ* de futuro, quia iam actu conceperat, cum Angelus eam alloqueretur. Et illam mutationem futuri in præsens annotat Hieronymus fuisse olim à Paulo factam. Cum enim in Psalmo iuxta Hebræum legatur: *Ascendens in altum* (scilicet Christus) *captiuā duxit captiuitatem: accepisti dona in hominib⁹*. Paulus, quia res erat completa, mutauit futurum in præteritum, & quod plus est, accepit mutauit in dedit. Ita Angelus, quia Virgo iam actu grauida erat, non dixit ad Ioseph, habebit, sed habet. Alterum verò verbum, pariet, non mutauit in peperit: quia nondum pepererat, cum hæc diceret Angelus. Proinde non est dubitandum Hieronymi verba in Matthæum esse corrupta, vt annotauit ibi Erasmus, & pro verbo præsentis temporis (habet) positum falsò (habebit) quod eius verba aperte indicare videntur. Septuaginta tamen, de futuro vtrumque verterunt, quos secutus est Hieronymus, vt etiā in vulgata Matthæi editione modo legimus: Quod si Hebraicè concepit, & peperit, legeretur de præterito. At certe nouum non est in scripturis, eaquæ futura sunt, vt præsentia, aut præterita à Prophetis prænunciari, siue ob immobilem prophetiæ notitiā, siue quia coram Deo iam facta, qui fecit, quæ futura sunt. Et Euangelista declarat verba Prophetæ explicādo per fu-

turum, quod ille per præsens tempus. Concepit autem salua virginitate, integra mente simul, ac corpore, sine vilo prorsus actu venereo, delectationeue; q̄ tamen potest naturaliter fieri, vt in dormiente scēmina maligno à spiritu dicto incubo, sine femine tamē virili, naturā est impossibile: at in B. Virgine vilo absq; semine fuit, q̄ potētia Dei est solius, ac soli Mariæ cōpedit: cui etiam conuenit inuiolatis virginitatis claustris parere, quæ res sine nouo miraculo etiā in ea, quæ sine vtero cōcepit, fieri nequiquā potuit. Fuit etiā partus omnis doloris expers, quē admodū, & omnis in conceptu libido abfuit: *Et vocabitur nomen eius Emmanuel*. Hic soluemus tertium argumentum Iudæorū, obijcientiū Christum Iesum non Emmanuelē vocatū. Aduertendū est igitur nomina esse propria, quæ induuntur aliquibus ab initio, vt his vocentur familiariter, vbi prodierint in lucem, vt Paulus, Petrus, Iesus: aliqua tamen adiunguntur ad significandas nonnullas proprietates, aut euentus, vt Baptista, Christus, & similia. Cū ergo Christus Deus, & homo esset, multa proinde nomina ratione vtriusq; naturæ, & proprietatum, atq; operū eius illi conuenientium accepit: idcirco in Theologia symbolica, nominibus penè innumeris est vocatus. Lege Epiphan. in Arrianos, & in Ancoratu, & Catechesin decimā Cyrill. Hieroso. in qua plurima nomina siue cognomēta, siue Epitheta Dei Filij producit ex scripturis, atq; illa explicat. Dicitur enim nomine illo sacrosancto, & quadrilatero, nepe Iehouah: dicitur Sadai, id est, sufficiens: Adonai, id est, Dñs me⁹. El hoc est, fortis, & q̄ os Dñi nominauit, nepe Verbū. Vocatur via, & veritas, & vitæ, virtus, sapiētia, lux, lumē, gloria, splendor, character, diuinæ hypostasis imago, facies Dei, man⁹ & dextera, & brachiū Dñi: mōs, petra, lapis angularis, calculus, granū frumētī, vitis, botrus cypri, fasciculus myrrhæ, flos, fructus, lignū vitæ, fōs, hortus, oleū effusū, vnguentum: Sanctus, Sanctus Sanctorum, Sanctum, Sanctificatio, redemptio, propitiatio, templum, ostium, altare, hostia, oblatio, sacrifici-

Virgineus partus qualis extiterit.

Virgo Deipara sine virili semine sola concepit, & peperit.

Nullum in partu dolorē Virgo beata cur senserit. In Iudæos Christū Emmanuelē vocatū quinēgant, latē dīseritur.

Epiphan. in hæresin 69. ante med. Cyril. Hierosoly. Filij Dei in scripturis variæ appellationes.

Exod. 6. Isa. 9. Infra. 62. Ioan. 14. Luc. 1.

cium,

Illud: Ecce Virgo concipiet, &c. de præterito, an præsentī, futurouē legēdum sit.

Vatablus.

Gen. 16.

Hierony. in Matth. 6. 1. tom. 1. in princ.

Ephes. 4.

Psal. 67.

Hiero. ibid.

Præteritū temporis profuturo in scripturis cur frequens accipit.

ciū, holocaustum, torris, candelabrū: nauis, sagera, alpha & omega, leo, serpens, aquila, bos, vitulus, capra, hinnulus ceruorum, ouis, agnus, v̄smis, Angelus testamēti, magni con⁹ Angelus, pater futuri seculi, admirabilis, cōsiliarius, Princeps pacis, principiū, fundamentum, caput, paries, murus, antemurale, Rex, regnum cœlorum, pax, misericordia, gratia, iustitia, dilectus, pacificus, iustus eminenter, & singulariter, lex, pactum, testamentum, liber vitæ, amen, Oriens, dies, gaber, id est, isch in primo Adam signatus, siue Adam secundus: Rabbi, magister, Dominus, iudex, præceptor, pastor, negotiator, sol, cœlum, ros, imber, pluuia, manna, rosa, lilium, germen, radix Dauid, Nazarenus, Samaritanus, primogenitus, vnigenitus. Accelera spoliadetrahere, festina prædari, Israël, Iacob, Iuda, Ioseph, Dauid, Asaph, Salomō, homo, filius hominis, Deus, filius, filius Dei, filius proprius, sacerdos, Propeta, Doctōr, legislator, Apostolus, Episcopus, Euangelista, Saluator, Messias, id est, vnctus, siue Christus, eo q̄ præ ceteris Angelis, & hominibus donat⁹ sit gratia ad cōsummandum opus nostræ salutis. Dicitur Emmanuel, quia Deus erat, & est verè nobiscum, iuxta illud: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitauit cum eis*, & iuxta illud Baruch: *Post hæc in terris visusest, & cum hominibus conuersatus est*. Irridenda sanè, & fugienda Arriana Erasmi expositio in hoc verbo: ait enim: *Emmanuel, id est, nato Christo. De⁹ erit nobis propitius*. Sed certè miser est, si Christum constitetur Deum, & eum scriptura asserit ita vocandum, videlicet, nobiscum Deus, ipse id neget: Cur non ergo id primū, ac potissimum significet, maximè cū Dei sit propria, & conuenientia nomina rebus imponere? Deinde ex consequentia significatur, quod nato illo Deus sit nobis futurus propitius? Porro q̄ argumentabantur Iudæi, filiū Mariæ non vocatū Emmanuel, sed Iesum, vanum est: Nam duplex est nomen: alterum nuncupatiuum, vt Petrus, sic enim vocatur ex impositione, alterum verò substantiuum, siue naturale; nā Petrus est

animal, & homo. In hunc modū filius Virginis, appellatiuè, & ex impositione dicitur Iesus; substantiuè verò, siue ex natura est Emmanuel, hoc est, Deus & homo. Et quoniam id, quod est, dici potest, dicitur etiam Emmanuel. Simili ratione ait idem Propheta: *Vocatum nomen eius, accelera spolia detrahere, festina prædari*. Idem ergo est dicere: *Vocabitur Emmanuel, ac, erit Emmanuel*. Pari modo dicitur apud Lucam: *Filius Altissimi vocabitur*, id est, erit, ac propterea vocari poterit. Ita Hiero. inquit: & hoc est nomen, quod vocabunt eū: *Dominus iustus noster*, & Isa. de Ecclesia loquēs, ait: *Non vocaberis ultra derelictā, & terra tua non vocabitur amplius desolata, sed vocaberis voluntas mea in ea*. Dū ergo scripturæ aliquem tali vel tali nomine vocandū dicunt; significatur, eū talē & futurū, & ab hominibus agnoscendū, qualis nomine illo significatur. Est enim, teste Chryl. in Matthæū mos scripturæ euetus rerū ponere nominum loco. Et Tertul. li. aduersus Marcionē latē disputat, cur potius venerit Christus nomine Iesu in sperato, quā nomine Emmanuelis. Quāquāhil phibeat, si dicamus, Virginē domi Emmanuelē vocasse filiū, quæ vox in primitiua Ecclesia fidelibus præletitia nouitatis Christi gestientibus, in ore, in vsu omniū erat fortassis: vt instantibus Christi natalitijs diebus, in Galliamoris est clamitare, Noël, Noël, dimidiata voce Emmanuelis. Verba verò illa: *Quod est interpretatū, nobiscū Deus*: nō sūt ipsius Matthæi, verū interpretis Græci, qui hoc addidit, siue is fuerit Ioānes Euāgelista, siue Iacobus frater Dñi, vt alij volūt. Quia fortè in Græco idiomate non fuisset intellectū: Tū quia nomē est cōpositū, & aliquid aliud poterat significare; tū etiā ne acciperetur p̄priè, sed appellatiuè, vel substantiuè, vt dictū est. Quod illo etiā argumento conuincitur, q̄ cū Angelus dixisset Iosepho: *Vocabis nomē eius Iesū*, statim Matthæus subiūxit Isaia vaticiniū fore implēdū in ea vocatione, dicendo: *Hoc autē totū factum est, &c. Ecce virgo concipiet, &c. Et vocabitur nomē eius Emmanuel*, siue, vt Hebræa lectio habet, vt Hier. testatur: *Et vocabit*

Isa. 8.

Luc. 1.

Hiero. 23.

Isa. 62.

Solet scriptura euetus rerum ponere nominū loco.

Chryl. ho. 5. in Matth. ante mediū 10. 2. initio.

Tertul. lib. 3. aduer. Marci. 10. 2.

Pia consuetudo Ecclesiæ Gallicanæ.

Illud: Quod est interpretatum, nobiscum Deus, esse verbum interpretis, ex quibus cōflet.

Matth. 1.

Hierony. in Isa. c. 7. fo. 5.

Apocaly. 21.

Baruch. 3.

Inepta planè & ridicula, nec nō & Arriana verbi Emmanuel Erasmi inpretati confutatur.

Quam ineptè Iudæi colligant, filium Mariæ nō vocatū Emmanuel, sed Iesum.

Duplex nomen, nuncupatiuum, & substantiale, siue naturale

Idem. ipsa nomen eius IESVM; vel Sion, siue Hierusalem, siue domus David vocabitur Emmanuel, ut sit ita locus intelligendi. Quod ait Matthæus: *Vocabunt, vel Propheta: Vocabitur, ut verit.* B. Hiero. Idem est ergo Iesus, & Emmanuel. Saluare enim nos à peccato atq; à dæmonis tyrânide nō poterat, nisi ille, qui simul De^o esset, & homo: De^o quidē, ut posset, homo verò, q̄ saluare deberet. Hinc Deus dixit per Prophetā: *Ego sū ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorū tuorū nō recordabor.* Poterat etiā Deus esse nobiscū ad vindicandum nos, vel ad perdēdū: Vt ergo intelligeret homines: *Christū non venisse in hunc mundū, ut iudicaret mundū, sed ut saluetur mundus per ipsū, ideo noluit nomē, q̄ metū impijs, atq; horrorem incuteret, sed illud, q̄ in se nomē Emmanuelis clauderet, & salutē, quā cupiebat efficere, significaret, & aperiret.* Est enim manifestum, si Deus salus nostra est, nobiscū planē esse; salus enim intra saluū est, non extra eū: ita ut singuli dicere valeamus: *Nametsi ambulauero in medio umbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecū es.* Et rursus: *Nisi quia Domin^o erat in nobis, dicat nunc Israel, nisi quia Dominus erat in nobis, cum exurgerent homines aduersum nos, fortē viuos deglutisset nos: ac rursus: ego sum pauper & dolens, salus tua Deus suscepit me.* Atq; hoc modo non est cū Angelis: *Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit, ut ait Paul^o.* Christus ergo est vt Emmanuel, siue nobiscum Deus non tātum per essentiam, præsentiam, & potētā, quo modo existit in omnibus creaturis: sed nouo, & inaudito modo per incarnationē assumpta nostra natura ad hypostasīn verbi, & tanquā caput cū membris suis cōiunctum, sensum, ac motum spiritualem, & regimen influens. Existit etiam modo admirabili in Eucharistia, qua nos alit, & pascit, admirabiliterq; sustentat, & denique per assiduam assistentiā, & protegendī curam, ac studium cum ecclesia, tanquam sponsus cum sponsa sua, & pater cum filijs suis. Vnde ipse promittit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consumationem seculi: Et*

rursus: *Vbi fuerunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Inter Prophetas verò solus Isaias multa nomina Mesiæ descripsit. Meminit enim nominis Iesu periphrastice loquens, cum ait: *Vrbs fortitudinis nostra Sion Saluator ponetur in ea murus, & ante murale.* Et alio loco: *Dedit te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremū terræ, & alibi: Verē tu es Deus absconditus, Deus Israël Saluator: ac rursus: Aperiat terra, & germinet Saluatorem.* Meminit quoq; Christi nominis per periphrasim loquens, his verbis: *Spiritus Domini super me, eō quod vnixerit me: quod ad se pertinere Dominus explicuit apud Lucam.* Vocat etiā eum Emmanuel, ob incarnationem: est quæ Deus cum humanitate non secus ac mel cum similia. Item vocatur: *Nomen eius, accelera spolia detrahere, festina prædari, ob victoriam in morte contra dæmones partam, quos & statim spoliavit, prædam sanctorum Patrum, qui erant in Limbo, secum euehendo, ut dicitur Zachar. 9.* Rursus dicitur: *Vocabitur nomen eius, admirabilis: resurgendo à mortuis, & ascendendo in cælum, & Eucharistiam instituendo, in qua tot admiranda operatur quotidie.* Dicitur: *Consiliarius, eō quod miserit Spiritum Sanctum, cum quo consilium habuit vocandi Gentiles ad fidem per Apostolos, repellendi Iudæos.* Rursus dicitur *Deus, quia ab eo tempore Deus cognitus est, & cultus veri Dei per vniuersum orbem cœpit propagari.* Dicitur *Fortis, in protegenda Ecclesia sua contra tot tyrannos, & hæreticos: atque hanc fortitudinem exeret maximē in iudicio vniuersali, sempiternæ geennæ cruciatibus impios adiudicando, & bonos ad cœlestia, atque in æternum permansura præmia exaltando.* Dicitur: *Pater futuri seculi; quia vt pater beatos post iudicium tanquam filios tractabit, non vt seruos.* Vocatur: *Princeps pacis: quoniam laudabitur in cœlesti Regno in æternum, vt autor pacis per passionem suam partæ.* Hæc autem tot, tamque varia nomina IESV CHRISTO conueniunt pro

Supra. 18. Mesię nomina apud Isaiam aliquot. *Isa. 26.* *Infra. 49.* *Supra 45.* & *Act. 13.* *Isa. 45.* *Infra 61.* & *Luc. 4.* Deus Verbū vt sit cū humanitate. *Isa. 7.* *Infra. 8.* Cur vocetur nomen Iesu, id est, Mesię accelera spolia detrahere, festina prædari. *Infra. 9.* Christus cur dicatur admirabilis, & consiliarius. Deus, & fortis. *Ibidem.* *Ibidem.* *Ibidem.* Pater futuri seculi Christus quare dicitur, & princeps pacis. *Ibidem.*

pter multas proprietates, quas habet ratione vtriusq; naturæ, & actionum, atq; affectionū eius. Quanquā duo sint peculiaria eius nomina: alterū est propriū: *Iesus*, alterū verò cognomen dignitatis, nempe *Christus*, seu Mesiās: de quibus alibi.

Ad quartum verò argumentū Iudeorum respondemus: per illā dictionē: *Quia antequā sciat puer reprobare malum, & eligere bonū, derelinquetur terra: nulla ponitur in Christo ignorātia, vt ipsi putāt.* Est enim sens^o: Antequā puer ad eā ætatē veniat, in qua infatuli discernere inter bonū, & malū sciunt, liberata erit terra Israël, hoc est, antequam per incarnationē homo fiat, & per natiuitatē puer nascatur, ob meritā eius tamen à Deo præuisa liberabitur terra. Similiter intellige q̄ dicitur: *Antequā sciat puer vocare patrē suū, & matrē suā, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samaria corā Rege Assyriorū.* Id est, vt exponunt Tertullī. lib. aduersus Marcionem, & Autor opē. imperf. in Matth. & Aug. ser. de Epiphania, cuius verba referam: *Antequā per humanā carnem humana verba proferret, accepit virtutē Damasci, illius scilicet, vnde Damascus præsumebat. In diuitijs quippe ciuitas illa secundū seculū florēs aliquando præsumpsit. In diuitijs autē principatus auro desertur, quod Christo Magi suppliciter obtulerunt. Spolia verò Samariae ydem ipsi erant, qui eam incolebant. Samaria nāque pro idololatria posita est. Illic enim populus Israël auersus à Domino, ad idola colenda conuersus est. Debellaturus scilicet Christus gladio spiritali per vniuersum orbem regnū diaboli, hæc prima puer spolia idololatriæ dominationi detrahit, vt ad se adorandū Magos conuersos à peste illius superstitionis auerteret, & in hac terra nondum loquens per linguam, loqueretur de cælo per stellam.* Hæc ille.

Ad quintū verò argumentū illud: *Et accessi ad prophetissā, & cœcepit, & peperit filiū: nō significat, Iesū ex cōgressu viri cū matre eius cœceptū, quia loquitur vel de accessu mētis ad prophetissā illā Virginē Mariā, quā diuino lumine illustrat^o in spiritu vidit fore, vt cœciperet, & pareret integra virginitate*

te permanēte. Vel secūdū Epiphaniū in Ebionæos, intelligit de accessu, & ingressu Angeli Gabrielis ad annūciandū virginī cōceptum, & partum Mesiæ. Euseb. lib. de præpara. Euangelica ait, Spiritum Sanctū hæc verba esse locutum, dixisseq; se superuenturū Mariæ prophetissæ, & Mariam Virginē de Spiritu Sancto concepturam Emanuelē. Sed vt hæc apertius intelligas, exorditur Isaias. c. 8. ex quo prædicta verba desumpta sunt, in hunc modū: *Et dixit Dominus ad me, sume tibi librū grandē, & scribe in eo stylo hominis, velociter spolia detrahe, citō prædare.* Quib^o verbis virginale partum sub alia verborū forma, quam prius, describit. Et primis quidem illis verbis ostendit, tē hanc, quā proponit, dignam esse absq; dubio, quam nulla vnquā debeat obliuio: nec enim aliās ad tā pauca verba scribenda magno (siue nouo, vt vertūt 70) libro erat opus, nisi nouitatem, & magnitudinē significare mysterij voluisset. Tale est enim mysteriū incarnationis ex Virgine. Atq; ob eā causā præcepit vt scriberet stylo hominis, id est, manifesto, & humanis verbis, literisq; notis; ne res obscuris inuoluta verbis fugiat, aut lectoris animū remoretur. Idēq; est, ac si diceret: Scribe vaticinationē, eāq; planē explica, vt qui legerit, possit eā intelligere. Est autē prophetia: *velociter: spolia detrahe, citō prædare.* Quibus verbis citā & velocē à dæmone liberationē significat. Nā ille principē mūdi eiecit foras, & è corporib^o sæpē pellebat, quo testaretur se eijcere eos de animabus, in quibus peccatū regnabat: sanctos etiā patres, qui in carcere detinebātur, eripuit tāquā gloriosa spolia. Dicitur autē velociter, & citō prædari: quia in fide vëtu ri Mesiæ olim hominibus peccata remittebantur: & victoriæ in bello patribus ppter Mesię merita cōferebātur, ne extingueretur semē. Et fortassis id circo bis dicit, spolia detrahe, & citō prædare: quia non solum postquā humanitatem induit, spoliavit dæmones & infernum, verum etiam antequam ipse veniret

Subdit, *Et adhibui mihi testes fideles Vriam sacerdotē, & Zachariam filiū Ba-*

Epiphani. in hæresim. 30. Luc. 1. *Euseb. li. 7. de demonst. Euangelica, demonst. 2. initio.* stylo hominis scribere iuxta Prophetā, quid. *Ioan. 12.* Dæmonū è corporibus per Christū expulsio quid. signaret. Velociter & citō prædari & spolia detrahe cur Christus dicitur.

4. Reg. 16.

2. Paralip. 26.

Vrias quid sonet: quid verò Zacharias.

B. 2. asil. in Isaiam. Luc. 1. Isa. 7.

Matth. 1.

Hebraismus.

Psal. 67. & alibi passim

Ioseph exurgens à sono quid doceat nos.

rachia. Id est; scripsi quæ mihi præcepit Deus, & assumpsi testes magnæ fidei, & integritatis, Vriam Sacerdotem; qui licet impius fuerit, magni tamen nominis erat apud Iudæos, vt 4. Reg. libro perhibetur. Zacharias verò ille est, de quo Paral. lib. 2. commemorat. Vrias sonat illustrationem Dei; & Zacharias memoriam Dei; hi enim sunt fideles testes, qui à Deo illuminantur, eumq; memoria tenent. Hi ergo certò sciunt me sumpsisse librum magnū, in quo, quæ Deus mihi præceperat, literis mandarem. Neq; est intelligendus simpliciter locus, quasi Propheta adhiberithos duos testes, sed per tropum significare vult, certissimū esse, quod dicitur, dignumq; vt credatur ab omnibus. Et si alij velint non esse figuratum sermonem, & rem in imagine, visioneq; peractā. Pro quibus facit, quod sequitur: Et accessi ad prophetissam. Nēpe in spiritu præuidendo (vt exponit Basil. in hunc locum) quæ de se prophetauit, dicens: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Et concepit, & peperit filiū. Prophecia illa simillima illi est, quæ capite superiori describitur: Ecce Virgo concipiet, & pariet: idemq; est filius, qui hic, atq; ibi nasci dicitur. Ac de eodē ibi dicitur, quòd antequam puer adoleuerit, & venerit ad ætatem dijudicandi inter bonū, & malum auferetur, nimirum pueri virtute nascituri. Vnde 70. translulerunt: Auferet puer fortitudinem Damasci, & spolia Samaria, & similiter etiā habet Hebræa veritas, vbi est mentio duorum Regum prædictorum in superiori capite. Et subdit: Coram Rege Assiriorum. Id est, ad præsentiam Regis Assiriorum, qui illos duos Reges euerit. Est enim Hebraismus, sicut dicitur, à facie ignis, pro, à præsentia ignis. Et hæc satis sint pro illius prophetiæ intelligentia. Sequitur in textu: Exurgēs autē Ioseph à somno, fecit sicut præcepit ei Angelus Domini. Græcè dicitur: Excitatus, quia dormiebat. Mirèq; facta, & non dicta placere docetur in Iosepho tacente, & ad litteram obediente. Docetq; nos in primis, haud satis esse audire verbū Dei, sed oportere factis illud exprimere. Deinde vt excitemur

à negligentia, desidiaque nostra, vel à morte peccati, de qua scriptū est: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Excitat autem nos Deus per Angelos, & homines, & omnia, vt afflatibus eius atq; consilijs salutaribus obediendo crescamos. Angelus Domini dicitur, quoniā totus Deus est, nūciusq; eius, ac proinde eius personam sustinens: Et accepit coniugē suā Nimirum traducendo in domū suam, & vna cum ea manendo, nihilq; de occultè ea dimittenda cogitando: Et non cognoscebat eam, donec peperit filiū suū primogenitum. Verbū cognoscendi bifariā accipi potest: vel pro simplici cognitione, vel pro congressu viri cū vxore sua, quæ honestè, & verecundè dicitur cognitio vxoris. Et in primo significatu accipiunt, nonnulli graues, & antiqui Patres. Hilarius enim in quadam homilia ita interpretatur: Propter sanctissimā Mariā glorificationē à Ioseph cognosci non potuit, donec peperit. Dominum enim gloria habēs in vtero quomodo cognosceretur, si Moyse cū Deo colloqueris glorificata est facies, vt nō possent intendere in eum filij Israël: quanto magis Mariā agnoscere, vel intueri non poterat, quæ Dominū potentia in vtero habebat? Post partum autem à Ioseph agnita inuenitur specie faciei, nō tactu libidinis. Præterea Autor operis imperf. super Matthēū: Vere enim, inquit, non cognouit eā ante, cui⁹ fuerat dignitatis, quæ vnigeniti Dei facta fuerat mater: sed postquam peperit, tunc cognouit, quòd speciosior, & dignior facta fuerat, quam totus mundus. Nūquē totus mundus non capere poterat, nec merebatur accipere, quasi in angustum cubitū vteri sui sola suscepit. Et infra: Quisdam ex hoc verbo secundum Eunomij putant, quòd Ioseph donec peperit quidem, non illū habuit in conscientia, postea autem cognouit eam, & filios peperit. Vnde & Christū primogenitū dicit, quē alij fratres sequuntur. Insanus neminē intelligit esse sanū: quia illi qui ausi sūt hoc dicere de illa, putāt, quia & Ioseph hoc ausus fuit facere: hoc enim qd fieri potuit, dicit Euāgelista, quia factum non est. Illud autem quòd nec fieri potuit, quid necessariū habuit dicere factū nō est? Nā sunt quedā quæ naturaliter possūt fieri: sūt autē quæ

Ephes. 5.

Cur Angeli Domini dicitur.

I. Sensus huius dicti: & non cognoscebat eā, donec peperit filium suum primogenitū

B. Hilari. citatus à B. Thoma in catena, to. 15.

Exo. 34. & 2. Cor. 3.

Autor operis imperf. in Matth. ho. 1. sub sinem to. 2. operū D. Chrysos. Quanta dignitas Virginis matris.

Eunomij, similitemq; Mariā sc̄per Virginem negārium, aduersus infantiam

Qualis eiusmodi locutio: & nō cognoscebat eā, donec peperit, &c.

impossi-

impossibilia sunt per ipsam naturam. Volo tibi referre: Ille nescio quis cum illo litem commisit; & donec vixit, non est cum eo locutus: ex eo signauit: quia post mortem illi locutus est, quòd fieri non potest: Illud enim quòd fieri potest, dixi quia factum non est. Quid autem opus habui exponere, quia nec post mortem illi locutus est, quòd fieri non poterat? Sic & Ioseph ante partum credibile fuit, vt cognosceret eam, quia nondum cognoscebat mysterij dignitatem: postquam cognouit, quia facta est vnigeniti Dei templū, quomodo poterat hoc vsurpare? quòd antea facere noluit vir religiosus expectās nuptias suas, quas postea facturus fuerat, vt habitationem Dei carnalibus concupiscentijs sordidaret? Hæc ille, & ante eum ita accepit hoc verbum Epiphanius in Hæresim 78. non ad coitū referens, sed ad cognitionem excellentiæ Virginis. Glossa item ordin. in hūc locum habet: Dicitur quòd Ioseph Mariam facie ad faciem videre non poterat, quam Spiritus sanctus à conceptione impleuerat penitus, & ideo non cognoscebat facie ad faciem, quam desponsauerat donec vterus euacuaretur.

B. Epiphanius contra Antidicomarianitas. Glossa Ord. in Matth.

Refellitur hic sensus: ut non cognoscebat eam, id est, facie ad faciem non nouerat Mariā Ioseph, quadrupliciter. Genes. 4. & 2. Reg. 1. 3. Reg. 1. Luc. 1.

II. argum.

Matth. 2.

III. argum.

Sed certè quòd ad dignitatē Virginis agnosendam attinet, non solum Ioseph, quantæ dignitatis erat Mariā, sed nec hominum aliquis alius, vel Angelorum agnoscebat. Neque videtur quadrare verbis Euangelistæ: quia est sermo de accipienda vxore, & de partu, quemadmodum vsurpari solet in Scriptura: Adam cognouit vxorem suam Eua, quæ concepit, & peperit Cain; & Heleana cognouit Annam vxorem suam, &c. Et de Dauid 3. Reg. 1. dicitur: Rex non cognouit Sunamitidem. Et B. Virgo Virum non cognosco. Deinde fulgor ille splendentis faciei non solum à Ioseph, sed ab omnibus etiam alijs visus fuisset, & ab ignaris mysterij operi magico fuisset tributus: vel B. Virgo cogebatur prodere mysterium Iudæis in interrogantibus huius rei causam, quòd si illa detexisset, matri imminere, & puero nascituro periculum, quia Herodes diligenter inquirebat Mesiā natum ad occidendum eum.

Non etiam conueniebat hic fulgor illi, quæ præ verecundia sexus, & æta-

tis potius volebat latere, quàm videri ab hominibus. Illum etiam fulgorem apertioribus Euāgelistæ verbis expressisset, & causam eius; sicut & Moyses, causamque eius in Exodo exprimitur. Cū etiā ab antiquis asseritur, quòd Maria fuit cōiugata, ait Ambrosius super Lucam; quòd magis hoc fuit, vt Christus falleret principes huius seculi, qui sunt membra diaboli. Nam inquit, quòd dæmon malitia facilè occultata deprehendit: at verò qui secularibus vanitatibus & curis occupantur, scire diuina non possunt. Si ergo Dominus Mariam voluit habere virū, vt partus celaretur, hoc est, vt seculi princeps non cognosceret à principio esse Mesiā illum, qui natus erat, profectò non dedisset Mariæ vultus fulgorem, per quē oporteret aut mysterium reuelari, aut Virginem vt maleficam traduci.

Has rationes produxi non tanquā demonstratiuas, sed vt probabiles; solui tamen possunt, dicendo, gloriā vultus Virginis ab alio, quàm à proprio viro Ioseph non esse conspectam, ne magiā suspicarentur. Vnde de isto fulgore posset intelligi verbum Apocalypsis: Mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius. Et Exod. 40. in typtum In carnationis dicitur quòd operuit nubes tabernaculum testimonij, & gloria Domini impleuit illud. Nec poterat (Moses) ingredi teētum saderis, nube operiēte omnia, & maiestate Domini coruscante, &c. Ita nec ingredi, neque accedere audebat Ioseph ad Virginem maiestate Domini impletam.

Hanc expositionem vocat Dionysius Carthusianus subtilem & veracē: Gagneus quoque eam probat. Nato autem Christo, desijt fulgor, & gloria vultus: estque hyperbole ad significandam mutationem faciei; aliās si omnino eam nesciret, seruire grauidæ nequaquam posset. Iudæi etiam Mosen in facie splendidum, & gloriosum bene cognoscebat. Alter sensus est: vt cognoscendi verbum accipiatur pro cōgressu familiari, quo vir vxorem suam solet cognoscere: hoc tamen non sequitur, nempe quòd postquam peperit, cognouerit eam. Hinc Hierony-

Exod. 34. & 2. Cor. 3. III. argum. Ambr. li. 2. ca. 1. to. 5.

Virginis vultus splendor si vllus fuit, à quo fuerit ille tantūmodo deprehensus, & vbi præfiguratus. Apoc. 12. Exod. vlt.

Dionys. Carthus. Ioan. Cagn. Fulgor ille quando defuerit in Virgine.

Hiero. tomo 2. initio.

mus

Aduers^o Heluidium per-
petuam Ma-
riae virginita-
tem negantē.

mus in Heluidium ficat: In quo primū
aduersarius, id est Heluidius, superfluo
labore desudat, cognoscendi verbum ad
coitum magis, quā ad scientiam esse re-
ferendum: quasi hoc quisquam negauerit
& eas nuptias, quas redarguit, aliquan-
do prudens quispiam potuerit suspicari.
Deinde vult docere, quod donec, siue vsq;
aduerbia, certum tempus significet, quo
completo fiat quōdvsq; ad illud temporis,
quod praescriptum est, non fiebat, velut
in presenti, & non cognoscebat eam, do-
nec peperit illum. Apparet, inquit, cogni-
tam esse post partum, cuius cognitionem,
filij tantū differebat generatio, & ad
hoc approbādū cōgerit de Scripturis exē-
pla quāplurima, &c. Et subdit: Ad q̄ nos
breuiter respondemus: & nō cognoscebat,
& donec & ad sermonē vsque, in Scriptu-
ris sanctis dupliciter intelligi. Et de eo
quidē, quod scriptum est: nō cognoscebat,
ad coitum esse referendum ipse deseruit,
nullo dubitante, quin ad scientiam sape
referatur, vt ibi: Remansit puer Iesus in
Hierusalem, & non cognouerunt paren-
tes eius. Sic etiam, donec, in Scriptura,
sape certum tempus, sicut ipse deseruit,
significat saepe infinitum, vt est illud: Do-
nec consensescatis, ego sum. Nūquid, post-
quam illi sensuerint, Deus desister? Et Sal-
uator in Euangelio: Ecce ego vobiscum
sum omnibus diebus, vsque ad consuma-
tionem seculi, ergo post consumatio-
nem seculi à discipulis abscedet? & Apo-
stolus: Oportet illum regnare, donec po-
nat inimicos sub pedibus suis. Num quid
postquam illi sub pedibus erunt, regnare
desister? Intelligat ergo ea, de quibus pos-
set ambigi, si non fuissent scripta, signa-
ri: cetera verò nostra intelligentiae dere-
linqui. Iuxta quod Euangelista illud in-
dicat, de quo scandalum poterat moueri,
non eam cognitam esse à viro, vsque ad
partum: vt multò magis intelligeremus
cognitam non fuisse post partum. Hæc il-
le in sensu. Similia propemodum tra-
dit prædictus autor operis imperfecti
in Matthæum, ait enim Paulus: Donec
venio attente lectioni: numquid signifi-
cauit, dum venio quidē attente; cū
venero autem, neglige? & cū dixit:
Oportet eum regnare, donec ponat inimi-
cos suos sub pedibus eius; numquid postea
cessabit regnare? & stultè diceretur: Nā

qui regnat, antequā omnia ei sint sub-
iecta; multò magis regnat, postquam
ei fuerint omnia subiecta. Sic dicitur
de iusto: Non commouebitur in aternū,
donec despiciat inimicos suos; & iterū:
Vsque in senectam, & senium Deus, ne
derelinquas me. Et: Donec annuntietur
brachium generationi omni, qua ventura
est: non est sensus, quōd despectis ini-
micis iusti tunc iustus commouebitur
Nec postulat vsque ad illud tempus tā-
tum non deserit, donec annuntiauerit,
quasi post sit contentus derelinqui:
nec valet: non desijt Christus pro hu-
mano genere apud Patrem esse soli-
citus, donec animam exhalauit: siqui-
dem non significat illum post mortē
non esse pro nobis sollicitum. Simile
est. Si David Deo diceret: Non me de-
reliquisti in manibus inimicorū meo-
rum, donec ad Regnum me prouexis-
ti: non significatur Deum dereliquis-
se Dauidem postquam assumptus est
ad Regnū. Nihil igitur obstat illa par-
ticula, donec, vt superius latius tracta-
uim^{us}. Dices: Nō debebat Euāgelista ita
loqui, vt suis verbis præberet offendi-
culum: nam eiusmodi verba inuunt
Ioseph post partum cognouisse Vir-
ginem. Sed certè nostrum nō est Spi-
ritum sanctum docere, qua ratione lo-
quendum fit illi nobiscum: solum illis
verbis significatur, non cognouisse eā
Ioseph ante conceptum Christi, & na-
tuitatem. Cū enim omnibus con-
staret, qui fuerant contemporanei il-
lis, quibus tūc Matthæus loquebatur,
Mariam non habuisse alium filium ni-
si Iesum: ideo an Ioseph cognouerit
Mariam post Christi ortum, non erat
aliqua ratio mouens ad id explicandū,
cū post Christum Maria nullum pe-
perit: de Christi autē conceptu iure
dubitari poterat. Nam omnis conce-
ptus non solet fieri sine virili semine.
Propterea dubiū resoluens asserit Ma-
riam non fuisse cognitā à Ioseph, vs-
que quo pareret Christum.

Supereft explicare cur Christus di-
catur primogenitus: nam ex illo ver-
bo, quōd relationem habet ad sequen-
tes fratres, argumētabatur Heluidius,
Mariam cognitā à Ioseph post par-
tum. Præterea in Euangelij crebra fit

Psal. 111.
Psal. 70.
Ibidem.

Quare Mat-
thæus ita po-
tius, quā se-
cus dixerit:
Et nō cogno-
scebat eā, do-
nec peperit,
&c.

Heluidij à vo-
ce primoge-
niti Mariam
non semper
Virginem ar-
guentis ratio
diluitur.

men-

Ioann. 7.
Matth. 12.

Prima ratio.

Perpetua vir-
ginitas Ma-
riae vbi præfi-
gurata.

Isai. 7.
Ezec. 44.
B. Aug. ser-
18. de tem-
pore, initio,
tomo 10.

Altera figura
ab Daniele de-
sumpta.
Dan. 2.
Irena. li. 3.
aduersus hæ-
reses c. 28.
Cherinthia-
norum, Ebio-
nitarumque
de virginita-
te Mariae sū-
ma blasphem-
ia.

II. ratio ex
parte Christi

mentio fratrum Domini: Nec enim (vt
inquit Ioannes) fratres eius credebāt
ineum. Et alius Euang. Ecce mater tua
& fratres tui foris stant querētes loqui
tibi. Sed proculdubio respondendum
est, Mariam semper fuisse Virginem:
eratque facilius Virginē esse post par-
tum, quā prius. Nam si & in conce-
ptu, & in partu esse virgo potuit, à for-
tiori post partum, cū nulla neces-
sitas corruptionis existeret. Quia, vt cō-
ciperet, necesse erat naturaliter amit-
tere virginitatem, aut saltem super se-
men: vt pareret verò, necessariū erat
naturaliter fieri corruptionem. Vt ta-
men postea incorrupta maneret, nihil
obstabat nisi voluntas, cū iam nec
parere quenquam necessum esset.

Ista virginitas prædicta est ab Isaia,
designata in porta clausa, in domo Do-
mini apud Ezechielem: vt pulchrè ex-
plicat Augustinus in quodam sermo-
ne: Quid est, inquit, porta in domo Do-
mini clausa, nisi Maria semper erit inta-
ctā? & quid est: Homo non transit per
eam, nisi quia Ioseph non cognouit eam?
& quid est, quōd Dominus solus intrat,
& ingreditur per eam, nisi quia Spiri-
tus sanctus imprægnauit eā? & quid est:
Clausa erit in aeternum, nisi quia Maria,
virgo ante partum, virgo in partu, virgo
post partum? Hæc ille.

Præterea designata est eius virgini-
tas in lapide sine manib^{us} exciso apud
Danielem, id est, non operante in eo
Ioseph, sed sola Maria, vt pulchrè in-
terpretatur Irenæus lib. aduersus Hæ-
reses.

Grauius ergo Cherinthiani, & E-
bionitæ errarunt, dicentes, Mariam
nec in partu, nec in cōceptu, nec post
partum virginem extitisse, Christum
que ex concubitu natum fuisse. Mi-
nus errarunt Heluidius, & Eunomius
& eorum sectatores, concedentes, Ma-
riam ante partum, & in partu Christi
virginem extitisse; & tamen Christo
nato, dicunt eam à Ioseph cognitā,
& alios filios peperisse.

Sed certè hoc derogat pefectioni
dignitatis Christi: quia sicut secundū
naturam diuinā est vnigenitus Patris,
tanquam perfectus Filius: ita decuit vt
esset vnigenitus matris secundum hu-

manam. Velleque alios gignere, erat
innuere, quōd iste non esset perfectū
bonum, ac solatium matris. Hoc etiā
esset in iniuriam, atque dedecus Spiri-
tus sancti, cuius sacrarium fuerat vte-
rus virginalis, in quo Christi carnem
formauit: atque ita Spiritus sanctus sā-
ctificauerat, & peculiariter consecraue-
rat illam.

Adhæc derogaret dignitati, & san-
ctitati matris, quæ ingratisima vide-
retur, si hoc tali ac tanto Filio conten-
ta non esset; & si virginitatem, quam
sponte ante conceptionē Spiritui san-
cto dicauerat, perdere vellet per car-
nis concubitum.

Adde etiam, Ioseph si hoc attentā-
ret, esset magnæ ipsius temeritati im-
putandum, cū Angelus ei reuelasset
Virginis per Spiritum sanctum fecun-
datae mysterium. Et vt ait Paulus: Si
quis templum Dei violauerit, disperdet
illum Deus.

Præterea si Maria post hoc ab ali-
quo voluisset cognosci, videretur hæc
res spectare ad desiderium, atque ap-
petitum libidinis, quod proficiscere-
tur ex incontinentia, vel infirmitate car-
nis: qui defectus nequaquam in Virgi-
ne ponendus est: nam eiusmodi ma-
trimonium non fuit conciliatum, nisi
vt proles illa diuina haberetur, sed vt
per illud ad tempus tegetetur, & con-
seruaretur: Non ergo erat alia proles
procuranda per illud coniugium.

Postremò videretur B. Virgo rece-
dere à suo proposito. Nam cū An-
gelo inuitanti ad Melsiæ matris dig-
nitate respōderit: Quomodo fiet istud,
quoniam virum nō cognosco? vt promif-
sam suam virginitatem declararet, ne-
que acquieuit Angelo, nisi postquam
intellexit saluam fore suam virginita-
tem: quomodo verisimile est, vt ad al-
ios filios gignendos ac procreandos
prostitueret voluerit viro suam inte-
gritatem?

Quod ergo Hæretici dicunt vim
facientes in voce primogeniti: Respō-
demus dupliciter hanc vocem accipi:
negatiuè, & absolutè, id est, ante quē
nemo fuit, aliquando verò compara-
tiuè, siue affirmatiuè, id est, ante quē
fuit nemo, & post quem aliquis est.

III. ratio ab
spiritu san-
cto ducta.

III. ratio ex
parte Virgi-
nis Mariae.

V. ratio ab ip-
so Ioseph e-
ius sponso

1. Cor. 3.

VI. ratio.

VII. ratio,
ac postrema.

Luc. 1.

Nomen pri-
mogeniti, vt
& filij nomē,
& filiae dupli-
citer accipi-
tur more scri-
pturæ.

Idem

Idem etiam habent alia nomina relativa, vt filius, & filia, & tamen accipiuntur saepe pro absolutis: filius quidem pro viro quocunque, & filia pro femina quacunque: quemadmodum Cantic. secundo dicitur: *Sicut lilium inter spinas, sic anima mea inter filias*, videlicet mulieres. Nam si relatiue poneretur, necesse erat dicere, cuius essent illae filiae. Ibidem etiam Sponsa ait: *Sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios*, id est, inter viros. Simili ratione inquit Salomon: *Multa filia congregauerunt diuitias*, scilicet mulieres. Isaïas quoque cum loquitur de Eunuchis, qui custodiunt Sabbatha Domini: *Dabo, inquit, eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus*, nempe quam alijs viris, vel foeminis coniugatis. Idem dicendum de hoc nomine, Primogenitus. Nam ex consuetudine Scripturae in veteri instrumento, is est, ante quem nemo nascitur, siue post eum aliquis nascatur, siue non. Exod. namque decimo tertio praecipitur primogenitum pecorum offerri, & primogenitos hominum redimi. Si tamen vocaretur primogenitus solus ille, quem alij consequerentur filij, nunquam esset cõpertus primogenitus, qui prius nascebatur, donec haberet alios fratres: & tamen edixit Deus octaua die offerri primogenita pecorũ, Exod. vigesimo secundo, & vt mulier cum pareret primogenitum, post quadraginta dies offerret illum Domino, Leuit. duodecimo, cum tamen post quadraginta dies à partu nondum nosse posset an mulier esset habitura alios filios, quorũ respectu ille diceretur primogenitus. Sic Christus, cum primum natus est, primogenitus secundum legem fuit, & in templo à Beata Virgine exhibitus die quadagesimo, vt dicitur Luc. 2. Nec expectauit, vt haberet alios filios, quos nunquam erat habitura, vt eorum respectu primogenitus diceretur. Et vt expendit Epiphanius Hæresi 78. in Antidicomarianitas *Non dixit Euangelista, quod genuit primogenitum suum; sed quod non cognouit ipsam donec genuit filium suum, & post subdit cum articulo τὸν πρωτόγονον, hoc*

est, illum primogenitum, id est, filium suum, qui erat primogenitus simpliciter omnis creaturae. Sic etiã accipi solet in iure primogenitus. Nã si sit lex, quæ honorem aliquem, vel possessionem ad solos primogenitos deuenire statuat, si quis vnicum filium genuerit, non est dubium quin ad illum pertineat huiusmodi honor, vel possessio. Hinc Hieronymus in hæc verba scribit: *Ex hoc loco quidam perversissime suspicantur, & alios filios Mariã habuisse, cum mos diuinarum Scripturarũ sit, vt primogenitum non vocent, quæ fratres sequuntur, sed eum, qui primò natus fuit.* Hæc ille, quæ ad verbum recitantur extra de verb. signific. cap. Ioseph. 1. Exod. 12. dicuntur occisa primogenita Egypti, & in qualibet domo erat aliquis occisus. Ergo licet vnicus tantum fuisset, primogenitus diceretur, quando dicebat Dominus ad Pharaonem: *Primogenitus meus Israël*, an populum alium habebat, præ quo diceretur primogenit? Israël? Si dicas, sciebat aliũ populũ ex Gentibus sibi futurum, quod attinet ad præscientiam suam. Sed certè secundum præscientiã semper duos populos habuit, qui in vnum tantum erant coalituri: & in Christo magis est primogenitus populus Gentilis, quam Iudæus: iuxta illud Iudæis dictum: *Ipse (scilicet populus Gentilis) erit in caput, & tu eris in caudam.*

Est igitur Christus secundum diuinitatem primogenitus, & vnigenitus Patris, secundum humanam naturam primogenitus, & vnigenitus Virginis. Nos autè respectu B. Virginis filij spirituales, siue adoptiui sumus: atque inter hos primum locũ sibi vendicat Ioãnes Euangelista, de quo Christus in Cruce pedes dixit: *Mulier, ecce filius tuus*, & quod attinet ad creationẽ in anima & corpore, quod attinet ad dignitatẽ ipsius, dicitur à Paulo ad Col. 1. *Primogenit? omis creaturae.* Nã primũ opus in mète diuina Christ? fuit, & ppter illũ & per illũ reliqua cõdita, nisi velis Christum primogenitum appellare secundum Deitatem, penes illud: *Ego ex ore Altissimi prodii primogenita ante omnem creaturam.* Potest & alius esse sen-

Primogeniti acceptio in iure ciuili.

B. Hiero. in ca. 1. Matt. in fin. tomo 9. initio.

Exod. 12. Israel quomodo primogenitus Dei. Supra 4.

Ephes. 2.

Deut. 28.

Filij Dei nos præ Christo, & Virginis matris quales simus. Ioann. 19.

Eccle. 24. Christus dicitur primogenitus omis creaturae ab Apostolo dupliciter. Coloss. 1.

Scripturae sacrae mos est, vt fratres dicantur consanguinei. Imò, vt docet Hieronymus in Heluidium, fratres in Scripturis dicuntur quatuor modis, natura, gente, cognatione, affectu. Naturã, vt Iacob, & Esau, Petrus, & Andreas: Gente, sic omnes Iudæi appellantur fratres, vnde dicitur: *Non seruaabis fratri tuo ad vsuram*; id est, Iudæo. Rursus: *Cum tibi venditus fuerit frater tuus Hebraeus, aut Hebraea, & sex annis seruerit tibi; dimittes eum liberum.* Ac rursus: *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus.* Et Paulus: *Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis* (& explicans subdit) *qui sunt cognati mei secundum carnem; qui sunt Israelitae.* Cognatione verò illi dicuntur fratres, qui sunt de vna familia. Sic Gene. 13. Loth vocat Abraham fratrem suum: *Fratres enim, inquit, sumus.* Ibidem subditur: *Diuisi sunt alterutrum à fratre suo*: & tamen Loth filius erat Aram fratris Abraham; ac proinde nepos Abraham. Et Gen. 14. scribitur: *Cum audisset Abraham, captum videlicet Loth fratrem suum, numerauit expeditos vernaculos suos trecentos decem, & octo.* Et de Iacob dixit Rachel, quod esset frater Laban patris sui; cum tamen eius esset nepos. Et cum fugit Iacob, dixit ad eum Laban: *Pone hic coram fratribus meis, & fratribus tuis*; & tamen constat Iacob habuisse neminẽ fratrem germanum præter Esau. Atque in hoc sensu dicuntur tres Apostoli fratres Domini, & singulariter Iacobus frater Domini appellatur à Paulo in Epistola ad Galatas. Affectu verò fratres dicuntur, qui se inuicem amant, ac mutuis charitatis officijs se inuicem prosequuntur, iuxta illud: *Ecce quàm bonum, & quàm iocundum, habitare fratres in vnum: Narrabo nomen tuum fratribus meis.* (Omnis enim frater in Christo, proximus est.) *Vade ad fratres meos, & dic eis: Si peccauerit in te frater tuus; & similia multa in Scripturis deprehendimus, quæ ob id hoc loco à nobis tractata sunt fastidius, & vberius, ne ea repetere aliàs sit opus.*

Sequitur: *Et vocabis nomen eius Iesum.* Angelus ipse primus hoc nomẽ

sus verbi Apostolici. vt primogenitus omnis creaturae dicatur propter dignitatẽ, & gloriã, ad quã assumpta est Christi humanitas, dũ Verbo diuino est vnica. Antecellit enĩ omnib? creaturis Christus, sicut finis ijs, quæ ducunt ad finẽ, & mediator, atque Redemptor illis, quibus mediationis, vt sic loquar, & redemptionis fructum impertiuit; atque communicauit. Atque in hunc sensum dixit Dauid: *Et ego primogenitum ponam illum, excelsum præ Regibus terra.* Nam ibi sermonem esse de Messia, testantur subiuncta: *In aeternum serua bo illi misericordiam meam; & testamentum meum fidele ipsi. Et ponam in seculum seculi semen eius; & thronum eius sicut dies caeli.* Et hac ratione fact? est Christus hæres vniuersorum, vt ait Paulus. Nos autem per eum sicut vocati ad filiorum Dei adoptionem, ita & ad spiritualem fraternitatem cum eo, & ex consequenti ad partem hæreditatis, iuxta illud: *Prædestinauit conformes fieri imaginis Filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus.* Nam si filij, & heredes, vt idem Apostolus ait. Ac quemadmodum proprium primogenitorum est ipso iure, qui consequuntur fratres alere licet adoptiuos; sic Christus primogenitus pastor noster est, & illi singularis est cura de nobis, ne alimenta desint, quibus tũ spiritum, tum corpus sustentemus. Postremò dicitur *Primogenitus mortuorum*, id est, Primogenitus mortis, quẽ primum ad vitam immortalem mors peperit, sed vt nos in illo moriente mortui sumus, ita in illo resurgente, ad vitam æternam reuocati sumus. Vt Christus primogenitus mortuorũ habeat multos fratres, quos mors virtute sua in lucem edidit.

Argumentum verò sumptũ ex fratribus Christi Iesu, quasi Beata Virgo alios post Christum peperit, infirmũ est, & debili nixum fundamento; cum ex fide constet Mariam semper Virginem extitisse. Quod verò fuerint fratres, eò quod essent filij Ioseph, vt ex veteribus nonnulli tradiderunt, putamus esse falsum, sicut suo loco demonstrabimus. Dicuntur ergo fratres Christi filij fororum Beatæ Virginis: nam

Psal. 88.

Heb. 1. Aliter Christus? aliter nos hæredes sumus vniuersorum.

Rom. 8.

Qua nos ratione pascat Christus frater primogenitus noster. 1. Pet. 5.

Christus quare primogenitus mortuorum. Coloss. 1. & Apoc. 1.

Soluitur illud: Fratres Christus habuit, ergo Maria non fuit semper virgo. Matth. 13. & Mar. 6.

Hiero tomò 2. in princ.

Fratres quadrifariam dicuntur in facris literis. Gen. 25. Ioann. 1.

Deut. 23. Supra 21. Supra 16. Rom. 9.

Gen. 13.

Supra 11. Infra 14.

Gen. 29. Infra 35.

Matth. 13.

Gal. 1.

Psal. 132. Psalm. 21. Ioann. 20. Matth. 18. & Luc. 17.

À quo primũ quories, & quando vocatum sit nomẽ Iesus.

LUC. 1.

de celo attulit, & primò reuelauit Virgini ante conceptionem, deinde Iosepho patri eius credito post conceptionem, & ante partum, vt hic. Rursus in Circumcisione impositum est illi publicè hoc nomen sacratissimum, vt Lucas testatur. Est enim seruator Angelorum, & Virginis excellenti præseruationis modo, deinde Iosephi patris sui secundum existimationem, quem in vtero sanctificatum sentiunt nonnulli, & à peccato excellenti gratia præseruatum; vt mundè ac dignè conseruari posset cum Maria sibi desponsata coniuge, ac postremò omnium hominũ, qui illi vt infirmos medico sapientissimo se subiiciunt sa-

LUC. 2.

Quorum fuerit potissimũ seruator Iesus.

nandos, saluator est, & protector, & liberator. Igitur demus operam, vt veri fratres Iesu Christi inueniamur; sunt enim multi falsi fratres. Veri autem sunt, & germani, qui ad Christum primogenitum respiciunt, eiusque opera sibi ante oculos ad imitandum proponunt, omnesque iuuare, & ad Christum inuitare, atque allicere non cessant, illisque inseruire propter Christum sibi gloriosum dicunt: qua ratione certissimam viam sibi muniunt ad cœlestem hæreditatem ad eundã, gratia, & meritum Dñi nostri Iesu Christi, cui cum Patre & Spiritu sancto sit sempiterna laus, gloria, & imperium in secula seculorum: Amen.

Veri fratres Christi qui sint.

TRACTATVS XXXII.

In illa verba Luc. 2: Exijt edictum à Casare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. Hæc descriptio prima, facta est à præside Syria Cyrino. In quo potissimũ de ratione temporũ ad Christi Domini natiuitatem spectantium luculenter differitur.

LUC. 2.

Superiori tractatu explicatum est, qua ratione per reuelationem cognouerit Ioseph mysterium Incarnationis, & partum Virginis instantem, & nomen, quod filio in lucem edendo imponendum erat: ideo iuxta scrie historie, meritò sequitur mysterium natiuitatis exponendum, quod ad Lucam solum spectauit. Primò igitur Euangelista describit tempus, & locũ, quo Christus est natus. Deinde quibus primũ natiuitatis fuerit reuelatum mysterium. Postremò fructum, quem eiusmodi annunciatio, seu reuelatio attulit. Quod ergo ad primo loco propositum de tempore attinet, explicandum quid est edictum: & cur illud exire dicitur: deinde quid sibi hæc vniuersi orbis descriptio velit: tertio quis est iste Lyrinus, vel Quirinus Syriae præses. Edictum, nihil est aliud,

quàm præceptum, siue imperium: edicere enim propriè est voce præconis magistratum, vel Principem iubere aliquid, quod vt lex publica omnib' obseruandum proponitur. Et vt, interdicitum, est præceptum eius rei, quæ fieri vetatur, ita, edictum, eius, quæ ab omnibus effici præcipitur. Græcè edictum dicitur *πρόσταγμα*, vel vt Euangelista hoc loco habet *ἀπόφασις*, id est, placitum, & *πρόσταγμα*, eò quod Principi illud edicere placuerit; vt inde pulchrè dicta sint Principum placita leges ab ipsis latae. Et vt plurimum solet edictũ scripto prodì, ne varijs interpretationibus in illius intelligentia, & obediẽtia sit locus. Et in hoc sensu ponitur hæc vox in Actis, cum dicitur: Cum autem pertransirent ciuitates, tradebat eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis, & senioribus, qui erant Hierosolymis.

Interdictũ quid.

Edictum quo modo prodì consueuerit, & quare.

Act. 16.

Vbi,

Act. 17. Edicta in scriptis exire dicantur. Esther 1.

Dan. 6.

1. Esd. 5.

Prou. 21. Principiũ edicta quanti facienda.

Prou. 8.

Ordo tractationis.

2. Reg. vlt. & seq.

Vbi, vt vides, vocantur dogmata, id est, edicta, & decreta, quæ paullo antè in fine, cap. 15. eiusdem libri Lucas vocauerat præcepta Apostolorum, & seniorum. Et infra: Et hi omnes contra decreta Casaris faciunt; vbi dicitur, decreta conuertit interpres. Dicuntur deinde hæc edicta in Scripturis exire, siue progredi, quemadmodũ Esther dixit vnus ex sapientibus ad Regem Assuerum: Si tibi placet, egredietur edictum à facie tua, & scribatur iuxta legem Persarum, atque Medorum, nempe de obedientia mulierum viris suis præstanda. Apud Daniele quoque legitur: Consilium inierunt omnes Principes regni tui, magistratus & sãtrapa, senatores & iudices vt decretum imperatorum exeat, & edictum: & quæ sequuntur. Et libro 1. Esdræ: Cyrus Rex proposuit edictum, vt domus Dei edificaretur. Porro dicuntur egredi, vel exire, quasi à secreto Principis corde, & voluntate, in quã hæc ad tempus delitescunt, donec scripto, aut voce præconis foras prodeant, & promulgata vim habeant cunctos obligandi: Et quoniam corda Regum sunt in manu Domini, & quocũq; voluerit, illa conuertit; ideo hæc edicta cum bona, & iusta sunt, à Deo ipso quasi ex occulto, & sub sensum minimè cadente principio per Reges egredi sunt censenda; & propterea omni obedientiæ ratione, vt diuina, acceptanda sunt, iuxta illud: Per me Reges regnant, & legũ conditores iusta decernunt. Per me Principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Vt ita mirum non sit, si Iosephus ac B. Virgo eius Sponsa morigeros se ac obsequentes dicto Casaris præbuerint, vt par erat. Iam de descriptione ista dicendum, primò, quid sit, deinde ob quã causam fieret, tertio, quomodo potuit describi vniuersus orbis; quarto, an soli viri, an verò fœminæ simul cum viris censerentur; quinto, an illi, qui profitebatur, & nomen dabant, aliquod tributum Principi penderent; sexto, cur Herode pleno iure regnante in Iudæa ad censum soluendum adstringerentur profites; septimò, quamobrem Dauid census populum à Deo castigatus est, nõ

autem Augustus; octauò, cur Christus Dominus infinita Dei sapientia sub hoc tempore descriptionis nasci dignatus est; nonò denique, quid est in causa quòd cum tot excellentes historici illo tempore floruerint, qui Augusti vitam, & gesta persecuti sunt, nullam huius rei tã nouã, ac insolitã, nempe descriptionis per vniuersum orbem factæ mentionem fecerint. Descriptio igitur, vt à primo exordiamur, quæ Græcè dicitur *ἀπογραφὴ*, nihil aliud erat, quàm enumeratio quædam ciuium, qua ministri ad id deputati in actis publicis describebant capita ciuium cuiusque ciuitatis, vel provincie illis iuratis, & profectibus nomine, familiam, tribum, & ciuitatem in qua nati, & facultatum quantitatem. Et quia ministri describebant, & ciues profitebantur; ideo promiscuè verbũ Græcorum *ἀπογραφὴ*, vtroque modo vertitur: nam quòd interpres dixerat: Vt describeretur vniuersus orbis, Ambrosius legit: Vt censum profiteretur vniuersus orbis: & interpres noster inferius vertit idem Græcum verbum verbo profectendi, ait enim: Et ibat omnes vt profiterentur, singuli in suam ciuitatem. Et mox: Ascendit autem & Ioseph, & c. Vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore, prægnante. Et in Actis: Post hunc exiit Iudas Galilaus in diebus professionis, vocans professionẽ, quam hic vertit descriptionem. Hinc Suidas antiquus, & Christianus autor, in verbo *ἀπογραφὴ* *ῥήσι* (inquit) *ἀπαριθμῶσις*: Hoc est, Descriptio, est enumeratio, ac subdit: Casar Augustus, qui vnus dominatu suo omnia tenebat, viginti viros & vita, & moribus præstantes elegit, atque in omnem terram sibi subiectã emisit; per quos tum hominum, tum facultatũ descriptiones fecit; particulam quandã exijs, quæ satis esse rerum publicarum administratori, deferendam mandans. Hæc descriptio prima, facta est, illorum scilicet, qui ante ipsum à possessoribus nihil auferebant, ita vt publicum crimẽ essent locupletibus ipsa. Verba illa alij sic vertunt: Cum, qui eum antecesserunt qui à non possessoribus eriperent. Hæc Suidas. Habes ergo, idem esse de descriptionem, & professionem, & vnã

Descriptio Casaris Augusti illaquea fuerit.

Ambrosius lib. 2. in Lucam. c. 2. tomo 5.

Act. 5.

Suidas.

Describendi
censu ratio
an solis
Romanis co
gnita fuerit.

Exod. 30.

Quamobrem
à Romanis cē
sus ageretur.

Linus lib.
1.

Dionys. lib.
1.

Florus lib.
1. c. 6.

Bonorum æ
stimatio illa
apud Roma
nos quid cō
ferret.

Cur pendere
tur tributū.

2. Reg. 24.
& seq.

Hæc descri
ptio uti diu
nitus procu
rata fuerit.

utrumq; significare dictionē: sed erat
descriptio ex parte ministrorum; pro
fessio verò ex parte eorum, qui nomē
dabant, & profitebantur fortunarum
suarum mensuram. Nec tantum hæc
apud Romanos describendi, seu cen
sendi ratio in vsu fuit, verum etiam in
Sacris literis à Domino instituta quo
modo fit faciendā.

Quorsum autem census ageretur à
Romanis, siue enumeratio fieret, qd
secundo loco propositum fuit, expe
ditè respondemus, duas potissimum
causas extitisse, ob quas Romani cen
sum agere consueuerunt, testibus Li
nio, & Dionysio Halicarnasseo atque
Floro; primam quidem, vt numerus
eorū, qui arma ferre possent, & in bel
lum proficisci, cognosceretur. Dein
de vt populū iure iurādo ad actus for
tunarum suarum æstimationem apud
Censorem profiteretur: & hæc æsti
matio bonorum duas adferebat com
moditates, alteram, vt ea cognita, po
pulus in classes, ac centurias pro maio
ri, minoriū facultatum suarum mag
nitudine distingueretur: altera, vt
tributorum pensio cuiusq; facultati
bus æquaretur.

Tributum verò pendebatur: tum, ad
Reipublicæ onera belli, pacisq; susti
nenda; tum, vt populū eius imperiū,
ac potestatem profiteretur, cui tribu
tum numerabat. Potuit igitur hæc de
scriptio, quæ in Domini natalem inci
dit diē ab Augusto ad illos omnes
fines, vel illorum aliquem, quos dixi
mus, spectasse: vel, vt intelligeret quā
tus hominum numerus tot bellis, quo
rum ipse pars magna fuerat, esset ab
sumptus; vel, quo acciperet, vnde ho
mines, & in quas colonias posset di
stribuere; vel fortè ostentationis gra
tia, & superbiæ, vt fecit Dauid; vel de
nique lucri, & auaritiæ causa, sicut sæ
pe fieri à principibus solet, vt reddi
tus ad fiscum pertinentes augere va
leant. Et quacūq; de causa descriptio
fit facta, Diuinæ voluntatis fuit admi
nistra: siquidem ab æterno constitue
rat Deus Optimus Maximus eo tem
pore Filium suum vnigenitum in lu
cem ædi. Huic ergo mysterio vir Eth
nicus, & harum rerum ignarus, dum

aliud cogitaret inferuiebat. Nam sicut
diuisiones aquarum, ait Salomō, ita cor
Regis in manu Domini, & quocunq; vo
luerit, inclinabit illud. Multa siquidem
homines, atq; Principes cum primis
faciunt, quæ non ante duce Dei spiri
tu facta fuisse intelliguntur, quàm re
rū exitus illa demonstret. Sic Caiphas
ob id, quod erat Pontifex anni illius,
prophetauit Iesum moriturū pro hu
mano genere, dum dixit, expedire, vt
vnus moreretur homo pro populo,
ne tota gens periret: quamuis alia hoc
mente dixisset. Sic Rex Assuerus no
ste quadam, quam in somnium tradu
xit, iussit sibi adferri annales superio
rum temporum, nihil cogitans de ea
caussa, ob quam demum agnitu fuit,
venisse eum in illam cogitationē in
spirante Deo, vt Iudæorum genti pa
raretur salus. Eadem ratione exijt nūc
ediētum à Cæsare Augusto, vt cense
retur vniuersus orbis, quo tempore
nasciturus erat, qui omniū Dominus
totum orbem terrarū in vnus Fidei
monarchiā esset redacturus, regnaque
omnia euerurus: vt ipse solus, & legi
timus Dominus agnosceretur, & ille
lapis intelligeretur fuisse, qui in Da
niele scribitur abscissus de mōte sine
manibus viri, qui statuā illam, qua su
periora regna significabantur, redegit
in nihilum, & ipse factus est mons ma
gnus, & impleuit vniuersam terram:
quod factis iā ipsis, rebusq; cernimus
declaratum.

Dubitatio porro illa tertia, quo pa
cto vniuersus orbis describi potuerit
à Cæsare Augusto (cum & Parthi, &
Persæ, Scythæque, ac Germani magna
ex parte, Indi quoq; & Æthiopes Ro
manorū imperium non agnoscerent,
vt ait Ambrosius: Suetonius quoque
testatur in Augusto, Gothos, Arme
nios, & Indos Augusto nō fuisse sub
iectos, quāuis illius amicitiam iam am
birent: vt taceamus infinitas propè in
sulas, nouumq; nostro seculo inuen
tum orbem) facile expedietur, si Sacra
rum literarum morem in memoriam
reuochemus: vbi vniuersi orbis nomi
ne per figuram hyperboles, vel syne
doches intelligi cōsuevit notus orbis,
vel maior, & nobilior eius pars, vel

PROV. 21.

IOANN. 11.

ESTHER 6.

DAN. 2.

Quo pacto v
niuersus de
scribi potue
rit orbis à Cæ
sare Augusto

Ambrosius
supradicto
loco.
Sueton. c. 1

vniuersus

Suidas.
1. Esd. 1.

Dan. 2. 3.
& 4.

An mulieres
vnā cum vi
ris censerentur,
an viri tā
tummodo.
Exod. 30.

2. Reg. vlt.
Num. 1. &
seq.

LUC. 2.

LYRANUS.

Hieronym.
tom. 9. in
i. i. i. i.
Euthymius
in Lucan.
Ioan. 14. &
12.

Dionys. Ha
licar. lib. 4.
Censum quis
primus insti
tuerit.

In eos, qui
nō censebāt,
quæ pena ef
set decreta.

vniuersus Romano imperio subiecto
orbis, vt Suidas in prædictis verbis ex
ponit. nam simili loquendi Estras tro
po vitur, vbi Cyrus in edicto suo om
nia regna terræ sibi Deum tradidisse
asserit. Et Daniel aliquot capitibus
recēset vniuersas Regi Babylonis sub
iectas provincias:

Sequitur illud quarto in ordine lo
co dubitatum, num mulieres simul cū
viris censerentur, an soli viri. Certè si
legem Moyfi consulamus, in ea tantū
viri cēsebantur, & non omnes, sed qui
erant à viginti annis, vt cōstat in Exo
do, & libro Regum 2. probatur in illa
enumeratione iussu Dauidis facta, vbi
tantum viri fortissimi, qui educerent
gladium, & apti bello essent, in nume
rum venisse scribuntur. Verum si Euā
gelistæ verba, & morem Romanorū
expendamus, aliter nobis statuendum
est. Ait enim Lucas: *Ascendit autem &
Ioseph à Galilea de ciuitate Nazareth
in Iudæam, ciuitatē Dauid, quæ vocatur
Bethleem; eod quod esset de domo, & fa
milia Dauid: vt profiteretur cum Maria
desponsata sibi vxore, pregnante.* Quæ
verba aperte indicant beatam Deipa
ram professionis expertem minimè
fuisse, vt docet Lyranus: ratio etiā af
signata: eod quod esset de domo, & fa
milia Dauid, indicat de vna stirpe ge
neratos simul cēseri B. Virginem, &
Ioseph, vt Hieronym. in cap. 1. Mat
thæi docet. Ad hæc Euthymius: *Simul,
inquit, descriptus est Christus, vt filius
Ioseph; & vt eos, qui descripti erant, in
seruitutem Principis Cæsaris liberaret
à seruitute diaboli, qui Princeps est mū
di.* Sic ille. Atq; ita habes, non tantū
matrem, sed etiam filium fuisse descri
ptos. Præterea Dionysius Halicarnas.
in historia sua indicat in primo censu
Seruij Tulli, qui eius fuit primus au
tor, non tantum viros, sed etiam mu
lieres, & infantes à Romanis cēseri cō
sueuisse. Inquit, *Romanos omnes
describere, & æstimare rem suam ad ar
gentum: iuratos ipsos legitimum iuramē
tum senerē, & ex omni optimo æstimasse,
ex quibus essent parentibus scribētes, &
cuius ipsi et atis, & vxores, filiosq; nomi
nantes, & quo vrbis habitarent loco, aut
quo in pago regionis. Si quis nō æstimaf*

set, penam ei constituit priuationem bo
norum, atque ipsum verberibus casum vè
di: durauitq; diu apud Romanos hæc lex.
Sic Dionysius, qui etiam in septimo
censu, qui actus est COSS. Spurio Cas
sio, & Posthūmo Cominio idem rep
etit, his verbis: *Cinium, ait; qui pūberas
essent, supra centum decem millia erant,
vt proximo censu compertum fuerit; mu
lieram autem & puerorū, seruorūq; &
mercatorum, & sordidas artes exercenti
um triplo plusquam turba ciuiliis. Ha
ctenus ille.* Quare more Romano mu
lieres proculdubio censebantur: sicut
etiā Rex Philippus in enumerationi
bus suis hodie nō tantum viros, sed etiā
pueros, & mulieres cōplectitur.

Esti autem potuisset Maria absens
ac legitime impedita, quia prægnans,
excusari à professione; tamē quia mo
ris erat, vt præsentēs censeretur, pro
pterea & ipsa adfuit. Nam Linius, Cē
soribus Claudio Nerone, & M. Lucio
Salinatore, COSS. autem P. Sēpronio,
& M. Cornelio Seruij Iustrum cōdi
tū scribit, propter plerosq; ciues Ro
manos absentes; quī erant in castris.

Moris ergo erat, vt quolibet Iustro, id
est, quinq; annorum spatio dicto à
luendo, id est, soluendo census agere
tur: & opus erat præsentia eorum, qui
censendi erant, nisi ipsi Cēsores, aliud
permitteret, quare propter absentes,
qui erant in castris, seruij illo Iustro cē
sus est peractus. Si ergo mulieres ad
censum pertinebant, & non poterant
nisi præsentēs cēseri, mirum esse nō
debet, si Mariam prægnantem in ciui
tatem oportuerit Bethleē proficisci,
vt ibi simul cū viro suo censeretur.
In Iudæa enim peculiariter ille ordo
videtur obseruatus, quem innuit Euā
gelista, vt quisq; in sua ciuitate, in qua
natus erat, profiteretur propter legē;
in alijs vero prouincijs vbi cunq; quis
esset, describatur: Ioseph autem est
in Bethleem natus esset; diuenterat ta
mē in Nazareth Galilææ habitandi
gratia, propter bella continua, quibus
Iudæa præmebatur: post reditū etiam
ex Ægypto timuit in Iudæam profi
cisci, propter Archelaum filij Hero
dis, & puerū Iesum ab eius manibus
seruandum: docens nos etiam à dulci

Idem Dio
nyf.

Cur B. Virgo
etiam cense
ri noluerit.

Linius De
cad. 3. lib.
9.

Iustrū vnde
dicatur: Quo
ties ageretur
census, & v
bi.

Quæ Iose
pho Virginis
spōso tot pe
reginationū
caussæ exti
trint.
Matth. 2.

patria, & ab amicis, & carissimis con- sanguineis propter Iesum fide ample- tendum, ac retinendum exulare.

Cōueniebat ergo, vt Maria in Beth- leem veniret, atq; ibi pareret Iesum: tum, vt obediret edicto Cæsaris, tū vt vaticinium prophetiæ de Christo in Bethleem nascituro, cuius ipsa cōscia erat, impleret, tum, vt Spiritui sancto impellenti eam ad illam obediētiā Imperatori profano præstandam mi- nimè resisteret; tū deniq; ne relicta in Nazareth virgine, vel mysteriū partus ante tempus alijs detegeretur, vel p- les, vt spuria haberi posset; cū tamen ad tempus pro filio Iosephi habenda esset, vel ne deniq; viri sui auxilio, & ministerio in pætu destitueretur.

Cæterum an, qui profiterentur, & nomen darent, aliquod in censu per- agendo tributum penderent, dubium quintum fuit. Nā Ioannes Gagnæus recens auctor id inficiatur in hac cen- sitione, & ante eum Orosius, eod quod eius rei nulla sit in Euāgelio mētio; & reprehendit Ioannes Erasmiū, & alios, qui verbū ἀπογραφῆς censendi verbo interpretati sunt; cum potius, inquit, significet recensere; in recensitione autem nihil aliud spectatur, quā vt cer- tus hominū numerus Imperatori in- notesceret, sicut fecit Dauid. Addunt præterea alij, Iudæos in socios Roma- norū fuisse olim spōte sua ascriptos, vt legimus in libro Machabæorum: in quos nullum ius proinde exigendi cē- sus erat, maximè cū legamus apud Iosephum Iuliū Cæsarem Hyrcano, à quo in Affricam pergens auxilia ac- ceperat, stipendiā remisisse; & sub He- rode, qui successit Hyrcano, & sub quo natus est Dominus, non est verifi- mile stipendiariam fuisse Iudæam Ro- manis. Vnde Iosephus iterū scribit: etiam post Adiacum bellum cū duo Romanorum imperiū regerent Cæ- sar, & Agrippa, tertium sibi amicitijs Herodem vixerunt: prorsus vt im- munitas à C. Cæsare data Iudææ sub Hyrcano in omne Herodis regis tem- pus integra steterit sub pari iure so- cietatis, & æquissimo fœdere, vt aper- tē apud eundem Iosephum concedit Augustus.

His tamen nō obstantibus, statuē- dum est, hāc enumerationem sine tri- buti alicuius pensione perfectam non fuisse: quod his rationibus euincitur. Nam si legem consulimus in Exodo perscriptam, enumeratio, vel recensiti- o fieri non debebat sine certa pen- sione, dicitur enim ibi: *Quando tuleris summam filiorum Israel iuxta numerū, dabunt singuli pretiū pro animabus suis Domino: & non erit plaga in eis, cū fue- rint recensiti. Hoc autem dabit omnis, qui transit ad nomē, dimidium sicli iuxta mensuram templi. Siclus viginti obolos habet. Media pars sicli offeretur Dño.*

Ex quibus habes non licere summam populi colligere sine pēnsione dimidij sicli ab vno quoq; qui censetur (qui siclus constabat duabus drachmis) ita vt diues ad illud non adderet, pauper non minueret: & illa pecunia in vsum Domini, siue templi cedebat. Et mi- natur Dominus plagā populo, si sine pensionē describeretur. Quamobrem tradunt Iudæi præter nostrum Bedā, ob huius præcepti violationem punitū fuisse Dauidem in enumeratione populi, vt secūdo libro Regum per- scribitur: quia non colligebat mediū siclum ab enumeratis, nec contulit in Sanctuarium: vt docet Iosephus lib. 7. Antiquitatum. Deinde accedit lex à Seruio Tullo apud Romanos in cen- su peragendo obseruari solita: de qua Halicarnasseus sic habet: *Iussit omnes eiusdem pagi institutum quendam num- mum per capita conferre, alium quendā viros, alium fœminas, aliumq; impuberes: ex quibus connumeratis à præsidentibus Sacrorum manifestè fiebat numerus & per genus, & per atates.* Sic ille. Ex qui- bus colligimus, non tantū viros in nu- merum venire solitos, & nummum pendisse, sed & mulieres, & pueros, vt ex numero, & diuersitate persoluti cē- sus colligerent numerum, & qualita- tem descriptorum omnium. Dabant ergo aliquid tributi nomine qui pro- fitebantur apud Iudæos, & Romanos in signum dominij, & potestatis eius, cui illud pendebant, sed in lege pen- debāt domino Deo, qui solus erat po- puli illius verus Rex, ac Dominus, & in quo solo nō in Principe, vel populi

II. opinio p- babilior.

Exod. 30.

Beda cita- tus à glossa ordin. Exo. 30. 2. Reg. 24.

II. argum. Ioseph. lib. 7. cap. 10. seu 13. II. ratio. Halicarnas- seus lib. 4.

Quibus de- causis de- cuit B. Virgi- nem in Beth- leem proficisci cum Ioseph. Micha. 5. Ioan. 7.

An, qui profi- tebantur, & nomē dabūt, aliquid in cē- su peragēdo tributū pen- derent. Ioann. G. g. g. in Lucan. Oros.

2. Reg. vlt.

1. Machab. 8. & 11.

Ioseph. lib. 14. cap. 19.

Idē lib. 15. cap. 13.

Dio Casius lib. 56. Quē censum exigeret Au- gustus, teste Dione.

Suidas præ- dicto loco.

Act. 5.

Matth. 22.

Beda lib. 1. in Lucā. c. 2. tom. 5. Regi Chri- sto, & Imper- ratori qualē censum de- beamus. Matth. 11.

Vti Deo ser- uendum. Exod. 20.

multitudinē fidendum, apud Roma- nos autē pensio cedebat in vsum Cæ- saris. Et confirmatur autoritate Dio- nis Casij, qui sic habet: *Cum Augustus alendis exercitibus Romanis, quibus im- perium continebatur, vicesimam instituis- set, & id tributum omnes agerrimè fer- rent, adeo vt quiduis potius passuri vide- rentur, constituisse tributum ex agris, & adibus colligere: ac confestim non ostēso quantum, aut quo pendendum cuiuslibet modo foret, alios aliū misit, qui priuato- rum hominum, ipsarumq; ciuitatum bona describerent: vt cū singuli maiorem ia- cturam vererentur, mallent vicesimā pē- dere. Idq; eius consilium res ipsa proba- uit.* Hæc Dio.

Accedit apertissimè illi sententiæ Suidas superius allegatus, docens par- ticulari quandam publico admini- stratori pendi solitam in illa enu- meratione. Nam & inde Iudas Gau- lonites cum Sadduco Phariseo sedi- ciosè contendebant non esse populū Dei censendum, & alium à Deo suo dominum agnoscendum. Certum au- tem est, contentionem illam excitatā in diebus professionis, siue descriptio- nis, vt traditur à Luca in Actis: nec a- liam nouit Lucas professionē, quā illam, de qua idem Lucas in presentia dixit: Ergo in illa aliquid pendebant descripti. Vnde nata etiam est illa se- ditiosa quæstio. *Si licet censum dare Cæsari, an nō?* Et respondit Dominus: *Ostendite mihi numisma census.* Quare rectè ait Beda in præfens Lucae Euan- gelium: *Quomodo tunc imperante Au- gusto, & Cyrino præsidente ibant omnes, vt censum profiterentur singuli, in suam ciuitatem; ita & nunc imperante per Ec- clesiam præsides, id est, Doctores, imò sua- dente, & premia pollicente Christo, ea- mus omnes, nullus excipitur à censu in- stitua. Veniamus ad eum, qui laboramus, & onerati sumus; & ipse reficiet nos. Tol- lamus iugum eius super nos, & discamus ab eo, quia mitis est, & humilis corde; & inueniemus requiem animabus nostris.* Et infra: *Deinde inferendum, quia iuben- te Domino quæ Cæsaris Cæsari, & quæ Dei sunt, Deo esse reddēda, nobis quoque solerter intimatur in similitudinem de- narij regalis Deo Regi nostro decalogū*

legis offerendum, hoc est, amorem Dei, & proximi, quorum vnus tribus præceptis, septem alius complectitur, integro esse corde seruiendum. In quo videlicet Scri- ptura Sacra denario, decem mandatis cœ- lestibus, quasi totidem aureis nummis in- signito, vultum, nomēq; Regis aterni, hoc est, agnitionem Diuinae voluntatis quis- quis intueri nouit, inueniet. Hæc ille, pie admodum, & eleganter.

Quid autem penderent in censu, non est ignotum, vel obscurū in Euan- gelio. Dixit enim Dominus apud Mat- thæum: *Ostendite mihi numisma cen- sus.* At illi obtulerunt ei denarium. quā- quam, vt alibi probatū reliqui, reuera nō esset simplex, sed duplex denarius; vt colligimus primo ex lege, vbi dimi- dium sicli (quod duabus drachmis cō- stabat) pendi iuberetur. Deinde ex alio loco Matthæi, vbi pro se, & pro Petro Dominus iussit solui staterem argen- teum, qui quatuor drachmas valebat. Et publicani accedentes ad Petrum, dixerunt ei: *Magister vester non soluit didrachma, id est, duas drachmas, tan- tum enim singulū caput numerabat.* Tertio idē colligitur ex Iosepho, qui in libris de bello Iudaico de Vespasi- ano agens, ait: *Stipendium verò, vbi- cūq; degerent, Iudæis indixit: binasq; drachmas singulis annis deferre in Ca- pitolium iussit, ita vt antehac Hieroso- lymorum templo pēdebat: vbi Iosephus insinuat tantum quotannis illos pen- dere solitos, quantū olim templo pen- debant: cum scilicet fieret recensitio, siue enumeratio, siue à Iudæis, siue à Romanis. Nec mirum est fuisse dena- rios duplices, & non tantū simplices: quia id etiam in moneta nostra ar- gentea contingit, quod dicimus: vt quod dicitur in Matthæo numisma cē- sus fuisse denarium, intelligamus non fuisse simplicem, sed talem qui effice- ret binas drachmas. Quare reprehē- dendi nō sunt, qui verbum ἀπογραφῆς: hoc verbo censendi verterūt. Nam & Ambrosius interpretatur, exiit edictū à Cæsare Augusto, vt censum profi- teretur vniuersus orbis. Adde quod Eusebius in Chronico, & Beda, & pas- sim alij Doctores illam descriptionē, censum, & Cyrinum Cenforem ap-*

Quid pendi in censu con- fuerat.

Matth. 17.

Ibidem.

Ioseph. lib. 7. de bello Iud. c. 26. Iudæi quoties Romanis penderēt tri- butum. Exod. 30.

Denarius quantum va- leret.

Ambr. lib. 2. in Lucā, c. 2. tom. 5. Euseb. Cæ- sar. tom. 2. Beda ibidē.

Quomodo in Iudæa Herodis magnitudi-
tioni subiecta, iure potuerit Augustus cenium exigere.
Epiphanius in Heres. 22. & alibi.
Eusebius in Chronic.
Iosephus lib. 15. c. 13.

Iosephus lib. 15. cap. 16.
Tacitus libro 21.

Appianus lib. 1.
Herodes sub Augusto quomodo regnavit.

1. Machab. 8. & 15.

Iosephus lib. 14. c. 8.

Appianus. Plurarchus

Exemplum.

pellant: ut nulla esse debeat controversia, quin in illa enumeratione aliquid pendere soliti essent censiti.

Illud iam sequitur sexto loco explicandum: Quomodo Herode primo, siue magno, pleno iure regnante in Iudæa, Galilæa, & Samaria sub cuius XXXIII. anno Iesus salutis autor est natus, ut Epiphanius testatur (vel XXII. ut Eusebius in Chronico suo ponit) potuerit Cæsar tale iugum imponere, & censum à quolibet ex subditis eius pendendum exigere? Quod certè perinde absurdum videtur, ac si Rex Galliarum in Hispania, aut Rex Hispaniarum tributum exigendum in Gallia institueret. Adde quæ superius diximus ex Iosepho de ascito Herode in societatem Augusti, & Agrippæ, & quod post Asiaticam pugnam Augustus Herodem, & si Antonio misisset auxilium, non modò sua dignitate non deiecit, sed etiam amplioribus honoribus, & benevolentia fuit complexus: ut idem Iosephus est autor, & Tacitus: Regnã, inquit, ab Antonio Herodi datum, victor sanxit.

Respondendum est, Herodem nõnisi precariò, & serviliter regnasse, & ut ait Appianus in Syriaco, non nisi *φίσις τεταγμένος*, id est, tributis ordinatis, ut omnino domita Iudæa & subdita innueretur à Gentibus. Nam & si Iudæorum, & Romanorum ab initio fœdus esset æquissimum (nam æquabile ius utriusque partis describitur illo Romanorum decreto, quod habetur libro primo Machabæorum) postmodum tamen Pompeius superatis Hyrcano, & Aristobulo, stipendiariam fecit Iudæam, ut perhibet Iosephus libro 14. Antiquitatum. Eadem stipendia confirmavit, vel auxit Gabinius Proconsul Aristobulo deuicto: ut auctores sunt Appianus in Mithridatico, Plurarchus in Pompeio. Et sicut non est absurdum, modò Regem Philippum exigere tributum aliquod, quando enumerat omnes provinciæ suæ subditos, siue illi immediate sibi seruiant, siue per medios alios Principes, Duces, & Comites, ita nec tunc absurdum erat Re-

ges datos subesse in similibus ipsi Romano Imperatori. Id enim affirmant Suetonius in Augusto, & Plinius, & ex Procemio Dionysij Halicarnassei deducitur. Sed, inter cæteros, audi quæso verba Strabonis, qui apertissimè hac de re loquitur: *Vniuersa huius terræ, inquit, quæ Romanis parer; quam verò ipsi habent, provinciam vocant, & Praefectos, & Quæstores in eam mittunt. Sunt etiam nonnulla ciuitates libera conditionis, alia ab initio per amicitiam Romanis adiuncta, alia ab ipsis honoris gratia libertate donata. Sunt & Principes quidam sub eis, & Phylarchi, & Sacerdotes, atque hi quidem secundum quasdam patriæ leges viuunt. Prouincia per sepe aliter, atque aliter diuisa fuerunt; at in presentia diuisa sunt, ut Cæsar Augustus constituit. Nam cum patria ei totius imperij patrocinium permiserit, & pacis, & belli quamdiu vixerit, potestatem habeat; totum imperium bisariam diuisit: nam partem sibi asciiuit, partem populo dedit; ac sibi quidem quacunque militum presidio indiget. Ea est Regio barbara, & Gentibus nondum subactis finitima, sterilis sanè, & cultu difficilis, ut propter cæterarum rerum inopiam, & copiam munitionum iugum detrectent. Populo autem reliquam concessit, quæ pacata est, & facillè sine armis retinetur. Vtramque portionem in prouincias complures diuisit, quarum alia Cæsaris, alia populi dicuntur. In suas praefecturas Cæsar ipse administratores mittit, & alio tempore aliter partitur regionem, & ut res postulat, ita versatur. In populi prouincias populus Imperatores, vel Cõsules mittit. Hactenus Strabo. In cuius verbis, quod ait, Romanam Augusto Cæsari totius imperij potestatem quoad viueret, permisisse, nemo mirari debet, constat enim ex Dione Casio in Augusto, ad declinãdam Regiæ potestatis suæ Monarchiæ inuidiam petiisse Augustũ pro rogari sibi summã potestatem in decennium, quo transacto in quinquennium, mox in alterum quinquennium, postea in decennium, postremo in tertium decennium, ita ut decenniorum successione perpetuò imperium ad-*

Suetonio. cap. 47. & 48. Plin. lib. 6. c. 5.
Dionysij Halicarn. Strabo lib. 17. in fine. Ciuitatum Imperij Romani varia conditio.

Augustus Romanum imperium bisariam diuisit.

Augustus, ac ceteri Imperatores quantum veluti Imperium renouarent.

ministra-

Exemplis illustratur dictum Strabonis.

Ruffus, autor.

Iustinus libro 34. Liius lib. 5. dec. 5. Velleius lib. 2.

Iosephus lib. 19. c. 7.

Idè lib. 15. Antiq. c. 18.

Idè lib. 16. c. 13.

ministrauerit. Nã Dio Casius lib. 53. & lib. 55. ait: *Augustus eo tempore Dominus salutatus non modo perhibuit, ne quòd ipsius hoc nomine compelleret sed summopere & id cauit, tertio quoque iã decennio computo in quartam decenniam coactus, quintum Imperium suscepit. Quo factum est, ut reliqui Imperatores quanquam non in certum tempus, sed in omnem vitam designarentur, tamen decimoquoque anno festos agerent dies, quasi tum imperium renouaret: quod in imperio Cõstãtini Magni perspicuè cernere quifque poterit.*

Sed ut hæc, quæ docuit Strabo, ali quot exemplis illustrentur: Ruffus in Epitome scribit; Omnes Antiochi Magni Syriæ Regis filios sub tutela Populi Romani fuisse semper, vnde in eos exercebant omnia ferè imperij, & potestatis iura. Et Antiocho Epiphani Egyptum armis vexanti imperarunt per Popylium Lenatem, ut scribit Iustinus, Liius, ac Velleius. Ad hæc cum Rex Agrippa in Tyberia ageret, essetque inter alios, qui aderant reges valde conspicuus; Marcus Syriæ præses credens non expedire Romanis Reges huiusmodi habere, consensum singulis mandauit, ut quamprimum sua se ad regna reciperent, ut Iosephus scribit. Idem rursus prodit, Archelaum Iudææ Regè apud Augustum fuisse delatum, damnatũque, atque regno deiectum. Rursus Herodes à Gadarensis defertur apud Augustum, cum Syriam inuiseret, eodem autore. Quinimo ipse idem Herodes, sub quo census hic est habitus, potestatem animaduertendi in filios ab Augusto accepit, & ne liberã quidem omnino, sed communicatam etiam quorundam Regum, ac Præfidũ consilio, ut explicat Iosephus. Ex quo planum fit Iudææ regnum sic fuisse Herodis, ut magis esset Augusti, penes quem Regum omnium summa erat potestas, ut ab eis regnis omnibus indistinctum esse censum mirari nullus debeat.

Septima fuit quæstio; Cur in hac enumeratione, & censu facti punitus

fuerit, David sanctus, & Augustus impius non sic pœnas dedisse legatur? Respondeo, huius rei iustas causas non deesse. Et in primis constat Dauidem inanis gloriæ vitio commotum fuisse ad populum enumerandũ, & nonnullam fortassis humanam cõfidẽtiam in multitudine virorum collocasse, contra verbum Prophetæ, dicentis: *Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suũ, & à Domino recedit cor eius.* Adde quod Ioab illum à sententia sua abducere conatus est: verũ sua cohortatione effecit nihil. Item, tradunt Hebræi cum Iosepho in Antiquitatibus, neglectum fuisse diuinum præceptũ in Exodo traditum, à Dauide: nam cum à singulis enumeratis capitibus exigendum esset dimidium sicli in vsum sanctuarij: illud exigere neglexit, vnde & plaga ibidem interminata punitus est, nempe peste, qua septuaginta millia virorum vna die desiderata sunt. Præterea, cum esset David amicus & familiaris Dei, statim castigatus est, iuxta illud: *Ego, quos amo, arguo, & castigo.* Et ut habetur in secundo libro Machabæorum: *Multo tempore non finire peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficiũ est indicium.* Cæsar verò minimè pœnas dedit, quod fortassis non peccauerit in hoc facto, & quia Deo inspirante hanc censuram instituerit, ut in ea inferiret diuinæ voluntati; denique quia Dominus iuxta talentum, & lumen cuique communicatum, ab eo rationem solet exigere, hinc sæpe legimus Reges fideles populos gubernantes, vel leuiter peccantes fuisse diuinitus castigatos; cum alij potentatus, & monarchæ, qui infideles regebant, etiam grauius delinquentes, rarò, vel leuiter puniti extiterint.

Consequitur octauo loco, ut illud etiam inuestigemus, cur videlicet diuina sapientia, hoc tẽpus descriptionis, siue enumerationis elegerit, in quo Filius Dei in lucem ederetur? Nam si *Sapientia*, teste Salomone, *attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter*: minimè verè-

2. Reg. vlt. Cur David sanctus populum censendo, à Deo tam grauius punitus fuerit.

Hierem. 17

Ioseph. lib. 7. c. 10. Exod. 30.

Apocal. 3.

2. Mach. 6.

Augustus populum censens, cur nullas pœnas dedit.

Matth. 25.

Cur sub Augusti Cæsaris inuerti orbis descriptio ne Filiũ suũ Deus nasci voluerit. Sap. 8.

dũ est,

I. ratio. Id enim in primis videtur à Deo prospectum fuisse, vt B. Virgo, quæ ipsum conceperat Saluatorem, rationem, & iustam causam veniendi in Bethleem haberet, atque ibi pareret. Hinc Theophylactus scribit: *Propterea fit descriptio, vt cum omnes in suas patrias irent, ascēderet & virgo in Bethleem, qua eius patria erat, nascereturq; sic Dominus in Bethlehem: ac impleretur propheta, qua dicebat, cessaturo mul torum deorum cultu, vnum etiam Regem, nempe Casarem imperaturum.* Sic ille.

II. ratio. Deinde voluit Deus per hanc ab Ethnico Imperatore Augusto Casare censionem præceptam nasci Filium suum; vt ostenderet impleram Iacob prophetiam: *Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius; donec veniat, qui mittendus est.* Tunc enim manifestè, ablato scepro de Iuda, & Iudæa plenè subiecta Augusto Casari apparuit per natiuitatem Dei Filius, & Messias.

III. ratio. Tertio, decreuit quoque nomen recens nati infantis adscribi Scripturis populorum, iuxta propheticum Davidis vaticinium: *Nunquid Sion dicet homo, & homo natus est in ea: & ipse fundauit eam Altissimus?* Estque sensus; Nunquid aliquis hominum hoc sufficet ipsi Sion enarrare (est enim vox Sion dandi casus, vt indicat litera Hebræa, & Hieronymus admonet) videlicet quod homo fit natus in Sion; & quod idem ipse in ea natus eā fundauerit, seu à fundamentis extruxerit? Hebraica huius, & sequentis versiculi lectio apud Hieronymum ita habet: *Ad Sion autem dicetur, Vir & vir natus est in ea: & ipse fundauit eam Excelsus, Dominus numerauit scribens populos: Ipse natus est in ea.* Prioris quidem versus intelligentia hæc videtur esse: Ad Sion multorum filiorum fecundissimam parentem dicitur quasi congratulando: Ecce hic, & hic, & ille (demonstrando vniuersos regeneratos in Ecclesia) nati sunt in ea per regenerationem ex aqua, & Spiritu sancto. Vel iuxta idioma Hebraicum, quilibet spiritali natiuitate regeneratus, in ea, scilicet Sion, id est, Ecclesia renasci debet: & ipse Dominus ipsam Sion, sue Ecclesiam, à fundamentis ædificauit. Secundus versus sic habet: *Dominus numerauit scribens populos, ipse natus est in ea, vel, ibi.* Et potest intelligi de Scriptura Sacra, quæ est liber vitæ; & de enumeratione, qua suas oues vitæ pastor enumerat. Cognouit enim Dominus, qui sunt eius: & bonus pastor cognoscit oues suas, & eas vocat nominatim. Atq; de hac Scriptura ait Dominus: *Gaudete quod nomina vestra scripta sunt in celis.* Quod dicitur: *Et principum horum, qui fuerunt in ea,* in Hebræo non habetur, sed tantum: *Hic, natus est ibi:* id est, autor tanti boni, & salutis, per quæ fiet hæc electorum enumeratio, atque descriptio in libro vitæ, natus est in ea per incarnationem: & ipse ex B. Virgine sanctissimus, & sanctificator nascetur in Bethleem. Vel, quod magis ad literam videtur, Dominus in descriptione populorum per Augustum Casarem facta (quam de more prophético Deo tribuit: Quia cor Regum in manu Domini, & quocunque voluerit, inclinabit illud) oriturus est, & in lucem edendus in Bethleem.

Et ita mirificè consonat hoc Davidis oraculum descriptioni vniuersi orbis ab Augusto factæ. Amplius Evangelista merito hoc descriptionis tempore natum Messiam enarrat: sicut dem Prophetæ pro signo aduentus, & natiuitatis eius tempus magnæ pacis futurum esse prædixerant. Isaias enim vaticinatur: *Et iudicabit Gentes, & arguet populos multos: & constabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces: non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltra ad prælium: Sine vt Michæas idem fundens vaticinium, ait: Et nõ discent vltra belligerare: ac rursus Isaias: Multiplicabitur eius imperiũ, & pacis nõ erit finis.* Et Dauid: *Orietur in diebus eius iustitia, & abũdantia pacis; donec auferatur Luna. Et dominabitur à mari vsque ad mare; & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum.* Augustus enim per mul

Alier sensus Hebræorum scilicet.

Quid item illud, quod sequitur: Dominus narrauit in scripturis populorũ &c.

2. Tim. 2. Ioan. 10. Luc. 10.

Explicatur etiam: & principum horũ, qui fuerunt in ea. Prou. 21.

III. ratio, nati scilicet Christi sub Casare Augusto.

Isa. 2. Mich. 4. Isa. 9. Psal. 71.

Quid quod Augustus ter templi Iani ianuas clausit.

Orosius lib. 6. cap. 1.

V. ratio.

Ephes. 4.

Psal. 112. & 1. Reg. 2.

Nomen Augustus quid significet, & vnde deducatur.

Ouid. lib. 1. Fasto.

Christo vt quadret nomẽ Augusti

Cæsar vnde dicitur, & quid signet.

tos annos pacem habuit, cum vniuersus orbis eius imperio esset subiectus: Ferturq; à magnis historicis ter ianuas templi Iani clausisse, in eo quasi pacè includens, ne recederet, ex Numæ Põpilij instituto. Et, vt testatur Paulus Orosius ex Suetonio, ter illud clausit, ne pe anno 15. 16. & 41. sui imperij, in quo vltimo termino quasi annis duodecim clausum fuit: ita vt iam foris rubigo corripuerit. Nunc autè (proh dolor) pacem non claudimus, nec retinemus, sed per vim illam à nobis excludimus. Ad hæc apertè natus est illo tempore, vt qui Rex omnium futurus erat, vnus non modò è pluribus, verum etiam ex omnibus haberi volebat, vt omnium infimus: vt sciremus venisse tempus, quo cuncta inuerneretur, & vt ipse, qui in inferiores partes terræ descenderat, mudaret, & repurgaret omnia: & vt humiliatus esset exemplum, quoniam non est difficile Deo fuscitare de terra inopem, & de stercore erigere pauperem, vt collocet eum cum principibus, cū principibus populi sui. Ideo pulchrè sub Augusto Casare natus est Dominus: nec sine causa nomen eius exprimitur. Augustus enim idè quod facer, vel sanctus significat: ab auum, quæ auspicijs sumendis adhibebantur, gustu: Vnde in Fastis Naso dixit: *Sancta patres augusta vocant, augusta vocantur* *Templa, Sacerdotũ ritè dicata manu. Huius & auguriũ depēdet origine verbi, Et quacunque sua Iuppiter auget ope. Augcat imperium nostri ducis, augeat annos.* Vbi vides nomen Augusti vel ab augurio, vel ab augendo deduci. Talis fuit Christus Saluator, qui sanctus, & sanctitas ipsa est, & ad sanctificandum mundum venit, & qui numerum electorum Deo auxit, & naturam humanam suæ gratiæ, & sapientiæ incremento locupletauit. Cæsar dictus est, à cædendo, quo nomine finis idolorum culturæ, & omnium errorum vbique tollendorum, & solus Christus Deus verus vbique colendus, significabatur. Quæquam verò fortunatus multis de causis Augustus fuerit: nulla tamen

illius maior gloria, quàm quod quidã hoc disticho explicauit: *Principe quo summo, descendens Christus Olympo* *Virginis ingressus viscera, factus homo est.* Vnde Augustus omnium primus fuit imperator: nam Iulius Cæsar, qui eum in filium adoptauerat, non Imperatoris, sed Dictatoris humilioris nomẽ fuit sortitus. Quare Augustus magno iure nomẽ dedit omnibus Imperatoribus succedentibus, quemadmodum etiã nonnullis ciuitatibus, vt Cæsaraugustæ, & Augustæ Vindelicorum, & Augustuduno, & Sebastæ Samariæ; dedit etiam mensi sextili, vt Augustus in posterum vocaretur, largitus est etiam cohorti primariæ, quæ apud Lucam Augusta appellatur; rebusq; omnibus felicibus & fortunatis eiusmodi nomẽ indere solemus, & augusta vocamus. Amplius nascitur libertatis nostræ auctor sub Ethnico Principe enumerãte populos sibi subditos; tũ vt doceat nos Principum decretis parere: quia *Omnis potestas à Deo est.* Nam parum esse iudicauit nõ solum per totam vitam vsque ad mortem; mortem autè crucis obsequentem se præbere; verũ etiam ab vtero matris, antequam prodederet in lucem: sicut etiam postquã mortuus est, corpus suum non nisi ex obedientia Pilati de cruce deponi voluit: tum denique, vt signaret, natum esse illũ, qui nos describeret in libro vitæ, modo illi nomen nostrum daremus, eiusque imperiũ in ciuitate, hoc est, in Ecclesia profiteremur, atq; censum denarij, id est; obseruantiam decalogi illi offerremus. Hinc aptè philosophatur glossa ordinaria, dicens: *Nascituro Domino describitur mudus: quia ille apparebat in carne, qui electos suos ascriberet in eternitate: in quo nomen Augusti verè impletur, qui suos augere sufficiens, censoribus suæ professionis nõ pecunia, sed fidei oblatione signare præcepit: Quia dum professio secularis obtēditur, spiritalis impletur. Abolito autem censu Synagoga vetusto, nouus census Ecclesiæ paratur, qui tormenta non exigit, sed aufert: quia non vno numismate, sed vna signatur fide.* Hæc illa.

Aug. Imperator quibus dedit nomẽ Augusti.

Act. 27.

VI. ratio.

Rom. 13.

Philipp. 2.

Matth. 27.

Quos describat Christus in libro vitæ.

Gloss. ordinari.

Quid quod vniuersus orbis subditus fuit Cæsari Augusto. Gen. 3.

In Cæsare quam aptè designetur demon. 2. Reg. 14. Infra 18.

Luc. 11.

Rom. 5.

Quem olim demoni mūdus censum persolueret. Ista. 9.

Iudic. 7.

Quando fuerit ille Imperio spoliatus.

Psal. 71. Cyrinus quoque Censor aptè demonem repræsentat.

Eleganter etenim vniuerso orbe Cæsari Augusto subiecto significatur, mūdus in vitiis culmē deuenientē, dæmoni fuisse subiectum, cuius durū, ac ferreum erat imperium, quia illum superauerat in primis parentibus, posteaq; (heu) nimis auxerat propter tenebras falsi cultus idolorum; atq; peccatorum augmentum. Et rectè in Cæsare repræsentatur. Nam dæmon caso ob inuidiam, & irā ventre matris sue, id est, Angelorum societate, cuius in gremio alebatur, exiit: Cæsariēq; sua ponderosa, quemadmodū & Absalō, id est, cogitationibus capitis ex proprio sui amore procedentibus, superbiā, odij, & inuidiā suspensus est in ligno Crucis quasi in quercu; & vt Absalō, confossus fuit tribus lanceis, nempe humilitatis, amoris, & paciētiæ Christi, contra eius superbiam, odium, & iram. Quando autem iste maximè regnabat, & in pace omnia, quæ habebat, possidebat, tunc conueniens fuit, vt fortior illo veniret, qui eum debellaret, atq; expugnaret, & diriperet eius spolia, in quibus gloriabatur: Nam vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Censum autem, totus orbis dæmoni pendebat, noua scilicet peccata: verū Christus cessare fecit tributum edicti, & exactoris vires cōfregit, iuxta illud Isaïæ, qui describens Christi natiuitatem, ait: Iugum enim oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrū exactoris eius superasti, sicut in die Madian: quibus metaphoris explicat Propheta tyrannidē diaboli crudelissimam, qui prius exultabat in mūdō, & graui iugo seruitutis omnium colla præmebat: quasi virga stimulabat vniuersos ad peccandum: & quasi exactor peccata sibi quasi tributū pendere cōpellebat. At victus est sicut in die Madian, nimirum absq; vilo exercitu, & in abscondita manu. De hoc etiam tributo peccati liberādos fore nos prædixit Dauid per Christū, dum ait: Ex vsuris, & iniquitate redimet animas eorum. Rectè ergo in Cyrino Censore, si Græca vox sit, & significat dominantem describitur dæmon, qui etiam in Iudæos ius, & imperium habebat, licet hoc ipsum ignorarent mi-

seri, qui dicebant: Semē Abrahæ sumus, & nemini seruiimus vnquam, cum tamen tūtempotis seruirent Cæsari, & olim Pharaoni seruerint, & quod deterius est, tunc etiam seruebant diabolo, atque peccato: Quia omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Et: Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis. Exijt ergo edictum, id est, decretum post hebdomadas à Daniele prædictas, incipientes ab exitu sermonis, vt iterum ædificetur Hierusalem, sive ab Artaxerxis altero decreto, & edicto, de eadem re ædificanda. Natus est autem Christus anno 42. eius imperij, vt omnes tradunt, quanquam Tertullianus asserat, 41. quia supputat à secundo eius consulatu; alij verò exordium sumunt à primo eius consulatu post mortem Iulij Cæsaris. Regnauit enim annis 57. in hunc videlicet modum: duos annos ante Triumviratum, duo decim in triumviratu cum M. Antonio, & M. Lepido: verū superato M. Antonio, solus 28. annos regnauerat, quo tempore Christus natus est. Erat ergo 42. Augusti propè completus; Olympiade verò 194. anno eiusdem quarto; ab vrbe verò cōdita 752. C. Lentulo, & M. Messala Coss. vt ait Cassiodorus: vel vt alij tradunt, Coss. Lentulo, & L. Pisone; ab orbe verò condito Hebræam iuxta veritatē, Hieronymiq; sententiam 3959. quāquam alij ex eadem Hebræa veritate paullò plures addant, nimirū 3962. alij 3979. intra annum tamen quatermillesimū; regno verò Herodis 32. hoc est, vt testes sunt Philo, & Eusebius in Chronico, legitimo anno primo; cum 31. annis per vim illud occupasset, etiam si Epiphanius dicat anno 33. Herodis natum. Regnauit autē in vniuersum annis 57. atque eius quidem tempore iam Syria, Iudæa que præsidem, & rectorē habebat. Superest quæstio nona euacuanda; quid est in causa, vt inter tot egregios historicos, qui tempore Augusti, vel paullò post floruerunt, & vitam eius, atque singulares actiones monimētis consignarunt suis, nullus tamē (quod sciam) extiterit, qui huius vniuersalis descriptionis vel mentionem vllā fe-

Ioan. 8. Exod. 5.

Ioann. 8. Ibidem.

Dan. 9. & 12.

2. Esd. 2.

Quo anno Augusti imperij natus sit Christus.

Tertul. lib. aduers. Iudæos tom. 1.

Quandiu regnauerit Augustus variæ sententiæ.

Cassiodor. Hierony. in cap. Daniel 9. tom. 5. p. pe. finem.

Philo in Breuiario temporum.

Eusebius tom. 2.

Epiphanius Hæres. 78.

in Antidico marianitas

De hoc cōsa Cæsaris tali ac tanto, nulla externa cur meminerit historia.

Tertul. lib. 4. in Marcionem, tom. 2.

Census multa significat.

Joseph. lib. 18. c. 1.

Aliam Euangelium, aliā historia Iosephi sub Quirino factam Augusti descriptionē cōmemorat.

cerit: neque probabile videtur, illos iugum tam graue, & nouum atq; insolitum, & in vniuersas, quæ Romano imperio subiacebāt, prouincias ab Augusto impositum silentio suppressisse, si minima quæq; eius facta, & plerunque inania, & ridicula describebant. Nam quod Tertullianus in Marcionem scribit, hunc censum Iudææ, fidelissimum testem natiuitatis Christi, sua etiam ætate in archiuis Romanorum asseruatum fuisse: vbi censum Tertullianus vocat librum continētē eiusmodi censuram; est enim cēsus proprie æstimatio rerum & bonorū, vt iusta penderent tributa: & significat nummum illum, quē viritim quisque pendebat, dum conferetur: vnde illud: Licet censum dare Cæsari, an nō postremū significat tabulas, sive librū, quo eiusmodi bonorū æstimatio conseruabatur, & ita hic autor accipit hoc loco cēsum. Eusebius quoq; in Chronico suo: Anno (inquit) 42. Augusti, edicente Cæsare ex Senatusconsulto, Quirinus in Iudæam missus census omnium, possessionesq; describit: nihil hæc ad rē, quoniam illi ex nostris sunt aurores, & ex Euangelio acceperunt, quāquā hæc Romanis minimè ignota extitisse testentur. Neque rursus produci potest Iosephus, vel Dio Cassius: quoniam prior lib. 18. Antiquitatum scribit: Quin & ipse Quirinus in Iudæam venit, iam attributam prouincia Syria, vt percenseret facultates eius regionis ciuium, & Archelai pecunias in potestatem suam redigeret. Sic ille. Cuius narratio, & si propter Quirinum Censorem videatur similis isti, quā enarrat Euangelium, longè tamen est ab illa dissimilis: quia illa Euangelij vniuersalem præcepit professionem, & anno 42. Augusti, illa verò Iosephi non ita apertè traditur vniuersalis, sed tantum Syriae, & Iudææ, & anno 55. vel 56. Augusti peracta. Quod ex eo elicitur; quia Quirinus dicitur missus ad publicanda bona Archelai, & ad Iudæam iam prouinciæ Syriae adiectam, quod anno penè vltimo, vel postremo imperij Augusti accidit, & post priorem professionem per 14. vel 15. annos; nam Augustus imperauit 56.

vel 57. annis: & ita illa Euangelij cum Iosephi descriptione non potest conuenire. Posterior verò Dio Cassius recenset misisse quosdā in diuersas prouincias, vt tributum ex agris & ædibus colligerent: quod tamen & alienum videtur à censu, & penultimo anno regni Augusti docet contigisse. Nil ergo commune habent isti autores in sua enarratione cum Euangelica vniuersi orbis descriptione. Imò planè illi duo autores videntur de vno, & eodem censu per Augustum per annum ante mortem eius agitato scripsisse. Nam Archelaus post decem annos ab Augusto est regno pulsus, & in exilium relegatus, & à 32. vel 33. Herodis vsque ad 37. vt testis est Iosephus fluxerunt anni vt minimū quinque, & ita fere 15. anni ab vna ad alteram enumerationem inter fluxerunt. Conueniunt etiam hæc cum Eusebio in Chronico suo, qui ait: 55. anno imperij Augusti, Augustus cum Tiberio filio suo censum Roma agitans, inuenit hominum nonagies trecentena, & septuaginta millia. Sic Eusebius. Ad hanc difficultatem tollendā duo mihi aptè responderi posse videntur: Alterum est, in genere diuina id arte esse procuratum, vt res Euangelicæ nuda rātum, ac mera fide excipiamus, & nullo hominum testimonio in illis nitamur: & vt Apostolus dixit: Fides nostra non sit in sapientia hominū, sed in virtute Dei. Si enim res præclaras, & admirabiles, quas Christus gessit, contemplerur, par erat, vt omnium historiographorum literis, & monumentis commendarentur, atque celebrarentur: quarum tamen illorum omnium historiæ mutæ sunt, & ieiunæ, & quasi res eiusmodi confictæ essent, & fabulosæ, mirum est apud illos silentium: & si quid fortè de illis attingunt, non nisi vt malefica, noxia, & superstitiosa appellant. Quare nemo in posterum mirari debet, si de Filij Dei amplissimis ac magnificentissimis gestis, & dictis nihil attigerunt, quando ne illa quidē præcepta, & edicta, quæ ad ipsum Augustum spectabant, qualis erat ista descriptio vniuersi, ne meminissent quidem.

Dio Cass. li. 61. c. 56.

Ioseph. lib. 17. c. 10.

Euseb. tom. 2.

I. solutio propositæ difficultatis.

1. Cor. 2.

Alterum

Resolutio.

Alterum verò in specie responderi potest. generalem hunc orbis censum à scriptoribus Ethnicis fuisse prætermisum, quòd ea res, quæ ad tributorum, vel annuorum stipendiorum rationes ineundas pertinebat, non tam digna videretur illustribus historijs, quàm Imperatorum diarijs, vel archiuis, in quibus hunc Augusti censum asseruatũ fuisse tradit Tertullianus; & Eusebius in chronico suo ponit duas census celebrationes, alterã anno 42. Augusti, alteram anno 55. eiusdem. Hinc Cornelius Tacitus appositè: *Ex dignitate, inquit, populi Romani cõperitũ est res illustres annalibus, cetera diurnis actis mandari, in qua referebantur imperatorum negotia, ratiocinia reddituum, gentium legationes, annona importatio, & id genus alia, inter qua non ineptè refertur & census, quia ferme totus in tributis, vectigalibus, & exactionibus situs erat: quarum rerum tam insolens mētio apud autores, vt nihil magis parcè ab illis pertractatum, nihil proinde nobis cognitu difficilius videatur, quàm Romanorum, veterumq; vectigalium ratio.* Hæc ille. Lilius antiquitatum Romanarum diligens obseruator, census, & lustra multa prætermittit: præterea in quibus noui aliquid euenisset: neq; fortassis Iosephus in Antiquitatibus suis meminisset census a8i 37. anno post victoriam Actiacam, aut Dio Casius attigisset censum prouinciarum omnium habitum ferè postremo anno mortis Augusti, nisi in illo euenisset regni mutatio quædam, populi à censu auersio, quanquam leuis, & in primis Iudæ Gaulonitis seditio (si tamen in illa accidit) in hoc autem vigesima detrectatio per omnes prouincias. Quare censum horũ exactiones non magno æstimatas ab historicis id argumēto est, quòd generalem illum censum, quem nouissimo ferè imperij sui anno egit Augustus, solus Dio attigit ex tã multis autoribus, qui Augusti res gestas literis consignarũt: Et si Lilius vrbano census præterit, quãto magis & ipse, & alij externos? imò si quis nũc historicus Imperatoris Caroli V. nostræ memoriæ res gestas cõscriberet, præteriturus censum vide-

retur, quem sæpe ante aliquot annos in regno vtriusque Siciliæ habuit: imò qui vitas Imperatorũ conscripserunt, luculenti esse solent in rebus vrbano, in externis breuissimi hinc tam longam Augusti administrationem per 56. annos Tranquillus tribus tantum capitibus, nempe 46. 47. & 48. quæ breuissima sunt, cõplectitur; reliqua verò, quæ & plurima, & longissima sunt, in rebus vrbano, & quæ ipsius Augusti propria erant, consumit. Et hæcenus sit de ea re nobis dictum.

Tertio loco disputare proposuimus de verbis illis, *Hæc descriptio prima facta est Præsidi Syriæ Cyrino.* In quæ verba sic scribit Ambrosius: *Vt quasi consulem quendam signi gratia huic libro Euangelista adscripsisse videatur. Nam si Consules adscribuntur tabulis emptionis, quanto magis redemptioni omnium debuit tẽpus adscribi? Habes ergo omnia qua in contractibus esse consueuerunt. Vocabulum summam illic potestatem gerentis, diem, locum, causam, testes quoq; adhibere solent. Hos quoque natiuitati suæ, & generationi secundum carnem Christus adhibuit, qui signarent Euangelium, dicens: Vos eritis mihi testes in Hierusalem.* Hæcenus ille. Quis ergo fuit iste Quirinus, vel Cyrinus, quid item prima descriptio, & quis fuit numerus censitorum? Ad primum dices: Ille idem, de quo multa loquitur Cornelius Tacitus lib. 3. & de quo sic præfatur Iosephus lib. 18. Antiquitatum: *Interea Quirinius senator Romanus per omnes honorum gradus ad consulatum vsque prouectus, & in primis clarus, à Casare mittitur in Syriam, vt iura populis redderet, facultatesq; cõseret omnium: & cum eo venit Coponius Præfectus turma equitum, penes quem esset totius Iudæe rerũ administratio.* Hæc Iosephus. Quæ consona videntur illis, quæ Suidas scribit super verbum ἀπογραφῆ, nempe *Casarem delegisse viginti viros vitæ, & moribus præstantes, per quos tum hominum, tum facultatum descriptiones faceret.* Quibus in verbis satis indicauit Suidas, quales esse debeant, qui ad prouincias administrandas à Regibus mittuntur. Sed nullus eloquentiũs, aut cumulatĩs de ea re scripsit atque

Sueton. in Augu.

Quid sibi velint hæc verba: Hæc descriptio prima fama est præside Syriæ Cyrino. Ambro. lib. 2. in Lucã, cap. 2. tom. 5.

Act. 1. Quis fuerit Quirinus Syriæ præses.

Cornel. Tacitus.

Ioseph. lib. 18. c. 1.

Suidas.

Cicero

Tertull. ibidem.

Tacitus lib. 13.

Lilius.

Ioseph. lib. 18. Antiq. c. 1. & 3.

Cicero.

Quirini varietate appellatio nes. Dio lib. 54. Iustin. dialogo cũ Triphone Ind. post mediũ, tomo 2.

Quirinũ, de quo Iosephus, ab eo, de quo Lucas scribit, ostenditur esse diuersum.

II. argumen Iose. lib. 17. cap. 7.

Aliã quoque videri, quam Lucas, aliam quã Iosephus descriptionẽ narrat. Iose. lib. 2. de bel. Ind. cap. 6.

Cicero in Epistola illa, vt longissima, ita doctissima, planeque aurea ad Q. Fratrem Asiæ præsidem. Ille igitur Quirinus, vel Quirinius, vt Tacitus, & Dio vocant, siue Cyrenius, vt Iosephus, ac Iustinus Martyr Græcè scribunt, vel Curineus, vt Euangelium Syrum, idem esse censendus est, quod ad nomen attinet. Quantum ad rem spectat, quò minus hæc de illo Quirino à Iosepho descripto intelligatur, duo obstat videntur. Alterũ est, quòd vltimis Herodis magni annis, id est, 32. vel trigesimo tertio, non Quirinus, sed Quintilius Varus (qui postea ab Arminio in Germanica expeditione cum legionibus fuit cæsus paullo ante mortem Augusti) Syriæ præses erat, & terminandis contentionibus, & quærimonijs inter Herodem patrẽ, & Antipatrum eius filium ab Augusto destinatus fuerat, quæ sanè acerrimæ extiterunt, instante morte Herodis, qui eum in vinculis constrictum retinebat, & cum patris morte audita, præ lætitia gestiret & exultaret, à parente suo iussus est ante paucos dies sui obitus occidi. Adhæc Quintilius iste Saturnino præsidi successisse ab eodem Iosepho traditur, ne quisquã existimare valeat inter Saturninũ, & Quintiliũ locum aliquẽ Quirino relicum esse. Quo modo igitur Quirinus Syriæ præses tunc esse poterat gubernante Quintilio? nec enim duo simul præesse poterant, aut consueuerant. Alterum & maioris quidem momenti est: quoniam Iosephus dum loquitur de priori Quirini aduentu ad censendam Syriam, & Iudæam, non videtur vllomodo habere sermonem de hac eadẽ, quam enarrat Lucas, descriptione. Nã ista Lucæ incidit in annum quadragesimum secundum, vel quadragesimũ primum Augusti, & trigessimũ secundum, vel trigessimũ tertium Herodis; illa verò Cyrini, de qua Iosephus, facta est postremo ferè año Augusti, id est, quinquagesimo quinto, vel quinquagesimo sexto, Archelao Romã ab Augusto vocato, & in Viennam Galliæ in exilium misso. vt docet idem Iosephus libris de bello Iudaico. Accidit etiam post decennium à morte He-

rodis, quo Archelaus regnauerat, & eo nomine etiam venerat Cyrinus, vt bona; & domũ Archelai publicaret: quæ etiam post multos annos à Christo nato eueniunt. Nam cum Iosephus cum matre, & puero rediret, post non nullos annos in Ægypto exactos, timuit in Iudæam ire, propter Archelauum filium Herodis regnantem; atque ob eam causam secessit in Galilæam, & vt minimũ iam Iesus quindecim annos compleuerat, quando Archelaus à Regno fuit deiectus: nam vixit quatuor, aut quinque postremos annos Herodis, & decem ferè plenos Archelai. Deinde censio enarrata à Luca, vniuersalis fuit, & toti orbi communis; illa, de qua meminit Iosephus, peculiaris tantum fuit Syriæ, & Iudææ; nisi quòd Dio indicat vicepsimam pensionẽ communẽ fuisse omnibus prouincijs, quæ illam pendere repugnabant. Tertio, illa apud Lucam descriptio fuit Iudææ nondum redactæ in prouinciam, sed gubernante eam Herode Rege Iudæorum; quam obrẽ difficile admodum videtur, viam aliquã certam, & rationem inuenire, qua hæ duæ descriptiones à Luca, & Iosepho commemoratæ, in vnã aliquam cõflari valeant. Nã quòd Theodorus Beza insignis hæreticus coniecit, pro præside Syriæ Cyrino legendũ: præside Syriæ Quintilio; id nõ nisi vanũ, & temerariũ est: sicut & illud quòd idẽ somniat, siue ex sua, siue ex aliorũ sententia, illa verba: *Hæc descriptio prima facta est, præside Syriæ Cyrino*, per errorẽ ex margine in textũ fuisse introducta, cũ autoritate tantũ hæretica asseratur, & nullo antiquorũ codicũ, vel patrum testimonio suffultũ cõprobetur: mera ergo est insania, & audacia, vel cogitare. Nec dubitationẽ propositam euacuat; quòd quidã ex Hæreticis meditantur, nepe censum tẽpore nati Christi inditum fuisse, sed tumultu populi ad tempus aliquod fuisse impeditum, ac retardatum, vt edictum quidem de populo censendo, quòd exijt anno 42. Augusti locum habere non potuerit, nisi mutato Regni statu, & Archelao de medio sublato, & Iudæa in prouinciam Syriæ attri-

Matth. 2.

II. Ratio.

Dio lib. 56.

III. Ratio.

Theodori Beza hæretici hominis, in illa Lucæ verba: Hæc descriptio prima facta est, &c. commentum vanissimum confutatur.

Ioã. Caluini de censu Cæsaris impedito, ac retardato, inepta solutio.

buta: quod rectè computanti post decimum quartum, vel decimum quintum annos contigit, vt diximus. Atq, ita illa verba Lucæ: *Hæc descriptio prima facta est præside Syriae Cyrino*, vice correctionis posita esse volunt: hoc est, tunc primum ad effectum deducta est censitio, & professio.

Sed huic meditationi, quæ subtilis esse videtur, & ad conciliandum Lucam cum Iosepho alicuius momenti speciem præ se fert; duo apertè aduersantur. In primis Lucæ contextus, dicens: *Et ibant omnes, vt profiterentur, singuli in suam ciuitatem. Ascendit autem & Ioseph, &c.* Quibus verbis non obscure indicatur, censitioni illi, siue descriptioni obstaculum nullum positum fuisse. Deinde contradicit & ipse Iosephus prædicto loco, asserens descriptionem illam per aduentum Quirini, & Coponij adiuuante Ioazaro Pontifice Boethi filio nullum impedimentum habuisse: quod si ista à Iosepho enarrata descriptio diuersa fuit à priori, & posterior illa commemorata à B. Luca: profectò firmitus ac fortius euincitur, priorem per Lucam descriptam sine tumultu vlllo, aut seditione fuisse perfectam. Audi verba Iosephi: *Quin & ipse Quirinius in Iudæam venit iam attributam prouincia Syria, vt percenseret facultates eius regionis ciuium, & Archelai pecunias in potestate suam redigeret. Illi verò tametsi primū agrè ferrent mentionem descriptionis, nō sunt tamen reluctati pertinaciter, parendo auctoritati Pontificis Ioazari, qui Boethi fuit filius. Atque ita illius suasu sine controuersia census peractus est. Exiit tamen post quidam Iudas Gaulonites, ortus ex oppido Gamala, qui adiuncto sibi Pharisæo Sadduco, sollicitabat ad defectionem populos, censum nihil aliud, quā manifestam seruitutis professionem esse dictitans; & vniuersam gentem ad tuendam libertatem adhortans. Hæc ille. Ex quibus in primis colligo, seditiones & tumultus propter pendendum cēsum non in ipsa descriptione, sed illa iam peracta concitatos fuisse, vt ita sententia illa Caluini de impedita ad aliquot annos descriptione, stare minimè possit.*

II. argum. Iose. li. 18. cap. 1.

Aff. 5.

Causa seditionis Iudæorum in Romanos, quænam illa.

Tertiò etiam nequaquam videtur asseri posse, duas illas ac distinctas fuisse descriptiones sub eodem tantū præside Syriae Quirino, si tueri volumus auctoritatem Iosephi, & illam non rejicere: tum quia tempore illo, quo Augustus generalem illam indixit descriptionem, nondum erat Cyrinus missus in Syriam, quam Quintilius Varus adhuc procurabat, teste Iosepho: quia post sublatum Archelau dicitur missus Cyrinus ab Augusto, vt Iudæam prouinciæ Syriae adscriberet, & populorum numerum, & facultates eorum percenseret; tum quia Romani imperij consuetudo vix ferebat vt vnus, & idem Procōsul in eadem paccata prouincia diuersis temporibus præsidem ageret, vel cēsum haberet. Nō potest ergo stare, Cyrinum bis Syriae præfectum fuisse, semel trigesimo anno, & iterum trigesimo septimo, id enim historia Iosephi non patitur, qui omnes præsides Syriae diligenter enarrat. Nā creato Rege Herode à Triumuiris Augusto, & Antonio, & pronūtiato Rege Iudæorum in Capitolio centesima octogesima quarta Olympiade CONSULIBVS Cneo Domitio Caluino II. & C. Asinio tunc missus est Venti dius à Romanis ad res Syriacas cum Herode componendas, vt docet Iosephus. Deinde Varroni Syriae præfidi subijcit Titium, Titio autem Saturninum, & Volumnium, Saturnino Quintilium Varum, tandem Varo Cyreniū, idq; trigesimo septimo anno post Antonium debellatum, prorsus vt ante illud tempus locus pateat nullus Cyrino præfidi. Neque dici potest, hos quinque Syriae præsides esse potuisse post trigessimum annum vsque ad trigessimam septimum attributo singulis anno, & aliquid amplius, vt trigesimo, & trigesimo septimo esse potuerit Cyrinus: quia hoc esset diuinare prorsus, & ipsi Iosepho repugnat, qui vel vnus Quintilij præfecturam in Syria in plusquam duodecim annos prorogat: nam longè ante obitum Herodis describit illum venisse in Syriam: Archelaique præfecturam, qui decem annis regnauit tradit damnatione eius definitum. Cū er-

Refellitur dicentium opinio, Quirinū bis Syriae fuisse præfectum Iose. lib. 17 cap. 6.

Syriae præsides quinque. Iose. li. 14. cap. 23. Li. 15. c. 12. Li. 16. c. 9. Li. 17. c. 5. Lib. 17. capite vlt. & lib. 18. cap. 1. & 3.

Iose. li. 17. cap. 6. Idem capite vlt. eiusdem libri.

go Cyrinus non potuerit esse Syriae præses 30. & 37. anno, nequaquam vtriusque tēporis censum Cyrino possumus tribuere; cū tamen eidem ascribendus sit vterque census, si Iosephū Lucæ velimus aliqua ratione conciliare, & vtriusque auctoritatem tueri. Et licet ipse verborum Lucæ contextus plures descriptiones porrigere videatur, cū ait: *Hæc descriptio prima facta est, præside Syriae Cyrino* (nam primam pro priori more Hebræorum, qui postius pro comparatiuis vtuntur, posuit, illa nāque prima, siue prior est, quam altera consequitur) ex hoc tamē minimè colligitur necessariò, vt tranque fuisse sub vno, & eodem præside Cyrino: potuit enim sub alio præside celebrari, cuius cōparatione, quæ præcessit, prior dicatur. His accedit: quia si natalis Christi dies incidit in 42. annum Augusti, vt omnes passim tradunt historici, opus est, vt non in 37. annum Augusti ab Actiaca pugna (vt tradit Iosephus) fuerit missus Cyrinus, sed in 30. annum Augusti ab illa pugna: nam si quintusdecimus annus Tyberij fuit tricesimus Christi Domini, vt constat ex Luca; cōsequitur triginta Christi annos conficiendos esse ex 15. Tiberij, & totidem Augusti postremis, vt 15. ante Augusti mortem COSS. Cossio Lentulo, & L. Pilone, Christi fuerit primus, idemque tricesimus ab Antonio ad Actium profligato; ergo in illum annum dictum necesse est poni Domini natalem, & præsidem Cyrinum, quem tamē Iosephus collocat anno trigesimo septimo. Tū denique, quia si anno 37. ab Actiaca pugna missus est Cyrinus ad agendū in Iudæa censum, & ante illud tēpus ipse non erat Syriae præses, vt posset bona Iudæorum censere, & publicare facultates, & domum Archelai, cū hæc Archelai de Regno deiectio, & in exilium relegatio inciderit in 56. siue postremum annum Augusti, vt testis est Euseb. in Chronico: sequitur Christum non anno quadragesimo secundo, sed quinquagesimo sexto Augusti natum fuisse, quod est falsū, ac vehemēter absurdum.

Positiuis pro comparatiuis vtuntur Hebræi.

II. ratio.

Iose. 18. capite 3.

Luc. 3.

III. ratio.

Euseb. to. 2. Cui standum Lucæ, an Iosepho dicitur Quirino, & descriptione orbis diuersa narrantibus.

vel in Lucam, vel in Iosephum: præstat profectò, vt sacrosanctam, grauissimam, & inuictæ firmitatis auctoritatē Lucæ tueamur, & illam tanquam certissimam fidei nostræ, ac solidissimam regulam seruemus; Iosephi verò fidē, & historiam deseramus, tanquam incertam; & fluctuantem, & veritati in multis dissentientem. Crediderim e quidem de generali illo totius orbis censu, qui sub Domini infantia actus est, Iosephum nihil fuisse locutū, sed eum, quem describit, eundem prorsus extitisse cum eo, quem tradit Dio, & Eusebius in Chronico collocat, anno 55. habitum ab Augusto postremo ferè eius anno, qui fuit 44. ab Actiaco bello. Et vtriusque dicti nostri rationem reddimus. Omisit censum Christi Iosephus, quia in eo nihil noui euenisse proditum erat, vt in censu Augusti nouissimo, in quo Archelai fuit damnatio, mutatio Iudæici Regni in prouinciam, leuis quædam seditio Iudæorum, sedata tamen à Pontifice Ioazaro, cuius autor extiterat Iudas Gaulonites in illa seditione compressus: quamquam hoc tertium de seditione Iudæ fortassis in priorem illū, & generalem censum meliùs referri possit: tum quia Lucas in Actis, cū meminit seditionis Iudæ Galilæi, illum tradit tempore descriptionis, siue professionis extitisse. Quæ verba magis sunt referenda ad censum illum generalem, qui sub Christum natum incidit, & illum ipsemet Lucas enarrauerat, quàm ad alium censum Iosephi ignotum prorsus diuo Lucæ. Quamquā Iudæi cū & vectigales, & tributarij populi Romani sub Pompeio Magno sint effecti, immeritò Iudas Galilæus ob Augusti cēsum quasi opus nouum tumultuari cœpit.

Tum etiam, quia Eusebius Cæsariensis in Chronico suo, anno quadragesimo tertio Augusti, qui proximè secutus est Christi natiuitatem, collocat Iudæ Galilæi rebellionem, ne Iudæi acquiescerent, vt soluerent tributa Romanis. Tum tertiò, quia si qua seditio orta fuit de censu dando Cæsari, verisimiliùs est, illam ortam fuisse quam primū cœpit cēseri Iudæa,

Dio lib. 56.

Cur Iosephus de hoc Euan gelico censu Augusti nihil scripserit.

Aff. 5.

Luc. 2.

Iudæi à quo primū effecti tributarij Romanis.

Euseb. Cæs. II. ratio.

III. ratio.

& censum pendere: at illa Lucæ, est prima descriptio sub præside Syriæ Cyri- no. Itaque fortassis Iosephus vnam cum altera confudit descriptione, & præsidem cum præside: & fuscitam seditionem non suo loco commemo- rauit.

Neque euadit quis huius vim ratio- nis, dicendo, non esse verisimile, Hero- de regnante in Iudæa pacificè, postre- mis annis vitæ suæ fuscitatum fuisse Iu- dam Gaulonitem, negantem dandum cæsum Cæsari esse: quia Herodes sem- per se Cæsari obsequentem, & Iudæis formidabilem præstitit, & nemo eius seculo ausus fuisset quicquam nouarum rerum moliri: & idcirco probabilius esse, seditionem illam ortam post abla- tum Archelaum, & Regnum Iudææ in Prouinciam Syriæ redactum. Hæc, inquam, ratio non stringit. Nam si re- gnante Herode per plures quam 30. annos, Iudæi nunquam acquieuerunt, vt vellent recipere in Regem Herodè sed illi pertinacissimè reluctati sunt, non ignorantes voluntatem Cæsaris. Quid mirum si aliquis ortus fuerit se- ditiosus suo tempore, qui prætextu re- ligionis contenderet censum Cæsari non esse pendendum? Sed vt ad rem redeam, cum Christi census neq; pro- prius Iudææ fuerit, sed omnium prouin- ciarum: neque res admodum nouas citauerit, silentio ab eo est prætermis- sus: fuisse verò eundem cæsum, de quo Iosephus, Dio, & Eusebius in Chroni- co, & ratio temporum deducta proba- bilissimum reddit. Quia Archelai dæ- natio ultimo vitæ Augusti anno con- tigit, vt Eusebius in Chronico tradit: Dionis quoque census agitur nouissi- mo ferè Augusti anno: Ergo idem est omnino cum illo Iosephi. Accedit etiã: quòd census vterque non caruit sedi- tione aliqua: Iosephi quidem, ob Iudæa rebellem, si verum sit illam rebelli- onem eo tempore accidisse: Dionis ve- rò, quia non receptus à populis malè- tibus vigesimam solitam bonorum, quam tributum ex ædibus, & agris pendere. Quare Iosephi, & Lucæ census, vnus esse non potuit.

Conuenit autem Iosephus cum Euã- gelio, si duo in eo corrigamus. Primū

est, tempus damnati Archelai, qui nõ 37. anno, sed 44. fuit à bello Actiaco, & non per Quintilium Varum, sed Rõ- mæ per Augustum. Deinde si ordinè Præsidum Syriæ (in quo facilis est er- ror, & ob eam causam leuis) inuerra- mus: vt nempe Saturnino succedat nõ Varus, sed Quirinus, vel Cyrinus, agat- que Christi cæsum, Cyrius verò Quin- tilius nõ ad exiliū vsque Archelai, quia ante illud ceciderat in Germania, sed tanto antea tempore, vt opportunè po- tuerit sexto ante obitum Augusti anno versari in Germania cum legionibus, ibique mortè oppetere, Quintilio au- tem succedat Silius, què Cyrius sub- iicit Iosephus. Possumus & illud nõ in commodè dicere: quod sicut Saturni- nis præses eodem tempore simul ha- buit collegam in Syriæ administratio- ne Volumnium, quem tamen Volu- nium idem Iosephus procuratorè Cæ- saris fuisse dicit: ita in huius descriptio- nis tempore Varus quidè extiterit Sy- riæ præfectus, sed ei fuerit adiunctus Cyrinus, qui cū in Herodis Regno nõ posset esse Iudææ præses, neque tamè simplici procuratoris Cæsaris titulo sa- tis honestari videretur, Syriæ quoque præses appellaretur. Et siue hoc, siue altero modo nodum propositum sol- ueris, deseritur non sine ratione Iose- phi autoritas.

Quid sit autem quod dicitur: Hæc descriptio prima facta est præside Sy- riæ Cyrius, vt prima appelletur des- criptio: non est referendum ad mysti- cum sensum cum B. Ambrosio dicen- te: *Hæc est ergo professio prima, non ter- rarum, sed mentium, cui omnes profite- mur, quia nullus excipitur, non præconis euocatione, sed vatis qui multò ante præ- dixit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis, &c.* Nec est sensus, esse primam absolutè descri- ptionè priuatam: nam tales multæ præ- terierant à Romanis factæ, & Iudæis in Iudæa. Nec secundò intelligendū, vt prima sit respectu præsidis, quasi aliæ sub eodem præside factæ sint postea, vt intellexit Erasmus: quia non est sic lite- ra distinguenda, sed in hūc modū: hæc prima descriptio vniuersi orbis: & di- stinctione interposita, addendū, facta

est,

Quorundam Iudam Gau- lonitem Hero- dis magni tē- pore rebel- la- se Romanis negantem ar- gumentū di- luitur.

Qualis ille census Augu- sti à Luca de- scrip- to, & vn- de colligitur Iose. li. 18. Antiq. c. 1.

Triplici ra- tione Iose- phus cum Lu- ca de Cæsa- ris Augusti- centu valeat, conciliatur.

II. ratio.

Iose. li. 18. Antiq. c. 4. in fine. III. ratio. Idem libro 16. cap. 9. & lib. 1. de bel. Iud.

Huius edicti Hæc descrip- tio prima facta est, &c. tres sēsus mi- nimè proba- biles propo- nuntur.

Ambro. lib. 2. in Lucā, cap. 2. to. 5.

Psal. 46. II. sensus.

III. Erasmus nus scilicet.

III. admo- dum proba- bilis. Paul. Oros. lib. 6. c. 22. & li. 7. c. 2

Philippus Rex in Regnis Neapolis, & Siciliae quos descriptio- ne faciat.

Quintus sen- sus, Suidæ.

VI. sensus.

Luc. 2. Iose. li. 18. cap. 1.

De censitorū numero in Augusti Cæ- saris cæsu col- lecto variæ sententiæ. Simo de Cas- sia.

Myrias Græ- cis numerus qualis.

Niceph. Cal- lis. lib. 1. c. 17. sub ini.

est, cum præses Syriæ esset Cyrinus. Ergo vel est sermo, teste Paulo O- rosio, de prima generali descriptione, antequam nulla prior fuerat, & quam Augustus rerum dominus omnium præ- stitit, & quam consecutæ sunt aliæ, vt illa, quæ accidit postremo ferè anno Augusti, cuius meminerunt Dio, & Io- sephus. Nam vt Philippus Rex singu- lo quintodecimo anno solet in suis Neapolis, & Siciliae Regnis enume- rationes ciuium sibi subditorum effi- cere: quia illo temporis spatio solet augeri, aut imminui capitum censito- rum numerus, vt iustitia seruetur, & tri- buta facultatibus cuiusque exæquan- tur: ita fortasse Romani, eam rationè in censu vniuersali obseruabant. Et ita inter primam illam Lucæ generalem descriptionem, & aliam etiam vniuer- salem, quam narrat Dio, & Iosephus, & Eusebius, quindecim annorum spa- tium interfuit. Vel prima etiam di- citur à Suida, comparatione eorū Prin- cipum, qui prius nihil soliti erant nu- merare, at per illam omnes ad cæsum sunt vocati, etiam qui prius nihil pen- debant. Non ignoro, aptè quoque di- ci primam descriptionem sub Cyri- no, vt tradit Euangelium, si secunda sub eodem habita est, vt testatur Iosephus: verum id asserere, ob diuersas superius causas, non audeamus.

Quotus autem extiterit censitorum numerus in illo Christi censu, nullus (quod sciam) fidelis historicus expres- sit. Tamen apud Simonem de Cassia legi, numerum collectum fuisse supra nonagies trecenta & octoginta homi- num millia, exceptis senibus, paruulis, & mulieribus ineptis ad militiam. Conficit autem prædicta summa, iux- ta supputationem Græcorum, apud quos Myrias valet decem millia, 277. myriadas; iuxta maternam verò, & vul- garem loquendi rationem, faciunt 27. milliones cum 70. millibus. Vt intelli- gas quàm latè pateret Romanorū im- periū. Et si Nicephorus Callistus alium producat numerum: ait enim de Au- gusto: *Is quoque Romanorum ciuium cen- su actò, numerum inijt: inuenitq; myria- des tredecim, bis mille & triginta septè.* Quæ certè parum conuenire videtur

cū altero numero, nisi dicas, hunc præ- cifum numerum ciuium Rom. nõ a- liorum fuisse inuentum. Et intelligo, illum numerum fuisse virorū, qui arma capere poterat. Nam ita Linius de censu primo Seruij Tulli scribit: *Mil- lia octoginta eo lustro ciuium censa. Ad- dicitur scriptorum antiquissimus Fabius Pictor, eorum, qui ferre arma possent, eū numerum fuisse.* Hæc Linius. Sed cum hoc ille nullius historiographi testi- monio, aut patris alicuius antiquioris sententia confirmet, non videtur vs- quequaque solidum. Tantum Euse- bius in Chronico suo, in illa secunda generali descriptione facta LV. Augu- sti anno, recenset, Augustum cum Ty- berio filio suo censum Romæ agem inuenisse nonagies trecenta & septua- ginta hominū millia. Et vt facile fuit, numerū huius posterioris descriptio- nis transtulisse ad priorem illam, quæ accidit nascente Christo Domino; ita profectò difficile est in duabus illis de- scriptionibus eundem præcisè homi- num censitorum numerum collectū fuisse: vt etiã ex Dionysij Halicarnas- sei historia confirmauimus. Atq; ha- ctenus quidem nobis de temporū ra- tione ad Natælè Domini spectantium, ad satietatem vsque dictum sit: nõ pro- fectò alio consilio, quàm vt tantæ so- liditatis mysterium, atque Euangelica verba explicarentur magis: agnoscere turq; ab omnibus, quantum sit Iose- pho in huiusmodi tribuendum, & quã firmiter accipienda, quæ Euangelium proponit, etiam si nullo testium Ethni- corum, vel historicorum externorum præsidio, vel testimonio comproben- tur. In quo si prolixior extiti, quã par- erat, cogiter prudens lector, tot, ac tã perplexas quæstiones, tantisq; tene- bris obfusas non potuisse breui sermo- ne explicari. Si quis tamen ad hæc sol- uenda ænigmata, aut certiorè, aut cla- riorè, aut concisiorè explanandi mo- dum adhibuerit; nõ solum nobis mo- lestus non erit, sed magnam quoque à nobis gratiam initurus est in Christo Domino nostro, cui cum Patre, & Spi- ritu sancto omnis pendendus est ho- noris, gloriæ, & gratiarum actionis cæ- sus in seculis sempiternis: Amen.

Linius li. 1 Decad. 1.

Eusebius to mo 2.

Dionis. Ha- li a. nas. li- bro 4.

Autoris mo- destia.

APPENDIX

Ad tractatum trigessimum secundum.

Bellorū sub
Christi ortū
descriptionis
hic interen-
dæ caussa.

ANCEPS animi eram, num
bella, quib' ante Christi na-
tuitatem mundus totus cō-
ficebatur, expediret hoc lo-
co, hoc est, ad finem tractatus recen-
sere. Videbatur prima facie inutile il-
lorū bellorum enumeratione multas
chartas implere, & magis ad curiosita-
tem hæc narratio spectare: sed quoniā
illa non parum conducit ad pleniorē
propheticæ testimonij intelligentiam,
& ad pacem sub Augusto, & Christi
ortu declarandum facere; vicit hæc sen-
tētia apud me. Quamobrem quod hæc
tanta pacis abundantia à tot Prophe-
tis prænuntiata magis degustetur, nō
erit ab re intelligentia vel in genere cō-
prehendere, quanta, & numero mul-
ta, & magnitudine ingentia bella Chri-
stum natum præcesserint. Et ut in pri-
mis missa faciamus acerbissima bella
ciuilia, quæ à duobus Marijs patre, &
filio, L. Cornello Sylla, Cornelio Cin-
na, Carbone, Bruto, Norbano, Scipio-
ne, Perpenna, Octauiō, Lepido, Serto-
rio, & Pompeio gesta sunt; & ut tacea-
mus bellum Seruile, coniurationēq;
Catilinæ, bellum item nauale cū pira-
tis totum mare nostrum infestantibus
paucis mensibus à Pōpeio feliciter cō-
fectum, & exitiale, & luctuosissimum
bellum inter Pompeium Magnū, Iu-
liumque Cæsarem, quod ardore suo
Italiam, Hispaniam, Græciam, Siciliā,
Ægyptū, totam Africam, totam Asiā,
& omnia maria incendit: dicamus illa
tantū prælia, quæ à Cæsaris dictato-
ris cæde contigerunt. Cū enim illū
impotenter dominatē in Curia Pō-
peiāna C. Cæsius, & duo Bruti, De-
cius & Marius, C. Trebonius, Seruili⁹
Cæca, Tullius Cymber, & alij quam-
plurimi Romanæ libertatis vindices
multis confodissent ictibus, ac veluti
pœnas scelerum in Pompeium ab eo
exegissent, semina bellorū ex illis vul-
neribus, quæ terrarum orbem diuexa-
runt, exorta sūt. Mox enim Antonius
in spem principatus erectus, cū pro-

Rostris vita functum Cæsarem lau-
dasset, populūque Romanum furo-
re accensum in bona, possessionesq;
tyrannidarum immisisset, inde in-
gens bellum, & trepidatio exorta fuit.
Mox ipse, cū Cicerone acerbis ini-
micitijs acceptis, Roma egressus est
ad occupandam Galliam citeriorem,
vnde quasi ex arce classicum bello ci-
uili caneret: Deciumque Brutum, qui
Senatus iussu prouinciæ prius à Cæsa-
re sibi datæ præerat, Mutinæ acri obsi-
dione oppressit. Sed apud patres, &
populum agente Cicerone, patriæ, &
suorum ciuium amantissimo aduersus
Antonium hostis est à Senatu iudi-
catus: missique ad eum opprimendū
Hircius, & Pansa COSS. & additus
Octauius adolescens pro Præto-
re cū legionibus veteranorum, quæ nomi-
ne patris Cæsaris ad eum confugerat:
iuitque totus populus, eodem Tullio
magna vi eloquentiæ persuadente, ad
saga, ne Consularibus quidem exce-
ptis, quibus gestus honor vacationē
illius cultus dabat. Commissa igitur
apud Mutinam pugna, Hircio, & Pan-
sa de medio sublatis, extincta sūt duo
libertatis lumina, & Respublica duorū
fortissimorum Consulū orbitate af-
flicta. Sed nihilo his prælijs scelicior
Antonius, soluta obsidione Mutinæ,
in vltiorem Galliam ad M. Lepidū
contendit, tanta inopia, vt Imperator
ipse arborum corticibus vesci cogere-
tur, & voluptuosus homo aquam cœ-
no turbatam potaret.

Per idem ferè tempus Dolabella
C. Trebonium, quem Senatus Asiæ
præfecerat, Ephesi noctu de repente
oppressū atrociter interemit: ob quod
tam immane facinus, hostis est & ip-
se iudicatus; & datum negocium Caf-
sio, & Bruto, vt Dolabellam perse-
querentur. Tradidit etiam duos Con-
sulares exercitus Caio Octauiō & ip-
si puero, qui cum hoste nefario im-
pium percussit fœdus, & ad motis ip-
se ad patriam legionibus in patriæ

Bellum Mu-
tinense.

Dolabella ho-
stis Reipubli-
cæ iudicatus

Octauij Au-
gusti exitiale
fœdus.

cha-

charissimæ subsidium conscriptis,
tanta trepidatione patriam comple-
uit puer pædagogo, & flagris dignus,
vt nec Ciceroni, qui erat illi ranquam
pater, nec Acciæ matri, & Octauiæ so-
rori tutus fuerit habitandi in vrbe lo-
cus, turbatione rerum, quam suis co-
natibus efficiebat. Tum D. Brutus de-
sertus ab exercitu, quem in Græciam
ductabat, à latronibus fœdè est inter-
fectus, qui Consul designatus erat po-
puli Romani.

Adiuncti ergo Lepidus, Plancusq;
& Ventidius Antonio formidabilem
eius potentiam reddiderunt: & hinc
conflatus est ille Octauij, Lepidi, &
Antonij triumuiratus, id est, exitialis
fax, & pestis ciuium omnium Roma-
norum: quod lupus quidam per me-
diam vrbem peruagatus præmonue-
rat. Ingressi ergo triumuiri Romam,
tabulas proscriptionum in foro pro-
ponunt, & præmia ijs, qui ad triumui-
ros proscriptorum retulissent capita:
vnde inges populi exortus metus, ma-
trouarum, virorum, virginum luctus,
canūq; insoliti latratus, qui vel ipsū
sanguinis humani sitientissimum An-
tonium perterrefaciebant: occupati
aditus, omnes portæ, pontes, flumina
à militibus triumuirorum, Cicero in
suo formiano à Popilio Lenate, quem
capitis reum olim defenderat, contru-
cidatus, caput abscissum, & manus, vt
operum insignium autores, absectæ,
& de mensa per Antonium in rostra
deferri iussa. Et cum M. Antonij cupi-
ditas immensa tot proscriptis viris ex-
tingui non posset, ad sexum fœmineū
crudelitas versa est, & quadringentæ
fœmine clarissimæ proscriptæ, sole ip-
so toto anno malignam lucem mūdo
reddente, ac se se horribili pallore
operiente. Tum exercitus in Græciā
traducti Cassio, & Bruto, vt eos fortu-
na absumeret. Erat quoque in armis
Libya, quam Cornificius, & Lælius
Cassianæ factionis obtinebant. Mis-
sus est contra eos sextius, auxilianti-
bus Arabione regulo, & sitio Roma-
no. Laodiceæ Dolabella magna obsi-
dione inclū⁹ à Cassio tenebatur: qui
post à seruo, Mario ipso iubente, iu-
gulatus est.

Romani triū-
uiratus ori-
go, perniciēs

A quo inter-
fectus, & vbi
M. Tullius.

M. Antonij
in saturabi-
lis crudelitas

Dolabellæ in-
teritus.

Cæsius extincto Dolabella, Rho-
dijs, Lycijsq; bellum intulit. Triumui-
ri in Macedoniam exercitum trans-
portabant. Mucro verò, & Domitius
Aenobarbus Brutianum partium,
& Sex. Pompeius Cnei filius totū ma-
re infestum reddiderunt. In Macedo-
nia cum essent Bruti, & Cæsijs castra,
Antonij, & Octauij castris collata, par-
uis prius quibusdā certaminibus duo-
bus, deinde iustis prælijs dimicatum
est; ita vt Cæsius, desperatis omnib⁹,
seruo se interficiendum tradiderit. De
hinc M. Brutus multa prius conque-
stus de patriæ fortuna: de Antonij fla-
gitio, pectus suam auunculi, & foceri
audaciam æmulatus, transfodit.

Nec Syria tunc quoque à bello li-
bera erat: nam Herodes Antipatri pa-
rentis necem vlturus Hierosolymam
eum exercitu irrupit: Malchum vnum
ex principibus eius interemit: mox in
Antigonum egressus cum eo in Gali-
læa finibus confligit, ipsumq; fuga in
Iudæos montes compulit. Qui ad Par-
thos confugiens, cum magna Barbaro-
rum manu in Syriam regressus, Hie-
rosolymam occupauit, mediōq; in fo-
ro cum Herode, & Phasælo fratribus
acriter dimicauit. Phasælus pauldō
post, & Hyrcan⁹ Pacho ri Parthi iussu
in carcerem coniecti sunt; Herodes
verò sibi, suęq; multitudini fuga, nec
incruenta consulit: regia tota defla-
grauit, & bona pars vrbis fœdè ab e-
quitatu Parthorum direpta est. Pha-
sælus cum ex grauibus vinculis se eua-
dere desperaret, capite sæpè parieti il-
liso, animam egit. Hyrcano auriculæ
ab Antigono præcisæ sunt, ne idone⁹
esset Pontificatui, quem gerebat. He-
rodes Romā profectus, Antonio ope-
ram nauante, Senatus consulto iussus
est in Iudæa Regnare. Qui regressus
admouit copias Hierosolymis, & eam
corona cinxit: sed soluta obsidione,
Hiericonta primo impetu occupat, &
fratri opem contra Antigonum fert.
Qui solutus, non multo post in infi-
dias incautus cum incidisset, ab hoste
est confossus. Herodes ex Antonij ca-
stris subito nuncio percussus, tumul-
tuaria exercitus parte collecta hostes
persecutus, eos ex tota Galilæa expu-

Triumvirū
exercitus.

Cæsijs, & M.
Bruti misera-
bilis interit⁹

Syriæ & Iu-
dææ bella, tē-
pore triū vi-
ratus.

Herodis reg-
ni exordium
in Iudæa.

lit:

lit multis deinde praelijs cum Antigo no conflictit, & sæpius foeliciter, nisi quodd semel grauitè ex pugna faucius excedere coactus est.

Hierosolyma quando Herodis primū ditioni cessit.

Rursus vere appetete obsidio Hierosolymorum facta est, Antonio Herodi auxiliares copias mitente. Et tandem anno qui ex vereri instituto dicitur Requei, vrbs in potestate Herodis venit, & cædes per omnes atates, sexusq; latè vagata ingentè stragè Iudæis dedit, & ita Iudaicū Regnū prius grauitè afflictum, tandem Herodi stetit, quinquaginta prius viris primarijs diuersarū partiū morte multatis. Atque hæc quidē in Syria, & Iudæa.

Ex Philippensibus verò pugnis Antonius ad Orientiē contendit, & inde ad Cleopatrā mox delicias suas: Octauius ad vr̄bem Romā copias reducit. Sed cū Fulvia in Octauium, Leuirum Lucium trium viri Antonij fratrē conuocasset, cōpult Octauius L. Antonium per id tempus Consulem Perusæ se se includere: vbi ad postremum foeda fame fatigatus deditioem fecit. Ignotum est ipsi fedi frago, & sceleris auctori in gratiam fratris, & vr̄bs crudeliter direpta, euerfa, & ad extremū incēdio ad solem vsq; exusta: quod in Suburbano bos locuta significauit, quam aratori instantius operas vrgenti dixisse ferunt: Frustra se se vrgeri: breui non defuturū frumentum: defuturos, qui illud edant, homines. Non minorem accepit Antoni⁹ apud Parthos cladē, qui Labieno Pompeianarum partium impulsore, discordia ciuili freti, fines imperij ingressi, Syriam ferro, igneq; vastarūt, Didioq; saxa Hispano M. Antonij legato oppresso, totam occuparūt prouinciam; quorū impetū Antonius per Ventidiū legatū repressit: cuius Vētidij triūphus, & cōsūlatas, quid aliud, quā fortuna ludibria fuere? Deinde M. ipse Antonius artibus imperatorij ab impudicis amoribus extinctus, temere in Parthiam irruit, vnde foedè pace dedecora, parum etiam duratura pacta, pedem referre coactus est: & in insidias præcipitatus exercitum sua insania, & fami, & temporis seuitiæ, & hostium obiecit gladio, vbi sanguis Romanus abundè sparsus

Bouislocute prodigium.

Antoniant exercitus clades.

Eiusdem in Parthiam infelix irruptio: intolerabilis inedia.

est. Coëgit inedia, herbisq; ignotis vitare, nam notas consumpserant exercitus: inter quas vnum herbæ genus erat, quod homines prius dementatos, & defodiendis lapidibus intentos, eiecta vomitu cholera subitò necaret. Romæ quoque magna erat annonæ inopia, & fames ob sex Pompeiū, cui maris imperium, vt olim patri fuerat decretum, qui omnes intercluserat commeatus. Vnde magni in vr̄be motus, & latrocinia in ipso foro, & in meridie, & vr̄bs potius esset prædonum, quā eorum, qui toti orbi leges dederant. Sed Sex. Pompeio amicitiam triumviri obtulerunt, vt hominis impetum retardarent, & eius comminuendi tempora interim captarēt. Vt ergo inopia illa ciuitas est releuata, rupit protin us Octauius foedus, & contra omnem æquitatem: vnde sæpè ex vtrāque parte nauali certamine dimicatum, multis nauibus mari disiectis, & vi hominum ab aquis, & fluctibus absumptis: ita vt Sextus copijs, & imperio, & dignitate exutus, foedè in Asiam profugerit, vt illic interiret, sicut pater in Africa, & frater in Europa sunt mortui: vt domus illius totus orbis exciperet ruinam, quæ paulò ante orbi etiam toti à se triumphato imperauerat: paulò post cūm lepidus odium non dissimulare, conflictit cum Octauiō, à quo vt fortunatissimo cōpressus, & confractus, & omni dignitate spoliatus, Circeios priuatus ex triū viro remissus est.

Herba homines dementans.

Octauius foedus difragus.

Octauij in Antonij belli occasio.

Populi ab eo ante Actiacā pugnam debellati.

matris,

Octauij infelices victorie.

Eiusdem cū M. Antonio pugna, victoria.

August⁹ Romæ Domin⁹ a Senatu clatus.

Populi atq; gætes ab Augusto debellati.

matris, Dariscis, Pannonibusq; immunitèr pognatum: nullo crudelitatis genere prætermisso, quædam ex his gentibus funditus sunt excisæ, vt ne ad se men quidem sit vllus relictus: quæ victoriæ sine lacrymis, & cruore Romanis non steterè. Nam gentes illæ sanguinem suum bene prius vltè ceciderunt: ita steterunt victores, interiere victi. Inde Romam reuersus est ad consulum petendum, vt in magistratu Antonium opprimeret. Tum repudiata ab Antonio Octauiam matrona, & prudenti, & casta, nactus est quandiu optauerat belli occasionem: & comparata ingenti classe, ad Epirum contendit ad occurrendum Antonio. Et ad Actium Ambraciæ promontoriūambo gladiatores sistunt: & disruptis omnis amicitia, & societatis legibus, classes suas instrunt, parati decertare, quem mundi dominum facerent ciuilia bella. Stetit victoria pro alumno, vt sæper antea steterat fors: & fractis Antonij, & Cleopatras opibus, eos Octauius in Egyptum fugientes est persecutus: Antonius à suis desertus, ferro se ipsum interemit: Cleopatra morsu aspidis, cui nudatum brachium porregerat, fato est defuncta. Tunc dominium orbis ad vnum est deuolutum: abiecta senatus autoritate, grauissimus ordo seruiliter principi adulari, tradito Augusti cognomento, & in anno mense eidem consecrato. peperitque tandem natura populi Romani Regem, quem tandiu parturierat. Quibus diebus tam vehemèti Iudæa terræ motu est oppressa, vt ruinæ domū ad quinq; millia hominum confecerint. Arabes rati opportunum tempus Iudæos bello laceffere, vsq; ad Iordanem annem latè omnia populantes, progressi sunt. Quibus occurrens Herodes, ad quinq; millia illorū prælio occidit, reliquos ad detionem faciendam compulit, & cū ignomia domum remisit. Erant ad huc in armis Bustrani, Mosi, Thraces, Daci, Sarmate, Hispani, Salasi, Græci, tota Germania, Rhethi, Norici: quas omnes gætes Octauius partim suo, partim legatorum ductu, Crassi, Lentuli, & Furnij, partim, per Tyberium, & Drusum priuignos domuit cruentis victorijs, & multo sanguine Romano redemptis, & reddita est alma pax toti orbi. Sed nō diu durauit: quia defiscunt primū Germani post Drusi mortē, à quo subacti, & in formam prouinciæ redacti erant, ac sine dimicatione vlla Quintiliū Varum cum toto exercitu, qui ex tribus constabat legionibus, & pluribus auxiliarijs copijs, ad vnum cædunt. Defecere quoq; eo tempore à Romano Imperio Illyrici, quæ defectio fuit sicut belli morientis accerrimus morsus: quod grauissimū fuisse bellam ferunt multi post Punica bella. Vnde 15. legionibus, & toridem auxiliarijs rē in Illyrio à Tyberio Nerone geri oportuit, omissa per id tempus de Germania pacanda cura, & sæpè ad desperationem rebus adductis: ita vt Augustus difficultate belli, & summa frugum annona deterritus, priuignum Tyberium plerunque ad vr̄bem ex Illyrijs reuocarit: nec ante triēnium varijs belli casibus prouincia illa in ditionem potuit redigi. Germaniam biennio haud quaquam facile in priorem prouinciæ formam Tiberius idem restituit. Parthi suo more in Armeniam excurrerunt, eamq; sibi occuparūt: qui post nonnullas minoris mōmēti dimicationes foelicitati Augusti cedentes, Armenia excefferunt, signis in Cladibus Crassana, & Antoniana ab eis captis Tyberio restitutis. Scythæ, & Indi, ne quid ad concordia humani generis deesset, in Cæsaris, & populi Romani amicitia per legatos petitam recepti sunt: & tunc clausa est tertio porta Iani bifrontis, & missus Quirinus ad censum in Syria, & Iudæa peragendum. Et de his hæc tenus.

Augusti monarchia quæ breuis.

Eius difficultates.

Quirino, seu Cyrius quādo in Syriam missus ad descriptionē faciendam.

TRACTATVS XXXIII.

Luc. 2.

In illud: Et ibant omnes, ut profiterentur, singuli in sua ciuitate. Ascendit autem et Ioseph a Galilea de ciuitate Nazareth in Iudæam, ciuitatem David, quæ vocatur Bethleem, &c. In quo potissimum de modo natiuitatis Iesu Christi agitur.

Ordinis ratio.

Quod atinet ad literam, vrgēbat Cæsaris edictū, ut singuli in natiuas ciuitates remearent, ipsiq; præsidī Romano profiteretur patriā, nomē, & substātiā. Et quoniā præceptum enumerationis intelligendum erat, ut per tribus singulas, & familias omnes censeretur, ut ostēdit enumeratio facta à Dauide; ideò meritò, hīc adijcitur, q̄ singuli ad proprias accederēt ciuitates cēsus gratia. Porro per ciuitatē vniuscuiusq; intelligere debemus, nō illā, in qua quis que natus est, aut in qua habitabat, sed eā, vnde quisq; erat oriūsus. Ioseph enim nō habitabat in Bethleem, sed in Nazareth: & fortassis nec illic natus erat, sed alibi. Expresit autem quid intelligeret per ciuitatem David, nimirum Bethleem, ne quis intelligeret arcem Sion, quæ etiā in scripturis sæpissimè nominatur David ciuitas. Exprimitur autem prouincia, & ciuitas, vnde egress⁹, id est, Galilæa, & Nazareth: & prouincia, ac ciuitas in quam venit, nempe Iudæa, & Bethleem. In Nazareth concipi voluit, in Bethleem verò nasci; ut intelligamus eius aduentum, & natiuitatem ad vtrumq; pertinere populum. In spiritu verò denotatur seruitus mundi sub dæmone, in qua per vias cupiditatum, siue affectus varios terrenarum rerum homines incedebant: ut Paulus dixit, permisisse Deū omnes gentes ingredi vias suas, in quas vnusquisque à diabolo, & concupiscentia impellitur, ut tandem in aliqua sedem constituat. Hinc prodigus

ille adhæsit vni ex ciuibus illius ciuitatis, de quibus Propheta ait: Accipient in vanitate ciuitates suas. Non enim omnia vitia sunt omnium præcipua, verum quilibet habet in quo excellat, & in quo quiescat tanquam in propria ciuitate: Ascendit autem, & Ioseph a Galilea de ciuitate Nazareth in Iudæam, ciuitatem David, quæ vocatur Bethleem: eò quòd est de domo, & familia David, ut profiteretur cum Maria de sponsata sibi vxore, prægnante. In quibus verbis primū exemplum veræ humilitatis, obedientiæque relucet. Et sic se humiliante Deo, superbit Augustus homo: ignorat Cæsar numerum suorū, nisi illos censeat; cognouit Christus, qui sunt eius, & habet nomina eorum scripta in caelis. Quidam annotant, descendentes per mulieres à Dauide, esse de domo, sed non de familia David, descendentes autem per lineā masculinam, esse de domo, & familia Davidis. Sed hoc facilius dicitur, quā probetur: & scriptura sæpè domum, & familiam coniungit, quanquam alterum vix possit ab altero distingui. Et Lucas paullo ante de Ioseph dixit, quòd esset tantum de domo David, & non, addidit de familia. Et Dominus: Non sum, inquit, missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israël, id est, familiæ Israël, siue Iacob. Nota etiam, plerunque in hoc mundo euenire, ut boni cum impijs pari præmantur iugo. vnde Ioseph cū Maria agnoscentes Dei consiliū, & voluntatem, obediunt magistratibus, & red-

Psal. 138.

Veræ humilitatis, verq; exemplū obedientiæ Christi Saluatoris 1. Tim. 2. Luc. 10.

Caietan. in Luc. 6. 2

Esse de domo & esse de familia David, nō differre. Luc. 1.

Matth. 15.

Bonorum, & malorum in hac vita equalis conditio in hoc seculo

dunt

Infra. 22.

Cur Ioseph, & Maria in Nazareth ciuitatem Dauid ascenderint. Micha. 5. & Matth. 2.

Isa. 9.

Expenditur illud verbum Isaia: Multiplicabitur eius imperiū, &c.

M. litera Hebræis primū mysterium.

Imperij Christi cur sit facta multiplicatio, propagatioque.

Philip. 2.

dūt Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & quæ sunt Dei, Deo.

Ascendit in Bethleem ciuitatem Davidis. quia Propheta eo in loco Virginem Messiam parituram prædixerant, maximè verò Michæas. Erat autem Ioseph de Domo David, quod spectat ad genus; & de familia eius, quod ad mores, & familiaritatem: Nā Dauidi semen Regium promissum erat iuxta illud Isaia: Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis: super solium David, & super thronum eius sedebit; ut confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iustitia a modo, & vsque in sempiternum.

Vbi ponderandum est illud verbū: Multiplicabitur, Hebraicè לרבות למרבה, hoc est, ad multiplicandum imperium, siue ad multiplicationem imperij. Hebræi habent duplex, m: alterum in principio dictionis, & in medio, & est apertum, & sic scribitur מ, alterum in fine dictionis, & dicitur finale, & scribitur ita, ם, & est vbique clausum nullum habens exitum. Et hoc est perpetuò verum, neque inuenies in tuta scriptura literam talem, m, terminantem nisi in fine dictionis, excepto hoc loco Isaia, vbi ponitur in principio qua nouitate Isaia doctissimus, & diuino spiritu illustratus in Ecclesia non esse à Iudæis intelligendum, sed hac litera clausa indicauit, fore Iudæis mysterium clausum, & absconditum: quod vsque in hodiernum diem illi non intelligunt. Et quoniam hoc Christi imperium nunquam esse desinet; visum est Propheta scribere illud litera clausa exitum nullum habente, ut ostenderet fore regnū Christi perpetuum, nullumq; finem, aut exitum vnquam habiturum.

Porro hæc imperij multiplicatio, propagatioque ideo facta est; quia Deus factus est homo. Idcirco diuinus vates litera finiente ad principium reuerfa hoc annotauit, ad innuendum, Filium Dei æqualem Patri, per assumptionem humanæ naturæ factum esse hominem: de quo Apostolus: In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo. Redijt ergo Deus per

incarnationem ad finem suum: quem admodum in horologio Achaz sol retrocessit per decem lineas. Significatur præterea per literam, m, quæ finit, & claudit, mater Messia humillima, quæ Maria dicitur, & clausa per Virginitatem fuit: quæ per incarnationem exaltata est ad dignitatem matris Dei. Litera etiam, m, apud Hebræos in numeris ponitur, ut significet 600. & totidem anni à quibusdam ex nostris feruntur fluxisse à tempore huius prophetiæ vsque ad incarnationem. Hoc autem commentum de 600. annis qui fluxerunt. ab illa prophetia vsque ad partum Virginis firmum, & solidum esse non puto, nam ab Ezechia Regis tempore vsque ad incarnationem interfluxerūt anni supra 760. Ascendit autem Ioseph cum Maria, quæ simul est professa, quia mulierum quoque seribebatur nomē, ut diximus, & quia vxorem prægnantem minimè secū duxisset, nisi & ipsa profiteri cogeretur. Et hoc insinuat ab Euangelista, dū ait: ut profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore, prægnante. Et durum est verbum, cum desponsata sibi vxore, referre ad verbum superius, ascendit, & non potius ad proximū, ut profiteretur. Illa etiam ascendit loci partus conscia, tum per significationem Angeli, tum per Michæam Prophetā, tum ne solatio viri destituta, ac ministerio pareret, aut proles proinde ut spuria reprobaretur, quæ tamen ad tempus ut filius Ioseph erat habenda; nolebat etiam vterq; alijs esse offendiculo, vel ille relicta vxore grauida, vel illa viro destituta pariens alios offendere. Debēt autē mulieres, viros suos peregrinantes consecrari, si longa sit peregrinatio, & separatio viri ab vxore pariat scandalum, ideo Sara sequuta est Abraham. Dicitur autem vxor desponsata quidem per verba de præfenti, ut diximus sæpè; vxor verò nondum cognita, nec cognoscenda vllomodo, prægnans verò de Spiritu Sancto. Et in Nazareth Galilæa, id est, in flore bonæ voluntatis concipitur Christus: & in Bethleem Iudæa, id est, opere Deum confitente nascitur Christus. Est autem opus cibus, & panis,

4. Reg. 20. & Isa. 38. Litera M. secundam mysterium.

Cur Ioseph cum Maria simul ascenderit.

II. Ratio. Micha. 5.

Luc. 5.

III. Ratio.

Nazareth Galilæa, & Bethleem Iudæa quid significent.

quemad-

quemadmodum ipse dixit: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me, ut perficiam opus eius.* In Hierusalē verò patitur: quia peregrinus est non habens locum permanentem. Cadit verò hic flos Christi in Hierusalē; coquiturque panis, ut in visionem pacis ducat. Et concipitur, accepto flore verbi; nascitur autem, cum panis, qui de cœlo descendit, nos nutrit; patitur, cum pro eo patimur, & tendimus ad pacem. Tempore verò professionis nascitur: quia profitens, ac confitens Christi imperium, quiescit à tributo dæmoni ultra pendendo: *Factum est autem; cum essent ibi, impleti sunt dies, ut pareret.* Insignis Bethleem patriæ suæ ingratitudo erga Christum: quæ locum principi suo Christo, qui illam tanto ortu suo illustravit, non dedit: ut perinde meritò fuerit punita in filiis suis à bimatu, & infra propter Christum. Nam per quæ quis peccat, per ea & punitur: & qua mensura mensi fueritis, remetietur & vobis.

Rectè dicitur: *Impleti sunt dies, ut pareret;* quò explicaretur, verum esse hominem eum, qui nasceretur: Qui cū prius supra omnia tempora esset, & æternitate tantum posset mensurari, iam homo factus temporis, & diebus cœpit esse subiectus. Prædixerat Propheta, Messiam nasciturum in Bethleē Iudæ: Cumq; Maria, & Iosēph in Nazareth, & Galilæa habitarent, diuina prouidētia exijt edictum Cæsaris Augusti, quo cogereetur Maria à Nazareth venire in Bethleem, electum natiuitatis locum, atque in eo eniti Filium Dei: quod quidem edictum non debuit vel anticipari, vel prorogari, ut in Bethleem fieret partus: ut intelligas verum esse quod ait Dominus per Prophetam: *Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet.* Erant ergo ibi expectantes vt scribe rentur: nam pauperes diu solent, præsertim à magnis Principibus, audientiam expectare, quam etiam interdum miseri non assequuntur. Et quia dicitur: *Factum est; cum essent ibi:* innuitur illa nocte, qua Virgo peperit, in Bethleem non applicuisse, sed paulò ante. Quod ex eo etiam confirmatur: quia cū media no-

ste Dominicæ diei sequentis peperit die præcedēti, id est, Sabbathi iter conficere lege prohibiti haud potuerunt: necessariò igitur est dicendum, ante diem sabbathi illos peruenisse Bethleem; & tamen tanto tēpore nequiuerunt hospitium inuenire.

Sed quid nam (rogo) mysterij est, ut dum exigitur professio, Maria interim Christum pariat? Credo diabolum voluisse petere Virginem, ut eam redigeret in ditionem suam; eò quòd & ipsa ex parentibus sit orta peccatoribus, at illa è contrario purgat se se, aitque: Aliud mihi negotium est, alio vocor à Deo: nolo profiteri sub te: ego paritura sum mihi salutem: tu in alios prosequere iura tua. Ego enim excepta sum, & quidem iusta de causa, nempe necessitate pariendi Iesum: *Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in praesepio; quia non erat ei locus in diuersorio.* Vbi in primis nota: quòd sicut natiuitas Domini no stri citra omnem factum mundum contigit, ita B. Lucas omnem verborum lasciuie atq; pompam, in describenda ipsa natiuitate vitauit. Quis enim non videat, quã simpliciter tã mirabilem rem describat? *Peperit, inquit, filium suum primogenitum:* ante quem nullus, & post quem nullus; ideo vnigenitus, & primogenitus dicitur: licet vnigenitus sit à Patre, in gloria; primogenitus in multis fratribus, in gratia. Deinde perpende nihil Lucã attingere de lactatione, sed id nobis, vt apertum cogitandum reliquisse illud tamen pòdera, quia nò dat lac, nisi femina cognita à masculo tã in humana specie, quam in alijs speciebus: hinc facta est, vt Maria viro in cognita naturaliter lac non habuerit, sed miraculo acceperit à Deo, qd Iesu infanti daret, atq; hoc tanquam piè meditatũ à quibusdam traditur. Verũ quia illa regula de femina incognita à viro nulla experiētia accipit potuit, & naturale sit omni puerpere, vt sanguinẽ menstruũ confestim ad mamillas emitat in alimentum fœtus, nec miracula sint sine causa multiplicanda: præstat (meo iudicio) asserere naturaliter diuam Virgine lac habuisse, etsi non sine miraculo

Maria profissionis tēpore Christũ parientis mysterium.

Ortum Saluatoris tam humili ac simplici stylo cur scripserit sanctus Lucas.

Quo lacte, naturali ne, an super naturali Christum Virgo lactauerit. Rom. 8.

Ioan. 4. Christi in Hierusalē patientis mysterium. Heb. 13. Infra. 6. Profestio tēpore Christus cur nat. Matth. 2. Infra. 7. Cur de Maria dictũ sit: impleti sunt dies, vt pareret. Micha. 5. Quo Dei cõsilio extitit edictum à Cæsare Augusto. Isa. 46. Iosēph & Maria Bethleem appulerint quando. Gen. 12. & 20. & seq.

per Spiritũ Sãctũ cõceperit. Quò verò melius huiusce altissimi mysterij cõtēplatione oblectemur; dicim⁹ primo loco, quo modo sit natus; secũdò, quãdo & qua hora noctis: tertio, vbi, nēpe in Bethleē, in diuersorio scilicet, & in stabulo; Quarto, natiuitatē cõsecuta miracula, quę multa recēsetur; Postremo loco dicemus, qua ratione sit panis in uoluitus, in præsepi, quomodo bouis atq; asini calore for⁹ fuerit. Quòd ad primũ igitur atinet, mod⁹ Christi natiuitatis diuin⁹ fuit, & multis miraculis illustratus, atq; illud magnũ fuit, & admirabile, qd nulla extitit ibi virginis claustriviolatio, sicut nec vlla extiterat in eius dẽcõceptione. Neq; enim, qui saluator mũdi vniuersi venerat, matrẽ suã corrũpere debebat, sed ei⁹ integritatẽ illibatã, atq; illasã seruare, secũdũ illud Isai. *Dñs ab vtero vocauit me, de vterre matris mee recordatus est nominis mei:* Id est, significationis Iesu, quia matrẽ à corruptione, & dolore seruauit. Hanc rē his pulchris verbis Aug. exaggerat ser. de Natali Dñi: *Diuina, inquit, operãte potētia, credētis viscera fœcũdãtur, & in ligno mortali vita arbor inseritur: & portã in se omnia vir⁹, ab infirmitate portatur: & qui terra, mari, cœloq; nò capitur, intra vnus corpusculi mēbra suscipitur. De creatura sua creator omnium præatur, & de riuulo suo fõs magnus exoritur: Radix omnium de virgulto suo nascitur, & vitis vera palmitis sui fructus efficitur. Ad est ecce exoptatissimus dies gratia geminata respicēdẽs, cãdore quidẽ cõsueti luminis illustratus, sed præcipuè radiãtis veris fulgore coruscus. O dies dierũ omnium nouitas, lucrũ lucis, & dispēdiũ cœcitatũ: in quo æternus sol de sũma altitudine claritatis paternæ descēdēs, vuluæ virginis aditũ reseruauit, quidã codices legũt: reseruit, & totius mundi caliginẽ fulgida coruscatione repressit. Hęc est illa nouitas Hieremia Propheta vaticinio nunciata: *Nouũ faciet Dñs super terrã: femina circũdabit virũ. Of femina super femina s benedicta, que virũ nò cognouit, & virum in vtero circũdedit.* Hęc ille. Neq; mirũ sanè videri d. bet, Virginẽ cõcepisse, & peperisse diuina virtute, cū etiã apes ex sētētia multorũ autorum, vlla sine cõmixtione cõcipiãt, aut sine nixibus*

Ordo tractationis huius

Modũ Christi natiuitatis diuinum planẽ, & admirabilem fuisse.

Isa. 49.

Aug. ser. 5. de natal. Do mini, to. 10.

Heb. 1.

Virginis miraculapartus quæ agouerit Augustin⁹.

Hiere. 31.

Luc. 1.

Apes, vt plerique tradunt, vlla sine cõmissione cõcipiunt.

suos fœtus edãt de quib⁹ Poëta dixit. *Illũ adeo placuisse apib⁹ mirabere morẽ, Quod nec cõcubitu indulgẽt, nec corpora segnes* Virg. lib. 4. *In venerẽ soluũt, aut fœtus nixibus edũt: Verũ ipsa folijs natus, & suauibus herbis Ore legunt.* *Lactant. quoq; lib. 4. diuinarũ institutionũ, conceptũ hũc diuinũ persuadere volens, in hunc modũ scribit: At illa (scilicet Virgo Maria) diuino spiritu hausto repleta concepit: & sine vllõ atãctu vi ri repẽte virginis vter⁹ intumuit. Quod si animalia quadãdam vento, aut aura concipere solere, omnibus notum est, cur quisquam mirum putet, cum Spiritu Dei, cui facile est quicquid velit, grauata esse Virginẽ dicimus?* Hęc ille. Eucherius ait, apem virginis imaginem esse. Rufinus in expositione symboli, etiam si illa in libris Cypriano assignatis à quibusdã inserta inueniatur in Iudæos, & Paganos pro virginitate Marię Deiparæ decertans scribit: verum hæc quia ex scripturis prophetis asseruntur, possunt fortè Iudæos, quamuis sint infideles, & increduli, cõsultare. Sed Paganis solent redire nos, cū audiunt prædicari à nobis Virginis partum: propter quod paucis, & eorum obrectationibus respondendum est. Omnis partus, vt opinor, ex tribus cõstat. Si adultetate sit femina, si virum adeat, si non sit vitio sterilitatis occlusa. Ex his tribus in hoc partu, quæ prædicamus; vnũ defuit, vir: & hoc patet, quia, quĩ nascebatur, non erat terrenus homo, sed cœlestis. Per cœlestẽ spiritum dicimus, salua Virginis in corruptione cõpleta. Et tamen quid mirũ videretur si Virgo cõceperit, cū Oriētis auẽ, quã phœnicẽ vocãt, in tãtũ sine cõiuge nasci, vel renasci cõstet, vt sēper & vna sit, & sēper sibi ipsa nascēdo, vel renascendo succedat? Apes certẽ nescire cõiugia, nec fœt⁹ nixib⁹ edere; omnib⁹ palã est, sed & alia nõnulla deprehēdũtur in huiusmodi sorte nascēdi. Hoc ergo incredibile videbitur diuina virtute ad totius mundi redintegrationem factum, cuius exempla etiam in animalium natiuitate cernuntur? & tamen mirandum cur hoc Gentilibus impossibile videatur, qui credunt Mineruã

Virg. lib. 4. georg.

Lactã. li. 4. cap. 12.

Apes virginis tatis imago secundũ Eucherium. Ruffin. tom. 4. operũ D. Hierony.

Virginis partus veritas cõtra Iudæos, & Paganos, asseritur, egregieq; cõprobatur. Omnis part⁹ ex tribus cõstat.

1. Cor. 15.

Phœnix sine coniuge nasci, vel renasci perhibetur.

Ridiculũ aliquot natiuitates ab incredulis creditæ recensentur.

suam de cerebro Iouis natam, quid ad credendum difficilius? aut quid magis contra naturam? Hic foemina est, hic naturae ordo seruatur, hic conceptus, & partus temporibus suis editus: ibi nusquam foemineus sexus, sed vir solus, & partus. Qui illa credit, cur ista miretur? Sed & liberum de femore eius asserunt natum. Ecce illud portententi genus est, & creditur, venerem quoque, quam Aphroditem vocant, de spuma maris (sicut etiam nominis ipsius compositio ostendit) credunt esse progenitam: de ovo natos Castorem, Pollucemque confirmant, ex formica Myrmidones: & alia mille sunt, quae contra rerum naturam venientia, ipsis tamen visa sunt credibilia, ut Deu calionis, & Pyrrhae lapides iactos, & hominum ex his segetem natam. Et cum haec tot, & talia figmenta crediderint, vnum eis verbum impossibile videtur, quod adolescens foemina diuinum germen, non hominis vitio, sed Deo inspirante, conceperit. Qui utique, si ad credendum difficiles sunt, illis tot, & tam turpibus monstris fidem nequaquam commodare debuerant. Si vero faciles sunt ad credendum, multo prius haec nostra tam honesta, & tam sancta recipere, quam illa tam indigna, & tam foeda credere debuissent. Haec tamen ille argute satis Gentilis talia credentes, & nostra nolentes acceptare, perstringens. Deinde peperit Virgo sine nixu, vel dolore, qui maior in alijs esse solet, quam sit dulcis voluptas. Et quoniam ipsa fuit nescia omnis delectationis, ac libidinis (ob quam causam dicitur peperisse filium suum, non filium Ioseph) ita omnis prorsus doloris fuit expers, qui claustris aperitionem, & diuisionem naturaliter consequi solet. Qui enim matri dolorem inferret, quid dolores omnes auferre viderat, iuxta illud: *Verè languores ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Ut enim sine corruptione, & dolore suum edit fructum arbor, suumque fulgorem stella. Ita B. Virgo, quae bona arbor est & stella maris dicitur, benedictum ventris sui fructum, & mundi lucem, hoc est, Christum, peperit. Quod si Eua de Adae latere nullo ipsius dolore produ-*

ta est. Cur ergo mundi Saluatoris mater nullo absque dolore non pareret? Quod si apes mellis, & cera naturam sine laesione floris colligunt, quid ni Dei Verbum corpus, & animam sine laesione detrimetione Mariae Virginis, quae flos est virginitatis, acciperet? Nos filij Adae in peccato concepti, ut gemina viperarum viscera materna corrumpimus, dolorisque, quae patiuntur, causa sumus: secus Christus, qui suapte natura sanctus, & sanctificator mundi genitus est. Peperit autem summo cum gaudio, & laetitia, & ut scriptura ait, laetabunda, & laudans. Ex quo Damasc. lib. de orthodoxa fide sic habet: *Nam quemadmodum Eua sine commixtione ex Adam plasmata est, sic ista nouum Adam lege partus in utero tulit, quem peperit supra natiuitatis naturam. Natus est enim ex muliere sine patre, & ex patre sine matre. Et quoniam ex muliere, lege partus: quoniam sine patre, super naturam est natiuitatis. Et quoniam consueto in tempore (nam nouem menses complens, & decimum attingens, nascitur) id sit lege partus. Quod autem sine dolore, supra legem partus est. Cuius enim voluptas non praecessit, neque parienti dolor subsequutus est, secundum Prophetam dicentem: *Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus eius, peperit masculum.* Haec ille. Adhuc peperit sine obstetricibus, etiam aliter falso doceat liber de infantia Saluatoris. Nam hoc aperte Hiero. in Heluidium testatur: *Sed absit, ut hoc (inquit) de matre Saluatoris, & viro iusto sit existimandum. Nulla bi obstetrix, nulla muliercularum sedulitas intercessit: ipsa panis inuoluit infans, ipsa, & mater, & obstetrix fuit.* Haec ille, qui egregie ex scriptura probat nullam obstetricem adfuisse, quia ipsa ei officium obstetricum impendit, inuoluedo panis, & recinendo, &c. Deinde difficile erat, peregrinos sub media nocte, & in stabulo inuenire obstetrices eiusmodi, quae puerperis inseruiunt. Non decebat etiam sacrosanta, & virginem Christi carnem, profanarum, atque immundarum muliercularum manibus contrectari. Rursus quae assidue parturienti, ad releuandam debilitatem eius illaque, consolanda id faciunt: at Maria non fuit debilis, sed fortis, ac potens, & altissimis contemplationibus suspensa, atque ardentis-*

Maria flos est Virginitatis.

II. Argum. III. ac IIII. Obstetrices cur assistant parturientibus.

II. Argum. III. ac IIII. Obstetrices cur assistant parturientibus.

Luc. 2.

II. Argum. III. ac IIII.

Obstetrices cur assistant parturientibus.

V. Argum. & vltim.

Tob. 12.

Aug. serm.

Heb. 1. & Psal. 59.

Luc. 1. Quales ac quantas sanctissima Virgo de partu suo habuerit rationes gaudendi, atque laetandi.

Psal. 118.

Isa. 35. Verba Isaiae de Gentilitate: Germinabit, & exultabit, ad Virginem matrem apte accommodari posse.

III. Virginei partus conditio.

fimis precibus inflamata, flexis genibus, oculis in caelum sublatis, sine nixu enixa est Saluatoris. Postremo mysterium hoc virginei partus, minime eo tempore reuelari conueniebat: Si autem obstetrices adfuerint, fieri non poterat quin videre potuissent, quod illis virginis claustris illa peperisset: *Sacramentum enim regis abscondere, bonum est.* Sed loco illarum videlicet adfuerunt Angeli, ut Aug. ser. de Natiuitate testatur: *Cum iterum, Paulus inquit, introducit primogenitum in orbem terra, dicit: Et adorat eum omnes Angeli Dei.* Caeterae quippe mulieres praegnantibus ante partum quidem timet, in partu vero debilitatur, atque dolens, post partum vero languere solita sunt. Sanctissima vero Deipara timere non potuit, quae in se habebat sanctificationem, Spiritum Sanctum se obubrantem, & corroborantem, in partu vero dolorem nesciuit, quae tot rationes gaudendi habebat, & exultandi tum de parentalium maiestate, tum de conseruata virginitate, tum de generis humani salute, tum denique, de Angelico iubilo, atque cetero, Pastorumque laetitia: edito vero partu minime languit, quae medicum potentissimum, qui fano omnem languorem, ediderat. Hinc Propheta dixit: *Ipse tanquam spiritus procedens de thalamo suo, exultauit ut gressus ad currendam viam.* De matris vero gaudio in partu cecinerat Isaia: *Germinabit, & exultabit laetabunda, & laudans: gloria Libani data est ei, decor Carmeli, & Saron: ipsi videbunt gloriam Domini, & decorem Dei nostri.* Quae verba, etiam de gentium conuersione ad literam dici videntur, habet tamen sensum suum etiam de partu Virginis: maxime quia ante illa verba dicitur: *Laetabitur deserta, & in via, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilius:* quae quidem verba solitaria Virginem, & ope viri in conceptu destituta significare commodè possunt. Tum quia pauillò post illa sententia Propheta sequitur: *Deus ipse veniet, & saluabit nos. Tunc aperietur oculi caecorum, & aures surdorum patebunt, &c.* quae sane verba de Christi aduentu, & signis magis congrunt partui Virginis, quae conuersioni gentium. Quarto, peperit filium Dei sine vlla immundicia, ac sordibus, ut ferè caeteri nasci solent, sed mundissimum, omnique ex parte nitidum, & elegantem, solisque iurare

splendidioris: secundinasque, plicatas, atque inuolutas, & mudas, ac seorsum positas. Quare caute legendum esse verbum Hiero. ceterent quidam, ubi cruciatum illud de vtero matris exisse scribit his verbis: *Dei filius pro nostra salute hominis factus est filius: non uero mensibus in utero, ut nascatur, expectat fastidia sustinet: cruciatus egreditur: panis inuoluitur: bladii delinitur: & ille pugillo mundum includens, praesepis continetur augustis.* Haec ille: quod sane per aliquem tropum interpretari debet, vel saltem excusari in tanto doctore Ecclesiae eo tempore reloquente. Quamquam reuera non video quare sit solida causa illius annotationis caute legendi Hiero. cum constat Christum eo modo, quo caeteri conceptum, & cruciatum egressum de vtero matris, cum etiam cruciatum suo sanguine è mundo hinc discesserit, & lotus à Ioseph, & Nicodem. (ut testis est Chrysol.) sepulture traditus sit, & B. Bonau. li. meditatio. vitae Christi. c. 7. ex reuelatione facta cuidam sancto sui ordinis fide digno asserit: *Vbi primus natus est, matrem se inclinasse, eumque, recollegisse, & dulciter amplexatam posuisse in gremio suo, & vberibus de caelo pleno, & Spiritu Sancto eductam capisse ipsum lauare per totum cum lacte suo, quo factum, inuoluisse eum in velo suo, & posuisse eum in praesepio.* Haec ille. Et si autem potuerit in cruciatum egredi, non sunt tamen miracula multiplicanda sine ratione. Epiph. vero in haeresin 69. *Ex matre sola, ait, genitus est impollutus, & citra inquinamenta.* Illud etiam constat esse falsum, & plane ridiculum, quod Caiet. in 3. p. D. Thom. anno tauit, Christum infans, cum primus editus est in lucem, lotum ab Angelis fuisse absque vlla aqua, quae est officium obstetricis: nam B. virginem haud decuit manus inficere, nec se in huiusmodi occupare, sed contemplatione vacare. Sed profecto vanum est hoc commentum, & (ut dixi) ridiculum. Nam nec Christus, qui mundus totus natus est, lauare eguit, & ubi egressus, ipsa sanctissima Virgo suo officio ipsa satisfecisset, cum simul esset mater, & obstetrix: & sublimis multo fuisset tunc ministerium huiusmodi prestare quam contemplationi vacare. Adde quod ministerium, opusque illud minime contemplatione in B. Virgine impediatur. Amplius quod atinet ad modum natiuitatis

Hiero. in epist. ad Eustochium de virginitate seruanda, to mo. 1. Luc. 2.

Hieronymi sententia de Christo nato cruciatum, non omnino reprehensibile videri. Infra. 23. B. Chrysol. hom. 84. in Ioan. à medio, to. 3. B. Bonau.

B. Epiph. contra Arianos, inter med. c. 7. ceter.

Caietani dictum de Christo infantulo ab Angelis lotum, matrem interim contemplationi vacante, refellit dupliciter.

V. Conditio, circumstantiae natalis Domini.

B. Brigit. li. 7. c. 21. Luc. 2.

Virginis ad partum ap paratus.

Christi infantis splendor, munditia singularis. Luc. 2.

Matris ad Christum mox natum verba

Christi paupertas.

Psal. 39. Heb. 10.

tatis, refert B. Virgitta, virginem cum Ioseph, cum primū applicuerunt Bethleem, cum non inuenirent locū in diuersorio, in spelunca quādam, seu stabulum intrasse: ligatisq; boue, & asino ad presepe, quos secū adduxerāt, Iosephū cōtinuō ad eādē accendēdā exiuisse: quā vbi muro afflixisset, iterū egressus est. Virgo autē, depositis calceamentis pedū suorū, & pallio albo, quo tegebatur, & velo capitis, sparsisq; crinibus, pduxit pāniculos laneos, & lineos mūdissimos, quos secū deferebat ad inuoluēdū infantē: atq; illa quidē genuflexa, & ad Oriētē cōuersa, manib; & oculis in cōclū intētis, stabat quasi in extasi cōtēplationis suspēsa, inebriata diuina dulcedine. Cūq; p partu in lucē edēdo preces ardētes Deo obtulisset, illicō in momēto, & icū oculi filiū ante se editū vidit: & in illo momēto sensit B. Virgo quasi dimidiū cordis sui exiisse: ex quo tātus fulgor prodibat, & splendor, vt vix sol posset ei comparare: lumenq; accensæ lucernæ offuscatum lucem minimē reddebat.

Natus ergo iacuit in terra nud; & nitidissimus, cuius carnes erāt ab omni forde, & immūdiācia separate: Fuit etiā pellis secundina prope eū iacens, inuoluta, & valde nitida: auditus etiā fuit Angelorū cantus, mirabilē quādā suauitate edens, atq; dulcedinē. Virgo ergo sāctissima postquā se peperisse sensit, filiūq; natū vidit, statim inclinato capite, iūctisq; manibus, magna cū reuerētia, & humilitate puerū adorauit. Dixitq; illi: *Bene veneris De; meus, Dñs meus, & filius meus.* Cūq; puer prae frigore, & duritiā pauimenti vbi iacebat, nō sine eiulatu, & tremore paululū se verteret, & extēderet mēbra sua, quasi refrigiū aliquod quærēs, & fauorē matris, tūc Virgo sāctissima suscepit eum in manibus, & strinxit eū ad pect; magna letitiā, & materno, ac tenero amore eū fouit, & calefecit: quē statim cōcepit diligēter inuoluere, & reclinauit eū in praepe. Et primū quidē gradū ex ventre fecit in terram nudam, & frigidam, quasi ad nos veniret, sitiens pro nobis pati, & salutem nostram operari, iuxta illud Propheta: *Sacrificium, & oblationem noluit, aures autem perfecit*

*mihi. Holocaustum, & pro peccato non postulasti: tunc dixi, ecce venio, corpus scilicet ad sacrificandum gestans, in quo patiar gelu, famē, crucē. Sed ingressus Ioseph, & infantē cernēs, puuluit se in terrā, genibus flexis eum vna cū matre simul adorādo. Hæc idcirco recitare volui ex reuelationibus. Diuē illius, q; mihi valde pbabilia, & ad deuotionem excitandam accommodata esse videntur. Nam reuera constat, illos tardiuscule Bethleē applicuisse, & virginē sub mediā noctem peperisse. Porro illa, quæ B. Virgo ante partū egit ad humilitatē, & reuerentiā infantī nascituro prætandā, egisse credendū est: quemadmodū ascensus Moses ad rubum, legitur ex præcepto Dei calceamenta sua exuisse, quoniā locus ille, in quo staret, terra sancta esset. Pāniculos verō tū laneos, tū laneos ad inuoluendū infantem necessarios illam tempestiuē præparasse, secūq; tulisse, sanctæ cuiusdā, sumāq; prudētiæ fuit. Præces verō ad Deū fuisse pro partu prætando, cum ratione coniunctum fuit. Nā sicut prece eius, & supplicatio ne Christus est incarnatus, & ad preces eius primum miraculum edidit in nuptijs, & à morte est reuocatus ad vitam, & denique Spiritus Sāctus super Apostolos descendit, ita etiā eius precatione partus impetratus est. Nā quæ Deus aliquando fieri definiuit, preces nostras nō excludunt, imō potius includūt. Orasse autē in hūc, vel simile modū verisimile est, nimirū. Manifesta æterne Pater thesaurū tuū in agro corporis mei absconditū, & præciosam Margaritā in concha carnis meę latitatē: reuela mūdo imaginē tuā, vt te agnoscat egrediatur de creatura creator omnium, ex paruo riuo fōs magnus: ex vasculo figulus: ex ramo radix virgulti expalmite vitis vera: sol ex stella oriatur: spōs de suo tabernaculo: ex nube mortalitatis sol iustitię: ex cetro in finitaphera: *Ecce nūc tēp; acceptabile, et ecce nunc dies salutis*, in qua mūdus videat factorem suū, Angelus Regē, & caput suū diademate humanitatis coronatū. peccator redēptorē: iustus iustificatōrē: tribulatus cōsolatōrē: Gētilis illuminatōrē: Iudæus glorificatōrē: dāna*

Ioseph, atque matris in partum pietas, & reuerētia.

Exod. 3.

Virginis a matris pariturae prouidentia.

Quibus precibus Virgo paritura, partum à Deo scelicē impetrauerit. Ioan. 2. Act. 2.

Matth. 3.

Qualis qualē Virgo Maria filium peperit.

Isa. 53. Ioan. 15. Psal. 18. 2. Cor. 6.

Quo modo illa Christum peperit virgo.

B. Brigitta in serm. Angel. 6. 15.

Matth. 28. Ioan. 20.

B. Damasc.

Qua parte corporis secundum aliquos, illa Dominum edidit.

Quo tempore, & quo die Christus natus sit.

B. Aug. 6. 6. tom. 3.

Psal. 118.

Si noctu natus sit, quare.

Isa. 9. Matth. 4.

tus iudicem. Ego humillima serua tuarum; & meum filium vnigenitū atq; primogenitum. Quomodo autem, aut qua parte corporis peperit filium suam, curiosum est magis, quā inutile, inquirere. Et vt est in hostia indiuisibiliter sic etiam indiuisē per punctū exiit, vel per totum corpus, & non magis per vnā partem, quā per aliā, vt inquit B. Brigitta, vel tantam partē vteri, penetrando dimensiones eius, sicuti & fecit, cū ē monumento egressus est; vel quomodo ingressus est ad discipulos ianuis clausis, vel ea ratione, qua cœlos penetravit in ascensione sua. Quamquam Damascenus dicat lib. 4. cap. 15. *Quemadmodum verō, inquit, qui conceptus est, virginem concipientem seruaui, sic & natus, ipsius virginitatē seruaui illasam. solum transtulit per eam, & clausam seruaui eam. Per auditum quidem conceptio, sed natiuitas per consuetum parientium egressum: tametsi quidam fabulantur per latus diuinae matris ipsum editum fuisse, non enim impossibile illi erat per clausam portam transire, & illius non lade-re signacula.* Hæc de ipsa Domini Natiuitate dicta sint, nunc de tempore consideremus. Tempus natiuitatis fuit tempus edicti Cæsaris Augusti: quod qua ratione factum sit, superius est explicatum. Dies verō creditur fuisse dominicus, vt ait August. lib. 4. de Trinitate, qui dies à nocte præcedenti, iuxta Hebræorum consuetudinē, sumit initium. Sub mediā verō noctem, vt communis est omnium consensus, editus est. Nam, & Angelus missus est ad Pastores, qui custodiebant vigilias noctis: quemadmodum etiā, vt diximus, sub mediā noctem incarnatus fuit. Surgebant autem Patres media nocte ad confrendum Domino ob memoriā incarnationis, & natiuitatis illa hora peractæ, siue peragendæ. Natus est enim in nocte, ad significandum, mundum sepultum esse in densissimis ignorantionis, & peccati tenebris, & vt dixit Propheta: *Habitantibus in regione vmbre mortis, lux orta est eis.* Natus est nocte Sol, vt nox dies fiat, tum vt insinuaret, in tenebris se quidem lucere, sed à tenebris non comprehenditum

vt prospiceret malis, & peccatis, quæ nocte admittuntur: de quibus Apostolus Roma. 13. Ephes. 5. & 1. Thes. sal. 5. ait: *Qui dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrj sunt, nocte ebrj sunt: vt, tandem abijcientes opera tenebrarum, induamur arma lucis, vt, qui eramus aliquando tenebræ, nunc simus lux in Domino.* Tum, vt ostenderet quodammodo se conuiuere peccatis nostris, quasi illa non videret, nec cognosceret: cū tamen expectet nos ad pœnitentiam: Tum, vt parceret materno pudori, quod securius, & honestius id temporis pareret, alijs dormientibus: Tum, vt significaret secretas dulcedines contemplantium, quibus se se, vt paruulum offert nutriendum, vt auctum, & confirmatum suis prædicationibus tandem aliquando producant: Tum deniq; vt noctis perferret iniurias, quas multi hominum patientes nascendo, moriuntur.

Tempus deinde anni elegit frigidissimum, atq; sterile, ad denotandum, quod mundus in maxima esset tūc frigiditate spiritus, & quod abundante iniquitate, refriguisset charitas. Adhęc tempus elegit, quo incipit nox minui, & dies crescere: vt innueret tenebras nostræ ignorantie recedere, & veritatis lumen appropinquare. Et hæc quidem de tempore. Locum verō elegit in primis Dominus terram Promissionis, quod se illam esse veram terram à se promissam cum iuramento ipsi Abrahamę, non obscure indicaret; in ea verō præcipuē ciuitatem Bethleem in natale solum sibi delegit, partim vt Michææ oraculū adimpleret, partim vt insinuaret in ea natum esse panem cœlestem: quem qui ederet, non morietur in æternum. Et pulchræ huic rei nomina ipsa conueniunt. Nam Bethleem, domus panis interpretatur, quæ alio nomine Ephrata dicitur, quæ frugiferam, siue fertilem significat. Omnis enim animorum nostrorum fatietas ex hoc vno Christo in Bethleem nato, tanquam vero pane dependet. Nam cū ad edendum diuinitatis panē illoq; fruēdū homo procreatus sit, qui ad vescendum tanto pane propter infirmitatē edentulus erat diuinę bo-

1. Thes. 5. Rom. 13. Ephes. 5.

Cur hyberno tempore natus Dominus.

Quare in terra Bethleem. Gen. 12.

Michææ. 5.

Bethleē quid sonet.

nitatis artificium fuit, vt panis ille durus nostre carni coniunctus, meru lac fieret, quod homo suggere commodè posset atque comedere. Adhuc veniebat Christus, vt vngeret hominum genus, vñctionisque suæ, & regni particeps efficeret, quemadmodu Samuel eod venit, vt vngeret Dauid in Regem ideò iure locus Berhleem lectus fuit.

In Berhleem verò elegit stabulum, non sine magnis rationibus (vt par est credere) atque illud in primis docere nos voluit, ipsam peregrinum futurum, fuisse etiam in patria sua, & nos intelligeremus tantumdem de nobis ipsis, atque diceremus cum Dauide:

Aduena ego sum apud te, & peregrinus, sicut omnes patres mei, & non habemus manentem civitatem, sed futuram inquirimus. Diuersorium, locus est, ad quem non habitandi causa, sed ad tempus commorandi viatores diuertunt. Vnde verbum Græcū *ναρὰδομα*, alibi interpres verit, refectioem, vel coenaculum. Vnde Lucæ. 22. dicitur:

Vbi est diuersorium meum, vbi pascha cum discipulis meis manducem? quod cum plenum esset hospitibus, haud erat idoneus locus parturienti, quæ solitudinem ac secessum requirit. Dein de cum diuersorium cõmunis sit omnium locus, in quem, qui volunt, se recipiunt, ibi nasci voluit, vbi ipsi omnibus expositus appareret, & vt ipse statim, quos amat, multos homines videre posset: & in loco communi, nempe stabulo, contiguo ipsi diuersorio pro omnibus natus est. Et quemadmodu extra portam passus est, & ex monte Oliucri extra ciuitatem Hierusalem sito, in cælum ascendit, vt ostenderet se pro omnibus obrulisse mortem suam patri, & pro cunctis sequi eum volentibus, accepisse possessionẽ regni cœlestis: sic extra Berhleem, publico in loco à matre genitus est, vt pro omniu salute se in mundum per natiuitatem à Deo missum ostenderet. Ad hæc, diuersorium publica erat domus, in qua sepe multa est licentia, multiq; deprauati mores, & corruptelæ interdũ regnant; admonere nos voluit, publicorum vt hospitiorum curam geramus, vt sine crimine sint, dignaq; fiant, vt

Christus in eis recipiatur. Et quia dicitur: *Non erat ei locus in diuersorio*, in dieauit, in his ferè vsu venire, vt postremus locus sit Christo. Indicat etiam, animam ineptam esse ad Christu edendum, quæ fuerit diuersoriu, id est, quæ fuerit domus patens cunctis demonibus ad flagitium sollicitantibus atque impellẽtibus, omniumq; vitiorum receptaculum. Ostendit propterea nos in hoc mundo tanquam in diuersorio quodã, degere, ne hic ædificemus, sed fide expectemus, nos è diuersorio in patriam nostram ituros aliquam; ita vt si hic ædificemus, in alieno fundo ad commodum transeuntiu ædificemus propter Christum. Ac ne in diuersorio quidem erat eis locus, vt citò migrandum intelligamus.

Dices: Cur Christus hospitij gratia, nõ adijt alias domos, & hospitia: cum Apostolis ipse precepturus esset, vt in domum dignioris intrarent. Fortassis quod occupatæ essent ab alijs: & quia Ioseph pecuniam portabat, quam ferre Apostolis interdixerat. Ad hæc, elegit stabulum, cum non esset locus in diuersorio, tum ex humilitate, vt fedit in vltimo conuiuij loco, quò pater ei cœlestis deinde diceret: *Amice, ascende superius.* In cruce etiam nouissimus fuit virorum, vermis, & non homo; oprobrium hominum, & abiectio plebis: propterea primus factus est, & dominus omnium constitutus, cui meritò omne genu flectatur, cœlestiu, terrestrium, & infernorum: tum quò indicaret, vitam nos animalẽ, iumentorumuẽ agere, iuxta illud: *Homo, cum in honore esset non intellexit, cõparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis,* animo enim & corpore inseruimus nostris affectibus, & nihil à bestijs ferè distinguimur, nisi quod illis carere vsu rationis non datur vitio, sicut nobis.

In stabulo autem mundiorẽ locum elegit Christus, id est, præsepe, vt innueret, se sumpsisse carnem à sanctiore muliere, quæ fuerit vnquam, aut esse potuerit. Postquã ergo natus est panis Angelorum, & cibus factus est hominum, & iacet in loco animalium, superest, vt animalia fauore diui

In eo q non erat Christo nato loc in diuersorio, edocemur tria

Cur aliud Dominus hospitium nõ elegit, vt poterat.

Matth. 10. III. Ratio.

Luc. 14. Isa. 53. Psal. 21.

Philip. 2.

Psal. 48.

Idem quare in præsepio reclinat.

1. Reg. 16.

In stabulo cur nasci Dominus voluerit.

Psal. 38.

Heb. vlt. Diuersorium quid.

Luc. 22.

II. Ratio.

Heb. 13. Act. 1.

III. Ratio.

Psal. 103.

Isai. 40. Ioann. 14. V. ratio Christi nati in stabulo.

Diuitiæ quatenus malæ sint.

Iuue. Saty. 14.

Matth. 11. Luc. 4. Isai. 61.

2. Cor. 8.

VI. ratio.

Heb. 4.

VII. ratio.

Philip. vlt. Quando cū Apostol. sciamus & abundare, & penuriam pati.

næ gratiæ huius infantis nũc primũ nacentis merito partæ, ex irrationalibus, fiat rationalia; ex carnalibus spiritualia; ex immundis sancta, & munda. Cibus quippe iumentorum, scẽnũ est: at vt Propheta dixit: *Omnis caro scẽnũ, Verbum autem, caro factum est.* Nasci deinde in stabulo pertulit: vt quemadmodu in priore beatitudine paupertatem, viam esse docuit Regni cœlestis: ita hoc suo primo in mundum ingressu illam consecraret, nobisq; amplectendam esse mōstraret. Et si enim paupertas, sicut, & diuitiæ ex genere bonorum mediorum, atque indifferẽtium sint, vt pote quibus bene, & male vti contingit; posita tamen infirmitate ex peccato originis relicta, quæ bonis tẽporalib⁹ satiari nequit, quia: *Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit:*

præstatio, & expeditior via est ad salutem consequendã paupertas, quàm diuitiæ. Ex quo pauperes dicuntur euangelizari: & se ad prædicandũ pauperibus à Patre missum esse, Domin⁹ testatus est: quoniam quemadmodum lignũ aridũ citius inflammatur; quàm viride: ita pauperes citius acceptã Euangelium, quàm diuites. Pauper ergo venit Christus, vt pro nostro diuitiarum insaturabili appetitu satisfaceret, & vt illius inopia, vt Apostolus ait, nos diuites effemus. Qui enim tutò nos esse possemus diuites, si pauper ipse factus nõ esset, itaque sanctificasset nostras elemosynas tanquam in se ipsum collatas? Tum etiã, vt expertus paupertatem misereri nostrũ magis posset, & compati nostris infirmitatibus, vt Heb. 4. Apostolus docet. Item vt exemplum paupertatis vtiliter sustinendæ præberet, & pauperibus, & diuitibus: quia nemo habet cũctã quæ vellet, & omnes à Deo mendicant: & ipse donat spiritum regendi, ac moderãdi diuitias, ne ipsum regãt, ne cogamur illis inseruire: vt possumus cum Paulo dicere: *Scio abundare, & penuriam pati:* quod tunc nobis contingit, cū paupertatem, qua premimur, vel, quibus vitimur, diuitias efficiamus arma, atque instrumenta iustitiæ. Præterea paupertatẽ amplecti vo

luit, quandoquidem tanto mūdus in errore versabatur, vt eos, qui se de ijs rebus, quæ ad salutem spectant, commonefacerent, ad necem vsque persequeretur: ideo nascitur nihil habens, nihilque volens, qui mundum aperrẽ posset arguere; nihil ab ipso sperans, nihil ab ipso timens. Instruens suo exemplo concionatores, vt tales sint, qui nihil mundum timeant, nihil ab ipso sperent: sic enim magna charitate mūdum, vel inuitum sanare poterant.

Demum pauper voluit esse, ne diuitibus redderetur suspectus, quod eorum bona videretur velle occupare: cū tamen ille, vt suas nobis diuitias communicaret, venerit, nõ vt nostras mortales opes eriperet: vt pauperes quoq; suæ conditionis consoletur: nam pauperum maior est multitudo, quàm diuitum: vel potiùs quia omnes pauperes sumus, nihilque habemus omnes, & quotidie de manu Domini accipimus quæ necessaria sunt. Quanquam excellant pauperes in hoc diuitibus, eorumque propterea melior sit conditio, quòd magis cogatur agnoscere se esse pauperes, nam id non tam facile agnoscit diues. Atque hæc dicta sint contra eos, qui Deo tantum diuites esse curæ arbitrantur, paupertatem autẽ pro peccato, & re abominabili habent: ideo ne in illam incidant, ad mē dacia, incantationes, cædēs, furta, luxuriam conuertuntur: qui verò respiciunt ad Iesum, habent illã pro re gratissimã, & amabili, nimirum quam amplexus est Dei filius.

Sed cur nõ extremam paupertatẽ, & inopiam pati voluit, vt nasceretur, & habitaret sub dio, & vt mater non haberet fascias, atque panniculos, quibus eum inuolueret? Dicitur ad hoc, Deum non damnasse Adam ad talem paupertatem: quare & pellibus eum induit, & bona terræ, suo tamen sudore, comparanda ei contulit. In hæc ergo venit Christus: maiorem autem illam pro delictis grauioribus in cruce sustinuit, vbi pro omnibus nobis, & singulis nudus, & sub dio satisfecit.

Dices rursus: Quomodo satis pro nobis fecit, si nobis adhuc est ferenda paupertas? Respõdeo, eodem modo,

VHI. ratio electi stabuli à Christo in locũ suæ natiuitatis.

IX. ac postrema ratio.

Pauperũ in quo melior sit conditio, quàm diuitum.

Quare Christus extreme statum paupertatis nõ elegit.

Gen. 3. Ibidem. Matth. 27.

Idem cur & nos pauperes esse voluit, qui pro nobis fatiscit. 1. Cor. 15.

Ortus Christi feruatis quot signis, & miraculis, quam magnis, decoratus extiterit.

Euseb. to. 2.

Psal. 44. & Heb. 1. Paul. Oros.

Suidas. Nicep. Cal.

Pythij Apollinis responsum ad Caesarem Augustum.

quo mors ipsa, cuius paupertas est facta. Ut enim illa debellabitur non fugiendo, sed resurrectione vincendo, ut Apostolus docet. Iterum ferenda est mors, & per spem resurrectionis infringenda: sic paupertas deuicta est a Christo & triumphata, non ut nos illam effugiamus, sed ut rectius, ac maiori cum merito toleremus, ut quod erat poena a iudice inflata, nunc sit paternum flagellum, humilitatis exercitium, testimonium fidei, meritum charitatis.

Quod ad miraculaverò attinet, quae hanc Christi natiuitatem consecuta sunt quae omnium signorum est maximam, & summam (nam duo admiranda, & supra omnem cursum naturae in se continent, nempe Deum hominem factum, & natum, deinde Virginem peperisse) multa circumferuntur: quorum quaedam testimonijs fide dignis commendantur. Tradit Eusebius Caesariensis in Chronico, Romae è taberna meritoria in Transyberina regione ex terra olei erupisse, fluxisseque toto illo die sine interuallo, Christi gratiam gentibus communicandam portendens. Et quod natus esset ille, qui vnctus erat oleo praefortibus suis. Narrat Orosius libro 6. cap. 22. sub initium, Augustum Caesarem eadem die mandasse, ne quis se Dominum deinceps vocaret, quasi diuinantem, verum Principem orbis terrarum, ac mundi totius dominum natum esse. Suidas in verbo, Augustus Caesar, & Nicephorus Callistus lib. 1. ca. 17. scribunt Augustum Caesarem facto sacrificio Hecatombes, interrogasse Pythium Apollinem, qui post se ad ministraturus esset Imperium: & cum nullum daretur responsum, rursus altero sacrificio illum vrgebat, vr responderet quid esset in caussa, vt, qui alias multis verbis vti solet, nunc obticisset. Tunc in hunc modum respondit tribus hisce versibus Graecis:

Παῖς Ἰσραὴλ οὐκ ἔσται με θεὸς μακάρεσσιν ἀνθρώποις, Τὴν δὲ δόμον προλιπὼν τε θεὸς ἀέθλος ἰνέσσει. Λοιπὸν ἀπὸ θεοῦ οἴστω ἐν ἑσπερίῳ ἡμῶν. Id est: Me, puer, Hebraeus, diuos Deus ipse gubernans, Cedere sede iubet, tristisq; redire sub Or-

Aris ergo dehinc tacitus abscedito nostris.

Tunc, tali responso accepto, Caesar Romam est reuersus, atque ibi in Capitolio aram maximam extruxit cum huiusmodi latina inscriptione: ARA PRIMOGENITI DEI. Alij vero scriptores, vt Innocentius III. sermone 2. de Natiuitate Domini, & Antonius 1. part. hist. tit. 4. cap. 6. tradunt Augustum Sibyllam consuluisse, num in mundo aliquis eo maior futurus esset. Eo autem die, quo Christus in Iudaea natus est, Sibylla circum aureum Romae iuxta Solem vidit, in quo Virgo pulchra residebat, quae speciosum infantem in gremio gestabat: quod illa Caesari Augusto indicauit, & Regem ipso potentior natum esse aperuit. Auditaque est vox dicens: Haec est Ara caeli: quo nomine illa Ecclesia est insignita, cum prius esset palatium Octavianum, quod erat in Capitolio. Huius etiam rei meminit Orosius his verbis: Cum primum, inquit, Caio Casare auunculo suo interfecto, ex Apollonia rediens, vrbe ingrederetur hora circiter tertia, repente liquido, ac puro, serenoque die circumulus ad speciem caelestis arcus orbem Solis ambiit, quasi eum vnum, ac potentissimum in hoc mundo, solumque clarissimum in orbe monstraret, cuius tempore venturus esset, qui ipsum Solem solus, mundumque totum, & fecisset, & reueret. Haec illa.

Templum pacis funditus corruit, siquidem Romani pro pace perfecta, quae toti orbi sub Augusto imminerebat, templum pacis ingentis molis, & fortissimum construxerant: de quo consulentes Apollinem, quadiu esset duraturum. Responsum fuit: Quousque Virgo pariet. Quo audito, laetati sunt, arbitantes illud impossibile esse, ac per hoc aeternum futurum credentes, quia nunquam Virgo esset paritura: propterea ianuis eius insculpi iusserunt: Templum pacis aeternum. Ipsa tamen nocte, qua Virgo peperit Saluatorem, funditus corruisse fertur: & in Aegypto in templo Isidis aram dicatam cum in inscriptione: Virgini paritura: altera similem aram in Gallia Carnuti tempore Druydarum fuisse, quidam scribunt. Certè Epiphanius in vita Hieremiae

Alterum Apollinis responsum de templo pacis.

Ara sub ortu saluatoris vtrius locis erecta, quae.

D. Epiphanius prope sinem operis.

Ara per Caesarem Augustum Romae erecta, qualis. Inno. III.

B. Anton.

Oros. lib. 6. cap. 20.

Alterum Apollinis responsum de templo pacis.

Ara sub ortu saluatoris vtrius locis erecta, quae.

D. Epiphanius prope sinem operis.

Templum pacis Romae a quo edificatum fuerit.

Quam probabile videatur Sodomitas nocte natalis Domini omnes interisse. Exod. 12.

Ioann. 15.

Christi, quam Praecursoris, aut Virginis matris ortus quanto gloriosior. Luc. 1.

Hae lectio: Quia non erat ei in singulari locus in diuerso, quae comoda.

Propheta ait: Idem Propheta sacerdotibus Aegypti signum exhibuit, dicens, oportere vltimam cunctarum simulacra concidere, simulque manu omnia facta precipitari. Vbi Aegyptum ascendit cum suo infante Virgo enixa, Deo similis. Haec ille. Ideo forte extruxerunt illam aram Virginis pariturae. Haec ab Innocentio III. dicto sermone, & historia scholastica traduntur, lib. Euang. historie, cap. 5. Sed certe si veritatem amamus, cum templum Pacis opus fuerit Imperatoris Vespasiani, vt testes sunt Suetonio in Vespasiano cap. 9. & Plinius lib. 36. ca. 15. minime tempore Christi corruere potuit, vt isti tradunt. Plerique vero hanc illa Natiuitatis tradunt ex B. Hieronymo omnes infames in fando Sodomie vitio obnoxios, fuisse interfectos, quemadmodum eadem etiam hora omnes primogeniti Aegypti ab Angelo percussi sunt. Mihi certe diligenter inuestiganti scripta Hieronymi, locus non occurrit: à ratione tamen minime est alienum, eos male perisse, qui naturam humanam, quam Christus honestare, & illustrare venerat, tantopere dedecorabant, atque obscurabant. Sunt etiam, qui scribant, vineas Engaddi illa nocte floruisse, Christumque veram vitem venisse, testatos fuisse. Siue haec autem vera sint (vt probabile est, esse) siue falsa, hoc indubitatum debet esse, maxima, & admiranda signa, atque prodigia Christi ortum, & praecelsissimè, pariter, & consecuta fuisse, maiora etiam, quam fuerint illa, quae in natiuitate Praecursoris, & in ortu B. Virginis contigerunt: qua ratione maior splendor est orientis Solis, quam vel Aurorae praecedentis, vel Luciferi: constat autem, Ioannem fuisse Luciferum, Mariam Auroram, Solem verò ipsum Christum. Atque haec quidem de miraculis.

Ad postremum, verba illa ponderanda sunt: Et panis eum inuoluit, & reclinavit eum in praesepio: quia non erat ei locus in diuersorio. Et si Graeca litera habeat, eis, mihi tamè Latina lectio, quae legitur in singulari, ei, magis placet. Christus enim, quod grauida erat B. Virgo, impedimentum praebuit, quod minus in diuersorio locum haberent, itaque

ab eo tempore coeperunt tam Beata Virgo, quam Ioseph, pati propter Christum: & omnes, qui grauidi sunt Christo, in mundo hoc, locum partus non habent, & pati propter Christum debent. Verbum Panis eum inuoluit, Graecè est vna tantum dictio, inaeque, est dicere, fasciavit, siue fascijs inuoluit, ne quis cogitet, laceros, ac vetustate detritos, atque immundos pannos. Nam superius, vt ex B. Brigitta citauimus, lineos, & lanneos paniculos mundissimos attulit, vt prope futuri partus conscia. Ac quemadmodum B. Virgini tribuenda est paupertas, sic ea remouenda sordes, & immunditia. Si enim, vt B. Bernardus prudenter dixit: Paupertatem semper dilexi, sordes nunquam: quid de sanctis Virginibus cogitandum est, quae omnis puritatis, & munditiae quidam veluti fons est? Omnia autem nostra tametsi delicata, & pretiosa, quid aliud sunt, si cum Verbo incarnato conferantur, & quam rudis, & vilissimus pannus? Dominus autem humili, atque plebeio habitu personae suae, regiam dignitatem disimulauit, ac texit, vt sago illo in bello conscisso appareret aurea vestis diuinitatis suae. Hanc poenam pro nobis suscepit filius Dei, vt cum similia accidunt nobis, non putemus nobis iratum, sed potius placatum Deum per Christum. Quare etiam mundus nos Deo charos ob has calamitates non existimet, confidamus tamen apud Angelos Dei, & pastores aliquot esse in honore nostras calamitates, & miserias, esseque pro gloria Dei, & pace nostra.

Sed cur non est natus fortis, vt fascijs non indigeret? Certè, vt ferret, & sanctificaret nostram infirmitatem: vt exemplum daret se nostra cura, nostroque auxilio indigere, eoque velle vti, atque ita se à nobis beneficijs velle obstringi: vt dulciter ipsum amare inciperemus: vt in omni aetate ipsum ante oculos haberemus, neq; improuisus appareret, sed simul nobiscum aleretur, & cresceret in virum perfectum. At inquit: Si affuissem Christo, magnum certè honorem illi impendissem. Credo, si eum agnouisses: nam

Quibus panis mater Christum inuoluerit infatè.

D. Birgit. in lib. 7. c. 21. & 22. & 25.

Virginis matris puritas, atque mundities.

Christi humilitas, & paupertas, quid doceat nos.

Cur fascijs inuoluit Dominus, maieftatis.

Christum in quibus agnosceret possimus, & honorare.

aliō qui idem egisses quod alij. Quare si nūc credis, en exposi^o tibi est Christus in pauperibus, & infirmis: ibi te exerce. Hoc si non credis, detecta est incredulitas tua: facti enim viri in sordibus plerunq; esse deprehenduntur. Nā Deus contēptibilia huius mundi, & humilia elegit, vt confundat ea, quę in oculis mūdi sunt magna. Accusa ergo tuā infidelitatē, & fidē pete. Pānis etiā inuolui Christus voluit; vt indicaret vilem, abiectamq; humanitatē, cui ex amore coniungi sibi placuit. Vt doceret quoq; verbi Dei præcones simplicibus, mediāq; de plebe deprōptis verbis, quasi pānis quibusdā inuoluerē, & euoluere Euangeliū iuxta verbū Apostoli: *Nō in persuasibilibus humana sapiētia verbis, &c.* Adhęc, vt doceret nos libēter pati pānos, ac pauperiem, quib^o inuoluamur, & impediātur carnis nostrę actiones, vt ad diuina sim^o expediti, atq; nos, in quā velit partē, adducat. Et siquidē in ijs pannis delinquimus, ipse nos absterget à sordibus nostris, vt mater infantē suū. Vbi verò Spū suo impleti creuerimus, soluet nos ad præclaras suas actiones. Quę dicta sint propter eos, qui dicūt: Postquā in religionē sum ingressus, graues patior tentationes, & interdū pecco. Ne dubita, Dñs absterget sordes tuas: & peiora, mihi crede, extra regulā tu admitteres. Cū igitur in paupertate sumus, aut infirmitate, aut in Religione arctati, atq; cōstricti nobis videmur ne ad vindictam, aur ad quoduis aliud scelus, atq; flagitiū, p̄siliamus: putem^o esse ibi Dei fascias, qui nouit quid nobis expediat, expectemusq;, ac orem^o, donec facultatē ipse impertiat benè operandi, vel alios, vt ad id præstandū ducat. Et quomodocūq; nos tandē liget Deus, & vinciat, efficiamur erga illū tanquā simplices infantes, eiusq; lacte vitali nutriamur, atq; pascamur. Et reclinauit eum in præsepio. Locū vilissimum elegit, eod quod ipse sit, qui locū nobilitat, aliō qui sordidum, & vilem. In præsepio enim, omnia sunt vilia visui, ingrata auditui, olfactui molesta, gustui insuauia, atq; tactui dura, ac aspera. Erantq; ibi bos, & asinus iuxta Isaiā, & ecclesiasticam picturam. Af-

sinum enim, ad gestandam prægnantē Mariā, Ioseph secū adduxerat: nec enim par erat, puellam tenerā, vicinā q; partui, pedib^o illud iter emetiri, nisi sine causa velimus multiplicare miracula. Bouem verò, aut ad expēsas itineri suppeditandas, aut ad censum Cęsari persoluendum secum ducebat: vt nonnulli pij Doctores meditantur. Tradit etiam Niceph. Callist. exegisse Mariam, & Ioseph per 40. dies in Bethleē, propter eam, quę tum ipsis erat, substantiam, & possessionem, quam forasissis dotis nomine à Ioachimo ciue Bethleemita, parente Virginis, Ioseph acceperat. Natale porrò Regū, & Principum nihil habet admirationis: quid enim mirum nasci in palatijs aureis, in mollib^o, & eburneis lectis, in summis deniq; delicijs, & in summa rerum omnium copia, & abundantia? At hoc est verè admirandū, Dñm cœli, & Regem Regum nasci in præsepio. Reclinatus ergo in præsepio est, vt impleretur Prophetiæ: primū quidem Habacuc dicentis (iuxta lectionem LXX.) *In medio duorum animalium cognosceris.* Deinde verò Isai. *Cognouit, inquit, bos possessore suum, & asinus præsepium domini sui; Israël autem me non cognouit, & populus meus non intellexit.* Quę verba, etsi simpliciter de eiusmodi iumentis exponi possint, quę & dominos agnoscunt suos, & præsepia, in quibus pabulum suppeditatur: atq; in hoc vt de teriores reprehendantur Iudæi, qui Dñm, creatorem, & pastore suū ignorarunt, vt Basil. atq; Hieron. exponūt: tamen reuara, pphetica eiusmodi verba sensum de Christi nati. capere possunt: quam cū Herodes, Sacerdotes, Scribæ, atq; Pharisei ignorauerint, animalia tamen illa Christum fouendo quodammodo dici possunt agnouisse. Nā hac ratione ad redarguendā impietate Balaā, introducitur asina loquens, & cum eo expostulans. Hier. quoq; similem querelam format, ait enim: *Miluis in cœlo cognouit tempus suum: turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui; populus autem meus non cognouit iudicium Domini.* Et Origines in Lucam loquens de de Christo iacente in præsepio, sic

Bouem, & asinum, cur Ioseph secū adduxerit.

Niceph. lib. 1. c. 13. ini.

Puer Ies^o cur in præsepio reclinari voluerit. Habac. 3. Isai. 1.

Basil. in Regu. susus dī spūta. in re. 2. circa medium, to. 2.

Hieron. in cap. Isa. 1. to. 5. initio Nume. 22. & 2. Pe. 2. & Iuda. Hierem. 8. Orig. hom. in Luc. 13. in fine. to. 2.

expo-

1. Cor. 2. H. ratio.

Quibus verbis in Euāgelio proponēdo concionatores vt debeant exēplo Christi.

Infra 2.

III. ratio.

Infans Iesus fascijs inuolutus, adstrictulq;, quale nobis documentum præbeat.

Isai. 1.

exponit: *Illud, inquit, erat d quo Prophe- ta vaticinatus est, dicens: Cognouit bos possessore suum, & asinus præsepium dñi sui. Bos animal mundū est; asinus, animal im- mundū. Cognouit asinus præsepium dñi sui, sed immundū animal ex gēribus. Audi quoq; Gregoriū Nyss. ferm. de sancta Christi Natiu. pulchrē de his animalib^o philosophantē: Præsepium, inquit, rationis, atq; sermonis expertū animalium domicilium est, in quo sermo nascitur, vt bos agnosceret possessore sui, & asinus præsepium domini sui. Bos subditus legi, asinus oneribus portandis destinatus animal, quod peccato simulachrorū cultus oneratus atq; grauatū est. At brutis quidē conueniēs cibus, & victus gramē, ac fœnū est. Qui producit enim gramē, & fœnū peccoribus, inquit Propheta: rationale autē animal pane nutritur. Quāobrē idcirco præsepio, quod est habitaculū brutorū, is, qui de cœlo descendit, panis vitæ proponitur, vt etiā bruta rationali inuicē sumpto cibo, rationē adipiscantur. Medius igitur inter bouē, & asinū in præsepio vtriusq; Dñs est; vt soluto interstitio sepis, ambos in sese creet in vnū nouū hominē: & ob hoc, graue iugū legis auferat, & illum si mulachrorū cultus onere leuet. Sic ille bonus pater, Verba hæc etiā de Christi natiu. interpretatur in Lucā Ambrosio hoc modo: *Quia in pānis est, vides, quia in cœlis est nō vides. Infantis audis vigintus, non audis bouis dominū agnoscens mugitus. Agnouit enim bos possessore suū & asina præsepium dñi sui. Imò præsepium dixerim, sicut dixit qui transtulit. Nihil enim apud me distat in verbo, quod nō distat in sensu. Nā si orator (Demosthenē intelligit) illorū qui phaleras sermonū sequuntur, negat in hoc fortunā positā esse Gracię, hoc, an illo verbo vsus sit, sed rem spectandā putat: si ipsi philosophi eorū, qui totos dies in disputatione consumunt, minus Latinis, & receptis vsi sermonibus sunt, vt proprijs vtentur: quāto magis nos negligere verba debemus, spectare mysteria, quibus vincit sermonis vilitas, quod operū miracula diuinorum nullis venustata sermonib^o, veritatis sualumine refulserūt? Deniq; asinā irrationalē non succo deliciarū, sed succo naturalis alimonie præsepia facta pauent.**

Isai. 1. Greg. Nyss.

Bouis, & asini allegoria per pulchra.

Psal. 103.

Ioann. 6.

Ephes. 2. Marth. 11.

Ambr. li. 2. in Lucā, c. 14. à medio. to. 5. initio

Ambrosio nihil distat in verbo, quod non distat in sensu.

Hic est Dñs, hoc præsepium, quo nobis diuinū mysteriū reuelatū est, irrationabiles gentes pecudū intra præsepia more viuētes, alimonia sacra vbertate pascendas. Hęc ille: quę nō in modō locū Prophe- tē de ortu Christi explicat, verū etiam (quod diximus) mentionē facit de pānis verborū viliū, & humiliū, quibus exponendū est Euangeliū. Atq; ita de more in mysterio natiuitatis bos, & asina depingi cōsueuerunt. Vtrumque autē animal est rude, atq; simplex. Nimirū ipse Dñs dixit: *Abcondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Et qui olim inquit: *Non arabis in boue simul, & asino:* eos nūc cōiunctos natiuitatis suę voluit esse testes, vt indicaret quantūuis varios ritibus, & moribus discordes, nō futuros tamen natiuitatis huius, fœlicitatisq; expertes: maxemē si, quem admodum animalia hæc spirita, caloreque suo Christū fouerūt, ita, & nos ipsū fide, & cōfessione profiteamur, eumq; in egenis, & pauperibus foueamus. Regium quiddā esse ab animantibus ali. quiddā scripserunt: vnde Cyrū Persarū Regē à cane educatū; Romulū quoq;, ac Remū à Lupa alitos fuisse perhibetur: itaque illud idem Christo contigisse. Verūm hoc parū veritati cōsonare videtur. Nā Christus ab illis animalibus nō fuit educatus: & quod traditur de Cyro, & Romulo, & Remo, existimo esse fabulosū, idq; etiā de eodem Romulo (nā Remi fratris non meminit) falsū esse, ex Liiuo dubitante, probat Lanctantius. Illud autē verissimū est, in altari sancto proponi nobis, quasi in quodā spiritali præsepio panē supersubstantialē, & cœlestē ad edendū sanctis animalibus, & iumentis: de quorū numero erat Dauid, qui dixit: *Vt iumentū factus sum apud te, & ego semper tecū.* Illud etiā rursus est exploratum, plures Christo proximofos vicinos) ad habitū, externaq; attinet) inueniri propter lucrū, & cōmoda temporalia venanda, quibus expleatur: qua ratione multi ecclesiastici sacerdotia pingua, & Episcopatus ob prouentus temporarios ad se, suosq; ditandos libenter amplectuntur. Religiosi verò nonnulli, vt habeant vnde lautē viuant, &

Quibus verbis exponendum sit euāgelium.

Quibus reuelata sua abcondita Deus. Matth. 11. Deut. 22.

Quos Reges aluerint animantes, secū dū aliquos: quidque de hoc sentiendum sit.

T. Liiuius.

Laet. lib. 1. in fit. diu. ca. 20. in it. Panē supersubstantialē, quales edāt animantes. Psalm. 22.

Ecclesiastico rū simul, ac Religiosorū quorundam indigno Christo adherendi modus.

splen-

1. Cor. 2. Christi paupertatis infignia.

Psal. 21.

Luc. 23.

Christi pueri, & cuiusdem viri conuenientia. Luc. 9. Infra 23. Ibidem.

Hebr. 6.

Matth. 27. & Psal. 68. Matth. 27.

Luc. 2. Infra 23. Isai. 1.

Luc. 23.

splendidè uestiantur, & laborè fugiāt, otii cōsectetur, monasterio se affigūt; cū tamē animales, & ratione carentes sint, & nihil eorū, quę sunt spiritualia, sapiant. Cœpit igitur Christus hac tāta paupertatis, & humilitatis pfessione salutē nostrā operari, quā in cruce perfecit: qui enim verus Deus erat, induit humanitatē. In cruce verò vermis est, & non homo; opprobriū hominū, & abiectio plebis: nascitur infās, ac velut idiota, qui fari nescit: passionis tēpore, vt stultus, ac nesciens Herodi, ac Pilato respōdere, deridetur. Nascitur nudus coram matre: exaltabitur nudus in cruce coram omnibus. Cū oritur, locū non habet in diuersorio: dum viuit, nec in Hierusalē, nec alibi locū habebat, vbi caput suū reclinaret: in morte neq; sepulturam propriā habiuit. Rursum nascitur sub mediā noctē: morietur post meridiem in densissimis eclipis tenebris. Natus à matre vincitur fascijs, & ligatur: verūm, in stante nece, crudeliter manibus, pedibusq; funibus constringetur. Dum infans est, finit se gestari à matre, vt impotens, & imbecillis: at posthęc Iudæorum furore trahetur, & in alto crucis loco sustinebitur. Cœpit, vbi primū natus est, vagitu, & eiulatu, & lacrymis genas perfundere: sed hunc planctum perfecit, ac gemitum, quando, vt Apostol. ait: Cum clamore valido, & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Querit, dum puer est, pectus matris, vt calore simul, & lacte foueatur, alaturque: at nudus in passione, atq; eius siti vehementissimæ acerū, & fel porrigetur. Natus in stabulo, loco fœrenti, reclinatur in præsepio: moriturus producit in locum graeolentem, nempe in montem Caluarie, & in aspero crucis lecto reclinatur. Nascitur in obedientia Augusti Cæsaris: morietur ex obedientia Pilati vicem Imperatoris Tiberij gerentis. Natus inter duo animalia statuitur: acturus animā inter duos latrones collocabitur. Vides igitur quanta sit conuenientia inter Christum puerum, & inter Christum virum: inter præsepe, & crucem? inter exordium vite, & finem? Afflicta

fuit beatif. Virgo in tam incommodo loco Dei filium pariendo: sed nō minus, imò multo magis afflicta est propter Christum in cruce moribūdum. Quare meritò op^o fuit fortissima matre, talē quæ filiū tali loco edere posset, & quæ illi agenti animā cōstanter assisteret. Ingrederetur igitur, ingrediē pie lector in illam speluncam, aut stabulum, oculisq; fidei intueresolum infantē in præsepio reclinatum, duo inter animalia constitutum. Considera illa pretiosa aulcæ, quibus loci illius parietes ornantur, ac uestiuntur, telas scilicet aranearum: animo vndiq; collustra omnes eius loci sordes, fœtorē, incommoditatem, frigus. Contēplare puellam virginem, & matrem, reginā mundi, scēno, loco puluinaris insidentem, infantiq; nato sedulò ministrantem: tum discē à Christo ex cathedra præsepis factis docente. Clamat enim præsepium contra immania nostra, in sanaq; ædificia, in quibus velut in diuersorio est commorandum ad tempus. Clamāt stragula ex fœno. Clamāt que etiam præsepe, & damnat lectos nostros aureos, omniq; mollicie refertos. Clamant panni, nostrumq; in vestitu splendorem condemnant. Clamant lacrymæ, ac nostros immoderatos risus accusant. Clamat iterū præsepium, & lac paruum, quo pastus est, contra nostra lauta cōiuiua. Clamant illa animalia, quæ, teste Propheta, dominum suum cognouerunt, & nostrū ingrati animi vitium reprehendunt. Clamant rursus bos, & asinus, quos ipse Dominus suæ natiuitatis voluit esse testes: docentque nos, vt circumspectamus illos, quos in comites nobis asciscimus. Tot enim dolis, proditiōibus, ac fraudibus vita hominum corrupta est, vt præstet, vel cū belluis degere, quā inter homines superbos, maledicentia, gulæque, ac ventri deditos vitam agere, vbi ergo in stabulum ingressus, omnia hæc fidei oculis perspexeris, supplex adora Dominum tuum. Sic enim fiet, vt tanti mysterij gustum percipias, & Patri æterno agas gratias, cui cum Filio, & Spiritu sancto sit sempiterna laus, maiestas, & imperium in secula seculorum: Amen.

Quali eguerit matre Dei filius factus homo.

Meditanda, quæ in ortu Christi saluatoris.

Isai. 1.

Qui in comites, foetiosus nobis asciscendi.

TRACTATUS XXXIII.

In illa verba: Et pastores erant in regione eadem vigilantes, &c. vsq; ad: Et hoc vobis signū; inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio. Luc. 2.

Quibus primū, ac per quos Christi natiuitas innotuerit.

In qua regione boni illi pastores habitarent, pascentes gregem suum. Gen. 35. Ibidem.

Gen. 35.

Micha. 4. Turris gregis apud Michæam quid mysticè. 1. Cor. 1.

B. Hierony. tom. 6.

DICTUM est de Christi natiuitate, nunc illud explicandum, quibus primū, & per quos hæc fuerit reuelata. Quibus autem potissimū debuerit Christus innotescere pauper, nisi pauperibus, & qui factum, & voluntatem huius seculi non curant, sed aspiciuntur? tales enim citius, & alacrius acceptant Euangelium. Non ergo ad ciues Bethleem, nec ad eos, qui in diuersorio morabantur; non ad Herodem, vel Augustum superbos homines, Christum natum vt annuntiaret, missus est Angelus; verūm ad pastores simplices, & bonos, qui sanctos Christi patres, vt Abraham, Isaac, & Iacob, Moysen, & Dauidem in officio sectabantur. Erant illi pastores in eadem regione; quia iuxta turrim quandam, vt fertur, Bethleem inter atque Hierusalem sitam consistebant, vbi Iacob de Mesopotamia rediens cū suis gregibus diuersatus est: vbi mortua, sepultaq; Rachel est. Distabatq; à Bethleem per milliare: dicebaturq; turris gregis, quod ad illam noctu sese reciperet pecudum greges. De qua liber Genesis: Egressus inde (scilicet à Bethleem) fixit tabernaculum trans turrem Ader, pro quo interpres noster vertit, Turrim gregis. Qua de illud Michæ exponit quidam: Et tu Turris gregis, nebulosa filia Sion, vsque ad te veniet: & veniet potestas prima regnum filie Hierusalem. Hoc est, Christus, qui Dei virtus est, & Dei sapientia, & Dei regnū. Christum autem ibidem annunciarat Angelus pastoribus. Quamquā B. Hieronymus per Turrim nebulosam gregis, intelligat templum ad literam, ob

multitudinem animalium, quæ matrabantur Deo quotidie; nebulosam verò, propter cōtinuum ex sacrificijs fumum sursum ascendētem. Verbum: nebulosa, interpretatus est Hieronymus vocem Hebræam: Ophel, quam reliquit in interpretatam 2. Paralip. 27. & 33. & Nehem. 3. & scribens in c. 32. Isaia: Hebraei, inquit, duas turres in Hierusalem fuisse arbitrantur, quæ his appellantur nominibus: Ophel, scilicet, & Bachan. Quarum prior interpretatur tenebra, sive nubilum, quod vsq; ad nubes erigeret caput; altera, probamentum, & firmitas, sive, vt Symmachus vertit, inquit, sitio; eo quod in contemplando culmine eius oculi fallerētur. Ita ille. Pulchrè igitur pastoribus pauperibus annunciat tur pastor pauper Christus. Sūt etiā pastores simplices, quibus Deus magis solet fidere: alij etiā magis possunt illis fidem habere, quando quidem nō solent fucare veritatem, nec immiscēt suorum mendaciorum aquā vino Spiritus sancti. Voluit præterea Deus nobis indicare, quā sint ei chari vilissimi homines, & ipso Euāgelij exordio ostendere, qui potissimū assumendi essent ad percipienda Messia mysteria, & alijs propalanda, nimirum simplices idiotæ, & contempti, iuxta illud Pauli: Quæ stulta sunt mūdi elegit Deus, vt confundat sapientes. Insinuat quoq; mysticè hoc factū, necesse esse, vt rationabilium ouium pastores primò diuina Sacramenta percipiāt, vt deinceps ea ouibus sibi creditis cōmunicare, & annunciare valeant. Nō ergo Angelus, in quā, Principibus Herodi, Augusto, Scribis, Phariseis, eis uē qui in diuersorio erant, ortū Christū

Alter sensus.

Idem tom. 5. Christus potissimū cur pastoribus annūciatus.

II. ratio.

1. Cor. 1. III. ratio.

Psal. 15.

Matth. 3.

III. ratio.

Quomodo
verè humilis
esse quis de-
beat.

Duo nobis
gradus humi-
litas à Chri-
sto commen-
dant.

Matth. 11.

Vbi vigilaret
pastores, no-
ctis quæ vigi-
lias custodi-
rent.

Tempus na-
tuitatis Chri-
sti vnde pro-
babiliter col-
ligatur.

Dies apud
Iudæos, vnde
famebat
initium.
Pastores Beth-
leemiti quo-
rum typum,
& imaginem
gerant.

annunciavit: quoniam homines egēt Deo, non Deus hominibus, qui potens est de lapidibus quoscunque suscitare filios Abraham. Homo enim eligit homines, at Deus efficit. Voluit etiam, ut discamus ab eo vere humiliari: nam si te humiliter ubi agnitus es, humiliari non potes propter eos, quibus humilitas tua grauis est, & qui multo facilius tibi seruiunt, quam ut à te sibi ministrari sustineant. Quare si verè humilis velis esse, ibi te humiliter oportet, ubi non est honori ipsa humilitas, ubi non agnosceris, ubi te homines opus habeant, & vtantur opera tua. Si ijs qui in diuersorio erant, Angelus Christum nunciaret; iam nō gloria in Altissimis Deo quæri videretur, sed ipsi puero in præsepio reclinato: adeo quæ non humilitatem, at gloriā humilitatis videretur quæsisse statim ostensus. Nunc autem quando perfusus est omni humilitate, & per omnes gradus humilitatis in celsis, dicere potest electis: *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde.* Videte quid nocuerit mihi humilitas mea, ut vobis non videatur graue humiliari. Est & alia humilitas, cum alij putant te velle extolli, & coactū, & initium pati. Sed & huius rei exemplum in cruce præstantissimum præbuit. *Erant, &c. vigilantes.* Græcè est ἀγρυπνῶντες: est autem ἀγρυπνῶν rustici, siue in villa age, & non habitare in vrbe. Verbum autem: *Custodiētes vigilias noctis.* Græcè est φυλάσσοντες τὰς φυλάκας τῆς νυκτός: id est, noctis excubias agentes, siue noctis vigilias obeuntes.

Ex hoc loco accipimus, Christum nocturno tempore natum: quod etiā habet Ecclesiastica traditio. Et Angelus dicens: *Quia natus est vobis hodie Saluator,* diem posuit pro nocte, ut alibi: eod quod dies apud Iudæos initium sumeret à vespera præcedente. Et ita cōueniebat eius partum noctu contingere, ut impijs & indignis magis esset occultus. Adhæc hi pastores typus sunt pastorum spiritualiū, Prophetarum, videlicet, Apostolorum, atque Euangelistarum, per quos lumen Christi venit, notitiāque, ad alios inferiores. Debent tamen tales esse pa-

stores, qui in eadem regione sint, id est, non procul à Bethleem: & qui vigilent proxime Christum. Multi enim vigilat, quos præstaret altum dormire: nam vigilat lufores, ebriosi, fornicatores: vigilat fures, & latrones: sed in regione cacodæmonis vigilat, nō ubi nascitur Christus. Horum vigilias in Scripturis, dormitio, somnusue vocatur: quoniam his sceleribus vacantes nō agnoscunt infernalem lupum suis ipsorum animabus insidiantem. Debent præterea vigilare super gregem suum, non super gregem alienum. Videas enim plerosque, Episcopos in aulis Principum, in conuiujs, ludisq; publicis otiantes, & aliena negotia, suo ouili neglecto, pertractantes: atque hoc etiam dormire est, non vigilare. Iubemur omnes in Scripturis vigilare: *Vigilate,* Christus inquit, *quia nescitis diem, neque horam:* ac rursus Petrus: *Sobrii estote, & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circumcui, querens quem deuoret.* Vigila ergo si pastor es, vel Princeps, super gregem tuum: vigila super familiam, & filios tuos: vigila saltem super animā tuā, si nihil aliud tuæ fidei est commissum.

Vbi nota Dei sapientiā. Christus enim statim se manifestasset omnibus, qui id temporis agebant in viujs, si è re illorum fuisset, vel nostra, qui post nati sumus. Innocuis siquidem, & qui eum non erant ad necem quæsituri, manifestat seipsum: at superbis, atque alijs sceleribus multis, & flagitijs inquinatis, nō tam citò suam illis humilitatem prodit, ac potestatem; ne irrita Domini humilitate maiori se scelere contaminent, atque scædant: aut potestate formidata desperent. Sed his largitur spatium ad penitentiam. Sapientibus quoque seculi non se detegit; ne consilio suo ipsum præire velint: sed prius vult videre illos stulta consurgere, & idiotas impleri Spiritu, & sapientiā Dei, ut sic carnis suæ sapientiā despiciant, & ipsi stulti fiant, ut sint sapientes. Sapientiores etiam, qui habentur secundum humanam sapientiam, haud tam citò Angelis fidem cōmodassent, ac pastores: & testimoniū ab his magnis nolebat Dominus, ne

Malè qui vi-
gilant.

Vigilare su-
per quæ gre-
gem debeant
pastores euā-
gelici.

Matth. 25.
Vigilandum
quibus, ac su-
per quos.
1. Pet. 5.

Christus na-
tus quibus
tantum se t-
psum mani-
festet.

Quibus mi-
nime se dete-
gat idem, &
quare.

1. Cor. 3.
Quibus an-
gelus, & qua-
re, mundi
principibus
nunciare no-
luerit Chri-
stum natum.

non

I. ratio, eur-
paucis tantū
Iudæis, & Gē-
tibus inno-
tuerit ortus
Domini sal-
uatoris.
Matth. 2.
Ibidem.
Micha. 5.

II. ratio.
Luc. 2.
Ibidem.

Iudæi qui in
digni fuerit
tanto nūcio
ortus Chri-
sti.
Isai. 8. & 1.
Pet. 2.
Ioan. 1.

III. ratio, nō
annunciatiui
delicet omni-
bus Iudæis
nati Messia.

Pastores qui
Christū par-
uulum pas-
cant, ac nu-
triant.

1. Cor. 3.
Ezech. 34.
Pastoribus à
quibus non
pascatur Cri-
stus.
Act. 10.

nō diuinum opus, sed humanum potius videretur. Atque hæc est causa, cur non Cæsari Augusto, ac Herodi Regibus, cur non item Sacerdotibus, atque Phariseis apparuit Angelus. Ac primū quidem pastoribus, simplicibus Iudæis Christi Saluatoris natiuitas annunciat per Angelū: perfectis verò Iudæis annunciat per Magos, Magis per stellam, & per Iudæorum Scribas, & per prophetiā de loco natiuitatis, demum per Angelum cautos eos ad reditum facit, cum prius oculis vidissent Messiam, & adorassent. Itaque à pastoribus, & à Magis visus est, nō ab Herodē Rege, nec à Scribis, & Sacerdotibus. Nōdum etiam erat tempus, quo se ostenderet Israël: nā Simeoni, Annæ, Præcurfiori, atque eius parentibus passus est annūciari. Peccata verò cuiusdam partis Israël exigebant, ut Christus esset illis lapis offensionis, & petra scandali, ut prædicitur Isai. 8. qui enim verba eius neglexerunt, ut vel sic diuinitas Christi se pderet magis, indigni erant, qui carnem verbū Dei factum agnoscerent. Ut qui credunt, intelligant sese diuinitate persuasos, credidisse: siquidē externa omnia, & humana deterrebāt potius à fide, quā ad eam inuitarent, & allicerēt. Item quia non solum venit ad sustinendam peccatorum pœnā, quæ est in hoc posita, ut etiam in propria patria spretus, atque ignoti simus; sed etiam, ut præberet exemplum, si quando nos, aut filij nostri incogniti sunt, & in glorijs, vel persecutionem patiuntur: quo exemplo careremus, si statim natus, manifestus factus fuisset nobilibus, diuitibus, & potentibus, atque ab his fuisset honoratus, & persecutionem in infantia non sustinisset.

Bonis ergo, & simplicibus pastoribus annūciatus est Christus paruulus, ut eum pascant, & nutriāt, & lac ei in paruulis quos inhabitat, porrigāt: iuxta illud Pauli: *Tanquā paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escā.* At pastoribus malignis qui se ipsos pascunt, ne grandis quidem Christus cōmittendus, sed annūciandus est venturus ad iudicandum viuos, & mortuos: ut ipse fecit, cū ab eis teneretur ad necē.

Dixit enim eis: *Ego sum Christus Filius Dei: & amodò videbitis Filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli.*

Erant autem vigilias nocturnæ quatuor, ut docet Euāgelium: nā Mar. 6. *Venit Iesus quarta vigilia noctis ad eos ambulans supra mare.* Debent ergo boni, & veri pastores in eadem, in qua Christus nascitur, regione, id est, Ecclesia, quatuor noctis vigilias in obseruatiā Euāgeliorum custodire: docēturque tales ab Angelis, ut populos suos instruat. *Et ecce Angelus Dñi stetit iuxta illos.* Angelus Mariæ, qui etiam Zachariæ ortū Præcurfiori prænuntiavit, & idem Angelus Ioseph, & iam pastoribus Christum verum Messiam annūciat: hic est Gabriel minister verbi. Diciturque stetit iuxta illos, seu ut Græca habet litera, ἵστην, hoc est, supra illos in aëre, non procul. Et vtrumque verū est, quia sunt iuxta nos, per amorem; supra nos verò, autoritate, & natura superiori, celsiorique; de quo Psaltes, Minuisti eum paullo minus ab Angelis. *Et claritas Dei circumfulsit illos.* Verè se Angelum lucis ostēdit, & impleta est prophetia: *Nox sicut dies illuminabitur.* Et lux lucem ostendit, ut stella Magos perduxit ad stellam matutinam Christum. Estque illa claritas typus lucis Euangelicæ, qua cernitur Messias: vnde & Græcè dicitur ἀστὴρ, id est, gloria, maiestas Domini. Nō ergo lux Syderca, aut claritas Angelica, sed claritas quædam præse ferens diuinam Maiestatem, & Dñi nati gloriā. Olim quidem sine luce apparebāt Angeli; cum luce in Nouo Testamento, ob lucem nouæ legis significandam. Et vide quid rei agatur. Christus est in obscuro, & nuncius eius in lumine ipsius, ac si ipse velit beneficio affici à suis, ut copiosius sua bona possit refundere. Sic & opera humilitatis nostræ, quæ apud nos contemptibilia, & nullius pretij videntur, pretiosa sunt & illustria in conspectu Dei nostri, & Angelorum, atque amicorū eius, qui versantur in lumine. Sequitur: *Et timuerūt timore magno.* Propter rei nouitatem, & insolētiā, licet benignitate Dei plenā, & merita nostra

Matth. 26.

Vigilia nocturnæ
quatuor quæ nā
illæ.

Mar. 6.
Custodire vi-
gilias noctis,
mysticè quid

Quis ille An-
gelus domini
ortū Chri-
sti annuncia-
uerit pastoribus.

Luc. 1.
Quid, quod
idē stetit An-
gelus iuxta il-
los.

Psal. 8. &
Heb. 2.
Claritas Dei
quare circū-
fulsit pasto-
res.
Psal. 138.
Matth. 2.
Apost. 2.
Ast. Græcè
quid.

Cur olim si-
ne luce appa-
rebant Ange-
li, cum luce
verò in No-
uo Testamē-
to.

Pastores cur
timuerint ti-
more magno

Regeneratio
nis nostrae p
Christum an
te eternae glo
riae allecuto
nem caussa.

1. Tim. 6.
Ioan. 3.

Christi vel
obscuri quā
ralux.

Exod. 34.

1. Ioan. 3.

Lux Christi
impressa qui
bus modō, ve
luti tenebris
abscondita,
testatq;

Pastores in
ortu saluato
ris quid mi
nimē timere
debabant.

1. Reg. 6.

Iudic. 13.

Quam dispar
olim in lege,
ac modō in e
uangelio, do
minum vidē
tis conditio.

Aliqui timo
res abijcien
di pastorib⁹,
ac nobis.

Luc. 12.
Gen. 3.
Ad Christum
cur venien
dum.

longē superantē timuerunt. Et timor
præcedit gaudiū, sicut lex Euangeliū,
& sicut crux ipsam gloriā. Euangelici
etiam nūcij terrent nos, tātū absumus
à nostra felicitate. Sed quid faciemus,
cū millia millium videbimus Angelo
rū? Cū ipsam Dei inaccessam lucē cer
nemus? Periremus profectō, nisi ante
per Christū effemus inuati: nā Euā
geliū deterret: nec dū ip Christō rena
tos. Idē oportet nasci dēnuō, vt ido
nei simus ad ferendā nostrā felicitatē:
aliō qui nō esset ad illā ingressus, eius
q; aspectū tanquā solem, velut noctūe
quādā, refugeremus. Perspice lēctor,
quāta cū Angelo Christi sit lux, quāta
cū Mose fuit: & tñ Chr̄s in tenebris
est, corpus nostri velo tectus; cū tñ
ipse lux sit cordiū nostrorū illuminās
interiora. In transfiguratione verō, &
in altera vita, quid sit, ostēsurus est no
bis, & cū apparuerit, similes ei erim⁹,
& videbimus eū sicuti est. Ipse interim
Deus in carne erat, nihil à cæteris infā
tibus differens in hoc. Sic & in Sacra
mēto panis Sacrosanctus, nihil differt
à cōmuni pane, ac ne gustu quidē: &
tñ ibi est corpus Christi, quod splēdet
in cælo, in cordibusq; fidelīū. *Et dixit
illis Angelus, Nolite timere.* Ab appar
itione, quasi sit phantasma: nec à clari
tate, quasi fulgur item sit: neq; rursus à
morte imminente, quia olim videnti
Deū interitus imminēbat: quē admo
dum Bethsamitis arcam Dñi, in qua
Deus repræsentabatur, aspicientibus
mors cōtigit: & parentes Sampsonis
dixerūt: *Morte moriemur, quia vidimus
Dñm.* Nūc autē in Euāgelio nolētibus
videre Dñm, periculum mortis immi
net. Nolite etiā timere, quia nūcij su
mus nō timoris, sed bonæ spei: nam
gaudiū magnū annūciamus. Nec em̄
sic timēdū est, vt fiducia, & amor erga
Deū nō simul adiungātur. Ne timeatis
à vestra indignitate, *quia cōplacuit Pa
tri vestro dare vobis regnū.* Neq; timea
tis à nobis, quasi nos arcere velimus
vos ab arbore vitæ, quemadmodum
olim parentes primos vestros eiec
imus; sed introducere vos volumus ad
eū, qui est autor vitæ, verum lignum
vitæ, fons aquæ salietis in vitā eternā,
& panis vitæ, qui de cælo descendit:

cuius est scribere nomina vestra in li
bro vitæ: cuius etiā folius est legitimē
certantibus retribuere coronam vitæ.
Ne timete etiā à re vobis euāgelizata,
quia si hic natus nō fuisset, multa vo
bis meritō timenda essent: sed vnus
hic ea vobis adimit omnia, & securos
reddit. *Ecce enim euāgelizo vobis.* Ra
rū quiddam, mirum, magnū, & nouū:
quid em̄ magis nouum, aut magis in
solitū, quā Deus & homo, mater &
virgo, viator & cōprehensor, diues &
pauper, sapiētia & infantia, potētia &
infirmas, innocentia & pœna? *Gau
diū.* Gaudium more nostro vocat gau
dij materiā. Si tantū gaudiū fuit, Isaac
nato, ipsi Saræ, ita vt à gaudio, & risu
vocauerit ipsum Isaac, & mater dixe
rit: *Risum fecit mihi Dñs, & quicūq; au
dierit, corridebit mihi.* Quāto est æ
quius vt Mariæ Virgini tātū gaudium
pariēti cōgratulemur, & corrideam⁹?
Cū Regi primogenitus nascitur, præ
læticia fremit populus; luminaribus,
ludis, cōmunijs, facib⁹, alijsq; eiusmodi
cōgratulationis argumentis declarat,
atq; restatur animū suum, qui tñ ple
rūq; in exitium ipsiusmet populi na
scitur, nec à quoquā populari homine,
ac sibi subdito inuenitur differre, nisi
sola ratione: quanto igitur gaudio à
nobis Christus excipiendus, qui pri
mogenitus Dei, atq; Virginis est, & ad
salutem nostrā promouendā nascitur,
vt vates cecinit; *Puer natus est nobis, &
filius datus est nobis?* Adhæc si Sol dū
oritur, aduentu suo lētificat vniuersa,
pellit tenebras, auiculæ cātāt, herbæ
reuiuiscūt, aperiūtur flores, & ad solē
ipsum se cōuertūt: Decet ergo & nos
ne deteriores ipsis creaturis sensus ex
pertib⁹ velimus esse, ad huius iustitiæ
Solis ortū exultare præ gaudio, eiusq;
laudes celebrare, & decantare, atq; ad
eius cursum, & progressum imitādū
conuerti. *Vobis, inquit Propheta, timē
tibus nomen Dñi, orietur Sol iustitiæ.* B.
Franciscus, vir planē Apostolicē vitæ,
Oriente sole, mirificē delectabatur, q
in illo imaginem quādā, & effigiem
Christi ortus ex sanctissima Deipara
expressam cernere sibi videretur: atq;
in ipsa natiuitatis Christi nocte non
exiguam frumenti mensurā per agrū

Ioan. 4.
Infra 6.
Luc. 10.
2. Tim. 2.
Apoc. 2.
Alius quoq;
timor pellen
dus.
Quid post
Deum magis
nouum sit, &
admirabile.

Christus natus
quā ve
rē dicatur
gaudium ma
gnum.
Gen. 21.
Vnde appel
latus Isaac.

Cur gauden
dum, atq; læ
tandū de na
tali domini.

Principes à
popularibus
vt differant.

Isa. 9.
II. ratio gau
dij nostri de
ortu Saluato
ris.

Malach. 4.
Seraphici
Francisci mi
rus in diem
natalem do
mini pietatis
ardor.

fertur

Christus itē
cū magnum
gaudium ap
pelleretur.
Idē quo mo
do gaudium
angelorum.
Ephes. 1. &
Coloss. 2.
1. Pet. 1.
Cur gaudiū
sit etiam fide
lium.
Ibidem.
Christus qua
le gaudium
sit.

Matth. 25.

Ioan. 16.
Gaudium no
strum, quod
est Christus,
qui soli no
bis possit au
ferre.

1. Cor. 2.
Christus vt
gaudium fue
rit omni po
pulo.

Coloss. 2.
Gen. 49.
Aggei 2. &
Gen. 49.
Psal. 21.

Ioan. 8.
Gen. 22.
Luc. 10.
Christum ha
bens, quid ha
beat ille.

fertur disseminasse, vt auiculæ mane
surgentes eo vescerētur, Christi q; nati
laudes suo modo libentiū, atque li
berius decantarent.

Dicitur etiam Christus gaudiū ma
gnū: quia infinitum gaudium in se
toti Trinitati existit. Angelorū quoq;
potest dici gaudium, quia eorū caput
est, & princeps; vt propterea dixerit
Petrus; *In quem desiderant Angeli pro
spicere.* Creditum verō, & fidelīū
omnium communis lætitia est, & exul
tatio. Idem enim ait Petrus; *Quem cū
non videritis, diligitis: in quē nūc quoq;
nō videntes creditis: credentes autē ex
ultabitis lætitia inenarrabili, & glorifi
cata.* quippe eiusmodi gaudium in ani
ma primū, inde verō in corpus trās
funditur. Purum est, nulla admixtum
tristitia; q; si adsit vlla, conuertitur in
materiam gaudij. Durabile est, ac per
petuum; nā præmij loco promittitur,
secundum illud; *Intra in gaudium dñi
tui.* Postremō amitti non potest, vt
Dñs asseruit: *Gaudiū vestrū nemo tollet
à vobis:* intellige, præter nos ipsos, qui
soli nobis possumus inferre hoc da
mnum. Porro hoc gaudium non cum
omnibus cōmunicatur, quoniam ple
riq; delectationibus belluinis, atq; ob
scenis pleni sunt: qui spiritualia perci
pere nequeunt. *Quod erit omni populo.*
Magnum verē sit oportet, quod erit
omni populo: quis enim expleat tā
audas hominū volūtates? quis tot mœ
rores abstergat? quis tot vana ac pue
rilia hominū gaudia, quibus tenentur,
& ad quæ inhiant, ad nihilum redigat?
Quare magnum ac solidum, vt dixi,
gaudium sit oportet, quo satisfiat om
nibus. Sed in Christo sunt omnes
thesauri sapiētiae, & scientiæ Dei.
Ipse dicitur Desiderium collium æter
norum: ipse desideratus cūctis genti
bus, & qui cōsecutus est, sed etiam
qui præterijt, desiderauit. *Nam Abra
ham desiderauit videre diem eius: & vi
dit, & gauisus est.* Ipse etiam Dominus
dixit; *Multi Propheta, & Reges volue
runt videre qua vos videtis, & non viderunt:
& audire qua auditis, & nō audierunt.* Si ergo oculis fidei intelligas ti
bi Christum datum, & natum, habes

omnia desideria tua in illo. Sic enim
Salomō testatus est; *Venerunt, inquit,
mibi omnia bona pariter cū illa, & innu
merabilis honestas per manus illius: &
Paulus: Qui etiam proprio Filio suo nō
pepercit, &c. quomodo non etiam cū illo
omnia nobis donauit?* Meritō etiā dixit:
Omni populo: quia non modō Iudæis,
verū etiam Gentibus natus est, vt euo
catio pastorum per Angelum, & Ma
gorū per stellam satis apertē iudicat.

Quia natus est vobis hodie Saluator.
Explicādum esset hic quis sit iste qui
natus est; ad quid etiā natus sit; quādo,
vbi, & quomodo natus est: sed qm̄ tria
hæc exposita superiori tractatu sunt,
tātū duo priora psequemur. Quis
ergo est hic qui natus est? Chr̄s Dñs,
& Saluator. Est autem Christus, liber,
*In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, &
scientiæ absconditi:* Speculum, in quo
cernitur omnis veritas: Fōs, in quo gu
statur omnis dulcedo: Arca, in qua re
periuntur omnia pretiosa: margaritū,
cui omnes virtutes insunt: Lex omnes
corrigens actiōnes, & mundi totius le
ges dirigens: Manna, continens omnē
saporem: Panis, satians omnem famē:
Medicina, sanans omnem morbum:
Flos odore, & fragrantia sua mūdum
replens, & ad se trahēs: Sol pellens om
nes tenebras: Forma, & pulchritudo
omnem tollēs deformitatem. Deniq;
ipse Rex est, magister, medicus, salua
tor, pastor, amicus, frater, sponsus, pa
ter, & Dñs. Natus est ergo Saluator.
Ergo non est filius iræ, vt cæteri nas
cūtur, ergo sanctus est, imō etiā Deus:
nā eius est saluum reddere, cuius fuit
& cōdere. Si Saluator est, ergo liberat
à peccato, à seruitute dæmonis, ab inte
ritu, atq; ab omni infirmitate, & cor
ruptione. Si Saluator est omniū, ergo
primo matrē excellenti prærogatiuo
saluauit, præseruans non solū ab om
ni crimine etiā originali, ac dæmo
nis tyrannide, verū etiam ab omni vir
ginitatis iniuria, ab omni gestandi in
fantis labore, & molestia, à dolore par
tus. Si Saluator est, quomodo multis
fuit ad ruinam? nimirum certē ob eo
rum, qui eū non susceperunt, flagitia.
sed reuerfuri sunt ad tenebras suas. Si
Saluator natus est, gaudeat qui se no-

Sap. 7.

Rom. 8.

Iudæis non
tantum, sed e
tiā Gentibus
christum na
tum esse vn
de constat.

Matth. 2.

Quis ille qui
natus est.
Coloss. 2.
Xps. quanti
bonum sit.
Sap. 16.

Ioan. 6.

Iræ filij qui
soli secundū
Apostolum.
Ephes. 2.

Xps quare
saluator.

Luc. 2.
si Xps salua
tor est, quo
modo multis
fuit ad rui
nam?

Christus cur Dominus appellatur.

Rom. 13. Matth. 2. Hier. 23.

Christi nomen quid sonet.

Psal. 44. & Heb. 1.

Vnde aliqui prae alijs a Deo magis vnti.

Triplex officium in Ecclesia summu in Christo.

Qui vngentur olim.

1. Reg. 10. 1. Reg. 16. 3. Reg. 1. Leuit. 8. Exod. 29. Psal. 132.

3. Reg. 19.

uit perijisse, & cupit liberari. Sed nunc quid nunc Saluator natus est, qui non saluaret ante, & ex hoc tempore incipit saluare? an vero is, qui semper saluauit, & sine quo saluatur nemo, nec vllus absq; eo salutem consequetur? Nunc nascitur, & propior fit nostra salus, quam cum credidimus. Vocatur autem Dns, quonia Rex natus ab vtero est, plenus sapientia regnandi, & iustitia, & fortitudine, Dns vniuersi, & omnium hominum & Angeloru: cui merito nos in seruos subijcere, vt vero dno nostro, par est. Ipse naq; non solu creatione, sed etiam redemptione dominiu sibi coparauit. Natus est etia Christus, id est, vntus: apud Hebreos aut vnti dicuntur, qui sunt dilecti a Deo, & donis atq; muneribus, praeteris, honestati: vniuersi igitur ad Dei Ecclesia spectates, Christiani, nimiru, de vntione eius participates, dicuntur. Quia vero dona non nisi cum sapientia a Deo procedunt, iuxta ministeriu, ad quod quisq; seligitur: hinc fit, vt, qui in Ecclesia priuata vitam ducunt, nec proximi vltra comune mandatu cura gerunt, comuni gratia munere cohonestentur, comuniterq; vnti sint: alij vero sunt, qui alijs praeficiuntur, atq; hi maiorib' ratione officij praerogatiuis ornantur, magisq; vnti sunt. Porro in Ecclesia Dei tria praecipua officia inueniuntur. Primum quidem est, Sacerdotium, ad recociliandos in gratia Dei peccatores, institutu. Secundum est, Prophetia ad eos, qui Deo recociliantur, fide ac moribus instituendos. Tertium, Regia, siue pastoralis autoritas, ad potestate dirigendu subiectos populos, atq; si opus sit, cogendu, remunerandu, ac puniendum, praecipendu, atq; phibedu; qua ratione apud Hebraeos vngentur, qui erant futuri Reges, Sacerdotes, atq; Prophetae, vt aperte habes de Saule, Dauide, & Salomone: de vntione vero Sacerdotum agitur Leuit. 8. & Exod. 29. vbi ait Dns ad Moysen: Oleu vntionis fundes super caput eius, atq; hoc ritu consecrabitur; de quo quidem oleo ait David, psal. 132. Sicut vnguentu in capite, quod descendit in barbā, barbā Aaron, &c. de vntione Prophetaru sermo est. 3. Reg. 19. vbi He-

lias Helisau ex Dni mandato in Prophetam vntus. Oleum vero, quo vngentur hi omnes, no erat simplex sed comixtum: erat enim cofectu ex myrrha electa ad siclos quingentos, & de cynammomo ad 250. & ex calamo ad eandem mensuram, & ex casia ad 500. oleoq; oliuae ad mensuram Hin, vt habetur Exo. 29. Quia ergo in Sacris literis Iesus dictus est Sacerdos secundum ordinem Melchisedec, & figuratus in summo veteri Sacerdote, alienus ab omni peccato, vnica hostia omnibus hominibus placavit Deum, semperq; exauditus est pro sua reuerentia, summoq; erga Deum cultu, atq; obserantia, merito Melsias nominatur raqua vntus ad Porificatu. Quoniam vero proprio ore legem perfectissimam nuquamq; abolendam, nempe Euangelicam tradidit: iure Propheta summus est in Helisao vnto figuratus, qui interpretatur, salus Dei: vt vel nomine ipso Iesum Saluatorem adubraret. Habuit praeterea duplicem spiritum Helisaeus: vt Christum primogenitum designaret, cui Spiritus sine mensura donatus est, quem omnes, qui tempore eu antecesserunt, Prophetae participarunt: atq; hic est insignis ille ppheta a Deo per Moysen pronuntius, cuius in ore posita erant Dei verba, quae si quis no audierit, Deu sentiet vindicē & vltorē. Adhaec, cu data sit Christo omnis potestas in caelo, & in terra, vt regat ipsos etiam Reges, qui est Rex regu, & dñs dominantiu, & pascat ipsos pastores, qui pastoru Princeps dicitur: merito vntus fuit ad regnum, siue officium pascendi supremu: in Dauide repraesentatus, Super cuius thronu & solium sedit, &c. praefiguratus etiam in Rege Salomone, cuius regnum tranquillum fuit, atq; pacificum: de quo Deus: Iudicium tuum Regi da, & iustitiam tuam filio Regis: & iterum: Ego ero ei in patre, & ipse erit mihi in filium. Et rursus Hieremias: Suscitabo Dauid germen in stum, & regnabit rex, & sapiens erit: & faciet iudicium, & iustitiam in terra, in diebus illis, &c.

Cum itaq; tria haec officia summe Iesu copetant, summeq; fit dilectus, & plenitudine gratiae cohonestatus, me-

Quo vngentur oleo.

Exod. 29. Christus quare dicitur melsias. Psal. 109. Heb. 7. & alibi. Heb. 10. Supra. 5.

Hier. 31. & Heb. 8. Christum figuravit Eliseus dupliciter: Eliseus quid sonet. 3. Reg. 17. 4. Reg. 2. Ioan. 3. Dent. 18.

Christus qualis Propheta. Matth. 23. Psal. 2. & Apoc. 19. 1. Tim. 2. & alibi passim.

Isa. 9. & Luc. 1. Christus quare vntus rex: & in quibus regib' repraesentatus sit. Psal. 71. 2. Reg. 7. & alibi passim. Hier. 23. Christi excellentia in regno, sacerdotio, & Prophetia.

ritò solus eminenter dicitur Christus: reliqui vero antiqui Reges, siue summi Sacerdotes, siue Prophetae, haud simpliciter, verum secundum partem Christi dicebantur, atq; ob id potissimum, qd hunc nostrum Christum praefiguraret: qua ratione imago, & res per eam representata, idem nomen sortitur. Nos vero, Christum qui sequimur, non Christi, sed nouo nomine Christiani vocamur, quemadmodum docet B. Ignatius epistola ad Magnesianos ex verbis prophetae Isaiae: Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Dni nominauit: & Cyrillus catechesi 10. ex verbis eiusdem prophetae alio in capite, vbi ait: Seruos suos vocabit nomine alio, in quo qui benedictus est super terram, benedicetur. Sunt autem Christiani nimiru illi, qui sunt participes vntionis Christi: nam eius prophetiae partem capimus, cum baptizamur, & Christo nomen damus, chrismate inungimur, in symbolu huius participationis. Cu vero ex hac vita discededu est, iteru oleo inungimur ad extremos agones fortiter perferendos.

Et si vero Dns oleo isto communi; atq; externo minimè fuerit perustus, vt docet Cyrillus Hierosolym. in 3. catechesi mystagogica: tamen non inde consequitur, ipsum vocandum no fuisse Christu: siquidem Abraham, atq; eius filij vocatu a Dauide, vnti, siue Christi, iuxta illud: Nolite tangere Christos meos: & in Prophetis meis nolite malignari: neq; tamè probabunt Iudaei hos fuisse corporali oleo delinitos. Quod si Patriarche oleo terreno delibuti no fuerunt, verum spiritali: idem concedant nobis de nostro Christo dicere, & affirmare: nec enim conueniebat, Christu nostru iuxta leuiticu ritu inungi, qui sacerdos erat futurus secundum ordinem Melchisedec, & non secundum ordinem Aaron. Amplius, vbi regnu, & Sacerdotium aeternu est, necessario fit, vt oleum quoq; sit aeternum: sic enim Paulus inquit: Hic autem, id est, Christus ed quod maneat in aeternu, sempiternum habet Sacerdotiu. Fuit ergo oleum, quo Christus est perustus, spirituale, siue oleum exultationis, vt ait Propheta psalm. 44. de quo Petrus in Actis: Vos scitis, inquit, Ie-

B. Ignatius Epistol. 6. a medio. Isai. 62. Cyrill. Hierosolym. Infra 65. Christiani quoniam sint.

Psal. 44. & Heb. 1.

Christum et si oleo corporali vntus non fuerit, tamen dignum hoc nomine, contra Iudaeos. Idem Cyril. Psal. 104.

Quo oleo vnti fuerint Patriarchae. Psal. 109.

Heb. 7.

II. argum.

Ibidem. Hebr. 1. & Psal. 44. Oleo quo Christus fuerit vntus.

Act. 10.

sum a Nazareth, quomodo vixit cum Deo Spiritu sancto, & virtute. Est autem Christus secundum humanitatem vntus ad tria munera illa praestantissima dignè apteq; obediens: de quibus Isaias cap. 61. pulchrè in persona Mesiae vaticinatus est: Spiritus, inquit, Domini super me, ed quod vntus me, ad annuncianum mansueti (siue vt Lucas ait, euangelizare pauperibus) misit me, vt mederer contritis corde, &c. & infra subdit: Et darem eis coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro spiritu mæroris. In eo igitur, quod vates inquit, se vntum ad euangelizandum, explicat munus Prophetæ: in eo vero quod ait: Vt mederer contritis corde: explicatur functio Sacerdotis: ijs etiam verbis: Vt darem coronam pro cinere, & oleum gaudij pro spiritu mæroris: functio regia, siue sacerdotalis significatur. Pulchrè itè in nomine isto, teste B. Irenæo, & Athanasio, & alijs, trium personarum fides continetur, nempe Patris, qui vngit: Filij, qui ratione humanitatis vngitur; & Spiritus sancti, qui ipsa vntio est. Dicitur ergo ab Angelo, Saluator potens, quia Dominus est, & Christus, id est, saluans vnguentis suauibus no incisione, vel cauterio: ac proinde dicitur: Oleum effusum, siue (iuxta Septuaginta interpretum versionem) vnguentum effusum, nomen tuum. illo vero vnguento inuncto B. Stephano lapides dulces extiterunt, & Laurentio ignis. Christus igitur in corde gestabat vnguentum, nimirum deitatem, plenitudinemque Spiritus sancti, quoniam nos vngere posset: vt sic vnti ad omnia diuina ministeria reddamur idonei: ante illam quippe dicere cum Propheta verè possumus: Factus sum sicut vter in pruina. Atque hactenus de nomine Christi sit dictum: illud reliquum est, vt dicamus.

Quorsum venerit. Verum hæc questio nihil differt ab ea, quorsum Verbu homo factum sit: idèd, quæ in superioribus tractatibus de incarnatione Verbi dicta sunt, hic pro dictis habeantur. Quonia enim decreuerat ab aeterno non tantum homo fieri, sed etiam per nouem menses in vtero Virginis

Christus quatenus, & ad quid fuerit vntus. Isa. 61.

Luc. 4.

Vngens, vntus, & vntio quid mysticè

B. Iren. lib. 3. c. 10. Athanas. epist. ad Serap. de Spiritu sancto. tom. 1.

Christus quare oleum effusum. Cant. 1. Act. 7.

Psal. 118.

Quare Christus natus sit.

I. ratio. latitare, & postremò apparere, vt eius beneplacitū impletur, cōpleto tempore nasci voluit; quod proculdubio maiori cū sapientia fuit cōiunctum, tametsi aliter efficere potuisset. Primò, vt doceret nos obediētiā, humilitatē, paupertatē, atq; patientiā vias esse certissimas, & expeditissimas ad regnum cœlestē cōparādum. Deinde, vt natus ex Virgine, nōstrāq. carne vestitus, dulcius nos ad se, atq; suauius traheret, alliceretq. habet enim infantia mirificā sibi animoshominū cōciliādi vim, atq; efficaciam. Delinquens homo Deū fugerāt: Deus venit factus homo, vt apprehenderet eū, à fugaq. cohiberet, vt videret quod amicū fugiebat, & infāte innocentē, qui sese pastoribus primū, postea etiam publicanis & meretricibus ostenderet: vt nemo à confortio ipsius timeret. Itē, vt ex Bethleē cœlestem panem lac factū per Humanitatem, infantibus nobis porrigeret. Adhæc, vt humanam naturā cohonestaret, nō solum affinitatem cum illa cōtrahēdo ea ratione, qua humana natura cū diuina hypostasi Verbi, veluti quodam matrimonij vinculo indissolubili, copulata est, verū etiam consanguinitatē nobiscum iniit, admirabili modo natus ex Virgine, vt omnibus cōiunctionis modis cū Christo vniremur: cū persona quidē Verbi per affinitatem; cū humana verò natura, quā ex Virgine natus assumpsit, per cōsanguinitatem. Insuper, vt salutis nostræ negotiū paruulus in præsepi exordiretur, tot tantāq. pro nobis sustinēdo incōmoda: quot vir factus cōsummauit in cruce. Ad extremū: *Puer natus est nobis, & filius datus est nobis*, vt p̄staret in spiritu, quę scripta sunt in lege. Natus est enim, nō vt daret nobis vitā naturalē, qualem dedit Adæ, sed diuinā, ad imaginem, & similitudinē eius: vt sicut portauimus imaginē terreni, ita & portemus imaginem cœlestis, id est Christi. Natus, non vt spiraret in faciem nostram spiraculū vitæ corporeę, sed vt inspiraret Spiritū sanctum. Natus, vt plantaret scalam nō corporeā, sed spiritalem ad cælum vsq. pertingentē, per quam vt Angeli, ascendere, & descendere possemus. Natus;

vt liberaret populū, non modo Hebræū, sed omnes suos. vbiq. illi terrarum existant: nō de Ægypto, sed de mundo, atq. inferno tenebroso, nō à Pharaonis seruitute, sed à vera tyrannide diaboli hostis omnium truculentissimi. Natus, vt nos pasceret nō māna corporeo, at suo pretioso corpore & sanguine; non ad tempus, & annis quadraginta sed perpetuò, dū in vitam manemus. Natus, vt submergeret, nō Ægyptios, verū scelera nostrā & flagitia: non in mari Rubro, at in pprio sanguine. Natus, vt nos duceret nō in columna ignis, & nubis sensibili, vt filios Israël duxit, sed per Spiritum sanctū: non in terrā promissam, lacte mel leq. fluentē, at in terram viuētium, iuxta illud Prophetæ: *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectā*. Natus, nō vt dulces nobis aquas redderet ac potabiles, sed tribulationes & pœnas, quæ homines submergūt, nisi Dei gratia adsit. Ortus, nō vt imprimeret legē in tabulis lapideis: sed vt scriberet legē charitatis in cordibus nostris digito Spiritus sui, tribuendo lumen, amorē, & spiritū. Natus, nō vt promitteret, vt alij Prophetæ, sed vt promissa compleret, & in possessionem terræ viuentiū introduceret. Natus, nō vt firmaret aquas labiles Iordanis fluentes in mare, sed vt nostras prauas reprimeret cupiditates, quæ terminātur in mari amaritudinis & inferni, ni coërceantur. Ortus, vt daret victoriam, nō Chanæorū, aliorumue hominū, at cacadæmonū tentantium, hostiū Dei capitaliū. Natus, vt vincat Madianitas, nō in multitudine exercitus, sed in paucis, nimirū in 12 Apostolis, ijsq. piscatoribus, qui prædicationis Euangelicę tuba, & lumine fidei accenso, lagenarumq. cōfractiōne, id est, corporū suorum iactura pro Christi nomine facta egregiū de mundo, & Satana triūphū Christo reportarunt: impletumq. est verbū Isaia de Christo paruulo: *Ingu enim oneris eius: & virgā humeri eius: & sceptrum exaltoris eius superasti, sicut in die Madian*. Et hæc dicta sint de fine, propter quem Christus natus est. Neque dubito posse hunc locum magis locupletari, & augeri, si quis velit.

Exod. 14.

Exod. 16.

Ioan. 6.

Exod. 16.

Heb. 9.

Exo. 13.

Supra 3.

Psal. 142.

Supra 15.

Infra 24.

2. Cor. 3.

Iosu. 3.

Apostoli quos vicerint Madianitas.

Isai. 9.

Ibidem.

Quibus natus Christus tantummodo.

Subditur

Subditur: *Natus est vobis*: vobis, ait, hoc est, humano generi, nō Angelis, qui Saluatore nō indigent, vel natus vobis secundū carnē homo factus, ad distinctionem æternæ eius natiuitatis in diuinitate, qua nō tā nobis, quā sibi, & patri natus est Deus, nunc autē natus est vobis homo Saluator. Non ergo timēdū est gregi vestro, o pastores, nā per hūc Saluatorem. Habitat lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit: vitulus, & leo, & ovis simul morabūtur: & puer paruul⁹ minabit eos: nam Christi gratia, atq; Apostolorum prædicatione Reges, & priuati, diuites, & pauperes, Iudæi, ac Gentiles per illa animalia significati, in vno ouili Ecclesiæ congregati sunt, & à pueris, hoc est, Apostolis p̄sulibus, cæterisq; Apostolicis viris regi se, & gubernari permittent: quod quidē figuratū fuit in illa animalū varietate, quæ in linteo magno de cœlo in terrā descendente, quatuor-initijs subnixo, Petro ostensa fuit, & dictū est illi; *Occide, & manduca*: hoc est, interfice eorū peccata, vt desinant esse impij: eosq. manduca: id est, tibi iunge eos incorporādo. Quod multo ante figuratum fuerat in arca Noë, vbi fuerat multitudo animalū cōgregata, quæ typus est Ecclesiæ. Rectē ergo ait: *Natus est vobis*. Est autē hæc fides singularis: & satis fuisse, scire Saluatorem natū, tamen ipsi natus nō esset: nā gauderent salute eorū, qui saluaretur, & opere, & beneficētia Saluatoris: nūc autē illud additur, ipsi esse Saluatorem natū, vt gaudium cumuletur, atq. amplificetur. Tu autem credere potes, & debes Saluatore, qui pro omnibus natus est, & vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitōnē veritatis venire, tibi quoq. natū esse: quod si peccatis tuis impedis, quò minus tantū fidei de Christi nati bonitate, clemētiāq. cōcipias: illud apud te deputa, Christū propterea in præsepi reclinatū, vt indicet, se à iumētis, irrationalibusq. belluis nō abhorrere: sed eorū causā natū, vt in iumenta spiritalia, atq. Euangelij onera portātia cōmueris. Natus est pastoribus, & in eis gregibus suis, nō autē Angelis, qui Christi redēptione nō eguerunt, quia

Isai. 11. Quis puer apud Itaiam: quæque hic animalia minare dēbat.

Act. 10. Quadrupe-dia, & serpētia terræ, & volatilia quę fuerit iustus Petrus occidere. Gen. 6.

Angelorum charitas in homines. Christum omnibus esse natum saluatorem. 1. Tim. 2.

Cur Christ⁹ in præsepio reclinatus.

nō peccauerunt. Additur verò, *Hodie*: Sicut peccatū Adæ, quod actū trāsijt, reatu tñ remanet corā oculis Dei: ita natiuitas, Christi q. passio trāsijt actū, remanet tñ merito, ac virtute, ac si natus esset hodie. Vnde tēpus vitæ præsentis, tēpus acceptabile, & dies salutis vocatur à Paulo: qui etiā ad Hebræos scribens, rogat, vt, donec hodie cognominatur, nullus obduretur fallacia peccati. Dies igitur facta est gratiæ à sole Christo, cuius radij fuere in bonis æte ortū: dies autē peccati nati ex appetitu scientiæ boni & mali, maledicta est merito à Iob, & Hieremia, ac ex corde est maledicēda: quia ei maledicere, nō est aliud, quā optare corruptionē, & cōsumptionem peccati. Mūdus lætari solet de cōceptu, & natiuitate infātis, & omnes cōfluūt gratulandi gratia: at sancti viri agnoscentes peccatum, sub quo cōcepti, & editi sunt in lucē, illos dies maledixerunt, atq; execrati sunt, expectātes cōceptionem filij Dei mūdisimam, partūq. sanctissimū, cuius munere ab illo crimine erant sanctificādi. Nos quoq. cū baptizamur, haud obscure maledicimus diei conceptus nostri, & partus, dū mūdo, & Satanæ, atq. operibus & pōpis eius renūciamus. Dicitur autem *hodie*: vel q. respicit ad diē naturalem, qui cōprehēdit diem & noctē artificiales, qua ratione Petro Dñs dixit: *Hodie ter me es negaturus*: cū tñ noctu eom negauerit: vel, *hodie*, die scilicet læta, quia scādalu, & negatio fit in nocte peccati, vt Christ⁹ inquit: *Omnes vos scādalu patiemini in me in ista nocte*. Natus est autē die dnica in nocte, à cuius medio, ex quorūdam sentētia, incipit dies: vel dies dicitur, ob splendore illius noctis, quæ ab Angelo, & à Christo illuminata est, iuxta illud: *Et nox sicut dies, illuminabitur*. Subdit: *In ciuitate Dauid*: vt certo loco omninò occasio illis porrigeretur quę redi puerū, & quia omnes expectabāt Mesiā ex ciuitate Dauid oriturum, quo promptiores ad credendum redderētur, adiecit, *in ciuitate Dauid*. Scilicet in qua natus Dauid, ac sui progenitores, & ciuitas Christi nostri Dauid, quia fortis, & amabilis, nimirum quia decorus, & pastor animarū.

Cur natus dicitur, Hodie saluator.

Gen. 3.

2. Cor. 6. et

Isai. 45.

Heb. 3.

Dies quæ maledicenda nobis, & quare.

Gen. 3.

Iob 3.

Hierem. 20.

Diei illi quādo maledicimus exēplo sanctorum.

Quomodo natus hodie saluator.

Marc. 14.

Matth. 26.

Ibidem.

Qua die natus, idem.

Psal. 138.

Quare in ciuitate dauid

Theo-

Theod. par. 2.

Theodorus dialog. 1. *Cur autē adierūt illud (scilicet Angeli) in ciuitate Dauid, nisi ut ad eō factū illud promissū, quod ex fructu vētris eius erit Rex ater nus, impletum annuntiarent, quod promissū fecerat huius opifex vniuersi.* Hęc ille, quæ accepit ex Irenæo lib. 3. c. 11. Et Christus alibi natus, quā conceptus, melius potuit fugere Herodem. *Et hoc vobis signū, Inuenietis infantē pānis inuolutū.* Mirū equidē videri cuiuspiam posset, quomodo ortus Messia Regis potētissimi, ac sapientissimi, & filij Dei, talia signa perscribantur, pāni nempe, præsepitiū, paupertas, frigus, nox, nō habere in diuersorio locū, habere tales visitatores, videlicet pastores: nūquid hic, qui sic nascitur, spoliare infernū venit, dæmones expugnare, deos omnes, Iouem, Martē, Apollinem, Mercurium, Iunonem, Dianā templis, atq; vsurpata diuinitate priuare? Respondetur, hanc tantam imbecillitatem impotentiaq; summa cū paupertate coniunctam, manifesta signa esse & argumenta veri Regis Messia, cuius quidem potentia, sapientia, & charitatem aperte declarant. Nā in primis ex se tam potens est, vt ad debellandū hostes suos nulla re aliā indi geat, nisi se ipso. Monarchē siquidem, atq; Imperatores ad expugnandā aliquam ciuitatem, aut castrum, magno opus habent peditum numero, atque equitum, multis bombardis, ac tormētis bellicis, magno cōmeatu, & thesauro ad alendum exercitū: at hęc omnia quid aliud (quæso) arguunt, nisi imbecillitatē Regis, vel Imperatoris & impotentiam: quoniam se ipsis nihil valent, verūm potentiam tantum habēt extrinsecam, aduentitiam, fortuitā, & mutuatam? nā adime, (præcor) Regi vel Imperatori subsidia hęc, Rex profecto, aut Imperator non erit. Ergo exercitus, quem virtutē Regis vocas, impotentia est, diuitiæ atq; opes mera sunt paupertas: Rex namq; vel Imperator sine istis, nec resistere rebellibus potest, neq; opprimere seditiosos, nec ius reddere alicui, nec pacificā ac tranquillam seruare Rē publicam, nec sine opibus præcipere populis suis & magistratibus: tamen nihilominus Chr̄s

B. Irenæ.
Christi nati impotentia, & infirmitas, quantæ eius potentia, & fortitudinis sint signum & argumentum.

Terrenorum Regū ac principum potentia, ac virtus quæ impotēs & infirma.

solus ipse summa cū nuditate rerum omnium & paupertate potētissimus, atq; ditissimus Rex, & Imperator existit, tum, ad debellandas aëreas potestates, ac spoliandum infernū: tum, ad puniendos reprobos, atq; nocētes, tū, ad fleēndas quocūq; velit, & permouendas hominum voluntates, tum, ad solo nutu dominandū, & ad faciendū quacūq; voluerit in cælo, & in terrā, in mari, & in omnibus abyssis. Hic ergo sic natus, potestate atq; opulentia plenum regnum ostēdit: nam se cælo imperare indicauit, mittēdo Angelos: se dominari Gentibus, declarauit, cū Magos per stellam ad se traxit adorandum: se inter Iudæos regnare testatus est, cū ad se irem adorandum pastores perduxit. Idēd cū opulentus esset, & diues, noluit diuitias, sed quam ditaret paupertatem amplexus est: noluit palatium superbū, & magnificū, a quo honoraretur, sed stabulum quod honoraret: noluit vestes molles, & delicatas, quib⁹ oblectaretur, sed fascias, pānosq; communes, quos omni deliciarum spiritalium genere referros, nobis redderet commēdabiles: noluit musicas cantiones, aut harmonias suauēs, sed lacrymas & vagitus amplexus est, quos nobis pretiosissimos, & omnibus risibus longē anteferendos ostendit. Deinde non potentia solum argumentum est, sed etiam sapientia. Cū enim ipse per ætatem fari non posset, factis ipsis atq; operibus (quæ fortissima est, efficacissimaq; prædicatio) docere nos voluit, quo loco charitas, obedientia, patientia, ceterarūq; virtutum omnium chorus ac comitatus esse apud nos debeat. Non ad eō moueret Christus diues veniens, ac pauper: & tantō alias exēplo careremus. Relucet præterea eximia quædam ac singularis sapientia in eo, quod decēter redemptionis nostræ mysterium exorsus est: nam quia nos effici voluimus sapientes scientes bonum, & malum, æternum Dei verbum, & sapientia infantiam nostram assumpsit: quia rursus nos vestes innocētiæ, & omnium honoris, quas ab initio dederat (vt eū nudi essemus, non erubesceremus) perdidimus, pannis egere voluit, at-

Christi vel infantis ac pauperi diuina autoritas, & maiestas. *Matth. 2.*

2. Cor. 8.

Nascentis quoque christi paupertas & humilitas.

H. argum. *Gen. 3.*

que

Expenditur Angeli dicitur: & hoc vobis signum.

que illis inuolui. Quia etiam Adam in paradiso deliciarum loco peccauerat, voluit reponi in præsepiti belluarū loco. Atque hoc signum intelligentibus, & fidelibus admiratione dignum videri debet, & argumentum est nati Saluatoris; non autem Iudæis incredulis, qui huiusmodi infirmitatibus scandalizantur. Ideoq; rectē dixit: *Et hoc vobis signum:* nam alij hęc non sunt signum Saluatoris, & Domini, sed signum pauperis, & calamitosi, & qui potius videatur salute pro se ipso indigere, aut qui nolit saluare, sed abscondere velit thesaurum suum, ne quis vti eo possit: quod vtique in ipso locum haberet, si semper ita laruisset, neque se miraculis, verboq; & spiritu prodidisset suo. Vobis ergo est signum quod velit saluare, & non perdere, idēd quod non ostendet ignem, maiestatem, thronum, & iudicium; sed tanquam reus ipse sit, pœnas subit vobis debitas, vt liberet vos ab eis: vtq; vobis comes sit, & socius in vestris calamitatibus, quo vos ab ijs incorruptos feruet, & illasos, in regnumq; suum reducat: Nam absque se nouit vos perituros proculdubio in his pœnis, ac peiora offensuros. Adhęc, signū est charitatis, & bonitatis. In primis, quia Saluator iuxta ea, quæ a Prophetis prænunciata sunt, in ætate adulta venturus erat, ostendens non potentiam, vel sapientiam præcipuē, sed benignitatem. Idēd de ipso prædixit Zacharias: *Ecco Rex tuus veniet tibi iustus, & Saluator, vel mansuetus, ipse pauper, & ascendens super asinam, vt venit in die Oliuarum.* Ergo natale debuit esse in humilitate, & paupertate: nam vbi primum natus est, didicit pro nobis crucem pati: mentemq; docuit ab huius seculi vanitatibus auertere: idque vt præstemus honorificē etiam, ac libenter; docet nos Christi exemplum. Infans nascitur; vt nos in virum perfectum ei possimus occurrere: Expellitur de diuersorio; vt nos recipiat ad cœlestes mansiones. Nudus nascitur; vt nos hęc iustitia, deinde verō in cælo gloria vestiatur: Venit pauper, vt nos locupletet: flet, vt rideamus: Sustinet frigus, vt calorē impertiatur charitatis:

Signum quoque esse charitatis, & bonitatis, multipliciter.

Zach. 9. & Matth. 2 1.

Ephes. 4.

noctem patitur, vt diem nobis aternitatis elargiatur: fascijs inuoluitur, vt corruptibile nostrum induat incorruptionem, & mortale hoc induat immortalitatem: ligatur, vt nos a peccatorum vinculis soluat: soluit pro nobis, vt liberemur: inter bouem, & asinum collocatur, vt nos inter Angelos statuatur. Est etiam signum quod sit Saluator, præseruans a crimine voluntario; quod oritur ex eo quod indulgeamus homini veteri, triplici scilicet concupiscentiæ: quibus rebus dū vacamus, & perfrui mur, aternis bonis nos ipsos priuamus. Ob parua enim bona amittimus magna, atque ad eō ipsum fontem bonorum, & autorem; vt Christus dixit Iudæis: *Queritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis.* Percutit autem Dominus virga humilis natiuitatis suæ triplicem hanc concupiscentiam. Nam superbiam vitæ ferit, dum nascitur infans, & tegit nobis diuinam excellentiam: concupiscentiam verō carnis, dum carnem delicatam frigori hyemis, & noctis incommodis, in stabulo aperto, nuda terra, & præsepiti assumpsit: illam denique oculorum percutit in summa paupertate, & nuditate rerum omnium, & egestate in lucem editus, & pauper culis fascijs, & pannis inuolutus. Sic enim duris docet vincere aduersarios, qui blandis armis nos conficiunt. Et tamen testimonium eius nemo accipit: & si aliter venisset, fœdasset potius quam præseruasset, aut curasset nostras infirmitates. Est ergo Christus signum curans originale, & præseruans ab actuali: Et hoc credentibus. Nō credentibus autem est signum cui contradicetur, & signum Ionæ prophete, in quo exitus respondet ingressui.

Potest item ad literam breuiter dici, Angelum non accepisse hoc loco vocem signi pro miraculo, & prodigio supra naturam adhibito ad confirmationem nati Christi: nam tale datū est postea, quando accessit multitudo militiæ cœlestis laudantium Deū; sed tantum pro distinguente signo, quo natus infans internosci posset ab alijs: ita vt sit sensus: Hoc vobis signū, quo

1. Cor. 15.

Peccatum voluntarium vnde.

Ioan. 6.

Humilis Christi ortus tripliciter vt percutiat nostrā concupiscentiam.

1. Ioan. 2.

Medus vincendi aduersarios fraudulentos.

Luc. 2. & Matth. 12. & 16. & Ion. 2.

Alter sensus huius dicit: Et hoc vobis signum, & nō ineptus.

adeuntes

adeuntes ciuitatem Bethleē dignosci possit à vobis infans masculus, quem vobis natum annuncio. quòd scilicet inuenietis eum pannis inuolutum, & repositum in præsepi. Et licet prior sensus videatur prægnatior, hic tamen non negligendus. Et dicendo absolute, in præsepio, non signando huius vel illius aliquod præsepe, omnibus notum, & commune videtur significasse. Vnde Brocardus in Terræ Sanctæ descriptione tradit, in Orientali parte ciuitatis Bethleē sub rupe, quæ erat iuxta mœnia ciuitatis, fuisse locū

Brocardus.

pro stabulo habentem præsepe excisum in rupe, vbi mundi Saluator à Virgine fuit repositus: Vbi hodie esse dicit egregium sacellum marmore stratum, & marmareis erectum columnis. Videsne igitur incredibilis charitatis, sapientiæ admirabilis, atq; immensæ potentiæ signum? quid superest nisi, vt te Christo humilites, atq; eius exemplum imiteris, vt dignus habearis in quem fructus natiuitatis eius trāseat, Præstante eodem Domino Iesu Christo, qui cū Patre, & Spiritu sancto viuit, & regnat in secula seculorū, Amē.

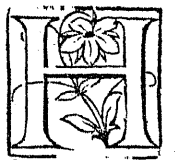
Locivbi christus infans fuit repositus, vbi pia colitur memoria.

TRACTATVS XXXV.

In illa verba: *Et subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cœlestis, laudantium Deum & dicentium: Gloria in altissimis Deo: & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, &c.* Lucæ cap. 2.

Euangelistæ propositis in verbis scop.

Atenus vidimus Christum natum in Bethleem, & quibus potissimū fuerit reuelatus: subiungit Euangelista fructum natiuitatis Christi per hymnodiam angelicam declaratum nēpe, *Gloria in altissimis Deo: & in terra pax hominibus, &c.* Ait ergo Lucas: *Et subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cœlestis.* Cū Ioannis ortum Zachariæ nuntiaturus Gabriel venisset, vnus apparuit: at nuncium natiuitatis Christi, Angelorum multitudo consecuta est, vt confirmatio reddatur fides apud pastores eius ortus. Et si autem numerus quantus fuerit, minimè explicetur, libenter tamen sententiæ illorum subscribo, qui existimant omnes Angelos de cœlo descendisse, & præceptum illud à Deo illis datum de Christo adorando impleuisse: *Adorate eum omnes Angeli eius: audiuit, & latata est Sion: quæ verba exitum suū tunc habuerūt, Paulo interprete, qui*

Quot Angeli ad Christum natum adorandum venerint.

Psal. 96.

ad Hebræos, inquit: *Et cū iterum in trodicit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei.* Primum enim introduxit per incarnationem, dein verò per natiuitatem: & hoc significat illud: *iterum*, quod Apostolus ait. Et quoniam innumera- biles quodammodo sunt, certo tamē inter se ordine, & prompti, ac fortes ad exequendū in omnibus ipsius beneplacitum; meritò dixit: *Multitudo militiæ cœlestis.* Dicuntur enim in Scripturis milites, & exercit⁹ Dei, vt apud Iob, & in Apocalypsi: nimirum quia Christus dimicaturus mundum ingreditur. Habebat autem Augustus ad tuendum suum imperium quadraginta quatuor legiones; at Christus verus Monarcha, innumerales Angelorū legiones: qui quidē exercitus pro Deo præliantur in malos, & pro nobis cōtra nostros omnes hostes, & aduersarios: ceteræ omnes creaturæ, vsque ad Cyniphes, culices & pediculos, Dei exercitus sunt, sed terrestris: Angeli

In mundum quoties in- troduct⁹ fuerit primogenitus Dei. Heb. 1. Psal. 96.

Iob 25.

Apocal. 19.

Angeli, milites, & exercitus Dei cur in scripturis dicantur.

verò,

Primum dubium hoc loco diluendū

II. dubium.

Chrysof. Theophyl. III. dubium.

Psal. 15.

III. dubium.

Heb. 2. Ibidem.

Luc. 4. Ioan. 8. Infra 10. V. dubium, & vltimum.

verò, cœlestis, & primaria militia. Ad dicitur: *Laudantium, & benedicientium Deum.* Vbi meritò in primis inquirendum videtur, cur Angeli in laudes, & cantus Dei proruperint, cū natiuitas eius ad eos minimè pertineret, verum ad nos tantum? Deinde, quæ sit vera lectio huius hymni: nunquid nostri interpretis, qui duo tantum complectitur membra, gloriæ nimirum, & pacis: an verò Græca lectio, quæ tria membra distinguit in hunc modum: *Gloria in altissimis Deo: & in terra pax; in hominibus bona voluntas.* Quam lectionē ex Chrysof. & Theophylacto depromptā, noui sequitur Interpretes. Præterea, quomodocunque legatur hic textus, quænam sit ista gloria, quæ accessisse Deo, Christo Deo nato canitur ab Angelis: nam Deus plenus est infinita gloria; eū ipse bonorum nostrorum non eget: & infinitum tale sit, vt nihil illi addi, nihil item detrahi queat. Adhæc, per Natiuitatem Christi, qua se exinanauit, at que humiliavit vsque ad fœtorē, squa lorem quæ præsepis, potius de Dei gloria detrahitur videtur, quàm additū: et si, quæ sit gloria, potius nostra videtur esse, quàm Dei; nā per illā exaltata est, nobilitata, ditataq; nostra natura; è cōuerso, diuina humiliata virtus infirmata, eiusq; gloria quasi obscurata, & deformata. Itē, quæ nā est hæc pax per Christi natiuitatē inuenta, cū oculis nostris, subinde tot bella, tot seditiones, tot discordias in mundo cernamus: quod si forte dicas, tum quidem omnia fuisse pacifica, & tranquilla, tametsi nostra tempora turbulētia sint, bellorum quæ vndique referta tumultibus: non videtur omnino placare intellectum hæc responsio: quoniam vbi primum Christus natus est, Herodes eum ad necem est persecutus: vt coactus fuerit solum vertere, & ad Ægyptum hostilem prouintiam confugere, in eaque plures annos diuersari. Vbi verò Christus adoleuit, & euangelizare est exorsus, vniuersi generis persecutiones sustinuit. Nam, & præcipitare, & lapidare eum voluerūt, nec quieuerunt, donec in crucem egerūt: post cuius mortem, & ascensum in cœ-

lum innumera contra Apostolos, tēpestates, atque procellæ sunt concitatae, innumerabilem quæ Martyrum sanguis per Tyrannos fusus: semperq; Ecclesia Dei in continuo cōflictu est; atque certamine. Vltimo loco examinanda est, & discutiēda diligenter sententia Erasmi, asserentis in his, quæ ad dita sunt per Telephorum Papā huic sacro hymno, verborum plus inesse, quàm sententiarum: post quæ omnia; quædam verba Textus expendemus. Adhæc igitur singula iuxta propositum ordinem respondendum videtur. Igitur quod ad primum spectat, meritò Angeli ad Dei laudes concinendas excitati sunt: non tantū, quod vtile sit puero demulcendo (vt testis est Auicenna) tibia canere, vt fletus eius cōprimatur, vt quidā meditatur: vnde illud; quod Hieron. in Epist. ad Paulā, & Eustoch. tribui solet: *Ad præsepe quocq; d Paula, te teste, nato puero in ter crepūdā noui partus, & quarelas ne scy ploratus pro fesceninis: Gloria in excelsis Deo; & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, multitudinem Angelorum cātantum audiuisi;* sed ob plures alias solidiores rationes, & grauiores. Primum quidē, quoniam homo nesciret laudare Regem hūc cœlesti armata in bellum ingredientem: ac proinde instruitur per Angelos, vt cognascat qualis, & quantus ille sit, qui sub pannis latitat in præsepi. Docent etiā suo exemplo Angeli pastores, & in eis omnes auditores verbi Dei, quid agere debeant, vbi hæc mysteria intellexerint, prædicari: nēpe, vt laudent Deū, illique tanto pro beneficio gratias agant, vt ait Beda. Deinde Angelorum natura quodadmodō nobilitata est ea ratione, qua humana natura Angelorū soror (eiusdem enim patris filia, nēpe Dei, ad eiusq; imaginē facta, & similitudinē) ideo meritò de felicitate humanæ naturæ gaudent ex charitate. Hinc illa vox Angelorum Apocal. 19. *Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei: quia venerunt nuptia Agni, & vxor eius preparauit se.* Præterea, quoniam eorū ruina per Christi natiuita reparanda erat, & reficiēda: pbi enim ciues lætari solēt de

Cū filij Dei incarnatio minimè ad angelos pertinuerit, cur Christo nato hymnos, laudesq; decantant.

Auicenna. Hiero. 10. 2

Prima ratio.

Beda in Lucam 10. 5. II. ratio, Angelorum gaudij de ortu saluatoris Gen. 14.

Apoc. 19.

Aggæ. 2.

1. Efd. 3. Duplex huius loci intellectus: Magna erit gloria domus istius nouissima, plusquam prima.

Gen. 3.

Ioan. 10.

III. ratio.

Hebr. 2.

V. ratio.

Luc. 15.

Orig. to. 2.

instauratione urbis in pristinum, aut meliorem eius statum. Siquidem beneficio Christi in excellentiorem gradum celestis Hierusalem est exaltata, & dicere possunt: Magna erit gloria domus istius nouissima, plusquam prima. Quod et si ad litteram dixerit Aggæus Propheta de templo per Esdrâ restaurato, quod Christus sua presentia longè illustrius, quàm illud prius fuerat Salomonis, reddidit: non incommode tamè ad sensum dictum exponi possunt de celesti templo. Angeli ergo, qui olim districto gladio ad ianuas paradisi à Deo positi erant, ne quisquam hominum eò intraret: nunc, nato Christo, cœlum aperiunt, atque ex eo descendunt, homines ad tantum gaudium, & ad cœli ingressum inuitantes. Nam Christus ostium est cœli, ut ipse testatus est: Ego sum ostium, inquit, quod dum per Angelos manifestum fit, hominibus aperitur.

Item, quia per Christum illorum beatitudo extrinseca aucta est, & perfecta: nam peculiare gaudium externum habent de Christi humanitate visa, plusquam de se ipsis, de societate hominum, quibus, secundum Christum, aditus patuit ad cœleste Regnum, qui aditus ante non patebat. Exultat enim omnis inuidia ab illis sanctissimis intelligentijs: etiam si Christus semen Abraham, nusquam Angelos apprehenderit. Ergo, ut ostendant se nobis non inuidere tantam felicitatem, congratulantes nobis introducuntur, ut, & nos benè agentibus, beneque dicentibus hominibus congratulemur, & collætetur.

Est & noua occasio gaudij in Angelis: siquidem per Christum natum eorum custodia, qua singulis hominibus destinati sunt, iam reddita est efficacior, quàm antea: gaudium enim erit in cœlo super vno peccatore penitentiam agente: quemadmodum lætatur agricola, cum campum à se seminatum, vbetiolem proferre frugem viderit. Origenes more suo homil. decima secunda, & decima tertia in Lucam, de isto Angelorum aduentu, & cantu in natiuitate Domini sic philosophatur: Caterum si ad sacrationem, in-

quit; oportet ascendere intelligentiam, dicam quosdam fuisse pastores Angelos, qui res humanas regerent, & cum horum vnusquisque suam conseruaret, & diebus, ac noctibus vigilans iam laborem ferre non posset, & hoc ageret industria, ut gentes, qua sibi credita fuerant, gubernaret: venisse Angelum nato Domino, & annuntiasse pastoribus, quod verus esset pastor exortus (indigent namque pastores, & Angeli Christi presentia.) Et infra: Sic intellige, quoniam, & Angeli volebant quidem hominibus prabere auxilium, & eis ab agrotationibus suis tribuere sanitatem: quia omnes sunt apparitores, missi in ministerium propter eos, qui consecuti sunt salutem, qui, quantum in suis viribus erat, adiuuabant homines. Videbant autem multo inferiorem esse suam medicinam, quàm illorum cura poscebat. Porro, ut exemplo possis intelligere, quod dicimus. Vide mihi vrbem, in qua agrotent plurimi, & medicorum frequens adhibeatur manus: sint diuersa vulnera: quotidie in emortuam carnem serpens putredo penetret, & tamen medici, qui adhibiti sunt ad curandum, nequeant vltra alia inuenire medicamina, & artis sua scientia magnitudinem mali vincere. Cum hæc in talibus nacti sint, & eueniat aliquis archiater, qui habeat summam in arte notitiam, & illi, qui prius sanare nequiverant, cernent es magistri manum putredines cessare vulnerum, non inuideant, non inuolare crucientur, sed in laudes erumpant archiatri, & prædicent Deum, qui, & sibi, & agrotantibus tanta scientia hominem miserit. In hanc ergo similitudinem & multitudo Angelorum exaudita est dicens: Gloria in excelsis Deo: & in terra pax hominibus. Hæc illæ.

Amplius, sunt non nulli graues auctores, qui Angelos ab initio salutem consecutos tradunt per fidem incarnationis Christi, quem illis adorandum proposuit Deus, quia sic illis edictum fuerat: Adorate eum omnes Angeli eius, &c. et si morte, & sanguine Christi minimè egerint, ac proinde, nec eorum sit redemptor: merito tamen Incarnationis futuræ, quam illi sibi reuelatam libenter per fidem susceperunt, æternæ vitæ Regnum in-

Heb. 1.

Elegans exèplum Origenis ad eximiam Angelorum de ortu saluatoris lætitiâ in dicandam.

VI. ratio Angelorum lætitiæ de Christo nato.

Psal. 96. Heb. 1.

Angeli Christo quatenus egerint.

gredi

Gen. 3.

gredi promeruerunt. Si enim Adam obediendo, mandatum Dei non violasset: existimant magni, & excellentes Theologi, etiam Dei filium fore incarnandum, cuius fide, atque gratia, non tantum hominibus, verum etiam Angelis, ad cœlestem, beatitudinem esset ingressus. Nato igitur Christo Rege, & capite ipsorum, à laudibus Deo concinendis continere se non potuerunt, atque illum, nostram ad confusionem, in paupertate, & pannis, & præsepi collocatum, adorare non erubuerunt. Et hæc de primo dubio.

Ad secundum explicandum gradum faciamus. Duplex existit, ut diximus, loci huius lectio, altera latina, duo quæ membra continet, altera Græcorum, quæ tria, Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ: καὶ εἰς ἐνώπιον ἐκείνων πᾶσι ἰουδαίοις. Id est: Gloria in altissimis Deo: & in terra pax: in hominibus beneplacitum: vel, ut alij verunt, beneplacencia, vel bona voluntas. Et quoniam istam sequuntur Græci auctores Gregorius Nazianzenus oratione in pascha. secunda, Chrysostramus, Theophylactus, Euthymius, & Leontius, & ex recentioribus auctoribus plerique: non ausim illam damnare, & bonum sensum potest admittere. Nam nobis significatur per Incarnationem filij Dei laudem Deo reddi, & pacem, quæ filius Dei est, in terra apparuisse ad pacificandum terrestria cum cœlestibus dissidentia, eosque qui inuicem sibi erant hostes, reconciliandum. In hominibus verò est beneplacitum, nempe Patris, quod erat, ut incarnaretur Filius ipsius, & saluaretur homo perditus: nunc enim completum est, quod olim ei beneplacuit. Sic enim interpretatur hunc locum Euthymius. Præstantior tamen meo quidem iudicio lectio Latina est: nã procliuis est transitus in Græcis à nominandi ad gignendi casum, & è contrariis, ut hic accidit, ab ἐνώπιος ad ἐνδοξία. Et codex Lugdunensis antiquitatis venerandæ, habet in genetiuo ἰουδαίως. Aldinus etiam codex non habet præpositionem iv, cum est de hominibus sermo, sed simpliciter dicitur: Hominibus bona voluntatis. Hanc

Hæc lectio: Gloria in altissimis Deo in terra pax, & in hominibus bona voluntas, quæ sit comoda, nec ne. Chrysostr. Theophyl. Euthym. Leontius. Coloss. 1.

Euthym. in Matthæi. Altera communis, & vulgaris cur melior, & aptior.

lectionem frequentius citant antiqui Patres Irenæus libro tertio, capite decimo, Origenes homilia decima tertia in Lucam, lectionem sequitur nostrâ, & ponderat: ait enim: Si scriptum esset, super terram pax, & hucusque esset finita sententia, rectè quaestio naceretur (nè pe illa: Quomodo Christus dixit: Non veni pacem mittere, sed gladium) Nunc verò in eo, quod additum est, hoc est, quod pacem dicitur, in hominibus bona voluntatis, soluit quaestionem. Pax enim, quam non dat Dominus super terram, non est pax bona voluntatis. Hæc ille.

Sequuntur hanc lectionem Epiphanius, Andreas Hierosolymitanus, Eusebius libro quarto, demonstrationis Euangelicæ, capite decimo. Cyprianus sermone de Natiuitate, & Hieronymus ad Theodoram, vbi habet: Gloria in excelsis Deo; & super terram pax hominibus bona voluntatis. In cœlo, vbi non est peccatum, gloria est, & perpetua laus, & indefessa præconia. In terra autem, vbi seditio, bella, atque discordia, pax imprecanda est: & pax non in omnibus, sed in his, qui bona voluntatis sunt, & salutationem audiunt Apostolicam: gratia vobis, & pax à Deo Patre, & Domino nostro Iesu Christo multiplicetur.

Sic etiam citat in epitaphio Paulæ; in quaest. 10. ad Algasiam, in libro aduersus Heluidium, in Isaia cap. 6. in Ezechiel. 16. in Habacuc 3. & in Matthæi 28. Similiter etiam citat Hilarius lib. 2. de Trinitate. Ambrosius, August. in oratione contra Iudæos, & Paganos, & in libro de quinque hæresibus. & decimo quarto de ciuit. Dei, capite nono. Præterea, si dicemus, terræ pacem distribui, non video quid terræ nomine significetur, quàm homines istic habentes: & ita concurret secundum membrum cum tertio. Insuper falsum est, vocem ἐνδοξίας tantum Deo tribui in Scripturis, ut Erasmus putat. Nam Paulus ad Philipenses primo: Quidam quidem, inquit, & Prepter inuidiam, & contentionem, quidam verò, & propter bonam voluntatem (Græcè δὲ ἐνδοξίας) Christum prædicat: vbi eudochia hominibus tribuitur. Et ad Romanos 10. ait idem A-

Irenæ. li. 3. cap. 2. Orig. to. 2.

Matth. 10. Epiph. in hæresin.

Andr. Hierosoly.

Euseb. to. 1 Cyprian.

Hier. epist. 29. in it. to. 1. circ. medium.

In quibus tantum præcanda pax, teste Hieronymo.

1. Pet. 1.

Idem epist. 27. tomo 1.

Idem epist. 141. to. 3. à medio.

Idem to. 5. initio.

Idem eodẽ to. à medio.

Idem to. 6.

Idem to. 9.

Hilar. August. to. 6. initio.

Idem tomo eodem.

Idem to. 5.

I. ratio pro hac lectione bimèbris: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax, &c.

II. ratio, qua contra Erasmus ostenditur vocem Eudochias, Deo non solum, sed etiam hominibus tribui in scripturis.

Philip. 1.

Tom. 3.

KK 2 post-

Rom. 10.

postolus: Frates, voluntas quidem cordis mei, & obsecratio ad Deum fit pro illis in salutem. Vbi verbum, Voluntas, Græcè est *ουλοια*. Verbum quoque *ουλοια*, & Rom. decimo quinto, & primo Theff. secundo, homini datur. In primo testimonio, cum dicitur: *Probauerunt enim Macedonia, & Achaia.* In posteriori: *Volebamus tradere vobis non solum Euangelium Dei:* vbi habetur Græcè *ουλοια*. Tamen aperte cofitemur tam nomē, quam verbū ipsū frequentissimè Deo tribui. Et siue soli Deo tribuatur, siue etiam hominibus, vt probauimus, profectò egregium sensum Textus in duo membra distributus habet, vt postea exponemus. Hæc de secundo dubio.

Ambrosius.

Gloria quid sit.

Cicero, & August. li. 83. quest. q. 31. to. 4. Duplex Dei gloria, essentialis, & accidentalis. Essentialis quatenus aucta.

Accidentalisi Dei gloria, quatenus illa

Hæc deo gloria quando primum accesserit.

Isai. 6.

Quando aucta, amplificataque.

Apocaly. 7.

Iam de tertio: *Gloria*, vt Ambrosius noster definit, nihil aliud est, quam clara cum laude noticia: quod videtur ex Cicerone libro secundo de inuentione accepisse: *Gloria*, inquit, est frequens de aliquo fama cum laude. Est autem duplex Dei gloria: altera, quam habuit ab æterno de se ipso, quatenus cognoscit se ipsum, comprehenditq; infinitoque amore se ipsum prosequitur. Cumque hæc gloria cum diuina essentia conuertatur, post Christi aduentum augeri haud potest: fuit tamē sufficienter dilatata ad nos, quatenus eius nobis notitiam impertiuit, & illius per nos augendæ, atque per creaturas vniuersas amplificandæ tribuit desiderium. Altera verò gloria, est honor latria, quem Angeli, & beati omnes in cælo Deo tribuunt, in facies suas procidentes, Deumque adorantes, illum continuis laudibus, & gratiarum actionibus celebrantes, ac prædicantes: atque hæc quidem gloria, cū cœperit esse ab Angelis post conuersionem ad Deum, & confirmationem, qui cœperunt Deo cantare, Sanctus, Sanctus, Sanctus, perpetuè reddita est: atque hæc aucta fuit, ac recens vsque ad homines per Christi aduentum intensiori, & extensiori modo dilatata, ampliataque. Hinc in Apocalypsi, præter Angelos sine requie laudates Deū, introducitur turba magna, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, &

linguis Deum glorificans. Cum ergo antea solum Angeli laudarent, post Christi ascensum, omnes quoque sancti, & iusti homines ad hæc laudes Dei concinendas admissi sunt. Nam Angeli plus diligunt gloriā Dei, quā se ipsos, maximeque gaudent de Dei laudibus, quæ ipsi ab hominibus dantur: & magis in his, quæ à pluribus, quā quæ à paucioribus deferuntur. Itaque sensus est: *Gloria in altissimis Deo*, id est, Angelis, & beatis, in quibus peculiari se modo ostendit: quam gloriam Deo offerunt pro mysterio Incarnationis. Summa etenim gloria Dei, siue materia, ob quam omni honore, ac laude dignus, est suum esse, & interna Verbi, & Spiritus productio, per quam idem esse suum, ac vitam cum illis communicat: quod tantum excedit mundi creationem, quantum Deus præstat creaturæ, & quantum vincit opus aliquod summi artificis affabrè factum, atque elaboratū, infantium luteas domunculas. Post hanc productionem supremum, & excellentissimum opus, summèq; Deo gloriosum, Incarnatio est, in qua cernitur potentia, & ars efficiens ex imagine filium naturalem, manente natura vtriusque integra, & perfectā. Apparet etiam in ea amor, & bonitas Dei aduersus hominem: non solum dando ei sua, id est, mundum hunc vniuersum aspectabile, non solum sanguinem, & vitam, verum etiam suum esse, impermixtis naturis, & actionibus earum: ex quo creatura iungitur Deo non solum per operationem, sed etiam per esse personale; nec in se subsistit solum, sed in Deo, vt infans in humeris gigantis; neque solum ascendit ex non esse ad esse suum naturale, sed ex nihilo ad Dei esse; non solum sine Dei imminutione, vel mutatione, imò cum augmento, non in se, qui augeri nequit, verum in Angelis, & hominibus. Ex quo omnis creatura crescit in Christi humanitate, reditq; ad Deum, tanquam ad portum, vnde exierat.

Aucta est etiā hæc gloria: quia præter Angelos, & beatos homines, modo supremo eam exhibent Deo, om-

Angelorum charitas in Deum.

Quid: Gloria in altissimis Deo.

Summa Dei gloria, quatenus illa.

Incarnatio Christi quam gloriosum sit opus Dei.

II. argum. ab amore Dei aduersus hominem.

III. argum.

nes

Gloria item quibus in altissimis Deo fit.

III. arg.

Psal. 56. Hinc quarta soluitur dubitatio proposita. Vnde aspicietur gloria suam Christus.

Isai. 48. III. sensu huiusmodi: Gloria in altissimis Deo.

Pax vnde dicta, quid sit.

nes super Angelos, & homines, Christus homo, & Maria, qui super omnes Angelos constituti sunt: & qui magis diuinam bonitatem, & gloriam comprehendunt. Itaque in humanitate Christi exaltata super omnes creaturas: & in Maria Dei matre, quæ exaltata est super omnes choros Angelorum, incrementum etiam cœpit Dei gloria. Possumus, & vltra pergere, & per altissima interpretari tres personas diuinas, quatenus per Christū, & propter Christum detectum est Trinitatis sacrosanctæ mysteriū, per illumque expulsa idolorum cultura de mundo, celebratur honorificè vinitas Dei. Christus namque gentes ad egit, ac impulit, vt derelictis, abiectisque idolis, & Dijs falsis Deū Israelis singularem, & verum sequerentur, & colerent: id quod non fecit Deus vniuersis terroribus suis, & prodigijs ad cultum Deorum extinguendum: quod præstitit tamē humili prædicatione filij sui, vt in quo reuelauerit gloriam suam. Per Christum deinde sic natum, atque in præsepi reclinarum, ipsius potentia, sapientia, atque bonitas, charitasque, perspicua valde redduntur. Quia ergo talia, ac tanta diuinitatis mysteria mundo patefecit, meritò Angeli gloriam Deo canunt: meritò Christus vocatur gloria Dei: quia inter medio ipso illa detecta est. Exurge, inquit, gloria mea, exurge psalterium, & cithara. Non ergo ad ignominiam pertinet, si Christus in stabulo natus sit: verum hinc potius gloriam auspiciatur suam: vt rei exitus docuit. Non ergo mireris, si in terris videatur gloria Dei: nam ea in altissimis illi est, quam ipse alteri non dat, quā filio suo, & Spiritui sancto.

Potest esse hic etiam sensus: *Gloria in altissimis Deo*. Nemo in hoc factò gloriatur: nullius operi, meritoque datum est: solus Deus hoc operatus est: nemo tantum sperauit: nemo cogitauit, nec petere ex se quisquam fuisset ausus. Hæc de tertio.

De quarto verò aduerte, quod Pax à pango, id est, coniungo, deriuatur, hinc pactum: quod in omni fœdere conciliatur coniunctio quædam: inde

igitur Pax, quæ est aliquorum inter se ordinata coniunctio. Et quoniā ex tali ordinata coniunctione resultat quies, & tranquillitas; ideo ab Augustino definitur: *Pax est, inquit, tranquillitas ordinis: ordo autem est parium, dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio*: per oppositum autem res extra suum locum, & ordinem non potest quiescere, quemadmodum nec lapis in aëre, nec membrum extra locum valet quietè consistere. Quæ ratione autem omnia ipsum bonum, eadem quoque, & pacem appetunt, quæ sine bonum minimè possidetur.

Sunt autem Pacis plures species: & alia quidem corporis; quæ aliud nihil est, quā ordinata partium inter ipsas temperatura: alia verò corporis, & animæ simul: estque ordinata vita, & salus animantis, quæ ex debita humorum proportione conflat. Alia verò est sensus ad rationem, quæ ordinata cognitionis, actionisque cōsensio est, vbi subest, qui debet subesse: & imperat, cuius est imperare.

Alia item est, hominis ad Deum, quæ in recta ad Deum fide, congruaq; obedientia diuinæ legis consistit.

Alia rursus hominum est inter ipsos: quæ in conuenienti, aptaque concordia superiorum ad inferiores innititur.

Alia item inter homines, & animalia bruta: quæ ordinata vtendi facultas est.

Postrema omnium est Pax cœlestis, quæ societas est ordinatissima, & concordatissima vidēdi Deum, illoq; fruendi.

Hæc autē pacis omnia genera possidebat Adam ante lapsum: nam conformis diuinæ voluntati, Angelorum que inueniebatur instinctibus, & afflatibus: nullum pari poterat, ne minimum quidem, vel in membris dolo-rem, nec animæ à corpore vllam separationem, nec rebellionem sensus à ratione: nullaque exoriri poterat rixa inter homines legi Dei obsequentes: animalia quoque homini, vt domino, ac Principi suo paruissēt: pacem verò cœlestis gloriæ possidere debebat, si in obedientia permanissent.

Aug. li. 19. de ciu. Dei, c. 13. to. 5. Quid pax Augustino, & ordo.

Pax quotuplex sit.

pacem, Adā Innocēs, qualem possidebat.

Idem inobediens, & peccator, quale incurrit bellum in felix. Genes. 3.

Infra 4.

Luc. 19. Vt pacem Christus cum Deo nobis amissam restituerit.

Psal. 84.

Quomodo cum Angelis pax reddita.

Psal. 67.

Ephes. 4.

Ioann. 14.

Si pacem nobis Christus reddidit, quare concupiscentijs mortis, tot hominum bellis inter nos, & inimicitijs subiacemus?

At peccando, bellum homo intulit Deo: insurrexit caro in spiritum: diuisus est vir ab vxore: & Cain ab Abel separatus: inuaserunt dolores ipsum, & morbi: animalia in illum insurrexerunt: incidit postremo in moriendi necessitatem. Christus autem, qui venit saluum facere, quod perierat, per incarnationem, vitam, mortem, resurrectionem, ascensionem, & Sacramenta, nobis omnia hæc restituere dignatus est. Namque per conceptionem humana est natura cum diuina hypostasi Verbi coniuncta in signum pacis. Vt veridicus fuerit Propheta, qui dixit: Misericordia, & veritas obuiauerunt sibi: iustitia, & pax osculata sunt. Restituit pacem cum Angelis, qui propterea in Christi ortu nobis hanc cecinerunt pacem. Pacem animæ, & corporis fore instaurandam ostendit per resurrectionem suam: pacem verò gloriæ cœlestis per ascensionem suam, in qua captiuam duxit captiuitatem; & possessionem Regni cœlestis accepit etiam pro nobis: quia dixit: Vado parare vobis locum. Pacem verò inter homines, charitatis legem prædicando, restituit. Quod si obijcias, Vbi est pax inter rationem, & sensum, cum inuicem pugnent? Vbi pax corporis, & animæ, quam mors interturbat? Vbi pax inter homines, inter quos oriuntur, ac sauiunt, vigentque tot bella, & seditiones? Vbi denique pax animalium, atque hominum inter sese, cum in illos insurgant, insidialque illis moliantur, & mactent, & perdant? Respōdeo, Christum principalem pacem hominis cum Deo, & cum Angelis conciliaisse, ad quam cætera pacis referuntur genera, illamque consequuntur, nisi nos ipsi ponamus obicem. Quando enim illa in nobis est, quæ charitatis legem complectitur, pax erit inter nos, exultabitque omne bellum. Reliquit verò bellum doloris, mortis, rebellionis sensus à ratione, persequentium hominum, & repugnantium belluarum: atque hæc quidem ad tempus: post obitum enim, horum possessione perfruemur: interim verò voluit nos Christo conformes reddi, humiliari, promereri, exerceri que ne ho-

mines propter temporalia beneficia ad Baptismum accederent: vti Augustinus docet. Atque ob eam causam permittit tyrannos, tot, tantaque flagella, & Satanam persequentem: Nā vbi aliās essent Apostolorū trophæa, Martyrumque coronæ? Dedit ergo in his omnibus pacem, quā mundus dare non poterat, & quæ exuperat omnem sensum, vt ait Apostolus: ita vt non obstantibus doloribus, rebellionēque sensus à ratione, hominum, & brutorum defectione ab hominis obedientia, gaudeamus, & pacifici simus, imò perfectiorem possideamus conscientiam pacem: vt Christus asseruerat: In mundo, inquit, pressuram habebitis. Et vt paulò ante declarauit Dominus: In me autem pacem. Et Dauid: Pax multa diligentibus legem tuam: & non est illis scandalum. Pax Christi igitur cordi nostro insidens, bellum indicit Mundo, Carni, Dæmoni, atque omnibus creaturis. Vt enim pax cum peccato, Dæmoneque inita bellum Deo grauissimum inferebat, & nostris ceruicibus interitus æternus impendebat: ita pax cum Christo bellum est in peccatum, & Dæmonem. Quod si cōtingat nos excidere à Dei amicitia, habemus, en ecce Christum natum, & mortuum: cuius merita si Patri æterno offeramus, in pacem cum illo redimus. Vnde, & reliquit Sacerdotes habentes non tantum verbum, sed etiā ministerium reconciliationis. Estque hæc pax firmata per osculum faciei Dei, id est, Verbi per humanitatem, in qua omnes nos osculatur: quod osculum sponsa poscebat, firmataque Dei amicitia nobiscum, qui nos amat affectu paterno, & amatur à nobis filiorum dilectione, & affectu. Christus verò, vbi adoleuerit, dicit: Non veni pacem mittere, sed gladium. Illa est mala pax, indignaque hominibus bonæ voluntatis, nec vlli vtilis est: nam & peruentium interest, non habere in peccato pacem, ne maiori se scelere obstringant, & bellum aduersus flagitium suscipiendum est, vt bona, & tuta pax habeatur cum carne: & cum Dæmone pugnandū acriter. Sed Angeli finē pugne tantū denūtiāt, eorū, que ducūt

Aug. lib. de ciu. Dei 13 cap. 3.

Philip. vlt.

Ioann. 16. Psal. 118.

Pristinam cum Deo gratiam, & amicitiam redintegrandi optima ratio, & efficacissima. 1. Ioan. 2. 2. Cor. 5. Hæc pax cum Deo, quomodo sancita. Cant. 1.

Matth. 10. Mala pax, quænam illa

ad

Luc. 2.

Gen. 37. & seq.

Act. 14.

Quare in terra, non in igne, aut aere pax esse dicitur hominibus bonæ voluntatis.

Deut. 32. Psal. 95.

Ephes. 2.

Pax cum hominibus bonæ voluntatis quænam illa. Matth. 3. & 17.

Psal. 68. Beneplacitū Dei quod.

Psal. 105.

Psal. 149.

Quorsū illud: Bonæ voluntatis.

ad finem, in tanta lætitia non meminerunt. Nam illa denuntianda sunt, vbi Christus adoleuerit, & nos præsentia, & spiritu suo armare cœperit: dicitur paulò post etiam B. Virgini: Tuam ipsius animam pertransibit gladius quod in annuntiatione, vel natali nō audit: nunc læta nunciantur: vt olim Ioseph filius Iacob, somniabat læta, ad quæ tamen non nisi per terrores, seruitutē, & carcerem ipsi erat perueniendum. Sicut, & per multas tribulationes oportet nos intrare in Regnū Dei. Est itaque sensus horum verborum.

Et in terra pax hominibus. Saltat enim à cœlo in terram, vt moris est scripturarum: non quod Deus non creauerit aërem, & ignē: sed quia duæ creaturæ capaces Dei habitant cœlum, & terram, id est, Angelus, & homines. Audite, Moyses inquit, cœli que loquor, audiatur terra: Et in terra pax hominibus: Non solum quod summa esset pax temporalis ætate Augusti: vel quod Christus, qui pax est nostra, esset per assumptionem carnis in terra, qui prius erat in cœlis: sed quoniam, sicuti per hanc natiuitatē Christi gloria Deo est comparata in altissimis: ita fructus eius in hominibus reconciliatio, & pax in terra cum Deo, per quā Christus corde per fidem conceptus charitatis officijs in lucē editur. Quæ quidem pax nihil aliud est, quā *euolūta* hoc est, beneplacitum, vel beneplacētia Dei: quoniam bona voluntas Dei Patris in Filio sibi bene complacuit, & per eum nos sibi reconciliare, & saluare. Atque ita verbum: *euolūta* in nomine natiuo est legendum per appositionem, vt sit sensus In terra pax hominibus: quæ quidem pax nihil est aliud, quā beneplacitum Dei in Christo, per quem saluare nos voluit. Venerat enim tempus beneplaciti eius, de quo Propheta dixerat: Ego verò orationem meam ad te Domine, tempus beneplaciti Deus, & rursus: Memento nostri Domine in beneplacito populi tui, ac iterū: Quia beneplacitum est Domino in populo suo, & exaltauit mansuetos in salutem.

Verbum autem hoc propterea additur ab Euangelista, ne quis postea da-

miraretur tam multos ex Isrl, & ex gentibus ad huius prædicationem, & lumen perire. Ex quo Apostolus ait: Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo, nam prostrati sunt in deserto. Deinde, ne quis desperaret ad magnas vexationes, sed pacē etiam in illis haberet. Vt autem homo beneplaciti diuini sit particeps, id est, talis sit, in quo sibi Deus complacēat, debet ipse sibi in Deo complacere, atque in beneplacito Dei omnes diligere: vt Ephes. 1. facit Apostolus. Est enim propriē *euolūta* ista secundum veteres Græcos Theologos, ante gressa nos Dei voluntas, ac propensus amor. Et hæc de lite ra Græca.

Si verò secundum latinam versionem, vt interpres legit, in genitio loquatur, *euolūta*, siue: Bona voluntatis: idem sensus prorsus elicitur. Est enim sensus, quod in terra pax beneplaciti Dei in homines diffunditur: quam pacem consequitur pax mentis, & concordia populorum, siue fratrum dissidentium. Atque his modis duobus vocem *euolūta*: tribuimus Deo. Si verò illam vocem tribuamus homini: sensus esset, Christum per natiuitatem suam pacem hominibus comparasse, nō omnibus, quia non omnes à peccato, peccandique voluntate, & proposito recedere volunt, verum hominibus tantum iustis effectis, Deoque reconciliatis, ac bona proinde voluntate præditis. Nā quandiu illa non pellitur, pax vlla in conscientia esse nequit. Hinc Propheta: Non est pax impijs, dicit Dominus, & Salomon: Semper presumit seua perturbata conscientia. Vnde Herodi nulla fuit pax, non enim erat homo bonæ voluntatis, sed turbatus est ad hunc nūcium cum omni Hierosolyma. Secus diu iustis, de quibus Paulus: Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum, & Dauid: Pax multa diligentibus legem tuam: & non est illis scandalum. Nemo autem Dei legem diligit sine bona voluntate: neque esse potest bona sine Dei gratia: Nullus ergo habeat malam voluntatem, quādoquidem videt Deum omnibus propitium. Nam & impijs reuerti volentibus ab iniquitate sua, pax erit, & remissionem peccatorum

2. Cor. 10. Num. 26. H. Ratio.

Homo vt beneplaciti diuini sit particeps, quid et factū opus sit Ephes. 1.

Euolūta quid

Expenditur hæc lectio in casu gignēdi: Pax hominibus bonæ voluntatis.

Cur pax est tantū hominibus bonæ voluntatis.

Isa. 48. Sap. 17. Qui sint homines nō bonæ voluntatis. Matth. 2. Rom. 5.

Psal. 118. Legem Dei diligit qui solus.

Pax futura quibus.

para

paratam inuenient. Pauperibus etiam, & multa incommoda hic patientibus pax erit, si quidem caput suum in paupertate, & presepio reclinatum, ad sua ipsorum consolationem respiciant.

Supplendum est autem in hac dologia verbum aliquod non indicati ui temporis, vt putat Caietanus, sed optatiui, id est: *Gloria sit Deo in excelsis, in terra pax hominibus.* Et si enim per incarnationem, & natiuitatem esset illa pax cepta: Angeli tamen, quæ iam fieri videbant, optabant amplius fieri in signam lætitiæ eorum, & gratulationis ob beneficia mundo impensa: quæ admodum sancti in Apocalypsi dicitur sedenti in throno, & agno: *Benedictio, & honor, & gloria, & potestas in secula seculorum,* scilicet sit: quo hymno ita perpetuam laudem optant, vt potius significant se gaudere in gloria, & laude Dei, quam perpetuam esse nouerunt.

At dices: cur Deus voluit ab homine honore, gloriaue affici, & non vult hominem honore, & gloria item affici? Respondeo: non eget Deus gloria nostra, qui nostris laudibus efferri non potest, nec intumescere, vt nec per illas augeri: nobis autem opus est, vt Deo, & non homini gloria deferatur. Nam si homines gloriam vsurpare contendunt, rixa erit inter nos gloriam mutuo, ac vicissimacupantes. At cum damus gloriam Deo, & omnia beneficia nostra illi referimus accepta, inuidia nulla erit inter nos, vel negligentia, verum strenue laborabimus: quoniam cuiusque tandem tribuetur gloria, ad Deum redibit, omnisque beneficii Deus agnosceret autor. Vult ergo nos minime esse sollicitos minime huic ac vanæ rei, ne frustra laborantibus dicatur: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* Iubet autem sibi deferri, cui omnis iure debetur: Tum vt pax sit inter nos, tum, pro bono nostro, ne aberraremus post idola cordis nostri, vt ansam haberet Deus remunerandi. Vide autem pulchram distributionem: Deo datur gloria, pax homini. Hominum enim gloria non est vera, & solida, sed vana: Quid enim habet in se boni, quod non acceperit? Ipse enim est qui in nobis operatur, & vel-

le, & perficere, pro bona voluntate. Proinde pro nihilo ducenda est nostra gloria, illaque Dei toto corde affectanda. Tunc autem laus, & gloria erit vnicuique à Deo, cum Dominus suam nobis impertierit, quæ verè erit nostra, quam à Deo Opt. Max. acceptam intelligemus: à quo etiam solum gloriam querere, non ab hominibus debemus, vt ipse Christus dixit Phariseis: atque in ea gloria erit nobis vera pax, atque tranquillitas. Nam quæ ab hominibus gloria accipitur, pacem non habet. Vide autem quàm pulchrè B. Bernardus homines toto studio gloriæ suæ incumbentes, ac pacem negligentes coarguat. Ait enim epist. 127. *Displicet mortalibus Angelica illa partitio, qua gloria Deo, pax hominibus annunciat. & dum gloriam vsurpant, turbant pacem. O stulti filij Adæ, qui contemnent pacem, & gloriam appetentes, & pacem perdunt, & gloriam.* Hæc ille. Ad hæc rectè Deo in celo gloria canitur, & hominibus pax: quia nec Deo dabatur, quæ ei debita erat gloria, cum apud gentes esset ad idola translata, & Iudæi magis in suis gloriarentur meritis, quàm in Dei gratia: & in terris pax cum Deo non erat, cum omnes suis peccatis Deo bellum indicerent. Sed Christus suo aduentu, & doctrina gloriam Deo, & pacem hominibus restituit: nam Christus verè restaurauit omnia, vt ait Apostolus, quæ in cælis, & quæ in terris sunt. Porro hic Angelicus hymnus confundit eos, qui gloriam sibi querunt, nec eam totam concedunt Deo. Confundit quoque eos, qui pacem nolunt, sed bellum: & bellum isti è bello ferunt, & rixam, è rixa; neque bonam voluntatem, sed prauam fouent in alios, quia se, & alios à salute, & fructu huius natiuitatis impediunt. Est verò bona voluntas hominis illa, quæ conformis est optime, ac primariæ voluntati, quam fieri quotidie precamur dicendo: *Fiat voluntas tua.* Hæc autem bona voluntas ab homine si absit, cætera nihil profunt: si verò adsit, reliqua non possunt offendere. Cumque ad intellectum hominis expoliendum multæ excogitatae sint artes, & scientiæ, illisque homines diligenter incumbant, ad bonam

1. Cor. 4.

Ioan. 5.

Quæ gloria pacem non habeat. B. Bernardi in eos, qui pace neglecta, gloriam propriam querunt, grauis inuectiua.

II. Ratio.

Rom. 4.

Coloss. 1.

Angelico hymnus iste quos redarguat.

Bona hominis voluntas quænam illa: quàm necessaria.

Matth. 6.

Cur gloriam Deo, pacem hominibus? Angeli exoptant quam præter se cernebat. Caiet.

Apoc. 5.

Cur sibi, non hominibus, velit Deus gloriam, & honorem deferri.

Ioan. 5.

Matth. 6. & seq.

I. Ratio, gloria cur Deo, pax hominibus annunciat.

1 Cor. 4.

Philip. 2.

tamen

Bona voluntas quanti facienda.

De hymno Angelico impudens, & temeraria Erasmi sententia damnatur.

Quorū propriè hic hymnus.

Idem cur in sacrosancto Missæ sacrificio decantetur.

Illud: Laudamus te, benedicimus te: vnde sumptum sit.

Psal. 96.

tamen voluntatem comparandam, vel comparatam conseruandam (heu) negligentissimi sumus: atque hanc vnam pretiosissimam, & vtilissimam re cæteris omnibus artibus, vel vanissimis, post habemus: cum tamen nihil sit indecentius ac deformius, quam in recto corpore curuam gerere voluntatem: atque in pulchro hospicio deformem ac turpem excipere hospitem. Et hæc quidem de quarto.

Quod atinet ad V. Erasmus nouarum rerū sator, hoc loco, de isto hymno sic est ausus dicere: *Quæ Thelesphorus addidit huic cantico, plus habent verborum, quàm sententiæ.* Sed certè in hoc dicto plus verborum, & temeritatis effudit Erasmus, quàm virum Christianum decebat. Sciendum est ergo hoc canticum propriè spectare ad Pontifices, & pastores animarum, qui & ipsi in scripturis Angeli appellantur: mirum quorum est vitam ducere angelicam: & voluntatem Dei gregi suo annunciare: & denique ministerium suum impendere propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. At quemadmodum mysterium natiuitatis huiusmodi cantico ornatum ac decoratum fuit: sic in Missæ sacrificio, in quo celebratur Christi habitatio sub accidentibus panis, & vini, ac veluti cælestis illius panis in præsepi altaris ad edendum reclinatio, Sacerdotes, qui Angeli Domini exercituum sunt, cum gaudio venerantur, atque decantant: qui verò intersunt Missæ, eiusmodi hymno non aliter excitari debent, & ad Christum spectandum, & in hostia adorandum: quàm olim fuerint excitati pastores ad veras Angelorū voces, vt festinantes venirent in Bethleem.

Addit Ecclesia: *Laudamus te: benedicimus te:* quæ verba non sunt superflua, sed potius ipsius Euangelistæ, qui dixit: *Et facta est cū Angelo multitudo militiæ cælestis, laudantium, & benedictantium Deum.*

Quod verò sequitur: *Adoramus te: glorificamus te:* etiam ipsius sunt verba Euangelistæ, quæ tribuit pastoribus: *Qui reuersi sunt, inquit, laudate, & glorificate Deum: & Angelis, quibus erat mandatum: Adorate eum om-*

nes Angeli eius: quod vbi audiuit, & vidit ipsa Sion, videlicet B. Virgo lactata est, & simul, quem peperit, cū illis adorauit. Ad hæc omnia hæc verba accepit Thelesphorus à Iacobi Apostoli Liturgia, & à B. Petri successore Clemente, qui lib. 7. constituit. Apostolicarum cap. 47. *Laudamus (inquit) te: celebramus te: benedicimus te: glorificamus te: adoramus per magnum Pontificem te verum deum ingenitum,* & reliqua in finem vsque. Neque hæc verba sunt repetitio, vanaque battologia: est enim laudatio, enarratio, siue enumeratio excellentium perfectionum Dei apud se: benedictio verò congratulatio quædam est, quod Deus, quæ habet, possideat: adoratio verò, est reuerentia, & honor latræ tantæ maiestati debitus ab homine: glorificatio, declaratio est apud alios diuinarum virtutum ac perfectionum: gratiarum actio denique: *Propter magnam gloriam tuam,* id est, incarnationem, distinctus actus est à reliquis. Et si ergo istæ voces interdum confundantur, habet tamen quælibet suam peculiarem, germanamque significationem.

Subdit: *Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam.* Numquid hoc est superfluum, commemorato beneficio, gratias agere beneficientibus? & in qua re Deus magis declarauit magnificentiæ suam, & gloriam, quàm in hoc mysterio aduentus Filij Dei? Deinde declaratur tota Trinitas, vnde tantum profectum est beneficiū: sed præcipue dirigitur sermo ad filium Dei incarnatum: *Domine Deus, inquit, Rex cælestis, Deus Pater omnipotens: Domine Fili vnigenite Iesu Christe.* Primæ si quidem personæ tribuitur omnipotentia, paternitas, & regnum: Secunda persona est vnigenitus Filius Dei, Saluator mundi, & gratiofus Agnus Dei auferens peccata mundi; à quo imploratur misericordia, vt à domino, cuidata sunt omnia: & vt suscipiat nostram deprecationem, qui fedit ad dexteram Patris: tum vt ostendatur, illum omnia posse, per quem Pater regit omnia. Et ne videatur incredibile, Christum hominem federe ad dexteram Patris: additur: *Tu solus Sanctus, tu solus*

Quid continet illa verba.

Quæ appositum sit, & illud: Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam.

Quare additum: Domine Deus Rex cælestis, Deus Pater omnipotens, &c. Ioan. 1.

Matth. 11. & alibi.

Domine

Christus quo modo solus dicitur sanctus, solus Dominus, & solus altissimus.

Matth. vi.

1. Tim. 6.

Quid significet, quod dicitur angelis in caelis dicantur.

Pastorum, fides, & obedientia.

Dominus, tu solus Altissimus. Parricula, solus, non excludit reliquas duas Personas diuinas, Patrem scilicet, & Spiritum Sanctum: sed tantum creaturas alias à diuina, vt Angelicam, & humanam. Nam illa tria attributa, sanctitatis, dominij, & altitudinis, essentialia sunt, & ad substantiam diuinitatis spectant. Angelus enim, & homo non suapte natura, neque ex se, quemadmodum Trinitas beata, sanctimoniam, dominiũ, & altitudinem habet: verum participatione, ac sola gratia, quadamque à Deo (vt sic dicam) dependentia, perinde ac aer: & aqua claritatem mutantur à sole. Est igitur: Sanctus quidem, vt mereatur omnibus sanctificationem: Dominus, cui data est omnis potestas in caelo, & in terra: Altissimus quoniam lucem habitat inaccessam. Ne etiam solus intelligatur omnia preestare: adiicitur: Cum Sancto Spiritu, in gloria Dei Patris, Amen. Animaduertis hic in paucis verbis plurimas sententias perscriptas: nec videtur quicquam non lectum in scripturis sacris: Hæc de quinto, sequitur in textu.

Et factum est, vt discesserunt ab eis Angeli in caelum. Angeli enim post illuminationem Prælatos relinquunt in manu consilij sui; vt pro suo arbitrio operentur. Et quia, vt scribitur, in caelum discesserunt: apparet, eos sanctos fuisse, & caelorum incolas, & prius Christum visitasse, adorasseque, deinde pastores admonuisse: quantum non puto illos discessisse, quin eorum aliquis nocte illa intempesta recta eos duxerit ad Christum, quemadmodum, & Magos stella ad illud præsepe perduxit, ne vagarentur per tot præsepia, quæ erant in Bethleem. Pastores loquebantur ad inuicem: Transseamus vsque Bethleem, & videamus hoc verbum quod factum est, quod fecit Dominus, & ostendit nobis. Non frustra recepisse se angelicam admonitionem, Pastores testantur, imò verò statim secum ipsi de visitando infante deliberarunt, non quod dubitarent de natiuitate Christi Domini per Angelos detecta, sed fidem ac deuotionem suam re ipsa visitando testari voluerunt: quemadmodum, &

nos tamen non dubitemus multa esse templa, ad quæ frationes fiunt, tamen, vt expleamus fidem nostram, & religionem protestemur, indulgentias. Ecclesiæ thesauri illo tempore, Deo, vel diuis supplicantibus, propositas, nobis comparemus. Simili ratione pastores ad infantem visitandum venerunt, neque dubito ex tali illos visitatione ingentes à puero, & virgine matre gratias fuisse consecutos.

Quæriscur tam citò pastores crediderunt? an leues erant corde? nam simplices, & rudes citius credunt, quàm sapientes: ideoque. Maria percunctata est: Quomodo fiet istud? An similiter credituri fuerant per simplicitatē Angelis malis? Respondetur, reuelationes Dei fieri in lumine, quia Deus lux est, ita, vt conuincatur intellectus humanus. Et ideo in culpa sunt, qui non credunt, & laudantur qui credunt. Ex quo Paulus Act. 26. non incredulus visioni fuit, & Isai. 50. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem, non contradico. Nam multi repugnant, ita vt etiam scientes interficiantur Iesum cum Herodej. Sic Herodes turbatus est ad nuntium noui Regis, Christi scilicet nati, at habebant hi pastores causam dubitandi, cur ad se magis, quàm ad principes fuerit hic sermo: sed erant in lumine, nec erat eis nouum, Prophetas etiam ex pastoribus factos: at non debebant ire ad adorandum, quem à suis maioribus adorandum non audissent aut cognouissent. Sed certe, vt dixi, versabantur in lumine. Similiter dices: Satanus transfiguratus in Angelum lucis, poterat decipere, si Deus permitteret: vt fecit aliquando: vt Ezechiel. 14. & 3. Regum. 22. vbi non bonus, sed malus est deceptus. Non enim permitit Deus Satanam præualere in bonos, nisi in volentes, aut spernentes, & traditos iam in reprobum sensum: Ita nos ex lumine fidei agnoscimus hanc esse veram Ecclesiam Catholicam, matrem nostram: illam Hebræorum, vel Sarracenorum, vel Hæreticorum falsam. Illud verò notandum videtur, more Hebræo dixisse: Verbum quod factum est, quod fecit Dominus: id est, rem nouam,

Meritorum illorum, & fructus.

Pastores angelicis crediti, cur minime leues fuerint.

Eccl. 19. Luc. 1.

1. Ioan. 1.

Isa. 50.

Matth. 2.

Idem eo facto cur minime decepti. 2. Cor. 11. Ezech. 14. 3. Reg. 22.

Quæ est hæc locutio, videamus hoc verbum quod factum est, &c.

2. Reg. 1.

Ratio eiusditi quænam sit

Ioan. 1.

Philosoph.

Hoc verbum quando factum sit à Domino, & quomodo

Hier. 1.

Quid Virga vigilans apud Hieremiam.

Isa. 11. Matth. 25.

super quo verbo Dominus vigilauerit, vt faceret illud.

Mira incarnationis opera.

Heb. 2.

& rumore Angelorum diuulgatam. Sic enim 2. Reg. 1. Dauid dixit nuntio venienti de prædio, in quo cæsus erat Saul: Quod est verbum, quod factum est? indica mihi: quod idem est, ac si dixisset, Quid rei nouæ accidit? Res enim dum narrantur, fiunt verba. Vel verbum hoc factum, verbum est incarnatum, quod factum est à Domino per mutationem creaturæ: ideo Græcè nos λόγος, id est, verbum internum ab æterno genitum: sed φῶμα, id est, verbum, scilicet, prædicatum, quod exterius sonat: Sic enim vocat Aristoteles φῶμα, illud, quod habet locum prædicati in enuntiatione. Factum est autem ex tempore à Domino: & factum est secundum carnem, seu qua ratione homo est: ita vt possit ostendi, siue vt verbum Græcum habet, ἑρμῆσις, id est, notum fecit, seu indicauit nobis scilicet per Angelum. De hoc verbo ait Propheta Hieremias cap. 1. Quid tu vides Hieremia? & dixi, Virgam vigilantem ego video: Id est, Mariam, quæ virga est de radice Iesse, vt ait Isaias: & quæ virgo est de numero prudentium, & vigilantium) Et dixit Dominus ad me, Bene vidisti; quia vigilabo ego super verbo meo, vt faciam illud: Id est, vt verbum caro fiat per corporis assumptionem, per quam æternitas venit in tempus, spiritus in corpus, qui figurari non potest in figuram, inenarrabilis in sermone, immensus in mensuram, inexplicabilis in linguam, incircumscriptus in locum, inuisibilis in colorem, creator in creaturam, Dominus in seruum, liberator in pretium, sanitas in infirmitatem, satietas in esuriam, fons in sitim, artifex in opus, altitudo in humilitatem, latitudo in angustias, longitudo in breuitatem, gloria in confusio nem, sapientia in ignorantiam, redemptio in captiuitatem, pretium in venditionem, vita in mortem: iudex factus est reus. Rex factus est exul à regno: quoniam Christus factus est per omnia fratribus similis: Eiusdem etiam speciei: animam nobiscum habuit: & bonis pastoribus plura ostendit Deus de bono, & vigilanti pastore Christo, quemadmodum olim fecit cum Iacob, cum Mose, & Dauide, pa-

storibus. Qui dixerunt: Transseamus vsque Bethleem. Nempe à turri nebulo sa, distanti per milliaria à Bethleem. Et venerunt festinantes. Verbum caro factum, vel pastores currere facit: Post te, inquit, in odorem vnguentorum tuorum curremus. Bene olebat illis stabulum, ac præsepium, in quo erat Dominus. Nescit tarda molimina Spiritus Sancti gratia: timebant enim: ne citò è loco auferretur. At quomodo scriptum est: Qui crediderit, non festinet: cum isti credentes festinauerint? Respondeo. Festinandum est in opere, & obedientia, ad quam vocamur: postquam autem credidimus, non statim ante tempus est festinandum ad præmium, vt Propheta ait, sed incumbendum bonis operibus, & patienter aduersa, quæ infliguntur, toleranda. Hinc per Prophetam dicitur: Si moram fecerit, expecta illum: quia veniens veniet, & non tardabit: & seruo regresso de agro, nemo illi dicit, statim transi, & recumbe, sed para quod cenem: & præcinge te, & ministra mihi donec manducem, & bibam. Post fidem autem, spem, & amorem præmij festinandum est, si id sit in donis terrenis, vel in præmij. Vnde Salomō: Doce, inquit, iustum, & festinabit accipere. Abraham etiam cum vxore, totaque domo festinauit, vt ministraret Angelis, quos ex ceperat: & ita congrue festinabimus ingredi in illam requiem, scilicet celestis præmij, vt Paulus docet: Et inuenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem positum in præsepio: Declaratur quantum fuerit pastorum amor. Ad hæc videnda, quantumque desiderium. Nam rarò corpus festinat, nisi aliqua mentis affectio festinare compellat: nam si timor addit pedibus alas, quanto magis amor? Et quotquot tempestituè quæsierunt Christum, vt saluarentur, & dum inueniri potest, totidem eum inuenerunt. Proinde B. Virgo in vtero, in templo, & prædicantem inuenit: Magi, & pastores quærentes inuenerunt: Maria ad monumentum suscitatum reperit. Iudæi autem quia non semper congruè, nec ad salutem suam promouendam quæsierunt, Christum non inuenerunt. Sic enim dixerat Do-

Pastores vnde trāsierint in Bethleem, eodē cur venerint festinantes. Cant. 1.

Isa. 28.

Id: Quid crediderit, non festinet, quid significet.

Habac. 2.

Luc. 17.

Prou. 9.

Gen. 18. Ad quam requiem ingredi festinadū. Heb. 4.

Pastorum in Christum ardens amoris affectus.

Qui Christum inueniāt.

Luc. 1. Infra. 2. Infra. 8. Matth. 2.

Ioan. 20. Iudæi Christum cur minime inueniunt.

Supra. 8. Matth. 7. Isa. 55.

Mariae Virginis prudentia, simul ac pudicitia. Pastores vti cognouerint de verbo, qd dictum erat illis de puero Iesu.

Alter sensus.

Psal. 47.

Qui nam illi qui audierat mirati sunt.

De quibus mirati sunt dicitur à pastoribus ad Mariam, & Ioseph.

Ad quid reuerfi sunt pastores, nobis quoq; rededum sit.

Glos. ordin.

Lyran.

Pastorū post adoratū puerum ad sua reditus, quid mysticē signet.

minus: Quæretis me, & non inuenietis. Cæteris autem dicitur: Quærite, & inuenietis. Isaias quoque apertius modum inueniendi Christum explicans, ait: Quærite Dominum dum, inueniri potest, inuocate eum, dum prope est. Inueniunt autem primò Mariam, quæ illos misit ad Ioseph virum, per quē virum viderunt infantem: Videntes autē cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc. Græcum verbum significatius est, habet enim δειψόμορον, hoc est, notificauerunt, scilicet notum alijs fecerunt nouum istud factum dictum de puero hoc. Ex quo rectè sequitur: Et omnes qui audierant, mirati sunt. Si verò retineamus vocem Latini interpretis: Cognouerunt de verbo, id est, experientia viderunt, quod crediderunt de signo, & confirmati sunt in fide infantis signati, viso signo iuxta illud: Sicut audiimus, sic vidimus in ciuitate Dei nostri: Et omnes qui audierunt, mirati sunt. Intellige eos, qui audierant, vel ab Angelo, vel à pastoribus, admiratos fuisse, videntes circa Iesum dicta illorum impleta: Et de his quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos. Nèpe ad Mariam, & Ioseph: nam pastores narrarunt, Angelos apparuisse cū lumine, & cecinisse illud canticum, excitaesque eos, vt venirent ad spectandum infantem: Et reuersi sunt pastores. Ad negocia sua iusta, & licita: sed reuersi laudantes, & glorificantes Deum. Sic, & nos ad nostra exercitia redire conuenit, sed ita, vt in illis laudemus, & glorificemus Deum: Et de his quæ dicta erant à pastoribus ad illos. Græcè non habetur illa coniunctio, Et, & si esset, abundaret, vt sæpè superfluit, & hoc loco videtur etiam sensui ob stare, & si glossa ordinaria illam habeat, & exponat per, etiam, Lyranus verò per, id est: vt sit sensus, non tantum mirati sunt de incarnationis mysterio, sed etiam de tanta pastorum afectione. Et perpende, pastores non diuulgasse quæ audierunt, sed vbi recertam cognouissent. Et pastores, viso Christo, dicuntur rediisse ad gregem, vt intelligas ecclesiasticum pastorem debere per orationem, & contemplationem accedere ad Iesum, &

postea redire ad actionem, & gregis sui custodiam. Maria autem conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. More Hebræorum verba, vocat gesta, siue facta: quæ, dum narrantur, fiunt verba, vt ait Theophilactus. Deinde quoniã ipsa gesta, vel facta significabant, & prænuñciabant aliud, vt meritò verba dici possint. Diua Maria Virgo pro modestia sua, & prudentia, quæ à pastoribus discere non dedignatur, nec iactat apud alios suam foelicitatem, cõferebat hæc in corde suo: quoniã gesta Christi cum vaticinijs Prophetarum, & dictis sibi ab Angelo conferebat: vt, natiuitatem Christi in Bethleè, salua sua virginitate, & repositionem pueri in præsepio cum his quæ prædicta erant a Prophetis. Item conferebat illud: Ecce Virgo concipiet, & pariet filium. Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iudæ: ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Israël: Cognouit vos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, Israël: autem me non cognouit, &c. Rursus ea quæ à pastoribus facta sunt, conferebat cum significatis futuris; videlicet de doctoribus, & pastoribus animarum, quorum est priores nosse, & vidisse Christum, atque illum cæteris annunciare, & manifestare: qua collatione mirificè confirmatur fides. Propterea enim Christus dignus fide inuenitur, quoniã quæ prædicta sunt à Prophetis, in se ipso indicauit impleta: & quæ euentura erant circa se, & Apostolos, & Ecclesiam suam, longe ante ipse ore suo præsignificauit: quæ ipso rerū euentu postea stabilita sunt, & cõfirmata: Vt ita cognoscas Iesum Deum esse, cuius oculis præterita omnia, futuraque sunt præsentia. Quod autē Maria conseruaret omnia verba in corde suo, atque illa conferret: didicit (vt arbitror) ipse Lucas ab ipsa B. Virgine: docuitque nos ex iplo suo, quid agere debeamus. Nam nõ satis est (prudēs lector) cuius Christiano scire, Christi gesta, & dicta scripta esse in chartis Euangelicis; sed opus est, vt illa memoriæ commendes, & illa cordi tuo imprimas: nã ex illis

Gesta siue facta Hebræi cur verba solent appellare. Theophy. in Lucam.

B. Virgo verba conseruet quænam in corde suo, vt ait Euangelista.

Isa. 7.

Matth. 2. & Michæ. 5.

Isa. 1.

Christū qui debeant priores nosse, & videre.

Christus cur fide dignus. Vnde nam B. Lucas constitit dictorū factorumque conseruatio, collatioque in corde Marie. Christiano quid opus sit ad salutem.

fides

fides tua cõfirmabitur, stabilietur spes, charitas inflamabitur, boniq; mores ad exemplum Christi faciliè componetur. Nam quæ Christus, qui lex tua est, vel gessit, vel dixit, vel passus est, re, si membrum eius es, quæ sis acturus, quid dicturus, quid deniq; propter ipsū tolleraturus, efficaciter, & suauissimè doceat. Sicut enim prauæ cogitationes, vt de voluptatibus, & sordibus, aculeū relinquunt in corde hominis: ita piæ,

& sanctæ Christi vitæ meditationes cogitationesq; pios quosdam in corde hominis accendunt affectus, quibus pietas mira percipit incrementa virtutum. Quod vt efficere, ad Diuam Mariam eius matrem imitare valeamus, præstet ipse Dominus noster Iesus Christus, cui cum Patre, & Spiritu Sancto exhibetur omnis honor, gloria, laus, & imperium in secula seculorum. Amen.

TRACTATVS XXXVI.

In illa verba: Et postquam consumati sunt dies octo, vt circuncideretur puer.

Luc. 2.

A circuncisione, non à natali Domini die cur anni exordium auspicemur. Gal. 5. Supra. 4.

Ephes. 2.

Iosu. 5.

Exod. 12.

Christianorū in die circuncisionis officiosè inuicè se salutantū atque resalutantium consuetudo laudabilis.

VSPICAMVR anni exordium non à Natali Domini, sed à Circuncisione, quod per hanc Christus debitor fiat vniuersæ legis implendæ: nam, & ipse factus est sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret: Et quia ex circuncisione abiicitur opprobriū naturæ nostræ, per quam in peccato nascemur (etenim eramus omnes naturā filijræ) simili ratione apud Iosue legitur per circuncisionem ablatum opprobriū Egypti. Et sicut inchoamus annum in nomine Domini Iesu foelici omine, & spe, quod corda nostra circuncidat, & saluet nos, sitque nobis Iesus: ita nouam quandam vitæ exordiamur. Apud Iudæos, vt scribitur Exod. 12. primus dies mensis primi nisan annum inchoabat, in eoque mense spargebatur sanguis agni paschalis liberantis à captiuitate: sic primus dies mensis primi apud Christianos, sanguinem Christi effusum celebrat ad nostram redemptionem. Est autem laudabilis ille quidem, & approbatus mos, & consuetudo, vt huius in anni auspicio homines officiosè se inuicem salutent, & resalutent, & vt salutationis impendendæ gratia principum, & magnatum domos adeam⁹ felicia, faustaque anni exordia illis precemur: multiq; sunt

qui salutationē eiusmodi pulchris quibusdam munusculis, ac bellarijs exornent, quibus beneuolam, amicamque suam voluntatem erga eos, ad quos salutem mittunt, testentur. Habent autem dona magnam vim hominum sibi animos conciliandi, iratosq; & iusta de causa indignatos, maximè placandi, ac reconciliandi. Sic enim Poëta quidam egregiè dixit: Munera (crede mihi) placant hominesq; deosq;. Placatur donis Iuppiter ipse datus. Hunc ad morem se se accommodas, Dei filius, non solum beneuolè salutare nos, verum etiam præciosissima munuscula, atq; suauissima mittere ad nos peramanter voluit. Dices; Quomodo verò salutare nos potuit infans? Maxime, verò, & summo modo salutationem declarauit efficiendo, vt nomen Iesu sibi imponeretur. Quid enim est Iesus, nisi salus, siue saluator? Et cuius rei gratia hoc nomen accepit, nisi propter nos? vti apud Mattheum Angelus declarauit: Vocabis, inquit, nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Et quid poterat homo perditus maius quicquam optare, quã salutē quam Christus non verbis modo, vt salutantes faciunt, precatur, sed etiam facto illam ad nos Deus astatim mittit.

Dona quam vim habeat.

Quid. li. 3. de arte, circa finem. Quis nos saluauerit Iesus infans.

Iesus quid.

Matth. 2.

Nihil pretiosius salute.

Quæ nobis nunc munera donet Iesus puer.

Rursus dices, ubi quæso sunt pretiosa ista dona, atque mansueti? Respondeo: solent homines externis donis amicos suos efficere: at Christus, non aurum, neque argentum, non vestes pretiosas, non esculetæ, poculetæque, verum intima ipsi danti, atque charissima tribuit, & imperat. Nam in signum amoris sui, & cordis sui in eo donati largitur nobis diuinum, & admirabile annulum, carnem, sanguinem, lacrymas dolore maximo expressas. Cuique paruum infans sit, parua tantum elargitur mansueti: in statu vero eius morte, non iam carnis, sanguinisque; aut lacrymarum aliquam particulam, verum totam carnem, totumque sanguinem, atque integrum lacrymarum profluuium, donec præ siccitate exaresceret, ut dicere merito posset: *Aruit tanquam testa virtus mea*, nobis largitus est.

Qualia donaturus vir.

Psal. 21.

Vt misit ad nos hæc munera Iesus.

Quid sit circumcisio.

Romani Iudæos curtos, Verpas, Apellas, atque recutitos, cur appellarent. Horat. 1. serm. saty. 5. in fine. Matt.

Quam dura Moyli lex. Circuncisio cutus rei typus. Leuit. 12.

Isa. 1.

Dices præterea; Quomodo munera huiusmodi ad nos misit? Respondeo: per mysterium circumcisio. Quod ut melius intelligatur, dicendum quid circumcisio: cur data à Deo, atque præcepta; quando cœpit, & cur nos non circumcidimur, denique; cur Christus circumcidi voluerit. Quod ad primum igitur spectat, circumcisio nihil aliud erat, quam amputatio pelliculæ, quæ præputium dicebatur, vel circularis præputij abscisio: quæ cum dolore, & sanguinis tantæ chari effusione, & vulneris cicatrice, fiebat, non sine parentum mœrore atque molestia. Vnde Iudæi à Romanis per contemptum vocabantur Curti, Verpæ, & Apellæ, nimirum pelle destituti. Hinc Horatio. *Credat Iudæus apella.* Appellabantur etiam recutiti, iuxta illud: *Recutitaque Sabbatha pallent*, & alii. Poëta dixit: *Recutitorum fugis inguina Iudæorum.* Et quidem ideo recutiti dicebantur Iudæi, quod his a glande cutis esset resecta; vel etiam quod exulcerati essent, & cute nudati. Dura quidem lex erat Moysi, quæ à profusione sanguinis inchoabat: referebatque; parui sanguinis effusio baptismi speciem quandam. Quia enim durum videbatur omnia membra circumcidi, quod omnia aliquid habeant superfluum, dignumque; præcisione, iuxta illud: *Plata pedis vique aduertit capitis non est in eo sanitas*: in vno tantummodo plus rebellanti

circumcisione fieri mādavit: cui ob eam causā baptismū sanguinis addidit. Ferunt, qui ista diligentius investigarūt, solam illam pelliculā corpore in toto superuacua, quā solā etiam sine magna hominis offensione posse ab humano corpore auferri tradunt: ideo illius præcisio etsi dura, haud erat tamē absque misericordia.

Quod ad ministrū atinet, certū aut distinctū habuit neminē, sed fieri poterat à quocūque. Vnde Abraham seipsum vna cum filiis, & masculis omnibus domus suæ circumcidit. Saphora verò vxor Moysi filium suū circumcidit præ timore Angeli: dixitque; viro suo: *Spūs sanguinū tu mihi es.* Atque; ob hæc causā putat pij viri nonnulli, Iesū à matre sua virgine circumcisū, quia scilicet nullus alius dignus erat Christi sacratissimam carnem aringere: ut quidem in Saphora circumcidente filium suum fuerat præfiguratum.

De loco verò, templo minime oportet erat, quoniā antequam templū cōstrueretur, mādata fuit circumcisio: nec si maxime fuisset templū cōstruētū, eius adeūdi lege tenebatur. Nā impossibile erat, Iudæos toto orbe dispersos octo dierum infantulos circumcisio deferre ad templū. Neque; verò B. Virgo, quæ vicina erat templo Hierusalē, ad illud propterea venit, sed hæsit in Bethleē: in qua vrbe post quinque circumcisio dies Christus à Magis inuētus est. Ergo nullus circumcisio locus erat præfixus. Hinc Epiphanius hæres. 19. cōtra Orosios refert illū natum in Bethleē, & circumcisum in spelunca. Quod certe probabile est, si verum est, quod multi patres veteres tradunt: Magos inueuisse Christum in stabulo, siue in spelunca. Quod verò pertinet ad instrumenta, haud erat necessarius gladius lapideus, sed ferro gladio fieri id poterat: quo pacto Iudæi nunc faciūt. Quod si Iosue dixit Dominus ad Iosue: *Fac tibi cultros lapideos, & circumcide secundū filios Israël*: non propterea euincitur semper lapideis utendum esse gladiolis, quia nihil de ea re traditur, ubi præceptum effertur Genes. 17. & Leuit. 12. Sed in illa generali circumcisio, quæ præcepta est

In præputio, quam alia in parte corporis cur fieret circumcisio.

Quisnam circumcisio minister. Gen. 17.

Exod. 4.

Qua ratione nonnulli Christum asserat à matre sua fuisse circumcisum.

Vbi fieret circumcisio. Gen. 17. Leuit. 12.

Matth. 2.

Quodnā instrumentū circumcisio nis.

Iosue. 5.

Cur Iosue imperatū à Domino, ut lapideis cultros filios Israël secundo circumcideret.

Quales illi cultri lapidei quibusdam.

Quid acutissima petra, qua Saphora circumcidit præputium filij sui.

Rab. Moyses. Maymonius.

Catull.

Iuuenal.

Cur fuerit præcepta circumcisio, & quando. Gen. 17.

Iosue, tantummodo vsi sunt lapideis cultris, quod fortassis in deserto maiorem haberent copiam lapidum, quæ ferri. Verbum etiam Hebræum, quod interpret noster, & septuaginta verterunt: *Lapideos, vel petros*, magis significare acutos, quæ lapideos, periti Hebrææ lingue notarunt: ad literam enim habet, ut ait: *Fac tibi cultros acierum*, hoc est acie præditos acutissima. Chaldeus etiam interpret vertit: *Nonaculas acutas*. Etsi alij id constanter denegent, dicentes: *Nonnunquam accipi in sacris litteris, per acie, vel acuto, sed pro lapide.* Similiter etiam, quod scribitur Exo. 4. *Tulit illud Saphora acutissimam petram, & circumcidit præputium filij sui*: iuxta Hebræum tantum habetur: *Tulit nonaculam, vel acie gladij, quæ minime repugnat lapideam fuisse nonaculam acutissimam.* Verbum enim Hebræum æquiuocum est ad lapidem, & ad acutum. Chaldeus tamen interpret vertit *אבן חרוץ*, hoc est, silicem; & Rabbi Moyses Maymonius in Moreh neuochim. par. 1. c. 16. silicibus vsus Iosue tradit in illa circumcisio. Profani quoque; autores docent acuto silice amputari præputia, vel testes. Hinc Catull. in elaborato illo carmine de Berecynthia, & Athi, de quodam Cybeles sacerdote scribit: *Deuoluit ipse acuto sibi pondera silice.* & Iuuenal. saty. 6. de simili sacrificio verba faciens, ait: *Mollia qui rupta secuit genitalia testa.*

Etsi ergo lapide acuto facta sit circumcisio Iosue, & illa Saphoræ vxoris Moysi: non tamen erat eius præceptum, ut dictum est, & poterat ferro perferri, ut hodie fieri consuevit. Et hæc de primo membro: nunc cur circumcisio fuerit præcepta, videamus. Lex circumcisio ante legem Moysi primum Abrahamæ data est: *Hoc est, inquit, pactum meum, quod obserabitis inter me, & vos, & semen tuum post te. Circuncidetur ex vobis omne masculinum: & circumcidetis carnem præputij vestri, ut sit in signum fœderis inter me, & vos. Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris.* Et infra: *Masculus, cuius præputij caro circumcisa non fuerit, deletur anima illa de populo suo: quia pactum meum*

irritum fecit: Repetitur lex Leuit. 12. Die octo circumcidetur infantulus. Neque; hic temporalis terror mortis incussus est, ut Augustinus admonet; sed terror æternæ damnationis. Et quod est octauo die non circumcidi, hoc est in Christo non baptizari: & quod est perire de populo suo, idem est, ac non intrare in regnum cœlorum.

Vir autem tantummodo circumcidebatur, non mulier: quia vir extiterat principalis autor peccati originalis. Nam ex viro potissimum nostra salus, exitiumque, iuxta Dei pactum, cum quo præsertim erat initum, pendebat. Hæc autem lex circumcisio maioræ cura, & religione custodiebatur, quam præceptum de Sabbathi obseruantia: nam si octauus dies circumcidi infantis in Sabbathum incidisset, nulla habebatur ratio Sabbathi, verum in eo celebrabatur circumcisio, siquidem, ut dixit Dominus Ioann. 7. Circumcisio non est ex Moysse, sed ex patribus: ut sicut tempore, sic etiam auctoritate Abraham præcedat Moysen.

Data est autem circumcisio hæc multis de causis. Primum quidem ad distinctionem: nam cum vellet Deus populum illum beneficijs, ac priuilegijs amplioribus exornare, atque cohonestare, illum à reliquis gentibus distingui decreuit, non tantum externis signis quibusdam, ut per fimbrias in vestibus. Num. 15. per phylacteria, & similia: sed etiam quoniā videbat eiusmodi signa suppressi posse, imprimere signum indelebile voluit in carne, & quod impossibile esset auferri. Quomodo soliti sumus signo, siue charactere aliquo notare faciem seruū, ne se per fugam à nobis subtrahat: vel si forte se in pedes dederit, facile inueniatur. Atque; ita, ut belluæ tractabantur Iudæi: nunc verò, ut inter homines, verbo, & fide pactum constaret. Namque; ut olim bestia in fœdore faciundo ferebatur: ita caro olim etiam circumcisio in signum fœderis, Gen. 17. Nunc autem non tantum caput, sed etiam totus homo circumciditur circumcisio non manu facta. Quare Theodoricus in Iosue, & Damascenus, neglectum fuisse per annos. 40. illum ritum tradunt: quod illo tempore satis à gentibus cæteris e-

Leuit. 12. Puer circumciscus quam mortē incureret.

Aug. lib. 2. con. Iulian. tom. 7. & lib. 2. con.

Pelag. & Celestium, cap. 30. eodem tomo.

Vir cur circumcideretur, non mulier.

Gen. 3. Præceptum circumcisio nis, quæ dici sabbathi car Iudæi religio sius obseruare.

Ioan. 7.

Circuncisio nis præcipue causa. Prima ratio.

Num. 15. Matth. 23.

Quare notetur macipia.

Coloss. 2.

Theod. p. 1. in apof. Damas. lib. 4. c. 26.

Iosu. 5.
 II. Ratio. præceptū cū cūmōnis à Dōmīno.
Gal. 5.
 II. Ratio.
Ioan. 7. Rom. 4.
Aug. 10. 7.
Gal. 3.
 Legales certimonie quatenus iustificarent.
Gen. 24. Infra.
 III. Ratio.
 Philonis rationes quædam, cur Iudeis data circuncisio: & quid de illis sentiendum.

rant segregati, dum per desertum peregrinarentur: ubi verò ingressi sunt terram promissam, tunc Deus præcepit Iosue, vt omnes circunciderentur. Deinde, præcepta est circuncisio, vt quiuis, tanquam seruus Dei, & Messias, hoc stigmate insignitus intelligeret, se ad vniuersam legem Mosis implendam adstringi, atq; obligari. Hinc Paulus rectè ad Gala. cap. 5. ait: *Testificor omni homini circuncidēti se, quoniam debet ex fide, vel sua, vel maiorum suorum ad sacramentum circuncisionis accedens, Deum placaret, accepta gratia, & remissione peccati originalis: ideo ex patribus erat circuncisio, & non ex Mose; & Sacramentum erat ex fide conferens gratiam: Erat enim signaculum iustitiæ fidei, autore Apostolo: vt rectè B. Augustinus docet lib. 2. de nuptijs, & concupiscent. ad Valerium cap. 11. legales autem cæremoniæ, quia ea ratione præcedebant fidem, nequaquam iustificabant: siquidem, Apostolo teste, lex non est ex fide: tamen secundum substantiam operis, vt fiebant, ab iniustitia quadam carnis, & transgressione legis operatam tantum liberabant. Quod si forte eiusmodi cæremoniæ fidem consequerentur, iustificabant quidem, verum id ex fide proueniebat, non ex earum pacto, quemadmodum circuncisio, quæ ex Dei pacto sanctificationem ab originali peccato propter Messiam inde venturum efficiebat. Ex quo Abraham seruum suum adiurabat per fœm, & Iacob filium suum Ioseph, nam ex huiusmodi membro per dolorem sanctificato oritura erat caro Messie, nēpe B. Virgo. Præterea, ad reprimendam carnis concupiscentiā, qua Iudæi maxime laborabant: vulnerato enim, & mutilato instrumento generationis, minus procliuus reddebantur ad veneream voluptatem: atque hanc rationem attingit Philo Iudeus in libro contra Irrifores circuncisionis: alias rationes pro illa tuenda producens: nēpe quod per illam caueatur quidam morbus curatu difficilis, carbunculus nomine, eò quod vrat inflammatione: deinde, vt totum corpus sit purius, nec*

impediat officia sacerdotalis ordinis. Adhæc, quæ per eam fiant homines fecundiores, & numerosiorē sobolē habeant. Præterea quæ pars circuncisa similitudinē cordis gerat, & quæ ambæ illæ partes seruiant generationi: nā ex corde spiritus animales, ex altera verò genitura semina procedunt. Sed profectò eiusmodi rationes infirmæ debilesq; videri possent, & indignæ tanto Deo, qui circuncisionem mandauit: quæ mihi certè non multum omnes probentur, tametsi eas ille magnificari. Addit inferius aliā, ne, & homines efficerentur, & sibi generationem tribuat hominis, & sibi partem diuinitatis in esse existimēt: ideo Deus mēbrū generationis vulnerari voluit, quo sibi, & non homini tribuatur gloria generationis. Insuper, ad significandū, præstādiq; sibi futura mysteria, quæ nobis sūt præterita. Maiores enim explicitè, minores verò implicitè, præstabantur fidē naturę infirmę, atq; corruptę, sicut qui virtutē, vel fecatur, malè se habere præstatur. Deinde fatetur peccatū originale in illo mēbro: quod sine pudore non ostenditur: nā rebelle, & contumax spiritui est, ideoq; pudendum, teste August. vocatur: perinde ergo erat, hominē circuncidi, ac dicere, ab originali crimine profectā esse in mēbro illo eā rebellionem. Adhæc, per circularem pellis præcisionem, quæ semel ablata, nunquam redibat, fides significatur illius peccati, quod semel vbi remissū est, amplius nūquā redit, significatur quoq; circulus, qui fuit in delicto originali: fuit enim Adæ persona, quæ illa macula infecta est primū, deinde per illum infecta est natura, & rursus natura infecta inficit personā. Amplius testificatur, medicū venturū in gladio illo lapideo, ferreoque secante, videlicet Christum spiritali modo nos circuncidentem: de quo Apostolus, *Petra autem erat Christus: & in sanguine ibi profuso, sanguinē Christi nos à peccatis lauantem. Christus namque doloribus suis, exemplo, & doctrina reformaturus erat nostram naturam, id est, cor incircuncisum, & obtusum ad penetrandum diuina, ac rebelle, neque cedens amorī diu-*

V. Ratio.

VI. Ratio in situte circuncisionis.

Aug. lib. 7. contra Faustum. c. 3. & alibi, to mo. 6.

VII. Ratio.

VIII. Ratio.

I. Cor. 20.

Apo. 1.

IX. Ratio.
Gen. 2.
 Cui primū fuerit data circuncisio.
Gen. 17.
 Quare nos non circuncidimur.
Gal. 5.
 II. Ratio.

no, verum ad id insensibile, & stupidum prorsus: abscissurusque erat hūc excessum, & facturus cor (cui similis existit pars illa præputij operta) acutum intellectu, & sapientia: molle verò ac sensibile per amorē Dei, qui venenum est concupiscentiæ nostre. Profitemur præterea tempus huius curationis in octaua scilicet die: nam per Christi in octaua suscitati meritum, & efficiam nunc à peccato circuncidimur, effectumque plenum remissionis culpæ in octauo resurrectionis nostre die consequemur. Quare meritò dominicam diem, in qua natus Christus est, & circuncisus atque in eadem resurrexit, & Spiritum Sanctum misit, celebramus; relicto Sabbato, olim solenni ritu commemorato ob quietem à creatione mundi, quam creationem, id est, creaturas peccato nobis immundas reddidimus, atque in iniquitate nostra iterum laborare Deum effecimus in iterata creatione mundi, siue redemptione, quo à laborum plenè cessauit in die resurrectionis: nos itidem in generali resurrectione perfecte quiescemus penitus amputato peccato, & morte tanquam præputio. Et hæcenus de secundo.

Quantum ad tertium circuncisio initium habuit Abraham, cui data est primò, ante quem multi erant fideles: sed ab eo tempore idololatria, infidelitas, & vitium insanandum abudare ceperunt: ideo meritò ea ætate data est circuncisio, & promissio Christi Messie venturi, qui à peccatis redimeret, & naturam sanctificaret in fidei, & castitatis symbolum contra omnem infidelitatem, & immunditiam.

Ad quartum, data est carnis circuncisio illi populo tantum, ex quo Christus erat oriturus, & tantummodo vsque ad eius aduentum, per quem circuncisionis perfectio erat tribuenda: Quare meritò nos non circuncidimur: quia qui circunciditur, profitetur Christum nondum venisse: *Si circuncidimini, Apostolus inquit: Christus vobis nihil proderit. Esset etiā protestari, legem adhuc viuere, quam tamen Christus consummauit, & aboleuit;*

ita vt non modo reddita sit mortua, sed etiam illam seruanti mortifera. Item: qui ex gentibus voluisset, facere pascha, is opus erat, vt circuncidetur, Exod. 12. sed nunc non oportet meminisse amplius egressionis ex Ægypto, sed reditus ex Babylone, & vniuersis gentibus, Hiere. 27. Sed non ne facimus, & nos pascha? vtiq; verò: at pascha nostrū immolatus est Christus, & propterea nihili facimus, quod liberati simus ex Ægypto, videlicet ab aliquo malo temporali: verum recordamur beneficii ingentis, nempe liberationis à peccatis. Deinde vbi quis soluit pretiū, & promissum præstitit, chirographū promissionis, reddendiq; ius continens de more rumpitur: Deus autem donato Christo fidem suam liberavit, omniaq; promissa compleuit ac præstitit: *Quotquot enim promissiones Dei sunt, vt ait Apostolus, in Christo sunt impletae.* Vt ergo Dominus ultimo suo, quod celebravit, paschate finem paschati Iudæorū imposuit, suo quoq; cruento mortis sacrificio cuncta legis Mosaicæ sacrificia terminata sunt: ita circuncisio sua finem imposuit illi: *Misit namque Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege: vt eos qui sub lege erant redimeret.* Accedit quod vbi efficacius fortiusque remedium aduenit, minus forte expellitur: qua ratione præsens corpus tollit vmbra, & sol stellarum fulgorem offuscatur atque obruit. Ergo sacramentum baptismi fortius est peccati remedium: quandoquidem originalis ablatio delicti perfectius in eo representatur. Nam lotio totius corporis melius denotat maculas illius peccati super totum corpus diffusas, abstergi, quam circuncisio in vno tantum membro. Adde quod vberiore confert gratiā nam baptismus, qui instrumentum est passionis exhibitæ, excellentiora opera efficit quàm circuncisio, quæ instrumentum erat passionis, dumtaxat futuræ, atque exhibendæ. Vnde vel ipsi Ioanni Baptiste circuncisio cæli non apariebat: cū baptizatis omnib; cæli pateant. Præterea, facilius remedium est baptismatis, si conferatur cum du-

Exod. 12.

Hiere. 17.

I. Cor. 5. III. Ratio.

Promissiones Dei quæ sunt impletae.

2. Cor. 1.

Galat. 4.

III. Ratio.

V. Ratio.

VI. Ratio circuncisionis abolitæ in Nouo Testamento.

ra cruenta que circuncisione: adde etiam communius generaliusque etenim tam maribus, quam foeminis, tam Gentilibus, quam Iudæis Baptismi fons proponitur ac pater: at circuncisio solis Iudæorum masculis. Cùm itaque omnes gentes, ac Iudæi vocati ad Christum sint, atque vnum & eundem Deum colant: non est opus amplius signo aliquo distinguente inter Iudæos, & gentes. In Christo enim Iesu, vt loquitur Apostolus: *Non est Iudæus, neque Græcus, non est seruus neque liber, non est masculus neque femina, & quoniam ad veram, & spiritalem circuncisionem peruenimus, haud habemus opus typica illa, & vmbra. Quamquam Æthiopes, siue Indi Christiani hodie circuncidantur: non est tamen illis noxia circuncisio, quæ crimini lethali datur: quoniam nullam in ea circuncisione spem referuntur ponere: alioqui essent sub lege, & Christus eis nihil prodesset: sed circuncidantur tantum in memoriam generis sui. Arbitrantur enim se oriundos esse ex Abraham: & Regem suum ex familia Dauid. Aliqui verò tradunt, ipsos circuncidi ex deuotione, vt Christum imitentur in dolore illo perferendo: non autem, vt Sacramento legi obligentur, à qua se se liberos esse cognoscunt. Sed reuera cultus est superstitiosus, & vanus, cùm præter scripturam, & Ecclesiam Catholicam sit introductus: errantque in eo maxime, quòd non omnis Christi actio sit nostra instructio, & nobis imitanda error tamen eorum non est ad mortem: vt ipsi dicunt. Potest nihilominus circuncisio fieri ob sanitatem recuperandam, consilio medici: quemadmodum etiam die Dominico ieiunium obseruari potest à medico corporis indictum, tamen si ieiunium eo die Ecclesia interdixerit.*

Quod atinet ad quintum, Christus circuncisionem in se ipso recepit, non quod ad illam lege tenetur, Leuitici namque 12. vbi lex traditur circuncisionis, præmittitur: *Mulier si suscepto semine peperit masculum, immunda erit septem diebus, &c.*

Et die octauo circuncidetur infans. Vbi, dicendo: *Mulier si suscepto semine peperit*: excepit Christum, cuius mater non sic concepit, quo modo lege statuente, vt compareant omnes spurij, vel omnes claudi, hoc ipso exciperet quotquot tales non sunt. Deinde non ideo est circuncisus, vt ex humilitate delinquentem se fateatur ac reum: siquidem id apertum esset mendacium, sicut mentiretur legitimus filius, si se spurium fateatur: proinde nullam gratiam, vel remissionem peccati ex hoc Sacramento, quemadmodum nec ex baptismo Ioannis, accipere poterat, nec sibi mereri: nullum quippe habebat crimen, quod expiaret: in gratia verò augeri nullo modo poterat, qui plenus erat gratiæ, & veritatis. Item, non est circuncisus, vt fidem aliquam protestaretur: etiam si, teste Apostolo, circuncisio esset signaculum iustitiæ fidei. Nam cùm cæteras omnes virtutes in grado supremo possederit, sola illi fides non adfuit, videlicet quam excluderat visio beata Dei. Adhæc, cùm legislator esset, qui supra legem est, minime est circuncisus, vt se subditum profiteretur legi.

Cur ergo est Christus circuncisus? sanè magnis, & congruis de causis. Primò quidem, vt se verum hominem, veramque humanitatem se habere ostenderet, ac verum corpus humanum: non quidem eiusdem cum diuinitate substantiæ, vt Apollinaris somniauit, non phantasticum, vt Manichei hallucinati sunt; non cœleste, vt Valentinus obganniuit. Deinde, vt se verum filium Abrahæ comprobaret: ne illum respuerent quasi alienum, & in circuncisum: sed vt Iudæus ipse Iudæis posset prodesse. Adhæc, vt legem Dei approbaret, vel ob solam circuncisionem à gentibus reprobata atque in calumniam vocatam: ex quo Romani Iudæos appellabant Curros, Apellas, Verpos, recutitos, atque alijs contumeliosis nominibus id sapius tetigimus. Vxor autem Moysis propter durum circuncisionis ritum virum suum dimisit: vt habes Exod. 4. Præterea, vt liberaret à lege,

H. Ratio.

Ioan. 1.

III. Ratio.

Roma 4.

III. atque postrema.

I. Causa vera atque legitima Circuncisionis Christi.

II. & III. causa.

Exod. 4.

III. causa.

quam

Gal. 3. & Coloss. 3.

Hodie qui etiam circuncidantur, & quare.

In eo eur perent circuncisio quæ minime culpabilis.

Xps quas ob causas fuerit circuncisus.

Leuit. 12.

quam non implebant, & ad quam seruandam præcepto Dei tenebantur: ipse solus verè implens legem, cùm minime cogereretur, legi tamen ipsi se submittere circuncisionis decreuit: vt hac ratione omnibus circuncidendi generibus virtutem, efficaciamque præstaret, atque conferret. Epiphanius in heresim trigesimali Ebionitarum has causas confirmans, sic ait: *Propter multas causas circuncisus est: primum, vt ostenderet se ipsum in veritate carnem assumpsisse, propter Manichæos, & eos, qui dicunt, ipsum id specie apparuisse. Deinde, vt ostenderet, quòd non esset corpus cœlestiale deitati, velut Apollinaris inquit: sed neque ipsum ex supernis detulisset, sicut, dixit Valentinus. Et vt confirmaret circuncisionem, quam olim dederat, iustè inseruisse vsque ad suum aduentum. Et vt non haberent Iudæi excusationem. Si enim non fuisset circuncisus, poterant dicere: Non potuimus Christum suscipere; & alijs oportebat ipsum, qui præceperat Abraham, vt circuncideretur signaculi apparentis gratia: dati verò ad figuram veri, & inuisibilis, nunc circuncidi, &c. signaculū confirmare. Et infra: Et vt circuncisus rationabiliter circuncisionem dissolueret, & aliam maiorem ostēderet. Hæc ille. De hac postrema causa ita loquitur Aug. ferm. 13. de tēpore: Dominus eiusdem suscepit circuncisionem ablaturus ipsam circuncisionem, suscepit vmbra, daturus lucem, suscepit figurā, impleturus veritatem, & circuncisio vsque ad Christum indulta est. Hæc ille. Abraham autē circuncisionē in Christo promisso accepit, vt tandiu curreret circuncisio, quandiu Christus nasceretur Abrahæ promissus, qui omnes gentes iustificaret per fidem, sicut fuerat Abraham iustificatus. Rursus, vt præberet nobis exemplum obedientiæ, humilitatis, castitatis, suoque aduētū virtutes illas cōsecraret, & spiritualem circuncisionem nobis commendaret. Obedientiam quidem, in hoc quod subditur suæ legi, faciens simul, ac docens; pulchra est enim certè sententia illius Imperatoris, qui dixit: *Digna vox maiestate regnantis: alligatum legibus se Principem profiteri.* Atq; ita docuit nos ex humilitate supereroga-*

B. Epipha.

D. August. sermo. 9. in Natali Domini, ca. 5. V. Causa circuncisionis Christi.

C. de legi. & constit. li. 4.

re. Humilitatem verò, quia nō solum, vt homo nobis apparere voluit, sed etiam, vt homo seruus, qui sui iuris nō est, cui à domino suo nota seruitutis inuritur: atque ita hoc signaculo circuncisionis perpetuum se nostrum declarat seruum, atque mancipium: neque tantum videri voluit, vt homo seruus, sed etiam, vt homo peccator, ac reus, assumens cauterium circuncisionis: quæ ita est hominis peccatoris in signe, atque præcisio aurium latronis, vel furis, & gestacio habitus nigri, vel rubei cruce insigniti crocea, ætate nostra hæretici est argumentum, & nota. Fuit igitur Christus non tantum peccator, verum omnium peccatorum maximus ea ratione, qua peccata omnium in se expianda transtulit. Castitatem quoque hoc facto maxime nobis commendatam reliquit: nam de circuncisione spiritali quid dicam? Vt enim in celebrando Paschate, non ad agnū offerendum adstringemur, sed ad spiritalē Pascha, quod illius loco nobis celebrandum substituit: sic etiam sua corporis circuncisione ad spiritalē quandam, nos, & meliorem adstrinxit, & coarctauit. Non negauerim dici cum ratione posse, Christum in circuncisione fidem suam, atque Patris sui cœlestis fuisse protestatū, ea ratione, qua Deus fidelis in Scripturis plerumque commemoratur. Mittendo enim ad nos filium in similitudine carnis peccati, fidelem se præstitit, ac fidem suam liberauit, iuxta illud: *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis: & sanctus in omnibus operibus suis.* Adhæc, per hanc circuncisionem significare voluit primitias Iudæorum ad fidem conuertendas, multosque ex illis abijciendos, ac repellendos, qui alios erant perturbaturi: quibus quemadmodū Deitas, præputio præciso, & sanguini effuso, non fuit coniuncta; ita nec cum illis Christus, qui abnegarunt eum, vllam conjunctionem habuit.

Postremo, est circuncisus Christus, vt singularem aduersus hominem amorem ostenderet. Vt enim perhibetur Genes. 34. Sichè filius Hemor Heuæi, Dinæ filiæ Iacob amore exarsit: rapuitque, & dormiuit cum ea: & cō-

Qua docuerit nos humilitatem Christi circuncisus.

Qua ratione Christus fuerit omnium maximus peccator. Isai. 53.

Vt verò nos castitate docuerit.

Rom. 8. Psal. 144. VI. causa.

VII. & postrema ratio Christi circuncisionis. Gen. 34.

glu-

glutinata est anima ei^o cū anima illius: postulauitq; illā sibi in vxorē dari à patre, & fratribus suis: qui noluerūt acquiescere, nisi prius de more gētis circūderetur: quā conditionē ille libenti animo est amplexus, pro cuius amore illum iā libenter sustinait: & postea violenta morte pro amore eiusdē est interfectus. Christus Domin⁹ pulchre est representatus in Sichem filio Regis. Interpretatur enim humerus, qui, cū soliti sumus onera sustinere, significat illum, qui est Dei virtus, & potentia: & pastorem illum, qui gaudens humero imposuit perditam ouē, & qui crucem humeris proprijs baiulauit: de qua cecinit vates: *Cuius imperium super humerū eius: vt Patres multi ex veteribus interpretantur.* Christus ergo, vt desponsaret animas, quas ardebat, circūcidi se est passus, & pro illis violentam mortē sustinuit in cruce à fratribus suis. Iesus itaque in hoc mysterio circūcisionis ad spōsas suas mittit (vt beata quādam Virgo in numerum diuorum relata scriptis tradidit) annulum præputij præciosissimi carneum, non durū, sardio lapillo rubricatum, cū inscriptione: *Propter sanguinem effusum.* Habet etiā inscriptionem indicem amoris, nempe nomen Iesu. Huius artifex annuli Spiritus sanctus est; officina, Mariæ venter purissimus. Hunc ad te mittit Christus, vt videas quanti ille te faciat, & quāti facere te ipsum debeas. Est autem paruus annulus, quoniam nō nisi paruis, & in oculis suis humilib⁹ donatur ab sponso: annulus mollis, qui applicatus digito cordis ex lapideo carneum cor efficit: annulus, vt recorderis fidelitatis Christi (volētis te saluare) erga te, & tuæ fidei sibi datæ: annulus, non sine fletu pueri, & matris express⁹: quia contritis corde, & desolentibus peccatum suum, vt filio prodigo redeūti, donatur. Est annulus candidus, & rubicundus: quia resistentes nos vsque ad sanguinem contra peccatum, puros, atque amantes reddit. Lex erat in Deuteronomio præscripta, vt si quis egressus ad pugnam contra inimicos, & victoria potiretur, & in captiuorum numero deprehenderet mulierem pul-

chram, quam adamaret, eamq; in vxorem habere veller, ne prius in thalamum suum illam introduceret, quā raderet eius casariem, & circūcideret vngues, deponeretque vestem, in qua capta est: sedensque in domo sua defleat patrem suum, & matrem vno mēse: Dei filius è coelo in hunc mundum egress⁹ est, vt hostes suos debellaret: cū que vi sanguinis in circūcisione, & cruce effusi victoriam obtinuerit, captiuum sibi reddidit vniuersum genus humanum: neque potest quisquā rectē, & conuenienter in sponsā Christi assumi, nisi ante per mēse defleat patrem, & matrem suam: hoc est, planget peccatum suum, per quod ad caco dæmonem, vt patrem pertinuit, & ad Ecclesiam malignantium, tanquam ad matrē. Debet radere crines, & vngues: id est, peccatum, & peccati omnes circūstantias, vel potiùs superfluas cogitationes, desideria praua, cupiditates omnes, affectusque peruersos, voluntatesque ad terrena, & carnalia curuas. Debet etiam vngues prauarum actionum, quibus affixit proximū, vel eius bona rapuit, præcidere: nā vt vngues dum oblongi sunt, deformē reddunt manum, & formosam pulchram præcisi: sic quæ furto sustulimus, tanquam superflua nos fœdant, dum verò restituantur, pulchros nos efficiūt. Vestem quoque, in qua capta est, deponere debet: videlicet externam conuersationem, mores, & familiaritates noxias, quibus, vt veste tegebatur: vt Apostolus docet: *Expoliantes vos, inquit, veterem hominē cum actibus suis, & induētes nouum, qui renouatur.* Hac ergo ratione sponsa circūcisa, quadrabit sponso suo circūciso: munda mundanti, captiua redemptori, leprosa leproso.

Quærunt nonnulli, vbi sit iste annulus circūcisionis, quem, dum vixit B. Virgo, diligentissimē, vt rem pretiosissimam conseruasse fertur, quem, an tequam in cælum conscenderet (vt fama est) B. Mariæ Magdalenzæ custodiendum reliquit: postea, vt Iacobus Episcopus Genuen, testatur, ab Angelo delatus est ad Carolum Magnum: qui annulus primò Aquis grani, dein

Vt quis in sponsā Christi victoris valeat assumi, patrem suū, & matrē vno mense, quem lugere debeat.

Quos radet ille crines, & vngues.

Vestem quā deponat. *Coloss. 3.*

Vbi annulus ille circūcisionis Domini nostri asseruetur.

de Carolij est custoditus. Tandem verò eiusmodi præputium ad primariā sponsam suam, id est, Romanam Ecclesiam, quæ mater est, & magistra omnium Ecclesiarum, peruenisse, certissima fama, & traditione constat, atque in Lateranensi templo in Sancta Sanctorum, loco sic appellato, multis seculis fidelissimē, vti par est, ac vt tantum amorem Christi monumentū exigebat, ac religiosissimē asseruatum. Theophylactus hoc loco ait: *Inutiliter autem quæritur, vbi sit abscondita illa particula. Nā quæ scripturata acuit, ea quærere non oportet, præsertim vbi nulla vtilitas. Dicit autem possit, quod quando abscessum, terram tetigit, illam quoque sanctificauit: sicut etiam sanguis, & aqua, quæ ex latere eius fluxerunt. Et videtur, quod seruat particulam illam, & in resurrectione eandem resumpsit, vt, & hac particula nō inueniatur deesse: quippe, & nos in resurrectione perfectū corpus resumpturi sumus.* Hæc ille. Sed certe non videtur inutile, vel curiosum, annulum desponsationis ad sponsam suam missum, quærere vbi sit, & quomodo diligenter tantum amoris symbolum sit custoditum: si non est curiosum quærere vbi crux, lancea, vel clauis: & si annulum desponsationis Iosephi cum Virgine Perusia religiose asseruat. Deinde falsum videtur illā particulam Christum resumpsisse, quam mater eius sanctissima Magdalenzæ fertur reliquisse. Et vt signa vulnerum in suo corpore reseruauit, ita signaculum circūcisionis pro nobis susceptū. Loca autem clauorū tetigit Thomas Apostolus, & Zacharias etiam prædicit in die iudicij illa esse apparitura. Et licet perfectum corpus assumpserit, nō tamen opus est, vt illud primum quo ad omnes eius particulas resumpserit, quemadmodum si demus perfectam sanguinis quātitatem resumpsisse, nō tamen omnem, sed aliquam: reliquāq; pro nostra consolatione dimisit, vt Pōtiffices definierunt.

Circa litterā nota, dici consummatos fuisse dies octo: non quod omnino iam integrè elapsi essent, nā ea ratione nono die à partu circūcisus fuisset, sed consummatos, vt circūcide-

retur puer, vt sic consummati intelligantur, quo modo ad circūcisionem requiruntur, id est, die octauo. Quod verò Dominus in illum diem differri circūcisionem præcepit, mysterio, & ratione non caret. Non quidem ratione, quia ante illum diem periculū erat teneros pueros vulnus, aut incisionem pati. Nam, vt Aristoteles testatur in Problematibus, septimus dies maximè periculosus est infantibus, si vexentur: nec ante illud tempus vmbilicus præciditur, ante quē homo propinquior est plātæ, quā animali. Vnde etiam Romani septimum diem obseruabant, post quem apud eos sequēbantur dies lustrici, quibus scilicet infantes lustrabantur, siue expiabantur, & eis nomina imponebantur. Marius quidem nono die: vnde Nundina Dea apud eos colebatur; fœminis verò in octauo: vt testatur Macrobius in libris Saturnalibus. Ex quibus (prudentes lector) perspice, etiam gentes sine lege, & Euangelio nouisse infantes egere aliqua lustratione, siue purgatione, diuinantes aliquod illis inesse peccatum. Nō caret etiam mysterio: quia in octaua ætate, quæ erit resurgentiū, quasi in octaua die perficietur per Christum spiritalis circūcisio. Nota etiam diligenter, Euangelistam non tam dicere, quā in sinuare, Christū circūcisum: *Postquam, inquit, impleti sunt dies octo, vt circūcideretur puer, vocatum est nomen eius Iesus, &c.* Vbi tantum insinuat venisse tempus circūcisionis, non asserit verò fuisse circūcisum. Scribit tamen impositum fuisse nomen Iesu: in quo tacitè insinuat circūcisionem, in qua de more imponebantur nomina. Horrui autem Euangelista, infantulum innocentem notē, & cauterio subijcere circūcisionis, cū esset innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis, scilicet Angelis, factus. Græcè etiā ponitur coniunctio, & verbo, vocatum, & capitur pro, etiā. Vt sit sensus: *Postquam consummati sunt dies octo, vt circūcideretur puer, etiam vocatum est nomen eius.* hoc est: Non tantum iuxta legem circūcisus, sed etiam pro more nomen inditum. Et hætenus dictum

Cur in diem octauum circūcisionem Domin⁹ differri præcepit.

Plutarchus Probl. 103. à medio.

Lustrici dies apud Romanos qui.

Macro. lib. 1. capi. 16. circa finē.

Iudæi quando nomē imponerent.

Hebr. 7.

Christ⁹ in sichem pro amore Dinae filij Iacob circūciso, & interfecto, quomodo præputium guratus. *1. Cor. 1. Sichem, quid sonet. Luc. 15. Iesai. 9.*

Carnet annuli circūcisionis Christi perelegās descriptio.

Cur paruus ille, ac quibus donetur ab sponso.

Luc. 15. Heb. 12. Deute. 21.

Hac de re Theophylactus quid scripsit.

Ioann. 19.

Præputium.

Ioann. 20. Zacha. 12.

Quo modo consummati intelliguntur dies octo, vt circūcideretur puer.

Lacrymæ quæ testentur.

Christum fleuisse in circumcissione, unde constat. Sap. 7.

Christo puero fletus ille quid profuit?

Hier. 31.

Circumcisi Christi lacrymenobis quæ profuerint.

Filius noster mortuus mysticè quis ille deplorandus.

est à nobis de dono carnis ad nos misso: dicamus de lacrymis, & sanguine cum illis coniuncto. Lacrymæ, amoris vehementis eorum, pro quibus funduntur, sunt indicium. Dices: Unde constat illum fleuisse? Responderetur, non obscure illud constare. Quod si in natiuitate fleuit, & similem omnibus vocem emisit plorans, unde Ecclesia canit: *Vagit infans inter arcta Conditus præsepia*: Quid mirum fleuisse, dum circumcideretur? Id enim quod ratio ipsa dicere potest, Scriptura non solet exprimere. Erat enim Christus tenerimæ temperaturæ, viuacissimique sensus: nec se verum hominem ostendisset, sed potius stupidum, sensusque expertem, & phantasticum corpus habere, vel cœleste, ut quidam Hæretici commenti sunt, nisi fleuisset.

Dices rursus; Puerorum fletus parum proficit. Respondeo: quicquid sit de fletibus aliorum puerorum, hunc Christi, quo deest sermo, constat prodijisse à viro perfecto, & prudente, de quo ait Propheta: *Fœmina circumdabit virum*. Sciens igitur, & volens pro nobis lacrymas fudit. Sed etiam inquit; Quid impetrant illa lacrymæ? Respondeo: Imò quid non impetrat? Infans enim plorat coram patre suo, quicquid vult obtinet; ita Christus Patri suo offerens has lacrymas, remissionem peccatorum, iustificationem, & nostram in filios Dei adoptionem impetrauit: risusque nostros immodicos, præsertim in ijs assumptos, quæ digna erant fletu, compensauit, quoniam mundus hic vallis est lacrymarum. Atque eò magis hæ lacrymæ sunt à nobis magnificandæ, quòd cum lacrymis matris suæ fuere coniunctæ: quas plerunque filij à matribus doloris socijs extorquet: ac fortassis, qui huic mysterio adfuerunt, Christum, & matrem commiserantes collacrymati sunt. Quod si nos fide, ut par est, huic actioni assisteremus, sacramentumque hoc contempleremur acrius, fletum Christi, ac matris eius cum nostro equidem associaremus: qui certe utilis esset, ut filius noster mortuus suscitaretur, videlicet anima per peccatum mortua: & Christus diceret nobis, ut viduè illi dixit: *Noli flere, vel ad*

nostras lacrymas Christus excitatus, ceu ad lacrymas Marthæ, & Mariæ. *Luc. 7.* *Ioann. 11.* *Matth. 5.* *Tob. 3.* *Christi sanguis fusus in circumcissione quantum donum Dei sit.*

Tertium donum, quod ad nos hodie misit filius Dei, sanguis eius est: qui charus esse homini solet, & amicus naturæ dicitur. Et ad exaggerandum amorem, quem erga aliquem gerimus, conuenimus dicere, Dare libram sanguinis mei pro vita eius: verum id, quidè intelligentia consequimur, re ipsa nequaquam præstamus. At Christus re ipsa exhibuit, subito sanguinem fundens pro nobis suum. Omnes fructus noui propter raritatem, ac nouitatem solent magnipendi, tamen nondum peruenerint ad suam maturitatem, nec sint admodum mites. En fructum nouum: nam quid magis nouum sanguine Dei, pariter, & hominis ex noua orbore producto, atque ex sanctissima Virgine Dei para, de qua: *Nouum faciet Dominus super terram, Fœmina circumdabit virum*? Si ætatem infantis consulas qui hunc sanguinem fudit, non erat satis maturus, sed immitis, & acerbus: si autem personam filij Dei, charitatèque ingentem, qua illum pro nobis obtulit, inspicias, maturus est, ac perfectus, non inferior illo, quem effudit in cruce. Hunc autem sanguinem in arrham redemptionis nostræ Patri obtulit Christus. Ut enim, qui vehementi affectu ducitur ad aliquid emendum, non parcat pretio, aut pecuniæ, modò illud assequatur, & ne ab alio emptore forte præoccupatus rem charam amittat, arrhabonem pretij soluendi diligenter elargitur: ad hunc sanè modum cum filius Dei in hunc mundum venerit, vilissimoque pretio vendi animas docmoni animaduertent, existimauit hæc mercem in cœlum hominibus destitutum introducere. Et quamprimum ad nos venit, arrham pretiosi sanguinis sui

Luc. 7.

Ioann. 11.

Matth. 5.

Tob. 3.

Christi sanguis fusus in circumcissione quantum donum Dei sit.

Omnium maxime nouum, & pretiosum quid.

Hier. 31.

sanguinem suæ circumcissionis cui Patri Christus obtulit.

Christus pro nobis suum sanguinem fundens, quantum nos fecisse videtur.

Signum certam pluuiæ.

Matth. 16.

Virg. li. 1. Georg. circa suem.

sanguis Christi circumcisi quid.

Christus circumciscus cui nobili similis.

Idem quos imitatus pastores.

Gen. 31.

Ioann. 10.

Psal. 87.

Idem qualis Rex, & Pontifex, circumciscus.

Ioann. 1. & 19.

Psal. 109.

& Heb. 5.

& 7.

Scripturæ frequenter voce sanguinis quid denotent.

liberaliter dedit, protestans integrum pretium in mensa crucis enumerandum: vbi sacculum pecuniarum torum effudit. Qui enim vnica sanguinis guttula mundum valebat redimere, ne vnquam quidem sibi reseruandam putauit. Cui Sol manè oritur, maculasque rubicundas præfert, certissimum imminetis pluuiæ, atque tempestatis indicium est: sic enim in Euangelio Christus dixit: *Et manè dicitis; Hodie tempestas; rutilat enim triste cœlum*. Et Poëta etiã inquit: *Ille vbi nascentem maculis variauerit ortum, Cœditus in nubem, medioc, refugerit orbe; Suspecti tibi sint imbres*:

Eadè ratione Sol iustitiæ Christus ortus nobis est cum sanguine circumcissionis, significauitque imbrem copiosam sanguinis in cruce profundendum, in qua pretium integrum nostræ salutis depedit. Cùm nobilis de sua egressus ciuitate, ut in alia diuerteret, citò infirmatur ob aëris mutationem, & delicatum corporis temperamentum: sed remedium esse solet opportunum venæ scissio: ita filius Dei de cœlo ad nos descendens in terram, infirmatus est, adeo, ut sanguinis emissionem indigeret. Pastores, qui futuri sunt, solent àtneris anis frigore, calore, labore, fame, & siti, & alijs duris molestijs exerceri, ut rectè munere suo defungi valeant, ut fecisse Iacob legimus: ita Christus Dominus volens nostrum omnium fieri pastor, pauper fuit, & in laboribus à iuuentute sua. Consueuerunt Reges, atque summi Pontifices in sui Regni, aut Pontificatus exordio proijcere aurea, vel argentea numismata, & alia misilia ad populum in publicæ signi lætitiæ: Christus Dominus verus Iudæorum Rex, verusque Sacerdos secundum ordinem Melchisedec, loco munerum missilium donat carnem, sanguinem, lacrymasque donis, & muneribus quibuscunque longè pretiosiores. Docetque nos sanguinem peccati (qui sanguis in Scripturis appellatur) atque adeo ipsum nostrum sanguinem infundam, atque corruptum pro gloria Christi fundere. Fuit autem pulchra illa sanguinis cum lacrymis cõmixtio, quam

etiam nunc, & in cruce, ac in Eucharistia cernere est. Ergo discam⁹ à puero isto circumcidere omnes nostros sensus, & animæ facultates ab omnibus vitiosis, ac deprauatis affectibus, atque actionibus; ut illam perfectam gloriæ circumcissionem promereamur, euadamusque periculosam illam, atque horrendam, quæ in inferno fit per lapidem concidentem, & conterentem. Proinde in diuersorio viæ huius, & vitæ circumcidi nos sinamus ab sponso sanguinem Christo nostro, ne fides moriatur: quemadmodum filius Moyse ad necem quæsitus est: sitque grauissimus dolor vulnerum cum Sichimitis, atque ita interficiamur, sicut & illi. Promisit Deus in Deuteronomio: *Circumcides*, inquit, *Dominus Deus tuus cor tuum, & cor seminis tui; ut diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, ut possis viuere*: quod de corporea intelligi non potest circumcissione: namque solus cordis tactus præsentaneam adfert mortem. Hic autem ait cor circumcidendum, ut possit viuere, ea nimirum vita, de qua dicitur: *Ut diligas Dominum Deum tuum*. Quoniam verò spiritualis hæc circumcissio non fit, nisi volentibus nobis, & acceptantibus, eamque in nobis fieri nostro etiam cum adminiculo, atque opera consentientibus: idcirco Hieremias ad eam adhortatur: *Circumcidi mini*, inquit, *Domino, & auferite præputia cordium vestrorum, viri Iudæ, & habitatores Hierusalem*. Laudat Paulus illam Spiritus circumcissionem, negligit illam carnem, Rom. 2. & ad Coloss. *In quo (scilicet Christo) & circumcissio estis circumcissione non manu facta in expoliatione corporis carnis, sed in circumcissione Christi*. Et ad Galatas: *In Christo Iesu neque circumcissio aliquid valet, neque præputium; sed nona creatura; id est, regeneratio per Baptismum, & noua vita*.

Habemus deinde in Christo lautum, & magnificum omni ex parte hinc diebus natalijs apparatus conuiuium. Carnem enim suam teneram, & sacrosanctam, in die (inquam) Natalis in præsepio proposuit nobis edendam: die verò Circuncissionis propo-

Pueri Iesu circumcissio; quid nos doceat.

Ni Iesus spiritualis noster sanguinem circumciscidat, quid inde.

Exod. 4.

Gen. 34. Deut. 30. Cor quare Deus circumcidat.

spiritualis vt hat circumcissio quid requirat.

Hierem. 4.

Rom. 2. Coloss. 2.

Gal. 6.

Noua creatura apud Paulum, quid.

Christus etiã natus, & circumciscus, quã splendidum nobis, ac pingue conuiuium exhibuerit.

1. Cor. 5.

nit sanguinem suum tanquam vinum myrrhatum ad potadum. Itaque epulemur, uti Apostolus hortatur, in azymis sinceritatis, & veritatis, ut ita edentes, & bibentes, digni simus, qui recipiamur in cœlesti conuiuio, cœnaque

illa magna, ad quã sumus inuitati gratia, & munificentia ipsius Christi, cui cum Patre, & SPIRITV SANCTO, detur omnis laus, honor, gloria, & gratiarum actio, atque imperiũ in secula seculorum: Amen.

Luc. 14.

TRACTATVS XXXVII.

Luc. 2.

In illa verba: *Vocatum est nomen eius Iesus; quod vocatũ est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur.*

Probi, & catholicicõcionatoris munus quod.

ET SI munus boni, & catolici cõcionatoris sit sacrosanctum nomen Iesu omnibus eloquentiã viribus, & ornamentis semper illustrare, atque apud auditores extollere, & vsque in cœlum summis laudibus conceleberrare: uti principes Apostolorum Petrus, ac Paulum fecisse sacræ literæ memoriæ prodiderunt: nam de Paulo pronunciauit ipse Dominus: *Vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum corã gētibus, & Regibus, & filiis Israël.* Petrus verò de hoc nomine disserens, dixit: *Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.* Tamen in hoc Euãgelij loco explicando, & die ipsa Circuncisionis id maximè præstare concionatorem, & decet, & conuenit. Namque eiusmodi nomen tunc à Deo quidem primò reuelatum, deinde ab Angelo vocatum, & matri, ac Iosepho detectũ, illi tandem impositum à Deo fuisse, declaratum est, totique Synagogæ notum factum. Ac meritò quidem, nam ea die salutem operari cœpit, imponendo finem circuncisioni, & à debito legis nos liberando. Expressit etiã eadem die liberationis modum, nempe per dolorem, & sanguinis effusionem: inchoauitque nouum Testamentum. Hinc Ecclesia sancta hoc mysterium rectè intelligens, in Epistola eiusdem solemnitate lætitat: *Qui de-*

dit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mandaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Et si enim in cruce, & in morte redemptio nostra fuerit completa, eius tamen exordia, atque fundamenta in circuncisione sunt iacta. Quia verò nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto, neque rectè illud, atque pro dignitate audire, nisi in eodem Spiritu sancto. Proinde initio huius tractatus inuocandus est nobis Iesus, atque illi cum Propheta supplicandum: *Deus, in nomine tuo saluum me fac; & in virtute tua iudica me: ut zelatores facti gloriæ sacrosancti nominis tui, inclusos mysteriorum thesauros in hoc nomine, ad fidelium lectorum vtilitatem, & consolationem, uti decet, referare possimus.* Synagoga olim valde sollicita erat de nominibus imponendis. Et meritò: quia (ut sapientes tradiderunt) Plato maximè in Cratyllo, nõ nisi ad eos, qui magna sapientia, rerumque cognitione, & vsu præditi sũt, nomina, quæ rebus ipsis consonent, indere spectat. Vnde Adam, cum esset sapiētissimus, rerumque naturas, ac proprietates optimè calleret, cunctis animantibus nomina imposuit: *Omne enim, quod vocauit Adam anima viuentis, ipsum est nomen eius:* id est, nomen adæquans, & pulchrè circumscribens rei nominatæ naturam.

1. Cor. 12.

Nominis Iesu laudatores quid facere in primis debeant. Psalm. 53.

Iudæis cur magnæ curæ fuerit nomen imponere. Plato. Nomina rebus imponere, quorũ sit.

Genes. 2.

Ideo

Iudæi quando solent nomen imponere. Infra 17.

Abrahã quid sonet.

Abrahã quid significet. Rom. 4. Supra 11. Infra 17.

Sarai Hebræe quid, & Sarah.

Hæc octauo die nominis consuetudo quã laudabilis, ac rationi consentanea.

Ephes. 2. Hierem. 1. Luc. 1.

Matth. 1. & Luc. 2.

Iesu nomen de cœlo cur allatum sit, ab Angeloque præsignificatum.

Ideo in nominibus virorum, quæ in Scripturis continentur, magna latent mysteria. Moris autem olim fuit in die Circumcisionis, quemadmodum & nunc in Baptismo, nomina imponi: adeò ut ipsi Abrahæ, qui primus Sacramentum hoc Circumcisionis suscepit, nomen in eo ritu suscipiendo mutatum fuerit. Nam cum antea diceretur Abraham, id est, pater excelsus; interposita est litera diuina, quæ præcipua est in nomine ineffabili, & bis posita, nempe, he, dictus est Abraham, id est, Pater multarum Gentium. Constatque tribus dictionibus, vnã inregra, ab, quod est, pater, & duab' corruptis, videlicet, ra, pro, rab, quod est multus: & ham, pro, hamon, quod est populus, vel multitudo. Eadem litera diuina addita est Saræ: nã cum antea diceretur Sarai, id est, Princeps mei, vel mea, addita est eadem litera, & dicta Sarah; quasi Princeps, vel (sic dicã) Principissa absolute: quod indicat prærogatiuam quandam maximam datã vtriq; generandi aliquando ipsum de femine suo, id est, Christum nasciturum ex Virgine Maria. Fuit autem huiusmodi imponendi nominis octauo die consuetudo cum ratione coniuncta: nam antea peccator indignus erat nomine, vtpote Adæ peccato maculatus, & natura filius iræ, & quem Deus, ut peccatorem non agnoscebat. Sed hæc de Christo, & alijs, qui fuerunt in vtero sanctificati, non proferruntur, quia per Spiritum sanctum ad patrem Dei pertinebant, & antè nomina eorum præsignificata erant ab Angelo. Iesu verò nomen est de cœlo allatum, & per Angelum reuelatũ, antequam in vtero conciperetur, ni mirum qui nunquam fuerit Adæ filius, sed semper iustus, & sanctus, imò etiam iustificans, & sanctificans in fide sui aduentus futuri, atque promissionem eius susceperunt, temporeque; eum antecesserunt. Cæterum quæ dicturi sumus de nomine Iesu, non de literis, aut syllabis, non de sono, aut prolatione, nec de ipsius scriptione, sed de significato, reque; per illud representata intelligenda sunt. Nec enim nomẽ

Iesu virtutem suã accipit à literis, aut syllabis, vel à sono, ac pronunciatione, vel à modo scriptionis; verũ à Mefisæ persona, quæ Deus est, & homo, excellentiam omnem suam mutuatur; illamque; eiusmodi nomini fide, vel lecto, vel audito, vel prædicato, inuocatione comunicat: paucula tamen præmittimus, quæ ad nominis huius etymologiam, atque scriptionem pertinere videntur.

Primò igitur loco nomen hoc Hebræum est, non Græcum, vel Latinũ: scribitur enim יֵשׁוּעַ id est, salus, vel saluatio, a radice יָשׁוּ. Consonatque; rei hæc etymologia, quã Angelus ore suo expressit apud Matthæum: *Vocabis, inquit, nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Estque; nomen quadrilaterũ, siue tetragrammaton. Qua in re in primis peccatum est à quibusdam, qui volũt nomen Iesu idem esse, quod nomen Iehouah, interposita litera y; in hunc modum יְהוֹשֻׁעַ: atque ita esse יְהוֹשֻׁעַ, siue quatuor, siue quinque literarum, & postea per abbreviationem trilaterũ יֵשׁוּעַ quemadmodum Recclinus, Osiander, atque alij non tam solidè, & verè, quã plausibiliter & in speciem philosophati sunt. Nã hoc in primis dissentiret Euãgelio, vbi Angelus declarauit eius etymon esse à salute, vel à saluando; quod nulla ratione sine litera y Hain, constare potest. Deinde illa prima litera, he, nequãquam legeretur: quod est contra omnem grammaticæ regulam: nullum enim nomen, aut verbum est, vbi, he, in medio dictionis ponatur, quin proferatur, tametsi in fine posita pronunciar non consueuerit. Item, illo tempore profanum fuisset existimatum (ut aliqui putant) homini alicui nomen imponere, quod contineret omnes literas nominis יְהוֹשֻׁעַ Iehouah; quod nomen est apud Iudæos ineffabile, & cuius loco, ob reuerentiam, proferunt Adonai: sed hoc non est solidũ, quia nomen יְהוֹשֻׁעַ omnes literas nominis Iehouæ cõplectitur, & tamẽ cõmune erat omni Iudæo. Illud tamen solidius, quod titulus Christi cruci superpositus, qui Romæ in æde S. Crucis

Iesu nomen vim suam omnem; & excellentiã virtutis mutuatur.

Nomen Iesu quale sit; quot literis constet.

Matth. 14

Contra eos, qui nomẽ Iesu cum nomine Iehouah idem esse cõtendunt.

Recclinus hæret. Osiander hæret. I. ratio. Matth. 14

II. ratio:

III. ratio.

Iehouah, nomen apud Iudæos ineffabile.

III. ratio.

Tom. 3.

M m in

Ioann. 19. Titulus Christi cruci superpositus vbi asseruetur

Nomen Iehouah, vt & nomen Iesu vnde deducatur.

Nomen Iesu vbi predictum sit a prophetis.

Isa. 12. Procopius in Isaiam.

Hierony. libro 4. in Isaiam, in fine tom. 5.

Euseb. in Isaiam.

Isa. 7. Infra 11.

Exo. 15. Ioan. 1.

1. Cor. 1.

Procopius. Quae sint aquae haurientes in gaudio de fontibus saluatoris, & qui fontes illi saluatoris.

Ambros. in Psal. 37. circa med. tom. 4.

Origen. homil. 12. in lib. Numer. tom. 1.

Theod. in Isaiam, tom. 1.

1.

in Hierusalē magna religione asseruetur nomen Iesu Hebraicè scriptum, nullum, he, cōtinet, nec in principio, nec in fine, bene tamen literā Y hain. Et confirmatur hæc traditio. Siquidē omnes Christiani Orientales, qui literis Syriacis, Chaldaicis, vel Arabicis videntur, semper apud eos nomen Iesu est quadrilaterum sine litera, he, & expressa litera hain. Non ergo nomen Iesu est nomen Iehouah, quia hoc à verbo, haia, quod est verbum substantiuum, significatq; fuit, descendit: quē admodum Iesus à verbo, Iascha, quod est, saluauit: significatum tamen nominis Iehouah, in significatu nominis Iesu pulchrè comprehenditur, vt postea dicemus. Itaque in eo finem habuit propheta Hieremiæ cap. 23. Hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Mentionem fecit ter propheta Isaias huius nominis quadrilateri cap. 12. Primò, cum ait: Ecce Deus saluator meus. Vbi Procopius, & Hieronymus, ac Eusebius annotant legi posse: Ecce Deus Iesus meus: vt quem supra Emmanuelem, aut Semach, aut alijs nominibus nūcupauerat: iam nomine, quo eū Angelus vocari voluit, appellaret. Deinde subdit: quia fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem. Vbi Hebraicè dicitur: Deus Dei, vel, Deus de. Deo, factus est mihi Iesus: id est, Verbum Deus de Deo, caro factum est, & factus est mihi salus, iustitia, sanctificatio, & redemptio. Tertio subiungit Isaias: Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. Vbi Procopius ter expressum esse nomen Iesu in hoc capite annotat. Sunt porrò aquae istae: vel dona Spiritus sancti, quae de Christi fontibus, id est, meritis fluunt; vel Sacramenta salutaria, & aquae Baptismi, vt Ambrosius docet, & Origenes in libro Numerorum. Theodoritus verò, fontes Saluatoris intelligunt literas sacras, ex quibus fideles aquas cum lætitia hauriunt semper. Cyrillus verò, sanctos Apostolos, & discipulos, qui aquam verbi Dei per vniuersum orbem deriuauerunt.

Vanum est autem, quod Iudaizan-

tes quidam & peruicaces annotant, quòd illis in locis præter quatuor dictas literas nomini Iesu addatur litera he, H, & quod nomina finita in H feminina sint, ac proinde Messiaë nequeant quadrare: foemina quoque H mutatur in H in regimine: & idèd vertunt salutem non saluatorem. Sed hæc non sunt solida, quoniam constat nomen H Iehouah in, he, terminari; & tamen est masculinum, & per tot secula ante Christum natum Septuaginta interpretes verterunt masculinè σωτήρ, & Hieronymus Saluatorè, & Angelus tribuit hoc nomen Christo puero nato. Quod si his non credunt: obijcimus illis solidum, & inuictum locum Isaiæ 62. vbi Hebraicè habetur יהושע & Hieronymus: Ecce Saluator tuus venit, qui in Hebraico dicitur Iesus, &c. Sequitur in Propheta: (Ecce merces eius cum eo, & opus eius coram illo.) Vbi duo, illa, eo, & eius, masculina sunt, & Iesuah masculum referunt sicut Galba, Herua, Habia, Catilina, & Masinissa, et si terminationem habeat foemininam sunt tamen virorum nomina. Ex his etiam deprehenditur, non posse constare quod B. Irenæus martyr libro aduersus Hæreses scribit, ait enim: Iesus autem nomen secundum propriam Hebraeorum linguam, litterarum est duarum, & dimidia, sicut periti eorum dicunt, significans Dominum eorum, qui continet cælum, & terram: quia Iesus secundum antiquam Hebraicam linguam cælum est, terra autem iterum sura vsser dicitur. Hæc ille: quæ certe, neque ad numerum litterarum, neque ad significatum vera sunt. Deinde grauiter increpandi sunt Iudæi, qui ex contemptu tribus literis illud exprimunt, exclusa litera hain, in hunc modum, יהו vel sic, יהוה: sicut nomen etiam Mariæ permutat, & dicunt Iesum Ben-hariam pro eo, vt dicunt Iesua Ben-miriam. Sed hoc illi à nostris acceperunt Latinis, apud quos Iesu dicitur in omnibus casibus, præterquam in accusandi, & nominandi casibus in quibus quatuor literas habet. Et ita prodit se hostes Mediatoris, ac salutis suæ, neq; ad se Messiam spectare. Eadem ratione ductus

Origen. homil. 8. in libro Iudicū, in fine, tom. 1.

Cyril. lib. 1. in Isaiam, tom. 1. cap. 12.

Iudaizantū, contra illa Prophetarū testimonia à nomine Iesu producta, somnium confutatur.

Hierony. libro in Isai. 17. tom. 5.

B. Iren. lib. 2. cap. 41. initio.

Qui nomen Iesu literis duabus cum dimidia constare asserūt, quo in errore versentur

Aduersus Iudæos Iesu nomen, eiusq; matris Mariæ nequiter inuertentes.

cūm

Improbatur ratio nominis Iesu tribus per contractionem literis, aspiratione videlicet interposita.

Vnde factum sit, vt nomen Iesu tribus literis per abbreviationem interdū scribatur, vt & nomen XPI.

Vnde quiddam existimant, nomen Iesu, nomen esse nouum, nulliq; ante hanc, quam Christo attribuiti fuisse.

Isa. 62. Petrus Galatinus. 1. Reg. 6.

Argumentum contra illam opinionem.

1. Esd. 3. 2. Esd. 3. 1. Paral. 24. 2. Paral. 31.

Nomen Iesu quod literis constat, contra Munsterium.

cum vix caperem, cui fundamēto nitentur, qui apud Latinos scribunt nomen Iesu abbreviatum literis tribus, quarū media sit aspiratio, in hunc modum, Ihs; nisi sequantur corruptionē Hebræorum. Admonitus tamen postea sum id euenisse, quod Græci nomen Iesu concisius tribus tantum literis in hunc modum exprimere consueuerunt, nempe IHS: vbi Græcum similitudinem habet elementi aspirati apud Latinos: & inde irrepsit mos ille, vt Latine illis tribus literis conscribatur. Quod ex eo redditur probabile, quod etiam nomē Christi similitudine quā apud Græcos per abbreviationem totidem literis scribi consuevit, nempe XPS, vbi etiam medium elementum, P, p, apud Græcos, similitudinem habet cum P. Latino: ex quo Latini tribus elementis X, & P, & S. expresserunt, hoc modo, XPS.

Admonendus præterea est lector, fuisse quosdam qui existimarent, nomen IESV, nomen esse nouum, iuxta illud: Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit: nullumque in Veteri Instrumento ea voce significatum fuisse. Confitentur quidem alios dictos יהוה per quinque literas: vt fuit Iesus Naue, & Iesus Iosedec, Iosue etiam alius in Beth-sames, de quo 1. Regum liber meminit: Iesus item filius Sirach, & fortasse alij plures: & significat: Deus saluabit: nemo autem sit vocatus יהוה hoc est Iesua, quod est nomen Christi, & significat salutem, vel saluationem, ac proinde Deum.

Verum isti falluntur duplici nomine. Primum, quia non animaduertunt, in Scripturis plerisque alijs tributum hoc nomen quadrilaterum, nempe apud Esdram lib. 1. & 2. libro item Paralipom. 1. & 2. vbi Iesus filius Iosedec scribitur eisdem quatuor literis, quibus nomen Iesu, etiam à Zacharia Iehosua cum quinque literis scribatur. Hoc etiam, non cum quinque literis (vt Munsterus) sed cum quatuor tantum scribi debet: vt indicat titulus Crucis Dominicæ Romæ asseruatus, & linguæ communes, vt Syriaca, &

Chaldæa testatur, & litera prima, Iod, nominis quadrilateri, subscribenda est eum puncto longo, sere, ad supplementum literæ, he, H, quæ deest, & exprimitur in nomine יהוה non autem cum, sceua, sicut scribitur in Iehosua. Certè in Luca cum dicitur: Vocatum est nomen eius IESVS: & apud Matthæum, vbi Angelus dixit ad Ioseph; Pariet autem filium, & vocabis nomen eius IESVM: in Euangelio Syriaco legimus יהוה

Deinde fallitur, qui illud verbum: Et vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit: intelligunt de Messia, & non de Ecclesia, quæ corpus est Messiaë. Quod & literæ contextus indicat. Nam quod ait, tibi, foeminini generis est in Hebræo, nō masculini.

Deinde sequitur: Non vocaberis vltra Derelicta; & terra tua non vocabitur amplius Desolata; sed vocaberis volūtas mea in ea. Quod apertè de Ecclesia Gētium dici videtur, vel de primitiua. Quod confirmat B. Ignatius in epistola ad Magnesianos, & Cyrillus Hierosolymitanus: qui nomen nouum exponunt nomen esse Christianorum, & Hieronymus in eadem verba: Nequaquam vocabitur Hierusalem, & Sion, sed nomen nouum accipiet, quod eis Dominus imposuerit, dicens ad Apostolum Petrum: Tu es Petrus, & super hæc petram edificabo Ecclesiam meam; & porta inferi non præualebunt aduersus eam: Quod vocabulum à nomine Domini deriuauit, vt dicatur Dominicum. Et populus illius nequaquam veteri nomine Israel, sed nouo, id est Christianus. Sic ille. Eusebius lib. de demonstrat. Euangelica: Nomen istud, ait, nouum, quod Antiquis ignotum fuerat, quodnam quæso fuerit, nisi Christianorum, quod à Saluatoris nostri Iesu Christi appellatione deductum, in toto orbe terrarum laudibus, & fauore celebratur? Gregorius Nazianz. orat. de paupertate fouenda: Quid nos autem, inquit, qui magnum & nouum nomen hereditate sumus adepti, vt à Christo appellemur gens sancta; Sacerdotiū regale, &c. Quāquam Cyrillus in dialogo de Trinitate, de nomine Iesu vaticinium Isaiæ explanet, fortassis propter Septuaginta interpretes, qui illa

Luc. 2. Matth. 1. II. argum. Isai. 62. Ephes. 1. & Coloss. 1. Illud Isaiæ: vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit, de quo accipiendum sit.

B. Ignat. epist. 6. non procul à fine.

Cyril. Hierosol. cateches. 10.

Hieron. lib. 12. in Isai. c. 62. sub initio, tom. 5.

Matth. 16. Vnde vocabulum, Dominici, deriuatū sit teste Hieronymo.

Euseb. lib. 2. de demonstrat. Euangel. de monstr. 49. in fine, tom. 1.

Nomē nouū prædictum à Propheta quē nam illud esse sebio.

Greg. Naz. orat. 27. inter init. & med. tom. 2.

1. Pet. 2. Cyrill. Alexand. dial. 5. circa princip. tom. 2.

ante med.

verba multis articulis Græcis ad exprimendam nominis dignitatem vertunt, dixerunt enim: *ὁ κληροῖς ὁ τὸ θεῖον ὁ δὲ τὸ κληροῖς τὸ ὄνομα Κυρίου θεοῦ αὐτοῦ.* Hoc est: *Et vocavit te ipso nomine tuo, ipso nouo, quod ipsum os Domini locutum est ipsum.* Idem tamen Cyrillus in Commentarijs super Isaiam, & lib. in Genesim in principio interpretatur de nobis, qui noua creatura facti nomen obtinuimus Christianorum. Et Clemens Alexand. in Pædagogo, nomen nouum explicat, quod nunquam veterascet, quod semper erit nouum, æternum.

Erat itaque nomen Iesu proprium alijs, præterquam Christo; tamen inefficax erat, & impotens apud omnes alios, qui nomen huiusmodi à parentibus suis acceperunt: Christus verò hoc nomen sortitus est à Deo impositum, & de celo allatum; ac proinde in eo fuit efficacissimum, & rei ipsi quæ maximè consonum, atque consentiens. In nouo verò instrumeto illi soli, qui inuocationis, & latriæ est capax, id nomen referuantes, liberis nostris nequaquam indimus. Considerandum est insuper B. Basilij in Asceticis verbum, *ἰωὴς*, deducere à futuro verbi *ἰάω*, id est, medebor, litera, *e*, versa in, *u*: vt idè sit, *ἰωὴς*, quod, *ἰατρός*, hoc est, medicus. Idem dixit Cyrillus Hierosolymitanus. Et reuera etiam insolitum fit, etymologiam alicuius vocis petere ab alieno idiomate, siue lingua peregrina; haud sunt huiusmodi accommodationes contemnendæ. Iustinus Martyr apologia pro Christianis ad Antoninum Pium: nomen Iesus Hebraicum, Græcè *σωτήρ*, hoc est, Saluator, denotat: Et Irenæus reprehendit Valentinianos, quod nomen Iesus alterius linguæ existens, ad Græcorum numerum transferent, neglecto nomine Græco, *σωτήρ*, id est, Saluatoris. Aliquando, *σωτηρία*, id est, salutem, aliquando *σωτήριον*, id est, salutare, in neutro genere: sicut sanctum, etiam dicitur substantiuè, & genere neutro: *Quod ex te nascatur sanctum.* Omnibus quippe, his vocibus appellatur Messias, qui nostræ salutis autor est ditissimus, & abundantissimus. Ipse

etenim vt Deus est, salus in abstracto: *Dedi, inquit, te in lucem Gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terra;* Et: *Israel saluatus est in Domino salute æterna.* Ipse quatenus homo in concreto dicitur Saluator: *Aperiatur terra, & germinet Saluatorem.* Ipse idem qua ratione Deus est, & homo, vt vnguentum sanitaris, & salutis in vase Humanitatis repositum, vocatur in neutro, salutare, secundum illud: *Salutare tuum expectabo Domine:* & alius: *Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis:* & B. Virgo: *Exultauit spiritus meus in Deo salutaris meo:* alludens, vt quidam annotant, ad verba Habacuc: *Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo:* & Simeon: *Quia viderunt oculi mei salutare tuum:* Et Isaias: *Videbit omnis caro salutare Dei.*

Sed occurrit hoc loco non contemnenda dubitatio: cum Iesus proprium sit Dei nomen, & id à veteribus Patribus non fuerit ignoratum, cur illa vox Hebræa non reddita sit pro proprio nomine, sed semper vertatur Saluator, aut salus, aut salutare Dei, cum propria nomina ex qualibet lingua integra ad nos transeant. Non enim pro Adam, & Isaac, vel Iacob, rectè vertitur, Terrenus, vel Rixus, vel Luctator: nec Gregorius, vel Aristoteles, vel Hieronymus, vel Demosthenes redderetur nisi stultè, & insulfè, vigilas, optimus finis, sacrum nomen, populi robur; quæ sunt illorum nominum significata. Quare ergo non Iesus est dicitur proprio, sed alijs titulis Saluatoris, vel salutis, vel salutaris est designatus? Dicendum est hoc consultò Spiritum sanctum moderantem vocem interpretum, siue Græcorum, siue Latinorum fecisse; vt ostenderet non tantum nomenclaturam solam Domino conuenire, quæ ei cum alijs communis fuit, qui eius typus fuerunt, sed etiam rem ipsam, & veritatem. Non enim Iudæi, vel Gentes expectabant nomenclaturam, quam in alijs videbant, sed ipsum Saluatorem, & Redemptorem mundi. Ideò dulcior vox erat: Ecce Deus Saluator meus, quàm, Ecce Deus Iesus

Isai. 49.

Supra 45.

Ibidem.

Gen. 49.

Psal. 84.

Luc. 1.

Habac. 3.

Luc. 1.

Isa. 40. iuxta Septuaginta, & Luca 3.

Cur nomen Iesu Deo proprio pro nomine proprio redditum non sit, sed semper vertatur Saluator, aut salus, aut salutare Dei.

Gen. 3.

Infra 21.

Infra 32.

Nomen Iesu quidam Latini, quomodo reddant.

Idè in cap. 62. Isa. lib. 5. tom. 2. Lib. 1. in Genesim. Quale nomen nouum, secundum alios. Clem. lib. 1. Pædag. c. 5. sub initio. Iesu nomen quale fuerit in Christo tantummodo, non in alijs.

Cur modo inter Christianos nemini Iesu nomen imponatur. Basil. tom. 2. Iesu nomen vnde ductum esse Basilio. Cyril. Hierosol. catech. 1. o. circa finem. Iustin. Martyr Apolo. 1. longè à medio. Irena. lib. 2. cap. 40. in fine. Iesu nomen quam aptum, & accommodatum. Quot omnibus nominibus exprimitur Messias, & quare. Luc. 1.

meus. Porro Latini sermonis, eiusque linguæ puritatis superstitioni obseruatores vertunt, seruatores, vel sospitatores, vel liberatores; verbum autem Saluatoris barbarum esse contendunt, nec apud bonos autores usurpatum esse. Sed profectò, vt in Proverbio est: *Qui vehementer emungit, elicit sanguinem:* & magis hæc subtiliter, quàm solidè considerant. Nam in primis quis negare, nisi impudenter, queat, eloquentiæ Christianæ lumina, Cyprianum, Lactantium, Arnobium, Hieronymum, Augustinum, atque Ambrosium fuisse; qui tamen ab huius vocis vsu non abhoruerunt.

Deinde quis negare valeat, res nouas nouis vocibus esse nominandas? quid autem magis nouum, quàm is, qui Deus, & homo est? Quod si vsus emollit vocabula, illaque congrua, ac commoda reddit: quid ni potuerit vsus mille & quingentorum annorum, eoque amplius, hanc vocem iure latio donare? Quàm pulchrè ille dixit:

Multa renascentur, quæ iam cecidere, cadentque, quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet vsus, Quæ penes arbitrium est, & vis, & norma loquendi.

Hinc beatus Augustinus lib. de Trinitate, de nomine Saluatoris differens, ait: *Nisi infirmitas esset, medicum necessarium non haberet. Qui est Hebræicè IESVS, Græcè Σωτήρ, nostra autem locutione Saluator. Quod verbum Latina lingua antea non habebat, sed habere poterat, sicut potuit quando voluit.*

Ad hæc, vt prætermittam saluandi verbum etiam à Cicerone, & Quintiliano aliquando usurpari: quod quidam tamen deprauatum esse contendunt: illud certè exploratum est, atque compertum, saluare, nihil aliud esse, quàm rem à periculo præsentis, & malo liberare: quemadmodum apud Hebræos *Ischah*, & apud Græcos *σώζω*, quod à pronomine *ὁς, οἱ, οὗ*, id est, tuus, tua, tuum deducitur: vt *ὁσώω*, aliud nihil sit, quàm, te tibi reddo; li-

berare verò à periculo, & à casu imminente, Græcè dicitur *ἰσχύω*, Hebræicè *Schamar*, & *Nazar*. Quanquàm ergo Christus liberauerit à periculo inferni futuro, & venturo, & ab alijs peccatis, in quæ prolapsi fuisset, nisi ille seruasset nos: (vnde & Seruator, & Liberator merito dici potest) tamen reuera omnes nos, pro quibus Saluator redimendis aduenit, sicut oues erraueramus: peccati seruitutem, ac dæmonis captiuitatem actu incidimus; eramusque sicut ouis, & sicut drachma perditæ, censebamurque in infernum inferiorem, vnde Christi gratia cruci sumus, descendisse. *Venit autem Filius hominis quærere, & saluam facere quod perierat:* & iterum: *Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.* Ad hæc autem actionem Christi significandam, qua nos de captiuitate, dæmonisque seruitute eripuit, aptius, & congruentius vocem Saluatoris, quàm seruatores utimur: Seruatores enim patriæ apud Romanos dicebantur, non qui Rempublicam collapsam iam, omninoque dissipatam in integrum statum restituebant, sed eos tantummodo, qui ab imminenti periculo cadendi hostes propulsando, atque superando, Rempublicam seruabant, & custodiebant. Cumque hæc vox Saluatoris tempore Ciceronis non esset in vsu, non est mirum Aet. 4. in Verrem sic dixisse: *Vidi, inquit, Syracusis statuam quandam inscriptam Σωτήρα: hoc quantum est, magnum est, vt Latine vno verbo exprimi non possit. Is est enim Σωτήρ, qui salutem dedit.* Hæc illa. Ex quo habes vocem Seruatoris hæud satis exprimere inscriptionem illam, *σωτήρ*: quia illa vox seruatores erat in vsu, & à Cicerone usurpatur sæpissimè. Habes deinde, vocem Saluatoris tunc visitatam non fuisse: nam si fuisset, vno verbo Latino exprimi potuisset inscriptio illa. Quid enim est aliud Saluator, quàm is, qui salutem dedit? aut quid aliud est is, qui salutem dedit, quàm Saluator? Ab ætate tamen Ciceronis adueniente Christo, qui nos de morte peccati, ac de seruitute dæmonis crudelissimè liberauit; merito

Prou. 30.

Nomen saluatoris Latinum, non barbarum esse ostenditur.

I. argum.

Horat. de arte, hō longè à princ.

August. lib. 13. de Trinitate. c. 10. in fin. tomo. 3.

III. argum. Cic. lib. 2. de nat. Deorum.

Quintil. libro 12. cap. 10. Saluare quid sit.

Seruatores, & liberatores nomine quæ dignus Iesus. Isai. 53.

Luc. 15.

Ibidem.

Psal. 85.

Luc. 19.

Matth. 9.

Seruatores apud Romanos qui dicebantur.

Ciceronis de voce Σωτήρ testimonium.

Σωτήρ Græcè quid.

Saluator quid sit: quam dignum Latinis auribus hoc nomen.

rei nouæ inditum est nomen nouum Saluatoris : atque illud iam vsus emolliuit , atque inualuit ; ita vt ferè temerarius mihi videatur , qui hac religione Ciceronis teneatur , vt à voce illa abhorreat , non secus quàm à cane , & angue , cum tamen à confuetis vocabulis in religione minime recedendum esse tradat Quintilianus , qui libro primo capite 6. sic scripsit : *Saliorum carmina vix sacerdotibus suis satis intellecta : sed illa mutari vetat religio , & consecratis vtendum est.* Hæc ille . Nominè ergo Saluatoris consecratio iam in Ecclesia Dei , & à tot patribus vsurpato liberè vtendum est . Audi verba sextæ Synodi in Act. 12. *Omnino necesse est , inquit , non solum secundum sensum , sed qui patrum dogmata , sed eisdem verbis vti cum illis , nihilq; penitus inuolare.* Ita illa œcumenica Synodus persanctè , & religiosè sanxit . Nos tamen , vt Saluatorem confitemur Christum , qui nos à morte culpæ liberauit , & à dæmonis dominio vindicauit , ita non negamus Christum seruatorem , qui , & à multis , quæ aliò qui admitteremus , flagitijs , & à multis laboribus , & angustijs , morteque ipsa propter gloriam suam nos præferuat . Atque hæc pauca factis sit præmissis ad vocis huius intelligentiam : quæ sanè vox cum à Deo sit imposita , & ab Angelo sit allata , Angelicam ad sui explicationem linguam requirit .

Quod ad rem spectat , vt intelligas quanta æquitate , & prudentia hoc nomen sit impositum , considera diligenter , quod cum nomen dicatur quasi notamen , quod rei naturam , ac proprietates describat , & exprimat : ideo duplex inuenitur nomen , aliud quidam naturam denotans , atque repræsentans , vt humana omnia , quæ mentalia nomina vocantur à quibusdam : & huiusmodi eadem sunt apud omnes . De quibus Aristoteles dixit libro de Interpretatione capite primo , voces significare ex hominum institutione : proptereaque ad placitum significare : conceptus verò naturaliter , atque ita ef-

se eosdem apud omnes . Idem est enim conceptus , & notio panis apud omnes , qui intellectu vigent : aliud verò est nomen ex institutione humana , placitoque impositum , siue sit vocale , siue scriptum : atque hoc diuersis vocibus profertur , diuersisque etiam characteribus scribitur apud diuersas nationes . Nam quod Hebræi vocant Lechem , Græci dicunt ἄρτος , Latini , Panem , Germani , Brot : atque ita variæ voces sunt in varijs linguis . Simili ratione est quoddam nomen primarium Dei , naturâ , rem cuius est , ob suam similitudinem explicans , & perfectissimè exprimens : sicut Verbum Patrem naturâ explicat , quod eius sit coessentialis imago , & adæquata ipsi Patri , ita vt vere dixerit CHRISTVS ; *Qui videt me , videt & Patrem meum.* Et iterum : *Non credis quia ego in Patre , & Pater in me est ?* Hoc ergo est vnum substantiale , naturale , ac inuariabile Dei nomen . Aliud verò est externum ex primaria Dei institutione , Deum ipsum perfectè significans , siue sit vocale , siue in membrana Humanitatis descriptum : tale est nomen IESV , significantissimè humanam naturam summè in CHRISTO exaltatam , & cum diuina coniunctam natura explicans , atque exprimens . Et quia hoc nomen diuina arte est impositum , & in arte maximè exigitur symmetria , & proportio vocis ipsius ad rem significatam : ideo accuratè considera , hoc nomen proportionem habere in primis ad Deum imponentem , & ad matrem , deinde ad Angelum , qui id annunciauit , præterea ad diem Circumcisionis , in qua fuit impositum : item ad alia CHRISTI nomina , quæ multa sunt , tum ad significatum , tum etiam ad CHRISTI verba , operationes , miracula , ignominiosam mortem , ministris verbi , atque Sacramenti . Postremo , proportionem maximam habet ad piscandum hominem , cuius gratia maximè est impositum .

Primum igitur , cum impositio nominis , vt paulò ante diximus , ad Deum , qui naturas rerum , earumque

Nomen Dei duplex naturale , & extrinsecum .

Ioan. 14. Ibidem .

Quale sit nomen Iesu .

Nomen Iesu ad quam aduenientiam . Matth. 1.

Quam contineat Deo nominis Iesu impositio .

nouit

A quibus vocabulis minime recedendum esse , docet Quintilianus .

VI. Synod.

Nomen vnde dicatur : Idè quotuplex .

Matth. 11. nouit proprietates , spectet , IESVM autem nemo norit præter DEVM Patrem : vnde ipse CHRISTVS dixit : *Nemo nouit Filium , nisi Pater : neque Patrem quis nouit nisi Filius , & cui voluerit Filius reuelare.* Quis alius posset eum congruenti voce nominare præter Deum , qui solus illum comprehendit , qui nouit quis , quantum , & qualis sit ?

II. ratio. Deinde , vt constat ex ijs quæ deseruimus de nomine Ioannis Baptistæ , solùm ad parentes spectat liberis nomina imponere . Hinc Zacharias scripsit : *Ioannes est nomen eius.* Cum autem IESVS in terris patrem non haberet , vt habet in cælis : necessarium fuit hoc nomen a Deo Patre inditum , cœlitus imponi .

III. ratio. Adhæc dominorum est seruis suis nomen dare in signum dominij , quæ ratione Adam cunctis animantibus , quasi seruis , nomina imposuit , vt dominum , cui seruire debebant , agnoscerent : eodem modo Nabuchodonosor Rex Babylonis , Danieli , & tribus pueris , qui in fornacem ignis fuere coniecti , in signum potestatis , dominationisque suæ mutauit nomina : perinde , atque hodie Turcæ quos ex nostris captiuos abducunt , Sarcenica seruis eiusmodi indunt vocabula . Ad hunc modum CHRISTVS IESVS , qui secundum Humanitatem seruus Dei Patris in Scripturis dicitur , iuxta illud : *In scientia sua iustificabit ipse iustus seruus meus multos , & iniquitates eorum ipse portabit.* Et alio loco : *Seruus meus es tu Israel , quia in te gloriabar.* Et alibi : *Parum est , vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob , & facies Israel conuertendas . Dedi te in lucem Gætiæ , vt sis salus mea , vsque ad extremum terræ , &c.* Ex quibus vltimis verbis plane colligitur prophetam de Iesu verba facere . Iure hac ratione nomen à Domino accepit .

Gen. 2. Dan. 1.

Isa. 53.

Supra. 49.

Ibidem .

Ad Matrem quoque peruenisse Iesu nomen imponere .

Habet etiam proportionem ad Matrem , erga quam singulare redemptionis genus exercuit : siquidem illa ab omni crimine personali peculiari prærogatiua seruata est , etiam venialij ; ab originali verò quod suapte na-

tura tanquam Adæ filia cogebatur incurrere , quod nulli alteri credimus concessum , excellenter sanctificata fuit , vt merito peculiari ratione potuerit canere : *Exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.* Ita vt , quod Christus suapte natura , & suo (vt sic dicam) matre possidebat , videlicet immunitatem ab omni labè criminis , eandem Mariæ virgo , ex præiudicio tamen , obtineret . Sicut præiudicium fuit , quod sine viri semine , operante conciperet ; quod ventrem sine labore gestauerit ; quod enixa fuerit salua virginitate , vilo absq; dolore , quod paulò post obitum suum accelerata fuerit , atq; cõpleta in eà resurrectio . Ita , vt in B. Virgine permulta liceat spectare præiudicia , quibus Iesus in illa singularem est operatus salutem .

Deinde attendenda est proportio ad nuncium , videlicet Angelum , qui illum Mariæ , & Ioseph , ac per hoc reliquis omnibus denuntiavit , deinde per Ioannem Baptistam dicitur : *Ecce Agnus Dei , ecce qui tollit peccata mundi :* multò verò magis per ipsum Christum , qui de se ipso testatus est : *Ego sum , inquit , lux mundi :* Et rursus : *Ego sum panis vitæ :* *Ego sum resurrectio , & vita :* quibus verbis *Πνεύματος* expressit vim sui nominis . Sed primi fuerunt Angeli , qui olim Verbum in se , Humanitatem verò in specie quadam representatam in cælo viderunt , atque salutem per eam sunt experti . Idè tradit Lucas , vocatum esse ab Angelo præiudicium in vtero conciperetur . Quod Origenes homilia decimaquarta in Lucam ponderans : *Vocabulum , inquit , IESV , gloriosum omni adoratu , cultuq; appellari , neque ab eis efferrè in mundum , sed ab excellentiori quadam , maioriq; natura .* Vnde signanter Euangelista addidit , dicens : *Et vocatum est nomen eius IESVS , quod vocatum fuerat ab Angelo , antequam in vtero conciperetur.* Ponderat Bernardus sermone 1. de Circumcisione , post natiuitatem puerum vocatum ab hominibus IESVM , & ab Angelo sic vocatum ante conceptum . *Idem quippe , inquit , & Angeli*

Luc. 1.

Mariæ præiudicia .

Quæ proportio sit nominis eiusdem ad Angelum imponentem .

Ioan. 1.

Infra 2. Supra 6. Infra 11.

Angelorum prærogatiuæ

Orige. tom. 2.

Nomen Iesu quam venerabile .

Quid quod ante natiuitatem puerum Iesum vocauerunt homines , Angelus autem ante conceptum . B. Bern.

Saluator ,

Nomen Iesu curvatum, non impositum dicitur teste Bernarado.

Idem. Nomen Iesu longe ante in carnationem cognitum quibus, & per quos.

Habac. 3.

Isa. 12.

Infra 45.

4. Esd. 7.

Ibidem. Rabbi Accados.

Erythrae Sibylla de Christo vaticiniu.

Nominis Iesu impositio nem quam cognoat diei circumcissionis.

Ioann. 19. Christus quare ab iniuria Crucis, & passionis, itemq; Circumcisionis fuerit liberatus.

Saluator, & hominis: sed hominis ab incarnatione, Angeli ab initio creatura. Ponderat etiam sermone vndecimo verbum illud, vocatum: Vocatum plane, inquit, non impositum: nempe hoc ei nomen ab aeterno. A natura sua propria habet, ut sit Saluator: in natum est ei nomen hoc, non inditum ab humana, vel Angelica creatura. Sic bonus ille pater. Angelorum vero revelatione appellatio hae Prophetis ignota non fuit. Inquit enim Habacut in Cantico suo: Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo IESU meo: & Isaias: Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris: & in alio loco: Regate caeli desuper, & nubes pluunt iustum: aperiatur terra, & germinet Salvatorem. Eldras quoque in persona Dei patris, ait: Reuelabitur filius meus IESVS cum his, qui cum eo sunt, & iucundabuntur. Et rursus: Morietur filius meus CHRISTVS, & seculum ad me convertetur. Et Rabbi quidam sanctitatis magnae, & auctoritatis, qui fuit ante Christum, vocabitur Rabbi Accados: Quia Messias, inquit, homines saluabit, vocabitur IESVS: Gentes autem alterius nationis, qui fidem eius sectabuntur, vocabunt eum IELVM. Sibylla Erythraea nonnulla de fine mundi scripsit, ex quorum primis literis conficiuntur hae verba: Ιησους Χριστος ο υιος του Θεου, σωτηρς. Id est, IESVS Christus Dei filius, Saluator, Crux.

Præterea proportionem habet ad diem impositionis, nempe ad Circumcisionem: cum enim Circumcisio signum esset seruitutis, atque peccati, Christus dum circumcisus est, & vocatus IESVS, ab iniuria seruitutis, cum sit verus Dominus, & ab omni nota criminis liberatur, cum sit IESVS, hoc est, Saluator, & sanctificator hominum, qui peccatis obnoxij sunt. Ut enim Christus in Crucis per titulum superpositum: IESVS Nazarenus Rex Iudaeorum, ab iniuria Crucis, atque illius horridi supplicij, quod non nisi latronibus, aut seruis facinorosis, ac perditis per titulum triumphalem est liberatus: (erat

namque verus IESVS, virtutibusq; floridus, atque Nazarenus, verus denique Iudaeorum Rex, hoc est, confidentium, siue laudantium Deum) sic à Circumcisionis ignominia seruatus est per nominis impositionem.

Adhæc analogiã habet ad alia Christi vocabula: Nam inter ea hoc solum est proprium; cætera vero omnia appellatiua sunt, quæ, & cognomina vocamus; Ut, Baptista, cognomen est Ioannis; & Christus, cognomen est Iesu. Ut enim Christus omnia virtute sua continet, ita eius nomen vim omnium aliorum nominum: ut manna exellebat cunctis cibis, omnes omnium saporis comprehendens. Reliqua siquidem Christi nomina, vel Deum ipsum in se significant, vt Iehouah, Saddai, El, Qui est, de quo: Qui est, misit me ad vos: vel respectum ad creaturas denotant, vt Adonai, Elohim, hoc est, Deus, Iudex, Creator, gubernator, pastor: vel respectum ad diuinos effectus gratiæ Dei, vt Emmanuel, vocabitur nomen eius Admirabilis, Consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis, Accelera spolia detrahere, Festina prædari, Iustificator, remunerator, verum sine labore, & dolore. Talesque appellationes, vel principium, vel medium, vel finem salutis designant.

At Iesu nomen comprehendit illa omnia, & simul principium, & medium, & finem salutis efficiendæ complectitur: continet etiam dolorem, & sanguinis effusionem, qua nostram salutem operari dignatus est. Per prima enim, quæ Deum in se significant, Deum vix agnoscimus: per secunda vero aliquo modo cognoscitur Deus: at per tertia magis cognoscitur, verum non ita ad Deum trahitur anima: quod non significant labores, & cruciatus, quibus Christus nos redemit. Nomen IESV vero, qua die cauterium circumcissionis accepit, & sanguinem fundere cepit, nos mirificè allicit, atque ad se pertrahit. Cum igitur hoc nomen sit super omne nomen, vt Apostolus inquit, merito omnium nominum proprietates, ac virtutes habet. Est enim

Eadem quoque impositio nominis Iesu, reliquis eiusdem nominibus quæ sit consentanea.

Sap. 16. Dei nomina cum Christo communia. Exod. 3.

Isa. 7. Infra 9. Supra 3.

Iesu nomen quam multa comprehendat.

Philipp. 2. Iesu nomen omnium nominum in se proprietates, & virtutes continere.

Nomen Iesu cur propriu.

Psal. 67.

Quare appellatum, id est & substantiuum, atq; adiectiuum.

Heb. 11.

Nomen Iesu vt sit indeclinabile. Idem q; vt declinetur per oes casus.

Luc. 10. Iacob. 1.

Matth. 11. & Ioan. 13. Matth. vlt. Isa. 9.

Rom. 8.

1. Ioann. 3. Matth. 11.

Ezech. 36.

1. Cor. 10.

nomen proprium, & appellatiuum; substantiuum, atque adiectiuum, indeclinabile, & declinabile per omnes casus; singularis numeri, dualis, atque pluralis; simplicis figuræ, atque compositæ; primitiuum, ac deriuatiuum. Inprimis igitur proprium est nomen, quia Deo soli per se conuenit posse salutem dare: ex quo Dauid: Deus noster, Deus saluos facienti: & Ecclesia; Deus, cui proprium est misereri semper, & parcere. Appellatiuum est, quandoquidem ad salutem omnes ex se vocat. Substantiuum est, quoniam veram, beatamque salutis substantiam largitur; fundamentum iaciendo à fide; quæ est sperandarum substantiarum super naturam conditam, & supra merita nostra, præmia adijeat in cælo, & in terra. Indeclinabile est, quoniam à recta via nunquam declinauit: declinatur tamen pro nobis per illud nomina saluadorum scripta sunt in cælis. In casu gignendi vero, per ipsum Pater genuit nos verbo veritatis, vt simus initium aliquod creaturæ eius. In casu dandi, testatur ipse omnia sibi patrem tradidisse in manus suas, &: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra: & ipse puer datus est nobis; & filius datus est nobis: & Apostolus: Quomodo inderiam cum illo omnia nobis donauit? In Accusandi vero casu tacite per se, vel per verbum suum prædicatum peccatores accusat, vt puniti, accusatiq; à conscientia, vel à dæmone scrupulos ingerent, & ad Deum pro remedio confugientes, coram Patre, vt iustus aduocatus excusat: Si reprehenderit nos cor nostru; ait Dilectus; maior est Deus corde nostro. In casu Vocandi, per se ipsum nos inuitat: Venite, inquit, omnes qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam vos. In casu Auferendi, auferit ab electis suis cor lapideum, atque omne peccatum, quod vt talentum plumbi grauat animam; omnemque tribulationem, quæ iustos posset submergere: præstatque vt cum tentatione prouentum faciamus. Est ergo nomen declinabile: quia multis

modis nouit rationem impartendæ salutis. Est nomen masculinum in specie, at virtute fœminini, neutriusq; generis: quia saluat omnes homines cuiuscunque sexus; & Angelos ipsos, qui neutrius sunt sexus, eo tamẽ, quo supra declaratum est, modo. Est nomen singularis numeri: quoniam solus, & vnus est Deus, & vnus mediator, & vna diuina Verbi hypostasis: Est dualis numeri, (quem numerum Hebræi habent, & Græci) quod duas naturas in Christo impermixtas, Diuinam, & Humanam. Est pluralis numeri, ob multitudinem proprietatum, actionum, modorum, effectuumque saluandi. Ut enim theiaca antidotum est præstabilissimum, vnaque voce exprimitur; si tamen velis explicare omnia, quæ in eius compositionem ingrediuntur, proprietates item, & virtutes eius, opus est multis vocibus, magnaque sylua nominum: ita sanè IESVS nomen est vnum, virtus tamen eius, ac proprietates varia, ac multiplex, effectus autem innumerabiles.

Rursus, nomen est figuræ simplicis: quia Deus simplex est, & in Christo natura diuina minimè cum humana componitur, quin potius humana vnitur diuinæ. Composita vero, quia homo fuit, qui omnium est compositionum capax, & particeps: sicut Deus propter summam simplicitatẽ omnis profus compositionis est expertus. Est rursus nomen primitiuæ speciei: siquidem, vt Deus est, à nullo alio Deo essentia distincto deriuatur. Est speciei deriuatiuæ: quia, vt Verbum procedit à solo Patre in cælo, vt homo vero, à sola matre deriuatur in terra.

Insuper symmetriam habet ad proprium significatum, id est, salutem: quia nomen imago est rei ipsius. Nam vt non nisi ironice diceretur; factus quidam Salomon, vel deformis Ab-salom, vel pusillanimus Sampson, vel Æthiops albus: sic Christus, si non saluaret, frustra, & ironice diceretur Iesus. Ut enim in hac salute deitas cõprehenditur, quæ substantia quædam est à nobis impenetrabilis, planeq; im-

Nomen Iesu omnis generis, & numeris esse comprobatur.

1. Tim. 2.

Iesu nomen omnia item alia in se nomina qua ratione cõplectatur.

Nomen Iesu, quomodo sit omnis figuræ

Iesu nomen vt sit primitiuæ speciei, atque deriuatiuæ.

Nomen Iesu qualem analogiã teneat ad suum significatum.

Quemadmodum illud nomen ponat, haud nominet deitatem.

Humanitas quomodo saluet.	peruestigabilis: ita nomen Iesu, seu Saluatoris ponit, non nominat deitatem, quemadmodum clauus & malleus ferrum, ex quo efficiuntur, ponunt. Existit in illa etiam salute humanitas, quæ quoniam vnita Deo est, instrumentum salutis est: sicut vnguentum ipsi sanitati coniunctum verè sanare diceretur. Vnde scriptum est in Cant. 1. <i>Oleum effusum nomen tuum.</i> Iesus ergo Deum salutem, & hominẽ eam habentem, quasi vas quoddam sanitatis, eamq; ad alios deferens, significat. Præterea intellige Saluatorem ex officio, & arte. Nam vt cantor non est, nec mercator, nec sartor quicunque, nisi is, qui officium, artemq; canendi, vel negotiandi, aut sartiendi tenet: ita Iesus siue Saluator, plus est, quàm saluans: quia significat habitũ, artem, exercitiumque saluandi. Ac quemadmodum artifices tabernã publicam aperiunt, pluresque ministros artificium illud (qualecunq; sit) exercentes, habet: ita Dominus Iesus saluator est: templum eius est, tabernaculum; ministri, Episcopi, & Sacerdotes, in quibus ipse tanquam magister operatur: nam illi verbum, & Sacramenta, externaque omnia adhibent: Christus autem intus solus operatur, & salutẽ administrat. Nomen etiam Iesu creatorem ponit: eius quippe est, reficere, cuius est facere. Saluat igitur Iesus, ex nihilo ad aliquid creaturas producendo: rursus de malo statu peccati, quod peius est, quàm non esse, ad bonũ gratiæ gradum instaurando: rursus de statu gratiæ ad felicissimum gloriæ statum euehendo, exaltandoque naturã: atque hæc quidem omnia agit per optimum ac summum esse incarnationis, quod omne esse naturæ, gratiæ, & gloriæ longè antecellit. Seruat, ergo Iesus ab ira Dei, à captiuitate diabolici, à peccati seruitute, à metu, ac reatu mortis (inquam tamen in Nouo Testamento potiùs ob Christi imitationem, quàm propter scelus incurrunnt fideles) à vi & dominio carnis in Spiritum rebellantis, à vinculis deprauatarum nostrarum affectionum, à temporarijs pœnis, quas magni loco beneficij tolerant iusti. Proinde vè Iu-	deo, qui expectat Messiam à seruitute Romanorum, & oppressione Gentium redemptorem & vindicẽ, ignorans vera mala Spiritus, & deplorandam seruitutem dæmonis, sub quo detinetur captiuus. Itaq; plus est saluator, quàm creator: siquidem maius est, suscitare mortuum ad vitam, quàm generare viuum: præstat etiam reficere perfectè annulum ruptum gema pretiosissima addita, quàm de integro efficere. <i>Vbi enim abundauit delictum, superabundauit & gratia:</i> & Ecclesia canit Deum alloquens: <i>Hominem mirabiliter condidisti, & mirabilius reformasti.</i> Et quemadmodum filij à patre in lætitia generati, mortui si essent, & ab eo pro ipsis gemente, atque moriente suscitati, plus deberent patri quatenus medicus est, quàm quatenus pater: ita nos plus debemus Christo quatenus Iesus est, quàm quatenus creator fuit. Et licet homo per creationẽ substantiam humanam, vel esse reale, quod appellant, acceperit per redemptionem esse gratuitum, & diuinum: amplius tamen est esse gratiæ, etsi extrinsecum, quo pacto sæpe pretiosior est pictura, vel sculptura, quàm charta, vel tabella, in qua est: velut ornamenta equi plus equo ipso valent interdum. Ergo magna ratione Christo est impositum nomen Iesu: nam hic solus potest, nouit, & vult saluare. Nam quod valeat, miraculis, atque alijs operibus admirandis euidenter demonstrat: propterea enim omnem sanabat languorem, & omnem infirmitatem, dæmonia de corporibus pellebat, mortuos reuocabat ad vitam: quod intelligeremus, ipsum esse verum Iesum, siue Saluatorem, cuius est peccata remittere, dæmones de cordibus hominum propulsare, & vitam extincto peccato, & morte restituere. Hinc peccatrici, atque adulteræ feminae peccata dimisit, & paralytico postcanti salutem corporis, dixit: <i>Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata: tunc ait paralytico: Surge, tolle grabatũ tuũ, & ambula:</i> illi verò item sanato dixit: <i>Ecce sanus factus es: iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat:</i> La-	Cur nomen saluatoris maius, quàm Creatoris. Rom. 5. Saluatori Christo cur quàm Creatori amplius debeamus. Quàm potes saluator Iesus. Matth. 4. & alibi passim. Luc. 7. Matth. 9. Ioan. 5.
---------------------------	---	--	--

troni

Luc. 23.	troni verò in Cruce eius se memoriæ commendanti, ilico paradysum promisit. Animaduertis igitur, quàm certis, ac manifestis argumentis Christum comprobet, potestatem dimittendi peccata penes se esse? Profectò non tantum tu potes in perditionem, & interitum tuum perficere, quantum Christus in tuam salutem operatus est.	dentem, & contradicentem mihi: queritur quòd salutem nostrã refutemus: Quoties, inquit, volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas: & nolui? R. eliquit Sacerdotes loco sui cum potestate remittendi peccata, vt securè possimus nobis polliceri in tuto esse nostram salutem, si per nos non steterit, & illam respuamus ingrati. Quod ergo velit nos saluare Dominus Iesus, multa, atque ea præclara argumenta habemus. Gloria em̃ Saluatoris est, perditos saluos facere, sicut medici periculose ægrotantes sanare, & aduocati est clientulorum caussas euincere, atque illis patrocinari.	Matth. 23. Sup. 18. & Ioan. 20.
Iesus quòd probè nouerit saluare.	Deinde nouit etiam saluare Christum. Est enim virtus Dei, & sapientia, & signa eius admirabili sapientia referta, irreprehensibilis quoq; ac sanctissima vita, officijsque charitatis ferretissima, planè arguunt eius in salute danda sapientiam: aptissimumq; dæmones sagacissimos, ac callidissimos omnium mortalium, decipiendi modum adinuenit. Obturabat simul ora Scribarum, & Phariseorum, qui vt verbis dolois eum caperent in sermone ad perdendum eum, accedebant: cum contra, Iesus vel caperet ad salutem, vel silentium certè illis confusus imponeret.	Deinde ob id homo, & cognatus noster fieri voluit, ne vllam de eius saluari voluntate dubitationem haberemus.	Iesu efficax illa voluntas saluandi ex multis colligitur.
Matth. 22. & alibi passim.	Misit etiam per vniuersum terrarũ orbem ad Euangelium disseminandũ duodecim discipulos suos, viros planè simplices, rudes atque imperitos: in quos in misso momento cœlitus Spiritu sancto, reddidit eos sapientissimos: quorum sapientiæ, & Spiritui neque Iudæi, neque Philosophi, neque Reges, neque Cæsares, neque mūdus totus, vel ipsi etiam cacodæmones vquam resistere, & contradicere poterunt.	Præterea expensas sanguinis sui in Cruce fecit, quibus nobis comparatã esse salutẽ intelligeremus, iuxta illud: <i>Quia apud Dominum misericordia: & copiosa apud eum redemptio. Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius:</i> & Apostolus: <i>Ipse propitiatio est pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mūdi.</i> Ita vt nobis denunciari mandauerit: <i>Ecce prandium meum parauit, tauri mei, & altilia occisa sunt, & omnia parata, venite ad nuptias.</i>	II. ratio. III. ratio.
II. argum. Matth. vlt. & Mar. vltim.	Ad hæc, peccata omnium hominũ in se ipsum transtulit: vt quemadmodum per vnum hominem peccatum, & mors in mundum intrauerant: ita per vnum, qui Deus esset, & homo, iustitia, atque vita in omnes diffunderetur, cuius iustitiam tanquam vestem Esau induentes, benedictionem cœlestis parentis promereremur.	Sitire se pariter salutem nostrã maxime declarauit, quando ad mortem laborantibus nobis, tota vita fecit ditam; pro nobis sudauit in horto; accepit syrupũ moriturus fellis, & acetum decubuit in lecto Crucis, imò contusus est malleis, vt fieret nobis emplastrum: medicinam amaram pro nobis sumpsit ipse medicus, venamq; suam scindi permisit, quòd in corpus suum dimanaret salus: atque adeò sanitate vinceret modum eam acquirendi. Seleucus Rex, alterum oculum sibi erui, alterum filio iussit pro adulterio à filio admissio: ne lex sua in adulteros lata, violaretur: at Christus longè maiori charitate præditus, pœnam nostrã, quam debebat omne genus humanũ, infinitis penè, enormibus, atrocissimisque dilectis integrã subire voluit.	Psal. 129. 1. Ioann. 2. Matth. 22.
Act. 2. Luc. 21.	Postremò saluare etiam vult: quod multis modis nobis declarauit. Promisit enim, qui verax est, & fidelis in omnibus verbis suis: rogat supplex, atque inuitat, præ manibus salutem offerens vnicuiq;: <i>Tota die, inquit, expandi manus meas ad populum non cre-</i>	III. ratio.	Luc. 22.
III. argum. Sap. 2. Rom. 1.	Quod velit saluare Iesus.		
Gen. 25. Tit. 1. & Heb. 6. & alibi passim. Isai. 65. Rom. 10.	Si est saluator Iesus, cur à morte non saluet?		

Præuenit

V. ratio.
 Luc. 15. & seq. Sap. 6.
 Philipp. 1.
 Rom. 13.
 Luc. 14. Rom. 5.
 VI. ratio.
 Act. 2. & 2. Cor. 1.
 Saluator a nobis Iesus quid requirit.
 Ioan. 14. Matth. 27.
 Iesus nobis saluator quo modo apprehendus.

Præuenit nos quoque; plerumque; hæc diuina, & spiritualis salus; quemadmodum filio prodigo redeunti pater clementissimus occurrit, & in amplexus eius incidit; atque, ut Salomon ait, *Præoccupat* (eos scilicet) *qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat.* Itaque salutem iam per fidem & baptismum imporatam consummavit profectus ille, de quo Apostolus ait: *Qui cepit in vobis opus bonum, perficiet; usque in diem Christi Iesu.* & alio in loco: *Nunc autem prior est nostra salus, quam cum credidimus.* Gloria est enim ædificantis Christi, in nobis opus perficere, ne de ipso dicatur: *Hic homo cepit edificare, & non potuit consummare.* Item: *Si cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius: multo magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius.* Ob hæc causam denique credentibus, Spiritum sanctum in arham, & pignus salutis nostræ certissimum impertitus est, ut omnem anam nobis dubitandi præcideret. Ut ergo hic Saluator potentissimus est, ac sapientissimus, atque nostri beneuolentissimus, sic & nos facultatem, sapientiam, atque voluntatem acceptandi salutem hanc habere conuenit, ne nobis frustra Saluator existat. Sine nostra enim voluntate Dei administra & socia, fide, atque liberi arbitrij viribus salutem consequemur nunquam. Sub tali enim, ac tanto Salvatore perijt Iudas perditionis filius, quia perire voluit. Nemo ergo sibi tantum de Salvatore blandiatur; quantum à se ipso metuat, ne gratiæ Dei suæque; saluti deesse inueniatur. Ergo, ut mittenti funem in puteum, quod te in illum prolapsum extrahat, opus est te funem arripere, ne pereas: sic Deo mittenti ad te Christum in hunc mundum ad te liberandum, debes illum fidei, & Sacramenti veluti manibus quibusdam apprehendere, impedimenta omnia salutis abijciendo tuæ, medicum ipsum, & medicinam penitentiam, dietam ieiunij, scissionem venæ per restitutionem eorum, quæ non sunt tua, & superfluorum per elemosynam, vomitum confessionis peccatorum, libere acceptando: nullus enim infirmus etiam ad mortem deploratus, modo

obedientem se præstiterit, sub tanto actali medico & Salvatore perire poterit: secus qui diligit tenebras, & morbos peccatorum. *Qui enim fecit te sine te, non te iustificat sine te: ut rectè Augustinus dixit.*
 Rursus habet etiam mirificam hoc nomen ad Saluatores, qui in Veteri Testamento in typum Christi præcesserunt, conuenientiam & proportionem. Siquidem excellentes singuli, fuerunt, & virtutibus illustres viri, maxime verò illi, qui ab insigni aliqua temporali seruitute, vel captiuitate populû liberarunt, Christum æternæ salutis autorem præfigurarunt, & ante alios Ioseph filius Iacob: qui spiritu prophético donatus, septem fertilitatis, totidemque. sterilitatis annos præcognouit, & frumentum afferuari iussit: in quo pulchrè est Christus adumbratus: qui in sterilitate seculi huius prælagiens animarum famem, atque egestatè, prospexit de grano frumenti, seu de Sacrosancto panè altaris ad pascendas explendasque. animas. Pharaon autè nomen ei mutauit, vocans eum Saluatorè mundi: quod quatum cum nostro Chro cohæreat, atque illi quadret, tu te ipse, prudens Lector, considera, & per spice: quaquam litera Hebræa asserat illum vocatum *Saphnath Pahaneath*: videlicet, vir cui abscondita reuelata sunt, vel, absconditorum expositor. Sed & in hoc rectè quoque Iesum delineauit: qui sub speciebus panis, & vini latere suum pretiosissimum corpus, & sanguinem declarauit. Et ut ille Egyptum ab ingruenti fame liberauit, ne periret, frumentum in fossis abscondendo: ita profectus Christus mundum à fame spirituali, quæ grauius animas, quam corpora premit, sub accidentibus panis, & vini latitando, ad salutem nos pascit nutrit, atque sustentat. Fuit etiam repræsentatus in omnibus ijs Iudicibus, quos Saluatores vocat liber Iudicum: qui diuersis à captiuitatibus, vel Philisthæorum, vel Madianitarum, vel Moabitarum, vel etiam aliorum populum ad tempus liberarunt. Multaque; hoc loco detegi mysteria possunt; nempe, qua ratione Gedeon paucis militibus, atque illis inermibus

Augus. sermo. 15. de verbis Apostol. c. 11. tom. 10. Nomen Iesu ad saluatores antiquæ legis appellatos quantam habeat conuenientiam.
 Gen. 41. & seq. Ioseph patriarcha elegans Christi typus. Matth. 26. Gen. 41.
 Ioseph patriarchæ Hebraicum nomen saphnath pahaneath, saluatoris nomen: quomodo quadret.
 Gedeon, ut Christum saluatorem adubraverit.

Iud. 7.
 Isai. 9.
 Iudic. 13. & infra.
 Supra 11. & seq.
 Iesus Natus, seu Iosue, Iesus Sirach, & Iesus Iosedec, quæ insignes viri illi fuerint.
 Num. 14. 1. Esdr. 2. & seq.
 Quam elegans fuerint typus Iesu saluatoris nostri.

mibus magnum exercitum Madianitarum fuderit, populumque Dei liberauerit: quæ quidem liberatio salutem per Iesum partam significauit; vel rectè Isaiâ propheta, qui capite nono, ait: *Iugum enim oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius, superasti, sicut in die Madiam.* Paucis nâque apostolis per vniuersum orbem ad prædicandum missis, imperitum dæmonis fregit, & salutem omnibus populis peperit. Aptè quoque in Salsone est adumbratus Christus, eius itè mors, atque resurrectio in illo depicta fuere: haud minus etiam cõgruè Iephte, qui votum Deo obtulerat pro victoria obtinenda, atque filiæ suæ non pepercit, Iesum adumbravit: qui propriæ filiæ, nimirum humanitati innocentissimæ nimirè pepercit, modo de peccato, atque dæmone victoriam obtineret. Verum hisce omnibus prætermisissis, tres viri potissimum exiterent, qui nomine etiam ipso, nec tantum re Iesum nostrum præfigurarunt. Alter fuit, Iosue, siue Iesus Naue fortissimus bellator, qui populum Dei introduxit in terram promissam. Alter fuit Iesus Sirach vir sapientissimus, librû ecclesiastici edidit. Tertius fuit Iesus Iosedech, qui fuit sacerdos magnus, optimæ, atque sanctissimæ vitæ: qui simul eum Zorobabel populum captiuum in Babylone detentum, in patriam reuocauit, templumque Dei instaurauit. In his ergo tribus præcipuè fulgent, ac splendent saluatoris nostri Iesu mysteria. Etenim potentiam in debellandis hostibus nostris spiritualibus repræsentauit Iosue Naue, qui propterea de terra promissa eiecit Chanaanum, quemadmodum Iesus noster, principem mundi huius, hoc est, diabolum de mundo expulit, populumque electum in terram viuentium per ascensionem suam introduxit. Secundus Iesus Sirach, qui renouauit sapientiam de corde suo, in doctrina mundum illuminatè, ab erroribusque purgante Christum Patris sapientiam adubravit. Tertius verò in sanctitate, atque sacerdotio Christum retulit, qui sacerdos est in æternum secundum ordinem Melchisedec: & qui templum spiritua-

le, vrille ex materia lapideum fabricatum, restaurauit, exadificauitque. *Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram adificabo ecclesiam meam.* Ac ut Iosue Naue dux eorum fuit, qui exierunt de captiuitate Egypti: & Iesus Iosedech eorum dux, qui de captiuitate Babelis egressi sunt: ita Iesus dux est salutaris in liberandis hominibus à peccato originali, ac personali. Omnis namque remissio peccati siue per baptismum fiat, siue per sacramentum penitentiam, à meritis Iesu Christi originè habet.
 Præterea inuenitur proportio huius nominis ad verba, & actiones, ad sacramenta etiam, & ministros Christi. Etenim si attentius cõsideres Christi actus, omnes deprehendes saluatores extitisse: nâ vel sputum eius terræ admixtum, salutem oculis cæci nati restituit: fimbria fide contacta, sanitati hæmorrhoyssam reddidit: & tandem virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Verba eius erant salutifera: nâ vel pellebant dæmonia de corporibus obsessis, vel remittebant peccata, vel saluaria monebant, docebantque, atque cû erat opus, increpabant. Iacobi siquidem est apostoli illa vox: *In mansuetudine, inquit, suscipite insitum verbum, quod potest saluare animas vestras:* & apostolus Paulus: *Non enim, inquit, erubescio euangelium: virtus enim Dei est in salutem omni credenti: & Act. 13. Vobis verbum salutis huius missum est.* Sacramenta ab eo instituta efficacitatem salutiferam continent: vnde de baptismo ait Paulus: *secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè, &c.* De Eucharistiæ sacramento Christus ipse pronuntiauit: *Qui manducat, inquit, hunc panem, viuet in æternum.* Ministri euangelij dare salutem dicuntur: hinc Paulus: *Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem saluos.* Tempus ipsi noui testamenti non caret etiam salutis priuilegio: ait nâque apostolus: *Tempore accepto exaudiui te: & in die salutis adiuui te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Denique ut penitentiæ huius vitæ, ac molestiæ, atque adeo

Psal. 109. & Heb. 7. & alibi. Matth. 16.
 Omnis peccati remissio vnde oriatur 2. Cor. 5.
 Iesu nominis ad eius actiones, verba, & sacramenta, maxima proportio.
 Matth. 9. Luc. 6. Matth. 4.
 Iac. 1. Rom. 1.
 Act. 13.
 Tit. 3.
 Ioan. 6. Idem nomen Iesu ministris euangelij, ac temporari noui testamenti, quomodo respondeat.
 1. Cor. 9. 2. Cor. 6. Isai. 49.

Rom. 8. mors ipsam, demonumque persecu-
 tiones, ut (inquam) hac omnia salutē
 nostrā adiuent promoueantq; , Chri-
 stus efficit. Nam *diligentibus Deū, om-
 nia cooperatur* (scilicet ipse Christus)
 in bonum. Cum ergo rationes tot com-
 muniadē salutis pro sua sapiētia, que
 summa est, adinuenit, rectē dictum
 est à Propheta: *Haurietis aquas in gau-
 dio de fontibus Saluatoris.* Omnia quip-
 pe Christi mysteria, actus omnes, ver-
 ba omnia, sacramenta, ministri, fontes
 sunt perennes hauriendæ, percipien-
 dæque salutis.

Ad extremum, aptissimum est hoc
 nomen ad expiscanda corda nostra, à
 carnaliumque cupiditatum aquis. ex-
 trahenda, amoreque suo fauciada, atq;
 suspendenda, quoniam in hoc sacro-
 sancto, ac mellifluo nomine leuitare
 poteris, illum pro te incarnatum, pro
 te circumcisum, pro te sic appellatum,
 pro te prædicasse, orasse, vigilasse, sus-
 cepisse nudis pedibus peregrinatio-
 nes, fudisse lacrymas, atque ieiunasse,
 pro te cruci suffixum, mortuum, susci-
 tatum, cœlosque conscendisse, atque
 inde largiter pro te Spiritum sanctum
 in consolatore, & præceptorem, in
 pignus, & arrham æternæ hereditatis
 emisse. Qui ergo propter nos seruand-
 os ex charitate omnia agere voluit,
 dignus est, propter quem, & in cuius
 gloriam omnia opera nostra efficiam-
 us. Quare Paulus dixit: *Sive ergo mā-
 ducatis, sive bibitis, sive aliud quid faci-
 tis: omnia in gloriam Dei facite.* Nam
 & Pater hoc nomen gloriosum effi-
 cit: *Pater, clarifica nomen tuum.* & ipse
 Iesus ait per Prophetam: *Sanctificabo
 nomen meum magnum, quod polluitis in
 gentibus;* & de Spiritu sancto idem di-
 xit: *Ille me clarificabit, quia de meo acci-
 piet.* Angeli quoque hoc nomen præ-
 dicant, quorum vnus dixit: *Euangeli-
 zo vobis gaudium magnum, quod erit o-
 mni populo: quia nat⁹ est vobis hodie Sal-
 uator, qui est Christus Dominus.* Homi-
 nes, præsertim iusti, in hoc nomine il-
 lustrando vitā consumere debent. Dæ-
 mones ipsi etiam istud nomē, vel coa-
 cti clarificant, dū vel recedunt de cor-
 poribus ad huiusce nominis inuoca-
 tionem, vel flectunt genua: mali etiā,

& infideles, ut exorcistę illi Scæuę Act.
 19. in quos inuolauit dæmon: *Iesum,*
 inquit, *noūi, & Paulum scio: vos autem
 qui estis?* Tradit historia Schola. in A-
 cta Apostol. Dionysium Areopagitā
 disputasse cū Paulo: & cū fortē tran-
 sisset cœcus per viam coram eis, dixit
 Dionysius ad Paulum: *Si dixeris huic
 cœco: In nomine Dei tui, vide, & viderit,
 statim credam. Et ne vtaris verbis magi-
 cis, quia fortē nosti verba, quæ habent e-
 iusmodi efficaciam: hac, inquit, vtere for-
 ma verborum: in nomine Iesu Christi na-
 ti de Virgine, crucifixi, mortui, qui resur-
 rexit, & ascendit in cœlum; vide. Imō,
 inquit Paulus Dionysio, vt omnistolla-
 tur suspicio, tu ipse hac forma vtere, præ-
 scriptaq; verba profer: & sequere effe-
 ctus. Quod cū fecisset Dionysius, ili
 cœcus vidit, & Dionysius ad Chri-
 stum est conuersus. Quamobrem re-
 ctē Christus dixit: *In nomine meo dæmo-
 ni eijcient, linguis loquentur nouis, ser-
 pentes tollent, & si mortiferum quid bi-
 berint, non eis nocebit, super agros ma-
 nus imponent, & benè habebunt.* Inest igitur
 in nomine hoc virtus implendi
 omnia desideria: nam quicquid petie-
 rimus Patrem in hoc nomine, libera-
 liter nobis dat. Si enim tristis es, con-
 solatur: si peccator, iustificat: si ea, quæ
 tuæ salutis sunt, ignoras, docet: si pau-
 per es, ditat: si ignobilis, nobilitat, si iu-
 stus, conseruat, & perficit: si periculū
 instat, præseruat: si cecidisti, subleuat:
 si æger es, sanat. Vt enim principes in
 signem penes se habere solēt medicū,
 cuius ope, atque opera morbis vel oc-
 currant præsentibus, vel resistent futu-
 ris: ita nobis nomen suum saluare
 potens medici instar reliquit, ne à ma-
 gnis in hac re principibus superemur.
 Quippe apud Christum omnes sunt
 magni principes, qui eum diligunt, co-
 lunt, atque venerantur. Est igitur hoc
 sacrosanctum nomen oleum siue vn-
 guentum effusum benè olens naribus
 fidelium, cibus, ac panis vitæ esurien-
 tibus, habendūque vt mel lingvæ, me-
 los auribus, lux oculis, cordi iubilus,
 medicina morbis, portus nauiganti-
 bus, turris fortissima iustis, ad quam
 confugiet iustus, & saluabitur. Estque
 huiusmodi nomen dignum omni cul-*

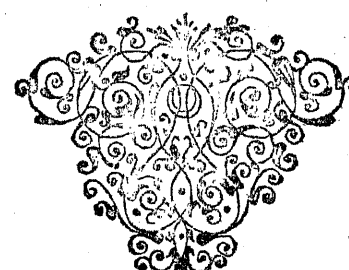
Act. 19.
 Iesu nomi-
 nis efficacia:
 Hist. Schol.
 in cap. 17.
 Actū Apo-
 stol.
 Dion. Areo.
 quomodo ad
 Christū con-
 uersus.
 Pauli aposto-
 li prudentia.
 Mar. vlt.
 Ioan. 14. &
 16.
 Nominis Ie-
 su virtutes.
 Quale nobis
 esse debeat
 hoc sanctum
 nomen Iesu.
 Cant. 1.
 Ioan. 6.
 Prou. 18.

Philip. 2. tu, genuflexione, atq; latria: in quo vult
 Paulus flecti omne genu, cœlestium,
 terrestrium, atque infernorum Qua-
 re cū olim Bernardinus Senēsis. fal-
 sō calumniam esset passus, quod Iesu
 nomen in tabella scriptū populo ad
 adorandum proponeret, per diploma
 Martini papæ quinti commendatur
 non solū eius animus, sed etiam fa-
 ctum, vt religiosum, ac pium. Tale e-
 nim nomen Iesu, siue voce prolatum,
 vel auditum, siue vbiunque scriptū,
 aut pictum, sculptumque, dignum est
 latria, non ob ipsam vocem nudam,
 scripturam, vel picturam, verū pro-
 pter eius significatum: sicuti crux, at-
 que imago Christi propter typū, my-
 steriumque in ea representatum la-
 tria merito odorantur. Ioanes vero vi-
 gesimo secundo ducētos dies veræ in-
 dulgentiæ omnibus, qui ad nomē Ie-
 su genua flecterent, vel caput inclina-
 rent, vel tundetēt pectus, largitus est.
 Ergo adora reuerenter hoc sacrosan-
 ctum nomen, inuoca ex corde: quia o-
 mnis quicunque inuocauerit nomen
 Domini, saluus erit. Confitere lingua
 coram hominibus, vt dignus habearis
 quem Iesus confiteatur coram Patre
 suo. Gloriare in hoc nomine, & exul-
 ta in eo, vt i. B. Virgo: *Exultauit, inquit,
 spiritus meus, in Deo saluati meo.* Nos
 enim gloriamur in appellatiuis, quod
 videlicet de tali familia, vel progenie
 illustri, quia intrus vani sumus. Patere
 pro hoc nomine, vt apostoli, qui ibāt
 gaudentes à conspectu concilij: quo-
 niam digni habitū sūt pro nomine Ie-
 su contumeliam pati. Benedic frequē-
 ter, & dic cum Iob: *Sit nomen Domini
 benedictum:* nam lingua plus ad Iesum
 laudibus celebrandum, quàm ad gus-
 tandum, vel ad animi sensā explican-
 da cōdita est. Hinc, Propheta ait: *Lau-*

*dabo nomen Dei cum cantico; & magnifi-
 cabo eum in laude.* Expende nomē tuū
 in hoc nomine clarificādo, atque co-
 honestando: *Beati enim estis* (ait Chri-
 stus) *cū maledixerint vobis homines, &
 persecuti vos fuerint, & dixerint omne
 malum aduersum vos, mētiētes propter
 me.* Vt enim Iesus finis est omniū re-
 rum; ita omnium nominum finis est
 Iesu nomen. Et scribe hoc sanctū no-
 men in tabulis cordis tui: nam Deus
 in capite libri vitæ, in quo sūt omnes
 prædestinati, principem locum tenet.
 Fuit etiam in ligno crucis id scriptum
 litteris latinis, græcis, & hebræis, ad pu-
 gnandum pro nobis. Est item scriptū
 in portis cœlestis Hierusalem, vt nar-
 ratur Apocaly. 22. quod nulli pateat
 ingressus nisi in virtute huius nomi-
 nis. Hoc etiam in primis in christiani-
 mente cuiuslibet imprimi debet: vt
 de sancto Ignatio martyre constar: cū
 enim hoc nomen in tormētis frequē-
 ter proferret, rogatus à paganis cur Ie-
 sum toties nominaret, illud scriptum
 habere in corde suo, respōdit: quo in-
 terfecto, & semideuorato à leonibus,
 aureis litteris hoc idem nomen scri-
 ptum in qualibet parte cordis aperti
 compertum est. Nemoque benè pati
 potest pro Christo, nisi cor eius no-
 minis huius virtute, atque dulcedine
 sit delibutum. Quemadmodum autē
 in prælio, qui excubias agunt, noctur-
 no trépore, vt se inuicē agnoscat, salu-
 tis causā nomen dant, quasi tessera: sic
 nos cū in continuo conflictu, tene-
 brisque versemur, Iesu nomē demus,
 vt ab imminenti periculo liberemur,
 & salute æterna perfruamur, præstan-
 te eodē Dño nostro Iesu Christo, cui
 cū Patre, & Spiri sancto deferatur om-
 nis honos, gloria, laus, maiestas, &
 imperium in secula seculorū: Amen.

Iesu nomen
 quatenus co-
 lendum, ac
 venerandum
 Quāti facit
 dū nobis hoc
 nomen Iesu.
 Ioel 2. &
 Act. 2. &
 Rom. 10.
 Ibidem.
 Matth. 10.
 Luc. 1.
 Inanis quæ
 nostra gloria
 tio:
 Act. 5.
 Iob. 1.
 Lingvæ mu-
 nera præci-
 puæ.
 Iacobi 3.

Psal. 68.
 Matth. 5.
 Vbi scriben-
 dū sit nomē
 Iesu.
 Psal. 39.
 Heb. 10.
 Exod. 32.
 Dan. 12. &
 Luc. 10.
 Ioann. 19.
 Ignati⁹ mar-
 tyr nomē Ie-
 su scriptum
 gestabat in
 corde litteris
 aureis scrip-
 tum.
 Benè quis pa-
 tiatur pro
 Christo.
 Iesu nomen
 si dederim⁹,
 quid asseque-
 mur.

TRACTATVS XXXVIII.

In illa verba Matth. 2. Cum natus esset Iesus in Bethleem Iudæ, in diebus Herodis regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum?

Matth. c. 2.

Luc. 2. Magorū cur ad Christum adorandū aduentus describitur.

Deut. 18.

Matth. 21. Messias cur gentibus promissus. Supra 8.

Matth. 2.

Bethleem, domus qualis, cur Ephrata etiam dicitur.

Cicer. Act. 4. in Verre Typis Gryphinnis.

Explicauimus Christi natiuitatem, atque eius patefactionem Iudæis pastoribus factam, vt Lucas enarrat: Matthæus nunc ostendit gentibus fuisse patefactam, vt Iudæis de Christo cōmuni saluatore à se persuaderetur, si acceptare vellent; vel confunderentur, si repugnarent. Et si enim Christus peculiariter Iudæis esset promissus, & natus: illis tamen non creditibus, promissum est gentibus hoc salutare Dei. Hinc Christus dixit: Aufertur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Et iterum: Multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorum: filij autem regni eijicientur in tenebras exteriores. Et Paulus: Vobis oportebat primū loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes: quod adoratione Magorum constat. Ait ergo: Cum natus esset Iesus in Bethleem Iudæ, quomodo, & quando, & vbi natus sit Messias, luculenter est à nobis superius differtum. Interpretatur autem Bethleem, domus panis: quæ alio nomine dicitur Ephrata, id est, fertilis, vel fructifera, ob fertilitatem, & copiam frugum. Erat enim horreum adiacentis regionis: vt Sicilia Italiæ horreū, seu cella penaria vocatur à Cicerone ex sententia Catonis. Porro illi verbo Bethleem, adiecit, Iudæ, quoniam

est alia Bethleem in tribu Zabulon, vt habetur Iosue decimo nono, & Iudic. duodecimo. Propterea non est recipienda lectio Græcorum codicum recentiorum, qui habent, In Bethleem Iudæ: repugnat enim illis testimoniū Prophetæ ipsius paullo infra citatum: Et tu Bethleem terra Iudæ, nequaquam minima est, &c. Deinde etiam ratio, si quidem Iudæa totam terram promissionis, & omnes tribus complectitur: sic dicta, à nobiliori, ac potiori tribu regia. In Iudæa verò vtraque Bethleem tribus Iudæ, & tribus Zabulon continetur. Vnde Hieronymus in hunc locum: Librariorum, inquit, hic error est. Putamus enim ab Evangelista primū editum, sicut in ipso Hebraico legitur Iudæa, non Iudæa. Quæ est enim aliarum gentium Bethleem, vt ad distinctionem eius hic Iudæa poneretur? Iudæa autem idcirco scribitur; quia est & alia Bethleem in Galilea. Lege librum Iesu, filij Naue. Denique & in ipso testimonio, quod de Michæa prophetia sumptum est, ita habetur, & tu Bethleem terra Iudæ. Hactenus ille. Sed certè hæc producta à B. Hieronymo ratio, non est tam solida, & efficax, vt conuincat: nam & si interdum Iudæa nomine veniant omnes tribus, & omnes Iudæi; aliquādo tamē capitur pro sola tribu Iudæ. Vnde in hoc eodē cap. dicitur: Audiens autem Ioseph quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode, &c. Et superius sortem, siue tribum Iudæ vocauit Iu-

Cur dicta sit Bethleem Iudæa.

Mich. 5. Iudæa quam latè pateat, & vnde denominata.

Hierony. in c. 2. Matth. tom. 9. in it.

Iosue 19.

Iudæa interdum pro sola tribu Iudæ accipitur in sacris litteris.

Luc. 2.

dæam:

Act. 9.

In Bethleem nat⁹ cur Christus.

1. Reg. 16.

Ibidem. 2. Reg. 5. David rex: legans Messias typus. Luc. 11.

Ioann. 6. Isai. 4.

Bethleem, siue Ephrata, quid mysticè

Quid, quòd ea dicitur parua in millibus Iudæ. Luc. 1.

dæam: Ascendit & Ioseph à Galilea de ciuitate Nazareth, in Iudæam, ciuitatē David. Ad hæc in Actis dicitur: Ecclesia quidem per totam Iudæam, & Galilæam, & Samariam habebat pacem, & edificabatur. Vbi Iudæa distinguitur Samariæ, & Galilææ. Codex quoque Euangelijs Syriaci, Iudæa habet. Vtraque ergo lectio bona est, & idem significat.

Pulchrè autem in Bethleem natus refertur Christus: nam in ea natus est Dauid paruus corpore, sed pulcher aspectu, & viribus fortis, psallendiq; arte præditus, quæ dæmonem ex Saule pellebat, quiq; in Bethleem in Regē fuit inunctus; Christū præfigurans humilè corpore, sed spiritu pulcherrimū robore fortissimū, qui fortè debellauit armatus: qui sua prædicatione dæmones de cordibus fugauit hominū. Consentaneum ergo fuit, & ipsum in Bethleem Regē inaugurari, & nasci. Erat etiam congruum, vt panis viuus è cælo descendens, in domo panis, quæ Bethleem est, nasceretur: & fructus terræ sublimis, non nisi in fructifera, ac fertili tellure, hoc est, Ephrata, ad satiandū mūdum prodiret. Vbi enim Christus est, ibi est omnium abundantia bonorum, non solum spiritualiū, sed etiā temporalium, quæ sine Christo satiant nequaquam hominem. Apertissimè autem hæc Bethleem, siue Ephrata. B. Virginem representat, vnde prodijt Christus, quæ verè domus est panis, & fructifera: ad quam nos tanquam pueri ad matrem confugere debemus panem postulantes, videlicet precantes, vt Iesum, benedictum fructum ventris sui nobis, & in hac vita, & post hoc exilium ad edendum ostendat. Rectè item parua nominatur in millibus Iudæ, ob insignem eius humilitatem, & in oculis suis paruicatem, ob quam in Messie matrem delecta est. Et dicitur Bethleem Iudæ, id est, in domo panis, & cōfessionis, siue laudis: quoniam nulla vnquā tāta Deū laudandi ratio extitit, quā quòd Deus panis noster tū per incarnationē, tū per Sacramentum Eucharistiæ efficeretur. Atq; cū panis noster esse voluerit, nõ se in arca inluserit, verū in domo pa-

nis, ad quā omnes confluere solent, se nobis exhibuerit; imò etiam in præsepi reclinari voluerit, vt nos ostēderet, & iumentum esse, & rationem hanc esse huius panis edendi, si iumentum quis fiat, id est, stult⁹, vt sit sapiēs. Tu quoq; si paruus sis in oculis tuis, & frequenter sacrum panem altaris edendo, præmissa criminum tuorum confessione, qua Deum confitearis, peccatorum remittendorum potestati sacerdotibus cōtulisse, iuxta spiritū eris altera Bethleem Iudæ, in qua Christus in lucē edetur magna cum Angelorum, ac pastorum tuorū, quibus illud innotescet, lætitia, & voluptate. In diebus Herodis Regis. Hoc ad rei euidentiam ponitur. Et in primis aduerte, non satis fideliter per Erasmi hunc locum interpretatum, vertit enim: Temporibus Herodis, cū Græca ipsa habeat littera, in quibus pars, & dies in scripturis omne tempus significet: & Euangelista alludat ad Prophetas, qui Regū tempora per dies solent exprimere. Vt Isai. ca. 1. Visio quā vidit, &c. In diebus Ozia, Ioathan, &c. Atq; hoc quidem non sine ratione: vt insinuet Spiritus sanctus breuitatē temporis, quo Reges dominantur: Omnis enim poteratus, vt ait Sapiens, breuis vita. Deinde quia Matthæus ad Iudæos scribens, non meminit Augusti Cæsaris: vt Lucas, qui scribebat ad gentes. Christo autē in cunis vagiente, & per ætatem fari nec dum valente, quintuplex de eo loquebatur prophetia in hoc Euangelio insinuata. Prima quidem de loco Bethleem, in qua Christus natus est: quæ inferius exponetur suo loco: secunda, de tempore, de quo prædixit Iacob; Non auferetur, inquit, sceptrum de tribu Iudæ, & dux de femore eius; donec veniat qui mittendus est. Tertia, de stella prænuntia ortus Christi, de qua Balaam: Orietur stella ex Iacob; & consurget virga de Israël, &c. Quarta de aduentu regum, & gentiū ad Christum, de quo Isaias: Ambulant gētes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. Quinta, de muneribus, quibus Christus erat cohonestandus: vnde Dauid: Reges Tarsis, & insula murena offerent; reges Arabum, & Saba dona adducent.

Psal. 72. 1. Cor. 3. Quo modo quis Bethleem Iudæ esse possit. Matth. 18. & Ioan. 20.

Erasmiانا hæc interpretatio; in temporibus (pro diebus) Herodis regis, quare nõ getur.

Ecl. 10. II. ratio.

Mich. 5. Quintuplex de Christo prophetia. Gen. 49.

Num. 24.

Isai. 60.

Psal. 71.

Illud vatei-
nium: Nō au-
feretur scep-
trum de tri-
bu Iuda, &c.
quando im-
pletum sit.
Matth. 14.

Quod attinet igitur ad secundam.
Herodes propriè Rex fuit, alius autè
eius filius non nisi tetrarcha, propter
regnum Iudæ in quatuor eius filios
diuisum: quanquam aliqua ratione di-
ci Rex posset, & Rex appelletur Matt.
decimo quarto. Affricanus apud Ni-
cephorum, libro primo, sexto, & 9.
docet Herodem Ascalonitam Apolli-
nis templi ædituū fuisse seruum: Eu-
sebius verò lib. 9. præpar. Euange. ca.
1. ædituū fuisse Apollinis ex corū clas-
se, qui serui vocarētur, cuius Herodis
filius Antipater ab Idumæis captus, &
apud eos educatus pecuniæ inopia, vt
tradit Affricanus, a patre redimi non
potuisse, deinde bellica virtute, & pru-
dentia in Hircani Iudæorum Pontifi-
cis amicitiam insinuat: & deinde
in amicitiam Romanorum euectus
primò Palestinæ totius procurator est
constitutus, & deinde ab Augusto Iu-
dæorū Rex declaratus. Sed loquimur
nunc de patre, qui natione alienigena
erat, nempe Idumæus, inuasor, atq; v-
surpator regni Iudææ: anno cuius 31.
sicut 42. Augusti natus est Christus; in
illoq; prophetia completa est prædi-
cta: *Non auferetur sceptrum de Iuda, &
dux de femore eius*, siue, vt Hebraicè
habetur, scriba, seu legislator, seu præ-
ceptor, seu Magistratus. Nam post ca-
ptiuitatem Babylonicam collegiū Sa-
nedrim durauit, vbi erant, qui ex hac
tribu oriundi, tanquam regij consilia-
rij populum regebant. Quare pruden-
ter Propheta non tantum dixit: *Nō au-
feretur sceptrum de Iuda*: sed addidit:
neque scriba, vel legislator, &c. Scribit
autem Philo libro suæ Chronologiæ
(si vlla tamen est illi fides habenda) in
hūc modum: *Anno verò 30. principatus
sui tyrannici Sanedrim ex domo Dauid
deleuit, & Annaleum quendā, atque Sa-
nedrim ex profelytis suffecit, qui nimium
in lege videbantur eruditi: tum & Salo-
mē sororē suā, & virū eius de tribu Iuda
itēq; propriū filiū, quē ex vxore eius dē-
tribus suscepit, interfecit: quod dice-
retur iā in lege promissus Christus nat⁹.*
Et subdit Philo: *Fecit tandē Hebræi, vl-
trò ipsi (scilicet Herodi) ac eius posteris
Regnū obtulerant, iurantes in fide ipsius
ac posterorū sese permanuros.* Regnavit

hic primus Herodes Ascalonita tyrānico
principatu annis 31. & legitimo, sex, &
filius eius Archelaus annis 9. Talmud in
lib. Baba Batra in diffinitione Assura-
phin: *Herodes*, inquit, *Ascalonita seruus
fuit Asmonaim: qui, suscepto per vim re-
gno, interfecit vniuersos Sanedrim sep-
tuaginta indices, vno reseruato Baba fi-
lio Baroch, cui eruit oculos.* Hæc ibi. Et
quod dicitur: *Nec dux de femore eius;*
Hebraicè scribitur: *Eriam de interpe-
des eius*: honestè alludens ad situm pu-
dendorum, quæ instrumenta sunt ge-
nerationis. Sequitur in prophetia: *Do-
nec veniat, qui mittendus est.* Vbi aper-
tè B. Hieronymus legit, *שלח* Schi-
loach, quæ vox, teste Ioanne Euangeli-
sta cap. 9. interpretatur, *Missus.* Nam
simpliciter Messias permittitur, vel mit-
tendum significabatur: *Mitte*, inquit,
*Moses, quem missurus es: emitte agnum
Domine dominatorem terræ.* Thargū ve-
rò Onchelos, cuius autoritas Iudæis
est sacrosancta, loco verbi huius dixit:
*Donec veniat Messias: & pro eo quod
sequitur: Et ipse erit expectatio gentiū,*
legit Thargum: *Et ipse est regnū.* Por-
rò LXX. interpretes verterunt illud
verbum *περιπασιμας, τὸ ἀποσταλμα*, id est,
quæ reposita sunt ei, scilicet mysteria
temporis Messias, quam lætationem se-
quitur Cyprianus in libro in Iudæos,
dicens: *Quoad vsque veniat deposita il-
li, & Origenes homil. vltima in Gene-
sim, & martyr Iustinus in Apologia 1.
ad Antonium Pium.* Iudæi verò aper-
tè cum vidissent hoc testimoniū Chri-
sti Iesu aduentu expletum, corruerunt
illam vocem, & legunt *שלח*, id est,
Schilo: quæ vox apud illos integra ni-
hil significat. Et demus, quod ita lege-
retur, vt corruerunt ipsi, non est sen-
sus: *Donec veniat Saul*, quia nondum
datum erat sceptrum Iudæ, cuius ex
tribu primus regnavit Dauid, nec dū
ab eo ablatum. Nec etiā fingi potest,
quod sit Ieroboam, qui vnctus est in
Silo: sicut nec Carolus Quintus est Bo-
nonia, quod in ea sit coronatus Impe-
rator. Sed si, he, prò, vau, pronitur in
illa voce hebræa, multa potest signifi-
care, ita malitiam eorum Spiritu san-
cto corrigente, & nostram ad vtilita-
tē conuertente.

Talmud.
Eius generis
obcuritas,
violentia:

Explicatur il-
lud: Donec
veniat, qui
mittendus est:
Schiloach he-
bræis quid.

Exod. 4.
Isai. 16.
Thargū On-
chelos.

Idem

Cyprian. li.
1. in Iuda-
cap. 21.
Orig. tomo
1. initio.
Iust. mart.
tom. 1. iux-
ta initium.

Iudæi hūc lo-
cum vt cor-
ruerunt.

3. Reg. 14.

Huius vocis
schilo apud
Hebræos va-
ria significa-
ta.

Primò

Iudic. 18.
& supra ali-
bi.

Rab. Salo-
mon.

Significatus
omnes illos
vocis schilo
Messias con-
uenire.

Admiranda
Magorum si-
des, vnde col-
ligitur.
Rom. 8.

Nobiles, & di-
uites quid im-
pediat ac re-
tardet à Chri-
sti sequela.

Luc. 2.
Matth. 8.
Infra. 15.
Luc. 17.
Matth. 3.
Ioan. 1.

Primò namque significare potest
Schilo: Cuius illud, scilicet sceptrum.
Deinde si maneat cum Mappictus
significat: *Fili⁹ eius*, scilicet mulieris Iu-
dæ: est enim nota fœminei generis, &
significaret filium mulieris, non viri.
Item significat secundinam, quæ puer
in vtero inuoluitur: & designat huma-
nitatem, in qua (vt in Silo erat arca
Domini olim) Deus habitauit. Signifi-
cat præterea: *Munera ei*, vt Rabbi in-
quit Salomon, & suppleendum est, of-
ferentur: & ad hunc sensum videntur
respexisse septuaginta, vertentes: *Quæ
reposita sunt ei.* Adhæc secundum alios
denotat prosperitatem, fœlicitatē. E-
st namque Christus mundi fœlicitas.
Et quomodo cunque interpreteris, tā-
dem de Messia esse sermonem, illum-
que iam aduenisse colligitur: nec alius
præter Christum est expectatio gen-
tium, siue auditio, obediētiaque: ne-
que de alio, quæ sequuntur, intelli-
queunt: *Ligans ad vineam pullum suum,
& aduitem dē fili mi asinam suam.* Na-
ro enim Christo, vt legalis ritus, & cæ-
remoniæ, ita terrenum regnum debuit
cessare. Atque hæc obiter in Iudæorū
dicta sunt pertinaciam. Sequitur tertiu
vaticinium: *Ecce Magi ab Oriente vene-
runt Hierosolymam.* Notabilis res illo
aduerbio *Ecce*, significatur: tū ob Ma-
gos ipsos, qui Christum puerum non-
dum verba promentem adorarunt, v-
bi ciues iuuenem illum, & miracula
edentem crucifixerunt: tum ob Iu-
dæos contemnentes gentilitatem, cu-
ius erant primitiæ. Significat item re-
nouam, & lætam: parum enim videret-
ur, Christum nasci, ni natus agnosce-
retur, & puer adoraretur, & munerib⁹
ornaretur. Denotat nobiles, & diuites
viros, quod maiores sunt, eò plus impe-
diri à nobilitate, & potentia, quo mi-
nus Christum sequantur, ita vt penè
miraculum sit tales ad Christum veni-
re. Nihil etiam gentibus promiserat,
vt Iudæis: idcirco de Iudæis non dixit,
ecce pastores. Ita Christus miratur de
Centurionis fide, & Chananæ, & Sa-
maritani leprosi mundati, non autem
ita de alijs Iudæis per fidem ad se ve-
nientibus: imò de regulo conquestus,
dixit: *Nisi signa, & prodigia videritis, nō*

credit. Denotat quoque rem præsen-
tem, & in promptu: nam statim post
Christum natum stella illis visa est, &
se se ad iter accinxerunt: alioqui in
Bethleem Christum nequaquam in-
uenissent. Qua festinatione docet nos,
statim, vt apparuerit stella diuinæ in-
spirationis, siue vocationis, ductum vt
eius sequamur, quocumque illa præue-
rit. Hinc pulchrè sapiens ait: *Non tar-
des conuerti ad Dominum, & ne differas
de die in diem.* Dicendum quæ vox sit
Magus, quidque significet: Deinde an
hi Magi essent Reges, & Sacerdotes,
vt quidā volunt; item quot essent nu-
mero, quæque essent illorum nomi-
na. Postremò vnde, & quorsum vene-
runt.

Ad primum hæc vox, Magi, secun-
dum aliquos Hebræa est à verbo *מג*
quod est meditari addita he' emantica,
mē, vt magi sint meditantes, & sapiē-
tes. Secundum alios autem vox Persi-
ca est, vt & ipsi qui venerant, Persæ e-
rant siue Chaldæi, vt dicemus. Quem
admodum enim Satrapa, gaza, & para-
disus, voces sunt Persicæ, atque ex illis
in Græcam, Latinamque linguā trans-
latæ sunt; ita etiam vox Magus, & te-
ste beato Chrysofomo in. 2. homil.
operis imperfecti in Mathæum: silen-
tes interpretantur quod silentium,
& quietem agerent, vt cōmodiūs phi-
losopharentur, siue quod discipulis in-
dicerent silentium per quinquentiū,
vt Pithagoras. Propriè autem hæc vox
significat eum, qui sapiens à Romanis
dicitur, à Græcis Philosophus, Scriba
à Iudæis, ab Ægyptijs Propheta, à Gal-
lis Dyidra, siue Druida, Chaldæus ab
Assyrijs, ab Indis Gymnosophista, si-
ue Brachmana: vt autores sūt Porphy-
rius, & Diogenes Laërtius in. 1. cap.
de vitis Philosophorum. Duplex est
enim magia, altera naturalis, & super-
stitione carens, dæmonumque com-
mercio, quam fortè isti profitebantur:
de quibus Laërtius testatur: *Chaldæos
item circa astronomia rationes, prædictio-
nesq; occupari, Magos deorū vacare cul-
tui, ac preces illis, & vota, ac sacrificia,
quasi soli ab his exaudiantur, offerre, sig-
na, & statuas reprehendere, & eos qui pu-
tant deos esse masculos, vel fœminas: &*

Magorū quid
nos doceat fe-
stin⁹ ad Chri-
stum aduen-
tus:

Ecccl. 5.

Magus quæ-
nam sit vox:

Magus quid
propriè:

Porphyrius
Diog. Laërt.
Magia du-
plex.

Idem.
Magorum of-
ficia secundū
eundem.

magi-

Philonis, Iu-
dæi de Asca-
lonite Hero-
dis regis cru-
delitate testi-
monium.

Idem.
Herodes ille
quandiu reg-
narit.

Aristot.

magica illos diuinationis ignaros tradit Aristot. in libro Metaph. Hæc ille.

Ex quibus verbis habes, illos diuinis vacasse quasi sacerdotes, populum que in his que ad Deum spectant, instituisse. Altera verò species magiæ est, quæ Græcis conuicia, & alia honestiori voce theurgia dicitur, que falsa, & superstitiosa est scientia, deæ omniumque inuocationibus, & falsis astrorum diuinationibus incumbens. Et quoniam apud Chaldeos vigeat hæc ars, Chaldæi dicuntur, & Planetarij, id est, errantes, & in errorem alios mitentes. Non erant tales Magi isti, nimirum malefici, vt Chrysostomus docet, de quibus meminit Euangelium, sed prioris magiæ professores. Vnde Porphyrius Magum vocat, id est, diuinorum interpretem. Cicero lib. de diuinatione: Omnino, inquit, apud veteres, qui rerum potiebantur, idem auguria tenebant. Vt enim sapere, sic diuinare, regale ducebatur. Vt testis est nostra ciuitas, in qua, & Reges augures, & postea priuati eodem sacerdoti præditi, rempublicam religionum autoritate rexerunt. Et infra: Et in Persis augurantur, & diuinant magi, qui congregantur in fano commentandi gratia, atque inter se colloquendi: quod etiam idem vos quondam facere Nonis solebatis. Nec quisquam Rex Persarum esse potest, qui non ante Magorum disciplinam, scientiamque perceptorit. Sic ille. Plato verò in Alcibiade, Zoroastri magiã nõ aliud quam diuinorum scientiam docet, quam Reges Persarum filijs tradebant, vt bene rempublicam gubernarent. Philo lib. de specialibus legibus ait: Veramquidem illam magiam, hoc est, perspectiuam scientiam, per quam natura opera cernuntur clarius, vt honestam, expetendamque, non plebeij solam sectantur, sed etiam Reges Regum maximi, præsertim Persici, tam curiosi harum artium, vt regnare non liceat, nisi cum magis versato familiariter. Plinius tres artes complecti magiam docet, Physicam scilicet, & Metaphysicam, & Astrologiam: & Magiam imperare regum regibus in Oriente. Et hoc loco Orientalium magiã improbet. Iustinus martyr lib. quæstionum à gentibus propositarum asseuerat, Apolloniũ Ty-

Γωνῆς seu βεσπῆς quid Chaldæi, & Planetarijvnde dicit.

Chryf. ho. in Matth. 6. & 7. to. 2. initio. Porphyrius Cic. li. 1. de diuinatione.

Magia naturalis studij, vbi maxime floruerit.

Plato.

Philo. p. 2. Magi olim apud Persas soli regnabant, teste Philone.

Plin. li. 30. cap. 1. Magia quibus artibus consistit.

Iustin. martyr li. quæst. 9. 24. & 26. tom. 3.

neum magum experientia veræ magiæ multa admiranda opera effecisse. Verba Iustini sunt hæc: Ac miracula quidem à Mose præstita, vt quæ diuina vi, & efficacia essent præstita, per transmutationem eius, quod subiectum erat, in naturam eius, quod perficiebatur, sunt facta. Quæ autem incantatores edidere, dæmonum operatione sunt exhibitæ, oculos spectantium præstigij decipientium: vt serpens qui non esset, tanquam serpentem: & qui sanguis non esset, quasi sanguinem: & quæ rana non esset, veluti ranas cernerent. Siquidem Apollonius, vt vir naturalium virium peritus, & rerum que in eis sunt, tum repugnantia, tum cognitionis sciens, eiusmodi scientia effectus edidit, non diuina id potestate fecit. Quam ob causam in effectibus omnibus opus illi fuit congruentis materia assumptione ad id quod efficiebat completum, ipsum opera sua adiuantis. Saluator autem noster Christus, miracula diuina potentia sua exhibens, haud quaquam materia indigens fuit, sed iussiones atque prolocutiones eius consequebantur, & consequntur res ipsæ. Hæc ille. Hieronymus verò in Danielẽ sic inquit: Quos nos hariolos, cateri uero dædæ interpretati sunt, id est, incantatores. Ergo videntur mihi incantatores esse, qui verbis remperagunt. Magi, qui de singulis philosophantur. Malefici, qui sanguine vtuntur, & vitimis, & sæpè contingunt corpora mortuorum. Porro in Chaldeis γυναικῶδες, significari puto, quos vulgus mathematicos vocat. Consuetudo autem, & sermo communis, magos pro maleficis accipit: qui aliter habentur apud gentem suam, eò quod sint Philosophi Chaldaeorum: & ad artis huius scientiam reges quoque, ac principes eiusdem generis omnia faciunt: & reliq. Idem lib. aduersus Iouinianũ: Eubulus, inquit, qui historiam Mithra multis voluminibus explicuit, narrat apud Persas tria genera Magorum: quorũ primi qui sint doctissimi, & eloquentissimi, excepta farina, & olere, nihil amplius in cibo sumere. Idem epistola ad Paulinum, initio: Apollonius, siue ille Magus, vt vulgus loquitur, siue Philosophus, vt Pythagorici tradunt, & reliq. Hæc ille. Ex quibus omnibus vides duas species magiæ: & alteram ab er-

Exod. 7.

Quæst. 24.

Apollonij Tyanci admiranda opera quæ uiperfecta.

Christi miracula qualiam illa.

Hierony. in Daniel. ca. 2. sub initio tom. 5. sub finem. Harioli, incantatores, & magi, ac malefici quid inter se differant.

Idem lib. 2. aduers. Iouinia. longiuscule ante medium, tom. 2. sub initium. Apud Persas tria genera Magorum.

Idem to. 1.

ture

Aut. oper. imperf. in Matth. ho. 2 to. 2. operũ D. Chrysof. Theophi. Alexan. li. 2. Paschali. Origenes immerito reprehensus ob laudatum uilissimum magiæ studium. Orige.

Act. 13. 2. Tim. 3. Idem homi. 23. super Nume.

Tertul. li. 3. aduers. Marcion. circa medium.

Cælius Rhodigi. lib. 3. cap. 42.

Aug. Steub. li. 1. de perenni philosophia. cap. 3. Vnde factum fit, vt magorum nomen pro maleficis usurpari cœperit.

rore vacuam esse confirmans autor operis imperfe. in Matthæum: Qui sũt Magi inquit: Viri Orientales, qui uenerunt à Perside. Magi enim apud illos nõ malefici, sed sapientes intelliguntur. Hæc ille. Quare cum Origenes hanc speciem magiæ non vituperasset, sed laudasset, immerito est à Theophilo Alexandrino reprehensus? ait enim: Confundatur Origenes, qui inter cetera flagitiorum genera, quæ confingit, magicis quoque artibus patrocinium tribuens in tractatibus suis, his locutus est verbis: Ars magica nõ mihi uidetur alicuius rei subsistentis uocabulum. sed & si sit, non est opus mali, nec quod haberi possit contemptui. Hac dicens, utique fautorem se esse demonstrat Elyma magi, qui Apostolis repugnauit, & Tanna, atque Mambra, qui Moysi magicis artibus restiterunt. Hæc ille. Sed cum Origenes frequenter Magorũ maleficia detestetur, præcipue super librum Numerorum, non est quod malum de Origine suspicemur. Tales erant Magi isti minimè superstitiosi, aut diuinatoriæ astrologiæ uanitatibus dediti: nam tales indigni fuissent, qui vel quærent Christum, vel quæsitum inuenirent, ne dicam, adorarent. Quod si dicas, ante Christũ ipsi cognitum dici magos, secus, postquam illum adorauerunt. Repugnat, textus ipse huic dicto: nam eos post adorationem uocat Magos, dicitur enim: Tunc Herodes uidens quod illusus esset à Magis, &c. Ex quo Tertullianus libro aduersus Marcionem testatur, quod secundum ordinem suum, & statum essent Philosophis excellentiores. Et profecto ratio non patitur, vt qui fidem habebant venturi Messia, & tantis itinerum periculis se pro eo adoratio exponebant, vt inquam superstitiosi magi dicantur. Quod si quis de Magis plura nosse desiderat, legat Cælium Rhodiginum, & Augustinum Steuchum lib. de perenni Philosophia. Verũ cum hi Magi (vt fieri solet) ad superstitiosam, & curiosam delinuerint, & illicitis dæmonum pactis se se immiscuerint: factum est, vt magorum nomen pro maleficis usurpari cœperit: quomodo etiam astrologia, quæ magiæ pars est, cum prius esset idem quod astronomia,

ceptit pro iudiciaria uanitate accipi. Ita etiam nomen Sophistæ, & tyranni in inuidiam apud Græcos abire cœpit. In sacris tamen literis hoc nomen magorum, & benè, & malè accipi consueuit. Dicitur enim in Leuitico: Non declinetis ad Magos, & ab ariolis, aliquid sciscitemini. Et infra: Anima quæ declinauerit ad magos, & ariolos, pro malefico accipitur. Sic dicitur in Actis Simon Magus, Elymas Magus, & quidam magicas artes sectati ad fidem conuertuntur, & eorum libri exuruntur. In bonum autem accipitur hoc nomen apud Danielelem, vt ratio textus in sinuat: quia ad somnium Regis interpretandum uocantur magi, & malefici, & Chaldæi, ubi magi à maleficis distinguuntur. Hieronymus etiã ibidem testatur, magos esse, qui de omnibus Philosophantur. Dicitio uerò Hebræa, quam Hieronymus uertit semper per nomen magi, vt fantes Pagninus ex Rabbi Dauide producit, propriè astrologum significat. Hoc ergo loco magus in bonam partem accipitur. Hactenus de primo membro. Circa secundum, non est dubium illos fuisse sapientes iuxta proprietatem uocis. Et erant apud ad regnandum: quoniam sapientia maximè conuenit regibus. Nam, & Salomon sapientiam ad regnandum præ cæteris regibus à Deo postulauit, & de Messia inquit Propheta: Regnabit rex, & sapiens erit: & Plato aiebat beatas fore respublicas, si aut sapientes regerent, aut Reges philosopharentur. Natura etiam duce, vt ait Philosophus, qui sapientia præstant, alijs præesse debent. An autem hi Magi fuerint Reges, nec ne, in dubium est à quibusdam reuocatum: ob id uidelicet, quod scriptura rem tantam minimè siluisset, cum id ad Christi gloriam maximè faceret: & quia Scripturæ, quæ prædicunt Reges cum muneribus ad Christum uenturos, non uidentur ad literam loqui de aduẽtu Magorum horum. Veteres quoque patres, reges istos non uocauerunt: rectè tamen hos dici admittunt, eò quod essent potentes, & propter suã insignem sapientiam soliti essent regibus Persarum astare, qui eorum confi-

Leuit. 19.

Infra. 20. Vbi scripturarum illud bene sonet. Act. 8. Infra. 13. Infra. 19. Dan. 2.

Magi qui Hieronymo, Hebræis quid propriè.

B. Hierony. in c. Dan. 2. tom. 5. Santes Pagnini.

Hosce tres Magos uerè sapientes fuisse.

3. Reg. 3. & 2. Paralip. 2. & Sap. 7. Hiero. 23. Plato. Arist. lib. 3. politico. c. 3. & alibi, tomo. 3.

Rationes quorundam ad probandum hos tres Magos, reges minimè fuisse. Psal. 71.

lio

Esther. 1.

lio cuncta gerebant. Vnde in libro Esther septem sapientes de more regio semper astabant Affuero Perfaru regi, Duces Perfaru atq; Medoru, scientes leges, ac iura maiorum.

Hos. Magos reges fuisse multis argumentis colligitur. Psal. 71 Isa. 60.

Splendorem ortus quem vocet Isaias. II. argum.

III. argum.

III. argum.

Tob. 2. V. argum. a Patribus sumptum.

Ambros. li. 1. de offic. c. 12. tom. 1. initio.

Tertull. li. aduers. Iu deos. ca. 6. ante mediu.

Idem. li. 3. aduersus Marcione, circa med.

B. Cyprian. Hierony. in Psal. 71. tom. 8.

Aug. lib. 3. de mirabil. lib. sacra scriptu. ca. 4. tom. 3.

His tamen non obstantibus contrarium multis, & pijs, & probabilibus argumentis demonstrari potest. Na, & a scriptura in primis illud non obscure dictum est, ait enim David: Reges Tharsis, & insula munera offerent: Reges Arabum, & Saba dona adducent, adhuc Isai. Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. Vocat autem splendorem ortus tui, stellam, qua Magos in Bethleem adduxit ad Christum puerum adorandum. Rursus in eodem contextu subdit Isaias: Omnes de Soba venient aurum, & thus deferentes, & laudem Domini annunciantes. Quia enim regnum totum in rege consistit, & tota respublica in legatis suis ad principem missis nititur: simili ratione Sabaei omnes dicuntur venisse, quia eorum oratores ad Christum adorandum venerunt. Idem etiam docet traditio Ecclesiae, qua loca citata ex prophetis ad hosce Magos accommodat, de ijsq; intelligenda sua autoritate interpretatur. Ad idem valent picture ecclesiasticae, praesertim auctoritate, & vestustate commendate. Est ergo in euangelio reges non dicuntur, satis tamen est, alibi in scriptura reges appellari. Sicut nec liber Iob tradit, eius tres amicos reges extitisse; sed hoc liber Tobiae expressit. Vnde, & ipsi magi uideri possunt, si eorum in disputando scientiam quis perpendat, ut dicit Ambros. lib. de officijs. Idem quoq; tradit Patres. Teste. li. aduersus Iudaeos ait: Accepit Christus infans virtutem Damasci, & spolia Samariae. Manent enim orientales illi Magi, infanciam Christi, & regem auro, thure, & m. rha remunerantes, & accepit infans virtutem Damasci sine praelio, & armis, & infra ex Psal. Reges Arabum, & Saba: munera afferent illi. Nam, & Magos reges ferè habuit Oriens, & Damal. Arabiae retro deputabatur. Eadem prorsus dicit libro aduersus Marcionem. Idem docet Cyprian. ser. de Baptismo; Hieronymus in Psalms; Augustinus lib. de mirabi-

lib. sacrae scripturae. Chrysostomus in opere perfecto in Matthaeum his verbis: Oportuerat namque eos continuo sentire, quantum sibi esset additum dignitatis, de tanti scilicet natiuitate regis, qui Perfarum ad se regem ortu suo triumphante traxisset. Quae verba Chryf. non nisi dure, ac violenter exponuntur, quod Magi non nisi Perfarum regis consensu, atq; iussu uenerint ad adorandum Christum. Et Theophyla. reges Perficos vocat. Indicat, & ratio: Nam, ut diximus ex Cicerone, Perfarum rex nemo esse poterat, qui non magicam scientiam percepisset, & ex Plinio, magia in Oriente regum regibus imperabat, nihil mirum est, istos Magos reges fuisse. Cum q; hoc magis ad Christi gloriam, illudstrandam spectet, & ad haereticos reuincendos qui hoc, ut inuentum papistarum negant, magis faciat, non video cur debeat hoc reprobari. Maximè cum Ammianus Marcellinus scribat, ex hoc Magorum semine septem post mortem Cambysis Perficum regnum iniisse, qui Dariusfactione fuerunt oppressi. Erant isti reges, vel potius reguli, domini oppidorum, & urbium singularium: ut varones, comites, marchiones, duces, ac principes sunt in regno Neapolitano, & quales multos olim habebat Hispania. Et tres amici Iob Tobiae. 2. dicuntur reges, & Iosuae 12. legimus, 2. reges ab ipso interfectos. Iudicum uero: 1. cap. 70. reges percussis manuum ac peduum summatibus comedebant sub mensa mea cibum reliquas. Totaq; Celsyria numerat 17. tetrarchias, li. 5. c. 23. & Decapoliitana quae parua erat provincia sex tetrarchias habebat, quae in star regnum erant. c. 18. Plinij: erant quae isti reges uelut tetrarche. Plurarchus in Lucullo Tygranis Armenij factum describens, qui paullo ante Christum in Asia floruit: Ministrabant ei per multi reges, quorum alij uelut pedisequi astant, & pedes equitanti interiores tanquam inuasi accurrebant ei, & infra ait: Erat insana uiri uentritas cui tot populi, tot reges, tot peditus legiones, & equitum millia amicos attolebant, vnde. subdit, quod reges regum, uocarentur Haec ille. Extat, & Claudiani Epigr.

Chryso. 6. ope. imperf. in Matth. circa mediu. to. 2.

Theophy. in Matth. VI. Argum. ab ratione ipsa. Cice. lib. de diuinatio. Plin. li. 30. cap. 1.

Ammian. Marcel. li. 23. paullo a medio.

Claudian. in epigrammate de Christo.

ma,

Cur Magi ab Herode miris fors a honorifice excepti fuerint.

Cur Magos potius quam Reges Matthaeus appellauerit.

II. ratio.

III. ratio.

III. ratio. Daemones unde dicuntur.

Qua nihil sapientia periculosa, eademque qua conducibilis nihil.

Magorum regio, ubi sita. Herod. li. 3. Plin. lib. 6. cap. 26.

Ptoloma.

ma, ubi Magos Reges vocat, cuius ferè initio ait:

Dant tibi Chaldaei praenuntia munera Reges, Myrrham homo, Rex aurum, suscipe thura Deus.

& reliq.

Quod si Magos parum honorifice accepit Herodes: hoc aut Herodianum factum arguit, aut Romanam gloriam. Indignum uero est, magni Regis tumorem in minorum inuidiam, odiumque conuertere.

At dices, Cur potius Matthaeus Magos eos, quam Reges nominauit? Quia nimirum magis è re nostra, & Dei erat, ut sapientes de Christo redderent testimonium, quam reges. Reges enim plerumque ignari, & imperiti sunt, aliorumq; sententiam sequuntur, & cum sapiunt, sapientium reguntur consilio: Maius ergo est testimonium, quod datur a sapientibus, quam quod a regibus. Deinde ut ostendatur, quam sit aequum, & conueniens, ut qui rex futurus est, sapiens sit, quique alios sapientes gubernaturus est, sapientia qua ceteros gubernet, & regat, antecellat. Praeterea coram summo Christo Rege nullus fidelium uocari rex debet: Ut enim coram sole stellae remittunt lumina sua, sic coram Imperatore Christo regium nomen cessat. Amplius qui primi a Deo descenderunt, sapientes fuerunt: daemones enim, a sapientia nomen habent: ita qui primi Deum quaesierunt, sapientes sunt: quippe Magi, sapientes interpretantur. Daemones igitur ceciderunt, Magi resurgunt, ut intelligamus, sicut nihil esse periculosius sapientia sibi relicta, ita nil conducibilius sapientia diuino lumine illustrata. Non omitendum tamen esse duxi, quod Herodotus Magorum gentem non in Perside, sed in Media collocat. Plinius quoq; Persia, inquit, habet in extremis finibus Laodiceam, ab Antiocho conditam. Inde ad orientem Magi obtinent Passagat: das castellum, in quo Cyri sepulchrum est, Et horum Ecbatana oppidum translatum ab Dario Rege ad montes. Certè Ptolomaeus in sinu Perfico assignat peculia rem locum, quem sinum Magorum uo-

cat. ut Magos, sicut, & Chaldaeos non tam ex artis, quam ex gentis uocabulo fuisse nominatos colligas. Verum prior sententia solidior est, & plures ex antiquis habet assertores.

Deinde tradunt nonnulli, hos Magos fuisse gentium sacerdotes. Nam illud insinuare uideretur historia Tripartita, qua Magis sacerdotium tribuit, his uerbis: Hoc autem factum (nempe quod Perse fierent Christiani, haberentque Ecclesias, & sacerdotes:) Non mediocriter contristabat Magos, qui religionem Perfarum ueluti quadam sacerdotalis tribus per successorem generis ab initio commissam habere noscuntur. Haec ibi. Et L. Apuleius tradit inter Persas uocari solitos Magos, eos qui esset apud eos sacerdotes. Quadrat autè his, quae diximus ex Porphyrio, Diogeneque Laertio: Namque Magi erant diuinarum interpretes, docebantque de diuina Deorum generatione: offerebant preces, & sacrificia, quod est ministerium sacerdotum. Ita etiam Cicero superius a nobis productus docet illos in sanum docendi gratia, & colloquendi conuenire solitos. Atque idem confirmari etiam potest ex sacris literis, quae tradunt, regnum repugnare minimè sacerdotio. Melchisedech etenim, Rex Salem fuit, Dei summus sacerdos. Poeta quoq; Latinus de Aonio Rege sic cecinit:

Rex Anius, rex idem hominum, Phœbiq; sacerdos,

Vitis, & sacra redimitus tepora lauro. Heli, atque Samuel sacerdotes, uel Leuitae fuerunt, & iudices populi Dei: Machabaei de genere sacerdotali, per multos annos Iudae regnum obtinuerunt. Christus Dominus regia, & sacerdotali praeditus fuit dignitate: quam eius regnum magis spiritale fuerit, quam temporale. Neque ista duo, sacerdotium, & regnum, diuisit Christus, propterea quod suapte natura sibi inuicem repugnent, & contradicant: uerum quia tale sacerdotium, quale illud est Noui Testamenti, haud decet cum regno esse coniunctum, quemadmodum nec aurum cum plumbo; lutoe. Indignum est enim spiritualia tractantem, secularibus immisceri cu-

Tres Magos sacerdotes quoque fuisse, vnde constat. Histo. Tripart. li. 3. c. 2. initio.

L. Apuleius Apologia. 1. eadem confirmatur traditio a Magorum officijs. Porphyrius. Diog. Laert. Cice. lib. 1. de diuinat.

Ubi doceret Magi, atque inter se consultarent. Gen. 14.

Virg. li. Aeneid.

1. Reg. 2. Infra. 12. 1. Macha. 2

Spiritale, non temporale cur sit regnum Christi.

2. Tim. 2.

ris,

Regia, & sacerdotalis dignitas, & officium in quo distinguatur

De ministerio temporali potius quam spiritali gloriantes, quid facere videatur.

2. Paralip. 26.

Cui regia simul, & sacerdotalis dignitas incit, qua quid ille praestare debeat.

Hos reges numero tres fuisse,

Psal. 71.

Ternarii sacramentum numeri.

ris, vt Paulus docet. Interdum etiam requirunt hęc potestates, & gradus oppositas functiones, ac valde sæpe diuersas. Nam regibus ex officio incūbit effusionem sanguinis alieni haud quaquam vereri; at sanguinis proprii effusionem sacerdos gloriosam ducere, diuina lege tenetur. Ille seueritate, hic clementia clarere debet: diuitias ille, hic paupertatem, ille gloriam, hic gloriæ contemptum colit: ille seruos, & milites, hic lacrymas, precesq; pro armis debet habere. Sed quonia fragilitate humana fit interdum, vt quis magis gloriatur de ministerio temporali, quam de spiritali; cum tamen hoc principale sit, illud verò consequens atque aduentitium, quod perinde est, ac hominem gestantem torquem auream, magis gloriari in calceo, quam torque. Ideo simul in vno, & eodem consistere ægrè possunt. Ergo quem admodum obedientia, & charitas duo illa officia aliquando coniugit, sic ambitio suis finibus non contenta, interdum regem, vt vsurparet officia sacerdotis, impulit, vt testantur sacræ litterę: interdum verò sacerdotem occipere regnum, quod absurdus est: si quidem à gradu superiori ad inferiorum venire, est descendere. Vt dunque autem res habeat, certè cum vtraque potestas in vnum, & eundem hominẽ concurrat, danda est opera, vt quemadmodum corpus ex coniunctione quã habet cum anima, illustratur, & viuít, nequaquam verò è conuerso anima à corpore accipit, ita regnum à sacerdotio animari, & ornari debet, non autẽ sacerdotium à regno. Et hætenus de secundo.

Iam de tertio. Quot numero fuerint hi Magi, non exprimit Mattheus: tres tamen fuisse, scriptura innuere videtur, quæ ter nominat reges. Nam in prædicto Dauidis loco ter reges appellantur plurali pro singulare sũpto: Reges, inquit, Tharsis, & insula munera offerent: Reges Arabum, & Saba dona adducent: & adorabunt eum omnes reges terra. Est etiam hic numerus primus multitudinis ad mysterium Trinitatis representandum aptus. Idem quoque comprobatur munus quod obtule-

runt, triplex, aurum, thus, & myrrha, idem patrum traditio docet. Hinc Leo serm. 1. & 4. & in 3. ter, & in 7. & 8. tres fuisse tradit. Idem picturæ ecclesiasticę comprobant. Idem postremo ab eorũ corporibus, quæ tria Colonia Agrippinæ magna cum veneratione asseruantur, planum fit, atq; perspicuum. Quod ergo auctor operis imperfe, in Mattheum, homil. 2. docet fuisse duodecim: haud est adeo receptum, vel testatum, nisi velimus benignè interpretari, illos non venisse solitarios, sed conuenienti stipatos comitatu, qui ad numerum duodecim peruenisset, præter dromedarios: namq; huiusmodi potius reguli erant quam reges.

Nomina autem eorum, vt testatur Zacharias Chrysofopolitanus in harmonia sua euangelica, Hebraicè quidem sunt Appellius, Amerius, Damascus, Græcè verò Μακάριος, Παταριος, Σαρανιός. Sed profectò hæc cõficta sunt ab aliquo nebulone, & meræ nugæ, quibus impositum est illi bono patri. Propria verò, & recepta vocabula sunt; Balthasar, Gaspar, Melchior (vt traditio habet, & historia docet scholastica) quæ à Chaldæo idiomate, ac Persico minimè sunt aliena, vel peregrina; neque ratio aliqua est cur fingerentur hęc voces.

Ad quartum: Dicuntur venisse ab Oriente, non absolute ab Oriente extremo, quia esset distantia per leucas 2400. nec potuissent iumenta aliõ qui velocissimi cursus tantam, absoluerẽ viam. 13 diebus; & tam velox motus causa interitus extitisset. Nec rursus ab angelo portati, fuerunt miraculo, vt Remigius docet: quemadmodum dum Habacuc per angelum in Chaldæam breuissimo tẽpore delatus est: Quoniam non esset opus stella dirigente, si per angelos delati fuissent: nec reætè de illis diceretur quòd venerunt Hierosolymam, sicut dicitur de Simeone, quòd venit in spiritu in templum. Adhæc per aërem in Bethleem deducti vlla sine interrogatione fuissent in regia ciuitate de Rege nato facta: nec opus erat tot diebus ad faciendum iter. Ratio item suadet, vt

Leo Papa.

Magorũ vbi corpora asseruentur.

Aut. oper. imperf. in Matth. to. 2. operũ D. Chrysof.

Illos duodecim fuisse, secundum aliquos, vt verum.

Isa. 60. Quæ fuerint Magorũ nomina.

Zach. Chrysof. tanus.

Histo. scola. cap. 8.

A quo Oriente venerint Magi Hierosolymam.

B Remig. in Matth.

Dan. 14.

Quo modo venerint.

Luc. 2.

absq;

Miracula nõ sunt sine ratione multiplicanda.

Arist. lib. 8. Topico. tom. 1.

Duplex est Oriens.

Scripturis prorsus incognita cuius nam acceptio Orientis

Aliq Orietis acceptiones consuetę, ac familia res.

II. sententia que rejicitur Hieron. to. 9. in principio.

absq; vrgenti causa miracula ne multiplicentur. Frustra enim fit per plura, quod potest fieri per pauciora, vt docet Aristoteles: Cum tamen hi Reges naturaliter; & sine graui labore breui tempore venire potuerint. Præterea peccat hæc positio, quæ asserit, Orientem partem esse orbis, quæ opponitur Occidenti nostro.

Quod vt fiat manifestius, explicandum est duplici modo Orientem posse accipi. Primò quidem modo, vt Oriens sit primus punctus horizon-tis ab ea parte, ex qua sol mouetur ad nos vergendo: Et cum non sit locus in orbe, vbi non sit Orientalis punctus alicuius Horizontis; non erit vllus locus, in quo Oriens non sit. Et idem de Occidente. Nihil namque loci est, in quo non inueniatur punctus Occidentis alicuius horizon-tis. Et sic vbiq; est Oriens atq; Occidens: imò ille et punctus, qui est vni Oriens, est etiam alteri Occidens. Atque hac ratione nunquam sumitur in scriptura Oriens: quia nihil magis determinaretur, si diceretur, esse alicuius in Oriente, ac si diceretur esse in Occidente, cum in eodem puncto sit Oriens, & Occidens respectu uersorum. Alio modo capitur Oriens magis largè, & tunc potest sumi, vel absolute, vel relatiuè. Absolute quidem dicimus Orientem, primam partem terræ habitabilis, quæ spectat Orientem solem: atque hæc est India. Sumitur alio modo per respectum: qua ratione dicimus vnum locum esse ad Orientem alterius, nam quicumque locus magis vergit ad illam partem, ex qua sol oritur versus nos, vocatur magis Orientalis, quam alius, etiam si non distet ab eo, nisi per vlnam, aut brachium, in priori verò sensu accepit ista opinio Orientem pro vltima terra habitabili atque Orientali, quæ India est.

Alia secunda sententia est B. Hieronymi aientis, hos reges venisse de extremo Orientis, siue de principio Indię, adiutos dromedarijs, quæ sunt animalia velocissima, atq; vno die cõficiunt iter, quod equus maximè pernicitatis tribus diebus valet perficere.

Sed certè in hanc sententiam faciunt quam plurima, quę demonstrant euidẽter, non solum 13. sed nec 30. dierum spatio tantũ iter posse cõfici: valdeq; afflicti atq; grauari fuissent hi reges tanta celeritate ambulantes, neq; dromedarij isti fuissent Madian, & Ephra, vt Isai testatur: sed potius dromedarij Indici, siue Orientales. Tertia sententia docet, Magos in Bethleẽ venisse post annum integrum, & diebus 13. neq; tunc opus fuisset dromedarijs, quia tanto tempore facile erat etiam à principio Orientis ad Hierusalem vsq; peruenire. Sed opinio hæc falso innititur fundamento, nempè quòd accipit Orientem pro prima parte Orientali terræ habitabilis: nec opus erat tanto tẽpore, nam tam celeriter festinantes, ante finem anni iter emensi fuissent, nec post annum inuenissent Christũ in Bethleem, quem adoraret, imò nec post 40. dies, quia iam inde recesserant in Hierusalem ad exhibendum in templo Christum Dominum, sed neque in Nazareth: iam enim inde Angeli voce admoniti in Egyptum se recepissent. Cum itaque Magi Christum inuenierint in Bethleem, nõdum ergo transierant 40. dies nedum annus cum 13. diebus. Ex his minùs verisimilis redditur. 4. senten. Epiph. in hæc 51. duos annos à Christo nato, Magos ad Christũ adorandũ venisse. Hanc sententiã sequuntur Zach. Chrysofopolitan. Iacob. Faber, atque Osiander hereticus: cuius positionis causæ afferuntur duę. Altera quòd in die purificationis, non agnum tanquam diues, sed turturem, aut pullum colũbæ obtulit: non ergo potuit mater inuenire pretium agni: atq; ideo thesaurũ à Magis nondum acceperat. Altera causa est, quòd Herodes mandauit occidi omnes pueros à bimatu, & infra, secundũ tempus quod exquisierat à Magis. Si quidem haud vero simile est, Herodem interfecturum pueros iuxta tempus stellæ, si ab eius ortu ad Magorum aduentum, non nisi tredecim effluxisset dies. Et quomodo dixissent: Vidimus stellam eius in Oriente: significantes non solum regionem, in qua erant, esse Orientalem ad Hierusalẽ,

Isa. 60. III. opinio, etiam minime probabilis.

Luc. 2. & seq.

III. senten. B. Epiph.

Zacharias Chrysof. Iacob. Fab. Osiand. heretic.

Magos ad Christũ adorandum, venisse post biennium, opinãtes, quib⁹ ferè illi rationibus adducantur.

Matth. 2.

Tom. 3.

O o sed

fed ex ipfo vero Oriente veniffe, qui longo interuallo ab Hierufalem diftat : ac propterea eguerunt multis menfibus, & annis aliquot ad veniendum. Verum hæc fententia priori eft longe improbabilior, ac rurfus improbat. Primo ex eo: *Cum natus effer Iefus in Bethleem, ecce Magi ab Oriente, &c.* Sanè, fi quando venerunt, fuiffet Chriftus anniculus, aut bimulus, Euangelifta non dixiffet : *Cum natus effer Chriftus, ecce Magi, &c.* quod non de re tam fera, fed fubita ac repentina, fiue de proxima, vel præfenti dici folet : *Ecce*, vt Genefi vigefimo quarto : *Nec dum*, inquit, *intra fe verba compleuerat, & ecce Rebecca egrediebatur, & Ioannes : Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, & Poëta:*

Audiat hæc tantum, vel, qui venit, ecce, Palamon.

Recens ergo natus erat Chriftus, quando Magi aduenerunt. Deinde, fi Magi inuenerunt puerum in Bethleem, ergo ante diem purgationis accefferunt, nam vltra id temporis Chriftus non fuit in Bethleem : vt enim inquit Lucas capite fecundo. *Vt perfecerunt omnia fecundum legem Domini, reuerfi funt in Galilaam, in ciuitatem fuam Nazareth, &c.* Cur enim reuertetur in Bethleem, vbi locus non erat Virgini ad reclinandum infantem, nec eo venerant, vt morarentur, fed vt profiterentur in ciuitate fua.

Rationes etiam illius fententiæ debiles funt, & infirmæ, namque ad primam refpondetur, liberalitatem, & beneficentiam Virgini fuiffe in cauffa, vt aurum acceptum erogaret in pauperes : vel prudentiæ fuiffe, quæ viaticum parauit profectio in Ægyptum : nam fi Iofeph ante purificationem de profectio in Ægyptum ab Angelo fuit admonitus, iuxta illud : *Qui cum recessiffent, ecce Angelus Domini apparuit in fomnis Iofeph: fiue Magi oraculum per aliam viam ingrediendi, illi communicauerint, credibile eft, prudentiffimam Virgini iam inde quod ad fugam peregrinationemq; opus erat, fibi profpicere*

cepiffet. Secunda verò ratio, quæ magis videtur vrgere, quod Herodes occiderit pueros à bimatu, & infra, fecundum tempus, quod exquisierat à Magis: quo loco videtur indicari, ftellam ante biennium illis apparuiffe. Non enim mox à nato Chrifto venerunt, nam ftatim recedentibus Magis, Herodes occidit pueros, ait fi quidem textus: *Tum Herodes videns quod illufus effer à Magis, &c. Mittens occidit omnes pueros*, particula autem : *Tunc*, non minus fignificat rem præfentem ac proximam, quàm vocula: *Ecce*. Refpondeo in primis, vt Euthymius admonuit, quod illa oratio ad id, quod præceffit, non eft referenda à bimatu, fed folum ad particulam, & infra, cui proximè eft coniuncta, legendo in hunc modum: *Et mitens occidit omnes pueros qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius à bimatu, & pofta ibi hypodiatole, fubdatur: Et infra, fecundum tempus quod exquisierat à Magis.* Quare non eft intelligendum, peremiffe bimulos fecundum tempus exquisitum, fed tantum alios minimos, quibus folis apparitionis ftellæ tempus accommodauit. Cur igitur bimulos occidit, fi non fecundum tempus ftellæ? Refpondeo eadem ratione, qua non folum in Bethleem iuxta Prophetam, in qua natus eft Chriftus, fed etiam in omnibus finibus eius: de quibus nil Prophetam prædixerat. Vt ergo ex propria malitia ampliauit locum, fic ampliauit, & tempus. Præterea probabile videtur, Herodem Romam euocatum, vt accuffationi filiorum refponderet, necem illam puerorum parare diftuliffe, quam poft reditum fuum edidit: nam euocatus Romam fuit, vt fcribit Iofephus lib. 16. antiquit. cap. 7.

Quinta fententia eft autoris fuper Matthæum, operis imperfefti, & Auguftini in fermone particulari de epiphania: quod ftella apparuerit iftis Magis per duos annos ante Chrifti natiuitatem, qua vifa fe ad iter comparant, & à remotiffimis partibus Orientis ad Chriftum tertio decimo poft ortum eius die peruenerunt. Cuius fententiæ rationem hanc adfe-

II. ratio eorundem quæ infirma.

Euthym.

Herodes quomodo intelligendus occidiffe omnes pueros fecundum tempus quod exquisierat à Magis.

Micha. 5. Ad illud, cur bimulos occidit Herodes, fi non fecundum tempus ftellæ.

Iofe. hiftor.

V. fententia. Aut. op. imperf. in Matthæum, to. 2. o per u. D. Chryfoft. B. Aug. to. mo. 10.

I. argumentum contra illam fententiam.

Gen. 24.

Ioan. 1.

Virg. eclo. 3.

II. argum.

Luc. 2.

I. ratio diluitur aduerfariorum.

Matth. 2.

runt:

runt: quoniam Herodes poft recelfum Magorum ab eis fe videns illufum, mandauit occidi pueros à bimatu, & infra fecundum tempus quod exquisierat à Magis.

Sed in hanc fententiam illud facit, quod per ftellam, quæ vifa eft illis, no uerant Chriftum effer iam natum: dixerunt enim: *Vbi eft qui natus effer Rex Iudeorum? Vidimus enim ftellam eius in Oriente, &c.* indicantes ortum ftellæ prænuntiaffe factam, natiuitatem. Deinde citius venire potuiffent, quia vix vnius anni effer iter. Et venientes, nondum nato Chrifto, effer illufi: vel defatigarentur expectando. Quod ergo Herodes occiderit pueros à bimatu, & infra, fecundum tempus quod exquisierat à Magis: inde effer, quod ponebat puerum natum nondum fuiffe ante ortum ftellæ: qua in re diligenter inftitutus fuerat à Magis.

Ergo dicendum effer, has omnes fententias in eo maxime peccare, quod per Orientem intelligant extramas Orientalis Indiæ partes, cum tamen iuxta veritatem dicendum fit, Orientem accipi relatiuè pro terris, quæ refpectu Iudææ erant Orientales. Sic enim diebus tredecim abfq; miraculo, vel graui labore iter illud emitteri potuerunt: quo quidem intellectu confueuit, Scriptura accipere Orientem. Sic enim dicitur Genef. 2. *Plantauerat autem Dominus paradifum voluptatis ad Orientem*, nempe ratione terræ Palæftinæ, nam creditur fuiffe in Mefopotamia paradifus ille, narratur etiam habitaffe Cain ad Orientalem plagam Eden: hoc effer, in illa parte terræ, quæ refpectu Eden, Orientalis erat: & Genef. 25. fcribitur, Abraham feparaffe filios fuos ex concubinis natos, à filio fuo Ifaac, ad Orientalem plagam: & tamen Ifaac habitabat in terra Chanaam, Ifmael verò inter Sur, & Cades in folitudinem: vt ibidem perhibetur.

Alij verò, vt Madian, & Epha, & Cepha filij Abraham, incoluerunt ciuitates ex ipforum nomine nuncupatas, quæ propinquæ erant terræ

promiffionis, & tamen vocantur refpectu illius Orientales. Item Ifa. vnde cimò dicitur, quod Iudæi prædabuntur filios Orientis, videlicet finitimas Orientales terras, fi quidem alias extremas Indiæ partes, vt pote diftantiffimas, non folum prædari, fed ne cognofcere quidem poterant. Iob etiam, qui habitauit in terra Hus Arabiæ proxima, dicitur magnus inter omnes Orientales. Genef. 13. Loth: *Elegit fibi regionem circa Iordanem, & recessit ab Oriente*, & Num. 23. ait Balaam: *De Aram adduxit me Balaam Rex Moabitaram de montibus Orientis*. Syria quoque 4. Regum. 13. appellatur Orientalis, quæ nihilominus erat ipfi Chanaam terræ coniuncta. Atque hæc fententia, quam magno confensu multi doctores fequuntur, & inter alios B. Thomas, & Nicolaus de Lyra, probabilior videtur, ac minus fcriptulis patet. Nam fiue Magi pofteri fuerint Balaam, ac proinde ex Mefopotamia Orientali Iudæis, vt percenferetur. Num. 22. in confinio Amonitarum, vt tradunt Chryfoftomus, Hieronymus, Ambrosiusque: fiue effer Sabæi, vel Perfæ, feu Chaldæi, partem finus Perfici habitantes: Nam in finu illo Ptolemæus in fexta Afie tabula ponit Magorum finem: cui, & ipfum nomen Magorum adftipulatur: fiue accefferint ex Arabia: quæ fententia Iuftini Martyris fuit in dialogo contra Tryphonem: & munera etiam illi ateftantur: Dubitari nequit quin totum illud quod erat itineris, decem diebus conficere potuerint: Nam diftat Hierufalem ab Aram. 172. paraſangis Perficis, Hispaniæ: ad Vr verò Chalæorum. 212. & cum Labam Iacob fugientem à Mefopotamia in Iudæam inſequeretur, feptimo die confecutus effer illum in monte Galaad, qui effer principium Libani: Et tamen Iacob fecum ducebat greges ouium, vxores, & paruulos. Laban verò non ante tertium diem fugam Iacob deprehenderat. Regio item illa dromedarijs abundat (quorum Ifaias meminit capit. fexageſimo, & in illis veniſſe Magos, teſtatur Cyprianus fermone de ſtella, & Magis) quos vno

Iſa. 11. Quos prædicitur Iudæi filios Orientis; iuxta Pro.

Iob. 1.

Gen. 13.

Num. 25.

4. Reg. 13.

B. Thom. in 3. p. q. 36. art. 6. tom. 12.

Nicol. de Lyra.

Varie fententiæ de ortu Magorum. Num. 22.

Chryſ. ho. 7. in Matthæum. to. 2.

Hieron. ibidem. to. 9.

Ambroſ. li. 2. in Lucã, 6. 15. to. 5.

Ptolemæus Iuftin. martyr tom. 2.

Paraſanga quot olim ſtadia complectebatur Gen. 31.

B. Cypria.

Refellitur etiam hæc opinio, de stella bienno Magis vifa ante natiuitatem.

VI. fententia & vera.

Gen. 2.

Vbi creditur fuiffe paradifus terreſtris.

Gene. 4.

Infra. 25.

Dromedarij vno die quod stadia conficiant. Philostrat. Aristot. to. 2. Hieron.

Cur ve nerint ab Oriē te Magi.

Gen. 3. Rom. 5. Damaf. lib. 4. cap. 13.

Cur nos ad Oriēte con uerſi orare conſueuerimus, teſte Da maſceno.

Cur uenerint Magi ad Chri ſtum adorand um.

II. ratio.

Magorum fi des cum illa Abrahe com paratur. in quatuor.

Gen. 12. Heb. 11.

Gen. 12.

Gen. 15. & Rom. 4.

die mille stadia conficere affirmat Philostratus libro secundo, de vita Apollonij: & Aristoteles libro nono animal. capite ultimo, asserit celerius illos currere, quam Nyseos equos. Nec te moueat quod Hieronymus in capite secundo, & vigesimo quinto Hieremias: Chaldaeam, ait, in Aquilonis parte sitam esse respectu Hierusalem: Nam quia inter Orientem, & Aquilonem sita est, interdum Orientalis dicitur. Et de hac questione dictum sit haecenus.

Ab Oriente igitur uenerunt Magi: quandoquidem ibi primum orta fuit prauaricatio, & idololatria, ut ubi abundauit delictum, superabundaret, & gratia; & ibi fieret principium uisitationis, & ecclesiae. Ideo Christus in cruce positus est, teste Damasceno, facie uersa ad occidentem, ad significandum, culpam in oriente contractam, se post dorsum suum posuisse. Et ideo nos conuersi ad orientem, ut Christum nos spectantem intueamur, orare consueuimus.

Quorsum autem uenerint, explicandum est. Nimirum uenerunt ij, primum, ut perspicua redderetur bonitas diuinae prouidentiae, quae non tantum Iudaeos, sed etiam exteras nationes per fidem in Christum saluas facere instituit. Deinde quod illustris fides Magorum appareat: quae certe si non maior, par tamen illi Abrahamae fidei possit uideri. Nam ut ille primo exiit de terra sua ad imperium Dei, sic isti soloductu stellae nullo alio (quod quidem legatur) imperio diuino ad Christum uenerunt. Ille confusus, uerbo Domini uenit in terram quam nesciebat, sic isti in terram quam ignorabant. Deinde exiit Abraham, in spe quod esset futurus in gentem magnam: istis nihil tale est promissum. Imo cum diuites, & sapientes essent domi suae, omnibus tamen propter Christum adorandum ad tempus nudati sunt. Adhaec promissus est Abrahamae Christus, in quem credidit, & reputatum est ei ad iustitiam: at isti non crediderunt tantum, uerum e-

tiam in regia ciuitate coram hominibus aperte confessi sunt: neque detriti stabuli paupertate, squalore ac foetore, eum adorauerunt. Denique Abraham egressus est de Vr Chaldaeorum, fugiens imminens periculum ignis, quod nollet adorare eorum idola, ut dicitur Iudith. 5. isti sponte, & sine necessitate egressi sunt de regno suo, & obtulerunt munera Saluatori. Item uenerunt Magi, ut fidem Christi profiterentur, in confusionem Iudaeorum. Nam, ut olim Ionam prophetam, neglectis filijs Israel, misit ad Niniuitas, Heliseus uero sanitatem contulit Nahaman Syro, & Helias uiduam Sarepthanam, alienigenamque miraculo pauit: nec non Christus Centurionis, ac Chanaanae fidem laudauit, ut excitaret Iudaeos, uel confunderet: Ita hoc loco haec historia introducit, ut Iudaei uel excitentur ad fidem, uel confundantur. Hinc Chrysoſt. in haec uerba ait: Quod de Niniuitis fecit Deus mitens ad eos Ionam: quod in Samaritana, atque Chanaan, hoc etiam fecit in Magis, & idcirco dicebat: Viri Ninuita, regina Austri surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam: quoniam illi quidem minoribus crediderunt, isti uero nec maximis. Sic ille. Ergo futurum erat, ut gentilitas Christum sequeretur, Iudaea negligeret. Praeterea Christus agnitus est a Magis, & a pastoribus; ut intelligas nemini suam paupertatem uel suas diuitias impedimento esse, quin Christum agnoscere, Christumque non minus in salutem diuitum uenisse quam pauperum.

Illud quoque perpende, quod ex Iudaeis rudes, & obscuro, id est, pastores, ad Christum natum adorandum uenerunt, ex gentibus uero reges, & sapientes, ut in eorum aduentu praeluderet Spiritus Sanctus, quod futurum erat, nempe per paucos Iudaeos Messiam suum agnituros, plurimos autem, & innumerabiles ex gentibus. Ita enim natura comparatum est, ut cum nobiles ac primarij uiri Dei religionem sequuntur, populi omnes confestim ad eam accurrant, cum uero paruus, & obscuro, difficillime alij per-

Gen. 15.

Iudith. 5.

III. ratio aduentus Magorum ad Christum adorandum.

Iona. 3. 4. Reg. 5. & Luc. 4. 3. Reg. 17. Matth. 8. Infra. 15.

B. Chrysoſt. ho. 6. op. imperf. in Mattheum ante med. 10. 2. initio.

Ioan. 4. Matth. 12.

III. ratio, cur uenerint Magi. Luc. 2.

In eo, quod ex Iudaeis pastores tantummodo, ex gentibus uero reges uenerunt ad Christum adorandum, quid fuerit diuinitus ostensum.

Cur Magi uenerint Hierosolymam.

Isa. 55.

Herodem regem non timuerunt.

Prou. 10.

Infra. 28. Chry. to. 2.

Magorum magnanimitas, & fiducia.

Num. 24.

His uerbis Magi tantum quid postulerunt: Vbi est qui natus est Rex Iudaeorum.

mouentur, & rarissimi sectantur. Atque haec de quarto.

Sequitur: *Venerunt Hierosolymam.* Regiam uidelicet, & sacerdotalem ciuitatem, in qua probabiliter putabant eum delitescere. Sed falsi sunt longè. *Non enim cogitationes meae, cogitationes uestrae, neque uia uestra, uia mea dicit Dominus.* Homines alta quaerunt, Christus humilia, & quae salutaria sunt. Bethleem elegit Dominus natiuitati, Hierosolymam morti. Neque uero isti timebant Herodem, quem intrantes nosse poterant Idumaeum, & alienigenam: nec patrem esse Messiae Regis Iudaeorum, quem Deum credebant: putabantque Christum regem quem quaeritabant, ipsis opitulaturum: *Ambulans quoque simpliciter, ut scriptura inquit: Ambulat confidenter: Et iustus sicut leo, confidens, absque terrore erit.* Vnde Chrysoſtomus homilia sexta, pulchre ait: *Considera, igitur horum, & admirare uirtutem non modo quia tam longi itineris subiere laborem, sed etiam quia tam simpliciter, & libere egere cum rege. Etenim ne subdole missi ab aliquo putarentur, & ducem sui itineris produunt, & longinquitatem regionis fatentur, & fiduciam mentis ostendunt. Venimus, inquit, adorare eum: Et neque tumultum populi atque clamorem, neque potestatem reformidant tyranni. Vnde mihi uidentur isti etiam in regione propria facti esse postea ciuium suorum magistri. Qui enim hic nequaquam ista dicere timuerant, multo hac ipsa liberior patriam suam hominibus praedicarunt: quippe praeter stellam iudicium habebant, & angeli responsi, & Prophetae testimonium. Haec ille.*

Dicentes: *Vbi est qui natus est Rex Iudaeorum?* Non dubitant an natus sit, norant enim certo natum, nec an iure rex natus, necne, nouerant siquidem ex stellae prodigio regem eum non solum Iudaeae, sed uniuersi orbis esse: sed ubi, & qua in parte ciuitatis natus, uel quo in palatio delitesceret non nouerant. Vbi primum uidet fortitudinem audentem confiteri coram hostibus ipsam ueritatem solet testimonium alienorum, & praesertim inimicorum maioris esse ponderis, & fi-

dei, ut testatur Basilius serm. de natiuitate. Deinde Magorum sapientiam perspicis, nempe fidem, dicunt enim: *Qui natus est Rex Iudaeorum?* id est, Spiritu Sancto unctus ad regnum, & natus rex, quoniam innocens, sapiens, & iustus. Et sicut natus est rex, ita, & mortuus est rex, sic testatus est ille titulus super crucem scriptus, cum Christus moreretur: *Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum.* Regum ergo testimonio Christus nascitur rex, & principis Pilati titulo Christus moritur rex, contra quod consilium est insurgunt Iudaei, tamen persistit Pilatus: *Quod scripsi, dicentes scripsi.* Alij autem omnes etiam filij regum, & imperatorum, non sunt reges, donec iurentur, & acceptentur in reges. Quia uero Christus a Deo constitutus est rex, a tempore conceptionis, & post resurrectionem declaratum est, regnum ipsius esse plane spirituale, & diuinum: sicut ipse dixit: *Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra.* Propterea uolentes eum regem facere, fugit, & latuit, quia regnum eius non erat de hoc mundo: id est, non pendebat ex electione, & uoluntate hominum. Erat tamen Rex Iudaeorum, scilicet credentium, & confidentium eum regem spiritualem: quae quidem fides, & confessio sine Dei beneuola uoluntate, atque gratia ab hominibus nequit haberi. Et quoniam regnum est spirituale, nihil detrahit regibus secularibus, quin potius illos illustrat ac decorat, illis dando spiritum suum ad regna sua recte administranda, ac finem nobilissimum gloriae Dei ostendendo, ad quem in gubernatione semper est collimandum. *Vbi est qui natus est Rex Iudaeorum?* Si ad pastores uenissent, poterat ab eis indicari, ut quibus erat ab angelo indicatum, & ipsi uiderant: at uenerant ad Iudaeos, bene habet: & ipsi possunt indicare, quibus indicatum sit a Prophetis. Horum dicta secuti, assequuntur, ut uideant quem petunt, licet indicantes non uiderint, ut praedicatorum qui docent quae non faciunt. Et sicut tunc Magis locute sunt scripturae, sic nobis

Basil. hom. 25. tom. 1. Magi quale regem agnouerint Christum, & uenerati sunt.

Ioan. 16.

Ibidem.

Quale regnum Christi tantummodo.

Matth. vlt. Ioan. 6.

Infra. 18.

Quorum rex sit Iudaeorum Christus.

Temporalibus ille regibus quid conferat.

Luc. 2.

Iudaei Christum natum in Bethleem Magis indicantes, nec uidentes ipsi, quos figurauerint, Matth. 23.

Cur illi Christum non agnoscant.

Prophetae modo omnes loquuntur, & Christum ostendunt, verusque sensus eorum nobis, & intellectus vna cum scripturis traditus est, ut agnoscamus Christum. Sed Iudaei nobis nunc dicunt: Vbi est qui natus est rex Iudaeorum? Sed cum illi veniant, ut explorent non, ut adorent, non agnoscunt Christum in humilitate, qua ostenduntur, nempe quod praeter spem ipsorum terrena contempserunt, & tamen ipsi terrena amiserunt, quia regem suum repudiaverunt. Nunc etiam illudunt Iudaei, cum vident crucis titulum, & illic eis a Pontio Pilato, id est: gentili, & profano homine, indicatur vbi sit Christus rex Iudaeorum, ut qui assumptus a terra omnia trahat ad se ipsum: nisi illos qui terrae haerent, nec ab ea se subleuari sinunt. Et mirum sane est: Magi Christum ad adorandum quaerunt, & inveniunt:

Ioan. 19.

Christus quos trahat ad se ipsum tantum modo.

Supra. 12.

Herodes quaerit ad perdendum; & non inuenit. Ita, qui in scripturis quaerit unde dediscat auaritiam, & discat liberalitatem, & religionem pariter, & humilitatem, is Iesum inuenit, & adorat, visitationeque angelica ducitur in viam: qui vero quaerit fomenta haereseos, vel peccatorum vitiorumque, quibus Christum interimat, se ipsum, non Christum, miser interimere potest.

Nos igitur Christum in scripturis quaeramus, & in Ecclesia Dei quasi in altera Bethleem; quae vera est domus panis satiantis: stellamque ducem fidei sequamur, quae tutos nos, & securos atque cum gaudio magno valde perducet ad contemplantam speciem cellitudinis Domini nostri Iesu Christi: qui cum Patre, & Spiritu Sancto, viuunt, & regnant in secula seculorum, Amen.

Quid est quod Herodes Christum quaerens non inuenit, bene autem Magi

In qua Bethleem Christum quaerentes inuenimus.

TRACTATUS XXXIX.

Matth. 2.

In illa verba: Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Audiens autem Herodes rex, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo.

Ordo tractationis huius.

EXPOSUIMVS superiori tractatuales fuerint illi Magi, & qualis sit ille locus Orientis, unde profecti sunt; simul etiam tempus, quo illud iter emetiri potuerunt; nunc de stella, quae illis apparuit, luculenter est philosophandum: dicendumque in primis quanam fuerit, an vna de septem planetis, vel fixis in firmamento octavae sphaera, vel an esset cometes, vel cur non miserit Deus columnam nubis, & ignis, ut olim ad filios Israel; item de motu eius, atque directione Magorum: & quid fieret de illa, quando manebant in diuersorijs, & noctu quiescebant, vel quid actum est de ea, postquam stetit super locum, vbi erat

Exod. 13.

puer. Deinde cur per stellam vocati Magi: ite cur euauit in ingressu Hierosolymae: Postremo, an secundum astrologos haec stella aliquod haberet in natiuitate Christi dominium atque virtutem.

Ad primum dubium, ut docet Nicephorus Calistus lib. 1. cap. 13. haud erat planeta vllus, vel stella fixa ex ijs, quae sunt in octaua sphaera: ut quidam opinati sunt quod his rationibus euincit. Prima est, quoniam stellae fixae atque errantes nunquam apparent nisi per noctem: at ista potius in die apparebat, quia tunc dirigebat Magos: non enim est probabile illos de nocte semper ambulasse: & tamen si noctu, & interdum pergerent, illa illumina-

Quam fuerit stella quae Magis apparuit.

Nicephorus Calistus.

I. ratio, ad probandum non fuisse planetam, aut vnam ex stellis fixis.

naisset,

II. ratio.

naisset, ut columna ignis, & nubis olim Exod. 13.

Secunda ratio: quoniam oportuit hanc talem apparere, ut intelligerent per eam aliquid nouum portendi, ac proinde fuit necesse, distinctam ab errantibus, & fixis videri: cumque ideotantum apparuerit, ut illa reges conspicerent, illico ad Christum regem mouerentur adorandum; ideo si esset vna e stellis naturalibus, non haberet causam, qua potius modo, quam prius mouerentur ad veniendum ad Christum.

III. ratio.

Tertia ratio est, quia ista Magos dirigebat in viam, & tam nulla de fixis, vel erraticis posset dirigere, quod multae simul sint, nec appareret quae illarum potius, quam alia, deduceret: stellae etiam mouentur motu circulari tum ascendendo, tum descendendo: haec autem mouebatur motu recto, & plano, secundum rationem viae: sicut viatores semper sunt in plano super terram: ita stella eodem modo, & pariter semper distabat a terra, atque ut posset viam monstrare, opus erat illam valde esse propinquam terrae, propter multitudinem viarum, ut in biuijs, triuijsue. Planetae vero, vel caeterae stellae cum sint a nobis multum eleuatae, haud possunt ostendere vnam viam magis quam alteram, quod quaelibet stella naturalis propter magnam eleuationem aequaliter videtur omnem viam rectam aspicere.

Stella Magorum cuius motus.

Planetae, aut stellae fixae, cur minus aptae viatorum duces, & indices.

III. ratio.

Quarta ratio: stellae naturales mouentur motu continuo, & irrequieto: haec autem motu interpolato, ac interuallis pro, & quiescentibus Magis illa quiescebat, cum Magis semper ambulare non esset integrum: stellae quoque naturales vna nocte mouentur ab oriente vsque ad occidentem: ista vero in 13. diebus non est mota, nisi a Mesopotamia, vel Perside: unde veniebant in Bethleem vsque, mouenturque astra omnia motu conformi ab Oriente in Occidentem, ut apparet: ista vero mouebatur a Septentrione in Meridiem: quoniam Mesopotamia, vel Persis, septentrionalis est Hierosolymae, & Bethleem.

V. ratio.

Quinta ratio: sydera vniuniforme apparitionem habent: at ista apparitio-

nem habuit, & occultationem quasi volucariam in ingressu Hierosolymae: seruauit etiam semper situm suum in caelo: haec autem descendit, & stetit supra locum vbi erat puer: ut testatur euangelium: quod alijs stellis naturalibus congruere nequit. Vnde Augustinus lib. 1. contra Faustum Manichaeum cap. 5. ait: Et ne nos quidem sub fato stellarum nullius hominis generis ponimus, ut liberum arbitrium voluntatis, quo vel bene, vel male viuatur, propter iustum iudicium Dei ab omni necessitatis vinculo vindicemus, quantum minus illius temporalem generationem sub astrorum conditione credimus factam, qui est aeternus vniuersorum creator, & Dominus. Itaque illa stella, quam viderunt Magi, Christo secundum carnem nato, non ad decretum dominabatur, sed ad testimonium famulabatur, nec eum subiebat imperio, sed indicabat obsequio. Proinde non ex illis erat haec stella, quae ab initio creatura itinerum suorum ordinem sub creatoris lege custodiunt, sed nouo Virginis partus, nouum sidus apparuit, quod ministerium officij sui etiam ipse Magis quaerentibus Christum, cum ante faciem praerit, exhibuit, donec eos vsque ad ipsum locum, vbi Dei Verbum infans erat, praecedendo perduceret. Haec ille. Chrysostomus quoque homil. 6. in Matthaeum sic habet: Quod enim, inquit, non vna fuerit haec stella de pluribus, imo (ut ego arbitror) nec stella omnino, sed quadam inuisibilis virtus in specie syderis figurata, ab ipso primum itinere monstratur. Non est enim stella, omnino non est, quae per hanc caeli plagam cursum tenere doceatur: sed siue dixeris Solem, siue dixeris Lunam, astraque caetera, ab Oriente ferri omnia in Occidentem videmus. Haec vero a Septentrione in Meridiem stella veniebat. Sic enim secundum locum situm Palestina spectabat ad Persidem. Secundo vero etiam de tempore istud probari possibile est. Neque enim in nocte cernitur, sed lucente proripiente die, ac Sole fulgente. Quam lucendam non modo stella nulla, sed nec ipsa quidem Luna sortita est: quae licet multo clarius omnibus coruscet astris, continuo tamen ortu Solis absconditur, & quae prius illustrabat omnia, sub multo clarioris sydere vix ipsa conspicitur. Haec vero

Aug. tom. 6 longiusculd a princip.

Augustini, eorum, qui hominis generis stellarum fato subijciunt, confutatio.

Genes. 1.

Chrys. tom. 2. initia.

Qualis fuerit illa stella Chrysostomus.

Stella illa quam lucida.

stella

Stella ipsos etiā Solis radios proprio quodam, precipuoq; fulgore superabat, clarius illis profecto apparens, atque in tanto eorum lumine magis ipsa respondens. Tertiò autem ab ipsa interpolatione lucēdi, stelle huius nouitas indicatur. Nūc enim occultabatur ònino, nunc toto prorsus fulgore radiabat. Nam vsque ad Palestinam uentibus Magis, quasi dux itineris semper apparuit: cum uerò Hierosolymam introissent, sese rursus abscondit. Deinde cum Herodi causam itineris indicassent, eòq; relicto ad puerum pergerent adorandum, iterum se illis eadē stellam monstrauit. Hoc autem non agit motus syderis, sed uirtus quadam plena rationis. Neque enim proprium quempiā illa tunc stella cursum tenebat, sed cum eos uideret pergere, etiam ipsa pergebat: cum uerò eos stare cōspexerat, stabat, ad uoluntatem prorsus uiantium, & utilitatem cuncta dispensans: sicut etiā illa quòdam in eremo nubis columna pro opportunitate rerum nunc stabat loco, nūc progrediens mouebat exercitum. Quarto etiam ab ipso demonstrationis modo facile istud lucidēq; perspicitur. Non enim in excelso constituta celi, eum qui inquirebatur à Magis ostendit locum, neq; enim sic discere illi aliquando potuissent; sed descendens, & inferiorem aeris partem tenens, istud effecit. Nostis enim quia tā exiguum, & humilem locum, ac breue turgurium, quod (ut ita dixerim) corpusculum illud paruuli continebat, nequiter de caelo stella monstrare. Neque enim tā tam illius breuitatem loci, tam inastimabilis altitudo designaret potuisset, quod certe perfacile à lunari potest orbe cognosci. Luna enim cum tam multis sit sublimius clara syderibus, in tam grandis latitudinem diffusa terra, cunctis mundi habitatoribus creditur esse uicina. Quòadmodum igitur stella tam exiguum locum, turgurij scilicet, atque praesepis, ostēdit: nisi sublimē illud relinquens ad inferiora uenisset, superq; ipsum ferē caput pueri cōstitisset? Hæc ille. Sed ante hos omnes Ignatius sic habet epistola 14. ad Ephesi. prope finem: Stella, inquit, in caelo (scilicet aëreo) fulsit super omnes, quæ ante ipsam erant. (Ergo fateatur Ignatius nouam conditam hanc stellam) Et lux eius inastimabilis, & no-

ua, atque peregrina apparuit uidentibus eam. Cætera uerò sydera simul cum Sole, & Luna, corusca facta sunt illi stella, illa uerò superabat omnes splendore suo: & facta est perturbatio, unde facta est illa nouitas, quæ apparuerat. Hæc ille.

Deinde, non fuit de cometis, qui gnuntur in aëre, ut quidam existimant. Primum, quia cometæ solum uidentur per noctē, tamen noctu, diuq; moueantur, ut aliæ stellæ cælestes, nec tamen apparent nisi in nocte: ista tamen in die apparebat. Mouetur deinde motu circulari cometæ ad motū totius orbis ascendendo, ac descendēdo: ista uerò motu recto, & plano non se tollēdo, uel deprimēdo, uel in fine, & cū moueatur in suprema aeris regione, nobis nō appropinquāt, uia ut indicent, cū etiā moueantur ad motū orbium propter contactum sphaerarum, in una die, atque nocte absoluit integrum circulum, cū hæc à Mesopotamia in Bethleem tantūmodo per 13. dies mota fuerit. Item cometæ semper apparent, donec consumpta materia ipsorū postea euanescent, & posthac nunquam apparent: hæc uerò interdum apparebat, interdum occultabatur. Cometarum motus est naturalis: istius uerò erat quasi uolūtarius, siquidem Magis pergentibus pergebat & ipsa; stantibus, stabat. Præterea, cometa etiam non erat conueniens signum natiuitatis. Nam ut hæc erat supra naturā, ita exhiberi debuit signū supra naturam, atque diuinum: siquidē naturalia haud possunt esse conuenientia signa rerum, quæ sunt supra naturam, naturalia nāque determinata sūt, & ex necessitate agunt: quæ uerò supra naturam existunt, purē libera sūt, pendentq; ex uoluntate diuina. Cometa autem res naturalis est, quæ habet naturalem, & determinatam causam suæ productionis, & ita significatio cometarum est determinata: & cometæ uix, aut nunquam apparēt in natalibus regum, aut principū, quin potius sunt signa eorum casus, & interitus. Ergo quæ Magos direxit stella, nec fuit de cælestibus aliqua, ut ait Chrysostomus super Mattheum: nec etiam fuit de cometis: ut innuit Augustinus

Quod nō esset cometes.

Primum arg.

II. à motu cometis.

III. argum.

III. argum.

Naturalia rerum supernaturalium minus idonea symbola cur sint,

Chrysost. iā citatus.

ferm.

Exod. 13. & 33.

B. Ignat.

B. Aug. tom. 10.

Cometæ cur minime sint noui, ut stella Magorum Gen. 1.

Verior opinio à stella Magorum qualis fuerit.

B. Thom. tom. 12.

Cur non miserit Deus, ut olim Israelitis, columnā ignis, & nubis.

Exod. 13. Hier. 2.

Quare dicitur columna nubis, illius quæ figura, ut à nube distincta.

Eadem columna uide cōseruabatur.

Exod. 16. Num. 9.

ferm. 3. de Epiphania sub initiū: Quid erat, inquit, illa stella, quæ nec unquam antea inter sydera apparuit, nec postea demonstranda permanfit? Hæc ille. Stellæ tamē cælestes haud sunt nouæ, quoniam fuerunt ab orbe condito: nec cometæ noui sunt; tamen enim nō semper apparent, à principio seculi tamen secundum diuersa tempore, & regiones varij apparuerunt, & apparent cometæ.

Dicendum est igitur ex sententia S. Thomæ in 3. part. q. 36. art. 8. illam stellam fuisse artificialem ministerio angelorum de integro formatam: uidelicet impressionem quandam supra vires naturæ factam in aëre infimo circa terram: fuit quæ corpus ualde densum multū habes de lumine, & propter sui rotunditatem, & flamas stella uocatur: quemadmodum in egressu filiorum Israël, quod nescirent uiam, fecit Deus columnam nubis, & ignis: erat quæ corpus quoddam ex densis uaporibus constipatum.

Non misit autem Deus columnam nubis, & ignis ad ducendum Magos, ut olim Iudæos: eò quod Deus educe-re uolebat populum ex Aegypto per desertum, in quo non erat uia, nec ambulauerat per illud uir, ut dicitur Hierem. 2. & nesciebat populus uiam, & nullus erat in deserto, qui eam illis indicaret: & quia ignorabāt loca, in quibus castrametari deberent, ideo dedit eis columnam nubis, quæ extensa erat in longitudinem, & minus lata. Erat etiam nubis, quia impressio erat facta ex uaporibus ad formam ueræ nubis, nisi quod densior erat & solidior quā nubes, nam alioqui non posset multū lucere, cum corpora diaphana, ac per uia nequeant esse multū lucida, sed parū; secus uerò terminata corpora, atq; densa, quæ maioris lucis sunt capacia. Conseruabatur autem ista columna uirtute diuina, nā aliās (ut nubes interdum densantur, interdū rare fiunt, atque resoluuntur in præiacentem materiam) citò fuisset columna dissoluta. Deus autem miraculo seruauit per quadraginta annos in eadem quantitate, figura, & colore. Nubes huiusmodi præcedebat castra, Israelitarū

populum per diem, & ubi nubes steterat, figebat castra: dum uerò Sol occumberet, uertebatur columna in colorem ignis splendentis, & illuminabat. Stella autem magis indicabat uia; erat quæ impressio coacta ex uaporibus, pellucida, & præcedens eos fulgor, ac splendor stellæ, & columnæ supra naturam erat: tū quia si fuisset naturalis eius lux, obscuraretur à Sole: quoniam nulla est lux, quæ non uincatur, & obscuretur à Sole: ut est uideri in astris, quæ interdū non uidentur, & tamen uidebatur stella: & diebus æstiuis, uel ferenis nubes, uel soluantur, uel sole impendente nequaquam cernuntur: hæc autem columna erat indissoluta, atque uiformis in colore, deinde mutabatur color iste quod tidie, ut per diē uideretur nubes, per noctem uerò purus ignis: quæ quidem mutatio naturalis esse non poterat tā hyemē, quā æstate. Et stella si naturaliter fulgeret, quousque desineret omnino, uel obscuraretur maiori luce, & tamen aliquando apparebat, ut in Oriente: & in egressu Hierusalem aliquando abscondebatur: uti quādo ostendit puerum in domo: quod uideatur esse uoluntarium.

Adhæc, columna aliquando ex una parte conspecta, ac tota fulgens, ut ignis, & ex alia parte obscura, & nigra, ut in transitu maris rubri uolentibus Aegyptijs accedere ad filios Israël Exod. 14. quod fieri nō poterat naturaliter: ideo sic ut nubes illa seruiebat ut instrumentum diuinæ uoluntatis, ita & colores, ac cætera accidentia pro eius beneplacito mutabantur. Et stella si naturalis fuisset, fulgor non potuisset tam subitò deficere, & euanescere, sed paulatim, ut in naturalibus fit: tamen ista repente euauit, ut etiam repente apparuit.

Quoniam uerò Deus omnia ordinatè, & sapienter agit; & ordinatum est, quod quadrat, ac cōuenit fini suo: populus ergo Hæbræorum illuminandus, & ducendus, cum esset magnus, quod essent 600. millia peditum, præter foeminas, & paruulos, & senes, & vulgus Aegyptium promiscuum innumerabile, egebat magno lumine ad

Stella Magis quid præstaret.

Columnæ nubis, & ignis difformitas.

II. ratio columnæ scilicet nubis, & ignis olim Iudæis, nō Magis concessæ Exod. 14.

III. ratio ab eius magnitudine, latitudineq; desumpta. Exod. 12.

illu-

illuminationem omnia castra: ideo fuit magna columna, lata in modum nubis, & longa, ut omnia clarè lucerent. Reges autem Magi tres erant, neque habebant secum magnas familias; idcirco necessaria non fuit columna, sed paruum corpus lucidum ad modum stellæ. Præterea indigebant Iudæi pro nocturno tempore magna columna, quia per diem etiam si esset corpus illud dirigens paruum, sicut stella, satis erat ad dirigendum, tametsi videretur à paucis, qui præcederent, cæteri verò sequerentur, etiam si columnam, vel stellam non viderent: tempore verò noctis manebant in campo, egebantque magno lumine, quod castra omnia illustrarentur: at Magi solum interdiu egebant directione viarum, nam per noctem, cum non facerent iter, nec faciendi itineris vlla subesset necessitas, haud egebant lumine. Et hæc tenus de hoc sit dictum.

Non eodem autem modo regebat hæc stella Magos, sicut columna olim filios Israël: nam olim columna mota, vel quiescente, etiam per annu, vel tardè, vel velociter: manè, vel meridiè, vespere, vel media nocte filij Israël eodem modo mouebantur ad motu columnæ. Magi autem non sic mouebantur ad motum stellæ; imò contra, stella mouebatur ad eorum motum; atque pergebat. Nam quando ipsi cœperunt egredi Hierosolymam, stella cœpit eos præcedere, & ante hoc non videbant eam; & sic stella mouebatur ad motu Magorum, cum illi vellent ambulare, & quiescebat illis quiescentibus. Stella etiam non tantum visa in Oriente à Magis, sed etiam dux viæ totius exitit; ut Eusebius iuxta versionem Rufini in lib. historiæ docet Ecclesiasticæ. Visaque est à Magis supra verticè, & ad perpendicularum terræ Iudææ eâ respicere, autor est idem Eusebius libro de demonstratione Euangelica.

Porro ratio huius diuersitatis existit multiplex, ac varia: quoniam Magi non habebant aliud, quod agerent, nisi profectio in itinere, quoad peruenirent ad locum, ubi Christus manebat: ideo expediebat eis promptè, & expedite proficisci temporibus op-

portunis, ob id conueniebat stellam moueri ad eorum voluntatem. Alias enim cum ipsi vellent pergere, & stella non præluceret, temporis iacturam facerent: & cum opus esset quiescere, ob defatigationem, vel opportunitatem loci, neque possent, oportebat eos moueri. At non sic euenit Iudæis, quia non erat mens Dei, ut semper perambularent, quandiu possent, sed ut aliquando diu gressum sisteret in aliquibus locis ex causa: sicut in monte Sinai, ubi per annum manserunt, quoniam ibi data est lex, & sanctuarium fabricatum: & sic in alijs locis similes ob causas morabantur ad arbitrium Dei: id quod non eueniret, si eorum voluntate penderet motus, vel quies. Deinde Magi pauci erant viri, & concordēs inter se, cum pergerent ad visitandum Regem Iudæorum; ideo facile erat conuenire inter ipsos de tempore profectiois. Secus verò si infiniti, & discordēs inter se fuissent, quorum quidam vellent manere, alij ambulare: ideo ne fieret vlla seditio, placuit Deo, non moueri vrbē ad motu eorū, sed potius ipsos ad motu nubis.

Præterea Iudæi erant viri timidi, & increduli, & timerent de loco moueri, nisi Dei expresso mandato, nolent que alicubi castrametari ex eodē motu, nisi iuberet Deus. Ut ergo non opus esset toties præcipere motu, vel quietem, vel etiam caussarentur Prophetis tale nil dictum, voluit per motum nubis id omnibus significare, atque ita euidenter, ut nemo posset inficiari: & sic Exod. 14. & Num. 9. per mandatū Dei Israëlita mouebant castra, & per idem mandatū Dei figebant tentoria. Et motus, vel quies nubis dicebatur Dei mandatū. Magi verò nec timidi erant, nec increduli, ut non audent moueri absque Dei peculiari mandato. Ad hæc mouebantur Iudæi per desertum, in quo non erant humanæ habitationes, & ipsi nesciebant quo loco expediret eis longo tempore manere, & quo, paruo: maxime qui agentes vicinæ deserto illi habitabant, ut Amalechitæ, Arabes, Idumæi, Ammonitæ, ac Moabitæ, qui incautos illos facile poterant aggredi, ut fecerunt

Prima ratio huius diuersitatis, columna scilicet ignis, & nubis, & stellæ Magorum, tria, ac multiplex adfertur.

Exod. 19. 20. Infra 40.

II. ratio.

III. ratio.

Exod. 14. Num. 9.

III. ratio.

Altera ratio magnitudinis eiusdem.

De motu huius stellæ, ac directione Magorum agitur.

Exod. 13. & 14. Num. 9.

Euseb. li. 1. hist. Eccl. ca. 7. to. 1.

Idem lib. 9. de demonstr. Euang. demonstr. 1. eod. tom.

Exod. 17. & seq.

Quod Magis hospitibus, & noctu quiescentibus ibi quod hæc stella consistere.

II. ratio.

III. ratio.

An visa fuerit & alijshæc stella.

Exod. 13. & Num. 9.

in Raphidim Amalechitæ Exod. 17. quare conueniebat moueri ad motu nubis, non nubem ad motum eorum. Magis verò secus accidit.

Quid verò fieret de hac stella, quando in hospitibus quiescebant Magi. Dicendum est, quod stella ibi quoque manebat super locum illum: nam ita erat de columna nubis, quæ dirigebat Iudæos, quia manebat quæta super castra. Deinde idem patet de stella, quæ subtraxit se, & occultauit in ingressu Hierosolymæ, de quo Iudæi non sunt admirati: ideoque cœperunt sciscitari de Christo, & quando egressi sunt Hierusalem, & visa stella gauisi sunt valde. Si tamē in locis singulis, in quibus Magi manebant, consueuisset, stella occultari, donec iterum se ad iter accingerent, neque admirati, neque gauisi fuissent. Ergo aliquid nouum hoc fuit, & consequenter illa stella non euanescebat, nec occultabatur, sed manebat in loco Magorum. Ad hæc cum euauerit stella Magis ad ingressu Hierusalem, putauerunt ibi esse Christum natum, & quæsierunt de eo. Si autem in singulis locis, in quibus manerent, euanescebat, quousque rursus inciperent progredi, in quolibet loco quærerent de ortu Christi, saltem postquæ essent in Iudæa, vel nullibi, & tamen in Hierusalem quæsierunt, ubi constat, quod euauit stella, & tamen in alijs non quærebant. Ergo in communibus locis semper stella manebat apparens Magis, præterquam in Hierusalem; ubi propterea de Christo quæsierunt, & non alibi. Ergo dicendum est, stellam, ex quo semel cœpit apparere, nunquam occultatum fuisse, sed quemcunque in locum intrassent, & manerent ibi tantisper, stella quoque manebat super locu illum, vel domu in qua manebant: & cum essent discessuri, præcedebat ipsa.

Quod si obijcias; Cæteri nonne mirabantur, illam videntes? Respondeo: hanc stellam visam fuisse ad ostensionem natiuitatis Christi; ideo non erat conueniens, cuiquam homini celari: imò cedebat in gloriam Dei, quod omnes illam nossent. Sicut etiam columnam nubis, & ignis, quæ annis qua-

draginta visa est Israëlitis, quibus manserunt in deserto, nunquam ad aspectum Gentilium euauit, sed semper prædebat idoneè super castra, ac proinde Deus magis laudabatur; ut referunt Num. 14. Sicut ergo illa apparuit ad ostensionem dignitatis Iudæorum, quibus recès data erat lex Moyli: ita decuit stellam istam semper apparere ad dignitatem, ac decus Christi, & ad gloriæ ostensionem noui testamenti. Vel dici potest, quod non videbatur ab alijs; vti lux abeuntibus simul cum Paulo Damascum, & columba visa à solo Ioanne: vel non intelligebatur, visa: ut vox illa: *Et clarificauit, & iterum clarificabo*: quam putarunt tonitruum esse, vel angelum.

Quomodo autem moueretur stella, dici solet, quod angelus, qui apparuit pastoribus in specie humana ad annuntiationem Christi natiuitatē, ipse præcessit Magos in figura stellæ, non quidem quod ipse sit transformatus in stellam, quæ præcessit Magos, cum spiritalis naturæ angelus sit, stella verò corporeæ: sed quod illam moueret. Et quod ait D. Thomas in 3. part. q. 36. art. 7. nimirum hanc stellam fuisse motam per diuinam voluntatem: non ita accipias, quasi creatura corporea intelligeret Dei voluntatem: vel quasi non haberet aliud principium motus; cum oporteret dari formam mouentem à principio intrinseco, scilicet angelum; nam angeli omnes sunt administratorij Spiritus, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, autore Paulo.

Hic autem procurabatur salus gentilitium, tum quia angelus manifestauit pastoribus natiuitatem: tum quia columnam nubis mouebat angelus præcedens Iudæos. Scribitur enim Exod. decimo quarto: *Tollensque angelus Domini, qui præcedebat castra Israël, abiit post eos; & cum eo columna nubis.* Et Exod. decimo tertio dicitur: *Domini præcedebat ad ostendendam viam in columna nubis*: & accipitur Dominus pro angelo frequenter more scripturarum, quoniam representabat Dominum.

Porro hæc stella, postquam Magos

Num. 14.

Exod. 20. & seq.

Altera solutio Act. 9.

Ioann. 1. Infra 12.

Quo modo moueretur hæc stella.

B. Thomas tom. 1. 2.

Heb. 1.

Luc. 2. Angelu Dominu, ipsam Dominu scripturæ.

Exod. 14. Supra 13. Quid factum sit de stella, postquam Magos perduxit in Bethleem.

adduxit in Bethleem, minimè cœpit postea lucere in firmamento cum reliquis; nam hæc non fuit cœlestis, verùm communiebat in natura cū elementis ipsis, & sic erat corruptibilis: cū tamen cœli, astraque sint incorruptibilia, ex sententia Aristorelis: non decebat autem cum incorruptilibus ponere corruptibilem stellā: nec verò si etiam corruptionis fuisset exers, debuit in cœlo collocari propterea: namque eiusmodi, aut erat necessaria ad influendum aliquid in vniverso orbe, vel non erat: si erat necessaria, ergo antea deficiebat, neque fiebat influxus completus ad generationem rerum, & corruptionem: si non erat frustra, & superflue poneretur in cœlo: ergo non est reposita, sed redijt in præiacentem materiam, id est, in vapores, ex quibus erat composita, quod facillè sine miraculo fieri potuit; quamuis vt in ea esset ille fulgor, miraculo opus erat: atque ita cū defineret conseruare illum fulgorem, cessaret, & interiret, tametsi soliditas corporis, vt posset esse satis lucida, non statim interierit, sed ad tempus durare posset naturaliter, nisi Deus infinita virtute sua illam destrueret: atque idem de columna nebis videtur esse dicendum. Postquam enim peruenerunt ad Iordanem, nunquam est visa amplius, licet ad id vsque temporis supra naturam sit conseruata: idem que de Columba, in qua dicitur descendisse Spiritus sanctus super Christum in Iordane: siquidem ista erat corpus densum ex vaporibus conflatum siccis, & purum.

Quod attinet ad secundum, Magi vocati sunt per stellam: nec propterea error Mathematicorum confirmatus est, quin destructus potius. Nec rursus vocandi erant per eam, cui erant assueti, astrorum scientiam, & peritiā: quin potius à talibus vanissimis studijs distrahendi, & auocandi erant, ne amplius per stellas vellent futura diuinare: vt doctè hoc loco Chrysothomus contra Astrologos docet.

Præterea, hæc stella nihil habebat cum reliquis in motu cōmune: ideo potius tracti essent per inassueti. Alij

verò patres docent, gentes idolorum cultrices tanquā irrationales, trahendas esse irrationali signo, vt stella: Iudæos verò per Angelum rationale animal, fuisse vocatos.

Sed certè hoc factum, tanquam fidelium, adducitur contra Iudæos, vt confundatur eorum perfidia. Ad hæc Magi non crediderunt primò ex stella, verùm quod prius fide conceperāt ex prophetia Balaam, indicauit stella: Orietur, inquit, stella ex Iacob: quæ nō de alio, quàm ex lumbis illius multis generationibus intermedijs secundum carnem trahenda fuit. Ac vt ad præstantiam fidem haud satis est miraculum visum, sed opus tractu, doctrinaque interna, quæ instruat, & illuminet: ita non satis fuit stella, nisi adfuisset fides, & illustratio interna Spiritus sancti: vt docent Ambrosius, & Leo Papa, & traditio ipsa fide accepta à Balaam: de qua in homilia secunda autor operis imperfecti in Matthæum: Legi, inquit, apud aliquem, Magos istos ex libris Balaam diuinatores, apparitura huius stella scientiam accipisse, cuius diuinatio posita est in Veteri testamento. Orietur stella ex Iacob, & exurget homo ex Israël, & dominabitur omnium Genitum. Audui aliquos referentes de quadam scriptura, etsi non certa, tamen non destruentem fidem, sed potius delectante, quoniam erat quadam gens sita in ipso principio Orientis iuxta Oceanum, apud quos ferebatur quadam scriptura, inscripta nomine Seth, de apparitura hac stella, & muneribus, & huiusmodi offerendis, quæ per generationes studio forum hominum, patribus referentibus filijs suis habebatur deducta. Itaque elegerunt se ipsos duodecim quidam ex ipsis studiosiores, & amatores mysteriorum cœlestium, & posuerunt se ipsos ad expectationem stelle illius. Et si quis moriebatur ex eis, filius eius, aut aliquis propinquorum, qui eiusdem voluntatis inueniebatur, in loco constituebatur defuncti. Dicebantur autè Magi lingua eorum, quia in silentio, & voce tacita Deū glorificabant. Hi ergo per singulos annos post messem trituratoriā, ascendebant in montem aliquem positum ibi, qui vocabatur lingua eorum, mons Victorialis, habens in se quandam

speluncam in saxo: fontibus & electis atboribus amonissimus: in quæ ascendentes, & lauantes se, offeriebant, orabant, & laudabant in silentio Deū tribus diebus. Et sic faciebant per singulas generationes, expectantes semper, ne forte in generatione sua stella illa beatitudinis oriretur: donec apparuit eis descendens super montem illum: victoriam, habens in se formam quasi pueri paruuli, & super se similitudinem crucis: & locata est eis, & docuit eos, & præcepit eis, vt proficiscerentur in Iudæam. Proficiscentibus autem eis per biennium, præcedebat stella, & neq; esca, neque potus defecit in peris eorum. Cetera autem quæ gesta referuntur ab eis, in Euangelio compendiosè posita sunt. Tamen cum reuersi fuisset, in serunt colentes, & glorificantes. Deū studiosius magis quàm primum, & prædicarunt omnibus in genere suo, & multos erudierunt. Denique cū post resurrectionem Domini Thomas Apostolus iisset in prouintiam illam, adiuncti sunt ei, & baptizati ab eo, facti sunt adiutores prædicationis illius. Hæc ille. Hæc autè traditio ea ratione qua meminit extreme cuiusdam partis Orientis, ex qua ante biennium profecti sunt, ante natiuitatem Christi, non satisfacit. Nam id superius impugnauius. Quod verò tradit de ortu stellæ, ex prophetia Balaam, quia consonū est alijs Patribus, videtur acceptandum. Vnde Chrysothomus homil. 62. in Epiphania Dñi tom. 2. sic inquit: Sed forte miratur aliquis, Quomodo Magi natiuitatem Saluatoris ex signo stellæ cognoscere potuerunt? Primo quidem dicimus, diuina dignationis fuisse hoc munus. Deinde legimus in libris Mosi fuisse Balaam quemdam prophetam gentium, qui aduentum Christi, & incarnationem eius ex Virgine, certis sermonibus prophetauit. Ait enim inter cetera, vt iam superius memorauius, in sermonibus prophetia sua: Orietur stella ex Iacob, & exurget homo ex Israël. Magi ergo isti, qui nouam stellam in Oriente viderunt, ex genere illius Balaam propheta Gentium, ducere originem referuntur, qui dixerat: Orietur stella ex Iacob, & exurget homo ex Israël. Et idcirco, viso nouo stella signo, crediderunt, quia autoris sui prophetiā impletā

III. ratio aliorum, sed infirma diluitur.

Num. 24.

B. Ambros. lib. in Lucā ca. 14. to. 5

B. Leo. ser. 1. in Epip. Num. 14.

Autor oper. imperf. in Matth. to. 2. operū B. Chrysoth.

Quædam de origine Magorum traditio recitatur.

Magi cur sic appellati: eorum pietas in Deum.

Philos. li. 1 de cælo, tomo 2.

Hanc stellam non fuisse ex illis quæ sunt in firmamento.

Columna nubis, & ignis, quando euenerit. Iosu. 3. Ioann. 1.

Cur Magi per stellam fuerint vocati. Rationes quorundam duarum confutantur.

Chrysoth. hom. 6. in Matt. tom. 2. in it.

spelun-

speluncam in saxo: fontibus & electis atboribus amonissimus: in quæ ascendentes, & lauantes se, offeriebant, orabant, & laudabant in silentio Deū tribus diebus. Et sic faciebant per singulas generationes, expectantes semper, ne forte in generatione sua stella illa beatitudinis oriretur: donec apparuit eis descendens super montem illum: victoriam, habens in se formam quasi pueri paruuli, & super se similitudinem crucis: & locata est eis, & docuit eos, & præcepit eis, vt proficiscerentur in Iudæam. Proficiscentibus autem eis per biennium, præcedebat stella, & neq; esca, neque potus defecit in peris eorum. Cetera autem quæ gesta referuntur ab eis, in Euangelio compendiosè posita sunt. Tamen cum reuersi fuisset, in serunt colentes, & glorificantes. Deū studiosius magis quàm primum, & prædicarunt omnibus in genere suo, & multos erudierunt. Denique cū post resurrectionem Domini Thomas Apostolus iisset in prouintiam illam, adiuncti sunt ei, & baptizati ab eo, facti sunt adiutores prædicationis illius. Hæc ille. Hæc autè traditio ea ratione qua meminit extreme cuiusdam partis Orientis, ex qua ante biennium profecti sunt, ante natiuitatem Christi, non satisfacit. Nam id superius impugnauius. Quod verò tradit de ortu stellæ, ex prophetia Balaam, quia consonū est alijs Patribus, videtur acceptandum. Vnde Chrysothomus homil. 62. in Epiphania Dñi tom. 2. sic inquit: Sed forte miratur aliquis, Quomodo Magi natiuitatem Saluatoris ex signo stellæ cognoscere potuerunt? Primo quidem dicimus, diuina dignationis fuisse hoc munus. Deinde legimus in libris Mosi fuisse Balaam quemdam prophetam gentium, qui aduentum Christi, & incarnationem eius ex Virgine, certis sermonibus prophetauit. Ait enim inter cetera, vt iam superius memorauius, in sermonibus prophetia sua: Orietur stella ex Iacob, & exurget homo ex Israël. Magi ergo isti, qui nouam stellam in Oriente viderunt, ex genere illius Balaam propheta Gentium, ducere originem referuntur, qui dixerat: Orietur stella ex Iacob, & exurget homo ex Israël. Et idcirco, viso nouo stella signo, crediderunt, quia autoris sui prophetiā impletā

Qualis stella Magis apparuerit.

A quo ad Christum cōuerſi, & baptizati fuerint.

De ea traditione quid sit tendum. Num. 24.

Magi ortum Saluatoris vnde noscere poterint.

Magorum genus.

nouerant. Ostendentes se non solum generis successores, sed & fidei heredes. Balaam propheta ipsorum stellam in spiritu vidit, isti oculis viderunt, & crediderunt: ille venturum Christum per prophetiam prædicauit, isti venisse visu fidei cognouerunt. Deniq; statim perrexerunt ad Herodem dicentes, Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Apud eos Regem Iudæorum, natum Christum Dominum quæserunt, de quorū genere Balaam, hoc prophetasse cognouerant. Sed fides ista Magorum, condemnatio Iudæorum est. Illi vni propheta suo crediderunt: isti tot prophetis credere noluerunt: illi intellexerunt, per aduentum Christi magicam artem cessaturam, isti diuina legis mysteria intelligere noluerunt: illi consentirent alienum, isti propriū non agnoscunt. In sua enim propria venit, & sui eum non receperunt. Et hæc quidem stella ab omnibus videbatur, sed non ab omnibus intelligebatur. Hæc ille. Idem quoq; ante eum docuit Eusebius lib. 9. de demonstr. Euangel. demonstr. i. Ait etiam Hieronymus: Ad confusionem Iudæorum, vt natiuitatem Christi à Gentibus discerent, oritur in Oriente stella, quam futuram Balaam, cuius successores erant, vaticinio nouerant. Lege Numerorum librum. Hæc ille. B. Remigius in Matthæum: Sciendum est, inquit, quia variè est de Magis opinio. Quidam enim dicunt, eos fuisse Chaldæos. Chaldæi enim stellam pro Deo colebant: Et idcirco dixerunt, quod nuncupatiūs eorum Deus, ostenderit Deum verum natum. Alij verò dicunt, Persas eos fuisse. Nonnulli dicunt, illos de vltimis finibus terra fuisse. Alij verò dicunt, eos fuisse nepotes Balaam: quod magis est credendum. Balaam enim inter cetera quæ prophetauit, dixit: Orietur stella ex Iacob. Illi verò habentes hæc prophetiam, mox vt viderunt stellam nouam, intellexerunt, Regem natum, & venerunt. Quod si successores fuerunt Balaam, Reges istorum non longè distant à Terra promissionis: idcirco in tam breui spatio Hierusalē venire potuerunt. Sed tūc quærendum est, quare Euangelista dicat eos ab Oriente venisse. quod ideo est, quia ab illa regione venerunt, quæ in Orientali parte Iudæis posita est. Pulchrè autè

Eorum fides.

Iudæorum perfidia.

Ioan. 1.

Euseb. Caſarien. tom. 1. Heron. hoc loco tom. 9. in princ.

B. Remig.

Chaldæi quæ Deū colerēt.

Num. 24.

Magi cur ab Oriente venisse dicuntur, secundum Remigium.

Zachar. 6. Ambros. c. 14. circa med. tom. 5

Magi Balaam prophetae non minus fidei, quam successione heredes unde nascantur.

De Magis quid Ambrosius fide dignum videatur sentiat.

Operum D. August. tomo 4.

1. Reg. 19. supra 10.

ipsi ab Oriente venisse dicuntur: quia omnes qui ad Dominum veniunt, ab ipso, & per ipsum veniunt. Ipse enim est Oriens, secundum illud: Ecce vir Oriens nomen eius. Haec tamen ille. Ambrosius lib. 2. in Lucam: Sed tamen, inquit, qui sunt isti Magi, nisi (vt historia quadam docet) qui a Balaam genitum ducunt, a quo prophetatum est: Orietur stella ex Jacob. Isti ergo sunt non minus fidei, quam successione heredes. Ille stellam vidit in spiritu: isti viderunt oculis, & crediderunt. Viderunt novam stellam, qua non erat visa a creatura mundi: viderunt novam creaturam, & non solum in terra, sed etiam in caelo gratiam novi hominis requirebant, secundum quod Moyses propheticè posuit: Qui Orietur stella ex Jacob, & exurget homo ex Israel. Et cognoverunt hanc esse stellam, qua hominem Deumque signabat: & adorauerunt parvulum. Vtique non adorassent, si parvulum tantummodo credidissent. Magus ergo intelligit suas cessare artes, tu non intelligis tua dona venisse? Ille fateretur alienum, tu non cognoscis promissum? Ille contra se credit, tu pro te non putas esse credendum? Haec ille. Qui, etsi magicis, & maleficis artibus Magos fuisse imbutos credat, quod nequaquam est verisimile, vt superius impugnavimus: tamen rectè traditione ex prophetia Balaam de stella oritura docet: atque Magos Balaam non tamen successione heredes, quam fidei fuisse, quod mihi doctè admodum videtur fuisse dictum: nec enim quaerent per stellam Christum natum, nisi in illum prius credidissent: nec illum adorassent in stabulo prostrati, ac muneribus honestassent, nisi Deum agnovissent. Indignum verò est, illos, qui venturum Christum fide nouerant, superstitionis, magicisque artibus vacuisse. Autor libri Quaestionum Noui & Veteris Testamenti in 2. part. q. 39. Orietur stella ex Jacob, & exurget homo ex Israel, &c. Haec est prophetia, inquit, Balaam, non quia fuit propheta, sed Deus causam populi sui egit per illum, non voluntarium, sed inuitum: sicut prophetae inveniuntur missi a Saul ad David capiendum: Et sicut ipse Saul, cum dictum est: Nunquid & Saul inter Prophe-

tas? Hunc enim probare voluit Deus, quia ita sit maiestas Dei Iudaorum, qui eum maledicere venerat, conuertit, vt bonum illi videretur benedicere populum Dei. Nec enim maledictum poterat timere, cuius cor habebat in potestate. Hunc ergo prophetam hanc intimasse collegis suis datur intelligi, qui cum curiosi sint circa astra, videntes stellam incognitam, & nimia claritate fulgentem, ita vt solem luce superaret (videbatur enim per diem) conferentes inter se, animaduertent hanc esse stellam, quam futuram dixerat Balaam. Sic ille. Leo Papa sermone de Epiphania; Quamuis autem, inquit, diuina dignationis esset hoc munus, vt cognoscibilis Gentibus fieret natiuitas Saluatoris: ad intelligendum tamen miraculum signi, potuerunt Magi, & de antiquis Balaam praenuntiationibus commoveri, scientes olim esse praedictum, & celebri historia diffamatum: Orietur stella ex Jacob, exurget homo ex Israel, & dominabitur Gentium. Haec Leo. Eandem traditionem Euthymius docet hoc loco. Rursum Augustinus sermone de Epiphania ait, quod Angelus reuelauit istis regibus, stellam istam Christum natum significasse; quasi diceret: Ista stella quam videtis, Christus est, Ite, & adorate illum. Leo verò. Papa sermone de Epiphania, ait, non solum Magos stellam vidisse, sed habuisse illuminationem quandam per Spiritum sanctum ostendentem, illam stellam Christum natum designare: cum ait: Prater illam speciem, qua corporeum incitavit obtutum, fulgentior veritatis radius eorum corda perdocuit, vt priusquam labores itineris inchoarent, eum signari sibi intelligerent, cui in auro regius honor, in thure diuina veneratio, in myrrha mortalitatis confessio deberetur. Haec Leo. Chrysostomus homil. 62. in Epiphania; Cuius luminis splendor, inquit, etiam Magorum corda penetrans, spiritali luce perfudit, vt Regem Iudaorum, creatorem caeli, signo nascentis nouae stellae cognoscerent. Nec enim Christum Dominum nostrum Magi falsa religionis autores cognoscere poterant, nisi dignationis diuina munere illustrati. Iterum ergo Dei misericordia per Christi exuberant aduentum, vt ad omne genus hominum se

Leo Papa serm. 4. sub initium.

Euthym. August. sermo 4. de Epiphania. seu serm. 67. de diuersis sub initium tomo 10. Leo ibidem ante medium.

cognitio

B. Hilari. Stellae ortus Magis visae quia indicauerit.

Hos Magos, minime artibus magicis vacasse.

Leo Papa.

Chrysost. tomo 2. in principio. Magi cur dicitur & cetera quae fuerint per stellam teste Chrysostomo.

Cyprian. Magi cuius ars, & scientiae Cypriano.

Num. 22.

Hieronym. tom. 5.

cognitio veritatis eius extenderet: quae idcirco ante Magos eluxit, vt manifesta Dei pietas nosceretur, nec aliquis desperaret, posse sibi salutem credenti donari, quia iam conspiceret Magis esse donata. Sic ille. Hilarius cano. 1. in Matthaeum: Stella ortus, inquit, primum a Magis intellectus, indicat magis Gentes in Christo credituras, & homines professionis laqueum, quod statim in ortu eius extitit, cognituros. Haec Hilarius. Quae certe omnia eum ratione coniuncta, & pietate sunt. Non ergo dicti sunt Magi, quod illi Herodem, quasi Magi sint illi iudices: nec quia hoc fuit fortuito factum: nec ite magicis, vel superstitiosis artibus illi praediti fuerunt: nam tales haud erederent in Christum, qui vacaret artibus daemonum. Nec verò etiam (vt mea fert opinio) erant astrologicae petiti artis, vt Leo Papa sermone 4. de Epiphania vocat gentes, quae spectandorum siderum arte pollebat: & Chrysostomus homil. 6. in Matthaeo tradit: ait enim: Et quia, inquit, ratione Magos per stellam duci ad Christum, & quoniam modo? Oportuit prophetas mitti potius: sed nequaquam Magi credidissent prophetis. Aut voce aliqua de super insinaret. Nec hanc quidem tantopere curassent. Aut Angelum mittere, verum hunc quod; forsitan praeterissent. Propterea igitur omnia huiusmodi derelinquens, per ea illos vocat, quae familiaria eis consuetudo faciebat, mira quidem dispensatione pietatis ad hominum condescendens salutem. Haec ille. Quos alij sequuntur. Cyprianus sermone de stella, & Magis initio: Erant in illis regionibus (scilicet Arabum, & Saba) viri siderum inspectionibus assueti, qui arte mathematica vim, discursumque nouerant planetarum, qui ex elementorum natura rationem temporum metientes, astrorum ministeria certis exprimentis proprijs didicerat effectibus assignata. Hi ex vaticinijs Balaam olim audierat stellam oriri in Jacob, & hominem in Israel, cuius fortitudo quasi rhinocerotis, ad quem in triebus de Italia veniret, &c. orto repente nouo sidere, ad antiqua recurreret volumina, tam testimonio muniti, quam signo, draconis inuerti, in Iudaeam stellam duce perueniant. Et Hieronymus in Isa. 47.

super illud: Sta tunc incantatoribus tuis: & infra: Stent, & saluent te augures celi, qui contemplantur sidera, &c. asserit, Magos dixisse, se stellam Domini vidisse, vel ex artis scientia, vel ex vaticinio Balaam prophetae. Sed hoc profecto probalitate tantum habet; propter testimonium veterum patrum, illud affirmantium: tamen si rationem consulas, non videtur simile vero. Siquidem haec de stella non acceperunt ex astrologica disciplina, verum ex traditione, & vaticinio Balaam. Deinde quoniam haec stella diuersum ab alijs tenebat momentum, nec erat caelestis, sed recens condita. Tum etiam quomodo ex stella iudicassent Regem Iudaorum, cum regnum Christi non esset de hoc mundo: Quin etiam potius videretur abstrahendi a vanitate illius scientiae, quam per illam trahendi, & confirmandi in vana scientia. Quamobrem temerarij mihi videntur, qui locum de stella ex Jacob. Num. 24. de Christo non interpretantur: vt faciunt omnes patres, & praesertim Iustinus Martyr in Apologia 2. ad Antoninum Pium pro Christianis. Irenaeus etiam lib. 3. c. 10. & Origenes homil. 12. in lib. Numerorum ait: euidenter de stella, quae Magis in Oriente apparuit, prophetari: & de diuina eius natura dici: Orietur stella ex Jacob: de humana verò: Et exurget homo ex Israel: & homil. 13. in lib. Numerorum: A Balaam fertur Magorum genus, & institutio in partibus Orientis vigere, qui descripta habentes apud se omnia, quae prophetauerat Balaam, etiam hoc habuerunt scriptum, quod orietur stella ex Jacob, & exurget homo ex Israel. Haec scripta habebant Magi apud semetipsos, & ided quando natus est Iesus, agnouerunt stellam, & intellexerunt adimpleri prophetiam magis ipsi, quam populus Israel, qui sanctorum prophetarum audire verba contempsit. Illi ergo ex ijs tantum quae Balaam scripta reliquerat, agnoscentes adesse tempus, venerunt, & requirentes eum statim adorauerunt, & vt fidem suam magnam esse declararent, paruum puerum quasi Regem venerati sunt. Haec ille. Vel si quidem interpretentur de Christo illud vaticinium, tamen hoc ad traditionem hanc successorum Balaam ac-

Isa. 47. Magos, vt quidam opinantur, non dixisse, ex artis scientia se stellam Domini vidisse.

In eos qui vaticinium de stella ex Jacob, quam ad Christum, alio ditorquet. Iustin. Martyr tom. 1.

B. Irenaeus. Origen. tomo 10.

Idem.

Magorum aduentus causae.

comodandam negant. Ergo finis horum Magorum aduentus fuit, ut excitati per stellam ortam, velut indicem veri Regis veteri, eum adoratione, & muneribus prosequerentur.

II. causa. Samia Sibylla de Christo vaticinium.

Deinde fieri poterat, ut isti ex Sibyllino carmine edocti, Regem Messiam quaererent. Sic enim cecinerat Sibylla Samia loquens de Christo:

Humano quae Virgo sinu inuoluta fovebit. Annuit hoc caelum, rutilantia sidera monstrant.

III. causa.

Item congruebat, ut cessante lingua Prophetarum, per stellam, & Angelos Deus ipse loqueretur, & quae Christi sunt, doceret: secundum Augustinum enim stella, Regum in signe erat: quod illorum sit, praelucere alijs. Et quoniam haec stella erat creata diuinitus, apud Regem diuinum, atque caelestem designabat. Nam claritas sapientiae, atque iustitiae cum primis Reges decet. Hinc Daniel dixit: *Qui ad iustitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stella in perpetuas aeternitates.* Significat quoque firmitatem fidei, & splendorem vitae, qui in semine Messiae, videlicet in Christianis omnibus, qui tamquam per caelos, id est Apostolos, sicut enim eos vocat Propheta David conuertendi erant. Ex quo Dominus Abrae semen promittens, dixit: *Suspice caelum, & numera stellas si potes. Sic erit semen tuum.* B. Dominicus cum signo stellae in fronte conspectus fuit, ob insignem eius vitae sanctimoniam, & illustrem praedicationem. Habebat, teste quodam veteri patre, signum pueri cum cruce haec stella: quoniam Fidei lumen ostendit Christi incarnationem, atque crucem. Item significat, Christum sine igne terroris legis, & nube, videlicet inuolucris monstrandum. Significat & Mariam virginem ductam super terram peccati a Christo, ut eum ipsa nobis ostendat.

August. Quid significat haec stella.

Dan. 12.

Caeli qui mystice.

Psal. 18.

Gen. 15. Stellae signum pueri cum cruce habentis mysteria. Autor operis imperf. in Matt. h. mil. 2.

Christi Regis Iudaeorum stella cur dicitur. Exod. 13. Num. 9.

Dicitur ergo stella eius, quoniam ab eo peculiariter formata: de eo a Moyse, & Sibylla praedicta: in columna nubis, & ignis praefigurata: ad ministerium Messiae singulariter destinata: Christum Regem diuinum, atque caelestem sapientiae, iustitiaeque; splendore conspicuum representans, & Matrem eius stellam maris indicans; firmam fidem, splend-

damque; viuendi rationem eorum, qui semen eius dicti sunt, ut stellae caeli futuri, significans. Iam expendere verba: *Vbi est qui natus est Rex Iudaeorum? vidimus enim stellam eius in Oriente.* Id est: coepimus ab eo loco habere ducatum, ex quo semel apparuit stella. Dicitur Rex Iudaeorum absolute Messias. Hierem. 23. Osee. 11. Zach. 9. Mich. 5. In Oriente, autem apparuit stella: quia ille qui natus est, Orientis nomen habet, iuxta illud Zachariae: *Ecce vir, Oriens nomen eius:* quia in aeternitate oritur Christus a Patre, qua ratione Deus est: in carne vero semel, sed fructum habet perpetuum. Saepem autem in cordibus oritur humanis, iuxta illud: *Lux orta est iusto, & rectis corde latuit.* Tedit porro stella ab Oriente in Occidentem: propterea quod omnia nostra mala occisurus venerat, & contra culpam occidentem, tenebrasque, cordium nostrorum depellendas apparuit, illustratura humanae mentis meridiem, atque Septentrionem calefactura fidem praestitit, ut in nouo signo magni quid signatum crederetur. Erexit in superis specie, ex supernis apparet: inflamauit affectum nouitas claritatis illius, quia Deus charitas erat Dominus eius: ipsa segregata a cunctis stellis existens, segregatum a cunctis ostendebat Deum, & Dominum nostrum Iesum Christum, qui segregatus est a peccatoribus, & excelsior caelis factus. Ipse infans signum exiit, & signatum pastoribus. *Et hoc vobis signum, inquit, inuenietis infantem pannis inuolutum.* Regibus stella fuit signum, Christus ipse signatus: stellaque; illa corporea praesignabat stellam splendidam, & matutinam Christum Dominum, de qua illud: *Qui vicerit, dabo illi stellam matutinam.* Significat etiam, stellam fidei in corde illorum ortam. Et Magi inuenerunt stellam corpoream, extra, & spiritali in corde, & Hierosolymis prophetiam stellae indicantem locum, & in Bethleem stellam Christum cum Maria matre eius, quae dicitur maris Stella: & redeuntes ipsi in patriam per Angelum, qui stella dicitur, admoniti, ac docentes quae viderunt, facti sunt stella spiritalis alios dirigentes secundum illud: *Qui ad iustitiam erudiunt multos, erunt quasi stella in perpetuas aeternitates.*

Dan. 12. 1. Cor. 15.

Haec stella in Oriente cur visa.

Zach. 6.

Psal. 96. Eiusdem ab Oriente in Occidentem motus quid denotet.

1. Ioann. 4.

Heb. 7.

Luc. 2.

Eadem stella quarum praeterea stellarum symbolum extiterit. Apocaly. 2.

Dan. 12.

Stella

Stellae fidei influxus qui nam.

1. Cor. 1.

Magi quare, non dixerint: Et venimus cum mulieribus adorare eum.

Iidem cur uenerint adorare Christum.

Num. 24.

Stenobus lib. 1. Per. philosoph. c. 22.

Psal. 71. Magos Deus dupliciter direxit ad Christum.

Stella fidei in corde influit ad scientiam, ut Mercurius; ad laetitiam, ut Iupiter; ad bellum contra peccatum, & Satanam, ut Mars; ad amorem, & gratiam, ut Venus; ad tristitiam salutarem, ut Saturnus. Eadem ratione isti facti sapientes ad quaerendum tam solliciti eum, qui est sapientia Patris, laetitiam eis contulit, quia videtes stellam gauisi sunt gaudio magno valde: animam dedit fortem confitendi Christum in Hierosalem, & tristitia Herodi iuxta ac Hierosolymitis, & amorem simul in oblatione donorum. *Et venimus.* Praeteriti temporis est, Graece enim *παροικησας*. Et venimus praeteriti temporis habet, E, longum, I, breue; contra vero, cum est praesentis temporis. *Adorare enim.* Non venimus ad perdedum, vel ad invidiam illi tendendum, ut Herodes. Tacet munera, quae adorationem consequuntur, ut annexum, & adiutum ad id quod est praecipuum; vel supprimunt, ne videatur in stare suam ipsorum munificentiam, & liberalitatem. Et agnoscanti Christum, haud satis est fides, sed opus est illi patria colere, & factis cultum internum protestantibus profici qui, Neque enim satis est credere in Christum fidei, sed opus est in templum venire, atque eum in praesepi altaris repositum adorare, muneribusque, cohonestare. Horum autem Magorum consilium, & voluntas fuit Christum adorare: tum quia nouerunt, eum esse verum Deum, cui astra quoque seruirent, quae nunquam alicuius ortum hominis indicauerant: tum quia id habebat ex doctrina Balaam, qui praedixerat omnes Reges subdendos Iudaeorum Regi, & ex Sibylla Erythraea, quae vaticinata erat Regem Iudaeorum oriturum, & stellam eius natiuitatem denunciaturam: ut docet Stenobus lib. Perennis philosophiae. David quoque, idem cecinerat, inquit: *Et adorabunt eum omnes tribus terrae, omnes gentes seruiet ei.* Tum quod isti Reges proponebant, animarum suarum salutem, hoc est Christum, qui pro salute hominum venerat, adorando consequi. Grauius vero cum sit, errare in via morum, quam in via pedum: si Deus deduxit eos per stellam in via pedum: ne erraret; ergo multo magis direxit in via morum, ne errarent in adorando, vel mu-

neribus exornando Messiam.

Videtur autem stellae Magis in ingressu Hierosalem euauisse, vel delituisse multis de causis. Sed ante omnia, discutendum illud est, non esse usquequaque certum, nec exploratum, an stella illa, ex quo se Magis in conspectum dedit, semper illos fuerit comitata praelucens, atque viam monstrans: quae admodum columna nubis, & ignis perpetuo praebat Israelitis egressos de Aegypto, donec perueniret in terram promissionis. Seruiret haec quoque perpetua apparitio stellae, ut alacriores redderet Magos, & constantiores ad quaerendum Christum, ne sibi, vel a se ipsis, vel ab alijs metuerent, ne uis quouis dubitarent modo de inueniendo Rege, quem quaerebant. Sed huic sensui ob stare videntur verba Euangelij, dixerunt enim Magi: *Vidimus enim stellam eius in Oriente:* dicit & Euangelista in persona sua: *Et ecce stella quam viderant in Oriente, antecedebat eos usque; dum veniens staret supra, &c.* Ex quibus verbis non obscure indicatur, eos in Oriente tantummodo vidisse stellam, & ratione duce venisse in Hierosalem ad quaerendum Regem: Egressos autem inde iterum vidisse stellam, quae eos perduxit in Bethleem. Atque ita quidam opinantur. Neque defunt tamen qui existimant, illam primum apparuisse, deinde illorum iter perpetuo direxisse, donec perueniret in Hierosalem, & tunc euauisse, tum quia stella visa in Oriente minime indicabat Iudaeam: nam si esset nimis alta, nequaquam cerneretur; si demissa, propter motus non posset a Magis videri Iudaea. Deinde quia columna nubis, & ignis sectata perpetuo. Hebraeos est, donec promissionis in terram ingrederentur. Item ob alias, quas supra attulimus, rationes. Nec obstat dicere. *Vidimus stellam in Oriente:* quando quidem ibi apparuit, excitauitque; existentes ibi ad veniendum Magos. Et quanquam Euangelista dicat: *Ecce stella quam viderant in Oriente:* tamen hoc dicitur, ne quisquam putet, aliam fuisse stellam ab ea, quam viderant prius. Subduxit se igitur haec stella. Primum quidem, ut Christi natiuitas Iudaeis innotesceret, ne excusaretur, si alij, qui est tam longinquis locis

Cui nixum rationi videtur, Magi perpetuo stellam viderunt in itinere.

Exod. 13.

Stellam in Oriente tantummodo visam, unde constare possit.

Duplex ratio illorum, qui asserunt primum stellam apparuisse, deinde Magos usque; Hierosalem perduxisse.

Soluitur illud, Si stellam in Oriente Magi viderunt, quomodo semper, & ubique?

Cur Magi stellam non viderint in Hierosalem.

II. ratio.

Quorum pro-
pria interpre-
tatio Scriptu-
rarum, quid
esse extra Hieru-
salem.

venerant, quærent eum, ipsi autem, qui propere erant, non accederent. Deinde, ut homo ab homine discat, neque in omnibus revelatione diuina expectet, atque interpretationem sacrae Scripturae, verum aliorum, qui in Ecclesia Dei versentur, Doctorum, siue Sacerdotum stet sententia, interpretationisque; nam extra Hierusalem, hoc est, extra Ecclesiam Dei, nimirum extra sensum, & intellectum Patrum, & Doctorum, quorum est, Scripturas interpretari, germana verbi Dei intelligentia nequaquam inuenitur, etiam si stellæ visionum, reuelationum, vel delectationum, humanum sensum excedentium, nobis apparere videantur: namque suspecta debet esse omnis Scripturae interpretatio, quæ cum recepta à Doctoribus, & Sacerdotibus (tamen si corruptis moribus viuant) non consonat, nec coheret.

III. ratio.

Sap. 3. & a-
libi passim.
Luc. 8.

Ita, ut probetur fides, & constantia Magorum, sicut aurum in fornace, ablato gustu, & consolatione stellæ. Unde quidam retrocedunt, putantes somnia fuisse, quæcumque viderunt. Hi sunt, qui cum gaudio recipiunt verbum, & in tempore tentationis recedunt. Sed si sapias, Prudens lector, illud apud te debes cogitare: Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Dominus placuit, sic factum est: Sit nomen Domini benedictum, & quod Paulus dixit: Scio abundare, & penuriam pati. Adhuc, ut significaretur Iudæorum execratio in Christi natiuitate, propterea ibi delituit stella: quemadmodum in passione tenebræ factæ sunt super vniuersam terram Iudæorum: ut quidam exponunt, ut hac ratione constet, illos & Christi nati, & mortui mysteria ignorasse. Tum etiam, ut doceremur in magnatum & Principum aulis perire lumen Dei celeste, id est, fidem. Hinc Petrus, in aula summi Pontificis Christum pernegauit: & Christus in curia Herodis, Pilati, & Caiphæ non fuit cognitus.

Iob 1.

Philip. vlt.
III. ratio.
Luc. 23.

Stultum porro est, & à ratione alienum, quod fatui Astrologi, & Priscillianistæ putant, stellam hanc in ortu Christi dominium habuisse. Namque ipsi seruiunt omnes stellæ cæli: qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat. Quæ ut melius intelligatur, aduertendum est, Petrum Aliacensem Cardinalem quæst. in Gen. 30. docuisse,

V. ratio, & postrema.

Matth. 26.

Astrologorum
& Priscillianistarum re-
fellit dogma,
dicentium stel-
lam hanc in
Christi nati-
uitate domi-
nium habuisse.

Magos illos syderum scientia peritissimos, potuisse ex astrologicis rationibus prænoscere futuram Christi natiuitatem, & vitam, etsi non ea euidencia, quæ postea Christi ortum noua stella monstrante, cognouerunt. Nam & si Christi conceptio, & natiuitas cælorum omnes, atque nature facultates in plerisque, superant, in aliquibus tamen natura orbium & astrorum tanquam ancilla domino suo famulantes, amica lumina, & benignos influxus, quos à Christo Deo acceperat, eidem Christo nascendi largi suppeditarunt. Proinde possibile fuit, Magos, præter hanc stellam apparitionem duobus alijs indicijs præscinisse nasciturum insigni religione, imperio, & gloria virum. Primum ex magna quadam conjunctione Iouis, & Saturni, qui anno ante Christi ortum sexto in signo Cancris coierunt, prædicentibus cunctis illorum temporum astronomis magnam portendi religionis mutationem. Deinde verò ex obseruatione constitutionis cæli, quæ ipsa Christi natiuitas habuit: Ea autem incidit in annum Octauum Augusti, 42. 8. Kal. Ianuarij ante noctis dimidium: fuitque, in ea Horoscopus pars Virginis octaua, quæ quidem religionis mutationem significat: & in culmine cæli Saturnus, in cæli tenente Sole, ceterisque planetis quodam ordine dispositis. Idem ante Aliacensem Petrum docuit Alber. Magn. in libro, cui titulus erat, Speculi, sic dicens; Albumazar, in suo maiori Introductorio tract. 6. Ascendit, inquit, in prima facie illius signi Virgo pulchra, & honesta habens in manu duas spicas, & nutrit puerum: & vocat ipsum puerum quadam gressu Iesum: & ascendit cum ea stella virginis. Hac ille. Nos autem scimus, quod sub ascendente eiusdem Virginis natus fuit Dominus noster Iesus Christus; cum hoc quod æquatio motus octaua sphaeræ in tempore eiusdem fuit octo graduum, & 30. minutorum, secundum calculationem certissimam: eodem quod ipsa erat tunc minuenda de locis planetarum inuenitis per canones. Non quia subiaceat stellarum motui, aut earum iudicio natorum desideratissimus, qui creauerat ipsas stellas: sed quia cum extenderet cælos sicut pellè, formans libræ vniuersitatis, noluit literis eiusdem deesse ex his, quæ secundum præuidentiâ suam in libro æternitatis sunt scripta: etiam illud elegantissimum à natura quod de Virgine nasceretur, &c. Etsi ab erudi-

Magos illos syderum scientia peritissimos, potuisse ex astrologicis rationibus prænoscere futuram Christi natiuitatem, & vitam, etsi non ea euidencia, quæ postea Christi ortum noua stella monstrante, cognouerunt. Nam & si Christi conceptio, & natiuitas cælorum omnes, atque nature facultates in plerisque, superant, in aliquibus tamen natura orbium & astrorum tanquam ancilla domino suo famulantes, amica lumina, & benignos influxus, quos à Christo Deo acceperat, eidem Christo nascendi largi suppeditarunt. Proinde possibile fuit, Magos, præter hanc stellam apparitionem duobus alijs indicijs præscinisse nasciturum insigni religione, imperio, & gloria virum. Primum ex magna quadam conjunctione Iouis, & Saturni, qui anno ante Christi ortum sexto in signo Cancris coierunt, prædicentibus cunctis illorum temporum astronomis magnam portendi religionis mutationem. Deinde verò ex obseruatione constitutionis cæli, quæ ipsa Christi natiuitas habuit: Ea autem incidit in annum Octauum Augusti, 42. 8. Kal. Ianuarij ante noctis dimidium: fuitque, in ea Horoscopus pars Virginis octaua, quæ quidem religionis mutationem significat: & in culmine cæli Saturnus, in cæli tenente Sole, ceterisque planetis quodam ordine dispositis. Idem ante Aliacensem Petrum docuit Alber. Magn. in libro, cui titulus erat, Speculi, sic dicens; Albumazar, in suo maiori Introductorio tract. 6. Ascendit, inquit, in prima facie illius signi Virgo pulchra, & honesta habens in manu duas spicas, & nutrit puerum: & vocat ipsum puerum quadam gressu Iesum: & ascendit cum ea stella virginis. Hac ille. Nos autem scimus, quod sub ascendente eiusdem Virginis natus fuit Dominus noster Iesus Christus; cum hoc quod æquatio motus octaua sphaeræ in tempore eiusdem fuit octo graduum, & 30. minutorum, secundum calculationem certissimam: eodem quod ipsa erat tunc minuenda de locis planetarum inuenitis per canones. Non quia subiaceat stellarum motui, aut earum iudicio natorum desideratissimus, qui creauerat ipsas stellas: sed quia cum extenderet cælos sicut pellè, formans libræ vniuersitatis, noluit literis eiusdem deesse ex his, quæ secundum præuidentiâ suam in libro æternitatis sunt scripta: etiam illud elegantissimum à natura quod de Virgine nasceretur, &c. Etsi ab erudi-

Psal. 146.
Petri Aliacensis hac de re sententia.

Magi, secundum hunc auctorem, præter stellam apparitionem unde etiam nosse potuerint ortum Saluatoris.

Alb. Magni ex Albumazar neficæ quæ de ascensu Virginis traditio.

Gen. 49.
Psal. 103

tis

Chalcid. autor.

De illa traditione Albumazari quid sententiam sit.

Conc. Trid. regula 9. in dicitis.

Chrysof. tomo 2.
Chrysof. in eos qui ortum Saluatoris subiiciunt fato stellarum, inuectiua.

Auctor operis imperf. in Matthe.

Altera ratio illorum dogmata confutans.

tis huiusmodi liber Alberti esse negatur. Chalcidius Platonius in Comentaribus super Timæum Platonis, meminit horum Magorum, & historiae huius stellæ, his verbis: Est quoque alia sanctior & venerabilior historia, quæ perhibet: ortu stellæ cuiusdam, non morbos mortisque denuntiatos, sed descensum Dei humana venerationis, rerumque mortalium gratia. Quam stellam cum in cælum suspexissent Chaldæorum sapientes viri, & consideratione rerum cælestium satis exercitati, quæstio dicitur reuertente ortum Dei: repertaque illa maiestate puerili, venerati esse, & vota Deo tanto conuenientia nuncupasse. Sic ille. Quicquid sit autem de Horoscopo Virginis ascendente, & de benigno, mellivocoque aspectu syderum, quoniam hæc Christo nascendi adfuisse, fidei minime repugnat: quæ tamen de dominatu stellarum in natalia hominum proferuntur, & Ecclesiæque, in Priscillianistis ac similibus hæreticis cõdemnata, & nuper à sancta Tridentina Synodo, ut superstitiosa reiecta, atque à sanctis Patribus multis modis impugnata, atque reprobata. Chrysof. namque hom. 6. in Mattheum pulchre in istos inuehitur: Si Christus scilicet inquit, secundum legem est natus astrorum: quo modo astronomia soluit, fatumque destruxit, ac totum omnino exclusit errorem, omnemque vanissimam artis huius obruit officinam? Quoniam etiam pacto Magi ex stella illa Iudæorum Regem illum esse didicerunt, cum certè non istius regni ille Rex esset, sicut etiam Pilato ipse respondit: Regnum, inquit, meum non est de hoc mundo, &c. Sed et si Regem illum esse Magi nonerant, cuius rei tamen gratia ad eum venierint? Neque enim istud ad astrologia spectat artem: ut eos, qui nascuntur, cognoscant stellis: sed ut de regione cognoscant de hora, puncto tempore nascentium, & ea, quæ illis sunt euentura, prædicant, &c. Idem tradit Auctor operis imperf. in Matthe. homil. 2. Videtur occasione dare in fidelibus de astrologia, ut vniuersumque putent sue stellæ motu & nasci, & vivere: idem bonum est de his in ferre sermonem. Si enim stella est, quod boni simus, aut mali: ergo nec bonum nostrum laudandum est, nec malum vituperandum: quia nec est in nobis voluntarius actus. Et quæ sequuntur B. August. lib. 5. de ci-

uit. Dei c. r. cõfutatis Astrologis, qui dicit stellas in genituris infantium effectrices causas esse: deinde eos quoque refellit, qui docent, positus astrorum in ortibus infantium signa esse, quæ futuram nascentis vitam significant: ait siquidem: Dicitur stella significare, potius ista, quæ facere: ut quasi locutio quadam sit illarum positio, prædicat futura, non agere (non enim mediocriter Doctorum hominum fuit ista sententia) ut: v. g. Mars ita positus, homicidam significet, sed homicidam non facit. Et infra: Qui sit, ut nihil unquam dicere poterint mathematici, cur, in vita geminorum in actionibus, in euentibus, in professionibus, artibus, honoribus, ceterisque rebus ad humanam vitam pertinentibus, atque in ipsa morte sit plerumque tanta diuersitas, ut similiores eis sint, quantum ad hoc attinet, multi extranei, quam ipsi inter se gemini per exiguum temporis intervallum in nascendo separati: in conceptu autem per unum concubitu, vno etiam momento seminati. Et infra. c. 3. redarguit eos, qui ex responsio Nigidij Figuli referebant, disparitatem illam geminorum ad vertiginem celestis rotationis, quæ pernicitate sua vtriusque infatis Horoscopum exigui temporis momento mutaret. Sic enim scribit: Frustra adfertur nouum illud comentum de figuli rota, quod respondisse ferunt Nigidium à questione turbatum, unde & Figulus appellatur? Tradit Suetonius, Nigidium comperta hora genitura: Octauij, pronuntiasse dominum terrarum orbis genitum. Et idem August. eod. cap. Dominum enim rotam figuli vi quantam potuit, intorsisset, currere illa bis numero de arametro, tanquam vno eius loco, summa celeritate percussit: deinde inuenta sunt, signa quæ fixerat desistere motu, non paruo intervallo in rota illius extremitate distantia. Sic inquit, in tanta cæli rapiditate etiam, si alter post alterum tanta celeritate nascatur, quantum rotam bis ipse percussit, in cæli spatio plurimum interest. Hinc sunt, inquit, quacumque dissimilima perhibentur in moribus, casibusque geminorum. Hoc signum, fragile est quam vasa, quæ illa rotatione finguntur. Nam si tam multum in cælo interest, quod constellationibus comprehendi non potest, ut alteri geminorum hereditas obueniat, alteri non obueniat: cur audent ceteris, qui gemini non sunt, cum inspexerint eorum cõ-

B. August. tom. 5.

Stellæ, ait Augustinus, futuram nascentis vitam significant, non faciunt.

Sueto. c. 64 ante med.
Nigidij figuli de rota quadam bis de loco suo mota Imperij Augusti prænuntia, vanissimum signum.

stellationes,

Idem tomo 10.

Nos non necessitate peccare: ut stulti Mathematici nugantur.

Stella Magis visa in Oriente, dominij Christi symbolum fuit, teste Augusti no.

Idem tomo 1.

Idem tomo 8.

Gregor. tomo 2.

Nullum esse fatum stellarum.

stellationes, talia pronuntiare, quae ad illud secretum pertinent, quod nemo potest comprehendere, & momentis annotare nascentium, &c. Idem serm. 6. de Epiphania: Hic in erubescat, inquit, stultitia sacrilega, & quaedam (ut sic dicam) indocta doctrina, quae ideo putat, Christum sub stellarum decreto esse natum, quia scriptum est in Evangelio, quando natus est, stellam eius Magos in Oriente vidisse. & paulo infra: Sed de genituris vani homines loquuntur, quod insipienter opinantur, negent voluntatem, quae peccant: cōsingant necessitatem, quae peccata defendant: perditos mores, per quos in terra ab hominibus detestantur, in caelo etiam figere conentur, & a sideribus manare mentiantur. Videat tamen unusquisque eorum, quemadmodum non vitam, sed familiam suam qualicunq; potestate regendam putet, quandoquidem ista sentiendo, seruos suos in domo peccantes verberare non sinitur, nisi prius Deus suos in caelo radiantes blasphemauerit. Christum tamen isti, nec secundum suas vanissimas coniecturas, & non sane fatidicos, sed plane falsidicos libros ideo putent sub stellarum decreto esse natum, quia, eo nato, stellam Magi in Oriente viderunt. Hinc enim potius Christus non sub dominatu eius, sed deus eius apparuit, quia illa non in caelo sydereas vias tenuit, sed hominibus quaerentibus Christum, viam usque, ad locum, in quo natus fuerat, demonstravit. Unde non ipsa Christum fecit mirabiliter vivere, sed ipsam fecit Christus mirabiliter apparere. Nec ipsa Christi mirabilia decrevit, sed ipsam Christus inter sua mirabilia demonstravit. Haec Augustinus. Idem quoque lib. 4. Confess. c. 3. confitetur peccatum suum, quod planetarios consuluerit: & idem Augustinus in psalm. 61. producit e suggestu Mathematicum publicam poenitentiam agentem, quem sine tali solenni poenitentia in Ecclesiam non admittit. Gregorius homil. in hoc sanctum Evangelium agens in Priscillianistas, ait: Sed si Evangelij verba perscrutemur, quibus de eadem stella dicitur, usque dum veniens staret supra ubi erat puer. Dum non puer ad stellam, sed stella ad puerum currit (si dici liceat) non stella fatum pueri, sed fatum stellae, qui apparuit puer fuit. Sed a fidelium cordibus absit, ut aliquid esse fatum dicant. Vitam quippe ho-

minum solus hanc Conditor, qui creavit, administrat. Neque enim propter stellas homo, sed stella propter hominem facta sunt. Etsi stella fatum hominis dicitur, ipsis suis ministerijs subesse homo perhibetur. Certum cum Iacob de viro egrediens, prioris fratris placam teneret manu, prior perfecte nequaquam egredi potuit, nisi subsequens inchoasset: & tamen in vno tempore, eodemque momento utriusque mater fuderit, non vna utriusque vita qualitas fuit. Sed ad hoc solent mathematici respondere, quia virtus constellationis in ictu puncti est. Quibus de diuerso nos dicimus, quia magna est mora natiuitatis. Si igitur in ictu puncti constellatio permutatur, necesse iam erit, ut tot dicant fata, quot sunt membra nascentium. Eateri etiam Mathematici solent, quod quisquis signo Aquarum nascitur, in hac vita piscatoris ministerium sortiatur. Piscatores vero, ut fertur, Getulia non habet. Quis ergo dicat, quia nemo illic in stella Aquarum nascitur, ubi piscatura omnino non habetur? Haec ille. Epiphanius lib. de Ponder. & mensuris scribit Aquilam Ponticum primum diuinam Scripturam interpretem, non alia de causa fuisse a Patribus de Ecclesia pulsum, nisi ob eam, quod geniturarum inscriptionibus, & natiuitatum diuinationibus vacaret.

Falsum ergo est, & vanum studium astrologiae diuinatoriae: siue astra efficias causas euentuum humanorum, siue illis inclinationem tantum tribuas, siue significationem: nam etsi interdum inclinandi vim habeant, aut aliquid signifiandi, pendet tamen res ex tot tantisque circumstantijs, ut nihil ex arte, certoque praedicere valeant Astrologi, nisi tantum ex coniecturis voluntarijs, ac plerumque etiam temerarijs, & absurdis. Nimirum exquisitissima motus caelorum, & stellarum ratio, ut Origenes tradit in Genesim, hominum mentem excedit, solisque Angelis nota esse potest, atque perspecta. Quamobrem praestat eleuare oculos ad ipsum stellarum dominum Christum Iesum, veram stellam matutinam: ut ipse pro sua bonitate, & sapientia nobis seipsum aperire dignetur, quod eius altitudinem, splendorum, atque firmitatem non solum spectare, verum etiam imitari valeamus. Ut eius gratia,

Gen. 25.

Falsum esse illud Mathematicorum: virtus constellationis in ictu puncti est, Gregorius ostendit.

Epiphanius. Aquila primus diuinam Scripturam interpretes cur pulsus ab Ecclesia.

Origenes. homil. 13.

Quid stella matutina. Apoc. 1.

& Spi-

Iob. 38. Astra quae nam matutina, quae vero vespertina.

Matth. 2.

Herodes Rex cur turbatus est.

Diabolus cur etiam ipse turbatus sit.

Horat. lib. 2. Carm. hoc de 10.

I. ratio, Herodes quare turbatus sit.

& spiritu stellae redditi, alijs Christum comostremus, atque in Empyreo caelo illo splendidissimo reponi, permereamur inter astra matutina, hoc est, Angelos, de quibus liber Iob testatur. Cum me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei. Nos enim ut astra vespertina.

tina futuri sumus, qui Spiritum Christi, caelestiaque eius dona participamus, Eodem domino nostro Iesu Christo praesentante, cui cum Patre, & Spiritu sancto detur benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo in saecula saeculorum. Amen.

TRACTATUS XL.

In illa verba: Audiens autem Herodes Rex, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Et congregas omnes Principes Sacerdotum, & Scribas populi, sciscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei, In Bethleem Iudae. Sic enim scriptum est per Prophetam: & tu Bethleem terra Iudae, &c.

QUAE praecedenti tractatione de Magis, de loco unde profecti sunt, de tempore, quo iter illud emetiri poterunt, de stella, itemque de rationibus, propter quas euauit in eorum in Hierusalem introitu, quae videbantur aliquis esse momenti, ac ponderis, Deo fauente explicauimus: nunc leuiora quaedam ac faciliora nobis expedienda sunt. Adde igitur Euangelista: Audiens Herodes Rex, turbatus est. Herodes, quoniam alienigena, & inuasor regni, atque iniustae fidei possessor, merito quidem turbatus est, nec tam ipse, quam in eo diabolus, qui timebat Regem successoris caelestem, sicut Herodes terrestrem. Et vide (quaeso) quam apte, quam vere poeta quidam dixerit:

Sapius ventis agitatur ingens Pinus, & celsa grauiore casu Decidunt turrès, feriuntque summos Fulgura montes.

Et profecto sine ratione insaniebat Herodes: Nam aut Iesum credebatur Christum Regem futurum, aut non credebatur. Si credebatur minimè ille. Debebat Deo repugnare, nec in stimulum calcitrare: unde Ecclesia admirata tantam Herodis insaniam, cantat:

Hofis Herodis impie Christum venire, quid times?

Non eripit mortalia, Qui regna dat caelestia. Si vero non credebatur Iesum Regem futurum, debebat certe contemnere, & non turbari. Sed nimirum non est hominum, nec insolitum, ex affectibus & suspicionibus proprijs perturbari hominem ac commoueri. Erat enim sui amore excecatus, atque ex superbia omnium regina vitiorum, & matre, in inuidiam, odium, iracundiam, atque rabiem precipitatus: ex quo alius Poeta recte cecinit:

Nulla fides regni socijs, omnisque potestas Impatiens cōsertis erit: nec Genibus vllis Creditè: nec lōge fatorū exēpla petantur: Fraterno primi maduerūt sanguine muri.

Refert Eusebius Caesariensis, Vespasianum Imperatorem omnes de domo David insisse interfici, quia timebat priuari regno Iudae. Ut ergo non contristabit iustum quicquid ei acciderit, ita e contrario semper praesumit, seua perturbata conscientia. Et omnis Hierosolyma cum illo. Mirum non est, si Herodes turbetur: sed cum Hierusalem ciuitas Dei, quae visio pacis interpretatur, cum Herode turbatur, quis non miretur? Illud ergo, Omnis Hierosolyma, vel hyperbole est, vel modus loquendi. Et quantum possit Principis malum exemplum ad quodcumque vitium, ille, vel flagitium flectere, voluerit

Lucan. lib. 1. prope initium.

Euseb. lib. 3. hist. Ecclesi. c. 1. 2. tom. 1.

Prou. 12. Sap. 17.

Hierosolyma quid sonet quomodo omnis Hierosolyma dicitur turbata.

populum,

Matth. 6.

Claudian.

Ecclesiastici 10.

Cur Herodes nato Christo turbatus sit, & omnis Hierosolyma cum illo.

Horat.

Principes Sacerdotum hoc loco qui.

1. Paralip. 24. & seq. Ioann. 18.

Scribae apud Iudaeos qui, eorumque munus quod.

Scribae Hebraeis unde dicantur.

1. Esd. 7. Saphar Hebraice quid.

2. Reg. 8. Isai. 36.

populum, hinc manifestum est. Caput impium membra suae impietati conformat: Et si lux tenebrae sint, ipsae tenebrae quantae erunt? Sed ut ille dixit, Conponitur orbis. Regis ad exemplum, & secundum iudicem populi, sic & ministri eius; & qualis rector est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. Principes Iudaeorum, quia consentiebant Herodi, perturbantur, alij vero ministri adulandi gratia, alij vero etiam, quonia timebant bellum a Romanis. Quicquid enim delirant Reges, plebs turba Achivi. Quemadmodum certantibus inter se ventis mare conuectitur, ita Principibus dimicantibus, populus expilat, atque vexatur. Boni vero noua de re, & insolita admirati, sancta quadam timoris specie perturbantur. Et congregans omnes Principes Sacerdotum, & Scribas. Per Principes Sacerdotum, intellige viginti quatuor primarios familiarum Sacerdotes, qui per vices partiti sunt ministeria, de quibus meminit lib. 1. Paralipomenon; Vel quia Romanorum tempore venale erat, vel animale Sacerdotium; vel quod plures erant: vnde in Evangelio saepe legimus Principes Sacerdotum, & summum Pontificem: sed vnicus erat summus, etiam cum Annas Iesum remisit ad Caiphan. Scribae, Doctores erant seculares; quorum erat munus, ut consulti ex Prophetarum libris responderent, non secus, atque aruspices in rebus dubijs ex Sibyllae libris apud Romanos respondebant: & quos Matthaeus, & Marcus Scribas vocant, Lucas Legis peritos vocare solet, Hebraice Sophrim, non tam Saphar, quod est scribere, quam Sopher, quod est liber, siue litera: ut sint Sophrim quasi librarij, ab euoluendo libris sacris, aut literati. Vnde de Esdra dicitur: Et ipse scriba velox in lege Moysi, id est, librarius dexter, & expeditus. Saphar etiam apud Hebraeos significat recensere, & nunciare: quod illorum esset Scripturas populo annunciare, & exponere. Apud Graecos Scriba dicitur γραμματικός, scriba publicus, & cancellarius, cuius munus est publica scripta, & decreta seruare, eadem, si posterentur, legere. Sic Saraias dicitur Scriba Dauidis, & Sobna Scriba Ezechiae.

Sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur, vel, ubi Christus nasci deberet, ut Graece legitur: Possunt Haeretici, & curiosi Scripturas tractare, verum in suam, & aliorum perniciem, ut ait B. Petrus: ad eod multum refert quo animo quisque, accedat ad Scripturas legendas. Non dixit, ubi natus esset, dixissent enim se nescire, sed ubi nasci deberet secundum Scripturas. At illi dixerunt, in Bethleem Iudae. In primis considera, congregationem illam, ubi erat positus spiritus veritatis, interpretatioque sacrorum librorum, non potuisse non proferre veritatem, etiam si illam non sequeretur. Quod si Iudaeorum Deus Synagogae adstitit in eruedo vero sensu Scripturae; quanto magis Ecclesiae suae Christi sponsae, cui promissit se cum ea permansurum in aeternum? Ergo isti dicunt, & non faciunt: quia sine amore, & humilitate tractant Scripturas. Vnde surgunt indocti, & rapiunt caelum: docti vero, atque literati cum sua scientia demerguntur in infernum. Ac ut fabricatores arcae Noe in eam ingressi non sunt, ut fierent salui; sic isti veritatem, quam non sequuntur, docent. Quarendam igitur veritas est in Ecclesia Dei, atque ab eius Doctoribus, tamen si sanctis aliis quibus praediti non sint: quia sibi ipsis obsunt tantum, nobis vero profunt. Quod quoniam seculi nostri homines minime considerant, in perniciosos, ac turbulentos errores abiere praecipites. Magi nouerunt tempus natiuitatis, Sacerdotes locum & familiam; quibus enim in Dei Ecclesia talentum suum ad aliorum utilitatem conferre debet, ut vnus ab altero addiscere non dedignetur. Sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Bethleem terra Iudae. Rupertus Tuitiensis super prologum in Michaeam prophetam: Solis Dauidis, & Michaeam, inquit, reuelatus est locus Christi nascituri, nepe Dauidi Psal. 131. Ecce audiuiimus eam in Ephrata, id est, Bethleem, ut habes Gen. 35. Existimat enim iuxta literalem sensum, eum accepisset promissiones Christi a semine suo nascituri, locum quoque scire voluisse, ubi nasceretur, & pro hoc desiderio voluisse, ut nullam suo corpori requiem indulgeret,

Haeretici tractatores Scripturarum quales.

2. Pet. vlt.

Ecclesiae Spiritum sanctum assistere.

Ioan. 14. & Matth. vlt. Supra 23.

Gen. 6. & 1. Pet. 3.

Veritas ubi quaerenda tantummodo.

Matth. 25. Mich. 5.

Rupert. Tuitien. Psal. 131.

Gen. 35.

ret,

Hae lectio Matthaei: Et tu Bethleem terra Iudae, cum illa: Et tu Bethleem Ephrata: quomodo conueniat. B. Hieron. in Matthaeo. tom. 9. initio. Gen. 35. Iudic. 19. Michae. 5.

Conciliatur & illud in eodem testimonio: Nequaquam minima es in Principibus Iudae: ubi in diobus videtur dissentire Euangelista a Propheta. Primum, quia Euangelista dicit, nequaquam minima es, Propheta vero, paruulus es. Deinde ubi in Hebraeo habetur, in millibus Iudae, Euangelista scripsit: In Principibus Iudae. Sed haec facile redigi possunt in concordiam. Existimat B. Hieron. in cap. Michae. 5. hoc testimonium prolatum ab Scribis, nec cum Hebraeis, nec cum Septuaginta versione interpretum conuenire: putatque, Euangelistam studiose, ita ut ab Scribis, & Sacerdotibus erat corrupte prolatum, posuisse, quod illorum argueret erga diuinam Scripturam studium negligentiam. Quae si vera sunt, ut a tanto Doctore Ecclesiae cum ratione dicitur, cessat profecto omnis dubitatio, cur videlicet cum negatione sit dictum, quod Hebraea veritatis, & Septuaginta duo interpretes citra negationem affirmarunt, cum Chaldaeo paraphrastae. Neque placet commentum Erasmi, qui existimat fide nequaquam periclitari, si dicamus, Apostolos in citandis Prophetarum testimonijs memoria lapsos fuisse: quod accepisse videtur ex commentarijs Hieronymi in idem cap. 5. Michae, ubi sic habet: Sicut autem qui afferant, in omnibus penes testimonijs, quae de Veteri Testamento sumuntur,

B. Hieron. tom. 6.

Apostolis in proferendis Prophetarum testimonijs memoriae lapsam tribuere non veretur Erasmus.

ret, nisi prius desiderata rei notitiam consequeretur: & tunc dixisse: Ecce audiuiimus eam in Ephrata.

Quarum ad Michaeam testimonium pauca quaedam mutata sunt, quod ad verba attinet, & in specie videntur contraria, ut annotauit B. Hieronymus. nihil tamen sensui officiant. Nam in primis quod hic dicitur: Et tu Bethleem terra Iudae, in Hebraeo habetur: Et tu Bethleem Ephrata. Sed certe declaratio est dicti propheticum: vnde in Genesi dicitur: Mortua est Rachel, & sepulta est in via qua ducit Ephrata, haec est Bethleem, & libro Iudicum dicitur: Bethleem Iudae. Et ipsemet Propheta dicit: Paruulus es in millibus Iudae, ut intelligamus loqui illum de Bethleem Iudae: ut non solum locus significetur, sed & tribus, vnde Messias ortus est. Deinde illud: Nequaquam minima es in Principibus Iudae, in lectione Veteris Testamenti sic habet. Paruulus es in millibus Iudae: ubi in diobus videtur dissentire Euangelista a Propheta. Primum, quia Euangelista dicit, nequaquam minima es, Propheta vero, paruulus es. Deinde ubi in Hebraeo habetur, in millibus Iudae, Euangelista scripsit: In Principibus Iudae. Sed haec facile redigi possunt in concordiam. Existimat B. Hieron. in cap. Michae. 5. hoc testimonium prolatum ab Scribis, nec cum Hebraeis, nec cum Septuaginta versione interpretum conuenire: putatque, Euangelistam studiose, ita ut ab Scribis, & Sacerdotibus erat corrupte prolatum, posuisse, quod illorum argueret erga diuinam Scripturam studium negligentiam. Quae si vera sunt, ut a tanto Doctore Ecclesiae cum ratione dicitur, cessat profecto omnis dubitatio, cur videlicet cum negatione sit dictum, quod Hebraea veritatis, & Septuaginta duo interpretes citra negationem affirmarunt, cum Chaldaeo paraphrastae. Neque placet commentum Erasmi, qui existimat fide nequaquam periclitari, si dicamus, Apostolos in citandis Prophetarum testimonijs memoria lapsos fuisse: quod accepisse videtur ex commentarijs Hieronymi in idem cap. 5. Michae, ubi sic habet: Sicut autem qui afferant, in omnibus penes testimonijs, quae de Veteri Testamento sumuntur,

tur, istiusmodi esse errorem, ut aut ordo mutetur, aut verba, & interdum sensus quoque, ipse diuersus sit, vel Apostolis, vel Euangelistis non ex libro carpentibus testimonia, sed memoria credentibus, quae non nunquam fallitur. Haec ille. Sed certe B. Hieronymus nihil de suo in hoc dicit, tantum aliorum sententiam prodit, etsi de more eam suo non impugnerit. Absurdissimum vero, ac minime ferendum est verbum Erasmi illud tam confanter afferentis: Nam si Apostoli aliquando lapsi memoria sunt, profecto Spiritus sanctus, qui per eos loquebatur, & scribebat, memoria esset lapsus. Deinde si vel vnus aliquod in Scripturis mendacium sacris admittas, totam eius auctoritatem mutare, atque vacillare necessum sit, ut acutem non semel B. dicit Augustinus. Hoc igitur omnibus constitutissimum debet esse, nullam fuisse in Apostolis, ne minimam quidem officentiam, aut vllum omnino memoriae lapsum, tametsi aliter intellectui nostro videatur interdum.

Quod ergo ab Euangelista dictum est: Nequaquam minima es, haud repugnat ei, quod dicitur: Paruulus es, si hoc dictum Prophetae in Hebraeo per interrogationem, vel admirationem, vel per ironiam accipiatur, ut quidam accipiunt: nam sic consentiret cum eo: Nequaquam minima es, scilicet in eden dis principibus, & inter primas nobilitate vrbes. Deinde illud quoque dici potest, Verbum, paruulus, quod Hebraea lingua profertur זָהִיר Zahir, bifariam accipi posse, scilicet in neutro genere, & in masculino. Primo modo significat, parum: vox enim masculina, vel foemina solet supplere neutrum genus in Hebraeo, ut sit sensus: Tu Bethleem Ephrata, parum est, ut sis inter Principes Iudae. Et hoc idem est cum eo, quod ait Euangelista, Nequaquam minima es. Quod si legas in masculino, ut Hieronymus fecit, & Septuaginta; vertendum est in hunc modum: minor es quam, ut sis inter Principes Iudae. Et sic Chaldaeus habet: quodam modo minor fuisti, quam ut numerari potueris inter Principes domus Iudae: Quod quidem verbis alijs dixit Euangelista: Nequaquam es vel minima.

Si vel minimus in Apostolis memoriae lapsus fuisset, aut vltimum in Scripturis mendacium, quid consequeretur.

II. Solutio.

Quod

Quod Septuaginta interpretes versio-
ne sua confirmare videtur, qui habet:
ἡ πόλις ἢ Βηθλεὲμ ὀνομαζομένη ἐστὶν ἐν Ἰουδαίᾳ. Id est, & tu Bethleē ter-
ra Ephrata, parua esse in millibus Iu-
da: scilicet cum ex te proferri debeat
Messias, parua esse, si tantum confe-
renda esse cum millibus Iuda. Licet
præstare videatur prior lectio. Quod
si dicas, Septuaginta verterunt, vt Hiero-
nymus, masculinè: *Sed isti*, ait Osiander,
*solum verterunt quinque libros Moy-
sis, vt quidam tradunt. Chaldaeo autem
paraphrasti, ac Iudæis recentioribus op-
pono ipsos Scribas, ac Pharisaos, qui sic
hanc sententiam Herodi retulerunt, quæ
etiam bona fide Matthæus retulit. Atque
ita est sensus mirificus: Quia ex te exiit
Dux Messias, nequaquam minima es: vel,
Parua est, & non decet dignitatem tuam,
vt sis, & numereris inter Principes Iudæ,
verum maiori honore digna es.* Hæc est,
Osiandri interpretatio, quæ vt quidam
volunt nonnulla falsa inculcat. Primū,
quod masculinum nomē pro neutro
accipitur nunquam apud Hebræos.
Deinde Hebræa illum sensum habere
non possunt: nam similiter Isai. 49.
habetur: *Parua est, vt sis mihi seruus ad
suscitandas tribus Iacob*, vbi similis est
locutio, qualis hic in Michæa, & lon-
gè alia phrasia, & sensus. Vel quod ait
Propheta: *Paruaulus es*, intellige, ante
natum Christum Messiam. Id verò di-
ctum Euangelistæ: *Nequaquam minima
es*: referendum est ad tēpus post Chri-
stum natum, vt ita Scribæ, & Euange-
lista potius explicare voluerint quod
sensit Propheta, quàm ad literam te-
stimonium eius obscurum reddere.
Sicut qui in Bethleem nascitur, mini-
mus est, & non minimus. Minimus est
Christus, quia ait: *Vermis sum, & non
homo: opprobrium hominum, & abiectio
plebis: nonissimus virorum, & sciens in-
firmitatem*. Nequaquam autem mini-
mus, quia dedit ei Pater nomen, quod
est super omne nomen, & cui data est
omnis potestas in cælo, & in terra.
Hanc Tuitiæ Rupertus sic dissoluit
dissonantiam: *Perspicue*, inquit, *litera
consonat, sed in sensu clara dissonantia
est: vt cū Propheta dixit, parua es, sub-
audias, in oculis omnium hominum. Et*

cum Euangelium dicit, nequaquam mi-
nima es; subintellige, apud Deum. Hæc il-
le, inueniens de illa ciuitate duo: alterū
quod prima facie hominum appare-
bat, alterum quod sub litera delitescer-
bat. Erat quippe Bethleē ciuitas par-
ua quidem illa diuitijs, populi frequē-
tia inter millia Iudæ, & hoc ad aspectū
hominum: eadem appellabatur tamē
Ephrata, id est, frugifera, quoniam ex
ea egressus erat dominator Israël;
quarē secundum aspectum internum,
& spiritualem beata est, & magna.
Quod etsi ad literam de illo oppidu-
lo intelligatur; præcipue tamen, ac
iuxta spiritum de vera Bethleem, ve-
raq; Ephrata, id est, Maria Virgine, ve-
ra panis domo, verèq; frugifera, quæ
parua fuit, & magna in millibus, &
in principibus Iudæ; nimirum inter
principes Angelos, atq; homines, id
est intelligendum. Parua quidem na-
tura, & sexu, quia mulier, & quia par-
ua in oculis suis per humilitatem, ob-
quam fecit sibi magna qui potens est:
Fuit tamen magna, ac frugifera, quia
dedit salutem mundo, Panemq; An-
gelorum homini porrexit. Itaq; quod
Euangelista pronuntiauit: *In Princi-
pibus Iudæ*, Hieronymus ac Septua-
ginta verterunt: *In millibus Iudæ*. Si-
quidem verbum Hebræum, *בְּאַלְפֵי*,
Bealphe, æquiuocum est ad signifi-
candum millia, vt explicat illi duo;
& ad significandum Principes, quo-
modo transtulerunt Scribæ, & Phari-
sæi, & Chaldaus quoque interpres trā-
stulit. Et si legas, millia; significat mul-
titudines, nempe, Parua est, vt sis in
multitudinibus tribuum, id est, vt sis
in numero vrbiū, quæ sunt plurimæ
in Iuda. Quemadmodum Deuter. 33.
dicitur: *Hæ sunt multitudines Ephraim,
& hæc millia Manasse*. Vt enim Chri-
stus ab Sponfa in Canticis dicitur:
*Candidus & rubicundus, electus ex mil-
libus*: sic Bethleem in millibus est elec-
ta, vt in ea Christus in lacu ederetur.
Si verò legas, Principes, siue inter tri-
buum Principes sicut Chrysoctomus
legit (homilia in Gentiles: *Quod Chri-
stus est Deus*) Hoc verò dicens, inquit,
Hierusalem quoq; comprehendit: Nam
omnis orbis Bethleem constituit, vbi natus

Isai. 16.

Bethleem siue Ephrata, quo modo Maria Virgo dici possit.

Hæc parua, & magna quo modo fuerit in millibus Iudæ.

Luc. 1.

Hæc etiam quomodo cohercant: In principibus Iudæ; & In millibus Iudæ.

Hieron. tomog. initio.

Posterior lectio, scilicet: In millibus Iudæ, quem sensum habeat.

Deut. 33.

Cant. 4. Prior lectio illa: In principibus Iudæ, quid significet.

Chrysoct. tomog. 3. a meo.

Luc. 2.

Moschel Hebræis, Græcis ἡγεμῶν, ducem significat.

Messias dux Israël nō Virgini matri, sed Deo cur dicitur existit.

Matth. 1. David Bethleemita Christi typus.

1. Reg. 16. 2. Reg. 2. & Infra 5.

Israëlis nomine electi designantur. Pascat quo modo Christus.

Psal. 77. Ioan. 10. & seq.

Regere quid sit.

Luc. 12. & Matth. 20. Veri Reges seruiunt potius quā regnant.

Exemplar boni Principis cur Moyses. Exod. 5. & sapius inf. Infra 32.

positus est: & nobilis factus est locus ille non alia de causa quam hac sola. Sic ille: sensus esset; parum est te esse inter omnes ciuitates illas Iudæ principales, quæ omnes illas excedis.

Sequitur: *Ex te enim exiit dux*. Dux Hebræicè Moschel, Græcè ἡγεμῶν, id est, Princeps, siue Imperator, vel Dominator. Chaldaeus paraphrastes verit: *Ex te exiit mihi Messias*. Et fæminæ, quos pariunt, viris suis pariunt, à quibus vim generandi acceperunt. Porro quia sacra Virgo à solo Deo filium accepit (quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.) Idcirco, qui ex Virgine Princeps exiit, soli Deo exiit. Et rectè vocat Christum, Ducem, qui ab initio pastores duxit per Angelos, & Magos per stellam ad se existentem in præsepio. Vt enim olim exiit ex te David in specie paruulus, qui postea euasit Rex Israël, in typum futurorū, ita modo ex te prodibit verus Messias, & figuratus David, qui regat vniuersos electos, qui nomine Israëlitis intelliguntur: *Qui regat populum meum Israël*. Græcè ποιμανῆν, id est, vt pastor reget, non vt lupus: vel vt alij vertūt: *Qui pascat populum meum Israël*. Pasceat autem Christus, quia panis est Angelorum: ob id natus in domo panis, vt pastor bonus, qui gregem ducit ad pascua. Regere verò, est rem populi agere, suis faciendo expensis, vti populus Deo seruiendo, secum conregnet.

Nam, vt dicitur, seruire Deo, regnare est. Regnare verò, si iuxta formam fiat, à Deo præscriptam, seruire est potius ciuibus suis, quàm dominari, iuxta verbum Domini: *Reges gentium dominantur eorum; & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Vos autem non sic: sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor; & qui præcessor est, sicut ministrator*. Est autem exemplar boni Principis Moyses, qui audacter loquitur in faciem Pharaonis pro populo suo, etiam si non ignoraret inde fore offendendum: pro populo ergo orat, atque obsecrat: erat enim vniuersissimus: nocentes punit, innocentes defendit: vitæ concessurus orat Deum, vt prospiciat de successore: ille

vt pastor bonus regēbat, ac gubernabat. Ac maliciōse quidem videntur Scribæ, atque Sacerdotes, verba quæ sequuntur, silētio suppressisse, & quæ poterant à cædē meditanda compescere Herodē, nempe: *Egressus eius ab initio à diebus æternitatis*. Nam, In principio erat Verbum, & hoc erat in principio apud Deum. Ne ergo putaremus, Messiam tantum hominem esse, qui ea ratione natus est in Bethleem, addit generationem eius æternam, per quam verus Deus ostenditur, de quo Salomon: *Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret*. Proferretur autem in numero multitudinis egressus, siue egressiones eius, cūm de Sole in singulari dicatur: *A summo cælo egressio eius*: quoniam Filius non è cognitione diuinæ essentiæ egressus est tantum, sed etiam ex cognitione bonitatis, sapientiæ, potentiæ, misericordiæ, & aliorum attributorū Dei. Vel in plurali tantummodo, quia semper procedit à Patre iugi emanatione, ac processione: quia enim apprehendit illam homo, vt præteritā, & vt præsentem, atque vt futurā, plures vocat; cūm tamen vna sit tantum æterna egressio. Vel etiam in plurali, ob æternum ortum à Patre, & æternam in Dei prædestinatione generationem à matre.

Peccarunt autem Scribæ, & Sacerdotes tam infideli, & impio tyranno secretum Regis prodēdo, vt docet autor Operis imperfecti in Matthæum: nec in similibus erat obediendū, quæ probabiliter nouerant cædem eius de signaturū, cūm Tobias capite duodecimo dicat: *Sacramentum Regis abscondere bonum est*. Deinde quia partem istam prophetiæ, quæ poterat Regis iram, & furorē mitigare ex parte, atque à cæde puerorum cohibere, studiosè videntur amputasse.

Item quoniam tyrannum benè instruere nouerunt, se ipsos verò minime docuerunt. Significauerunt etiā, teste Augustino, apud solos Iudæos diuinas Scripturas remansuras, quibus Gentes instruerentur, Iudæi excecarentur.

Porro hoc loco perpēde varias scri-

Num. 12. Infra 27. Deut. 3. Scribarū, ac Sacerdotum nequitia. Mich. 5. Ioann. 1.

Cur post illa verba Mich. Ex te exiit mihi dux, & c. subiunxerit: Egressus eius ab initio à diebus æternitatis.

Prou. 8.

Psal. 18. Cur dictum in plurali sit à Propheta: Egressus, siue egressiones eius ab initio à diebus æternitatis.

II. ratio.

III. ratio.

Principes Sacerdotum, & Scribæ, cur peccauerint, Herodi impio orō Messias locum indicantes.

Autor, operis imperfecti in Matth. ho. 2. to. 2. operū B. Chrysoct. initio.

Tob. 12.

II. ratio, & III. & quid significauerint.

Aug. quodā loco.

Quot modis
cōtingat tra-
ctare Scrip-
turas.

pturas tractādi rationes Scribæ enim,
& Sacerdotes illas versant tantum, vt
sciānt, alijsque illas ostēntent, & com-
monstrent, ipsi verò eas non sectantur:
Herodes Scripturas querit, vt veritatē
quidem nō ignoret, sed ad nocendū:
Magi verò, vt agnitam veritatem am-
plectantur, & factis exprimant. Ita etiā
nostro seculo alij scripturis vacant, vt
docti sint, & alijs docere valeant; alij
verò, vt inde testimonia sacra venētur,
quibus suas hæreses (quibus sibi ipsis,
atq; alijs exitio sunt) fulciant; alij, vt
agnitam Dei voluntatem, ac veritatē
Catholicam consecrētur. *Tūc Herodes
clam vocatis Magis, diligēter didicit ab
eis tempus stellæ, &c.* Clam agit Hero-
des cū Magis, quia nō fidebat Iudæis.
Locum didicerat à Sacerdotibus, tē-
pus ortus eius discere voluit à Magis;
vt ita nouus Rex non posset eius ma-
gnis effugere, etiam si Magi ad se nō re-
dirent: & ne postea existimarent, ipsi
causam necis fuisse: tum ne Iudæi tue-
rentur, ac custodirent paruulum Mes-
siam: quo modo Iosaba soror. Ioram à
necē Athaliæ seruauerat Ioas: & nota
verbum, *diligēter*. Siquidē partim ti-
mebat, ne esset illusio: partim cogita-
bat querere, & occidere, etiam si Ma-
gi non inuenirent, & quia multi sedu-
xerant populū nomine conficto Mes-
siæ, tempus nesciebat, & locum: *Itē, &
interrogate diligēter de puero*. Non di-
xit, de Rege hoc: quia Regis nomen
ferre non poterat. Non iuit cū eis, pri-
mum, vt tolleret suspicionem Iudæo-
rum, & parentum Christi in Bethleē.
Deinde ne præferret leuitatem: vel
quia non omnino credebat, vel quia
nesciebat sicertō inueniret: ignorabat
simul an stella esset apparitura ampli⁹.
Tum etiam, quia Deus mouit ad non
eundem, in pœnam eius. Nam si vnā
venisset cum Magis: vel impediti fu-
issent Magi ne Christū viderent: vel vi-
dente Herode necaretur Christus, vel
ab Herode persecutionem pateretur
ante tempus, vel miraculo se se subtra-
heret inde, atque defenderet. Simili ra-
tione respondendum videtur cur He-
rodes aliquem nō miserit cum Magis,
saltē prætextu deducendi Magos per-
viam. Nā hoc euenit, ne videretur le-

Cur Magos
clam Hero-
des vocarit.

4. Reg. 11.

Herodes cur
diligēter tē-
pus stellæ di-
dicrit.

Quare cū Ma-
gis ad puerū
adorandū He-
rodes non ve-
nerit.

Cur è suis a-
liquem cum
Magis Hero-
des non mis-
erit.
Eccles. 19.

uis corde citō credens: & ne redderet
se suspectum illis, tum vt obseruaret,
an Magis se quispiam adiugeret ex Iu-
dæis, in quem vt factiosum, ac rebellē
posset adinaduertere: vel Deus forte
illi consiliū præripuit, mentemq;
cœcauit. Sed quid est, quod multi pro
bi Hierosolymitæ non sunt profecti
cum Magis in Bethleem? Timuerunt
fortasse Herodem, & noluerunt cum
periculo videre Messiam: aut Spiritus
Domini eos ire non permittebat. Stel-
la gentes, non Iudæos vocabat: nam
Iudæi per Angelos erāt vocādi prius
in pastoribus: nolebantque sine causa
irritare Herodem: qui excœcatus est.
Ait verò: *Interrogate*: quoniā tunc stel-
lam non habebant: ideo opus erat in-
terrogatione: *Et cū inueneritis, veni-
tate mihi*, id est, per nuncium signifi-
cate: aliās non tacitē, nec secretē res-
fieret, vt Herodes volebat. Nunquam
ergo Christus turus est ab ijs, qui do-
minari appetunt, dominūque, aut am-
bitum querunt, aut quæsitum retinēt,
aut ampliare contendunt. Gerit que ty-
pum Herodes eius rei, quæ frequēter
accidit. Monendus est concionatori
princeps rei alicuius malè partæ: prin-
ceps verò cū larranti prædicatori of-
fam inijcit, vt taceat, tunc extinguere
cupit Christum, vt Herodes. *Vt & ego
ueniens adorem eum*. Hoc dixit fraudu-
lenter, vt placeret Magis. Enimverò
Christus ipse deludit illos, & cū
simplicibus sermocinatio eius. Simu-
lata religione igitur seruit tyrannus ty-
rannidi, & temporis: & fictus, vel inui-
dus nequit inuenire Christum, ne dū
crudelis, ac saeuus. Neque statim pro-
mittentibus credēdum est Hæreticis,
vel Scripturas citātibus: quia dolis, &
mendacijs agunt. *Qui cū audissent Re-
gem abierunt*. Audierunt in bonis, in
malis autem non consenserunt. Figu-
rabant enim bonos auditores, qui bo-
na quæ audiunt à malis prædicatori-
bus faciunt: eorum verò opera nequa
quam imitantur. Abierunt ergo nihil
mali suspicantes: vera enim charitas
non est suspiciosa, nec cogitat malum.
Sic Abel exiuit cum fratre in agrum,
nihil mali suspicatus, vbi est occisus:
sic Ioseph à fratribus suis, citra vllam

Bont Hiero-
solymite ali-
qui, quare nō
serint cū Ma-
gis ad Christum
adoran-
dum.

Luc. 2.

A quibus tu-
tō Christum
viuere nō li-
ceat.

Cur Magis
Herodes di-
xerit vt e-
go venies a-
dorem eum.

Prou. 3.

Magi audien-
tes Regem,
haud tamen
consentiētes
quorum ty-
pus.

1. Cor. 13.
Gen. 4.
Infra 35.

suspi-

2. Reg. 11.

Cur Magis
stellæ euanue-
rit Hieroso-
lytam ingre-
dientibus.

Quo modo
euanuerit
stella.

Quid stella,
quod abeu-
nitibus Magis
ab Herode,
iterum appa-
ruit.

B. Maxim.

Quo modo
steterit supra
vbi erat
puer.
Magi Chris-
tum vt agno-
uerint infan-
tem.
Luc. 2.
Ioann. 2. &
Matth. 2 1.

suspicionem suam est venditus. Sic e-
tiam Vrias Herthæus fortiter pugna-
uit, ignorans dolum sibi paratum, &
structas insidias. *Et ecce stella, quam vi-
derant in Oriente*. Diximus stellam e-
uanuisse in ingressu Hierosolymæ;
quod edocerentur Magi de Prophætæ
testimonio, etiam per malos; & Iudæis
purgandi se præcidatur omnis occa-
sio, afferentibus fortasse non esse na-
tum in Bethleem; ne stella ab omni-
bus perspecta, & cognita, quod Mes-
siæ ortum ponderet, redemptio impe-
diretur; & Magos infecutus esset He-
rodes. Adhæc vt homo non in omni-
bus reuelationem querat, vt quisque
discat se abscondere, & custodire ab
Herode, scilicet dæmone insidiante,
& vt Iudæorum designaretur excœca-
tio. Poterat verò stella non apparere,
ac proinde non videri: vel quia resolu-
ta esset in præiacentem materiam; vel
quia destituta luce, & calore, oculos
non excitabat intuentium; vel quia re-
ducta ad punctum, vt corpus Christi
in Eucharistia, vel quia nimis eleuata,
vt cerni non posset, vel quia translata
alio; vel denique quod intuentium om-
nium oculis, præter Magos, esset ob-
iectum aliquod impedimētum: quod
quidem impedimētum Græcè dicitur
ἀπορία, vel *ἀπορία*. Stella ergo appa-
ret, vñto Herode: quoniam, expugna-
to dæmone, fides nostra splendescit:
nec quiescit, donec perueniat ad Chri-
stum suum. *Vsq̄ dum venies staret su-
pra vbi erat puer*. Ergo demisit se stel-
la, & teste Maximo, maiores, clario-
resque emittebat radios, qui locum, ac
pueri præsentiam designabant: quod
ad consolationem Magorum factum
esset, perspicuum est. Atque initia qui-
dē, & exitus huius peregrinationis Ma-
gorum tranquillia, atque pacifica exti-
terunt: aliās potuissent querere nuper-
natos infantes in Bethleem. Quæ qui-
dem puerum vel agnouerunt ex æta-
te, vel spiritu interno, vt Simeon in tē-
plo cognouit Christum; vel ex fulgo-
re vultus, vt quando etiam eiecit emē-
tes, & vendentes de templo, ac voca-
uit Apostolos. Et quæ pueri erant, a-
gebat Christus ferid, ac cum ratione,
sed nihil prorsus fatuum. *Videntes au-*

*tem stellam, gauisi sunt gaudio magno
valde. Si tantopere delectat stella visa,
quid Sol ipse iustitiæ Christus visus?*
Et ob id consolationes interdum sub-
trahuntur; vt postea restitutæ dulcius
nobis sapiant. *Et intrates domū*. Theo-
phylactus Virginem annotauit pue-
rum in præsepi reclinasse, propterea
quod non inuenerunt domum. Veri-
simile est autem eos postea inuenisse
habitationem aliquam, in qua, & vi-
sus est, & adoratus à Magis Dominus.
Idem ante eum docuit Epiphanius in
Alogianos, his verbis: *Quare & Ma-
gorum aduentus contingit circa talem
casum, ita vt non aequalis fuerit tunc ha-
bitatio Mariæ, & Ioseph, ei, qua apud Lu-
cam propter descriptionem releta est. Nō
enim inuenerunt Mariam in spelunca,
vbi peperit, sed, velut Euangelium habet:
Deducebat, inquit, ipsos stella vsque ad
locum vbi erat puer, & ingressi in do-
mum inuenerunt pueram cum Maria: nō
amplius in præsepi, non amplius in spe-
lunca, sed in domo, vt cognosceretur ve-
ritatis certitudo, & temporis duorum an-
norum spatium ex quo natus est, donec
acceperunt Magi. Hæc ille. Sed sicut fū-
damentū biennij lapsi in aduentu Ma-
gorum ab Epiphanio assertum, fal-
sum est, ita etiam quod infert, non in-
uentum Christum in spelunca, & præ-
sepio. Cæterum his contraria sentire
videtur Euthymius, qui ait: *Domum hic
tugurium vocat, quod Lucas diuersorium
dixit. Domus nempe erat, quod vtrunque
inhabitaretur; diuersorium autem, tan-
quam sedes, ac mansio ingredientium. At
que hæc sententia magis mihi placet:*
quia magis consonat cū patribus, præ-
sertim verò cum autore Operis imper-
fecti in Matthæum, vbi ait: *Demq; quos
vocaauerat, & ad præsepe ipsum stella pra-
eunte deduxerat, eis non iam per stellam
sed per Angelum loquitur. Ita eos grada-
tim ad meliora perduxit. Et hom. 24. in
principio ad Cor. ipse Chryf. ait: Hoc
corpus (scilicet Christi) reueriti sunt Ma-
gi in præsepi, & viri impij, & barbari lon-
go itinere confecto cū timore, & tremo-
re plurimo adorauerunt. Multa etiam B.
Bernardus in ferm. 1. de Epiph. tradit
quæ aptè insinuant Christū inuentum
à Magis in stabulo, & præsepi.**

Consolatio-
nes interdū
cur subtrahā-
tur à Deo.
Theophyl.

Epiphanius in
hæresin 51.
inter medi-
& initium.

Luc. 2.

In quam do-
mam intraue-
rint Magi a-
doraturi Mes-
siam.

Altera opi-
nio probabili-
or.

Euthymius in
Matthæum

Autor operis
imperfe. in
Matth. ho-
milia 6.

Chrysofostomus.

Aug. to. 10.
Leo Papa.
Iusti. mart.
tom. 2.

Similia docent Augustinus, & Leo Pontifex in sermonib. de Epiphania: & Ecclesia cantat: *Hodie Magos stella duxit ad praesepium.* Et ante hos omnes Iustinus in dialogo contra Triphonē ait: *Nato autem cum puero in Bethleem, quia Ioseph in vico eo non habuit, quod diuerteret, in specum quendam vico proximum concessit. Atque ibi cum essent, enixa est Maria Christū, & in praesepi posuit. Vbi eum ex Arabia venientes inuenere Magi.* Sic Iustinus. Et Hieronymus in epitaphio Paulæ, docens sepulcrum esse in frōte spelūcæ, in qua natus Christus repositus est in praesepio, ait: *Hic praesepium Christi, atque hic mystica Magi munera portantes, hominū, Deoq; de dēre.* Adde quod diuino factum est cōsilio, vt inueniretur in stabulo, vel in diuersorio à Magis: vt nullus remaneret testis in Bethleem, qui asseret in tali priuata domo Magos fuisse, quos ea ratione insectari posset Herodes. Cōfirmatur etiam hoc picturis Ecclesiasticis. Adhæc maior elucet, & excellentior Magorum fides, & charitas, qui tāta paupertate, & squalore stabuli, atq; fordibus perspectis, à Christo tamen adorando non sunt absterriti. Magis quoque in stabulo apparet virtus stel-læ, indicantis minimis in rebus Christum latere. Quare etsi fieri poterit, vt cessante multitudine hospitem, in qua non fuerat ei locus, cum peperit Iesum, postea Beata Virgo ex praesepio hospitari posset in domo diuersoria: tamen, quod seruiebat mysterio summæ Christi paupertatis indicandæ, & declarandæ fidei Magorum, vero videtur similis, Beatam Virginem summè amantem, colentemq; paupertatis virtutem, voluntatemq; nō ignorantem filij, locum mutasse praesepij. Domum ergo vocat, diuersorium, & speluncam: *Inuenerunt puerum cum Maria matre eius.* Nulla hic mentio Iosephi, vel aliorum, quod Herodi puer magis celaretur. Nam, vt ait Rabanus, diuino nutu factum est, quod abierit Ioseph: ne aliqua prauæ suspicionis occasio daretur gentibus, communi generationis ratione hunc paruulum natum. Nam gentes ex Sibyllinis libris, aut aliunde nouisse po-

Hieron. to. 9. initio.
Luc. 2.

I. ratio ad probandum, Magos in stabulo puerum inuenisse.

II. ratio, ac III.

Ibidem.

Quid est qd Magi inueniunt puerum cū Maria matre eius sine Ioseph.
Rabanus in Matthæum

terant Regem, quem querebant, ex Virgine nasciturum. Vel, vt daretur locus Magis cogitandi Messiam Regem, quem vt Deum adorabant, patre in terris carere, & conceptum esse de Spiritu sancto, natumque tantummodo ex Virgine matre. Inuenerunt autem puerum cum Maria: quæ in omnibus mysterijs socia, & comes est illi indiuidua.

Est enim ab æterno prædestinatus Iesus; at non sine Maria. Dictum est de eo: *Adorate cum omnes Angeli eius: at non sine illa Sion, quæ audiuit, & lætata est: eodēq; & ipsa super eos est exaltata.* Concipitur ex tempore in Nazareth: sed non nisi in Maria assensum præstante: nascitur in Bethleem, sed ex Maria: adoratus est à militia celestis exercitus, sed prius à Maria, quæ prima lactat, ac fouet, educatq;e. Inuenitur, & à pastoribus, & Magis: semper tamen adest Maria, quæ conseruat omnia verba, conferens in corde suo. Exhibetur in templo, at non sine Maria: secedit in Aegyptum fugiens Herodem, verum Mariæ in vlnis gestatur. Edit primum miraculum ad nuptias in Cana Galilææ, sed postulante Maria: prædicat turbis, sed contendit audire Beata Virgo. Pendet in cruce, sed prima iuxta crucē fortissima Maria exprimitur: deponitur de cruce in sindone munda, sed hic elegans contemplator agnoscit eam fœminam, quæ verè munda circumdedit virum. Sepelitur in sepulchro nouo, quod excisum fuerat de petra: sed quodnam est sepulchrum aliud, quàm ipsa Beata Virgo, quæ excisa est de petra, hoc est, de Christo, sicut prima fœmina de costa viri?

Nulus autem antea in eo positus erat: quia nullus ibi vnquam locus diabolo fuit. Resurgens apparuit mulieribus, deinde discipulis, sed primò Virgini matri. Ascendit IESVS Christus in cœlum: sed vt prima, & electissima dona accipiat in Maria. Orant Apostoli pro aduentu Spiritus sancti: sed & ibi adest Maria, preces ipsorum fulciens, atque perficiens. Sed & Filius ad dexteram Patris: sed & cōsedere fecit & matrem, vt dignissimā

Matth. 1.
Luc. 1.

Magi cur Christum inueniunt cū Maria:
Psal. 96.
& Heb. 1.
Psal. 96.
Luc. 1.
Infra 2.
Ibidem.
Ibidem.
Matth. 2.
Ioann. 2.
Infra 19.

Hier. 31.
Luc. 23.

Dan. 2.
Genes. 2.
Mar. vlt.
Psal. 67.

Act. 1. & 2
Ibidem.
Mar. vlt.

Psal. 44.
Ioan. 5. &
2. Tim. 4.
& saepe alia.
Matth. 25.
Luc. 2.

Ibidem.
Incipientes, Proicientes, atque Perfecti in quibus delineati.

Chryso. ho. 7. in Matt. 2. initio.
Theophyl. in Matt. capite 2.
Euthy. ibi.
Maria virgo, cur Christū tenens infantem in vlnis depingitur.

II. ratio.

III. ratio.
1. Cor. 6.

Magi nō minūs animo, quàm corpore postati Christum adorant.

Reginam in vestitu deaurato circūdatā varietate! Deniq; speratur Iesus venturus ad iudicandū viuos, & mortuos: quis non contempletur eius lateri adesse Mariam? Nam decem virgines (in quibus representatur tota Ecclesia) exierunt obuiam Sponso, & Sponsæ, nimirum Christo, & Mariæ.

Porro Magi, & pastores inueniunt puerum in stabulo, quoniam præfigurant incipientes: Simeō, & Anna Christum inueniunt in tēplo se Patri offerentem; in quibus adumbrantur proficientes; Maria verò inuenit eum disputantem, atque docentem in tēplo, & in cruce, eodē quod typum gerit perfectorum. Refert autem Chrysoftom. adueniētibus Magis, Mariam Christū tulisse, & ipsū super genua habuisse: quod, & Theophyl. Euthym. q; cōfirmant: & ratione non caret. Sic enim melius intuerentur, quem adorare venerat. Pingitur porro de more B. Virgo cum infante Iesu in vlnis, & pectore admoto, tanquam reliquæ quædam pretiosissimæ, & Agnus Dei, vel monile pendens ex collo; & vt proponat nobis illū ad adorandum, vt Magis fecit; & vt se promptam indicet, atq; alacrem ad illum nobis ostendendū, atq; ad oscula etiam amoris imprimendā donandum. Adhæc, quod demonstratur excellentia, præstantiaq; Mariæ: nam vt B. Catherina cum rota, & B. Lauretius cum craticula, quæ cædis illorum sunt insignia, depinguntur: ita magnitudo, & præstantia B. Virginis, qua genuit filiū Dei, illumq; toti mūdō enutrit, atq; educavit (quod omnes omnium sanctorum prerogatiuas, & excellentes animi dotes, quibus illi clauerūt, longè superat) merito est à nobis meditanda, & contemplanda. Deniq; vt doceat eos, qui matres Christi per Spiritum fiunt, nempe vt glorificent, & portent Iesum Christū in corpore suo, vt Paulus monet.

Et procidentes adorauerunt eū. Verbum procidentes, Græcè est προσκύνω, hoc est, prosterni corpore, tum animo. In more positum erat, vt Reges à Persis non nisi prosternati corpore adoraretur. Vnde cum Alexander Magnus eū honorem à Macedonibus cepisset exi-

gere, molestus Græcis fuit, vt Q. Curtius est autor: Et ita hi Magi ex Perfide profecti fuisse videntur; qui quod magis humilem Christum, atq; eius matrē viderunt, eodē etiam magis omni cultu, & reuerentia; latria; dignum cognouerunt; ac proinde amplius humiliari debuerunt. Qua ratione Christū in Eucharistia humiliatum, cum Christiani omnes, tū præcipuè Sacerdotes omni honorificentia, & religionis ceremoniæ, cultuq; prosequi debent. Humilitas autem minimè consistit in fuga, verum in accessu cum reuerentia ad Sacramentum. Et ubi sunt, qui vix medium genu flectunt in terram ad sanctam Eucharistiæ præsentia, cum scriptum sit: *Mihi curuabitur omne genu.* Porro: hoc pastores fecisse, vel obtulisse munera, nequaquam leguntur: nimirum quia quod quis sapiētior est, & in seculo maior, vel ditior, eo plus Christū venerari debet; & tolerè iuxta verbum Domini: *Cui multum datum est, multum quæretur ab eo.* Ex eo autē quod illum adorarunt, intellige præstantissimam fuisse Magorum fidem; qua de illud affirmari possit: *Non inueni tantam fidem in Israël.* Vincitq; hæc fides, latronis illam, & Centurionis, in cruce exclamantis: quoniā illi aliquid audierant, & cognorant de Christo, atque de eius diuinis operibus: Magi vero nō item. Habet enim fides lynceos oculos, quæ vna reuelatione, quasi stella cernit Deum in membris infantilibus, summum Regē in palatio stabuli, in throno præsepj, in aula arenae rum, in purpura pannorum, & bysso, in curia Mariæ, & Ioseph, bouis, & asini. Cernis quātū penetret fides? Vides naturā fidei, quæ est sperandarū substantia rerū, argumentū non apparentiū? Sic Abraham credidit contra spem in spem Deo, cum promitteret filium seni. Sic Moses educens Israëllem populum de Aegypto, etsi ante se haberet mare, credidit tamen: sic Maria Virgo Angelo quæ supra naturam erant pollicenti, fidem acoommodauit suam. Hinc Autor operis imperfecti in Matthæum: *Si Magi, inquit, Regem terrenum quærentes inuenissent, cōfusi fuissent, quia tanti itineris laborem*

Q. Curtius

Christus in Eucharistia humiliatus, quanto honore, & reuerentia dignus sit.

Isai. 45. & Rom. 14.
Quid est qd pastores nulla Christo munera dāit se leguntur.
Luc. 2.
Infra 2.
Matth. 8.
Luc. 23.
Matth. 27.

Quam præstantis Magorum fides: eiusdem efficaciam.
Luc. 2.

Hob. 11.
Rom. 4.
Gen. 15.
Exod. 14.
& seq.

Luc. 1.

Autor operis imperf. ho. 11. in Matthæum, to. mo 2.

Luc. 2. Infra 23. & Ibidem.

Quo cultu Christu adorauerint Magi

Magos Christu vere Deu cognouisse, & adorasse, contra Erasmi Roterodani.

Magi cur myrrham, aurum, & thus obtulerint Christo secundu Irenaeu

Luc. 1. Psal. 75. Isai. 65. Ambr. li. 2. in Lucā ca. 15. cir. me. tom. 5. prope initium.

Leo Papa circa sermone dimid.

B. Cyprian. paulo ante med. sermo.

fuscepissent: unde nec adorassent, nec munera obtulissent: nunc vero caelestem Regem querebant, et si nihil regalis excellentia in eo viderent; tamen solius stellae testimonio contenti adorauerunt. Vident enim hominem, & cognoscunt Deum. Haec ille feret. Non ergo paupertate offenduntur Magi, sicut nec pastores stabulo, nec latro, & Centurio cruce, & morte Domini, sed Regem, & filium Dei verum agnoscunt? Adorarunt autem cultu patriae, quae soli Deo debetur: nam si ut hominem adorassent, nec dulcia, vel hyperdulia pauperem coluissent. Adducitur praeterea hoc factum Magorum, qui sunt primitiae gentium, ad damnandam perfidiam Iudeorum, quoniam non credebant, isti vero etiam Deum crediderunt: parum quippe erat, magnum aliquem esse credere. Deinde, propterea haec dies dicitur *Quia* eo quod in ea Christus Deus declaratus est, & agnitus. Atque haec dicimus propter Erasmus, qui aliter docet: nam quomodo Deum adorauerint, explicat Irenaeus his verbis: *Matthaeus Magos ab Oriente venientes ait dixisse. Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum; deducto quoque stella in domum Iacob ad Emmanuel, per ea quae obtulerunt munera ostendisse, quid erat qui adorabatur: Myrrha quidem, quod ipse erat, qui pro mortali humano genere moreretur, & sepeliretur. Aurum vero, quoniam Rex, cuius regni finis non est. Thus vero, quoniam Deus, qui est notus in Iudaea factus est, & manifestus eis, qui non querebant eum.* Ambrosius quoque, lib. 2. in Lucam: *Cognouerunt Magi hanc esse stellam, qua hominem Deum significabat; & adorauerunt paruulum. Vtique non adorassent, si paruulum tantummodo credidissent.* Leo Papa serm. 1. de Epiphania: *Adorant in carne Verbum, in infantia sapientiam, in infirmitate virtutem, & in hominis veritate Dominum maiestatis: utque, Sacramentum fidei suae, intelligentiamque manifestet, quod cordibus credant, muneribus protestantur.* Thus Deo, myrrham homini, aurum offerunt Regi; scienter diuinam, humanamque naturam in unitate venerantes: quia quod erat in substantiis proprium, non erat in persona diuersum. Idem Cyprianus sermone. de

Stella, & Magis: Magi primitiae gentium sacramentalia munera proferunt de thesauris, & Domino aurum, & odoramenta praesentant, profitentes ex ratione munerum de eo, quem adorabant quid crederent, quid sentirent. In auro Regem, in thure Sacerdotem, in myrrha incorruptibilem, quamuis passibilem profitentur. Hilarius Canone 1. in Matthaeum: *Denique oblatio munerum, intelligentiam in eo totius qualitatis expressit; in auro Regem, in thure Deum, in myrrha hominem confitendo. Atque ita per venerationem eorum Sacramenti omnis est consummata cognitio: in homine mortis, in Deo resurrectionis, in Rege iudicij.* Sic illi Patres. Nisi enim intellexissent, id quod stultum est Dei, sapientius esse hominibus, ut illi recessissent, tanta paupertate, & humilitate perfecta. Verum incredibile dictum est, quo affectu, iubilo, atque interno gaudio, ex quo illi domum intrarunt, & puerum viderunt, perfusi, atque repleti sint. Non enim est dubium, quin venientes de finibus terrae, audierint sapientiam Salomonis. Et verisimile videtur, Christum simul cum matre signa edidisse laetitiae de illorum salute, & aduentu. Qui ergo vult esse sapiens, stultus fiat, ut sit sapiens. Sed ut stella, viso Christo, Magis euauit: sic cognito per fide Christo, debet mori ratio humana: sicuti & fides per visionem quasi stella euacuat, atque euanescit. Proidentes itaque in terram, offerunt Christo corpus: adorantes latraria, offerunt animam: aperientes thesauros suos, offerunt, quae habebant, bona temporaria. In quo quidem honore Christo deferendo, matrem quoque suo modo venerati sunt. Nam latraria, quae soli Deo debetur, ab hyperdulia, quae B. Virgini, non tam signis externis, quam ipso animo distinguitur. Qui ergo adorat filium, adorat, & matrem, quoniam filius a matre proficitur secundum carnem: quemadmodum mater ex filio secundum spiritum. Verum enim Christus, & Maria fuerunt duo in carne vnam. Et sicut qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem; ita qui non honorat matrem, Filio detrahit.

Hilar.

Magos cur minimè offēderit Christi nascentis humilitas, & paupertas. 1. Cor. 1.

Magorum in signis in Christum pietas, & charitas, unde conspicitur.

Christus & Maria (ut pius est credere) venientes Magos quo vultu exceperint.

1. Cor. 3. Quibus Christus per fidem innotuit, humanae luminis rationis, ceu stella Magis debet euanescere.

Infra 13. Magos honorem puero, Christo, & matri licet imparem detulisse, unde sit manifestum.

Gene. 2. & alibi. Christus & Maria fuerunt vna caro.

Ioan. 5. Magi Christum cum muneribus adorauerint quo more.

Magi Christo quos etiam obtulerunt spirituales thesauros, & ubi Quis puer Christi, quia sapiens.

Eccles. 10. Hier. 31.

Psal. 85.

Magi cur tria obtulerint munera Christo.

Ternarius ratio numeri: & qualis binarius sit.

II. ratio ternae oblationis Magorum.

III. ratio. Iren. lib. 3. iam dicto, cap. 10. Leo Pont. serm. 1. de Epiphania.

Et aperitis thesauris suis. Orientalibus mos erat reges suos cum muneribus adorare; ita etiam nunc Christum postea quam thesauros Christus suae diuinitatis Magis aperuerat, similiter aperuerunt, & ipsi thesauros suos, id est loculos, in quibus ponitur aurum. Et ita significatur medioeris pompa. Ergo non est a ratione alienum asserere hos Magos fuisse regulos opulentos. Aperuerunt etiam thesauros cordis, & fidei suae in domo, scilicet, in occulto: *Et obtulerunt ei munera, &c.* Intelligenti, & plane cognoscenti, & pauperi, & regi puero, quod ad aetate atinet, at viro, quantum ad mentem; & suscipienti per manus matris suae. Itaque non quadrat ei Salomonis dictum: *Va tibi terra, cuius rex puer est:* Nam Christus ex ventre matris, & a conceptu vir erat, secundum illud: *Femina circumdabit virum.* Imò potius conuenit illi dictum Prophetarum: *Da imperium tuum puero tuo,* erat enim sapientissimus puer, imperioque dignissimus. Obtulerunt autem ei munera, numero quidem tria, nam ternarius, primus est numerus pluralis (binarius enim, siue dualis numerus est in famis) constans ex medio, & extremis, ac conueniens personarum in Trinitatis mysterio, & substantiae triplici in vna hypostasi, siue persona Christi: itemque fidei, spei, & charitatis, quibus obtulerunt sua munera: in primis aurum, ad subleuandam paupertatem: nam myrrha infantilia consolidantur membra: thure foetor stabuli excluditur. Neque magnum est, Magos nouisse, in stabulo oriturum eum, ut propterea thus atulerint: sicut cognita eius infantia atulerunt myrrham, & nota paupertate, aurum, quo fulciretur inopia. Vel dici potest, obtulisse eos quae in patria sua haberentur in pretio, aurum nempe, & odores, ac myrrham. Deinde in signum abiectionis suae, recognitionisque dominij Christi. Item, ad protestandam internam fidem de illo conceptam: intelligebant enim quae offerebant, diuinitus edocui, ut Iren. Leo Pontifex, alijque patres docent. Aurum, ut Regi sapientissimo; thus,

ut Deo, sacerdotique preces Deo offerenti, myrram, ut mortali homini sepeliendo, & ad vitam suscitando immortalis, omnia siquidem illa significat myrrha, quae a putrefactione praeseruat. Aurum, melius, & praestantius metallum, sapientiam denotat, praestantioris ceteris omnibus scientijs, & artibus, & quae velut aurum eruitur de occultis, & splendet denique velut aurum. Quia vero sapientis est praecipere, & regere ceteros; ideo in auro cognouerunt Christum sapientissimum, atque Regem iuxta id: *Regnabit rex, & sapiens erit:* in thure, quod Deo vniuersum offertur, cognouerunt eum verum Deum, atque verum Pontificem orantem pro nobis, & preces nostras ad Deum offerentem, ita ut per illum exaudiamur, ac boni odoris reddamur: in myrrha vero, in qua est amarus odor, & incorruptio, & odor aromaticus, confessi sunt Christi passionem, & mortem, & sepulturam cum incorruptione, ob latentem deitatis virtutem, & a morte reuocantem. Haec Poeta Christiani non ignorat. Vnde Sedulius duobus versibus eleganter haec dona complexus est: *Aurea nascenti fuderunt munera Regi, Thura dedere Deo, myrrham tribuere sepulchro.* Iuuenius autem Hispanus, quem citat Hieronymus, vnicum ferè carmine cecinit: *Aurum, thus, myrrham, regibus, hominibusque Deo, dona ferunt.* Et recens quidam, sed tamen catholicus scriptor: *Regia maiestas auro, Deus atque sacerdos Thure, sed in myrrha significatur homo. Prudentius quoque sic scribit: Regem, Deumque, annuntiant Thesaurus, & flagrans odor Thuris Sabaei, ac myrrhaeus Pulvis sepulchrum prae docet.* Verisimile autem non videtur, illorum quemlibet vnicum tantum munus attulisse: nec enim regium munus erat, thus, vel myrrham offerre, cum regio illa eiusmodi abundet aromatibus: sed quiuis regum ex Remigij sententia

Sap. 7.

Aurum, thus & myrrham quare Magi obtulerint. Hier. 23.

Heb. 5. & 8.

Sedulius.

Iuuenius Hierony.

Prudent.

Magos dicentium vnum duntaxat per se munus Christo obtulisse, refellitur opinio. Remigij in Matth.

Qua ratione quis Magos debeat imitari.

Beneficium in queni colatum, perit: iuxta Prouerbitum. Matth. 10. Puerile su in Magos suos munificos grati animi significatio.

Infra. 26.

Dei erganos prouidentia singularis.

Exod. 3.

Dan. vlt.

Ionae. 2.

Psal. 54. &

1. Pet. 5.

Isa. 41.

Psal. 22.

Magos cur per alia via voluerit Deo redire in regionem sua. Exod. 14.

Dan. vlt. & seq.

Supra. 3.

1. Reg. 19.

& seq. &

alibi.

II. ratio.

Matth. 7.

obtulit tria munera, quoniam pates erant, & tria illa in muneribus significata mysteria fide acceperant, & oblatione protestabantur ipsa. Ad quorum imitationem debet quisque nostrum triplicem illam dignitatem corde credere, ore confiteri, atque factis demonstrare Christo inuisse; atque ad hunc modum munera Magorum Christo obtulisse censebimur, & festum epiphaniae recte celebrasse. Habet autem Prouerbitum: *Beneficium in puerum collatum perditum esse.* Sed minime locum habet in puero Iesu, qui accepti beneficii obliviisci haud quaquam potest: & qui etiam calicem aquae frigidae discipulo suo donatum se remuneratum est pollicitus. Hinc accepta ab eis munera commemorari in Euangelio voluit, & per vniuersum orbem eorum apud omnes gentes credentes honorificam fieri mentionem: sicut & beneficium vnctionis acceptum a Maria, voluit vniuerso orbi praedicari in eius gloriam, & commendatione: *Et responso accepto in somnis, &c.* Incipit iam regere, & dominari Rex Iudaorum in Magis. Et vide prouidentiam Dei erga suos: postquam Christum inuenimus, iam nobis etiam dormientibus, Deus nostri curam habet, sic Moysi ait: *Vidi afflictionem populi mei:* sic Danieli cibum mitit in lacum per Habacuc Prophetam: cetui quoque praecipit, vt vomeret Ionam in aridam. Ergo iacta cogitatum tuum in Dominum, & ipse te enutriet, & Isaias: *Et tu Israel serue meus, &c. semel Abraham amici mei, &c. Ne timeas, quia ego tecum sum, & Dauid: Si ambulauero in medio vmbrae mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es.*

Sed cur Dominus, qui poterat eos seruare illaesos etiam inuito Herode, qui olim Israelem in medio mari saluauit, Daniele in lacu Leonum, pueros tres in fornace ignis, Dauid in persecutione Saulis, Sufannam a falso crimine: Cur (in quam) Dominus iubet eos clam abire? Poterat plane seruare Magos, sed noluit margaritam dari porco Herodi: Tum, vt doceat nos, dum non adest reuelatio aliud detegens, vti pericula prudenter declinemus,

ne Deum tentare velle videamur. Vnde aliquando ipse fugit, seque proripuit; cum tamen potuisset se inuitis hostibus seruare: & verbo, & exemplo docuit fugere, seque subtrahere, cum non adsit nobis facultas miraculo nos tuendi, & seruandi. Quod si casus emergat talis, in quo nullum amplius a creatura vlla sperare subsidium, & auxilium possis, ne a te ipso quidem: tunc Deo te totum commite, & preces funde: quia vel liberabit te, si ipsi videbitur expedire, vel certe dabit virtutem fortiter sustinendi pro gloria eius. *Inuoca me, inquit, in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me.* Tentaret profecto Deum, qui panem habens nollet eo vesci, sed expectaret panem de caelo: vel qui nollet laborare, dicens, confidam Deo: bene crescent frumenta sine labore meo, & sudore, Deum tentaret, qui ei vires, tempus, locum, ac modum tribuit, quo se laborando aleret, & laborare nollet: sicut Iudaei tempore Holofernis. Deinde qui verbum Dei habet, plus tamen credit rationi, quam scripturae. Tentat, qui gratiam Dei habet, & dona naturalia, sentitque diuinos afflatus inter nos, non tamen sequitur, expectatque, vt violenter trahatur ad bonum per Deum.

Est autem Graece vnicum tantum verbum, nempe *χηματιδωτης*, hoc est, responso, vel oraculo in somnis accepto: significat enim illud verbum *χηματιδωται*, Deum aliquem suo alloquio, & sermone dignari: *χηματιδωτης* enim, proprie est oraculum, quod redditur petenti, & consulenti. Et ita significatur, Magos inter se consultasse de reditu ad Herodem: & precibus Deum rogasse, vt suam ipsis proderet voluntatem: quod, & fecit. Ideo melius vertitur hoc verbum: *Responso accepto*, quam *oraculo accepto*, vt vertit Erasmus: nam dicitur apud Lucam: *Responsum acceperat Simeon a Spiritu Sancto*, quo loco habetur *χηματιδωτης* & Erasmus quoque ibi conuertit, responsum. Annotat Hieronymus: *Responsum, quod Graece dicitur χηματιδωτης, non per Angelum fit, sed per ipsum Dominum, vt meritum Ioseph privilegium*

Ioan. 8. & alias.

Matth. 10.

Inmanifestis vitae periculis quid agendum.

Psal. 49.

Deum qui tentent.

Iudith. 8.

Deum etiam qui tentent.

Magi quale responsum acceperint in somnis a Deo.

Χηματιδωτης Graece proprie quid.

Luc. 2.

Idem.

Hiero. in c. Matth. 10. 9. initio

Memorie lapsus in Hieronymo.

Idem ibid.

Cur Magi, si id Hierodipolicti sunt, ad ipsum non redierint.

Altera responsio.

Tertia.

Chryso. ho. 8. in Matthaeum, to. 2. initio.

In his Magis fidem quale liceat contemplari, teste Chrysof.

Fidei insigne quod sit.

demonstraretur. Ita ille. Quis non videat in his verbis paucis memoria lapsus esse Hieronymum? dicendum enim erat, vt constat ex praecedentibus, vt meritum Magorum privilegium demonstraretur. Deinde annotandum venit, primo quidem per stellam Magos edoctos fuisse, deinde vero per Prophetam de loco Bethleem, postremo per Angelum, qui vt nuncius Dei per somnum admonuit redire ad Herodem, vt statuerant, mali nihil de Herode suspicantes, siue per Deum ipsum, vt sentit Hieronymus.

Quod si hosti etiam seruanda est fides, vt dici solet, quomodo Magi citra peccatum ad Herodem non redierunt? Sed dicendum est, nullibi legi quod Herodi fidem fecerint ac promiserint: Et si promississent, multa sunt tamen, quae promittuntur cum stipulatione, quae benigne obligant, nonnullasque conditiones, seu leges complectuntur: videlicet, si fuerit commodum, si nihil impediatur, nisi res noua acciderit, nisi res, aut tempus aliud postulauerit, & quae sunt generis eiusdem. Adhaec si ex animo promississent, non cogentur stare promisso, quoniam dolo, ac fraude inducti fuerant ad promittendum, & ad scelus faciendum. Item omnis promissio sub intellectam habet conditionem, videlicet, nisi Deo aliter placuerit: ideo licebat eis, etiam post iuramentum, non redire, tamen si nulla fuisset reuelatio. Ac pulchre quidem hoc loco philosophatur Chrysostomus in Matthaeum: *Considera, inquit, hoc loco admirabilem Magorum fidem, qui in nullum hinc scandalum commouentur, sed ad omnia obediunt permanent, atque flexibiles, nihil omnino turbantur, neque ipsi secum disputant, dicentes, Si magnum quiddam esset hic puer, & potentia aliquid obtineret, nobis adoratoribus eius quid opus esset fuga, occultasque discessus? Cur enim nos, qui palam ac libere venimus, nec tanti populi fragorem, nec tyranni fauorem pauentes, quasi reos quosdam atque fugitiuos Angelus ciuitate propellit? Vel nihil omnino tale, vel ore proferunt, vel mente concipiunt. Hoc est enim fidei insigne, vt absque controuersia vlla obediunt imperanti, nec ta-*

men mercedem reposcant obsequij. Hac ille. Omnis autem, qui semel Christum nouit, cauere debet reuerti ad Herodem, hoc est, diabolium in baptismo renuntiatum, insidiantem vitae nostrae, Christumque in nobis extinguere volentem: *Per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.* Si ad Herodem rediret Magi; puero in Bethleem manente, Herodes quaesisset illum ad mortem. Si Christo recedente a Bethleem; non ita potuisset euadere, fugiens in Galilaeam, nec esset tutus in Galilaea, cuius erat dominus Herodes qui non cessasset persequi, si scisset inuentum a Magis: neque occidisset infantes, sed Iesum, qui non nisi miraculo potuisset ipse, vel cognati eius manere in Chanaam. Non redeuntibus ergo Magis in primis putauit illos. Ac licet per stellam, vel aliam viam potuisset scire purificationem puerperae Mariae, scilicet ad quadragesimum diem, & occidere omnes qui illo die deferrentur in templum praesentandi infantes ex Bethleem: Herodes tamen miser caecatus est. Sicut cum etiam non misit aliquem e suis cum Magis, vel saltem post illos emissos non destinauit aliquem nuncium. Dicendum ergo quod obcaecatus, vel non est recordatus Magorum, expectans quod inquirerent diligenter de puero; vel putauit quod nihil inuenisset. Dicta quoque a Simeone, & Anna in templo non erant omnibus diuulgata, sed expectantibus tantum consolationem Israels. Neque est verisimile, stellam reduxisse Magos redeuntibus, sicut duxerat venientes. Tum quia id ab Euangelista expressum fuisset. Deinde, quia Magi nouerant non esse reducendos per stellam, ac proinde volebant redire per viam, qua venierant: quoniam Angelus secundum quietem eos admonuit ne ad Herodem redirent. Quod si stella redeuntibus praecederet: cum essent ituri per viam, qua ab ea ducebantur, non oportebat admoneri, vti ad Herodem ne redirent. Deinde Deus non edit miracula, nisi ob urgentem aliquam necessitatem: quae si esset, in redeundo, sicut in veniendo, idem fuisset miraculum stellae: quo pacto Angelus Tobie

Christum quis norunt, quid cauere debeant. Herodes diabolium mystice signat.

Magi cur redierint per aliam viam in regionem suam.

Mira Herodi Regis caecitas, ac stupor.

Luc. 2.

Quod Magos, vt venientes, ita quoque redeuntibus stellam non reduxit.

II. ratio.

Quando faciat miracula Deus.

Tob. 5.

seniori dixit: Ego ducam, & reducam eum ad te. Cum autem ea necessitas minime vgeret, non redierunt stelladuce: nam in aduentu illorum fuit necessaria propter locum, viam, & personam. Ignorabant enim Magi quo in loco puer foret adorandus; ideo nec viam scire poterant: etsi maxime scirent locum nominata ciuitate, ignorabant tamen qua illuc esset perueniendum, viam. Atque haec duo monstrauit stella, cum perviam illos ad Bethleem usque perduxit. Personam vero haud cognoscerent, in quo maior erat difficultas, nisi stella stetit supra domum, ubi erat puer. Porro in reditu nullus erat inquirendus: terra etiam, ad quam ibant, nota erat, quod propria erat patria, ad quam peruenire poterant interrogando.

Nicolaus de Lyra existimat, Magos accepto responso, atque descendentes ad mare, per nauim transfretasse in Oppidum Tharsis. Vnde Herodes cum iret Romam per Tharsum Ciliciae, audissetque naues Tharsensium Magos traduxisse, iratus, ac furore percitus naues Tharsensium incendit, & concremauit, iuxta illud Davidis vaticinium: *In spiritu vehementi conteres naues Tharsis.* Sed hoc ex eo, quod non satis perceptam habuit vir ille geographiae rationem, inconsiderate dictum videtur. Nihil enim ad illos spectabat Tharsis, quae vel Ciliciam significat, cuius provinciae caput est Tarsus, vel Carthaginem, ut plerunq; reddunt Septuaginta interpretes, vel simpliciter ipsam mare significat, ut saepe Hieronymus accepit. Item non constat, vnde Lyranus hanc historiam de nauibus combustis accepit: nisi forte citet Historiam Scholasticam lib. de histo. Euag. cap. 2. Certè Iosephus, qui vniuersa Herodis gesta diligentissimè persequitur, huius rei ne meminisset quidem. Praeterea duo tantum maria erant vicina Bethleem: alterum, est mare Occidentale, siue Mediterraneum, quod appellant, distans à Bethleem nouem parasangis, per quod nauigando in Persiam vicinam, potius esset ab ea recedere, quam ad eam accedere. Alterum mare erat rubrum, quod Orientale est, & medium ad quod, ut peruenirent, opus erat totam latitudinem terrae promissae transire cum periculo: Et ubi ad mare rubrum peruenissent, nauigatio erat longissima, quam semel serui Salomonis triennio conficiebant, ut peruenirent in Ophir, quae non longe distat à Persia, ut habes 3. Reg. 9. Ergo praestabat reuerti per terram Syriam in Mesopotamiam, siue Persiam, ad quam diebus tredecim villo absque miraculo peruenire, potuissent: Herode interim ex caecato, & in expectatione Magorum illuso. Et eateenus quidem per aliam viam reuertisse dicuntur, quatenus non redierunt Hierosolimam ad Herodem: nam in praecipuum Angeli non peccassent illi, si post egressum terrae promissionis per eam viam, qua venerant, reuertentur. Illud verò Dauidicum: *In spiritu vehementi conteres naues Tharsis:* per naues Tharsis, diuitias gentium, atque potentiam fore conterenda, ad literam significat, ut Aug. exponit. Porro isti beati Magi, qui studio charitatis, quae flagrabant maxima, sua omnia, & suos, ac se ipsos contempserunt: postquam ad regionem suam redierunt, verbum Dei disseminarunt, eaque quae proprijs oculis viderant, enarrarunt: ac post aliquot annos autore oper. imperf. in Matth. veniente ad eos B. Thom. Apolo in fide semel suscepta instructiones, atque confirmatiores sunt redditi: Messicque, mysteria predicantes, & in praecipuum confessionis eius, qua olim Christum Hierosolymis fuerant confessi, martyrij palmam consecuti sunt. Et cum pro Christo occubuerunt, & perdidissent regnum temporale, obtulerunt aurum iterum: thus verò, facti ipsi Christi victimae, & holocausta in odorem suauitatis: myrrham verò, quia eorum corpora praeseruata sunt per tot annorum secula. Pro peregrinatione illa ad Christum adorandum assumpta, mortua illa corpora in Coloniam, id est, ex Oriente in vltimas partes Occidentis venerunt: ubi magna omnium veneratione asseruantur: Pro adoratione, cultuque; Christo infanti exhibito, atque pro illis muneribus singularibus, non solum diuinis, ac caelestibus

donis cumulati, & aucti in caelo sunt atque honestati, verum etiam in terris. Sicque ex regibus maximi reges apud Deum effecti sunt: & in exemplum eorum omnium, qui rectè regnare volunt, & regere, nobis à Deo propositi. Etenim in hoc pulchro euangelio exemplar propositum est tunc bonis regibus, & sanctè regnantibus, in tribus Magis: mali quoque regis in Herode descriptum exemplum videmus. Sancti ergo reges sunt, qui stella duce, id est, praetunte, fide Christi, quae caelitus donatur, & vim habet indicandi Christum Regem Iudeorum, quaerunt, illumque; tali adoratione, & muneribus prosequuntur: discentesque; ab eo sanctè, sapienterque; regnandi rationem, ac normam. per aliam viam reuertuntur in regionem suam; quatenus omnibus abusus ac corruptelis, quibus, ut ambitiosè regnant, & populum expilarent, vel degluberent, vel deuorarent, vel ut escam panis (ut Prophetae verbis utar) nuntium mitentes, iustis tantum legibus sanctè, & religiosè obseruatis regna administrarent sua. Atque his quidem illud in primis curae esse debet, ut fidei puritas, & integritas, diuinusque, cultus vigeant atque reflorescant: donisque; pretiosis templum Dei, atque sanctorum exornent basilicas: quae admodum fecisse legimus Constantinum illum Magnum, cuius ampla, & pretiosa in Dei Ecclesiam munera extiterunt, ac Deo placuerunt: si vidua illa euangelica era minuta duo offeres in Gazophylacium, à Christo tantoperè est commendata, & Magdalena offerens suum pretiosum vnguentum super Christum, etiamsi Iudas ille proditor, & avarus, qui tunc obloquutus est, murmurare atque; obloqui etiam non esset nunquam. Et quoniam stella Christum indicauit in praesepi delitescere, documentum inde pulchrum licet colligere. Nam fides in vilibus, & abiectis Christum docet habitare: uti in pane Eucharistiae, in pauperulis, in religiosi, qui de spectu mundo videntur, denique; in ijs, qui aduersa pro Christo omnia, & crucem perferunt libenti, & forti animo. Quod si hac fide nostri oculi inte-

3. Reg. 9. Per quam viam redierint Magi in regione suam, probabilior opinio

Quid illud: in spiritu vehementi conteres naues Tharsis: per naues Tharsis, diuitias gentium, atque potentiam fore conterenda, ad literam significat, ut Aug. exponit. Porro isti beati Magi, qui studio charitatis, quae flagrabant maxima, sua omnia, & suos, ac se ipsos contempserunt: postquam ad regionem suam redierunt, verbum Dei disseminarunt, eaque quae proprijs oculis viderant, enarrarunt: ac post aliquot annos autore oper. imperf. in Matth. veniente ad eos B. Thom. Apolo in fide semel suscepta instructiones, atque confirmatiores sunt redditi: Messicque, mysteria predicantes, & in praecipuum confessionis eius, qua olim Christum Hierosolymis fuerant confessi, martyrij palmam consecuti sunt. Et cum pro Christo occubuerunt, & perdidissent regnum temporale, obtulerunt aurum iterum: thus verò, facti ipsi Christi victimae, & holocausta in odorem suauitatis: myrrham verò, quia eorum corpora praeseruata sunt per tot annorum secula. Pro peregrinatione illa ad Christum adorandum assumpta, mortua illa corpora in Coloniam, id est, ex Oriente in vltimas partes Occidentis venerunt: ubi magna omnium veneratione asseruantur: Pro adoratione, cultuque; Christo infanti exhibito, atque pro illis muneribus singularibus, non solum diuinis, ac caelestibus

Homi. 2. to. 2 operu D. Chrysof.

Magi denuò quod aurum thus, & myrrham Christo obtulerint.

Quanta illorum merita apud Christum.

donis

III. ratio.

Nicolaus de Lyra, de via per quam redierunt Magi, minus probabilis opinio.

Psal. 47.

Tarsis tria significare solet.

Hierony. II. ratio contra opinionem illam. Histo. scho.

III. ratio.

Sancti qui reges tria exempli Magorum.

Psal. 13.

Reges ac principes quales esse debeant.

Mar. 12.

Infra. 14.

Stelle Magi Domini praesepi indicantis mysterium.

donis cumulati, & aucti in caelo sunt atque honestati, verum etiam in terris. Sicque ex regibus maximi reges apud Deum effecti sunt: & in exemplum eorum omnium, qui rectè regnare volunt, & regere, nobis à Deo propositi. Etenim in hoc pulchro euangelio exemplar propositum est tunc bonis regibus, & sanctè regnantibus, in tribus Magis: mali quoque regis in Herode descriptum exemplum videmus. Sancti ergo reges sunt, qui stella duce, id est, praetunte, fide Christi, quae caelitus donatur, & vim habet indicandi Christum Regem Iudeorum, quaerunt, illumque; tali adoratione, & muneribus prosequuntur: discentesque; ab eo sanctè, sapienterque; regnandi rationem, ac normam. per aliam viam reuertuntur in regionem suam; quatenus omnibus abusus ac corruptelis, quibus, ut ambitiosè regnant, & populum expilarent, vel degluberent, vel deuorarent, vel ut escam panis (ut Prophetae verbis utar) nuntium mitentes, iustis tantum legibus sanctè, & religiosè obseruatis regna administrarent sua. Atque his quidem illud in primis curae esse debet, ut fidei puritas, & integritas, diuinusque, cultus vigeant atque reflorescant: donisque; pretiosis templum Dei, atque sanctorum exornent basilicas: quae admodum fecisse legimus Constantinum illum Magnum, cuius ampla, & pretiosa in Dei Ecclesiam munera extiterunt, ac Deo placuerunt: si vidua illa euangelica era minuta duo offeres in Gazophylacium, à Christo tantoperè est commendata, & Magdalena offerens suum pretiosum vnguentum super Christum, etiamsi Iudas ille proditor, & avarus, qui tunc obloquutus est, murmurare atque; obloqui etiam non esset nunquam. Et quoniam stella Christum indicauit in praesepi delitescere, documentum inde pulchrum licet colligere. Nam fides in vilibus, & abiectis Christum docet habitare: uti in pane Eucharistiae, in pauperulis, in religiosi, qui de spectu mundo videntur, denique; in ijs, qui aduersa pro Christo omnia, & crucem perferunt libenti, & forti animo. Quod si hac fide nostri oculi inte-

riores sint affecti, nobis profecto licet magno cum fructu Christum agnoscere, & in rebus abiectis despicabilibusque; moram trahere, & quasi tabernaculum collocare. Et Christo quidem in Eucharistia aurum offerre debent diuites ad vasa ornamentaque; tanto debita ministerio: thus verò, & myrrham sacerdotes, quorum est, populi preces Deo offerre, & praeseruandi se à peccatis populo impetrare gratiam, & facultatem. Quis etiam potest Christo in Eucharistia tria illa munera offerre: aurum quidem, in elemosynam sacerdotis sacrificantis: thus verò preces atque; supplicationes Christo porrigendo: myrrham porro, contritionem de peccatis, ad fructuosam Eucharistiae perceptionem, adferendo, & Christo etiam in pauperibus, & afflictis habitanti offerenda dona sunt, ad eorum inopiam subleuandam. Enimverò religiosi, qui peculiari quadam ratione diuino se famulatum manciparunt, ac consecrarunt, offerunt aurum per votum paupertatis, omnibus fortunè bonis renuntiantes: thus, per votum obedientiae, se ipsos in perpetuum vite offerentes holocaustum Deo; myrrham verò, per votum castitatis carnis motus coercentes, atque; ab omni petulantia, incontinentiaque; seruantes. Fidelis verò quilibet quotidie offerat aurum elemosynae alicuius, praecationis deuotae thus, & myrrham, prauos atque peruersos reprimendo appetitus corporis, & noxias cupiditates. Atque; hac ratione festum diem Epiphaniae quotidie celebrabit, ac se, varum regem stellam ductum ad Christum ostendet: Hisque perfectis, & adorato Christo reuertendum est omnibus per aliam viam in regionem suam. Regio nostra paradysus est, à qua per superbiam, & obedientiae contemptum atque; peccatum expulsus sumus. Caeterum, Christo agnito atque; adorato, rursus nostra effecta regio est, non solum iure redemptionis Christi, qui eam nobis suo comparauit sanguine, aut iure legationis, quia eam nobis legauit, ac dixit: *Nolite timere pusillus grex: quia complacuit patri vestro dare vobis regnum:* verum etiam iure, adoptionis in filios, & gratiae

Diuites, & sacerdotes, & alij Christo in Eucharistia quae munera debent offerre. Heb. 5.

Aurum, thus, & myrrham religiosi quale offerent, tunc singuli fideles.

Ij omnes per aliam viam, ut redeant in regionem suam.

Luc. 10.

Dei;

Rom. 6. Infra. 28. Ephes. 2. Psal. 117. Heb. vlt.

Dei scriptum est enim: Gratia Dei, vita aeterna, rursus: Sifilij & heredijs, iterumque: Iam non estis hospites, & aduenas, sed estis ciues sanctorum, ac domestici Dei. Et de hac ciuitate dicitur: Placebo Domino in regione uiuorum. Nato ergo Christo, docemur nos non habere hic permanentem patriam, sed futuram, quae in regno caelorum sita est, inquirere. In quae quidem uerba Hilar. sic ait: Quod uero repetere iter, atque ad Herodem in Iudaeam redire prohibentur, nihil a Iudaeis petere scientia cognitionis, que permitantur: sed in Christo salutem omnem, & spem locantes, admonemur prioris uitae itinere abstinere. Cypria. serm. de stella, & Magis: Arcta est uia castitatis, inquit, trames strictus humilitas: ieiunio affligi, & carnem in seruitutem redigere, scopulosa sunt semita. Sed ad patriam superiorem non nisi per meatus difficiles armati milites reuertuntur. Chryso. in hom. quadam de hoc Euangelio: Exemplum nobis, inquit, pudicitiae, ac fidei praeserentes, ut cognito semel, a doratoq. Christo rege, uiam prioris itineris, id est, erroris ueteris, relinquentes, & per aliam uiam, in qua nobis dux Christus est, incedentes, ad regionem nostram, id est, paradysum, de quo Adā pulsus est redeamus. Haec ille.

B. Hilar.

Cyprian.

Chryso. ho. 1. inter illas qua inscribuntur: ex varijs in Matth. locis, prope finem. Ad calcem operis imperf. in Matth. Herodes rex impius quorum typus.

In Herode rursus instruimur de exemplo mali ac peruersi regis, qui potius tyrannus est, quam rex. Ut enim ille, cum esset alienigena, & Idumaeus, circumcisionem, & legem Moysis obregnandi libidine, & temporalium honorum cupiditate suscepit: ita multi eius exempli apud nos Sacerdotes, Abbates, & Episcopi fiunt, dum modo dominia, principatus, atque bona terrae, in quibus delictari ualeant, acquirant. Et ut ille, nuntio accepto natiuitatis Christi regis, turbatus est, ita qui sua ipsorum gratia regnant principes, atque eorum aulae ad ueritatis praedicationem perturbantur, Prophetarumque, ac Apostolorum atque Religiosorum uita insidiantur. Debet etiam Rex, suo ut muneri satisfaciat, non solum seculari brachio fidere, sed cum ipse de fructibus uinae edat, laborare eum oportet in alijs inferioribus corrigendis: debetque in primis

Regis munus alterum.

Ecclesiasticum brachium contocare, cuius ope, & praesidio facile Iesum, ubi delitescere inueniat. Verum quia Herodes, nato Christo, tepescere cepit, imò fraude, ac dolo uti uoluit, ideo illudor illusor est ipse, neque uenire promeruit in Bethleem. Quia uero ipse non uenit, propterea neque principes sacerdotum, neque primores Iudaeorum uenerunt. Quia uero non uenerunt isti, nec populus uenit, tantum potest superioris exemplum. Ut enim ille dixit:

Qua uim habet exemplum superiorum.

Componitur orbis Regis ad exemplum: nec sic inflectere sensus

Claudia. de 4. Honorij Augu. Consulatu.

Humanos edicta ualent, qua uita regit. Eadem quoque Cantilena de Ecclesiasticis canitur: nam propterea quod summi pastores, atque Ecclesiarum Antistites Christum non agnoscunt, nec adorant, uel negligenter ac tepide eum colunt, ob id sacerdotes, ac uniuersus clerus post auaritiam, carnis lasciuiam, atque ambitionem abierunt. Et quoniam reges, & principes seculi Christum, uel ignorant, uel cognitum minime debito cultu, & ueneratione prosequuntur: proinde nobiles, atque totus populus uaria post idola cordis ipsorum abierunt in praecipua. Perniciosum uero est, sub impio rege uiuere, quem Deus dedit in furore suo. En Euangelium de Christo occultatur uniuerso populo, ne impio regi pateat, ut a flagitijs atque sceleribus regis intelligamus totius regni exitum, excidiumque pendere: uel contra, cum Deus parce re uoluit populo suo, ne obijceret regi impio electos suos trucidandos, antequam docti essent patientiam a Christo, satis habuit innocentes interfici, ut quibus mors nihil noceat, imò quam maxime proficiat: & quorum a nece orta sit crudelitas regis. Igitur demus operam, ut impij regis documenta declinantes, sanctorum Regum Magorum exemplum conseruemus, ut ad regnum Christi uia cum ipsis Magis usque ad contemplandam speciem tantae celsitudinis perducamur, praestante eodem Domino nostro Iesu Christo, qui cum patre, & Spiritu Sancto uiuit, & regnat in seculorum, Amen.

Vnde na cleri totius, populiq. Christiani morum corruptela manarit.

Sub quo rege uiuere perniciosum sit.

Isa. 13.

Matth. 2.

Regis crudelitas Herodis unde initium sumpsit

TRACTATUS XLI.

Luc. 2.

In illa uerba: Et postquam impleti sunt dies purgationis eius, secundum legem Moysi, tulerunt illum in Hierusalem, ut sisterent eum Domino, &c.

Ordo historicus.

Secundum seriem historiae, post adoratum Christum a Regibus Magis die tertia de cima natiuitatis suae, sequitur historia praesentationis Christi in templo, & purificationis B. Virginis, quae cum Christi praesentatione coniuncta fuit, die secundum ritum legis celebrata quadragesimo: uoluitque per illos omnes dies Christus in natali solo permanere, nihil sibi ab Herodis crudelitate metuens: nolens etiam grauari matrem, & Ioseph repertino a Bethleem discessu, ne, si recessissent, in reditu ad templum laborare cogerentur. Verum pro sua sapientia excoecauit Herodem, ne designatae caedis scelus perpetraret, aut ne curiosius Magorum recessum scrutaretur, ut interim parentes eius liberum, ac uicinum haberent accessum ad templum, in quod mater, tum filius legis praescripto facerent satis. Expendamus igitur, cum literam dulcissimam huius historiae, tum in ea comprehensa mysteria: Et postquam impleti sunt dies purgationis eius. Solus Christus, & Maria exacte, & perfecte legem impleuerunt.

Leuit. 12.

Quare Christus ante purificationem exire Bethleem uoluerit.

Solus Christus, & Maria exacte, & perfecte legem impleuerunt.

Cur praescripti quadragesima dies purgationis in partu masculi, foeminae uero octoginta.

potest. Si uero foeminae esset partus, duplicabatur tempus: mater enim septem diebus domi manebat ob naturalem immunditiam, triginta uero tribus propter legalem in partu masculi. Verum hoc tempus geminabatur, ut diximus, si foemina ederetur: quoniam defectus maior, & humorum copia maior maiori egebat purgatione. Hinc Aristoteles lib. de animalibus: Si mas, inquit, nascitur, profluit sanies diluta pallidiuscula: sed si foemina, cruenta. Ad haec numerus hic dierum praescriptus uidetur ad naturae imitationem, quod uidelicet in maribus circa quadragesimum diem a conceptu corpus formetur, & anima illi infundatur, in foemellis ob seminis frigiditatem circa octuagesimum diem. Audi eundem Philosophum praedicto libro: Mares factus magna ex parte circa quadragesimum diem, dextro potius latere mouentur, foeminae sinistro, circeter nonagesimum. Et infra: Finditur etiam factus hoc eodem tempore, cum ante caruicula informis constaret. Cum itaque foetus in utero formatur, foemina tardiùs quam mas perfectionem quarumque partium recipit, & sapiùs in decimum mensem, quam mas protrahitur. Sic Philosophus. Per haec quoque, mulieris immunditiam uoluit Deus significare, nos omnes in peccato, & concipi, & nasci. Et quoniam a muliere primum fuit inuentum, ideo in foeminae partu tempus duplicabatur purificationis. Eoq; tempore aberant a templo & mulier, & proles, quod corpoream tantum quadae sanctitatem, ac externam habebat, ac praeserebat: quemadmodum etiam illa ges secundum carnem sancta erat, sicut etiam exterius sanctum seculare, siue

Arist. lib. 7 de animalibus. tom. 2. II. ratio.

Idem. Arist.

III. ratio. Quid haec mulieris immunditia significauerit. Gen. 3.

Heb. 9.

mundanū, vt declarat Apосто. Luſtra bantur autem poſtea certis ritibus, & ceremonijs ad ingreſſum templi. Nā eſt Deus ſolam immunditiā ſpiritualem, quæ eſt peccatū, abominetur; tūc tamen, cum populus non niſi carnalia ſaperet, per corporeā immunditiā ad umbrare voluit ſpirituale, & per illam nos ab ingreſſu templi excludi, & rurſus certis ceremonijs admitti, vt intel ligamus per peccata, quæ ſordes ſunt animæ, à cōſpectu Dei nos excludi, & à ſanctorū confortio: atq; ſacramento rū participatione nos rurſus emunda tos recipi in gratiā Dei poſſe. *Purgatio nis ei.* Ambigua eſt illa vox, *Eius*, quia poteſt referri vel ad matrē, vel ad filiū. Græci codices quidā habent, *αὐτῆς*, quidā *αὐτῶν*, alij rurſus in plurali *αὐτῶν*, id eſt, ipſorū. Quæ lectio fortaiſis eſt cōmodior: Tū quia ſic legit Orig. atq; Euthy. in Luc. & Theop. ac Leontius: tamen poſtrem⁹ hic interpretetur de purgatione ipſorū, videlicet matris, & Joſeph. Sed reuera ad virginē, & ad fili um referenda ſunt, ſi legamus in numero multitudinis, atq; huic lectioni accedit lex Leuit. 12. quæ pro filio, & matrē fieri ſacrificiū mādāt. Certē hic dicitur: *Cum inducerent puerum parētes eius, vt facerent ſecundū conſuetudinem legis pro eo*, nota verbū, pro eo. *Secundum legem Moysi.* Tres leges Iudæis le gimus latas. Prima habetur Exod. 13. quæ exprimitur hiſ verbis: *Sāctifica mi hi omne primogenitū, quod aperit vuluā in filijs Iſraēl.* & infra: *Primogenitum aſi ni mutabis oue: quod ſi non redemeris, in terſicies. Omne autem primogenitum hō minis de ſtijs tuis pretio redimes.* Erant ergo ſiſtendi Dño, & redimēdi primo geniti. Quoniā enim Leuitæ erant mi niſterio templi conſecrati, & ſuffecti, pro omnibus primogenitis Hebræorū, ſingulum cap. Leuita. pro ſingulo primogenito eſt numeratū: quia etiā numerus ceterorum primogenitorum Iſraēl, exceſſit num. Leuit. in 273. oportuit eos redimi, ſingulos quinq; ſiclis, vt Num. c. 3. dicitur, dataq; eſt pecunia Aaroni, & filijs eius: quæ aſcendit ad ſūmam 1365. ſiclorū. Leuitę autē erant exempti, quia eo ipſo iure Dñi erant. Nec intelligas quod dicitur Exo. 22. qd

deberent ſiſti Domino octauo die, & non die purgationis: ſed præciſe, ne ante diem octauum fieret præſentatio: vt declaratur Leuit. 22. non tamen debebat præterire diē purgationis. Eſt & alia ſecunda lex, vniuerſalis tamen, Exod. 13. *Omne, quod aperit vuluam, generis masculini, meum erit, & erit Domino ſanctificandum, & hic à Luc. dicitur: Omne masculinum adaperiens vuluam ſanctum domino vocabitur.* Sanctum nō dicitur mundum, vel id, quod eſt ab omni vitio immune, ſed pro eo quod eſt ſeparatum ab omni vſu profano, & Deo conſecratum, à cuius tamen ſeruitute in templo præſtanda pretio redimebatur primogenitus hominis. Eſt & tertia lex, qua habetur Leuit. 12. *Mulier ſi ſuſcepto ſemine peperit masculum, immunda erit ſeptem diebus. iuxta dies ſeparationis menſtrua. Et die octauo circumcidit infantulus: ipſa verò triginta tribus diebus manebit in ſanguine purifica tionis ſua. Sin autem ſœminam peperit, immunda erit duabus hebdomadibus iuxta ritū fluxus menſtrui, & ſexaginta ſex diebus manebit in ſanguine purifica tionis ſua. Cumq; expleti fuerint dies purgationis ſua, pro filio, ſue pro filia deferet agnum anniculum in holocauſtum, & pul lum columbæ, ſue turturem pro peccato ad oſtium tabernaculi teſtimoniū, & tradet ſacerdoti. Qui offeret illam corā Domino, & orabit pro ea, & ſic mundabitur à profluio ſanguinis ſui. Iſta eſt lex parietis masculum, aut ſœminam. Quod ſi non inuenerit manus eius, nec poterit offerre agnum, ſumer duos turtures, vel duos pullos columbarum: vnum in holocauſtū, & alterum pro peccato. Orabitq; pro ea ſacerdos, & ſic mundabitur.* Vbi nota, primū quod, quia dicitur, *Orabit pro ea ſacerdos*, & rurſus, hæc eſt lex parientis masculum, aut ſœminam, ſacrificiū tam pro pariente, quā pro partu offerri debebat. Deinde aduerte, quod mulier cenſebatur immunda nō ſolū à menſtruo, ſed etiam à conceptu, & partu: eſt enim non ſint ex ſe danda vitio, cum ſint naturalia ſœminis, tamen ob antiquum delictum, & in pœnam eius, ſunt inflicta, & volebat Deus hoc factō reddere nos vitioſæ noſtræ generationis memores, &

II. lex.

Exod. 13.

Quid ſit: Sāctum Domini no vocabitur. III. lex.

Mulier pariens masculum, aut ſœminā quatenus immūda.

Anime noſtræ ſordes quæ nō illæ, quod modo purgētur, ac ſanctificentur.

Orig. hom. 14. in Luc. tom. 2. Euthy. ibi. Theop. ibi. Leont. Epif copus.

Triplex lex Iudæis lata. Exod. 13.

Num. 3.

Quo die præſentatio fieri debebat ſecundū legē

proin-

Theodor. in Leuit. q. 12 to. 1. circa princ.

Euthym. Die natalis ſuicur ſancti maledicant, benedicant peccatores. Iob. 20. iuxta 70. Iob. 3. Hiere. 20.

Gen. 40.

2. Macha. 6. & ſeq. Matth. 14.

Primogenitum, cur Deo debebat offerri.

Exo. 12. & ſeq.

Pretium obligationis primogeniti.

Chriſtū huic lege purifica tionis obnoxium minime fuiſſe.

proinde remedio indigere, vel potius, vt Theodorus docet in Leuiticum, erant hæc ad diſciplinam, & caſtitem viri indicandam pro eo tempore: nec enim par erat cum immunda conuenire: ideo illo tempore ſecundum illi erat. Et ad requiem matrum erat hoc inſtitutum, ne ſtatim, nondum curato labore, qui parientes cōſequitur, viri, ſuis, quæ peperiffent, vxoribus commiſcerentur: vt docet Euthymius in Lucam. Mulier ergo cōcipiens, & pariens, quaſi criminis rea, & conſcia, iubetur hoſtiam immolare pro peccato: & puer iubetur purificari, quia mundus à ſorde eſt, nemo etiam ſi vnus diei ſit ſuper terram. Ideò nullus ſanctus in natiuitate ſua legitur lætatus, imò Iob, & Hieremias ſpiritu prophético criminis labem, in qua concepit, & nati ſunt, peruidentes, diei natiuitatis ſuæ maledixerunt. Soli verò peccatores leguntur ſuos natalitios dies celebrare. vt Pharaos, Genef. 40. qui eodem die piſtorem ſuſpendi iuſſit, & Antiochus, qui, vt ſecundus Machabæorum liber tradit, cogebat in die natalis ſui Iudæos ad ſacrificia, & in Nouo Teſtamento Herodes, Matth. 14. & tamen ipſum illum diem, præcurſoris ſanctiſſimi cæde cruentauit. Præterea aduerte, legem de primogenitis latam ad literam fuiſſe: quoniam cum filij Iſraēl eſſent in Ægypto ſub iugo Pharaonis, qui non permittebat eos exire, iratus eſt Dominus, Pharaonem in agno: tranſiensque cum omni poteſtate in Ægyptum, percuffit omne primogenitum eius, à primogenito hominum vſque ad primogenitum iumentorum. Atque ob hoc tam grande beneficium, lata eſt lex, vt omne primogenitum ſiſtatur, & ſanctificetur Domino, redimaturque pretio: quandoquidem Deus illa redemptione omnia ſua fecit: ſicut lex redētionis ab hoſtibus exigit, ita tamen, vt valeat qui redēptus eſt, liberari, ſoluens pretiū. Erat verò immolatio agni, vel turturis, pretium quinque ſiclorum. Porro hæc lex minime Chriſtum obligabat, neque ex via ſua, neque ex verbis legis, non quidem ratione, aut

vi legis, quia cum eſſet ex omni parte ſanctus, imò ſanctitas ipſa, nihil diabolus in eū iuris, & dominij habebat, vt poſſet redimi: quin poti⁹ ipſe erat, omnium redēptor, & pretium redēptionis. Neq; deinde ex vi verborū. Debet enim omne primogenitū adaperies vuluam redimi: qua lege maxime comprehenſum Chriſtū docet Orig. & Theo. videlicet quia, cæteris mulieribus vir ſolet aperire vuluā, non infans qui nati citur, enim uerò ipſe Dñs vterū virginis, in quem nemo ante intrauerat, aperuit. Sed falſum hoc eſt, contraq; dignitatē, & integritatē virginis matris. Nam ſi hoc pacto eſſet intelligenda illa lex, propter ſolū Ieſum eſſet obſtringuendum illa lex lata, & non propter alios: at indignum hoc profectò, vt de eo ſolo lex ferretur, qui ſanctus erat, nullaq; profuſus egebat ſanctificatione. Itē ex vi legis nullus alius Deo ſiſti obligatur infans. Adde quod falſiſſimū eſt Ieſum exiſſe de illo Virginis clauſtro, fracto tantæ virginitatis ſignaculo, cū tamen ſcriptū ſit de illa, *Hortus concluſus, ſons ſignatus, & Proph. Porta hæc, inquit, clauſa erit: non aperietur, & vir non tranſiet per eam.* Quanquam Eraſ. prauè citans, ac prauè intelligēs Orig. & Ambroſ. aliter dixerit. Ambroſ. in Luc. verba, ſunt hæc: *Non enim virilis coitus vuluæ virginis ſecreta reſerauit ſed immaculatū ſemen inuiolabili vtero Spiritus ſanctus inſudit, & infra: Hic ergo ſolus aperuit ſibi vuluam. Nec mirū: Qui enim dixerat ad Prophetā: Prius quā te formarem in vtero, noui te, & in vulua matris ſanctificauit te: qui ergo vuluā ſanctificauit alienā, vt naceretur propheta, hic eſt qui aperuit matris ſua vuluam, vt immaculatus exiret.* Orig. verò in Luc. verba hæc ſunt: *Omnia mulierum, inquit, non partus infantum, ſed viri coitus vuluam reſerat. Matris verò Domini eo tempore vulua reſerata eſt, quo, & partus editus, quia ſanctum vterum, & omni dignatione venerationis venerandū ante natiuitatem Chriſti masculus omnino non tetigit.* Et Terrull. in fine libri de carne Chriſti ſic intulit: *Hæc deniq; vulua eſt, propter quam, & de alijs ſcriptum eſt: Omne masculinum adaperiens vuluam, ſanctum vocabitur Domino. Quis verè*

Orig. hom. 14. in Luc. Theophyl.

In eos qui Chriſtū aperuiſſe.

Cant. 4. Ezech. 44.

Orig. ibid.

Ambroſ. li. 2. in Luc. c. 20. tom. 5.

Hierem. 1.

Virginci partus prærogatiua.

Tertul. to. 1.

Quis proprie vuluam adaperiat.

Gal. 4.

Cum Patres nonnulli dicunt, Christum virginis matris vuluam aperuisse, quid per eam apertionem intellexerint

B Hier. lib. 2. aduersus Pelagianos circa initium Exod. 30. & Heb. 9.

Virginis vulua Marię sanctissimę vbi prefigurata.

Græcus autor.

B. Ignat. epist. 13. circa medium.

Beda lib. 1. in Luc. 6. 8. tom. 3.

sanctus, quã Dei filius? Quis proprie vuluam adaperuit, quã qui clausam patefecit? Cæterum omnibus nuptia patefaciunt. Itaque magis patefacta est, quia magis erat clausa. Vtique magis non virgo dicenda est, quã virgo, saltu quodam mater antequam nupta. Et quid ultra de hoc retractandum est? cum hac ratione Apostolus non ex virgine, sed ex muliere editum filium Dei pronuntiauit, agnouit ad aperta vulua nuptialem passionē. Hætenus Tertullianus. Sed quoniam omnes isti patres alibi millies Marię Virginitatem profitentur, ac probant efficacissimè, & hanc legem de partu aperiēte vuluam, quasi ad Christum pertinentem, Lucas atulit: Dicendam est apertionis vocabulo, non significasse illam vteri patefactionem, quę cæteris parientibus cum dolore ob cõtinui diuisionem solet accidere, sed eum exitu prolis, qui Virginis matris claustra non violauit. Atq; ita intellexit Hier. lib. aduersus Pelagianos: Magis, inquit, ad specialem natiuitatem Saluatoris, quã ad omnium hominum, referri potest hoc, quod dicitur: Qui aperit vuluam, sanctus Domino vocabitur, solus enim Christus clausas portas vuluę virginis aperuit, quę tamen clausę iugiter permanserunt. Hęc est porta Orientalis clausa, per quam solus Pontifex ingreditur, & egreditur, & nihilominus semper clausa est. Et Græcus quidam autor: Solus, inquit, Christus nondum apertam, super naturaliter aperuit: & clausam naturaliter seruauit, & B. Ignatius epist. ad Neronem. Decebat opificem non vsitata vtri natiuitate, sed admirabili, & noua, & in audita, vt creatorem. Hęc ille. Beda quoq; in hęc verba: Quod ait, adaperiens vuluam, cõsuetudine natiuitatis more loquitur. Nõ quodd Dominus noster sacri ventris hospitium, quod ingressus sanctificãrat, egressus deuirginasse credendus sit, & reliq;. Lex ergo hæc ad Christum pertinuit, etsi vt Deus est, nulli fuerit subiectus. Neque rursus dicendum, proprie ad ipsum spectasse, cum reliqui primogeniti magis adaperiãt vteros matrum suarum, quã fecit Christus: quanquam ea ratione, qua Ambrosius, Origenes, & Theophylactus, & Tertullianus, non ineleganter docent aperire ostiũ fuis-

se Christo proprium, etsi id non sit ad mentem Lucę, & Moysis. Sed certè Hebraici sermonis proprietates est, vt adaperire vuluam nil sit aliud, quã primum in lucem prodire, & nasci, siue rumpat claustra, siue non, qui editur, partus. Voluit ergo Iesus sisti coram Domino quadragesimo die, sicut, & circumcidi octauo die (ad quorũ neutrum, nec ex virtute legis, nec ex verbis eius obstringebatur vlllo pacto) ni mirum, vt eos, qui sub lege erant, redimeret. Nam, vt corpusculũ illud pueri representabat eos, qui erant ex circuncisione, ita, cõpleta quadragesima die, sisti voluit in templo, vt sic implens omnem iustitiam, & sumens in se omne genus eorum, qui sub ditione demonis tenebantur. (Omnes enim eramus naturã filij irę, & sub illo) nõ pro se ipso, qui non egebat, sed pro nobis omnib; illud ageret: vt in illo, qui peccatorem se, cum non esset, fecit, nostra omnis deuotio, & consecratio, qui verè peccatores eramus, sanctificaretur. Hinc enim Apostolus ad Galatas scribit: Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege; Expende, non ait, natũ sub lege, vt reliqui omnes, sed, factum suam et voluntate: quemadmodũ suapte etiam voluntate factus est, & natus ex muliere. Quo in loco illud diligenter est memoria mandandum, quod in omni eiusmodi mysterio, in quo potuit Dominus Iesus, quasi vnus ex nobis, peccator videri, valida habuit testimonia, quę illum à peccato alienũ, imò peccati expulso rem, & hostem accerrimum demonstrarent, atque adeo redemptorem à Domino constitutum. Nam in primis in circuncisione, quę peccatorum cauterium quoddam erat in sanctificationem eorum instituta, nomen habuit Iesu, id est, Saluatoris, & à peccato liberantis: quod ab iniuria circuncisionis vendicauit. Deinde in baptismo, in quo recipiẽdo omnes se peccatores esse profitentur, & aqua egere sanctificante, præstantissimum habuit testimonium Patris de cœlo dicentis: Hic est filius meus dilectus: item Spiritus Sancti in specie

Hebræis, vuluam adaperire, quid sit.

Luc. 2. Gal. 4.

Puer Iesus die à partu quadragesimo cur sisti voluerit corã Domino.

Matth. 3. Ephes. 2. 2. Cor. 5.

Gal. 4.

Quare Christum factum sub lege, non natum Apostolus inquit

Christi innocentie, & sanctitatis, impeccantiaq; aperta testimonia, diuina, & humana.

Luc. 2. & Matth. 1.

Infra. 3. Ioan. 1.

Matth. 3.

Ibidem.

Coloss. 3. Quomodo impletur omnis iustitia.

Gal. 6.

Supra. 3.

Matth. 27.

Ibidem.

Luc. 2.

Ibidem.

Omnis ferè natio quos suscepit liberos, cur sistat eorã Deo suo.

Legis de redemptione primogenitici hęc mentio nulla.

Mulieres quare non circumciderentur, nec sisterentur corã Domino.

Leuit. 12.

columbæ, quę insedit capiti eius: imò, & Ioannis Baptistę, aientis: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me. Imò sua ipsius verba testimoniũ reddunt suę sanctitatis, & iustitię, dixit enim: Sine modo: sic enim decet nos implere omnẽ iustitiã. Profitetur ergo se debitorẽ, & impletorem omnis iustitię, ac proinde etiam nostrę, soluẽs in suo corpore debitanostra. Sic enim impletur omnis iustitia, cũ quis nõ pro se tantũ iustus est, sed, & pro alijs, seruans illam legem: Alter alterius onera portate. In passione verò, in qua nõ tantũ vt peccator, sed vt maledictũ, atq; omnium hominũ flagitiosissimus, in medio duorum latronũ cruci suffixus est: testimonium habuit suę sanctitatis, & innocentie à sole obscurato, à terræ motu, à scissis petris, à velo tẽpli dirupto, à monumentis apertis, à voce Cęturionis exclamantis: Verè filius Dei erat iste. Hic verò, vbi vt peccator corã Domino sistitur, testimonium accipit Simeonis senis, Annęq; prophetissę. Nam Simeon vocat illum salutare Dei, lumen ad reuelationem gentiũ, & gloriam plebis Israël. Anna verò prophetissa vocat eum, redemptionẽ Israël. Quę quidem testimonia huic mysterio quadrant maximè, quod nõ videntur humanum religionis modum excedere, sicut baptismus, & circumcisio. Omnis siquidem natio hoc à natura insitũ habet, vt filios suos Deo (qui cunq; ille sit) sistat in templo, quasi agens de beneficio accepto gratias, atq; protestans ab eo prolem se accepisse. Ideoq; per id mysteriũ suppleuit Dominus noster pro ijs, qui nec circuncisionis, nec baptismi legem tenebantur. Nihil hoc loco mentionis fit de redemptione primogeniti, quod forte nihil contineret mysterij ad doctrinã, vel quia Christus quinque siclos dedit patri in cruce in præcipuis quinque vulneribus, vel certè non omnium potest à nobis reddi ratio. Mulieres nequaquã circumciderentur, nec sistebantur corã Dño: quia pactum legis vsq; ad Christũ durauit. Et mulier in virò intelligitur, sicut in principio, & capite: ob proprias tamen fordes, & immudicias debebat purgari cum peperisset, atq; octogesi-

mo post natiuitatem die sisti coram Domino. Euangelium autem: quia singulorũ est, & in illo non est masculus neq; fœmina, verum vnusquisq; rationem pro se est redditurus Deo, ideo communem omnibus voluit esse baptismum: tametsi non omnibus circumcisio olim esset communis. Lex autem secunda, quę habetur Leuit. 12. minimè B. Virginem cõprehēdebat, vt communiter pleriq; tradũt: Tũ quia non conceperat suscepto semine, sicut nec item eius vuluã aperuit masculus egrediens: ex quo, nisi cæci Iudæi essent, colligerent Marię Virginitatem: tũ quia Maria, vt potest sancta, nec existens in sanguinis profluuio trigintatriũ dierũ nullã immuniciã contraxerat, ob quã egeret purificatione. Patres etiã ob id legem enunciasse ferũt: Mulier si suscepto semine peperit masculũ, vt intelligeretur excepta B. Virgo, quę per præsentiam Spiritus Sancti obũbrantis, virtutemq; Altissimi cõcepit. Quos inter Orig. ho. 8. in Leuit. in hæc verba sic habet: Consideremus, inquit, secundum historiam, si non videtur quasi ex superfluo additũ: mulier quę conceperit semẽ, & pepererit masculum, quasi possit aliter masculũ parere, nisi semine concepto. Sed non ex superfluo additur. Ad discretionem namq; illius, quę sine semine concepit, & peperit istum sermonem præ cæteris mulieribus legislator adiecit, vt non omnem mulierẽ quę peperisset, designaret immundã, sed eam, quę concepto semine peperisset. Adde quoq; ad hoc etiam illud potest, quod lex illa, quę de immundicia scribitur, ad mulierem pertinet: De Maria autẽ dicitur, quia Virgo concepit, & peperit. Ferãt ergo legis onera mulieres, virgines verò ab his habeãtur immunes. B. Ber. ser. de purificatione B. Virgin. idẽ confirmat, his verbis: In lege scriptum erat, vt mulier quę suscepto semine peperisset filiũ, immunda esset septẽ diebus, & octauo die circumcideretur puer: dehinc ablutioni, & purificationi intẽta abstineret ab ingressu tẽpli trigintatrib; diebus, quib; expletis offerret filium Domino cum muneribus. Sed quis non aduertat in ipso sententia huius initio, liberam matrem Domini ab hoc præcepto? Putas enim quia di-

Quã generalis baptismus, & quare Gal. 3. & alibi. Rom. 14.

Quod lex Purificationis: Mulier quę suscepto semine, &c. ad B. Virginẽ minimè spectaret. I. ratio.

II. ratio.

Leuit. 12.

Luc. 1.

Origen. sub initium homelie 10. 1.

Expēditur illud: Mulier si suscepto semine, cur scilicet additũ sit hoc verbũ

III. ratio.

Isa. 7. & Matth. 1. B. Ber. ser. 3. de Purificatio. initio

Mosisprudentia legislataris.

Eturum Moyses mulierem qua peperisset filium, immundam esse, non timuerit super matre Domini blasphemia crimen incurrere, & idcirco premiserit, suscepto semine? Alioqui nisi parituram prauideret sine semine Virginem, qua necessitas erat de suscepto semine fieri mentionem? Patet itaque quod lex ista matrem Domini non includit, qua non suscepto semine filium peperit. Aug. lib. de quinq; hæresibus, disputans cum Manichæis: Stulte, inquit, vnde sordes in virgine matre, vbi non est concubitus cum homine patre. Vnde sordes in ea, qua nec concipiendo libidinem, nec pariendo est perpeffa do lorem? Vnde sordes in domo, ad qua nullus hospes accesserit? solus ad eam Dñs, & fabricator eius venit, vestrè qua non habet, induit: eamq; sicut inuenit, clausam reliquit. Sicut ille natus est solus inter mortuos liber, sic istius ex qua natus est matris pudor, solus est integer. Procop. in Leuit. ca. 12. Theophy. in c. Luc. 2. Quorsum id secundum legem Moyfi, dictum ab Euangelista. Leuit. 12. Luc. 1. Matth. 1. Gueric. autor. Episcop. Abulen. q. 2. in Leuit. c. 2.

Nam coitus non arcebat à templo, nisi per vnum diem tantum, vt dicitur in Leuit. Cum dicitur: Vir, de quo egredietur semen coitus, labauit aqua omne corpus suum: & immundus erit vsque ad vesperum, & reliqua. Et addunt aliqui, Hebræam literam non habere, si suscepto semine peperit, sed verbum coniugationis Hiphil, quod significat feminificare, aut semen facere, vt semen non accipiat pro principio generationis, sed pro prole, vt illic: Inimicitias ponam inter te, & mulierem, semen tuum, & semen illius: Vt sit sensus, mulier cum feminificauerit, vt vertit Pagninus, & LXX. Interpretes verterunt coniugationem, id est, si semen suscepit. Et idem est sensus, si semine accipiat pro ple. Proinde quod attinet ad verba legis, non fuit B. Virgo ab hac lege immunis: quod etiam indicant Lucæ Euangelistæ verba, dum ait: Impletus dies purgationis Maria secundum legem Moyfi: Nam si Moyses eam suis verbis ob eam legem excepisset, quomodo secundum eius legem dies purgationis eius impleti sunt? Vtrumq; hæc tamē se se habeant, quæ probabiliter sanè quidam edisserunt: mihi tamen probabilior longè, ac verisimilior videtur prior sententia, quam video patres esse amplexatos; & Dei verbis, quæ superfluum nihil continent, magis esse consonam, atque conformem. Ad hæc dignitatem, puritatemq; Virginis illustrant magis: Nam, vt quidam ex patribus dixit. Decens erat, vt ea puritate qua maior sub Deo nequit intelligi virgo illa niteret. Ideo mihi ab ea videtur separandæ omnes istæ mestrurum sordes, ac immunditię, siue naturales sint, siue legales. Virgo quoque eum peperit, qui solus à suo conceptu sanctus fuit, & omnis etiam templi sanctitas: ideo non potuit ob eius partum sic immunda reddi, vt aut quod tangeret, pollueret, aut ab ingressu templi prohiberetur. Cum esset etiam lex illa ob sordes corporeas, in quibus mulieres pariunt, à quibus dicuntur purgari, pius verò sit, & probabile Mariam, vt sine dolore, & virginei claustri violatione, ita etiam sine sordibus peperisse: Sequitur ergo, illam eius le-

Leuit. 15. Semen duo signat more scripturæ. Gen. 3.

Qua ratione Maria Virgo purgationis legis fuerit obnoxia.

Vtra opinio probabilior, textuq; videatur accommodatior.

Ansel. de conceptu Virginali. c. 12. & 13. tom. 3. Christi factitas, atq; munditia, & Virginis matris.

Arist. li. 7. de hist. ani. cap. 2. sub initium.

gis vinculo subiectam non fuisse. Nā vel Aristoteles lib. de historia animalium testatur fieri posse, vt parientes, fluxum secundarū non patiantur. Idē etiam probatur ex eo quod ait: Secundum legem Moyfi: quo dīferius declarans, inquit: Et cum inducerent puerum Iesum parentes eius, vt facerent secundū consuetudinem legis pro eo: vbi aperte indicat magis secutos legis consuetudinem, quā vigorem. Nec enim vel Circumcisioni Christus erat adstrictus, neque filius, ac mater purgationi: quoniam sancti erant, nec eis erat vlla opus purgatio.

Virginei partus priuilegia duo, & quæ nā illa.

Luc. 2.

Quæ picture B. Virginis à partu edito, post 40. dies in lecto recubitum ementiantur, quā insigni sint, ac detestandę.

B. Cyprian.

Quæ sit mēs Cypriani dicentis, Virginem sacram designatis in lege diebus post partum in lecto recubuisse.

Præterea hoc loco admonēdi sunt lectores, partum Virginis à luxu ex tisse, hoc est, sine dolore, & debilitate, quæ duo maximè puerperas ad recumbendum in lecto solēt cogere, do nec restarentur, ac corroborentur: quæ quidem longè abfuisse à Virgine sanctissima, docet ministerium ipsum infanti sedulo impensum inuoluendū eum pannis, & reclinādū in præsepio: quibus quidem sub duobus reliqua omnia officia ab obstetricibus, seu matribus exhiberi solita, præsertim verò lactatio, comprehenduntur. Proinde exterminandæ essent de templis picture illæ, in quibus per illos quadraginta dies Virginis in lecto recubitus pingitur à filio edito; cum manifestè falsum sit, & veritas mendacij testimonio non egeat. Ideo verba B. Cypriani ferm. de natiuitate Christi prudenter, & cautè sunt intelligēda: ait enim de loco, in quo B. Virgo filium est enixa: Nec locus ibi erat lauacris, qua solent puerperis præparari: quippe nec aliqua natura iniuria matrem Domini læserat, quoniam sine tormento peperit, qua in conceptione caruit voluptate: & tamen consuetudinem sequens, vt legis satisfaceret, quasi cum alijs mulieribus esset ei in hoc opere ratio similis; diebus designatis recubuit, & depositi oneris lassitudinem professa, oblata quieti paruit, & in diebus separationis nō se à toro Ioseph, qui eam nunquam tetigit, sed ab ingressu templi, & ceteris qua lex prohibebat, cōtinuit. Hæc ille. Quæ verba quā tum attinet ad recubitum per designatos dies, ad aliquem bonum interpre-

tanda sunt sensum: Nam reuera nullus exitit verus recubitus ex debilitate profectus puerperij: placet tamen quod illo tempore legem seruauit, à tēplique abstinerit ingressu, itaque se gesserit, quasi aliarum more feminarum peperisset. Deinde non videntur vacare culpa, qui loxetia B. Virginis celebrant, hoc est, curationem puerperij, ideoq; per illos quadraginta dies, diebus Sabbathi carnibus vescuntur, vt in Gallia, Flandriaque obseruatur, quanquam in huiusmodi consuetudo multum excusare valeat, quod tamen est contra Canonem 6. Synodi Constantinopolitanæ, cuius hæc sunt verba: Absque vilo dolore Virginis partū esse confitentis (vt qui sine semine constitutus sit) eos, qui propter ignorantia aliquid indecens faciunt, correctioni subiicimus. Vnde quando aliqui post diem Natalis Christi Dei nostri reperiuntur coquentes similiam, & se hac mutuo donantes, prætextu, scilicet honoris secundarū impolluta Virginis matris, statuimus, vt deinceps nihil tale fiat à fidelibus. Nec enim hoc honor est Virginis (qua supra mentem, & sermonem quod comprehendere non potest, Verbum peperit carne) ex communibus, & ijs qua in nobis sunt, inenarrabilem eius partum metiri, ac describere. Si quis hoc fecerit Clericus, deponatur: Laicus segregetur. Hactenus Canon.

An verò hæc lex de purificatione post partum, in Nouo testamento vim habeat, quæri potest. Dicendum est, illam cum cæteris omnibus legalibus abolitam, atque antiquatā fuisse: imò nec à Iudæis ipsis seruari posse. Cum enim illa lex contineret sacrificium mulierum parietium, & per illos dies quadraginta abstinerent ab illo introitu Sanctuarij. Horum neutrum potest modo seruari, cum careant templo, & Sanctuario: & solum in eo sacrificandum ex præcepto erat legis.

Minus verò Christianas puerperas obligat. Vnde duo Pontifices sic loquuntur. Primus est Gregorius Papa ad interrogationes Augustini respōdens, & habetur dist. 5. cap. si mulier: Si mulier, inquit, eadem hora qua genuerit, actura gratias intrat; nullo pondere

Aduersus eos, qui Virgini matri curationem puerperij, seu loxetiam impudenter adscribunt. 6. Syn. Ca. 79.

Quod hæc lex de purificatione post partum, in Nouo testamento nullā vim habeat.

Greg. Papa cap. 10. ad interrogat. August. respōnd. tom. 2. a med.

Gen. 3.

peccati grauat. Voluptas enim carnis, non dolor in culpa est. In carnis autem commixtione voluptas est; in proli vero partu dolor, & gemitus. Vnde & ipsi prima mulieri dicitur: In doloribus paries filios. Si itaque enixam mulierem prohibemus intrare Ecclesiam, ipsam eius poenam vertimus in culpam.

Inno. III.

Alter est Innocentius Tertius, qui ad Armacanum Episcopum de hoc ritu interrogantem, vt haberetur in Titulo Purificatione post partum, capit. vnico, sic responderet: Licet, inquit, secundum legem Mosaicam certi dies determinati fuissent, quibus mulieres post partum a templi cessarent ingressu: quia tamen lex per Moysen data est, gratia, & veritas per Iesum Christum facta est, inquisitioni tuae taliter respondemus: quod postquam umbra legis euauit, & illuxit veritas Euangelij; si mulieres post prolem emissam acturae gratias Ecclesiam intrare voluerint, nulla proinde peccati mole grauantur, nec Ecclesiarum est eis aditus denegandus, ne poena illis conuerti videatur in culpam. Si tamen ex ueneratione voluerint aliquandiu abstinere, deuotionem earum non credimus improbandam. Hæc illi.

Leuit. 12. & seq.

Ioann. 1.

Licere Christianis puerperis, si uoluerint, post partum a templi ingressu abstinere, neque id circo iudaizare, dupliciter

Leuit. 18.

Ezech. 18.

Lex illa purgationis puerperarum, unde naturalis possit censeri.

Et si igitur Ecclesia Mosaicæ legi non sit obnoxia; naturalis tamen legis nomine, & honestatis ratione possunt ad tempus decumbere. Nec iudaizare propterea; cum integrum illis sit, vel ipsa hora partus Deo gratias agendi causa Ecclesiam intrare: quarum etiam foetus ante octauum diem baptizatur, necessitatis studio, atque honestatis, domi se continere illis conuenit. Necessitatis quidem, quia per naturam imbecillitatem non licet sacris interesse mysterijs; honestatis uero, quoniam etiam iuxta legem abhorrescimus a menstruis: & congressum uiri cum menstruaris uxoribus interdicit Deus Leuit. 18. & Ezech. 18. Nec enim enixæ masculum ante tempus quadraginta dierum, a naturali immundicia expiantur. Lex illa itaque purgationis puerperarum, fuisse secundum rationem naturalem asseri potest: nam per eam discimus liberos munere Dei concessos possidere: qui etiam non alendi modo, sed etiam rite instituendi, & maturè, atque a te-

neris (vt Græci dicunt) unguiculis, sacra religione imbuendi sunt, Deoque consecrandi simul, & offerendi.

Ex quibus aperte ruunt, quæ Lutherani Catholicis affingunt. Ait enim Brentius homil. 6. in Lucam: Quia lex dicit: Nihil sanctum tanget, nec ingredietur in Sanctuarium; sentiunt puellas esse in potestate Satanae, & excogitauerunt remedia varia ad fugandum Satanam, videlicet aspersiones aquæ benedictæ, incensiones luminum sanctificationum, suffumigationes herbarum consecratarum, & mirabiles multarum crucium characteres. Et rursum, habent quidem herba, & lumina uerbum Dei, quod sint bonæ Dei creaturae, & in usum nostrum ciuilem sanctificatae; sed non habent uerbum Dei quod expellat Satanam. Imò potius sic de ipsis sentiendum est, quod abutentes eis, impia superstitio ne aduocent magis, quam expellant Satanam. Hæc ille crucis sanctæ, & ueteris Ecclesiæ irrisor, mentiens in caput suum: quoniam aperte tradit Pontifex, licere ipso die partus puerperæ templum ingredi si uelit, ut gratias Deo agat pro se ipsa, & pro partu proli acceptæ: sequæ benedicendas Deo offerunt per Sacerdotes B. Mariæ exemplo excitatæ. Sed hæc omnia fingunt, ut nobis odium consent. Habent etiam aqua aspersa, & lumina benedicta vim, & usum in Ecclesia, etiam ad fugandos demones, sed non ad absoluendum ab excommunicatione, ut imponunt, maxime uero signum crucis ad omnia ualent: est quæ sacrosanctum, omni ueneratione dignum, ut fatetur Augustinus lib. 2. de uisitatio. infirmo. ca. 3. Et haec tenus de hoc dubio.

Sequitur: Vt sisterent eum Domino. Mater, & Ioseph tulerunt illum Domino, ut præsentarent, tanquam seruum factum, quia liberatum ab Aegypto, & ex terminio Angeli in ea. Redemptus enim seruus efficitur redimentis, donec ipse redimatur. Sicut scriptum est in lege Domini. Nepe Exod. 13. 33. Num. 8. Leuit. 12. Quia omne masculinum. Non ait, femina, quæ in masculo continebatur, & sanctificabatur, ut Eua in Adam: quo durante pacto, mulier non circumcidetur, ut supra dictum est. Adaperiens uuluum. Secundum aliquos,

Liberis quæ debeant parentes præstare. Hæretici hoc loco quod Catholicis imponat falso, & malignè, ut solent.

Brentij blasphemia, & impietas.

Aquæ aspersio, & luminum benedictio tantum in Ecclesia quid conferant. Crucis uirtus, & efficacia. B. Augusti. tom. 9.

Maria, & Iosephus Christum Domino præsentauerunt. Exod. 12. Redemptus quandiu seruum remaneat. Quare masculinum, non etiam femininum esset Domino sanctificandum. Gen. 2.

prima

An primus masculus post feminam esset Domino sanctificandus necne.

Sanctum Domino uocari, quid.

Exod. 12.

Qualis diuitum, qualis pauperum oblatio.

Pro quo peccato hoc oblatio a Deo esset instituta. Primus sensus Rabiorum, falsus.

Alter Lyranus, incongruus.

III. qui etiam rejicitur.

Leuit. 14.

Infra 15.

prima magna apertione, id est, primo partu; quare non obligat primus masculinum natum post feminam: secundum alios uero, omnem masculinum, siquidem omnis uuluum aperit. Verisimilior tamen, ac probabilior uideretur sententia, quod omnis primus masculus, siue ante feminam, siue post feminam natus hac lege teneretur. Sanctum Domino uocabitur. Id est, sanctificatum, & oblatum Deo, ab eoque Siculis quinque redimendum: quia ab Aegypto, & percutiente Angelo liberatum a Deo, ac ob id suum factum. Et ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini. Diuitibus præscribitur, ut offerant agnum in holocaustum, & pullum columbæ, siue turturæ pro peccato; pauperibus uero, qui agnum offerre nequeunt, præscribitur, ut offerant par turturum, aut duos pullos columbarum: d litteram intellige, unum, aut alterum: in spiritu tamen utrumque obtulit B. Virgo. Cum uero eorum alterum pro peccato offerendum esset; dubium est, pro quo peccato offerri debebat. Nam, quod quidam ex Hebræis tradunt, offerendum esse pro peccato periurij, quod mulier in dolore partus constituta iurauit, non amplius obediens marito congreddendi causa, nimis est leue, ac ridiculum. Neque rursus pro peccato, quod ferè semper in coitu admittitur, ut Lyranus docet: nam, & sine peccato contingere potest coitus, & æque peccat in coitu uir, atque mulier. Neque tertio, ut quidam ex nostris docent, pro peccato originali paruuli offerri debebat, quod falsum est: quia ad illud peccatum diluendum erat Circuncisio, & sacrificia illa pro purgatione mulieris fiebant, non pro purgatione paruuli. Ad hæc idem ritus in purgationibus alijs adhibebatur, ut in purgatione leprosi duæ turtures, aut duo pulli columbarum offererentur: & in purgatione uiri, & mulieris post diuturnum fluxum seminis, aut sanguinis menstrui: ut Leuiticus tradit. Quare peccatum in similibus legibus reuerentius acciperetur pro immundicia illa corporali, quam ex quibusdam rebus iuxta legem contraherent, ut per eam ab ingressu templi, & consortio homi-

num arcerentur: & per sacrificia, & Sacerdotis orationem dicuntur homines purgari, id est, tolli impedimentum ingressus templi. Nam illa sacrificia non habebant uirtutem purgandi mentem, & auferendi propriè peccata dicta, ut Paulus ad Heb. docet. Tamè solidior solutio est, quod in his locis peccatum non accipitur pro aliqua actione uitiata, sed pro certo sacrificij genere, quod sacrificium pro peccato uocatur: de quo: Holocaustum & pro peccato non postulasti. Et Paulus: Eum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit. Et cum dicitur de Leproso mundato: sumet duos turtures, aut duos pullos columbarum, quorum unum sit pro peccato, & alter in holocaustum, Hebræa habet ad litteram: & erit unus peccatum, alter holocaustum. Hoc sacrificij genus, etsi peccatum diceretur, non tamen offerebatur pro expiatione alicuius propriè peccati, sed pro emundatione ab aliqua pollutione corporea, quæ peccatum dicebatur, eod quod peccatum significaret, & ut ex peccato contracta erat.

Quid autem actum sit de auro oblato a Regibus Magis, & cur obtulerit more pauperum B. Virgo, superius indicatum est. Nam vel ad munificentiam, & liberalitatem Virginis id referendum est, quæ in pauperum, egentiumque usus illud forsitan erogauerat; vel ad eius singularem prudentiam, qua id in uaticium perfectionis in Aegypto seruauit; vel ad eius summam modestiam: nec enim decebat, ut mulier quæ pauper erat, diuitum subito in templum oblationem inferret. Proinde paupertatis statum mutare noluit, quæ sciebat illa filio Dei summè placuisse. Nec propterea minus placuit B. Virginis oblatio, quam aliorum diuitum. Nec enim quantum, sed ex quanto affectu offeratur quid, considerat Deus Opt. Max. Namque Christus duo æra minutissima uiduæ egentis admota Gazophylacio magis laudauit, quam opulentissima diuitum munera. Igitur B. Virgo, etsi, ut pauper, exterius parua obtulit, interius tamen magna dedit, & ingentia, cor Christi, nepe, & suum: quo sacrificio omnia, etiam parua, sunt accepta, at sine illo, ne magna quidem.

Legalia sacrificia, & Sacerdotum proceres quatenus mundarent. Heb. 9. III. sensus, qui recipitur.

Psal. 39. & Heb. 10. 2. Cor. 5. Leuit. 15.

Matth. 2.

Quid de auro actum sit a Magis oblato, cur etiam more pauperum obtulerit B. Virgo.

Virginis oblatio pauper, quam Deo placuerit. Luc. 21.

Eiusdem pretiosa munera.

Quia

2. Cor. 8.

Quia ergo propter nos Christus, & Maria pauperes, & egeni facti sunt, nō est oblatu agnus, & turtur, quia hæc passioni sunt referuata; vbi Christus agnus in cruce fuit immolatus in holocaustum, vbi etiā Maria turtur fuit gemens, pro peccatoq; Eux matris nostræ satisfaciēs ob gratiam filij sui. Turtur autem, qui amissa coniuge pudicitiam seruat, significat, quod Christus de casto coniugio sit procreatus: Columba verò simplex & fœcūdum animal, fœcunditatem prolis ex Christo nascituræ, significat. Nescitur ergo quid obtulerit, turtures ne, an columbas: vel quod nostra nihil interest illud scire, vel quod ad significatiōē, vtrumque oblatum est. Est enim Iesus, & Maria turtur, & columba, quibus sine felle peccati, quorū gemitu & dolore expiatio facta est peccatorū. Naturā turtur habet, vt sit solitarium animal, vitæ contemplatiuæ symbolum: quam Christus & Maria summè coluerunt. Pudicissimus est turtur, vnico contentus coniugio: nam vbi vnico comparem amittit, secundo non se copulat, sed sub vltimo aërea perpetuò gemit, quā sibi in coniugium deiūxerat: ita Christus vna sponsa Ecclesia, & Maria vnico sponso Ioseph contenti fuerunt. Colore cinereo respersus est; sic illi luctum, & mortificationem pro nobis susceperunt: pennas rubras in dorso habet; symbolū martyrij, quod ex charitate, quæ fortis est, vt mors, sustinuerunt: solidis pedibus certum figit gressum: & hi solidis affectibus, ac suspirijs nostram salutem quæsierunt, atque affectarunt: pernix est eius volatus, sic isti à terrenis ad cœlestia expeditis contemplationibus volabant: prudētissimus est turtur, qui tempore hyemis in concauis rimarū latitat, sic & illi prudenter omnia egerunt, prudenter latentes tempore Herodis, & persecutorum.

Columbæ verò illud à natura infitum est, vt gregatim volitet, & nidificet in cauernis petrarum: actiuæ symbolum vitæ: quam Christus, & Maria summopere adamarūt, atq; coluerūt. Innocens est animal, nihil habens armorum, quibus noceat, vel vngues so-

lidos, & rapaces, vel rostrum: miro eādore prædita est, & simplicitate: versatur iuxta fluentia, vt videns accipitrē, se mergendo tueatur: puris veseitur granis: & vt Augustinus notauit, auculæ cæteræ omnes animalculis insidiantur, passer enim musculas, & formicas vorat; sola columba, atque turtur animam vitalem habentibus parcunt. Solo semine, granisque contenti. Hæc autem Christo Virginiq; per singula aptari facile possunt.

Instruimur porrò de multis in hoc Euangelio, & in primis, quod, vt diximus, Maria munda fuit, nec suscepto semine cōcepit, nec partus adaperuit vuluā eius, nec egebat oblatione, fuit tamen Deo gratissima eius oblatio, ad nostrum auxilium tantummodo, & cōsiliū. Auxilium quidem fuit, vt mulieres, quæ immundè concipiūt, & nō sine dolore pariunt cum Eua, per hæc Virginem sanctissimam à criminis labe mudentur, atque vt ærumnæ, laborisque iuuent eas ad exercitiū virtutis, ac meritum, donec in resurrectione pellantur penitus, & abstergantur ab eis. Ad consilium verò, atq; doctrinam mirificè hæc mysteria valēt. Nam in primis docemur, facultates animi à vitijs purgare per virtutes, quas sapienter occultamus, quemadmodum Maria puritatem illam singularem, ac munditiam texit. Erudimur præterea, Mariam non fuisse vt Eua primam fœminam, nimirū excommunicatam, exclusamq; ab ingressu templi, in quod introiuit B. Virgo, quæ nos quoque verè excommunicatos vni-geniti filij sui, ac proprijs meritis in templum Dei introduxit. A Christo item accipimus auxilium pariter, & consilium. Et primum quidem auxiliū est, quod cum ipse per se sanctus sit, sanctificari tamen pro nobis voluerit, sicut pro nobis se seruum facere, & redimi, & pro se offerri sustinuit, vt etiam pro nobis circuncidī, & baptizari. Nec enim ipse, verū nos liberatione ab Ægypto, ac Pharaone egebamus. Significat autē Misraim (quæ vox Ægypto respōdet) angustias in duali numero: quoniā angustias animi, & corporis homo hic premitur. Pharaoverò

B. Augusti. tract. 6. super Ioann. 10. 9. initio.

Purificatio Mariae Virginis, & oblatio quæ Deo placuit ad auxilium nostrum, & consilium.

Gen. 3.

Apo. 21.

Vt itē ad cōsiliū, & doctrinam.

A Christo etiā quod auxilium hinc accipim⁹, & consilium.

Misraim, & Pharao quid sonent, ac figent.

inter-

Turtur quid & colūba significant.

Quales turtures fuerint Christi & Maria.

Cant. vlt.

Christus itē, & Maria quæ similes colūbæ.

Exod. 12. Apoc. 1.

Animalia, quæ tantum Iudæi reliquerint in Ægypto.

Quib⁹ quinque siccis Christus nos redemit ab hostis seruitute Psal. 129.

Bernard.

Duplex Christi oblatio, & dulciter, & acerba.

Psal. 110. Psal. 14.

interpretatur nudus, vel dissipās. & talis quidē est Dæmō, qui in se nud⁹ est omni bono, & dissipationem, perditionemque nostram molitur semper, qui etiam Angelus percutiens dici potest, à quo sanguine agni Christi liberati sumus. Ideo ipse fit seruus, vt nos liberet à seruitute peccati, & pœnæ, quam impendebamus corpori lasciuo, quasi domino, mundo vano, ac Dæmoni sano, atque odio nos habenti nullam Deo vt parati, sed vt iudici seruo, creature omni pauperi, ac vili, cupiditati nostræ deniq; infatibili: ideo in summa rerum inopia, ignominia, dedecore, atque labore versabamur. Vt ergo Iudæi omnes ab Ægypto, & Pharaone liberati sunt, & primogenita hominum, & iumentorum, ouium scilicet, bouum, caprarum, asinorum (nam maiora nō habebant animalia, quia serui: minora verò, vt canes, feles, & eiusmodi, ab Ægypto nō educere secum propter eorum vtilitatē) ab interitu seruariētur, iubebatur Deo filij, & quinque siclorum pretio redimi: ita omnes per Christum redēpti, & perfecti, perfectiorem Deo debent amorem, vulnerū quinque siclis, qui valent centum obolos, significatum. Ac licet Christus potissimū id egerit in cruce, idque maximè promeruerit, tamen & hoc ad copiosā eius redemptionem spectat, qua sepe idem promereri voluit; vt non solum empti, sed etiam dici valeamus redempti. In lege inge erat sacrificium; nam manē, & vespere duo agni offerebantur: quod in Christo & Maria innocentibus, qui se nunc Deo obtulerunt quasi manē, ac rursus in cruce, quasi in vespere, intelligimus fuisse completum. Hinc Bernardus serm. 3. de Purificatione: *Sed oblatio ista, fratres, inquit, satis delicata videtur, vbi tantum sistitur Domino, redimitur auribus, & illico reportatur. Veniet quando non in templo offeretur, nec inter brachia Simeonis; sed extra ciuitatē inter brachia crucis. Veniet quando non redimetur alieno, sed alios redimet sanguine proprio: quia redemptionem eum misit Deus Pater populo suo. Illud erit sacrificium vespertinum, istud est matutinum. Istud quidem*

iocundius, sed illud pleni⁹. Istud enim in tempore nobilitatis, illud iam in plaustrum atatis. De vtroque tamen potes accipere quod Propheta prædixit: *Oblatus est, quia ipse voluit. Hæc ille. Secundum auxilium, siue exemplum fuit, iuuare, atque suo exemplo docere, vt masculum primogenitum nostrū offeramus Deo, id est, quod carius est nobis, & pretiosius. Nam ob id poscebat primogenita in hominibus, & iumentis, primitias, & meliora in plantis & frugibus; atque metallis. In nobis porrò censetur optimum nostrū iudicium, ac voluntas nostra: quæ dū fidei seruimus facimus in illum ere dendo, atque illū summè amando, ex quo vnū efficimur cum eo, primogenitum hominis offerimus. Primogenitū quoq; cordis nostri pura, ac sincera, atque incorrupta est animi nostri intentio: atatis nostræ primogenitū iuuentus est; dici verò primogenitū matutinum tēpus est: quæ vniuersa Deo veluti primogenita debentur. Melius autē in iungato nostro; siue corpore sensus est, & affectus noster, qui ei per mortificationem in sacrificiū sunt offerendi. Occisa sunt autem primogenita Ægyptiorum, id est, carnalium hominum, Pharaonis quoque, hoc est, Antechristi, & ancillæ in carcere, siue ad molam, videlicet filij Synagoga: dictumque bonum nostrum primogenitum metu non præponēdi quicquā fidei, & amoris Dei seruandum est, quo pacto medulla osse seruat: vt quæmus dicere cum Propheta: *Holocausa medullata offeram tibi: id est, sensus, iudicium, & affectus gladio verbi Dei prædicati, & absolutionis sacramentalis sunt Deo offerenda. Mortificadum est etiam veniale delictum, haud secus quā parvus puer seditiosus futurus, si grandescat. Quemadmodum autem Deus sua tribuendo, nisi se ipsū quoq; dederit, minimè nos satiat: eādē ratione neque nos quæcunque illi demus, nisi nos ipsos ei obtulerimus, eū minimè placabimus, nec ei fecerimus satis, secundum illud: *Dilectus meus mihi, & ego illi. Non ergo placatur, nisi primogenitis nostris, Deus, quando quidem ipse pro nobis primogenitū,***

Isai. 53.

H. Christi auxilium nobis collatum, in hoc mysterio Purificationis suæ.

Quæ sint primogenita nostra Deo offerenda.

Exod. 12. Ægyptiorū primogenita Pharaonis quoque, occisa, quæ mysticè.

Psal. 65.

Deo quid maximè offerendum.

Cant. 2.

&

IOANN. 3.

Hebraei qui mystice, non Aegyptij.

Purgatio nostra qualis esse debeat.

APOC. 21.

IACOB. 4.

Ex eodem mysterio praesentationis Christi omnia documenta virtutum colligi posse.

AGGAE. 2.

MATTH. 26. & 27.

& vngentiu suum obtulit. Quia autem huiusmodi primogenitum offert, non est Aegyptius, id est, mundi amator, sed Hebraeus, & in templo Ecclesiae offert agnum patientiae, innocentiae, & mansuetudinis. Qui vero agnum non habet, det columbam: id est, qui innocens non est, gemat pro culpa in contemplatione, & actione.

Docemur insuper, antequam ingrediamur templum caelestis Hierusalem, purgationi nostrae spirituali operam dare. Nihil enim immundum, aut coquinaum intrare potest in illam civitatem. Si enim tantum opera, studijque ponimus in purgandis foribus domus, vestiumque maculis: quanto magis laborandum est in interiori homine sanctificando, permundandoque: *Appropinquate Deo*, ait Iacobus Apostolus cap. 4. epistola sua) & *appropinquabit vobis, emundate manus, peccatores, & purificate corda, duplices animo*. Nam ut aer vento, domus scopis, igne metalla, ferrum lima, tunica aqua, triticum ventilabro, deterfione speculum purgari, ac permundari solent: sic animus noster purificari potest, & sanctificari ab omni criminis labe, & sordis peruentum Spiritus sancti ab Austro flantis, per scopas humilitatis, per ignem charitatis, per limam correptionis verbi Dei, per aquam tribulationis, per ventilabrum sanctae meditationis abigentis muscas tentationum, & scrupulorum, per deterfionem contritionis, per quam anima nostra vii speculum perfecte Deum representat, ad eiusque renouatur imaginem, & similitudinem.

Adhaec, omnes virtutes aedificantur in hoc mysterio, confundunturque vitia omnia. Fides quidem construitur: quoniam se publice manifestavit, non sine gloria domus istius nouissimae, & multorum audientium prophetae Simeonem, & Annam. Erigitur spes nostra: quia qui se obtulit paruulum Deo patri, offeret & magnus. Accenditur charitas, qui enim vendi se permittit a sacerdote Hebraeo pro ficulis quinque, cum vir euaserit, patitur se vendi a Iuda pro triginta argenteis. Humilitas maxime elucet, cum se

legi, ad quam minimè tenebatur, sponte subijciat propter nos, atque, ut frangamus superbiam nostram, etiam seruandis ijs, quibus nequaquam adstringimur, ne cuiusquam animum offendamus. Confunditur superbia, cum tantus, qui ita delitescerat thesaurus, tam vili se pretio venundari finit: auaritia, in matre offerente quinque siclos pro eo redimendo: luxuria, dum totius puritatis exemplar Christus & Maria, Simeon & Anna, qui sequuntur agnum, nobis ante oculos proponuntur: inuidia: verò, in matre & filio tam se liberaliter offerentibus. Ira maxime confutatur in Christo agno vendito, & tante gladii doloris ex ore Simeonis. Pergritia, diligentia diuinae seruandae legis, quam Christus, ac mater eius praesetulerunt, aperte expugnatur, atque perimitur: gula vitium verò, in laudatis ieiunijs. Annæ prophetissae. Celebratur eo die, quo hoc legitur euangelium, de more Ecclesiae publica supplicatio, (processionem vulgò appellat) ad representandam commemorandamque illam, quae habita est in templo à Maria, & Ioseph, à Simeone, & Anna. Sed illa quidem, quia Christus paruus erat, fuit parua: nunc verò quando Christus magnus est, magna celebratur: quantum suspicorillam licet, paruam, virtute tamen, atque spiritu Dei longè nostras supplicationes superare, quae numero quidem, & in specie magnae esse videntur, & multae, religione autem, ac pietate longè sunt inferiores illa. In ea bini & bini incedere debent ob geminam charitatem: & quia Maria fuit cum Ioseph, Simeon cum Anna: turbat processionem, si quis solitarius incedit: hi sunt: qui se ipsos segregant: animales spiritum non habentes: qui non sunt solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Et sicut non fuit bonum, hominem esse solum, ita apparet vacuum, & solitarium sine dilecto socio, haud conuenit. Debet deinde gestare candelas igne sacerdotali benedictione sacro accensas: quoniam opera nostra in seruire agenda sunt, & in desiderio spiritus, ut sint lucernae ardentes in manibus nostris, ne

Quod eodem, & vitia omnia destruantur.

Christi in templo praesentatio quali supplicatione seu processione a nobis honestabitur.

Eius prima conditio.

Gen. 2.

II, conditio.

LUC. 12.

euomat

APOC. 3. IOANN. 10.

PSAL. 67. LUC. 12. MATTH. 25. Candelas qui gestant accensas.

LEUIT. 10.

III. conditio. MATTH. 19. & infra 20. SUPRA 3.

III. & vltima conclusio. 2. COR. 9.

ROM. 14. PSAL. 137. PSALM. 97. PSAL. 83. PHILIPP. 3.

euomat nos de ore suo, ut tepidos. Ignis verò, quem Pater sanctificauit, & misit in hunc mundum: & cui benedicuntur in Ecclesijs, Christus est, qui dixit: *Ignem veni mittere in terram. Et quid volo, nisi ut accendatur?* Hodie verò de Christo Simeon ille venerabilis cecinit: *Lumen ad reuelationem Gentium*. Porro mater Messiae, virgo est prudens lampadem gestans accensam: & Simeon, & Anna gestabant luminaria accensa fidei de Christo, qui ignis, & lumen est. Hoc ergo igne accendendae sunt candelae nostrae, non igne alieno, id est, concupiscentia mundi: quo igne thurificantes filij Aaron, perierunt. Ad haec, in rogatione debent esse primi nouissimi, & nouissimi primi: quod per humilitatem vnusquisque sibi alios praeferre debeat, ut exemplo Christi impleat omnem iustitiam: quantum non desint modò, qui pro vltimo loco, non quod vltimus, verum quod honorabilior sit, contendunt, ita ut humilitatem ipsam nostro vitio superbiam faciamus. Ad extremum, quoniam Hilarem datorem diligit Deus, & gaudium in Spiritu sancto, fructus est charitatis: cantemus in vijs Domini, quoniam magna est gloria Domini: & cantemus Domino Canticum nouum: quia mirabilia fecit. In quibus omnibus si quis proficere conuenit: aut dissimulat, & pergere de virtute in virtutem: & ad anteriora se ipsum extendere non conatur, nouerit iste se in statione, non in processione esse, imò, verò in regressione siue

retroessione: quia in via Dei non progredi, regredi est.

Hunc autem morem candelas cereas in hac solennitate gestandi, peruersum esse, docet Cyrillus in sermone de die Purificationis, qui interger habetur apud Simeonem Metaphrasten, his verbis: *Quamobrem venite vos omnes Christi, & Dei amantes: Domino leti & mundi occurramus, non legaliter, sed spiritualiter: non ventrem delicijs expletes, sed Spiritu exultates: non nos vino inebriantes, sed Spiritu feruentes. Leti hodie lampades ornemus: ita quam filij lucis, ceras verae luci Christo offeramus. Quoniam lumen ad reuelationem Gentium mundo apparuit: ideo lumina ex lumine supra niuem resplendeamus.* Haec Cyrillus Gregorius quoque Nazianzenus Oratione Panegyrica in sancta lumina mentionem facit gestationis luminariorum in templo. Quod si nos cordis nostri oculos ad haec mysteria rite contemplanda, virtutesque Christi & Virginis imitandas, uti par est, conuerterimus, pulchre & fructuose festum diem hunc anniuersarium praesentationis Christi, atque purificationis sanctissimae matris eius celebrabimus, spemque certissimam concipiemus, futuram aliquando, ut nos ab omni sordis peccati sanctificati, & purificati, sistamus Domino in templo caelestis Hierusalem, praesente ipso Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre & Spiritu uiuit, & regnat in secula seculorum, Amen.

Cereos accensos in die Purificationis gestandi, consuetudinis antiquitas. Cyrill. Hierosoly. sub Constantino Magno. Ephes. 5. Rom. 12. Matth. 25. Ephes. 5. Luc. 2.

TRACTATUS XLII.

In illa verba: *Et ecce: Homo erat in Hierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus, & timoratus, expectans consolationem Israel: & Spiritus sanctus erat in eo, &c.*

LUC. 2.

NE A Solis pastoribus, & regibus Magis testimoniū Christus haberet, atque à Bethleem, tenui vico, in

infantia sua inter Iudeos voluit addi testimonium, sanè grauissimum senis venerabilis sacerdotis, Hierosolymitani item ciuis, vitae sanctitate, & pro-

Simeon Christi filij Dei testis qualis sit, & quārus.

phetandi dono illustris, & conspicui, nempe Simeonis, qui multorum esse potest instar testium. Vbi Regi nascitur filius, solent omnes libenter Astrologicū iudicium consulere, vt, quid sit de eo futurū, intelligāt. ita per Simeonem vatē voluit Spiritus sanctus prædicare, quæ per cœlos, & astra agnosci de Filio Dei non poterant. Dicendum ergo quis hic fuerit Simeon; deinde qualis existat ex illis ornamentis, quibus illum ornat, & decorat. Euangelium.

Quemadmodum in Nouo Testamento quidam vocati sunt Iusti, vt Barfabas Act. i. qui cognominatus est Iustus, & Iesus Coloss. 4. qui dicitur Iustus, & Act. 18. commemoratur dominus Titi Iusti colentis. Deum, & Iacobus frater Domini passim à Patribus dictus est Iacobus Iustus: omnesque eodem cognomento gaudent, & tamen sunt quatuor personæ: Ita in veteri plures sunt Simones Iusti cognomen habentes, primus quidem filios Oniæ, tempore paullo post Alexandrum Magnum, alter verò filius Hillelis tempore Christi, de quo in Euangelio. ¶ Ad primum melius discernendum, nota, Iaddum sub Alexandro Magno Pontificatum administrasse, & magnis honoribus ab eo decoratum fuisse: vt habes in Iosepho lib. 11. cap. vlt. Antiquitatum: cuius frater Manasses, cum duxisset filiam Sannaballat in monte Garzim propè Sicimam in templo extructo à Socero, sacerdotij munere fungebatur. Iaddi verò (de quo Nehem. vlt. & dicitur Iedoa) filius successor fuit Onias: Oniæ verò successit Simon dictus Iustus, quod & Deum piè coleret, & ciues summa prosequeretur beneuolentia. Hoc verò vita sancto, & superstitie vno filio paruulo, frater Oniæ Eleazarus pontificatum assumpsit: qui horatū, & donis, & literis Ptolemæi Regis Egypti misit ex qualibet tribu senos viros linguarū Hebraicæ, & Græcæ scientissimos in Aegyptum, qui sacra Biblia in Græcum transferret sermonem. Post obitum verò Eleazarus eius patruus Manasses pontificatum assumpsit: quo etiam defuncto, Onias

successit in Sacerdotium, filius Simonis Iusti, quem Simonem Eleazari fratrem diximus, vt testis est Ioseph. lib. 12. cap. 3.

Alter verò Simeon Iustus post aliquot secula fuit filius Hillelis, cōdiscipulus verò tum Gamalielis, ad cuius pedes eruditus fuit Paulus, tum Ionatham filius Vziel, qui compilasse fertur Thargum, id est Chaldæam paraphrasim: in qua etsi pleraque veritati Christianæ faueant, & Iudæi tantum autoritatis ferè illi tribuant, quātum ipsi Hebraicæ veritati, in plurimis tamen aperte Euangelicæ veritati reclamant, & multa Prophetarum testimonia Iudaizando, & Rabbinos sectado interpretatur. Ob quam causam Cardinalis Ximenius in editione Trilingui Bibliorum, præter Pentateuchum, cæteros libros Chaldaicos suppressit, vt ipse in initio totius Operis testatur. Consule obsecro. 53. caput Isaie, qui aperte passionem Christi cōcionatur; & tamen paraphrasim Chaldæa de populo Hebræo falso interpretatur, vt & multi Rabbini faciunt. Ideò cautè ac prudenter legenda, ne venenū pro verbo Dei traiciamus. Hic autem Simeò Iustus potuit Hillelis esse filius, quia teste Hieronymo in. cap. 8. Isa. Sammai, & Hillel (ex quibus orti sunt Scribae, & Pharisei) non multò prius quàm Dominus nasceretur, orti sunt in Iudæa: quorum prior dissipator interpretatur, sequens profanus, eò quod per traditiones & divinos suas legis præcepta dissipauerint, atque maculauerint. Sic ille.

Erat autem Simeon Sacerdos vnus ex viginti quatuor, qui secundum vires ministrabant templo: quanquam Theophylactus, & Euthymius (ob id quod Lucas id aperte non expresse- rint) negent illum Sacerdotem: quod sine ratione dictum videtur. Nā quæ hoc loci narrantur illum præstitisse, ad officium Sacerdotis pertinere videntur. Nam accipere infantem Iesum in vlnas, nēpè, vt susteret eum Domino, eumq; benedicere, ac postremò Virgini, & Iosepho benedicere, non nisi Sacerdotis erant partes. Vt interim filitio præteream traditionē Hebræorum, qui eum ex genere Sacerdotali

Idem.

Simon Iustus huius nominis secundus quis nam fuerit.

Act. 22.

Thargum quid, quis eius autor fuerit: eisdē quātum Iudæi tribuant, quæ cautione legendum.

Quis fuerit hic Simeò Iustus. Scribæ & Pharisei vnde prodierunt, quid significent, teste Hieronymo.

Hieron. 10. mo 5. in præcip.

2. Paralip. 24.

Theophyl. Euthym. Simeonē verè Sacerdotū fuisse multis ostenditur.

Num. 6.

Idem Christi Regis Regi nati fuit veluti quidam diuinus astrologus.

Quos noua, quos vetus Iustus appellatos Scriptura cōmemoraret.

Act. 1.

Coloss. 4.

Act. 18.

Iaddi quis ille.

Iosephus historicus.

Simò Iustus huius nominis inter Iudæos primus, cur sic appellatus: teste Iosepho.

Ioseph. lib. 11. c. vlt.

Quo sub Iudæorum summo Pontifice Hebræa Biblia Græcè fuerint translata.

B. Epiphanius.

Cyrius Hierosolym. apud Lippomanū part. 1. ante dimid.

Talmudica traditio de B. Simeone.

fuisse affirmant, & Ecclesiæ consuetudinem quæ Sacerdotem eum, seu Episcopum, & prædicat, & depingit. B. item Epiphanius in lib. de Prophetarum vita, & interitu sic ait: Simeon Sacerdos est tribu Aaron emicuit. Hic quippe est is qui oraculum accepit à Spiritu sancto, nequam visuram esse mortē, quousque Christum Dominum incarnatum cerneret. Hæc ille. Idem tradit Cyrius Hierosolymitanus in oratione de occursu Domini, & Simeonē, his verbis: Audite omnes gentes, audi Israel, Dominus hic est, quem ego Sacerdos tuus Simeon gestans in vlnis, magna voce prædico in templo, populo testificans. Adde Talmudicam traditionem quæ in libro Ioma habetur cap. 3. Omnibus annis quadraginta quibus ministravit Simeon Iustus in sanctis, apparuit ei senex amictus veste cædida, cum illo ingrediens, & egrediens die Propitiationum, anno autem quo de vita migravit, apparuit ei senex vestitu nigro indutus, ingressus quidem cum eo in sancta, verum cū ipso, vt prius, non exiuit. Id cum vidisset, dixit, Hoc anno vita decedam: moxq; agritudine correptus, dies octo decubuit, & mortuus est, & deserunt fratres eius benedicere in nomine Domini. Hæc ibi habentur. Si tamen vlla sunt fide digna, docet Simeonem fuisse Sacerdotem, & fratres habuisse Sacerdotes, & solitos fuisse benedicere in nomine Domini, & à tempore mortis eius desisse eiusmodi benedictionem Sacerdotalem.

Hactenus nos de Simeone Iusto: nunc verba Textus expendenda sunt. Ecce, inquit, homo erat in Hierusalē, cui nomen Simeon. Animaduerte scriptoris artem, qui rem narraturus, quæ in illa infantis Iesu deductione in tēplo improuiso accidit, dicēdi modo vsus est, qui esset ipsi narrationi accommodus. Ecce homo erat, &c. Sic & Matthæus scripturas historiam de inexpectato Magorum aduentu, tali dicēdi vsus est tropo, cum ait: Cum natus esset Iesus in Bethleem Iudæ, in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriente venerunt, &c. Interpretatur porro Simeon, audiens, vel obediens. Fides enim ex auditu; ex fide autem consurgit iustitia

secundum illud: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Propterea rectè subiicit: Et hic homo erat Iustus. Non quod iustitiam ciuilem haberet inculpate, & honestè inter homines viuendi, aut esset iustus per iustitiam imputatam, aut quod fidei iustitiam tantum haberet, vt Hæretici interpretantur: Quia sancti, inquit, à fide præcipue, nō ab operibus prædicantur; sed quod reuera haberet omnem choram, ac comitatum virtutū, & legem Dei obseruaret, sicut de parentibus Ioannis Baptistæ dicitur: Erant autem ambo iusti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini sine querela. Non ergo fidem solam, nec præcipue in Simeone commendat Lucas: quia illa communis erat cum alijs multis, qui expectabant redemptionem Israël, id est credebant in Messiam venturum. Et simpliciter Messias, qui fidem non habebat, dicitur Iustus & absolutè.

Addit: Et timoratus: siue religiosus ad Deum, sicut Iustus ad proximum. Sed quid timebat, cum iustus nihil timeat? Imò ob hoc ipsum iustus. Et Spiritus sanctus erat in eo. Ideò timoratus: nam inter dona Spiritus est donum timoris Dei: & Beatus vir qui timet Dominum; in mandatis eius volet nimis: rursus: Beatus homo qui semper est pauidus. Timoratus, Græcè τωκός, hoc est pius, siue religiosus: quāquam vox nostra, & si minus vltata Timoratus, ferè idem significet. Est autem timore sancto custodienda iustitia ad senectam vsque, quemadmodum rosa seruat spinam, atq; osse medulla. Ideò nihil timens, paulatim sibi fidit, & citò subuertitur domus eius, & de iustitia superbit, ac exultat audaciū: Nisi enim in timore Domini tenueris te instāter (ait Sapiēs) citò subuertetur domus tua. Solus autem obediens est in Hierusalē, videlicet in perfecta pace, siue in visione pacis, terraque lac puritatis manante, & mel suauitatis ex bona conscientia.

Expectans cōsolationem Israel. Laudatur ab spe, quæ non confundit, & à spe boni tanti, nempe cōsolationis Israël: hæc autem est Christus, qui di-

Rom. 10. Gen. 15. & Rom. 4. & Iaco. 2. Simeonē verè iustū fuisse, contra Lutheranos.

Luc. 1.

Iudæi quomodo expectarent redēptionem Israël.

Simeon cur dicitur timoratus, & quid significet. Prou. 28. Rom. 9. Ise. 11. Psal. 111. Prouer. 28.

Ecclesiastici 27.

Qui Deū nō timet, qualis ille sit. Obediētis quæ patria Hierusalē.

Simeon quā expectaret redēptionē Israël.

fuisse

Rom. 5. Insa 40. Infra 61. Matth. 5. Simeon & Iudaei omnes cur expectabant redemptionem Israel. Gen. 49. Dan 9. Concilium Sanedrin quod nomen illud. Talmud. A quibus Christus conuenit. Luc. 23. Psal. 144. Simeonis fides, ac spes in Deum. Rom. 4. Ibidem. 2. Tim. 4. Luc. 12. Qualem sibi Messiam somniabant carnales Iudaei.

citur risus, & gaudium, & consolatio, maximè apud Isaiam 40. & 61. c. ubi narratur missus ad consolandum omnes lugentes. Beati ergo, qui lugent peccata, siue propria, siue etiã aliena: quoniam tales consolationem accipiunt in Christo Iesu. Et quod de Simeone praedicatur, ipsum expectasse consolationem Israel: significatur, à pijs omnibus illo tempore Christum fuisse expectatum: quia plerumque varicina de sceptro ab Iuda auferendo, & de hebdomadis Danielis cernebat fuisse completa: videbant omne semen regum extinctum: concilium Sanedrim deletum, id est, vnus, & septuaginta iudicum, qui criminales causas tractabant: praeterea etiam illa decem miracula, in templo edi solita, desierant per quadraginta annos ante templi euerfionem: vt tradit Talmud Babylonicum distinctio. 7. ite benedictio: In nomine Iehouah, cessauerat à tempore Simeonis Iusti: idcirco non mirum, si iusti his signis admoniti, in expectatione imminetis aduentus Messiae persisterent, qui illum populo praedicabant instare. Verum à carnalia quarentibus Christus nihili aestimatur: & surdis auribus exceperunt, quae dicebantur ab istis. Similiter etiam de Ioseph ab Arimathia scribitur, quod esset vir iustus, expectans & ipse regnum Dei. Est porro idem, expectare regnum Dei, Et consolationem Israel. Non ergo timore dubitabat de consolatione futura: nam sciebat fidelè Deum in promissis suis. Sed nūquid quia expectabat, idcirco iustus? an verò quia iustus, idcirco praestolabatur? Vtrumque certè verum est: nam & expectans dabit gloriã Deo, sciens quod, quae Deus promissit, potens est, & facere: ideo & reputatum est illi ad iustitiam erat, & quia collata ei iustitia iustus erat, diligentius expectabat, vt qui diligenter aduentum Domini, similis seruis expectantibus dominum suum, quando reuertatur à nuptijs, Luc. 12. Pauci etiã tunc temporis Messiam spirituale sperabant, sed somniabant, & pollicebantur sibi carnalem, diuitem, potentem, orbis totius dominorem, qui eueheret & exaltaret Iudaeos, Gentes deprimeret. Expectabat autem consolationem hanc

Simeon ex libris prophetis Christum annuntiantibus redemptionem Israelitici populi, qua ab omni perniciosi erroris, & peccati caligine, & legis seruitute liberaretur. Et Spiritus sanctus erat in eo. Non tantum per essentiam, quo modo existit in cunctis creaturis, nec tantummodo per communem gratiam, quo pacto est in omnibus iustis, sed etiam per gratiam eminentiorem, qua ratione in viris perfectis, & heroicis habitare consuevit. Si enim Spiritus sanctus pius, & iustus inhabitat, eosdemque humiles, meritò in isto, qui tantum testimonium habet iustitiae, & pietatis, ad sanctificationem eius inhabitauit: neque tantum inhabitauit, sed etiam accepit illum in donum prophetiae: quemadmodum, & in alijs Prophetis accidit. Et responsum acceperat à Spiritu sancto. Sacer hic senex, & sanctus multis argumentis edoctus instare tempus & horam promissi, & iam diu expectati Messiae, ardentibus votis, ac vocibus aggressus est caelestes pulsare fores, sibi vt cõtingeret, eum viuere diem, quo videre posset corporalibus oculis tot iam seculis summis votis expetitum, atque expectatum Messiam: hoc siquidem commune fuit omnium Prophetarum, & iustorum desiderium. Nam Abraham, ipso Domino teste, desiderauit videre diem Domini, vidit, & gauisus est. Et Apostolis dixit: Multi Prophetae, & Reges voluerunt videre, quae vos videtis: & audire, quae vos auditis. Hic ergo sanctus Simeon, ita ferè precabatur: Veni Domine, noli tardare: relaxa facinora populi tui: Et ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis: Et, Vtinam diruperes caelos, & descenderes: Emitte agnum Domine dominatorem terrae: Rorate caeli desuper, & nubes pluant iustum: aperiatur terra, & germinet Saluatorem: & similibus vocibus multis, quae inueniuntur apud Prophetas. Acceperat autem responsum ab Spiritu sancto in abdito pectoris sui, se mortem non visurum, priusquam videret Christum Dñi; atque hac expectatione vir Sanctus ille canitiem suam solabatur & sustentabat. Vbi duo verè admiratione digna considerari possunt.

Simeon vnde expectaret redemptionem Israel. Spiritus sanctus quo modo in Simeone fuerit, & quare. Quare Simeon responsum ab Spiritu sancto habuerit ante mortem videndi Christum Dominum. Gen. 49. & Agga. 2. Ioan. 8. Luc. 10. & Matth. 13. Psal. 84. Isai. 64. Supra 16. Infra 45. Simeon ubi acceperit hoc testimonium sancti Spiritus.

Longiorem vitam factus Simeon quare tantum postulat a Domino. Esus ardens desiderium Messiae. Charitaseius dem eximia, atque singularis. Patriae charitatis priuatis comodis anteponenda est ethnicorum etiam iudicio. Perfectè quò moriatur quis. Cant. 8.

Alterum est, quod cum vitam prolixiorè homines multis de causis exoptent, nempe, vt vel ditiores fiant, vel, vt liberos procreent, vel quò suis cupiditatibus potiri valeant, hic tamè in hunc finem sanctissimum vitam sibi prorogari posebat & efflagitabat, vt semel ipsi liceret illum corporis oculis cernere, quem oculis fidei cum vatibus iam perspexerat. Similique propemodum tenetur desiderio multi pij senes, qui nihil aliud què desiderant, atque appetunt, ac videre pacatam Ecclesiam, haeresibus, si non omnibus, certè multis extinctis, antequam à Deo optimo maximo hinc reuocentur. Alterum est, quod cum minime dubitaret Simeon futurum, quod Spiritus sanctus ei significarat, nihil tamen antiquius sibi videbatur, quam vt promissam felicitatem conspiceret. Quod si in hac vita viuere diutius, vt mos est plerisque, facere, optauisset, haud ita auide expetendus illi erat hic aduentus, eum certò sciret se tadium victurum, quam diu progaretur. Verum suae gentis salutem, cui se totum addiderat, & consecrarat, propriae vitae anteferebat: qua quidè à charitate longo nos intervallo distans: nec veris tantum ac perfectis Christianis, sed multis (ph dolor) ethnicis & paganis hominibus sumus inferiores, qui commoda patrie vel reipublicae priuatis comodis, & utilitatibus anteponerent. Ex quo vir quidam ethnicus eo tempore quo tenebrae operiebant terram, & caligo populos, sola natura duce, haec verba prudētissima protulit: Vt, inquit, leges omnium salutem, singulorum salutem anteponunt: sic vir bonus, & sapiens, & legibus parens, & ciuilibus officij non ignorans, utilitatem omnium plusquam vnus ac solius, aut suae consulit. Nec magis vituperandus est proditor patriae, quam communis utilitatis, aut salutis desertor, propter suam utilitatem, aut salutem. Haec tenus ille: quare ad nostram omnium, qui Christum profiteremur, confusionem ac dedecus produxi. Hic autem iuxta spiritum consideranda, neminem perfectè mori, nisi gustato prius, & viso Christo per fidem: quia charitas & dilectio fortior est quam mors separans animam à corpore.

Bene ergo ait Euangelista Lucas: Responsum acceperat: quoniam signum obtinendi est, immisum à Deo, vel aliena salutis desiderium: quod quidem desiderium aut appetitus spiritus minus est frustra, quia optatio & appetitus natura. Qui enim dedit velle, vt Apostolus docet, dabit & perficere pro bona voluntate, modò illius dum sequamur: alioqui bonum semè in mala terra fructum non edet. Porro videre mortem, plerumque est Hebraea, pro eo quod est mori, vel mortem degustare, ideo Psal. 15. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem: & Ioan. 8. Amè dico vobis, si quis sermonem meum seruaauerit, non gustabit mortem in aeternum. Et venit in Spiritu in templum. Hoc desiderium videndi Christum, insulam est à Spiritu sancto. Et si enim maius sit oculis fidei, quam corporis Christum cernere, vtrisque tamen, & internis, & externis luminibus Christum aspicere praestantius est, & magis salutare: & tale ac tantum donum ad eos, qui primitias spiritus acceperunt, spectat. Vnde vt Christi verba planius ac plenius intelligas, aduerte, quod dixit: Beati oculi qui vident quae vos videntis. Haud loquitur de visione tantum, quae oculis corporis fit, quae communis fuit Simeoni cum omnibus Iudaeis, qui eum viderunt, & audierunt, neque tamen in eum crediderunt; imò illum reprobarunt, & iniurijs plurimis affecerunt. Neque loquitur etiam de visione, quae internis oculis fidei efficitur, nam si de ea esset sermo, non minus fuisset beati Reges, & Prophetae, qui cum illis oculis spiritus viderunt, & tamen ait: Dico enim vobis, quod multi Prophetae & Reges desiderarunt videre quae vos videntis, & non viderunt. Ergo loquitur de visione, qua vtrisque oculis Apostoli ac primitiui Christi cultores Christum videre digni habiti sunt. Felix verò ille, qui spiritu bono commotus, templum Domini ingreditur. Nam & hic suo ingressu placabit Deum, & suorum votorum ac precum compos efficietur, & denique circumstantes suo exemplo iuuabit. Nam vt omittam, bonos saepe consuetudine magis, quam pietate moueri & duci, permulti tamen

Quid est, quod Simeon responsum ab Spiritu Sancto dicitur accepisse. Philip. 2. Psal. 15. Vnde Simeoni fuerit Christum videndi desiderium. Rom. 8. Beati qui tantum oculis, vt ille dixit, qui Christum viderant. Matth. 13. Luc. 10. & Matth. 13. Venientes spiritu in templum, exemplo Simeonis, quam felices.

inueniuntur, qui non in Spiritu sancto, ac in spiritu immundo, vel in spiritu superbiae, & elationis, vt Pharisaeus ille (de quo Luc. 18.) vel in spiritu auaritia: Simonis q; veniunt in templum. Vtinam qui ad preces horarias persoluendas conuenire solent in Ecclesiam, non hoc auaritia: spiritu permoueantur; ita vt conqueratur de illis Dominus: *Quis est, inquit, in vobis, qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuito?* Vtinam multi nō vt Simeon, sed vt Simon Magus non veniant in templum ad Christum suscipiendum, vt vendant quem emerit. Clamat siquidem ipse Dominus, *Domus mea, domus orationis, vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum.* Orandus est ergo Dominus, vt ad locum preceationi destinatum, in Spiritu sancto accedamus, vt cum fructu orare, ea q; que voluntati eius sunt consona, impetrare valeamus.

Secundum consuetudinem legis pro eo. Re dē dixit Lucas, *Secundum consuetudinem, non, secundum legē, quoniam nulla tali tenebantur lege.* Docemur deinde seruare Ecclesiae consuetudines, per quas non minus Dei voluntas innotescit, quam per Scripturas. Paulus enim, vt telum fortissimum contra refractarios & seditiosos Corinthios opponit Ecclesiae consuetudinem. *Et ipse accepit eum in vlnas suas.* Nihil non audet charitas: & plus accipit, quam promissum erat: promissum enim erat tantum, vt videret, & dignus factus est, qui cōtrectaret Messiam; vt posset dicere cū Apostolis: *Et manus nostra cōtrectauerunt de Verbo vita.*

Et accepit. Id est, nō tantū vidit, sed etiā accepit tāquā Sacerdos, vt sisteret eū Dño. Et accipere in vlnas, est, operibus bonis quærere Iesum, id est, salutem. *Et benedixit Deum,* id est, laudando prædicauit, tanto beneficio gratus, & protestans fidem suam, quā de infante conceperat: prædicatque ore aperto reliquis audire volentibus Messiam. Mali verò Sacerdotes Christum manibus accipiunt, ac Deum minime benedicunt, ingrati gratiæ Dei. Tanta est, tamque impudens ac temeraria ingratorum Sacerdotum au-

dacia. Verum isti non vident quid in manibus accipiant, dum sacrificium conficiunt: nam si viderēt, gratias agerent proculdubio.

Et dixit, Nūc dimittis seruū tuū Dñe. Duos hætenus hymnos, vel Cantica præmisit Euāgelista Lucas, alterū Mariæ, Zachariæ alterum: his iam tertiu addit, breue quidē, sed prioribus reliquis consentaneū. Maria gaudio exultauit se fore Matrem Christi: lætatur Zacharias se factum patrē Præcursoris Christi. Mirificē etiā exultat Simeō, Cygni more, de quo quidam dixit: *Cantor Cygnus funeris ipse sui:* quod illum ipsum quem Maria peperit, quemque præcurrit Ioannes, oculis tam corporis, quam mentis videre meruerit, nec videre modō, sed & in vlnis gestare, non sine magnō corporis, & animæ suæ emolumento. Si enim ad tactum fimbriæ vestimenti eius mulier ilico sanata est à sanguinis profluuiio, quid de Simeone, qui in vlnas suas accepit infantem, cogitandum? Et quoniam Simeon vltimus hoc Canticum cecinit, typus est reliquiarum populi Iudæi in fine mundi conuertendarum ad Christum: ob id meritō illud canitur in Completorio: Canticum Mariæ verò ad Vesperas, quia figurat eos, qui æquales Christo fuerūt, qui venit in fine seculi, sexa videlicet ætate mundi. At Zachariæ Canticum ad Laudes sub noctem decantari solet, quia typus est Christi Solem iustitiæ præcedentium, qui diē effecit. Porro in hoc Cātico primū perit à Deo corporeis absolui claustris Simeon, placidaque pace obdormire cum patribus suis: quoniam mundi iā Saluatorem oculis viderit suis.

Deinde ipsius Saluatoris excellentiam, atque virtutes prædicat, quod ad mundi totius redemptionē, ac Gētium illuminationem, atq; ad gloriam Israëlitiçi populi à Deo fit missus. Nā cognitionem & laudem pro tanto poterat rependere beneficio. *Nunc, inquit, id est, dato Christo pacē faciēte, dimittis.* Quod vel deprecādi notione habet, vel futuræ rei denuntiationem. Quasi dicat precando: *Nunc dimitte me, obsecro, vt legit Ambrosius.*

Vel,

Simeonis Canticum quō tendat.

Luc. 1. Ibidem.

Qualis Simeon: quanti meriti fuerit apud Deū Martial.

Matth. 9.

Simeō quorum typum gerat.

Canticum Simeonis ad completorium, Mariæ Virginis ad Vesperas, Zachariæ verò ad Laudes cur soleat decantari.

Gal. 4. Quid contineat Simeonis Canticū.

Quid significet: Nunc dimittis, &c. Ambros. libro 2. in Luc. cā, cap. 21. tom. 5.

Luc. 18. Ab istis qui degenerent.

Malac. 1.

Aët. 8.

Isai. 56. & Matth. 21.

Christi, & Matris libertas à lege Moyfi. Ecclesiae consuetudines quanti faciendæ.

1. Cor. 11.

Charitas vt magnanima.

1. Ioan. 1.

Accipere Iesum in vlnas, mysticē quid Vt benedixit Deū Simeō.

Qui nā mali Sacerdotes.

Alter sensus, haud dissimilis, Ambrosij.

Quid mors Simeoni, & Paulo.

Philipp. 1.

Matth. 13.

Deut. 22. & sapē alius.

In veteri olim Testamento moriendi, in Nouo verò dormiendi vocabulū magis in vsu est.

1. Cor. 15. Κοιμησῆσθαι Græcē quid.

Somno quā similis mors: hæc quid Ethnicis.

Quid. 2. Amorum, elegi. 9.

Virg. 6. Æneid. à medio.

De morte iudicē quā excellentē, & genere fuerint philosophati.

Cicero pauld post medium.

Vel, Posthac dimittes me, & ab huius mundi carcere per mortem dissolues. Neq; tamen dixit, *Nunc morior, sed, dimittis,* vel, vt Græca vox habet, *dis-soluis,* de præsentī: est enim *ἀποδίδωμι.* Id est, si quando me ex hac vita dimittis, dimittis certē non cum dolore, sed cū pace, id est, animo læto, & suis votis satiato. Et mortē, appellat absolutiōnem quādam à vinculis, quibus detinetur anima, dum quibusdam quasi compedibus corporis obligatā se sentit: quā dissolutionem & Paulus optabat, cū diceret: *Cupio dissolui, & esse cū Christo.* Optabant prisci, & antiqui patres, ac Prophetæ, diu viuere, vt Saluatorē viderent: optemus & nos hinc citō migrare, vt eundem videamus, quando hic videre non licet eum, qui se in cælum recepit. Ad hæc, longitudo dierū promittebatur ijs, qui legē seruarent. Optabat sancti diu viuere, quō haberent in se testimoniū quōd placerēt Deo; & ne Deus blasphemia afficeretur, dicereturq; nō seruare promissa. In Veteri quoq; Instrumento moriendi vocabulum in vsu erat; verum sub Euangelio, vbi futura corporum nostrorū anastasis certa promittitur, cuius arrhabōnem dedit Christus primitiæ dormientium, mors, somnus ac dormitio cōsuevit appellari: & locus vbi fideles sepeliuntur, voce Græca dicitur *κοιμητήριον*, quasi dicas, dormitorium. Et apte profecto: quid enim à somno mors distat, quem imaginem mortis quidam Poëta, & alius cōsanguineum lethi soporem appellauit, cū pauld post simus ad immortalē vitā tanquā à somno ad perpetuā vigiliā excitandi? Qui verò dormitiōnē hæc pertimescendam mortem vocāt, multis Ethnicis, & qui sine Deo erāt, inueniuntur inferiores. Nam qui inter eos generosius sūt philosophati, nihil aliud esse arbitrantur mori, quā exire à tenebris, & carcere, & vinculis. Considera quæso hæc verba Ciceronis lib. 1. Tusculanarum Quæstionū: *Verat, inquit, dominans ille in nobis Deus, iniussu hinc nos suo demigrare. Cū verò causam instam Deus ipse dederit, &c. ne ille medius fidius vir sapiēs, lætus ex his tenebris in lucē illā excesserit: nec*

tū illa vincula carceris ruperit: leges enim vetat: sed tāquam à magistratu aut ab aliqua potestate legitima sic à Deo euocatus atq; emissus exierit. Tota enim Philosophorum vita, vt ait Socrates, cōmentatio mortis est: Nā quid aliud agimus, cū à voluptate, id est, à corpore; cū à re familiari, quæ est ministra, & famula corporis; cū à Republica, cū à negotio omnī seuocamus animum? quid, inquam, tū agimus, nisi animum ad seipsum aduocamus, secum esse cogimus, maximeq; à corpore abducimus? Secernere autem à corpore animum, ne quicquam aliud est, quā emori discere. Hæc ille.

Nunc ergo (Simeon iustus aiebat) postquā satisfactum est à Dño votis meis, nūc lubens, ac lætus moriar: nūc nihil est quod me amplius viuere delectet, nihil est quod me remoretur diutius: animo iā læto ad patres meos cōcedam, quos tāto nūtio incredibili gaudio perfundā. Sed an non credebatur multos Angelos præcurrisse, qui sanctis Patribus spē salutis attulerūt? Sed certē in pueritia notus esse non vult; & Zachariæ ætas expectare illius iuuetutē (in qua est declarandus) haud potest: & ipse inter homines tanti boni esse nūtiū desiderauit. *Seruū tuū.* Scientem voluntatem Dñi, atq; illā timore præstatem, voluntatiq; diuinæ obsecundantem. *Dñe.* Putant quidam loqui ad ipsum Christū, vt Origenes, & Euthymius. Alij verò referunt ad patrē, vel potius ad Spiritū sanctum, qui in eo habitabat. *Secūdū verbū tuū.* Id est, secundū promissionē mihi abs te factam. *In pace.* Ante Christū induciē vsq; ad eū erant: at postea quā incarnari ipse dignatus est, cecinerunt Angeli: *Gloria in altissimis Deo; & in terra pax hominibus.* Et Apostolus: *Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraq; vnū, & qui liberauit nos à timore mortis.* Est ergo pax, id est, quies perfecta, etiā in morte, vt Christus dixit, *Habete in vobis pacē, & pacē habete inter vos.* In pace ergo: quia quādiu viuimus, turbationibus sumus expositi: per mortē obdormimus in Domino. Nemo itaque seducatur à demone promittēte pacē in diuitijs, honoribus, atque scientijs terrenis: siquidem non est vera pax,

Tota Philosophorum vita, vt ait Socrates, quid, teste Cicerone.

Secernere à corpore animum, ne quicquam aliud est, quā emori discere. Hæc ille.

Simeon qualis Domini seruus.

Luc. 12. Idem quem alloquitur dicens, Nunc dimittis seruū tuum Domine. Origen. homil. in Lucam 15. tomo 2.

Euthym. 1. Reg. 2. In pace dimittit à Domino, quid. Luc. 2. Ephes. 2. Heb. 2. Mar. 9.

Quæ non sit vera pax, sed fucata, ac gniciosa.

Gen. 15.

Tob. 3.

Psal. 4.

4. Reg. 5.

Luc. 7.

Gen. 46.

Origen. superior lo-
co.

In pace quis
moriatur ta-
tum modo.

Philipp. 4.

2. Cor. 5.

Matth. 13.
Simeonis pri-
uilegium: e-
iusdem vati-
cinium.

Isa. 65.

Simeon cur
exultauerit.

sed fucata, ac perniciofa, vt Supremo
vite tēpore miferi intelligent. Abrahæ
dicitur: *Tu ibis ad patres tuos in pace:*
& Tobias optat in pace recipi spiri-
tū suū: & Dauid: *In pace in id ipsum*
dormiam, & requiescam. Et nomen pa-
cis apud Hebræos, sanitatem, integri-
tatem, successus, vtorumq; omnium
adeptionem, tranquillitatem, & animi
lætitiā significat. Ita Hælisæus Naha-
man Syro, & Christus peccatrici dixe-
runt: *Vade in pace:* id est, sis animo li-
bero ac læto: sicut Iacob viso suo filio
Ioseph, dixit: *Iam lætus moriar, quia*
vidi faciem tuam, & superstitem te relin-
quo. Vnde Origenes in Lucam: *Non*
ait, dimitti volo, sed cum additamento,
in pace dimitti. Nam & beato Abrahæ
hoc idem promissum est: Tu autem vades
ad patres tuos in pace, nutritus in sene-
ctate bona. Quis est qui moriatur in pace,
nisi qui habet pacem Dei, quæ omnē sen-
suum superat, custoditq; cor possessoris
sui? Quis est qui de seculo isto recedit
in pace, nisi is qui intelligit quod Deus
erat in Christo mandum reconcilians si-
bi? Hæc ille. In pace etiam, patribus
in limbo existentibus annuntianda.
Et quamquam omnes patres antiqui
obierint in pace conscientia; non ta-
men viso autore vitæ & pacis Chri-
sto, cuius ardens videndi desiderium
omnes illos tenebat suspensos. Simeō
verò etiam in pace hæc mortuus est
expleto illo desiderio. Lumine autem
Prophético prænuntiat Simeō, breui
omnes Patriarchas, & Prophetas sol-
uendos fore à vinculis, & carcere lim-
bi, & ad cælestem, gloriosamque pacē
euehen dos.

Ex his igitur, quæ tradit Lucas, ha-
bes, quales cætilenæ mulieres deceāt,
in Cantico Virginis: quales item Sa-
cerdotes, qui Zachariam habent præ-
ceptorē: hic verò, qualis senū debeat
esse cantus, ipse vides. Sufficit semel
in iuuenta insanisse: turpissimum est
audire senem impudicum, qui vel in
ipsa senectæ Dæmoni; vel Baccho, vel
Mammōnæ seruiat. Hic quomodo in
pace hinc abeat, non video. Maledi-
ctus est enim puer centum annorum.
Subdit: *Quia viderunt oculi mei salu-*
tare tuum. His verbis causam suæ ex-

ultationis explicat: affectus enim e-
rar quod tātōpore patres antiqui an-
helantes expectabant: nam oculis car-
neis Christum hominem, & non tan-
tūm mentis Christum Deum viderat.
Videtur de Simeone isto sancto Da-
uid pronuntiasse: *Longitudine dierum*
replebo eum; & ostendam illi salutare
meum. Et dicti Patres per salutare in-
telligunt, vel incarnationem, salutis
instrumentum, vel ipsam, quæ per eū
est effecta, salutem, atque redemptio-
nem. Ac vocat Scriptura Christū tūm
Saluatorem, tūm salutem, tū salutare,
vt hoc loco, videlicet antidotum salu-
tis præsentaneum. Iesus enim per fi-
dem conceptus, vel ore inuocatus, vel
per Sacramenta applicatus, salutem
spiritus operatur per remissionē pec-
catorum, quæ eripimur à seruitute dæ-
monis: vt mirū videatur, & vitis pro-
sequendū lacrymis, tot homines sua-
prē perire sponte tantū in præsentia
salutaris, atq; conspectu, quod, vti di-
ximus, valet, nouit, ac vult saluare, mo-
dò tanto medico saluifero homines
se præbeant obsequentes. Saluum etiā
reddit corpus nostrum à corruptione
& interitu per resurrectionem: quare
qui salutis corporis desiderio tenetur,
hoc salutari ad sanctificationem spiri-
tus vtantur tantisper, donec gloria im-
mortalitatis ad corpora nostra deri-
uetur. Huiusce salutis meminerunt
Prophetæ, illudq; à Deo Opt. Maxim.
summis votis expetiuerunt, atq; effla-
gitarunt, dicentes: *Ostende nobis Dñe*
misericordiam tuam: & salutare tuū da
nobis: & alibi: *Et veniat super me, Dñe,*
misericordia tua; Salutare tuum secun-
dum eloquium tuum. Subiicit: *Quod pa-*
rausti ante faciem omnium populorum.
Generalem significat salutē, & in vni-
uersum genus hominū, quod attinet
ad Deum, protensam: non minus quā
Adæ perditio manauit in omnes ho-
mines. De hac locuti etiam Prophetæ
sunt: ait siquidē Dauid: *Viderūt omnes*
finis terra salutare Dei nostri. Et loqui-
tur more prophetæ, *Viderunt,* pro, vi-
debunt: quod expressius dixit Isa-
ias: *Et videbit omnis caro salutare Dei*
nostri: per prædicationem namque
Apostolicam fides, & notitia huius

Psal. 90.
Quid saluta-
re Dei.

Origen. &
aliq iam pro
ducti

Iesus quā
vere & sit, &
dicatur Sal-
uator, salus,
atque saluta-
re Dei.
1. Tim. 2.

Psal. 84.

Psal. 118.

Quid signifi-
cet: Quod pa-
rausti ante fa-
ciem omnium
populorum.

Rom. 5.

Psal. 97.

Isai. 40. &
Luc. 3.

Salua-

Quis tātam
videat saluta-
re Dei.

Deus vt pa-
rauerit hoc
salutare suū.

Quare para-
uerit.

1. Ioann. 2.
& alibi.

Idem cur pa-
rauerit ante
faciē omniū
populorum.

2. Tim. 2.

Rom. 3.

1. Tim. 2.

Matth. 5.

Illud, Lumē
ad reuelatio-
nem Gētū,
& reliq. quo-
modo acci-
piendum, ad
literam.

Saluatoris cunctis hominibus cōmu-
nicata est, siquidem ex carne fieri Spi-
ritus velint: quādiu enim homo in car-
ne est, id est, in peccato, Salutare hoc
videre nequiquam potest. Pulchrè au-
tem ait, quod *parausti:* siquidem non so-
lum ab æterno disponēs, vt mitteret
sed etiam ipsa missione, in carnatione,
predicatione, morte, atq; resurrectione
præparata est, atq; confecta potē-
tissima medicina, ad salutem corpori,
& animo conciliandam, si tamē eam
assumere, atq; sibi incorporare nō re-
luctetur homo. Neq; enim medicina
in ædibus pharmacopolæ etiā parata,
sanat quæquam, nisi sit epota, in visce-
raq; transfusa. Parauit ergo hunc Sal-
uatorem Deus, tum, vt mediatorē ad
nos cum Patre reconciliandos, tūm, vt
bellatorem contra dæmonē nullo iu-
re nos in captiuitate detinētē, tūm, vt
subleuantem à morbo peccatorū me-
dicinam, ac præseruatē, tūm, vt ad-
uocatum, orantem, interpellantēq;
pro nobis apud Patrem, vt panem vi-
uum nos satiantē, tūm, vt resurrectio-
nem & vitam, ad exterminandam ab
electis suis, atque penitus depellendā
omnem corruptionis iniuriam. De-
nique si oculos aperias, videbis profe-
ctō in Ecclesia Dei Christum tibi in
salutare proponi, ad accersenda tibi
omnia bona, atque vtilia comparāda,
itemq; ad eliminanda mala omnia, &
aduersa. Recteq; ait: *Ante faciē omniū*
populorum. Neque enim Christus, atq;
eius doctrina quærit angulos, occul-
tosūe professores domus, vt hæresis
facit, quæ per rimas irrepit, ac serpit,
vt cancer. Verūm publica est, & mani-
festa. Vt enim Deus non est tantūm
Iudæorum Deus, sed & Gentium: sic
Christus omnium mediator est, & sal-
uator: & Ecclesia ciuitas est in monte
posita, quæ abscondi nō potest in qui-
rentibus, & sitientibus salutem suam.
Subiungit: *Lumen ad reuelationē Gen-*
tium, & gloriam plebis tuæ Israel. Vo-
ces: *Lumen, & gloriam,* referuntur per
appositionem, ad salutare. Id est, quia
viderunt oculi mei Christum tuum,
lumen Gentium ad reuelationem: nē
pē, vt illis reueletur, atque innotescat
salutis suæ mysterium. Et ita vox, Gē-

tium, referenda est ad lumen, non ad
reuelationem: sicut gloriam, ad plebē
Israël. Videtur his verbis explicasse Si-
meon dictum illud Isaia: *Dedi te in lu-*
cem Gentium, vt sis salus mea, vsque ad
extremum terra. Quippe Gētibus erat
abscondita lux veritatis, qui degebant
in tenebris peccatorū, & ignorantie
salutis suæ. At inquires. Nonne ait I-
saias: *Surge, illuminare Hierusalem, quia*
venit lumen tuum: æquē igitur ad Israē-
litas pertinet, atq; ad Gentes, hoc lu-
men. Dicendum est, primū eo loco
Isaiam per Hierusalem intelligere Ec-
clesiam, quæ ex Iudæis constat, & Gē-
tibus. Deinde Christi aduētus lucem
artulit tam Gentibus, quā Iudæis, di-
xit enim de se ipse: *Ego sum lux mun-*
di: & Ioann. 1. *Illuminat omnem homi-*
nem venientem in hunc mūdum. Vtriq;
simul gloriam comparauit Christus,
plus tamen lumen tribuitur Gētibus,
quā Iudæis: magis etiam adscribitur
Iudæis gloria, quā Gentibus: ac me-
ritō. Magis est enim arduum, illumi-
nare Gentium densissimas tenebras,
quæ Dei cognitionē cæcæ, ad muta
simulacra euntes ducebantur, quā
Iudæos per legē instructos. Amplius
est itē, Iudæos gloria afficere, alioquī
superbos, & gloriosos propter Abra-
hæ semen, vnde originem ducunt, ac
propter Moyfi legem, quā Gentes,
quæ instar canum comedebant de mi-
cis, quæ cadūt de mensa dominorum
suorum. Fuit ergo insigne hoc lumen
Gentibus ex mera Dei misericordia
factum, tantum vt bonum cernerent.
Fuit & bonitas naturæ Gentilium ori-
ginis crimine cooperta, nunc à Deo
detecta, vt eam videat vestitam donis
suis, in eaq; complaceat sibi. Fuit de-
inde gloria populi Israël, quoniam ex
illorum sanguine voluit esse oriūsus:
nam salus ex Iudæis est. Vt enim ho-
mo hac dignitate incarnationis An-
gelum vincit; sic Iudæus eadem de
causa excellit Gētili, quod ex Iudæis
Christus existat, non ex Gentilibus.
Est item gloria plebis Israël: quia per
Apostolos Gentes illuminauit, per se
ipsum verò minister fieri voluit cir-
cumcisionis. Ad hæc, Iudæi sunt Apo-
stoli, qui primitias Spiritus accepe-

Isai. 49. &
Act. 13.

Christus cur
potius dicitur
lumen Gē-
tium, quā
Iudæorum.
Isai. 60.

II. ratio.

Ioan. 8.
Supra 1.

Idem gloria
Israël, non
Gentium no-
minatur du-
pliciter.
1. Cor. 12.

Matth. 15.
Christus itē
cur lumen
Gentium, Iu-
dæorum glo-
ria.

Ioan. 4.

II. ratio po-
terioris quæ-
rionis.

Rom. 15.
Isai. 7. &
Matth. 1.

runt,

Rom. 8. III. ratio. 3. Reg. 5. Supra 4. Sancti Apostoli in quibus praefigurati.

runt, & vocarunt Emmanuel, & ob id digniores, & excellentiores, quam Gentiles. Nam ut in templo Salomonis constituendo omnes, qui caedebant lapides, & ligna, Gentiles erant, operum vero praefecti, Iudaei: sic in propagatione Christiani cultus, Ecclesiaeque sanctae constructione, principes, praefecti, & ministri inveniuntur Apostoli, atque alij ex Iudaeis Apostolici viri, quorum comparatione Gentiles aedificatio sunt, sive artifices aedificantes. Atque ita habes, Christum salutare esse generale omnium hominum contra perditionem peccati, lumen contra caecitatem, & gloriam contra miseriam nostram. Et hic quidem sit finis Cantici. Adiungam tamen pauca verba Bernardi serm. in die Purificationis: Qui vult, inquit, in pace dimitti, conetur esse Simeon, qui audiens tristitia interpretatur, ut quam horrendum, quam triste sit incidere in manus Domini, intenta mente perscrutetur. Sit cuius Hierusalem, habens conversationem in caelis. Sit iustus, ne male viuendo pereat. Sit timoratus, ne de iustitia sua temere presumat. Expectet Christum, qui est consolatio fidelium: non querat ante vespertinum denarium: veniat in templum, imitetur exempla Sanctorum puerorum. Accipiat in manibus verbum Dei, id est compleat operibus. Gestet puerum in vultu, amplectatur eum cum brachijs fidei, spei, & charitatis: gaudebitque de adeptio Christi confortio. Capiat indefinenter mori seculo, & viuere Deo. Tunc tandem dimittetur in pace, ut non videat mortem, qui mortem perdidit, & vitam inuenit. Haec ille aptissimè docens bene moriendi artem. Quam ut nos adipisci promeremur, utinam contingat nobis vitam tanti viri factis nostris consecrari, atque moribus exprimere, praestante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre, & Spiritu sancto deferatur omnis honor, gloria, laus, potestas, & imperium in secula seculorum, Amen.

Heb. 10. Philip. 3. Ars bene moriendi qualis.

B. Bernardus. Quomodo quis possit esse Simeon, teste Bernardo. Simeon quid interpretetur.

TRACTATUS XLIII.

In illa verba: Et erat pater eius, & mater eius mirantes super his, quae dicebantur de illo: Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius; Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum, cui contradicetur, &c. Lucæ cap. 2.

Euthym. c. 3. in Lucæ. Aeditio Compluten.

Aria est huius loci lectio: nam Euthymius, & Complutensis editio, & quaedam alia exemplaria Graeca legunt: Et erat Ioseph, & mater eius, &c. Si vero legas, ut legi debet pater eius, noli prudens lector eiusmodi verbo offendi: nam & B. Virgo in fine huius capituli dixit: Ecce pater tuus, & ego dolentes quarebamus te: & satis declarat Euangelista quem dicat esse patrem suum. Ait enim: Nesciebatis quia in his, quae Patris mei sunt, oportet me esse? cuius patris? num Ioseph, an vero ecclestis

Patris nimirum. Et infra: Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur filius Ioseph. Doctè autem Hieronymus in Heluidium scripsit: Omnes Iesum filium existimabant Ioseph; in tantum, ut etiam Euangelista opinionem vulgi exprimentes, quae vera historia lex est, patrem eum dixerint Saluatoris. Vt ibi: Et venit in spiritu in templum, haud dubium quin Simeon: Et cum inducerent puerum Iesum parentes eius, ut facerent de illo secundum consuetudinem legis. Et alibi: Et erant pater illius, & mater admirantes super his, quae dicebantur de eo.

Luc. 3. Hierony. tomo 2. init. Vera lex historiae. Supra 2. Ibidem.

Non esse mirandum, Ioseph Christi parentem appellari.

Matth. 1. B. Hierony. lib. 1. aduersus Iovin. eodem tomo. Consuetudo Scripturae est (inquit Hierony.) gestata ita referre, quomodo tunc, quando fiebant, fieri putabantur. Act. 26. Huc morem loquendi vbi Paulus usurparit. Admiratio unde proficiat. Quomodo Maria quae Christum noverat Dei filium, mirata dicitur, in his, quae de illo dicebantur? 1. Cor. 1. Matth. 8. Christus fidei Centurionis ut sit admiratus.

Et rursum: Et ibant parentes eius per annum in Hierusalem in solenni die Pascha. Et infra: Remansit puer Iesus in Hierusalem, & non cognouerunt parentes eius. Ipsa quoque Maria, &c. quid de Ioseph loquitur, ausculta: Fili, quid fecisti nobis hoc? Ecce pater tuus, & ego, dolentes quarebamus te. Non enim hac Iudaeorum, ut plerique argumentantur, non illudentium vox est. Euangelista patrem Ioseph dicit, patrem Mariae confitetur. Sic ille. Erat enim Ioseph verus coniux Mariae, quae vera, & sincera erat sponsa Ioseph, & mater Christi. Et ut Hieronymus admonuit in Iouinianum: consuetudo Scripturae est, gesta ita referre, quomodo tunc, quando fiebant, fieri putabantur. Putabatur autem filius Ioseph, priusquam puritas Virginei partus aperiretur. Unde Paulus hunc dicendi morem secutus, ad Regem Agrippam, dicentem, In modico suades me Christianum fieri, respondit: Opto apud Deum, & in modico, & in magno non tantum te, sed etiam omnes, qui audiunt hodie, fieri tales, qualis & ego sum; exceptis vinculis his. At Paulus in vinculis non semel gloriabatur: sed quoniam ita ad quos verba faciebat, non erant huius mysterij capaces, exceptis vincula, quae nisi excepisset, arbitrati essent, Paulum illis male precari. Lucas ergo Euangelista hic Ioseph vocat patrem Iesu; propterea quod ita passim per aliquot annos fuit creditum. Quod vero ait, admiratos fuisse; sine admiratione nostra non dicitur: Quia enim admiratione procedit ex ignorantia alicuius rei magnae, nouae, & insolitae, vel causae rei ipsius, cum Maria sciret illum esse Dei filium, & mundi redemptorem, quid est quod admirata fuit in his, quae Simeon dixit de illo? Respondendum est: nihil mirum esse, Mariam admiratam fuisse, si Christus, qui est sapientia Patris, Centurionis fide est admiratus. Admiratur enim, non ut ignorans, sed, ut quae attentius contempleretur, doceret ea esse maxime admiratione digna. Ad haec nihil obstat, hominem in vniuersali scientia habentem, ignorare in particulari, & ab experientia ductam quandam singularium circumstantiarum non habere notitiam, propter quas postmodum no-

tas homo miratur. Praeterea inter homines magis illi, mirantur res à Deo creatas, per eam quae in eis delitescit sapientiam, qui maiori sunt praediti intelligentia, quam vulgus hominum imperitorum, quos ferè ista latet. Quare praestantissimus quidam Philosophus aiebat: Nulla rudibus magis ridicula videri, quam diuina; nulla rursus sapientibus admirabiliora, quam eadem diuina existimari. Unde David sapientissimus in caelum oculos attolens, dicebat: Videbor caelos tuos, opera digitorum tuorum: lunam & stellas, quae tu fundasti. Quod, quod intelligas, illum ob admirationem dixisse, orditur Psalmum illum ab admiratione, & in eandem admirationem claudit, cum ait: Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra. Haec autem imperiti, & ingrati homines nunquam obseruant: at grati, & prudentes assidue in eorum admiratione versantur. Admiratio igitur, cuius meminit Lucas, non magis ad Ioseph, ut quidam putant, quam ad Virginem spectat, quae maiore horum mysteriorum cognitione praedita erat. Ad haec non admiratur tantum gesta nuda, quantum eorum significationes, ac mysteria in illis delirescentia: quae si forte sciret, haud ita plenè, & illo modo miraretur. Admirabatur providentiam, & sapientiam Dei, qui sic in hominum gestis loqueretur, non in solis verbis, seu chartis, benignitateque eius in homines, illaque; admirabilem Dei, quam quidem admirationem consequeretur maxima rerum cognitio, atque incredibile gaudium. Mirabantur ergo super his quae dicebantur de illo, vel hoc quod dixit Simeon, magnificum sanè, & admirandum, nimirum quod hoc salutare propositum esset in conspectu omnium populorum, &c. Vel potest etiam esse adiuncta anticipatio, ad ea, quae consequuntur de eodem Simeone, & de Anna prophetissa. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius, Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel. Illud ergo, Benedixit illis, idè valet, ac, Bene precatus est illis: ut haec tam prospera initia, felicem exitum

Quibus opera Dei admirabilia soleant videri, magisque praedicanda. Qualia rudibus, & ignorantibus, qualia sapientibus diuina videantur. Psal. 8. Quae res cum ipsi Ioseph, tum vero Virgini Deiparae in dictis de filio admirationem adferrent. DEVS verè admirabilis. Mariae & Ioseph Christi parentibus cur benedixit Simeon.

Eo ipso illū ostenditur fuisse Sacerdotem
Leuit. 12. & sep̄e aliās.
 Eadem ratio ne Simeon quatenus Christo maior fuerit.
Heb. 7. Gen. 14. Hebr. 7.
 Abraham in quo minor fuerit Melchisedeco.
 Benedicere in Dandi casu, & Accusandi, idem significat.
 Deum quomodo benedixit Simeon, quo verò modo Christi paritibus.
Isai. 9.
Rab. Moyse Maymonis.
 Sacerdotalis ille ritus in templo benedicendi Num. 6. quando esse desierit.
 Quare Simeon hoc loco matrem Christi potius quam Ioseph sit allocutus.
Isa. 7. Matth. 1.
 Quid digni admiratione.
Ioan. 1. Philipp. 2.

sortirentur. Et insinuatur, Simeonem fuisse sacerdotem: qui aliàs ausus nō fuisset in tēplo benedicere. Sed quia sacerdotis munere fungebatur, Deiq; personam gerebat, scriptum quoque erat in lege: Orabit pro ea sacerdos, & sic mundabitur; ideo maior fuit Christo, qui secundum humanam naturam (quandoquidem sine vlla contradictione, quod minus est, à meliore benedicitur) personam peccatorum propter nos sustinebat. Quemadmodum etiam Melchisedec, quoniam benedixit Abraham; meritò maior illo probatur ab Apostolo, non quidem meritis, verum dignitate, & ratione personæ; Dei videlicet, quam tunc representabat, quando decimas accepit ab Abraham.
 Nemo verò putet aliquid latere mysterij in eo, quod superius inquit, *Benedixit Deum*, in accusandi casu, nunc autem in casu dādi ait, *Benedixit illis*: nam Græca litera semper habet accūsarium: & Latinus interpret nullam facit differentiam inter benedicere te, & tibi. Et aliter benedixit Deum, laudando scilicet, & celebrando eius misericordiam, & fidelitatem de dato filio; aliter benedixit parentibus, id est bene precatus est, siue prospera & fausta est inauguratus. Et ut tradit Rabbinus Moyse Maymonis ex Doctorū suorum testimonio, consuetudo benedicendi in templo à Sacerdotibus seruanda Num. 6. ad Simeonem Iustū vsque peruēnit, & in eo cessauit, cum iam cessaret Sacerdotium Aaronicū, & inciperet Euangelicum.
 Et dixit ad Mariam. Quod ad matrem, non ad patrem Ioseph hunc sermonem direxerit Simeon, videtur ab Spiritu sancto edoctus fuisse: videlicet quod illa virgo genuerit, & partus ille nihil pertinuerit ad Ioseph: quanquā, & id ipsum scire potuit ex Prophetis, maximè ex Isaiā, qui dixit, *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium.*
Ecce hic positus est in ruinam. Expendamus verba tanti Prophetæ ad Virginem dicta: *Ecce*, inquit. Res noua, & admirabilis, quod Verbum caro factū esset. Dominus indutus formam seruī: hic qui in Deitate incomprehen-

bilis, & inuisibilis erat, nunc digito potest ostendi, & proponi toti mūdo in speculum, & exemplum. *Positus est.* Nequaquā explicat à quo sit positus: sed certè quod ad Deum attinet, positus est ante faciem omnium populorum, in salutem, & in lumen, & reuelationem Gentium, & in gloriam plebis Israël: vitio hominū porro in ruinam est positus, quoniam oblatam salutem neglexerunt, & lapidem istum pretiosum reprobauerunt. Non enim venit ipse, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine vnigeniti Filij Dei. Hoc est autem iudicium, quia lux venit in mūdum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucē. Et in alio loco ait: *Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant.* Itemque; Venit Filius hominis querere, & saluum facere, quod perierat. Vt enim pons super rapidum flumen, vt quis liberè transeat, construitur, quod si quis se ex eo præcipitem dedat, culpa est se præcipitantis, nō pontis: ita Christus per se causa est salutis omnibus, causa verò ruinæ non est, sed bene se ab eo per infidelitatem, aut peccatū subtrahentis existit occasio homini impetabilis. Vides igitur, quod directè nō sit positus a Deo in ruinam: sic enim vult omnes homines saluos fieri: veruntamen præuisa repugnātia per delicta, & ingratum animū illorum, qui abutuntur medico, & medicina, panemque; vitæ fatiantem ob incorruptū gustatum reijciunt, in ruinam est. De hac autem repugnātia præcognita à Deo, inquit Isaias: *Dominum exercitū ipsum sanctificate: ipse pauor vester, & ipse terror vester. Et erit vobis in sanctificationem, in lapidem autem offensionis, & in petram scandali duabus domibus Israel, in laqueum, & in ruinam habitantibus Hierusalem: & offendent ex eis pluri, & cadent, & conterentur, & irruentur, & capiētur.* Quomodo autem intelligenda sint hæc verba, explicat Apostolorum Princeps Petrus, qui priori sua Epistola producit aliud testimonium. Isaiæ dicens: *Propter quod*

A quo positus sit Christus in ruinā, & qua ratione.
Psal. 117. Matth. 21. & alibi. Ioan. 3. Ibidem.
Infra 10.
Luc. 19.
 Christus vt sit positus in ruinam multorum in Israël.
 Causa ruinæ hominū quæ singularis.
1. Tim. 2.
Isa. 8. & 1. Pet. 2.
 Isaiæ testimoniu de Christo lapide offensionis, & petra scandali à Petro Apost. explicatum.
Ibidem. Isai. 29.

continet

Psal. 117.
 Quomodo Christus Iudæis incredulis sit lapis offensionis, & petra scandali.
 Simile.
Ioann. 9.
 Deruina, & resurrectione Iudæorum sensus Origenis minimè probatur.
Orig. homi. 16. & 17. in Lucā tomo 2.
Theoph.
 Deus vt autor sit omnis nostri boni, mali verò quo modo.
 Simile.
Isa. 1.
Psal. 5.
 Malum nostrum vnde.
Ephes. 5.
Act. 13.

continet Scripturas: *Ecce pono in Sion lapidem summum, angularem, probatum, electum, pretiosum, & qui crediderit in eum, non confundetur. Vobis igitur honores credentibus, non credentibus autem.* (Lapis quem reprobauerunt adificantes, hic factus est in caput anguli) & lapis offensionis, & petra scandali his qui offendunt verbo, nec credunt in quo & positi sunt. Ex quibus verbis accipis, Christum positum à Patre in petram fundamenti, & angularem, quia pretiosus est, speciosus, & honoratus hic puer omnibus, qui illum fide recipiunt; Scribis verò, & Phariseis incredulis, atque ingratissimus factus est in offensionem, & scandalum, reprobando eum quæ amplecti debebant. Vt enim vita nō potest esse causa mortis, nec lux tenebrarum, neque stabilitas lapsus; ita nec Christus per se causa est ruinæ cuiusquā. Similia de se dixit Christus ipse: *In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant.* Et quia ruina est stantium, & resurrectio iacentium: sicut resurrectio est spiritualis à peccato, & Sata-næ seruitute: ita ruina, non temporalis, qua Iudæi perierunt per Romanos, sed spiritualis.
 Ideo Origenis sensus de salutari ruina peccatorum, qua cadunt peccato suo morientes, & deinde resurgunt ad iustitiæ opera, verus non est: sicut nec Theophylacti, dicentis Dominum positum in ruinam sui ipsius, hoc est, vt cadat in mortem; & deinde per eam resurgant multi in Israël. Sed hæc durasunt: & statuentū, Deū per se causam esse omnis boni nostri, at mali nō nisi per accidens. Nam quemadmodū petra, quæ in via est, non est causa, qua quis offendant in eam, sed incautè, & inconsideratè ambulare, causa est impactionis; sic Dominus causa ruinæ non est, quia ipse intentator malorum est, & neminem tentat: & Prophetam apud Deum ait: *Non enim Deus volens iniquitatem tu es:* verum noster imprudens, & inconsideratus incessus. Vnde Apostolus admonuit: *Videte fratres quomodo caute ambuletis.* Ex quo idem Iudæis dixit: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quo-*

niam repellitis illud, & indignos vos iudicatis aeterna vita: ecce conuertimur ad Gentes.
 Subdit: *Et in resurrectionem multorum.* Nempe illorum, qui ceciderunt antiquo peccato, nouisque; ac personalibus delictis casum cōfirmarunt, ac muierant. Verum istis Christus per se est causa resurgendi, dum eos verbo Dei illuminat; & per Sacramenta remittit peccata, & per gratiam eos præferuat à crimine. De hac resurrectione ait Paulus: *Surge qui dormis, & exurge à mortuis; & illuminabit te Christus.* Hęc est resurrectio prima, de qua Apostolus alibi: *Vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vite ambulemus;* vt videlicet vitæ nouitas quadam sit resurrectionis Christi à mortuis imitatio; quam demum nostrorum corporum plena gloriæ resurrectio est consecutura.
 Ait autem, *In Israël,* quia ad Israelitas hæc pertinet prophætia: ex quibus nonnulli crediderunt maxima verò pars in lapidem impingere: qua de Christi vox illa est: *Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem verò ceciderit, conteret eum.*
 Fortassis dices, Cur Simeon nō aperte ostendit differentiam hanc, & eodem est vsus vocabulo, vt diceret, in ruinam, & in resurrectionem multorum? Certè non erat locus hic omnia; quæ euertura erāt, declarandi. Vel eadē vsus fuit loquendi ratione, qua & Paulus: qui tamen si cerneret præter pauē osex Iudæis, reliquos fuisse excæcatos, dixit tamen: *Quid enim si quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? Absit.* Cū dicendum videretur, quod si maxima eorum pars non credidit: sed ita locutus est, vt mitiorem faceret orationē. Sic & hic Simeon fecit.
 Superiora verò verba ad Iudæos spectant: at quæ sequuntur, nempe: *In signum cui contradicetur,* non ad Iudæos tantum, sed etiam ad Gentes referenda sunt. Et in signum cui contradicetur. Id est: vt sit signum cui contradicetur: quemadmodum dicitur: *Esto mihi in DEVM protectorem,*

Quorū in resurrectione positus Christus, & quomodo.
Ephes. 5.
 Quam sit resurrectio prima.
Rom. 6.
 Cur, in Israël, à Simeone dictum.
Matth. 21.
 Cur Simeon vilo sine discrimine dixerit: In ruinā, & in resurrectionem multorum positū Christum.
Rom. 3.
 Illud: Insignum cui contradicetur, quid significet.
Psal. 30.

Tom.3.

T t hoc

Ezech. 24. Zach. 3.

Hebraismus.

Christus à Simeone cur signum appellatus.

Amphiloch. Episcopus.

Radix huius metaphora, vnde videtur descripta.

Orige. loco praedicto. Aug. in Psa. 88. conc. 2. ante mediū tomo 8. Tertullian.

Quales, ac quantas, & quam diuturnas Christus contradicōnes sustinuerit. Prima cōtradictio.

B. Bernard. ferm. 3. de verb. Isaiæ, & alibi sapius.

Isai. 14. Apoc. 12. Heb. 2.

II. contrad. Gen. 2. Infra. 3.

hoc est, sis mihi Deus protector; & illud: Erit vobis Ezechiel in portetum; & apud Zachariam dicuntur amici Iesu Sacerdotis, viri portendentes, siue vt habent Hebræi, viri portenti, hoc est, viri portentosi. Signum ergo dicitur filius Mariæ, quod res esset noua, & insolita, qualis nunquam ab initio mundi fuit, vt Deus simul & homo de Virgine genitus per Crucis ignominiam mundum saluaret. Amphilochius Iconij Episcopus oratione de occurſu Domini & Deiparæ apud Simeonem Metaphrasten: Signum, inquit, cui contradicetur, Crucem appellat. Porro accepta videtur similitudo à iaculatoribus, & sagittarijs, qui proposito aliquo signo, ad scopum illum præfixum iaculantur. Erit ergo tanquam signum, cōtra quod quasi iaculatori aduersarij sunt. Græca littera habet de præſenti ἀντιρροειν, id est, cui contradicetur, & sic legit Origenes, Augustinus, & Tertullianus lib. de carne Christi, signum, legit, contradicibile: & sic exigit consequentia textus, quia de præſenti dicitur: Ecce hic positus est, non ait, erit, vel fuit, sed, est, quod significetur signum contradicōni obnoxium, & contradicōnis illi factæ perpetuitas.

Fuit autem Christo contradicō, & antequam carnē assumeret, & postea quam hominem induit, passim per totam vitam, & post mortem eius semper fuit & spiritu, & corpore contradicō: & contradicō hæc in finem vsque seculi protenditur. In primis ergo ante mundi constitutionem Lucifer cum suis satellitibus, vt B. Bernardus, ac pij quidam viri meditantur, in carnationi à Deo reuelatæ, & aliquando futuræ contradixit, quod non Angelum aliquem, sed semen Abrahamæ apprehenderet filius Dei. Huic igitur tanto mysterio Diabolus in liuore suo cōtradixit, vt ait Bernardus, ac proinde meritò cum suis satellitibus præcipitatus est in infernum. Deinde creato homine, positoque in medullis paradisi, inuidus serpens contradixit seducendo hominem, & ad peccatū alliciendo, trahendoque, ne Deus mitteret filium suum in carnē criminis labem infectam, atque maculatā. Sed quo-

niā promissio seminis firma erat, atque gratuita, nequiuit Adæ peccatum irritam facere Dei fidem, & pactum, quini potius promissione confirmauit, roborauitque: dixit enim ad serpentem Deus: Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & semen tuum, & semen illius: & ipsum conteret caput tuum. Eodē præterea liuore, inuidiaque permotus, incitauit homines, vt omnis caro corrūperet viam suam, & omni verecundiæ remoto obice, carnis sequeretur affectus, & cupiditates, ita vt mundus submergi, atque diluuiū petire mereretur. At Deus, qui diues est in misericordia, seruauit iustum Noe per arcā, vt ex eo noua soboles, posteritasque oriatur, cui fidem incarnationis promissam præstaret. Cū idem etiam nosset, ex semine Abrahamæ, & de tribu Iudæ, in ciuitatula Bethleem Mesiā oriurum, concitauit aduersus Iudæos omnes mundi potentes, vt Ægyptios, & Assyrios, Medos & Persas, Græcos & Romanos, qui Hebræum nomē extinguere, ne Mesiā veniret, conati sunt. Vnde legē tulit Pharaon in Ægypto: Si masculus, inquit, fuerit, interficite eum; si femina, reseruate: quod nimirum intelligeret, Mesiā virū, & masculum futurum. Quo etiam tempore Israëlitarū captiui detinebantur apud Mediam, aggressus est Dæmon per Aman improbissimum hominem, Iudæos omnes morti addicere: iamque erant litteræ regiæ Assueri editæ hoc continētes ipse annulo signatæ: neque tamen præualuit, nam in patibulo parato Mardocheo, Aman ipse suspensus est, & Iudæi liberati. Nec tantum secundum corpus contradicō est Christo à Dæmone, verum etiam secundum spiritū. Namque introduxit idolorū cultū atque simulacrorū penē in vniuersū orbē, quo veri Dei, & singularis cognitionē, cultumque de medio tolleret. Misit tot falsos Prophetas, qui de suo spiritu nequā prophetarēt. Sed sapientia vicit malitiam: nam Christus tandem venit. At vbi primū venit, statim ceptū est illi cōtradici: tū quia non fuit ei loc⁹ in diuersorio: tū ex eo quod Herodes Rex turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo: qui necē Dñi me-

Gen. 3. III. Christi contradicō Infra 6.

Rom. 10. & Infra 15. Genes. 7. & seq. IIII. contradicō. Luc. 2.

Exod. 1.

Esther 3. V. contradicō.

Infra 7.

VI. contradicō.

Hiere. 23. & alibi passim. Sap. 7. vt citari passim solet à Principibus. VII. contradicō. Luc. 2.

ditatus,

Matth. 2. Ibidem.

Matth. 27. Ioann. 19.

Matth. 27. Heb. 12.

VIII. contradicō. Matth. vlt. Ioann. 9. Act. 7. Infra 12.

Infra vlt.

Gen. 4. Matth. 26. Infra 9. Tit. 1.

Bonus Christus vsque nūc, quas pariter contradicōnes. Act. 7.

ditatus, occidit pueros innocuos, aded vt coactus fuerit fugā in Ægyptum Christus arripere. Per vitam autem totam contradicōnes, & ærumnas perpetuas passus est. Siquidem contradixerunt patriæ suæ, parentibus eius, iūctæ eius potentia, sapientia, atque bonitati, vitæ ipsius, prædicationi, religioni, miraculis, atque discipulis detraxerūt. Tandem vt latronem, & regiæ dignitatis, ac diuinæ filiationis vsurpatore in crucem egerunt, in qua etiā illi minime pepercerunt, sed pungentibus verbis illi insultarunt adhuc. Hinc Paulus ad Hebræos 12. scripsit: Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum contradicōne, vt ne fatigemini, animis vestris deficientes. Postremò vbi à mortuis resurrexit, eius resurrectioni est contradicō, mendacio à custodibus pecunia redēpto: persecuti sunt eius ministros: ex quibus quosdam extra Synagogam eiecerūt, alios lapidarunt, alios gladio peremerunt: & denique contra eum insurrexerunt Iudæi, tyranni, Saraceni, hæretici, improbi que Christiani, atque hypocrita, vt verè dici possit, quod Iudæi Paulo Romæ dixerunt: De secta hac notum est nobis, quia vbique ei cōtradicitur. Sæper ergo habuit Christus cōtradictores, hostes, & aduersarios à Cain, vsque ad Iudam proditorē: à Iudæi vsque ad Antechristum. Sic ab initio Iudæi omnes persecuti sunt, qui prænuntiabant de aduentu iusti. Sed certè in stimulum calcitrarunt, & in petra durissimā. Neque propterea tamen homines respiscunt, quin etiam adhuc ei contradicunt, atque aduersantur: ita vt maxima ex parte illi mundus non credat. Nā multi ex his, qui Christum ore profitentur, dum factis illū negant, quid aliud, nisi illi contradicunt? abutimurque Christo, dum sub eius specie, atque habitu ad nostras prauas, atque peruersas incontinentissimasque cupiditates peruenire contentimur. Hodie etiam Dæmon Hæreticorum opera conatur tollere à Christo animas, pro quibus sanguinē suum fudit, easdemque peste hæreseos inficere tentat: vt tūque versipellis atque veterator in deprædandis animabus

artificio singulari. Si enim exerte diceret: Pernega Christum: Abiura eius religionem, nequaquam audiretur: ideo subtili & fallaci arte per suos ministros hæresi contaminatos, sic ferè Catholicos aggreditur: Illa doctrina est cum veneratione suscipienda, quæ magis illustrat Christi gloriam. Sub hac autem maiori propositione, quæ fallere non potest, estque omni acceptione digna, subsumit mendacium. Hæc est, inquit, maior gloria Christi, asserere, fidē iustificare sine operibus: Ipsū omnia in nobis facere nulla nostra opera atque cōsensu: Cœlestem gloriā nobis propter Christi sanguinem dari, non propter merita nostra: Liberaliter Deum nobis peccata remittere, non ob dignitatem vllam contritionis, vel confessionis, satisfactionisue nostræ: Christum esse nobis mediatorem, & aduocatum potentissimum, qui non egeat opera, vel auxilio aliorum ad interpellandum pro nobis: Crimina nostra non vllō purgante igne, & virtute sanguinis Christi expiari. Aspicias (prudens lector) quot tendiculas, atque retia Dæmon ponat ad illaqueandum animas, easque ab Ecclesia Christi seducendum?

Sed ad rē vt redeamus, Christus est in signū, cui cōtradicitur, maximè vero in cruce, vt serpens æneus erectus. Nā Iudæis Christus crucifixus visus est scandalum; quod illud genus mortis terribissimū sit, magnopereque abominandum, minimè Mesiā Regē suū potentissimū decere arbitrati sunt. Gētes vero, quæ sapientiā illā dūtaxat agnoscebāt, quæ humanis opibus, & præfidijs fuerat excogitata, rē stultitiæ plenā arbitrabantur, credere filium Dei tā ignominioso, tā turpi mortis genere affectum. Verum Christus in cruce positus tanquam æneus serpens, eisdem ipsis vocatis virtus Dei est, atque sapientia. Et vt ille serpens spectatus sanabat à morsibus serpentum ignitorum, reliquos autem perire sinebat: ita Christus crucifixus fide apprehensus, ab omni morsu peccati & miseria liberat; reliqui verò, qui eum contēnūt, ab ipso contemnuntur, & pereunt.

Et tuam ipsius animam pertransibit glau-

Cacodæmon quā callid⁹ prædator animarum.

Rom. 3. & 4. & alibi passim.

1. Ioann. 2. & alibi.

Num. 21. Ioann. 3. 1. Cor. 1. Iudæi Christum crucifixum cur scandalum deputauerint, gentes verò stultitiam. Ibidem.

Ibidem. Num. 21. Peccatores qui tantum à Christo salutē consequuntur.

Prophetæ res præsertim tri-
tiores prædi-
cendo, cur fe-
rè vtatur ob-
scuriori gene-
re dicendi.
Matth. 7.

Matrum in fi-
lios amor ta-
tùm modera-
tus laudabi-
lis, & necessa-
rius.
Huius dicti Si-
meonis: Vtre-
uelentur ex
multis cordi-
bus cogita-
tiones: varij
sensus profe-
runtur.
Primus sensus
B. Ambrosii.
2. in Lucam
10m. 5. in-
it.
Heb. 4.
Cur minùs
probetur.

Alter sensus,
qui etiam re-
felligitur.

Psal. 58.
Psal. 56.

III. sensus.
Quest. 73.
to. 4. Operu
D. August.
III. sensus.
Orig. homi.
17. in Lucã
paullo à me-
dio tom. 2.

dus) vt reuelentur ex multis cordibus
cogitationes. Solent Prophetæ res præ-
sertim aduersas obscuritate sermonis
inuoluere: quod sanè ad Prophetiæ di-
gnitatem facit, ne cuius profano eius
intelligentia sit obuia, quod esset san-
ctum dare canibus, & margaritas pro-
ijcere ante porcos. Ac, ne sacri, & di-
uini vates comminationibus audien-
tium animos plus æquo perterrefa-
ciant, in desperationemque inducant,
satis esse censent, si suo tempore intel-
ligatur illos vera dixisse. Videtur ergo
hic Simeon intelligere crucem, ac mor-
tem filij Dei, quæ non potuit matris
animum in modum gladij non pene-
trare. Neque enim maternus reprehẽ-
ditur affectus, cum naturalis sit, & à
Domino Deo insitus, si tamen intra ra-
tionis præscriptum contineatur. Dif-
ficilis autè redditur hic locus propter
illa verba: *Vt reuelentur ex multis cor-
dibus cogitationes.* B. Ambrosius in huc
locum scribens, interpretatur de gla-
dio verbi Dei, quo ipsius Virginis cor
penetratum est, prudentiam myste-
riorum nascæ, & allecutæ, iuxta id ad
Heb. 4. *Vinus est sermo Dei, & efficax,
& penetrabilior omni gladio ancipiti.*
Sed hic modus loquendi in Scriptu-
ris non inuenitur. Et cum multorum
corda hic gladius verbi Dei penetra-
rit, nihil singulare de Virgine diceretur.
Deinde quorsum spectaret: vt re-
uelentur ex multis cordibus cogitatio-
nes, si de gladio verbi Dei esset sermo?
Alij hunc gladium ad linguarum con-
tradictionem, & virulentiam referre
conantur, quia in sacris litteris inue-
nitur: vt Psalm. 58. *Gladius in labijs
eorum;* & Psalm. 56. *Lingua eorum, gla-
dius acutus.* Sed noua est, & coacta ex-
planatio, quia portionem duntaxat, &
partem dolorum, & afflictionũ Chri-
sti, & Mariæ contineret; & quia Spiritus
per Simeonem loquentis verba, &
sensus nimis adstringunt. Autor lib.
quæstionum Vet. & Nou. Testamenti,
qui creditur Augustinus, de gladio du-
bitationis interpretatur, quo affecta
est Maria cogitans de morte filij sui:
sed non diu infedit animo talis cogi-
tatio, verum pertransiit vt umbra. O-
rigenes etiam in Lucam de gladio scã

dali interpretatur his verbis: *Quid pu-
tamus quod scandalizatis Apostolis, ma-
ter Domini à scandalo fuerit immunita?*
*Si scandalum in Domini passione nõ pas-
sa est, non est mortuus Iesus pro peccatis
eius. Si autem omnes peccauerunt, & e-
gent gloria Dei, iustificati gratia eius, &
redempti, vtique & Maria illo tempore
scandalizata est. Et subdit: Pertransiit
infidelitatis gladius, & ambiguitatis mu-
rone ferieris, & cogitationes tue in
diuersa lacerabunt.* Similia propemo-
dum scribit Chrysostomus in exposi-
tione Psalmi 13. ait enim: *Quãdo Chri-
stus fuit crucifixus, non fuit, qui faceret
bonum; discipuli omnes fugerunt; Ioan-
nes nudus recedit; Petrus negat; ipsius
Mariæ matris animum gladius dubita-
tionis pertransiit.* Hæc ille. Theophy-
lectus verò hoc loco: *Fortassis autem,*
inquit, *& dolorem, quem in passione tu-
lit, fortassis autem, & scandalum dicit
romphæam, quo offensa fuit.* Et Amphilo-
chius hom. de occurso Domini ean-
dem amplectitur interpretationem, quã
tamen Simeon Metaph. lib. de ort. &
education. Deiparæ, non esse confen-
taneam veritati, & Mariæ indignam esse
fatetur. Nam illa in cruce filio pro-
pius astitit, & alijs mulieribus secum
circa, vt essent in medio hostium, per-
suasit. Verù pfecto dura est interpre-
tatio eorũ, qui dicta horũ parrũ, intel-
ligenda volunt de eo dubitationis ge-
nere, quod non ex infidelitate proce-
dit, sed de hæsitacione stuporis, quæ in
gentè admirationem comitari solent: quod
certè violentum est: nã apertam faciunt
mentionem de dubio infidelitatis, & de
scandalo, quod in cruce perpessa est.
Cõmodius est dicere, vel hos patres li-
berius suo tẽpore locutos fuisse, quo
nõ satis explorata erat, atque comperta
B. Virginis sanctitas, atque constantia fi-
dei; vel Origenem verba euangelica in
iniuriam Mariæ detorsisse, & cæteros
omnes patres Orig. secutos fuisse, & ra-
tiones eius friuolas esse, & infirmas.
Si Apostoli, inquit, *in morte Christi, &
cruce turbati sunt, quid ni Maria? Dein-
de si scandalum in passione Domini non
est passa, non est mortuus Iesus pro pec-
catis eius: nam Maria excellentem ha-
bebat sanctitatem, atque perfectam,*

Matth. 26.
Rom. 3.

Chrys. to. 1.
Mar. 14.
Ibidem.

Theophyla.

Amphiloc.

Sime. Meta-
phra.

Ioan. 19.
Origenis, &
Græcorũ de
gladio infide-
litis Virgini-
sensus, quã
inceptè quidã
emol-
lire conetur.

Origenis ra-
tiones dilu-
tur dicentis
B. Virginem
infidelitatis
gladio perijf-
se.

Aug. lib. de
Nati. &
Gra. ca. 36
tomo 7.

Origenis er-
rores quidã
intolerabiles

Brent. hom.
17. in Luc.

Alter solut.

Simeon Me-
taphr. apud
Lippomanũ
par. primã.
Chrys. hom.
20. in Ioan.
10. 3. in-
it.

Quarta illa
senectia Vir-
ginis asseres
scandali, ac
dubitationis
gladio terien-
dam, incom-
modis quot,
quantisque
subiacet.
Ioan. 2.
Infra 12.
Matth. 12.
& Inf. 16.
& Inf. 20.
Luc. 2.
Ibidem.

vt ipsemet asserit Origenes. Et potius
putandum Mariam cæteris omnibus
Apostolis cadentibus exiitisse fortio-
rem, quæq; teste Augustino, nulli sub-
iacuit peccato. Præterea etsi asseram
eius perpetuam innocentiam, nil ob-
stat quominus Christus Dominus pro
ea sit mortuus, suaque morte omnem
illi gratiam promeruerit. Nec miran-
dum id dixisse Origenem, cum scia-
mus in multis alijs sacrationibus tur-
piter hallucinatum fuisse: vt quod pas-
sus est pro Angelis, & pro syderibus,
animamque eius in cælo prius beatã
fuisse, & adhuc peccata nostra lugere,
& Spiritus sancti ab ipso facti factorè
esse. Quam obrem hæretici, qui nostra
ætate scripserunt, & Origenis sensum
sunt secuti, vt Brentius, nõ sunt audiẽ-
di: quoniam sensus, qui dignitati, &
gloriæ B. Mariæ derogant, libetè am-
plectuntur, & uentur. Quamquã pos-
semus etiam dicere, non esse vique-
quaque certum, & compertum, an
eiusmodi libri eorum sint autorũ; qui-
bus inscribuntur: vt homilia illa in Lu-
cã Origeni inscripta; deinde liber ex-
positionis Psalmorum, qui nuper pro-
dijt Chrysostomi nomine, non omni-
bus viris doctis, vt à Chrysostomo æ-
ditus probatur: tamen in sermone
quodam de hac sollemnitate, qui ci-
tatur à Simeone Metaphraсте, eadem
de Virginis scandalo, & dubitatione
asserat, quemadmodum & in verba il-
la Ioan. 2. *Vinum non habent,* affectus
quosdam carnis tribuit B. Virgini: in
quo tamen prudenter excessisse dicitur
à B. Thoma. Liber item ille quæst.
veteris, & Noui Testamenti, aliquid,
imò plura continet, propter quæ me-
ritò dubitari queat an Augustini sit.
Hæc sententia præterea videtur im-
ponere B. Virgini, vel ignorantia Pro-
phetarũ, qui de Christi morte, & cru-
ce locuti sunt frequenter, vel ignorasse
quid ipse eius filius toties de sua
morte, & cruce prædixisset. Nam vt
Ioannes, & Matthæus testantur. De B.
quoque Virgine traditur, quod confer-
uabat omnia verba hæc, confersens in
corde suo; vt intelligamus, iaculis præ-
uisis minùs in morte eius fuisse per-
cussam. Deinde in Ecclesia Dei hoc iã

tanquam certum, & exploratum tra-
ditur, B. Virginẽ nulli actuali delicto,
vel veniali, nedum mortifero, quale
hoc esset, obnoxiam vnquam fuisse.
Adhæc indigna ista videntur incon-
cussa tantè Virginis fide, quæ eius vir-
tutis nomine ab Elisabetha præsertim
commendatur. Adde etiam, in morte
filij sui indecorum nihil, infidelitatem
ue sapiens egisse narratur; sed tantum
laudatur eius constantia, & impertur-
batus animus, qui tam atroci mortis
supplicio filium affici, potuit specta-
re. Hinc dicitur: *Stabat autè iuxta cru-
cem Iesu mater eius:* quam quidem fi-
dei constantiam remuneravit, dando
ei Ioannem in filiu. Post mortem quo-
q; vt certa de filij resurrectione, haud
cucurrit vnã cum alijs sanctis scemi-
nis (quæ hæsitabant adhuc de Domini
resurrectione, dubitabantque) ad vn-
gendum Christum, ac sola domi se cõ-
tinuit; ac resurgentis filij primam ap-
pentionem ereditur consecuta. Præ-
terea haud solidè videtur dictũ, eiusmo-
di gladium dubitationis, infidelitatis-
ue, & scandali non diu hæsisse, sed bre-
ui mora pertransiisse: nam Græca litte-
ra nõ habet propriè præterire, vel per-
transire, nempe *παροδοῦναι*; sed *διελθῆναι*,
id est, penetrabit, seu traiciet, vel
medium cor scindet.
Est & alius sensus Vgonis Cardina-
lis, qui citat Chrysostomum autorem
huius sententiæ: quod Simeon dixe-
rit: *Tuam ipsius animam,* hoc est, animã
filij tui, quam vti tuam ipsius animam
diligis. Sic etiam commetatur Petrus
Comestor in historia sua. At hoc con-
sistere nequit: nã Græcè verbũ, ipsius,
sceminini generis est, *αυτῆς*, nec potest
nisi ad Mariam referri. Quod verò
præcesserat, *In signum, cui contradice-
tur:* quidam intelligunt gladium con-
tradictionis linguarum, de quo Scriptu-
ra frequenter facit mentionem. Ait e-
nim: *Et gladius in labijs eorum.* Et ite-
rũ: *Lingua eorum gladius acutus,* vt sit
sensus, adeo illum contradictionibus
obnoxium futurum, vt gladius detra-
ctorum, & maledicorum animã ipsius
matris sit penetraturus, ob coniunctio-
nem, quæ est inter filium, & matrem.
Sed & hic sensus nouus est, & ni-

Virginis im-
peccatã qua-
lem profitea-
tur Ecclesia.
Supra 1.

Ioan. 19.
Eiusdẽ qua-
ta fidei con-
stantia: quo il-
lam præmio
Christus affe-
cit.
Luc. 24.

Gladij transi-
it? ille quid
ad litteram,
contra aduer-
sarios.

V. interpre-
tatio, etiam
minùs ido-
nea.

Hist. scola.
cap. 9.

Huius dicti:
In signũ cui
contradice-
tur, quorun-
dam intelli-
gentia.
Psal. 58.
Psal. 56.

Et illa con-
futatur.

hil continet Prophetia dignum: sicut nec quod in eius morte esset vehementer constrictanda, & affligenda: & longe aliter hæc verba à Patribus sunt intellecta. Hieronymus enim, & Gregorius Nyssenus, atque Bernardus, & Euthymius de doloris gladio in cruce filij perlato interpretantur. Nam singula filij assumpsit, simul periclitata (inquiunt) & glorificata.

Sunt qui etiam asserant: huius acie gladij peremptam Virginem. Sed istis occurrit Origenes hoc loco citatus à B. Thoma in catena, qui homilia in in Lucam ait: *Nulla docet historia, Beatam Virginem gladij occisione migrasse: præsertim cum non anima, sed corpus ferro soleat interfici.* Hæc ille. Sed certe Origeni dici potest, quod nec isti dicebant, Mariam gladio corporali peremptam, sed amoris, & charitatis, qua filio condoluit, & ut sic dicam, compassa est. Quod etsi non liceat, ut certatur Ecclesiæ dogma asserere, & statueret; quidam tamen probabiliter opinari sibi licere existimant, postquam Ecclesia nihil certi hæcenus de hac re definitur. Quorum rationes, & argumenta ad id corroborandum, quod ego aliquando ut pium, & religiosum amplectebam, simpliciter, & bona fide hoc loco proponam, easque dissolvere pro virili conabor, quod pij, & prudentes lectores, quantum veritatis, & probabilitatis contineant, indicare valeant.

Quod igitur Beata Virgo illi gladio pertransenti animam, ad mortem usque inclusivè succubuerit, ex hac imprimis Simeonis prophetia probare nituntur: *Tuum, inquit, ipsius animam pertransibit gladius, id est, dolor de morte filij tui vitam tuam per mediū scindet, atque abruptet, quod sine morte haud potest contingere.* Neque est dictum per hyperbolen, quoniam hæc non facile admittitur in vaticinio futurorum. Sed neque prophetia esse debuit de re tam clara, & manifesta, quæ posset ab omnibus coniectari: quis enim ratione non apprehendat, matrem magno dolore præmendatam in morte vnigeniti, & primogeniti, præsertim si sit violata, & iniusta. Hinc

Zachar. 12. *Plangent eum planctu, quasi super vnigenitum, & dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti.*

Sed hoc facili negotio solui potest: quia de Iosepho Patriarcha in carcere posito dixit David: *Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransit animam eius.* Quem locum produciunt Paulinus interrogans, & Augustinus respondens epist. 59. explicantes per ferrum transiens in animam, tribulationem; nec tamen quisquam ex eiusmodi verbis elicit mortem Iosephi fore accipiendam. Verum Septuaginta interpretes hoc testimoniū aliter vertunt; ut ferrum, sit accusandi causus, anima vero nominandi, nimirum: *Ferrum pertransit animam eius, Σιδωνίου δὲ λέγουσιν ἵνα ἀποθῆ.* Et Hieronymus iuxta Hebræam veritatem legit: *In ferrum venit anima eius;* hoc est, vinculis ferreis, vel catenis alligatus est Ioseph. & apertius Chaldaus paraphrastes dixit: *In catenam ferream intrauit anima eius.* Iuxta quem sensum præcedentia, quæ habent: *Humiliauerunt in compedibus pedes eius, & similiter, quæ sequuntur: Misit Rex, & soluit eum,* mirificè congruunt illi sensui dicto, nempe quod Ioseph fuerit catena ferrea adstrictus, & postea imperio Regis ab ea solutus. Sed licet hæc diuersa sint, sicut metaphoricè dicitur anima intrare in ferrum, id est, compedes ferreos, vel catenam ferream; ita metaphoricū est gladium penetrare, aut pertransire animam: sicut illud: *Torrentem pertransiuit anima nostra, forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilē.* Et utræque metaphora exprimitur vehementis doloris magnitudo, quæ ex se valeat mortem accersere, etiamsi actu non occidat. Multa præterea licet inuenire in oraculis Prophetis, quæ per hyperbolen dicuntur. Ad hæc sæpè prædicuntur, quæ rationis naturalis captum non excedunt. Ut cum dixit Dominus Petro: *Cum esses iunior, tingebas te, & ambulabas vbi volebas: cum autē senueris, extēdes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quod tu nō vis,* id est, quod minime velles ire, nempe naturæ affectu, qui mortem recusat, ac respuit: sicut & Christus eodem affe-

Zachar. 12.

Illud Psalmistæ de Iosepho Patriarcho: Ferrum pertransit animam eius, expenditur. Psal. 104. Gen. 39. B. Aug. in solut. 9. & vltim. quest. tomo. 2. Verho 70. loci illius qualis. Hieron. tomo 8.

Gen. 41.

Psal. 123. Hyperbolicus sermo etiam Prophetis non infrequens.

Rerum quarundam vaticinia futurorum, non tamen supernaturalium.

Ioann. 21.

Matth. 26.

ctu

Ioan. 16.

Mariae Virginis de filij Passione, & morte dolores, cur gladium nunquam percussit Simeon.

B. Damasc. lib. 4. de ortho. fide. c. 15. prope finem.

D. Aug. to. 10. It. argum.

Virginis matris in filium & filij in matrem amoris rationes explicantur.

Cant. vlt. Quid illud Canticorū: Fortis est, vt mors, dilectio, dura sicut infernus, emulatio.

ctu mortem recusauit, ad quam tamē secundam partem animæ superiorem tam Petrus, quàm Christus sponte, & libenter venerunt, & crucem, ac mortem amplexati sunt. Et ita vides prædictum à Christo quod rationis captum non superabat. Idem quoque Apostolis prædixit, quæ facile coniecturis apprehendi poterant: *Amen amen dico vobis, quia plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos vero contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.* Vbi videtur Dominus vaticinari quod essent contristandi de morte sua instante. Idem dixit Simeon ad Virginem, quanquam non communem, & vulgarem dolorem matris ad filium agentem animam, sed singularem, & vehementem denotat. illa gladij penetratio in animam, quod inuenaret Christi mortem violentam, & iniustam, omnique immanitate, & atrocitate plenam. vnde vehementer audi sunt matris dolores, qui à Damasceno dicuntur quasi parturientis. Ne tantum filium desolebat, sed etiam Iudæos mortem inferentes, vt testis est August. serm. 111. ad fratres in eremo, quanquam ij sermones à quibusdam minimè Aug. tribuantur.

Secundò argumentantur à ratione summi, & mutui amoris inter illos: erat enim caro Christi, caro Mariæ: erat illa optima mater inter omnes mulieres, ille optimus inter omnes filios; ac proinde dignus erat omni amoris affectu, præsertim verò matris, tum ratione materni officij, & consuetudinis, tum ratione cognitionis, certæque fidei de suam filij dignitate, & cognitione, tum denique ratione beneficiorū ab ipso acceptorum, propter quæ maximo, & ardenti amore eum prosequi debebat. Si ergo hæc parere possunt summum amorem, ergo & summum dolorem infligere in tam tetro, & atroci crucis spectaculo. Quod si ex amoris quantitate capiendā est mēsurā doloris, vbi immensus amor, ibi etiam immensus dolor: & vbi dolor immensus, ibi & mors, de qua ait Sponsus: *Fortis est vt mors, dilectio: dura sicut infernus, emulatio.* Cuius dicti sensus esse videtur dilectio quam à te exigo,

debet esse efficax, & fortis instar mortis, quæ vt hominem ab omnibus separaret, & ab omnibus quæ videntur delectabilia, auellit, ab omni quæ profusus commercio diuidit; sic verā Christi dilectio cuius cor occupauerit, illū saluari suo incendio mundo penitus mori cogit, ab omnibus quæ delectabilibus affectum separant, & omnia arbitrari facit, vt stercore, vt Christum lucrificat, ita vt dicat cum Paulo: *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Talis fuit dilectio mea, pro qua ad mortē ipsam amplectendā accessi. Quod si solus amor carnis, aut gaudij, aut tristitiæ affectus nonnullos adegit ad mortem, de quibus etiam scripsit Plinius libro septimo; cur non hic tantus affectus carnis & spiritus simul?

Ad hoc argumentum respondemus, nihil illud euincere. Nam ad summum dolorem posstrum mors semper sequi non solet: vt nec in Christo ipso tormenta crucis, & acerbitate mortis meditante secuta est, sed tantum sudor sanguineus, & agonia. In Ioannē etiam Euangelista, maxime dilecto, & Christi dilectore, & spectatore mortis eius, mors consecuta non fuit. Est enim spiritus tristis exiccer ossa, & interdum in quibusdam, aut fœminis, aut masculis summo dolore affectis consecuta sit mors: id fuit potius ex debilitate animi parum in aduersis exercitati, & parum constantis in Dei prouidentia: quam qui apprehenderit, & cognouerit omnia in Christo ad maiorem gloriam accidisse, & ad vberiorē mundi salutem, dolori non succumbet. Et hæc erant quæ tenebant Virginis mentem inconcussam. Non tantum igitur spectanda fuit in Maria doloris natura, quàm Dei gratia, constantia, atque fortitudo, quibus prædita erat ad ictus huiusmodi excipiendos.

Tertiò hac agunt ratione: Nullum donum, aut gratia fuit in vilo sanctorum virorum, quæ non amplius debeat in B. Virgine splendescere, ne ab vilo hominum illustrium, & iustorum superetur, vt docuit Ioannes Damascenus lib. 4. capit. 15. Atqui constat martyrium summum esse Dei benefi-

cium

Philip. 3. Gal. 6.

Vnde manifestū sit, maximos interdum dolores non mortem efficere.

Luc. 22. Ioan. 19. Prou. 17.

Si qui ob niam tristitiam, & angorem animi, morti succubuerint, id vnde prouenerit.

III. argum.

Ioan. Damascen.

Ioan. 15.

Thom. 2. 2. q. 22. ar. 4. 10. 11. p. 2.

Apoc. 7.

Virgine matrem, secundum istos, esse martyrem debuisse, dupliciter.

Hier. 10. 4.

Ad martyriū quā requiritur: & quā ratione Christi mater martyr, atq; etiā plusquam martyr extiterit.

Quae causa fuerit sanctis martyribus corpoream mortem, vel acerbissimā fuit incendi.

Eccl. 25.

Hier. to 4. non longe à princ.

Idem to. 1. post mediū.

cium, quia maiorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animā suam ponat quis pro amicis suis: & secundum veriorē B. Thomae doctrinam, ad martyrii rationem opus est non solum animo ad mortem, si inferatur, suscipiendam: parato, sed etiam reali ipsa morte, & sanguinis profusione, ut possit esse ex illis, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni. Ergo Maria particeps martyrii fuit.

Et confirmatur haec ratio: quia, ut autor est Hieronymus sermone de Assumptione, B. Virgo quia mente passiva est, plusquam martyr fuit; at quomodo plusquam martyr esse potuit sine morte? Deinde si haec martyrii gratia defuit, cogemur fateri, Agnetem, Luciam, Catherinam, & similes per multas B. Virgine superiores extitisse, quae tanto martyrii privilegio usque ad mortem praeditae fuerunt. Respondeo, non esse negandum, ad rationem martyrii opus esse ipsa morte, & omnes gratias inuisse Virgini, quas alij illustres, & sancti viri habuerunt, modo femineo sexu non repugnet. Idcirco dicendum est, hanc quoque gratiam Virgini non defuisse, sed eminentiori quodam modo in ea fuisse. Fuit enim Deipara non solum martyr, sed plusquam martyr, quia eius dilectio fortior fuit quam mors, qua ipsam Christi mortem suam esse fecit. Dolor enim interior maior est exteriori, quia illius obiectum est omne malum appetitui repugnans: quod magis aduersatur appetitui, quam malum corporis ipsi corpori repugnet. Vnde martyres, ut internum conscientiae dolorem defugerent, libenter externa subibant corporis tormenta. Nam, ut dicitur Eccl. 25. *Omnis plaga tristitia cordis est.* Hinc Hieronymus Epistola ad Paulam, & Eustochium de Assumptione B. Mariae, circa finem, siue potius Sophronius Patriarcha Hierosolymitanus, qui aequalis fuit B. Hieronymi, & librum Hieronymi de scriptoribus Ecclesiasticis Latinum in Graecum conuertit ad hunc modum habet. *Recte igitur quoniam beata Dei genitrix, & martyr, & virgo fuit, quamuis in pace vitam*

finierit: Hinc quoque quod vere passa sit, testatur Simeon Propheta, loquens ad eam: Et tuam, inquit, ipsius animam pertransibit gladius. Ex quo constat, quod supra martyrem fuerit. Alij namque sancti et si passi sunt pro Christo in carne, tamen in anima (quia immortalis est) pati non potuerunt. Beata vero Dei genitrix quia in ea parte passa est, quae impassibilis habetur, ideo (ut ita fatear) quia spiritualiter, & caro eius passa est gladio passionis Christi, plusquam martyr fuit. Vnde constat quia plus omnibus dilexit, propterea, & plus doluit, in tantum, ut animam eius totam pertransiret, & possideret vis doloris, ad testimonium summae dilectionis. Quae quia mente passa est, plusquam martyr fuit. Nimirum quod eius dilectio amplius fortis, quam mors fuit: quia mortem Christi suam fecit. Haec enim Hieronymus. Quia ergo B. Virgo plus diligebat filium suum, quam se ipsam diligeret, quod nulli alteri creaturae contigisse putamus, idcirco in illo percussit, flagellari, crucifigi, & mori, magis fuit, quam in se ipsa percussit, & mori. Et ideo plusquam martyr fuit viuens, & in anima patiens, ut ita maius sibi meritum compararet ad premium, & essentiale, & accidentarium, & ut Christus haberet qui sibi compateretur, & ut funus filij sui curaret, & praesentia sua Apostolos, & sanctas feminas confirmaret, & verbis consolaretur, ne simul adempto filio, & matre praerupta, turbarentur magis amici, & affligerentur, & ut esset certissima resurrectionis expectatrix, & alios ad expectandum excitaret, non debuit B. Virgo tunc mori, neque ad testandam dilectionem suam opus fuit illam spiritum exhalare: quoniam etsi Christus ad detegendum summum amoris gradum, debuit pro amicis mori, quem secuti sunt Apostoli, & martyres, quia maiori externo argumento dilectionem suam erga Christum probare non poterant: tamen B. Virgo non egebat externo mortis testimonio dilectionem suam erga Christum declarare, quam satis ipse nouerat Dominus, & nullus nostrum de illa summa dilectione dubitare potest.

Præterea ad rationem martyrii opus

Sanctis martyribus quod defuerit martyrii genus? B. Virgini cœcellum soli.

Proprius Virginitas in Christum amor, non ite aliorum sanctorum, quis.

Cur illa superstes filio patienti, ac moriente esse debuerit.

Ioan. 15.

Quare Christus pro amicis mortuus sit, & pro illo martyres non item sanctissima Virgo.

est

Confutatur illud: Quae Christi fuerunt, matris etiā dici possunt fuisse perciptrices manus.

2. Machab. 7. & seq.

Matth. 2.

III. argum.

Gen. 3.

Irena. li. 5. cap. 19.

Ioan. 19.

olum Christi, non Mariam, pro humani generis redemptione morte tuum fuisse.

1. Ioan. 2.

est manibus violentis, quibus mors illata sustineatur: at haec defuerunt in praesenti causa. Nec possunt violentae manus dici illae ipse, quae in Christum sauerunt: quia si id esset, eadem ratione efficeret, matrem septem filiorum Machabaeorum martyrum, antequam ipsa martyrium perferret, martyrem extitisse. Et idem dices de sanctis foemina Symphorosa, & Felicitate, quae septem pignora (& non vnum tantum) filiorum amiserunt, antequam ipsae in suis corporibus periclitarentur. Imò dare, & confiteri necessum est, ipsas Innocentium martyrum parentes martyres extitisse, antequorum oculos filij percipere sunt, & vitam per satellites Herodis in sinu earum abrumperet coacti.

Quarta ratio à mysterio redemptionis nostrae desumpta est. Nam per modum antidoti adfuit Dominus morbis nostris curandis: ut ergo mundi ruina à gustu ligni vetiti per virum, & foeminam prouenit, ita oportuit per aliud lignum, cuius esus esset salutaris, & praecipuus, reparari: hoc autem lignum, quod aliud esse potuit, quam ipsa Crux Christi. De primo ligno mulier prior comedit, & deglutit ad mortem, postea vero porrecto cibum vir ipse comedit. Ita in antidoto, ut pari lance esset disposita medicina, ut verbis Irenaei utar, prior vir in cruce spiritum reddidit, ut in opere heroico praerit, & ipse propinans matri, & ipsa quoque mortuo viro commortua est: ut simul Christus videatur commendasse Patri, & suum, & matris spiritum. Cum autem vnus militum lancea latus eius aperuit, tunc virtute Dei reuixisse, & ad vitam rediisse refertur.

Respondemus hoc minimè fuisse in antidoto praeuisum, aut praordinatum, sed potius diuinæ sapientiae dispositione dispensatum fuisse, ne illa nocte vllus alius funderetur sanguis, aut alia mors Christi morti adiungeretur, ne quouis modo Christi sanguini, ac morti derogari videretur, quasi minus ad salutem mundi comparandam sufficeret, nisi illi Virginis Deiparae mors adiungeretur, quod mini-

mè recipiendum est, cum ipse sit propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi, imò etiam pro ipsa Virgine matre mortuus, quae excellentissimo redemptionis genere, hoc est praeseruante ab omni peccati, etiam originalis, labe, liberata fuit. Nec enim sanguis Martyrum, aut etiam ipsius virginis, quenquam à peccato, aut aeterna morte redimere poterat. Quod in genere docet Leo Papa epistol. 97. ad Leonem semper Augustum, his verbis: *Quamuis multorum sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit, nullius tamen infontis occisio redemptio fuit mundi. Acceperunt iusti, non deriderunt coronas, & de fortitudine fidelium exempla nata sunt patientia, non dona iustitia. Singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius debuit unquam suo sine per soluit, cum inter filios hominum vnus solus Dominus noster Iesus Christus, qui verè erat agnus immaculatus, extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes sunt etiam sacitati. Hec ille. In specie verò de B. Virgine idem testatur Ambrosius lib. de institutione Virginis misso ad Eusebium, cap. 7. prope initium, loquens de Virgine adstante cruce: *Stabat, inquit, non degeneri mater spectaculo, quae non metueret peremptorem. Pendebat in cruce filius, mater se persecutoribus offerebat. Si hoc solum esset, ut ante filium prosterneretur, laudandus pietatis affectus, quod superstes filio esse volebat: sin verò, ut cum filio moreretur, cum eodem gestiebat resurgere, non ignara fuit mysterij, quod genuisset resurrecturum: simul, quia publico sui impendi mortem filij nouerat, praestolabatur, si forte etiam sua morte publico muneri aliquid adderetur. Sed Christi passio adiutore non eguit, sicut ipse Dominus longe ante pradixit: & respexi, & non erat adiutor: & attendi, & nemo suspiciebat, & liberabo eos brachio meo* Sic Ambrosius.*

Non tamen propterea negamus antidotum Christi mundi ruius respondere. Nam ut ibi duo inueniuntur, sed praecipue vir, qui assensu suo, quo vxori paruit, & esu ligni se, & omnes per-

Maria Virgo quomodo à Christo redempta.

Leo Mag. c. 2. fere in princ. Psal. 115.

1. Pet. 1.

D. Ambros. tom. 1.

Ioan. 19.

Quomodo, & cur staret ante crucem Iesu Maria, teste Ambr.

Isa. 63.

Adq; & Euae praeruaricantium damnū generi illatū humano, Christus, & Maria, ut restaurauerint

didit,

didit, secundario fuit mulier: ita hęc ad-
fuit mulier, quę Christi quidem sua
pręsentia dolores auxit, & ipsa ad prę-
sentiam filij clavis suffixi & mortui
transfixa fuit, & acerbissimis dolorũ
stimulis puncta: idque satis citra mor-
tem fuit ad condignam mundi repara-
tionem. Nec opus fuit, in omnibus
mulierem viro equiparari, vt, sicut A-
postolus asseruit: *Nunquid Paulus cru-
cifixus est pro vobis? aut in nomine Pau-
li baptizati estis? vt inquam in solo
Christi sanguine asseramus nos redē-
ptos, & baptizatos. Vnde & Bernardus
in sermone quodam, qui incipit: Signum
magnum apparuit in celo, initio, agnouit
istaud pulchrum antidorum Christi & Marię
pro Adam & Eua, citra tamen mortem Deiparę,
ait enim: Vehementer quidem nobis, dilectis-
simi, vir vnus, & mulier vna nocuere, sed
gratias Deo, per vnum nihilominus vi-
rum, & mulierem vnam omnia restauran-
tur, nec sine magno favore gratiarum.
Neque enim sicut delictum, ita & donũ,
sed excedit damni estimationem bene-
ficij magnitudo. Sic nimirum prędemis-
simus, & clementissimus artifex, quod
quassatum fuerat, non confregit, sed vri-
lius omnino refecit, vt videlicet nobis no-
uum formaret Adam ex veteri, & Euan-
transfunderet in Mariam. Hęc ille: &
verisimilia multo antea Irenęus Mar-
tyr scripserat lib. 3. cap. 15. & lib. 5.
ca. 19. ad quem locum breuitatis gra-
tia remittimus lectorem.*

Quinto argumentatur ex quibus-
dam historijs fide dignis, Aliquos
nimirum ex sola contemplatione cru-
cifixi animam exhalasse, atque id ma-
gni loco beneficij reposuisse. Nam,
vt alios prętermittam, Raymundus
Magister ordinis beati Dominici (qui
perpetuũ fuit a confessionibus bea-
tę Catherinę Senensis) recenset in-
ter alia Dei beneficia, hoc quoque il-
li virgini Catherinę concessum, vt
omne genus tormenti experiretur,
quod Dominus in cruce pertulerat:
ex quo semel vehementibus oppres-
sa doloribus, & cruciatibus, ad tem-
pus mortua fuit, & post aliquot ho-
ras reuixit. Si ergo imago crucifixi,
& sola rei absentis meditatio extor-

quere potuit mortem a deuotis eius
amatoribus, quid credendum est de
matre sanctissima, quando res ipsa fe-
riõ agebatur, & pręsentem filium
proprijs oculis spectabat, pendulum,
siccibundum, & tanquam agnum man-
suetum ab immanissima fera exagi-
tatum?

Quod si in Christi morte scisse sunt
petrę; cur non corda hominum car-
nea in illa petrarum scissione signifi-
cata? Et cur non maximę petra deser-
ti scinderetur, vnde emissus est agnus
terrę dominator? Respondeo, non ne-
gando hęc tanquam somnia vana, &
conficta, vt quidam in oculis suis pru-
dentes faciunt; sed admittendo tan-
quam vera, vt pote a pijs, & doctis vi-
ris memoriae consignata: sed negamus
illa tunc accidisse Deiparę: tunc quia
stabat illa iuxta Crucem Iesu, con-
stans, & in fide, & spe erecta, ac fir-
ma: tunc quia probabile non est, il-
lam tanto spiritu pręditam, a tanta
constantia tam subito excidisse: nam
ob id munita erat Dei gratia ne ca-
deret. Quod si per mortem cecidisset,
opus erat, vt aut resurgendo vi di-
uina reuiuisceret non sine miraculo:
quia anima extra corpus est spiritus
vadens, & ex se non rediens, neque re-
surgens: quod si mortua esset, & re-
surrexisset, multiplicantur miracula
(est autem eleganter, ac scienter ab
Augustino annotatum, illam exposi-
tionem Scripturę, quę tollit miracula,
alteri pręferendam, quę illa ponit,
& ad quę minimę ipsa Scriptura
cogit) aut si non surrexisset, Ec-
clesia per tot annos destituta fuisset
tanta matris Dei pręsentia, magiste-
rio, & consolatione: ac Scriptura de
ea loquitur postea perinde ac si viue-
ret, Act. 1. Et cum hoc mysterium
ignotum Dei Ecclesię extiterit, ab-
surdum est rem tantam, in qua lau-
dari Deus, & Deipara magnis en-
comijs celebrari poterat, celatam ex-
titisse.

Quare quod alijs sanctis virginibus
degustare datum est per spiritus ex-
halationem, altius Deiparę, vigilantiam
tamen, & intimis sensibus singula
queque pręgustanti, ad spectandum,

Isa. 53. & Hier. 11.

Matth. 27.

Isa. 16.

Nequaquam Virgine matrem filio patiente, ac moriente mortuum fuisse dupliciter. Ioan. 19.

Psal. 77.

Egregia Augustini scripturas interpretandi formula. Aug. lib. 2. de Genesi ad lit. cap. 1. tom. 3.

Act. 1.

1. Cor. 1.

B. Bernard.

Apoc. 12.

Rom. 5. Christi sapientia, atque clementia redemptoris.

Isa. 42. & Matth. 12.

B. Irenęus.

V. argum.

B. Virginis Catherinę Senensis sibi a Christo colatum priuilegium singulare.

VI. argum.

1. Reg. 4.

Gen. 35.

Ester. 15.

Matth. 2.

Ioan. 12.

Scripturę mysticus sensus & spiritualis qui firmus, & solidus tantũ sit.

Stella Magis ad tempus euanescebat quid nam portendit.

ruminandum, & meditandum, citra mortem tamen, concessum fuit.

Sexto, idem ex quibusdam figuris vtriusque Testamenti probari posse contendunt: vt in vxore Phinees sacerdotis, quę, vbi primum audiuit captam esse arcam Domini a Philistęis, virumque suum extinctum, vehementibus grauata doloribus filium peperit, & in illa parturitione egit animã: vt etiam Rachel, dum in lucem ederet Benjamin. Producitur & typus Esther, quę coram Assuero Rege corruit, & colore in pallorem mutato, ac laffa, super ancillam caput suum penitẽ exanimata reclinauit: sed sustentata est ab Assuero Rege: quia in re pulchrę hic immensus Deiparę dolor est representatus, Deique virtus eam sustentans, & ad vitam eam reddens. In Nouo etiam Testamento stella illa, quę in Oriente Magis apparuit, & in accessu Hierusalem ad tempus euauit, sed postea fulgentior, & clarior visa, duxit eos ad stabulum, eleganter Dei genitricem designat. Nam hęc, stella maris est, & Orientalis, quę in Hierusalem ad tempus Christi morte obscurata fuit, dum filio suo condoleret, & commoveretur: verũ paulo post rutilantior, & splendidior apparuit, vbi reuixit. Legitur quoque in Euangelio mulier quędam, quę fracto alabaistro fudit unguentum nardi pistici pretiosi super caput Iesu recumbentis. Sub qua historia pius Scripturarum mediator agnoscere poterit B. Virginem, quę Christo in mensa crucis recumbenti, prę amoris magnitudine, atque maternę commiserationis affectu, Christo concrucifixa, & commortua fuit: quod ille gratissimũ habuit, & vt acceptissimum laudauit. Respondemus, solidum argumentũ, quo stabiliamus aliquod dogma, a figuris, & mysticis sensibus non accipi: sed si quis sensus spiritualis statuentus est, debet prius aliquo textu ad litteram accepto comprobari, vt consistere valeat. Deinde dici posset, illas figuras aliud solidius, & certius pręsignasse: vt, stellam illam, quę in Hierusalem euauit, designasse certissimam Iudęorum obsecrationem a Prophe-

tis prędictam. Ex historia verõ Esther nihil tale colligitur, quod mortem designet, ac resurrectionem, sed tantũ illam fauore Assueri sustentatam, ne caderet prę terrore, & Regis reuerentia. De figura verõ vxoris Phinees audi verba B. Birgittę illam recitantis, & B. Marię applicantis, & tamẽ mortem eius non agnoscentis. Nam in sermone Angelico. cap. 18. circa finem ita habet: *Commemorat etiam sacra pagina, quod vxor Phinees, arcam Dei ab eius inimicis captam esse percipiens, prę dolorum vehementia protinus expirauit. Cuius mulieris dolores Maria Virginis doloribus comparari non possent, quę sui benedicti filij corpus, quod arca prędicta figurabat, inter clauos, & lignum captum videbat. Maiori namque charitate Virgo suum filium Deum verum, & hominem per amabat, quã aliquis a viro, & muliere genitus, seipsum, aut alium posset diligere. Vnde quia mirabile cernitur, quod illa vxor Phinees, a doloribus mortua fuit, quę minoribus doloribus vrgebatũ, & Maria reuixit, quę grauioribus męstitijs extitit lacessita, quis in hoc aliud cogitare poterit, nisi quod de speciali omnipotentis Dei dono, contra omnes corporales vires suas, ipsa vitam retinuit.* Hęc illa sancta. Ex cuius verbis elicere nemo potest, eam sensisse, Mariam fuisse mortuam. Et licet dicat quod reuixerit habito spiritu fortitudinis, & constantię, non tamen dixit a morte, sed a męstitijs reuixisse. Sicut Iacob cum audiuit filium suum Ioseph viuere, quem extinctum putabat, reuixit spiritus eius.

Septimõ argumẽt: Caietanũ in Opusculo de psalmo Virginis hanc historiam ex aliorum sensu recensens ait: *Vbi primum Christus egressus esset Hierusalem, & crucem sibi baiularet, & cum ea in terram cecidisset, ita, vt opus fuisset imponere eam humeris Simonis Cyrenensis, occurrit B. Virgini alijs sanctis sceminis comitata, quę tali, ac tanto filij sui spectaculo, prę doloris, & commiserationis vehementia incidit in spasnum: & in eo loco, traditur ad perpetuã rei memoriam, ædificatam Ecclesiam, quę Hierosolymis in hunc vsque diem*

B. Birgitta

Vxoris Phinees ob arcã Domini captam a Philistęis dolores cum Marię Virginis doloribus comparantur. Maria Virgo Christũ quãtũ amauerit.

Eiusdem mira constantia, ac diuinum animum obur.

Gen. 45.

VII. argum. ex Caietano.

Matth. 27.

appellatur S. Maria de Spasmo. Cuius officium per octo dies à Domini-
ca in passione in Dominicam Palma-
rum celebratur: Quis ergo nōuit; si
B. Virgo prima gustavit eū de ligno
Crucis, & animam egit, et si ab alijs iu-
dicata sit spasmo laborasse, qui igno-
rabant mysteria? Respondemus tamē,
spasnum propriē esse morbum con-
tractionis neruorum ex doloris ma-
gnitudine, vt docet Auicēna. Sed cer-
te alienum à ratione esse videtur, po-
nere huiusmodi morbum in Deipa-
ra Virgine; quæ quia similis per om-
nia esse debuit, & quantum fas est, si-
lio suo, filio tamen minimē congrue-
bat aliquo morbo languere, vt testis
est B. Thomas, & Chrysostomus. Vnde
de Ioanne Euangelista, in prologo
super eā testatur Hieronymus, positi-
um esse Ioannem ad patres suos, tam
extraneum à dolore mortis, quàm à
corruptione carnis inueniebatur alie-
nus. Deinde à littera Evangelica vide-
tur dissentire hic spasmus: nam stabat
iuxta Crucem Iesu, mater eius; quod
si spasmi sustinuit, quomodo stabat,
& quomodo sanata est? Et quomodo
non sedebat, aut iacebat? Tertio, quo-
modo liberari potuit à spasmo, præ-
sertim non subtrahā, sed potius cref-
cente causa spasmi, id est, dolore in
Christo crucifixo animam agente, &
iam morti vicino? Quarto, non sem-
per posito maximo aliquo dolore,
necessariō infertur & spasmus: con-
stat enim in Christo maximum fuisse
dolorem in horto, cum dixit: Tristis
est anima mea usque ad mortem; & per
Hieremiam, O vos omnes qui transi-
tis per viam, attendite, & videte si est do-
lor sicut dolor meus: vnde & vir dolo-
rum, & sciens infirmitatē appellatur;
& tamē nullus legitur in eo spasmus,
sicut nec in discipulo quem diligebat,
& à quo maximē diligebatur, & qui
maximos dolores de Christi magistri
sui cruce; & matris eius pientissimæ
acerbissimis pœnis persensit: nec ta-
men in eo vlla fuit neruorum contra-
ctio. Et si quæ fuit in Christo neruorū
cōtractio, fuit cum in cruce extentus,
& in ea suffixus fuit. Quod si per spas-
mū Virginis interpreteris synepim,

id est defensionē animæ, seu deliquit-
mentis, ex tristitia (quod nō tam à ve-
ro abhorret, quàm prius) & à Græcis
dicitur λυπεθυμία estque, teste Gale-
no, præceps vārium lapsus, in quo af-
fectu concidunt, & prosternuntur vi-
res, languescunt sensus, deficiunt arte-
riarū pulsus, & sudores concitantur:
hæc inquam perfectioni gratiæ, &
plenitudini quæ erat in Maria, nō cō-
ueniebat. Nam dolor talis ponit ho-
minem extra se, & exercitium ratio-
nis adimit, quia intercipiuntur sensus.
Sed quis definiat, aut vocet talem syn-
copen, mortem? Deinde, vt ad homi-
nem argumentum conficiamus, qui
hæc de morte Mariæ tradit (hoc est,
Amadeus Raptū VIII. & sermone
Christi VII.) non potuit hæc mors cō-
tingere, quando vidit Christum crucē
baiulantem: quia apertē ait eam reui-
xisse, quando vnus militum lancea la-
tus eius aperuit. Nam si ab eo tempo-
re quo baiulabat crucem, vsque ad la-
teris apertionem durasset mors Virgi-
nis, quomodo verū erit, quod scri-
bit Ioannes, illam stare iuxta crucem,
& Christum illam allocutum, dedisse-
que illi discipulum in filium? Si autē
mors Mariæ contigit postquam filius
de Cruce illam est allocutus; vt neces-
sarium est confiteri, si verum est quod
reuixit, cū latus eius fuit apertū, conse-
quitur, in hoc occurso, quo Christus
crucem baiulans, matri occurrit mini-
mē spasmo mortuā fuisse. Quare hæc
parū cohære videntur. Sed vt quod
sentio dicam, si tale aliquid accidit in
eo occurso, dicendum, tunc Virginem
fortassis raptam fuisse à Deo, & in ex-
tasi eleuatam, in qua de mortis ip-
sius Christi tormentis, & fruā eius,
ac de causa, nempe de peccatis homi-
num erudita fuit, & inde maximis do-
loribus cor eius affectum fuit in com-
miseratione filij, & omnium nostrū.
Sunt autem extasis & raptus familia-
res sanctis viris. Nam Paulus fuit in
tertium cœlum, & in paradysum rap-
tus, & audiuit arcana verba, quæ non
licet homini loqui: & de Petro habe-
tur Act. 10. Parantibus autem illis, ce-
cidit super eum mentis excessus, & vidit
cœlum apertū, & descēdens vas quoddā,

Gale. li. 12. methodi. I. ratio.
II. ratio.
Amade. scri- ptor.
Ioan. 19.
Ibidem.
Virginis rap- tus (si vllus fuit) in oc- cursu filij cru- cem baiulan- tis, qualis fuerit,
Extases, seu raptus qua- tuor Euange- lici memora- tur.
2. Cor. 12. Act. 10. Apoc. 1.

Quid sit spasmi hunc in B. Virgine minimē fuisse.
Auicēna. I. ratio.
B. Thom. 3. p. q. 14. ar. 4. tom. 12.
B. Chryf.
Hierony. in glossa ordi- naria.
II. ratio.
Ioan. 19.
III. ratio.
III. ratio. Matth. 26.
Thren. 1.
Isa. 53.
Ioan. 19.
Quid synepi- pis: cur illa esse in Virgine non poterit.

apoc. 1. &c. Et Apoc. 1. ait de se Ioannes; Fui
in spiritu in Dominica die, & audiui post
me vocem magnam, & reliq. Et rursus
Act. 22. ait Paulus: Factum est autē re-
uertenti mihi in Hierusalem, & oranti in
templo, fieri me in stupore mentis (Græ-
cū habent: Vt raperer extra me) & vi-
dere illum dicentem mihi, Festina, & exi
velociter ex Hierusalem. Hinc habes;
frequentes esse eiusmodi raptus & ex-
tases in seruis Dei, in quibus de neces-
sarijs ad salutem suam, & aliorum in-
stituuntur. Differt autē extasis à syn-
copi, quia hæc naturalis est, ac debili-
tati hominis tribuitur, illa à Deo etiā
in viris fortibus esse solet. In priori il-
la intercipiuntur sensus, & vires lan-
guescunt; & per consequēs perit vsus
rationis, & exercitium: at in secunda
adimitur ad tempus vsus sensuum, vt
fortius rationis & gratiæ opera inten-
dantur, & proinde meritum nō amit-
tatur. Et ita non erunt illa inconueniē-
tia, quæ diximus esse in mentis deli-
quio. Syncopis sequitur nimiam exi-
anitionem, vel repletionem, aut alie-
num sensum doloris naturæ contra-
rium, aut aëris, aut humoris vitii, aut
aliquam mentis perturbationem; quæ
minimē fuerunt in Virgine: at extasis
sequitur raptum Dei ad se trahentis a-
nimū. Quia ergo raptus diuin⁹ mors
quædam, interceptis sensibus, videbatur,
vt docet Tho. in 2. 2. inde raptus voca-
tus est spasmi, siue mors, vt ego scio.
Octauum argumentum. Nō omnia
(inquiunt) de Scripturis petēda sunt,
neque omnia quæ in Scripturis sunt,
nos capere possumus, vt quæ de Assū-
ptione Virginis, & conceptione eius
dicuntur, quæ etū vera sint, nō tamē ex
sacris paginis euidenter demonstrātur.
Respondemus, assumptum libet
concedentes: quæ si non in sacris lit-
teris, sunt tamen in traditione Eccle-
siæ, aut in solidis rationib⁹ posita, quæ
aut ex Scripturis, aut ex traditione de-
ducuntur. Hoc tamen mortis Ma-
riæ mysterium neque ex traditione ac-
cipitur, neque ex vllis necessarijs ra-
tionum momentis, quæ intellectu cō-
uincant, demonstratur. Deinde assū-
ptio Virginis in corpore in cœlū, nō
nullas ex verbo Dei admittit proba-

tiones, & ex Patribus, tā Græcis, quàm
Latinis, vt piū, & rationi consonum
confirmatur: & quod maius est, tam
Virginis conceptio, quàm assumptio
corporis Virginis in cœlum, Ecclesiæ
festiua solennitate celebrantur: quod
non est de morte, aut de spasmo eius.
Nōd, ac postremo argumentatur à
quorundam Patrum testimonijs: quo-
rum primum est ex Damasceno libro
4. de Fide orthod. cap. 15. in fine: Sed
ipsa, inquit, beata, & super naturam, do-
norum digna effecta, dolores partus quos
effugit pariens, illos tempore passionis su-
stinuit, ex materna compassione viscerū,
lacerum reparturiens. Et quem Deū per
natiuitatem agnouit, illum vt maleficum
interfectum videns, tanquam gladio cogi-
tationibus decerpitur. (fortē, discer-
pitur, legendum) & hoc est: Tuā ipsius
animam pertransibit gladius: quemad-
modum illi praxerat Dei expectator Si-
meon, Dominum gestans in vlnis. Sed in
hoc testimonio nihil de morte, de qua
etiam quidam loquentes, aut eam neg-
gant, aut de ea dubitant. Nam Epipha-
nius in Antidicomarianitas scribēs he-
refi 75. sub dubio relinquit, nec defi-
nire audet, an immortalis permanse-
rit citra vllum obitum, an obierit diē
suum. Timotheus verò presbyter Hie-
rosolymitan⁹ in Oratione de Prophe-
ta Simeone Dei susceptore, vt citatur
à Simeone Metaph. ita habet: Hinc nō
nulli existimarunt Domini matrem gla-
dio morte affectam, sinem accepisse mar-
tyrij, propterea quod dixerit Simeon: Tuā
quoque ipsius animam pertransibit gla-
dius. Non ita autem habet. Ferreus enim
gladius corpus diuidit, non dissecat ani-
mam. Quo fit; vt intemerata, & sanctissi-
ma Virgo hucusque sit immortalis, pro-
pterea quod qui in ea habitauit, eam tra-
duxerit in loca, in quibus est assumpta.
Quid ergo vult dicere Simeon ad Ma-
riam: Tuam quoque ipsius animā pertran-
sibit gladius, vt reuelentur ex multorum
cordibus cogitationes? Gladium qui per-
transit animam, hic dixit Simeon dolorē
Virginis, quo erat afficienda Virgo, vt
quæ videretur perdidisse eum, qui venie-
bat ad querendū eos qui perierant. Hæc
ille, nō agnoscēs mortē vllā in Maria,
neq; in Cruce, neq; ante assūptionē.

IX. argum. atq; postre- mum, à Patri- bus.
Io. Damas.
Luc. 2.
Solutio.
Epiph.
Timothe- presb. Hie- rosolym.
Maria Virgo vt innerevi- detur hic au- tor, semper immortalis permanfit.
Quis gladius animam Vir- ginis pertrā- sicerit, eodem auctore.
Luc. 19.

Greg. Nyss. apud S. Thomam to. 15

Deinde producit Gregorius Nyssenus, ut eum citat Thomas in Catena Aurea: Hac de filio, inquit, dicuntur, spectant tamen ad eius genitricem, dum singula sibi assumit simul periclitata, & glorificata. Ita ille. Quæ profecto non cogunt ad mortem in Maria ponendam; sed asseritur simul periclitata cū Christo: quia quæ Christus corpore suo, simul & ipsa in animo suo perpessa est, & poterant ad mortem perducere, nisi fuisset à Deo sustentata. Unde & gloriæ eiusdem particeps fuit, iuxta illud; Si commortui sumus, & conuiuemus. Si sustinebimus, & conregnabimus. Sed hunc locum melius resolueremus, si dicta Homilia Gregorij Nysseni extaret.

Vt Nyssenus asserat, Virginem matrem simul periclitatam esse cū Christo.

2. Tim. 2.

Epilogus doctorum in prædicta sententiam.

Inepta interpretatio Scripturarum.

Id: Vt reuelentur ex multis cogitationibus quomodo accipiantur.

Hæc ad Christi mortem verba referantur.

Robertus Stephanus.

Quoniam igitur hæc mortis Mariæ assertio id asserit, quod nullus Parricogitasse legitur, quandoquidem hæc omnia interpretantur de magno dolore valenti vitam abrumpere, citra mortem tamen, nec in traditione Ecclesiæ inueniuntur, & Scripturis dissentire videtur, quæ asserunt Mariam stare ante Crucem Iesu, & quia non potest Scripturas explicare, nisi positus aliquot miraculis, quod vitiosum est explicandi genus; & quia non decebat in illa nocte alium præter Christi sanguinem in reconciliatione humani generis fundi, ne cum Christo alius cogiteretur redemptor, aut Iesus non satis efficacax, & idoneus Saluator, concludo, hoc non videri mihi satis solidis niti argumentis, neque mihi probabile reddi, nisi aliter Ecclesia definerit.

Sed iam reliqua persequamur. Subdit Euangelista: Vt reuelentur ex multis cogitationibus. Non est finis hic propositus, verum id quod consequitur ad gladii transfixionem. Potest tamen aptari hic sermo, tum ad Christi necem, seu ad illa verba, scilicet quod Christus positus sit in ruinâ, & in resurrectionem multorum in Israël, & in signum cui contradicetur, tum ad matris illi commortuæ martyrium. Si ergo ad Christi mortem hæc verba accomodentur (vt reliqua legantur per paræthesim, vt legit Robertus Stephanus) sensus est, Christum positum in signum, in quod intuentes homines, à

peccato sanarentur. Sed secuta est contradictio, & reuelatæ sunt de cordibus multorum cogitationes: propositus est omnibus tanquã salutiferam vexillum, cui tamen contradicetur: vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes; id est, ita fiet, vt, dum alijs erit in ruinâ, alijs in resurrectionem, alijs sectabuntur vt credant, alijs contradicent, vt persequantur. Reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Id est, quid de Christo multi sentirent, aperiretur. Nam permulti erant, qui sancti probique habebantur: sed Crucis mysterium detexit eos esse velut sepulchra dealbata. Quemadmodum enim fornax aurum probat, paleas comburit: ita Crux Christi, qualis quisque sit, prodit. Est enim Crux tam admirandum mysterium, quale nunquam fuit, aut esse poterit: vt attoniti, atque suspensi Iudæi ceu scandalum eiecerint, & Gentes vt stultitiam reprobaerint: Christianis vero, qui non tantum cognomine isto gaudent, sed factis atque re ipsa se tales esse profitentur, virtus Dei est atque sapietia. Atque in hunc modum exponit Augustinus ad Paulinum epist. 59. Quod adiunxit, inquit, vt denudentur multorum cordium cogitationes: hoc intelligendum puto, quia per Dñi passionem, & insidia Iudeorum, & discipulorum infirmitas paruit. Hæc ille. Gregorius Nyssus. in Catena Aurea S. Thomæ interpretatur, tempore quo patiebatur, plures cordium cogitationes de Christi morte scandalum sumentes, emendatas fuisse, & curatas per resurrectionem, quæ mox est consecuta. Quod si ad mortem referantur, vt refertur Mariam proxima; significant multos multa de hoc gladio penetrante cor Virginis cogituros: dum quidam referebant ad gladium verum, quidam ad verbum Dei quo penetrata fuit; ad dubitationem alij, quæ de Christo in Cruce pendente habuit; alij vero ad dolorem immensum, quæ ex filij cruciatuum percussione cepit, quo percussa fuit etiam ad mortem; alij etiam dolorem, citra tamen interitum coniungebant; alij postremo ad spasmodum, qui est vehementissimus dolor ex contractione nervorum. Beda pie meditat, vsque ad consummationem

Quale Crucis Christi mysterium.

1. Cor. 1.

Aug. in sol. 7. quest. initio, tomo 2.

Greg. Nyss.

Eadē verba: Vt reuelentur, &c. quomodo Virgini matri conueniant.

Bed. in hūc locum, to. 5.

De Anna Prophetissa cur hic meminit Euangelista Lucas, & parentum ipsius.

Eadē Euangelista cur tot laudum encomijs exornauerit. Brentius te nebrarum filij sanctæ huius viduæ, vitæ & nobilitatis splendorem vt obscure conetur infelix. Ioan. 8. Iaco. 1. Infra 2. Anna encomium Prophetissæ.

Mulierem sexum quanto Christus honore dignum indicauerit. Luc. 1. Ioan. 4. Ibidem. Matth. 26. Infra 27. Infra 28.

seculi præsentis Ecclesiæ animam gladium durissimam tribulationis pertranfurum, cū signo fides ab impijs semper contradicatur. Sequitur textus: Et erat Anna Prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser. Accuratam Euangelista narrationem viduæ huius non sine causa describit: quoniam enim illo tempore, eiusdem nominis, cuius erat hæc beata, sanctaque femina, plures aliæ deditæ erant eidem, quibus illa, studijs, ieiunijs nempe, & obsecrationibus, vt eius persona facile ab alijs discerneretur, patris eius mentionem facit, atque tribus. Magnis quoque ipsam decorauit laudibus, vt maiori fide accipjatur ei quod phibuit de Christo testimoniū.

Hanc historiam pro more suo Brentius Homil. 18. in Lucam cōtaminat, in dubium vocans eius nobilitatem, & tribus tenuitatem: ieiunium, sobriam vitam vocat: & locum perspicuum, & illustre ad bona opera comprobanda, ad fidem inuitam trahit. Cū tamen scriptum sit: Si filij Abraham estis, opera Abraham facite: estote factores verbi, & non auditores tantum. Fides sine operibus mortua est. Cæterum hæc ab Spiritu sancto laudatur de generis nobilitate, & Spiritus excellentia, quia Prophetissa erat; & à vitæ sanctitate, vt quæ pudicam virginem, honestam coniugem, & religiosissimam viduam se præstiterit, & assiduis pietatis exercitijs tanto tempore incubuerit. Hæc igitur mulier confirmat dicta senis, vt vterque sexus inueniatur honoratus, & ab omnibus Christus testimoniū habeat. Non enim mulieres reliquæ sunt in Christo, sicut in Mose, sed, ad confusionem superbiæ, deprehenduntur sæpe priores, & fideiores quàm viri. Sic Elisabetha prior audit, prophetas de Domino, muto viro ob incredulitatem: sic prima femina Samaritana ad Christum conuertitur, & propter eam de tota ciuitas. Ita fugientibus viris, mulieres Christi Cruci assiterunt, primæque resurgentem Christum viderunt. Simeoni, & vetulæ huic Christus creditur, ne possint videri aliquid suū quæsisse, quod ambo fuerint vita citò discessuri: ita vt potius ad eos verrecundia, quàm laus ex tanto vatic-

nio prouentura esset, cū Iesu claritas atque gloria non eorum temporibus esset reuelanda. Noluit ergo Dominus testes suæ maiestatis deesse id temporis, quo esse voluit ignotus, & obscurus.

Hanc viduam Cyrillus Hierosolymitanus cateche. 10. monialem vocat his verbis: Et Anna Prophetissa continēs, & religiosissima monialis testatur de ipso, &c. Amphilochius vero Episcopus Iconij, de occurso Domini, & Dei genitrice his verbis laudat Annam: Corona viduarum, inquit, mulierum Anna, sexu mulier, ordine Prophetissa: versans in regno: corpore laxa, ac remissa, animo firma, ac nervosa: facie rugosa, explicata autem prudentia, senio incuruata, recta incedens cognitione: multitudine annorum inueterata, iuueniliter vero exultans Diuina scientia: ieiunans, & non se explens ad satietatem: orans, & non vacillans, & domos alienas non obiens: psallens, non nugans: prophetans, & non dicens fabulas: diuina meditans, & qua sunt turpia, non addiscens. Superauit Anna viduam quæ ab Apostolo beata dicitur.

Quanam ea est? Audi Apostolum dicentem: Vidua eligatur non minus quàm sexaginta annos nata: si filios aluit: si sanctorum pedes lauit: si egentibus opem tulit, si omnne opus bonum est consecuta. Superauit ipsa eam quam Apostolus dixit beatam, & annis, & viuendi ratione. Et si ergo in rerum grauiorum testimonio non facile fides mulieribus habetur: at hoc loco Lucas sciens Euangelicam à Deo pendere veritatem, maximum arbitratus est atque gratissimum huius mulieris testimonium, quod Spiritu Dei, cuius est hæc mysteria reuelare, plena esset. Ait ergo quod erat Prophetissa, atque hoc Prophetiæ donum ob exactæ vitæ meritum erat assecuta. Magna in hac muliere arguit integritatem, ac vitæ perfectionem. Et quo tempore liberorum procreatio in laude erat, neque lasciuia, vt nunc, adscribebatur, si mulier sapius nuberet: eo tempore tamen vno viro contenta fuit per 7. annos: reliquum tempus partim in virginitate, antequam viro traderetur: quod vt magnum & laudandum est in muliere, ita etiam requirendum esset in

Cyri. Hier. Eiusdem Annæ viduæ præconia.

Amphiloc. Episcopus.

1. Tim. 5.

Ibidem.

1. Cor. 7.

Anna Prophetissæ testimoniū, cū aliqui mulieris infirmitatem, cur proferebat Euangelista. Vnde nā Annæ Phanuelis filie Prophetiæ donum acciderit. Annæ eiusdem Prophetissæ vitæ lauditas mira-

viro: partim in viduitate post obitum viri viuere elegit. Et cum antea Beata Virgo, & Elisabeth vnâ cum Zacharia coniuge prophetassent, debuerunt adiungi etiam vidui, vt omnes status, & virginum, & cõjugatorum, & viduorum Deum laudibus afficerent ac prædicarent.

Additur & alia Annæ commendatio: *Quod non discedebat de templo, ieiunij, & obsecrationibus seruiens nocte & die* Verbum seruiens, Græcè est *λατρεύουσα*: ergo ad latrariam ieiuniũ pertinet, & oratio, & vtrumque est sacrificium. Euangelicum ieiunium responderet altari holocaustorum externo, oratio interno thymiamatis altari. Bona siquidem est oratio cum ieiunio. Erat igitur fortasse de mulierib⁹, quæ excubabant ad valuas templi, & obseruabant ad osium Tabernaculi, vt Exod. trigesimo octauo, & primo Regum 2. habetur.

Et nota contra hæreticos, continuum studium ieiunij, & deprecationum Deo esse acceptum, etiam in vetula, quæ ad carnem edomandam ieiunio parum, vel nihil indigebat. *Et hæc ipsa hora superueniens.* Quod discesserat quæ de templo dicta est non discedere? Aiendum, quod fortassis erat in alia parte templi. Vel sic loqui consueuimus, vt eum qui in loco aliquo frequenter esse solet, nunquam inde discedere dicamus; cui loquendi mori se accommodauit Euangelista. *Confitebatur Dño.* Græcè *ἀνθρολογίζω*, quod non tantum est confiteri, sed confessione respondere, vt referatur ad confessionem Simeonis, vt vnus hinc, alter inde confitebatur; id est, laudibus celebrabat puerum, quem vocat Dominum, & de quo, vt subdit, loquebatur, & gratias agebat ob accepta beneficia à Domino: nam frequens est in Scripturis hic Hebraismus, vt, *Confitemini Domino quoniam bonus, & Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo.* Neque expressit quas laudes Dei, vel gratiarum actiones populum erga suũ celebraret: tum vt breuitati studeret, tum vt prudentiæ nostræ cogitandæ relinquantur. Et vide quibus loquebatur: non enim omnibus, sed ijs qui

expectabant redemptionẽ Israël; hoc est, iustis, qui ex fide Deum expectant, & quibus spiritualia æternaque bona in promissione sunt. nam isti vt terra bona recepto semine fructum adferunt in patientia. Sunt verò alij, qui tẽporalem & carnalem expectabant redemptorem, & ab spirituali redẽptore metuebant sibi: Istis non concionabatur Anna, vt pote prudens, quæ nouerat verbum Sapientis: *Vbi auditus non est, non effundas sermonem*: isti enim redemptionem minime expectabant, at timebant: & hæc quia vates erat, nouerat Sanctum non dare canib⁹. Loquamur ergo & nos omnibus de illo; & omnes audiamus loquentes de illo. Ne quæramus excusationes, vt vapulemus paucis, sed quæramus, vt nullis vapulemus: nempe vt accipiamus Spiritum eius etiam in suis audiendis, legendis, & enarrandis. Nam quæ hæc scientia efficit, vt cū venerit Spiritus Domini, minus de af flatibus dubitemus: nam plerunq; hærum rerum ignorance fit, vt etiam bonas inspirationes suspectas habeamus, aut reijciamus. Christus accepit testimonium à pastoribus, à Magis, & ab his senioribus Simeone & Anna: sed pastores instructi fuerunt ab Angelo, Magi ab stella, senes isti ab Spiritu sancto.

Sequitur: *Et vt perfecerunt omnia secundum legem Domini, reuersi sunt in Galileam, in ciuitatem suam Nazareth.* Natus sub lege, legem seruabat. Neq; de templo discedendum est, nisi perfectis omnibus ijs, ob quæ ventũ est: vt nobis Dominus, qui dedit velle, det & perficere, pro bona voluntate. Quare reprehendendi videntur acriter, & obiurgandi, qui in Ecclesiam nõ conueniunt antè, quàm Sacerdos, aut concionator, bonam Missæ, vel concionis partem absoluerint. Vocat autem Nazareth ciuitatem suam, propter cõceptionem & habitationem: nam propria Iesu patria, Bethleem erat: sed in sua peregrinus erat, in aliena ciuis. Peregrinus, quia ibi non possidebat quicquã: Ciuis, quia vteunq; in Nazareth domũculã habebat: vt & quoq; ipse exulvideretur, qui exulreductor

Hab. 2. & Heb. 10. Luc. 8.

Ecclesi. 32.

Matth. 7. Luc. 2.

Vtilis, quæ scientia, salutaris.

Suprà 2. Matth. 2. & seq.

Gala. 4. De templo quando discedendũ nobis. Philip. 2.

Nazareth cur Christi ciuitas appeilatur. Luc. 1. & Infra 4.

venit.

Anna prophetissa Deo ieiunij, & obsecrationibus in templo quo modo seruiret.

Tob. 12.

Exod. 38.

1. Reg. 2. Annæ prophetissæ piũ & assiduũ ieiunadi & precandi studiũ quorum impium dogma confodit. Quod discesserat Anna, quæ à templo dicta est non recedere.

Eadem vt cõfitebatur Domino.

Psal. 105.

Psal. 9. Quid confiteretur Domino, quare Lucas superpresit. Quibus loqueretur illa, quibus minimè.

Idem & patres eius cur redierint in Nazareth. Matth. 2.

Ecclesia in Anna vidua, filia Phanuel, pulchrè describitur.

Mar. 2. Ecclesia vt vidua sit angustiora quatuor.

Quid est quod ad eum tantum numerũ dicitur peruenisse, minime completum.

venit. Reuersi sunt itaq; in Nazareth antequã irent in Egyptũ, vel fortassis abeũdo in Aegyptũ, prius tamẽ vale factis suis in Nazareth, ac reb⁹ suis cõpositis, in Aegyptum descendunt.

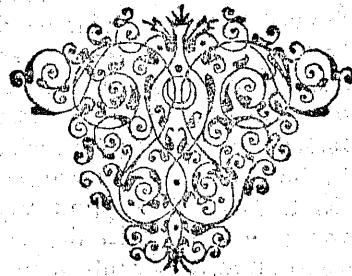
Porro hæc vidua per allegoriã Ecclesia est, quæ semper testificata est huic veritati, quæ Christus est ipse. Vocatur Anna, id est, Gratia, seu Misericordia: nam hæc verè gratiosa est in cõspectu Domini. Hæc filia Phanuel, id est, vultus Dei: quia ex facie Dei expressa per Spiritum sanctum. Hæc tribus distinguitur statibus: Puellari nempe, quando in domo paterna manebat, nulli viro coniuncta: & hic est status naturæ legis; Coniugali, quando viro copulata est; & annis septẽ, quãdo adhuc viuebat vir eius: quod tempus legis Moysi declarat, propter statum primi Sabbati, quod est dies septima. Viduali, quãdo mortuus est ipse vir, & crucifixus: & nunc tempus illud est, de quo Dominus præntiauit: *Veniet dies, cū auferetur ab eis Sponsus, & tunc ieiunabunt, siue iugebunt.* Et bene 84. annorum est, quando testificatur hæc vidua: quoniam legitimum Euangelij testimonium eam desiderat ætatem, quæ Christi resurrectione, & nouæ vitæ institutionem in exactione mandatorum ipso octogenario numero significat, quaternario tamẽ addito, quod hæc iuxta Euangelij legem intelligantur. Et quod ait, *Vsq; ad annos octogintaquatuor*, pulchrè exprimit nostram infirmitatem. Non enim perfecte à Diuina mãdata complemus, secundum Euangelij exactionem, ob

carnis perulãtiam non domitã omnino, verum cõdonat Deus quod deest, & pro perfecto habet: quẽadmodum & apud Philosophos iustus dicitur, non qui exactissima ratione est iustus, sed qui pro humana facultate, vt datur, iustus est. Dicitur hæc vidua de tribu Aser, hoc est, beatitudinẽ, scilicet In pane pinguis, qui præbet delicias Regibus. Scribitur non discessisse de templo, id est, Christo; in quo semper permanet, saltem in electis, qui dicunt: *Et non discedimus à te: viuificabis nos, & nomen tuũ inuocabimus, neque nocte tẽpestatis, neque die serenitatis.* Dicitur ieiunij; & obsecrationibus intenta: quoniam officium Ecclesiæ viduæ est, lugere mortem sponũ, & filiorũ suorum, qui pereunt, & precibus continuis pro eorum salute incubere. Hæc ipsa hora, superueniens, loquebatur per os Apostolorum, quæ Simeon, id est, prisci patres. Vt enim cessauit loqui, superueniens Ecclesia illorum dicta confirmauit: nec enim prædicatio continet Apostolica aliud, quàm illud ipsum, quod Prophetica prædicatio. Hinc pulchrè verbo Græco vtitur Euangelista *ἀνθρολογίζω*, quasi vicissim respondens dictis Simeonis. Cum hac igitur sancta vidua, & nos quoque vt veri filij discamus lugere, ieiunij & obsecrationibus vacare, vt nostram, & aliorum salutẽ operari valeamus, præstante Domino nostro Iesu Christo: cui cum Patre, & Spiritu sancto reddatur omnis benedictio, laus, honor, gloria, potestas, & imperium in secula seculorum. Amen.

Iustus quis Philosophorum voce.

Gen. 49. A quo tẽplo eadem nunquam discedat. Psal. 29.

Eiusdẽ post verba Simeonis, ipsa hora superuenientis iudicium.

TRACTATVS XLIIII.

Matth. 2.

In illa verba Matthæi 2. Qui cum recessissent, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens; Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & esto ibi, usque dum dicam tibi: futurum est enim ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum, &c.

Quando apparuerit Angelus in somnis Ioseph dicens in Aegyptum ut iret

VM hæc Angeli apparitio à B. Matthæo post discessum Magorum statim facta enarretur, dubitatur, an contrigerit in Bethleem, vnde Magi discesserant, & B. Virgo cum infante remanserat, an verò in Nazareth, post obseruata omnia, quæ legis erant, præcepta circa puerperam, & infantem: vt insinuare videtur beatus Lucas. Dicendum est, probabilem non videri (mihi saltem) sententiam eorum, qui afferunt, statim regressis Magis in regionem suam, factam fuisse Angeli visionem hanc: tum quia Christus præsentatus est quadagesimo die in templo; & perfectis legis obseruantijs reuertisse dicitur in Nazareth, vt habetur Lucæ 2. Non ergo obediissent Angelo sollicitanti, dicenti que: surge, & accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Aegyptum: alioqui non esset opus vt surgeret Ioseph: tum quia per illos 27. dies fuisset Ioseph & Maria in magno timore, & afflictione, tum denique, quoniam Herodes, qui cum Magis non venerat, nec è suis quemquam miserat, illis fidebat, nec erat tam facilis causa iracundiæ, vel putandi se illusum. Cum ergo deberent infantem ducere ad templum, frustra vexarentur antea. Deinde non videtur rationi consonum illud Abulensis, Christum cum parentibus in Nazareth mansisse biennio, paullo ante, vel post Herodis edictum de occidendis pueris à bimaru & infra: tum quia non videretur esse verum quod dicitur: Qui cum recessissent, ecce Angelus Domini apparuit, &c.

Confutatur prima opinio.

II. opinio etiam quæ refellitur. Episc. Abu. quest. 58.

vbi indicatur, paullo post discessum factam apparitionem fuisse: tum quia non fuisset tam repentina opus fuga, qualis insinuat inde, quod surrexit nocte, & accepit puerum. Minus etiam placet sententia Epiphani, qui contra Alogianos scribens ait, per biennium in domicilio Bethleemitico Mariam virginem hæsisse cum puero, & 33. Herodis regni anno natum Iesum: trigesimo quinto aduenisse ad eam Magos, & post illorum discessum fugisse Christum in Aegyptum: trigesimo septimo anno regni sui Herodis fuisse instructum. Multa siquidem ex istis dubia sunt, neque communiter recepta, & impugnata à nobis superius. Ergo dicendum est, apparitionem hanc factam fuisse in Nazareth, post peracta munera legis, vel in Hierusalem: tunc enim propè completum Magorum recessum erat: nec deerat causa Herodem mouens, nempe promulgata Si meonis, & confessio Annæ, quæ ad aures eius peruenire facile potuerunt: idcirco futura erat Christi perditio in causa secunda, licet ob lites à filiis Aristobulo & Alexandro intentas, propter quas Romam Herodes, vt se purgaret, redire est coactus, impedita, ac retardata: noluit enim accusationis causas nouo scelere facere grauiores: sed post pacatum Cæsarem, elapso biennio, reuersus est, & in regno suo confirmatus à Cæsare Augusto. Neque probatur ex illis verbis: Qui cum recessissent, ecce Angelus Domini apparuit, &c. statim vno, aut altero die à discessu Magorum proxime esse fa-

III. opinio, etiam inepta. B. Epiphani. in heresim 51.

III. sententia, quæ probatur, ac recipitur.

Quo modo accipiendum illud: Qui (Magi) cum recessissent, &c.

Etiam

Mos sacrarum Scripturarum.

Matth. 2. Infra 3.

Esai. 7. Matth. 1.

Cur Angeli in somnis de Christo loquuntur. Psal. 8.

Humana Christi quæ rebus prouidentia.

Variæ causæ

Etiam apparitionem: siquidem hic est familiaris mos sacræ litteræ, vt quæ non sint simul continuata atque connexa, quasi continuata essent, enarrentur. Quemadmodum enim dicimus, Mulier concepit, & peperit, nec tamen putandum est, simul concepisse illam & simul peperisse, sed partum post conceptum, mensibus nouem expletis: sic etiã hic dicitur in littera, quod quando Ioseph venit de Aegypto cum puero & matre eius, habitauit in Nazareth. Sequiturque: In diebus autem illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ, &c. & tamen inter Aduentum Christi ex Aegypto, & prædicationem Ioannis, anni plusquam viginti intercesserunt. Itaque nihil mirum, si hic dicitur: Qui cum recessissent, apparuit Angelus, &c. cum hæc tamen post mensem circiter facta sit apparitio. Illud præterea, Ecce, rem nouam denotat, licet non ita propinquam, sicut & illud: Ecce virgo concipiet: quod multos post annos gestum est. Ecce Angelus Domini apparuit in somnis. Antequam Christus per incarnationem imminutus esset atque contractus, iuxta illud: Minuisti eum paullo minus ab Angelis, Angeli vigilatibus loquebantur de illo: nunc in somnis seu dormientibus, vt minor significetur. Ideo corroborabatur eorum ministerio: aliorum sermonibus tamen excellentia Deitatis Christi, & humanitatis, quantum ad superna dona & cœlestia demonstrabatur. Ita ergo puer Christus, quod ad casus humanos attinet, regebatur per suos, ac per Angelos, ac si non esset Deus. Quare sicut prudentis hominis, nihil de futuris præscientis, nisi probabiliter, fuisset, fugere regnum irati Regis, ita & Christus fugit: ac licet post biennium esset futura occisio, causa tamen eius, videlicet iracundia concipiens homicidium, cum Angelus venit, præsens aderat, quam humana vitare docuit fuga. Beatissima quoque Virgo ita sollicita erat, ne Christus infans è manibus caderet, quasi Deus non fuisset: quoniam esset Deum tentare, in huiusmodi rebus expectare miracula.

Circa somnia autem animaduerte,

quædam contingere ex dispositione corporis, vel ex sollicitudine mentis: atque hæc præsentia interdum sunt futurorum, quæ habent causam in nobis ipsis. Somnia enim, quæ eueniunt ex causis corporalibus, sunt signa infirmitatis. Somnia quæ ex sollicitudine mentis fiunt, signa sunt eorum, ad quæ ingenium nostrum propendet & inclinatur: aliorum verò haud sunt per se signa. Idem quicumque ad alia eiusmodi somnia extendunt, plerumque errare deprehenduntur. Existunt rursus alia somnia, quæ ex illusionibus diabolicis proueniunt: & hæc nullius sunt roboris, vel momenti. Alia item sunt ex reuelatione Angelica, vel visitatione diuina: & huiusmodi vera rectaque sunt somnia, & signa certissima futurarum rerum. Nec expedit anxie versari circa somniorum significationem: quia diuina Deus ipse interpretatur, cum opus est, & sua esse, facit cognoscere. Quæ verò ex affectione vel dispositione corporis pendunt somnia, nihil, præter ea quæ diximus, significat aliud. Et quam demus, syderis esse causam euentus, & somnij præcedentis; impii tamè scrutamur, ac cum manifesto periculo conscientie, quod Daemon se ingerat, cum vis syderis ipsius, ac similitudo somnij cum euentu prorsus ignoretur. Scriptura sacra pluries somniorum scrutatores redarguit. Non obseruabitis, inquit, somnia; & Ecclesiasticis. 5. Multas curas sequuntur somnia; & Ecclesiasticis 34. Somnia, inquit, extollunt imprudentes. Iterum, Multos errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in illis. Ethnicus quoque vates cecinit: Somnia ne cures. & Ceperunt somnia plures. & Virgilius: Sed falsa è cælo mittunt in somnia manes. Magnus Alexander versiculo Græco somniorum fidem frequenter eleuabat. Cicero lib. de diuinatione docet, somnia prorsus esse vana. Plinius Iunior solatur Suetonium, qui per in somnium vidit, causa sibi indicta, certo die casurum, quæ monet, ne causa illa die dicere supercedat. Somnia enim ista contraria, hoc est, egregia actio-

somniorum adferuntur.

De eorum significatione quid verè sentiendum sit.

Ecclesi. 5. Ecclesi. 34. Ibidem.

Cato.

Virg. lib. 6. Æneid. post medium.

Somnijs non fidendum, etiã Philosophorum iudicio.

nem

Eccles. 34. Cur fere in somnis Deus homines alloquatur. Psal. 103.

nem portendere. Etenim tale quid sibi etiam accidisse. Deus tamen frequenter emittit visitationem suam dormienti, ut ait Sapiens; & loquitur pluries in somnis, quam in vigilia: tum quia homo in se magis collectus est dormiens, quam vigilans: tum quia Dominus, qui posuit tenebras latibulum suum, ad suam maiestatis occultationem, expectat in somnis homines alloqui: tum denique, quod homo dormiens magis agatur quam agat, atque in diuina patefactione suscipienda magis ut patiens habeat se, quam ut agens, mediisque sit inter viuentem ac mortuum: ut homo aliquo modo mortuus vite nostrae dici possit, & ita verum sit: Non videbit me homo, & rinet. Talia somnia diuina fuerunt, Pharaonis illa, & Nabuchodonosor Regum, & haec quae in Euangelio narrantur de Iosepho, & de vxore Pilati, secundum Hieronymum, & de Iuda Macab. 2. Macab. 15. de his etiam loquitur Iob cap. 7. & 33. & liber Ecclesiastici cap. 34. Numerorum quoque 12. ait Dominus: Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei; vel per somnium loquar ad illum. Ioseph ob Christi meritum pro nobis, & exemplum Praepositis obediendi nobis praestandum, voluit Iesus per Iosephi prudentiam in humanis, in eam vero superantibus per reuelationem in somnis factam regi & gubernari, subdique Angelis ipsis, secundum Dionysium: cum tamen ipse vel per se, vel per Angelos, in vigilia alios instruere soleat: qua ratione ipse met ab Angelo confirmatus, per se ipsum Angelum confirmauit. Simili ratione, quoniam stare fecit infantes innocentes, & Andream Apostolum Crucem magno amore amplectentem, fugit ipse, & Crucem est deprecatus. Sanctissimae Virgini vero nulla narratur facta reuelatio, ne in reuelationibus, quae minoribus fiunt, efferamur insolentius, vel habebimus eas, inuideamus. Dicens. Videbatur Iosepho, quod Angelus loqueretur, verum tamen phantasmata tantum mouebat, laborans in phantasia, ut apes in alucrio. Nec enim dormiens proprie audit, neque loquimur illi nisi ut eum excitemus.

Exod. 33. Gen. 41. Dan. 2. & infra 4. Matth. 27. Hieronymus. Ibidem. 2. Macab. 15. Iob. 7. c. 33. Eccles. 34. Num. 12.

Christi exemplum obedientiae, & modestiae.

B. Dionysius lib. de cele. hierar. c. 4. circa fine.

Cur non B. Virgini sed Iosepho, Angelus apparuerit in somnis.

Angelus Iosepho uti apparuerit in somnis.

Surge. Eleuant Angeli a terrenis homines, & veloces ipsi diligentia suadent: Daemon vero contra deprimat, somnumque ei suadet, ac socordiam. Accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Aegyptum. Hoc eodem ordine, amore eos; & honore prosequatur, ut primo quidem loco puerum haberet, deinde matrem. Ac ut Deus tenerius prolem iuuat per matrem; ita fortius tuetur, atque defendit per virum. Accipe ergo puerum pugnillum mundum continentem, & matrem sibi proxima potiore. Deinde ait, Accipe matrem, non inquit sponsam; ut virginitas insinuetur: & fugam praecepit. Est autem omni dignum admiratione, cernere quis fugiat, videlicet Verbum aeternum incarnatum, quod vinci nequit: & ubi victum videtur, maius resurgit, & gloriosius vincit. Quos fugiat, hominuntiones scilicet vermibus, ac formicis debiliores. Quod fugiat, nempe in Aegyptum, terram barbaram, & Hebraeis ob antiquum odium inimicam, & filijs Israel interdictam, ne eo fugisse cogitare posset Herodes. Quorsum fugiat, nimirum ut se verum hominem ostendat, & veram carnem assumpsisse, quae subiecta est timori, & alijs perturbationibus. Voluit enim per omnia fratribus similari, ut indicetur quam vitam Pater Filio suo praefixerit, plenam scilicet periculis, & aernis, regnumque eius non esse de hoc mundo a principio ostenderetur, & ut hac ratione furor Herodis magis accensus amplius diuinae gloriae inscriberet: nam diuinae prouidentiae est ita vincendo suum illustrare nomen, & ut hac fuga insinuaretur Regnum Dei a Iudaeis ad Gentes transferendum. Fugit vero in Aegyptum, & propter propheticum Osee testimonium; & ut Aegyptijs, quibus olim plurima mala intulerat, filium suum mitteret, quasi reconciliationis signum. Adhuc Moses veteris legis autor, metu Pharaonis fugit ex Aegypto versus Palestinam: Iesus nouae legis autor, metu Herodis fugit ex Iudaea in Aegyptum, Spiritu Dei nouam vicissitudinem indicante, qua Aegyptus vera, erat futura Iudaea, Iudaea vero, & Hierusalem vera

Angelorum bonorum ac malorum studium.

Puer Iesus cur fugerit.

Deut. 17.

Hebr. 2.

Ioan. 18.

Quas obcausas fugerit Christus in Aegyptum.

Osea 11.

Exo. 7. 8. 9.

10. 11. 12.

14.

Supra 2.

spiri-

Apocal. 11. Aut. ope. imperf. in Martha. hom. 3. 10. 2. ope. D. Chrysof. Esai. 19. Euseb. lib. 6 de demonst. Euang. c. 20 sub initium tom. 1. Mag. Athanas. tom. 1. Theodorit. in Esaiam. Per nabem leuem apud Prophetam quid. Cyril. in Esaiam. Procopius ibidem. Euseb. lib. 1 de demonst. Euang. c. 4. & lib. 8. de monstr. 9. & lib. 9. c. 2. initio. 10. 1.

spiritualiter Sodoma, & Aegyptus, ut dilectus in Apocalypsi testatur. Praeterea, ut notat Chrysof. vel Autor ope. imperf. quo impleatur quod dictum est: Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingreditur Aegyptum, &c. Idem docet Eusebius lib. de demonst. Euangelica, & alij permulti Patres: quos inter est Athanasius lib. vno de Incarnatione Verbi: & quod dicitur, Ecce Dominus, Hebraice habetur Iehoua, quod Christus hoc loco appellatur. Nubes vero leuis, est sacrum illud corpus, quod ex Virgine sanctissima accepit: ut docent Cyrillus, Procopius, & Eusebius in praedicto libro de demonstratione. Rursus in Aegyptum se recepit Dominus; ut Aegyptum omnigenis idolorum monstris, atque portentis repletam sua praesentia illustret, & sanctificet. Nam cum duae essent nequitiae veluti officinae, Babylon, & Aegyptus, utramque Christus suscepit, Babylonem per Magos, Aegyptum vero per se ipsum; praesagium sanctificandi totum mundum. Postremo, ut soletur infirmos, praebatque exemplum iustis tempestiue fugiendi persecutores, & occasiones peccandi, & pericula omnia, ne Deum tentare velle videamur, maxime dum pueri, & parui sumus. Christus dum paruulus est, fugit; magnus autem ultro se se offert peccantibus eum ad mortem. Nempè qui docere venerat, & prodesse, noluit antequam doceret, & prodesse, abire: voluit nobiscum esse, ut omnis aetas exemplum haberet. Et tu ergo, cum Christum paruulum habes in te, dum tener es in fide, ne omnibus eum manifestes, sed tantum idoneis, qui te ipsum ad fouendum illum iuuare possunt, aliis qui rutilior eris inter extraneos. Sunt enim hypocritae, qui semen in te nascentis Christi per humanam prudentiam restringere volunt. Fuge ergo in Aegyptum, id est, inter eos, qui haec non agnoscunt: qui nihil te impediunt, & nihil apud te autoritatis habebunt. At tui volunt moderari tuas cogitationes, & ad humanam prudentiam dirigere: quas tu dictis Angelicis fouere debes. Angeli sunt, Scripturae sacrae, traditiones etiam Eccles-

Fugiat in Aegyptum mystice quis.

asticae, Sanctorumque exempla, & sententiae, quibus omnibus quasi Angelis, & nuntijs Dei, diuinam eius voluntatem agnoscimus. Et Christus paruulus non nisi cum matre versatur, ac domesticis, & adorantibus, fugitque alios: grandior autem factus inter peccatores versatur: ita ut baptizaretur velut peccator, & amicus publicanorum diceretur, ad eum ut etiam cum ipsis sit in Crucem actus. Saluare enim venerat quod perierat. Itaque voluit Christus experientia cognoscere animas peregrinorum, ut nos reducat in patriam. Ut enim natus est ut corruptam naturam repararet, ita fugit, & exulat, ut Adam cum posteritate a Paradiso exulantes reuocaret. Nec ostendit metum, sed desiderium potius nostrae salutis: quandoquidem eo tempore, quo vita solet esse charissima, se morti pro nobis obtulit. Fortitiusque est, in terra sua, id est, Aegypto infantem vincere daemones, ubi dominabatur, quam in propria patria, hoc est, Iudaea, ubi non habebat dominium, ubi per innocentes pueros, quibus quasi pro clypeo usus est, infans puer Daemonem superauit. Pugnauitque Dominus cum eo more Parthorum, qui dum fugiunt, sagittas retrò iaculantur, iuxta illud: Eidentiq; fuga Parthorum, versisq; sagittis.

Dices; Quas sagittas Christus est iaculatus in daemones? Respondeo. Ut praetermittam infantes pueros, qui pro Christi gloria interierunt, & gloriosum in aetate illa tenella triumphum de Daemone reportarunt, in primis proiecit sagittam humilis obedientiae, quia obediuit Deus Angelo non per matrem sanctissimam praecipienti, verum per Ioseph, non vigilantem, at dormientem: qui est vltimus gradus apparitionis, & debiliior. Mundus autem per inobedientiam Adae perditus volentis scire bonum, & malum, atque ad Satanam persuasionem diuini praeccepti rationem curiosius perscrutant, apte restauratur per obedientiam caecam Filij Dei. Proiecit & alia quoque sagittam in carnem: quoniam passus est frigus, tenebras, peregrinationem, mansionem in terra hostili. Quemadmodum enim Zare cum filio

Matth. 11.

Luc. 19.

Gen. 3.

Christi fortitudo.

Parthorum mos pugnantis diqualis.

Virg. libr. Georg.

Quas Christus fugiens sagittas Parthorum more in daemones sit iacutus.

Gen. 3.

Infra 38.

rubro

Zare Christi
typus.

Ioan. 10.

Ioseph qua-
lis Christi ty-
pus.

Gen. 37.

Supra. 15.

Christi exem-
plum obedi-
tiae.Quid nouū
doceat Euan-
gelium Hæ-
reticorum.Vt ausus fue-
rit impius He-
rodes occide-
re Melsiam.

rubro egressus est de utero matris: sic Filius Dei ab initio cepit Crucem pro nobis portare, & assuescere duris, & laboriosis, qui pastor futurus erat, & miles, docuitq; moderari amorem immoderatum nostrum in filios, quos ut idola colimus, propterq; eos ditandos amorem Dei sæpe deserimus, atq; præcepta eius conculcamus. Impleuitq; figurā Iosephi: hic enim liber erat, & patri præ alijs fratribus charus: at in Aegyptū seruus descendit, fugiens fratrum suorum inuidiam. Præfagium illud fuit, quod semen Iudæorum futurum erat seruum in terra Aegypti: ita & Christus liber cum esset, & patri suo summè dilectus & charus, in hunc mundum ut seruus descendit ad nos liberandos, & ut nos ei seruiamus, quo alios à mundo liberemus.

Vsq̄quedum dicā tibi. Cæcā Dñi Angelorum exigit obedientiam Angelus, quam & præstat Filius Dei. In quo docet nos obedientiam præstare superioribus nostris. Nam si ille maior, sapientior, & sanctior, inferiori Angelo præcipienti obsequitur, & Maria Iosepho minori pareat: quid ni tu parenti tuo, vel Episcopo, vel præceptoris tuo, & Regi morem geras? Euangelium enim nouum tales fructus habet, qui apertè indicant, non esse ipsum verū. Nā primò docet non obedire: ait enim: Noli parere Papæ, vel Concilio: Noli audire sacerdotes, vel Religiosos. Populus verò qui illos odit, libenter hoc audit. Deinde progreditur: & inquit: Noli obedire Regi, vel Imperatori, aut Principi tuo, atque ita omnem eneruat obedientiæ vim nouum istud Hæreticorum Euangelium.

Futurum est enim, ut Herodes querat puerum ad perdendum eum. Futurum erat nondum in se, sed in causa, id est, voluntate Herodis: eratque illud querere cum executione. Neque tantum die vna, neque in vno loco eum ad necem quaesuit, si, eo mortuo, Ioseph timuit ire in Iudæam.

Mirū est autē, quomodo in Herodis mentē ac cogitationē venire potue-

rit, ut occideret Melsiam. Sed excecatus est miser affectibus suis: & Deum esse non credens, vel non actu intuens in voluntatem Dei de Melsia Rege, putabat apud se, deliberabatq; eius necem posse perficere; quod iniquum scelus fuisset atque flagitium. Nam etsi liceat timenti iustè à se possessi regni usurpationem, puerum, quem suspectum habet, in carcerem trudere, non tamen licet villo modo interficere: quanto minus id licebat iniusto alieni regni inuafori atque usurpatori, alteriq; iam à Deo traditi, neque illud tum querenti.

Qui cū surgens, accepit puerū & matrē eius nocte, & secessit in Aegyptū. Proponebat Euāgelista promptā obedientiam Iosephi. Nihil cunctatus est, non est caussatus itineris longitudinē, & difficultates, neque de victu laborabat, ut verus Abraham filius, qui Genes. 12. exiit de terra sua. Adhæsit igitur verbo Dei, etiam si contrarium videbat. Audierat Christum verum mundi saluatorem esse: nunc verò animaduertit, quod nec se ipsum saluare poterat: nec tamen dubitauit, aut mali aliquid suspicatus est: Si Saluator est mundi, quomodo non se ipsum saluat? Si Deus, quid opus est ei fuga tam longinqua? Hæc nimirum est natura fidei, quæ etiam in tentatione manet, tamen omnia videantur desperata, atq; aduersa. Ad hunc modum Abraham promiserat Deus per Isaac filium multiplicandum semen suum: & interim eundem præcipiebat occidi. Sic populo Israël in Aegypto libertatem promittebat, terramque melle, & lacte manantem, interim tamen prius affligebat, & per desertum Eux ducebat. Dauidi regnum promisit, & interim tamen eum à patria fugari permittebat. Sic etiam promittit se nobis prospecturum de omnibus necessarijs: & tamen paupertatem immittit. Ita etiam promisit Christus: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi:* cum tamen nihilominus visus sit minus oculatis, atque videatur suos dereliquisse.

Hoc eiusquā
tum scelus.Ioseph obedi-
tiae cæca.Gen. 12. &
Heb. 12.
Luc. 2.
Matth. 1.

Fidei natura.

Gen. 12. &
alibi.
Infra. 22.Exod. 3. &
alibi.1. Reg. 16.
Infra. 18.

Matt. vlt.

Qui

Isa. 28.

2. Cor. 10.

Curnocte fu-
gerit Ioseph.

Luc. 12.

Exo. 34.

Quando fu-
gerit.

Hier. 26.

Simon de
Cass. lib. 2.
c. 22.

Gen. 12. &

Qui ergo crediderit, non festinet, sed verbo Dei firmiter adhaereat, intellectum captiuans in obsequium Christi: quia, *Cælum, & terra transibunt, verba autē Dei non præteribunt.* E nocte fugit Ioseph: quoniam semper humana cautela adhibenda est, ne Deus tētetur, nisi ubi peculiariter idem Deus prohibeat: nam tunc manifesta esset diffidentia. Vt Christus dixit: *Cum autem inducent vos in synagogas, & ad magistratus & potestates, nolite solliciti esse qualiter, aut quid respondeatis, aut quid dicatis.* Et Exo. 34. peccarunt Iudæi relinquentes custodes urbium, quando omnes ascendebant ad templum: ter in anno ex præcepto legis: quia Deus eustodiebat, ait enim in prædicto capite Dominus: *Cum enim tulerō gentes à facie tua, & dilatauerō terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ, ascēdere te, & apparere in conspectu Domini Dei tui ter in anno.*

Deinde nota, fieri potuisse, ut illa ipsa nocte, qua admonitus fuit ab Angelo, fugerit. Alij verò autumant, vna prior nocte admonitum se ad iter accinxisse, & præparasse omnia, & sequē tivel tertia nocte iter arripuisse. Causa porro nocte fugiendi fuit, quoniam aliquo modo noti erant: & paucæ erant sarcinulae, ut vel nocte eadem defumi possent. Et si in Hierusalem facta admonitio est, uti diximus, in ciuitatem prius Nazareth venerunt, ut sumerent necessaria: & Melsias ignis ipse, & lux, propter nos luce, & calore egere voluit. Et ut diximus, eadem, vel sequenti nocte, instante Angelo, profecti sunt; ne, si viderentur ire in Aegyptum, illuc eum persequeretur Herodes: quomodo Vriam Prophetā in Aegypto, Rex Ioachim interceptum de Aegypto, Rex Ioseph interceptum feci iussit: ut habetur apud Hieremiā. Et ut doctè considerauit Simon de Cassia, non præmonuit Ioseph Virginem, ut diceret se ipsius esse fororem, ut olim præmonuerat Abraham Saram, veritus propter eius pulchritudinem mortem incurrere, si se fateretur uxorem: & tamen B. Virgo specie, & pulchritudinē sua Saram & Rebecam superauit. Nec item ipsa subla-

ta est in domum Aegyptij Regis, sicut Sara in domum Pharaonis: sciebat enim, quod maiori custodia munita esset quam Sara, à quo sæpe ipsa responsa acceperat, & talem gratiā Deus in Virgine matre posuerat, ut nec propter eius excellentem pulchritudinem in mundè posset concupisci. Nouerat hoc Ioseph experimento sui, qui nunquam ex ipsa carnis tentationem præfererat, quamuis secum pariter habitaret. Hæc ille in sensu: Secessit ergo in Aegyptum per Galilæam eundo. Fit custos primogenitorū Aegypti, quos olim interfecerat: iam sibi reconciliatæ. Initium autem reconciliationis fuerūt idola corrūctia: datq; diem tenebris illatis à Moyse, ipse Sol iustitiæ, & lux mundi Christus. Et qui olim iratus venit in igne in Aegyptū, ut eam perenteret, & lucenderet, nūc in nuberefrigerante descendit subditus mulieri, magis etiā salubriter idola percutiens, non homines. Nam ingressus ciuitatē Solis (quæ Heliopolis Græcè dicitur) venit in templum, in quo erant idola trecenta & sexaginta quinq; iuxta numerum dierum anni, quos Sol percurrit, quibus diebus singulis diuinus exhibebatur cultus: ad ingressum autem Virginis cum Christo vniuersa idola corruerunt, & impletum est illud Esaiæ: *Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Aegyptum, & commouebuntur simulachra Aegypti à facie eius.* Vocat nubem leuem, sanctam illam humanitatem, in qua diuinitas delitescerat. Hoc autem etsi fabulosum esse, aliqui scribere audeant; tamen verum esse comprobatur, tum ex Eusebio Cæsariensi, qui lib. de demonstrat. Eūangel. locum Esaiæ prædictum sic interpretatur, tum verò ex prophētia Hieremiæ, quam sacerdotibus Aegypti protulerat de aduentu Virginis cum infante, & quod vniuersa idola ante illam forent evertenda, ut in vita Hieremiæ docet Epiphanius, cuius hæc sunt verba: *Idem Propheta sacerdotibus Aegypti signū exhibuit, dicens: Oportere olim cuncta eorum simulachra concidere, simulq; manu facta omnia præcipitari, ubi Aegyptum ascendet cum suo infante Virgo enixa,*

Exo. 11. &
12.Supra. 10.
Exo. 9.
Psal. 178.Heliopolis
quid sonet.
Ibi quid fecerit
Christus
puer.Isa. 19.
Contra eos,
ad Christi in
Aegyptum
introitu, ei⁹ si
mulachror
ruisse, qui ne
gant.
Nubes Ientis
apud Isaiam
quid mysticè.
Euse. lib. 9.
de demonstr.
Euang. cap.
2. tom. 1.

Hier. 43.

Epipha. sub
finē operis.

Des

Dorothe. Tyri Episc. Cur Virgine in lecto, & Infantem in praesepio fideles adorent teste Dorotheo.

Athan. tom. 1. sub initio Euseb. li. 6. de demonst. Euang. c. 20. & li. 8. c. 5. tom. 1. Aug. li. 1. de conse. Euang. c. 16. 17. & 30. tom. 4.

Theodor. in Isa. ca. 19. tom. 1. Luc. 1. 2. Euseb. lib. 6. de demonst. Euang. c. 20. & lib. 5. c. 8. Iosu. 6. & seq. 1. Reg. 5.

Aphrodisij cuiusdam idolorum artificis de Christo testimonium, referre hoc Episcopo Abuleno. in cap. 2. Matth. 4. 60. Christus fugiens quadam moratus sit in Aegypto.

Deo similis. Id quod tandem vsu venit illis. De eodem Propheta scribens in sua synopsi Dorotheus, ait: Hieremias ista signum dedit sacerdotibus Aegyptiacis, quod oporteat simulachra eorum concuti, & decidere per Seruatorem, puerum, ex Virgine nasciturum, & in praesepio iaciturum. Propterea etiam nunc Virginem in lecto, & infantem in praesepio collocat, & adorant. Et cum causam olim Ptolemæus Rex percunctaretur, responderunt, mysterium ipsis esse à maioribus traditum, quod illi à sancto Propheta acceperint. Sic ille. Deniq; hoc verisimile redditur. Certè Athanasius libro vno de humana nitate Verbi hoc vaticinio vehementer Iudæos premit. Eusebius etiam lib. de demonst. Euang. hoc loco Iudæos vitiget. Nec tantum Græci, sed & Latini. Nam Augustinus lib. de consen. Euangelistarum hoc agit oraculo in Iudæos. Vnde quod sequitur, idem confirmat: Et cor Aegypti tabescet in medio eius, vel liquecet igne Spiritus Sancti, siue, vt Septuaginta habent, vincetur, scilicet Euangelica prædicatione. Subdit verò: Et concurrere faciam Aegyptios aduersus Aegyptios. Quod sic exponit Theodoritus, Prophetâ his verbis prædixisse, quod Christus non venit mittere in terram pacem, sed gladium. Eusebius docet, hoc esse idem cum illo Euangelij: Tradet autem frater fratrem in mortem, &c. Ad hæc, si ad arcem Domini præcedentibus sacerdotibus tuis, & septies urbem circumuectibus muri arce Domini in templum Dagô, corruit ipsum idolum, ac contractum est, vt tradit Regum liber. 1. quanto iustius erat, vt ad ingressum veri Filij Dei in carne in templum idolorum, corruerent idola? Ex quo princeps sacerdotum fani illius, vocatus Aphrodisius, accedens adorauit puerum Iesum: & alloquens eos qui secum venerant, dixit: Hic nisi esset Deus deorum nostrorum, corâ eo nõ se prosterneret. Nos ergo quod deos nostros facere vidimus, nisi cautè fecerimus, omnes sicut Pharaon, periculum incuremus. Dicitur autem moram traxisse in Aegypto per septem annos, & nonnulla alia priuata miracula ibi, & in reditu ex Aegypto

to edidisse. Beata Birgitta libr. 6. per totum cap. 3. recēset, vt specimen quoddam, & prælagium futurorum ederet. Non negauerim tamen, librum de infantia Saluatoris meritò fuisse, vt apud cryphum à Gelasio damnatum, in quo Christum multa edidisse miracula in infantia, haud satis probabilia, & certa, trahebatur. Necessè autem fuit, eum extra terram Promissionis fugere, quia nec in Nazareth, nec in alia parte tutus fuisset, si quidem vbiq; hæreret Ioseph, cognosceret quod non esset incola, sed advena, oportuissetq; recessus de patria sua causam exponere, quam si aperuisset, Herodes quoq; nouisset. Quod si Ioseph causam occultasset, suspicionem contra se cogitandi dedisset. Cum etiam Herodes inquireret pueros natos in Bethleem, posset ex suspicionem animaduertere in puerum, què parentes de terra & ditione sua absterant. In Deuteronomio, & apud Hieremiam, populo, & non priuatis prohibetur descendere in Aegyptum. Hinc priuati nonnulli (vt. 2. lib. Machabæo, dicitur, & in Actis) descendunt in Aegyptum: quanto ergo magis ex reuelatione, & præcepto Angeli descendere licuit Ioseph cum Virgine, & Filio Dei? Quod si pergâs inquirere, qua via descenderit Ioseph in Aegyptum, dicendum est, Aegyptum, terram esse quasi inaccessiblei ex omni parte, & tantummodò per mare ex parte Occidentis ad eam esse aditum, & ita facillior via descendendi in Aegyptum erat, in Ioppen portum ad mare interius peruenire, quod nouem tantum leucis distat à Bethleem, inde verò ad Aegyptum sunt octoginta leucæ. Sed ne diu expectare in portu illo cogerentur, & maris nauigatio infanti noceret, in Gazam Palestinæ oppidum venerunt, quod intra terram promissionis continetur, distatq; à Bethleem viginti leucis: ultra quod est Bersabee intra desertum: vnde dicitur, A Dan vsque Bersabee; in quibus signatur termini Septentrionales, & Australes Terræ Promissionis. A Gaza verò ad Babylonem Aegyptiam, primam terræ Aegypti ciuitatem cultam, cen-

B. Birgit.

Cur fugerit Christus in Aegyptum, hostilem terram, cum id lege phiberetur.

Matth. 2.

Deut. 17. Hier. 43.

Cap. 1. Act. 2.

Qua via descenderit Ioseph in Aegyptum.

Quibus terminis signatur termini Septentrionales, & Australes, terræ promissionis.

1. Reg. 13. & 2. Reg. 3. & Infr. 24. & Ibidem. 3. Reg. 4.

sentur

Exo. 16. Tota terra (secundum Mathematicos) ab Oriente in Occidentem: ten: quous diebus perambulati possit.

Aegyptij inter primos Christi fidei amplexi sunt, eremumque miram vitam stimantia coluerunt. Vbi inuenitur Christus. Matth. 27.

Matth. 21.

Fugies Christus in Aegyptum nobis documenta quæ pbear. Leuit. 21. & Malach. 1.

Isai. 53.

sentur quinquaginta leucæ, siue ducenta milliaria Italica: & hoc iter potius tenuerunt, tametsi deserti pars magna esset emetienda. At via Hebræorum per circuitum facta, scilicet spatio quadraginta annorum, infra duos menses absolui poterat, si tota terra ab Oriente in Occidentem quingentis diebus perambulari potest, seclusis impedimentis, vt tradunt Mathematici. Deus autem populum Israëlem recta non eduxit via, ne in egressu suo hostium bella expertus regredi cogeretur, sed per viam maris Rubri, quod est Orientale ipsi Aegypto, circumducendo per desertum Arabiæ perduxit, vt ingrederentur per partem Orientalem in terram Promissionis: nam si recto tramite venissent filij Israëli, in gressu fuissent per terram Aquilonarem, & sic per regionem Philistinorum. Et hæc de via factis sit annotasse.

Per hunc autem Aegypti ingressum, moramq; quam in ea traxit, promeruit Dominus, vt Aegyptij inter primos fidem eius susciperent, & sanctissimi viri, atque perfectissimi vitam planè admirabilem, atque diuinam, eremum colentes traducerent. Mansit ergo ibi. Et in Aegypto inuenitur Christus: è contrario verò in Hierusalem, quæ ciuitas sancta erat, Pharisei iusti erant, neque tamen apud eos est Christus. Non ergo locus, vel vestis, vel officium homines reddunt sanctos: non omnes qui versantur Hierosolymis, electi sunt: vt è contrario non omnes qui in Aegypto degunt, id est, iudicantur peccatores, ob id reprobi sunt. Vnde de Christus: Publicani, inquit, & meretrices præcedent vos in regno Dei. Docet autem Christus non solum obedire maioribus, atque ab initio ferre crucem, & incommoda, verum etiam exemplum dedit fugiendi occasiones peccandi, & offerendi Deo non debile, vel cæcum, vel elaudum, at forte, & pingue sacrificium. Noluit mortem eo tempore, quo iudicari posset non sponte mortuus ob defectum vsus liberi arbitrij, sed cum de eo credi posset id: Oblatus est quia ipse voluit. Noluit etiam suauem mortem sub titulo innocētis, sed asperam, & ignominiam

plenam sub titulo malefactoris, secundum illud: Et cum iniquis deputatus est, & vt insignis latro in medio latronum. Docet præterea cedere, vt Christus Herodi cessit irato. Magnum quid videretur, si aquila fugeret passerculum, aut cederet muscæ: multo maius est, cedere Deum Opt. Maxim. vilissimo Herodi, debilissimo, deterrimoq; Cedat igitur vir uxori suæ iratæ, & vxor etiam viro suo iracundo, tametsi ratione, sensuq; careat.

Sequitur textus: Vt adimpleretur quod dictum est à Dño per Prophetam dicentē, Ex Aegypto vocaui filium meum. Hoc testimonium desumptum esse ex cap. 11. Osee iuxta Hebræam veritatē, & non iuxta Septuaginta interpretes, certum est, atq; exploratum: nam hi transtulerunt: Ex Aegypto vocaui filios eius. Vnde Græci quidam cum non ueniret istud testimonium in libris suis, dixerunt fuisse à Iudæis post publicatum Euangelium expunctum, atq; reiectum; cum tamen non spectet ad Iudæos, hæc culpa, si qua fuit. Ambigitur tamen, an in sensu literali, an vero in mystico fuerit citatus hic locus ab Euangelista. Nam Iulianus apostata & Imperator ausus est dicere, Matthæum illuisse Gentibus, quod locum de populo Israëli aptauerit ad Christum. De Christi reditu ex Aegypto prophetauit Balaam Num. 24. Ex quo loco potuit Euangelista citare hoc testimonium, teste B. Hieron. & ante eum Eusebio Casar. lib. de Demonst. Euang. Ait enim Balaam: Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo similis est rhinocerotis. Prænotauit & Oseas apertius cap. 11. ex quo mutuatus est Euangelista hoc testimonium, secundum mysticum sensum, id est allegoricum, quem, utpote principaliter significatum à Deo, & præcipue intentum, produxit Matthæus. Ideo asserendum est, citasse Matthæum in sensu prophético pleniori, seu potiori: nam illa, quæ de alijs viris excellētibus, qui historico more in Scripturis, quasi in typum & figuram Christi narrantur ac citantur, perfectè implentur in Christo iuxta spiritum interiora penetratam, vt ait Hieronymus in locum illum Prophetæ. Christus enim verè

Ibidem, & Mar. 15. Christi humilitas.

Locus à Mattheo productus iste: Ex Aegypto vocaui filium meum, vnde desumptus fuerit. Osea. 11.

Iuxta quem sensum ille locus fuerit ab Euangelista productus, literalem, an mysticum.

Num. 24.

B. Hieron. in Mattha. c. 2. tom. 9. initio. Euseb. lib. 9. de Demonst. Euang. Demost. 4. tom. 1.

Solutio questionis propositæ.

Hieron. in Osea c. 11. tom. 6. prope initium.

Exod. 4.

est filius Dei, & in eo populo quasi in typo designatus, atq; de Aegypto vocatus. Ideo Euangelista non dixit: Vt adimpleretur quod dictum est de eo à Domino; sed, vt quod dictum erat de Filio Dei primogenito Israële, adimpleretur plenius in vnigenito, & primogenito eius filio Iesu Christo. Cœperat enim hoc impleri, quando de Aegypto populum Hebræorū vocauit. Verum quia populus ille nō adeo verus filius erat, sed rātummodò corpus eius; ideo nunc impletū est, quando caput totius corporis, & populi ex Aegypto est vocatum.

Contra Iulianum apostatam. Heb. 10.

Idcirco deridendus Iulianus Imperator audens reprehendere, quæ non intellexit; non capiens, illam legē vmbra, & figuram extitisse nouæ: & excellentes viros, Christi, excellentes vero scēmas, Virginis figuram gestasse. Falsum etiam est, Matthæum, qui Hebraicè Euāgeliiū scripsit ad Hebræos, Gentibus voluisse illudere. Si autem Hebræis illudere decreuit, aut malignus, aut imperitus fuit. Malignus, si apertum finxit mendacium: imperitus, si nequaquam intellexit de quo dicerentur hæc.

Cur Septuaginta verterrint in Oseas Ex Aegypto vocauit filios eius.

Quod verò Septuaginta interpretes transtulerunt, Ex Aegypto vocauit filios eius, fecerunt studiose, ad celandū Regi Ptolemæo mysterium Trinitatis, quod in Scripturis ipsi apprehenderunt. Neque tamē propterea à sensu legitimo declinarunt, quoniā omnes, quotquot erant in illo per fidē, & dilectionem, vocati sunt ab operibus te nebrofis luti, & lateris, & ex veris angustijs Aegypti, atq; à vero dominio Pharaonis, videlicet diaboli.

Exod. 5.

Verus Pharaonis quis.

Alter sensus Cornelij Iāsenij.

Matth. 15. Isai. 29.

Sunt rursus alij, qui docent tūc impleri Scripturam, cum idem sit, quod illa cōmemorat, etiāsi non fuerit propriè ab autore immediato intentum, & cogitatū. vt Christus, verbi gratia, Pharisæis obiecit: Hypocrita, rectè de vobis prophetauit Isaias, dicens: Populus hic labijs me honorat; cor autem eorum lōgè est à me. Quod propriè & primò non de illis, sed de sui temporis hypocritis dixit Isaias: quod tamen æquè etiam quadrat in hypocritas omnium seculorū. Ita cum ait impleri prophe-

tiam Isaiæ, dicentis: *Auditu audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non videbitis, &c.* hæc verba nō de his solum prædicta sunt, quibus Christus tunc in parabolis loquebatur, sed primò de obstinatis Iudæis ipsius Prophetæ tēpore, vel in genere de omnibus omnis tēporis reprobis Iudæis. Vnde & Paulus illud obiecit Romanis Iudæis, quaten⁹ in ipsos verè quadrabat.

Matth. 13. Isai. 6.

Ast. vlt.

Psal. 77.

Simili ratione illud quod dicitur Matth. 13. cap. *Vt impleatur quod dictum erat per Prophetā dicentem, Aperiā in parabolis os meum:* hoc nō de Christo primò, & principaliter, sed de se ipso dixit Asaph, cum mirabilia Dei beneficia vellet cantare. Et huic simile videri potest testimonium quod infra producit de trucidatis infantibus: *Vox in Ramā audita est, &c.*

Matth. 2.

Hierem. 31

Simile.

Virgil. in Aeneid. lib. 1. circa finem.

Hic sensus Iāsenij quid incommodi habeat.

Ad hanc rationem volūt ista verba intelligi: *Vt adimpleretur quod dictum est à Dño per Prophetā dicentē, Ex Aegypto vocauit filium meū.* Vt si quis verba faciens de parente nimis anxio, & sollicito de filij sui salute, diceret; vt impleteretur illud Maronis: *Omnis in Ascanio cari stat cura parētis.* Sed vt, quod sentiam, aperire non detrectem, noua hæc est, vt mihi videtur, interpretandi ratio, & per illam non euademus argumenta Iuliani dicentis, impositum fuisse Gentibus ab Euangelista: & facile fuit Deo lumē infundere Prophetis, vt dum hæc, & similia testimonia de se ipsis scriberent, ad Mesiā, cuius vaticinia præcipuè fūdebant, & eius typum, & imaginē in dictis eius, & factis gerebant, respicerent, & in eo magis impleri intelligerent, vt ita nō tantum in illis, sed præcipuè in Mesiā ad literam impleterent. Alioqui si illa esset vera impletio, omnia, tam prædicta de Mesiā, quàm non prædicta, impleterentur in Christo; & tam dicta à Poëtis & profanis autoribus, quàm à sacris vaticinijs: quod perfectò non potest absurdū non videri. Ideò standum in priori responsione.

III. sensus, Ruperti Abatis.

Vel tertio etiam dici potest, quod Oseas cap. 11. teste Ruperto Tuitien. in commentarijs eius Prophetæ, ad literam loquatur de Herode, & de Christo. Ait siquidem: *Sicut mane transit,*

per-

Euseb. Ca. sarien. loco citato. Præteriti pro futuro acceptio quibus maxime conuicta.

Cur B. Matthæus hoc Oseas de reditu Christi ex Aegypto testimonium protulerit.

Apoc. 11.

Exod. 1.

Gen. 37.

Quando viderit Herodes se illusum à Magis.

pertransit Rex Israel (id est Herodes, cuius regnum citò finē habuit) *Quia puer Israel, & dilexi eum, & ex Aegypto vocauit filium.* Quis autē alius est puer Deo dilectus, nisi Christus ad literam, quem ex Aegypto (vt Eusebius exponit) mortuo Herode reuocauit. Dñs? Nec obstat, quod de præterito dixerit, *Vocauit filium:* quia cum Propheta loquatur, præteritum more suo posuit pro futuro: maxime quia Oseas prophetā agebat, non historicū. Et subdit Oseas: *Et ego quasi nutritus Ephraim portabā eos in brachijs meis* (id est permittebam me portari à nutritio Ioseph) *& nescierunt quod curarem eos,* scilicet merito, & exemplo meo. Atque ita hoc testimonium ad literā citatum est ab Euangelista Matthæo. Impleta est autem hæc prophetia in reditu Christi ex Aegypto, adferturq; ab eodē Matthæo ad ingressum Christi probandum: quod non absq; mysterio & ratione factum fuisse cogitandum est. Voluit namq; significare, Iudæam, expulsa luce Christo, factam esse Aegyptum: & contrā, Aegyptū ea recepta, factam esse Iudæam. Hinc in Apocalypsi scriptū est: *Et corpora eorum iacebunt in platea ciuitatis magna, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Aegyptus, vbi & eorum Dominus crucifixus est.* Herodes, alter est Pharaos, qui occidebat primogenita filiorum Israël: Christus tamen post modum reuersurus ad eam est, eorum conuertēdo reliquias: peregrinando absq; peccato venditionis Ioseph, assimilatus est fratribus peregrē in Aegyptum proficiscentibus. Christus igitur vt Israël, per mare baptismi Ioannis Baptistæ trāsijt, & quadraginta dies, deserti intrauit in terram, prædicando regnum Dei.

Tunc Herodes videns quod illusus esset à Magis. Tunc ergo, scilicet cum Magi recessissent, & Angelus apparuisset, & Ioseph & Maria in Aegyptum descendissent; quia dixerat futurum, vt Herodes quæreret puerum, videlicet nō ita citò. Tunc ergo propinquitatem aliquam cum prædictis denotat, & sequelam ostendit, non ad omnia, vt edictum Herodis pueros iubētis interfici indicat, sed ad recessum

Magorum, ante quem videre nō poterat se illusum; & ante recessum Christi. Si ergo recessus Christi post biennium ferè cōtigisse dicatur, vt Epiphanius docet, & Episcopus Abulenus (quanquam rationibus diuersis) videlicet imminente edicto Herodis de necandis pueris: profectò tunc difficile est, ex Euangelio deducere causam, quare post biennium Herodes viderit se illusum: nec enim verisimile videtur, quod tum demum audierit de Christi nomine in templo ex dictis Simeonis, & Annæ varis: siquidē antea recentior hæc fama erat. Neq; tunc Romæ erat Herodes. Nam vigesimo octauo anno regni sui Romæ Augustus Cæsar filios à patre disidentes, sibi reconciliauerat, licet post sint refricata vulnera, & trigesimo regni sui anno obrinuerit, vt de eis iudiciū fieret in Berith maritima vrbe Iudææ: & in his occupatus, ne ante causam confectam nouum crimen adderet, distulit necem vsq; ad trigésimum secundum annum regni sui: nō ergo videtur tūc, id est, post biennium. Neq; rursus videtur tunc, nempe post quadraginta dies, vbi se agnouit illusum, & post biennium iratus est: quoniam illusio ab Euangelista, vt causa iræ adfertur, sicut ira causa necis. Ergo exponendū est, quod tunc, id est, post quadraginta dies, & Christi fugam, viderit Herodes se delusum, & tūc iratus sit valde, sed impeditus alijs negotijs, confecto biennio occiderit infantes. Ante purificationem enim Virginis, & præsentationem Christi in templo, non se vidit illusum, nec iratus est, Deo illum obcæcante, ne infans cum vitæ periculo maneret in Bethleem. Illa autē obcæcatio contingere potuit, vel quod esset alijs negotijs & curis grauioribus, quæ non sinerēt cogitare de Magis, præpeditus: vel quod putauerit, Magos multis diebus eguisse ad inquirendum, humanaq; inuestigandum Mesiā industria ac diligentia. Nec enim credebat, stellam illis orituram fore, & indicaturam domū, vt orta est, & indicauit: vel existimabat, Magos illos fuisse, & nullum talem infantē inuenisse, & præ pudore, vt illusos,

Epiphanius Episcopus Abulenus.

Post biennium hoc factum minime fuisse, vt quidā opinantur. Luc. 2.

Cur primū vt illusus fuit Herodes, non occiderit infantes. Luc. 2.

Mira Herodis Regis cæcitas, ac stupor.

nihil sibi renuntiantes, recessisse. Quemadmodum enim audita historia stellæ, quæ illis apparuit in Oriente, & duxit illos in Hierusalem, cuius in ingressu delituit, rebatur fortassis Herodes illusionem fuisse, & non veram stellam: ita putare poterat, Magos Mesiã Regem in Bethleem non inuenientes, in regionem suam rediisse, & erubuisse deceptos reuertead eum: vt doctè & acutè coniectat Augustinus lib. 2. de Consen. Euangelistarum. Post purificationem autem ac præsentatione, quia in Hierusalem Herodes erat, habuit occasionem ex dictis Simeonis, & Annæ, vel audita fama incerti autoris, non autem illorum duorum, inquirendi in eum, & cogitandi se à Magis illum.

Ac licet Christus sit in templo præsentatus, publiceque ab illis prædicatus & commendatus, non fuit tamen omnibus datum, Iesum videre præsentatum: quemadmodum nec omnibus cõcessum est, intueri à morte reuocatum. Verùm vt ibi tantum manifestatus est testibus præordinatis à Deo, vt ait B. Petrus, ita hic non omnibus, sed expectantibus consolationem Israël, qui gnari eius quod Mesiã imminere periculi, nomen eius nequaquam detexissent, nec euulgassent: etsi difficile fuerit, rumorem non spargi incertum.

Videns. Certa scientia: quia ex rumore dicto excitatus, misit in Bethleem exploratores, & cognouit, Magos illic mansisse, visoque Mesiã lætos & tacitos recessisse. Vidit etiam quod non recesserunt quasi illusi, vt putabat ipse: & quod in egressu Hierusalem iterum stella antecederet eos. Potuit & rescire de pastoribus, de quibus omnes qui audierunt, mirati sunt, & de ijs quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos, qui nec omnibus locuti sunt, & cum prudentia tantum mysterium detegebant: vt demum audiens rumorem, neque intelligens, rumperetur. Quod illusum esset. Ergo eis confidebat: at præter mentem Magorum hoc fuit, nam omnino rediissent ad Herodem, nisi

admoniti ab Angelo fuissent. A Magis. Vera sapientia est, illudere dæmonibus, iuxta illud: *Draco iste quem formasti ad illudendum ei*: qui tamen nostra fœcordia, atque oscitantia nobis frequenter illudit. Hieremias quoque à Domino decipitur. *seduxisti me, inquit, Domine, & seductus sum.* Apostolus etiam cum esset astutus, dolo Corinthios cepit. Tam mali enim sumus & desides, vt vix, nisi decepti, bonum sequamur. *Iratus est valde.* Iratus quidem, ob contemptum, & damnum, quod suspicabatur sibi imminere, amissionem scilicet regni: valde verò, quia iram concepit designantem crimen homicidij innocentibus infantibus: valde etiam, quoniã quo quis maior est in oculis suis, eo magis irascitur, si contempnatur, quia tanto contemptus maior sibi videtur.

Et mittens occidit. Ne intelligas, statim, sed post biennium: quod ex duobus verbis euinci potest Euangelij. Primum quidem, quia Angelus dixit: *Futurum est vt Herodes querat puerum ad perdendum eum.* Hæc autem apparitio cum acciderit à die purgationis, si statim facta fuisset infantium interfecio, haud dixisset Angelus, Futurum est, sed, imminet periculum præsens. Deinde deducitur ex eo, quod iusserit occidi pueros à bimatu & infra. Cum enim hanc necem moliretur, vt occideret infantes secundum tempus quod exquiserat à Magis, cõsequitur, à Christo nato vsque ad tempus infantium cædis, biennium ferè interfluxisse. Causæ porro differente cædis sunt antedictæ occupationes, propter quas Romam venire, & causam dicere ad se purgandum de obiectis per filios criminibus, apud Augustum Cæsarem coactus fuerat: & fortè vt ob sparsos rumores iræ eius, puer fugatus rediret. Causa verò ita continuatè narrandi ea, quæ interruptè acciderunt, & non simul, non sine arte descripta est. Mens enim Euangelistæ fuit, assignare causam interfectionis, nempe iracundiã: quemadmodum iracundiã causam assignat, fuisse agnitam illusionem.

Psal. 103.
Quibus illudere, sit vera sapientia.

Hierem. 20.

2. Cor. 12.

Iratus cur fuerit Herodes, & valde.

Idem quãdo occiderit infantes.

Dilatæ cædis infantium quæ causæ.

Causas

B. August. cap. 5. tom. 4.

Luc. 2.

Iesum qui viderat in templo præsentatum tantum modo.

Act. 10. Luc. 2.

Vt viderit Herodes se illos in felix.

Ibidem.

Magorum simplicitas.

Diuina historia quid proprium.

Matth. 9.

Ecclesiastici 10.

Macrobius lib. 2. Saturnal.

Augusti Cæsaris dictum de Herode infanticida.

Dio Cassius

Philo.

Anabaptistarum Herodiani hoc infanticidium pernegantur ratio diluitur.

Petrus Rauen. sermo. 63. in principio.

Cur alij tres Euangelistæ hanc historiam prætermiserint.

Causas autem dilationis reticere, breuitatis, & autoritatis diuinae fuit, quæ non curat probare omnia, aut omnium reddere rationem integram: quo pacto Matthæus cap. 9. introducitur Archi synagogum Iayrum nomine, patrem puella, quasi post nuntios dicentes, *Defuncta est*, & non dicentes, in extremis est, ne intermedia, quæ referunt Marcus & Lucas recenseret. *Mittens ergo occidit.* Non desunt Regi impij ministri, qui voluntari eius pareant. Nam secundum iudicem populi, sic & ministri eius: & qualis Rector ciuitatis, tales & habitantes in ea. Et Rex qui libenter audit verba mendacij, omnes ministros habet. impios. Huius autem Innocentium necis meminit Macrobius: qui secundo libro Saturnal. cap. 4. recenset, Augustum Cæsarem, audita infantium infra bimatum in Syria nece, & quod inter eos unum ex filijs suis, qui in Bethleæ alebatur, interfecisset, dixisse: *Præstat esse porcum Herodis, quàm filium.* Cuius etiam dicti Augusti meminit Dio Cassius Nicæus in vita Augusti Cæsaris, Philo quoque in breuiario de temporibus lib. 3. de Herode sic scribit: *Itaque proprium filium, quem ex vxore tribus Iuda susceperat, interfecit; quod diceretur in lege promissus Christus, natus.* Sic ille.

Vanum ergo est Anabaptistarum ad ipsam hanc cædis infantium historiam argumentum, quod alij Euangelistæ de hac cæde infantium nihil locuti sunt: nam si hæc argumentatio quicquã valeret, efficeret ipsam Lazari suscitati historiam vanam, quã solus Ioannes scribit. Sed certè idcirco eam, Deo disponente, ceteri silentio præterierunt, vt, quemadmodum Chrysológus ait, tam grande miraculum, quo nullum in Iudæa fuit illustrius, Ioanni omnium Euangelistarum supremo describendum relinquere. Ioannes ergo, & Marcus, ac Lucas nihil de aduentu Magorum, & infantium cæde meminerunt: quoniam de utroque Matthæum abunde locutum viderunt. Sed etsi Ethnici atque infideles Scriptores hæc tam celebria Christi opera memoriæ non prodiderint,

neque curandum est, neque mirandum. Nam, quod ad eos attinebat, habebant illi sibi magis accommodata, & plausibilia argumeta quæ describerent: nostra autem in damnationem eorum vergebant, & in eorum Deos, & in Principes, quibus adlabantur. Ex parte verò Dei necessarium erat, vt sacra non nisi per autores sacros dispensarentur, & non nisi cum eloquentia diuina magis, quàm humana; ne res per se alioqui illustres verborum phaleris succarentur, neque essent quo uis modo suspectæ de falsitate. Nam tales Scriptores in alijs sæpe mendaces deprehensi sunt. Solent etiam interdum magni historiographi necessaria in historia omittere: quo pacto Quintus Curtius omissa à Plutarcho de Alexandro Magno recenset; Cornelius verò Tacitus de Nerone quædam refert à Suetonio suppressa; vt, quod Christianis pro luminaribus accensis ceu facibus in cœnis suis vteretur. Ex quo vel Iosephus Iudæus pauca retulit de Christo; cum tamen ad laudem atque decus suæ gentis, opus illud Antiquitatum Iudaicarum conferberet: quem Egesippus peruetustus historicus accusat, quod diuinam Domini nostri Iesu Christi resurrectionem, ac pleraque eius diuina opera volens sciensque tacere. Non mirum ergo, si inter ceteras Herodis sceleris hanc infantium occisionem crudelitatem Iosephus non recensuerit, cum alia maioris momenti, vel obliuione, vel iniuria, vel malitia præterierit. Quare nec mirandum, si res tam comperta, & explorata, vt de aduentu Magorum ad Christum, à nullo Ethnico sit memoriæ, literisque commendata. Quod si ab Euangelistâ prodita, mendacij potuisset argui, Fidei hostes minimè pepercissent, sed libenter contradixissent: vt quidam eorum demonstrant libri. Nam promptiores sumus ad falsum refellendum, quàm ad asserendum verum. Non ergo Christi gesta negabant, verum magiæ, superstitionique tribuebant. Quare vel ipse Mahometus omnium hominum impurissimus nihil cõtra Christum dicere est ausus:

Ethnici scriptores eam de quare neglexerint.

Neroniana in Christianos sceleris. *Cornel. Tacit. lib. 15. Annal. post medium.* Iosephus historicus quo nomine ab Egesippo notetur.

Idem cur Herodis infanticidij non meminert.

Naturæ nostræ ingenium deprauatæ.

Mahometi testimonium de Christo honorificum, & illustre.

Tom. 3.

Xx 3 imò

imò contrà eum commendat, vt magnum Prophetam à Deo ante se missum, vt humilitate, & signis mundum vinceret: se autem, armis post eum missum ad debellandum orbem.

Cædes autem ista, vel omnino violenta fuit, vel dolosa, ne pueri absconderentur; vel persuasa, consultaque propter Romanos, ne quid illi molirentur aduersus Iudæos, scientes nouum Regem natum in Iudæa. Potuit item proprii filij sponcione alij priorum filiorum cædem suadere: quod incredibile non videtur, si Turcarum Regi immanissimo datur filij primogeniti sibi subditorum Christi cultorum etiam nunc Constantinopoli. Vnde mulieres tantum plorare inducuntur filios suos, quasi viri consenserint in eorum mortem.

Porro magnis de causis hanc puerorum cædem permisit Deus Optim. Maxim. Primò, vt Diuina ipsius potentia, sapientia atque bonitas conspicua esset & illustri, visque sanguinis infantis circumcisi, qui per coæuum exercitum dæmonem potentissimum expugnauit, infantesque saluauit, vel accelerando in eis ex privilegio liberi arbitrij vsu, vel non accelerando, vt alij volunt: præsertim cum Ecclesia oret: *Deus, cuius hodierna die præconium Innocentes Martyres non loquendo, sed moriendo confessi sunt.* Si non loquendo, ergo sine vsu rationis, vt etiam Augustinus infra produendus asserit. Salus autem quam consecuti sunt, minor est, quam sit cunctorum Martyrum grandiorum, & fortè quàm omnium puerorù maior. Nam isti peculiari quadam ratione secuti sunt Agnum, atque eius familiares fuerunt. Omnem ergo ætatem vult saluare Christus, nec sinere sui causa perdi morientes, qui Saluator aduenerat. Si profuit eis olim Circūcisio; & modò Baptismus prodest. *Sinite*, inquit idem Christus, *paruulos, & nolite prohibere eos ad me venire.* Illos igitur fuisse saluos, docet Ecclesia Catholica, quæ eisdem peculiari solennitate colit. Docent & Patres, quos inter Bernardus sermo. de Innocentibus ait: *Si quaris eorù apud*

Deum merita vt coronarentur, quare & apud Herodem crimina vt trucidarentur. An fortè minor Christi pietas, quàm Herodis impietas, vt ille quidem potuerit innocios neci dare, Christus non potuerit propter se occisos coronare? Et Augustin. serm. de Epiphania: Ille de vestra corona dubitauit in passione pro Christo; qui etiam baptismum paruulis prodesse non estimat Christi. Non habebatis quidem atatem, qua in Christum passurum crederetis, sed habebatis carnem, in qua pro Christo passuro passionem suam & mortem sustineretis. Sic Augustinus.

Declarauit se etiam Christus fortè, & verum cunctorù dñm, qui seruulos vita cariores morti pro se exposuerit. Tertiò præfagium dedit grandiorum Martyrù in vera Iudæa Ecclesiæ Catholicæ & orthodoxæ post occidendorù. Et vt olim David inferens arcam Domini in Bethleë immolauit hostias & pacifica, vt habetur 2. Reg. 6. ita cum Pater æternus humanitatè Christi intulit in Bethleem, etiam illi immolatae sunt victimæ filiorù. Nã si idolo suo Moloch Iudæi sacrificabant filios suos, iuxta illud: *Immolauerunt filios suos, & filias suas demonijs, &c.* quid mirum, si Deo vero immolètur Iudæorù filij, qui per mortem hæc ad salutem æternam peruenerunt?

Præterea lætificauit Patres qui erant in limbo, atque Angelos miro gaudio affecit, dæmones verò confudit, quos facti sui poenituisse probabile est, cum viderent infantium animos ab Angelis deportari in sinu Abrahæ clamantibus: *Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos; vt destruas inimicū, & vltorē: qui fortè, vt pij viri nonnulli meditantur, Christū, atq; eius Matrem letabūdi inuiserūt.*

Ad hæc, iustè puniuit amorè carnalem, & peccata parentum in re maxime chara, nẽpe filijs. Vltus est enim in signe eorum scelus, quoniã parètes illorum Messiam suum inter ipsos natum ignorarunt: nec locum nascenti illi dederunt; quem tamen in eorum confusionem & dedecus Magi è longinquo venientes adorauerunt, & donis cumularunt. Ante eos tamen puniuit crudelitatem Herodis ipsius, qui

D. August. serm. 66. de diuer. c. 3. tom. 10.

II. ratio permissæ cædis infantum.

III. ratio.

2. Reg. 6.

Psal. 105.

Deut. 32.

III. ratio. Luc. 16.

Psal. 8. Matth. 21.

V. ratio.

Matth. 2.

Herodis infanticidæ parricidæ.

Herodiana puerorù cædes violenta ne, an extiterit fraudulèta ac subrepticia.

Mulieres dū taxat quare, non viri hęc plorare suos filios inducuntur occisos.

Cur Deus in fantes permisit occidi.

Sanctorù Innocentù merita.

Apoc. 14.

Luc. 2.

Matth. 19.

B. Bernar. serm. 1.

in quatuor sequere permittitur est filios, nempe in Antipatrum, Aristobulum, Alexandrum, quos priuatis de causis interfecit, & in paruulum quem habebat in Bethleem, quem quidem, vt diximus, communi de causa auferri de medio iussit, qui in sanguine suo, vt reliqui omnes, baptizatus est. Pueri in sanguine suo baptizati sunt, matres verò in lacrymis suis de interitu filiorù fuorù. Hinc Origenes in homilia huius Euagelij: *Hi ergo cū iniuste, inquit, vel impiè occiderentur, in pace, in quiete multa pro nomine Dñi passi, de hoc mudo sublatis sunt in Ecclesia æterna per secula in Christo mansuri. Eorù verò parètes pro ipsorù merito passionis, dignam mercedis accipient retributionē à iusto, a tero Dño Deo.* Hæc ille. Scribit etiam Nicephor. Callist. lib. 2. c. 14. Ioannè Zachariæ filiū, alterum etiam dimidio annū agētē, vna cū matre Elisabetha in spelunca quadã ad regionem mótanam saluum cõseruatum, fortasse Herodis sanguinariã effugientem manū. Fuitq; iniquus, & pessimus hic Herodis actus, nã vel vnū non licebat ei interficere. Sed vt vulnerata fera sequere solet in occurrentes omnes, quasi se vulnerauerint, sic Herodes in omnes infantes seuijt innocentes.

Item, hac nece dedit exemplū patietia, fidei, castitatis, & ab infantia seruiendi Deo. His itaq; de causis Innocentiū permissa à Deo est interfectio. Occidit autem infantes omnes illius regionis, ne cui deinceps esset ansa divedi, se esse Regem illū, quẽ Magi venissent olim adoraturi, sed populus intelligeret interfectos eius temporis omnes fuisse. At hæc cautela eo tẽpore, quo humilis expectabatur Christus, vana erat. Cernis in Herode quàm corrupta sit natura nostra, & ad vniuersa vitia procliuus, quorù nullū nõ committeret, nisi metu poenæ, vel spe præmij, vel laudis coërceretur. Prauū est cor hominis; & sensus, & cogitatio hominis, prona sunt ad malū; & arbor mala nõ potest bonos fructus facere, nisi illos, de quib⁹ Christus: *De corde exeunt cogitationes male, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemia.* Deinde appa-

ret, quòd radix omnium malorù, est cupiditas, & inordinatus amor sui: auaritia in Principe perniciosissima est. Apparet insuper in Herode, quã pnciosus existat Princeps malus Republicæ. Vt enim ille ex illusione Magorù in Innocentes desauijt: sic impij Principes ex leui causa nõnunquã seuijt in subditos, belligerantur in damnum pauperum, atq; innocetum. Et, *Quidquid delirant Reges (vt est in prouerbio) plectuntur Achivi.*

Omnes pueros qui erant in Bethleë, & in omnibus finib⁹ eius. Intellige omnes, secundum tẽpus assignatū à Magis: putabatq; Herodes, eū esse in Bethleem ex Michæe propheta. Fines, vocat villas, & domos vicinas extra urbem, in quib⁹, vt ferè accidit, ex Bethleë aliqui erant: nõ vltra fines Bethleë, quia non putabat certò, eū esse alibi: quæsiuit fortè etiã primò illū solū, nẽpe Christū. Et quanquã occisio in Bethleë facta narretur, tamẽ etiã inquisitio per alia loca diligẽs facta est. Vnde Ioseph in reditu de Ægypto timuit in Iudæã ire, etiã post cædẽ puerorù, & mortẽ Herodis. Fuit autẽ numerus puerorù Innocentiū interfectorù in Bethleem & finibus 14. millia, vt tradunt Æthiopes, quos Abyssinos vocant, & hos in Canone asserūt, quia illos ritu suo amore sub illo numero celebrat. *A bimatu, & infra.* Si Magi, vt est pbabile, stellã nõ viderūt ante Christū natum, sed in ipso tantum die natalitio, occidit tamen omnes infra bimatum ætate vindiçtæ perturbatus; & ob securitatem, ne ille euaderet occasione ætatis, quam minorem matres mētrētur: tum quia subito pueri neci erant tradēdi, ne qua insurgeret rebellio populorù, vel pueri absconditi seruarientur. Possumus etiã exponere, *Infra*, nõ absolutè, sed secundum tempus quod exquisierat à Magis, vt anno maiores, ne crudelis videretur: vel ne rebellarent populi. Fecit autem primò dolosè describi infantium nomina, in dicta causa, ne etiam casu aliquo euaderent; posteaque descriptos vocauit ad cædem, non autem infra bimatum, ne Christus, cui sydera famulabantur, in minorem transfigurare-

1. Tim. 6.

Horat. lib. 1. episto. 1. ad Lolium, initio.

Quando occiderit Herodes infantes, eur in Bethleem; & quibus in finib⁹ eius.

Mich. 5.

Matth. 2.

Quo modo à bimatu, & infra pueros occiderit Herodes.

Illud etiam, Infra, quem sensum cotumodum recipiat.

B. August. serm. 7. de Epipha. sub initium.

tur ætatem, vt insinuat Augusti. sermone quodam de Epiphania: quia eadem ratione transfigurari posset in se necitatem, desperassetque eum se posse occidere, & eum timeret, crederetque eum planè intelligere quæ moliebatur. Neque ætati bimatus obstat, quod monstratur ossa etiam illorum Innocentium, quæ ætatem maiorem testificantur. Respondemus enim, fieri potuisse, aliquos inter Innocentes fuisse procerioris staturæ, ac proinde ex eo tempore habuisse maiora ossa, quàm communes infantes. Fortassis etiam aliorum Martyrum cū illis sunt admixta ossa, cū omnia esse ferantur Innocentium.

Hierem. 31. Quid cædi sanctorū Innocentium cū Rachele plorante filios suos. Iosua. 18. Iudic. 19.

Sequitur textus: *Tunc adimpletum est quod dictum est per Hieremiam prophetam, dicentem, Vox in Ramā audita est, &c.* Ad huius testimonij Prophetæ intelligentiam, quæro in primis, quid commune habeat Ramā, quæ est iuxta Gabaa in tribu Benjamin, vt habes Iosue 18. & Iudic. 19. cum Bethleem, quæ est in tribu Iuda? Deinde quid Racheli cum infantibus istis, qui erant potius Liæ filij? Nam ex Rachel Iudas non est, sed ex Lia. Ad hæc, cur non recipit consolationem Rachel super ijs, qui pro Christo occubuerunt? Et quomodo dicuntur non esse, quorum pretiosa mors fuerat in conspectu Domini? Ad primum dubium nonnulli respondent, Ramā haud accipi pro loco certo aliquo, verum nomen adiectum esse ad rem, & significare Excelsum, quo pacto Hieronymus transtulit in Hieremiam, vnde desumpta est hæc propheta, dicens, *Vox in excelsis audita est.* At contra hoc est interpres, qui primus transtulit ex Hebræo in Græcū, B. Matthæum; qui magnæ est auctoritatis. Ille enim Ramā intellexit, locum esse proprium, relinquens illam vocem minimè interpretatam: qui creditur fuisse Lucas, aut Euangelista Ioannes, aut certè alius Apostolicus vir: vt interim omittam Septuaginta interpretes, qui Ramā habent, vti ille.

Quorsum hic Rachelis

Ad secundum dicunt quidam, Racheli ideò deplorassee hos pueros

quasi suos, quoniam eius sepultura in Bethleem fuit. Verum hoc certè valde est tenuè & infirmum, asserere, Racheli ex sepultura maternam ius acquisiuisse: quod enim id adoptionis genus esset à sepultura?

Alij verò aiunt, quod Rachel non significet mulierem, at locum illum, vbi cæsi sunt infantes: siquidem Rachel humata in Bethleem fuit. Sed id incertum est, quia nec ex Scripturis apparet, & ex friuola coniectura diuinatur. Nunquid enim à paruo sepulchri loco quicquid Bethleem intra fines continebatur, erat denominandum, vt quicquid natum esset ibi, pro filijs indicaretur?

Rursus alij inquirunt, quod tribus Iudæ, & tribus Benjamin contiguæ erant, ideò sub ea cæde aliquos ex filijs Rachelis posse comprehendere. Sed reuera, tametsi propter loci propinquitatem aliqui sint occisi, non ideò tamen minus ad Liam pertinet, plorare super filios suos, quàm ad Racheli: quare igitur & Lia non inducitur plorans filios suos?

Ad tertium respondent nonnulli, & exponunt, *Quia non sunt*, scilicet mortui, sed viuunt, ob idq; noluit consolationem, quia non eguit, idcirco non est pro re aucta, at pro re amissa consolatio. Dura profectò ac violenta interpretatio, & quæ haud satis constat cum ploratu. Si enim est res aucta, cur plorat? Et si plorat ex vno, scilicet amissione secundum carnem, cur non ex altero recipit consolationem, ex augmento videlicet secundum spiritum, secundum quem salui erant?

Pro sensu ergo notandum, Ramā distare à Bethleem per quatuor leucas, trique per mediam Hierusalem, vt habetur Iudic. 19. Est autem Ramā non longè à Gabaa, vt dicitur ibidem. In Gabaa autem Benjamin ob infigne illud & antiquum flagitium, quo libidinis gratia Gabaonitæ vxorē Leuitæ ad mortem redegerunt, magna illa, & memorabilis clades tribus Benjamin edita fuit; ira vt sexcenti Benjaminitæ soli de tota tribu illa remanserint. Ad hæc, considera, Racheli

filiorum suorum plorat? inducitur?

II. solutio, etiam inepta. Gen. 35.

III. solutio, item improbabilis.

Quid est qd Rachel noluit consolari super filios suos, quia non sunt.

I. solutio non recipienda.

Alteri comodi.

Iud. 19.

Infra 16. et seq.

intro-

Lia filiorum quanto melior conditio quam illa filiorum Rachel.

Gen. 30.

Apoc. 14.

Rachelis filios suos plorantis mysterium.

Infra 19.

Origen. homil. 3. in diuersos, tom. 2.

introduci in Scriptura vt æmulā Liæ propter eius filios: vnde ad Iacob virum suum dicebat, *Da mihi liberos, alioquin moriar.* Introducitur ergo Rachel ob illud scelus, filios suos à Deo percussos deplorare, ploratumque suum implere in hac cæde filiorum Liæ æmulæ suæ: quia pro Christo filij Liæ occubuerunt, & absque peccato; sui autem propter scelus admissum, ac pro Belial sunt interfecti. Ideò noluit consolari, quia verè non sunt, id est, perierunt à gloria Domini. At isti Liæ filij verè existunt, & sequuntur Agnum, quocumque ierit, cantantes canticum nouum. Neque verò ad literam hæc accipias sic, vt mulier illa plorauerit pro bona sorte filiorum fororis; sed hæc in Christi Ecclesia ad exemplum adferuntur, vt intelligamus mysterium: scilicet, quàm sit fors mortuorum diuersa & dissimilis, vt alij mortui Deo sint, & ob id deplorandi; alij verò non lugendi, quia beati mortui in Domino, & pro Domino; & sua felicitate, qua perpetua illi perfuuntur ac gaudent, excitant dolorem ijs, qui infelicitate ceciderunt; impletq; eorū mœstiriam, vt nequeant villo modo consolari. Sic frequenter loquitur Deus in Sacris voluminibus; præsertim verò in parabolis. Atque hunc sensum verba confirmant Origenis in homilia super hoc Euangelium, dum scribit: *Duas nunc rationes habet hoc verbum: vnam quam antiqui dixerunt ad Benjamin pertinentem filium Rachel affinitate Iudæ generationis coniunctum; qui Iudæ filij pro Domino nec mortui sunt. Plorauit ergo Rachel filios quasi nihil passos in aduentu, vel pro aduentu Domini: & quasi non essent, existimauit, ad illos qui pro Domino mortui sunt, & martyrij tulerunt coronam. Ita ergo antiqui dixerunt. Est & alia ratio. Ipsa Rachel plorare dicitur, hoc est, genus Benjamin affinitate ipsam generationis Iudæ habens, extendit enim & illuc suam crudelitatem Herodes, sine misericordia omnes affines Iudæ, & Benjamin filios interfecit. Prius in Bethleem interfecit omnes: postmodum in circuitu regionum sine misericordia manus, nullumq; viuū dereliquit*

infantem: ideòq; plorare dicitur Rachel, hoc est generatio Benjamin. Vel propter eam adhuc nominat Rachel, omnium nostrum pietatem per illos demonstrans circa filios, vel proximos, in nomine Rachel vniuersas pias matres (vt dixi) significans. Hæc ille Eundem sensum sequitur autor lib. Quæstionum Noui, & Veteris Testamenti, sic scribens. *Quantum ad historiam, inquit, pertinet, Rachel filij sunt tribus Benjamin. Porro olim pro maleficis proprijs, operibus scilicet sodomitarum, & stupro, quod in concubinam viri Leuitæ gesserant, à reliquis tribubus extincti, & erasi sunt. Quam ob rem consolationem recipere velle negatur, sciens nullam spem eorum, qui perisse noscuntur. Filij autem Lia in primæuis annis, in Saluatoris causa occisi sunt. Vnde eorum causa planctum non vult adscribi, quia & innocentes occisi sunt, & propter Deum, à quo sine dubio mercedis gratia aterna vita donati sunt. Quapropter planctum Rachel filijs dicit competere, qui & in presenti, & in futuro erasi sunt. Illi autem carnaliter plancti, spiritualiter consolati sunt. Filij autem Rachel carnaliter conuersati flammis spiritualibus consumuntur. Idcirco autem Lia filijs occisis adimpletum planctum Rachelis Euangelista testatur; quia tunc plangere filios suos cepit, quando filios sororis suæ in tali causa vidit occisos, vt aterna vita heredes existerent. Cum enim aliquid aduersum aduenit, ex felicitate alterius, infusta sua miserius luget. Hæc ille: Quia ergo in Gabaa & Benjamin occisi sunt penè omnes Benjaminitæ, non fuit eiusmodi cædes magno sine clamore & luctu mulierum filiarum Rachel.*

Alij simplicius dicunt, hoc testimonium non de his infantibus propter Christum interfectis, sed de decem tribubus in captiuitatem abductis cum magno mœrore, vt exponit Hieronymus, intelligendum. Vnde Rachel auiam Ephraim dicitur deplorare filios suos Israëlitas: quo significatur, populum Israëliticum amarè ploratum captiuitatem & necem suorum. Quoniam autem sub Herode non minor clades, & proinde fletus, & lamentatio facta pro infantibus interfectis,

Autor lib. qq. Vete. & Noui Test. mixti. q. 62 tom. 4. operum D. August. Rachel filij qui secundum Augustinū. Iudic. 19. infra 20. et seq.

Eorum fors infelicissima

Alter sensus.

B. Hierony. lib. 6. in Hieremiam, cap. 31. tom. 5.

quàm

quàm olim cum populus in captiuitatem abduceretur: ideo Euangelista dicit, verba Hieremiæ impleta vera fuisse, quæ tamen de alijs & in sensu non nihil diuerso prædicta fuerunt. Quare ad confirmandum prædictum sensum, sequitur in Hieremia: *Hæc dicit Dominus, Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis, quia est merces operi tuo, ait Dominus, & reuertetur de terra inimici, &c.* Vbi Hieronymus scribens ait: *Hoc iuxta literam necdum factum est: neq; enim decem tribus, quæ in ciuitatibus Medorum exulant atque Persarum, reuersas in terram Iudæam legimus; sed iuxta spiritum, & in passione Domini completum est, & hucusq; completur, quando de toto orbe saluatur Israel, & Rachel dicitur; Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis. Et est sensus: Plorare desiste, priora enim opera tua respexit Dominus, &c. Melius autè de paruulis intelligimus, quod mercedè habeant effusi sanguinis pro Christo, & pro terra Herodis inimici, teneant regna cælorum, & reuersuri sint in sedè præstinam, quando pro corpore humilitatis, corpus receperint gloriosum.* Hactenus Hieronymus. Plures sensus protulimus, sed prior nobis magis placet. Nomine ergo Rachel Euangelista illas mulieres nominat: tum quia mater illarum Gabaa, quas in typum assumit; tum quia filiorum auida, consolata est: habens etiã filios affligebatur: imò pariens Benjamin mortua est, illumq; filium doloris vocauit. Matthæus igitur alludit ad Hieremiæ prophetæ verba, vt ipse ad verba libri Iudic. Et vt indicet magnum ploratum in Bethleem, testatur eum auditum in Ramâ, quæ propinqua Bethleem ciuitas est. Ait ergo, *Vox in Ramâ, vel, in excelsis audita est.* Id est, ad literam alta: quia innocentium vox sanguinis clamans. *Ploratus, Paruulorum, Et vultus multus, Matrum, qui non ita trahunt, vt filiorum.* Falsò etiam ponitur, quòd soli filij Iudæ, Liæ ve sint mortui: quoniam post reditum à captiuitate Babylonica mixti erant, & confusi, eo quòd viri de Iudæa, & Bèiamin habitabant Zabulon, & Nephtholim.

Rachel plorans filios suos. Nempè mulieres Bethleem figuratæ per illam, de qua Hieremias, & liber Iudicium, meminertunt: & quia imitatrices Rachel in amore & dolore filiorum amissorum; non vt sepulta in Bethleem est: nam, vt diximus, hoc per se non sufficit. *Et noluit consolari quia non sunt.* Id est, quia obierunt; vel, vt Hebræicè legitur, quia non est; quia mirum ne vnus quidem superest. Sic iudicat mundus, quasi factum sit de sanctis, postquàm mortui fuerint, cum tamen tunc ipsi incipiant viuere: *Iustorum anima, inquit Sapiens, in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. Visti sunt oculis insipientium mori, &c.* Illi autem sunt in pace. Vel, vt exponit Origenes, quia non sunt, scilicet consolantes, cū quælibet domus suos filios lugeret in terfectos. Estq; Rachel typus Ecclesiæ matris filium Ioseph iustum, & primò multa perpeffum post promissionem deplorantis: quem quidè placentiu beato luget, id est, iustos necdum beatos corpore, & animo. Plorat & occisores martyrum Ecclesiæ; sed tales non sunt filij sui: at de Martyribus nõ vult consolationem hic, verum in cælesti gloria. Sed in his sensibus non loquitur modo, quia non impletur tunc. Multi multa alia in hunc locum congerunt: nos tamen his paucis, quæ probabiliora duximus, contenti sumus.

Laudemus igitur nos Deum, qui nullam ætatem à salute, atq; à gloria cælesti arcet, aut respuit, omnes amplectitur, sitit omnes, omnes amat, qui pro omnibus carnem, atque mortem assumpsit. Nostrum est tales nos illi exhibere, vt salutem nostram non videamur odisse, vel negligere: certi & securi, quòd vt in Christo Iesu non est Iudæus, neque Græcus, non est feruus, neque liber, non est masculus, neque foemina: ita non est puer, vel vir, non est infans, aut senex, nullumque est ætatis discrimen propter eximiam Domini nostri Iesu Christi gratiam, qui cum Patre, & Spiritu sancto viuunt & regnat in secula seculorum, Amen.

Quæ Rachel ploret filios suos.
Hierem. 31
Iudic. 20.

Mundi huius stultum de sanctis iudicium quod sit.

Sap. 3.

Origen. in Matth. homil. 3. in diuersis, tom. 2.
Rachel Ecclesiæ typus qualis.

Illam quos filios suos nõ ploret, ac de quibus nolit consolari.

Dei Opt. Max. quæritur zelus animarum.
1. Tim. 2.
Quid illi debeamus.

Gal. 3.

Hier. 31.

Hieronym. ibid.

Quid sit: Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis.

Philipp. 3.

Cur matres in tantum occisorum Matthæus nominet Rachel.
Gen. 30.
Infra 35.

Iudic. 20.

Ploratus, & vultus quid differant.

TRACTATUS XLV.

Matth. 2. In illa verba: *Defuncto autè Herode, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Aegypto, dicens: Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Israel: defuncti sunt enim qui querebant animam pueri, &c.*

Ioseph. lib. 1. de Bel. Iudæ. c. 21.

Herodis mors immensam quam parricidalis illa, quamq; fuerit cruenta.

Ioseph. lib. 17. Antiq. c. 9.

Herodis Acalonitæ quæ infelix interitus, ac miserandus exitus.

Psal. 33. In eos qui vitam suam differunt emendationem.

Sap. 4.

MORTEM Herodis describit Iosephus lib. de Bello Iudæico: siquidè horrenda fuit, & infelicissima. Nam postquam Aristobulum, & Alexandrum filios interfici iussisset, & incidisset in morbum lethalem, Antipatrum filium, quem vincum tenebat, neci dedit: quæsiuit etiam cuiusq; vici ex Iudæa nobiles & primores in locum, cui nomen est Hippodromus, & Salomonem sororem, & Alexam maritum eius ad se vocauit: *Scio, inquit, mortem meam festis gaudijs celebraturos esse Iudæos. Verum per alios lugeri potero, & præclarissimos honores sepulturae assequi, si qua præcipio, feceritis. Hos viros, qui habentur in custodia, cum animam efflauero, statim militibus circumdatos occidite; vt etiã inuita omni mihi Iudæa, omnisq; domus illacrymet.* Hæc ille. Pessimè ergo mortuus est, vt pessimè vixit. Nam vt scribit idem Iosephus lib. Antiquitatum, mortem acerbam pertulit, febri dysenteria, scabiei voracitate, podagra, ac verendorum putredine, generatione vermium, spirandi difficultate, ac tremore membrorum malam animam soluit. Et sic omnes tyranni, & pauperum oppressores infelicem, & horribilem mortem subire coguntur: siquidem mors peccatorum pessima. Ideò tutum non est, emendationem vitæ differre in finem: nam difficillimum est bene mori malè viuentem, quemadmodum impossibile est, iustum malè mori. Iustus enim si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Sexto autem ætatis Christi

anno Herodes mortuus est, & quadragesimo octauo Augusti, & septimo ætatis suæ redijt puer ex Aegypto, vt tradunt omnes Chronographi, & historia Scholastica. Nam Herodes superuixit Christo nato per sex annos, quia Christus natus est trigesimo secundo anno Herodis, qui regnauit triginta septem annis; & septimo, regnante Archelao, redijt. Quamquàm Caietanus obseruans quasdam supputationes partium certas, & constantes, dicit, Christum reuersum de exilio anno quarto ætatis suæ: & Nicephorus Callistus in sua historia, Ioseph per triennij tēpus exilium apud Aegyptios tolerasse scribat; Epiphanius verò hæresi 51. in Alogianos scribens, post biennium ætatis Christi dicit profectum in Aegyptum, atque in eo per alterum biennium diuersatum esse. Verum certior, & communior est prior sententia. Constat enim Christum natum quadragesimo secundo anno Augusti, cuius quadragesimo nono mortuus est Herodes, & cepit regnare filius eius pro eo: & eo tēpore reuersus est Christus de Aegypto. Et ita elapsi erant septem anni. Regnabat autem Archelaus tyrannicè, quia locum patris sui tenebat in primo anno: sed regnum erat in lite positum, donec per Augustum Cæsarem data est duplex Tetrarchia Archelao cum spe concedendi Regium honorem, si rectè, & prudenter regnū illud administraret.

Eccè Angelus Domini. Promptitudo, & celeritas Angelorum designatur. Meritò se Solem iustitiæ Christus, &

Quando redierit de Aegypto Christus.

Hist. schol. c. 23.

Herodes quot annis regnauerit.

Caietanus. Aliæ opiniones minus probabiles de tempore reditus Christi.

Nicephorus Callisti lib. 1. Eccles. histor. c. 34. Epiphanius. Quando natus Christus.

Regnum Archelai quale.

Ioan. 8. & 9. Lucis ingenium. Ad nos quādo redeat Christus vitijs nostris expulsus.

Mortis malorū cur bona sit annuntiatio.

Ioseph Angelorum amicus, idē qualis seruus Del.

Matth. 24. Accipe puerum, &c. Fidelis, & prudēs, atque diligens seruus fuit Ioseph, cui Deus tantam commisit familiam: itaq; humanum studium erga puerum adhibebant, ac si puer diuinas non haberet vires, vt diximus: quoniā verē homo erat, & miracula à Deo sine causa expectanda nequaquā sunt. Hinc parentes affligebantur amisso eo, & dixerunt; *Ecce pater tuus & ego dolentes querebamus te.* Veram siquidem humanitatem ostendere volebat. *Et vade in terram Israel.* Non quasi Iudæis versari in Ægypto non liceret: nam etsi toti populo id prohibeatur Deuter. 17. & Hierem. 43. priuatis tamen non erat illud illicitum, vt constat ex lib. 2. Machab. cap. 1. & Act. 2. maxime verò ex reuelatione fas id erat Ioseph. Sed tamē Christus inde reuocatus est. Primum, vt cessaret parētum labor in terra aliena. Deinde, vt Christus haberetur Iudæus, non alienigena, vel Samaritanus, vt obijciebant Pharisei; vel Magus, vel Ægyptius, qui in Beelzebub principe dæmoniorum eijceret dæmonia; nec amicus Gentilium: ex quo dixerunt: *Quòd hic iturus est, quia non inueniemus eum? nunquid in dispersionem Gentium iturus est, & docturus Gentes?* Quod ergo dicebant: *Quare cū publicanis & peccatoribus manducat Magister vester?* publicanos qui Iudæi

erant, intellige. Præterea vt iustus haberetur legem obseruans, nec facile contra eam crederetur prædicans. Itē, vt puer aliquid faciendo in tēplo, eos disponderet, & præsagium futurorum exhiberet, sicut fecit in Ægypto, quā vt medicus visitauit: quoniam vtraq; semper ostendenda natura fuit, licet occultius in pueritia. Et quia etiā minister erat Circumcisionis, prouidentia etiā diuinæ fuit, vt mortuo Herode Rege Iudæorum puer Iesus rediret in terram Israël, & vt post Herodem nullus cōstitueretur Rex Iudæorum à Romanis, etsi id filij Herodis, & inter eos potissimū Archelaus, impetrare contenderint.

Non determinat autem locum Angelus; ne ad vnum duntaxat locum videatur adstrictus, verum in genere ait, *Reuertere in terram Israel.* Tūm ob cōsolationem Ioseph: nam ex visione Angeli significantis ei quid facto opus esset, solatium accipiebat, & securus erat. Deinde, vt Ioseph postea dubius cogere ad eum confugere consilij gratia: nam si Angelus præscripsisset locum certum, nequaquā dubitaret, itaque non esset ei opus orare, & consulere Dominum: qua ille occasione merendi caruisset. Nam cū ignoremus quid agere debeamus, aiebat bonus ille Iosaphat, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad Dominum. Ad hæc, Deus sicut nō deficit homini in necessarijs, sic in ijs quæ non sunt necessaria, haud prouidet modo plusquam naturali. Omnes autem reuelationes supra naturā sunt; idē desiderari solum debent in ijs rebus, in quibus homo nullo modo potest prospicere per humanam prudentiam. Aderat tamen in dubio isto facultas prouidendi Iosepho: sed tamen quia contingere poterat ipsum dubitare, & timore affligi; rursus eum Angelus per quietem admonuit, vt iret in Galilæam. *Defuncti sunt enim qui querebant animam pueri.* Pluralis numerus pro singulari ponitur; vel sceleris administratos consiliarios computat Herodis, qui sicut squamē illi vnuebantur, & mortui erant. Ita cum Scriptura sacra testatur solum Pharaonem

III. ratio. Quibus cum publicanis & peccatoribus Christus manducaret. II. ratio.

V. ratio. Rom. 15.

Cur indefinitē Angelus dixerit: *Vade in terram Israel.*

II. ratio.

2. Paralip. 20. III. ratio. Quid propriū diuinæ prouidentia.

Qui nam illi defuncti, qui querebant animam pueri.

quæfisse

Exo. 2. Infra. 4. Reditus Christi ex Ægypto vbi præfiguratus.

Illi nebulo-nes quomodo defuncti.

Ioseph. c. 3. Alter sensus.

Luc. 4. & sequent.

Anima vnde dicta.

Iob. 2. 3. Reg. 19. & Rom. 11. 1. Reg. 22.

Vera Christi humanitatis argumenta.

Matth. 26. Luc. 2. Matth. 8. Mar. 3. Infra. 14. Si verus homo Christus nō fuisset, quid inde? Prou. 8. Aduersus Arrium, & Apollinarem.

quæfisse occidere Moysen Exod. 2. tamen. c. 4. dicitur: *Vade, & reuertere in Ægyptum: mortui sunt enim omnes qui querebant animam tuam.* Et cum eisdē ferē verbis præcipiat Angelus reditū Iosepho, quibus olim Deus locutus est Moysi, videtur quod, Moyses, sicut in plerisque alijs, ita etiam in sua fuga typū Christi pueri prætulit. Mortui ergo sunt, vel actū inter occisos ab Herode, vt filij eius Alexander & Aristobolus, qui cum ipso viuentē super regno cōtendere ausi sunt, & corā Romanis eū in ius vocare. Antipater autē licet non contenderet contra Herodē, tamen anhelabat ad regnū, & mortē patris desiderabat: vt refert Ioseph. li. 17. antiqui. Idē istos etiā verisimile erat quærere animā Christi, per quē timebant regno se priuandos, sicut & timebat eorū parēs. Veruntamen isti ante Herodē interfecti sunt eius mādato. Vel mortuos intellige quantum ad munus, & voluntatē persequendi, vt satellites, & ministri eius. Ante mortē autē, quia nō erat quietus Herodes, veniēti tali puero post edictū, periculū erat ne id resciret ex itinere: tū quia Maria, & Ioseph noti erāt ex desponsatione, & ex ijs quæ acciderāt in templo. Porro animā ab animā dō dictā, intellige vitā iuxta illud: *Animā illius serua, id est, vitā.* Vnde Helias dixit: *Deuolūtus ego solus, & quærit animā meā, vt auferat eā.* Et David ad Abiathar: *Siquis quæserit animā meā, quæret & animam tuā.* Christus ergo præter Verbū animā rationālē habebat: alijs nō esset homo, nec humanā carnem haberet, quæ ab anima rationis cōpote speciē sumit. Deus etiā, vel Angelus haud possunt esse forma hominis. Scriptura in super omnes affectus tribuit Christo, qui animæ humanæ tribuuntur: nam contristata est anima eius vsque ad mortem: proficiebat sapientia, & ætate, & gratia: admiratus est, timuit, & quæ sunt generis eiusdem. Non esset quoque anima nostra sanata, vel Angelus nobilitatus, nec anima iusti esset sedes sapientia; nec diceret: *Delicia mea esse cum filijs hominum, sed cum brutis.* Metitur ergo Arrium, negans animam rationalem, sed verbum loco animæ po-

nens; & Apollinaris hæreticus, concedens tantum animam sentientem, negans tamen ratiocinantē. Vide etiā nihil ei esse denuntiatum de pōnitione defunctorum, vt vitemus appetitū vindictæ, curiositatem iuxta sciēdi ea quæ Deus decreuit iusto suo iudicio facere. Sat enim nobis est, vt per viam præceptorū incēdamus, & Deo relinquamus iudicia sua. Et ex morte persequentium Christū nota, persecutionem temporālē perpetuā non esse, habet vires suas, & cōmutationes, nūc pax, nūc bellū est. *Qui v̄surgēs accepit puerum.* Nō dicitur, accepit filiū, & vxorē suā, quasi nutritius, & nō pater. Deinde nō dicitur, nocte, quia nō erat tā instantia: defuncti enim erāt, qui querebant animā pueri. Nā oportebat eū quædam necessaria itinēri emetiēdo præparare. Ad hæc, eū Ioseph in Ægypto septē annis vixisset, vt asserit hist. Scho. & haberet aliquē modū cōhōmiæ; superleuiliāq; domestica, de quib; dispositurus esset, & aliquid etiā amicitias; inurbanū fuisset, amicis in salutaris, recedere, ne suspitionis alicuius cōtra se fomētū præberet. Nā quæ in tenebris, & in abscondito agitur, suspecta sūt de malo, nā *Qui malè agit, odit lucē.* Secus accidit; cū dē Iudæa decessit; quoniā periculū vrgebat. Hæc autē quia rationi cōsētanea sūt, vt nota reliquūt ab Euāgelista. Rediuit etiā Christus nō noctu, at cū lumine ad reliquias filiorū Israël, mortuis prius obstinatis. Aduerte etiā, Angelū Dñi implētē pmissionem suā: dixerat siquidē: *Et esto ibi vsq; dum dicā tibi: sed nō tā citò, ne angustieris.* *Accipit puerū.* Vide quomodo exprimitur cura paterna Ioseph. Sciebat autē puer quod rediret ad terrā mortis, non lac, & mel, sed fel, & acerū manātem. *Audiēs autē quod Archelaus regnaret in Iudæa p̄ Herode patre suo.* Ad huius historię intellectum considerādū est ex Iosepho, Herodē Antipatris Idumæi, atq; tēpli cuiusdā gentiliū æditū filiū fuissē; & ad Iudæismū conuersū septē genuisse filios, qui hoc ordine illi nati sūt: Antipater primus, Alexander secundus, Aristobolus tertius, Archelaus quartus, Herodes quintus, Antipas sextus, Philippus septimus. Ad primum

Expenditur: Qui confurgens, accepit puerum.

Histo. scho. in Euangel. cap. 23. Quando surrexit Ioseph in Iudæa rediturus.

Ioan. 3. Infra. 11.

Reditus Christi mysticus ex Ægypto.

Ioseph pater na in Christum prouidentia. Exod. 3. & Leui. 20. & Num. 13. & Deut. 6. Matth. 27. & Psal. 67. Ioseph. lib. antiqui. 16. & 17. Herodis Alcalonitæ genus, & liberi.

Tom. 3.

Yy horum,

Iudæorū regnum ad quo eorum sacer dotes specta ret.

1. Machab. 2.

horum, nempe Antipatrū, ex iure pri mogenituræ regnum pertinebat, & ta men Alexander & Aristobūlus illud sibi vendicare conabantur, nō solūm in fratrem, sed etiam in patrem. Regnū verò Iudæorū, ad sacerdotes de stirpe Machabæorū spectabat, qui il lud longo tempore tenuerant: quorū postremi fuerūt Aristobūlus, & Hyrcanus. Hi fratres erant, atq; maior eorū erat Hyrcanus, ad quē regnū de iure pertinere videbatur. Multis autē in ter eos bellis gestis, & mortuo Aristobūlo, mansit Hyrcanus in regno: cui amicus erat Antipater, Herodis pater. Habuerat autem Aristobūlus filium quendam nomine Alexandrum, qui accepit in vxorem filiam Hyrcani patri sui nomine Alexandram, ex qua genuit Aristobūlum, & Mariam nem feminam: hæc autē Mariamne in vxorem accepta est ab Herode: qui duos filios ex ea suscepit, nempe Alexandrum, & Aristobūlum; & sic isti propriè erant de genere Regio, quia erāt nepotes Hyrcani, & Aristobūli: nam autus eorum, scilicet Alexander, erat filius Aristobūli, & auia eorum, scilicet Alexandra, erat filia Hyrcani: idē iuxta rectam lineam ex utroq; latere cōpetēbat ei regnum Iudæorum. Quare & patri suo anteire volebant, contentes in iudicio coram Romanis de regno. Herodes tamen obtinuit, & illi duo filij propter quasdam suspiciones parricidij à Salome Herodis sorore accusati apud fratrem Herodē iussu eius primū in vincula coniecti, deinde innocentes laqueonecati sunt. Et cessauit successor de vera stirpe Iudæorum. Antipater autem maior erat ætate, natus ex Iudæa quadam Docin nomine, vt ait Iosephus, & nō erat de genere Regio ex parte matris, vt contendere posset de iure regni cum fratribus suis uiuentibus, Aristobūlo, & Alexandro: mortuis autem illis haud dubiè ad eum spectabat regnum. Sed postea ob suspiciones quasdam Herodes pater cōiecit illum in vincula. Cū autem rumor semel in aula sparsus esset, Regem Herodem occubuisse, Antipater exultās de morte patris, multa custodi carceris pollicebatur, quo se

Regni successore quando extinctus de vera stirpe Iudæorum.

Iose. li. 17. antiquit. c. 6. & alibi.

Antipateri Herodis filij interitus.

liberū dimitteret: quod cū pater ægrotus cognouisset, eum occidi madauit. Remanserunt autem quatuor filij Herodis, quorum maior erat Archelaus, & istum instituit in Regem & successorem Herodes: iubens tamen, vt coronā sibi non imponeret, sed acciperet illam de manu Romanorū, vt lib. 17. antiqui. c. 8. tradit Ioseph. qui dicitur hic regnare pro Herode patre suo, quoniam successit ei in regno. Nā etsi alij duo fratres eius, nimirum Herodes, & Philippus, partē paternæ hæreditatis habuerint, attamen non præcipuam portionem, vel nomen Regiū, Archelaus autem habuit ab Augusto hæreditatem duplicatam, & Regij nominis spem, ac promissionem, si se bene in administratione egeret: interim Tetrarcham constituit, idē dicitur regnasse pro eo. Hic autē nouem annis regnauit: sed postea ab Augusto ob delicta sua in ordinem redactus, Lugdunum Galliæ est relegatus: vt lib. 2. de bel. Iud. c. 6. docet Iosephus. Post hunc autē Cyrinus Præses pro Romanis administrauit, qui Coponium procuratorem Iudææ constituit. Deinde secutus est M. Ambibius: cui successit Annus Rufus, sub quo obiit Augustus Cæsar, vt refert Ioseph. li. 18. c. 3. post hunc à Tiberio missus est Valerius Gratus, in cuius locum post vnde cim annos Pilatus tādē suffectus est. Herodes autem, qui quintus erat filius, in Galilæa successit Antipæ, cui illam prius Augustus dederat: quāquam reliqui eruditi viri tradant, vnū & eundem esse Antipam & Herodē, siue Antipam cognomento Herodē. Sed anno decimo quinto Tiberij iam Pilatus erat in Iudæa, & Herodes in Galilæa, & Philippus in Ituræa, in qua est Nazareth. Namq; Augustus duas Tetrarchias dederat Archelao, id est, Iudæā, Samariam, & Idumæam, secundū Iosephum, reliquas duas duobus eius fratribus. Nā Antipæ attribuerat Galilæā, cui successit postea Herodes, & Ituræam Philippo. Regnabat autem in Iudæa Archelaus. Pro quo notādū est, Iudæā multipliciter accipi. Primò p̄ tota terra Iudæorū, id est, Israëlitarū omnium, qui sunt in

Herodis successor Archelaus.

Ioseph.

Cur ille dicitur regnare pro Herode patre suo.

Quandiu regnauerit infelix.

Ioseph.

Præfides Iudææ.

Idem.

Luc. 3.

Herodis filij hæreditates ab Augusto attributæ.

Iose. li. 17. antiquit. c. 13 & li. 2. de bello Iudæico. c. 4.

Iudæa quot modis accipi consuevit.

duode-

Psal. 75.

Psal. 113.

II. acceptio sacris litteris incognita.

III. acceptio

Iudæi primū quādo sic appellati.

Iose. cap. 5. sub finem.

Idem li. 10. cap. 11. 2. Para. 36 3. Esd. 1.

Iudæi tempore Christi quā terram possidebant. Luc. 4.

duodecim tribubus: & sic accipitur, illud: Notus in Iudæa Deus, in Israël magis nūmō eius: vbi Israël, & Iudæa p̄ codē ponitur, sicut ibi: Facta est Iudæa sanctificatio eius, Israël potestas eius: verū hoc modo nō sumitur hoc loci, quoniam Archelaus nō regnabat in vniuersa Iudæa, imò nec omnes Iudæi possidebant totā terrā Promissionis. Deinde sumitur Iudæa pro sorte Iudæ tribus tantūmodo, vt distincta est à Galilæa. Verū hac ratione non accipitur Iudæa in Scripturis: & Archelaus non tantū regnabat in tribu Iudæ, sed etiā in tribu Bēiamin. Tertio modo accipitur Iudæa pro tota terra, quā tūc potiebatur Iudæi: nam cū antea prius vel Hebræi vel Israëlitarū dicerentur, aut filij Israël, non tamē alicuius tribus vocantur ex nomine. Ex die autem, qua redierūt de Babylone, appellati sunt Iudæi, vt ait Ioseph. li. 11. antiqui. Nam viri de tribu Iudæ primū redierunt in terram Chanaā, quæ prouincia nomen ab eis accepit, vt dicatur Iudæa: cōtinetq; quātū olim continebat tota terra Israël, præter terrā Samaritanorū, in cuius ciuitates miserant Assyriorū Reges alias gētes, qui Samaritani dicti sūt, qui quidē habitabāt in vrhibus regni Israël: cuius regni caput erat Samaria. Quando autem duæ tribus residuæ, scilicet Iudæ, & Benjamin, trāslatæ sunt in Babylonem per Nabuchodonosor, māsērūt Samaritani in terris, quas prius occupauerant. Porro in terris tribuū Iudæ, ac Benjamin gentes nullæ collocatæ sūt p̄ Nabuchodonosor, teste Ioseph. & vt dicitur 2. Paral. 36. & 3. Esd. 1. Sabatizauit terra septuaginta annis, id est, requieuit à cultura. Nō enim permisit De⁹ illā terrā occupari ab alijs, quoad de captiuitate Iudæi redituri erāt, qui post reditum non solūm terram suarum recuperarunt tribuum, sed & alias quoq; vrbes multas, quas possederant tribus, quæ translatae fuerant in Assyrios. Ex quo Iudæi tempore Christi possidebant Galilæam prouincias: nam habitauit Christus in Nazareth quæ erat in Galilæa, in tribu Nephthali, & Zabulon. Samaritani enim, vel nō occuparant omnes vrbes decē tribuū quæ trāslatæ erant p̄ Assyrios, vel saltē

deserāt eas possidere: parua enim terram, seu ditionem possidebant Samaritani. Atq; ita Iudæa continet totam terram quam tenebant Israëlitarū, præter illam Samaritanorum. Sic enim distinguitur Iudæa contra Samariā, sicq; vsurpatur Iudæa Act. 1. cū dicitur: Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria: atq; hac ratione nō distinguitur Iudæa contra Galilæā, verū includitur in ea. Et sic Herodes pater Archelai vocari poterat Rex Iudææ, quoniā in vniuersa terra, in qua Iudæi erant, dominabatur. Quarto modo sumitur Iudæa pro mediaparte regni Iudæorū, cuius præcipua pars erat fors Iudæ, & pars aliqua sortis Benjamin: & sic Iudæa cōtra Galilæam distinguitur. Etsi enim in Galilæa Iudæi habitarent, non vocabatur tamē Iudæa: idē Ioseph noluit ire in Iudæam in qua regnabat Archelaus, sed in partes Galilææ. Ita etiam c. 4. Matth. accipit, cū ait: Et secuta sunt eum turba multa de Galilæa, & Decapoli, & de Hierosolymis, & de Iudæa, &c. Et similiter capitur Luc. 3. Iudæa tanquā vna Tetrarchia. Herodes siquidē Rex totius regni Iudæorū, moriens, instituit Archelau in Regē, actotius regni hæredē, & successore: iubens tamē, ne coronā sibi, vt diximus, imponeret, sed illā p̄ Romanos acciperet, teste Ioseph. Venit ergo Romanus Archelaus hoc nomine. Fratres autē ei⁹, Herodes, & Philipp⁹, eodē se quoque cōtulerūt, petētes partes paternæ hæreditatis. Ita q; decreuit Octavianus August⁹ distribuere regnū in quatuor partes, quas Tetrarchias nōminauit: quartū duas tradidit Archelao, quæ hīc dicuntur Iudæa: Galilæorū Tetrarchiā verò tradidit Herodi, Iturææ porro, atq; Trachonitidis regionē assignauit Philippo. Archelaus ergo medietatem paterni regni obtinuit, & à nobiliori parte dicitur regnare in Iudæa; in quē modū Carolus Quint⁹ vocabatur Rex Hispaniarū, tamē si haberet Flādiā, Siciliam, Neapolim, aliasq; prouincias. Timuit illd ire. Merito timuit, vt Angelus confirmauit. Nam Dei consiliū est, in his, vbi non præcipit contraria, vt nos prudenter periculis occurramus, & cū oportet, timea

Act. 1.

III. acceptio Iudææ.

Matth. 4.

Luc. 3.

Iudææ Tetrarchiæ à quo primū institutæ.

Fugienda pericula, quantum in nobis est.

Tom. 3.

Y y 2 mus

Humani timores vnde,
 Nulla maior iactura quā Christū perdere.
 Præpositis quid cauendam.
 Matth. 2. & Luc. 2.
 Ioseph eum timuerit venire in Iudæam.
 Infra. 4.
 Altera solatio quorūdā. Exod. 3.
 Infra. 15.
 Quid incommodū habeat.
 Luc. 2.

mus etiam. Neque mirum, quādo ipsa salus aliquando timuit. Existunt autē humani timores ab infirmitate carnis, & fragilitate, qui vel à constantissimis viris sæpè vitari nequeunt: sed non evertunt tamen robur spiritus, ac mentis. Et certè qui tradunt, in viros sapientes ac fortes non cadere vllam perturbationē, Stoici sunt opinione, & phantasia: at qui vita, & factis ac moribus id præstet, nullus (opinor) erit. Prudēter ergo timuit. Ioseph, ne quid temeritate sua in puerum, eiusq; matrē peccaret. Quare docemur, tamen si Deum habeamus, timendū tamen nobis esse eō ire, vbi regnāt iniquitatis filij. Imō verò quia nobiscū est Deus, idcirco timendū est: nulla siquidē maior iactura, nullū damnum maius, quā Christum perdere. Mōnentur etiam illi, quibus cura aliorū cōmissa est, ne teneros agnos, dum tales sunt, deferant in eas regiones, vbi plurimū nequitia valet. Ergo Archelaus licet non quæserit animā pueri, tamen si inuenisset, occideret: & probabilis erat in Galilæa non inuenturū fuisse, q̄ ad suā ditionē minimè spectaret. Illo ire. Nēpe in Iudæā, & Hierusalem, vbi tēplū, in q̄ fortassis venire cogitabat, vt Deo gratias ageret solēnes: vel putabat puerū in Iudæa educadū, sicut ibi natus erat. Et si antea nō habitasset Ioseph in Bethleē, nec postea deinceps, sed causa census tantūm eō venerit, atq; discesserit in Nazareth, vt habetur apud Lucam: poterat tamen, quia pauper erat, artificio suo vbicūque vellet, manere, & viuere. Vel timuit illō ire, propter transitum, eō quod ab Ægypto in terrā Chanaan (vt est in Exodo) itur per terram Philistinorū, quæ est in sorte Iudæ, vt habetur in eōdem libro: ideō secessit, id est, deflexit, siue declinavit à recto itinere in partes Galilææ. At hoc non videtur posse consistere: tū quia Angelus ostendit ei locum ad habitandū, deinde quoniā quouis anno veniebant ad templum: & anno duodecimo cū Christus ascendit Hierosolymam, & disputauit in templo, Archelaus regnabat. Non ergo in transitu erat, sed in mansione, & habitatio-

Et admonitus in somnis (scilicet diuino oraculo, quia Græcè habetur *χρημα τῶ θεῷ*) secessit in partes Galilææ. Hoc tātū ex littera colligitur, quod limita uerit locum Angelus, noctu admonens non de Nazareth in Galilæam: semper enim aliquid nobis relinquitur, quo Deo operari possimus, & vtamur rationis munere, ne data videatur frustra. Et licet in Galilæa Herodes dominaretur, siue Antipas, Archelai frater: tamen quia nouerat fratres esse inter se discordes, cūm Archelaus institutus à patre esset hæres. & successor regni, ac totius terræ Israël; idēd verisimile est quod fauerit volūtati, ac factis patris. Solent namq; filij, vt bonorum, ita & inimiciorū patrum hæredes existere. Herodes autem & Philippus haud quaquam dominabantur ex voluntate patris, quin potius contra ipsius & Archelai voluntatem: idēd Philippus & Herodes nō fauebant studijs paternis, vt propter eum vellent occidere puerum, quem ipse persequebatur: nec passus esset Herodes aliquē de Galilæis in Iudæā trahi, vt fratri suo Archelao satisfacere, vel gratificaretur. Atq; hæc est vera causa, propter quam Ioseph nō est ausus ire in Iudæam: quoniam ibi regnabat Archelaus, & iuit in Galilæam, vbi ipse non dominabatur. Idcirco ob differentiam dominij ausus est redire nunc in terram Israël, & non tempore Herodis eius patris, qui in vniuersa illa terra regnabat.

Et veniens habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazareth. Ciuitas Nazareth sita est in sorte Nephthali, distatque septem leucis a mari Mediterraneo, duabus à monte Thabor Orientali sibi, tribus verò à ciuitate Naim. Neque mireris, Ioseph virum de tribu Iuda, deq; David familia, habitasse in tribu Nephthali: quia ante captiuitatem Babylonicam licebat habitare extra suam sortem: sicut Leuita, qui manebat in Bethleem, venit ad habitandum in domo Michæ, vt habes in libro Iudicum. Neque tantūm Leuitis hoc licebat, qui carebant prædijs, verūm etiam laicis, qui acceperant possessiones determinatas, ac

Nos sibi vult cooperari Deus.
 Archelaus potius in Iudæa quā eius fratres in Galilæa regnātes: cur timuerit Ioseph.
 Nazareth vbi sita.
 Quo modo Ioseph vir de tribu Iuda, deq; David familia, habitare potuerit in tribu Nephthali. Iudic. 17.
 Quæudo, & quibus olim Iudæis extra suam sortem habitare permissum.

Infra. 19.
 Cur secesserit in Galilæā Christus. Ioan. 7.
 Aquo impletur prophetia.
 Lyranus in Matth.
 Alter Iesus, Osiander scilicet hominis hæretici.

certas. Nam legimus in libro Iudicū, senem quendam de tribu Ephraim, tāquam peregrinum habitasse in Gabaa, quæ erat in tribu Benjamin. Non erat autem licitum habere perpetuas possessiones; ne confunderetur. Post captiuitatem Babylonicā autē etiā perpetuō possessiones tenere fas erat, quia redeuntes erant de Benjamin, & Iuda; & tamen possidebant prædia in tribu Zabulon, ac Nephthali. Tutus autem Christus erat in Galilæa, quia nō sperabatur ex illa oriundus. Ex quo quidā dixit: *Scrutare Scripturas, & vide quia à Galilæa Propheta non surgit.*

Vt adimpletetur quod dictum est per Prophetas, Quoniam Nazareus vocabitur. Illo d, vt, in primis consecutionē, non causam significat. Intelligit autē impleri prophetiam à Deo: quia enim prophetia prænuntiatio est, non præceptum, etiā scientē nequaquā obligat. Alioqui Iudæi debuissent Christū occidere, quoniā hoc erat de illis prædictum. Debuissent deinde sibi ipsis poenas infligere: nam & hoc in diuinis oraculis continetur. Nesciret prætereā quis modum, & tempus implendi quæ prædicta sunt, licet per se implenda non ignoraret. Ideo fortassis in tempore & modo erraret implendi. Dimittendum ergo, vt prænuntians impleat quæ prædixit: quia non iubet, vt nos ipsos ingeramus in implendis ijs, quæ propter ipsum sunt adimplenda. Quamobrem etsi Ioseph venisset in Iudæam, atque ibi habitasset, Deus tamen inuenisset iustam occasionem vt Nazareus vocaretur. Per Prophetas, Lyranus legit in singulari per Prophetam, & referendum esse censet ad verba Isaiæ capit. II. Sed cū omnes Græci, & Latini codices in plurali legant, per Prophetas, non videtur solida expositio. Quāquam reuera codex Syriaci Euangelij, qui creditur à quibusdam esse genuinus, & proprius Matthæi, in singulari habeat, per Prophetam. Osiander hominē hæreticus tradit hoc loco, per Prophetas nō esse intelligēdos eos, qui vaticinia de Messia litteris consignata reliquerunt, sed illos, qui interna Spiritus Sancti vnctione litteras propheti-

cas & ipsi intelligunt, & postea alijs enarrare, & interpretari solent, quales prisca ætas vocabat filios Prophetarū, & Paulus simpliciter Prophetas appellat: de quibus ad Corinth. *Si quis, inquit, videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.* Et ponderat ob id dictum ab Euangelista: *Vt adimpletetur quod dictum est*, non autem quod scriptum est: quia isti Prophetæ ex verbis Isaiæ colligebat Christū habitaturū in Nazareth, atq; ab ea vocandū Nazarenum. Sed in hunc sensum est primò, quod quoties Matthæus aliàs citare solet Prophetarum scripta, solet illis verbis vti: *Vt adimpletetur quod dictum est.* Secundò facit, quod si ab eiusmodi Prophetis palam esset dictum, & ex Scripturis demonstratum Christū Nazarenum vocandum à ciuitate Nazareth, quomodo Scribæ & Pharisei dixerunt ministris missis ad capiendum Iesum? *Nanquid à Galilæa venit Christus?* & quomodo laudatus ille, & doctus Nazhanæ dixisset: *A Nazareth potest aliquid boni esse?* Non potest igitur hic sensus locum habere. Tertio alij putant, non vnum aliquem citari, quia omnes testantur hoc vno ore: tamen negent quidam in veteribus hæc Scripturis reperiri, sed in Prophetis, quos non habemus, vt Origenes, & Chrysostomus, & Theophylactus in Mattheum tradūt. Sed si ex talibus prophetis libri citasset, fuissent sanè primoribus Iudæorū, & Scribis, & Phariseis illi libri notissimi. Errat tamen Senatus Iudæorum obiecit Nicodemo: *Scrutare Scripturas, & vide quia à Galilæa Propheta non surgit:* quod profecto non dixissent, si hoc testimonij legissent, aut compertum, & notum illis fuisset. Ple-nior ergo, atq; certior videtur sententia Hierony. qui ex illis locis, vbi flos vocatur, deducit hoc. Dicitur enim apud Isai. *Egredietur virga de radice iesse, & flos (siue Nazareus) de radice eius ascendet.* Et in Canti. *Ego flos cæpi, & lilium conualliu.* Quā ad significatio-nē proximè accedūt loci Prophetarū, qui illū germen vocāt: vt Isa. 4. Hier. 23. & 33. ac Zachar. 3 ac 6. Malach. 4. vbi semper Chaldæus Paraphrastes ha-

4. Reg. 4.
 1. Cor. 14.
 Impugnatur dupliciter.
 Ioan. 7.
 Supra. 1.
 III. sensus.
 Origenes, Chrysostomus, 9. in Mattheum 10. 2. Theophyl.
 Ioan. 7.
 I III. sensus cæteris probabilior.
 B. Hiero. in Matth. c. 2 tom. 9. initio.
 Isa. 11. Cant. 2.

Hierony. in Malachia 4. tom. 6. prope finem Isa. 53.

Christus quā apte flos dicitur.

Virga Christi quid.

Luc. 4.

Hiero. li. 4. in Isa. in c. 11. tom. 5. in initio ferē, & in lib. de optimis gener. interpretandi. Christum florem Prophete cur vocet. Alter sensus Ioan. 1. Infra. 7. Isa. 53.

Quonā Christi cōsilio sit factū, ne statim ab initio Davidis filii haberetur.

bet loco illius verbi Hebraei מִצְיָתָא Mesiam. 70. Interpretes in postremis locis Hieremias, & Malachias veritatem dixerunt, & Hierony. Orientem in Malachia, germen verò in Hieremias. & Isa. 53. dicitur: Et egredietur sicut virgultum de terra siccanti. Pro verbis autem illis: Egredietur virga, &c. Chaldaeus Paraphrastes habet: Et egredietur Rex de filiis Isai, & Christus de filiis filiorum eius crescet. Apud verò dicitur Christus germen, vel flos, vel tenera planta, quòd sine corruptione de Virgine sit genitus, ut germē, & flos de terra oritur: quòd præterea nulla peccati vetustate infectus, omni virtute viruerit, & floerit, suavitatem odoris sui longè ac latè spargens. Et in nomine virgæ agnoscit Chaldaeus Paraphrastes eius Regiam dignitatem, & pleriq; etiam ex Patribus. Et in hoc testimonio sicut designatur Messias in Bethleem nasciturus, ita testè significatur in Nazareth educandus, cum Nethser appellatur, quam vocem Hieron. vertit, florem; Aquila, Symmachus, & Theodotion, germen. Atq; hæc verba: Quoniam Nazareus vocabitur, Evangelistæ sunt, non alicuius Prophetarū. Dixerunt tamen eum florem, eo quod esset habitaturus in Nazareth: Si hoc: Nazareus vocabitur, ad contemptum pertinet, quòd scilicet non esset habendus à familia Regis, iuxta illud: A Nazareth potest aliquid boni esse? & illud: Scrutare Scripturas, & vide quia à Galilea Propheta non surgit, potest non incongruè exponi: Quoniam Propheta etiā despiciabilem futurum eum prædixerunt, nempe propter peccata populi. Et bene Iesus ita latuit, ne de familia Davidis à principio agnosceretur. Sic enim & Herodes, & Romani aduersus eum iritati fuissent, & quod plus ad rem facit, plebs ad arma concurrisset, veluti legitimum Regē nacta, paucis omnino miraculis visis, & Rex Iesus appellatus. Hac ergo ciuitatis, & prouinciæ appellatione dum Nazareus, ac Galilæus habetur, non est ab vllis ad arma festinatū: omnia prius visa sunt, quæ, cuius esset familie, sciretur. Nō igitur mirū, si Propheta eum Nazareū appellandū prædixerint: verū obscure ad eod-

ne Prophetarū indicio quæ prima appellatione celebratur, agnosceretur, ac proderetur. Atq; ita cū germen eū, ac florem appellant, id, quod Nazareus significat, dicunt, & nomē ipsius tegūt: suo autem tempore ex descriptione orbis, quæ à Luca narratur, patria eius probabitur. Hoc diligēter animaduertendum est, quòd Nazareus si scribitur per litteram Zade Z, descendit à Nazareth, & florem significat, siue floridum, siue virgultum, siue germinantem, siue custodē, vel custoditū. Erat enim Christus homo custoditus à deitate, & custos hominū, siue Nozer, ut Hebræa vox habet apud Iob: Quid facia, inquit, tibi, d' custos hominū? & David: Non dormitabit, neq; dormiet qui custodit Israël. Præterea vox illa, vastatē, seu Deuastatorem designat, iuxta illud Isai. Vocem nomen eius, Accelera spolia de trahere, festina pradari. Habes ergo ubi Christus in Scripturis appellatur Custos, vel Deuastator, vel Flos. Si verò scribatur per Zaim I, significat cōsecratū, siue religiosū, siue Coronatū, siue sanctificatū: atq; ita Christus figuratus est in Salsone filio Manue Nazareo ab utero matris suæ, ut narratur in lib. Iudi. & Iacob moriens, inquit: Fiat in capite Ioseph, & in vertice Nazareus inter fratres suos. Quia ut ille post carcerē factus est Princeps Ægypti, ita Christus post mortē mundi Princeps. Vnde inquit, Data est mihi omnis potestas in celo, & in terra. Hinc lex Nazarenorū præscribitur. Hæc nimirū bonum est non ignorare propter irrisiones Rabbiorum, hæreticorumque nostri seculi. Et reuera Christus Nazareus dicitur in primo significato: vnde ipse flos odoriferus est totius sanctitatis. Quamquam negari neq; possit, neq; debeat, Christū, Sanctum à Prophetis vocari, nam Sanctus sanctorū appellatur à Daniele, & Sanctū substantiuè dictus est ab Angelo, & princeps omnium Nazarenorū, scilicet eorum, qui Deo sanctificatur, & cōsecratur. Enimuerò hæc significatio haud congruit voci Nazareni, ut deducitur à Nazareth ciuitate, quæ scribitur per Zade, non per Zaim, ut dictum est, & ut cōstat ex titulo. Crucis Romæ asserto, & ex Euangelio Syriaco, & ex ve-

Nazareus quid sonet.

Luc. 2.

Dupliciter scribitur hoc verbum.

Iob. 7. Psal. 120.

Nazareus rursus quid. Isa. 8.

Christus Nazareus in quibus adumbra tus.

Indic. 13. Gen. 49. supra 41. & seq.

Matth. vlt. Num. 6.

Christus flos est totius sanctitatis.

Dan. 9. Luc. 1.

Vtra scriptio vocis Nazareni magis cōueniat Messias.

Huiusce nominis occasio qualis.

Ioan. 1. & 18. & 19. Act. 2. & 3. & 10. Matth. 26. Mar. 16. Supra. 1. Infra 16. Ibidem. Act. 3.

Nazareus, & Nazareus quando vni sunt, non diuersa.

Num. 6.

Thren. 4. Ioan. 19. Mar. 16.

B. Virgo quā pulchrè in Nazareth sit representata. Gen. 3.

terū Hebreorū cōmētarijs: ac proinde priores significationes præferendæ sūt, quæ Prophetarum testimonijs confirmatur. Porro occasio huiusce nominis fuit, quòd putabatur communiter natus in Nazareth, ut habes apud Ioanem, & ex Actibus, itē ex Matthæo, & Marco. Dæmones quæ ita primò vocarunt; deinde turba, ut Matthæus idē testatur; postea mali, ut Pilatus, qui titulum scribi mandauit; post hæc Angeli, eodem teste Marco; postremò Apostoli; vnde Petrus dixit: In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula. Et certè Nazareth hoc loco, & Ioan. 1. & titulo Crucis Romæ asserto cum Zade scribitur: & sicut fuit uaticinium nasciturum in Bethleem, ita quòd in vrbe Nazareth esset educandus: & magis quadrat dici à loco Nazarenum, quàm sanctū. & viri quidam eruditi eandem esse putant Nazareth cum Hasor, vel Enhasor cū Zade, quia hæc in tribu Neptalim sita est. Idem est autem, Nazareus, & Nazareus, si cum Zade scribitur: sicut Latine florens, ac floridus, sicut & Nazareus, & Nazareus cum Zaim idem sunt, si recipiantur pro sanctificato. Et Græcè aliter scribitur Nazareus, cū Christo tribuitur, & illis legalibus Nazareis: nam hi per α in medio dicuntur Nazareus, ut dicitur Thren. 4. cū verò de Christo ut ciue Nazareth, scribitur, per α in medio Nazareus, ut hic habetur, & Ioan. 19. Marcus etiam Latine lingua scribens Romæ Euangelium, dixit imitatus Latinos, Ἰησοῦ Ναζαρηνοῦ. Ac pulchrè equidem in Nazareth B. Virgo representatur: siquidē illa custodia fuit singulari gratia, & priuilegio, & ab originali peccato præseruata, & à pudore conceptus, & ab onere vtrius, & à corruptione, & dolore partus, & à subiectione viri, & à multiplicatione conceptuum, & demum ab incineratione: quibus quidem omnibus miserijs omnes reliquæ feminae subiectæ sunt. Fuit etiam per virginitatem, atque odorem virtutū sua-

rum verè florida, quemadmodum per partum fuit fructifera: ut ex tanta matre rectè Christus nomē assumere potuerit Nazareni, etsi hoc nomen ludubrio, ac contemptui esset Apostatae Iuliano, qui Christianos Galilæos, & Nazareos per contemptum vocabat: quemadmodum Christum ob eadem rationem, Galilæum, & fabrum sæpe solitus erat appellare. Dixit enim moribundus miser, Vicisti Galilæe, vicisti. Nos verò in nomine Iesu Christi gloriemur, atque odorem huius floris, qui Christus est, & mater eius, per fidem sentiamus, ut possimus dicere: Post te curremus in odorem vnguentorū tuorum. Huiusce quoque floris pulchritudinem libenter spectemus, & contemplemur, ut & nos Nazareni efficiamur, hoc est custoditi per singularem Dei gratiam, ne Malignus nos tãgat, omnique custodia seruemus eorum nostrum; ut in eo benè custodito, & virtutum odoriferarum floribus vestito, ornatoque, diligentissimè Christū Dominum tanquam in sua patria Nazareth-existentm custodiamus; ne forte nobis obijciatur illud: Viuit Dominus, quoniam filij mortis estis vos, qui nō custodistis dominum vestrum Christum Dominum: quod dictum est seruis Saul negligenter ipsum custodientibus. Nā ut Rex à populo custoditur, & populum ipse tanquam custos cōmunis seruat, in eundem modum Iesus eos, qui illum in se ipsis seruant, atque custodiunt, per fidem, tūm per se, tūm per Angelos diligenter custodit. Nō enim dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israël. Oportet simul nos esse verè floridos, ut simus Christi bonus odor in omni loco, eius fidem, atq; doctrinam vita, & moribus nostris adorantes, quo nostro exemplo alios ad Deū adijciamus, & pertrahamus; præstante Domino nostro Iesu Christo, cui cū Patre, & Spiritu sancto tribuatur omnis honor, gloria, laus, & potestas & imperium, in secula seculorū. Amen.

Christianos, Nazareos, Christū, Galilæum & fabrum ex contemptu vocare solebat impius Apostata Iulianus.

Cant. 1.

Nazareni quomodo esse valeamus. 1. Ioan. 5. Prou. 4.

1. Reg. 16.

Quos seruet atque custodiat Christus, & quomodo.

Psal. 120.

2. Cor. 2.

TRACTATUS XLVI.

In illa verba Luc. 2. Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, plenus sapientia: & gratia Dei erat in illo. Et ibant parentes eius per omnes annos in Hierusalē, in die solenni Pasche. Et cum factus esset annorum duodecim, ascendit illis Hierosolymam secundum consuetudinem diei festi, consummatisque diebus, &c.

Luc. 2.

Christi dicitur na indoles.

ACTENVS Euangelista Christi Dñi nostri descripsit humilitatem vsque ad fascias, vagitus, & cunas, imbecillamque corporis infantiam se deiciētis ac deprimētis, & quomodo alienæ vocis testimonio prædicatus, atq; cōmendatus extiterit. Cæterum paulatim accrescēns ætas augebat corporis modū, ac vires, in quō velut in domicilio relucebat indoles quædā suavissima, atque amabilis, aliquid præferens homine maius, vt iam dotibus suis redderetur admirabilis, & manifestus. Nā hæc Christi pueri disputatio, qua tantum sapientiæ lumen ostēdit, & diuinitatis suæ magnitudinem ex parte declarat, haud ab similibus est pyropo lapidi, quem animal quoddam in fronte gestat, & noctu solet splendorem mirabilem emittere: sed dum venatores eius vitæ insidiatur vt capiāt, tegit gemmam illam, & splendore suū celat, & paruitate sua se à venantibus tuetur. Ita puer Iesus disputando exeruit thesauros suæ sapientiæ, sed protinus, ne caperetur, sua se paruitate, & humilitate, qua parentibus subditus erat, occultauit, & egauit. Quod si sacre historie multa admiranda, enarrant, quæ pueri in ipsa sua tenera pueritia egerunt; quid igitur putemus de ipso puerorum omnium purissimo Domino Iesu? Multa præclara dona habuit, Ioannes Baptista puer, multa præcla-

Christi pueri cum doctoribus in templo disputatio, qualis merito videri possit. Pyropus lapis vnde.

Luc. 2.

Qualis puer Iesus extiterit.

ra Samuel, & Salomon puer ingeniosus: sed quanto maior Creator creatura, tanto maior est Christus Ioanne, atq; alijs.

Puer ergo crescebat. Nempe in assūpta à nobis natura, quæ sola capax est augmenti: & more aliorum puerorū suacrescebat; ne Hæretici occasionē errandi, vel somniandi maiorem haberent. Nam ignorantes quidam Dei sapientiā, suis cogitationibus, ac figmentis permoti, opinati sunt, Christū non accepisse verum corpus humanū, sed illud vel à coelo attulisse, vel alia quavis via imaginariū, seu phantasticū habuisse. Perinde quasi ignominia fuisset ac dedecus, à muliere mutuassee corpus, & cum eo prodijisse. Nec videbāt stolidi, primū se notam Deo inure, vt qui aliquid creauerit, vel in creata natura instituerit vitiosum, ac reprehensibile. Deinde hanc œconomiam descensus Filij Dei ad nos, futuram esse simulationem quādam, à Dei maiestate, & veritate alienam, si homo videretur is qui homo nō esset. Ad hæc, non aduertebāt, oportuisse, ipsam humanam naturam, non aliquid pro ea imaginariū, ac fictitiū, Deo satisfacere, vt ad hoc restitueretur; cuius gratia facta erat. Crescebat ergo in aliorū hominum morem, per gradum gradus incremento corporis, vt veritas acceptæ humanæ naturæ declararetur. Et confortabatur spiritu, & implebatur sapientia (ita enim dicitur Græcè.) Hoc

1. Reg. 26 & 3. Sap. 8.

Puer Iesus creauerit.

Contra eos, qui Christū aliunde, quā ex Virgine corpus suum accepisse dogmatizant.

Quare Christus corpore paulatim adolefceret aliorum hominum more.

ad

Quomodo intelligendum sit quod Christus confortatur spiritu, & implebatur sapientia. Simile.

De his que non apparent, & que non exstant, idem est iudicium apud mundi sapientes.

Ambro. lib. 2 in Lucā, cap. 21. 10. 5. initio serē. Theo. apud Thomam, tomo 10. Christus scientiam acquisitam habuit, siue quam Theologi vocant experimentalem.

Conceptio nis Christi priuilegium singulare.

Colos. 2.

Hiere. 31.

ad interiorē in hominē spectat, quod scilicet per ætatis incrementa augebatur robur spiritus, & sapientia. Quod quidem non est cæterorum more hominum intelligendum, quibus id, quod nondum assecuti erant, accidit: sed mirum sinebat apparere pro corporis incremento interioris hominis perfectionem, & robur spiritus, & sapientiam; & extendebat se ad ætatem spiritus, vt ignis ad plura ligna extendit se se, maiorque se ipso fit, cum idē sit, nec nisi extensus vim exerat suam. Ea enim quæ non apparent, dicuntur nō esse, apud mundi sapientes. Alioqui perfectissimus fuit Iesus, omnium Theologorum sententia, in ipso accepta à nobis naturæ initio. Et si nihil veret dicere, Christū verè profecisse in sapientia, & spiritu, quod attinet ad scientiā non diuinam, & beatam, ac infusam, sed experimentalem quam vocant, vt quod alijs modis iam nouisset, cognitione experientiæ apprehēderet: quod eum verum hominē fuisse indicat. Vnde de Ambrosius hoc loco fatetur, Iesum profecisse secundum quod homo erat. Secundū carnē, inquit, vtique sapientia Dei implebatur, & gratia. Et Theophylactus, vt citatur in Catena Aurea: Sicut Verbum in carne passum fatemur, quāuis sola caro fuit passa, quia caro Verbi erat que patiebatur: ita proficere dicitur ex eo quod humanitas proficiebat in ipso. Et hæc mihi dicta sint in Magistrum sententiarum, qui illam scientiam acquisitam in Christo non videtur agnoscere. Vt enim cum eius sacrosanctum in Virginis vtero formandum fuit corpus, non fuit expectatus ille dierum numerus, qui in aliorū generatione requiritur, vt semen aptetur ad figuram corporis, ac demum in illud infundatur anima, sed eodē momento & maternum semen adhibitū, & humanum corpus anima humana præditū fuit, & factus est vnus Deus, & vnus homo Iesus Christus, & mox omnes & sapientiæ, & scientiæ Dei thesauri in eo habitauerunt: verum sic ex vtero matris prodijt, haud repētē voluit corpus suum in virum perfectum euadere, tamen si fuerit de eo prophatum: Femina circumdabit virum:

quod potius de perfectione interiori, quàm de corporis mole Propheta sensit: sic noluit etiā repētē declarare illos thesauros sapientiæ, & scientiæ, ne quid monstruosum videretur velle introducere; verum expectabat, vt pro ætatum gradibus (id quod etiam in alijs hominibus vsu venit) interioris animi diuitiæ apparerent, & facultates, & nouum habitum sapientiæ experientia acquisitæ compararet. Quod sanè exemplo nobis esse debet, vt ne quis suprā ætatem quicquam audeat: quod exemplum si obseruarem, nequam essent in Ecclesia Dei monstruosi illi abusus, quos quotidie cernimus, vt pueris Abbatia, pinguis sacerdotia, Episcopatus, ac supremi in Ecclesia gradus dentur, quibus vix digni sunt, qui per omnes ætates ad senectam vsque in summa & sanctitate, & doctrina vitam traduxerunt. Plenus etiā sapientia, qua nos impleret. Alioqui ipse non plenus sapientia, sed ipsa est sapientia. Et gratia Dei erat in illo. Nō enim erat obnoxius vitij ijs, quib⁹ solet laborare illa ætas, vt ineptia, lascitia, inconstantia, mendacio, leuitate, sed celestis quædam inerat illi sapientia, & gratia spirans modestiam, castimoniam, suauitatem, pietatem, & singularis Dei fauor apparebat in eius facie, dictis, & factis, vt se amabilem, & gratiosum omnibus redderet ob tantam indolem. Et gratia Dei, inquit, erat in illo. Veluti in fundamento, vt quisquis futurus esset gratiosus apud Deum, propter illum hoc haberet. Et ibant parentes eius per omnes annos in Hierusalem in die Pasche. Hoc ait ob historiam quam mox est narraturus. Maribus tantum præceptum fuerat Exod. 23. vt quotannis ter ascēderent in Hierusalem festa celebraturi Paschæ, Pentecostes, & Tabernaculorum, vt populus legem Dei certius disceret, & memor esset beneficiorū à Deo acceptorum. Dispēlabatur tamen cum ijs, qui remotiores erant ab Hierosolymis, de festis Pentecostes, ac Tabernaculorum. Parentes Iesu tamen quotannis profecti sunt ad festū Paschæ, & fortassis etiam ad alia duo festa, licet hinc tantum Paschæ fiat mē-

Ne quis supra ætatem quicquam audeat, Christi exemplū docet.

Ecclesiæ maximi abusus vnde.

Qualis Christi pueritia.

Quomodo gratia Dei erat in Christo.

Quibus lege præcipitur ter in anno Hierusalē ascendere. Exod. 23. & alibi.

tio

Christiano- rum notatar in cultu diuino negligenti- a.

Ea lex ascen- sus in Hieru- salem ad festa recolenda, quos minimè obligaret.

Thren 3.

Prou. 29.

In dirutores templorū, sa- crarumq; Ec- clesie cære- moniarū cõ- tẽptores he- reticos.

Ioann. 4. Olim tantum vbi licebat sacrificare. Heb. 13.

Diuini cultus amplitudo in noua le- ge.

1.Tim. 2.

Quod õnes hominis æta- tes, Christi- gætes sancti- ficauerint.

Hiere. 23. 1.

Mich. 5.

tio ob sequentem historiam, etsi non parum Nazareth distaret ab Hierusa- lem. Quod nostram planè arguit in fi- de negligentiam. Nam illi nulla aspe- ritate viarum prohibentur venire vel è longinquo: & tamen multi Christia- ni reperiuntur, qui ne semel quidem in anno templi sui ingrediuntur limi- na, imò ingredientés derident, & ca- lumniantur: & ita maiori studio fre- quentantur cœnopolia, popinæque, ne- dicæ lupanaria, quàm templa, & Mar- tyrum basilicæ. Quanquàm ad festa illa seruãda lege nõ teneretur infate, cum illa ætas sensu careat ad ea my- steria, & beneficia Dei capienda; cum tamen pueri incipiunt esse grandio- res, haud sunt negligendi, sed in tem- plum deducendi ad sacra, & ad verbū Dei audiendum, vt simul cum ætate pietatem imbibant: quoniam Bonum est viro, cum portauerit iugum Do- mini ab adolescentia sua: & sequetur illud quod ait Salomon: *Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias anime tue.*

Collige hinc contra Hæreticos, qui templa Dei destruunt, & cultū perne- gant certis in locis impendi Deo. Nam et si Ioan. 4. Christus dixerit: *Venit ho- ra, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitur Patrem:* exclu- sit solum illam loci constructionem, quia tantum licebat in Hierusalem sacrificare, in figuram Christianæ Ec- clesie. At postquam venit Christus, & extra portam, teste Apostolo, pas- sus est, suo sanguine consecrauit vniuersum orbem: ideò in qualibet parte potest orari, iuxta illud; *Volo vi- ros orare in omni loco, leuantes puras ma- nus.*

Et cum factus esset (sive, vt Græcè ha- betur, *natus*) annos duodecim. Christus in primis est Iesus, sive Saluator om- nium ætatum, vt eas sanctificet: vt enim eius ad homines aduentus san- ctificauit humanam naturam assumptam, & à diuinitate habitatam ob eius vti- litatem; ita etiam ætates eius, nostras ætates sanctificauerunt. Nouum faciet Do- minus super terram, quod æternitas, sive ille, cuius egressus à principio, à diebus æternitatis, mensuretur tẽpo-

re, quod solum est mensura rerum quæ corrumpuntur, qua multæ eius crea- turæ non mensurantur, vt cœli & An- geli: & ob amorem tuum, vt digneris transcendere tempus, & contemnere omnia temporalia, & fluxa, quo parti- ceps fias æternitatis, in Christo cogi- tans & amans æterna. Prima autè æ- tas Infantia est, ad septimum annum perueniens: in qua imperfecta sunt & ratio, & corpus, ita vt fari nesciat. Se- cunda Pueritia, dicta à puritate pec- cari, præsertim lasciuie carnis: & hæc à septimo anno inchoatur, & in deci- moquarto terminatur: in qua ratio imperfectè est iam disposita, non ta- men corpus. Tertia est Adolescentia, à decimoquarto ad vigesimum primū: in qua tum ratio, tum corpus sunt dis- posita, sed nõ perfectè, quia in vtroq; adolescit. Quarta est Iuuentus, à vige- simo primo ad vigesimum octauū; vel secundum alios, ad trigessimum, in qua vtrumque est dispositum ac comple- tum, etiam ad iuandum alios, vnde dicta est iuuentus. Quinta est Virilis ætas, à trigesimo primo vsque ad quin- quagesimum, in qua vtrumque comple- tum est & idoneum ad per se agendū: & in hac Christus operatus est nobis salutem in medio terræ. Sexta est Se- nectus, à quinquagesimo ad septuagesi- mum, in qua corpus decrescit & decli- nat. Septimum est senium, vel graui- tas, in qua vtrumque decrescit ac mi- nuitor vsque ad mortem ob frigus, & corporis corruptionem. Annos autè vitæ nostræ accipimus à Dauide, qui in psal. 89. ait: *Dies annorū nostrorū, in- ipsis septuaginta anni* (quos etiam Da- uid ipse vixit, triginta enim annis vi- xit vt priuatus, quadraginta verò re- gnauit) *si autem in potentatibus, octo- ginta anni: & amplius eorum, labor & dolor.* Non me præterit, Beatum Am- brosium, secutum sententiam Solonis, in epistolo 82. ad Horontianum, an- nos vitæ humanæ diuisisse in decem ætates, cuiuslibet tribuendo septem an- nos, nempe in infantiam, pueritiam, adolescentiam, iuuentutem, ætatem virilem, maturitatem, perfectio- nem, senectutem, senium, & decre- pitam deniq; ætatem. Sed non est hic

Hominis æta- tes describū- tur. Infantia.]

Pueritia vnde dicta.

Adolescentia.

Iuuentus.

Virilis ætas.

Psalm. 73. Senectus.

Gravis ætas, sive decrep- ta.

Psalm. 89. 3. Reg. 2.

B. Ambros. tomo 3. B. Ambrosi- cum Solone, quot faciat hominis æta- tes.

locus

Hora prima, tertia, & sexta, in quibus voluit Chris- tus operari, quæna sint. Hiere. 31. Luc. 2. Matth. 2. Ibidem. Luc. 2.

A quibus se- nibus volue- rit Christus manifestari. Ibidem.

Quare Chri- stus vsque ad annū duode- cimū opera- ri noluerit.

Inepti & in- digni ad Ec- clesiasticos gradus, & di- gnitates pro- moti, quibus similes meri- to censentur.

Illi quales Apostolo; in iudiciū qua- le incidant Diaboli.

locus de istis latius differendi. Chri- stus ergo erat in secunda ætate, quod attinet ad corpus: quoniam ratio in eo erat perfectissima, iuxta illud: *Mu- lier circumdabit virum.* Et Christus vo- luit manè operari, sive prima hora, id est, in natali suo, trahendo Angelos ad se, pastores, & Magos, & fugiendo in Ægyptum. Deinde hora tertia, sive in pueritia, quando se disputando dete- xit, parentibusque obsequentem ac morigerum se præstitit. Et hora sexta, in iuuentute & virili ætate prædican- do, miracula edēdo, vitamque charis- simam pro nobis eo tempore impen- dendo, vt maximus in omni ætate vi- sus atque cognitus, omnes ad se tra- heret, in quo tractorum salus, & virtus Dei per Christum trahentis, & chari- tatis eius erga nos sanctificandos appa- ruit. Quanquàm autem senex nõ fue- rit, voluit tamē à senioribus detegi ac prædicari, seu benedici: vt à Simeone, & ab Anna Prophetissa. Ante annum duodecimum noluit operari, ne phan- tasma putaretur, aut mōstro simile vi- deretur: & ne malum exemplum daret liberè ante tempus agendi, & prædi- candi, conscendendique cathedras, & gradus Ecclesie supremos ante ætatē occupandi. Nam vt passer, qui nondū editis pennis extra nidum volare ten- tat, facillè cadit, & ad mortem rapitur: & Phaëton inexpertus (vt fingitur à Poëtis) Solis equos & currum guber- nare volens, miserabili casu prolapsus est atq; extinctus: ita omnes illi quot quot ad Ecclesiam Dei administran- dam assumuntur, vel ante mores inte- gros, atque inculpatos, vel ante sapien- tiam & doctrinam functioni suæ nec- cessariam & idoneam, etiam si alioqui ætas adsit, vel etiam si docti sint, atque vita conspicui, ante debitam tamē æta- tem & iustam si gradus affectant altio- res, profectò mihi Phaëtones sunt, se ipsos vnà cum illis, quos assumūt re- gendos, præcipantes: vel ceu passercu- li, qui ante ortas pen nas volitare per- tentant suis fidentes viribus: neophy- ti etiam sunt, & testimonio Apostoli, indigni, qui ad alta Ecclesie subsellia subuehantur, ne in superbiam elati, in iudicium incidant Diaboli, id est, in

eandem cum Diabolo condemnatio- nem, in quam ille ex arrogancia inci- dit, vt exponit Oecumenius. *Ascendētibz illis Hierosolymam, se- cundum consuetudinem diei festi.* Intel- lige parentes eius Mariam & Ioseph (à quibus non diuellebatur puer Ie- sus) & hoc secundum consuetudinē: nam consueuerat per singulos annos eò ascendere ad celebrandum Pascha. Virtus verò boni operis, & dulcedo ex frequētatis actibus perspicitur. ha- bere autem meditandi, orandi, ieiunā- di, elemosynamque dandi habitum, excellentissimum est, & meritum non solum non imminuit, verum etiā au- get: nam quantum discrimen est inter fructus acerbos & maturos, tantum dē est inter opera bona sine habitu, & ea- dem cū habitu perfecta. vnde vel Phi- losophi lumine naturali agnouerunt virtutes nihil aliud esse, quàm habitū quendam ad promptè, & cum delecta- tione operandum. Cōsuetudo etiam nõn præcepta, vim obtinet legis, quia lex est scripta in mente, & moribus probata, & plus potest lex viua quàm mortua in charta perscripta. *Consum- matiq; diebus.* Azymorum, qui septē erant: debentque festa integrè, nõ ex parte tantum celebrari & coli: & ex tẽ- plo non est in domum reuertendum, nisi prius ministerio sacrorum officio- rum, vel verbi diuini, quod promi- tur, finis imponatur. *Remansit puer Ie- sus in Hierusalem.* Puer Græcè dicitur *παιδίον*, id est, puerulus: & fortè alludit Lucas ad Isaie cap. 15. *Paruulus natus est nobis: vbi non verterit *παιδίον*.* Re- deuntibus parentibus è Hierusalem, nec videntibus præ turba, & quia grā- diusculus voluit manere sub commu- ni cura ætatis sibi similis: vt infas fuit sub ea, quæ exhibetur infantibus: vnde cum matre inuentus est à pastori- bus, à Magis, à Simeone, & Anna, & in fuga Ægypti, atque reditu. Non vi- derunt ergo eū præ multitudine, neq; adstringebantur ad eam curam iā grā- dioris pueri. Ided nemo debet B. Vir- ginem socordia, aut negligentie accu- sare. Primum enim norat illum offi- ciofissimum, atque obsequētissimum parentibus, vt nunquā ab eorū latere,

1. Tim. 3. Ibidem. Oecum. Parentum Ie- su consuetu- do pia.

Exod. 23. & alijs in locis.

Bonæ actio- nis asiduitas quàm utilis, & salutaris.

Philosopho- rum de virtu- tibz iudiciū.

Consuetudo cur obtinet vim legis, vt dicitur.

Dies festi quomodo ce- lebrandi sint à nobis.

Puer Iesus cur remanse- rit in Hieru- salem.

Isai. 9. Luc. 2.

Matth. 2. Luc. 2.

Ibidem.

Matth. 2. Ibidem.

Nulla vel mi- nima Virgi- nis matrisne gligētia pue- rū Iesum in Hierusalem remansisse.

præter

Primario.

præter ipsorum voluntatem, discesserit: quare nec somnare quidem poterant, fore, ut, ipsis reuertentibus, ipse in Hierusalem permaneret.

II. ratio.

Deinde quæ tanta adhiberi custodia poterat in eo obseruando, si in obseruatus ipse esse voluisset? erat enim Deus omnipotens, & multis modis poterat efficere, ut nullum prorsus studium, nullaque obseruandi satis esset industria, quo minus ipsis nescientibus remaneret in Hierusalem: etsi vna res erat ad id efficiendum idonea. Nam credibile est, vicinos, & cognatos summa charitate affectos in puerum Iesum, quem tameris Christum non agnoscerent (id enim ad trigessimum circiter annum vsque non fuit promulgatum) eius tamen mores omni ex parte absoluti atque perfecti, & dignitas oris, ac vultus, atque suauitas pueritiæ prouocabant omnes eo ut frui optaret: quare mater sinebat eum cum illis interdum versari, ne nimiam zelotypiam argueretur. Atque hinc quidem factum est, ut facile è manibus elaberetur, neque eius in Hierusalem potuerit à parentibus agnosci remansio.

Quando primus Iesus agnitus fuerit Christus.

Quæ res puerum Iesum summè omnibus charum, & amabilem redderent.

B. Virginem filium amittendo grauitè deliquisse, tradit Cæturiiatores.

Gen. 3.

Brentius. Melanchth. Luterus.

Impia illorum sententia refellitur.

cati æternas pœnas iusto Deo daturâ.

Sed in hos omnes impios nugatores sententia Augustini militat: Cum de peccatis agitur, de sancta Virgine Maria propter honorem Domini nullam prorsus habere volo questionem. Et Ambrosius epistola ad Theophilum: Claudat sua ora perfidia, obmutescat, ne matrem Domini aliquo audeat temerare conuicio. Et Theophylactus hoc loco asserit: Ioseph, & Maria quærentes puerum, de amissione eo minimè suspicabantur, quod sapientissima (Maria) non congrueret ita suspicari, ut quæ plurimas de hoc puero acceperat reuelationes: sicut & Iosepho reuelatum erat ipsum esse ab Spiritu sancto: verum quærebant ab eo, quo pacto ab eis abisset, ne forte illos reliquisset. Hæc ille ferè. Nemo etiam ex Patribus aliquid immodestius, aut contemptius fecisse Mariam, aut dixisse, quam parerat, iudicauit. Deinde qui sunt isti Doctores, qui hanc questionem ventilant, an scilicet deliquerit B. Virgo in amissione filij sui? Certè nullus est ex veteribus Catholicis Patribus, vel ex recentioribus, qui de tali dubitauerint questione: quia nunquam aliquis existimauit, in Mariam culpam vllam vel leuissimam cadere potuisse (præseruante eam Spiritu sancto) nedum grauissimam, ut isti fingunt. Tertiò, quomodo insciens, & contra voluntatè amittens filium, nihilominus grauitè peccauit? Nam qui non voluntatè peccat, nequaquam peccant. Vnde Augustinus Disputatione contra Fortunatum: Ego dico peccatum non esse, si non propria voluntate peccatur: & hoc arbitror omnibus apertum esse, atque perspicuum. Isti verò rem tam apertam, & planam, præ studio, & libidine contradicendi, & maledicèdi, non videt, quod satis in dicat Euan gelij, dicit: Existimantes autem illum esse in comitatu: & ideo satis causæ erat non inquirèdi toto diei illi itinere. Vnde eo verbo videtur Euan gelista indicare eos omni culpa vacasse. Accedit, quod si B. Virgo peccasset, de se potius, quam de puero queri potuisset. Et amica prorsus fuit illa interrogatio: Fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Quarto, impia est blasphemia, aut

Prima ratio à Patribus.

Agust. lib. de Natu. & Gratia, c. 36. tom. 7. Ambrosius Epist. 79. à med. li. 10. Epist. to. 3. circa finem Theophyl.

Matth. 1.

II. ratio.

III. ratio.

B. Aug. circa me. disp. to. 6. & lib. 1. Retract. cap. 16. to. 1. initio.

Confirmatio rationis.

III. ratio.

blasphemæ

1. Tim. 2. Gen. 3.

Ibidem. Heuæ cū B. Virgine. comparatio qualis sit.

B. Ber. ho. 2. de B. Virgine. Ibidem.

V. ratio à testimonio vel hereticorum Zuinglii. Bullinge.

Contra Philippum Melancthonem.

Iuann. 19. Quo modo B. Virgo ignorauerit, ac sum puerum remansisse in Hierusalem.

D. Dionys. Areop. cap. 7. cæl. hier. circa med. Nazarenorum vel venientium, vel redeuntium mos Exo. 23. & 34. & 2. P. 1. val. 8. Coloss. 2.

blasphemæ impietas, Mariam cum Heuâ conferre. Illa enim seducta in præuaricatione fuit, serpenti obediuit, Deo rebellis, ambiuit deorum scientiam, mortis inuentrix, & peccati admitti excusatrix; hæc verò fide insignis, inuentrix gratiæ, vitæ parens, Domini mater, & conculcatrix capitis serpentis, benedicta mulier, sancta virgo. Non decet conferre venenû cum antidoto, ancillam cum domina, non æc cū die, stultissimâ cū sapientissimâ, superbissimâ cū humillimâ. Ita enim docet nos Bernardus illas inter se conferre: Redditur, inquit, famina pro famina, prudens pro fatua, humilis pro superba, quæ pro ligno mortis gustum sibi porrigat vitæ, & p venenato cibo amaritudinis, dulcedinè pariat fructus æterni.

Postremò Zuinglius, & Bullingerus in Lucæ secundum, prouidentia Dei factum esse, ut puer Iesus maneret Hierosolymis, tradunt, non pueri contumacia, aut vlla parentum negligentia. Et licet Maria grauissimos senserit dolores hoc triduo; non sunt tamen referendi ad vllum negligentiam, quæ fuerit in parentibus, peccatum, ut docet Terranigra. Maiora etiam fuerunt dolores Virginis, quos tulit in triduo passionis Christi, quam in hoc Christi amissi triduo: sed constat in Cruce non desperasse, nec effæminatam aliquid, & contra decorum fecisse, sed stabat fide constans iuxta Crucem: ergo nec hoc loco.

Existimantes autem illum esse in comitatu, &c. Existimabant ut rem factum haud difficilem; ideo non fuit error in Maria, sicut nec originale crimen, sed incogitantia, vel pura nescientia, ut sic loquar, quam etiam in Angelis ponit sacer Dionysius. In comitatu autem Nazarenorum, vel virosum, vel feminarum, qui distincti omnes venire, & reuerti ob honestatem, & pietatem, ex consuetudine, traditioneque soliti erant. Et viri tantum ibant ex lege; Maria, & Iesus ex consuetudine. Et si Maria mater Dei, filium suum Christum Saluatorem, & Doctorem, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, annos natum duodecim, in templum

ducebat ad festum Paschæ: discant parentes Mariam imitari, & liberos suos ad basilicas deducere, ut illos Deo offerant, & pro ipsis rogetur, benedicanturque à Sacerdotibus, & videant quæ ibi etiam pro eis gerantur. Discant & pueri imitari Iesum, sinentes se deduci à parentibus ad templum, ut doceantur adorare, & orare. Nunc verò magna est oscitantia, & socordia in pueris benè instruentibus. Et illud in primis à parentibus peccatur, quod ad pietatem filios suos non informant. Deinde, quod ad luxum etiam, & turpiloquium permouent, atque alliciunt. Tertium, quod increpiti defendunt scelus quibuscunque fucis possunt. Quartum, quod benè monentes, ob sceleraque prædicta obiurgantes, odio pene Vatiniano persequuntur. Intueantur parentes in exemplum Abrahamæ, de quo ait Deus Genes. vigesimo octauo: Scio quod præcepturus sit filijs suis, & domui suæ post se, ut custodiant viam Domini, & faciant iudicium, & iustitiam: ut adducat Dominus propter Abraham omnia quæ locutus est ad eum. In quæ verba Chrysostomus scribit: Magna hæc est virtutis augmentatio. Non enim tantum mercedem accipit, quia ipse benè egit, sed & quia præcipit natis suis, largas retributiones accipit. Is enim qui principium præbet, ac initia, etiam eorum, quæ postea fiunt, autor est. Origenes quoque lib. 1. in Iob: Omnia, quæ deliquerint filij, de parentibus requiruntur, qui non erudierint, neque corripuerint filios suos. Huius euidentis exemplum in Heli ostenditur, & in filijs eius, atque in alijs alibi. Hæc sciens gloriosus Dei famulus Iob, non solum à manifestis peccatis obseruat filios suos, sed & ab occultis, ne mali aliquid in corde suo cogitarent. Hæc ille.

Et requirebāt enim inter cognatos & notos. Ecce comitatur, de quo supra. Et vir Dei sequitur lumē rationis, quādo non habet altius lumen: ut Magi amissa stella, puerum quærunt in Hierusalē. Voluit ergo Dei filius primò apparere in pueritia, ut omnes ad se traheret etiā illa ætate. Deinde, ut filium Christi, & humilitas vsq; ad Baptismū magis luceat, dū nō ex ignorantia,

Parentes cum filijs quo modo se gerant exemplo Mariæ.

Filij parentibus quid debeant exemplo Christi.

Parentum in cura liberorū quatuor abusus grauiissimi.

Gen. 18. Abrahamæ veris patrisfamilias exemplū.

B. Chryso. hom. 42. ante dimidiū, tom. 1.

Duplex præmium Abrahamæ apud Deū Orig. inter ini. & med. li. 1. in Iob, tomo 1.

1. Reg. 2. Iob 1.

Matth. 2. Quare Christus in pueritia se primum manifestauerit, II. ratio.

III. ratio.
 Heb. 12.
 Act. 5.
 Matth. 10.
 Deo, quam parentibus cur plus debeamus.

vel ex verbo de integro ad se facto eius illustris doctrina videatur prodisse, sed ab initio, tametsi in exemplum nostrum celata, & occultata, ne adolentes ac neophyti arrogatiores sint, velut picæ, ac pistori edocti, sine experientia, & gustu loquantur. Tùm, vt dicamus, dum vsus rationis, & liberi arbitrij excitari incipit, atque acui, applicare nos ad diuina, eaque eligere, spreto carnalium amore parètum, quibus Pater spirituum est preferendus, vt viuamus: vt habes ad Heb. 12. Oportet enim obedire Deo magis, quam hominibus, vt Apostolorum Princeps docuit Petrus: imò puer iste iam grádior monebit: *Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus.* Est enim multum parentibus debeamus; plus tamen debemus Deo, qui dedit etiam ipsos parentes nobis.

Porro hæc ætas, annorum est duodecim: quoniam Deus, qui vocat ad se, non decipit, cum sit magni consilij Angelus. Ad tractandum autem cum hominibus, qui decipi, & decipere solent, opus est annis quatuordecim in pueris (siquidè in puellis fat est annus duodecimus) ad hoc, vt validum testamentum sit, & ratum matrimonium, contractus, professio, & alia negotia: in religione approbata (quæ modo atas ad professionem faciendam iustis de causis prorogata est per sanctam Synodum Tridentinâ, quo dolis & fraudibus occurratur: nam tam in scemina quam in mare exigit sexdecim annos expletos, Sess. 25. in materia de Reformat. ca. 15.) quia opus est experientia, ne decipiamur. Item, ne parentes carnis se velint æquare, vel præferre Christo vocanti ad se, vt sæpè facit. *Sinite, Christus dixit, paruulos venire ad me, & ne prohibueritis eos: talium est enim regnum colorum.* Pannus albus colorè quemuis facilius imbibit: tenera cera promptius accipit figuram sigilli in ea impressi: equus, dum pullus est, ingredi pro arbitrio fessoris facillimè potest: qui autem non capit Christi cõsilia, difficilior alijs illa suadet; sicut apostata nequaquam laudabit religionè, à quâ defecit, ne vituperare videatur. Ideo parentes ne existimèt filios, vel filias perditum iri per religionis ingressum, quoniam non secus quidam eos deplorant, atque infanti, quam si publicè & in loco infami pudicitiam prostituissent. Filij verò edocti Christi hoc exemplo, qui in seips parentibus remanet in Hierusalem, caueant parentes in huiusmodi rebus cõsultare: quod enim consilium præstabit caro, & sanguis? Ideo audi Hieronymum: *Licet, inquit, paruulus ex collo pèdeat ne possit licet sparsa crine, & scissis vestibus, vbera quib' te nutrierat, mater ostendat: licet in lumine pater iaceat, per calcatum perge patrem, sicis oculis ad vexillum Crucis euola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem.* Et si curandum sit per eos, quoad eius fieri poterit, vt cum bona eorum venia, & benedictione religionem adeant. Præsertim verò caueant parentes, ne vel ad religiosam vitam inuitos & reluctantes cogat filios, & filias, ne post aliquot annos, ementitis ac fictis de causis, cogant eos magno cum scâdalo egredi ad matrimonia inenda: vt nõ semel alicubi factum videmus. Neq; similiter ad connubia inuitos compellat filios, vel filias, quoniam eiusmodi talia ac tâta onera sunt, vt ad ea subeunda tolerandaque propria quoque voluntas absque omni violentiæ specie maximè debeat accedere. Quamquam humana vsque eò progressa malitia est, vt omnem legem per se sanctam, Reipublicæ conducibilem, soleat quandoque præuaricari. Sed factis est, legem commune bonum prospicere. Præterea, vt discamus ire ad festa, vel templa; sic tamen, vt Iesum in eis non perdamus: etsi fortè perdidimus, discamus recuperare, quomodo fecerunt Christi parentes. Ad hæc, vt intelligamus iuxta spiritum sic accidere, vt præ cogitationum turba obruat anima, quæ quasi filium iam sibi peperit Christum fide, & amittitur eius visio, dum puer est adhuc, & elongatur vnus diei spatio, eo quod putatur Iesus esse in comitatu, id est, in turbis; quæ reuertebantur ad propria, vacantes carni, & sanguini. Habebat in rereâ ciuitas Hierusalem puerum Iesum filium Dei: & ignorabat. Ignora-

Filij religionem ingressuri quid à Christo puer discere debeant.
 Hier. epist. 1. to. 1. ini.
 Parentibus que maximè caueda.
 Festa, templa que aduentibus quid curandum exèplo Christi.
 Ignorantia Christi que damnabilis.

Isai. 9.
 Ante 16. annum expletum pueri cur professionem facere non debeant.

Conc. Trid.

II. ratio.

Mar. 10.

A teneris afluere bonis moribus, quantum interest.

Ioann. 1.

Infra 15.

Quare puer Iesus incijs parentibus re manserit in Hierusalem.

Apud quos non inuenitur Christus. 2. Cor. 5.

Iudei Iesum cur inueniunt nunquam.

Alterum genus hominum Christum querentium, nec inuenientium.

tæ autem rei nullus est vsus. *Medius vestrū, ait Ioannes, stetit quem vos nescitis:* at ea ignorantia carebat reprehensione, cum reuelasset adhuc nemo, quis esset: at tunc reprehensi fuerunt, quis esset: at tunc reprehensi fuerunt, cum dixit Dominus: *Nunc autem & viderunt, & oderunt, & me, & Patrem meum.* Hoc idem nobis nunc accidit, qui in tanta oblata luce tenebris gaudemus; illumque factis ipsis videmur ignorare.

Mansit ergo Iesus sine parentibus non ob aliquam inobsequentiã, quoniam semper fuit subditus illis: neque quod timeret impeditum iri à parentibus, quos sciebat esse sanctissimos: sed vt illi cum dolore quærendo mererentur, doceretur que quærere Iesum, id est, salutem nostram: & ne desperemus, si perdidimus: atque vt doceat nos assidue visitare Dei templa, & carnis gloriam fugere; & præliari sine Heuæ, & viribus carnis. Estque hæc prima quasi velitatio Christi agètis se in prælium, in præfagium eorum, quæ iam vir grandior erat effecturus.

Et non inuenientes. Eū scilicet inter cognatos & notos, id est, carnis cognatione coniunctos. Ideo aiebat Paulus: *Et si cognouimus secundum carnem Christum, nunc tamen non amplius nouimus.* Atque hoc illud ipsum est, quod Iudeos etiam nunc impedit, quo minus hunc Iesum inueniãt. Cum enim Messiam suum prætolentur suæ tantum gentis liberatorem, Iesum verò hunc cernant à Gentibus coli & adorari, non putant hunc esse illum olim Iudæis promissum Christum, videnturque adhuc illum quærere inter cognatos, inter notos: sed tandiu dum eum ita quærunt, non inueniẽt. Quærunt etiam inter cognatos & notos ex nostris illi, qui cum aliquam exerant beneficentiam in proximum quemq; vel beneficia ecclesiastica distribuunt, id contemplatione cognitionis potius, quam affectu in Christum faciunt, persuadentque sibi (nihil enim facilius, quam decipere se ipsum) se ob Christum eam conferre beneficentiã: verum non inueniunt Iesum. Nam si Iesu gloriam quærerent, in eos in primis essent benefici, qui magis indigēt:

vel eos eligerent, qui essent ecclesiastico muneri magis idonei, & appositi. Non inuenitur etiam Christus Iesus inter cognatos, quia inimici hominis, domestici eius: quoniam cognatio carnis vult opprimere cognationem spiritus. Ideo cum Abraham, si sapias, egredere de terra tua & de cognatione tua, & de domo patris tui; & Propheeta, *Audi, inquit, filia, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, & concupiscet Rex decorem tuum.* Nulla planta in loco ubi nascitur, producit nobilem fructum, sicut facit inserta in aliam arborem: ita & tu eradicare de terra tua, & inferre in Christum, & edes fructus præstātes, ac dulces. Non ergo repertus est Iesus inter cognatos, & notos: reuertantur parentes in Dei ciuitatē, atque in templum ingrediantur, & inueniẽt eum in ijs, quæ Patris sui sunt, occupatum. Neque enim parentes suos ille tã diuturno desiderio macerasset, aliorum vt cognatorum sequeretur comitatum, nisi quæ Patris erant sui, fuissent peragenda. Ergo inuenitur inter eos, qui diuina tractant, & meditantur, vt Doctores, cum eis que versatur familiarissimè. *Post triduum.* Quærit Beatus Bernardus in homilia huius Euangelij, ubi fuerit puer Iesus per illos tres dies hospitatus? Certè non est à pietate alienum, illum, qui summam amplexatus est paupertatem, vt sua nos paupertate ditaret, pauperum aliorum vsu fuisse hospitio, quibus cum etiam cibum emendicaret. Alij verò scribunt, Christum prima & secunda nocte mansisse apud Sacerdotes, qui cognoscebant matrem eius Mariam, & per tres illos dies continenter disseruisse.

Inueniunt illum in templo sedentem in medio Doctorum. Verisimile existit, Dominum Iesum vel signo occulto tetigisse eorum corda ad reuerentiam sibi exhibendam: vt quando ciecit vendentes & ementes de templo, excitauit ad timorem; vel sanè initio gratia in quærendo, & in respondendo sapientia eorum animos sibi conciliarat, vt in medio datus sit sibi locus, quo commodius ab omnibus, & fru-

Vt Christum inueniamus quid nobis sit. Mich. 7. & Matth. 10. Gene. 12. Act. 7. Psalm. 44.

Penes quos inuenitur Christus tantummodo.

B. Bernardus. Vbi Christus hoc triduo in Hierusalem fuerit hospitatus.

Quo modo Christus sederit in medio Doctorum.

Ioan. 2. & Matth. 21.

Qua de re sermonē tūc illi Doctores habent. Sy Juester de his disputat se ex B. Vincentio probabiliter existimat. Gen. 49. & Matth. 2.

Heb. 2. Gen. 22. Rom. 8.

Paer sibi viro quam similit Christ. Matth. 22.

Psal. 109.

Virtus est pueri, ex humilitate audire, & discere.

Psal. 93. Iaco. 1. & Prou. 27.

Eccle. 3.2.

Interrogare Christi quale erat.

Iaann. 4.

Infrā 9.

1. Cor. 1.

Quosius audiretur. Nō enim sine fructu cepit Iesus disputare, vel verba difsemine Et materiam de qua erat institut^o sermo, verisimile est fuisse magni momēti, nempe (vt mihi piū est credere) de Messia, eius conditione, & natura, atque eiusdem aduētū, quē magnis rationibus Scripturarum quē testimonijs imminere iam, atque instare, apertē probabat Dominus Iesus, ex sceptro in primis ablato ante quadraginta annos; deinde ex hebdomadibus Danielis. Docuit præterea, cur Deus, diceretur potius Deus hominū, quā Angelorum: quia factus est homo, & filius Abrahā, qui filio suo propter Deum non peperit, nec Pater Filio. & Audientem illos, & interrogantem eos. Id quod etiam fecit, cum vir iam maturus interrogauit Phariseos quid eis videretur de Christo cuius esset filius? Qui cum respondisset, Dauid: iterum intulit: Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum Dominum, dicens, Dixit Dominus Domino meo, &c. Ex quo colligitur, Christū duas habuisse naturas; & ita non offenderentur, cū se hominem diceret filiū Dei. Virtus est pueri, ex humilitate audire, & discere. Nō ait, docentem, quamquam ipse sit, qui docet hominem scientiam. Sit autem (ait Iacob frater Domini) omnis homo velox ad audiendum, & tardus ad iram. Bene quē interrogare, signū est scientis, & intelligentis. Et Christus quidē Dominus prius egit excellentē discipulū (siquidē audiebat, & interrogabat, iuxta illud; Audi tacens, & pro reuerentia accedet tibi gratia bona. Adde etiam quod respōdebat: nam infrā inquit, Mirabantur omnes super prudentia & responsis eius) quā egerit Doctorem, vel præceptorem: quāquam suū illud interrogare, docere esset. Dixit enim olim quidam, se multa à discipulis didicisse. Multa ergo ab hoc edoctos fuisse qui aderant, verisimile videtur: quemadmodū Samaritana dixit: Venite, & videte hominem, qui dicit mihi omnia quacunque feci: nunquid ipse est Christus? Ne dicerent illi, vt cæcogenato: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Si ergo Christus sapientia Patris audit, interrogat, respondet, tu ne

fidas tuo intellectu, vel cogitationibus, sed audi, vt discas: in Ecclesia interroga quæ ignoras, vel de quibus dubitas, responde quod nouisti circa illud, de quo interrogaris. Cum hæc ars quærendæ animarum salutis, & dignitate, & fructu cæteris lōgē antecellat, reliquæ autem vt perdiscantur, & tempore, & laboribus, sumptuq; indigeāt magno, quo pacto hanc omnium maximam sine labore, & sumptu nemo consecratur? Reliquæ autem humano ingenio, & industria repertæ artes, & quæ nil amplius adferunt emolumentum, quā vt temporariæ vitæ commodis inferuiant, licet manu contrectari, & oculis perueri queant: nequeunt tamen sine magistro, & institutore cōprehendi. Hæc verò, quæ & inuisa est, & occulta, quæque non oculis solum, sed ne animo quidem nisi purissimo potest perspicere, ineptum est credere, solam eam non egere doctore, & præceptore. Ad hæc, eius error, atq; ignorantia non temporarium dispendium, nec quod facile reparari possit, verum animæ interitum, ac exitiū parit sempiternū. Quæ ergo tanta vecordia est, in re tanti momenti homines suis fidere ingenijs, & aliorū doctrina nō se tradere instituēdos, quō rectē sentire, atq; docere quis possit. Ex quo Hiero. ad Paulinū rectē ait: Agricola, cementarij, fabri metallorū, lignorūq; cafores, lanarū quoq; & fullones, & ceteri qui variā supellectilē, & vilia opuscula fabricantur, absq; doctore esse nō possunt quod cupiūt. Quod Medicorū est, promittūt Medici: tractat fabrilis fabri: sola Scripturæ rū ars est, quā sibi passim omnes vēdicant. Scribimus indocti, doctiq; poemata passim, hæc garrula anus, hæc delirus senex, hæc sophista verbosus, hanc vniuersi presumunt, lacerant, docent, antē quā discant. Hæc ille.

Nota etiā, quod prius quā definite loquatur Iesus, interrogat; quia vbi nō est auditus, nō est sermo effundēdus. Interrogat, vt ex responsione rite suscepra, regno Dei aptos, ineptosue diudicet respōdentes. Nota ergo, Christum inueniri in templo, quoniam extra Ecclesiam, videlicet corpus suum, & sponsam suam, haud inuenitur. Si

Ars salutis animarū quærendæ quanto alijs artibus & disciplinis sit dignior, & excellentior.

Hui⁹ artis ignorantia quæ sit pernicio-sa.

Hiero. epist. 103. circa med. tom. 3. in princip.

Horat.

Quid quod Christ⁹ pri⁹ quā loquatur, interrogat. Eccles. 32.

Quare Christus inuenitur in templo.

Paulus

Gal. 2.

Deut. 32.

Luc. 21.

Doctores Christi puerum audientes vnde stupere, admirarenturq;.

Eorundē inconstantia. Matth. 13.

Mar. 6.

Ioann. 7.

Act. 4.

Iesu prudentia, & intelligentia vt sese declarauerit.

Paulus, tantus Apostolus, cum Petro, & alijs Apostolis Ecclesiæ colūnis constituit Euangelium; quid ni debeat Lutherus, vel Caluinus conferre? Doctores Ecclesiæ audiendi, & interrogandi sunt, in re præsertim ad fidem, intelligentiamque sacræ Scripturæ pertinentem, iuxta illud: Interroga patrem tuū, & annuntiabit tibi maiores tuos, & dicent tibi. Et vbi sit eorum consensus in aliquo dogmate, nō est vllō modo contradicendum: quoniam esset Spiritui sancto per eorum ora loquenti contradicere atq; repugnare.

stupēbant autem omnes, &c. Videntes esse eum mirabilem sapientiæ, & ignorantem causam, scilicet Deitatem, & diuinam in eo sapientiam delitescētem, obstupēbant: & qui non stupēt, non audiunt, id est, non intelligunt Euangelium: & quando aspiciēbant ad dicta Christi, admirabantur, conuincēbanturque ab Spiritu sancto: quando verò mundi spiritu docti respiciēbant ad ea, quæ extrinsecus adueniunt, vt, genus ac ætatem, dicebant, Nonne hic est fabri filius? & quā habet admirationem, obstupescere illos ad puerum Iesum disputantem, quando iam virū effectum citra admirationem audire nequuerunt? Hinc Mar. 6. Caput (Iesus) in Synagoga docere: & multi audientes, admirabantur in doctrina eius, dicētes, Vnde hui⁹ hæc omnia, & quæ est sapientia quæ data est illi, & virtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur? Nonne hic est fabri filius, filius Mariæ, &c. Frater Iacobi & Ioseph & Iudæ & Simonis? & Ioan. 7. Iam autem die festo mediante, ascendit Iesus in templum, & docebat. Et mirabantur Iudæi, dicētes, Quomodo hic litteras scit, quū non didicerit? Et quod Christo accidit, idem quoq; Apostolis docentibus contigisse refert Lucas Act. 4. Videntes autem (scilicet, principes Sacerdotum) Petri constantiam & Ioannis, comperto quod homines essent sine litteris & idiotæ, admirabantur, & cognoscebant eos, quoniam cū Iesu fuerant. Super prudentia. Græcè habetur, super intelligentia, & vtraque in eo splendebat in disputatione supra ætatem, emittebatque vt Sol radios in Aurora, postea verò maiores

in metidie emisit. Et responsis eius. Signum veritatis est, satisfacere obiectis, & refellere argumenta facta in veritatem: & Sophista gentilis, vel Iudæus cæcus, vel Mahometus, aut Hæreticus nequaquam audit alios etiā generali in Concilio loquentes, neque vult interrogare; sed lege cauet, ne detur responsum; & cum audit, cogitat diuertere, digredique à proposito, ne vero demonstrato acquiescat. Et Hæreticus asserens in Scripturis hoc nō inueniri, ponit se totas lectitasse, vidisse, intellexisse, atque memoria tenere, cum ait, Non est in Hebræo codice, vel Græco: tacitè insinuat se vniuersos codices Hebræos & Græcos diligenter euoluisse atque expendisse. Videtur exemplum præbuisse Christus Dominus, non pueris modò, sed omnibus etiam euntibus ad diem festū, vt interrogent Doctores ac Sacerdotes de die festo, hæcque rebus pertinentibus ad religionem, quo pueri præ alijs religionem discat ac pietatem, alij verò, quatenus prudentius Deo inseruiant. Deinde exemplū dedit, quo patet nos geramus, quoties cum ijs loquendum nobis est, qui in aliquo gradu positi sunt, quos reuereri, quibus parere nos oporteat: nempe vt tametsi eruditione & scientia illis sumus superiores, ea vramur tamen dexteritate, vt eos quidem admoneamus veritatis rerum de quibus agitur, sed rationē interea dignitatis eorum, modestis atq; prudentibus verbis proponendo potius, & interrogando, quā docendo, habeamus.

Ac primò quidem mirantur de intelligentia, prudentiæque, postea verò de respōsis: quod sub ea occasione vellet citandi quasi ab eis discere vellet aliquid, accipiebat respondendi ansam, ac si apertius & planius declarari sibi posceret, quæ rogasset eos, atque ex eius respōsionibus multa in medium posuisse, quæ ad eorū percipiendā veritatem, oculos aperirent. Vt exempli gratia: si quæsiuisset quānam illa esset salus & redemptio, quam expectarent à Messia futurā, corporea, an spiritualis: ipsi verò dixissent futuram temporariam & corpoream: respon-

Signum veritatis quod.

Hæreticorū veritatis odorum, amantium mendacium subterfugium.

Christi in templo Doctores interrogatis, documenta duo.

Christus disputandi cum Doctores in templo, quā ansam captauerit.

Psal. 129.

debat ipse, qui id fieri posset, cum a-
pertè declarent plura Prophetarū te-
stimoniam, vt illud: Quia apud Dominum
misericordia, & copiosa apud eum redem-
ptio. Et ipse redimet Israël ex omnibus
iniquitatibus eius: & alibi: Ex vsuris, &
iniquitate redimet animas eorum. Et
videntes admirati sunt: Sciebat Maria
illum esse Deum, & filium Altissimi,
sicut & Ioseph non ignorabat esse cō-
ceptum de Spiritu sancto, & verum
saluatorem, ac Emmanuelem. Nō ergo
admirabantur de scientia quā de-
promeret, cum esset sapientia Dei Pa-
tris; verum quod eam ostenderet eo
tempore, & ea ætate. Quemadmodum
non stupemus quod Sol luceat, sed
quod ante horam consuetam luceat.
Hoc enim non erat reuelatum eis; at
postquam factum est, indicata est eius
rei causa, saltem Mariæ matri confe-
renti verba in corde suo, & per eā Io-
sepho. Tantum ergo admirati sunt,
non intelligētes noui huius rationem
mysterij, & vidētes eum in medio Do-
ctorum omnibus esse admirationi.

Psal. 71.
Cur Ioseph,
& Maria, vi-
dentes pue-
rū Iesum in
tēplo dispu-
tantem, ad-
mirati sint.

Luc. 1.

Matth. 1.

Ibidem. &

Isai. 7.

1. Cor. 1.

Simile.

Luc. 2. &

supra.

Quādo ma-
ter ad Iesum
dixerit: Fili,
quid fecisti
nobis sic?

Cur non Io-
seph, sed ma-
ter id dixe-
rit.
Filiorem cor-
rectiones ma-
ternæ quā
paternæ so-
lent esse dul-
ciores, iocun-
dioresque.
Christus etiā
puer nihil v-
quā impru-
denter, & re-
prehensione
dixit, vel fe-
cit.

Sanctissima
Virgo nunc
Christū quo
modo videri
possit repre-
hendisse.

Non dicuntur sibi placuisse, nec de
tali sese iactasse filio. Et sequētia ver-
ba: Et dixit mater eius ad illum, intel-
lige, cum, dimisisis Doctoribus, solus
esset cum parentibus: neque enim in
publico expostulasset prudentissima
& modestissima Virgo. Et dixit ma-
ter eius ad illum. Quæ plus iuris in eū
habebat, & potestatis: ac matres qui-
dem melius, dulciusque expostulare
cum filiis nouerunt quā patres. Fi-
li, quid fecisti nobis sic? Vide quāta mo-
destia & dexteritate loquitur; vt in-
dicet, se non ex ira, sed ex amore, & af-
fectu gloriæ filij loqui. Nō ergo aper-
tè increpat, nec suam accusat negligē-
tiam: nam noverat diuino id consilio
factum, sed querit causam, cur id fe-
cerit. Experta erat videlicet, illum etiā
in tenella ætate agere omnia pruden-
ter, ac irreprehensē, sciebatque ab illo
vt Domino, Deoque, cuncta esse benè
disposita. Quamobrem dixerat paul-
lō antè Euangelista: Puer autem cresce-
bat, & confortabatur spiritu, & impleba-
tur sapientia, & gratia Dei erat in illo.
Hæc autem est in primis sancta quæ-
dā, & tacita querela, ex excellēti quo-

dam, & à peculiari matris amore, & fi-
ducia diuinitus collata proueniens: si-
cur aliās sæpè facere. Prophetæ cum
Deo soliti sunt. Ex quo Isaias inquit:
Quare errare nos fecisti, Domine, de vjs
tuis? indurasti cor nostrum, ne timere-
mus te? & Hieremias: Iustus quidem tu
es, Domine, &c. Quare via impiorū pro-
speratur, benè est omnibus qui prauaricā-
tur, & inique agunt? & David: Vt quid,
Deus, repulisti in finem? iratus est furor
tuus super oves pascuæ tuæ? & Moses:
Cur, Domine, irascitur furor tuus contra
populum tuum, &c. quiescat ira tua, &
esto placabilis super malitia populi tui.
Nulla enim in re magis apparet exalta-
tio sponsæ Dei, quā in hoc, quod spō-
so suo facit delicias, vel proponit que-
relas illo ad id mouente; admittas tamē
sacta quadā reuerētia, & suauitate.

Deinde Maria pro aliorum salute,
& pro filij sui gloria non recusat ver-
bera, nedum verba.

Vt ergo Christus manifestaret glo-
riam suam, seque purgaret ab omni
specie vanæ gloriæ in eo quod fecerat,
diceretque se ita querere gloriam Pa-
tris, & præterea nos doceret quomo-
dò affectui sit materno respondendū:
ita intus, & secreto interrogabat.

Quid ergo fecisti nobis sic? Quasi di-
cant, Non dolemus, imò gaudemus,
quod alijs te proferas: sed quare muta-
tus es nobis in crudelem, & inhumā-
num, qui poteramus adesse gloriæ san-
ctæ tuæ in salute istorum promouen-
da? Et nominando simul se cū Ioseph
B. Virgo, declarat quod foris erat hu-
milis, & modesta: diuitiæ autem eius,
& opulentia erant virtutes, vt pruden-
tia, fides, humilitas, quibus freta præ-
ferebat, ac prænominabat sponsum Io-
seph. Quod exemplū si mulieres quæ
viros habent, imitarentur, honoremque
mariti suo ipsarū anteferrent, domus
profectò essent pacatissimæ, & sum-
ma in concordia vitam traducerent.

Dolentes quarebamus te. Per triduum
dolor hic durauerat, nat⁹ in primis ex
priuatione consolationis tam dulcis
pueri Emmanuelis amati. Deinde ex
amore, & cōmiseratione, ne puer te-
ner, ac delicatulus, illo triduo aliquid
in humanitate; nisi vellet vti miracu-

Isai. 63.

Hiere. 12.

Psal. 73.

Exod. 32.

Quāto Deus
sponsam suā
honore dig-
netur.

Tanti Chri-
stus faciebat
gloriam Pa-
tris, & homi-
num salutē,
vt nullā san-
guinis, & car-
nis rationem
habere vide-
retur.

In eo quod
B. Virgo Io-
seph honoris
gratia sibi
præposuit,
qualia nobis
dedit sua-
rū documen-
ta virtutum.

Amisi puerū
Iesu causā
doloris Virg-
ni matri quæ
nā extiterat

Quid pro-
prium bonæ
mentis.

Luc. 2.

Minus piæ,
ac solide quo-
rundam Vir-
ginæ timo-
ris ac dolo-
ris ob filij ia-
cturam ratio-
nes confutā-
tur.

I. ratio.
Matth. 2.
Secunda.

Prou. 21.
Tertia.

Matth. 1.
Isa. 7.

Baruch. 3

Eiusdem rei
quā implas,
& indignas
B. Virgine ra-
tiones adfe-
rant Sectarij.
Culmanus.
Cōruinus.

Lutherus,
in postilla.

Brentius.

Exo. 20. &
Matth. 15.
Exo. 21. &
alias.

Christus, &
Maria nulla
vnquam in-
re fuere cul-
pabiles.

lo, pateretur incōmodi. Adhæc ex ti-
more negligentia propriæ in custo-
diendo tali deposito. Bonarum enim
mentium est, ibi culpā agnoscere, vbi
culpa non sit. Cœpitque B. Virgo dolo-
ris gladium à Simeone prophetatum
experiri.

Non puto autem verum esse quod
quidam meditantur, timuisse Virgi-
nem, ne offensus puer flagitijs popu-
li, recepisset se in cœlum, alio tempore
venturus, vel timuisse ne alios nutrito-
res quæreretur: quoniam nouerat quan-
to affectu & charitate ipsum nutrirēt
atque educarēt. Vel timuisse, ne, quod
olim Herodes facere decreuerat, nūc
opportunitate inuentā, interficerent
alij, quia sciebat nullam esse potentia,
nullamque sapientiam contra eum. Vel
metuisse ne seorsum vellet sibi ipsi vi-
uere: quoniam sciebat, ipsum esse Em-
manuelem, & nobiscum vt conuiue-
rēt, vitamque cœlestem, & diuinam do-
ceret, ad nos de cœlo descendisse.

Miris etiam modis Sectarij hæc ver-
ba deprauant, dum vnus eorum ait:
Mater accusat filium, quæ quasi perturba-
ta dicit: Non debebas hoc nobis face-
re: hæc enim verba dolor expressit. Al-
ter verò: Non solum filio, sed etiam
fide erga Deum Maria priuatur, dum
hæc cura semper remordet. Deus iras-
citur tibi, & fortassis non vult, vt tu
amplius filio eius nutricandi officium
præstes: & Lutherus: Quid potuit cogi-
tare Maria, nisi suā culpā amissum filiū
Dei, & Deo Patri visam indignam, cui fi-
lium suum semel commissum denuo relin-
queret? Brentius in Luc. 2. caput: Me-
triam esse matrem non ignoras, te filium:
nouisti præceptum illud Dei: Honora pa-
trem tuum, & matrem tuam: nouisti pa-
nam, quæ exsoluari sunt immorigeri pa-
rentibus: cur igitur fecisti nobis sic, qui
tibi nullam nos ita contristandi occasio-
nem præbuimus, sed quibus potuimus be-
neficijs te persecuti sumus. & multa in-
commoda passi tecum, sed gratiam modò
nobis rependis? Sed hæc putida sunt, &
minimè ferēda, quæ Christo filio Dei,
aut Mariæ sanctissimæ culpam aliqua
impingunt: quæ retulisse, expugnasse
sit.

Sed antequam explicemus Christi

Iesu ad parentes responsum; conside-
randum, nos hoc Euangelio maximè
commonefieri, ne Iesum nostrā socor-
dia, negligentiaque deperdamus: quia
esset iactura rei perquam pretiosissi-
mæ. Et varijs quidem rationibus con-
tingit perdere Christum. Nam quidā
amissa fide, & per hæreticorum som-
nia incedentes perniciosissimè aber-
rant, nec illis spes aliqua est verū Chri-
stum inueniendi, nisi redeant Hiero-
solyman; id est, ad Ecclesiam Catholi-
cam, in qua sola delitescit Christus, &
inuenitur sedens in medio Doctorū,
dum veterum Patrum, & antiquorum
doctorū scripta, & fidem euoluimus,
illorumque doctrinæ adhæremus. Alijs
autem Catholicis potissimum cauendū
est, ne in festis diebus celebran-
dis, dum cibo, & potui, conuiujs, ge-
nioque vacamus; dum pompæ, & ve-
stibus magnificis, famulisque osten-
tandis incumbimus; dum otio, & lu-
dis, & iocunditatibus parū honestis
attendimus, Iesum, qui in nobis par-
uulus est, & tenera salus nostra; quæ
parum intelligit, vel amat, aut minus
operatur; & patitur, amittamus: ita vt
dæmon in die diuino cultui applica-
to, animarumque salutis promouendæ
consecrato maximū compendium
faciat, dum nos diuinarum rerum in
obliuionem inducit, & ne admissis sa-
cris, doctrinæque Christi audiendæ co-
hortatur, corporis curam gerere, & car-
nis seruire commodis persuadet. Per-
dimus ergo Iesum, cum gratiæ diuinæ
iacturā facimus; at vbi perdidimus, ne
quaquam tamē est desperandam, sed
querenda est a dolentibus. Et facile
est dolere, si agnoscat Iesus, & præ-
tium gratiæ Dei, quod quidem est in-
finitum, quandoquidem ipse quesitū
eam nobiscum cum dolore valido, &
lacrymis. Et cum non amittatur nisi
solo peccato, quod est veluti spina in
pede, quam acu acutiore extrahere so-
lemus, inde, & vt membrum luxatum,
& diuulsum loco, haud potest in lo-
cum sine dolore vehemēti restitui
suum: illud quantum in nobis est fu-
giamus, atque euitemus. Cum dolore
accessit peccatrix femina ad Christū:
ad patrem prodigus ille. Moyses quo-

Quid nos do-
ceat Euan-
gelium hoc.
Bæci Iesu a-
mittendi, e-
iusdemque; in-
ueniendique
nam rationes
existant.
Ecclesia Catho-
lica sola
est Christi la-
tibulum.
In cultu di-
uino varij a-
busus Catho-
licorum no-
tantur, atque
damnantur.
Diebus maxi-
mè festiuis
Catholicos
demon impug-
nat, & vincit
subsporum
vitijs. Quomodo
amittitur. Is
suscipitur, rursus
inuenitur.

Gratia diui-
na quam ca-
ra, & pretio-
sa.
Quomodo
sit peccatum
in anima.
Sine dolore
penitentia
non inueni-
tur Christus.
Luc. 7.

Infra. 15. Deut. 4.

que sapienter admonuit: Cum quaeris ibi Dominum Deum tuum, inuenies eum: si tamen toto corde quaerieris, & tota tribulatione anime tuae.

A. B. Dei genitrice quid postuladum.

O Virgo sanctissima, per eum dolorem, quem id temporis sustinuit, obsecro te, vt ego inueniam filium tuum, Dominum meum, & Deum meum, cui commendem cor meum, ne vagari amplius per vana permittat.

Quale illud triduum sit, quo a nobis quaerendus est Christus.

Tridui ergo spatio quaerendum eum dolore, cum gemitu: atque hi quidem tres dies sunt, contritio, confessio, & satisfactio. Contritionis nox est, culpa tenebrosa, & infernus; dies vero, est gratia Dei. Confessionis nox est, expressa enumeratio, atque integra peccatorum apud sacerdotem, dies vero, est absolutio pretiosa. Satisfactionis nox, labor est emendationis, atque conatus in euincendis, euellendisq; radicibus, qui remanent, prauis habitibus, & propensionibus; dies vero, serenitas est, claritasq; conscientiae. Inuenitur Christus in templo Dei; siquidem in Ecclesia Dei Sacramentum est reconciliationis fructuosum, in quo homo audit, interrogat, atque respondet. Audit, dum discit grauitatem peccati. Respondet, se accusando. Interrogat, quomodo peccata, eorumq; vitet occasiones.

Quid quod ille inuenitur in templo Dei, & audies quidem, & interrogas

Perditur etiam Iesus a iustis, sanctisque hominibus per gustum, & consolationem: neque inuenitur, dum vacant carni, & parentibus. Subtrahitur vero haec diuina consolatio, quo agnoscat Dei donum esse: diligentius custodiatur, dum habita est: sapiat dulcius inuenta: tum vt fugiamus leuiora delicta, quorum causa amittitur plerunq; atque vt discamus, etiam sine consolatione diuinis incumbere manda-

Iesum quomodo sancti etiam & boni viri amittunt; nec inueniunt. Diuinae consolationis subtrahenda quae causa.

tis. Vt vero quam primum quaesita inueniatur, oportet esse parentes Christi ab affectu, & cura salutis propria: deinde Mariam, videlicet illuminatam, & Ioseph, id est augmenti desideriu: quoniam talis gustus solet conferre lumē maius diuinorum, & profectum ampliore. Opus etiā deuotionis lacrymis, quibus Magdalena ad monumentum Christum inuenire promeruit consolatorem. Inuenitur autem post triduum Fidei, amoris, & operis. Fides suam noctem habet, cum captiuat intellectum in obsequium Christi: dies vero eius, est affectus certus ipsius, seu firmitas assensionis, vt magis hāereamus fide acceptis, quam sensu comprehensis. Charitas, pro nocte habet labores, ac molestias, quas patitur liber quis pro amato, pro die vero, eius suauitatem, & feruorem. Opus vero noctem habet suam, hoc est difficultatem in operando, quoniam non nisi perdendo homo animam suam, Christum amissum inuenit, sicut custodiendo animam suam, perdit diem vero consolationis, quia iam natus est homo in mundum.

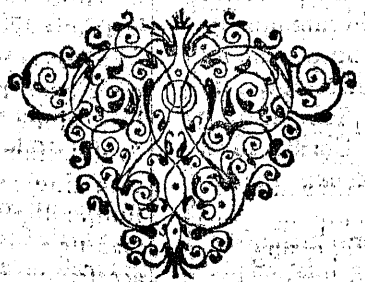
Ea quomodo statim inueniri valeat.

Ioan. 20. Qui nam illi tres dies, post quos tandem inuenitur Iesus. 2. Cor. 10.

Matth. 17. Ibidem.

Ioan. 16. Iesum quaerentes si inuenerimus, quid assequemur. Psal. 58.

Quaeramus igitur Christum, & quidem anxie, atque solite: nam procul dubio magno cum fructu inueniemus nostrum, siue praemonstrante stella gratiae praegredientis nos ex misericordia, siue dolore luminoso (vt loquar ita), & cum augmento profectus nostri coniuncto nos in templum gloriae celestis deducente ad videndum eum seletem in medio beatorum, quos sua sapientia suspētos, & omni admiratione, stuporeq; repletos tenet: cui cum Patre, & Spiritu Sancto, ab omni creatura debetur omnis honor, gloria, & imperium in secula seculorum, Amē.

TRACTATUS XLVII.

Luc. 2.

& vltimus, in illa verba: Quid est quod me quaerebatis? Nesciebatis quia in his quae Patris mei sunt, oportet me esse? Et ipsi non intellexerunt verbum quod locutus est ad eos. Et descendit cum eis, & venit Nazareth; & erat subditus illis. Et mater eius conseruabat omnia verba haec in corde suo. Et Iesus proficiebat sapientia, & aetate, & gratia, apud Deum, & homines.

Ioseph & Maria quid debuerint Christo: quid vicissim illis Christus debuerit.

Exo. 20. & alibi. Matth. 2. Isa. 7.

Minus commoda solutio. Gagne. Hec Domini responsio: Quid est quod me quaerebatis, &c. quomodo accipienda sit.

MAGNA ratione expendendum venit pueri Iesu responsum ad parentes exhibitum, ita vt ab illo absit omnis superbia, parentum contemptus, & amarulenta increpatio. Quoniam ergo puer Iesus secundum humanitatem quidem filius erat Mariae virginis, quantum ad curam vero ab Angelo preceptam, erat filius Ioseph; propterea illi, plusquam alij parentes suos filios amissos, debebant obseruare Iesum, ac diligere, tum quatenus Spiritus erat, tum quatenus secundum spiritum caput omnium erat electorum, ac princeps, atque idcirco omnem ei debebant reuerentiam, & famulatum. Quod attinet vero ad corpus, tenebatur ipse lege diuina illis vt parentibus amantissimis subesse, maxime cum esset Emmanuel, quem quasi indiuidua comes semper Maria sanctissima sectata est. Quapropter Christus his verbis nequaquam reprehendit eos, quasi deliquissent quaerendo eum: nec rursus reprehendit quod eum quaesissent inter cognatos, & notos, cum scire deberent eum esse in templo; sic enim exponit Gagneus. Sed certe quia nunquam ibi manserat Christus, sicut nunc, ignorare poterant eum in templo esse.

tulit. Verba autem ipsa haud sunt omnino blanda, verum aliquantisper aspera, ac subacerba. Loquitur enim tanquam illis superior, & magna cum auctoritate, vt praesentes iudicare possent se plusquam hominem esse, quasi dicat: Quae causa est vobis me requirendi, nisi quia me hominem esse nouistis, quem parentum affectu prosequimini, neque de natura diuina nunc humanae praeferenda cogitatis? Et insolitam libertatem assumens, sub parentum horum persona omnes filiorum curatores, & adolescentum institutores occulte admonuit, in negotio Dei, parentum rationem non esse habendam: Qui amat, inquit, patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus: &, Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.

Voluit igitur Dominus Iesus in eis quasi perfectis viris, & in quibus non erat periculum retrocessionis, vel tentationis, foris praefere acerbitatem quandam verborum, & acrimoniam magnis & iustis de causis. Primum quidem, vt temperaret affectum carnis, doceretque, omnem parentum amorem diuino postponendum. Nam in Dei Ecclesia nulla est pestis perniciosior, quam immoderatus, & imensus ad consanguineos affectus, ex quo male Ecclesiae Dei prospicitur, & graui scandala oriuntur. Vnde isti affectui opponit curam eorum, quae

Quatenus parentes a nobis negligendi.

Matth. 10. Act. 5.

Quare Christus sic acriter, & acerbe responderit.

I. ratio.

Ecclesiae Dei abusus magna ex parte vnde oriuntur.

Luc. 11. Patris sui sunt: ut alibi, cum laudatus Christus à femina fuisset: *Beatus pater qui te portauit, & uera qua suscipit, respondit: Quinimo, beati qui audiunt Verbum Dei, & custodiunt illud.* Quo nomine B. Virgo in primis a filio commendatur: quia credidisse pradicatur ab Elisabetha. Rursus, eum illi esset obiectum: *Ecce mater tua, & fratres tui foris stant, quærentes te alloqui, respondit: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Quicumque enim fecerit uoluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est.* Cum ergo Maria Virgo præ cæteris mortalibus, uoluntatem Dei fecerit, merito ipsa ea quoque ratione & mater Christi, & soror, & frater est. Ita hic etiam in speciem asperius dixerit: *Quid est quod me quærebatis, subditur tamen, quod Iesus erat subditus illis.* Hinc Basil. lib. de uita solitaria, concione antepenultima rectè, & salubriter admonet: *Cognatos tuos ne plusquam Dominum curaueris: quibus si uia cum Christo mortuus es, quid iterum inter eos uersari capis? Et iterum: A propinquis, amicis, & parentibus tantum affectu separatos esse oportet, quantum mortuos à uiuis.* Hæc ille sapientissimus Pater.

Secundò, B. Virgo typum gerebat Synagoge matris carnalis in breui reijcienda, quærentis Messiam inter carnales, & cognatos, donec in fine inueniat in templo Ecclesie adoratum à toto mundo, & cum admiratione ueneratum, & cognitum ab uniuersis populis, Apostolis, atque doctoribus.

Tertiò, respondit maximè ad matris mentem, declarando se agere negotia Patris sui, & eius gloriam in hac disputatione, non propriam quærere. Atq; ut ponderat Leotius, introducit Saluator Patre pro patre, pro nutritio illo corporis illum uerè, pro alieno proprium Deum qui in cælis est, cuius domus erat templum, in quo tunc Christus uersabatur. Sic deniq; respòdet, ut suo hoc exemplo uelit docere alios perfectioris obedientie præstandæ rationem, & formam, & sermone, & opere: quasi præludat ad ea, quæ post Baptismum docendi, & disputandi munere ad Patris gloriam apud Iudæos es-

rat editurus. Sic etiam respondet, ut neget ipsi matri, & viro eius causam fuisse necessariam ita dolenter inquirendi, aut periculum uillum ob suam absentiam extimescendi, quando citra patris uoluntatem faceret nihil. Qua responsione ostendit, parentes nihil reprehensione dignum fecisse, quod amiserint eum: id enim diuinæ prouidentie dispositione ostendit factum fuisse, non ipsorum negligentia, quandoquidem ipse se Messiam exhibere debuerit. Nec peccarunt, amissum tantum thesaurum requirendo. nec tam ingratus Christus fuit, ut paternam, & maternam erga se charitatem, & sollicitudinem negligeret, aut repudiaret, sed procul etiam illos absens, ac se anxie quærentes, ac dolentes commiseratus. Nec deniq; obiurgationem amarulenta alia obiurgatione repondit, ut Brentius hereticus putauit: quia id non decebat coram alijs effecere, qui legis sanctæ Dei de honorandis parentibus fuit obseruantissimus. Et sæpè qui in Scripturis loquitur ad alios, non tam ad illos qui adsunt, sed in illis absentes alios meditatur: ut Christus cum maledixit ficulnæ, maledixit Iudæis, ut sterilibus arboribus, & exitio proximis. Ita hoc loco in parentibus suis loquitur Dominus ad alios parentes, qui affectu carnali erga filios feruntur, & illis uiam salutis præcludere tentant.

Sed iam expendamus Iesu responsum. Ait ergo: *Quid est quod me quærebatis? Nesciebatis, &c.* Igitur id debent scire, ac proinde sciebant. Quasi dicat, in genere oportebat uos scire, uersari me in negotijs Patris mei, & in procuranda salute hominum. *Mens enim uobis est, ut faciam uoluntatem Patris mei, Qui ad Euangelizandum pauperibus misit me.* In specie autem nescire effectum Diuinæ prouidentie, ut quod tunc disputandum illi, ac prædicandum foret, vel Angelis quidem, nedum nobis uisitoribus conuenire potest, ac conuenit: qua ratione etiam nesciunt diem iudicij, teste Domino.

Quid est ergo quod me quærebatis?

Contra Centuriatores.

Christi parentes nullo ipso modo demerito eum amississe.

Brentius.

Exo. 20. & alibi. In Scripturis quid obseruandum.

Matth. 21. Quid ficulnæ maledictio designauerit.

Ioseph & Maria Christum esse in his quoque Patris sui erant, cur fecerint.

Ioan. 4. Isa. 61. & Luc. 4. Idè quomodo dicantur id ipsum ignorasse.

Matth. 24.

Quatenus cum suis parentibus Christus manere debebat.

Consolatio spiritualis interdu uis sanctis dimitteda est propter Christum. Huius sententia: & ipsi non intellexerunt uerbum quod locutus est ad eos, multi sensus falsi proferuntur, ac confutantur.

I. sensus Erasmi, & Orig. Orig. hom. in Luc. 20. tom. 2. Luc. 1. Ibidem. Matth. 1. Isa. 7. Infra. 8. Basi. in Isa. cap. 8. Cyril. Luc. 1. Matth. 1. Ibidem, & Isa. 7. Luc. 2. Ibidem. Matth. 20. II. sensus Lutheri. Basi. tom. 1. circa finem III. sensus Magdeburgensium.

tis? num semper uobiscum futurum me arbitrabamini, qui ad omnium salutem ueni? Incipite ergo iam hinc dicere, me uobiscum non semper futurum; sed cum in rem Patris fuerit, nihil à uobis cum abiero, dicturum me, ne aut à uobis mora eunti mihi fiat; aut ipse iniquus uidear, qui parentibus carnalibus non caruerim qui uidentur, cum pareo Patri qui non uiderur.

Est igitur familiaris, & doctrinæ plena obiurgatione cala. *Nesciebatis*, quasi diceret: *Quid est quod me uestri gratia quærebatis? nesciebatis*, id est, ad uos spectabat tamen hoc scire, quod aliquando oportebat me ipsum ostendere, & operari in his, quæ Patrem attingerent. At illi propriam consolationem quærebant, quæ tamen esset spiritualis, in loco tamen magnum est eam dimittere: *Et ipsi non intellexerunt uerbum quod locutus est ad eos.* Ex hoc impiè elicit Erasmus, Mariam dubitasse de Christi diuinitate: & Origenes in Lucam annotat in hoc uerbu, Ioseph, & Mariam necdum plenam fidem habuisse.

Sed certè cum Maria non ignoraret se matrem Domini esse, & Iesum filium Altissimi, & Emmanuelem peperisse, & prophetissam prædictam ab Isaia (ut exponunt Basilius, & Cyrillus) se esse, non poterat de Christi diuinitate ambigere, quæ à fide in Scripturis commendatur. Ioseph quoque nouerat Christum de Spiritu Sancto conceptum, & de Virgine matre natum, & Iesum dei, & Emmanuelem: quo igitur modo hæssisset in eo scrupulus uillus, an Deus esset, quæm ut Deum uiderat ab Angelis, à Pastoribus, & à Magis, adorari, & colere.

Lutherus in Postilla huius Euangelij non ueretur Mariam rudem, & ignoratam, & errori obnoxiam facere: & Mariam similes omnes qui se fatigant frustra, Christum in loco proprio, uel templo non quærentes: & solum locum, in quo inueniatur Christus esse Dei uerbum.

Sed hoc esset ex mystico sensu errore perniciosum erute, & confirmare, cum non omnia quæ credit Ecclesia, Scripturis contineantur, ut docet Basil. lib. de Spiritu Sancto, cap. 27.

Centuriatores uero Cent. 1. d. 1. Ne

quaquam, inquit, perfectissima fuit Maria, sed habuit ipsa quædam imbecillitates. Sed certè non habuit nisi illas, quæ ipsi fuerunt communes cum Christo, ut famem, sitim, laborem, dolorem, quæ uirtutis exercendæ materiam præstabant, sed non fœdas, ut errores, peccata, uel leuissima. Et nescientia non est imbecillitas, qua etiam sancti, & perfecti uiri, quando in corpore peregrinantur, non carent: quia ex parte cognoscunt, & per speculum in ænigmate uident, & Sancti Angeli in cælis à nescientia purgantur per nouas reuelationes ab alijs acceptas, teste Dionys. lib. cœlest. hierar. Sed hæc nescientia peccatum non est, maximè si ignoretur illa, quæ Deus ut scirentur, nondum explicauit. Et multa nescire licet absque piaculo. Et teste Chrys. hom. 5. de prouidentia: *Satius est, inquit, ignorare bene, quam scire male: nam ut illud reprehensione caret, ita hoc ueniam meretur.*

Sed quidam Lutheri discipulus, Culmanus dictus, imperitum se prodit Diabolicum, argumentatur enim: *Si errauit Maria, ergo & Ecclesia errare potest. Plena gratia erat Maria, & tamen errauit. Et permittit Deus huiusmodi desperationes, & ignorantias in sanctis, ne despere mus, si accidant similia.* Sed iste ex falso antecedenti infert falsissimum consequens. Et rectius sic inferas: Si in rebus creditu necessarijs nunquam errauit Maria, quia in gratia confirmata; ergo Ecclesia, cuius ipsa typum gerebat, in necessarijs non errat, nec Spiritus Sanctus eam errare permittit, quæ est columna, & firmamentum ueritatis. Et isti non distinguunt inter ignorantiam culpam conuenientem, quæ uinci potest, & aliam, quæ omni culpa caret, & inuincibilis dicitur.

Alius, Lofsius nomine: *Christi parentes non intellexerunt uerbum Domini propter carnalem imaginationem de regno Messie temporali: quia expectabant à Iesu non doctum aliquem, & peritum Rabinum, sed illustrem in seculo Regem.* Sed profectò Maria nouerat Messiam spirituales, & à peccatis saluantem: unde & Iesus fuit appellatus, Quia ipse salutem faceret populum suum à peccatis eorum, ut Angelus prænuuntiarat.

Christi & matris infirmitates quænt fuerint nobiscum communes.

1. Cor. 13.

B. Dionys. 7. de cœlest. hierar.

B. Chrysol. tom. 5.

III. sensus Culmani.

Huius hæretici ineptiarum gumentatio.

1. Tim. 3. Duplex ignorantia apud Theologos, uincibilis, & inuincibilis dicta.

V. sensus Lofsi.

Maria qualè regem Christum tantum agnouerit.

Matth. 1. Luc. 2.

VI. sensus Gagnei.

Accedit alius sensus Gagnei doctois Parisiensis, qui verbum illud, *Ipsi non intellexerunt*, explicat de templo sancto Patris sui, ad cuius sanctificationem annuntiandam venerat, ut patet Ioan. 2. quando expulit ab eo vendentes, & ementes, dicens: *Domus mea, domus orationis vocabitur*, & Matth. 21. Et confirmatur autoritate Euthymij: *Non intellexerunt verbum*, inquit, *quod erat de templo*. Adde Origenem homil. 20. in Lucam, qui per ea, quae Patris sunt, intelligit templum, quod est domus Dei. Nesciebant ergo hoc quod ait: *In his quae Patris mei sunt*, an significaret, in templo, an aliud quiddam altius, & quod magis edificet audientes, id est, templum Dei vivum, & Ecclesiam. Sed certè hic sensus quoque ad rem facere non videtur: nec sermo erat de corporali templo purgando, sed de negotio salutis animarum per Iesum Messiam, atque per eius Euangelicam legem promovendo. Hic enim per ea, quae Patris sunt, negotia, quae illi mandavit Pater, intelligenda sunt, non templum. Nec erat Christus solitus manere in templo, ut ex eo colligerent: *Oportebat me in his, quae Patris mei sunt, esse*, id est in templo: quia enim dixerat: *Ecce pater meus, & ego dolentes quarebamus te*, ipse respondit, *In his quae Patris mei sunt*, quasi diceret: Non hic est pater meus verus, aliòquin in domo eius mansissem, sed Deus est pater meus verus; & propterea in domo illius sum, hoc est in templo.

Ioan. 2.

Isa. 56.

Matth. 21.

Euthym.

VII. sensus

Origenis.

Orig. 10. 2.

Cur improbabilis ille sit.

Eiusdem sententiae sensus

tres produ-

cuntur veri,

atque legiti-

mi.

Primus.

Ioan. 8.

Propriū do-

ctrine Christi

quid.

bus suis qui interrogauerant. Sed hoc soluitur, quod in suis parentibus sermonem ad alios dirigeret, ut aliquando facere solet.

Secundò alij, inter quos est Caietanus, referunt hanc sententiam ad Mariam, & Ioseph hoc modo, ut quemadmodum interdum singulari ponitur pro plurali in sacris litteris, ita hoc locoplu-rale ponatur pro singulari. Nam quod Matth. 27. dicitur de duobus latronibus blasphemantibus Iesum, Lucas indicavit ad vnum tantum referendum esse, vel per figuram Synecdoches, ut pars pro toto, & totum pro parte accipiatur: ita hic de parentibus pro illorum altero, id est, pro Ioseph, qui confectus tristitia, & dolore quarendi amissum dilectum Iesum, minimè comprehendit verborum Christi intelligentiam. Requirit enim vera Scripturarum intelligentia animum ab omni affectu, & cura vacatam, quo diuina capere valeat: quem quia saepe homines ad Scripturas legendas non adferunt, idcirco permulta seculi quam veritas habeat, & quam Spiritus Sanctus earum autor velit, intelliguntur.

Causa autem, cur excipienda veniat Maria, duplex est: altera, quia Maria erat prophetissa doctissima, plena fide, & in Scripturarum lectione, & intelligentia exercitata, quare non poterant verba tam dilucida & perspicua eam latere. Altera verò, quia his verbis proximè adiungitur: Et mater eius conservabat omnia verba haec in corde suo: & difficile est memoria quinquā conservare ea dicta, siue facta, quae intellectui non apprehendit.

Tertio, alij interpretantur de Maria, & Ioseph citra omnem figuram, & Synecdochen, qui etsi noscent eum filium Dei, & caelestem originem habere; tamen non intellexerunt verbum Christi: siue quod admiratione, & laetitia de Christo inuento absorpti essent; siue quod hoc nōdum eis fuerat patefactum distinctè & reuelatus vocationis suae cursus. Unde & perpetua quadam circa eum admiratione tenebatur, praesertim si quādo clari in ipso se se spiritus pderet. Nec ob id quod pleraque similia ignorarent, infeliciores erant: nam satis

II. sensus, Caietani, & aliorum.

Plurale pro singulari, & contra, Scripturae saepe usurpant. Matth. 27. Luc. 23.

Qualem requirat animum intelligentia Scripturarum. Scripturae a quibus non sine errore percipiuntur.

Mariam dici nō posse Christi verba affectuam minimè fuisse, dupliciter. Isa. 8.

Memoria facile intellecta conservat, & retinet.

III. sensus. Si Ioseph & Maria verbum Christi non intellexerunt unde factum fuerit. Secunda ratio.

est

Operum Dei notitia quae cuique sufficit.

Maria Virgo qualesancti defectus non senserit.

LUC. 1.

Eius modestia quomodo declarata

Prophetis nō omnia Deus reuelabat.

2. Reg. 7.

4. Reg. 4.

Beda lib. 1.

in Lucam,

cap. 8. prophe-
fin. tom. 5.

III. ratio.

Quid etiam: Et ipsi non intellexerunt.

Proprie quis censetur intelligere.

est cuique tantum operum Dei novisse, ut ipsum impense amet, & voluntati eius totum se accommodet; reliqua reuelanda eis in suum tempus differantur, nec uniuersa vnico momento nouit B. Virgo, sed quotidie proficiebat & scientia, & fide, & meritis; nec erat in illa vel vllus error, vel eorum quae scire interesset, ignorantia, vel fides tardior, aut remissior quam esse deberet. Ignoravit enim nonnulla, de quibus Gabriele interrogauit praecceptorem: *Quomodo, inquit, fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Et amisso Christo, proculdubio ignorabat ubi esset, & anxia, & dolens quaesivit. Ita audiuit hoc Domini responsum, & non intellexerunt illi ad quid tunc illud potius, quam alio tempore fecerit, & ad quid per triduum à matre requiri voluerit. Et singularis modestia fuit argumentum, quod etsi non sit assecuta sermonem, tamē nec rogat amplius vel pro materna libertate, aut muliebri loquacitate aliquid opponat, quo suam, & sponsi sui Ioseph causam ageret.

Similia interdum accidunt Prophetis, ut Nathan de fabricando templo, & Helisaeus dixit, *Dominus celauit a me, & non indicauit mihi*. Quare non veretur Beda scribere hoc loco: *Virgo autem siue quae intellexit, seu quae necdum intelligere verba Evangelij potuit, omnia suo pariter in corde quasi ruminanda, & diligentius scrutanda recodebat.*

Erant etiam haec verba ambigua, & non satis elucebat in quem sensum dicerentur, an videlicet significaret quod in Hierusalem manere vellet, & in templo versari, an aliorum more adulescentium, quibus Hierusalem erat sacra academia, & quotidie ibi velut in schola legem, & Prophetas audire; an praeterea in animo haberet non amplius inter priuatos parietes cum parentibus latere, an potius praedicandi munus aggredi, & ita suam diuinitatem prodeire. Vel non intellexerunt figuratam eius verbi, gestumque Christi in templo differentis intelligentiam: idcirco Maria conservabat in corde suo. Non enim verè dicitur intelligere is, qui solum quod simpliciter, nudaque; ex litera capitur, accipit, si non eruat myste-

rium quod latet. In Maria enim, & Ioseph synagoga vetus, & Iudaeorum (quae instar viri est.) intelligitur, qui corporeum quidem pascha obseruabant quotannis, nescij quod post Iesum grandiusculum, iamque annorum duodecim factum, quando doctrina perficeretur apostolica, & verus agnus paschae inciperet, debebat illud cessare, ac debebant eum ipsi Iudaei, ut verum pascha agnoscere, iugemque sacrificium non amplius repetendum, atque celebrandum. At illi hoc ignorare volentes, & manere in veteri consuetudine, & umbratili, ita haecenus quaesierunt Messiam inter cognatos suos, nec inuenire potuerunt: ideo quo magis reuertuntur ad sua, tanto elongantur magis à Hierusalem, & à templo, ubi est, nimirum ab Ecclesia Dei: quādo in tertio die generalis resurrectionis increpabuntur, & ne quicquam proderit eis tunc inuenisse, quia eius verba non apprehendent. Et hoc de his, qui verè amiserunt: secus de reliquijs Iudaeorum, quibus accommodari potest quod Ambrosius in Lucā scripsit: *Christus, inquit, post triduum reperitur in templo: ut esset indicio, quia post triduum triumphalis illius passionis in sede caelesti, & honore diuino fidei nostrae se resurrecturus offerret; qui mortuus credebatur.* Haec ille.

Possunt etiam interdum Prophetas, etsi magni, quaedam ad tempus ignorare, quo diligentiores fiant in illis inquirendis, & scrutandis. Ita enim Petrus priori sua epistola de Prophetis loquitur: *De qua salute exquisierunt, atque scrutati sunt Prophetas, qui de futura in vobis gratia prophetauerunt; scrutantes in quod, vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi, & c.* In quae verba sanctus Maximus scribens, ait: *Vim quidem scrutandi, & inquirendi de rebus diuinis habet natura hominis sibi instam ab autore suo; reuelationes verò gratia Spiritus sancti adueniens facit. Nec enim licet dicere, quod sola gratia operabatur in sanctis cognitionem mysteriorum sine facultatibus ad percipiendam cognitionem à natura datis. Non igitur absque Spiritus sancti gratia solis viribus naturalibus cognitionem rerum, & myste-*

Maria, & Ioseph Iudaeorum Synagoga, verusque sacerdotium apud repraesentantur.

Num. 28. & saepe alibi.

Iudaei Messiam amissum cur nunquam inueniant.

Ambrosii lib. 2. in Lucā, cap. 22. romano 5. initio

Prophetis cur quaedam interdum ce-
lentur, nec patebant. 1. Pet. 1.

B. Maximus sententia.

Sine gratia Spiritus sancti posse nemini continere diuinarum cognitionem mysteriorum.

riorum consecuti sunt; alioqui superna-
canae fuisset. Spiritus sancti gratia, qua
nihil efficeret ad manifestationem veri-
tatis. Neque gratia Spiritus sancti ope-
raretur in sanctis sapientiam sine mete-
cam recipiente. Id autem declarant om-
nes sancti: siquidem post revelationes
factas, inquirunt rationes reuelatorum:
vt Abraham, quomodo possessurus sit ter-
ram, Moses, Dauid, Daniel, & Zacharias,
querentes rationem visionam. Hæc Ma-
ximus.

Sancti post
reuelationes
acceptas rati-
ones reue-
latorum in-
quirunt Ma-
ximo teste.
Gen. 15.

Luc. 1.
Mariæ & Io-
seph quid p-
fuerit Chri-
sti verbum
non percep-
pisse. Scri-
pturas
scrutari, &
scrutando in-
telligere, vti
le est.

Ruper. Tui-
tien.
Si Maria (in-
quit Ruper-
tus) Christi
verba non in-
tellexit, quo
modo conser-
uabat omnia
verba confe-
rens in cor-
de suo?

Isa. 8.
Luc. 1.

Idem.
Duplex Ma-
ria tēpus ob-
seruauit, ta-
cendi, atque
loquendi, te-
ste Ruperto.

Matth. 24.

Quod ergo dicitur: Non intellexerūt
verbum: vtile illis fuit, vt per gratiam
Spiritus sancti inquirerent, & inueni-
rent. Quod insinuat de Virgine, cū
dicitur: Et mater eius conseruabat om-
nia verba hæc in corde suo. Vtile
quodque nobis est, vt Scripturas scrute-
mur, & scrutando intelligamus.

Ad hæc Rupertus lib. 1. in Cātica
proponit dubium, quomodo parētes
dicta Domini non intellexerint, cum
tamen subdat Euangelista: Mater eius
conseruabat omnia verba hæc in corde
suo. Igitur ecce duo quasi repugnātia.
Si enim non nesciebat, quomodo quæ-
rens dolebat, dolens quærebat? Si au-
tem nesciebat, quomodo, vel de qui-
bus in corde suo conferebat? Ergo ne
que a dextris, neque a sinistris sermo fit,
quia veraciter magna hæc propheti-
sa, quid ageretur, non ignorabat, quo-
niam gratia plena erat, & tamen do-
lens quærebat, quoniam dispensationi
diuinæ ipsa suo silentio seruiens, quā-
uis cum illis quærentibus quæreret, tē-
pus tacendi custodiebat, & dolentibus
condolebat. Hæc ille ferē. Ipse enim
Rupertus in Commentarijs in Mat-
thæum, in principio lib. 2. duo suppu-
tat Mariæ tempora, alterum tacendi,
dum Christus in terris docebat, alterū
loquendi, dum Christus est in cælum
assumptus. Ac iam res ipsa postulabat
non tacere, sed loqui, vt per illam A-
postoli instruerentur de multis: & ita
Rupertus Mariam docet simpliciter
ignorasse quæ Dominus illi dixit in
templo, quod instar aliorū pro igno-
rante se gesserit, agnitumque; mysteriū
celaret, vt suo tempore declararet. Ita
enim Christus dicitur ignorare diem
iudicij, quod illum non detegat. Id verò

confirmare videtur Bernard. hom. 4.
super Missus est; circa medium, docēs
Mariæ fidem, & scientiam: singularē:
quod inde comprobatur, quod B. Virgo
per Angelum (priusquam ab vilo ho-
mine esset sibi traditum Euāgelium)
omnia acceperit; ne mater videlicet
Dei a consilijs filij videretur amota, si
eorum quæ in terris tam propè gere-
rentur, remansisset ignara.

Decuit etiam eam (vt ibidem tradit
Bernardus) cœlitus instrui, vt rerū
tempus, & ordinem tenēs, ipsa melius
postmodū scriptoribus, ac prædicato-
ribus Euāgelij reseraret veritatem.
Sed profectō, quomodo tunc; intel-
ligatur hic locus, mirum est quosdam
ex nouellis hæreticis eō impudentiæ
deuenisse, vt Scripturas apertas, ac per
se claras, & perspicuas doceant, nul-
lisque commentarijs indigere, cū Apo-
stoli ante mortem Iesu de crucis my-
sterio etiam apertè dicta non intelle-
xerint. Sicut nec illud: Modicum & iā
non videbitis me: Et post resurrectio-
nem, & apertum sensum ad intelligen-
das Scripturas, verbum Ioannis de di-
scipulo qui non moritur, ostendit idē
Ioannes non fuisse ab Apostolis Dñi
intellectū: & Apostolorum Princeps
Petrus contestatur, in Paulinis episto-
lis multa esse difficilia intellectu, quæ
indocti, & instabiles deprauant, sicut
& cæteras Scripturas, ad suam ipsorū
perditionem.

Et descendit cum eis, & venit Naza-
reth. Pulchra consequentia, vt à Hieru-
salem descendamus in Nazareth: hoc
est ab obedientia, & cultu Dei, ad obe-
dientiam, & obsequium parentum, ac
superiorum. Ita enim fiet, vt quod est
Dei, Deo; & quod est hominis, homi-
ni tribuatur. Vni, & soli homini velle
obedire, impiū est: Deo obedire soli,
homines verò, siue parentes, siue præ-
positos, contemnere, seditiosum est.
Regula Apostolica est, ipsum primò
agnoscere Deum, illique obedire. De-
inde verò homines, parentes, vel ma-
iores, ac præfecti, secundum Deum, &
propter Deum sunt omni reuerentia,
obediētiāque; prosequendi. Et descen-
dit, inquit, cum eis in Nazareth. Mirè
etiam hodie Iesus condescendit nostris

B. Bernar.

B. Virginem
Dei matrem
cur decuerit
diuinitus e-
doceri.

Idem.
In arrogan-
tissimam no-
stri seculi He-
reticorū sen-
tentiam, Ni-
hil obscurū,
ac difficile
Sacras lite-
ras contine-
re.

Luc. 18.
Ioan. 16.
Luc. vlt.
Ioan. 21.

2. Pet. 3.

A Hierusalē
descendere in
Nazareth, quid
Matth. 22.

Deo, & eius
locum tenē-
tibus obedi-
re, hæc vera
est, & optima
obediēdi for-
mula.

Rom. 13. &
1. Pet. 2.

infr-

Finis dispu-
tationū Chri-
sti erat glo-
ria Patris, &
salus anima-
rum.

Christi pie-
tas, & obedi-
tia.

De Christo
cur dictū ab
Euangelista:
& erat subdi-
tus illis.

1 Cor. 1.
Dan. 9.

Signum sa-
pientiæ, & fa-
ctitatis quod
nam sit.

1. Cor. 1.
Coloss. 2.

Totam pene
Christi vitā
quo vno ver-
bo exprimat
Euangelista
Lucas.

Matth. 13.
B. Basl. c. 6
Constitut.
Monast. cir-
ca fin. tom.

2.
Maria & Io-
seph iustitig,
& pietatis
cultores.

Luc. 2.
Isa. 1.

infirmatibus, & rudibus ingenijs,
quo capi queat. Non ergo disputauit
pro gloria temporaria quærenda, quā
si quæsisset, nequaquam ab Hierusalē
discessisset. Et erat subditus illis. Et
ad horā Iesus se à parentibus exem-
erit, vt veluti præludium quoddam fu-
turorum ostenderet; statim tamen ad
solitam subiectionem, quam filij eius
ætatis parentibus suis debent, regre-
ditur. Ne quis etiam putet præteritū
factum ex inobediēti animo proces-
sisse, & vt infinitum, & admirandum
nobis obediētiæ exemplū præberet,
vt pareamus superioribus nostris, etiā
sapientia, vel charitate, vel ætate mi-
noribus nobis. Ipse etenim sapientia
Dei, & Sanctus Sanctorum, minus sa-
pientibus, & minus sanctis obsequen-
tem se, atque dicto audientē præstabat
ad doctrinam nostram, quæ sciret in Ec-
clesia Dei plures sepe ad gradus supre-
mos promouendos, qui nec sanctita-
te, nec sapientia cū subditis essent cō-
parandi. Tamen in hoc apparet hæc
illorū sapientia, & sanctimonia, si præ-
cepta maiorum non detrectent, sed
impleant primi. Quid magni est, sub-
iectum esse parentibus filium? Sed ni-
mirū cogitabat bonus, & sapiens Euā-
gelista, quātā esset humilitatis, & sub-
missionis, tā multis annis eum, qui sa-
pientia erat Dei Patris, & in quo deli-
tescebant omnes thesauri sapiētiæ &
sciētiæ, subiectū esse voluisse Mariæ, &
Ioseph, quasi ab eis regi opushaberet.

Multi igitur hoc desiderio sciendi,
quid ab anno vndecimo ad trigésimū
fecerit Christus, discruciantur: quibus
hoc verbo Lucas satisfacit: Erat Iesus
subditus illis. Orabat, ieiunabat, sile-
bat, pauperibus parentibus collabora-
bat: ex quo & faber, & fabri filius à
turba vocatur. Basilius in Constitut.
Monasticis: Verisimile est, inquit, cum
homines illi essent (scilicet Maria, & Io-
seph) & iustitia, & pietatis cultores, te-
nues tamen, neque necessarijs ad viuēdū
copijs satis instructi (quod ex præsepi in-
telligi potest, in quo venerabilis ille fortis
est factus) solitos eos in asiduis corporis
laboribus versari, & hac ratione quoti-
dianū sibi viltum quaritare. Porro Iesus
cum his, vt diuina litera prædicat, esset

subiectus, sine dubio in perferēdis etiam
vna cum ipsis laboribus, morigeram de-
clarabat suam obediētiā. Hæc ille.
Denique obediebat in omnibus licitis,
& honestis, & medijs, atque indiffe-
rentibus: exemplumque; est nobis ser-
uandi præcepta Dei, & præponendi
eum parentibus, à quibus se ad tēpus
subtraxit. Confunditurque; hoc docu-
mento Christi omnis nostra propria
voluntas, causa omnis peccati, & sup-
plicij, atque; impedimentum omnis vir-
tutis, & gloriæ. Confundantur scele-
rati filij parētes calumniantes, illosque;
odio habentes, ac eorū recusantes im-
periū. Bene præscribitur in lege: Qui
maledixerit patri suo, vel matri, morte
moriatur: & filius cōtumax, & pro-
teruus iubetur lapidibus obrui. Ab eth-
nico dictum est: Dñs, & parentibus, &
præceptoribus æquiualeus reddi minime
potest. Confundantur simul Ecclesiæ
nolentes vocem audire, cōtra Christi
verbum: Qui vos audit, me audit: & qui
vos spernit, me spernit. Et in alio loco:
Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut
ethnicus, & publicanus.

Contendant ergo parentes ducere
filios suos Hierosolymam, vt discant
pietate, & sacra: & vbi hæc didicerint,
ne grauatē descendant cum eis in Na-
zareth, quo morigeros experiantur fi-
lios suos. Et mater eius conseruabat om-
nia verba hæc in corde suo. Gloriosa,
atque; inter, ac super omnes mulieres
benedicta Maria facta est discipula
Christi, quæ verba Christi in corde
conseruat suo: non conseruaret autē,
nisi intelligeret. Quis enim mente te-
neat quod non capit, nisi vbi latere
mysterium credat, vt interrogādo, &
orādo, mereatur intelligentiam? Ab-
erat autem à B. Maria prorsus omnis
iracundia, quæ animū impedit (vt ille
inquit) ne possit cernere verum. Erat
armarium (vt sic dicam) diuinæ scien-
tiæ, & sapientiæ, vt de his minutis cir-
cūstantijs instrueret Ecclesiam, & do-
ceret Apostolos: plura enim patefa-
cta sunt plus omnibus dilectæ matri.
Ac licet hic non apponatur verbum,
Conferens, vt supra, supplendū tamen
est. Et omnia verba vocat res, siue fa-
cta, siue mysteria: sicut de pastoribus

Quibus inre-
bus & qualē
Christus Ma-
riæ, & Ioseph
profiterit o-
bediētiā.

Quid parlat
inobediētia.

Contra filios
parentibus
inobediētes.

Exod. 21.
Leuit. 20.
Prou. 20.
Matth. 15
Socrates,
Dijis, Parēti-
bus, ac Præ-
ceptoribus
parem gratiā
referri posse
negabat.

Luc. 10.
Matth. 18.
Parētes quid
præstare de-
beant filijs
suis, exēplo
Mariæ, & Io-
seph.
Luc. 1.

Maria Virgo
in eo quod
conseruabat
omnia verba
Christi in
corde suo,
quid indica-
uerit.

Maria Virgo
minime ira-
cunda; eadē
sapientissima,
diuinarūque
rerum scien-
tissima.

Luc. 2.
Quid per o-
mnia verba,
Hebræo mo-
re.

Tom. 3.

Aaa 2 nil

Ibidem.

Quam utilis animanti ruminatio.

I. modus.

Zachar. 8. Quot modis prudentissima Virgo Christi verba conferret.

II. modus.

Luc. 2. & seq.

III. modus.

Ioann. 8. & 10.

Matth. 26.

Ioan. 19.

Luc. 23.

Ibidem.

Cur in corde cōferret.

Lutheranarū impudentia fœminarum.

Matth. 1. Quo de ætatis Christi profectu nūc loquatur Euāgelista.

De profectu Christi in sapientia, & gratia, opinio nes quinque.

I. opinio Arianorum.

nil legimus dictum. Collatio autem mirificè confert, vt homo animal sit mundum, non deglutiens, vel deuorans piper, sed dentibus mandens, ac ruminans, vt eius acrimoniam, & calorem persentiat.

Conferebat verò Christi gesta cū prædictis à Prophetis. Ait enim Zacharias cap. 8. *Hæc dicit Dñs exercituum: vsquequo veniant populi, & habitent in ciuitatibus multis, & vadat habitatores vnus ad alterū, dicentes, Eamus, & deprecemur faciem Dñi, &c.* Et rursus cōponebat cursus ætatis cū signato implendo. Vt enim aduentus pastorum impletur in pastoribus Ecclesiæ, ita amissio Iesu quesiti inter cognatos & notos, & inuentio in Ecclesia implenda erat in tota Synagoga, & in Christiano quouis male custodiēte Christum, & per peccatum amittente.

Conferebat item ætates seculorum cum ætatibus Christi Iesu, infusa cū acquisitis, prospera cum aduersis: vt hoc prosperum cum eo, quod voluerunt eum lapidare, vel quando erat in medio eorū tacens in domo Caiphæ, Pilati, & Herodis: vel quando stultus, & re⁹ mortis, sedebat in medio duos inter latrones in cathedra crucis, docens nos vulneribus suis amorem.

In corde autem conferebat, quia non erat loquax & garrula; vt Lutherane fœminæ docentes, quæ nō intelligunt, verbumque in corde seruatum atque collatum in terra vt granū multiplicat, & vt odor in vase positus vas ipsum reddit odoratum.

Et Iesus (qui Saluator est, cōmodè, vt expediebat nostræ salutis) proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines. Tale quid superius dixit Euāgelista: intellexitq; de ætate puerili vsq; ad duodecimū annum, hic verò intelligit de reliqua ætate.

Quinque autem hic docet Euāgelista. Primum, quod Iesus proficiebat. Secundum, quod sapientia. Tertium ætate, siue statura, vt Græcè dicitur. Quartum gratia. Quintū, apud Deū, & homines. Et prius sapientia, quàm ætate; & prius ætate, quàm gratia. Huius autem profectus sapientiæ, & gratiæ quincuplex sensus existit. Primus

quidem, vt de Christo Deo intelligatur: ex quo Ariani hūc locum producebant ad probandum, Christum inferiorem Patre in sapientia, vt ex eorum parte proponit Cyrillus, & soluit, tūm in libro de recta fide ad Reginas, tūm lib. Theaur. Ad hæc Theodoritus in lib. Hæreticarum fabularū, hæreticum docet Apollinarem Laodicenum ponentem gradus in Trinitate, his verbis: *Eius enim inuentū est illud, magnum, maius, maximum: tanquā magnus quidem sit Spiritus, maior autē Filius, maximus autem Pater. Quid autem hoc magis ridiculum esse potest? Si enim vnā reuera esse dicit Trinitatis substantiam, quomodo eandem & parūā, & magnam existimauit? In corporibus enim quantitas & qualitas eiusmodi mēsuras efficiunt.* Hæc ille, tollens à diuinitatis substantia gradus, vt etiam Athanasius, qui in Symbolo ait: *Et in hac Trinitate nihil prius, aut posterius; nihil maius, aut minus; sed totæ tres Personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales.*

Alter sensus, vt attribuatur hæc humanitati Christi, ita vt in ipso crescerent, & auerentur habitus virtutum & gratiarum decursu temporis. Sed & hoc vt hæreticum à Patribus reijcitur, & Scripturis: quanquam in hunc errorem Erasmus impegit. Et Scripturæ quidem ab eo momento, quo in vtero matris formatus est, eum virum vocant. Ait enim Hieremias: *Creauit Dominus nouum super terram: fœmina circumdabit virum.* Quod cum ad molem corporis referri non possit, ad sapientiam, qua plenus erat ab initio, reducendum videtur. Quem locū sic exponit Hieronymus: *Iuxta incrementa quidem ætatis per vagitus, & infantiam proficere videbitur sapientia, & ætate; sed perfectus vir in vêtre fœmineo solitis mensibus continebitur.* Hæc ille.

Dicitur præterea plenus gratia, & veritate: & non datus ei Spiritus ad mensuram: & Isaias scribit, septiformem Spiritum super eum requieuisse. Afferunt etiam Patres, illum ab initio beatū extitisse, quos inter est Augustinus lib. 4. de Consen. Euangel. & Leo Papa epist. 97. cap. 3. vbi testatur, diuinitatem assumptam Humanitatem

B. Theodor. lib. 4. Hæret. fabular. par. 2.

Cōtra Apollinarem gradus constitutē in Deitatis substantia.

Mag. Athanas.

II. opinio, & ipsa damnable.

Erasmus tamē ab ea nō abhorruit.

Hierem. 31

B. Hierony. lib. 6. i Hierem. tom. 5

Christi hominis à conceptu omni moda plenitudo. Ioan. 1. Infra 3. Isa. 11. August. tomo 4. Leo Papa.

tatem

Sapientia beatorum quatenus augeri non possit.

B. Damasc. cap. 22. Quem solū in Christo profectum in sapientia & gratia agnoscat Patres.

Nestorij Hæresis. Cyril. lib. 1 in Ioan. c. 17. tomo. 1. initio. Ioan. 1. Soli Christo sine mensura datus est Spiritus teste Ioanne. Ioan. 3.

Greg. Nazian. apud D. Thomā, tom. 15.

tatem beatificasse, vt glorificata in glorificante permaneat.

Cum ergo sapientiæ beatorū nulla accessio fieri possit, quod ad essentialē attinet gloriam; Christus qui ab initio beatus extitit, incrementum sapientiæ suscipere nullo pacto valet.

Præterea hunc profectum Christi in gratia & sapientia in Christo inuisse, apertè Patres non concedunt. Audi Damascenum lib. 3. Fidei orthodoxæ dicentem: *Proficere autem dicitur sapientia, & ætate, & gratia: ætate quidem, crescens: per incrementum autem ætatis, sapientiam, qua ipsi inerat, in apertum promens: item & proficientiam hominum, & consummationem in sapientia, & gratia, bona Patris voluntate: id est Dei agnitionem, & hominum salutem, propriam proficientiam faciebat, omnifariam quod nostrum est, sibi peculiariter addiscens. Qui verò proficere ipsum dicunt sapientia, & gratia, vt horum accessionem, additionemq; subinde susipientem, non ex extrema carnis existentia vnionem factam adstruūt, neque secundum hypostasim adorant vnionem, à Nestorio vana sapiente persuasi.*

Cyrillus in illud Ioannis: *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vni geniti à Patre: Plenus, inquit, erat veritate, & gratia, &c.* Non enim mensura sibi datur vt ceteris, nec desoris accedit, sed vt in perfecto perfecta substantialiter inest, a Patre naturaliter habita. Sed si plena est, inquit, gloria eius gratia, & veritatis, quomodo sapientia, ætate, & gratia profecisse apud Lucam scribitur? aut quid accedere potest ad plenum, vltra quod nihil est? Sed non vt Verbum, & Deus profecisse intelligitur, verū quia magis eum indies homines admirabantur, illorum potius de Iesu opinio, quàm illius perfecta crescebat gratia; vt magis indies cognoscentes, magis illum procedere, ac gratia crescere arbitrarētur. Gregorius Nazianzenus citatus à B. Thoma in Catena Aurea super Lucā: *Dicitur secundum Humanitatem proficere, non quod ipsa suscipiat augmentum, que ab initio fuit perfecta, sed ex*

eo quod paulatim manifestabatur. Idem docet Alcuinus lib. 2. de Trinitate. c. 11. & Bernar. hom. 2. super Missus est.

His paucis Patrum testimonijs erodentibus ad demonstrandam Christi animam ab initio perfectam, & plenam fuisse: quod Bucerus negauit, & in dubium reuocauit Erasmus. Et ita cogimur, hunc profectum, quem Euāgelista Christo tribuit in sapientia, & gratia, non referre nisi ad Humanitatem Christi, non in seipsa, sed alijs rationibus, quæ cum fide Catholica magis coherent, interpretari.

Primus igitur sensus Catholicus hic est, vt crescere dicatur in ostensione sapientiæ, & gratiæ, & in existimatione hominum. Ita dicitur 1. Paralipomenon 11. *Proficiebat David vadens, & crescens:* & 2. Paralipomenon 17. *Creuit Iosaphat, & magnificatus est vsque in sublime:* non quidem in se ipso, sed in hominum opinione, & sensu. Idem significauit Baptista Ioānes: *Illum oportet crescere, me autem minui.* Nec enim Christus augeri poterat in se ipso, sicut nec Ioannes pro Christo sanguinem fundēs imminui. Sed vt Christus auctus est in hominū cordibus, quia agnitus, & habitus est pro Messia, ita Ioānes imminutus est in opinione hominum: quoniam qui prius vt Messias habebatur, & quod ipse in se agnoscere nunquam est ausus, imò horruit, postea agnitus est Præcursor Christi.

Quia verò sæpe accidit, vt quod altum sit apud homines, abominatio sit apud Deum, ne existimares ostentationem aliquam monstruosam, siue Pharisæicam, & apparentem, subdit, quod proficiebat apud Deum, & homines. Id est, talis erat intus apud Deum, qualis apparebat foris apud homines: nec hominibus probabatur tantum, sed etiam Deo ipsi. Quemadmodum de Samuele dicitur, quod proficiebat, atque crescebat, & placebat tam Deo, quàm hominibus: quamquam Samuelem non tantum in opinione hominum, sed etiam in re ipsa, ac verus esset profectus.

Hunc primū sensum indicarūt Cyrillus, & Damascenus citati superius.

Bucerus & Erasmus sacri Ecclesiæ malignantium doctores de animæ Christi à sua creatione, & vnionē cum Verbo, gratiæ, & sapientiæ plenitudine quod senserint.

I. sensus Catholicus, III. in ordine.

1. Paralip. 11.

2. Paral. 17

Ioan. 3.

Matth. 14. Quo modo oportuerit Christū crescere, Ioannem autē minui, vt ipse dixit.

Ioan. 1.

Proficere Christum apud Deū & homines eundem dixerit Euāgelista. Luc. 16.

i. Reg. 2. Duplex præter Samuelis profectus, qui nam ille? Cyril. Alex. & Ioan. Damasc. prædictis in locis.

Hæc

Profectus Christi, Solt comparatur. Gregor. Nazianz. circa medium orationis, tomo 2. Nihil eo quod a principio profectus est, perfectius esse potest, ait Nazianzenus.

Ioann. 13.

Quid illud: In finem dilexit eos.

II. sensus verus, ordine quartus.

Ephes. 1. & Coloss. 2. & alibi. Simile.

Act. 6. Infra 19.

Damasce. lib. 3. de orthodoxo. fide, cap. 22. Greg. Nyss. B. Thom. 3. p. 4. 7. art. 12. & alibi tom. 12.

Hac ratione dicimus Solem proficere, non quidem in se ipso lucis, vel caloris incrementum suscipientem, quia idem est, & eodem modo se habet in tenebris, & in vespere, & in aurora, & in meridie, sed in eius ostensione, ac demonstratione. Hinc Gregor. Nazianz. oratione in laudem Basilij: Iesus, inquit, ut aetate, ita etiam sapientia, & gratia proficiebat: non quod hac in illo incrementum caperent (quid enim eo quod a principio profectus est, perfectius esse possit) sed quod paulatim patefierent, & elucerent. Eodem modo Basilij virtus eo tempore nequaquam, ut opinor, crescebat, sed cultura, occupationemque maiorem accipiebat, ubiorem nepe materiam suppeditante potestate. Hec ille. Et recte quidem: nam ad hunc sensum Ioannes de Christi dilectione in fine Apostolis exhibita, atque ostensa dixit: Cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos; id est, maiora dilectionis suae argumenta illis ostendit.

Secundus sensus Catholicus est, quod reuera crescebat, & proficiebat, non quidem in se ipso gratia, & sapientia, sed in alijs, siue in mystico corpore suo, quod est Ecclesia: qua ratione soliti sumus dicere: Hic magister multum proficit, non in se, sed in discipulis suis. Et quod subdit: Apud Deum, & homines, significat, in his quae Dei sunt, & quae hominum, siue, ad laudem Dei, & hominum utilitatem. Hunc sensum confirmat Scriptura: nam Act. 6. dicitur: Verbum Domini crescebat, & Act. 19. Fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur: quod non potest de proprio profectu intelligi, sed de fructu, quem in auditoribus edebat. Et Psal. 88. Nihil proficiat inimicus in eos, & filius iniquitatis non apponat nocere eis.

Deinde tradunt hunc sensum Damasceus superius allegatus, & Gregor. Nyssenus, dicens: Differenter etiam verbum in his, qui ipsum suscipiunt, proficit: secundum enim mensuram illius apparet aut infans, aut adultus, aut profectus. Confirmat illum & ratio. Nam, ut recte ait B. Thomas, quod in effectu crescit, hoc simpliciter crescere dicitur. Et cum filij infirmantur, & a morbo incipiunt reualescere, pater ex charitatis affectu,

siue Medicus, induens aegrotum personam, dicere solet: Multum proficimus, multos progressus ad sanitatem comparadam fecimus. Neque novum est in Sacris literis, quae nostra sunt, tanquam membrorum, Christum tanquam caput sibi assumere, usque ad eum, ut etiam peccata nostra sua vocare non sit veritus.

Neque obstat dictis, Christum eo tempore duodecim annorum non coepisse docere, ut posset tunc proficere in discipulis: quia non tantum verbo docuit Christus, sed etiam vitae exemplo. Cum enim omnis Christi actio nostra sit instructio; omnes qui eum familiariter nouerant, eius actionibus excitabantur ad Deum, & ad bene viuendum instituebantur. Huic rei accedit, quod cum in templo disputabat, interrogabaturque, etiam verbo, & doctrina profectum faciebat in circumstantibus. Deinde quod Iesus proficiebat sapientia, & gratia, oppositio est vniuersalis, quae ad omne tempus vitae eius extendi possit, & in qualibet proficiebat suo modo.

Postremus sensus etiam Catholicus est, quod proficiebat sapientia apud Deum, id est scientia, quae experientia acquiritur, per quam quod alijs modis sciebat, noua quadam ratione apprehendebat: atque hanc scientiam acquisitam, in Dei gloriam, & hominum salutem suo tempore proferebat. Gratia etiam eadem proficiebat, quantum ad exercitium, & meritum, quod attinet ad naturam operis. Quanquam enim omnes Christi actiones ab eadem mensura, siue ab eodem infuso gratiae habitu proficerentur, & ab eadem persona infinita prodirent Verbi, aliqui tamen actus ex genere suo perfectiores sunt: quemadmodum tolerantia Crucis maior fuit quam Circucisionis: & pernoctatio in oratione maior quam quaecumque; alia breuiter fusa deprecatur.

Cum ergo Christus, sicut caeteri homines, ex frequentatis actibus novos habitus compararet, ut quibusdam placuit, quauis ex Theologis sapientiores id negent, hinc est, quod ex maiori habitu sapientiae, vel virtutis acquisite operabatur, ex quibus propterea perfectiora opera proferebat; quia cum

Curque nostra sunt, etiam infirma, ipsi Christo Scripturae soleant accommodare.

Psal. 21. & alibi.

Qua ratione Christus adhuc duodenis indisciplulis quos non habebat, profecisse dici possit.

III. sensus legitimus, ordine quintus

Scientiam parit experientia.

Actiones Christi quae non aliae alijs fuerint inferiores, efficacioresque.

Luc. 2. Infra 6.

Christus unde maiores quotidie virtutum habitus compararet.

perfe-

Scientia Christi acquisita unde tantum accepta.

Angelus, vel hominem Christus cur non debuerit habere doctorem.

Quadruplitem scientiam Christus habuit.

Ioan. 1. Scientia in Christo acquisita in dies augetur salua eius dignitate quomodo potuerit.

Infusi habitus ab acquisitis quid differant.

Philipp. 1. & Heb. 2. Scientia Christi acquisita augebatur dupliciter.

Christus aetate proficiebat. Nunc triplicem Christi profectum sapientiae, aetatis, & gratiae cur Lu-

perfectiori habitu, excellentiorique virtutis acquisite operabatur.

Cum autem tribuimus Christo sapientiae, & gratiae Dei habitus acquisitos, non largimur illi scientiam per auditum disciplinae ab Angelis, seu sapientibus viris profectam, vel per eruditorum librorum lectionem, studiūque comparatam: non enim decebat, ut qui veniebat omnium hominum doctor, aliquid ab homine, vel Angelo disceret, sed illam, quam ipse per seipsum, & suo Marte ex creaturis Dei consideratis, vel Scripturis sacris expensis per inuentionem assequeretur, in qua solus Christus est magister, creaturae vero, seu Scripturae sunt verba, siue libri, quibus traditur, quae altissima est & nobilissima scientia. Christus ergo homo etsi Deus esset, & propterea scientiam infinitam haberet, & per omnia Patri aequalem, & propterea sapientiam beatorum, quatenus comprehensor erat, possideret, & praeter illam, etiam scientiam infusam, quam Prophetarum, & Apostoli Dei munere habuerunt, quatenus homo viator erat, obtinuerit, imò multo maiorem quam illi, cum de plenitudine Christi omnes acceperint, atque in hisce scientijs crescere non poterit, ut Patres docent: tamen in scientia experimentis acquisita illi in dies augeri posse, & proficere, dignitati eius, aut plenitudini non solum non derogat, sed etiam illi ornamento est, & decori. Sunt enim habitus infusi, & acquisiti differetes specie: quoniam illi quidem non pendunt à phantasmate, ut isti. Etsi Christus homo erat perfectus per omnia similis nobis, debuit habere scientiam acquisitam, & temporis decursu auctam: tum quod ad species, quas nouè acquirerebat, pertinet; tum quod ad habitus qui accedebant in dies. Nam praestat esse causam agentem scientiae, quam patientem in infusione.

Aetate vero proficere dicitur, in dies maiorem corporis staturam assumendo more aliorum puerorum. Id autem de profectu Christi non sine causa possumus esse; nepe ut intelligamus, Christum verum hominem extitisse, & more aliorum hominum augmentum, tum corporis, tum animae in sapientia, &

gratia accepisse. Ad haec, ut exemplum nobis proficendi exhiberet, ne in vtramque autem indormiamus, & torpeamus: proficiamusque non solum in nobis ipsis, verum etiam in proximis, eorum salutem non minus quam propriam procurando.

Notandum verò est, quod prius proficiebat sapientia, quam aetate: tum quod naturalis lex respicit sensum maiorem, quam aetas corporis patitur: tum deinde, quo doceret nos plus sapientiae tribuere, quam aetati. Discendum prius quae aetati conueniunt, quam aetas superueniat: ut praecurramus studio, ne stultè, & inutiliter bonam aetatis partem traducamus. Nos verò plerique contra facimus: aetatem prius amittimus, sapientiam senectuti seruantes, nescimus autem quod & stultitia nobiscum senescit, & quae spreuimus pueri discere, multo magis senes cõtemnimus, & negligimus: praesertim cum tunc labor intolerabilis, & consuetudo refugiat pondus. Nunc ergo pueris amanda, colendaque; sapientia est, quae aetate fluxam, & ad licentiam procliuem regat, & moderetur. Vnde Salomon de ea dixit: Hanc amavi, & exquisiui eam à iuuentute mea, & quasi sponsam mihi eam assumere, & amator factus sum formae illius.

Tamet si ergo prior sit sapientia quam aetas, prior est tamen aetas, quam gratia; siquidem maioris est aetatis inire gratiam. Aetati enim fauetur, cum aliquod lumen sapientiae affulserit: ipsi verò aetate gratia inuenit, cum apti ad aliquod munus obeundum videntur. Ut quod iam bellam epistolam videatur posse scribere, vel in aliquo munere militari vel domestico exerceri, aut artem facere, sicut hic faber, & fabri filius. Atque ita quidem gratiam apud Deum, & apud homines maiorem inibat Christus. Ideò ut nos in eo proficiamus, qui lapsi per peccatum sumus: nam quicquid spectat ad nos, ipse verè pro nobis Christus suscepit.

Itaque habes huius loci plures catholicos intellectus: ex quibus seligat prudens & acutus lector quem velit.

Demus igitur operam strenuè semper, ut proficiamus in Christo Iesu, vel

cas expresse-rit.

Quare Christus prius quam aetate proficeret.

Homines Christum imitantur praepostere, si tamen imitantur.

Sap. 8.

Christus cur proficeret ante aetate quam gratia.

Nos proficere cur debeamus.

Ad proficendum in via Dei quae, & quam graues rationes nos inuident, & impellant.

VI

Apocal. vii. vt Iesus in nobis proficiat, quod in idē recidit. Tūm quia scriptum est: *Qui iustus est, iustificetur adhuc; & sanctus, sanctificetur adhuc:* tūm quia in via Dei nō progredi, regredi est: vt aqua quæ extrahitur instrumento rotæ de puteo, si tantillum remittas, retrocedit rota, & qui nauigat contra cursum fluminis, si vel minimum relaxet manus, regreditur secundo flumine: tūm quæ repidos euomit de ore suo Deus, quæ si ingratum, & insipidum cibū: tūm, quoniam mali proficiunt in peius, in sapientia, & gratia hominum venanda nullum terminum ponunt: tūm quia Apostolus ad anteriora conuertit se ipsum, quæ retro sunt, obliuiscens: tū deniq; quoniam cuncta creata à Deo habent suos progressus, & finem, ad quem tendunt, vt flumina, plantæ, animalia, hominum corpora. Verūm cætera omnia naturæ ductu ferūtur, nullūq; habent dominium actionū suarum: solus homo creatus est talis, vt valeat, si velit, se ipsum polire, atque illustrare, seq; ipsum ad perfectionem suam promouere, & attollere. Est nāque præceptum Christi: *Estote vos perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est:* at quomodo perfectus eris, si non proficias? quo pacto peruenies ad summum, nisi prius intermedios gradus conscenderis? Stupenda est profectio, & deploranda nostra in perficienda sanctificatione socordia, quasi verò aut impossibile sit eam augeri, cū adhuc in stadio simus; aut quasi Christus interdixerit profectum; cū beatos pronūtiauerit eos, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam; vel proficere, non sit nobis honorificum, vel vtile, & felicifimum. Sumit homo incrementum crescentibus singulis eius partibus, videlicet tibijs, brachijs, pectore, & capite: sic homo proficit in spiritu auctis virtutibus, siue Cardinalibus (quas vocant) siue Theologicis, & infusis. *Veritatem, inquit Paulus, facientes in charitate, crescemus in illo per omnia, qui est caput, Christus.* Corpus, siue plātæ, siue animalis, augetur cibo suo sumpto: ita interior homo noster indies augetur alimento, & pane suo, id est verbo Dei, & salutari Eucharistiæ sa-

cramento, ac exercitio virtutum. Vt enim corpus habet suū augmentum, suum cibum, suam etatem, ita animus etatem suam spiritualem habet, infantia modò & pueritia, modò adolescentia & iuuentutis, modò virilis, maturæq; etatis. Hinc Ioannes dixit: *Scribo vobis filioli. Scribo vobis patres. Scribo vobis adulescentes; Scribo vobis infantes; Scribo vobis iuuenes.* Cernis differentias etatis spiritualis? Sed corporis etas ab infantia incipit, per pueritiam, & adolescentiam, ac maturitatē progreditur ad senectutem, & corruptionē: hominis verò interioris etas, à senectute initium capit, & corruptione, ac vetustate Adæ, terminatq; in purā infantiam, & simplicitatem, ac innocentiam: vt pulchrè docet Origenes homil. 13. in Ezechielē. At inquires, quomodo agnoscam me profectū fecisse? nec enim hæc rem tam nobile, omnino ignoram & obscuram nobis Deus esse voluit: nā quæ ratione aliis homo gratus esset Deo de tanto dono? qui custodiet quod ignorat se possidere? Et quomodo diceret Paulus Timotheo: *Profectus tuus manifestus sit in omnibus:* Si ergo peruenisti eò, vt in corde tuo odium peccati cōcipias, ac sentias, & amorem virtutis; si impulsus in tentationes non cadas, sed facias cum tentatione prouentum; si promptè, & cum delectatione perficis quæ pietatis in Deum, & quæ charitatis sunt erga proximum; si verbum Dei cum fructu, & voluptate spiritus audias; si salutem fratrum sitias, eosq; precibus, & correptione in spiritu lenitatis, si opus sit, iuues, atque eorum etiam infirmitates sustineas, scito te ad aliquem gradū profectus spiritualis peruenisse, attamen non vt ibi quiescas, sed vt ulterius progrediare, iuxta illud: *Et dixi, Nunc capi: & iterum: Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sicient.* Quod vt nobis sentire, & re perficere contingat, præstet Dñs noster Iesus Chr̄s, cui cum Patre & Spiritu sancto ab vniuersa creatura tribuatur omnis laus, honor, gloria, potestas, imperiū atq; gratiarum actio in secula seculorum, Amen.

Animus suas habet etates
 1. Ioann. 2. Ibidem.
 Aetas corporis, & animi etas habent diuersa principia.
 Origen. tomo. 1. Spiritus profectus in nobis quomodo possit.
 1. Tim. 4.
 1. Cor. 10.
 Gal. 6.
 Rom. 15.
 Psal. 76. Ecclesiastici 24.

INDEX LOCORVM NOTABILIVM SACRAE SCRIPTVRÆ, QVÆ IN HOC TERTIO TOMO LATIVS EXPLICANTVR.

Prior numerus paginam, posterior columnam indicat.

EX GENESI.		Sponsus sanguinum mihi es tu. 78. 1.		Cap. 4.
Cap. 11.	Reauit Deus celum & terram. pag. 128. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. 16. col. 2. & 309. col. 2. Crescite & multiplicamini. 38. 1.	Non do vobis paleas. 76. 2.	Cap. 5.	
Cap. 2.	Inspirauit in faciem eius spiraculum vite. 19. 2.	Aaron frater tuus erit propheta tuus. 171. 2.	Cap. 7.	
Ibid.	Hoc nunc os ex osibus meis. 280. column. 2.	Sexcenta millia peditum, absque parulis & mulieribus. 274. 1.	Cap. 12.	
Cap. 3.	Ipsa conteret caput tuum. 80. 2.	Cantemus Domino: gloriose enim magnificatus est. 32. 2.	Cap. 16.	
Cap. 4.	Respexit ad Abel & ad munera eius. 133.	Dextera tua, Domine, & c. 128.	Ibid.	
Ibid.	De Lamech septuagies septies. 270. column. 1.	Date magnificentiam Deo nostro: Dei per facta sunt opera. 128.	Cap. 32.	
Cap. 5.	Hic liber generationis Adam. 236.	Ostende mihi gloriam tuam. 7. 2.	Cap. 33.	
Cap. 6.	Tactus dolore cordis intrinsecus. 215.	EX DEUTERONOM.		
Cap. 8.	Adduxit spiritum super terram, & immutata sunt aque. 211.	Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum. 229.	Cap. 18.	
Cap. 14.	Leuo manum meam ad Dominum Deum excelsum. 6. 2.	Occidam, & ego viuere faciam. 206.	Cap. 32.	
Cap. 18.	Abraham tres vidit, & vnum adorauit. 27. col. 1.	Quasi primogeniti tauri fortitudo eius. 188. 2.	Cap. 33.	
Cap. 22.	Possidebis semen tuum portas inimicorum tuorum. 203. 2.	EX IOSVE.		
Cap. 24.	Vocemus puellam, & quaramus ipsius voluntatem. 30. 1.	De tribu Ruben vitra Iordanem contra Iericho. 278. 2.	Cap. 21.	
Cap. 25.	Et deficiens mortuus est in senectute bona. 163. 2.	EX LIBI. IUDICVM.		
Cap. 27.	Dominum tuum illum constitui. 256. col. 2.	Dominus tecum, virorum fortissime. 66. col. 2.	Cap. 6.	
Cap. 29.	Vidit Dominus humilitatem meam. 134.	EX RVTH.		
Cap. 3.	Qui est misit me ad vos. Ego sum qui sum. 2. 2.	Hæ sunt generationes Phares. 272. col. 2.	Cap. 4.	
EX EXODO.		EX. 1. LIB. REGVM.		
		Exultauit cor meum in Domino. 129.	Cap. 2.	
		Quia Dominus tecum est. 169. 2.	Cap. 10.	
		Et inuasit spiritus Dei malus Saul. 172. col. 2.	Cap. 18.	
		EX. 2. LIB. REGVM.		
		Ludam, & vilior sicut plusquam factus sum. 236.	Cap. 6.	

Cap. 7.	Cum 3. completi fuerint dies tui, &c. 34. col. 1.	Non est qui faciat bonum, non est usque ad vnum, &c. per totum Psalm. 217. & 218.	Ibid.
Ibid.	Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium. 264. 1. & 240.	Supplantasti insurgentes in me subrus me. 249.	Pfal. 17.
Cap. 12.	Dominus quoque trāstulit peccatum tuū. 280. 2.	Qui posuit fines tuos pacem, &c. 68. col. 1.	Ibid.
Cap. 22.	Inclinavit caelos, & descendet. 95. 2. EX 3. LIB. REG.	Timor Domini sanctus, permanens, &c. 207.	Pfal. 18.
Cap. 19.	¶ Derelinquam mihi in Israel septē milia virorum, quorum genua non sunt curuata ante Baal. 45. 2. EX 4. LIB. REG.	Præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. 199. 2.	Pfal. 20.
Cap. 4.	¶ Factum est in anno tricesimo septimo transmirationis Ioachim Regis Iuda. 255. 2. EX LIB. 1. PARALIP.	Si ambulauero in medio umbrae mortis, non timebo. 9. 2.	Pfal. 22.
Cap. 2.	¶ Iesse autem genuit Dauid Regem. 259. col. 1.	Factam est cor meum: tanquam cera liquefcens. 216.	Ibid.
Cap. 9.	Caelum, & caeli caelorum te capere non possunt. 6. 2.	Vide humilitatem meam, & laborem, &c. 277. 2. & 134.	Pfal. 24.
Cap. 19.	Non est enim acceptio personarum apud Deum. 133. EX LIB. 2. PARALIP.	Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. 9. 2.	Pfal. 26.
Cap. 36.	¶ Sedecias verò captiuus ductus est. 255. col. 2. EX IVDITH.	Vnam petij à Domino, hanc requiram; &c. 269. 2.	Ibid.
Cap. 8.	¶ Vbi cum puellis morabatur. 43. 1. EX LIBRO IOB.	Rectos decet collaudatio. 127.	Pfal. 32.
Cap. 10.	¶ Nonne sicut lac mulsisti me? 19. col. 2.	Constemini Domino in cybara, in psalterio decem chordarum. 124.	Ibid.
Cap. 22.	Nubes latibulam eius, nec nostra considerat. ibid.	Quia Deus humilia respicit. 136.	Pfal. 33.
Cap. 40.	Quis potest facere mundum de immundo? Nonne tu? 8. 2. EX LIBRO PSALMOR.	Oculi Domini super iustos, & aures eius, &c. 133.	Ibid.
Ibid.	An extrahere poteris Leniathan hamo, & fune ligabis linguam eius? 270. col. 2.	Vidi impium superexaltatum, eleuatum, &c. 128.	Pfal. 36.
Pfal. 2.	EX LIBRO PSALMOR. ¶ Filius meus es tu, ego hodie genui te. 8. col. 1.	Ecce mensurabiles posuisti vias meas. 280. 1.	Pfal. 38.
Pfal. 3.	Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. 5. 1.	Astitit Regina à dextris tuis. 32. 1.	Pfal. 44.
Pfal. 8.	EX ore infantium & lactentium, &c. 117.	Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam. 53.	Ibid.
Ibid.	Quid est homo, quod memor es eius? 101. col. 2.	Secundum nomen tuum, Deus, sic & laus tua; &c. 311. 2.	Pfal. 47.
Pfal. 9.	Exaltas me de portis mortis. 219.	Et in peccatis concepit me mater mea. 37. 1.	Pfal. 50.
Pfal. 10.	Dominus in templo sancto suo. 15. col. 1.	Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei. 54.	Pfal. 56.
Ibid.	Quoniam laudatur peccator in desideriis anime suae. 150.	Eduxit me de lacu miseriae, & de luto factis. 220.	Pfal. 59.
Pfal. 14.	Ad nihilum deductus est, &c. 128.	In medio iugularum tympanistrarum. 43. 1.	Pfal. 67.
Pfal. 15.	Delectationes in dextera tua usque in finem. 131.	Acccepisti dona in hominibus. 203. 1.	Ibid.
		Laudabo nomen Dei cum cantico. 128.	Pfal. 68.
		Deus in adiutorium meum intende. 9. col. 1.	Pfal. 69.
		Liberauit pauperem à potente. 153. col. 2.	Pfal. 71.
		Reges Tharsis & insulae munera offerent. 226.	Ibid.
		Et dominabitur à mari usque ad mare. 345. & 289. 2.	Ibid.

Ibid.	Audiuisti & letata est Sion. 95. columna. 1.	Initium sapientiae timor Domini. 206.	Pfal. 110.
Pfal. 74.	Nolite in altum extollere cornu vestrum. 187. 2.	Constituite diem solennem in condensis usque ad cornu altaris. 187. col. 2.	Pfal. 117.
Ibid.	Et cornua peccatorum confringam. ibidem.	Tunc forte perissem in humilitate mea. 134.	Pfal. 118.
Pfal. 76.	Hac mutatio dextera Excelsi. 40. columna. 1.	Oculi mei semper ad Dominum. 291. col. 2.	Pfal. 122.
Pfal. 77.	Aperiam in parabolis os meum, & loquar &c. 227.	Adiutorium nostrum in nomine Domini. 6. col. 2.	Pfal. 123.
Ibid.	De post factantes accepit eum, &c. 241.	Vxor tua sicut vitis abandans, &c. 43. col. 2.	Pfal. 127.
Pfal. 83.	Gratiam & gloriam dabit Dominus. 8. col. 2.	Quia apud Dominum misericordia, & copiosa, &c. 128.	Pfal. 129.
Pfal. 84.	Veritas de terra orta est. 33. 2.	De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. 264. col. 1. & 67. col. 1. & 117.	Pfal. 131.
Ibid.	Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam. 147. 2.	Iurauit Dominus Dauid veritatem. 34. col. 2.	Ibid.
Pfal. 85.	Benedixisti, Domine, terram tuam. 118.	Sicut unguentum quod descendit in barbam, &c. 55.	Pfal. 132.
Ibid.	Tu es Deus solus qui facis mirabilia. 8. col. 2.	Omnia quaecumque voluit, fecit Dominus. 7. 1.	Pfal. 134.
Pfal. 86.	Respice in me, & miserere mei, quoniam vnicus & pauper sum ego. 133.	In humilitate nostra memor fuit nostri. 134.	Pfal. 135.
Pfal. 88.	Nunquid Sion dicit homo & homo natus est in ea. 344. & 347.	Excelsus Dominus, & humilia respicit. 133.	Pfal. 137.
Pfal. 89.	Domine, in lumine vultus tui ambulabunt. 190. 2.	Quo ibo à spiritu tuo? aut quò à facie tua fugiam? 6. 2.	Pfal. 138.
Pfal. 90.	Quis nouit potestatem iratae? 128.	Libera me, Domine, ab homine malo, &c. 198. 1.	Pfal. 139.
Pfal. 95.	Super aspitem & basiliscum ambulabis. 226.	Magnus Dominus & laudabilis nimis, &c. 128.	Pfal. 144.
Ibid.	Omnes dii Gentium daemonia. 6. columna. 2.	Deus, canticum nonum, &c. 124.	Pfal. 145.
Ibid.	Cantate Domino canticum nouum. 124.	EX LIBRO PROVERBIO.	
Pfal. 96.	Adorate eum omnes Angeli Dei. 22. columna. 2.	¶ Gloriantur cum male fecerint, &c. 130.	Cap. 27.
Pfal. 101.	Virga directionis virga regni tui. 21. col. 2.	Ne dicas amico tuo: Vade, & reuertere. 109.	Cap. 31.
Pfal. 102.	Benedicite Domino omnes Angeli eius. 24. 2.	Ego filius fui patris mei, &c. 265. col. 1.	Cap. 4.
Ibid.	Qui redimit de interitu vitam tuam, &c. 183. 1.	Ab Aeterno ordinata sum & ex antiquis, &c. 31. 2.	Cap. 8.
Pfal. 103.	Potentes virtute ad faciendum verbum illius. 2. 1.	Aqua furtiua dulciores, &c. ibid.	Ibid.
Ibid.	Dante te illis, colliget: aperiente te, &c. 7. col. 1.	Sapientia adificauit sibi domum. 15. columna. 1.	Cap. 9.
Ibid.	Qui facis Angelos tuos spiritus. 31. columna. 1.	Sermo opportunus est optimus. 123.	Cap. 15.
Ibid.	Quam magnificata sunt opera tua, Domine. 127.	Gaudium iusto est facere iudicium. 66. col. 2.	Cap. 21.
Ibid.	Posuisti tenebras, & facta est nox. 220.	Sicut diuisiones aquarum: ita cor Regis in manu Domini. 338.	Ibid.
Pfal. 109.	Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedec. 34. columna. 2.	Tria sunt mihi difficilia. 322. 323. 324.	Cap. 30.
		Mulierem fortem quis inueniet? 24. 2. & 50. col. 1.	Cap. 31.

Cap. vlti.	Multa filie congregauerunt diuitias: tu supergressa es vniuersas. 48. 1.	EX ECCLESIASTE.	¶ Et erit in nouissimis diebus preparatus mons domus Domini. 15. 1.	Cap. 2.
Cap. 4.	¶ Funiculus triplex difficile rumpitur. 24. 2.		Pro eo quod eleuata sunt filia Sion. 109.	Cap. 3.
Cap. 26.	Gratia super gratiam mulier sancta & pudorata. 46. 2.		Gentes quasi stella. &c. 133.	Cap. 4.
Cap. 1.	EX CANTICANTIC.		Vinea facta est dilecto meo. 187. 2.	Cap. 5.
Cap. 1.	¶ Dum esset Rex in accubitu suo, nardus mea. &c. 39. 1.		Ecce Virgo concipiet & pariet filium. 226. & 33. & 31. 2. & 230.	Cap. 7.
Cap. 4.	Sicut rorris David collum tuum, qua edificata est. &c. 49. 2.		Voca nomen eius, Accelera. 109. & 43. col. 2.	Cap. 8.
Cap. 5.	Dilectus meus misit manum suam per foramen. &c. 104. 2.		Primo tempore alleuiata est terra Zabulon. 226.	Cap. 9.
Cap. 6.	Pulchra vt Luna, electa vt Sol, &c. 33. 1.		Paruulus datus est nobis. 227.	Ibid.
Ibid.	Sexaginta sunt Regina, & octoginta concubina. &c. 48. 2.		Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis. 359. 1.	Cap. 9.
Cap. 7.	Pulchri sunt gressus tui in calceamentis. &c. 220.		Super solium David, & super regnum. &c. 269. 1.	Ibid.
Ibid.	Omnia poma noui. &c. 52. 2.		Vocabitur nomen eius, Admirabilis. 328. 2.	Ibid.
Cap. 1.	EX LIBSAPIENTIE.		Egredietur virga de radice Iese. 39. 1. & 304. 1.	Cap. 11.
Cap. 1.	¶ Inuenitur ab illis qui non tentant illum. 64. 1.		Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. 281. 2.	Cap. 12.
Ibid.	Hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. 7. 2. & 125.		Emitte agnum, Domine, dominatorem terre. 246.	Cap. 16.
Cap. 3.	Et in tempore erit respectus illorum. 133.		Populus hic labijs me honorat. 126. & 127.	Cap. 29.
Cap. 8.	Attingit a fine vsque ad finem fortiter. 7. 1.		Sedebit populus meus in pulchritudine. 68. 1.	Cap. 32.
Cap. 11.	Nihil odisti eorum que fecisti. 243. & 9. 1.		Ecce Deus noster veniet, & saluabit nos. 227.	Cap. 35.
Cap. 13.	A magnitudine enim speciei & creatura cognoscibiliter poterit creator horum vide ri. 6. 1.		Vox clamantis in deserto. 212.	Cap. 40.
Cap. 1.	EX ECCLESIASTIC.		In brachio suo congregabit agnos. 150. 2.	Ibid.
Ibid.	¶ Timor Domini expellit peccatum. 206.		Ecce puer meus, suscipiam eum. 227.	Cap. 42.
Cap. 3.	Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur. 123.		Verè tu es Deus absconditus. &c. 6. 1.	Cap. 45.
Cap. 7.	Quanto magnus es, humilia te in omnibus. 131.		Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia. &c. 7. 1.	Ibid.
Cap. 15.	Non te pigeat visitare infirmum. 121. 1.		Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem. 219.	Cap. 49.
Cap. 15.	Adimpleuit eum spiritu sapientia. 5. col. 1.		Dedi te in lucem gentium. 229.	Ibid.
Ibid.	Non est speciosa laus in ore peccatoris. 127.		Dedi te in fœdus populi. 185. 1.	Ibid.
Cap. 17.	Testamentum æternum constituit cum illis. 180. 2.		Quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum. 8. col. 2.	Cap. 52.
Cap. 24.	A generationibus meis implemini. 232.		In scientia sua iustificabit ipse seruus meus. &c. 212.	Cap. 53.
Cap. 48.	Et mortuum prophetauit corpus eius. 172. 2.		Generationem eius quis enarrabit? 237.	Ibid.
Cap. 49.	Et ossa illius post mortem prophetarunt. ibid.		Si posuerit pro peccato animam suam. 238.	Ibid.
			Ascendet sicut virgultum, &c. 33. 2.	Ibid.
			Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. 280. 2.	Ibid.

Cap. 60.	Surge illuminare Ierusalem, &c. 217. & 226.	Egredietur Diabolus ante pedes eius. 199. 1.	Cap. 13.
Cap. 62.	Gaudebit sponsus super sponsa. 78. 1.	EX AGGÆO.	
Cap. 3.	EX IEREMIA.	¶ Factum est Verbum Domini ad Zorobabel. &c. 261. 1.	Cap. 1.
Cap. 3.	¶ Frons mulieris meretricis facta est tibi. 109.	EX ZACHARIA.	
Cap. 10.	Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in celo. 7. 1.	¶ Ecce vir oriens uomen eius. 216.	Cap. 3.
Cap. 11.	Mittamas lignum in panem eius. 229.	Ex ultra satis, filia Sion. 228.	Caput. 9.
Cap. 22.	Hæc dicit Dominus ad Sellum filium Iosia. 258. 1.	Ecce Rex tuus venit. 67. 2.	Ibid.
Ibid.	Scribe virum istum sterilem, &c. 255. 1.	EX MALACHIA.	
Ibid.	Vir qui in diebus suis non prosperabitur. 265. 2.	¶ Labia sacerdotis custodiant scientiam. 22. 1.	Cap. 2.
Cap. 31.	Femina circūdabit virum. 280. 2. & 84. 2. & 98. 2. & 104.	Ecce ego mitto Angelum meum. 226.	Cap. 3.
Ibid.	Vsq̄quo delicijs dissolueris, filia vaga? 18. 1.	Et statim veniet ad templum suum Dominator. &c. 22. 2.	Ibid.
Ibid.	Vox in Ramā audita est. 226.	EX LIB. I. MACHAB.	
Ibid.	Daba legem meam in visceribus eorum. 226.	¶ Et nō dederūt cornu peccatori. 188. 1.	Cap. 2.
Cap. 36.	Non erit de eo qui sedeat super solium David. 68.	EX MATHÆO.	
Cap. 38.	Emisti vinetos tuos de lacu, in quo non est aqua. 218.	¶ Liber generationis Iesu Christi. 224. vsque ad 236.	Cap. 1.
Ibid.	Et statuit super petram pedes meos. 220.	Omnes itaque generationes ab Abraham, &c. 255. 2.	Ibid.
Cap. 1.	EX EZECHIELE.	Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. &c. 283. 2.	Cap. 3.
Cap. 1.	¶ Ipse est annus quintus transmigrations. &c. 255. 2.	Qui post me venturus est, fortior me est. 25. & 211.	Ibid.
Cap. 3.	Ingrederi ad transmigrationem. ibid.	Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum colorum. 213.	Ibid.
Cap. 11.	Locutus sum ad transmigrationem. ibid.	Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. 205.	Cap. 10.
Cap. 29.	In die illo pullulauit cornu domui Israel. 188. & 190.	Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam. 22.	Cap. 11.
Cap. 34.	Ecce ego ipse super pastores requiram gem. 122.	Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, &c. 121.	Cap. 12.
Ibid.	Suscitabo super oues pastorem vnum. 122.	Nonne hic est fabri filius? 274. 2.	Cap. 13.
Cap. 3.	EX DANIELE.	Fili David, miserere mei. 274. 1.	Cap. 15.
Cap. 3.	¶ Benedicite omnis imber & ros Domino. 21. 1.	Beatus es Simon Bar-ionā. &c. 120.	Cap. 16.
Cap. 7.	Et dedit ei potestatem, &c. 69. 2.	Non dico tibi septies, sed septuagies septies. 270. 1.	Cap. 18.
Cap. 12.	EX OSEA.	Si peccauerit in te frater tuus, &c. 228.	Ibid.
Cap. 12.	¶ Et in die tertia suscitabit nos. Dolui in Prophetis, & occidi eos. 193. 2.	Quos Deus coniunxit, homo non separat. 287. 2.	Cap. 19.
Ibid.	Locutus sum super Prophetas. ibid.	Publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei. 221.	Cap. 21.
Cap. 2.	EX IOELE.	Si licet censum dare Casari, an non. 341.	Cap. 22.
Cap. 2.	¶ Egredietur sponsus de cubili suo. 78. 1.	Serpentes, genimina viperarum, quomodo. &c. 129.	Cap. 23.
Ibid.	Et prophetabunt filia vestra. 171. 2.	Sicut fulgur exit ab Oriente, &c. 217.	Cap. 24.
Cap. 3.	EX HABACVC.	EX MARCO.	
Cap. 3.	¶ Ego autem in Domino gaudebo. 129.	¶ Ecce ego vobiscum sum vsque ad summationem seculi.	Cap. vlti.

EXLVCA.	
Cap. 1.	In mense autem sexto missus est Angelus Gabriel, &c. vsque ad fin. capituli, à pag. 1. vsque ad 224.
Cap. 2.	Exiit edictum à Cesare Augusto, &c. 337.
Ibid.	Hac descriptio prima facta est à Præsidente Syria Cyrino. 348.
Ibid.	Vt prosteretur cum Maria desponsata sibi, &c. 287. & 38. 1. & 264. 2.
Ibid.	Et descendit cum eis, & venit Nazareth. 281. 1.
Cap. 2.	Non cognouerunt parentes eius. 274. col. 2.
Ibid.	Ecce ego & pater tuus dolentes quarebamus te. ibid.
Ibid.	Claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt, &c. 42. 2.
Ibid.	Eo quod esset de domo & familia David. 264. 2.
Cap. 2.	Et peperit filium suum primogenitum, &c. 117.
Ibid.	Quia viderant oculi mei salutare tuum, &c. 151.
Cap. 3.	Tu es filius meus dilectus, &c. 283.
Ibid.	Erat Iesus annorum triginta. 268. 2.
Cap. 4.	Spiritus Domini super me, eo quod vnixerit me. 281.
Cap. 10.	Intrauit Iesus in quoddam castellum. 48. 2.
Ibid.	Porrò vnum est necessarium. Maria, &c. 270. 1.
Cap. 11.	Beatus venter qui te portauit, & vbera qua suxisti. 137.
Ibid.	Loquente Iesu ad turbas, extollens vocem, &c. 117.
Cap. 14.	Cum inuitatus fueris ad nuptias. 134.
Ibid.	Quis ex vobis volēs turrim adificare. ibi.
Cap. 15.	Quia hic peccatores recipit, & cum eis manducat. 280. 1.
Ibid.	Si perdidit drachmam vnam, nōne accendit lucernam, &c. 114.
Cap. 16.	Quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum. 128.
Cap. 21.	In patientia vestra possidebitis animas vestras. 127.
EX IOANNE.	
Cap. 1.	Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine. 112.
Ibid.	Quem scripsit Moyses in lege, inuenimus Iesum, &c. 262. 2. & 274. 2.
Ibid.	Verbum caro factum est, &c. 4. 1.
Ibid.	Et sine ipso factum est nihil quod factum est, ibid.
Cap. 1.	Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. 214.
Ibid.	Ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare. 221.
Ibid.	Vidimus plenam gratia & veritatis. 75. 1. 42. 1. & 48. 1.
Cap. 2.	Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. 15. 1.
Cap. 3.	Quem enim misit Deus, Verba Dei loquitur, &c. 281. 1.
Ibid.	Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. 20. 1. & 216.
Ibid.	Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, &c. 21. 2.
Ibid.	Illum oportet crescere, me autem minui. 41. 1.
Ibid.	Amen amen dico tibi, quod scimus loqui mur, &c. 211.
Ibid.	Quia vidi Spiritum descendentem quasi columbam. ibid.
Cap. 4.	Dicit ei Iesus, Vade, voca virum tuum, & veni huc. 284. 2.
Cap. 5.	Ille erat lucerna ardens & lucens. 114.
Cap. 6.	Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. 225.
Cap. 8.	Semen Abraha sumus, & nemini seruiui mus vnquam. 279. 1.
Ibid.	Qui facit peccatum, seruus est peccati. 208.
Cap. 9.	Venit nox, in qua nemo potest operari. 209.
Cap. 10.	Nolite diligere mundum. 207.
Cap. 11.	Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum. 205.
Cap. 17.	Pro eis ego sanctifico me ipsum. 76. 2.
Cap. 21.	Quia discipulus ille non moritur, &c. ibid.
Ibid.	Christus cum venerit, nemo scit. ibid.
EX ACTIS APOSTO.	
Cap. 2.	Audiimus eos loquentes varijs linguis. 113.
Ibid.	Factus est repente de cælo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis. 42. 2.
Cap. 6.	Stephanus plenus gratia & fortitudinis, &c. 47. 1.
Cap. 12.	Lumen resulsit in habitaculo carceris. 42. 2.
Cap. 19.	Et loquebantur varijs linguis, & prophetabant. 171. 2.
EX EPISTOLIS PAULI	
Cap. 1.	Inuisibilia enim ipseus à creatura mundi, &c. 5. 2.

Cap. 4.	Lex enim iram operatur. 240.	Et Israël Dei, &c. 175. 1.	Cap. vlt.
Ibid.	Quia patrem multarū gentiū, &c. 117.	AD EPHESIOS.	Cap. 1.
Cap. 5.	Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. 39. 1. & 346.	In qua gratificauit nos in dilecto filio suo. 45. 2.	Ibid.
Ibid.	Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo, &c. 158. 2.	Quomodo ex ipso & per ipsam, &c. 7. 1.	Ibid.
Ibid.	Per vnum hominem peccatum in hūc mundum intrauit. 214.	Vt notum faceret nobis Sacramentū voluntatis suæ, &c. 142.	Cap. 2.
Cap. 8.	Non enim accepistis spiritum seruitutis in timore. 206.	Eramus natura filij iræ. 115.	Cap. 4.
Ibid.	Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. 117.	Qui prophetat, hominibus loquitur, &c. 171. 2.	Ibid.
Cap. 11.	Quid si delictum illarū diuitia sunt mundi, &c. 180. 1.	Aemulamini spiritualia, magis autē, &c. Ibid.	Cap. 4.
Cap. 11.	O altitudo diuitiarum sapientia & scientia Dei. 128.	Hoc igitur dico, vt iam non ambuletis sicut Gentes, &c. 219.	Cap. 5.
Cap. 13.	Qui dormiunt, nocte dormiunt, &c. 209.	Loquentes vobis metipsis in psalmis, &c. 171. 1.	Cap. 5.
Cap. 15.	Quacunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. 169.	AD PHILIPPENSES.	Cap. 1.
Cap. 1.	Gratia vobis & pax à Deo patre nostro, & Domino, &c. 51. 1.	In omni fiducia sicut semper, & nunc magnificabitur, &c. 128.	Cap. 3.
Cap. 2.	Fides nostra nō in sapientia hominū. 347.	Reformauit corpus humilitatis nostræ, &c. 134.	Cap. 4.
Cap. 3.	Nam qui matrimonio iungit virginē suā, &c. 40. 1.	Gaudete in Domino semper; iterum dico, &c. 129.	Cap. 1.
Ibid.	Omnia vestra sunt, siue Paulus, &c. 202. 2.	AD COLOSSENSES.	Cap. 1.
Cap. 4.	Quia spectaculum facti sumus, &c. 128.	Primogenitus omnis creatura, &c. 334. 2.	Ibid.
Cap. 7.	Mulier sui corporis potestatem nō habet. 286. 1.	In ipso condita sunt vniuersa, &c. 18. 2.	Cap. 2.
Ibid.	Alioquin filij vestri immundi essent, &c. 115.	Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis. 19. 1.	Cap. 1.
Cap. 11.	Omnis mulier orans aut prophetans, &c. 171. 1.	AD TIMOTH. I.	Cap. 1.
Ibid.	Si venero ad vos linguis loquens. 172. 1.	Fidelis sermo omni acceptione dignus, &c. 225.	Cap. 6.
Ibid.	Si autem omnes prophetant, &c. Ibid.	Lucem habitat inaccessibilem, &c. 128.	Ibid.
Cap. 14.	Vnusquisque vestrām psalmū habet, &c. 171. 1.	Rex Regum & Dominus dominatium, & Apocalypsis 17. pag. 259. 2.	Cap. vlt.
Cap. 15.	Deinde finis, cum tradiderit regnū Deo, &c. 70. 1.	AD THESSALONIC.	Cap. vlt.
Cap. 3.	EX II. AD CORINT.	Ipsa autem Deus pacis, &c. 126.	Cap. 3.
Ibid.	Christi bonus odor sumus Deo in his qui salui sunt. 39. 1.	AD TITVM.	Cap. 3.
Ibid.	Spiritualis homo omnia indicat, &c. 126.	Stultas autem questionēs & genealogias deuota, &c. 233.	Cap. 3.
Cap. 6.	Nonne carnales estis, &c. Ibid.	AD HEBRÆOS.	Cap. 1.
Cap. 6.	Os nostrum patet ad vos, o Corinthij. 175. 2.	Et ad Angelos quidem dicit, &c. 1. 2.	Ibid.
Cap. 11.	Respondi enim vos vni viro, &c. 38. 2.	Et cum iterum introducit primogenitū, 94. 2.	Cap. 2.
Cap. 5.	AD GALATAS.	Nusquam enim Angelos apprehedit, &c. 27. 2. & 157. 1.	Cap. 4.
Ibid.	Vos in libertatem vocati estis. 208.	Viuus est sermo Dei. 126.	Cap. 9.
Cap. 6.	Fructus autem Spiritus est charitas, &c. 129.	Non huius creationis. 217.	Ibid.
Ibid.	In Christo Iesu neque circūciso aliquid valet, &c. 207. 2.	Introiuit semel in sancta aeterna redemptione. 203. 1.	Cap. 10.
		Vnam habens lex, &c. 123.	Ibid.
		Ideo ingrediens mundum dicit, &c. 203. 1.	

Cap. 11. *Credere oportet accedentem ad Deum,*
c. 2. 2.

EX EPIST. IACOBI.

Cap. 1. ¶ *Omne datum optimum, &c. 7. 2.*

Ibid. *Hic beatus in factu suo erit. 119.*

Cap. 4. *Quid enim est vita nostra, nisi vapor, &c.*
289. 1.

EX II. PETRI.

Cap. 1. ¶ *Omnis prophetia propria interpreta-*
tione non fit. 171. 2.

EX I. IOANNIS.

¶ *Videte qualem charitatē dedit nobis*
Pater, &c. 65. in fine. Cap. 1.

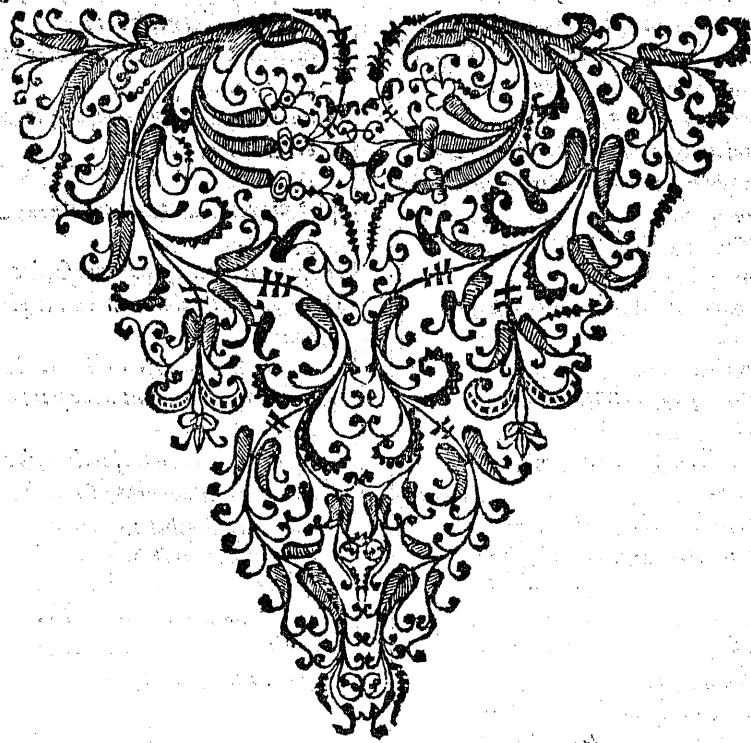
Scimus, quoniam cum apparuerit, &c.
6. 1. Cap. 3.

EX APOCALYP.

¶ *Ego sum Alpha & Omega. 25. 1.* Cap. 1.

Et à septem spiritibus, qui in conspectu
throni eius sunt. 32. 1. Ibid.

Nolite nocere terra & mari, &c. 28. 2. Cap. 7.

INDEX RERVM

QVAE IN HOCTER-

tio tomo continentur.

A

ABORTVS non fit volūtariē
sine graui peccato. 65. 2.
Abraham & Israël qualia sint
nomina. 157. 2.

Abraham semen quid. 161. 1.

Abraham filij qui verē sint. 201. 1.

Abraham quādo facta fuit promissio. 204. 1.

Abraham obedientia. 239.

Abraham an fuerit Propheta. 240.

Abraham quā expectauerit terrā. 242.

Abraham generantis Isaac mysteriū. 248.

Abraham qualem generet Isaac secundū
spiritum. 249.

Abraham quid significet. 409. 1.

Abraham minor Melchisedec, in quo.
492. 1.

Abraham bonus pater familiās, duplex
praemium habet à Deo. 541. 2.

Abcondita, suspecta sunt. 529. 2.

Abusus parentum aliquorum. 224.

Abusus Christianorum, usurpando nomi-
na Ethnicorum. 166. 1. 2.

Abusus in cultu diuino reprehenduntur.
547. 2.

Actio qua naturalis, qua supernaturalis
sit. 295. 2.

Actiois omnis fons & origo. 82. 2.

Accidentis esse quodam sit. 10. 2.

Accipere Iesum in vlnas mysticē, quid.
486. 1. (ra. 316.

Achaz signum accepit de Virgine paritu
Quale illud signum fuerit. 312. 2.

Achaz, vel verius domui Dauid, datum
fuit illud signum. 319. 1.

Adam ad quam imaginem & similitudi-
nem suam genuerit Seth. 236.

Adam quibus donis destitutus, & qua pe-
na affectus propter peccatum. 100. 2.

Adam qualem pacem possidebat, & quale
bellum incurrerit. 389. 2.

Adam cur parens humani generis. 100. 1

Ada subdita fuit Heua: è contra Christus
subditus Maria. 280. 2.

Ada formatio ab illa Christi in quo dif-
ferat. 295. 2.

Ada nomen vnde dictum. 201. 2.

Ada quadruplex generatio. 236.

Admiratio vnde nascitur. 491. 1.

Admirati est Christus & Maria. 491. 1.

Admirati Ioseph & Maria, quid. 491. 2.
546. 1.

Admonendi quomodo viri graues. 545. 2.

Adonai nomen. 231. 1. 2.

Adoptio quot modis fieri possit. 11. 1.

Aduersariis fraudulentos vincendi mo-
dus. 383. 2.

Aegyptiorū duci mos & superstitio. 218

Aegyptij inter primos fidem amplexi vir-
tutem coluerunt. 517. 1.

Aegyptiaca captiuitatis quare nō fit mē-
tio in genealogia Christi. 255. 2.

Aetatem supra nihil audendum. 537. 2.

Aetates omnes sanctificauit Christus.
538. 1.

Aetates hominis quot: & describuntur.
538. 2.

Aequalis est conditio bonorum & malo-
rum in hac vita. 358. 2.

Almus, vel Alma, quid Latine, & vnde di-
catur. 320. 1. & vnde descendat. 321.

1. Incorruptum etiam denotat. Ibidē.
Quid apud Chaldaeos sonet. 37. 2.

Amor matrum in filios, qualis. 496. 1.

Amor B. Mariae in Christum, non item a-
liorum sanctorum. 500. 2.

Amore quali debeamus fratres nostros
prosequi. 216.

Anabaptista quid. 113.

Anabaptista negant eadem Innocētium.
521. 1.

Angelus cur apparuit Ioseph. 307.2.
 Angelus cur in somnis apparuerit, & quomodo. 108.1.
 Angeli procuratores nostri. 2.1.
 Angeli mensurantur auro. 7.2.
 Angelorum creatio, solius Dei propria. 8.1.
 Angelus missum, siue nuntium significat. 21.1.
 Angeli vox tripliciter sumitur. 21.1.
 Angeli vocabulum, officij nomen est, non natura. 22.1.
 Angeli dicuntur venti. 22.1.
 Angelus spiritum caelestem, immortalēq; magis proprie significat. 22.1.
 Angelus esse, contra Sadduceos ostenditur. Ibid.
 Angelus significat ordinem vltimum, ad custodiam deputatum. 22.2.
 Angelorum munus quid nobis conferat. 23.1.
 Angelus quare ad Virginē missus. 27.1.
 Angeli cur non indigeant nominibus, vt nos indigemus. 23.1.
 Angeli infimi ordinis ad nos mittantur. 24.1.
 Angeli apparentes in specie humana, incarnationem praefigurabant. 26.2.
 Angeli cur in specie virili appareant. 26.2.
 Angeli in veste alba, significant Christi puritatem. 27.1.
 Angeli cur nobis appareant vestiti. Ibid.
 Angeli nobis gratulatur de Incarnatione. Ibid.
 Angelus egit cum Maria de nostra salute. 28.1.
 Angeli hominibus bonum corporeum conferunt, nec non spirituale. 29.2.
 Angelus cur fuerit ad Virginem destinatus. 33.2.
 Angelus salutauit Mariam Hebraicē. 45.1. & 50.2.
 Angelus nullus legitur salutasse mulierem, praeter Virginem. 45.1.
 Angelus Gabriel Mariam frequenter inuisebat. 59.1.
 Angelus cur Mariā hortatur, ne timeat. 59.2.
 Angelus in salutatione qua figura vtatur. 65.1.
 Angelus quot & quanta dixerit Maria. 73.1.
 Angeli purgantur à nescientia per superiores. 34.1.

Angelus probat quae dixerat Maria, addnēta similitudine. 87.1.2.
 Angelus quibus verbis extorqueat cōsensum Maria. 89.1.
 Angelus cur nihil nuntiauerit Maria de Cruce Christi. 93.2.
 Angelus cur dicatur discessisse à Maria. 94.2.
 Angelus certos reddidit sanctos Patres de incarnatione Christi. 95.1.
 Angelus cur cornua dicantur in Scriptura. 188.1.
 Angelus quomodo fuerit Ioannes Baptista. 210.
 Angeli adfuerunt B. Mariae parienti, non obstetrices. 363.1.
 Angeli non lauerunt Christum recēs natum: contra Caietanum. 363.2.
 Angelus quis fuerit annuntiator natiuitatis Christi. 375.2.
 Angelus stetit iuxta pastores, quid. Ibid.
 Angeli cur olim sine luce: in Nouo autem Testamento: cum luce apparebant. Ibid.
 Angelorum charitas in homines. 381.1.
 Angeli omnes venerunt ad adorandum Christum natum. 384.1.
 Angeli cur dicuntur in Scripturis milites & exercitus Dei. 384.2.
 Angeli cur, Christo nato, hymnos & laudes decantauerint. 385.2. & 386.
 Angelorum charitas in Deum. 388.2.
 Angelos inter & homines quomodo pax reddita. 390.1.
 Angelorum discessio à pastoribus, quid significet. 394.1.
 Angelus mouebat stellā Magorum. 443.2.
 Angelus dicitur Dominus, quia representabat Dominum. 443.2.
 Angeli sunt Astra matutina; nos vespertina. 453.
 Angelus quando apparuit Ioseph, vt iret in Aegyptum. 510.511.1.
 Angeli cur in somnis loquuntur de Christo. 511.1.
 Angelus cur in somnis Iosepho, non Maria apparuit. 512.1.
 Angelorum bonorum & malorum studiū. 512.2.
 Angelus cur non distinctē dixit Iosepho, quod rediret. 528.
 Anima rationalis quanta sit dignitatis. 19.2.
 Anima quid sit. 126.

Anima vnde spiritus dicatur. 126.
 Anima & spiritus discretio. 129.
 Anima quo die insubditur corpori. 469.2.
 Anima immunditia quomodo tollitur. 470.1.
 Anima saepe pro vita sumitur. 529.1.
 Animarum salutem quare, ars est artium. 544.2.
 Animus habet suas artes, sed à diuersis principijs quam corpus. 560.2.
 Animus generosus parentum Praecursoris. 224.
 Animalia quae reliquerint Iudai in Aegyptio. 479.1.
 Anna & Ioachim, parentes B. Virginis, quo anno suae aetatis ex hac vita migrarunt. 277.1.
 Anna precibus à Deo consequuta est pro Iēm. 277.1.
 Anna Mariae Virginis matris laudes & encomium. 276.2.
 Annae Prophetissae laudes. 507. & 508.
 Annae Prophetissae testimonium cur afferat Lucas. 507.2.
 Anna non discedebat à templo, quomodo. 508.1.
 Annuntiatio cur per Angelum facta; nō per hominem. 28.2.
 Ad annum vsque duodecimum Christus cur noluit operari. 539.1.
 Anni principium à Circumcisione Domini sumimus, non à Natali, & quare. 395.1.
 Anni principium apud Iudaeos. 395.1.
 Anni principio se salutant Christiani, & munuscula dant, quare. 395.1.2.
 Antipatri Herodis filij interitus. 530.1.
 Apellis factum. 128.
 Apes sine commixtione concipiant, & sine nixibus edunt. 361.1.2.
 Apes virginitatis imago. 361.2.
 Aphradisij Sacerdotis Aegyptij de Christo testimonium. 516.1.
 Apollonius Tyaneus rerum naturalium peritissimus. 428.2.
 Apollinarista constituant gradus in Dei substantia. 556.2.
 Apostolus quare genealogiarum studium non probet. 234.
 Apostoli in testimonijs Scripturae nō sunt lapsi memoria, vt garrat Erasmus. 455.
 Apostoli in quibus praefigurati. 490.1. & qua virtute miracula ediderint. 8.2.

Aqua baurienda de fontibus Saluatoris qua. 410.1. & 2.1.2.
 Aqua benedicta aspersio qua vim habeat. 476.2.
 Aquila interpres cur pulsus ab Ecclesia. 452.2.
 Arca Domini quid mysticè significet. 113.
 Archangelus dignitatis & excellentiae nomen est. 25.2.
 Archelai regnum quale. 527.2.
 Archelaus Herodis successor quandiu regnauit. 530.2.531.2.
 Archelaus cur magis timetur à Iosepho, quam eius fratres. 532.2.
 Argumentum à minori ad maius frequens in Scriptura. 87.1.
 Arii & Apollinaris haeresis de anima Christi. 529.1.
 Assiduitas bona actionis quam utilis. 539.2.
 Assumptio Mariae quid nobis praestet. 56.1.
 Astrologia diuinatoria vana est. 452.2.
 Auditores boni qui. 508.
 Aue quid proprie significet. 44.1. & 45. col.1.
 Augusti census à Luca scriptus qualis. 352.1. Circa illum varia sententia. 353.1.
 Augusti monarchia qualis & quanta. 357.2.
 Augusti arrogantia cum Christi humilitate comparatur. 358.2.
 Augusti editū Dei consilio editū. 360.1.
 Augusti nomen vnde deducatur. 354.
 Augustus ter clausit ianuas Iani. 345.
 Augustus quandiu regnauerit. 346.
 Augusti multi hoc nomine. 345.
 Augustus populum censens cur nullas pœnas dederit. 343.
 Augustus quem censum exegerit. 340.
 Augustus quomodo potuerit censum exigere in Iudaea. 342.
 Augustus Romanum imperium diuisit. 342.
 de Auro Magorum quid actū sit. 477.2.

B

Baptismi mirabilis effectus. 183.2.
 Baptismus in quo differat à penitentia. 184.1.
 Baptismus cur non possit iterari. Ibid.
 Baptismus cōmunis est omnibus. 473.2.
 Beatorum sapientia quatenus auferi non possit. 557.1.

Behemoth idem quod elephas. 189. 1.
 Benedicere, idem est ac beare. 52. 1.
 Benedicere in templo, Sacerdotum est. 492. 1.
 Benedicens maior eo qui benedicitur, in quo. 492. 1.
 Benedicere cum Datio, vel Accusatio, idem est. 492. 1.
 Benedixit Simeon Deum, & Christi parentibus, cui qua differentia. Ibid.
 Benedictam esse Mariam, idem est, ac esse laudatam. 52. 1.
 Benedicta tu, &c. non sunt verba precantis. 52. 2.
 Benedictio B. Virginis duplex. Ibid.
 Benedicta tu, &c. quid figurate significet. 60. 2.
 Benedictio quid significet in Scripturis. 175. 1.
 Benedictio luminum. 476. 2.
 Benedictio Sacerdotalis apud Iudeos quando desit. 483. 1. 484. & 492. 1.
 Benedixit Simeon Deum, quomodo. 486. 1.
 Benedixit Christi parentibus Simeon, cur. 491. 2. Vide Simeon.
 Beneficium in quem collatum perit. 464. 1.
 Beneplacitum Dei quod. 391. 1.
 S. Bernardus Senensis ferebat nomē Iesu in tabella. 423. 1. Vide Iesu.
 Bethleem Iudæa quid significet. 359. 2.
 Bethleem ciuitas David. 358. 1.
 in Bethleem nasci, & in Nazareth concipi, cur voluit Christus. 358. 1. 425. col. 1.
 in Bethleem cur ascendit Ioseph & Maria. 359. 1.
 Bethleem quid sonet. 365. 2.
 Bethleem cur dicta Ephrata. 424. 1.
 Bethleem Iudæa cur dicta, ad distinctionem alterius. 424. 1. 2.
 Bethleem cur dicitur parua. 425. 1.
 Bethleem quomodo parua, aut magna dicatur à Michaa. 455. & 456.
 Bethleem exire cur noluit Christus ante matris purificationem. 469. 1.
 Bethula Hebræis quid significet. 320. 2. & 321. 2.
 Biblia Hebræa sub quo Pontifice Iudæorum Græcè translata. 482. 1.
 à Bimatu & infra, quid significet. 523. col. 2.
 Bona terrena quam fluxa sint. 324. 1.
 Boni proprium est se ipsum diffundere. 17. 1.

Booz ducendo Ruth in uxorem, non peccauit. 246.
 Booz quomodo dicatur genuisse Obed. 246.
 Brentij Lutherani blasphemiam, & impietatem. 476. 2.
 Bucerus hereticus. 557. 2.

C Academones quomodo Deus deposuit de sede. 153. 1.
 Casar unde dictus. 345.
 Casaris conspiratores qui. 354. 1.
 In Casare demon designatur. 346.
 Caietanus reijcitur, dum explicat illa verba Mariae, Quoniam virum non cognosco. 74. 1.
 Caiphas quid significet. 172. 2.
 Caiphas quo sensu dicatur prophetare. Ibid.
 Caluinus vocat Salutationem Angelicam, adiurationem. 52. 2.
 Campanarum pulsus sub noctem, quid significet. 41. 1.
 Cantica quibus de rebus fieret antiquitus. 171. 1.
 Canticum quid sit. 123.
 Cantica in Scripturis qua mulier ediderit. Ibid.
 Cantica qui sancti viri ediderint. Ibid.
 Cantica qua in Nouo Testamento. 123.
 Cantica qua in Veteri Testamento. 124.
 Canticum Zachariae. 124.
 Cantici Angelorum, Gloria in excelsis Deo, expositio. 393. 1. 2.
 Cantilena quales esse debeant. 488. 1.
 Capitis gratia, qua in Christo fuit, Maria quodammodo comunicata est. 50. 1.
 Carcer duplex. inferni & peccati. 219.
 Carcer peccati cur aternus dicatur. Ibid.
 Cassij & Bruti interitus. 355. 2.
 Castitatem Christus docuit in Circumcisione. 401. 2.
 Castitatis encomia. 4. 1.
 Castor & Pollux de ovo nati finguntur. 362. 1.
 S. Catherina Senensis ex privilegio passa est tormenta Christi. 502. 1.
 Causa seditionis Iudæorum in Romanos, qua. 359. 1.
 Causa ruinae hominum, qua. 492. 2.
 Censum quis primum instituerit. 339.
 in Censu quid pendere consueuerat. 341.

Censum

Censum qualem Regi Christo debeamus. 341.
 Censum quoties exigeretur, & ubi, & eius significatio. 339. & 347.
 Centuriatores heretici. 550. 2.
 Ceremonia legales quatenus iustificarent. 398. 1.
 Chaldaei & Planetarij qui. 428. 1.
 Chaldaei quem Deum colerent. 445. 2.
 Charitas. 486. 1.
 Charitatis officium & munus. 272.
 Charitas patria anteponenda priuatis commodis. 485. 1.
 Christus à Regia stirpe cur voluerit descendere. 259. 2.
 Christus in incarnatione magis dedit, quam accepit. 12. 2.
 Christi operationes quales. 15. 2.
 Christi anima in instanti conceptionis fuit Deificata, viditque in verbo omnia quae Deus scientia visionis cognoscit. 18. 2.
 Christus habuit scientiam rerum omnium. Ibid.
 Christus quam recte magni consilij Angelus dicatur. 28. 2.
 Christus cur Angelus Testamenti dicatur. Ibid.
 Christus ex Virgine nasci debuit. 37. 1.
 Christus Lumpadi comparatur pulchre. 38. 1.
 Christus flos ex florida Virgine in medicinam datus. 39. 2.
 Christus verè Galileus, ob nominis significationem. 4. 1.
 Christus quando conceptus & natus, quo die & hora. Ibid.
 Christus vera lux est, quae expellit tenebras. 41. 1.
 Christi Natiuitas & Baptista plena mysterijs. Ibid. 2.
 Christus eo die passus est, quo & conceptus, & Adam conditus. Ibid.
 Christi morte caelum apertum est. 42. 1.
 Christus fons vitae, Maria verò aqueductus, ex Bernardo. 47. 1.
 Christi gratia plenitudo qualis sit. 47. 1.
 Christus in matrem suam quam fuerit munificus. Ibid.
 Christi quidquid est, Ecclesia accommodatur per participationem. 49. 2.
 Christus Altissimi filius dicitur, antequam filius David, ut vtraque eius natura significetur. 66. 2.

Christus quid meruit, ut vocaretur Altissimi filius. Ibid.
 Christi regnum indirectè extendebatur ad corporalia. 68. 1.
 Christi regnum in domo Iacob, quid. 69. 1.
 Christi vtriusque generationis modus. 82. 2.
 Christus panis coctus in utero Mariae. 83. 2.
 Christus natus dicitur ex Maria, ut creditur verum sumpsisse corpus. 86. 2.
 Christum esse natum explicatur. Ibid.
 Christus homo, conceptus in utero Mariae, cur vocetur filius Dei. Ibid.
 Christus quomodo incarnatus fuerit, contra Theophylactum ostenditur. 93. 2.
 Christi regnum in domo Iacob. 69. 1.
 Christi corpus in primo instanti conceptionis perfectè formatum esse, dogma est fides. 97. 2. & 98. 2.
 Christi corpus statim à primo instanti conceptionis assumptum esse à Verbo, contra Bezanos ostenditur. 98. 2.
 Christi corpus formatum esse ex tribus guttis à Maria corde deiectis, falso dicitur. 99. 1. 2.
 Christi ortum cur tam humili stylo scripserit Lucas. 360. 2.
 Christi corpus non fuit formatum ex osse, aut carne Virginis. 100. 1.
 Christi corpus ex sanguine menstruo purissimo formatum fuit. 101. 2.
 Christi corporis temperies. 103. 1.
 Christi anima à primo instanti rationis plena fuit tot donis, ut verè Christus dicatur plenus gratia & veritatis. 103. 1.
 Christi qua fuerit prima cogitatio. Ibid.
 Christi qua vltima cogitatio. Ibid.
 Christus quale votum vouerit Patri. 103. 2.
 Christus quam recte appelletur cornu. 188. 1.
 Christi matres quomodo possumus esse. 105. 1. & 2.
 Christus quomodo visitauerit plebem suam. 177. 1.
 Christus quomodo Ecclesiam suam visitet. Ibid. 2.
 Christus appellatur vnicornius. 189. 1.
 Christi fortitudo. 324. 2.
 Christus cur in Nazareth concipi, & in Bethleem nasci voluerit. 358. 1.
 Christus cur natus professionis tempore. 360. 1.

Tom. 3.

Ccc Christi

Christi erga Ecclesiam cura & providentia. 190.2.
 Christi aduentus cui insititia innitatur. 202.2.
 Christus cur butyrum & mel comedisse dicatur. 319.2. vt sciat reprobare malum, &c. pag. seq.
 Christum in vtero, non in corde, vt auda ceter quidam, Virgo concepit. 320.
 Christus quam satis congruè satisfecerit. Ibid.
 Christum cur Deus erexisse dicatur, & cornu salutis nostra. 189.2. & seq.
 Christus quomodo salutare consueverit. 109.
 Christi propria functio in salutatione Elisabeth. 110.
 Christi spiritus quis. 9. & 116.
 Christus cur Dei misericordia nominetur. 147.2.
 Christus qua seruitute nos liberauerit. 148.1. & 208.
 Christi misericordia quam copiosa. Ibid.
 Christus cur brachium Domini dicatur. 149.1. & 2.
 Christus de Spiritu sancto cōceptus. 309.2. Quibus enim Virgo peperit. Ibid. Margarita dicitur. Ibid.
 Christi populus quis sit. 311.1.
 Christus quo nomine gloriatur. Ibid.
 Christi, seu Messia mysteria, qua nam. 124.
 Christus quare salutaris, atq; Saluator. 131. (117.
 Christi naturam negās error refutatur.
 Christus finis Scripturarum. 262.2.
 Christi humilitatis exemplum. 268. columna 2.
 Christus quare ab hominibus peccatoribus traxerit genus suum. 280.1.
 Christus quid sonet. 281.1.
 de Christi Sacerdotio error confutatur. 278.2.
 Christi generatio secundum carnē, qualis. 282.1.
 Christus quare flos campi, & lilium conuallium dicatur. 282.2.
 Christus quo oleo sit vinctus. 281.1.
 Christus cur de desponsata Virgine natus. 283.1.
 Christus quomodo est in Ecclesia regnatus. 291.2.
 Christo & Maria fuit conueniens desponsatam esse Virginem. 284.1.

Christus quomodo conceptus de Spiritu sancto. 293.1.
 Christum de viro generari non decuit. Ibid.2.
 Christum fuisse Emmanuelem vocatum, latè differatur. 377.
 Christ^o cur dicatur admirabilis. 328.2.
 Christus quem timorem habuit. 207.
 Christum qui debuerint preire, qui sequi. 212.
 Christi Dei & hominis propria qua. 212.
 Christus sol^o qua ratione noster sit. 216.
 Christus quomodo nos visitauerit oriens ex alto. Ibid.
 Christus quos primū visitauerit oriēs, &c. Ibid.
 Christus quibus locis significetur orientis nomine. 216.
 Christus Iesus quare nostri misertus sit. Ibid.
 Christus cur dicatur oriens. 217.
 Christus quibus illuxerit in tenebris. 208.
 Christus, cur Ioannis instar, solitariā vitam non sit ingressus. 223.
 Christi passio quam fecunda fuerit, ostēditur. 238.
 Christi & Iesu nomen quid sonet. 239.
 Christus quare filius Davidis & Abrahamā dicatur. 239.
 Christi genus sacerdotale cur Mattheus tacuerit. 240.
 Christus quare filius David prænominetur. Ibid.
 Christi facies quatenus in Dauide figurata. 241.
 Christum esse filium Abrahamā, propriè quid sit. 242.
 Christus quam benè de progenitoribus suis meritis fuerit. Ibid.
 Christi generatio cur non ab Adam incepta fuerit. 242.
 Christus cur natus ex Iuda. 243.
 Christus an fuerit ex tribu Leui. Ibid.
 Christus qua ratione filius David, Maria verò cognata Elisabeth fuerit. 243.
 Christus quare in hunc mundum venerit. 245.
 Christus cur mysticè Iudas. 249.
 Christo vt quadret nomen Augusti. 345.
 Christus quos describat in libro vita. Ibid.
 Christus quo anno Augusti natus fuerit. 346.

Christus cur sub Augusto nasci voluerit. 343. & 344.
 Christi imperium multiplicandum praedixit Esaias. 359.1.
 Christus cur natus in stabulo. 369.1.
 Christus cur in praesepio reclinatus. 366.2. 381.1.
 Christus cur fascijs involutus. 369.2.
 Christo adherent aliqui indigno modo. 371.2.
 Christi paupertatis insignia. 372.1.
 Christi pueri, & eiusdem viri conuenientia. 372.1.
 Christus cur potissimum pastoribus amittatus. 373.2.
 Christi Natiuitas, & Christus natus. Vide Natiuitas.
 Christus quibus manifestetur, & quibus non. 374.2.
 ad Christum cur veniendum. 376.1.
 Christus est gaudium magnum. 376.2. 377.1.
 Christum habens, quid habeat. 377.1.
 Christus non solum Iudaeis natus, sed etiam Gentibus. 377.2.
 Christus quantum bonum sit. Ibid.
 Christus Saluator, quomodo multo fuit ad ruinam. Ibid.
 Christi nomen quid sonet. 378.1.
 Christus cur Messias, dicitur. 378.2.
 Christus qualis propheta. Ibid.
 Christus quare vinctus Rex, & in quibus Regibus representatus sit. Ibid.
 Christi excellentia in regno, Sacerdotio, & prophetia. Ibid.
 Christus verè vinctus, etiamsi non oleo corporali. 379.1.
 Christus quo oleo vinctus. 379.1. & ad quid, & quatenus. 379.2.
 Christus quare oleum effusum. Ibid.
 Christus quare natus sit. 379.2. 380.1.
 Christus quibus natus sit. 371.1.
 Christi nati infirmitas & impotentia, signum est magnae potentiae. 372.1.
 Christi infantis & pauperis auctoritas & maiestas. 382.2.
 Christus primogenitus Dei, quoties in mundum fuerit introductus. 384.2.
 Christus cur dicitur, solus sanctus, solus dominus, solus Altissimus. 394. columna 1.
 Christum qui inueniant. 395.2.
 Christum, qui nam debeant priores nosse & videre. 369.2.

Christus qua ratione fuerit omnium maximus peccator. 401.2.
 Christus in Sichem figuratus. 402.1.
 Christi praecipuum vbi asseruetur. 402.2. 405.1.
 Christus Pastor, Rex, Pontifex, in sua circumcissione. 407.1.
 Christus natus & circumcisis dat conuuiuiam splendidam. 407.2.
 Christe miracula qualia. 428.2.
 Christus crucifixus est facie versa ad Occidentem. 436.1.
 Christus quos ad se trahat. 438.1.
 Christum quarens Herodes, cur non inuenit. 438.2.
 Christus quomodo minimus, & non minimus. 456.1.
 Christus quomodo pascit Israël. 457. columna 1.
 Christus in Eucharistia vt adorandus. 461.2.
 Christus & Maria vna caro. 462.2.
 Christus vuluam non aperuit. 471.2.
 Christus cur non dicitur natus sub lege, sed factus. 472.2.
 Christus cur praesentatus in templo. 476. columna 2.
 Christi oblatio duplex. 479.1.
 Christus à quibus contemnitur. 484.1.
 pro Christo cur non secundum legem, sed secundum consuetudinem legis factum. 486.1.
 Christus lumen gentiū, & gloria Israël, cur. 489.2.
 Christus minister circumcissionis. 489.2.
 Christus à quo sit positus in ruinā, & quomodo. 492.2.
 Christus lapis offensionis, & petra scandalii, quomodo. 492.2. 493.1.
 Christus in quorum resurrectionem positus, & quomodo. 493.2.
 Christus positus in signum, cui contradicetur, quid. Ibid.
 Christus & Crux eius quomodo signum. 494.1.
 Christi contradictiones octo numerantur. 494. & 495.
 Christo vsque nunc contradicatur. 495. columna 1.
 Christus crucifixus, cur Iudaeis scandalum, Gentibus stultitia. 495.2.
 Christus qua humana providentia reclusus. 511.1.

Christus cur fugerit in Aegyptū. 512.2.
 Christi fortitudo. 513.2.
 Christus quas sagittas retorserit in daemones. 513.2.516.2.
 Christus quādiu mansit in Aegypto. 516.1.529.1.
 Christi mors cur dilata in iuuentutem. 517.1.
 in Christo perfectē implentur, quae de alijs viris excellentibus narratur. 517.2.
 Christus ad nos quando redeat. 528.1.
 Christus ab Aegypto cur redijt. 528.1. & quando. 529.2.
 Christus cum quibus publicanis & peccatoribus manducaret. 528.2.
 Christi reditus ab Aegypto, ubi praefiguratus. 529.1.
 Christū perdere, iactura maxima. 532.1.
 Christus cur secesserit in Galilaeā. 533.1.
 Christus cur stus dicitur. 534.
 Christi virga quid. 534.1.
 Christus cur non statim cognitus Davidis filius. Ibid.
 Christi pueri disputatio cum Doctoribus, qualis. 536.1.
 Christus quomodo puer creverit. 536.2.
 Christus, quomodo confirmabatur spiritu, & implebatur sapientia. 537.1.
 Christi conceptionis privilegium. 537.1.
 Christus puer cur māserit in Ierusalem. 539.2.
 Christus puer omnibus erat summē amabilis. 540.1.
 Christus cur se in pueritia manifestavit. 541.2. 542.1.
 Christum qui inueniant, & ubi, & qui non. 543.
 Christus ubi fuerit hospitatus triduo, quōd mansit in Ierusalem. 543.2.
 Christus in medio Doctorum quomodo sederit. 543.2.
 Christi disputatio cū Doctoribus de qua re fuerit. 544.1. & 545.2.
 Christo inter Doctores sedenti Maria nō est loquitur publice. 546.1.
 Christum an aliquo modo Maria reprehēderit. 546.
 de Christi amissione parentes cur dolerent. 546.2. 547.
 Christus spiritualiter amittitur, & inuenitur, quomodo. 547.2. 548.
 Christi profectus in sapientia & gratia, & circa hoc errores refelluntur. 556. 557. 558. 559.

Christi omnimoda plenitudo à cōceptione. 556.2.
 Christum crescere oportere, Ioannem autem minui, quid. 557.2.
 Christi profectus soli cōparatur. 558.1.
 Christo accommodat Scriptura, nostra infirma, etiam peccata. 558.2.
 Christus duodennis quomodo profecit discipulis, quos non habebat. 558.2.
 Christi actiones aliqua intensiores & efficaciores, ex genere suo. 558.2.
 Christus an, & quomodo compararet novos habitus. Ibid.
 Christus an habuerit scientiam acquisitionis, & vnde, & quotuplex erat. 559.1.
 Christi profectus triplex, & quis prior, & cur. 559.
 Christus, vnde Iesus.
 Christiani quā afflicti à paganis, & quibus nominibus ab eis appellati. 559.1.
 Christianorum, quā in paganos benignitatis. Ibid. 2. horumq; sauitia.
 Christiano quid opus sit. 396.2.
 Christiani nomen quid. 379.1.
 Christiani qui nam sint. 379.1.
 Cicero à quo interfectus. 355.1.
 Circuncisio quid. 369.1.
 à Circuncisione Christi anni principium. 359.1.
 in Circuncisione Christus salutavit nos, & dedit munuscula. 395.2. 396.1.
 Circuncisio cuius rei typus. 396.1.
 Circuncisio cur in praepatio. 396.2.
 Circuncisionis minister quis. Ibid.
 Circuncisio quo in loco fiebat. Ibid.
 Circuncisionis instrumentum quodnam. Ibid.
 Circuncisionis culter qualis: & cur aliquando lapideus. 397.1.
 Circuncisio cur, & quando praepata. 397.1.
 Circuncideretur quare vir, & non mulier. 397.2.
 Circuncisionis praepatum religiosius quā Sabbati, & cur. Ibid.
 Incircuncisi pueri quam mortem incurrerent. Ibid.
 Circuncisionis causa. Ibid. & seq.
 Circuncisio Abrahae primū data, & cur illo tempore. 399.1.
 Circuncisio cur iam cessavit. Ibid.
 Circuncidantur etiam hodie Aethiopes, & Indi Christiani, quare. 400.1.
 Circuncisus Christus quare. 400.1. & 401

in

in Circuncisione annuli Christi descriptio. 402.1.
 Circuncisio cur die octavo. 405.2.
 in Circuncisione nomen imponebatur. 405. col. 2.
 in Circuncisione Christus fleuit, & quid hoc profuit. 406.1.
 Circuncisi Christi sanguis, fructus nouus & pretiosus. 406.2.
 Circuncisionis Christi sanguis, signum suae passionis. 407.1.
 Circuncisio spiritualis nostra, quae, & quid requirat. 407.2.
 Ciuitates in quibus Iudaei profitebantur, quae. 358.1.
 Calibatus in pretio habitus. 145.1.
 Colūba & turtur quid significent. 478.1.
 Concionatores quid praestare debeant. 214.
 Concionatores quibus verbis uti debeant. 37.1.
 Concionatoris boni munus quod. 408.1.
 Concilium Sane drin, quid. 484.1.
 Conceptura in utero Mariae quomodo, seu quaratione. 65.1.
 Cōceptus solius Christi purissimus est suae naturae. 85.2.
 Conceptus Christi quā longē antecel-lat alios. 86.1.
 Conceptus hominum quo ordine formetur. 97.1.
 Coniuges quomodo possint caelibes permanere. 287.2.
 Coniuges quo exemplo erunt pacifici. 546.2.
 Constellationis virtutem in icthi pūcti esse, falsum est. 452.2.
 Consolationes interdum subtrahuntur à Deo. 459.2.
 Cōsuetudo cur obtinet vim legis. 539.2.
 Consuetudines ecclesiasticae. 486.1.
 Cordis situs ubi nam sit. 216.
 Cornu quid sit, & quid proprie significet. 187.1. & 2. & quid metaphoricē. Ibid.
 Cornua Sedeciae Regis quae essent. 3. Reg. 22. & mortis. Ibid. 2.
 Cornua Angeli appellantur & Reges, ex triplici causa. 188.1.
 Cornu salutis Christus, cur dicatur erectum in Davidis domo. 189.2.
 Cornelius Ianfenius refellitur in interpretatione quadam. 518.
 Corona quam vocant, cur Angelica salutatione claudatur. 37.2.

Correctiones maternas dulciores quā paternae. 546.1.
 Corruptela cleri, & populi, vnde manat. 468.2.
 Creatura omnes in Deo ut fuerint. 5. 2.
 Creatura noua apud Paulū quid. 407.2.
 Credentes ex Gētibus quomodo exaltati. col. 2.
 Crucis virtus & efficacia. 476.2.
 Culpa nulla fuit in Christo & Maria. 546. 550.2.

D

Daemonis sagacitas elusa est in despo-satione Mariae Virginis. 38.2.
 Daemon quā acerbē nos premit & insectatur. 180.2.
 Dæmones esse probatur. 195.1.
 Dæmones quales sint in se, & quā se-uidant in homines. 195.1.2.
 Dæmones vnde dicti. 196.1. & 431.1.
 Dæmonum contra nos artes. Ibid.
 Dæmonum varia appellationes. Ibid.
 Dæmonum potestas in hac inferiora. Ibid.
 Dæmoni qua ratione locum demus. Ibid. col. 2.
 à Dæmone qua ratione liberemur, & qua etiam à nobis sint odio habendi. Ibid.
 Dæmon non ignorauit mysterium incarnationis. 283.2.
 Dæmoni quando mundus censum persoluit. 346.
 Dæmon quando fuerit imperio spoliatus. Ibid.
 Dæmonem quis representet. Ibid.
 Dæmon callidus praeator animarū. 495. col. 1.
 Damascus quid sit mysticē. 329.1.
 David typus est Christi. 191.2.
 David cur dicatur puer Dei. Ibid.
 David domus quid mysticē significet. 191.2.
 David domus quā oppugnata. 191. columna 2.
 Davidis triplex vntio. 177.1.
 in Davidis domo cur Christus erectus dicatur. 191.1.
 David qualis propheta fuerit. 240.
 Davidis victoria, & eiusdem peccatum. 241.
 David cur tam fortis & potens electus à Deo. Ibid.
 David cur censendo populum, tam graui-ter à Deo punitur. 343.

David typus Messia. 425. 1. 457. 1.
De domo David esse, & de familia Dauid, idem est. 358. 2.
Denarius quantum valebat. 341.
Descriptio à Præside Syria facta, qualis fuerit. 352. 2.
Descriptio Caesaris qua. 337.
Describendi ratio an solis Romanis fuerit in vsu. 338.
Descriptio quid conferbat. Ibid.
Describi quo pacto potuerit vniversus orbis. 338.
Describerentur ne soli viri. 339.
Deus nomine tenus quid sit. 2. 2.
Deum esse, cur non probet Scriptura. Ib.
Deum non esse, nullus audeat dicere. 2. 2.
Dei notitiam in animantibus esse, dixit quidam. 3. 1.
Deus cur nobis inuisibilis. Ibid.
Deum esse confitemur, cum faciem subleuamus ad cælum. 3. 1.
Deum esse, non tamē quid sit, sciri potest. Ibid.
De Deo tres extrema opiniones. 3. 1.
Deum esse, rationibus probatur. 4. 1.
Deum esse, totus mundus videtur asserere. 4. 2.
Deum si quis auferat, vt omnia auferat necesse est. Ibid.
Dei notio omnibus communis. 4. 2.
Dei aliqualis descriptio. 5. 1.
Deus quid sit secundum Hilarium. 5. 2.
Deum esse, ex creaturis cognoscitur. Ibid.
Deus comparatur Soli. 6. 1.
de Deo quid senserit Simonides. 6. 2.
Deus verus, cæli, terræq; conditor, omnia implet. Ibid.
Deus omnia creata conseruat. 7. 1.
Deus omnia gubernat, & suauiter disponit. 7. 1. 2.
Deus in se quomodo omnia eminenter cõtineat. Ibid.
Deus verus est, æternus est, actus purus est. 8. 1.
Deo omnis perfectio tribuenda. Ibid.
Deus solus gratiã & gloriã largitur. 8. 1.
Deus prodigiorum effector est. Ibid.
Dei nominis deductio. 9. 1.
Deum quare Aegyptij oculo & baculo representabant. 9. 2. & 10. 2.
Dei opera qua. 15. 2.
Deus homo. 19. 2.
Deum nos ad se ducere, exemplo magnetis, probatur. 20. 2.

Deus omni gratiarum actione dignissimus. 138.
Deus quam potens, quam beneficus. Ibid.
Dei potentia ab illa creaturarum quantum distet. 139.
Deus in quibus habitat. 141.
Deus vt magnificet hominem. 127.
Deus qua ratione magnificetur ab hominibus. Ibid. & 133.
Dei actiones interna & externa, qua. 127.
Deus quam magnus dominus. 128.
Deus quid maximè respiciat in iustis. 133.
Dei duplex respectus, misericordia, & iustitia. Ibid.
Deus quomodo in nobis sit magnus; item & paruus, secundum Origenem. 129.
Deo Geouah & Adonai Scriptura nomen tantum accomodant. 118.
Deus vt in se est, nec à Maria videri potuit. 84. 2.
Dei voluntas quam sit potens. 88. 2.
Deo qua nam sint possibilia, & impossibilia. 90. 2.
ex Deo omnia nobis proueniunt. 169. 1.
Dei nomina cur diuersa sint. 163. 1. 2.
Deus cur dicatur Dominus. Ibid. & quale sit eius dominium. Ibid.
Deus cur dicatur Deus Israël. 164. 2.
Dei nomen quid importet. 174. 1.
Dei opera sunt in duplici differentia. 175. 2.
Deus cur vbique est, & præsens dicatur nos visitare. 176. 1.
Deus nos visitauit assumens carnem. Ibid.
Deus cur dicatur loqui per os prophetarum. 192. 2.
Deum alicuius recordari, in quo sensu dicitur. 201. 2.
Deus non amittit, quod nobis donat. 203. col. 2.
Deus, prater honorem, nihil sibi vult ex nostris operibus. 204. 1.
Deus quomodo iurauerit daturum se nobis. Ibid. 2.
Deus quibus certam reddat suam promissionem. Ibid.
Deus cur velit bona sua ex nostris operibus pendere. 60. 2.
Deus cur dicatur absolutè Dominus. 51. 2.
Deus ad miserendum promptior est. 148. col. 2.
Deus quos diuites dimittat inanes. 155. col. 2.

Deus quid fecit, vt memor esset misericordia sua. 558. 2.
Deus æternitate, homines tempore mensurantur. 159. 1.
Deum omni aetate patres alloquutum ostenditur. 159. 2. & 160. 1.
Deus quam fidelis sit in verbis suis. 164. col. 1.
Deo quomodo seruiendum nobis sit. 208.
A Deo de quorum manu simus liberati. 207.
Deo cur seruiendum sit. 209.
Deus quot modis mundum praparauit ad aduentum Messia. Ibid.
Deus quomodo dicatur irasci, ac miseri. 215.
Deus ex intimis prapordijs misertus est nostri. 216.
Deus quare noster sit. Ibid.
Deos quomodo placandos Apollo responderit. 218.
Deus quomodo nos illuminat modo, & illuminabit in futuro seculo. Ibid.
Deo quid maximè singulare. 221.
Deus quare promiserit Messiam cum iuramento. 240.
Dei quale odium fuerit Esau. 243.
Dei consilium in edicto Caesaris Augusti. 360. 1.
Deo gloriam, hominibus pacem, cur optent Angeli. 392. 1. 2.
Deus cur velit sibi deferri gloriam, non hominibus. 392. 1.
Dei prouidentia. 464. 1.
Deum qui tentent. 464. 2.
Dei opera quibus videantur admirabiliora. 491. 2.
Deus autor omnis boni nostri: at verò mali quomodo. 493. 1.
Dei quantus zelus animarum. 526. 2.
Deus vult nos cooperari. 532. 2.
Dies quando nostri sint. 209.
Dies apud Hebraeos vnde sumebat initium. 374. 1.
Dies qua maledicenda, & quare, & quando. 381. 2.
Dies octo quomodo consummati. 405. 1.
Dies lustrici apud Romanos qui. 405. 2.
Dies purgationis in partu secundum legem quot, & quare. 469. 1.
Dies festi quomodo celebrandi. 539. 2. 547. 2.
Digestiones in corpore quatuor sunt. 102. col. 2.

Digestiones sua habent excrementa. Ibid.
Digamia quid sit. 145. 1.
S. Dionysius Areopagita quomodo ad Christum conuersus. 422. 2.
Dispensare in voto solenni castitatis potest Sammus Pontifex. 77. 1.
Diuerforium quid. 369. 1.
Diuites & nobiles quid impedit à sequela Christi. 427. 1.
Diuitia quatenus mala sint. 367. 1.
Doceri diuinitus B. Mariam cur decuerit. 554. 2.
Doctores Christum puerum audientes quid stupeant. 545. 1.
Dolabella, hostis Reipublica. 354. 2.
Dolabella interitus. 355. 1.
Dominus esse dicitur cum Maria peculia ri modo. 50. 2.
Dominus per Mariam nobiscum est. Ibid.
Dominus tecum, quid. 60. 2.
Dominium temporale in quo differat à diuino. 174. 1.
Dominium temporale seruituti coniunctum est. Ibid.
Dominus quis timendus. 206.
Dona quam vim habeant. 395. 2.
Donec, aduerbium, quid in Scripturis significet. 332. 1.
Dromedarij vno die quot stadia conficiant. 436. 1.

E

Ecce, aduerbium, quomodo vsurpetur, & varia illius acceptiones. 320. 1. & 137.
Ecclesia vera atque legitima nota qua sint. 213.
Ecclesia assitit Spiritus Sanctus. 452. col. 2.
Ecclesia in Anna prophetisa pulchrè designatur. 509.
Ecclesia abusus maximi. 537. 2. 549. 2.
Edicta in Scripturis cur exire dicantur. 337.
Edicta quanti facienda. Ibid.
Edictum quid sit. 336. 1.
Edictum quomodo prodi consueuerat. Ibid.
Edictum qua prodibat. 136. 2.
Edictum Caesaris Augusti de descriptione, quid iuberet. 358. 1.
Effectus visitationis Christi. 217.
Electi designantur Israelis nomine. 457. col. 1.

Eliseus calibem vitam egit. 38. 1.
 Eliseus figuravit Christum. 378. 2.
 Elisabeth propria functio in salutatione Mariae. 113.
 Elisabeth Spiritu Sancto repleti, quid ibid.
 Elisabeth quando repleta Spiritu Sancto. 113.
 Elisabeth cur repleta Spiritu Sancto. 116.
 Elisabeth cur dicatur exclamasse voce magna. 117.
 Elisabeth quo animo protulerit illa verba, Vnde hoc mihi, &c. 118.
 Elisabeth vnde cognouit, Mariam concepisse de Spiritu Sancto. 118.
 Elisabeth Christum Deum & hominem esse cognouit. ibid.
 Elisabeth cur vocet Mariam matrem Domini. 118.
 Elisabeth humilitas singularis. ibid.
 in Elisabeth vaticinio triplex ratio prophetia continetur. ibid.
 Elisabeth cur vicini congratularentur. 164. 2.
 Elisabeth quam felix partus fuerit. 164. col. 1.
 Elisabeth cur dicta sit sterilis. 87. 1.
 Elisabeth cur dicatur Maria cognata. 90. col. 2.
 Elisabeth parere, miraculum. 88. 1. 88. col. 2.
 Elisabeth mater, soror erat Anna matris Virginis. 90. 2.
 Elisabeth domus non erat in ciuitate Ierusalem. 108. 1.
 Elisabeth exemplo probantur ab Angelo qua dixerat Maria. 87. 1.
 Eloin nomen quid significet. 174. 1.
 Emmanuel cur Christus appellari voluerit. 328. 1.
 Emmanuel interpretatur, Nobiscum Deus. ibid.
 Emmanuel idem significat ac Iesus. 65. col. 2.
 Epulonis nomine quid proprie significetur. 243.
 Erasmus reprehenditur, quia reprehendit Bernardum. 46. 1.
 Erasmi leuicula obseruationes. 246.
 Erasmus impudice reprehendit vsum salutationis Angelicae in concionibus. 78. 2.
 Erasmi fuitiles rationes irridentur. 81. 1.

Erasmi sententia temeraria de cantico Angelorum reprehenditur. 393. 1.
 Erasmi versio non satis fidelis. 425. 2.
 Erasmi opinio damnabilis de Christi profectu. 556. 2.
 Esau & Ismael cur locum non habeant in genealogia Christi. 242.
 Esurientes qui repleantur bonis, & quomodo. 155. 1.
 Ethnici scriptores cur non scripserint res sacras. 521.
 Eua quare mater viuentium appelletur. 45. col. 1.
 Euangelista cur referant testimonia Christi. 314. 1.
 in Eucharistia lux Christi est veluti tenebris abscondita. 376. 1.
 Eudochia, non solum Deo, sed etiam hominibus tribuitur in Scripturis, contra Erasmus. 387. 2.
 Euthymius minus congrue dixit quiddam de B. Virgine. 72. 2.
 Exemplum conuersionis meretriculae. 9. col. 2.
 Exemplum Principis quantum possit. 453. 2. 468. 2.
 Exemplum obedientiae Christi. 512. 1.
 Exorcismus quam vim habeat. 53. 2.
 Expectatio iusti quanam sit. 156. 1.
 Expectarent quomodo Iudaei redemptionem Israel. 483. 2. 484. 1.
 Expectaret quid Simeon. 483. 2.
 Expulsio demonum facta per Christum. 329. 2.
 Extases quatuor Euangelicae memorantur. 504. 2.
 Extasis & syncopis in quo differant. 505. col. 1.
 In extasi que utilitas. ibid.
 Exultare quid proprie sit. 113.
 Ezechiae quando in Scripturis fiat mentio. 515. 1.

F

Facta seu gesta Hebraei vocant verba. 396. 2.
 Fatum stellarum nullum est. 452. 1.
 Femur Iacob emarcuit in pugna. 235.
 Festa quomodo celebranda. 542. 2.
 Festinare non debere qui credit, quomodo intelligatur. 395. 2.
 Festinat corpus, si affectio compellat. 395. 2.
 Ficulnea maledictio quid significet. 550. col. 2.

Fides,

Fides, vel Christus, quos illuminet. 220.
 Fide quare non omnes illuminantur. ibid.
 Fides Abraha & B. Virginis. 235.
 Fides sola non sufficit ad salutem. 449. col. 1.
 Fidei influxus quis. 449. 1.
 Fidei natura. 449. 1.
 Filij Dei in Scripturis varie appellati. 326. 2.
 Filij Dei quales nos simus. 334. 2.
 Filium esse Christum Altissimi, quid sit. 662. 2.
 Filius noster mortuus quis deplorandus. 406. 1.
 Filij quomodo a parentibus instituendi. 541. 2.
 Finis disputationis Christi quis. 555. 1.
 Femina deheut latere domi ad exemplum Virginis. 432. 2.
 Femina multis nocere solent. ibid.
 Factus quare ratione proueniat a feminis. 100. 2.
 Factus ex quo sanguine menstruo proueniat. 102. 1. 2.
 Fontes Saluatoris qui. 410. 1.
 S. Francisci deuotio in diem Natalis Domini. 374. 2.
 Fratres Christi qui nam. 249.
 Fratres Christi, cur positi in Christi genealogia. 243. & eorum nomina cur fuerint suppressa. ibid.
 Fratres quadrifariam dicuntur in sacris literis. 335.
 Fratres Christi qui. 336. 2.
 Fuga Christi in Aegyptum, est nobis exemplum. 517. 1.
 Fugerit Ioseph quando, & quare nocte. 515. 1.
 Fugiat in Aegyptum quis mystice. 513. col. 1.

G

Gabriel minister Verbi. 307. columna. 2.
 Gabriel ad Virginem orantem ingreditur. 43. 1.
 Gabriel quanti Virginem fecerit. 44. 1.
 Gabriel Angelus quis sit. 23. 2.
 Gabriel num Cherub fuerit. ibid.
 Gabriel fortitudinem Dei sonat. 23. columna. 2.
 Gabriel cur dicatur Archangelus. ibid.
 Gabriel ex primis Principibus est, qui Deo assistunt. 23. 2.

Gabriel inter septem Angelos Deo adstantes secundus. 24. 2.
 Gabriel decuit ministrum esse Incarnationis. ibid.
 Gabrielis nomen interpretatur. 25. 2.
 Gabriel in humana specie apparuit Virgini. 26. 2.
 Gabriel, cur in forma viri, & non feminae apparuit. ibid.
 Gabriel, quare forma iuuenis depingitur. 26. 2.
 Gabriel cur candido amictu appareat. ibid.
 Gabriel quo aspectu ad Virginem fuerit ingressus. 27. 1.
 Gabriel cum duobus Angelis ad Virginem missus. ibid.
 Gabriel custos fuit B. Virginis. 27. 1.
 Gabriel ad Virginem ingressus est non volando. 42. 2.
 Gabrielem qua lux praecessit. ibid.
 Galilea qualis prouincia fuerit. 39. 1.
 Gaudium & exultatio, plausus, hilaritas, & iucunditas, quid sint. 129.
 Gaudium triplex. ibid.
 Gaudium spiritus quale sit. 129.
 Gaudij causa quanam. 130.
 Gaudia vestra qualia sint. 131.
 Geber Hebraeus quid significet. 324. 2.
 Genealogiam Christi vnde accepit Mattheus. 269. 1.
 Genealogijs magno studio vacabant Iudaei. 260. 1.
 in Genealogijs periti valde erant sacerdotes. 260. 2.
 Genealogiarum liber ubi seruabatur. 260. col. 2.
 inter Genealogias Matthaei & Lucae quod discrimen. 261. 2.
 Genealogias Ioseph & Mariae cur contexuerit Mattheus. 271. 1.
 Genealogiam quare non scripsit Marcus. 267. 2.
 Genealogia Christi secundum Mattheum & secundum Lucam, qualis. 270. 2.
 Genealogia Christi descriptio quid conferat fidelibus. 274. 1.
 ex Genealogia Christi colligitur, esse filium David. ibid.
 Genealogia qua magnificanda. 233.
 Generare cur non possint pueri & senes. 102. 2.
 Generatio, aut sanguinis nobilitas qua a Domino coronetur. 235.

Gene-

Generatio quadruplex *ibid.*
 Gentes quam superstitioso cultu olim la-
 borabant. 218.
 de Gente Iudaeorum quid Dauid & Pau-
 lus senserint. *ibid.*
 Gentibus cur promissus Messias. 424.
 col. 1.
 Gentiles cur potissimum in Christum cre-
 diderunt. 252.
 Genus quorum obscurum apud Romanos.
 232.
 Gloratio de nobilitate generis quorum
 mala. 255.
 Gloria quid sit. 388.
 Gloria Dei duplex, essentialis, & acciden-
 talis. *ibid.*
 Gloria Dei accidentaliter augeri potest.
 388. 1.
 Gloria summa Dei, qua. *ibid.* 2.
 Gloria quomodo sit in altissimis Deo.
 388. 2. 389. 1.
 Gloria que pacem non habeat. 392. 2.
 Gloria inanis. 423. 1.
 Gratia capitis Mariae quomodo data. 51.
 col. 1.
 Gratia difficile inuenitur in hominum
 oculis. 64. 2.
 Gratiam inuenire in oculis Dei, quid sit
 iuxta phrasin Hebraeam. *ibid.*
 Gratiam Dei qui habeant. *ibid.*
 Gratia Dei quam potens sit in nobis.
 170. 1.
 Gratia effectus qui. 182. 1.
 per Gratiam nos filios suos Deus facit.
 203. 2.
 Gratiarum actio, orationis pars habetur
 à Catholicis. 54. 1.
 Gratia prerogatiue. 192.
 Gratiarum actio Deo pro beneficijs ha-
 benda est. 127.
 Gratia Dei quomodo erat in Christo.
 537. 2.

H

Habitus infusi & acquisiti in quo dif-
 ferant. 559. 1.
 Heredes terrarum qui erimus. 208.
 Hereditatem nobis promissam à Deo quo-
 modo adipiscemur. 204. 2.
 Heretici in odium Virginis, Salutationis
 Angelicæ non meminerunt. 53. 1.
 Heretici Salutationem Angelicam vo-
 cant magicam adiurationem. *ibidem.*
 col. 2.

Heretici moniales virgines in uxores su-
 munt, nihil curantes de voto. 78.
 col. 2.
 Heretici qua senserint, antiquiores con-
 tra Mariam. 80. 1.
 Heretici quales videri queant. 247.
 Hereticorum ingenium quale. 36. co-
 lumn. 2.
 Heretici quomodo tractant Scripturas.
 454. 2.
 Heretici. 495.
 Hereticorum Euangelium quid doceat.
 514. 1.
 Heretici templorum dirutores, & cere-
 moniarum contemptores, reselluntur.
 538. 1.
 Hereticorum subrepticia. 545. 2.
 Hereticorum arrogantia. 554. 2.
 Halam Hebraicè (quod est adolescens) ex-
 plicatur. 321. 1.
 Hebraei vtuntur positiuis pro comparati-
 uis. 351. 1.
 Hebraei Sapher quid. 233.
 Hebraei variè nominant libros. 232.
 Hebraei vnde solvant libros denominare.
 232.
 Hebraei cur olim genealogijs intenderent.
 232.
 Heliopolis qua ciuitas, & quid ibi fece-
 rit Christus. 515. 2.
 Heluidius quam male de virginitate Ma-
 ria senserit. 332.
 Herodis regni exordium. 355. 2.
 Herodes sub Augusto quomodo regnaue-
 rit. 343.
 Herodes Ascalonita Rex crudelissimus,
 & quandiu regnavit. 426. 1.
 Herodes obscuro genere natus. 426. 2.
 Herodes & Hierosolyma cur turbati.
 453. 454. 1.
 Herodes cur clam vocauit magos. 458. 1.
 Herodis sollicitudo de tempore stella.
ibid.
 Herodes cur non iuit ad Christum, nec
 aliquem suorum misit. 458. 1.
 Herodis fraudulentia. 458. 2.
 Herodes mysticè signat Diabolum. 456.
 col. 2.
 Herodis cecitas. *ibid.*
 Herodes typus mali Regis. 468. 1.
 Herodis scelus cogitandi necem Messia.
 514.
 Herodes quando se illusum à Magis vide-
 rit. 519. 1.

Herodes

Herodes cur statim non occiderit infan-
 tes. 519. 2. 520. 1.
 Herodes vnde nouit se illusum à Magis.
 520.
 Herodes cur iratus est valde. 520. 2.
 Herodes post biennium occidit infantes.
 520. 2.
 Herodes occidit filium suum inter Inno-
 centes. 521. 1.
 Herodes fuit parricida in quatuor filios
 suos. 522. 2. 523. 1.
 Herodes cur omnes pueros occidit in
 Bethleem. 523. 1.
 in Herode docemur tria. 523. 1.
 Herodis infanticida mors terribilis.
 527. 1. quo anno fuerit. 527. 2.
 Herodes quot annis regnauerit. *ibid.*
 cum Herode qui nam alij querebant ne-
 cem Christi. 528. 2. 529. 1.
 Herodis Ascalonita genus & liberi.
 529. 2.
 in Hierusalem cur passus est Christus.
 360. 1.
 B. Hieronymus memoria lapsus in respan-
 so Magorum. 465. 1.
 Hypostasis Verbi sustentat humanam na-
 turam, & conseruat, vt saccharo fra-
 ctus conseruantur. 16. 1.
 Historia Ruth quando acciderit. 247.
 Historia vera lex. 490. 2.
 Historia diuina quid proprium. 521. 1.
 Homo inexterminabilis, seu immortalis
 creatus est à Deo. 179. 1.
 Homo aduersus hominem dirus inimi-
 cus. 197. 2. & seq.
 Homo inimicus vincendus est sine odio.
ibid. Quod facile fit. In hoc consistit
 victoria quam promittit Zacharias ab
 inimicis nostris. 199. 1.
 Homo & Angeli quem locum impleant.
 6. col. 2.
 Hominis ingenium in ambienda sui Prin-
 cipis voluntate. 9. 2.
 Homo cur dictus Microscomos, vel paruus
 mundus. 241. 2.
 Hominem fieri posse Deum probatur. 10.
 col. 2.
 Homo omnium creaturarum compedium.
 15. col. 1.
 Homo, qui antea imago erat & similitu-
 do Dei, per incarnationem vnigenitus
 Dei filius effectus est. *ibid.*
 Homo peccans, satisfactioni infinita se
 subijcit. 17. 2.

Hominem quando Deus sit amplexatus.
 150.
 Homines potentes odit Deus. 152. 2.
 Homines carnales animalibus deterio-
 res. 126.
 Homines bonæ voluntatis qui sint, & cur
 eis tantum sit pax. 391. 1. 2.
 Homo potest polire & promouere se ad
 perfectionem. 560. 1.
 Homo quomodo crescat corpore & spiri-
 tu. 560. 1.
 Hora operandi prima, tertia, & sexta,
 que. 539. 1.
 Humana Christi generatio quam inenar-
 rabilis. 237.
 Humana, diuina, Christi generatio qui-
 bus explicabilis, enarrabilisq; est.
 237.
 Humanitas Christi quomodo saluet. 418.
 col. 1.
 Humiliatio Nabuchodonosoris. 152. 1.
 Humiles quos exaltauit Deus. 153. 2.
 Humilium quid proprium. 130.
 Humilium non est, virtutem humilitatis
 iactare. 134.
 Humilis gratuita dona Deo refert, con-
 tra Pelagium, & alios. 135.
 Humilis sui ipsius cognitio ex fide profi-
 ciscitur. 236.
 Humilis quomodo quis esset debeat. 374.
 col. 1.
 Humilitas Dauidis. 236.
 Humilitatis laudes. 40. 2.
 Humilitas & timor Dei quid conferant.
 148. 2.
 ex Humilitatis occasione nulla pusillani-
 mitas subrepat. 123.
 Humilitas proprie in Scripturis quid si-
 gnificet. 133.
 Humilitas pro afflictione saepe vsurpa-
 tur. 134.
 Humilitas pro obscuritate sumitur. *ibid.*
 Humilitas pro modestia. *ibid.*
 Humilitas vna de virtutibus predica-
 tur. 134.
 Humilitas quid, secundum Origenem.
 134.
 Humilitas vnde dicatur. 135.
 Humilitate quid promeratur. 134.
 Humilitatis encomia. 135.
 sine Humilitate reliquæ virtutes non pos-
 sunt constare. *ibid.*
 Humilitatis affectiones. 136. (*ibid.*)
 Humilitatem quorū non respiciat Deus.

Humi-

Humilitatis vera & obedientia exemplū
in Christo. 358.2.

Humilitatis duo gradus à Christo com-
mendati. 374.1.

Hymnus Ecclesie, Aue maris stella, de-
fenditur. 44.1.

I

Iacob domus quid significet. 69.1.

Iacob quid est quod genuit Iudam &
fratres eius. 249.

Iacob ex Lia generantis mysterium. ibid.

Iactantia ex tribus pendet. 152.1.

Iaddi quis fuerit. 482.1.

Idola Aegypti corruerunt intrante Chri-
sto. 515.2.

Ieconius duos fuisse ostenditur. 258.1.

Iehouah quid significet. 154.1.

Iehouah nomen ineffabile, & vnde dedu-
catur. 409.2. 410.1.

Ieiunium & oratio. 508.1.

Iesse à Matthæo cur non nominetur. 250.

Iesus idem est ac Emmanuel. 65.2. 66.
col. 1.

Iesus nomen ad quos spectauerit id impo-
nere. ibid.

Iesus nomen quid significet. 65.2.

Iesus potius quam Emmanuel cur dixit
Angelus. 66.1.

Iesus nomen frequens erat Paulo. 81.1.

Iesus, à quo primum, & quando vocatum
sit nomen eius. 335.2.

Iesus quorum potissimum sit Seruator.
336.1.

Iesus & Iehouah non sunt idem. 310.1.

Iesus nomen Hebraicum est, non Graecum.
ibid.

Iesus vt saluet populum. ibid.

Iesu praefiguratio. 310.

Iesus à quibus peccatis soluet. 311.1.

Iesus quid nobis praebeat. ibid. 2.

Iesu nomen qui laudat, quid faciat. 408.
col. 2.

Iesu nomen cur de caelo allatum ab An-
gelo. 409.1.

Iesu nomen vnde habeat vim suam & ex-
cellentiam. 409.2.

Iesu nomen quale sit, & quot literis con-
sistat. 409.2.

Iesu nomen non est idē cum Iehouah. ibi.

Iesu nomen vnde deducatur. 410.1. 412.
col. 1.

Iesu nomen vbi à Prophetis predictum.
410.1.

Iesu nomen esse masculini generis, proba-
tur, contra Iudaeos. 410.2.

Iesu nomen non constat duabus literis cū
dimidia, contra quosdam. 410.2.

Iesu nomen & Mariae inuertunt Iudaei
nequiter. 410.2.

Iesu nomen, & Christi, quomodo tribus
literis scribantur per abbreviatio-
nem. 411.

Iesu nomen quadrilaterum. 411.1.

Iesu nomen alijs etiam hodie tributum
est. 411.

Iesu nomen quomodo Christo tantum cō-
ueniat. 412.1.

Iesus cur modo nullus Christianus voce-
tur. 412.1.

Iesus quare ab interprete vertatur Sal-
uator, aut Salus. ibid. 2.

Iesu nomen quale sit. 414.2.

Iesu nomen quam conuenienter imposi-
tum. 414.2. 415.

Iesu nomen etiam à B. Mariae impositum.
415.

Iesu nomen ab Angelo ante conceptionē,
ab hominibus post natiuitatem cur vo-
catum. 415.2.

Iesu nomen cur dicitur vocatum, non im-
positum. 416.1.

Iesu nomen olim quibus cognitum, & per
quos. 416.1.

per Iesu nomen Christus fuit liberatus
ab iniuria circuncisionis, & crucis.
416.1.

Iesu nomen dicit analogiam ad alia Dei
nomina. 416.2.

Iesu nomen continet in se omnium nomi-
num proprietates & virtutes. 416.2.
417.

Iesu nomen ponit, sed non nominat Deita-
tem. 417.2.

Iesus Saluator qualis, & quomodo etiam
à morte. 418.1.

Iesus Saluator potens. 418.2. 419. 488.
col. 2.

Iesus Saluator quid à nobis requirat.
420.1.

Iesus quomodo apprehendendus à nobis.
ibid.

Iesus Saluator in multis olim adombra-
tus typis. 420.1. 421.1.

Iesu nomen dicit proportionem ad mul-
ta. 421.2.

Iesu nomen quam efficax & gloriosum.
422.

Iesu

Iesu nomen quatenus colendum. 423.1.

Iesu nomen vbi scribendum. 423.2.

Iesu nomen dans, quid assequetur. 423.
col. 2.

Iesu predestinatus ab aeterno, sed non
sine Maria. 460.2.

Iesu grati animi significatio erga Ma-
gos. 464.1.

Iesus puer remansit in Hierusalem, sine
vlla culpa B. Mariae, contra Centuria-
tores. 539.2. 540. 541.

Iesus quando fuit agnitus Christus. 540.
col. 1.

Iesus. Vide Christus.

B. Ignatius gestabat nomen Iesu in corde
scriptum literis aureis. 423.2.

Ignorare Christum, vt danabile. 542.2.

Ignorabant quid Maria & Ioseph. 550.
2. 551. 552. 553. 554.

Ignorantia duplex est. 551.2.

Illuminare his qui in tenebris, vnde
sumptum. 217.

Illuminare his, & c. qua phrasis. ibid.

Imago B. Mariae in lecto, & Christi in pra-
sepio apud Aegyptios. 516.1.

Impidit Lutherus Mariae denegat meritū
esse, vt eligeretur in matre Dei. 63.1.

Impugnatur dogma haereticorum de om-
nibus infantibus in utero sanctifica-
tis. 114.

Impugnatur error, quod sola fides requi-
ratur ad iustitiam. 119.

In particula, saepius idem significat, quod
inter. 52.1.

Incarnatio Christi in Abraham & Elie-
zer praefigurata. 1.2.

Incarnatio Christi, rationibus probatur.
11.2.

Incarnationis opus possibile esse proba-
tur. ibid.

Incarnationis opus solus Deus efficere
potuit. 11.2.

In Incarnatione qua mutata fuerit natu-
ra. 12.1.

Incarnatio Christi non fuit necessarium
Dei opus. 13.2.

Incarnatio Christi qua ratione sit Dei
opus necessarium. 14.1.

Incarnationis opus conuenientissimum
fuisse probatur. 14.2.

In Incarnatione Verbi clucet maxime
Dei sapientia. 16.2.

In Incarnatione Verbi, Dei bonitas, amor
iustitia & misericordia ostenditur. 17.2.

In Incarnatione vincitur demon. 17.1.

per Incarnationem Deus homini se per-
fectè communicauit. ibid.

In Incarnatione Verbi promouetur nostra
fides, spes, & charitas. 18.1.

In Incarnatione magis quam in creatio-
ne se Deus communicauit. ibid.

In Incarnatione qua maxime se se osten-
dant. 18.2.

Incarnatione Verbi Gentibus & Hebraeis
scandalum fuisse probatur. 19.1.

Incarnationem Verbi, maxime Deo con-
uenire. ibid.

Incarnatio diuina erga homines prouide-
ria summum signum. 19.2.

Incarnationis beneficium duplici illustra-
tur exemplo. 20.1.

Incarnationis mysterium quomodo cum
fructu meditandum. 20.2.

Incarnationis opus admirabile. 25.1.

Incarnatio Verbi quam sortes reddide-
rit homines. ibid.

Incarnationis mensis sextus quis fuerit,
eiusque mysterium. 41.1.

Incarnatio Christi fuit ab orbe condito
quatuor annorum millenarijs transa-
ctis. 41.2.

Incarnationis gratia quomodo potuit sub
meritam cadere. 62.2.

cur Incarnationis mysteriū subsequutum
Mariae verba suppresserit Lucas. 95.1.

Incarnationis gratia quomodo potuit sub
meritū de condigno cadere, quoad perso-
nā qua Christū erat conceptura. 62.2.

Incarnatio qua hora, & vbi facta fuerit.
95. col. 1.

Incarnatione subsequuta esse post Mariae
verba, qui doceat Patres. 96.1. & 97.1.

Incarnationis opus quam sit mirandum.
140.1.

Incarnationem an Christus mereri po-
tuit. 104. 199.1.

Incarnationis Sacramentū quale. 324.1.

Incarnationis opus nomine susceptionis
exponitur. 157.1.

Incarnationis opus qua ratione sit iusti-
tia. 158.2.

Incarnationis promissio cur tam serò im-
pleta. 159.1.

Incarnationis promissio cur tanto antea
tempore praesentata. ibid. 1.

Incarnatio Christi quam gloriosum sit
opus Dei. 388.2.

Incarnatio Christi. 395.1.

Indigni promoti ad gradus ecclesiasticos & dignitates, quibus similes, & in quale diaboli iudicium incidant. 539. 1.
 Indulgentia concessa adorantibus nomē Iesu. 423. 1.
 Infantes recens baptizatos actum fidei non habere ostenditur. 115.
 Infantes baptizati quam fidem habeant. 116.
 Infinito nihil addi potest. 8. 1.
 Infinitium pro Gerundio sumitur ab Hebraeis. 201. 2.
 Infruitates Christi, & matris, communes nobis, quae. 551. 2.
 Inimicitia quot & quales sint. 196. 2.
 Inimicitia Paganorum contra fideles qua sua & acres. 198. 1.
 Innocentia status qualis fuerit, quantum ad corpus & animam. 179. 1.
 Innocentiam status subsequutus quam miser. 180. 1.
 Innocentium cades qualis fuerit. 522. 1.
 Innocentes cur lugeri dicuntur a mulieribus, non a viris. 522. 1.
 Innocentes occidi cur permiserit Deus. 522. 1. 523. 1.
 Innocentium martyrum merita. 522. col. 1.
 Innocentium martyrum aliquorum ossa grandiora, cur. 524. 1.
 Inobedientia. 555. 2.
 in Instanti corpus Christi esse formatū, Lutherus figmentum putat. 97. 2.
 Intellegat quis. 553. 1.
 Intellectus & voluntas, sicut etiā Fides, Spes, & Charitas, duo dicunt. 132.
 Interpretatio Scripturarum ad quos pertineat. 450. 1.
 Ioachim & Anna quo anno sua aetatis e vita migraverint. 277. 1.
 Ioannes Baptista quando natus. 40. & 41.
 Ioannes Euangelista custos Virginis. 27. col. 2.
 Ioannes qualem Prophetam se esse negauerit. 191. 1.
 Ioannes Euangelista qua ratione filius Virginis. 307. 1.
 Ioannes Baptista quantum profecerit, quandiu B. Virgo in domo Elisabeth commorata fuit. 162. 2.
 in Ioannis natiuitate quid petat Ecclesia. 163. 1.
 Ioannes quid sonet. 165. 2. & 168. 1.

Ioannis prerogatiua. ibid.
 Ioannis natiuitatis mysterium. 167. col. 2.
 Ioannes Baptista ut viam Domino praepraerit. 210.
 Ioannis prerogatiua. 210.
 Ioannes cur negat se Prophetam esse. ibid.
 Ioannes quare a Domino appellatur plusquam Propheta. 211.
 Ioannis testimonium de Christo quale. 211.
 Ioannis testimonium quam potens apud Iudaeos. ibid.
 Ioannes ut Propheta Altissimi fuerit. ibid.
 Ioannes quando primū Propheta. 211.
 Ioannes quomodo praeiuit ante faciem Domini. 212.
 Ioannes cur praeiuerit. ibid. & quomodo. ibid.
 Ioannes quomodo vias Domini praepraerit. 212.
 Ioannes quam dedit scientiam salutis plebi Domini. ibid.
 Ioannis ab illo Christi baptisate discrimen. 213.
 Ioannes aliter quam Christus dat salutem. ibid.
 Ioannes Baptista duo nos docuit. 215.
 Ioannes quomodo crescebat, & confortabatur spiritu. 221.
 Ioannes non humanitūs eruditus fuit. ibid.
 Ioannes quam Deo propinquus. 221.
 Ioannem docuit diuinitūs esse edoctum. ibid.
 Ioannis cum Hercule comparatio. 222.
 Ioanni Praecursori eremiticam vitam ducere conuenit. ibid.
 De Ioannis deserto interpretatio haereticorum. 222.
 Ioannes ex qua eremo exiit ad praedicandum. ibid.
 Ioannis documentum erga adolescentes. 223.
 Ioannem Baptistam adhuc in vtero delitescentem cur infantem nominet Lucas, potius quam fetum. 110.
 Ioannes infans cur in vtero matris exultauerit. ibid.
 Ioannes qua ratione in vtero gaudere potuerit. 110.

Ioannes Baptistavnde maior omnibus prophetis. 111.
 Ioannis exultatio in vtero. 111. & 113.
 Ioannis acceleratio rationis. 112.
 Ioannes duobus modis exultare potuit in vtero. ibid.
 Ioanni duobus modis accelerari potuit vsus rationis. 112.
 Ioannes quo pacto potuerit replere matrem suam Spiritu Sancto. ibid.
 Ioannes quibus de causis exultauerit in vtero. 113.
 Ioannes lucerna quomodo fuerit accensa. 114.
 Ioannes Baptista quomodo non fuerit occisus inter Innocentes. 523. 1.
 Ioannem minui, Christum crescere, quid. 557. 2.
 Ioannem diuersimode vsurpatur apud Hebraeos. 257. 2.
 Ioram quomodo genuit Ochoziam. 251.
 Ioseph sponsus Mariae cur sic appellatus. 39. 1.
 Ioseph in qua munera datus sit Mariae. 108. 1. 2.
 Ioseph & Mariae cur in Nazareth ascenderint. 339. 1.
 Ioseph & Mariae in Bethleem quando appulerint. 360. 1.
 Ioseph sponsus Virginis semper fuit virgo. 288. 1. 2.
 Ioseph quomodo intelligitur habuisse duos patres. 263. 1.
 Ioseph quomodo dicatur filius Iacob. 266. 1.
 Ioseph sponsus Virginis qualis vir fuerit. 280. 2.
 Ioseph nomen quid sonet. ibid.
 Ioseph dicitur custos Mariae. 286. 2.
 Ioseph non senex Mariam duxit. 289. 1.
 Ioseph quotennis nupsit. ibid.
 Ioseph quare pingitur senex. 289. 2.
 Ioseph & Mariae quando conuenerint. 292. 1.
 Ioseph laudes. 296. 1.
 Ioseph cum Mariae quanta morum conuentione. ibid.
 Ioseph ut fuerit pater Christi. 307. 1.
 Ioseph cur debuit esse Christi consanguineus. 307. 2.
 Ioseph pudicitia & integritas. ibi. 2.
 Ioseph quam fidelis extiterit. 298. 1.

Ioseph prudentia. ibid. 1.
 Ioseph cum altero Ioseph comparatio. 298. 1.
 Ioseph quam fortis & patiens. ibid. 2.
 Ioseph quam obediens. ibid.
 Ioseph quam humilis. 298. 2.
 Ioseph cur Virginem deserere voluerit. 305. 1. 299. 1. 300. 2. & 301.
 Ioseph qua ratione Christus & Mariae paruerint. 299. 1.
 in Ioseph manu virga floruit. 298. col. 2.
 Ioseph quare vir iustus. 302. 2.
 Ioseph exurgens e somno quid doceat nos. 330. 1.
 Ioseph pater Christi quomodo. 490. 1.
 Ioseph typus Christi. 514. 1.
 Ioseph qua via fugit in Aegyptum. 516. col. 2.
 Iosephus cur non narret Herodis infanticidium. 521. 2.
 Ioseph amicus Angelorum, & Dei seruus insignis. 528. 1.
 Ioseph cur timuerit venire in Iudaeam. 532. 1.
 Iosias quot filios habuerit, & eorum nomina. 253. 2.
 Iosias quomodo Ieconiam, & fratres gignere potuerit. 252.
 Iosia Regis primus filius. 252.
 Iouis & aliorum fabulosa transmutationes. 19. 1.
 Iratis cedendum exemplo Christi. 512. col. 2.
 Isaac quid est quod genuit Iacob. 248. & 249.
 Israelita qui sint. 69. 1.
 Israel quomodo primogenitus Dei. 334. col. 2.
 Israelitici viri qui nam sint. 158. 1.
 Iubilaei nomen vnde descendat. 190. col. 1.
 Iudaeorum duplex captiuitas. 184. pag. 1. col. 2.
 Iudaei cum Moabitibus contrahere prohibiti erant. 246.
 Iudaei cur Christum non inuenerint. 395. col. 2.
 Iudaeos cur Romani vocabant Curtos, Verpas, Apellas, & Recutitos. 369. 1.
 Iudaei magna cura imponebant nomina. 408. 2.
 Iudaea quid. 424. 2. quot modis accipitur. 530. 2. 531.

Iudaei indicantes Magis Christum, quos significauerunt. 437.2.
 Iudaei cur Christum non agnoscunt. 438. 1.553.2.
 Iudaeorum perfidia. 445.2.
 Iudaeorum excacatio. 450.1.
 Iudaei quae animalia reliquerint in Aegypto. 479.1.
 Iudaei qualem Messiam somniant. 484. 1.543.1.
 Iudaei in quo excellunt Gentes. 489.2. 490.1.
 Iudaeis quibus vetitum ire in Aegyptum. 528.1.
 Iudaeorum regnum ad quos spectaret. 530.1.
 de Iudaeorum vera stirpe quando defuit successor Regni. 530.1.
 Iudaeae Praesides. 530.2.
 Iudaei quando primum sic appellati. 531. col.1.
 Iudaei tempore Christi quam terram possidebant. ibid.
 Iudaeis quando extra sortem sua tribus habitare permittitur. 532.2.
 Iudicium mundi stultum. 526.2.
 Iuliani Apostatae blasphemias in S. Matthaeum. 517.2.518.9.
 Iulianus Apostata quo nomine vocabatur Christianos, & Christum. 535.2.
 Iuramentum quod sit illud, de quo Zacharias loquitur. 203.1.
 Iuramentum non excusat prauam consuetudinem. 204.1.
 Iurisiurandi cur prius quam testamenti meminerit Zacharias. 203.2.
 Iurisiurandum cur addat Deus suae promissioni. 204.1.
 Iustitia quam generalis virtus. 296. column.1.
 Iustitia legalis quid sit. 208.
 Iustitia fidei aliter à Ioanne Baptista, aliter à Deo atque à Christo proficiuntur. 215.
 Iustitia omnis quomodo impleatur. 473. col.2.
 Iuuenis cur ex vetula generari possit. 248.

L

Laci sine aqua quales apud Iudaeos. 208.
 quo Lacte sit lactatus Christus à Virgine. 360.2.

Lapides in homines conuersi finguntur. 362.1.
 Legationis honorifica partes quae. 1.
 Legatio Dei ad Virginem qualis. 1.
 Legatio hac ubi praefigurata. ibid.
 Legem Dei quis diligat. 351.2.
 Lex Moysi quam dura. 396.1.
 Legem solus & Christus & Maria exacte impleuerunt. 496.1.
 Lex ascendendi Hierosolimam ter in anno, quos obligabat. 537.2. & 538. col.1.
 Liberi arbitrij vsus accelerari potest dupliciter. 210.
 Libri quinque Moysi vnde denominantur. 232.
 Liber Genesis nominatur ab aliquibus liber generationis. 232.
 Liber generationis Iesu Christi proprie quid sit. 232.
 Liber generationis Christi quanti nobis faciendus. 239.
 Liber de infantia Saluatoris apocryphus. 516.2.
 Lingua munera praecipua. 423. columna.1.
 Locus, vestis, & officium, non faciunt hominem sanctum. 517.1.
 S. Lucas vnde nouit cogitationes B. Virginis. 396.2.
 Lucifer si oriatur in cordibus nostris, quid efficiat. 217.
 Lucifer ex supremis fuit spiritibus. 26. col.1.
 Lucis natura. 528.1.
 Lux à Deo cur condita. 31.2.
 Lumen gentium, & gloria Israel, quae. 489.
 Lustrum vnde dicatur. 339.
 Lutherus quid senserit de Baptismo infantium. 116.
 Lutheri dogma de B. Virgine refellitur. 47.2.
 Lutheri signum circa solitudinem Virginis confutatur. 42.1.
 Lutherianarum feminarum impudentia & loquacitas. 556.1.
 Lyrani opinio de tribus Boozijs refellitur. 248.

M

M. litera posterior apud Hebraeos quid significet. Esai. 9. pag. 359. & quam mysteriosa sit. 359.1.2.

Magne-

Magnetis vis & proprietates Incarnationi accommodatur. 20.2.
 Magnificentia sapientibus quid. 128.
 Magnificentia omnium maxima, quae. ibid.
 Magnitudo quae nobis appetenda. 128.
 ex Magnanimitate subintrat elatio. 123.
 Magorum fides magna. 427.1. 461.2. 465.1.
 Magorum festinatio quid doceat. 427. 2.447.1.
 Magus, quae vox sit. 427.2.
 Magi, qui. 427.2.428.1.444.2.445.1. 446.1.447.1.
 Magia duplex. 427.2.428.1.
 Magiae studia ubi floruerunt. 428.1.
 Magi apud Persas regnabant. ibid.
 Magi, huiusmodi, incantatores, malefici, quomodo differunt. 428.2.
 Magorum apud Persas tria genera. ibidem.
 Magi adoratores Christi, non erant malefici. 429.1.447.1.
 Magorum nomen quid significet in Scriptura. 429.
 Magi adoratores Christi, erant vere sapientes, & Reges. 429.2.430. & 431. col.1.
 Magos cur Matthaeus non vocat Reges. 431.1.
 Magorum regio ubi sita. 431.1.
 Magi an fuerint Sacerdotes. 431.2.
 Magi fuerunt tres. 432.1.
 Magi duodecim secundum aliquos, quomodo verum. 432.2.
 Magorum corpora ubi sint. 432.2.466. col.2.
 Magorum nomina. 432.2.
 Magi vnde venerint, & quomodo. 432. col.2.
 de Magorum itinere quinque sententiae refelluntur. 433.434.
 Magi venerunt ab Oriente, respectu Palestinae. 435.
 Magi venerunt in dromedarijs. 435.2.
 Magi ab Oriente cur venerint. 436.435.2.
 Magorum fides comparatur cum fide Abrabae. 436.1.
 per Magorum aduentum & Pastorum, quid indicaretur. 436.2.
 Magi cur non timuerint Herodem. 437. col.1.
 Magi qualem Regem Christum agnouerunt. 437.2.

Magis cur non dedit Deus columnam ignis & nubis. 441. & 442.
 de Magis quadam traditio. 444.2.
 Magi à quo baptizati sunt. 445.1.
 Magi vnde cognouerunt Christum natum. 445.1.446.459.1.
 Magi successores Balaam. 446.1.
 Magi à Deo illustrati. 446.2.
 Magi non dixerunt se per Astrologiam vidisse stellam Domini. 447.2.
 Magi non iactauerunt suam munificentiam coram Herode. 449.1.
 Magos dupliciter Deus direxit ad Christum. ibid.
 Magorum stella. Vide Stella.
 cum Magis cur aliqui boni Iudaei non ierunt. 458.2.
 Magi sunt typus bonorum auditorum. ibid.
 Magi in quam domum intrauerunt. 459. 2.460.1.
 Magi cur non dicuntur inuenisse Iesum cum Ioseph, sed cum Maria. 460.
 Magi & Pastores typus incipientium. 461.1.
 Magi se prostrauerunt corpore & animo. 461.1.
 Magi adorarunt Christum latrunculis contra Erasimum. 462.1.
 Magi cur tria munera obtulerint Christo. 462.1.463.
 Magos quo cultu exceperint Christus & Maria. 462.2.
 Magorum munera quid indicent. 463.
 Magorum quisque obtulit tria munera. 463.2.
 Magos imitamur quomodo. 464.1.
 Magi cur per aliam viam redeunt. 464. 1.465.2.
 Magi quale responsum acceperint de re-ditu. 464.2.
 Magi polliciti, non tamen redeunt ad Herodem, cur. 465.1.
 Magos redeuntes stella non reduxit. 465.2.
 Magi non redierunt in Tharsis, nec in nauibus Tharsensium. 466.1.
 Magi per quam viam redierint. 466. column.2.
 Magorum gesta, conuersio & martyrium. 466.2.
 Magorum imitatio qualis. 467. column.2. 468.1.
 de Magorum auro oblato quid actum sit. 477.2.

Tom.3.

Ddd 3 Mabo-

- Mahometi testimonium de Christo. 521. col. 2.
 Malum nostrum vnde. 493. 1.
 Mansuetudo Dauidis quanta. 236. & 239.
 Manus Domini quid. 168. 2.
 Marci Antonij crudelitas. 355. 2.
 Marci Antonij receptio in Egyptum. 356. 1.
 Marci Antonij interitio. ibid.
 Maria caro quam sancta. 12. 1.
 Maria causa multa bona sunt à Deo data parentibus suis, & sponso. 2. 1.
 Maria Virginis fortitudo quam magna. 24. col. 2.
 Maria socia Angelorum ob puritatem. 26. col. 1.
 Maria consensum in Incarnatione à Deo peti, decentissimum fuit. 29. 2.
 Maria consensum prauit totius humane naturæ nomine. 30. 1.
 Maria prius Christum fide in mente concepit, quam in carne. ibid.
 Maria soror Moysis, typus B. Virginis. ibid. 2.
 Maria Virginis nomen quibus syllabis, & quo accentu pronuntiandum. ibid.
 Maria nomen quot literis constet, Hebraeis, Græcis, atq; Latinis. 31. 1.
 Maria nominis significata. ibid.
 Maria Mare myrrha, Domina maris, Stella maris atque polaris rectè dicitur. 32. 1.
 Maria exaltata est supra omnes Angelos. ibid.
 Maria munus erga genus humanum. ibid. 2.
 Maria priuilegia ex quinque literis nominis collecta. 32. 2.
 Maria nomen efficacissimum ad terrendos demones. 33. 1.
 Maria nomen aliquibus non conuenire. ibid.
 Maria Virginitas, & figuris, & testimonij sacra Scriptura probatur. ibid. & 35. 2.
 Maria virginitatem cecinere Sibyllæ. 34. 2.
 Maria virginitas testimonio Patrū monstratur. ibid.
 Maria virginitas merito in articulis Fidei cōtinetur, cōtra Lutheranos. 36. 2.
 Mariam tenera ætate concepisse ostenditur. 37. 2.
 Mariam concepisse decimoquarto suæ ætatis anno, ostenditur. ibid.
 Maria creditur vixisse. 63. annos. 37. col. 2.
 Maria quando vouit castitatem. ibid.
 Maria Virgo virginum dicitur. 38. 1.
 Maria cur, & quomodo desponsata. ibidem.
 Matrimonium Virginis quale. 38. column. 1.
 Maria cur simul Galilæa & Nazarena dicitur. 39. 1.
 Maria consensus in matrimonio. 38. 1.
 Maria ab Angelo salutata est prius quàm nuntium excepit. 42. 1.
 Maria absconsa & latitans salutatur. ibid.
 Maria prudentia, taciturnitas, & solitudo laudatur. 42. 1.
 Maria comites in conclauis qua fuerint. 43. col. 2.
 Maria laudes. ibid.
 Maria quare salutata ab Angelo. 44. col. 1.
 Mariam salutare debemus. ibid.
 Maria salutata fuit a Sibyllis. 44. 2.
 Maria mater viuientium. 45. 2.
 Maria gratia plena cur & quomodo. 46. 1. & 2.
 Maria aqueductus appellatur. 47. 1.
 Maria dicitur quasi corredeptrix generis humani. ibid.
 Maria concessum est, quicquid gratia viris vel feminis concessum est. 48. 1. col. 2.
 Maria gratia depingitur. ibid.
 Maria comitatus remotissimus ab omni pompa. 109.
 Maria festinationis causa ad Elisabeth. ibid.
 Maria introitus in domum Elisabeth. 109.
 Maria quibus verbis Elisabeth salutauerit. ibid.
 Maria Elisabeth, non Zachariam salutauit. 110.
 Maria insigne humilitatis documentum præbuit. ibid.
 Maria cur dicatur benedicta. 117.
 Maria quomodo dicatur benedicta inter mulieres. ibid.
 Maria cur sit mater omnium credentiū. 117.
 Maria sciuit quem paritura esset. 118.

- Maria quare fructus ventris benedictus. 117.
 Maria fides. 119.
 Maria verborum efficacia. Ibid.
 Maria qua ratione sit inferior Angelis. 120.
 Maria quantum erga Deum promeruit. Ibid.
 Maria quia credidit, cur beata. 120.
 Maria eximia fides. Ibid.
 Maria quanto in honore sit. 140.
 Maria Presentationem antiqui Patres celebrarunt. Ibid.
 Maria quibus orta parentibus. 140.
 Maria nomen diuina prouidentia impostum. 141.
 de Maria Presentatione historia. Ibid.
 Maria quando in templo presentata, & quandiu ibi manserit. 141.
 Maria quando nupsit, & ab Angelo salutata, & quotennis pepererit. 142.
 Mariam in templo presentatam quis Sacerdos suscepit. Ibid.
 Maria Presentationem Romana celebrat Ecclesia. 143.
 Maria mater cum matre Samuelis comparatur. 142.
 Maria Presentationem irrident Centuriatores. Ibid.
 Maria Presentatio petita fuit à Duce Saxonia. 143.
 Maria Presentatio cur serò instituta. Ibid.
 Maria sola per electionem mater effecta est. 120.
 Maria prerogatiua vt valeamus esse participes. 121.
 Maria diuina promissa qua. Ibid.
 Maria Visitatione negant heretici. 121.
 Maria quare cecinit illud, Magnificat anima mea, &c. 122.
 Maria canticum quid nos doceat. 123.
 Maria canticum quam dignum ipsius. Ibid.
 Maria canticū cur dicamus stantes. 123.
 Maria canticum cur nouum sit. 124.
 Maria cantici excellentia. Ibid.
 Maria canticum cur vespertino tempore decantetur. 124.
 Maria canticum cur dicatur decachordum. Ibid.
 Maria canticum nouem Angelorum choris conuenit. 125.
 Maria canticum quale. Ibid.
 Maria Virgo taciturnitatis amica. 125.
 Maria cur fuerit locuta, cum ab Angelo fuit salutata. Ibid.
 Mariam qui magnificant, peccare sensit Caluinus. 125.
 Maria omnia in Deum referebat. Ibid.
 Maria merita cur perpetuò nobis recolenda. 126.
 Maria cur dicat in cātico, Anima mea. Ibid.
 Maria quam magnificè Deum magnificauerit. 127.
 Maria quem Dominum velit magnificari. 128.
 Maria spiritus cur exultauerit in Deo salutari suo. 130.
 Maria cur Christum gestiens in brachijs semper depingatur. Ibid.
 Maria contriuit caput serpentis. 130.
 Maria contulit filio Dei arma ad expugnandum Demonem. Ibid.
 Maria qualem humilitatem respexerit Deus. 132. & 135.
 Maria Christus salutaris excellens. 131 cum Maria, præter Christum, nihil potest conferri. 133.
 Maria virginitas cur Deo grata. 134.
 Maria quo loco apud Deum sedeat. 136 in Maria quid Deus respexerit. Ibid.
 Maria humilitatem nos conuenit imitari. 136.
 cur Maria dicat, Ex hoc beatam me dicent, &c. 137.
 Maria quibus pronomibus appelletur. Ibid.
 Maria sepulchrum quanto in honore sit apud Sarracenos. 137.
 Maria virginitas & sanctitas laudatur à Mahometanis. 137.
 Maria nomen facit demones cōtremisere. Ibid.
 Maria cur se beatam dicat. 138.
 Maria que magnalia facta sibi prædicet. 139.
 Maria quo pacto pro nobis apud Patrem sit aduocata. Ibid.
 Maria sonat illuminatam, vel illuminantem. 139.
 Maria prerogatiue singulares. Ibid.
 Maria sanctitas qualis. 139.
 Maria immaculata virginitas. Ibid. & 140. (Ibid.)
 Maria præseruatio à peccato originali. erga Mariam adhuc triennem singularis diuina prouidentia. 142.

Maria antecellit omnes insignes & antiquiores feminas. 49. 1.
 Maria assimilatur collo mysticè Ecclesie. Ibid.
 Maria caruit originali peccato. Ibid.
 Maria comparatur turri Dauid. 49. 2.
 Maria mediatrix, dona & gratia Dei nobis communicantur. Ibid.
 Maria eminenter cōuenit, quicquid Christi est, & Ecclesie per participationem tribuitur. 49. 2.
 de Maria sunt intelligenda, qua ad literam Ecclesie conueniunt. 50. 1.
 Maria comparatur mulieri Salomonis. Ibid.
 Maria dicitur plena gratia increate & create. Ibid.
 cum Maria qua ratione Dominus fuerit. Ibid.
 ex Maria carnem assumpsit Verbum. 51. 1.
 Mariam esse plenam gratia, & inuenisse gratiam apud Deum, non est idem. Ibid.
 Maria quàm conuenienter dicitur Dominus tecum. 51. 1.
 Maria benedicta inter mulieres. 52. 1. 2.
 Mariam salutare quàm deceat. 53. 1.
 Maria Salutatio Angelica multū placet. 53. 1.
 Mariā qui salutant, resalutatur ab illa. Ibid. 2.
 Maria consensus in Christi incarnationem. 54. 2.
 Maria insigne encomium. 55. 1.
 Maria præsens spiritu nobis adest. Ibid. 2.
 Maria fructus qualis sit gustantibus. Ibid.
 Maria meruit patrocinium, quo nobis adfutur, dum morimur. 56. 2.
 Maria mater nostra in hora mortis. 57. col. 1.
 Maria mores, statura, & forma. Ibid.
 Maria salutata modestia. 58. 1.
 Maria ex Angelis verbis potius turbata est, quàm ex eius aspectu. 58. 1. 2.
 Maria potuit turbari alijs de causis. 59. col. 1. & 2.
 Mariā cur Angelus hortatur, ne timeat. Ibid.
 Maria exoptabat talis esse, vt eligeretur in matrem Christi. 60. 1. 2.
 cur Maria tam citò prauit assensū Angelo. 61. 2.
 Mariam optasse famulā Messia fieri, quid habeat incommodi. 61. 2.

Maria si exoptasset, eo ipso quassisset gratiam matris. 64. 1.
 Maria non solum de congruo, sed etiam de condigno meruit eligi in matrem Dei. 62. 2.
 Maria prerogativa eximia. 63. 1.
 Maria quomodo inuenit gratiam apud Deum. 64. 1.
 Maria meditati illa verba Esaiæ, Ecce Virgo concipiet, Angelus apparuit. Ibid. 2.
 Maria quàm prudenter dubitauit de modo quo futura erat mater. 71. 1.
 Maria, etsi de modo dubitauerit, non fuit incredula, vt Lutherus voluit. 71. 2. & 73. 1.
 Maria longè aliter dabitur quàm Zacharias. 73. 2.
 Maria quid velit, dum ait, Quoniā virum non cognosco. 74. 1. & 78. 1. col. 2.
 Maria votum de seruanda virginitate. Ibid. 2.
 Maria prima fuit, qua vouit virginitatē. 76. 1.
 Maria tradita est Ioseph in sponsam, nõ vt ab eo cognosceretur. 77. 1.
 Maria verè contraxit per verba de presentis. Ibid. 2.
 Maria quid nos doceat, dum recusat assensum in matrem Dei. 78. 2.
 per Mariam Spiritus sanctus communiter datur fidelibus. 81. 2.
 Maria instruitur de futuro mysterio Incarnationis. 82. 1.
 Maria cur dicitur obumbrata ab Spiritu sancto. 83. 2. 84. 2. & 85. 1.
 Maria cur dicitur, Quod enim ex te nascitur, &c. secundum Græcos, cur de presentis. 86. 1.
 Maria cognatio cum Elisabeth ex Anna matre proueniebat. 90. 1.
 Maria consensus quàm desideratus. 89. col. 1.
 Maria erat ex tribu Leui & Dauid. Ibid.
 Maria obedientia exprimitur ex illis verbis, Ecce ancilla. 91. 1.
 Maria cur se ancillam vocet. 92. 1. 2.
 Maria cur loquatur in tertia persona. 93. 1.
 Maria non tam ad Angelum, quàm ad Patrem ea verba direxit. 94. 1.
 Maria vt dicitur vera mater Christi. 100. 2.

Maria quo sensu dicatur per aurem concepisse. 104. 2. Et quid nos doceat isto modo concipiendi. 105. 1.
 Maria cur dicatur Christum circundidisse. 104. 2.
 Maria cur visitet Elisabeth. 106. 1. 2. 107. 1.
 Maria cur dicatur surrexisse, vt iret in montana. Ibid. 1. 2.
 Mariam non impediēbat cōtemplatio ab actione. 107. 2.
 Maria quo anni tempore visitauerit Elisabeth. Ibid.
 Maria associata Ioseph, & Angelis visitat Elisabeth. 108. 1. 2.
 Maria quantum temporis insumpserit in itinere. Ibid.
 Mariam omnem statum experiri quā decuerit. 313. 1.
 Maria qualis virgo. 321. 1.
 Maria an lactauerit Christum lacte naturali, vel supernaturali. 360. 2.
 Maria patientis tempore professionis mysterium. Ibid.
 Maria ab Ecclesia vocatur innupta, hoc est, incorrupta. 287. 1.
 Maria quare non renuit nuptias. Ibid.
 Maria & Ioseph virginitatem Deo vouere. Ibid. 2.
 Maria & Ioseph, sponsa & sponsus dicuntur, non coniux & maritus. 285. 2.
 Maria cum Ioseph verū matrimonium. Ibid.
 Mariā vera mater Dei & hominis. 280. col. 2.
 Maria de familia Dauid. 257. 1.
 Maria parentes cur taceantur. Ibid. 2.
 Maria parentes Ioachim & Anna. 276. col. 1.
 Maria non obscuris parentibus nata est. Ibid. 2.
 Maria Conceptio. 310. 1.
 Maria cum Ioseph desponsanda causa. 304. 1.
 Maria inestimabilis laus. 303. 1.
 Maria cur mater Iesu nominetur, & mater Christi, quomodo. 289. 2.
 Maria quomodo inuenta est habens de Spiritu sancto. 292. 1.
 Maria vterus quàm felix. Ibid.
 Maria vteri prerogatiua. 292. 1.
 Maria quàm sanctè concepit. 294. 2.
 Maria partus qualis extiterit. 326. 2.
 Maria sine virili semine concepit, & dolorem in partu non sensit. Ibid.

Maria Virginis matris quanta dignitas. 330. 2.
 Maria vultus splendor. 331. 2.
 Maria virginitas vbi præsfigurata. 333.
 Maria per Spiritus sancti gratiam sanctificata. 146. 1.
 Maria prius Christum mente, quàm corpore concepit. Ibid. 2.
 Maria varia contemplationes. 147. 1.
 Maria in quo filia Dauidis se prodiderit. Ibid. 2.
 Maria cur dicatur enixa super dilectum suum. 150.
 Maria modestia qualis. 158. 1.
 Mariam Elisabeth parienti assistisse ostenditur. 161. 1.
 Maria qualis puritas & sanctitas. 162. 1. Eius prudentia. Ibid.
 Maria Visitatio quando instituta. 162. 1.
 Maria Virginis partus excellentia. 239.
 Maria Virgo cur censeretur voluerit. 339.
 Mariā quib⁹ de causis decuit in Bethleem proficisci cum Ioseph. 340.
 Maria cum Heua pulchra contentio. 119. 1. 2.
 Maria, sicut & cetera mulieres, professsa fuit in descriptione. 359. 2.
 Maria dies cur impleti dicuntur, vt parent. 360. 1.
 Maria & Ioseph iam erant in Bethleem pauld ante noctē Natiuitatis. 360. 1.
 Maria professionis mysterium. 360. 2.
 Mariā peperisse Virginitate seruata, probatur. 361. 2.
 Maria Virgo sine dolore peperit. 362. 1.
 Maria arbor bona. Ibid.
 Maria flos virginitatis. 362. 2.
 in Maria partu qua naturalia, qua supernaturalia. Ibid.
 Mariam peperisse sine obstetricibus probatur. 362. 2.
 Maria quare latata est in partu. 363. 1.
 Maria prouidentia ante partum. 364. 2.
 Maria fuit mater fortissima. 372. 2.
 Maria prudentia & pudicitia. 369. col. 1. & virtutes. 555.
 Maria que verba conferret in corde suo. 396. 2. & quot modis. 556. 1.
 Maria priuilegia. 415. 2.
 Maria sine vlla culpa puerum Iesum reliquit Hierosolymis. 539. 2. 540.
 Maria quomodo parua & magna. 456. col. 2.
 Maria typus perfectorum. 461. 1.

Maria imago cur pingatur cum Iesu in vlnis. 461.1.
 B. Maria intacta. 47.2.49.2.1.
 Maria non tenebatur lege purificationis. 473.2.474.486.1.
 Maria peperit sine dolore & debilitate. 475.1.
 Maria decumbentis post partum imagines detestanda sunt. Ibid.
 Maria attribuentes curationem puerperij, peccant. 475.2.
 Maria quomodo mirata est, si sciebat Christum. 491.1.
 Maria non dubitavit, nec passa est scādulum in passione Christi. 496. & seq.
 Maria nunquam peccavit. 497.2.
 Maria constantia vt remunerata à filio. 497.2.
 Maria non fuit mortua in passione filij. 498.499.500.501.502.503.504.505.506.
 Maria martyr, & plusquam martyr. 500. col.1.
 Maria quomodo à Christo redempta. 501 col.2.
 Maria cur stabat ante crucem. Ibid.
 Maria dolores in passione Christi. 503.2.
 Maria non passa est spasmus, nec syncope. 503.2.504.
 Maria à quibus corporis vel animi vitijs fuit aliena. 505.1.
 Maria pulchritudine eximia non irritabat aliorum concupiscentiam. 515.
 Maria duplici ratione est mater Christi. 550.1.
 Martyris fortitudo & victoria. 198.1.
 Martyr à se ipsa victoria non assequitur. Ib.
 Masculus natus post feminam, an esset sanctificandus. 477.1.
 Matris Dei dignitatem qua beneficia committitur. 140.
 Mater vt verè mater sit, debet concurrere ad factum. 100.2.
 Mater interdum concurrat actiue, assumendo sibi factum. 101.1.
 Mater Christi vt sis, quomodo debeat concipere ad similitudinē Maria. 105.1.2.
 Matrem Dei esse, arguit dignitatem proprie infinitam. 157.1.
 Matrimonium Christianum, cur Sacramentum, & quid significet. 286.1.
 Matrimonium in quo consistat. Ibid.
 Mattheus cur, & quando scripserit Euāgelij, quo sermone, & qua lingua. 225

Matthai scopus in scribendo Euāgelij, & var. a illius conditiones. Ibid.
 Mattheus multiplices Messia proprietates affert. 226.227.228.229. & 230.
 Mattheus plures allegat Prophetas in suo Euāgelio. 230.
 Mattheo cur facies Leonis attribuitur. Ibid.
 Mattheus cur ex Hebræo proferat testimonium. 230.
 Mattheus cur à genealogia Christi inceperit Euāgelium. 131.
 Mattheus cur inceperit illis verbis, Liber generationis Iesu Christi, &c. 132.
 Mattheus cur tam accuratè genealogiā Christi describat. 133.
 Mattheus cur non dixerit, Liber generationum. 235.
 Mattheus quomodo describat generationem Christi. 237.
 Mattheus cur non enumeret aliquos Prophetas patres Christi. 240.
 Mattheus cur vocet David Regem. 250.
 Meditatio vitæ Christi quid faciat. 395.556.1.
 Melchisedec mysticè diuinitatem significat. 319.2.
 Melchisedec quare describatur sine patre & matre. 276.1.
 Mens vnde dicta sit. 129.
 Messias quomodo promissus. 316.1.
 de Messia loquitur Esaias, dum ait: Ecce Virgo concipiet, &c. Ibid.
 Messias Dei filius quomodo vocetur Christus. 281.2.
 Messia varia nomina. 328.2.
 Messias vocatur mittendus. 426.2.
 Messia significatio cōuenit Christo. 427. col.1.
 Michaël Archangelus, Primas cælestis exercitus. 23.2.
 Michaël, Gabriel, & Raphaël, ex ordine supremo Seraphinorum. Ibid.
 Michaël primus est è septem spiritibus qui Deo assistunt. 25.2.
 Michaël cur olim gerebat Synagoga. Ib.
 Minerua de cerebro Iouis nata fingitur. 361.2.362.1.
 Miracula qua in partu Virginis, ex Augustino. 361.1.
 Miracula facta in die Natiuitatis Christi. 368.1.2.369.1. (528.1.
 Miracula quando faciat Deus. 465. col.2

Misericordia diuina quanta. 17.2.
 Misericordia proprie quid sit. 215.
 Misericordia vnde nascatur: vbi sita sit: quam tenera sit. Ibid.
 ad Misericordiam qui sint valde propenssi. 115.
 Misericordiam quam fecerit Deus. 199. col.1.
 Misericordia in Incarnatione eluxit. Ibid.
 Misericordia cur appelletur Incarnatio. 199.1.
 Misericordia quibus facta. 201.1.
 Misraim quid significet. 468.2.
 in Missa cur cantatur, Gloria in excelsis. 393.1.
 Mons Sion supereminet alijs montibus, mysticè quid. 15.2.
 Mors quam sit nobis utilis post Christi mortem. 182.2.
 Mortui quomodo lugendi. 525.1.
 Moriatur quis quando perfectè. 458.1.
 Mors quid Simeoni & Paulo. 487.1.
 Mori dicitur dormire cur in Nouo testamento. Ibid.
 Mors somno similis. 487.1.
 Mors quid. Ibid. 1.2.
 Moriendi bene ars. 490.2.
 Mortem aliquando non faciunt maximi dolores, vel tristitia. 499.2.
 Motus nobis, mouentur omnia qua in nobis sunt, in quibus verum habeat. 12. col.1.
 Moyses exemplum boni Principis. 457.1.
 Moysis prudentia. 474.1.
 Mulieribus non est facili de causa domo egrediendum. 109.
 Mulieribus, praesertim virginibus, quatenus loquendum. 125.
 Mulieres olim templo se mactabant. 144.
 Mulierum propria officia. Ibid.
 Mulieres excubantes ad ostium tabernaculi, cur offerrent specula. 144.
 Mulierum harum exercitia. Ibid.
 Mulier quae ratione concurrat ad fetū. 100.2.101.1.
 quae Mulieres in Scriptura dicantur inter alias benedictae. 52.1.
 Mulieres cur nec circunciderentur, nec sisterentur Domino. 473.1.
 Mulieres à Christo honoratae, quae, & cur. 507.1. (3.2.
 Mundus quid sit ex sententia Athanasij. Ibid.
 Mundus quid sit secundum se ipsum. Ib.

in Mundo Deum esse, exemplo probatur. 3. col. 2.
 Mundus ante aduentum Christi erat in tenebris. 217.
 Munera qua offerenda Christo in Eucharistia. 467.2.
 Mysterium Incarnationis quae secundum naturam, & quae supra naturam continent. 291.1.

N

Nahara Hebrais quid. 321.2.
 Nabasson vbi genuit Salmon. 245.
 Natalis sui diem cur Sancti maledicant, peccatores benedicant. 471.1.
 Natha frater Salomonis qualis filius Dauid. 264.2.
 Nathan Propheta non fuit frater Salomonis. Ibid.
 Natiuitas Christi humilis. 360.2.
 Natiuitatis Christi modus diuinus & mirabilis. 361.1.
 Natiuitates multas contra naturam crediderunt Gemiles. 361.2.362.1.
 in Natiuitate Christi an fuerint secundina cruenta. 363.1.2.
 Natiuitatis Christi apparatus & circumstantia. 364.1.2.
 Natiuitatis Christi modus per penetrationem vteri. 365.1.
 Natiuitatis Christi tempus. 365. col.1. & seq.
 Natiuitatis Christi locus. 365.2.
 Natiuitatis Christi miracula. 368. & 369.1.
 in Natiuitate Christi qui panni fuerint, vt inuolueretur. 369.2.
 in Natiuitate Christi fuerunt bos & asinus. 370.371.
 in Natiuitate Christi qua meditanda. 372 col. 2.
 Natiuitas Christi in quibus primum, & per quos innotuerit. 373.1.
 Natiuitas Christi quare paucis innotuerit. 375.1.
 de Natiuitate Christi cur gaudendum. 376.2.377.1.
 Natiuitas Christi percutit triplicem in nobis concupiscentiam. 383.2.
 Natiuitatis Christi locus quibus tantum prophetis reuelatus. 454.2.
 Nat^o est Christus nocturno tempore. 374.1.
 Natus hodie cur Christus dicitur, & quomodo. 381.2.

Natus est Christus die Dominica, id est, in medio noctis antecedentis. 381.2.
 Natus quare Christus in ciuitate Dauid. Ibid.
 Natus Christus, cuius rei, & quibus sit signum. 381.1.2.
 Natura humana sine propria subsistentia esse potest. 1.1.
 Natura absque proprijs subsistentijs existere possunt. Ibid.
 Natura humana vt habeat Verbo diuino. 16.1.
 Natura deprauata. 521.2.
 Nazareth Galilea quid significet. 359.2
 Nazareth quomodo Christo & matri conueniat. 39.1.
 Nazareth quid significet. Ibid. & 359.2
 Nazareth cur dicitur ciuitas Christi. 508.2. Vbi sita. 532.2.
 Nazareth representat B. Mariam. 535. col.1.
 Nazareus Christus quomodo. 533.
 Nazareus quid. 534.2.
 Nazarenus Christus cur dicitur. 534.2. 535.1.
 Nazarenus, & Nazareus, quando idem. 535.1.
 Nazarenorum comitatus venientiu, vel redeuntium, qualis. 541.1.
 Negligentia in cultu diuino notatur. 538.1.
 Neronis in Christianos belluina crudelitas. 521.2.
 Nestorij heresis. 557.1.
 Nicolai de Lyra opinio de nauibus Tharsensium refellitur. 466.1.
 Nigidij figuli vanissimum signum de Horoscopo. 451.2.
 Nomen Dei quid sit. 154.2.
 Nomen Dei per nos quomodo sanctificandum. 146.2.
 Nomen quando imponi solitum, & à quibus. 165.1.2.
 Nomen imponebatur in Circūcisione. 405.2. 409.1.
 Nomen Iesu. Vide Iesus.
 Nomina imponere, quorum sit. 408.2.
 Nomina imponere, magna cura fuit Iudeis. 408.2.
 Nomen nouum apud Esaiam quod nomen. 411.2. 412.1.
 Nomina Messia que. 412.1.
 Nomen vnde deriuatur, & quotuplex sit. 414.1.

Nomen Dei duplex, naturale, & extrinsecum. 414.2.
 Notitia operum Dei que cuique sufficiat. 553.1.
 Nubem leuem, quam intelligat Esaias. 513.1. 515.2.
 Numeri ternarij Sacramentum. 432.

O

Oblatio diuitum & pauperum qualis in Purificatione. 477.1.
 Oblatio B. Mariae pauper, sed Deo gratissima. 477.2.
 Oblatio Christi duplex. 479.1.
 Obediens solus est in Hierusalē. 483.2.
 Obedientia Christi. 512.1. 514.1. 549.555.
 Obedientia Iosephi. 514.2.
 Obedientia erga Deū & patres. 554.2.
 Occasiones mala fugienda. 532.1.
 Octauus sedis fragus. 356.2.
 Octauij bellū contra Antonium. 356.2. & 357.1.
 Octauij infelices victoria. 357.1.
 Oculividentes Christū, qui beati. 458.2.
 Offerendum Deo maxime quid. 479.2.
 Officium triplex in Ecclesia summum in Christo. 378.1.
 Operibus bonis vacandum. 209.
 Opus proprium Messia quod. 213.
 Oramus conuersa facie ad Orientem, quare. 436.1. & 217.
 Oratio vbi que fieri potest. 538.1.
 Oriens quid sit. 216.
 Oriens est duplex. 433.1.
 Orientis vna acceptio non est vsitata in Scripturis. 433.1.
 Oriētis filios quos Iudaei pradati sunt iuxta Esaiam. 435.2.
 Origenes quam Magiam laudet. 429.1.
 Origenis errores quidam intolerabiles. 497.1.
 Originale peccatum nostrum est duplici ratione. 214.
 Origo omnis peccati qua sit. 219.
 Oseas prophetauit Christi reditū ex Aegypto. 518.2. 519.1.
 Osiander hereticus refellitur. 456.1.

P

Parasanga quot stadia contineat. 435. col.2.
 Parentes Melchisedec quinam fuerint. 231.

Parent-

Parentū Melchisedec in Scripturis cur nulla fiat mentio. 231.
 Parentibus sterilibus cur orti Isaac & Iacob. 242.
 Parentes quomodo debeāt educare filios. 541.2. 542.2.
 Patres quatenus negligēdi. 549.2. 550. col.1.
 Paries filium, dicitur B. Virgini. 56.2.
 Pariens feminam cur tardius purificaretur. 469.2.
 Parientes quare, & quatenus immunda. 470.2. 471.1.
 Partus Virginis sine vllō dolore fuit. 56.1.2.
 Partorum mos pugnandi qualis. 513.2.
 Pastores in Natiuitate Christi, vbi habitarent. 373.1.
 Pastoribus cur potissimum Christus annuntiatus. 373.2.
 Pastores Bertheemitici quid significent. 374.
 Pastores qui Christum pascant, qui non pascant. 375.1.
 Pastores quare claritas Dei circumfulsit. 375.2.
 Pastores cur timuerint timore magno. Ibid.
 Pastores credentes Angelo, non fuerunt leues, neque decepti. 394.1.
 Pastores cur festinauerint ad Christum natum, & vnde. 395.2.
 Pastores quomodo cognouerunt de verbo, & c. 396.1.
 à Pastoribus dicta quā admirati sunt. Ibid.
 Pastores ad quid reuerfi sunt. 396.1.
 Pastorū reditus post adorationē Christi, quid significet. Ibid.
 Pastores cur non legantur dedisse Christo munera. 461.2.
 Pater David trinomius. 250.
 Patris ad filium donatio quādo reddatur valida. 204.2.
 Patria charitas anteponenda priuatis comodis. 458.1.
 Patriarche quo oleo vnti. 379.1.
 Paupertas à Christo cur electa. 367.
 Paupertas extrema cur non fuit in Natiuitate Christi. 367.2.
 Paupertas cur in nobis, si à Christo victa est. 367.2. 368.1.
 Pax vnde dicta, & quid sit. 389.1.
 Pax, & ordo definiuntur ab Augustino, & quomodo. 389.2.

Pax quotuplex sit. Ibid.
 Pax quomodo restituta per Christum, & quare tot sint inter nos bella. 390.1.
 Pax cum Deo quomodo redintegretur. 390.2.
 Pax mala quanam sit. Ibid.
 Pax cur dicitur in terra esse, & cur in hominibus bona voluntatis. 391.1.
 Pax fucata & perniciosa qua. 487.2.
 Pax quid apud Hebraeos. 488.1.
 in Pace quis moritur. Ibid.
 non Peccamus necessitate, vel fato, vt delirant Mathematici. 452.1.
 Peccatores multa damna patiuntur. 184. col.2.
 Peccatum originale & actuale adumbatum est duplici captiuitate Iudeorum. 184.1.2.
 Peccati liberatio. Ibid.
 in Periculis manifestis quid agēdū. 464. col.2.
 Pericula fugienda. 531.2.
 Persona de duobus sunt laudanda. 231.
 Petri & successorum eius fides quid requiratur. 120.
 Petrus Apostolus que animalia mactare iussus sit. 381.1.
 Pharaon quid significet. 478.2.
 Phares vbi genuit Efron. 245.
 Pharisei detrahebant B. Virgini. 57.2.
 Philosophi quā temere de diuinis perfectionibus disputauerint. 181.1.
 Phoenix vt renascatur. 361.2.
 Pia consuetudo Mariae, & Ioseph. 539.2
 Plebs Dei que sit. 186.1.
 Ploratus & vnlatus in quo differant. 526.1.
 Poena qua esset decreta contra eos qui non censebantur. 239.
 Pœnitentia Sacramentum in quem effectū institutum sit, & cur possit iterari. 183.2.
 Pœnitentia dolor. 547.2.
 Pontifex summus cur se appellet seruum seruorum Dei. 174.1.
 Potentes qui sint, & quos eorum deposuit Deus. 153.1.
 Potentes an semper Deus deponat. 154. col.1. & 2.
 Præteritū pro futuro in Scriptura vsurpat. 326.1.
 Præpositis quid cauendum. 532.1.
 Præsentatio infantum quo die fieret secundum Legem. 470.1.

Præsentari cur voluit Christus. 472.2.
 Præsentare filios natos Deo suo, omnibus
 gentibus in usu fuit. 473.1.
 Præsentatio Christi, est exemplum omnium
 virtutum contra omnia vitia. 480.1.2.
 Præsepe Christi nati quale fuerit. 384.2.
 Pretium oblationis primogeniti. 471.1.
 Primogenitum cur Deo debebat offerri.
 471.1. (nis mysticè. 479.2.)
 Primogenita nostra quæ; & quæ Pharao-
 Primogeniti nomen variè in Scriptura
 vsurpatur. 334.1.
 Primogenitus mortuorum Christus. 335.1.
 Principes & populares ut differant. 377.2.
 Principes Sacerdotum, & Scriba, qui nã
 454.1.
 Processio Filij Dei cur dicitur pluraliter,
 egressus, vel egressiones. 457.2.
 Processio in die Purificationis quomodo
 faciendâ. 480.2. 481.1.2.
 Profectus Christi, vide Christus, & vide
 Scientia.
 Profectum, seu progressum, & finem suum
 habent creata omnia. 560.1.
 Profectus spiritualis quomodo percipi
 possit. 560.2.
 Proficere exëplo Christi debemus. 559.1.
 Professio cur non potest fieri ante annum
 decimum sextum expletum. 542.1.
 Prophetia tria tempora cõplectitur. 120.
 Propheta interdum sensu magis, quã ver-
 bis, cur producti ab Evangelistis. 231.
 Propheta quot modis de Christo loquuti
 sunt. 193.2.
 Prophetare non communicatur Sanctis
 per modum habitus, sed ad tẽpus. 170.
 Prophetare, in sacris literis quã multa
 significet. 170.2.
 Prophetare, interdum significat laudes
 Deo canere. Ibid. (tendat. 172.1.)
 Prophetia strictius sumpta ad quæ se ex-
 Prophetarum testimonia de Christo 193.2.
 Propheta olim magno in honore sunt ha-
 biti. 194.2.
 Propheta ut veri indicarentur. 344.2.
 Propheta predicatorum munere funge-
 bantur. 60.1.
 Propheta in quo differant à Doctoribus.
 171.2. (172.2.)
 Propheta cur dicantur vates & poëta.
 Propheta interdum ponunt præterita pro
 futuris. 185.1.
 Prophetam qualem se esse negauerit Ioã-
 nes. 191.2.

Propheta, os sunt & organa Dei. 192.1.
 Prophetas quare sanctos appellet Zacha-
 rias. Ibid.
 Propheta omnes Christum prænutia-
 runt. 193.1.
 Propheta per dies solent exprimere Re-
 gum tempora. 425.2.
 Prophetia de Christo nato quãplex. Ib.
 Prophetia de sceptro tribus Iudæ, quãdo
 impleta. 426.1.
 Prophetia Balaam de stella, de Christo
 tantum intelligitur. 447.2.
 Propheta sepe vitur Hiperbole. 498.2.
 Propbetis interdum quãda celantur. Ib.
 Proprium diuina prouidentia quid. 244.
 Psalmi, orationes quedam sunt, & sic di-
 cuntur laudationes. 45.1.
 Pueri audire debent & discere. 544.1.
 Purgatio nostra qualis debet esse. 480.1.
 Purificatio fueritne Christi, an matris,
 an vtriusque. 470.1.2.
 Purificationis lex triplex. 470.1.
 Purificationis lege nõ tenebatur Christus,
 nec B. Maria. 471. & seq.
 Purificationis lex in Nouo testamẽto nul-
 lã vim habet. 475.2. 476. (erat. 477.)
 Purificationis oblatio pro quo peccato
 Purificari cur voluit B. Maria. 478.2.
 Purificatio Christi, est nobis exëplũ. 479.
 in Purificationis die cereos accensos ge-
 stare, olim mos fuit. 471.2.
 Pyropus lapis vnde. 536.1.

Quomodo, adueiui, variè vsurpatur
 in Scripturis. 73.2.

Rachel in Ramã plorare Innocentes,
 & consolari nolle, cur dicatur,
 524. 525. 526.
 Rachel plorã filios suos, typus est Eccle-
 siæ. 526.2.
 Rahab quomodo scribitur Hebraicè, &
 quid significet. 244.
 Rahab meretricem cur Salmon vxorem
 duxerit. Ibid.
 Rahab typus cuius. 244.
 Rebecca cuius rei typus. 320.2.
 Redemptio quid. 178.2.
 Redemptionis nostra causa efficiens, Pa-
 ter est. 181. col. 2.
 Redemptionis nostra quomodo Spiritus
 sanctus sit causa. 182.1.

Re-

Redemptionis nostra quomodo Filius sit
 causa. Ibid.
 Redemptio quã libertatẽ includat. 182.
 per Redemptionẽ quæ bona nostrũ corp^o
 consequatur. Ibid. 2.
 post Redemptionẽ quid mors & labor de-
 feruiant. Ibid.
 Redemptionis pretium quod: & eius in-
 strumenta. 183.2.
 Redemptio corporis cur differatur in fi-
 nem seculi. 184.2.
 Redemptio nostra quo tempore facta sit.
 Ibid.
 Redemptio facta, à nobis etiam aliquid
 exigitur. 185.2.
 Redemptio quãdo nobis applicetur. Ibid.
 Redemptio duplex à Christo facta. 86.1.
 Redemptionis Christi finis. Ibid. 2.
 Redemptionẽ cur dicatur Deus loqui per
 Prophetas. 191.2.
 Redempti à quibus inimicis sumus. 195.1.
 Redemptio nostra præfigurata est per li-
 beratẽ antiquã populi Israeliticã.
 118.1.
 Redemptor nostri Pater æternus dici po-
 test. 181.2.
 Redemptus quãdã seruus remanet.
 476.2.
 Reges optimi partes quæ. 9.1.
 Reges & serui vnde orti. 277.2.
 Reges qualitates & officia describuntur.
 220.
 Reges qui cur taceantur in genealogia
 Christi. 251.
 in Regibus qui taceantur quid significetur.
 251.
 Reges cornu nomine interdum appellatur.
 188.1.
 Reges, quos animantes aluerunt. 371.1.
 Regum terrenorũ potentia quã infirma
 sit. 382.1.
 Reges & Sacerdotes quid differunt. 432.1.
 Rex idem & Sacerdos factus. 432.1.
 in Regum & Principũ patris perit lu-
 men cælestẽ. 450.1.
 Reges veri seruiunt potius quã regnant.
 457.1.
 Reges sancti quomodo imitantur Magos.
 467.1.
 Regenerationis ante beatitudinem causa
 quæ. 376.1.
 Regnum Christi ex quibus constat. 67.2.
 Regnum Christi cur dicatur esse de hoc
 mundo. Ibid. 1.

Regnum quo iure Christus obtinuerit, &
 quando. 67.2. 68.2.
 Regnat Christus, quãuis sint illi plures
 Reges. 69.2.
 Regnum Christi sine fine est. 70.1.
 Regnum Christi quã longè pateat. Ibid.
 Regnum Christi cur temporale non sit.
 431.2.
 Regnum Christi quale: & quid conferat
 Regibus. 437.2.
 Regnum Iudæorũ ad quos spectaret. 530.
 col. 1.
 Religiosi quasi fascijs Saluatoris ligati
 sunt. 370.1.
 Religionẽ ingressuri quid discant à Chri-
 sto pueri. 542.2.
 Respicere, propriè quid sit, & quid in Scri-
 pturis significet. 135.
 Respicere, dupliciter vsurpatur in scriptu-
 ra. 136.
 Resurrectio prima quæ. 493.2.
 Reuelationum rationes inquiren n sancti
 post reuelationes. 554.1.
 Roman Imperij ciuitatum varia editio.
 341.
 Romanis quoties Iudæi pederent tributũ.
 341.
 Ruinã hominum causa quæ. 492.2.
 Ruminatã animã quã utilis. 556.1.

S

Sacerdotes mali. 486.1.
 Sacerdotes & Reges differunt. 432.2.
 Sacramentorum frequens usus. 172.2.
 Sacramenta vasa sunt redemptionis. 183.
 col. 2.
 Sacramenta quã tribuant libertatem
 fidelibus. Ibid.
 Sacrificia vetera quid præstarent. 477.2.
 Salathiel quid sit. 261.4.2.
 Salomon genuit Booz. 245.
 Salomõ cur dicatur natus ex ea quæ fuit
 Vra. 250.
 de Salomonis stirpe variæ opiniones. 252.
 Salomon non fuit natus de sterili. 282.1.
 Saluator, & saluare, Latina sunt; nõ bar-
 bara. 413.1.
 Saluatoris nomen maius, quã creatoris.
 416.
 Saluare quid sit. Ibid.
 Salus quorum in Scripturis desperata, &
 è contrario quorum firma. 207.
 Salus quid propriè, & quid metaphoricè
 in Scripturis significet. 189.1. & seq.

Salutis cornu cur Christus dicatur, & qua sit illa salus. 189.2.
 Saluatio exosculandi manus reprehenditur. 45.2.
 Salutare, quid sit. 109.
 Salutadi mos apud Hebraeos qualis. 110.
 Saluatio Angelica similis est ei, qua in more erat apud Hebraeos. 50.2.
 Saluatio Angelica cur oratio vocetur à Catholicis. 54.1. (55.1.)
 Saluatio Angelica nō placuit Caluino.
 Salutamus absentem Virginem non incōgruē. Ibid.
 Saluatio Angelica in Basilij Liturgia refutatur peracto sacrificio. 55.2.
 in Saluationis verbis qua sint postulanda à Virgine. 56.2.
 Saluatio quanta esset, perpendebat Martia. 59.1. (64.2.)
 Saluationis Angelica initium quod sit. Salutare Dei, quid. 488.2.
 Salutare suum quomodo Deus parauerit, & cur. 489.1.
 Samuelis duplex profectus. 557.2.
 Sanctus Stephanus, & alij, quomodo dicantur pleni gratia. 47.1.
 Sanctitas quid sit. 208.
 Sanctum in Scripturis quid sit. 145.2.
 Sanctum cur Christus ab Angelo vocetur. 36.1.
 Sanctum Domino, quid sit. 470.2.
 Sanguis menstruus est materia fetus. 101.1.2.
 Sanguis menstruus quid. 102.1.
 Sanguis menstruus quolibet alio sanguine perfectior est. 102.1.2.
 Sanguinis menstrui purgamentum impurum est. Ibid.
 Sanguis Christi circumcisi, signū sua passionis. 407.1.
 per Sanguinem quid denotet Scriptura. 407.1.
 Sanitatis quatuor gradus. Ibid.
 Sapientia nil periculosus, & conducibilis. 431.1.
 Sapientia vera qua sit. 520.2.
 Sapientes mundi idem iudicant de non apparentibus, ac de non existentibus. 537.
 Sapientia & scientia Christi. Vide Christus.
 Sapientis quid proprium. 307.2.
 Sarai quid significet. 409.1.
 Satisfactioē condignā pro peccato nemo

potest prestare, nisi Deus. 14. col. 1.
 Saul ad regnum quaesitus. 43.2.
 Saul qua ratione dicatur prophetaisse. 170.2.
 Schiloach, quid apud Hebraeos. 426.2.
 Scientia salutis qua. 213.
 Scientia salutis à Praecursore data, & unde pendeat. Ibid.
 Scientia salutis quanti facienda, ubi sit, & in quorum peccatorum remissione consistat. 214.
 Scientia acquisita, experimentalis fuit in Christo. 537.1.
 Scientia, & fides, & merita B. Maria augebantur. 553.1.
 Scientiam parit experientia. 558.2.
 Scribarum & sacerdotum nequitia in citando Michaa. 457.2.
 Scriba & Sacerdotes peccarūt indicādo Herodi locum Christi nati. 457.2.
 Scriba & Pharisei vnde ceperint, & quid significent. 482.2.
 Scripturā tractare, quot modis cōtingat. 458.1.
 Scriptura saepe loquitur de rebus, quomodo esse putantur. 491.1.
 Scriptura saepe narrat continuatē, qua nō sunt continuata. 511.1.
 Scriptura sacra quomodo intelligenda. 552.2.
 Scriptura sacra sunt difficiles. 554.2.
 Sedecias quid significet. 253.1.
 Sedes qua Christo ab Angelo promittitur. 67.1.
 in Sede Davidis Christi regnum delineatū est. 67.2. Et cur. Ib. & pag. seq. nō tantum spirituale, sed temporale. 69.2.
 Seleucus Rex vnum oculum sibi, alterum filio eruit. 419.2.
 de Semine viri non est conceptus Christus. 99.2.
 Seminis decisio voluntaria repugnat virginitati. 100.1.
 Semē viri nō est materia, sed principium actuum generationis fetus. 99.2.
 Semē famina nō est materia fetus. Ibid.
 Semē humanum aliquatenus superfluum est. 100.1.
 Semen duo significat. 447.2.
 Senes cur Christū manifestauerit. 539.1.
 Sensus mysticus & spiritualis quis firmus & solidus sit. 503.1.
 Septuagenarius numerus quid mysterij contineat. 269.2.

Septuaginta septem generationes in Luca quid. 270.1.
 Seruator dicitur Iesus. 414.2.
 Seruatores apud Romanos qui. 413.2.
 Sibylla Samia de Christo vaticiniū. 448.1.
 Siclis quinque emit nos, & etiam redemit Christus. 479.1.
 Signum certum pluuia. 407.1.
 Simeon, & Anna, typus proficiētū. 461.1.
 Simeon Christi testis qualis, & quantus. 481.2.
 Simeō fuit quasi astrologus Christi. 482.1.
 Simeon iustus, de quo Lucas agis, quis. 482.2.
 Simeon senex, fuit verē sacerdos. 482.2. 492.1.
 Simeonis interpretatio 843.1. 490.1.
 Simeon fuit verē iustus, contra Lutheranos. 483.2.
 Simeō timoratus, quid timeret. 483.2.
 Simeonis fides, ac spes in Deum. 484.1.
 Simeonis vita desiderium, vt videret Messiam. 485.
 Simeonis charitas. 485.1.
 Simeonis canticum quō tendat, & cur canitur in Completorio. 486.2.
 Simeonis canticum exponitur. 486.2. & seq.
 Simeō quorum typū gerat. 486.2. 490.1.
 Simeon quē alloquatur in cātico. 487.2.
 Simeonis priuilegium, & prophetia, & exultatio. 488.1.
 Simeon quatenus Christo maior fuerit. 492.1.
 Simeon cur potius loquatur ad Mariam, quam ad Ioseph. 492.1.
 Simon Onia quis. 482.1.
 Simones iusti in Scriptura plures. 482.
 Simonia, & Auaritia. 486.1.
 Singula saluationis verba accommodantur singulis festiuitatibus Virginis. 56.1.
 Socij, vel comites, quales esse debeant. 372.2.
 Somniorum varia causa. 511.
 Somnorum significatio qualis. 511.1.
 Somnys non fidendum. 511.2.
 in Somnis cur saepe Deus alloquitur homines, 512.1.
 Spirituales prolem quis gignat. 165.1.
 Spiritus incubi & succubi qui dicantur. 293.1.
 Spiritui sancto cur maxime tribuitur opus Incarnationis. 294.1.

Spiritus sancti an Christus sit dicendus filius. ibid. 2.
 Spiritus sanctus an detur post ortū Christi. ibid.
 Spiritum sanctum esse patrem Christi, dicunt heretici. 295.1.
 Spiritus sanctus per Mariam frequenter fidelibus communicatur. 81.2.
 Spiritus sanctus duas ob causas Maria superuenit. 82.1.2. & 83.2.
 de Spiritu sancto cur dicatur Christus conceptus. ibid.
 Spiritus sanctus cur vocetur tertia Trinitatis persona. 169.2.
 Spiritus sancti dona. ibid.
 Spiritus datur ad diuersa munera. 170.1. & 204.1.
 Spiritus sanctus quomodo fuerit in Simeone, & cur. 484.2.
 Spiritus sancti responsum habebat Simeon, cur. ibid. & 485.2.
 Spiritus sancti responsum vti accepit Simeon. 484.2.
 Spiritus sancti gratia necessaria ad cognitionem mysteriorum Dei. 553.2.
 Sponsalia sola non interuenere inter Ioseph & Mariam. 77.2.
 Sponsalia de futuro, & verba de presenti, aut per subsequens copulam, transferunt in matrimonium. ibid.
 Sponsa dicitur etiam qua iam nupsit per verba de presenti. 78.1.
 Sponsa Christi victoris quos, & quandiu lugere debeat. 402.2.
 Stella Magorum dicitur Splendor ortus. 430.1.
 Stella Magorum non fuit planeta, nec stella fixa, nec cometes. 438.2. 439. 440. nec fuit in Firmamento. 444.1.
 Stella Magorum qualis fuerit. 441.1.
 Stella Magis quid prestaret. 441.2.
 Stella Magorum quo motu mouebatur. 442.1. 443.2.
 Stella visa est à Magis per totam viam. 442.1. 449.2.
 Stella vbi consisteret, Magis quiescentibus, vel hospitantibus. 443.1.
 Stella Magorum an visa fuerit ab alijs. ibid.
 Stella Magorum mouebatur ab Angelo. 443.2.
 de Stella quid factum sit, postquam Magos perduxit. 443.2. 444.1.
 per Stellam Magi cur vocati. 444.

Stella Magorum quid significet. 448. 1.
 Stella Magorum, cur dicitur stella eius,
 id est, Christi. 448. 1.
 Stella in Oriente cur visa. 448. 2.
 Stella motus quid denoret. 448. 2.
 Stella fidei influxus qui nam. 449. 1.
 Stella cur in Ierusalem non viderint
 Magi. 449. 2. 450. 1.
 de Stella influxu in Christum, heresis re-
 soluitur. 450. 1.
 Stella non an aliquis fuerit influxus in
 Christum. 450. 2. 451.
 Stella significat, non faciunt, secundum
 Augustinum. 451. 2.
 Stella Magorum, symbolum domini Christi.
 452. 1.
 Stella matutina quid. 452. 2.
 Stella cur, & quomodo Magis euauerit
 Ierosolymis. 459. 1.
 Stella se demisit ad Christum, maioresq;
 emisit radios. 459. 1.
 Stella non reduxit Magos reuerentes.
 456. 2.
 Stella Magorum mysterium. 467. 1.
 Sterilitas, quae fuerit à Deo damnata.
 375. col. 2.
 Sterilitas non est argumentum certum
 de Dei. 164. 1.
 Steriles, qui subiaceret maledicto. ibi. 2.
 Suavis quadam meditando ratio saluta-
 tionem Angelicam. 552.
 Superbia quantum vitium. 151. 1.
 Superbis quid eueniat. 123.
 Superborum quid proprium. 180.
 Superborum cogitationes quales. 154. 2.
 Superborum ingenium quale. 59. 2.
 Synagoga adumbratur in B. Maria. 550.
 & in Ioseph. 553. 2.
 Syri peccatur salutatione Angelica, edo-
 cti ab Apostolis. 55. 2.
 Syria & Iudaea bella. 355. 2.

T
 Tacendi & loquendi tempus observa-
 bat B. Maria. 554. 1.
 Talmudica traditio de S. Simeone. 483. 2.
 Telesphorus Papa, & martyr, prosequit^r
 est canticum Angelorum. 293. 1.
 in Templum venientes in spiritu, sicut Si-
 meon, quam felices. 458. 2.
 in Templum quando ingrediendum, & e-
 gradiendum. 508. 2.
 Tempus praesens sapius usurpatur profu-
 turo. 76. 2.

Tempore quo vivere periculosum. 468. 2.
 Tenebra exteriores, quid. 219.
 Tenebra Gentium ante Fidem. ibid.
 in Tenebris sedentes qui. 219.
 in Tenebris quae ratione sedeant peccato-
 res. 220.
 in Tenebris sedere, cur dicatur mali. ibi.
 Terra Promissionis termini Australes, &
 Septentrionales. 516. 2.
 Terra tota, ab Oriente in Occidens, quo-
 tes diebus perambulari possit. 517. 1.
 Testamentum Vetus quales heredes con-
 stitue ret. 202. 1.
 Testamentum Nouum quales etiam fa-
 ciat. ibid.
 Testamentum cur reddatur ab interpre-
 tibus hac voce Beseith. 302. 1.
 Testamenti Noui pactum, & quando pri-
 mo expressum sit à Deo. ibid. 2.
 Testamentum cur appelletur factum. 205. 1.
 Testamenti cur prius meminerit Zacha-
 rias, quam iurisiurandi. ibid. 2.
 Testamentum Nouum unde inceptum. 408. 1.
 Thamar in partu clamantis mysterium.
 224.
 Thamar incestuosam cur posuit Mat-
 theus in Christi genealogia. ibid. &
 245.
 Thargu, quid, & quis eius autor. 482. 2.
 Tharsis tria significat. 466. 1.
 Timoris quor species sint. 205.
 Timor naturalis quis sit. ibid.
 Timor mundanus quorum proprius. 205.
 Timor humanus & carnalis. ibid.
 Timor seruilis quis, & unde oritur. 206.
 Timor quando malus ac vitiosus. ibid.
 Timor initialis quis. 206.
 Timor filialis quis. ibid.
 Timor filialis unde oritur. 207.
 Timor quid secundum Augustinum. ibid.
 Timor carnalis quatenus vitiosus. 207.
 Timores predicti comparantur inuicem. ibi.
 Timendum quid sit. 376.
 Timor Dei. 483. 2.
 Timores humani unde. 532. 1.
 Titulus Crucis Christi ubi asseruetur.
 410. 1.
 Tonsura prima, ianua est omnium ordi-
 num ecclesiasticorum. 22. 2. (306. 2.
 Traducere, proprie quid sit. 300. 1. 2. &
 Transmigratio Babylonis quare sic dicitur,
 & non captiuitas. 255. 1.
 Tribus poni solet pro cognatione in Scri-
 ptura. 272. 2.

Tribuum commiscua connubia quando
 illicita. 273. 1.
 Tributum an aliquod darent profuentes.
 340.
 Trinitatis mysterium non obscure demō-
 stratur ab Angelo in Salutatione ad
 Mariam. 85. 2.
 Trinitatis mysterium colarunt Septua-
 ginta interpretes. 518. 1.
 Turtur & coluba quid significet. 478. 1.
 Tyranni, & oppressores pauperum male
 moriuntur. 527. 1.

V

Vbi incipiat illa victoria, quam Za-
 charias promittit per Christum,
 & ubi perficiatur. 199. 1.
 Venti scopae dicuntur. 7. 1.
 Ventorum ministerio Deus venit, ut pu-
 niat hostes suos. 21. 1.
 Ventris Virginis Deum portantis felici-
 tas. 51. 2. (col. 1.
 Ven^o de spuma maris orta fingitur. 362.
 Vera libertas Evangelica in quo sita sit.
 208.
 Verbum diuinum humanitate minimè cir-
 cumscribitur. 131.
 Verbum ex humano contactu non potest
 coinquinari, sicut nec Sol, licet immū-
 da contingat. ibid. 2.
 Verbum in carne est quasi in Propitiato-
 rio. 15. 1.
 Verbum non esse impossibile apud Deū,
 quid. 90. 1.
 Verbum quid significet. 91. 1.
 Verbum apud Deum non esse impossibile,
 in quo sensu sumatur ab Angelo. ibid.
 Verbum diuinum quando incarnatum sit.
 93. col. 2.
 Verbum Angeli quale sit. 94. 2.
 Verbi vnio cum humana natura longe
 praestat alijs vniōibus. 103. 2.
 Verba apud Hebraeos pro factis sumuntur.
 369. 2. 555. 2.
 Veritas querenda in Ecclesia. 454. 2.
 Veritatis signum quod. 545. 2.
 Vestium vsus unde, & ad quid. 27. 1.
 in Viam pacis quomodo dirigantur pedes
 nostri. 202.
 Via in Aegyptum. 516. 2.
 Via viri in adolescentia, quid mysticè.
 322. 2.
 Via aquila in caelo, in spiritu quid. 324.
 col. 2.

Via colubri super terram, quae nam. ibid.
 Via nauis in medio maris, quid mysticè.
 ibid.
 Victoria de inimicis, quae suspecta nobis.
 208.
 Videre Verbum quod factum est, quid si-
 gnificet. 394. 2. 395. 1.
 Vidua & pupilli à nobis sunt inuisendi.
 121.
 Vigilare quomodo pastores debeant. 374.
 col. 2.
 Vigilia nocturna quatuor, quana. 375. 2.
 Vindicta non querenda. 529. 2.
 Vir quae gradaus generare valeat. 247.
 Vir senex generare potest ex inuencula.
 ibid.
 Vir senex quare non possit ex vetula ge-
 nerare. 248.
 Viri testimoniū firmissimum femina. 26. 2.
 Virga vigilans apud Hieremiam quid.
 395. 1.
 Virginitatis vestigium in Phœnice, & a-
 pibus. 27. 1.
 Virgo apud Latinos quid. 37. 1.
 Virginitatem multos in Lege seruasse. 38. 1.
 Virginitatis laudes. 40. 1.
 Virginitatem Maria quomodo vouerit,
 ostenditur testimonio Augustino im-
 posito. 67. 1.
 Virginitas Essenis olim in pretio habitata.
 76. col. 1.
 Virginis paritura signum à Deo datum,
 quid significaret. 119. 1.
 Virgo pro adolescentula in quibus locis
 Scripturae sumitur. 521. 2.
 Virtus Altissimi, quae obumbravit Ma-
 riam, quae sit. 83. 2.
 Visitaciones quae male & perniciose, &
 à quibus nobis cauendum sit. 121.
 Visitare quomodo debeamus Christum:
 quomodo itidem Sanctos. ibid.
 Visitandum Purgatorium. 121.
 Visitare debemus amicos spiritu & cor-
 pore. ibid.
 in Visitando duo vitia sunt declinanda.
 121.
 Visitare quomodo debeant Episcopi suum
 gregem. 122.
 Visitatio quae Episcopo cauenda. ibid.
 Visitatio quae, & quotuplex esse soleat.
 178. 1.
 Visitare Christum, quid sit. ibid. 2.
 Visus sumitur in Scripturis pro quolibet
 sensu. 58. 2.

Vita est mortis commentatio. 487.2.
 Vita Christi breui comprehensa à B. Luca. 555.1.
 Vitia iuuentutis propria quae sint. 322.2.
 Umbra mortis quibus sit. 218.
 Umbra mortis quomodo sit peccatū. 219.
 Umbra more Hebraeo quid significet. ibid.
 Umbra diuersi vsus. 84.1.
 Vincti à Deo alij magis quā alij. 378.1.
 Vngebantur olim qui. ibid.
 Vngerentur olim quo oleo. 378.2.
 Vngens, vinctus, & vinctio, quid mystice. 379.2.
 Unicornis quod animal sit, & cur eo nomine appelletur. 189.1.
 Unicornis nomine interdum Christus significatur. ibid.
 Vnio tripliciter fit, ex S. Thoma. 12.2.
 Vnio Diuina Incarnationis qualis sit. ibid.
 Vnio ex parte natura humana, quae. 12.1.
 Vnionis hypostatica quanta vis, exemplo magnetis ostenditur. 20.2. & 200.1.
 2. vbi expenditur acutè illius mirabilis effectus. (Clesia. 454.2.)
 Vnusquisque habet suum talentū in Ec. Vocare, aliquando sumitur pro inuocare. 67. col. 1.
 Vocabis, & vocabitur, cur his verbis nomen Emmanuelis declaretur. 313.1.
 Voluntas bona quae sit, & quam necessaria. 392.2.

Voluntas bona quanti facienda. 393.1.
 Votum Mariae de virginitate seruanda, editum esse ante nuptias cum Iosepho, plures Patres docent. 74. & 75.
 Votū quod fit sub ea conditione, Si Deo placeat, aut alia simili, absolutū est. 76.1.
 Vulgata lectio in illa versione, Ave gratia plena, defenditur contra haeticos. 46.2. & 47.
 Valuam aperire, quid. 472.2.
 Vxor & maritus vnde dominentur. 286.1.

Z

Zacharias quid antedat illis verbis, Vt sine timore de manu inimicorum. 205.
 Zachariae scopus in illis verbis, Et tu puer. 209.
 Zacharias cur hac utatur apostrophe, Et tu puer. 210.
 Zacharias quid sonet. 155.
 Zacharias quis fuerit. 163.1.
 Zachariae verba, Salutem ex inimicis nostris, quomodo intelligenda. 194.2.
 Zacharias in quo pugillari scripsit nomē Ioannis. 165.
 Zacharias quid mystice significet. 168.1.
 Zacharias quousque mutus esse debuerit. 162.2.
 à Zacharia quis benedicatur. 173.1.
 Zare typus Christi. 518.1.

Finis tertij tomi.

Series chartarum.

¶ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee
 Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vv Xx Yy Zz Aaa Bbb
 Ccc Ddd Eee. Omnes sunt terniones, praeter Aaa, Eee, qui sunt duerni.

MADRITI,

Apud Ludouicum Sanchez.

Anno. M. D. XC IX.